NICOLAI SERARI SOCIETATIS IESV THEOLOGI, ET SACRARVM LITERARVM IN MOGVNTINA ACADEMIA PROFESSORIS, commentariorum in Librum Ioſue,

TOMVS POSTERIOR,

COMPLECTENS BELLA OMNIA ab eo geſta, & ea quæ poſt bella, uſq; ad eiuſdem Ducis mortem, ab eo ſunt acta.

MOGVNTIÆ,

Ex Officina Typographica IOANNIS ALBINI,

Cum ſacræ Cæſ. Maieſtatis priuilegio, permiſſuq; ſuperiorum.

ANNO cIↃ IↃ X.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

Digitized by Google

REVERENDISSIMO, ATQVE ILluſtriſsimo Principi ac Domino,

D. IOANNI SVICARDO S. MOGVNTINÆ SEDIS ARCHIEPISCOPO, S.R. IMP. PER GERMANIAM ARCHICANCELLARIO, ET PRINCIPI ELECTORI, DOMINO ſuo clementiſſimo,

Collegium Societatis IESV *Moguntinum, ſempit. Fœlicitatem .P.*

TAMETSI, Reuerendiſſime, ac Illuſtriſſime Princeps, quæ Tua eſt humanitas, priorem Ioſuanæ hiſtoriæ partem ampliſſimo nomine Tuo facile exornari es paſſus: tamen videbitur fortaſſe cuipiam poſterior, quàm modò offerimus, icircò minus cum eo, quem in Eccleſia tenes, dignitatis gradu congruere, quòd ea, bella à fortiſſimo Ioſue, Dei auſpicijs, aduerſus hoſtes ſuos feliciſſimè confecta perſequatur. quæ quis non videt plurimum cum Eccleſiaſtici Principis muneribus diſcrepare, cuius animum ab omni armorum ſtrepitu ſemotum, atque in beata quadam quiete poſitum eſſe oportet. vt qui inter mortales Deo eſt proximus, is melioris mundi, qui ſupra Lunam eſt, quadam motuum omnium, turbarumq; vacuitate, ſtatum æmuletur. Rectè iſtud quidem dictum videri poſſet, ſi hic impia, atque ab omni religione ſeiuncta arma, ſi expertes pietatis acies, ſi alia, præter Dei arcam, ſigna legerentur. At qui viderit eximium ſanctitate Imperatorem, validiſſimo ſuccinctum exercitu, qui vniuerſam Palæſtinam tot propè victorijs quot veſtigijs impreſſerit, Sacerdotum corona vrbes cingentem, ſacerdotalium tubarum clangore mœnia quatientem: ex ſummi Sacerdotis oraculo bella omnia ſuſcipientem ac profligantem, plus deniq; Sacerdotum cærimonia,

monia, quam armorum robore pollentem, næ is profectò intelliget ſummi Imperatoris laudibus ſacerdotum gloriam contineri. Et dubitabimus, num Tibi Sacerdotum in Germania Antiſtiti Maximo minùs appoſitè liber dedicetur, qui Imperatorum felicitatem in Sacerdotum obſequio, ipſius Dei arbitratu conſtituit? Præſertim cum, poſtquam Dei voluntate, Romani Imperij Principatus ad Germanos ex Oriente traductus eſt, eandem propè in Te, Maioribusq; Tuis Sacerdotij apud Imperatores auctoritatem agnoſcamus. Quid enim aliud ſibi vult coniunctum cum hoc Pontificali munere Maximi Cancellarij munus, niſi vt te quendam Cæſarum parentem, mentem Imperij, optimorum conſiliorum præſidem eſſe intelligeremus. quam dignitatem maiores noſtros ſapientiſſimos homines iccirco Moguntino Præſuli tribuiſſe exiſtimo, quòd conſiderent, ex ea Vrbe optima ſemper, bello ac pace, Deo fauente, in vniuerſam Germaniam conſilia eſſe fluxura, vnde vera in eam religio, Deiq; metus, ſine quo inania ſunt hominum conſilia, quondam promanaſſet. Cognoſcis, vt opinamur, Ill^me Princeps, quæ ſit in hoc libro ſeges ornandæ dignitatis Tuæ. vnde verò in nobis eius amplificandæ ſtudium ſit natum, non potes ignorare, qui tum aliorum complurium meritorum, tum eius, quod in hoc Collegium à tua beneficentia nuper, quamuis difficili tempore, profectum eſt, Tibi ſis conſcius. Quare facilè intelligis, magnam colendi Illuſtriſſimi nominis Tui, aſſidueq; pro Tua incolumitate vota faciendi huic minimæ Societati noſtræ materiam oblatam eſſe. Cuius Societatis ſtudia ad Dei Opt. Max. honorem, cui vni hæ tuæ largitiones ſeruiunt, nonnihil conferre, non modo exiſtimare dignaris, verum etiam non ita pridem luculento apud alienos à Catholica religione Principes teſtimonio declaraſti. DEVS hanc Celſitudinem tuam quàm diutiſſimè Eccleſiæ ſuæ conſeruet. MOGVNTIÆ CALENDIS APRILIS ANNO M. DC. X.

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM, QVÆ IN HOC SECVNDO TOMO COMMENTARIORVM IN IOSVE PROPONVNTVR.

AD CAPVT VI. IOSVÆ.

De bellis Joſuanis generatim.

QVÆSTIO I. *Ioſuana contra Chananæos bella, quotuplicia fuerunt?* pag. 1.

II. *Iuſtane fuerint bella hæc? & primò, An in Chananæos arma iuſtè mouerint Iſraelitæ?* 2.

III. *Contra iuſta Iſraelitarum arma, vtrum iuſtè arma etiam expedierint Chananæi?* 6.

IV. *Quid Iſraelitarum hæc aduerſus Chananæos bella ſignificant?* 11.

LIBRI IOSVÆ CAPVT VI.

De bellis Joſuanis ſpeciatim. Primò de Hierichuntino. 17.

Quæſtio I. *Quis ad bellum, Hierichuntis ſtatus?* 17.

II. *Quæ Hierichuntis oppugnandæ ratio?* 18.

III. *In primo Hierichuntem circumeuntium ordine, qui?* 19.

IV. *Septem Sacerdotum tubæ cuiuſmodi fuerint?* ibid.

V. *Quid Iobel?* 22.

VI. *An à Iobel rectè dicatur Iubilæus?* 25.

VII. *An Hierichuntinæ obſidionis tempore cœpti iam eſſent Iubilæi anni?* 26.

VIII. *Cur in Hierichuntina obſidione iſtiuſmodi Iubilæorum buccinis clangi voluerit Dominus?* ibid.

IX. *Quot, & qui Sacerdotes circum Hierichuntem arcam tulerint? & an eorum omni præſidio latera nuda fuerint?* 27.

X. *An bellatoribus exceptis, arcam cætera Iſraelitarum multitudo ſecuta fuerit?* 28.

XI. *An in poſtremo iſto arcam ſequentium agmine fuerint Sacerdotes, Leuitæ, ac Ægyptij aliqui?* 29.

XII. *An in eodem poſtremo agmine, præter ſeptem ante arcam Sacerdotes, fuerint cornicines aliqui?* 30.

XIII. *An iſtum circumeundæ Hierichuntis ordinem populo, per ſeipſum, vel per Sacerdotes, præceperit Ioſue?* 31.

XIV. *Quomodo expugnata Hiericho?* 31.

XV. *Quis populi clamor fuit?* 32.

XVI. *Quem ad finem clamor hic?* 33.

XVII. *Quando, & quomodo idem clamor imperatus, ac profuſus?* 33.

XVIII. *De vrbis anathematiſmo, & Rahab conſeruatione, quando à Ioſue præceptum?* 34.

XIX. *Circuitiones quot fuerunt?* 35.

XX. *Hierichuntina mœnia in terræ ſuperficiem an corruerint?* 35.

XXI. *Eadem mœnia ſponte an corruerint?* 37.
XXII. *An tubarum ſonor, populiq́ clamor eadem ſuccuſſerit mœnia, & proſtrauerit?* 38.
XXIII. *Quomodo in vrbem introierint Iſraelitæ, quidue cum ea egerint?* 41.
XXIV. *Quam ob rem arcæ circũgeſtatione bellum hoc geri voluerit Dominus?* 41.
XXV. *Cur multitudine, ordineq́ ſuprà expoſito circuitiones factæ?* 43.
XXVI. *Cur diebus, tubis & circuitionibus pluribus vtendum hic cenſuit Dominus?* 44.
XXVII. *Cur cum tubarum clangore, modo ſilentium, modo clamor populo indictus?* 46.
XXVIII. *Cur definitè ſeptem tubæ, ſeptem dies, & ſeptem, die ſeptimo, circuitiones adhibitæ?* 49.
XXIX. *Dierum iſtorum ſeptem primus & vltimus quis? An paſcha? An Sabbathum? aliúsue dies?* 52.
XXX. *Quæ ſeptimi diei hora Hiericho capta?* 54.
XXXI. *An eodem die ſeptimo exuſta Hiericho?* 55.
XXXII. *Hierichuntina vero Ioſuæ quomodo conuenit hebdomas?* 57.
XXXIII. *Quid Anathema & Cherem?* 59.
XXXIV. *Quotuplex anathema ſit?* 60.
XXXV. *Hierichuntinum anathema cuiuſmodi?* 61.
XXXVI. *An Hierichuntino Anathemate comprehendi rectè potuerunt vrbis illius matres, virgines, puellæq́ omnes?* 62.
XXXVII. *An eodem Anathemate infantes, pueri, & decrepiti ſenes rectè comprehenſi?* 63.
XXXVIII. *An iumenta & pecudes, veſtes & inanima alia res eodem rectè anathemate comprehenſa?* 64.
XXXIX. *Vrbi tam pulchræ ac opulentæ, cur anathema inflictum tam dirum?* 64.
XL. *Cur ab anathemate iſto excepta metalla, & quid ijs factum?* 65.
XLI. *An præter illa quatuor metallorum genera in Domini theſaurum illata, etiam alia ſint, & ex illis quatuor quidquid inueniri potuerit?* 68.
XLII. *An Dei domibus, ſeu Eccleſiis Chriſtianis theſauros habere fas?* 70.
XLIII. *A perſonarum anathemate, qui excepti? & an rectè?* 70.
XLIV. *An ipſius Raab, eiuſq́ neceſſariorum ſupellex, & alia bona ſeruata omnia?* 71.
XLV. *Quinam Raab, eiusq́ propinquos & bona ſeruarint?* 72.
XLVI. *Quibus de cauſis ſeruata Raab cum ſuis omnibus?* 73.
XLVII. *Quis in Raab, eiusq́ propinquis ſeruandis, modus adhibitus?* 74.
XLVIII. *An ſicuti corporibus, ſic & animis Raab eiusq́ propinqui ſaluati?* 75.
XLIX. *Raab ſeruatam num Iſraelitarum aliquis vxorem duxerit, & quis.* 76.
L. *Eandem Raab rectène Salmon duxerit?* 77.
LI. *Ex hiſce Raab & Salmonis nuptijs proles quæ?* 78.
LII. *In Hierichuntem cædibus exinanitam, & incendio hauſtam quidnam decreuit amplius Ioſue?* 78.
LIII. *An Hierichuntino reſtructori rectè imprecatus Ioſue?* 79.
LIV. *An eidem imprecationi ſtructores, cæmentarij & fabri obnoxij?* 80.
LV. *An readificatæ iam vrbis incolæ ad imprecationē eundem ſpectarint?* 80.
LVI. *An ſi loco eodem aliam alio nomine vrbem erexiſſet quis, eadem imprecatione teneretur?* 80.
LVII. *Quid ſi Hierichuntinus reſtaurator, aut liberos non habuiſſet, aut certè non tot?* 81.
LVIII. *Fueritne tam audax Iudæorum aliquis, ut, contra imprecationem iſtam, de Hierichuntis reſtauratione cogitarit?* 81.

LIX. An

LIX. *An contra eandem imprecationem impunè fecit Hiel?* 83.

LX *Quanta Ioſua gloria, & eius cauſa quæ?* 84.

CAPVT VII.

Quæſtio I. *Quis Achan?* 88.

II. *Cur Achanis tam accuratè indicatur genealogia?* 89.

III. *Quid admiſit Achan?* 90.

IV. *Quæ qualisue veſtis, quam ſuratus Achan?* 91.

V. *Quod & quantum ſuratus Achan argentum?* 93.

VI. *Quidnam, & quantùm ex auro ſuratus Achan?* 98.

VII. *Quonam ad furta iſta modo inductus Achan?* 100.

VIII. *Quonam ſurtà ſua modo texit Achan?* 103.

IX. *Quale Achanis peccatum fuit?* 104.

X. *Tam occultatum Achanis ſacrilegium, quomodo deprehenſum?* 104.

XI. *Hai vrbis deſcriptio, exploratio, belli contra eam inchoatio, & damni, cladiſq. acceptio.* 105.

XII. *Quid, ſuorum cæde, ſugaq. percepta, fecit Iſraeliticus populus, eiuſq. Dux Ioſue, ac ſeniores?* 108.

XIII. *Quanam Ioſuæ ad Deum oratio?* 109.

XIV. *Ad Ioſuæ petitionem, quæ Dei Opt. Max. reſponſio?* 112.

XV. *Sortis inquirendi quænam à Deo præſcripta ratio?* 113.

XVI. *An ſorte, vel Vrim & Thumim oraculo, vel modo quopiam alio detecta fuerit rea tribus, gens, domus, perſona?* 114.

XVII. *Sors quotuplex?* 115.

XVIII. *Sintne ſortes ſortuitæ?* 117.

XIX. *An ex natura ſua ſortes malæ?* 119.

XX. *An ſortium, quæ ſuo ex genere non vitioſæ ſunt; quædam vetitæ, quædam conceſſæ?* 121.

XXI. *Conceſſarum ſortium conditiones quæ?* 124.

XXII. *Quando, & quomodo in Achan ducta ſors?* 125.

XXIII. *Quomodo, interpoſitæ noctis occaſione, non auſugit Achan, ſed indictam, & quidem vltimam ſortem expectauit?* 125.

XXIV. *Achanem à ſorte proditum, quomodo ad peccati confeſſionem induxit Ioſue?* 127.

XXV. *Quomodo, peccati ſui confeſſione, gloriam Deo tribuere Achan potuerit?* 128.

XXVI. *Cur ad peccati ſui confeſſionem inducere Achanem ſtuduit Ioſue?* 129.

XXVII. *Achanis confeſſio cuiuſmodi?* 130.

XXVIII. *Oculata ſacrilegij Achanis inſpectio quomodo, & cur facta?* 132.

XXIX. *Quænam pœna ſacrilegus Achan affectus?* 133.

XXX. *Quænam res, & quinam homines cum Achane combuſti, ſaxiſq. obruti?* 137.

XXXI. *Cur inanima res, brutaq. pecudes combuſtæ?* 138.

XXXII. *Cur Achanis filij ac filiæ combuſtæ?* 138.

XXXIII. *Quibus aut hominibus, aut rebus inſeratur cremationis pœna?* 139.

XXXIV. *In omnium vel cineres, vel ſemiuſtulata oſſa cur coniecti lapides?* 141.

XXXV. *Ad obruto iam Achani lapidum aceruus cur erectus?* 142.

XXXVI. *Quomodo per Achanis ſupplicium auerſus ab Iſraelitis furor Domini.* 143.

XXXVII. *Quibus de cauſis innocentes, quoſdam, nocentum aliorum cauſâ, temporalibus pœnis rectè punit Dominus?* 144.

XXXVIII. *An humani Iudices poſſint noxiorum temporarias etiam pœnas ad innoxios porrigere?* 151.

XXXIX. *An pœnas quibus noxiorum animæ in hoc vel futuro ſeculo cruciantur, poſſit innoxijs etiam irrogare Dominus?* 152.

XL. *Quomodo ſcriptura, quæ noxiorum ad noxios, & maximè parentum ad filios pœnas transferri aiunt & negant, conſonent?* 152.

XLI. *Igni æterno an cœleſti potius felicitati adiudicandus Achan?* 153.

XLII. *Quosnam Achanis pœna terrere poteſt?* 155.

XLIII. *De Caluinianis ac Lutheranis ſacrilegis, quid Lutherani ac Lutherus?* 157.

XLIV. *Quomodo è Gentilium & Hæreticorum Poetarum, Oratorum ac Philoſophorum libris Achanes interdum nonnulli fiant?* 158.

XLV. *Quomodo hæretici & Apoſtatæ Monachi, Achanes fiant.* 159.

XLVI. *Ne Achanis inſtar, communitati noceamus, quam cauendum?* 160.

XLVII. *Quomodo magiſtri, Paſtores, Epiſcopi, cauſa interdum ſint, vt qui peccatis ſuis communitati nocent, Achanes nonnulli exiſtant* 162.

XLVIII. *Quæ, ac vnde dicta vallis Achor?* 163.

CAPVT VIII.

Bellum ſecundum, Haienſe. 164.

Quæſtio I. *Sintne propriè in bello inſidiæ?* 169.

II. *Liceatne in bello inſidijs vti?* 169.

III. *Quotuplices, quantas, vbi & quando collocauit inſidias Ioſue?* 176.

IV. *Quomodo ita latenter, vt ab Haienſibus neq. ſentirentur, neq. deprehenderentur, collocauit inſidias Ioſue?* 176.

V. *Quo excitæ ſigno inſidiæ vrbem ceperunt?* 177.

VI. *Quid, & ad quid, leuare iuſſus eſt à Domino Ioſue?* 177.

VII. *Quando & quomodo manus & clypei extenſionem præcepit Dominus?* 179.

VIII. *An hoc in prælio ex Iudæis interfecti aliqui? & ex hoſtibus, qui & quot?* 179.

IX. *Cur igni deleta Hai?* 180.

X. *Haienſis Rex quomodo, & cur ſuſpenſus?* 180.

XI. *E cruce quando depoſitus Haienſis Rex, & cur?* 181.

XII. *Vbi, & quomodo humatus Haienſis Rex?* 181.

XIII. *Quæ Haienſis expugnationis allegoria?* 182.

ALTERA CAP. VIII. PARS.

De cæremonia in Hebal & Garizim montibus.

XIV. *Quales, & vbi montes Hebal & Garizim?* 184.

XV. *In vtro monte altare? & in hoc aut illo, quæ tribus, & quomodo?* 186.

XVI. *Cuiusmodi altare in Hebal fuit?* 187.

XVII. *Quæ in Hebal facta ſacrificia?* 188.

XVIII. *An præter Altaris lapides, alij aliqui erecti?* 189.

XIX. *Quot, quanti, & quales iſti lapides?* 189.

XX. *Quidnam iſti lapides inſcripti?* 190.

XXI. *Quomodo in iſtis lapidibus Deuteronomij facta inſcriptio?* 191.

XXII. *Quot & quales fuere precationes ac imprecationes?* 191.

XXIII. *Quo, in ijs precationibus & imprecationibus pronunciandis, modo ſeſe habuerunt Sacerdotes?* 191.

XXIV. *Quando ad montes iſtos, cærimoniæ huius causâ venerunt Iſraelitæ?* 192.

XXV. *Quamdiu cærimoniæ huic dàta opera?* 192.

XXVI. *Cærimonia hæc tota cur ſuſcepta?* 192.

XXVII. *Quæ cærimoniæ huius allegoria?* 193.

CAPVT

CAPVT IX.

Bellum III. Gabaoniticum. 195.

Quæſt. I. *Qua vrbs Gabaon, & vbi?* 198.

II. *Quanam Heuaorum vrbes alia, Gabaoni iuncta?* 199.

III. *Gabaonitarum, ad Iſraelitarum abs ſe auertendum bellum, aſtus quis?* pag. 200.

IV. *Quid, quomodo, quaue lingua Gabaonitarum legati Iſraëlitis locuti?* 201.

V. *An rerum, verborumq; fraudem recte adhibuerunt Gabaonita?* 202.

VI. *Quid ad Gabaonitarum legationem Iſraelita?* 204.

VII. *An veram vnius Dei religionem amplexi Gabaonita?* 205.

VIII. *An cum Gabaonitis fœdus percutere potuerint Iſraelita?* 206.

IX. *An quo modo cum Gabaonitis percuſſerunt Iſraelita fœdus, recte percuſſerunt?* 207.

X. *Quando & quomodo Gabaonitarum fraudem reſcierunt Iſraelita?* 208.

XI. *An iureiurando Gabaonitis dato tenebantur Iſraelita?* 208.

XII. *Cum iureiurando illo non obſtringerentur Iſraëlita, an id recte ſeruarent?* 209.

XIII. *In tanta Gabaonitis credendi facilitate poſſitne virtutis aut Ioſuana, aut Iſraelitica aliquid notari?* 210.

XIV. *An Gabaonitis pœna ob fraudem aliqua, & quanam imponi potuit?* 211.

XV. *Qua Gabaonitis ob mendacia & fallacias impoſita pœna?* 211.

XVI. *Gabaonitis domicilium vbinam deinceps fuerit?* 213.

XVII. *An ſeruientibus Gabaonitis data merces?* 214.

XVIII. *An, per Xilophoria feſtum, lignaria Gabaonitarum ſublata ſeruitus?* 214.

XIX. *An per probaticam piſcinam, templiq; fontem aquaria eorundem Gabaonitarum ſublata ſeruitus?* 215.

XX. *An Gabaonita, Nathinai ſint?* 215.

XXI. *A Saule Rege occiſi Gabaonita an multi, & cur?* 216.

XXII. *Ex hiſce Gabaoniticis ad morum conformationem quid?* 217.

XXIII. *Hæretica Gabaonitica hiſtoria allegoria quam lepida.* 219.

XXIV. *Catholica eiuſdem hiſtoria allegoria.* 220.

CAPVT X.

Bellum IV. Gabaonicum ſcilicet alterum, ſeu Adoniſedechianum. 221.

Quæſt. I. *Quinam quinq; Reges, qui Gabaonem obſederunt?* 224.

II. *Ieruſalem quomodo & vnde vocetur?* 225.

III. *Quanam Hebron?* 229.

IV. *Quanam Ierimoth, Lachis, Eglon?* 229.

V. *Cur Hieroſolymorum Rex alios ad ſe Reges quatuor vocauit?* 229.

VI. *Cur Hieroſolymorum Rex Reges alios, illos ad ſe quatuor primus vocauit?* 230.

VII. *Quomodo Gabaonicam ſoluit obſidionem, Regesque fugauit Ioſue?* pag. 231.

VIII. *Quomodo conturbauit Dominus Reges iſtos?* 231.

IX. *Num qui hoſtibus iniectus terror, Panicus fuerit?* 232.

X. *Qua*

X. *Qua fugerunt perterriti hoſtes?* 233.
XI. *Quos, quantos, & quales in fugientes immiſit lapides Dominus?* 233.
XII. *Vnde iſti lapides immiſſi, à quo facti & iacti, & an Ioſua precibus impetrati?* 234.
XIII. *An hoc in prælio ſteterint Sol & Luna?* 235.
XIV. *Stare naturaliter an poſſint Sol & Luna?* 237.
XV. *Poſſitne prauus Angelus Solem & Lunam ſiſtere?* 239.
XVI. *Poſſetne bonorum Angelorum aliquis eadem Solis ac Lunæ morari ſydera?* 240.
XVII. *Quæ, vt in Gabaonico bello ſtarent Sol & Luna, cauſæ fuerunt efficientes? & quid effecerit prima, Ioſue ſcilicet?* 241.
XVIII. *An, vt à conſtante ac perpetua naturæ lege deflecterent Sol & Luna, recte popoſcerit ac iuſſerit Ioſue?* 242.
XIX. *Quid altera cauſa efficiens, Deus nimirum, effecerit?* 245.
XX. *Quid cauſa tertia effecerit, Angelus ſcilicet.* 247.
XXI. *Vbinam ſteterunt Sol & Luna?* 248.
XXII. *Quonam menſe, die, hora ſteterunt Sol & Luna?* 250.
XXIII. *Quamdiu ſteterunt Sol & Luna?* 252.
XXIV. *An tam longa dies antea non fuerit?* 254.
XXV. *An tam longa dies poſtea non fuerit?* 254.
XXVI. *Sole ac Luna ſtantibus, an ſteterint ſtellæ, orbesq́ue cælorum alii?* 457.
XXVII. *Ex Solis ac Lunæ quiete, an in ſublunari mundo ſecuta rerum omnium quies?* 259.
XXVIII. *Tam longi diei pondus & æſtum ferre quomodo potuit Ioſue, totusq́ue populus?* 260.
XXIX. *Vtrum maius miraculum ſtare Solem, an regredi?* 260.
XXX. *An ob hoc miraculum maior Ioſue quam Moyſes?* 261.
XXXI. *An tanti miraculi meminerint ſcriptores veteres?* 262.
XXXII. *Quis in textu citatus Iuſtorum liber?* 263.
XXXIII. *An quæ è citato Iuſtorum libro noſter affert textus, poëtica ſint et verſus?* 263.
XXXIV. *Cur à textu idem iuſtorum liber citatus?* 266.
XXXV. *Extetne Iuſtorum liber? aut, quomodo perierit?* 266.
XXXVI. *Quonam, quomodo, & quando ex hoſtium cæde reuerſi victores Iſraelitæ?* 266.
XXXVII. *Quid victi hoſtes, hoſtiumq́ue Reges fecerunt paſſi ſunt?* 267.
XXXVIII. *Ob victoriam hanc, vllumne cecinerit Ioſue canticum?* 268.
XXXIX. *De moralis nonnullis.* 269.
XXXX. *De belli huius allegoria.* 273.
Bellum quintum Auſtrale, & capitis decimi pars altera. 276.

CAPVT XI.

Bellum ſextum, Iabinicum ſeu Aquilonare. 280.

Quæſtio.I. *Quæ Aſor, eiusq́ue Rex?* 282.
II. *Quosnam Reges ac populos contra Iſraelitas concitauit Iabin Rex?* 282.
III. *Quanto numero hi contra Iſrael hoſtes fuerunt?* 284.
IV. *Quem in locum iidem conuenerunt hoſtes?* 285.
V. *Quomodo, quando, & cur Ioſuam confirmauit Dominus?* 286.
VI. *Quomodo, & quouſq́ue innumerabilem hoſtium multitudinem hanc fugarit, ac ceciderit Ioſue?* pag 287.

VII. *Quid*

VII. *Quid poſt victoriam tantam fecit Ioſue.* 289.
VIII. *Suam proſequendo victoriam, quas vrbes ac regna occupauit, & vel vaſtauit vel conſeruauit Ioſue?* 291.
IX. *An Chananaorum nullas dimiſerit reliquias Ioſue?* 292.
X. *Cur hac ita fecit Ioſue omnia?* 293.
XI. *Cur hac ab Ioſue ita fieri voluit Deus omnia?* 294.
XII. *Induratio cordis quidnam ſit?* 296.
XIII. *Qua indurationis cauſa efficientes?* 297.
XIV. *Quomodo Deus aliquem indurare, ſeu indurationis alicuius cauſa interdum eſſe dicitur?* 297.
XV. *Quis indurationis huius cauſa?* 299.
XVI. *Quanto tempore bella iſta confecit, Enacimq́; deleuit Ioſue?* 300.
XVII. *Qua myſtica capitis huius explicatio?* 300.

CAPVT XII.

Quæſt. I. *Quot, & qui ab Ioſue ſubacti deletiq; Reges?* pag 303.
II. *Vnde tot Reges?* 303.
III. *Quot annorum ſpatio Reges iſtos Chananaos omnes, eorumq; regna ſub Iſraelitarum ditionem redegit Ioſue?* 304.
IV. *An ad pacem ac deditionem, horum bellorum initio inuitauerit Chananaos Ioſue?* pag 204.
V. *An pacem ac deditionem abnuentes Chananai, puteos ac fontes, eorum Iſraelitis ne vſui foret; obſtruxerint, aliaq; id genus fecerint?* 205.
VI. *An in ſpeluncas Chananaorum ſeſe aliqui propter Ioſua metum, abdiderint, in regionesq́; alias, praſertim Libyam ac Germaniam alii fugerint.* 205.

LIBRI IOSVÆ PARTIS SECVNDÆ PARS TERTIA. DE IIS, quæ poſt bella contigerunt.

CAPVT XIII.

Promiſſa terra ſancta diuiſio.

Quæſt. I. *Quanam hac diuidenda promiſſa terra?* pag. 309.
II. *Qualis terra hac diuidenda?* 310.
III. *Ad regiones alias comparata qualis terra eadem?* 312.
IV. *Quanta ſit terra eadem?* 317.
V. *In quas terra diuiſa partes?* 320.
VI. *Ab hareditate, omniq; terra portione cur excluſa tribus Leuitica?* 321.
VII. *Quando capienda portionis ius ipſi Leui ademptum?* 324.
VIII. *An in Leuitarum locum ſucceſſerint Ephraim & Manaſſe?* 324.
IX. *An in duodecim portiones diuidi terram oportuerit, & cur?* 325.
X. *Terra promiſſa diuiſores qui?* 326.

XI. *Terra*

XI.	*Terra diuiſio vbi facta?*	pag. 328.
XII.	*Quonam modo facta diuiſio?*	329.
XIII.	*Quonam tempore facta diuiſio?*	pag. 332.
XIV.	*Ab iſta terra diuiſione Sabbathici, & Iubilæi anni num inchoati.*	333.
XV.	*Sabbathici & Iubilæi anni quomodo à Iudæis numerari deſierint?*	338.
XVI.	*A terra diuiſione ad Chriſtum Dominum quot ſummatim fuere Sabbathici & Iubilæi?*	340.
XVII.	*Quas ob cauſas terram illam ita diuidi voluit Dominus?*	341.

CAPVT XIV.

De terræ diuiſione ſpeciatim.

Quæſt. I.	*Cur Iudaica & Ioſephina tribus omnium primò ſortita ſunt portionemq́ acceperunt?*	345.
II.	*Quando ad Ioſue acceſſit Caleb promiſſam petiturus ditionem?*	345.
III.	*Quis & qualis vir Caleb?*	346.
IV.	*Quis mons, quem à Ioſue petit Caleb?*	350.
V.	*Quanam Hebron vrbs? & in ea quid?*	351.
VI.	*An, quam à Ioſue petebat Caleb, impetrarit Hebronem?*	355.
VII.	*An ab Ioſue, aut Calebo expugnata Hebron? & quomodo?*	356.
VIII.	*Quomodo Hebronem cepit Caleb?*	358.

CAPVT XV.

Iudæ tribus portio ac ditio.

Quæſt. I.	*Sit ne vrbium, locorumq́ iſtorum vtilis inueſtigatio?*	362.
II.	*In Iudæ terminis quæ notanda?*	363.
III.	*Auſtrales vrbes Iudææ quot fuerunt?*	365.
IV.	*In Iudææ planis vrbes quot?*	365.
V.	*In montanis, deſertis, & ſummatim in Iudææ tribu tota vrbes quot?*	pag. 366.
VI.	*An aliqua tribui huic vel deceſſerint vel acceſſerint vrbes poſtea?*	366.
VII.	*Ad quam tribum ſpectarit Hieruſalem, & ex ea cur expelli non potuerunt Iebuſæi?*	367.
VIII.	*Cur Iudææ tribus, loca vel ſingula vel plurima hic non pertractentur?*	367.

CAPVT XVI.

De Ioſephinarum tribuum duarum portionibus, & ſingulatim de ipſius Ephraimica. 368.

CAPVT XVII.

De Manaſſææ tribus portione. 372.

CAP.

CAPVT XVIII.

De ſecunda terra in ſeptem reſiduas tribus diuiſione: ac ſpeciatim de Beniaminia portione.

Quæſt. I.	*Quæ, & vbi Silo?*	380.
II.	*Quis à Ioſue habitus Silunte conuentus, & quid in eo decretum?*	381.
III.	*Quid tabernaculum teſtimonii?*	381.
IV.	*An Silunte omnium primò in Chananæa terra fixum fuerit Moyſis tabernaculum?*	382.
V.	*An ſub dio, vel in domo aliqua ſteterit Silunte tabernaculum?*	382.
VI.	*Cur è Galgalis abductum, Siluntemq́ traductum tabernaculum?*	383.
VII.	*Quonam tempore tralatum Siluntem tabernaculum?*	384.
VIII.	*Quamdiu Silunte perſtitit tabernaculum?*	385.
IX.	*Cur Silunte poſtea emigrauit tabernaculum?*	385.
X.	*An, vna cum tabernaculo, Siluntem è Galgalis translata Iſraelitarum caſtra?*	186.
XI.	*An translato Siluntem tabernaculo, caſtriſq́ ibidem fixis, cœperit Moſaicarum cæremoniarum, legiſq́ totius obſeruatio?*	386.
XII.	*Capta in Galgalis terræ ſortitio cur interrupta?*	307.
XIII.	*Quomodo ſuſcepta, & perfecta ſecunda terræ diuiſio?*	388.
XIV.	*Beniamiticæ tribus limites & vrbes quæ?*	390.

CAPVT XIX.

De reliquarum ſex tribuum, ipſiusq́ Ioſue portionibus. 392.

Quæſt. I.	*Simeonicæ tribus limites & vrbes quæ?*	394.
II.	*Quo iure & modo in Iudæa tribu Simeonica poſita portio?*	394.
III.	*Cur intra Iudaicæ potius, quam alius cuiuſcunq́ tribus fines collocata Simeonica?*	395.
IV.	*An ſortis errore, vel quo alio modo fuit Iudaicæ tribus, quam conueniret, maior portio?*	395.
V.	*An inuitè ac dolenter Simeonitas in ſortem ſuam acceperint Iudæi?*	397.
VI.	*Quibusnam Zabuloniæ tribus terminis, vrbibusuè conſtat?*	398.
VII.	*Ecquos Iſſacharianæ tribus limites ac vrbes habuerit?*	400.
VIII.	*Aſerianæ tribui, qui fines? quæ vrbes?*	400.
IX.	*Nephthalicæ tribus fines, atq́ vrbes decretæ quænam fuerunt?*	401.
X.	*Quibus Danica portio terminis contenta: quas vrbes continuerit?*	402.
XI.	*Quam & vbi accepit hæreditatem Imperator Ioſue?*	403.
XII.	*Quando & quomodo hæreditatem iſtam accepit Ioſue?*	404.
XIII.	*Quid in ſua huius hæreditatis delectione, petitione, ſtructione, habitatione monſtrauit Ioſue Dux?*	405.

CAPVT XX. 407.

Quæſt. I.	*Quæ refugii vrbes?*	408.
II.	*Quos apud Iſraelitas tutabantur refugii vrbes, & cur?*	407.
III.	*Quomodo & aduerſus quos, confugam aliquē tutabantur aſyla vrbes?*	410.

IV. *Quam-*

IV. *Quamdiu confugam aliquem tutabantur eadem refugij vrbes?* 411.
V. *Cur ab refugii vrbibus, & exiliis exules liberabat Pontificis mors?* 414.
VI. *Quot refugii vrbes, & quales?* 415.
VII. *An Sacrarii Vrbs vel Sacrarium ipſum Aſylum fuerit?* 417.
VIII. *An apud Chriſtianos Aſyla etiam quæpiam ſint? & quæ illa?* 417.
IX. *Inter Veteris Teſtamenti & Noui Aſyla diſcrimen quod?* 418.
X. *Num apud Iſraëlitas & Chriſtianos rectè inſtituta id genus aſyla?* 419.
XI. *An contra Chriſtianorum Aſyla prudenter ſatis loquutus hoc loco Maſius?* 420.
XII. *Quæ refugii vrbium explanatio myſtica?* 422.

CAPVT XXI.

Quæſt. I. *Leuitis vrbes cur datæ?* pag. 425.
II. *Quomodo Leuitis datæ vrbes?* 426
III. *Quot vniuerſè Leuitis omnibus datæ vrbes?* 428.
IV. *Quot, & quæ præcipuis Leuitarum familiis datæ vrbes?* 429.
V. *An in vrbibus aliis habitarint Leuitæ?* 431.
VI. *Quanta, & quales iſtæ Leuitarum vrbes?* 432.
VII. *Quæ, & ad quid circum vrbes iſtas Leuitis data ſpatia?* 433.
VIII. *Leuitarum vrbium ſuburbana quanta?* 434.
IX. *An in datas Leuitis vrbes nullum aut tribubus, aut tribulibus, qui illas dediſſent, fuit poſt dationem ius?* 437.
X. *An in Leuiticis vrbibus, præter Leuitas, habitabat nemo?* 438.

CAPVT XXII.

Quæſt. I. *Quid, & quomodo Transiordaninis tribubus diſceſſuris locutus Ioſue?* 443.
II. *Quomodo diſceſſerunt, & diſcedentes Transiordaninæ tribus altare in via excitarunt?* 446.
III. *Egerint ne Transiordanini rectè aram illam exigendo?* 446.

CAPVT XXIII.

CAPVT XXIV.

Quæſt. I. *Vbinam vltimum hunc populi conuentum, nouiſſimaq́ ad eum verba Imperator habuit Ioſue?* 460.
II. *An Iſraelitarum, quos in terram promiſſionis induxit Ioſue, maiores, in Meſopotamia & Aegypto idololatræ fuerint?* 461.
III. *An & Ioſuæ ipſius tempore, Iſraelitæ adhuc aliqui fuerint idololatræ?* pag. 462.
IV. *Veroſne crabrones, ante Iſraëlitas, in eorum hoſtes immiſerit Dominus?* 463.
V. *An veram Iſraelitis fecit Ioſue optionem Deo aut diis ſeruiendi?* 465.
VI. *Quomodo Deum eligentibus Iſraelitis dixit verſ. 19. Ioſue, non poteritis ſeruire Domino?* 466.
VII. *Quomodo cum Iſraelitis fœdus percuſſit Ioſue?* 467.

VIII. *Quan-*

VIII. *Quando mortuus Ioſue?* 470.

IX. *Vbi, & quo cum planctu ſepultus Ioſue?* 471.

X. *Quale Ducis Ioſua ſepulchrum? & num in hoc lapidei cum hoc ſepulti cultri?* 472.

XI. *Epitaphium Ioſua quod?* 472.

XII. *Ad perpetuam Ioſua memoriam monimenta qua alia?* 473.

XIII. *An vllum cum Armenia, Perſidis, Mediaq; Regibus bellum geſſerit Ioſue?* 474.

XIV. *Liberos num reliquerit, vel cœlebs fuerit Ioſue?* 476.

XV. *An hareticorum dentes effugerit Ioſue?* 478.

XVI. *Quando Ioſephi oſſa ſepulta?* 479.

XVII. *Vbi ſepulta Ioſephi oſſa?* 479.

XVIII. *An cum Ioſepho alii plures in Sichimis ſepulti Patriarcha?* 481.

XIX. *Quomodo, & cur translata in Sichem Ioſephi oſſa?* 482.

XX. *Quomodo mortuus, & vbi ſepultus Eleazar Pontifex?* 482.

XXI. *Huius libri finem quis ſcripſerit, & quid ei à 70. addatur?* 483.

LIBRI IOSVÆ PARS ALTERA.

DE BELLIS.

DE bellis agendum dupliciter. ***Primò generatim*** quærendo quot, & qualia fuerint, quidue ſignificarint; ***poſtea de ſingulis.***

QVÆSTIO I.

Ioſuana contra Chananæos bella, quotnam fuerunt?

POſſet dici ***vnicum*** fuiſſe bellum, quod tamen variis obſidionibus, oppugnationibus, & præliis conſtiterit, diuiusque geſtum fuerit. Sic enim hodie ***Hungaricum*** & ***Belgicum*** dicimus, quod tot iam annos, proh dolor, totq; & tam funeſtis certaminibus, in tot, & tam diſiunctis locis durat; Maioris tamen diſtinctionis causâ, poſſunt earum vel vrbium vel hoſtium, contra quos pugnarum, reſpectu, bella numerari plura: eaque potiſſimum, ***quinque Hierichuntinum, Haienſe, Gabaonicum, Adoniſedechianum, Iabinicum***, ſeu Aquilonare.

QVÆSTIO II.

Iuſtane fuerint bella hæc? & primò, An in Chananæos arma iuſtè mouerint Iſraelitæ?

NOn vniuersè quæro. Iuſtáne bella ſint? Id enim & ab inſtituto hoc meo alienum: & à Diuo Bernardo cap. 3. ſermone ad Milites templi, & à Bellarmino controuerſ. 5. lib. 3. cap. 14. diſputatum ſatis: ſed ***an bella hæc iuſta?*** Bellorum verò iſtorum iuſtitia expendi poteſt ***dupliciter. Primò*** conſiderando ***ipſius Ioſuæ*** & ***Iſraelitarum*** partem; An ipſi Chananæis bella hæc iuſtè intulerint. ***Secundò ipſorum Chananæorum.*** An ſeſe Chananæi iuſto bello defenderint? Et vtrumque poteſt rurſum diſputari ***bifariam. Primò*** quoad omnes modos, & circumſtantias, quæ bellorum iuſtitiam aut conſeruant, aut violant. ***Secundò*** quoad ipſam tantummodo inferendi, vel propulſandi belli cauſam, ſiue vti vocant quidam, titulum. Prior modus, & hunc poſteriorem, & alios plures continet, verbi cauſa, liceatne hoſtes omnes penitus occidere, imbecillas etiam fœminas, & innocentes paruulos? Iuſtumne ſit inſidiis hoſtem circumuenire? aliaque ſimilia, quæ in bellum, iuſto alioqui principio & causâ ſuſceptum, incurrere, vitiumque ipſi aliquod inferre poſſunt. Sed iſta in ſingulis bellis com-

modiùs prout ſeſe obtulerint, explicabuntur: ideoque hoc iam duntaxat inquirendum; *An iuſtè Chananæis arma intulerint Iſraelitæ?* ſiue, an his contra illos belligerandi ratio, & cauſa iuſta fuerit? Iniuſtum *primò* dixerunt *Chananæi* apud Procopium libro de bello VVandalico, Euagrium lib. 4. cap. 18. prout infrà loco alio dicetur. Videlicet omnibus hoc vitium mortalibus, vt ſibi quidem iuſtam, hoſtibus iniuſtam cauſam tribuant. *Secundò. Ægyptii* apud Origenem lib. 3. contra Celſum: & nominatim Alexandrinus Apion, vti lib. 1. contra ipſum narrat Ioſephus. Sed neque de his mirum, cum tantis Ægyptum cladibus excedentes affecerint Iſraelitæ. *Tertiò. Gentiles* quidam ſcriptores Alexander Polyiſtor apud Suidam, Tacitus lib. 5. hiſtoriæ, Iuſtinus lib. 36. Strabo lib. 16. Et Epicureus Celſus apud Origenem loco citato. Hi enim vt in Exodo iam dixi; Iſraelitas vel ex Ægypto propter immanem lepræ fœditatem eiectos, vel propter ſeditionem ſuapte ſponte profugos narrant latrocinium inſtituiſſe, ſibique ſedes nouas quæſiiſſe. Sed refutata horum mendacia iam pridem à Ioſepho & Origene locis iam citatis, Cyrillo etiam lib. 1. & 7. contra Iulianum, Oroſio lib. 1. cap. 10. *Quartò. Haretici* Manichæi apud Sanctum Epiphanium hæreſi 66. Sanctum Hieronymum in Iſaiæ cap. 16. Diuum Auguſtinum lib. 22. contra Fauſtum ca. 12. & ſequentibus. Et licet hi argumento tũ nihil afferant, poſſunt tamen alicui hæc in mentem venire. *Primum.* Erant in patria ſua Chananæi: terras, domoſque ſuas pacatè incolebant. Quod igitur Iſraelitis ius, vt in eos inuadant, eorum vrbes & agros occupent, ipſos exterminent? *Secundum.* Quin verò Iſraelitarum Satores, parenteſque primos, Abraham, Iſaac, Iacob in Chananæam, aliunde aduenientes, ignotos, peregrinos, & hoſpites humanitate magnâ non tolerarunt modo iidem Chananæi, ſed in ſua etiam ſepulchra, connubia, & affinitates, fœdera & amicitias, in ipſa denique regionis viſcera, & cœli, ſolique optimi ſinum acceperunt. Ecqua igitur æquitas de aduenis tam bene meritos indigenas, hanc ab illorum poſteris referre gratiam, vt bello indigniſſimo laceſſantur, fortunis euertantur, è domibus, patria, & vita eiiciantur? *Tertium.* Si in Ægypto graui premebantur ſeruitutis iugo Iſraelitæ, cur id ità inibi non excuſſerunt, vt in ea ipſa manerent? quid opus fuit tanto diſſitos interuallo innoxios, nihilque tale opinantes Chananæos petere? An non feraciſſima Ægypti gleba? An non aura ſaluberrima? An quibus Ægyptios auro, argento, veſteque precioſa ſpoliandi, tanta, tot, tamque multiplicium acerbiſſimarum plagarum diritate vexandi, Regem ipſum cum tot millibus ſubmergendi, ius fuit, Ægypti occupandæ potuit cauſa deeſſe? Quod ſi tamen infauſtas, in quibus ſeruiturem ſeruiuerant primò, deſerere terras libuit, An inter Chananæam & Ægyptum loci, quem iſte inſideret populus, parum fuit? Cur vaſtiſſimas, quibus 40. annos ſeſe continuerant, ſolitudines colere, puteos in iis fodere, agros conſerere, vineas, & arbores plantare, vicos & vrbes excitare non cœperunt, non ſtuduerunt? Quod ſi verò culta iam & inhabitata allubeſcebat magis, cur orientem verſus in Suſianam amæniſſimam, Meſſopotamiam fertiliſſimam, aliaſuè partium illarum deliciis omnibus abundantes prouincias non adierunt? cur in Arabiam ſeſe felicem non contulerunt? Quid per tot locorum auia, tanto itinere, tot flexus, & ambages ad Chananæã venire opus fuit? quæ ratio, quod fas, vt gens amica, certè non inimica, in maiores olim adeo beneuolens, ac benefica, tranquilla, domi ſuæ ſecura, ſuas res agens, nihil omnino cum Iſraelitis aut diſſidii, aut negocii vllius habens, ab iis tam inopinato, tam graui, & inteſtino bello, peteretur, vaſtaretur, funditusque, quoad fieri potuit, deleretur?

Dicendum tamen eſt, *iuſtiſſima hac bella fuiſſe*, iuſtiſſimè regionem hanc ab Iſraelitis aditam, & poſſeſſam. Et ſunt quidem huius rei

cauſa

cauſa tres datæ cap. 1. quæſt. 5. ſed de quibus, ordine tamen paululum mutato, adhuc aliquid dicendum. *Prima* eſt Chananæorum ipſorum iniquitas, & impietas. Erant enim idololatria, variiſque peccatorum aliorum ſordibus inquinatiſſimi Geneſ. 15. & Leuit. 18. Hæc tamen cauſa, ſi ſola foret, iuſtè ſatis in illorum vaſtitatem, & internecionem Iſraelitas armare non poſſet. Nam *primò* non cuilibet in quemlibet ſceleratum, & morte alioqui digniſſimum irruere fas: ſed magiſtratuum, & eorum, quibus hoc ab illis demandatum negocium, cura eſt. Quæ enim alioqui humana ſocietas? quæ non vbique cædes, & funera? *Secundò.* Non ſoli tum Chananæi peccatores. Par aliarum plurimarum gentium crimen erat: par in Dei cultu, vitæque modo peruerſitas, & quidem earum gentium, quæ orientem verſus & meridiem tam commodè quàm Chananæi adire potuiſſent. Cur aliis igitur Iſraelitæ parcerent, vnoſque ad pœnam, & exitium depoſcerent Chananæos? *Tertiò.* Sed eſto, eſſent Chananæi præ aliis plectendi, num iſto modo? Potuit enim Dominus contagioſâ immiſſa peſte, vel acri quadam fame, vel aliquo alio cruciatu in eos animaduertere. Quod ſi verò etiam adhibendum bellum fuiſſet, aliæ non deerant nationes, à quibus hoc ipſum excitari, gerique potuiſſet. *Quartò.* Et ipſimet Iſraelitæ à peccato immunes num erant? Nonne maiores natu omnes, ob ſcelera, noxaſque in Ægyptiaco exitu admiſſas, è medio ſublati ſunt? Nonne & in ipſorum caſtris aliqua ſemper improbitas, &, vti pleriſque (de quo tamen alias) vna idololatria hæſit? ſola igitur Chananæorum nequitia, quæ Iſraelitis iniuriam nullam inferebat, iuſtum in horum manus gladium haud tradebat. *Altera cauſa*, veteris poſſeſſionis, ac hæreditatis repetitio. Nam Semi poſteros, id eſt, Iſraelitarum maiores, ex hac ipſa regione vi eiecerant olim Chananæi, vti copioſè à S. Epiphanio hæreſi 66. contra Manichæos vetus Teſtamentum criminantes oſtenſum, & ſuprà iam dictum cap. 1. quæſt. 5. *in quo*, ait apud Caſſianum coll. 5. cap. 24. Serapion, *& Dei iudicium rectiſſimum comprobatur, qui & illos de locis alienis, quæ male occupauerant expulit, & iſtis antiquam patrum poſſeſſionem, quæ proſapiæ eorum in diuiſione orbis fuerat deputata, reſtituit.* Sed neque hæc ſatis idonea iuſti belli ratio forte videtur. *Primò.* quia minimùm ante annos 500. factum id fuiſſet, vti colligitur ex Geneſ. 15. Exodi 12. & ex annis 40. qui in deſerto traducti ſunt. At regionem aliquam tanto tempore, abſque cuiuſquam interturbatione, in pace ac tranquillitate, poſſidere, nonne iuſtum poſſeſſionis titulum dat? ideoque aliis omnibus ereptionis & vindicationis iniuſtum? Nam hæc, pluſquam longiſſimi temporis præſcriptio eſt, prorſuſque immemorabilis. Huius verò ea in iure vis, vt veros rerum Dominos faciat, qui alioqui principio non erant. Licet enim qui primi alienam occuparint ditionem, fidei bonæ, quæ ad præſcriptionem requiritur, poſſeſſores non fuerint, verum etiam, iuſtumque ab iis titulum non acceperint eorum libri; poſt tot tamen ſæcula, horum poſteri bonam habere fidem cœperunt, bonumque & iuſtum ad poſteros titulum tranſmittere. *Secundò.* Si hæc præſcriptionis ratio tot annos continuata non efficeret Chananæos terræ iſtius iuſtos poſſeſſores, multa hodie iniuſta forent Chriſtianorum regna. Quo enim iure Germani Germaniam, Franci Franciam olim occuparunt? Quo Angliam Saxones? Quo reſiduæ aliquæ Gothorum ac Sueuorum familiæ nonnullam Hiſpaniarum partem? De hac tamen in bellis præſcriptione plura Iudicum 11. *Tertiò.* Multi alii erant in Oriente Semi poſteri. Ad eos igitur etiam eodem iure pertinuiſſet Chananæa. *Tertia* demum *cauſa* eſt, Dei auctoritas. quæ vna omnes iuſtitiæ numeros continet, ſolaque ſufficit. *primò.* quia flagitioſam Chananæorum impieta-

tem, hoc tempore, hoc modo, & per hos punire voluit. *Secundò.* quia ipſe non permiſit tantùm in Chananæos ab Iſraelitis arma verti, eorumque terras occupari, ſed iuſſit etiam & mandauit. *Tertiò.* quia ſuam ipſe voluntatem crebrò Iſraelitis patefecit, variiſque ſignis & portentis ante bellum, in ipſo, & poſt ipſum, aſſeuerauit. Quis verò dubitet Deum, tanquam ſummum Iudicem, iuſtiſſimè has illis, per iſtos, pœnas inflixiſſe? ſi iuſtè perduellionis, aliorumuè eriminum reos iuſtè Rex aliquis poſſeſſionibus omnibus, & vita exturbat, illaſque, cui libitum eſt, dat, quidni & Rex regum, Dominus dominantium? *Quartò.* Quin verò etiamſi nulla in Chananæis culpa, nullum in gente illa delictum hæreret, iuſtiſſimè tamen poteſt, vitam, opes, poſſeſſiones, & regiones, quibus placet, eripere: quibuſque placet, donare. quia ſummus, & independens omnium Dominus eſt. Sic enim fecit, cum hominem ipſum effecit, eique paradiſum attribuir: cum deinceps Noæ filios in partes varias diſperſit, ſuoſque ſingulis terminos circumſcripſit. Quia tamen diuinæ ſuæ voluntatis rationes ſemper habet optimas, quærit mortalium ignorantia, *cur voluit Chananæos exſcindi?* Et reſponderi poteſt, quia impii & ſcelerati erant. *Cur in eorum loca Iſraelitas immigrare?* Quia horum maioribus eæ olim ſedes: & ab illorum maioribus per iniuriam occupatæ, ſicque Serapionem antea citatum capio. *Cur verò Iſraelitarum maiores in iis collocaret?* Quia erant optimæ, rebuſque circumfluebant omnibus. Sed cum vel eſſent alia eiuſdem, aut etiam maioris felicitatis loca, vel certè alia ipſe potuiſſet condere, *cur in illis eos, & non alios conſtituit?* Hic verò nos iubet Plato, vt dici ſolet; quieſcere. ſunt ſuæ Deo rationes, eæque optimæ: ſed abditæ nobis & incognitæ. *Tertia* igitur *cauſa*, Dei voluntas, eiuſque iuſſio ſola optima, iuſtiſſima, & perfectiſſima eſt, quæ Iſraelitas in Chananæam, tanquam diuinæ ſuæ iuſtitiæ adminiſtros, ſuoſque beneficiarios, & Colonos miſit, & introduxit. Doctiſſimè, ſubtiliſſimeque hanc expoſuit Sanctus Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, capitibus pluribus iam inde à cap. 7. Sed ſatis hic fuerit, quæ ſunt in capite 75. *Intereſt*, ait, *quibus cauſis, quibuſque auctoribus homines gerenda bella ſuſcipiant; ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas, atque conſilium penes principem ſit, exequendi autem iuſſa bellica miniſterium milites debeant, paci, ſalutique communi. Bellum autem quod gerendum Deo auctore ſuſcipitur, rectè ſuſcipi, dubitare fas non eſt: vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad ſubiugandam mortalium ſuperbiam, quando ne illud quidem, quod humana cupiditate geritur, non ſolum incorruptibili Deo, ſed nec ſanctis eius obeſſe aliquid poteſt: quibus potius ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam, ferendamque paternam diſciplinam etiam prodeſſe inuenitur. Neque enim habet in eos quiſpiam vllam poteſtatem, niſi cui data fuerit deſuper. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo, ſiue iubente, ſiue ſinente. Cur ergo vir iuſtus, ſi forte ſub rege homine etiam ſacrilego militet, rectè poſſit illo iubente bellare ciuicæ pacis ordinem ſeruans: cui quod iubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum certum eſt, vel vtrum ſit, certum non eſt: ita vt fortaſſe reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi: quanto magis in adminiſtratione bellorum innocentiſſimè diuerſatur, qui Deo iubente belligerat, quam male aliquid iubere non poſſe, nemo, qui ei ſeruit, ignorat.* Et cap. 78. *Calumnioſâ imperitiâ Moyſes* (itemque Ioſue) *reprehenditur, quòd bella geſſerit, qui minus reprehendi debuit ſi ſua ſponte gereret, quam ſi Deo iubente non gereret: ipſum verò Deum quod talia iuſſerit, audere reprehendere: vel Deum iuſtum & bonum talia iubere potuiſſe, non credere hominis eſt, vt mitiùs loquar, cogitare non valentis diuinæ prouidentia per cuncta ſumma atque ima tendenti, nec nouum eſſe, quod oritur, nec perire quod moritur, ſed in ſuo ſingula quaque ordine ſiue naturarum, ſiue meritorum vel cedere, vel ſuccedere, vel*

re, vel manere: hominum autem rectam voluntatem, diuinæ legi coniungi, inordinatam verò cupiditatem diuinæ legis ordine coërceri: vt nec bonus aliud, quam præcipitur, velit: nec malus amplius, quam permittitur, poſſit: ita ſanè, vt non impunè poſſit; quod iniuſtè voluerit: ac per hoc in omnibus, quæ humana infirmitas horret, aut timet, ſola iniquitas iure damnatur: cætera ſunt vel tributa naturarum, vel merita culparum. Et paucis interiectis: *ſed quæ ſit diſtributio iudicantis & miſerentis Dei. cur alius ſic; alius autem ſic, occultis fit cauſis, iuſtis tamen. Non tamen ideo neſcimus omnia iſta iudicio aut miſericordia Dei fieri, licet in abdito poſitis menſuris & numeris, & ponderibus, quibus omnia diſponuntur à Deo creatore omnium quæ naturaliter ſunt: nec auctore, ſed tamen ordinatore etiam peccatorum: vt ea quæ peccata non eſſent, niſi cõtra naturam eſſent, ſic iudicentur & ordinentur, ne vniuerſitatis naturã turbare, vel turpare permittantur meritorũ ſuorum locis & conditionibus deputata. Quæ cũ ita ſint, & cum per hoc ſecretũ iudiciorum Dei, motusq́; humanarum voluntatum eisdem proſperitatibus alii corrumpantur, alii temperanter vtantur. & iiſdem aduerſitatib. alii deficiant, alii proficiant: cumq́; ipſa humana, mortalisq́; vita tentatio ſit ſuper terram: quis hominũ nouit, cui proſit aut obſit in pace regnare, [illegible] ſeruire, vel vacare, vel mori: in bello autem vel imperare, vel pugnare, vel vincere, [illegible] occidi? cum hoc tamen conſtet, & cui prodeſt, non niſi per diuinum prodeſſe beneficium: & cui obeſt, non niſi per diuinum obeſſe iudicium? Quid ergo inſilimus in temerarias reprehenſiones, atq́; vtinam hominum & non Dei?* Et in hunc librum quæſt. 10. *Iuſta bella definiri ſolent, quæ vlciſcuntur iniurias, ſi qua gens, vel ciuitas, quæ bello petenda eſt, vel vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere quod per iniurias ablatum eſt. Sed etiam hoc genus belli ſine dubitatione iuſtum eſt quod Deus imperat, apud quem non eſt iniquitas, & nouit quid cuique fieri debeat. In quo bello exercitus, vel ipſe populus, non tam auctor belli, quam miniſter iudicandus eſt.* Atq́; hinc hoc vno iure, tanquam omnium grauiſſimo, ac certiſſimo, libẽter vſi ſemper ſunt Iſraelitæ Iud. 11. Iſa. 15. alibi. Et verò gentibus id omnibus à natura inſitum, vt quam, numine auctore, ſuſciperent, eam iuſtiſſimam ducerent expeditionem. Sic apud Herodotum lib. 2. quæ oraculo imperaſſet arma Iupiter, ſtatim capiebant Æthiopes: apud Xenophontem lib. 4. Spartani: & ipſe apud Virgilium, qui ſe fatis, Deûmque neſcio quorum monitis in Latium tendere aiebat.

—— Sedes vbi fata quietas
Oſtendunt, illic fas regna reſurgere Troiæ.

Vnde Auſoniana illa.

Gradiuus iubeat ſi capere arma Ducem
Fidere tam fas eſt, quam dubitare nefas
———— Mortalia quærunt
Conſilium. certus, iuſſa capeſſe Dei.

Adeo tamen Caluiniſtis noſtris cæca, inſana, & amens mens eſt, vt hanc firmatiſſimam à natura ipſa infirmam reantur concluſionem: Iuſſit hoc Deus, ergo iuſtum eſt. quia ex eorum placitis, iuber etiam ille peccata. O inſaniam? quam non Catholici modo ſemper execrati ſunt: ſed & ex ea ipſa hæreſi, iam in Anglia penè Academici omnes, vti mihi affirmauit ſæpius Anglus hæreticus, aut hæreſiarcha, de quo alias. qui & eam ſe Hanouienſem vicinum noſtrum, Comem ſane, ſanioribusq́; magiſtris dignum, Comitẽ dedocuiſſe narrabat. Et commodùm, venit hiſce diebus meas in manus ex Anglia Itali Gentilis hęretici *de bello*, Hanouiæ impreſſa diſputatio. in cuius lib. 1. c. 8. iuſta hæc, ex Dei iuſſu, Chananæa bella pronunciat. Ad ea verò, quæ pro Chananæis contra bellicam Iudæorum iuſtitiam diſſerta ſunt, non eſt è dictis obſcura reſponſio. Vna enim Dei voluntas & iuſſus, cauſarum, iuriumq́; omnium inſtar eſt.

QVÆSTIO III.

Contra iuſta Iſraelitarum arma, vtrum iuſtè arma etiam expedierint Chananæi?

QVæſtionis huius diiudicatio, è generalibus quæſtionibus aliis apta & nexa eſt. Vna eſt; *fierine poſſit, vt iuſtum vtrinque bellum ſit?* Tetigit in 6. cap. 1. Ph. 21. quæſtionem Piccolomineus, ſed ita, vt quaſi haud liqueret; nihil finierit. Negarunt verò olim non pauci, quibus viſum, ſi bellum iuſtè quis inferat, iniuſtè ipſi alterum reſiſtere: etſi iuſtè reſiſtat quis, iniuſtè alterum aggredi. Affirmant tamen Abulenſis in libri huius c. 9. q. 15. c. 11. q. 11. & 12. Dominicus Soto 5. de iuſtitia q. 1. a. 7. Iuriſconſulti etiam Fulgoſius l. *Ex hoc iure*, ff. de iuſt. Et Alciatus lib. 2. Paradox, cap. vltimo, & l. 5. de iuſtificat. quia quod verè iuſtum eſt, id aut vtrique parti perſpicuum, ac liquidum eſt: vel vtrique parti obſcurum & ignotum: vel alteri notum, ignotum alteri. Primo modo & tertio, pars tantùm vna iuſtè belligerat, quando alteri parti conſtat, iuſtitiam à ſe oppugnari. ſecundo autem modo vtrimque iuſtum quæritur ideoque vtrimque bellum iuſtum. Quemadmodum enim in foſenſibus negociis, cum latet quod iuſtum eſt, vtrimque iuſtum iurgium, iuſtaque apud Iudicem diſceptatio eſt; ſic & armorum diſceptatio non iniuſta, cum pars vtraque à ſe cenſet ſtare iuſtitiam. *Contingit vt duo homines*, inquit enarrat. 2. in Pſalm. 25. Diuus Auguſtinus, *habeant cauſam apud ſeruum Dei. Nemo niſi ſuam iuſtam dicit cauſam. Nam ſi iniquam putaret cauſam ſuam, iudicem non quæreret. Et ille ſe putat iuſtam cauſam habere, & ille. Veniunt ad iudicem antequam proferatur ſententia, ambo dicunt, amplectimur iudicium tuum quidquid indicaueris: abſit vt reſpuamus. Quid & tu dicis? Iudica quiduis, tantum iudica. Prorſus ſi in aliquo repugnauerimus, anathema ſumus. Ambo amant Iudicem antequam iudicet.* Sicque, cum Hungarorum legati contra Imperatorem vehementius loquerentur, iis dixit Pius ſecundus, in regni diſſenſione atque controuerſia, neque Hungariæ Regem, neque Imperatorem contra officium facere. vtrumque ſiquidem ſibi cauſam iuſtam reri. Sic in oratione pro Marcello; *Erat*, inquit, *obſcuritas quædam: erat certamen inter clariſſimos Duces: Multi dubitabant quid optimum eſſet: multi quid deceret: nonnulli etiam quid liceret.* Sic in Rhetoricorum 3. dixit Ariſtoteles, in omnibus fere controuerſiarum ſtatibus euenire, vt litigantiũ neutra pars improba ſit, excepta quæſtione, *An factum ſit?* factum, inquam ab litigatorum altero. Nam qui ſui ſibi facti cõſcius eſt, non poteſt hoc ignorantiæ mantelo tegi. Bene igitur & ex Abulenſis antè citati iudicio ac mente Couarruuias, in regulam, *Peccatum* p. 2. §. 10. num. vltimo: *Bellum reuera iuſtum, ab vna tantum parte eſſe poteſt: opinione autem iuſtum, vtrimque.* Prior pars vel hinc perſpicua eſt, quòd reapſe hic vel ille verum ſemper ius habeat, vterq; nunquam. Cum enim iuris fundamentum, & quaſi ſolum ſit res, de qua certatur; ea vel huic vel illi reuera debetur, ineſtque in ea quædam contradictio, vt ſi reuera ſit huius, reuera non ſit alterius. Poſterior autem ex dictis etiã perſpicua pars, quia quod in re ipſa verum ac iuſtum eſt, id litigantibus obſcurum: idque ſibi vterque vendicat non malè. dummodo tamen vterque in veritatis indagatione, quod decet, ſtudium adhibuerit. Neque enim, vt quidpiam, etiam opinione, iuſtum ſit, ſatis eſt, opinari iuſtum eſſe: ſed cum recta ratione opinari, neceſſe eſt. Id autem erit nunquam, niſi quibus quiſque poteſt viis & rationibus, veritatem explorarit. Alioqui iuſta in ſanctos eorum eſſet ſæui-

ſæuitia, & crudelitas, qui vt eſt Ioannis 16. verſ. 2. illos interficerent, ſeque obſequium Deo præſtare arbitrarentur.

Altera quæſtio eſt, non quidem generatim, an vi vim repellere iuſtū ſit? (hoc enim in Miloniana Tullius, & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, vt omnem ſemper vim quacunque ope poſſent, à corpore, à capite, à vita ſua propulſarent) ſed ſpeciatim, *An illatam iuſtè vim, vi defendere iuſtè quis poſſit?* Sunt bona & vtilia, quæ citatâ quæſt. 11. tradit Abulenſis: ſed ad inſtitutum nimis fortè multa, cùm præter obiectiones, & argumenta varia, in iis concluſiones 42. notarit Alphonſus à Polo. Paucis igitur dico, *primò*, ſi quæ infertur vis, ad ſola fortunæ bona, & opes auferendas pertineat, nobiſque conſter vim iuſtam eſſe, ipſam vi arceri non poſſe. Verbi cauſa, ſi Iudex per ſe, aut miniſtros ſuos, ablatis pignoribus, aut alia quapiam rei-familiaris iacturâ, iuſtè nos vellet coercere. Ratio eſt. Qui auferre per vim bona iſta ſic tenrat, opus facit licitum, bonum, & iuſtum: idque noſtra nobis dictat ratio. Eum igitur impedire, ipſumque velle occidere aut vulnerare, nefas. *Secundò.* Si iuſta vis itidem ad vitam vſq; noſtram, aut corporis ſauciationem graſſetur, eamque iuſtam nouerimus, quæ ipſi opponatur, vis nulla iuſta eſt. Ratio eadem. *Tertiò.* Si quæ aut fortunis, aut vitæ infertur vis, non cognoſcatur iuſta, licet alioqui iuſta eſſet; eam vi propulſare iuſtum eo modo eſt, qui ſuperiore iam quæſtiunculâ expoſitus: quoad opinionem ſcilicet minime temerariam, & imprudentem. Talis enim apud ſe ſtatuit vim ſibi per ſcelus ac iniuriam adhiberi, quam ferro alio comprimere iuſtum ſit.

Quoad Chananæos autem, communis opinio eſt, quam eodem loco edocuit Abulenſis, contra iuſta Iſraelitarum arma, iuſta eos arma expediiſſe: idque ob vnam iuſtam cauſam, quòd nimirum Iſraeliticæ cauſæ iuſtitiam ignorarent. Neſciebant enim Iſraelitas à ſummo Iudice ſcelerum vindices immitti: à ſummo Deo donatam iis regionem totam: imperatum modum & rationem, qua, ob ſua ipſi crimina, puniri, hi verò ipſorum fortunas opeſque omnes occupare deberent. Mihi tamen videtur

Primò. Chananæos vel ſciuiſſe, vel ſcire ſaltem potuiſſe ac debuiſſe à ſummo, veroque Deo in Chananæam ſuam adductos Iſraelitas. Nam longè ac latè, certò ac conſtanter ad populos iſtos peruenerat maximorum, quæ in Ægypto in mari rubro, ac ſolitudine fecerat Deus, fama miraculorum illuſtriſſima. Viderant etiam recens admirabilem eorundem Iſraelitarum per Iordanis vndas tranſitum. Nonne tot & tanta prodigia ſatis eſſe debebant, vt verum, ſummumque Deum agnoſcerent? eum Iſraelitarum Ducem, adiutorem, ac fautorem profiterentur? Repete animo, quam ſuprà capite 2. verſu 9. audiuimus Rahabæ fidei profeſſionem. *Noui*, ait, *quod Dominus tradiderit vobis terram: Etenim irruit in nos terror veſter, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Audiuimus quod ſiccauerit Dominus aquas maris rubri ad veſtrum introitum, quando egreſſi eſtis ex Aegypto, & quæ feceritis duobus Regibus Amorrhæorum, qui erant trans Iordanem, Sehon & Og, quos interfeciſtis. Et hoc audientes pertimuimus, & elanguit cor noſtrum, nec remanſit in nobis ſpiritus ad introitum veſtrum: Dominus enim Deus veſter eſt ipſe, Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum.* Nonne contra populares ſuos iſtam iſta pronunciauit ſententiam? Nonne oſtendit debuiſſe, ac ſi voluiſſent; potuiſſe, præpotentem Deum vnum, qui cœlum & terram orbem totum, & ipſos inprimis Iſraelitas gubernaret, ac tueretur, credere, ac venerari? Si metu, pauoreque concuti tanto potuerunt, cur non ad aliquam paulò ſaniorem inflecti cogitationem? Quid eorum, quæ ad veram fidem monerent, Raabæ adfuit, quod

Chananæis aliis non adfuerit? Exteriora, quæ ad fidem inuitarent, omnibus eadem: & Dei gratia nemini non præſtò ſufficiens. Pat penè infrà cap. 9. Gabaonitarum occurret profeſſio. Si tenebatur præfractus, credere Pharao, ſi qui aliqua CHRISTI Dei opera, vel viderunt, vel certò ac indubiè audierunt, Cur nō & Chananæi? Quocirca parum placent hæc Abulenſis verba in citata quæſt. 11. *Dato, quod concederent Chananæi Iudæos eſſe à Deo ſuo miſſos ad deletionem Chananaorum: tamen non cogebantur confiteri eos eſſe iudices ſuos: quia dicerent quod Deus Hebræorum non habuit poteſtatem aliquid tale delegandi Iudæis, cum ipſe etiam non haberet poteſtatem ſuper Chananaos. Et erat iſta legitima excuſatio. Si verò dicas, quod omnes obligabantur cognoſcere vnum Deum, cuius cognitio naturaliter ineſt, vt patet ad Romanos primo: Reſpondendum eſt, quod quanquam obligarentur ad cognoſcendum, & credendum vnicum eſſe verum Deum: tamen non obligabantur credere, hunc eſſe Deum Hebræorum: vel Sidoniorum, aut Chananæorum: quia hoc non erat in natura rerum inſitum, vt magis in populo illo eſſet Deus quam in aliis. Ideo ſicut legitimè exiſtimare poterant Chananæi, Chamos Deum Moabitarum: vel Aſtharthem Deam Sidoniorum non eſſe Deos habentes poteſtatem ſuper eos: ita exiſtimare poterant de Deo Iudæorum, cum nil magis cauſaret ex natura rerum: donec per miraculorum operationes aliquid notificaretur.* At profectò tot & tantæ miraculorum operationes præierant hactenus, vt de Iudæorum Dei ſumma, præ aliis diis omnibus præſtantia & veritate dubij eſſe nil deberet. Si enim ante Iordanis tranſitum ita Raab locuta eſt, quid poſt eum loqui omnes debuerunt?

Secundò. Ignorarunt Chananæi diuinam voluntatem quoad multa, quæ, contra Iſraelitas, vim ac defenſionem ipſos parare nihil vetabant. Nam *primò* neſciebant, an eos tam mirificè per Iordanem tranſduxiſſet Dominus, vt ad alias porro terras tenderent, Chananæamque tranſirent ſolùm, an vt in ea ſedem figerent, ſuſceptæque viæ finem facerent. Hoc enim ab iis & fieri potuiſſet, & verò in aliis aliquot gentibus, quas pertranſiiêrunt, factum erat. *Secundò.* Eſto ſcirent Chananæi, velle in Chananæa Iſraelitas manere, non tamen ſciebant, quomodo, quaue conditione. An videlicet regionem ipſis cedere totam deberent: & in terras alias excedere: an cum iiſdem in illa ſimul manere, & commorari. Si excedere deberent; non ſatis perſpiciebant, an in patriæ, quā deſererent compenſationem, ditiones alias daturus eſſet Dominus, & quænam eæ eſſent, vel vbi: an in loca varia diſpergi, ac diſſipari deberent: & quo id modo: an in ea, quæ arbitratu quiſque ſuo deligeret, an quæ aſſignarentur: Rurſumque an, coloniarum inſtar, proficiſci; an temerè præcipiti ſeſe fugā proripere, & quocunque tandem illatebrare oporteret. Sin verò in eadem Chananæa cum Iſraelitis manendum & commorandum, non videbant, an æquo cum eis iure, vt liberi ſcilicet cum liberis permanerent, idque vel ipſis permixti, vel in certas terræ partes collecti, & ab illis adhuc diuiſi: an iure alio, vt iis nimirum aut ſerui, aut tributarij fierent. Omnium verò maxime ignorabant, ſibi iuſto Dei iudicio pereundum funditùs, ſeque è patria & vita ſimul exuendos. Nam neque diuina hæc iis promulgata erat ſententia, neque quidquam erat, vnde certò eam poſſent colligere. Quid enim ſi fortaſſis peccaſſent Iſraelitæ, & poſt tot & tanta Dei beneficia ingrati, Chananæorum ipſorum ferro plectendi eſſent? Quid ſi Deus permitteret modo, non etiam iuberet, vt Chananæos illi bello laceſſerent, & obtruncarent? Quid ſi ſuam iſti, cum aliarum gentium impietate conferrent prauitatem, neque ſe ſupplicio & morte digniores eſſe comperirent? Quid ſi pœnitentiam iidem agerent, idola ſua delerent, ſceleratos mores corrigerent? Quid ſi ſe ſontes quidem, & morte non indignos crederent, ſed tamen ita, vt in campo & acie mori deberent, non autem ignauè abſque ſanguine, & ſudore ſpolia darent, vitamq; ponerent? Enimuerò priuſquam liquidò Iudicis voluntas, & ſententia liqueat, multa id genus, præſertim cum de vita, qua hoc in mundo ma-

do maius, cariuſque temporale bonum non habet quis, agitur; venite in mentem poſſunt, quæ fieri rectè poſſint ac interdum deberent. vt ex ignoratione, non priore illa, ſed poſteriore iſta Chananæos putem non iniuſtè contra Iſraelitarum inuaſionem ſeſe armis vindicare ac tueri potuiſſe. Nemo enim facultates, vitamq́; ſuam proiicere ac prodigere, vel non defendere & conſeruare tenetur, niſi clarè illius, qui in noſtra, noſq; ipſos ius habet, voluntatem & iuſſum eſſe notit, vt *ſic & iam* rebus noſtris, ac vita ſpoliemur. Cum verò id clarè conſtat (claritate ſcilicet illa, quæ ad iudicium prudens moraliter ſufficit) tum vero iuſtiſſimum eſt patienter ac fortiter ſpoliationes, cruciatus, morteſque omnes perferre; prout tot ſancti confeſſores, & Martyres, cum in fidei iuſtitiæq; profeſſione diuinam è diuino præcepto voluntatem ſcirent, fecerunt: ille item in cruce latro, & deinceps innumerabiles, malefici alij, cum à ſuis Magiſtratibus eſſent è bonis deiecti, compedibus aſtricti, carceribus incluſi, exilio mulctati, ad laqueos, rotas, & flammas mactati. Sed ſupereſt adhuc quæſtio.

An non tantùm potuerint Chananæi inuadentibus repugnare Iſraelitis, prout dictum eſt, *ſed etiam debuerint?* Quoad *opes*, potuiſſe tantùm, quoad *vitam*, etiam debuiſſe affirmat Abulenſis. Nam illas, cum inferioris gradus bona ſint; non adeo retinere, ac tueri obligamur: ſecus verò vitam, cum, vt dictum eſt, in temporalium bonorum gradu ſummo ſit. Quando tamē non omnino manifeſtum foret, iniuſtam vlli nobis eripi, & probabiles aliquæ rationes docerent, Deo volente ac iubēte (quamuis reuera tantùm permitteret) nobis admoueri gladios, crediderim non equidem obſtringi nos ad non repugnandum: poſſe tamen nō repugnare, illatamq́; necē æquo, patiētiq́; animo perpeti. quia neq; in percuſſorib. iniuſtitiā tunc vllā ſtatueremus, neq; vitam temerè abiiceremus: aut ignauè deſeremus: ſed de ſummo, q nobis eſt, iure, aliquantulū, ob diuinæ volūtatis ac imperij, non certò quidē, probabiliter tamē cogniti ſeu exiſtimati reuerentiam, remitteremus. Quare concludo, potuiſſe Chananæos tam terras, quam vitam ſuam aduerſus iuſtè inuadentes Iſraelitas non defendere: iuſtè tamen, ob cauſas antè poſitas, defendiſſe. Hinc porro apparet, quam deteſtabilis Lutherus fuerit, cum atticulo ſuo 4. ſcripſit, *Chriſtianis bellum aduerſus Turcas non gerendum.* Si enim aduerſus Iudæos iuſtè inuadentes, potuerunt ſe Chananæi rectè, iuſteque defendere, quidni aduerſus Turcas, iniuſtiſſimis bellis pugnantes, iuſtiſſimo bello repugnent Chriſtiani? Si aduerſus Dei populum, eius præſidio ſeptum, miraculis inclytum, impiæ profanæq; gentis arma eſſe iuſta poruerunt, quomodo Chriſtianorum contra Turcas, fidelium contra infideles, defenſorum contra inuaſores, canum contra lupos ſcelerata propugnatio ſit? Vide Bellarminum lib. de Laicis c. 16. Bene tamen habet, quòd in viſitatione Saxonica palinodiam cecinerit, niſi quod Catholicorū odio pluſquam Vatiniano amentes Caluiniſtæ Miniſtri quidam, priorem illam ſententiam non improbare videantur. Nam controuerſiæ 5. lib. 2. c. 16. Franciſcus Iunius eam ita κατὰ ὅλ explicat, vt eaſdē non inſtituendi contra Turcas belli cauſas adhuc eſſe annuat. Coclæum in hiſtoria tanquam Luthero infeſtum reiiciat: Schleidanū è contrario laudet: *Pontifices Turcis Turciores* criminetur: imò, & in publici conſilij, ad regni adminiſtrationem publicam pertinentis ordine, *Chriſtianos pleroſq́, iiſdem Turcis nequiores dicat*, hiſceq́; verbis exclamat; *Vtinam atq́, iterū vtinam hæc res non vſq́ adeo vera eſſet?* Vnde hoc etiamnum tempore, cum aduerſus eoſdem hoſtes non pauloq́; olim alacrius Lutheranorū pleriq; pecuniam, corporaq́; offerant, fieri videmus, vt ad Hollandicas perduelliones ac latrocinia ſeſe libentius Caluiniſtæ applicent. Sed de pluribus, quæ huc faciunt, meę quer ſitur *Antiturcicæ*. Ipſas lege, cenſe, mecumque ſi aliud nihil potes; geme, ac pro Germania noſtra DEVM ora Optimum Maximum. Quid enim nos priuati ac inopes faciamus vtilius?

QVÆ.

QVÆSTIO IV.

Quid Iſraelitarum hæc aduerſus Chananæos bella ſignificant?

RESpondet Gratianus 23. quæſt.1.cap.2. ſignificare ſpiritalia, quibus contra ſpiritales hoſtes nobis pugnandum, bella. Sed perperam veriſſimi huius reſponſi auctorem edit Gregorium, cum non huius, ſed Origenis ex homil. 15. in hunc librum verba citet. *Niſi*, ait, *bella iſta carnalia figuram bellorum ſpiritualium, gererent, nunquam, opinor, Iudaicarum hiſtoriarum libri diſcipulis Chriſti, qui venit pacem docere, legendi in Eccleſiis fuiſſent ab Apoſtolis traditi. Quo enim eis bellorum proficeret iſta deſcriptio, quibus dicitur ab Ieſu, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis? Et quibus per Apoſtolum iubetur & dicitur, non noſmetipſos vindicantes, & magis iniuriam accipite, & magis fraudem patimini. Vnde denique ſciens Apoſtolus, nulla nobis iam vltra bella eſſe carnaliter peragenda, ſed animæ certamina contra ſpiritales aduerſarios deſudanda, velut magiſter militiæ præceptum dat militibus Chriſti dicens. Induite vos arma Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus aſtutias Diaboli. Et vt horum ſpiritualium bellorum ex veterum geſtis habere poſſimus exempla, iſtas nobis rerum geſtarum narrationes in Eccleſia voluit recitari, vt nos ſi ſpiritales ſumus, audientes quia lex ſpiritalis eſt, in iis quæ audiuimus ſpiritualibus ſpiritualia comparemus & contemplemur ex iis gentibus, quæ carnalem Iſrael viſibiliter oppugnarunt, quanta ſint gentes contrariarum virtutum, ex ſpiritualibus, quæ dicuntur ſpiritales nequitiæ in cœleſtibus, quæ aduerſus Eccleſiam Domini, quæ eſt verus Iſrael, ſuſcitent bella.* In his verò verbis notandum *primò*, videri per ea Chriſtianis iuſtam omnem bellandi cauſam adimi: & contra ſolos animæ hoſtes iis licere pugnam ſuſcipere. Verùm id ſuprà q.1. iam exploſum, & in ea ipſa cauſa 23. exploditur copioſè, etiam ex ipſa S. Gregorij mente q.8. Vnde, vt hoc breuiter indicem, malè colligit, qui valde videri vult oculeus; Caluiniſta Gentilis *de bello* lib.1. c.5. ſibi haud ſatis Patrem tantum conſtare. Nam errantem ſequutus Gratianum, verba, quæ audiuimus, Gregorio tribuit. *Secundò*. Videri per eadem verba, cur bella hæc legantur, vnicam eſſe cauſam, figuram ſcilicet interiorum bellorum. At ſane plures cauſæ ſunt. *Prima*. Vt hinc Dei erga populum ſuum beneuolentia ſumma in hoc ducendo & gubernando ſapientia, in protegendo & amplificando potentia, id genuſque alia videantur. *Secunda*. Vt veteris Eccleſiæ progreſſus, & ſtatus omnis, à mundi primordio, per ſæculorum omnium euolutiones cognoſcatur. *Tertia*. Vt rei etiam bellicæ præcepta, & exempla inde ſumantur, præſertim verò ea, quæ etiamſi à naturali rationis lumine, prophaniſque ſcriptoribus interdum ſuggeruntur, minus tamē quam opotteret, efficaciter proponuntur, minoriſque in bello à militum vulgo, à ducum etiam nonnullis fiunt. cuiuſmodi ſunt, vt à Deo, & in Deo ſolo victoriæ, ac triumphi omnes ſeriò credantur eſſe: vt precibus idem ſæpe, ardenterque rogetur: vt eius honori, ac cultui è manubiis conſecretur aliquid: vt è caſtris omnis exulet impietas, abſint ſacrilegia, & quæcunq; diuinam iram concitant peccata: vigeat in iis obedientia, innocentia: & ſi peccatum quidpiam ſit; pœnitentia, & expiatio. de quibus vtiliter legatur Ferrandus ad Reginum Ducem, & S. Bernardus ſermone ad milites templi. *Quarta*. Denique in militares iſtas narrationes conuenit etiam illud Apoſtoli 2. Timoth.3. verſ.16. *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus*, ad omne, inquam opus bonum, etiam bellicum, ſiue ad inuaſionem, ſiue ad defenſionem ſuſceptum bellum ſit. Vtrumque ſiquidem cum iuſtitiæ opus ſit, neceſſariò bonum eſt. Notandum *tertiò*, Apoſtolicam eſſe traditionem de libris his, vel illis in Eccleſia coram populo legendis. *Quartò*. De cauſa, quam affert, modeſtè ipſum loqui Origenem, dum non affirmat, ſed tantummodo ait, *opinor*.

nor. Quintò. Cauſam illam, primam, quaſi ſolam, ab eo propoſitam, vel quòd *præcip uam* putarit, vel etiam *ſolam*, non ſimpliciter, ſed reſpectu communis Chriſtianorum vulgi, vt dum in Eccleſia recitari (recitationem enim iſtiuſmodi *Eccleſiaſticam* clarè nominat) audit plebs, in promptu ſtatim habeat, quod vtiliter quoad omnem vitæ ſtatum, locum & tempus omne; cogitet: videlicet, vt ſpiritualiter contra ſpiritalia nequitiæ præliari diſcat. Hæc enim prælia, & ab omnibus & vbique & ſemper, quoad viuitur, prælianda ſunt. A tentatione diabolica noſtrum nemo immunis: Locus nullus adeo vel ſplendidus, vel ſanctus, vbi vel palam non inuadant, vel inſidientur dæmon & caro: Nullus aut feſtus, aut operoſus dies, nulla vel adoleſcentia, vel ſenectus, nulla vel ſanitatis, vel morbi hora periculorum iſtorum ſecura eſt. Maxima igitur iſta, & quodammodo ſola ratio eſt, omni hominum generi, quantumuis rudi, ac ſimplici poteſt bellorum iſtorum hiſtoria eſſe quam vtiliſſima. Ideoque & hæc paululùm iam explicanda.

Quatuor igitur generatim, quæ ad bellorum animi ſimilitudinem traducantur, *notanda* ſunt: quinam ſcilicet hoſtes, quibuſcum bellandum; quæ bellorum cauſa, quis Dux, quis modus.

Primò. Hoſtes complures ſunt: vniuersè tamen dicuntur *Chananæi*. Chanaan verò *primò* mercatorem ſignificat Hoſeæ 12. verſu 7. Zach. 14. 2. Prouerb. 31. 24. Iob 40. 24. Iſa. 23. 8. & ſecundum Thargum & Rabbi Dauid in Radicibus, Geneſ. 38 verſu 2. vbi noſter Hebræum retinet *Chananæum*. *Secundò.* Significare poteſt *affligentem* & *humiliantem*. Nam כנע eſt humiliare. Vnde verbum Germanicum knien/ & Græcum γόνυ. *Tertiò.* Secundum quoſdam ab ענה ſignificare poteſt; *ſic*, id eſt, aptè, *reſpondentem*, vel *affligentem*. Dæmon mercator eſt, qui ſibi, vnius pomi fruſtulo, humanum totum genus in paradiſo comparauit, hodieque blando quodam voluptatum, & eorum, quæ animo, vel immoderatâ libidine concupiſcenti, vel nimio metu ac trepidatione horreſcenti, vel atrociore irâ efferueſcenti allubeſcunt, precio coemit. Hinc enim CHRISTO Domino *emendi* ac *redimendi* verba in ſcripturis attributa toties. Poteſt dici *ſic*, id eſt aptè *reſpondere*, quando ad hominis arbitrium, conceſſa & bona ſua der omnia. Dicit hominis cupiditas. Licetne per fas & nefas opes coaceruare? Reſpondet ille, Licet. Vellem præ omnibus magni fieri, honore affici, laudibus affici, gloria illuſtrari. Et hoc præclarum. Vellem vetita veſci arbore, niſi moriendum eſſet. Ah veſcere; bono ſis animo. Nequaquam morieris. Optarem variarum rerum ſcientiâ eminere, ſicque omnibus eſſe admirabilis. Ego verò, mihi ſi auſcultas, faxo, vt ſis ſicut Deus, ſciens bonum & malum. Sic in prauis animorum vitioſitatibus aliis omnibus. *Sic* etiam, id eſt aptè ac bene *affligit*, interdum quidem calamitatum immiſſu. Verbi cauſa, paupertatis, inediæ, vilitatis, ægritudinis, & ſimil um, vt in Iob factum: interdum verò triſtitiâ, & mœrore animos conficiendo, anxiis cogitationibus aſſiduè lancinando, & ad impatientiam, murmurationem, extremamque deſperationem ſolicitando. Quod ſingulariter dixi, hoc ad carnis, mundi, dæmoniorumque omnium multitudinem transferendum. Hi enim ſunt Chananæi, quibuſcum perpetua nobis ἄσπονδα, & pluſquam internecina bella. hæ ſunt gentes, quæ hæreditatem à DEO nobis prouiſam quærentibus, omnium maxime & ſemper infeſtiſſimis armis & animis reluctantur, quæ in Chananæam iam olim per verum Noe, id eſt, veræ quietis largitorem, execrationi datæ ac maledictæ Geneſ. 9. verſ. 25. Vocantur etiam quandoque hi populi *Amorrhæi*, vt Geneſ. 15. verſ. 16. ſed rariùs. Interim tamen, quid *Amorrhæorum* iſtorum nomen ſignificat, niſi aut, loquaces ab אמר aut à מרה *rebelles*, & *apoſtatas*? Quo nomine in eandem dæmonum nationem,

tionem, quæ à Deo tam turpiter defecit, perpetuam ei rebellionem, & apoſtaſiam in hominibus aſſiduè molitur, loquacitate immenſa vbique perſtrepit; quid aptiùs?

Secundò. *Cauſa belli huius triplex* antea indicata eſt. *Prima.* Vt peccata, quæ iſti Chananæi & Amorthæi admiſerunt; puniantur. Nulla verò iam à nobis pœna poteſt inferri *dæmonibus* acerbior, quam ſi eorum voluntati nunquam obſequamur, eos perpetuo confutemus, contemnamus, calcemus & conſpuamus. Sic & *mundo* huic eſſe nihil poteſt moleſtiùs, quam ſi vilipendatur ac deſeratur: Nihil ingratius *carni* & aſperius, quam ſi à recta ratione compedes ei, & vincula iniiciantur: frænetur eius libido, comprimatur petulantia, dometur feritas. *Secunda.* Vt maiorum recuperetur auita poſſeſſio. In paradiſo erant illi loco fertiliſſimo, ſalubertimo, amœniſſimo. Exinde ipſos vi ac iniuriâ expulerunt ac deturbarunt Chananæi. Nos eo tendeamus, & quod amiſſum, vel ereptum eſt, vindicemus. *Hæc figura in nobis*, ait apud Caſſianum cap. 24. coll. 5. Serapion, *certiſſima ratione cognoſcitur. Nam voluntas Domini poſſeſſionem cordis noſtri non vitiis ſed virtutibus naturaliter deputauit. Quæ poſt prauaricationem Adæ inſoleſcentibus vitiis, id eſt populis Chananæis, à propria regione depulſa, cum ei rurſum per Dei gratiam diligentia noſtra ac labore fuerint reſtituta, non tam alienas occupaſſe terras, quam proprias credenda ſunt recepiſſe.* *Tertia* & maxima, cæteratumque omnium princeps cauſa, quia iubet Deus. Percurre ſcriptores omnes, ad ſacrum iſtud bellũ ſemper hortantur Iob 7. verſ. 1. 2. Timoth. 2. verſ. 3. 2. Pet. 5. verſ. 9. Claſſicum canit. 2. epiſt. 4. verſ. 2. magnus ille Tubicen S. Petrus. Armamentarium aperit, panopliamque tradit 2. Corinth. 10. verſ. 4. Epheſ. 6. verſ. 11. & 13. S. Paulus. *Mihi*, ait homilia citata Origenes, *videtur eſſe infinitus, quidam numerus contrariarum virtutum, pro eo quod per ſingulos penè homines ſunt ſpiritus aliqui diuerſa in iis peccatorum genera molientes. Verbi cauſa eſt aliquis fornicationis ſpiritus, eſt iræ ſpiritus alius: eſt auaritiæ ſpiritus, alius verò ſuperbiæ. Et ſi eueniat eſſe aliquem hominem, qui his omnibus malis, aut etiam pluribus agitetur, omnes hos, vel etiam plures in ſe habere inimicos putandus eſt ſpiritus. Vnde & per ſingulos plures eſſe credendi ſunt, quia non ſingula ſinguli homines habent vitia, ſed peccata committunt, ſed plura ab vnoquoque videntur admitti. Et iterum non eſt putandum quod vnus fornicationis ſpiritus ſeducat eum, qui (verbi gratia) in Britanniis fornicatur, & illum, qui in India, & in aliis locis, neque vnũ eſſe iræ ſpiritum, qui diuerſis in locis diuerſos homines agitet: ſed puto magis principem quidem fornicationis ſpiritum vnũ eſſe, innumeros verò eſſe, qui in hoc ei officio pareant, & per ſingulos quoſque homines diuerſi ſpiritus ſub eo principe militantes, ad huiuſcemodi eos peccata ſollicitent. Similiter & iracundiæ ſpiritum principem vnum eſſe arbitror, innumeros vero eſſe ſub ipſo agentes, qui per ſingulos quoſque homines vitij peccata ſuccendant. Similiter & auaritiæ vnum eſſe principem, ſic & ſuperbiæ, & cæterorum malorum. Et ideo non vnus principatus dicitur in contrariis virtutibus ab Apoſtolo; ſed plures, aduerſum quos pugnam ſibi eſſe, & nobis omnibus ſcribit. Tamen, reor, omniũ principem velut eminentiorem quendam in nequitia, & in ſcelere celſiorem, qui totum mundum, quem iſti ad peccata ſinguli quique per peccatorum ſpecies pro parte ſollicitant, ſolus velut omnium principum Dux, & totius nefandæ militiæ magiſter, exagitet.* Multa etiam idem in hunc lib. homil. 12. & 14. Origenes, & Collat. 5. à cap. 16. Caſſianus, de quibus alibi.

Tertio. Dux & Imperator in omni bello neceſſarius maximè. *Militaris* enim, vt lib. 10. Curtius, & lib. 5. Quintilianus dixerunt, *Sine Duce, turba, quid niſi abſque ſpiritu corpus, abſque gubernatore vllo remiges?* Et ille quidem non quilibet eſſe debet, ſed vir præſtans, & bellicoſus, quia, vti cenſuit lib. 2. cap. 18. Florus; *tanti eſt exercitus quanti Imperator:* & ex magni bellatoris mente; *melior damarum exercitus Leone Duce, quam Leonum dama duce.* Vt ſit autem præſtans & bellicoſus, requirunt in eo bellicæ rei magiſtri *quinque* hæc. *Primum*, militiæ ipſius, quoad ca-

ſus

Digitized by Google

ſus omnes ambiguos & ſecundos, vſum ac peritiam. *Secundò.* Corporis animique virtutem, ſed huius magis; de ſe apud ſuos effari, vt poſſit illud è Liuij libro 7. *Facta, non dicta mea vos milites, ſequi volo: nec diſciplinam modo, ſed exemplum etiam à me petere.* *Dux*, ait regula ſecunda Ferrandus *eſt*, *quia ducit. ita vt in eo tanquam ſpeculo videant milites, quam ſequantur fidem, abſtinentiam, continentiam, probitatem, innocentiam, laborumque patientiam.* *Quanta*, inquit Maniliana Tullij, *innocentia debent eſſe Imperatores? quanta humilitate?* Falſa prorſus & Philoſopho indigna illa libro 4. de beneficijs capite 37. Senecæ vox: *Non poteſt quiſquam eodem tempore, & bonum virum, & bonum ducem agere.* *Tertiò.* Prouidentiam, vt nihil agat præpropere ac ferociter: in nullum neque ſe, neque ſuos periculum temerè, ac variè coniiciat. Nam verè apud Plutarchum, dixit, neſcio quis; *In bello non eſt bis peccare.* *Quartò.* Felicitatem, quæ conſilij ferè, ac rationis comes, ſed ita vtà Deo pendere certò ſtatuatur: ab eoque in omni vel aggreſſu, vel defenſu peratur. *Illam enim*, vt eodem ait loco Tullius, *praſtare à ſeipſo nemo poteſt.* *Quintò.* Auctoritatem. *Vehementer enim*, ait idem Orator, *pertinent ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocij de Imperatoribus exiſtiment.* Hæc autem omnia, in quo vnquam conglobatiùs, pleniùs, atque perfectiùs fuerunt, quam in eo, quem Ioſue ſignificat; Domino ac Saluatore noſtro IESV CHRISTO? Quis eo, rerum omnium, quæ ad ſuos milites, ad hoſtes, ad totum denique illum pertinent, ſcientior? Nonne & ipſe in caſtris à puero verſatus? in acie cum hoſtibus crebrò congreſſus? Nonne omnium virtutum in eo numeri, & citra hyperbolem vllam, abſolutiſſimè, abſolutiſſimi? Nonne ita caſuum omnium prouidus, & omnem ſemper temeritatem, audaciam, & quæ ad periculorum incerta, tumidas, ac temerarias mentes creberrimè impellit; vanæ gloriæ cupiditatem in ſe ac ſuis ſemper oderit, damnarit, ac reſecuerit? In eius verò manu, nonne ipſa felicitas? Nonne victor ſemper, victus nunquam? Atque hinc, veluti è fonte, tanta, quantam confitentur gentes, linguæque omnes, eius gloria & auctoritas. Ad eius nomen horrent & contremiſcunt hoſtes: eius verò eriguntur, & vigore neſcio quo afflantur milites, vti libro 1. capite 2. monſtratum. Hic igitur contra Chananæas ex imo Acheronte gentes omnes Dux Imperator noſter: in hunc nobis aſſiduè intuendum: hic impigrè, ac nauiter nobis ſemper ſequendus.

Quando manu ſua pila gerens pracedit anhelus

gerens inquam, & baiulans ſuæ crucis ligna,

——————*& monſtrat tolerare labores*

Non iubet. Sic infra capite 8. verſu 10. Ioſue. *Aſcendit cum ſenioribus, in fronte exercitus.* CHRISTO, ait, Sanctus Petrus. 1. Epiſtola 4. verſu 1. *paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armamini.* Et Sanctus Paulus Hebræ 12. verſu 1. *Deponentes omne pondus, & circumſtans nos peccatum, curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in auctorem fidei & conſummatorem* IESVM, *qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione contempta.* De quo Sanctus Chryſoſtomus homilia 13. Philip. *Nihil*, ait, *aquè diſſentaneum eſt, alienumque à Chriſtiano, ac requietem, & otium quærere: Nihil æquè à perfectione noſtra, & militia, cui nomen dedimus, alienum, ac præſenti vitæ defixum eſſe. Dominus tuus in crucem actus eſt; & tu requietem quæris? Dominus tuus clauis confixus eſt; & tu delíciaris? Hæccine militis generoſi?* Et Sanctus Auguſtinus in Pſal. 26. & 29. & Concione prima in Pſal. 30. Origenes homilia in hunc librum duodecima. Vbi eorum, quæ de Duce noſtro, belli cauſis & hoſtibus dixi quædam veluti ſumma eſt. *Si*, ait, *ea quæ per Moyſen de taberna-*

Digitized by Google

culo, vel ſacrificiis, & omni illo cultu adumbrabantur, typus & vmbra dicuntur eſſe cæleſtium, ſine dubio & bella, quæ per Ieſum geruntur, & Regum, atque hoſtium ſtrages, cæleſtium vmbra & typus eſſe, dicenda ſunt, eorum duntaxat bellorum, quæ Dominus noſter Ieſus cum ſuo exercitu, & magiſtratibus, id eſt, credentium populis, atque eorum ducibus contra diabolum, & eius Angelos præliatur. Ipſe enim eſt, qui in Paulo, & in Epheſiis pugnat, aduerſus principatus & poteſtates, & rectores tenebrarum harum, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. Et vide, ingrate hæretice, quomodo ex integro veteribus noua concordant. Promiſſum eſt veteribus regnum terræ ſanctæ, terræ fluentis lac & mel, quæ terra tunc à peccatoribus, & peſſimis incolis, ac regibus tenebatur. Venit in iſtam terram Ieſus cum exercitu Domini, & Iſraeliticis Ducibus: expugnat omnes: interimit: obtinet: & ob victoriæ meritum, accipit eorum regna quos vicit. Tibi per Euangelia non promittuntur regna terræ, ſed promittuntur regna cælorum. Sed hæc regna non ſunt vacua, nec inania: habent habitatores ſuos peccatores, & nequam ſpiritus, Angelos refugas. Ibi habitant illi, aduerſum quos te Apoſtolica perſonans tuba Paulus cohortatur ad prælium. Et ſicut ibi dicebat Ieſus, quia bellum erit vobis aduerſum Amorrhæos, & Pherezæos, & Euæos, & Iebuſæos: ſimiliter tibi etiam hic Paulus denunciat dicens; Non erit nobis pugna aduerſus carnem & ſanguinem: id eſt, non ſic pugnabimus, ſicuti pugnauerunt Antiqui, nec in terris nobis aduerſus homines habenda ſunt prælia, ſed aduerſus principatus, & aduerſus poteſtates, aduerſus mundi huius rectores tenebrarum. Iam vtique intelligis in quibus locis, huiuſmodi ſint tibi mouenda certamina. Quartus modus in variis bellis varius eſt. ideoque in ſingulis potius deinceps animaduertendus: ad quæ iam properat calamus.

2. DE IOSVANIS CONTRA CHANANÆOS BELLIS QVINQVE SINGILLATIM.

PRIMVM BELLVM HIERICHVNTINVM.

CAPVT VI.

1. IERICHO autem clauſa erat atque munita, timore filiorum Iſrael, & nullus egredi audebat aut ingredi. 2. Dixitque Dominus ad Ioſue: Ecce dedi
in manu tua Iericho, & regem eius, omneſque fortes viros.
3. Circuite vrbem cuncti bellatores ſemel per diem: ſic facietis ſex

tis ſex diebus. 4. Septimo autem die ſacerdotes tollant ſeptem buccinas, quarum vſus eſt in iubileo, & præcedant arcam fœderis: ſeptieſque circuibitis ciuitatem, & ſacerdotes clangent buccinis. 5. Cumque inſonuerit vox tubæ longior atque conciſior, & in auribus veſtris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis, ingredienturque ſinguli per locum contra quem ſteterint. 6. Vocauit ergo Ioſue filius Nun ſacerdotes, & dixit ad eos: Tollite arcam fœderis: & ſeptem alij ſacerdotes tollant ſeptem iubileorum buccinas, & incedant ante arcam Domini. 7. Ad populum quoque ait: Ite, & circuite ciuitatem, armati, præcedentes arcam Domini. 8. Cumque Ioſue verba finiſſet, & ſeptem ſacerdotes ſeptem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini, 9. omniſque præcederet armatus exercitus, reliquum vulgus arcam ſequebatur, ac buccinis omnia concrepabant. 10. Præceperat autem Ioſue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox veſtra, neque vllus ſermo ex ore veſtro egredietur: donec veniat dies in quo dicam vobis: Clamate, & vociferamini. 11. Circuiuit ergo arca Domini ciuitatem ſemel per diem, & reuerſa in caſtra, manſit ibi. 12. Igitur Ioſue de nocte conſurgente, tulerunt ſacerdotes arcam Domini, 13. & ſeptem ex eis ſeptem buccinas, quarum in iubileo vſus eſt: præcedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum ſequebatur arcam, & buccinis perſonabat. 14. Circuieruntque ciuitatem ſecundo die ſemel, & reuerſi ſunt in caſtra. Sic fecerunt ſex diebus. 15. Die autem ſeptimo, diluculo conſurgentes, circuierunt vrbem, ſicut diſpoſitum erat, ſepties. 16. Cumque ſeptimo circuitu clangerent buccinis ſacerdotes, dixit Ioſue ad omnem Iſrael: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem: 17. ſitque ciuitas hæc anathema: & omnia quæ in ea ſunt, Domino. ſola Rahab meretrix viuat cum vniuerſis, qui cum ea in domo ſunt: abſcondit enim nuncios quos direximus. 18. Vos autem cauete ne de his, quæ præcepta ſunt, quippiam contingatis, & ſitis præuaricationis rei, & omnia caſtra Iſrael ſub peccato ſint atque turbentur. 19. Quid-

quid autem auri & argenti fuerit, & vaſorum æneorum ac
ferri, Domino conſecretur, repoſitum in theſauris eius. 20.
Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis,
poſtquam in aures multitudinis vox ſonituſque increpuit,
muri illico corruerunt: & aſcendit vnuſquiſque per lo-
cum, qui contra ſe erat: ceperuntque ciuitatem, 21. & in-
terfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro vſque ad mulierem,
ab infante vſque ad ſenem. Boues quoque & oues & aſinos
in ore gladij percuſſerunt. 22. Duobus autem viris, qui ex-
ploratores miſſi fuerant, dixit Ioſue: Ingredimini domum
mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius
ſunt, ſicut illi iuramento firmaſtis. 23. Ingreſſique iuuenes,
eduxerunt Rahab, & parentes eius, fratres quoque, & cun-
ctam ſupellectilem ac cognationem illius, & extra caſtra Iſ-
rael manere fecerunt. 24. Vrbem autem, & omnia, quæ
erant in ea, ſuccenderunt; abſque auro & argento, & vaſis
æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini conſecrarunt. 25.
Rahab verò meretricem, & domum patris eius, & omnia
quæ habebat, fecit Ioſue viuere, & habitauerunt in medio
Iſrael vſque in præſentem diem: eo quòd abſconderit nun-
cios, quos miſerat, vt explorarent Iericho. In tempore illo,
imprecatus eſt Ioſue, dicens: 26. Maledictus vir coram Do-
mino, qui ſuſcitauerit & ædificauerit ciuitatem Iericho. In
primogenito ſuo fundamenta illius iaciat, & in nouiſſimo li-
berorum ponat portas eius. 27. Fuit ergo Dominus cum Io-
ſue, & nomen eius vulgatum eſt in omni terra.

COMMENTARIVS.

PRimum *hoc* Hierichuntinum bellum *bifariam deſcribitur.* Primò *enim eius exitus & modus ab Angelo, ipſi Ioſuæ prædicitur à verſu ſecundo vſque ad ſextum:* Deinde *ab eodem verſu ſexto primum hoc bellū geritur. Et quia in hoc capite, vt ſuperioris capitis quæſtione vltima dixi; prædictio illa tota cernitur clariùs, cum hoc illam in explicatione coniungam. Sunt autem potiſſimum* quatuor *in eo conſideranda.* Primò. Vrbs, *quæ oppugnanda.* Secundò. *Ipſa* oppugnatio. Tertiò, expugnatio, *vt victoria.* Quartò, caſus duo *huic aut cōiuncti aut eam conſecuti. Et de*

primo

primo quidem multa iam ſatis dicta cap. 2. quæſt. 4. vnam tamen hic traditur vi, quod ad præſentem belli ſtatum ſpectat. à quo prima iam auſpicanda quæſtio.

QVÆSTIVNCVLA. I.

Quis ad bellum, Hierichuntis ſtatus?

IEricho, inquit textus, *clauſa erat, atque munita, timore filiorum Iſrael: & nullus egredi audebat, aut ingredi.* Quibus in verbis notanda tria. *Primum*; pro *clauſa & munita*, in Hebræo duo eſſe participia. quorum vnum actiuum, paſſiuum alterum, ſic: *Iericho erat claudens & clauſa.* Sed quid hoc? Aiunt quidam eſſe metonymiam hoc ſenſu. Hierichuntini ciues vrbem occluſerant, & occluſam tenebant. Sed ſanè poſterius à priori parum aut nihil potius, iſto modo differret: fieretque vtrumque actiuum; & fruſtrà tropus conſtituitur, vbi commodè poteſt verborum ſeruari proprietas. Deniquc vt eſſet expoſitio probabilis; pro textu tamen ab Iunio & Tremellio Interpretibus venditari non debuit. Maſius verò interpretatur, eam ita ſuos ciues ac defenſores clauſiſſe, vt egredi omnino nullus poſſet: ita verò aduerſus hoſtes clauſam fuiſſe; vt ingredi nullus item poſſet. Conuenit expoſitio nō inconcinnè cum extremo textus membro; verborumq; Hebræorū rectè vim explicat. Putauit etiam non nemo, *claudentem* vocari quòd ſeipſam portis, acribusq; vigiliis & cuſtodiis ſepſiſſet: *clauſam* verò, quòd ab Iſraelitis obſeſſa eſſet. Nam vt ſuprà dictum eſt, aberant ab ea decē tantùm ſtadiis horum caſtra: & qui obſeſſi ſunt, *clauſi* ſolent vocari, vt apud Vegetium lib. 4. c. 12. *Si à fidentibus*, ait, *ſiue militaribus viris repellatur prima congreſſio, ſtatim clauſis creſcit audacia.* Et in noſtro textu 4. Reg. 25. v. 2. *clauſa eſt ciuitas*, vbi Hebraicè, *venit in obſidionē.* Sed ab Iſraelitis propriè non erat concluſa vrbs, quia nō circumſeſſa erat; & Ierichuntinis, ſi libuiſſet, patebat occidentem verſus, & Meridiem, exitus: ſatisq; procul adhuc erant illorum caſtra. Ideoq; potius, quid ipſa per ſe vrbs aduerſus hoſtes faceret, quoue modo ſeſe haberet, deſcribi, videtur. ita vt primum participium, *claudens*, ſignificet, quid iam nunc illa faceret. Vidimus enim c. 2. eius ad veſperum vſq; portas patuiſſe. Nunc verò eas ſemper, noctu & interdiu claudit. Deinde ipſa iam olim, & multo maxime nunc, *clauſa* erat, magna ſcilicet murorum firmitate, & propugnaculorum varietate, foſſarum altitudine, militum ac defenſorum multitudine ac robore, cum in ea ſe Rex contineret, totusq; vicini agri populus in eam ſeſe quaſi in arcem tutiſſimam recepiſſet. Atque hanc firmiſſimam claudendi rationem indicat participium Hebræum, quod in *Piel* eſt coniugatione ſcilicet, quæ *fortis* appellatur. Ideoq; vertit noſter *munitam*, ſequutus ſcilicet 70. apud quos eſt Ιεριχὼ συγκεκλεισμένη ἦν, ϗ ὠχυρωμένη. Nam vrbium munitiones & ὠχυρώματα ſunt muri, turres, foſſæ, aggeres, multi aut ſaltem ſtrenui defenſores. prout lib. citato à c. 1. perſequitur Vegetius. Thargum verò Chaldaicus, *Erat*, ait, *Hiericho foribus occluſa ferreis, & abeneis obſerata vectibus.* Nec verò dubitandum, quin quæ ad cæteram defenſionē pertinent, adfuerint cumulatiſſimè cætera omnia, frumentū, aqua, ſal, acetum, pix, incendiarium oleum, armaq; omnis generis. In agro enim optimo ſita erat Iericho, vt expoſitum cap. 2. q. 4. & auro, ferroq; ipſam abundaſſe audiemus poſteà. Quid, quod regia etiam vrbs? Tam verò munitam tradiderunt nonnulli, vt ſeptemplici fuiſſe muro circumdatā crediderit S. Ephrem. Nam tom. 3. oratione de peccatrice muliere; *Adiuro te*, ait, *per virtutem ſanctam, quæ, in ictu oculi, ſeptem effregit muros ciuitatis Hiericho.* Sed nihil eiuſmodi tradit contextus, nihil Ioſephus, nihil alij, quos norim, vlli. Licet verò Ioſephus, & 70. v. 5. & 20. ac noſter

plurali *murorum* numero vtantur, non tamen ideo plures fuiſſe volunt,ſicuti ex vſitatiſſimo quotidiano ſermone pater, dum muris cinctas vrbes dicimus, quæ vnum tantummodo, eumque quandoq; non valde craſſum aut fortem habent. Et Hebræus ſingulare ſemper *muri* nomen hic poſuit. Legimus latiſſima, vaſtiſſimaque *Babylonis* mœnia apud Herodotum lib. 1. Diodorum lib. 2. Propertium lib. 3. duplices etiam *Sagunti* muros apud Liuium lib. 30. *Tyri* apud Diodorum lib. 17. *Hieroſolymæ* 4.Reg.25.v.4. *Vrbium aliarum*, in quarum iam muro ruina & calamiras apud Vegetium lib. 4. c. 24. Septemplicem verò vrbis vel arcis alicuius murum quis audiuit? Cum vellet Æneid.6. clauſiſſimum ſignificare Poëta ſtygium carcerem, non amplius ramen dixit, quam, *mœnia lata vides triplici circumdata muro.* Mihi videtur ex eo tantùm ducta leuis coniectura, quòd ſeptem diebus, & die ſeptimo ſepties circumiuerint Iſraelitæ, vt poſtea dicitur: vel *ſeptem muros* dixiſſe pro firmiſſimis: eo modo, quo ſeptenarius numerus, quandoque pro *multo* ſumitur in ſcripturis, vt 1. Reg. c. 2. noto.

Alterum notandum; timorem filiorum Iſrael, in 70. eſſe omiſſum, quia ſcilicet è textu excidit, vel quia è præſenti periculo facilè intelligitur. Quæ etiam cauſa mouit Interpretem, vt ſic verteret, quod in Hebræo eſt; *à facie filiorũ Iſrael.* quod etiam imitari Nouatores Iunius & Tremellius vertunt; *metu filiorum Iſraelis.*

Tertium, cum dicitur, *egredi vel ingredi nullum potuiſſe*, non id ſignificatur modo, vrbis portas clauſas fuiſſe: ſed acres etiam vbiq; cuſtodias & excubias collocatas, vt neque palam, neque clam, neque ad præliandum, neq; ad fugiendum, aut colloquendum, & paciſcendum intrare vlli vel exire liceret. Vnde Chaldæus Thargum, *non erat qui exiret ex ea ad pugnandum, neque qui introiret ad paciſcendum de pace, ſiue ad rogandum pacem.* Quia verò propter filios Iſrael, fiebant hæc omnia, vſus eſt Interpres noſter *audendi* verbi; *Nullus egredi audebat aut ingredi.*

QVÆSTIO II.

Quæ Hierichuntis oppugnandæ ratio?

INaudita prorſus fuit vrbis huius oppugnatio. Sed ab eo ipſo, per Angelum ſuum verſ. 2. 3. 4. & 5. præſcripta, qui facit mirabilia ſolus. *Primò* è Galgalis non ſunt ad vrbem admota caſtra propiùs, licet putarint nonnulli ſecus: cum tamen promotionis huius nullũ neq; veſtigium, neq; cauſa ſit. *Deinde* fuit ſeptem diebus è caſtris quotidie ad vrbem proximè accedendum, eouſq; ſcilicet, vbi à iaculis & miſſilibus, quæ iaculari è muris potuiſſent hoſtes, tuti eſſent. *Tertiò* iiſdẽ ſeptem diebus vrbem totam circumcirca obierunt Iſraelitæ, & ſua in caſtra redierunt v.11. *Quartò*, ſeruatus hic fuit ordo, vt primo loco armatorum agmen incederet: ſecundo ſeptem ſacerdotes tubis ſeptem clangentes: tertio arca ipſa ſacerdotũ aliorum lata humeris: quarto multitudo reliqua verſ. 9. & 13. *Quintò*, modus hic adhibitus eſt. *Primò*. Vt ſex prioribus diebus ſemel tantùm vrbẽ circumirent illi: die autẽ ſeptimo ſepties. *Deinde*. Iiſdem ſex diebus prioribus ſummum ab omnibus ſilentium ſeruaretur, præterquam à ſeptẽ illis ſacerdoribus, qui tubarum edere clangorem debebant v.10. Idem & in ſeptimi diei circuitionibus omnibus tenendũ fuit accuratiſſimè: ſed iis perfectis, ſtatim & ab omnibus contentiſſimè clamatum eſt v. 5. & 16. *Tertiò*. Stratus autẽ & clamor iſte non ſtatim cuiuſlibet arbitratu fieri debuit; ſed cum certum ab Imperatore ſignum daretur v. 5. 10. 16. *Sextò*. circuitionũ omnium tempus fuit antemeridianum, ſeu matutinũ v.12. Quis talem vmquã vrbis vllius, vel minimi etiam caſtelli oppugnationem vidit, legit, audiuit? *Hierichuntem*, ait S. Chryſoſtomus homil. 23. in Epheſiam, *Iſraelitæ choreas agentium more potius quam bellantium, euerterunt.* Seu vt in Græco elegantius eſt, *τῶν χορδιόντων μᾶλλον, ἢ τῶν πολεμούντων τὸ σχῆμα ἐχόντες ἐπεπτώκασιν.* Sed horum quædam paululùm adhuc diſcutienda.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

In primo Hierichuntem circumeuntium Ordine, qui?

F Iudæorum Rabbinis, Raſchi, & è noſtris, hunc ſequuti Lyranus, & Vatablus dicunt, in ordine primo è tribus tantum tribubus, *Ruben Gad* & *Manaſſe* illos fuiſſe bellatores, qui cum Ioſue Iordanem tranſierant, de quib. dictum c. 1. Sed vnde hoc extundat ille, in textu cõparet nihil. imò clarè v. 3. Angelus: *circuite*, ait, *vrbẽ cuncti bellatores*. An in ſolis illis tribubus erant *bellatores?* nonne & quidem multo plures in aliis? Ex omnibus igitur tribubus omnes, qui ferendis armis eſſent idonei, affuiſſe, primumq; ordinis locũ tenuiſſe arbitror. niſi ſi qui fortaſſe, caſtris & impedimentis tuendis, abeſſe deberent. Sic. n. poſſent cuncti bellatores dici adfuiſſe, non quidem ſinguli, ſed ſingulorum genera, id eſt, è tribubus omnibus aliqui: aut potius *omnes* & ſingulos è tribubus omnibus hic fuiſſe dicendũ. *Primò*. quia non vſitato bellorum more vrbẽ hanc oppugnari volebat Dominus, ſed, vti iam audiuimus q. 2. mirabiliter, & pænè ludendo, bellicamq; artẽ omnem negligendo: vt minus videri mirum debeat, ſi caſtra nuda & indefenſa relinqui iuſſa ſint, ex iiſq; bellatores omnes ad amburbalia iſta cõfluxerint. *Secundò*. Potuit facile Deus facere, quod Exo. 34. v. 24. iiſdẽ Iſraelitis promiſit, cũ Hieroſolymam religionis ergò ſeſe quotannis ter conferrent. *Nullus*, ait, *inſidiabitur terra tua, aſcendẽte te, & apparente in cõſpectu Domini DEI tui ter in anno*. *Tertiò*. ſic verborũ proprietas nihil omnino violatur, ſicq; Abulenſis etiam pronunciauit ante q. 3. Cæterum S. Ephrem. in 40. Martyrum oratione, mentionẽ quadraginta miliũ facit. Sed q̃d ea ſibi velint, quæretur poſtea. In his autẽ proximè ante ſeptẽ ſacerdotes tubis clangentes Ducem ipsũ Ioſue colloco.

QVÆSTIO IV.

Septem ſacerdotum tuba cuiuſmodi fuerint?

TVbarum genera variè diſtingui ſolẽt. *Primo ratione forma*. Sunt n. aut rectæ, aut incuruæ, inflexæq;. Itaq;, *lituus*, inquit Feſtus, *eſt genus buccina incurua, quo qui cecinerit, dicitur liticẽ*. Ouid. *Non tuba directi, non æris cornua flexi*. Et Iuuenalis: *Cornicini, ſiue hic recto cãtauerat, ære. Secundò. ratione materia*. Vel. n. ex cornu, vel ex metallo aliquo verbi causâ argento, ære, vel ex vtroq;. Primi generis olim plurima fuerunt ſiue boum ea eſſent cornua, vt apud Diodorum κεράτων βοείοις ἐσκευασμένων; ſiue arietum, vti Ioſeph. l. 5. c. 8. Gedeonis milites habuiſſe air in manib⁹ κεράτινας ſiue aliorũ animaliũ, vt ex Vegetio dicã paulo poſt. Et hæc ſæpiſſimè *cornua* ſimpliciter, à quib. & *cornicines*; dicta ſunt, & *buccina* à quib. *buccinare* & *buccinator*. *Cornua*, inquit Varro, *qua nũc fiũt ex ære tunc fiebant ex bubulo cornu. Nũc intra muros paſtoris buccina lenti cantat*. inquit Propertius. Et horum adhuc vſus non in pecore tantũ calando, ſed in nocturnis etiã apud pleraſq; Germaniæ vrbes, & arces excubiis, horiſq; indicandis. *Ad ſecundũ* genus ſpectant, quæ in ſcripturis vocantur *ductiles* Num. 10. v. 2. Pſ. 97. de quibus pulchra in eundẽ Pſalm. D. Auguſtin. & in Pſal. 32. Spectant eodẽ *aneatores* & *argentea buccina*, quas l. 3. c. 11. à Moyſe inuentas ait Ioſephus, & vocari ἀσώσρα Hebraicè pro chathotſerah חצוצרה Num. 10. vbi res eadem traditur v. 2. 6. 9. & ſequentib⁹. Sed quæ ex forma & materia iſtarum deſcriptio apud eundem Ioſephum ibidem legitur, ſic habet: Βυκάνη μῆκος μὲν ἔχει πηχυαῖον ὀλίγῳ λεῖπον. στενὴ δέ σύριγξ αὐλοῦ βραχὺ παχυτέρα· παρέχουσα δὲ εὖρος ἀρκοῦν ἐπὶ τῷ στόματι, πρὸς ὑποδοχὴν πνεύματος εἰς κώδωνα ταῖς σάλπιγξι παραπλησίως λήγει. Ad 3. facit ille Propertii verſus. *Et ſtruxit querulas rauca per oſſa tubas*. Nam apud Antemidorum lib. 1. cap. 58. ex ære ac oſſe compoſita tuba eſt, & apud Vegetium l. 3. c. 5. cornu ex vris agreſtibus argento nectitur. *Tertio ratione vſus*: aliæ τῆς συλλογῆς ἢ ἀνακλήσεως ἢ παρακλήσεως, aliæ τῆς ἐξόδου.

 id eſt,

id eſt, aliæ *conuocantes* ſiue *claſſicum canentes*, aliæ *diſceſſum ſignificantes*. Nam *buccina cogebat priſcos ad verba Quirites*, apud Propertium: & *ſonuit reflexo claſſicum cornu*, apud Senecam Oedipo. & vtrumque vſum ſcriptum habes Numer. 10. & apud Ioſephum loco citato. Nam quando tubis duabus clangebatur, tota conuocabatur ad tabernaculi oſtium multitudo: quando vna tantum, ſoli principes. Et ſic ex Hebræo, & 70. itemque Ioſepho lib. 3. cap. 11. accipiendum, quod illic ait noſter Interpres verſu 3. *increpare tubis*, & verſu 4. *ſemel clangere*. Rurſum aliæ ſunt *bellica*, de quibus Numer. 10. verſu 9. 1. Corinth. 14. verſu 8. aliæ *funebres*, de quibus Hyginus fabula 274. Propertius, Perſius, Tertullianus de corona militis. aliæ *oſtentabunda* & *hypocrita*, de quibus CHRISTVS Dominus Matthæi 6. verſu 2. Iterumque aliæ *prophana*, aliæ *ſacra* apud Gentiles, de quibus ita Varro: *Tubiluſtrum appellatum, quòd eo die, ſacrorum tuba luſtrantur.* Feſtus. *Armiluſtrum, feſtum, quo res diuinas armati faciebant, ac dum ſacrificant, tubis canebant.* Calpurnius in Eclogis. *Inter ſacra tubas, non inter bella ſonare.* Sic & loco citato Artemidorus. Apud Iudæos verò dum offerrentur holocauſta & ſacrificia, præſertim Euchariſtica Num. 10. v. 10. vel *ordinariè*, vt in ſolemnitatib⁹. Deuteronom. 16. verſu 11. & 14. in Neomeniis Nehemiæ 8. 10. Iſaiæ 66. 23. vel *extraordinariè* Pſalm. 47. 117. 1. Machab. 4. 59. in Salomonici templi dedicatione 2. Paralipom. 5. verſu 12. & 13. cap. 7. verſu 6. in Ezechana diuini cultus reſtauratione, libro eodem cap. 29. verſu 27. in arcæ deductione, hoc ipſo Ioſuæ cap. 6. & 1. Paralipom. 13. verſu 8. cap. 15. verſu 14. Imo *Neomenias*, tubarum clangore indici ſolitas docet lib. de decem verbis philo ſic. Τὴν ἱερομηνίαν σάλπιγξιν ὑποσημαίνουσι.

Quod de primo etiam *Tiſri* menſis die, qui Leuit. 23. *memoriale vociferationis* in Hebræo, in 70. *memoriale*, ſeu *feſtum tubarum* vocatur; tradi ſolet, & de *Iobelao* anno perſpicuum præceptum eſt Leuitici 25. verſu 9. vbi Hebraicè ſemel dicitur, *Tranſire facietis tubam vociferationis in menſe ſeptimo:* Iterumque. *In decimo mēſis, in die hakkippurim* ſiue *propitiationis tranſire facietis tubam in omni terra veſtra. Quartò ratione hominum, qui tubas ipſas inflant.* & ſic aut ſunt *ſeruorum* aut *liberorum*, apud Artemidorum loco citato & Dionem lib. 57. rurſumque vel *prophanorum*, vel *ſacrorum* hominum, verbi causâ ſacerdotum. & ſic à Suida σάλπιγξ ἱερατικὸν ὄργανον vocatur. Sic ab Euſtathio Iliad 10. eorū, qui vel eas inuenerunt vel vſitarunt, ratione, dicitur tuba Minerualis, Ægyptia, Gallica, Paphlagonica, Medica, Tyrrhenica: iisq́; iſtiuſmodi genera poſſent adiungi: vt *Moſaica tuba*, ſi Ioſepho fides l. 3. c. 11. vti ſupra viſum: & Romana, Græcanica, Germanica, aliæ. *Quintò ratione ſoni*, qui aut *lætus*, aut *triſtis* eſt: *æquabilis*, aut *varius*, *infractus*, & *conciſus*. & ille apud Hebræs dicitur ſimpliciter *theka*, quaſi diceres fixum, minimeque variatum ſonum. Nam תקע figere ſignificat. Iſte verò fractus ſonus *therouah*; Oleaſtro in Leuit. 25. & Maſio f. 104. *fragor*. Nam רוע ſicuti voce, ita & ſignificatione affinitatem quandam habet cum verbo רעע quod eſt frangere, in Chaldaica lingua vſitatiſſimum, vt Deuteronom. 28. 33. quæ id ex Hebræo רצץ facit, dum more ſuo pro צ ponit ע. Eundem varium confractumque ſonum vocant 70. Numer. 10. σημασίαν: alterum verò conſtantem οὐ σημασίαν: Noſter verò interpres illum vertit ibidem *prolixum* atque *conciſum* verſu 5. & *vlulatum* verſu 6. ſed poſteriorem verſu 1. *ſimplicem clangorem* & *non conciſè vlulantem*. Dico igitur.

1. Haſce ſeptem ſacerdotum tubas fuiſſe *ex earum genere, quarum vſus erat in annorum iubilæorum indictione*, vt ſuprà dictum eſt ex Leuit. 25. verſ. 9. Nam hic in Hebraico v. 4. 5. c. 13. appellantur *tuba haiobelim*: & eodem v. 4. *cornu haiobel.* de quo iterum poſtea q. 5.

2. Fuiſſe *ſacras* primò quia in re ſacra Iubilæo ſcilicet anno, & à ſacerdotib. infla-

inſlabantur. deinde cum in iſto capite prætermittant aliquoties 70. iſtud de Iubiles, ſemel tamen verterant *σάλπιγγας ἱεράς* v. 8.

3. Clangorem earum ſingulis diebus, & circuitionibus diſertè non explicari: ſed poſt vltimam circuitionem, fuiſſe ſonum *longiorem* & *conciſiorẽ*. Sic enim vertit noſter v. 5. quod in Hebræo v. 4. eſt, *Et erit in protrahendo in cornu iobel.* Sed quænam erat iſta clangoris protractio & longitudo? Quibusdam videtur fuiſſe poſita in quadam modulorum tarditate. Sic. n. vertunt: *Cum tractim ſonabitur.* Aliis, vt Abulenſi poſt q. 8. 10. 11. in temporis prolixitate, quòd ſine intermiſſione ſcil. clangeretur. & tum in circuitionibus aliis intermiſſionẽ crebrò factam apparet, tereq; vnum canonis modũ obſeruatum, vt idẽ ait Abulẽſis. Alii apud Maſium f. 104. mediũ & quaſi mixtum ex *thecouah* & *therouah*; tẽperatum ſonũ. Placet media opinio, præſertim cũ dixerint 70. *συνήνας σημαίνειν*. Sed de *tubarum earundẽ materia* controuerſiola eſt. Iſidorus *areas* fuiſſe cẽſet: Abulẽſis q. 7. & 8. *argẽteas*: Maſius, Auguſtinus Steuchus in num. vlt. Ribera l. 5. de tẽplo c. 24. Caietan. *corneas*. Sed *an ex arietino, an è bubulo cornu?* Bubulũ volũt Maſius, Ribera, Rutilius, Benzonius l. 1. de Iubilæo c. 4. Arietinum citati alii, cũ quib. idem mihi ſenſus. *Primò.* quia expreſsè v. 4. Hebraice eſt שפר היובל id eſt *cornu iobelis.* *Secundò.* quia in quibuſdã Græcis v. c. Symmacho, & in Regiis tollunt ſacerdotes ſeptẽ *τὰς κερατίνας*. Satis autem notum, ab Hebræo illo, & Græcũ *κέρας* & Latin. *cornu*, Gallicum hodiernũ *corne*, & priſcũ apud Euſtathiũ loco cit. *carnix*; & Syryacũ *καρνὰ* 1. Theſſ. 4. Germanicũ *horn* profectum. Ioſephus l. 3. c. 1. ſacerdotes ait arcæ prægreſſos *ἑπτὰ κεράτινα αὐτῶν σαλπίζοντας*. *Tertiò.* quia *tubas è cornu arietum* hic. v. 6. vertit Chaldęus Paraphraſtes. Nã ab Heb. יובל facit Exo. 29. Leuit. 15. & hic nomẽ יובל & יובלא pro איל i. e. ariete. *Quartò.* ſic ſentiũt Rabbini penè omnes. 5. Eodẽ modo Pſ. 97. *In voce tubæ corneæ.* *Sextò.* quia *duæ* Abulenſis rationes imbecillæ ſunt. 1. ſi è cornu fuiſſent tubæ iſtæ, non eas è ſolitudine ſecũ aſportaſſent, quia precioſũ in iis nihil fuiſſet, potuiſſentq; vbiq; locorũ fieri. 2. quia bellicę tubæ Num. 10. v. 9. ſunt argenteæ. At hæ etiã bellicæ, quia Hierichuntina vrbs oppugnabatur. *Ad 1.* potuerunt è ſolitudine aſportari, non quia precioſæ, ſed quia ſacro vſui ſemel dicatæ, potuerunt etiam non aſportari, ſed in Galgalis iam ſubito parari. *Ad 2.* bellum quidem erat. ſed quod pacis potius more gerebatur, vti ſuprà q. 2. dictum. *Septimò.* contra Maſium valet etiam arietinorum cornuum anniuerſaria conſuetudo in Tiſri menſis principio, de quo dictum etiam antea. Si enim vſurpari quotannis poſſunt, quidni & in Iobelæis? *Octauò.* cauſa nulla eſt, cur à veteribus Iudæis non cenſeantur didiciſſe Thalmudici, quonam modo, quibusue tubis indici ſolerent Iobelæi anni. *Nonò.* Accedit, quod eas cornuum iſtorum cauſas tradunt iidem Thalmudici tractatu de anni principio c. 11. & in Bereſchith rabbah copioſiùs, quæ pietatem roborant & augẽt Chriſtianã. Nam *primò* cum per arietẽ è præſentiſſima morte liberatus ſit Iſaac Gen. 22. rectè beneficii huius memoriam non quotannis modo, ſed eo etiã maxime anno repeti aiunt, quo ſeruitute vinctis nexisq; hominibus, agris & tectis libertas redditur, anno inquam Iobelæo. *Secundò.* Per arietis cornua libertatẽ Iſraelitis olim dandã, eandemq; Iobelæis ſignificari docent. Quæ verò ſunt hęc arietina cornua, niſi arietis eius qui *corã tondente ſe obmutuit?* Iſa. 53. qui *peccatum mũdi ſuſtulit?* Io. 1. qui duobus crucis cornib. Satanã arietauit & poſtrauit? *Decimò.* Videntur hac etiam vti ratione Ribera & Benzonius, quòd viliora eſſent ea cornua, quam quæ in tanta Iobelæi ſolemnitate adhibenda eſſent. Sed in ſacris non materiæ, ſed vſus præſtantia res commendat. vti etiam lib. 2. de legibus notauit Tullius. *Deniq;* in Maſii argumento virium nihil eſt. *Arietina*, inquit, *cornua ſolida tota ſunt: buccinam verò cauam eſſe oportet, vti inflari poſſit.* Vera hæc ambo ſunt. Sed quæ ſolida ſunt, fieri caua non poſſunt? imò fiunt quotidie, & facta

Gedeo-

Gedeonis tempore nobis narrauit antea Ioſephus, & confirmauit feſtus tubarum dies. Maneat igitur tubas iſtas fuiſſe corneas ex arietinis cornibus.

5. Atque hæc cauſa, cur *tubas* bis tantum in iſto capite, *buccinas* quam ſæpiſſimè appellet Interpres noſter, licet enim *buccina* Græca *βυκάνη* eſſe videatur, hæc verò, vt ſuprà vidimus; metallica etiam ſit, & *tubæ, litui, buccinæ*, cornuq; nō rarò confundantur nomina, magis tamen propriè ſunt è cornu buccinæ, prout docet Sanctus Hieronymus in ca. 5. Hoſeæ, Lipſius lib. 4. de militia dialogo 10. & lib. 5. dial. 9.

QVÆSTIO V.

Quid Iobel?

PRimò quidem Septuaginta, vt ſuprà dixi, hanc *Iobel* vocem iſto in capite diſſimularunt: Sed Leuitic. 25. interpretantur ſæpius *ἄφεσιν*. iisque Aquila & Abenezra ſubſcribunt, Græcique patres Theodoretus quæſt. 35. Leuitici, Nazianzenus orat. de Pentecoſte, Latinus etiam Rupertus in Ezech. lib. 2. cap. 11. in Leuit. lib. 2. cap. 41. *Atque iſta* inquit Benzonius loco citato, *videtur mihi vera deriuatio.* Secundò, Ioſephus lib. 3. cap. 10. *τῦ ἰωβήλυ ἐλευθερίαν σημαίνει τὄνομα.* id eſt, *libertatem ſignificat Iobelis nomen. Tertiò*, E Rabbinis Moſes Gerundenſis & Bahaia, *aditum* ſiue *acceſſum* exponunt. quia Iobelæo anno, ad libertatem, priſtinasque poſſeſſiones patebat cuilibet reditus. *Quartò*, Paraphraſtes Chaldæus, vt eſt ſuperiore iam quæſtione notatum; *arietem* conuertit, ad eamque opinionem, tanquam ad Saxum, adhæreſcunt cæteri Iudæorum Rabbini, præſertim Thalmudici loco eadem ſuperiore quæſtione indicato, vbi eandem vocis eiuſdem apud Arabas notionem etiam eſſe tradunt. *Quintò*. Abulenſis quæſt. 6. hic, *Iobel in Hebræo*; ait, *ſignat cornu vel tubam.* Leuit. 25. & in Ruth. quæſt. 10. ſicque in eundem Leuitici locum Raſchi, Lyranus & in Theſauro ſuo Pagninus, vbi ſic: *Iobel, id eſt, Iubilæus, & buccina è cornu arietino, eſtque Hebrais fœminini generis vt Leuit. 25. verſu 10. Iobel hæc erit vobis. Sextò* Maſius hoc loco, *priſcam*, ait *vocem à primo muſicorum inuentore*, qui Geneſ. 4. verſu 21. *Iubal* vocatur; deductam: & ſignificare voces quasque canoras illas quidē & grandes, ſed ruſticas, duras, & agreſtes, quaſique vlulantes. *Septimò*, V. Beda lib. de tabernaculo, eſſe *initium*, quod in anni principio ac limine inciperet libertas. *Octauò*. Idem Beda homilia de Pentecoſte; *Iubilæus*, inquit, *mutatus appellari iuſſus eſt, quòd ſerui à captiuitate in libertatem mutarentur, &c.*

Nonò. Caietanus in Leuit. 25. *Iobel eſt terra germen, & annus Iobel interpretatur annus germinis, tanquam ferax libertatum hominum & agrorum.* Decimò, Affert alias vel originationes vel ſignificantias loco citato Benzonius, ſed quæ vel nimium in Hebraica lingua ineptæ ſunt, vel non ſunt ex eorum, quos citat, auctorum mente. Quid enim magis ridiculum, quam quod in ſuis ad Iulium Pontificem libris tradidit Io. Baptiſta Paulianus, *Iobel* interpretari *magnum Deum?* Quid ab Euſebii in Chronicis mente alienius, quam *Iobel* ſignificare *quinquageſimum?* Quid Gregorio lib. 1. in Iob cap. 9. Bedæ in homilia de Pentecoſte minus cogitatum, quam Iobelis voce ſignificari *quietem?* Dico igitur.

I. Apud Hebræos verbum eſt *iobal*, quod in ſola *hiphil* coniugatione legitur; & ſignificare aiunt Rabbini ducere, afferre, adducere: ab eoque ducunt iidem nomina quatuor. 1. *Iebul*, id eſt germen, & fructus Iud. 6. verſu 4. Habac. 3. 16. Iob. 20. 28. Leuit. 26. 4. Ezech. 34. 27. Pſalm. 66. 6. Pſalm. 77. 45. Pſalm. 85. 13. Exod. 32. 22. II. *iubal*, id eſt riuus. Iſaiæ 30. 25. ca. 44. 4. III. *Iabbeleth*, verruca, ſeu *pappula* vti vertit noſter Leuitici 22. 22. IV. *Iobel*, propter quod omnis hæc iam ſuſcepta diſputatio. De his autem Oleaſter in Leuit. 25. ſic. *Nomina*

hæc

hæc à verbo illo deducta nullam conuenientiam habere videntur cum hac illius ſignificatione. Et paulò poſt; *Nullam potui habere coniecturam ad venandum propriam ſignificationem.*

Secundò. Si tamen verbi huius in ſcripturis vſũ conſideremus, videbimus, ſignificare quidẽ, vti dictũ eſt, *ducere, adducere,* ſed cũ quadã gaudii ac letitiæ quæ vel in eo qui ducit, vel in eo qui ducitur, vel in vtroq; ſit; emphaſi. Ierem. 31. 9. vbi fauſtumq; lætumq; populo ſuo è captiuitate reditũ pollicetur Dominus, cũ dixiſſet. *Exultate in lætitia Iacob,* ſubiunxit; *in fletu (* qui pro gaudio ſcilicet, manare ſolet*) venient, & in miſericordia reducã eos, ſiue in deprecationibus.* Pſ. 44. v. 6. *Adducetur in lætitiis* Pſ. 59. 11. cũ dixiſſet Dauid, *lætabor, & partibor Sichimã,* ſuisq; victorias caneret, *Quis,* ait, *deducet me (* lætè ſcil. ac feliciter*) in ciuitatẽ munitam?* Pſal. 67. v. 29. *Tibi adducent Reges munera,* læto nimirũ hilariq; animo, qui munera omnia multo facit maiora & gratiora 2. Cor. 9. v. 7. ex Græco cap. 22. Prou. Sic Pſ. 75. v. 12. Pſ. 107. v. 11. Sophoniæ 3. v. 10. Iſa. 18. 7. ſed c. 23. v. 7. *Ducent ipſi,* nimirũ hoſtes victoriâ, ſpoliisq; læti. *Tyrũ* (non iam equis & curru vectũ ſed) *ſuis ipſius pedib. incedentẽ longè ad peregrinandũ.* Nã in ſimilibus intelligitur facile præpoſitio *De*: præſertim cũ apud Hebræos *pedes* fœminini ſint; verbũ verò *ducẽt* maſculinũ. pro quo ſententiâ eadẽ noſter; *ducent eũ pedes ſui longe ad peregrinandũ.* c. 25. *Et in pace deducemini.* Oſeæ 10. v. 6. *Et ipſe ad Aſſur ducetur, vt ſit minchah* ſiue *munus Regi vltori.* ea ſcil. ducentiũ hilaritate, quæ paulo ante dicta eſt, & quæ in iis eſſe ſolet, qui magnam ſe aliquo munere à Rege gratiã inituros confidunt. Et hæc quidẽ clara ſatis omnia: ſed in quibus nullũ lætitiæ vllius indicium putet aliquis, occurrunt quatuor. *I.* Iob 10. v. 19. *Vtinam conſumptus eſſem, fuiſſem quaſi non eſſem, de vtero translatus ad tumulum.* Hebraicè *ad ſepulchrũ ducar. II.* Iob 20. v. 30. & 32. *In diem perditionis ſeruatur malus, & ad diem furoris ducetur. Ipſe ad ſepulchra ducetur, III.* Iſaiæ 53. v. 7. *Sicut ouis ad occiſionem ducetur. IV.* Ierem. 11. v. 9. *Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam:* Hebraicè; *qui ducetur.* Sed ſanè ab iſtis non abeſt etiã lætitia. Nam *quoad I.* qui in magnis malis ſunt, mortẽ quaſi bonũ & lætũ quid exoptant. *Multi,* ait in libri 7. procœmio Plinius, *extitere, qui nõ naſci optimũ cenſerent, aut q̃ ocyſſimè aboleri. Quoad II.* qui hos ad necẽ & carnificinã ducent impios, magno id tripudio facient, ſiue ſint, qui ad infernum eos raptabunt, Dæmones; ſiue homines ipſorũ, vel hoſtes, vel alii quicunq; ab iis oppreſſi & iniuriâ quapiam affecti. Tyrannorum ſiquidem ac improborum exitio ſolent exultare non pauci. *Quoad III.* CHRISTVS D. ad occiſionem non ſimpliciter ductus eſt, ſed immani cum Iudæorum lætitia, dum, quem odio tam acerbo proſequebantur, quemque ad mortem depoſcerant toties, iam cepiſſe gaudebant, ipſiusque à Pilato conceſſa cruce triumphabant. Par *in IV.* ratio eſt. Nam etſi quæ iugulanda eſt ouis, dum ad macellum ducitur, videri poteſt non lætari, lætatur tamen, qui iugulaturus eſt Lanius. Apparet igitur, vna cum ductione, inſignis & pulchra hoc in verbo lætitiæ conſignificatio.

Tertiò. In ipſis autem, quæ ab eo verbo manant nominibus, poſſunt & eadem duo inueniri, *ductio* nimirum, & *adiuncta* quædam *lætitia.* Nam *primò* germina & fructus, è terra ipſa ducuntur, & homines, quæque hominum cauſa ſunt, iumenta & pecudes lætificant. Vnde & quidam *lætas* olim *ſegetes* vocauit. *Secundò.* Riui ſimiliter è montibus, fontibus, ſcatebrisque ſuis ducuntur, & iisdem non imparem afferant lætitiam, in Iudæa præſertim, terraque arida & ſiticuloſa. Vide quanto deſiderio & labore puteos quærat Iſaac Geneſ. 26. & quomodo vnius nomen vocet, *Latitudo,* dicens verſu 22. *Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit creſcere ſuper terram.* Vide quid Iudic. 1. verſu 15. petat à Caleb Axa eius filia. *Tertiò.* In populis aut verrucis metaphora videtur, cuius inde ſimilitudo traducta ſit, quòd vt è terra germen, ſic,

ex hu-

ex humano corpore ducuntur illæ,ita vt in extima emineant ſuperficie. quemadmodum & in Græco nomine alia ſpectata ſimilitudo dum achrocordones, thymia, & myrmeciæ (Vnde in citato Leuitici loco apud 70. *μυρμηκιῶντα*) vocantur, de quibus lib. 4. cap. 15. Paulus Ægineta, Celſus lib. 5. cap. vlt. & fortaſſe initio pruritus aliquis eſt; qui iucundè quidem ſcabitur, ſed in verrucas exiſtit: vti de ſcabie Iudæorum prouerbium eſt; *latè ac iucundè in leporem canes quinque immitti, qui ab illo tamen capto miſerè tractentur.* Hic enim *lepus* eſt Scabiei pruritus: & *quinque* manus *digiti*, quibus ſeſe ſcabit quis, ſunt venatici illi *canes*. De *Iobel* ſequitur.

Quartò. Videtur *iobel* capi poſſe dupliciter. *Primò*, vt ſit participium verbi *iobal*, & tunc eſſet *ducens cum lætitia*. Nemo tamen id aſſerit. *Secundò*, vt ſit ſubſtantiuum, & hoc ore vno docent omnes: & ſignificare videtur *indicem lætitiæ vocē*, quæ ad lætos, vel ad læta ducit, vel è læto corde ducitur, ſiue aſſa ſit ea vox, ſiue organica. Nam in iſta ſignificatione ſeruatur, quæ hactenus expoſita eſt, analogia. *Secundò*. hinc ortum videtur Latinorum *iubilum* de quo Silius Italicus. *Et lætis ſcopulis audiuit iubila cyclops*: etiam *iubilandi* verbum, quod Varro lib. 5. & Feſtus dicunt eſſe ruſticorum vocem: quemadmodum *quiritatus* eſt vrbanorum, quod *quiritare* ſit quirites vocare. Pulchrè Diuus Auguſtinus in Pſalm. 65. *Quid eſt, Iubilate? In vocem erumpite gaudiorum, ſi non poteſtis verborum. Non enim verbis iubilatur, ſed ſolus gaudentium ſonitus redditur: quaſi parturientis & parientis cordis lætitiam in vocem rei concepta, quæ verbis explicari non poſſit.* Et in Pſalm. 94. *Quid eſt iubilare? Gaudium verbis non poſſe explicari, & tamen voce teſtari, quod corde conceptum eſt, & verbis explicari non poteſt. Hoc eſt iubilare. Tertiò.* In Septuaginta Leuitic. 25. ſæpius eſt, *σημασία τῆς ἀφέσεως* vel *τὸ ἔτος τῆς ἀφέσεως σημασίας*. *Quartò* affinitas nominis cum *iobab*. & antitheſis cum obal אבל. *Quintò* rectè iſta ſignificatio ſcriptutas omnes explicat. Duplicitet enim *iobel* in illis legitur, vel ita ſcilicet, vt ab alio ſubſtantiuo apertè regatur: vel vt abſolutè poſitum videatur. Priore modo dicitur. Leuit. 25. verſu 12. 13. & 28. 53. 54. *annus iobelis*, & iſto cap. 6. illa, quæ ſuperiote quæſtione citata ſunt; videlicet *tubæ iobelis* aut *iobelim*. Poſteriore modo hic verſu 10. & 11. eſt *iobel*. ibidem verſu 15. *poſt iobel* verſu 28. *egredietur in iobel*: itemque verſu 30. 31. 33. At illa quid ſignificant aliud, quam annum iubilationis? tubas iubili, aut iubilorum? Nam annus ille ad libertatem, poſſeſſionumque recuperationem ducebat; res ſanè opratiſſimas & lætiſſimas: & læto buccinarum ſonitu in tota Iſraelirarum terra indicebatur. Eadem & Hierichuntinarum buccinarum ratio, vt infrà dicetur. Quando autem abſolutè poni videtur, ſemper ſubintelligitur *annus*, vti ſatis apparere videtut, verſu 10. vbi repetendum, quod paulo antè poſitum erat *ſchanoth*. quod quia fœminini generis; hallucinatus eſt Pagninus in Iobelis genere, vt ſuprà dictum. Apparet ex eo etiam quod *in iobel egredi* exprimitut verſu 54. *per egredi in anno iobel*, & quod ridiculum fotet dicere aliquem egredi in cornu arietino, vel ſimili alia re, quam ſignificare dicitur *iobel*. Vel certè per metonymiam, ipſemet annus vocatur *iobel* aut *iubilum*, quia iubilantibus indicitur buccinis, quia lætis cum clangoribus ad ea, quæ dicta ſunt, bona deducit, eo ſcilicet modo, quo veteri Græcorum ptouerbio dictum eſt, *annum fructificare, non aruum*. Et ſic loco citato ait Ioſephus. *καλεῖται ὑπὸ ἑβραίων ὁ πεντηκοστὸς ἐνιαυτὸς ἰώβηλος*. *Sextò*. Eo etiam nomine admitti poteſt dicta ſignificatio, quòd curſum & quaſi modum indicet, quo pet tropum aliquem celebriora penè omnia, quæ quæſtionis principio tot interpretationes dicebant, ſignificare poſſit *iobel*. Nam vt ſingulas breuiter percurram *ἄφεσις* ſiue *remiſſio* & *libertas* eſt ad quem læte annus hic ducit, quam tubarum iubilatio indicit. Quidni ergo & iſta dici poſſit *iobel* ſignificare?

Hinc

Hinc etiam ſuam ἰωβηλαίου hauſiſſe videtur Ioſephus quia Leuit. 25. Hebraicè *deror* ſcribitur verſu 10. & noſter interpres ait, *vocabis remiſſionem cunctis habitatoribus terræ tuæ*: ſicuti & 70. διαβοήσατε ἄφεσιν. Sic ipſe *ad libertatem* poſt liminio *reditus*, iubilum eſt. Sic *aries*, ratione veteris illius facti, quo Iſaacum liberauit Geneſ. 22. & ratione cornuum, quibus iubilatur, ipſamet *cornua* & tubæ. Nec male de vocis huius ſignificatu coniecturam fecit Maſius ex inſtrumentorum Muſicorum auctore *Iubal*. Cum enim Caini proles in mundi huius gaudia & voluptates effuſa tota eſſet, Geneſ. 5. verſu 19. & cap. 6. verſu 2. læta, & quæ futuræ hilaritatis veluti auguria, ominaque forent, ſuis nomina liberis, libenter imponebat: has eorum voluntates ſuauiter, futuriſque interdum euentis conuenienter ordinante Domino. Cum igitur *iabal* eam, quæ dicta eſt, ſignificationem haberet, Lamech ſuorum ex Hadama vxore filiorum vnum appellauit *Iabal*, ſiue vt noſter & 70. ſcribunt; *Iabel:* & is tabernaculorum, reique pecuariæ inuentor extitit: ideoque & ruſticanorum cantuum ac iubilorum, de quibus ex Varrone dictum antea: Alterum verò, qui ad hilaritatem & iubilationem, cithararum & organorum magiſter primus fuit; nominauit idem ille *iubal*. Ita vt licet non ſit à *iubal iobel*, indicentur tamen omnia hæc è priſca verbi huius ſignificatione profecta nomina. Bedam omitto: & Caietanum laudo, quòd & anni huius & terræ fructuum affinitatem viderit, licet cauſam vnde hæc eſſet in re ac verbo affinitas, minus expoſuerit. quæ, niſi me quid fallit, è dictis modo, ſatis perſpicua.

QVÆSTIO VI.

An à iobel rectè dicatur Iubilæus?

GRæcis & Barbaris, ſapientibus & inſipientibus, Philoſophis & Grammaticis debitor eſt qui ſuo benè officio fungitur, Theologus. Ideoque varia ſubinde, cum ipſius etiam labore ac moleſtia, ei tractanda, hoc præſertim tempore quo captant omnem hæretici anſam, aut priſcos patres, aut Eccleſiam carpendi & vellicandi: & Catholicorum quidam nimis facilè Logodædalorum quorundam verbis aures dant. Duo igitur ſunt, ob quæ putant nonnulli à *iobel* non rectè dici *iubilæum*. Nam *primò* ex *o* non rectè fit *u* in prima Syllaba: *Deinde* in ſecunda non rectè ex *e* fit *i* proptereaque dicendum potius *iobelæum*, aut vno ſaltem cum errato, *iobilæum*. Ita diſputant & ſcribunt Eugubinus in Leuitic. 25. & Numer. 37. Ioannes Baptiſta Paulianus lib. de Iobilæo, Sabellicus Ennead. 3. Polydorus lib. 8. de Inuentione, Caietanus Leuitic. 25. Antonius Cordubenſis lib. 5. de Indulgent. quæſt. 11. Victorius in Hieronymiano Indice: demumque Nauarrus commentario de Iobilæo & ſuper Canonem *Si quis aliquando* §. *in Leuiticum*, de pœnit diſt. prima. quanquam mirum eſt velle hanc Latinam vocem ab Hebræis arceſſere: rem verò ipſam nolle. Negat. n. Iubilæum annum noſtrum cum Iſraelitico commune quidquam habere. Dico breuiter, *primò à iobel rectè duci, dici*q́*; iubilæum*. 1. quia omnibus, qui vel primoribus Græcam Hebræamq́; linguam labris guſtarunt, notiſſimum, duas, de quarũ hic permutatione rixa eſt; vocales *e* & *i*, *u* & *o* creberrimè inter ſe commutari, & cum ad linguam aliam transferuntur, & in eadem etiam lingua. Exempla ſexcenta ſunt. ſed ne longè abeam; In citato ſuperiore quæſtione de Lamech loco Geneſ. 4. verſu 19. *Sella* eſt in noſtro textu & Græco: in Hebræo *Silla* verſu 22. huius filius in Hebræo & noſtro eſt Tubalcain, in 70. Græcè θοβέλ. Et quid hodie vſitatius apud ipſos, etiam in ipſa Græcia, Græcos, vt ex ipſis audiui ſæpiſſime, quam Græcorum η per ι efferre? vt hinc Ioſephi ἰωβηλαῖος pronun-

cietur *iobilos?* Quid in lingua Germanica? nonne à quamplurimis *e* pro *i* & cōttà, pro dialectorum varietate, profertur? In lege Ripuaria notat Comes Nuenarius l. de Francis, legi *fredum* pro pace, quæ hodie *frid*. vnde & *Frederici*. *Secūdò*. quia ita maiores noſtri, à quibus hæc vox in Eccleſia cœpit vſitari, cenſuerūt. Nā apud auctorem libri de Sacramento in S. Cypriano & apud noſtrum interpretē ſemper *iubilæus*: Vnde in D. Hieron. videtur è librariorum tantummodo arbitratu hodie legi iobilæū Galat. 1. & Epiſt. 125. ad Damaſum q. 1. & epiſt. 127. *Tertiò*. Sic expoſitores hactenus omnes & Pontifices, vt D. Gregor. l. 1. in Iob c. 6. & alii, vbicunq; iubilæos annos aut nominant, aut indicunt. *Quartò*. Sic *iubilū*, vt ſuprà dixi, latini dixerunt. *Quintò*. Sic etiam ex recentioribus nonnulli, qui & nouorum amantiſſimi, & latinæ linguæ, rectæq; pronunciationis ſtudioſiſſimi, vt Scaliger de emendatione temporum l. 7. f. 737. ſæpius. & tādem Reliqua, inquit, Iubilæa commentitia ſunt. Adderem & Bezam 2. Theſſ. 2. v. 4. niſi cum Sycophanticis calumniis addidiſſet, *anno illo iubilai, quem vocant*. *Sextò*. approbant eandem vocem in vernaculis ſuis linguis Chriſtiani populi Germani, dum dicunt *iubeliar*, & Galli *iubilet*. *Secundò*. Dico, non videri tamen etiam reprehendendos, qui aut *iobel*, aut *iobelæum* aut *iobilæum* dicunt. quia ſic in vocis huius originem, ne intercidat, digitum intendere ipſis fortaſſe propoſitum. Et ſic interdum etiam facio. *Tertiò*. Commodiùs tamen Eccleſiæ vſum communem ſequimur, etymologiam interim haud negando aut aſpernando, prout in Oratore ſuo monet Cicero. & in Galat. Diuus Hieronymus. *Si, ait, qui diſertos ſæculi legere conſueuerunt, cœperint nobis de nouitate & vilitate ſermonis illudere: mittamus eos ad Ciceronis libros, qui de quæſtionibus Philoſophiæ prænotantur, & videant quanta ibi neceſſitate compulſus ſit, tanta verborum portenta proferre, quæ nunquā Latini hominis auris audiuit; & hoc, cum de Græco qua lingua vicina eſt, transferret in noſtram: Quid patiuntur illi qui de Hebræis difficultatibus proprietates exprimere conantur? Et tamen multo pauciora ſunt in tantis voluminibus ſcripturarum quæ nouitatem ſonent, quàm ea, quæ ille in paruo opere congeſſit.*

QVÆSTIO VII.

An Hierichuntinæ obſidionis tempore cœpti iam eſſent Iubilæi anni?

QVia iubet hoc loco Dominus, vt *Iubilæorum buccinis* clangatur, exiſtimaret non immeritò aliquis iubilæos annos in vſum more iam receptos. At non ita eſt, quia à lato de his præcepto anni nondum effluxerant XL. nedum L. vti ſuprà patuit cap. 3. & 4. *Iubilæorum* ergò *tubæ* hic intelligendæ, non quarum in illorum indictione vſus iam vllus fuiſſet: ſed quarum eſſe deberet, vbi aduenisſet optatum eiuſcemodi tempus, ſiue aliquæ factæ iam eſſent, ſiue modo fierent: rurſumque ſiue eædem numero poſtea vſurparentur, ſiue non, ſed aliæ his conſimiles. Verum de tempore, quo primus cœperit Iubilæus, plura ſuo loco poſtea, vbi de terræ diuiſione actum generatim fuerit quæſt. 14. & 15.

QVÆSTIO VIII.

Cur in Hierichuntina obſidione iſtiuſmodi Iubilæorum buccinis clangi voluerit Dominus?

NOn ideo voluit Dominus *iubilæorū buccinis* tùm clāgi, quòd iubilæi eſſet anni prin-

ni principium. Sed *Primò*. vt oſtenderet Hierichuntinum hoc bellum Iſraelitis triſtitiæ nihil, gaudii verò & lætitiæ allaturum plurimum. *Secundò*. vt in promiſsã olim hæreditatẽ, poſſeſſamq́; ab iniuſtis inuaſorib. terram ſe iamiã reſtituendos iidem intelligerent. *Tertiò*. Quemadmodũ in iubilæo anno quos fruct⁹ inarata edit tellus, ii omnib. communes ſunt, neq; ex iis plus ſibi diues ꝙ pauper & mendicus decerpit: ita in Hierichuntina victoria non maiorem ſibi partẽ vendicat porens, robuſtus, & locuples, ꝙ miſellus quiſpiam, Imbecillus, & inops. Aſcribẽda tota Deo victoria eſt. nullus hominũ labor, nulla pugna, ſanguis & ſudor nullus fuit. *Quartò*. Viles erant, ſi materiã ſpectemus, iubilæorum buccinæ, *arietina* ſcil. vt ſuprà dictum q. 4. *cornua* in quib. quid aut ſplendidum, aut rarũ? Has tamen præ argenteis, ſplendidisq́; tubis omnib. elegit Deus: his perſonãtibus in admirationem ac ſtupotem Hierichuntinos adduci voluit, ipſamq́; tãdem vrbem totam concuti; expugnari & occupari non ſine magnis vtriq; myſteriis. *Videte. n.* ait Apoſtolus 1. Cor. 1. 26. *vocationẽ veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnẽ, non multo potentes, non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mũdi, elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea qua non ſunt, vt quæ ſunt deſtrueret: vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.*

Qui totum terrarum orbẽ, vnam velut Hierichuntẽ, idolorum, voluptatum, ſcelerumq́; omnium pleniſſimã, voce, clãgoreq́; ſuo prorſus obſtupefecerunt, perculerunt, & vertetunt? Nõne homuli, neq; gente, neq; numero, neq; veſtiũ, opum, & ſtẽmatum laude vlla commendati? ſed in ſpeciẽ abiectiſſimi & contẽptiſſimi, laboribus, fame, ſiti, æſtu, frigore, ſummaq́; rerum omniũ egeſtate confectiſſimi, & ærumnoſiſſimi? Cornua erant, & quidẽ arietina, quæ paruum profundit animal, vilis ſuppeditat opilio, humilis cauat & perforat artifex. O Dei conſilia! ô potentiã? quæ per deſpicatiſſima ſeſe inſtrumenta exerit, & tam magna ac mirabilia operatur? ſed de myſtico tubarum iſtarum ſonitu alius iterum erit locus.

QVÆSTIO IX.

Quot, & qui ſacerdotes circum Hierichuntem arcam tulerint? & an eorum omni præſidio latera nuda fuerint?

DE *primò*, & *ſecundò* quod quæritur, dicendũ; *tot & eoſdem circum Hierichuntẽ, Domini arcã tuliſſe, quot & qui in Iordanis tranſmiſſione tulerant*. Neq;. n. cauſa vlla pauciores, aut plures, aut etiã alios illius baiulos comminiſcendi occurrit. Dictum verò eſt c. 3. p. 2. q. 1. duos fuiſſe illos baiulos, Eleazarum & Ithmarem. Sunto igitur iam iidem. *De tertiò* autem, quod quæritur, Ioſephi ſententia eſt l. 5. c. 1. ſacerdotum iſtorum non omni præſidio nuda fuiſſe latera. Nam τὴν κιβωτὸν inquit, οἱ ἱερεῖς φέροντες, περὶ αὐτὴν ἐν κύκλῳ μέρος τι τῶν ὁπλιτῶν φυλάττον ἦν, id eſt; *ferebant ſacerdotes arcam: & circum hanc in orbem erat armatorum pars, quæ illam cuſtodiret*. Atq; hoc quidem è militari diſciplina, & pia quadam religione fieri oportuiſſe videtur. Tantus enim theſaurus, tantum Iſraelitici populi decus & ornamentum in hoſtium conſpectu intectum & incuſtoditum eſſene debuit? Dei ſacerdotes, & ii quidem omnium præcipui; circum hoſtilem vrbem, ante inimicæ gentis oculos & tela, nulla circumſepti & obuallati cuſtodiã eſſe debuerunt? Religioſa etiam erga ſactum hoc arcæ feretrum pietas nonne, ſi non cuſtodiæ, honoris ſaltem ergô, quod illam ſtiparet, ſatellitium flagitabat? Videntur hæc Ioſephi teſtimonio non nullam conciliare probabilitatem: aut certè iſtiuſmodi eſſe, vt ei ita factum eſſe, perſuaſerint. Quia tamen textus bellatores arcæ tantùm præeuntes, nullos ad eius latera gradientes tradit, non

auſim facile Ioſepho aſtipulari. Nam verſu 7. *Circuite ciuitatem armati præcedentes arcam Domini.* & verſu 9. *Omnis* præceſſiſſe traditur *exercitus*, & verſu 13. *armatus ante ſacerdotes* iiſſe *populus*. licet enim non ſit in Hebræo & Græco illud, *omnis*, ipſa tamen narrationis ſeries omnem armatum præiiſſe oſtendit: & 70. dicunt τοὺς μαχίμους προπορευέσθε ἐναντίον τῆς κιβωτοῦ, vel ἔμπροσθεν. Obiicies. In 70. ad verſ. 12. dici, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσεπορεύοντο οἱ μάχιμοι. Reſpondeo primo hinc non colligi ad arcæ latus fuiſſe milites: ſed poſt eam potius. Secundò ne hoc quidem rectè colligi. Nam illud μετὰ ταῦτα valet hic *præterea, inſuper*. vt ſententia ſit; ſuſtulerunt arcam teſtamenti Domini ſacerdotes: & illi ſeptem ſacerdotes, qui ſeptem tubas ferebant, incedebant ante Dominum, & præterea ingrediebantur bellatores. Nam quod additur ὄπισθεν τῆς κιβωτοῦ, refertur ad populũ, de quo poſtea. Ideoque videri Dominum, noluiſſe militari præſidio arcam ſtipari, vt aduerſum ſe nihil poſſe hoſtes monſtraret: aut certè illis ipſis, qui eam antecedebant, bellatoribus rectam ſatis & munitam fuiſſe, ſi quid forte ab hoſtibus irruptionis ac tumultus oriretur. Et magnus arcæ honor eo ipſo fiebat, quòd ad eam, ne ad latus quidem, accedere auderet è populo vllus: præſertim neceſſe cum non eſſet.

QVÆSTIO X.

An, bellatoribus exceptis, arcam cætera Iſraelitarum multitudo ſecuta fuerit?

AFfirmat, vti ſuprà quæſt. 2. vidimus, textus noſter verſu 9. & 13. Sed *primò* intendunt Nouatorum quidam litem ex Hebræo *meaſſeph*. quod vertũt aliqui *congregantem*. Caluinus verò; *qui agmen cogebat. Ita*, inquit, *diſpoſiti fuerunt progreſſus, vt maior pars arcam præcederet, quæ per armatos intelligitur: ſequerentur autem, qui ſolebant impedimenta comitari. Nam eorum erat curare, ne poſtremum agmen diſſiparetur.* Quia congregãtis *nomen obſcurum erat, reddidi, quod erat apud Latinos magis vſitatum.* Iunius & Tremellius *extremam* ſemper *aciem* conuertunt. *Secundò*. Chaldæus Paraphraſtes. verſu 9. & 13. Iudæorumque plerique, vt Rabbinus Salomo, per *meaſſeph* intelligunt ſolos, cum Aſeriris & Nephralitis, Danitas. quia eo ipſo nomine in Iſraeliticorum caſtrorum progreſſione appellantur Numer. 10. verſu 25: hisque aſſentitur Lyranus, & Maſius fol. 106. Ioſephus libro 5. cap. 1. videtur tantùm ἱερωμένῃ γερουσίᾳ dicere. *Quartò*. ſi cætera intelligeretur ea voce multitudo, quærendum foret, an tota virorum omnium natu aut maiorum aut minorum, qui arma ferre poſſent, omniumque fœminarum, puerorum, & puellarum intelligenda turba ſit. Ego cum Abulenſi q. 9. *bonam noſtri textus interpretationem cenſendam & retinendam iudico*. Nam *primò* ipſi etiam 70. interpretati ſunt ſimiliter bis, ὁ λοιπὸς ὄχλος quo loquendi modo in caſtris vſus etiam Dio lib. 47. *Secundò*. Hebrǫum *meaſſeph* cũ in *piel* participium, ſignificat, *congregantẽ, adiicientem*, ſicq; neceſſario videndũ quid cui congreget, vel adiiciat. Et ſanè, ſi Iſraeliticorum caſtrorum progreſſum benè conſideremus, non ſunt vel impedimenta, vel transfugæ, deſertores, cunctatores. Nam ſua ſingulæ tribus impedimenta ferebant, ducebantq;, neq; à transfugis aut deſertotibus, illo in itinere, periculum: ſi qui verò erant tardiores à ſuæ tribus extremis vrgebantur, & in illa manere, cumq; illa progredi cogebant. Nam infirmus erat nullus, Pſalmo 104. v. 37. Qui ergo *meaſſephim* vocantur, ii ſeipſos aliis adiiciebant & congregabant, antecedentibus, ſcilicet ſequentes, prioribus, poſteriores. Ideoque in illo Num. cap. 10. non ſimpliciter dicitur *Dan meaſſeph*, ſed *meaſſeph lecol machenoth* id eſt, *adiiciens ad caſtra omnia*. ſiue, *aggregans caſtris omnibus*: quod vertunt 70. ἔσχατοι πασῶν παρεμβολῶν: id

eſt

eſt *extremi caſtrorum omnium.* Sicque ibi caſtra Danitarum, cum tribuum aliarum caſtris comparantur. Hic verò abſolute *meaſſeph* poſitum eſt, vt ſignificet eos Iſraelitas, qui ſeipſos iis, quos prægreſſos dictum eſt, aggregarent. Prægreſſi autem erant omnes omnium tribuum bellatores, per ſuperiorem quæſtionem 30. Prægreſſi erant ſacerdotes, partim buccinantes, partim arcam baiulantes. Quod igitur Iſraelitarum erat reſiduum, & ſeſe his poſt arcam adiungebat, vocatur hic *meaſſeph*: non autē ſola cū Aſeritis & Nephtalitis tribus Dan. imò ne harum quidem bellatores vlli per eandem quæſt. 3. ſed & ex his tribubus & ex omnib. aliis reſidua Iſraelitici exercitus multitudo quā Germanicè den übrigen hauffen dicimus. Et confirmatur *Tertiò.* quia in progreſſu ad Iordanem, per Iordanem, & poſt, vetus ille tribuum caſtrorumque procedendi ordo immutatus fuit. per capitis primi in certæ partis populi præparatione quæſtionem ſecundam.

Ad eam verò quæ 4. loco ponebatur, quæſtionem non vniuſmodi reſponſio eſt. Abulenſis in quæſtione 9. & paulo ante, putat iſtius aut vulgi, aut multitudinis arcam ſequentis nomine intelligi eos, qui per ætatem & vires arma ferre quidem poſſent, iis tamen carerent. Maſius fol. 105. Danios, vti dictum eſt, Aſerios, & Nephtalicos milites: ſed ita vt, quoad reliquam plebem, cuiuſuis permitteretur voluntati vt vel arcam ſequeretur, vel in caſtris maneret. At omnes, qui in militiæ catalogos per ætatem relati eſſent, hic *expeditorum* & *bellatorum* nomine ſignificatos, & in ordine primo fuiſſe, dixi quæſt. 3. Ideoque in 4. ordine puto fuiſſe pueros & adoleſcentes, puellas, matres & ſocrus omniſque generis turbam, quæ in bellatoribus haud cenſebatur. ita tamen, vt, quod ait Maſius, liberum ex iſta turba cuilibet eſſet; circuitionibus adeſſe vel abeſſe. Nam de his nullum hic præceptum eſt: ſed quod ab iis ſponte factum ſit, narratur verſu 9. & 13. Dices verſu 7. videri præceptum: *Ite & circuite ciuitatem.* Et in Hebræo clarius; *Tranſite & circumdate vrbem: & expeditus quilibet tranſeat ante arcam Domini.* Sed poteſt dici, verba hæc per ſequentia explicari vt ſignificat Latinus, dum addit, *armati præcedentes.*

QVÆSTIO XI.

An in poſtremo iſto arcam ſequentium agmine fuerint ſacerdotes, Leuitæ, ac Ægyptii aliqui?

DIci *generatim* poteſt, iiſſe poſt arcam, ſacerdotum reliquos, Leuitas, & Ægyptios, qui cum Iſraelitis ex Ægypto egreſſi erant, prout dictum Exo. 12. verſu 38. Neque enim, vt ſuperiore quæſtione iam expoſitum eſt, vel præceptū, vel præfinitum, quinam in extremo eſſe deberent agmine: ſed id in arbitrio cuiuſque poſitum. Quis autem dubitet ex omni hominum ordine, ſexu, & ætate, confluxiſſe vel omnes, vel quamplurimos? Noua enim, inaudita, & poſt conditum orbem viſa nunquam, res gerebatur. Eam ſuis ipſius oculis videre, ipſi præſens intereſſe, quis adeo vel ſtupidus, vel ab humano cognoſcendi deſiderio remotus, qui noluiſſet? Mira DEI potentia, mirus hoſtes, hoſtiumque vrbes delendi modus monſtrandus erat; meritò quemlibet ad ſpectandum, & hoſtilia mœnia circumeundum inuitabat DEI honor, propriaque cuiuslibet vtilitas & voluptas. *DEI* quidem *honor*, dum ipſius opera coram ſpectantur, ipſeque & iam, & in poſterum ſemper, potenti tanti recordatione, laudaretur. *Propria vtilitas*, dum in DEI amorem & laudem inflammaretur animus, in ipſoque Chananæorum bellorum aditu, contra pericula, formidineſq; omnes confirmaretur. *Voluptas* verò è tam admirabilis rei cognitione, iucundiſſimoq; ſpectaculo naſcebatur ſuauiſſima: quam nutriret, mireq; augeret crebra inter

contribules, & amicos, corã liberis, & familiaribus ſemocinatio, ad ipſamq; poſteritatem tranſmiſſio. *Speciatim* verò eſt *primò* aliqua de ſacerdotib. difficultas è 70. qui aiunt, καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ οὐραγοῦντες ὀπίσω τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης κυρίου σαλπίζοντες. Quorum verborum vt percipiatur ſententia, ſciendum οὐραγεῖν vel ſignificare ὑστερίζειν, vt exponit Heſychius, id eſt *in poſtremis eſſe*, vel τὴν οὐρὰν ἄγειν vt è Xenophonte Euſtathius & Suidas, id eſt *agmen extremum ductare.* Vnde qui ſic ductat οὐραγὸς dicitur: Latinè à Lipſio l. 4. de militia can. 10. *Vragus*, lib. 5. c. 9. *Tergiductor.* Priore modo ſignificaretur à 70. ſacerdotes quosdam in extremo agmine poſt arcam iiſſe, tubisque clanxiſſe, quorum illud iam eſt eius, quod initio dixi, confirmatio: iſtud de tubis, propriam habebit quæſtionem poſtea. Poſteriore modo duplex effici poteſt ſenſus. Vnus quidem, vt ſeptem ſacerdotes, qui ante arcam ibant, iidem eſſent veluti duces poſterioris agminis, cui præibant ſeptena ſua inflando cornua. & iſte ſenſus eſſet facillimus, absque omni de tubis quæſtione: ſed intelligendum eſſet, quaſi foret, τοὺς ὀπίσω vel vt alicubi alias fit; ex ipſo verbo foras educeretur, quod in eo velut includitur ſubſtantiuum, ſic: οὐραγοῦντες οὐραγίαν τὴν ὀπίσω &c. id eſt, *ducentes eos, qui poſt arcam*, ſiuè *ducentes extremam caudam* vel *agmen*, quod ab arcæ tergo erat. Alter; ſacerdotes quidem erant in extrema circumeuntium parte, ſed ita, vt in ea eſſent aliorum omniũ; quos eadem pars tenebat; ductores. & hic ſenſus verbis admodum videtur cõſentaneus ideoq; & cæteris anteponendus: ſed redit illa, quæ paulo ante indicata, & paulo poſt exponenda eſt, de ipſorum buccinatu difficultas. poſſit fortaſſis etiam poni poſt ſacerdotes diſtinctio, ſic, *& ſacerdotes:* ſcilicet ibant ante arcam. poſtea; οἱ οὐραγοῦντες i.e. qui erant in vltimo agmine Iſraelitæ erant tubisclangentes. *Secũdò. Leuitas* proximè hiſce ſacerdotib. ab ipſorum tergo, comitatos, non difficulter ex eo intelligitur, quòd cum in priori agmine non eſſent, & in caſtrorum metatione, inter ipſos & arcam, ſemper eſſent ſacerdotes medii, iam non niſi ſacerdotum interiectu arcam conſecuri ſint. *Tertiò.* poſt iſtos ſequebantur Iſraelitæ vel ſeniores, vel iuniores: tum fœminarum quidquid erat; ſiue grandiorum, ſiue adoleſcentiorum. *Quartò. Aegyptios* non exiſtimo proprium & ſecretum à tribubus omnibus locum habuiſſe: ſed illis, certa quadam deſcriptione, à Moyſe iam pridem coniunctos; &, quoad itinera, bellicaque officia & tentoria, confuſos fuiſſe ſicq; ipſorum etiam pueros, puellas, & vxores Iſraelitarum pueris, puellis, & vxoribus, admixtas.

QVÆSTIO XII.

An in eodem poſtremo agmine, præter ſeptem ante arcam ſacerdotes, fuerint cornicines aliqui?

SI 70. conſulimus interpretes, ecce ſacerdotes οἱ οὐραγοῦντες ὀπίσω τῆς κιβωτοῦ σαλπίζοντες; prout ſuperiore quæſtione ſemel ac iterum tetigi: Si noſtrum adimus Latinum, ecce v. 9. *Reliquum vulgus arcam ſequebatur, ac buccinis omnia concrepabant.* Et v. 13. *Vulgus reliquum ſequebatur arcam, & buccinis perſonabat.* Si Hebræum verò textum excutimus in vtroq; citato verſu ad verbum, ſic eſt, vt cum dictum eſſet, primo loco ire armatos; ſecundo ſacerdotes ſeptem tubis clangere: tertio arcam ferre alios: quarto extremum ire agmen, addatur ſemper; *eundo, & clangendo tubis.* Annon igitur hæc turma vltima ita iiſſe videtur, vt tubis etiam clanxerit? *Duobus* videtur *modis* reſponderi poſſe. *Primò.* vt è vulgo, & poſtremo agmine tubicines quidam eſſent, ſed tubis aliis, quam quæ ſeptem ſacerdotibus erant imperatæ. Horum erant Iubilææ; populi autem tubæ qualeſcumque. Nam bis, terue ad ſacerdotum tubas additum *iobel*, patuit quæſt. 4. ad populares nunquam. *Deinde*, vt ſolis ſacerdotibus tubas concedamus: & tunc

tunc textus exponitur Hebræus bifariam. *Primò* à Chaldæo, & eum ſecutis ſic: Pergentibus ſacerdotibus, & clangentibus buccinis illis. *Secundò* à Maſio ſic. *Inter procedendum canebatur buccinis.* Et omnino placet iſte ſenſus. Nam *primò* in Hebræa lingua non infrequens iſta infinitiuorum quaſi gerundiorum Latinorum repetitio ad maiorem ſermonis energiam. *Secundò.* ſacerdotum fuiſſe proprium tubis canere, docent, complures Hebræi & Latini, Theodoretus etiam Græcus quæſt. 15. in Numeros. *Tertiò.* ad eandem ſententiam poſſunt reuocari 70. & Latinus, ſacerdotes enim poſterioris agminis clangebant, & perſonabat vulgus non per ſe, ſed per antecedentes ſeptem ſacerdotes. Nam *quod per alios facimus, facere dicimur*, ait quædam Iuris regula: & exercitus totus lituos & tubas inflat, non per milites ſingulos, ſed per paucos liticines atque tubicines. Sicque rectè dixit Latinus, *buccinis concrepuiſſe omnia. Quartò.* populo imperatum ſilentium verſu 10. vt ſacerdotales tubas, veluti miſſam à Deo vocem Numer. 10. verſu 9. exciperent.

QVÆSTIO XIII.

An iſtum circumeundæ Hierichuntis ordinem populo, per ſe ipſum, vel per ſacerdotes, præceperit Ioſue?

POpulo per ſeipſum præcepiſſe hunc ordinem Ioſue ait textus noſter verſu 7. Cum enim ſacerdotibus de ordine officioque ipſorum locutus fuiſſet, ſubditur; *Ad populum quoque ait, Ite & circuite ciuitatem armati præcedentes arcam Domini.* At Græca 70. verſio iſtud non habet, ſed per ſacerdotes hoc idem, & opus & ordinem facit à Ioſue populo præcipi ſic verſ. 6. Εἰσῆλθεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ ναυῆ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ εἶπεν αὐτοῖς λέγων· παραγγείλατε τῷ λαῷ περιελθεῖν, καὶ κυκλῶσαι τὴν πόλιν καὶ οἱ μάχιμοι παραπορευέσθωσαν ἐνωπλισμένοι ἐναντίον κυρίου id eſt: *Ingreſſus eſt Ieſus filius naue ad ſacerdotes, & dixit ipſis, dicens: præcipite populo circuire & circumdare vrbem: & pugnatores incedant armati ante Dominum.* Dicendum.

Primò, textum latinum eſſe textui Hebræo prout modo legitur, magis conſentaneum, in quo verſu 7. ſcribitur ויאמרו אל העם *vaiiomer* id eſt, *& dixit* (Ioſue) *ad populum.* Nam *vau* quod Hebræo illi verbo additur, ſuperiùs annotatum habet circulum, quo ſignificatur alia quædam lectio & è Maſorethis annotatio, quæ in margine ſcribit יתיר ו id eſt *redundat* littera *vau.* ſicuti è contrario deeſſe in eodem verbo ab iiſdem notatur 1. Regum. c. 13. verſu 19.

Secundò. Græcum 70. textum Hebræo textui, qui per Maſoretharum annotationem iam indicatus eſt in codicibus quibuſdam fuiſſe, magis congruere. Lectum enim alicubi fuit cum illo *vau*, ſic, *vaiiomeru. Et dixerunt ad populum*, ſcilicet ſacerdotes, quibus verſu 6. locutus erat Ioſue.

Tertiò. Græcum eundem, non verbotenus, ſed quaſi paraphraſticè locum hic vertiſſe, tranſponendo verſu 6. cap. 7. ſententiamque ipſam potius quam verba ſingula reddendo, dum ex eo, quod dicitur ſecundum alteram Hebræam lectionem, *ſacerdotes populo dixiſſe*, colligunt & exprimunt, id iis imperaſſe Ioſue.

Quartò. Reipſa eoſdem textus non diſcrepare; poſſeque ita conciliari, vt ſecundum Latinum dixerit illa populo Ioſue, ſed per ſacerdotes, ipſius ad populum internuncios in re, ob arcam, quaſi ſacra.

QVÆSTIO XIV.

Quomodo expugnata Hiericho?

A Prima Hierichuntis oppugnatione & circuitione ſeptima tandem *venit*

ſumma dies, & ineluctabile fatum verè *fatum.* iudicium illud terribile, quod in ſceleratã Chananæorum gentem, Hierichuntinamque vrbem effatus erat dominus Geneſ. 15. & ſuprà verſu 2. cumque, vt ſuprà etiam quæſt. 2. dictum eſt; eo die ſeptimo ſeptima eius diei, omnium autem dierum decimatertia peragetur circuitio, triplicia dedit Ioſue præcepta. *Primò.* Vt *vociferaretur populus* verſu 16. *Secundò.* Vt ea *ciuitas eſſet anathema* verſu 17. *Tertiò.* Vt iuxta pacta & conuenta ſuprà cap. 2. *Raab* meretrix vnà cum ſuis ſalua eſſet, ibidem, & verſu 22. Confeſtim ſecuta eſt imperata vociferatio & clamor verſu 20. Vrbis muri corruerunt: ipſaque capta eſt, ibidem: & quæ de anathemate imperata erant, executioni mandata verſu 21. 24. Raab ſaluata verſu 23. & 45. An verò præcepta illa hic data ſint, & quidem nunc primùm? diſputabitur infrà q. 13. & 14.

QVÆSTIO XV.

Quis populi clamor fuit?

FVit ingens clamor, & planè de quo poëta *Immenſus ſurgens ferit aurea ſidera clamor.* Nam ingens hominum erat multitudo, & in Hebræo, Latinoque textu non ſimplicitet *clamor,* ſed iam epitheto *magnus* deſcribitur: in 70. verò ἀλαλαγμὸς μέγας ϗ ἰσχυρὸς. Ἀλαλαγμὸς, inquit homil. 7. Origenes, *neq; iubilum neque vlulatum propriè ſignificat, ſed illam magis oſtendit vocem, quo belli tempore, exercitus clamorem conſonum tollens, vnanimiter ſeſe cohortari ad prælium ſolet.* videtur autem *alalagmus* hic initio, vox fuiſſe confuſa, nihil quidquam ſignificans, vnã crebro vel alteram Syllabam aliquam, potius quam verbum iterans: poſtea tamen alicubi atriculatus & modulatus fuit. Ex *alal* enim videtur ἀλαλάζειν factum: quod Suidæ tenuius ſcribirur ἐλελεῦ pro grandiori ἀλαλεῦ, cum ait. οἱ προσιόντες εἰς πόλεμον τὸ ἐλελεῦ ἰφώνων. *Qui ad bellũ ibant: illud Elelelu* ſiue potius *Alalan inclamabant.* fuitque is in præliorum initiis, primaque acierum congreſſione olim perfrequens: apud Perſas & Macedonas Curtio teſte lib. 3. apud Græcos Thucydide: apud Romanos teſte Polybio lib. 1. & 12. Liuio li. 1. & 9. Ioſepho lib. 3. belli cap. 18. Dione lib. 47. Ammiano lib. 31. apud Germanos, quorum iſte pugnax clamor *baritus* dictus eſt, vti refert idem Ammianus lib. 21. & lib. 16. vbi de iis agens. *Geſturientes,* ait, *baritum ciere, vel maximum, qui clamor ipſo feruore certaminum, à tenui ſuſurro exoriens, paulatimque adoleſcens ritu extollitur fluctuum cautibus illiſorum.* idemque *barritus* à Feſto *barbaricum* vocatur dicente, *Barbaricum appellatur clamor exercitus, quod eo genere barbari* vtantur. quaſi *barbaricum, quod ſoliti eſſent Germani clamare* har har. quod etiam quandoque in pugnis & cohortationibus vſurpant hodie, ſicuti & Hiberni ſuum illud *pharropharno. Sunt Germanis,* ait Tacitus libro de ipſorum moribus, *carmina quorum relatu, quẽ baritum vocant, accendunt animos.* Et à Germanis ad Romanos ætate ſua tranſlatum baritum hunc oſtendit lib. 3. cap. 18. Vegetius. Vnde autem id nomen ſit, ſubſcrutatur Lipſius lib. 4. de militia dial. 11. Apud Suidam huiuſcemodi clamor dicitur etiam λυκηθμὸς, id eſt *lupinus ſonus,* ſiue *vlulatus,* quo etiam vſos eſſe Gallos monſtrant hæc Liuii lib. 20. verba *Galli occurſant in ripam, cum variis vlulatibus. cantuque moris ſui.* Apud Hiſpanos etiam hodie clamor interdum quidã eſt, ſed articulatus & ſignificans; Deum ſanctoſque, maximè S. Iacobum inuocans: ſed quàm immanes & Terribiles turcarum vociferationes, norunt & referunt, qui anno ſuperiore 1601. tecuperandæ Albæ regali, & hoc anno iterum, (pro dolor) amittendæ interfuerunt. Ad ſummam: Multis gentibus ante prælia clamores tollere moris fuit, & eſt. iſque vel confuſus vel articulatus: ſignificans rem aliquam aut non; vniuſmodi aut modulatus; in acierum coniunctione, vel antea: vt ex Homero de Troianis probat lib. 1. cap. 11. Gellius.

QVÆSTIO XVI.
Quem ad finem clamor hic?

DVos clamoris huius indicauit fines Cæſar lib. 3. ciuilis belli. *Neque*,ait, *fruſtrà antiquitus inſtitutum eſt, vt ſigna vndique concinerent, clamoremq́ vniuerſi tollerent, quibus rebus & hoſtes terreri & ſuos incitari exiſtimauerunt.* Vnde lib. 1. c. 11. Gellius; *vt excitentur atque euibrentur animi, cornua & litui moliuntur.* Et Phyſica reddi poteſt cauſa ex iis, quæ de voce diſputat Philoſophus problematũ ſect. 11. ſicuti, & cur è clamore iſto de prælii euentu coniecturam quandoque facerent periti duces, *clamor*, ait lib. 4. Liuius, *indicium primum fuit, quo res inclinatura eſſet: excitatior crebriorque ab hoſte* (Volſco) *ſublatus: ab Romanis diſſonus, impar, ſegnis ſæpe iteratus prodidit pauorem animorum.* Neque diſſimiliter in Craſſiana clade Plutarchus. Deum verò & Ioſue in Iſraelitarum clamore fines eoſdem habuiſſe, non ſolos tamen, videtur. *Primò* quia conterrendi, omnique penitus metu exanimandi erant hoſtes, vt ſic ne gladium quidem contra Iſraelitarum vllum ſtringerent, horumque ne vnus quidem, etiam læuiſſimè læderetur. *Secundò.* Incitandus erat Iſraelitarum animus, vt in ruentem vrbem irruerent alacerrimè: nihil omnino formidarent: ac darent, quidquid occurreret, internecioni. *Tertiò.* Vociferatio iſta, erat veluti publica quædam ad Deum precatio, vt quod promittere dignatus eſſet; re iam ipſa expleret. *Quartò*, Erat ipſorum ſummæ, in Deum fidei, fiduciæq́; teſtificatio, dum ſe profiterentur nihil ambigere de vrbis huius excidio, dum læuia etiam hæc & facilia, quæ iuſſiſſet ille, facerent. *Quintò.* Erat parati & exultantis index animi, quaſi victoriâ iam certiſſimâ potirentur: ſicque Deo grates, & pœana iam lætiſſimum canerent. *Sextò.* Erat Symbolum rerum aliarum, de quibus infrà.

QVÆSTIO XVII.
Quando, & quomodo idem clamor imperatus, ac profuſus?

QVando imperatus fuerit clamor hic, videtur, quoad primum oppugnationis diem, ſatis manifeſtum è verſu 5. & 10. Sed, quoad poſtremum diem, ſignificat Ioſephus libro 5. cap. 1. Fuiſſe imperatum in caſtris ipſis antequam ad circuitiones vltimas progrederentur: Maſius fol. 109. proximè ante ſeptimam circuitionem: Sed vero ſimilius, ſeptimâ circuitione vel omnino vel fere abſolutâ, præcepiſſe Ioſue, clamarent iam omnes. Hoc enim ſignificat verſu 16. textus, ratione præſertim addita, quòd ſublato clamore ſtatim rueri t vrbs: hac ruente, ſtatim irruerint Iſraelitæ: & ſeptem nihilominus circuitiones explerint. Alioqui perfecta non fuiſſet ſeptima: ideo in aoriſto dixit Ioſephus περιελθόντων ἑπτάκις, id eſt *cum circuiſſent ſepties.* Et Abulenſis quæſt. 3. *finito circuitu cum ſubſtiterunt, corruerunt muri.* Quomodo autem tantæ multitudini, vt exaudiretur, præceptum hoc dare potuerit Ioſue, non male cum Hebræis dixit Lyranus, factum hoc, non Ioſuæ perlata in omnium aures voce, ſed ſigno alio quopiam, cuiuſmodi triplex ponit Abulenſis quæſt. 10. Maſius fol. citato, ipſum in ſeptimo circuitu ſacerdotum tubarum clangorem, non nouum, aut inſolentem, ſed conſuetum ſigni fuiſſe inſtar vult. Sed veriſſimum & expeditiſſimum eſt, vt qui Ioſue proximi erant, eius præceptum audierint, clamoremq́; ilico protollere cœperint: & his audi-

auditis, ſtatim omnes alii: vel etiam audita immutatione ſoliti tubarum clangoris, vt adiungitur verſu 5. 16. 20. vti paulo poſt rurſum tangetur. Quomodo autem idem profuſus clamor ſit, è duobus vel tribus intelligitur. Nam *primò* ſteterunt Iſraelitæ. quia circuitionum finis erat: & quia maior in quietis & ſtantibus quam in ambulantibus vocis contentio eſt. Et hoc etiam tetigit Ioſephus dicens *πρὸς ὀλίγον ἠρεμησάντων cum modicè quieuiſſent*. *Secundò*. facies verſus Hierichuntinos muros obuerterunt. hoc enim colligitur ex verſu 20. & 5. *Ingredientur ſinguli per locum contra quem ſteterint*. Conſentaneum enim fuit, vt ſuis ipſi oculis viderent & ſtantes, & derepente corruentes hoſtilis vrbis muros. *Tertiò*. Sacerdotales tubæ occanebant omnes contentiſſimè, perpetim, absque interruptione vlla. verſu 5. 16. 20. & ſuprà quæſt. 4.

QVÆSTIO XVIII.

De vrbis anathematiſmo, & Rahab conſeruatione, quando à Ioſue præceptum?

VIdetur ſignificare textus verſu 17. & 18. & vrbis Hierichuntinæ anathema, & Rahab meretricis conſeruationem à Ioſue præceptam tunc eſſe, cum vociferationem præcepiſſet. At cum iſtam, vti quæſtione ſuperiore traditum, præceperit, poſt aut certè ſub finem circuitionis ſeptimæ, & quidem ita, vt nō aliud inchoandi clamoris ſignum, quam vocum, qui prope Ioſuam ipſum erāt, clamor, aut tubarum immutatus clangor: nō potuerunt de anathemate & Rahab mandata hæc paulo longiora tum dari. Duæ igitur opiniones ſunt. Prior Abulenſis quæſt. 12. data hæc mandata eſſe die ſeptimo ante omnes diei eiuſdē ſeptimi circuitiones, vel certè primo ſtatim die ante dierum omnium circuitiones omnes. Poſterior eſt Maſii fol. 109. die ſeptimo ante ſeptimam circuitionem. *Ex illo*, ait, *verborum ambitu. Nam dedit Dominus vobis vrbem; atque iis mandatis, quæ nunc primum proximis verſiculis exponuntur, bona coniectura capi poſſe videtur, Imperatorem adhuc ſpe quidem, ſed incertâ, circumduxiſſe populum circum vrbem: neque ipſe, quæ à principe illo exercitus DEI, certiſſima acceperat, niſi nunc demum perualgaſſe.*

Quæ mihi videntur ſunt hæc. *I.* Anathema vrbis huius, & in eius reſtauratorem imprecatio, de qua poſtea; fuit ab Angelo vnà cum victoriæ prædictione: ipſoque oppugnationis modo, præſcripta. Si enim quæ minoris momenti videntur, præſcripſit Deus, de tubis, de circuitionibus, de clamore, quāto magis hæc omnium maxima, de Hierichuntinorum omnium cæde? de fœminarum, & infantium internecione? de aliisque ſimilibus? *Deinde* quæ hic Ioſuæ tribuitur imprecatio, eadem Deo auctori aſcribitur. 3. Reg. 16. *Tertiò.* Eadem contra Thalmudicos nonnullos tract. de Sabbath. cap. 1. Radakii ſententia eſt, & Maſii fol. 110. *II.* Rahab conſeruatio ex promiſſione, fideque data cap. 2. oriebatur. de qua poſtea. *III.* primo die, ante circuitionum initia, fuerunt omnia hæc è Ioſue populo expoſita, ſed die ſeptimo in caſtris ante circuitionum vltimarum inchoationem, in memoriam reducta omnibus breuiter: fortaſſis etiam ante ſeptimam & omnium poſtremam circuitionem breuiſſimè. Nam anathema iſtud, eiuſque tota ratio debebat omnibus & ſingulis accuratè proponi, cum eius violatio tam graui vti poſtea dicetur, ſupplicio punienda eſſet. Quomodo autem potuit proponi accurratiùs, quam ſi primo ſtatim die proponeretur? quam ſi daretur iis præcepti huius repetendi, & crebris inter ſe ſermonibus vſurpandi ſpatium? & quidem totum hexaemeron? Cum autem de grauibus iſtiusmodi rebus ante dies aliquot data præcepta ſunt, ſolet ipſo die, ipſoque pænè articulo, cum perficiendæ illæ ſunt, rurſum ſignificari;

cari; vt ſint eorum, quæ præſcripta fuiſſent, omnes memores. *IV.* Eſt igitur narrationis ordo immutatus: & longiora iſta præcepta ideo dilata; vt ſimul eorum executio ſtatim proponeretur. *V.* In Ioſue nimium videtur contumelioſum, quod à Maſio traditur, eum ſpe incertâ circumduxiſſe populum: neq; quod à Deo accepiſſet, petuulgaſſe. De magnis enim, diuiniſq; viris abſq; graui cauſa, magnoque teſtimonio, non eſt praui quidquam cogitandum, vel efferendum. Vnde verò deſperationem in Ioſue tantam colligit Maſius? Quomodo recenti tot Dei beneficiorum, tam admirabilis Iordaninæ trãſmiſſionis memoriâ, tot & tam præclaris eiuſdem Dei verbis & promiſſis inſtructus & confirmatus vir tantus tam pueriliter hæſitaret? tam ſtolidè, toties populum circunduceret? & tam impiè iis, quæ à Domino accepiſſet diffideret? Punitus eſt ob leuem quandam in aquis è rupe ducendis culpam Moyſes: quomodo tantam, tot dierum, tam pertinacem diffidentiam impune ferret Ioſue? vero igitur, quæ hic iam dicta; ſimiliora.

QVÆSTIO XIX.

Circuitiones; quot fuerunt?

SVmmatim fuiſſe omnes XIV. cenſet è Rabbinis Radakius. Nam die ſeptimo vnam ponit, quæ luce primâ fuerit, deinde ſeptem alias, ita vt illo die fuerint circuitiones omnes octo. Eius ratio eſt, quia v. 15. in Hebræo ad verbum ſic eſt. *Et fuit in die ſeptimo, & mane ſurrexerunt cum aſcenderet aurora, & circumierunt vrbem iuxta iudicium hoc ſeptem vicibus.* Putat enim, dum dicitur, *iuxta iudicium hoc*, reſpici matutinam circuitionem, vt ſecundum illius morem, & quaſi exemplar, fierent aliæ ſeptem. Sed reſpicitur circumeundi mos & ratio, quæ prioribus ſex diebus in circuitionibus obſeruata fuerat. De his enim præcedente verſu 14. actum erat. quaſi diceret: eadem ratione ac modo circuierunt ſepties, aut verò, quod eodem reuoluitur, reſpicitur iudicium, ſiue mos, quem præſcripſerat Dominus, quique ad eum vſque diem ſeruatus fuerat. idq; ſignificauit interpres noſter, dum vertit; *circuierunt vrbem, ſicut diſpoſitum erat, ſepties.* & quia id ſatis clatum erat, à 70. prætermiſſum videmus. Confirmatur *primò* quia ſubditur in Hebræo ſtatim, *Eo ſolùm die circuierunt vrbem ſepties.* At dicere oportuiſſet, *Octies. Secundò.* ea Latinorum, Græcorum, & Hebræorum aliorum omnium ſententia eſt. *Tertiò.* etiamnum hodie, in Synagogis ſuis, Iudæi Scenopegiæ die ſeptimo in ſeptenæ circuitionis huius memoriam, ſepties *memor*, id eſt, ambonem, quem in illarum medio habent; proceſſionis inſtar circumeunt, prout notatum à Paulo Burgenſi in additionibus Matthæi c. 26. & interprete calendarii Hebræi Larino, itemque nuper ab Erneſto Ferdinando lib. 2. Flagelli Iudæorum cap. 8. Summatim igitur circuitiones XIII.

QVÆSTIO XX.

Hierichuntina inania in terræ ſuperficiem an corruerint?

AIt noſter contextus verſu 20. Sed alio Rabbinis hodiernis mens. Putant enim Hierichuntis muros non collapſos & diſſolutos: Sed integros & coagmentatos, dehiſcente terrâ, deſediſſe, ita vt eorum tota & latitudo, & altitudo ſub terram tantummodo condita ſit, ſalua tamen & conſtans. Id ſumunt ipſi *primò* ex Hebræa phraſi, quæ verſu 4. eſt, *Et cadet murus vrbis ſub eo,* id eſt, *ſub ſe*: & verſu 20. *cecidit murus ſub eo*, id eſt, *ſub ſe*. *Secundò.* Chaldæus Thargum vertit verſu 4. *cadetque murus vrbis, & abſorbebitur ſub ipſo.* v. 19. ceci-

cecidit murus vrbis, & abſorptus eſt. Tertiò. Thalmudici tractatu *berachoth* cap. 9. ſic aiunt. *Quisquis viderit murum vrbis Iericho abſorptum, fauſta debet is precatione vti.* Et pergunr iidem ſibi ipſis obiicientes: *Atqui non abſorptus, ſed collapſus eſſe ſcribitur:* Reſpondentque ilicò: *ſcribitur id quidem, ſed quando latitudo & altitudo ipſius etiam tum ſibi conſtitere, conficitur abſorptum, non collapſum fuiſſe.* Confirmatur *quartò* quia poſt murorum mentionem, ſubditur è veſtigio, *Et aſcendit vnusquisque per locum, qui contra ſe erat.* Aſcendere verò quomodo commodè potuit quilibet, ſi diſiecti, poſtratique in terram muri erant? Per lapidum enim & cæmenti aceruos rudes & aſperos pergendum fuiſſet. *Quintò.* Tantis, tam ſubitò deiectis & diſſipatis mœnibus; quantæ pulueris excitatæ nubes, quanta caligo, quanta omnium cæcitas fuiſſet? *Sextò.* Ad hunc etiam ſenſum exponi facile poteſt Interpres Latinus. Nam tantummodo *corruiſſe muros* dicit. *Corruere* autem potuerunr bifariam. 1. Si diſiicerentur, & in lapidum calcisq; aceruos ſtrati humi iacerent. 2. Si infra ſeipſos veluti defoderētur, & toti abſorberentur. Neutvum modum expreſſit Latinus, ſed generatim *corruiſſe* aſſeruit, hunc vel illum *corruendi* modum nō definiens. *Septimò.* Tam facilis fuit hic Deo modus, quam vt procumberent mœnia, terræque occuparent ſuperficiem. *Octauò.* vtram in partem procubuiſſe ipſos putemus? introrſum vel extrorſum? Si *introrſum*; vero eſt ſimile omnes, vel pænè omnes eorum ruina obrutos Hierichuntinos. Nam probabile admodum eſt, ſolitos ad mœnia ſingulis diebus, dum circuirent Iſraelitæ; concurrere, partim vt ea, ſi vis adhiberetur, defenderent, partim vt nouam inuſitatamque aduenarum & hoſtium circuitionem iſtam oculis ipſi ſuis vſurparent. Quanto magis die iſto ſeptimo, cum præter morem ſuos iſtos orbes repeterent Iſraelitæ toties? & accederet nouus tubarum clangor, nouus omnium clamor & intentiſſima vociferatio? Quod ſi vel omnes vel penè omnes ruina iſta oppreſſi fuiſſent, quinam illi tandem, quos gladio, dicuntur Iſtaelitæ obtruncaſſe? Si *extorſum* inclinarunt & ceciderunt muri, eadem ferè acciderunt: ſed illud præterea, vt Iſtaelitis obicum plus & & impedimentorum obiiceret. At ſanè *recepta* omnium aliorum *opinio eſt, in ipſam terræ ſuperficiem muros illos cecidiſſe*; idque probatur. 1. ex textu Hebræo, vbi diſertè, vt ſuprà vidimus, aſſeritur & caſurus, & cecidiſſe murus. Quod autem cadit, non ſtat: & aliud eſt defodi, terræque faucibus integrum abſorberi, & abſorptum conſeruari, aliud cadere. Conuenit cum Germanico verbo fallen Hebræum *naphal*, imò ab hoc illud progenitum eſt. Certè nemo Germanicè dixerit. wo etwas vnter ſich geſuncken were / das iſt gefallen. 2. Quod in eodem Heb. additur, *ſub ſe*, non eam vim habet, vt infrà terram abſorpt' murus intelligatur, ſed vt loco eodem collapſus. Nam 1. Reg. 14. v. 9. dicitur etiam Hebraicè, *& ſtabimus ſub nobis.* Quomodo *ſub ſeipſo* ſtare quis poteſt? An ſe, armigerumque ſuum ſtantes, à terra, cū ea diceret Ionathan, abſorbendos putabat? Ridiculū eſt: ſed ſenſus eſt, quē optimè noſter ipſe expreſſit interpres: *ſtemus in loco noſtro*: ſiue, non progrediamur vlteriùs. Voluit igitur Hebræus aliud nihil ſignificare quam Hierichuntinos muros, non ita fuiſſe ablatos, vt vel aliô neſcio quo deportarentur, vel diſſilientibus hinc inde lapidibus procul reiicerentur, ſed in eodem, in quo ſtabant, loco procidiſſe. Quod tamen quia ex *cadendi* verbo colligi ſatis poterat, eſt ab 70. & à Latino prætetitum, imo & à Diuo Paulo Heb. 11. verſu 30. Illi enim ſic: *ἔπεσεν ἅπαν τὸ τεῖχος κύκλῳ*: noſter: *muri ilicò corruerunt* Diuus Paulus *τὰ τείχη ἔπεσε*: & Ioſephus lib. 5. cap. 1. *κατέπεσε τὸ τεῖχος*. 3. Poteſt idem confirmari, reſpondendo ad ea quæ obiiciebantur.

Et de *primò* quidem iam dictum eſt. *Ad ſecundū* verò dici poſſet, *abſorberi muros*, quando cadunt, & in quaſdam veluti foſſas cadunt, quas circum Hierichuntem fuiſſe purauit forſan Chaldæus Thargum. Vnde, *(quod tertium erat)* intel-

intelligendi; qui eum ſequuti ſunt veteres Thalmudici. *Ad Quartum.* Si in vrbis foſſas corruerunt mœnia, ponris inſtar, aut planæ potius viç inſtar, Iſraelitis vrbē ſubituris fuerunt: ſin foſſæ fuerunt nullæ, quam delicatos ii nobis milites proponunt, qui per deiectos murorum aceruos in vrbem irruere aut non potuiſſe aut noluiſſe viderentur? Par ad puluerem, qui loco quinto noſtris obiicitur oculis, reſponſio. Hæ quotidianæ militibus epulæ. *Puluis, ſitis, ardor, arena dulcia virtuti.* De hoc tamē iterum ſeq. q. aliquid. *Ad ſextum.* melius vt in communem ſenſum adducatur Chaldæus Ionathan & cum eo eius Thalmudici aſſeclæ, quam vt in alienum & abſurdum noſter trahatur interpres. *Ad ſeptimum.* non quaſi Deo difficilis modus ille negarur; ſed quia eum non aſſerit ſcriptura, imò eum reiicit. *Ad octauum.* ſi circumdara foſſis erat Hiericho, putarim extrorſum ad opplendas illas, mœnia, vti dictum eſt; proruiſſe. ſin ſecus; introrſum. Non omnes autem in mœnibus Hierichuntinos fuiſſe, vero eſt ſimilius: licet abſq; dubio fuerint quam plurimi: ſed in foro, in turribus vel ædibus vel aliis locis fuiſſe non paucos: præſertim cum nō tanta iā nouitas eſſet poſt alias aliquoties ſpectatas circuitiones. Sed vtramlibet ſectemur opinionem, vna ſemper ſupereſt de domo *Rahab* difficultas. Cum enim ca. 2. q. 21. eam in vrbis muro infixam & inædificatam doctum ſit, quomodo ruente illo, non ſimul iſta corruit? Reſpondetur hanc muri partem ruiſſe non videri: neq; tamen idcirco malè à 70. dici *totum circumquaq; murum cecidiſſe.* Quantulum enim hoc muri fruſtillum? Et notum morale illud: *Modicum pro nihilo computatur.* Poſſent huc reuocari quæ c. 2. q. citata ex Illuſtriſſimo Duce Olycenſi, nupero Hierichuntis oculato teſte, allata ſunt.

QVÆSTIO XXI.

Eadem mœnia ſponte an corruerint?

GRæci 70. Interpretes circa verſum 5. id aſſeruerunt, dum vertunt, *πεσεῖται αὐτόματα τὰ τείχη τῆς πόλεως.* In rebus autem inanimis dicitur id *αὐτομάτως* & *ſponte* fieri, quod ab illis, vi aut operâ quadam extrinſecus adhibita nullâ fit: ſicuti apud Demoſthenem *αὐτόματος θάνατος mors naturalis,* quam non vis exterior, ſed interior humorū corruptio procreat: apud Heſiodū in operib. *morbi, αὐτόματοι φοιτῶσι*: apud alios *αὐτόματοι μηχαναὶ quæ per ſeipſos mouentur, machinæ.* Quomodo igitur ſine vi vlla, quæ quidem extrinſecus admota ſit; murorum iſtorum facta ſtrages? Num fundamentis imbecilli, vetuſtate caduci, materia vitioſi, ſtructurâ carioſi, pluuiarum ac tempeſtatū iniuriâ labefactati erāt? Nihil horum. Ideoque *dicendum, ſponte ipſos corruiſſe*, ſi quidem vis, quæ ab hominibus allata ſit, quæque ſub aſpectum ceciderit; conſideretur: ſin Angelica vis & impulſus, qui oculis perſpectus non eſt, ſpectetur; *ſponte haud corruiſſe.* Hi enim illorum vel fundamenta ſubruerunt, vel coagmentationem occulto quodam modo, efficacitate ſua efficaciſſima diſſoluerunt, totosque ſubuerterunt: Iſraelitarum verò in eoſdem muros arietes, catapultę cuniculi ac impetus nulli prorſus fuerunt. Atque hoc non obſcurè indicauit Ioſephus, cum ſcripſit loco ſæpius citato. *κατέπεσε τὸ τεῖχος μήτε μηχανῆς, μήτε ἄλλης βίας αὐτῷ προσαχθείσης ὑπὸ τῶν Ἑβραίων.* id eſt, *cecidit murus, neque machinâ, neque vi alia ipſi ab Hebræis illata.* Poſſet autem rurſum quæri, *è quonam genere, qui ruinam hanc ediderunt; fuerint Angeli? mali an boni?* Nam illi quidem tanquam Chananæorum ſceleribus adhibiti carnifices potuerunt mœnia hæc diſturbare, illosque horum ruina vel opprimere, vel Iſraelitarum gladiis mactandos obiicere. Potius tamen crediderim, *à bonis* hoc totum *Angelis* factum, & quidem

vel ab illo ipſo, qui Ioſuæ oppugnationem hanc indixit, victoriamque prædixit, vel ab aliis quidem, ſed eius imperio ac iuſſu. Videntur enim victoriæ tantæ, tamque admirabilis, cuius auctor, datorque Dominus, adminiſtri boni potius quam mali Angeli fuiſſe: qui Iſraelitis, poſt tot, & tam pias, tamque obedienter & demiſsè ſuſceptas circuitiones, arcæ ſacræ baiulationes, tubarum ſonos, viam in vrbem ſtrauerint, impios pœnâ & clade, pios victoriâ & præmio affecerint. Nam & iidem ſancti Angeli Sodoma & Gomorrha cœleſtibus flammis delerunt: pium Loth, ſaluum & incolumem eduxerunt: iidem, vti veriſimilior habet, quam in Exodo tradidi, ſententia; vel omnibus, vel penè omnibus Ægyptum plagis percuſſerunt: mare rubrum diffiderunt: per illud Iſraelitas traduxerunt: in eo ſuis cum curribus & equis Pharaonem ſubmerſerunt. Quidni verò Ioſuæ fælix in Iericho iter fælices panderent Angeli? Et hi puluerem, muraliumque fragminum aſperitatem omnem auertere, ſi opus fuit; facillimè potuerunt. Certè cum *Robertus Francorum Rex* Auallonem obſideret, inteteaque temporis precibus vacaret, vnaque cum ſacerdotibus pſalleret; illius muri ſubitò corruerunt, vti notat Eſpencæus tractatu de Euchariſtia, & Lipſius lib. Exemplorum Politicorum cap. 2. Quia vero iidem Angeli Dei adminiſtri ſunt, debet in hunc referti princeps cauſa vti rectè facit S. Macarius hom. 50. & Rupertus in Ioſuæ ca. 20. *Muri*, ait, *ſolo Dei nutu, & ſine manu hominis funditus corruerunt.*

QVÆSTIO XXII.

An tubarum ſonor, populique clamor eadem ſuccuſſerit mœnia, & proſtrauerit?

TVbarum ſonore, populique clamore ſuccuſſa & proſtrata Hierichuntis mœnia, videtur è Rabbinis docere Ralbag. *quia magua*, inquit, *vox magno impetu aerem impellit.* hic vero impulſus ſtantia impulit mœnia & deiecit. *Quod*, inquit Maſius fol. 112. *ridiculum mihi certè videtur.* Sed è noſtris ecce tibi, quo vix grauior ſubrilior, & in aſſerendo cautior vllus; D. Auguſtinus ſermone 106. de tempore. *Poſt hæc*, ait, *ad ciuitatem ventum eſt Hiericho, & muri eius ad clamorē populorum, & ſono tubarum, vsque ad fundamenta, deiecti ſunt.* Et poſtea clarius: *ſacerdotalibus tubis, Hiericho muri, qui intra ſe continebant peccatorum populum, corruerunt. Non illos pulſauit aries, non expugnauit machina: ſed quod mirum eſt, ſacerdotalis ſonus, aut tubæ terror euertit. Muri qui aduerſus ferrum inexpugnabiles extiterant, ſacrâ tubarum voce colliſi ſunt. Quis enim non ſtupeat in illo facto ſaxa ſono dirupta? fundamenta clangore eſſe quaſſata? & ita vniuerſa collapſa, vt cum victores nihil manu læderent, apud aduerſarios nihil ſtabile remaneret. Expugnabantur tamen forinſecus ſono iuſtorum, intrinſecus habitacula peccatorum. Sic enim æquo Dei iudicio, & iuſtis aperuerunt viam, & defenſionem perfidis negauerunt.* Et D. Hieronymus epiſt. ad Abigaum breuiter: *Corruerunt muri Hiericho ſacerdotalium tubarum ſubuerſi clangoribus.* Diuus Ambroſius lib. 3. off. cap. 10. *Muri Hiericho ſacro tubarum ſono icti: & vlulatu plebis arietati.* Et lib. 1. de fide ad Gratianum cap. 1. *Ieſus filius Naue hoſtes, quos totius exercitus manu validè ſuperare non poterat, ſeptem tubarum ſacerdotalium ſono vicit, vti ducem cœleſtis militiæ agnouit.* Origenes hom. 6. *Circundatur Hiericho; expugnari eam neceſſe eſt. Quomodo ergo expugnatur Hiericho? gladius non educitur aduerſus eam: aries non dirigitur, nec tela vibrantur: tubæ ſolummodo ſacerdotales adhibentur, & his Hiericho muri ſubruuntur.* Et initio hom. 7. *Hiericho tubis ſubruitur ſacerdotum. Statim enim vt tubarum clangor increpuit, murorum deiectus eſt ambitus.* Deinde vim ad nonnulla commouendum & proſternendum in ſonis ma-

gnis

gnis ineſſe, oſtendi poteſt multiplici experientiâ. Dum etenim campanæ pulſantur maiores, dum bombardæ globos eiaculantur grandiores, quantus aëris, ædium, feneſtratum, turriumque motus? Quid cum *intonuere poli, crebris micat ignibus æther?* Nonne, quod ait lib. 2. naturalium quæſtionum Seneca; *concidunt homines & exanimantur?* nonne viri quidam ſtupent, & in totum ſibi excidunt, quos vocamus *attonitos?* quorum mentes ſonus ille cœleſtis loco pepulit? Hinc apud Poetam Cyclops ille

Clamorem immenſum tollit, quo pontus & omnes
Intremuere vndæ. Et alius.
Paſtorale canit ſignum, cornuque recuruo
Tartaream intendit vocem, qua protinus omne
Contremuit nemus, & ſyluæ intonuere profundæ.

Similia in Homero, & aliis. Sed ne velut poetica contemnantur hæc; diuini etiam libri ſonis ac vocibus magnas etiam moles concutiendi vim tribuunt. Pſalm. 45. verſu 7. *Dedit (*Dominus*) vocem ſuam, mota eſt terra.* Et manifeſtiùs. Ezech. 36. verſu 10. *Inundatione equorum eius operiet te puluis eorum, à ſonitu equorum, & rotarum, & curruum mouebuntur muri tui.* Dico *Primò.* Nullus, quantumuis ingens, intentus, & multiplicatus hominum, tubarumque noſtrarum ſonus murum, molemué vllam vel modicè firmatam, poteſt naturaliter ſolus deiicere, aut commouere. probatur *Primum.* Ad ſonum concurrunt tria hæc 1. corporum duorum aut ſolidorum, aut quaſi ſolidorum colliſio. *Secundò.* aeris vel ſimilis corporis inter duo illa intercepti confractio & contritio. *Tertiò.* corporis huius confracti & contriti diffuſio, eiusque veluti fuga & receſſio. Atque hoc eſt, à quo moueri, & impelli poteſt quidpiam. Dum enim ſic fugit ac recedit, ſi quæ occurrant corpora, ea ferit, & ſi quo modo poteſt, propellit. Et quidem *vicinum*, primoque obuium aerem commouet ac propellit ſemper: quia corporum alioqui daretur penetratio: & aer ad motum recipiendum ſuapte veluti ſponte perfacilis eſt: *remotum* verò non ſemper. quia ſenſim fugientis illius debilitatur impetus, ſicque vltro progredi ac impellere deſinit. Sed in iſto eius progreſſu, alienorumque corporum impulſu conſiderandum, vt longe poſſit ac fortiter progredi ac impellere, neceſſarium eſſe *primò* vt magnæ vi fractum, contritum, & extruſum ſit. *Secundò.* Vt non exile quid ac tenue ſit, ſed quantitatem habeat maiorem. Nam ſi deſit prius, à fuga ilico ſiſtetur, neque, vel ipſo ſtatim initio, vehementer proximum aerem mouebit. Si deſit poſterius, à circumſtante, ac longe lateque diffuſo aere mox compeſcetur, neque vel progredi, vel pellere quidquam poterit.

Nunc mihi vide, cum noſtræ crepant tubæ, cum clamamus, quam exiguus à ſingulis profunditur ſpiritus, qui vel in tubis, vel in arteriis, faucibusque noſtris confringatur, & extra tubam nosque ipſos extrudatur? Et vbi extruſus eſt, quàm languidus, & ignauus vix ſeſe paululùm volutat? quam in vaſtum, qui nos ambit, aerem, facilè ſoluitur ac diſſipatur? adeo vt philoſophorum plerique ad aures paulo remotiores non verum rectumque ſonum, ſed eius tantummodo ſpecies ſeu ſimulachra peruenire, magno applauſu doceant. Quomodo igitur ſolida corpora, muros, & moles vllas modicè firmatas labefaciat ſonus hic? Neque ad hoc in tubarum clangorumque ipſorum multitudine momenti quidquam eſt. Nam omnium ilico ſpiritus in omnes vaſtiſſimi huius aerii ſpacii partes ſpargitur, & refrigeratus hebeſcit, atq; conquieſcit. *Secundò.* Ambigit Ariſtoteles, an ſi conſonent conclamentque plurimi, audiantur ii longius, quam ſi ſonarent, clamarentqe ſinguli. Nam affirmat problem. Sect. 19. problem. 2. negat verò ſect. 11. problem. 52. Ve-

hementior igitur, fortiorq; aeris motus non eſt, etiamſi ſint quamplurimi quã-plurimorum ſonores. *Tertio.* Si poſſent id genus intentiſſimi, numeroque maximo auctiſſimi hominum ſonores ſtantia deiicere ſolida corpora, primò vtique deiicerent, quæ proxima ſunt, & in quæ incurrunt citiùs; in caſtris nimirum, vicinas arbores, ſua ipſorum ſigna, lanceas, tentoria. imò qui clamarent & ſeipſos ſternerent. & alii alios. *Quartò.* Expedita, planeque lepida, & bella foret hæc exſcindendarum vrbium ratio. Deligendi enim ad obſidiones tantùm forent Homerici Srentores, Herodotei ad hiſtiæum vocandum Ægyptii, aliique id genus clamoſi: iis deinde maxima cornicinum, liricinum, tubicinum & tympaniſtarum vis iungenda: pueri etiam forraſſis ac puellæ cum nolis & crepitaculis quamplurimis aggregandæ. *Quintò.* Si è ſono motus ad rerum ſtrages adiuuaret tantopere, multo magis, ſi magni & integri exercitus circumcirca, impetu & celeritate currerent maxima, brachia iactarent, & alioue quouis vehementiore modo aerem agitarent.

Neque Ralbag, neque Sanctus Auguſtinus ſola naturali tubarum clamorumque vi auulſos Hierichuntinos muros aut dixerunt, aut putarunt. Nam & Rabbinus ille diuinam adiungit efficientiam, & ſanctus pater hic: Sed ille ſonos iſtos, velut aptum ad quatefacienda mœnia inſtrumentum, conſiderauit, quia per eos moueretur & impelleretur aer: per hanc mœnia. Quod tamen nihil eſt. Nam neque in ſupernaturalibus, naturali inſtrumentorum ipſorum facultate indiget Deus: neque ſi quando eiuſcemodi, ob congruam aliquam cauſam adhibeat, ea ratio in tubalibus humaniſque vocibus locum habet. Perexigua enim vel pænè nulla earum, ad ſolida & fixa mouendum vis, curſum potius & incurſum, corporum variam inſtitionem & velocem rerum quarumque motum præcepiſſet potius.

III. Non eſt tamen diffitendum potuiſſe, ſi voluiſſet, Deum clangoribus, clamoribusque iſtis, tanquam inſtrumento, ad mœnia illa demolienda vti. Qualibet enim creatura quantumuis ineptâ, poteſt ille ad quos libuerit effectus vti: & ſunt, qui CHRISTI Domini Ioannis capite 5. Archangeliq; vocem 1. Theſſ. 4. & nouiſſimæ tubæ clangorem, 1. Cor. 15. Matt. 24. phyſicè, inſtrumentali hoc modo, mortuorũ reſurrectionem efficere annuãt, vt Euthym. c. 7. in Ioannem, Toletus in eiusdem S. Ioannis c. 5. Soarez tom. 2. diſp. 50. ſect. 4. Thyræus de glorioſa CHRISTI apparitione c. 4. num. 214. Voluiſſe autẽ Dominum hiſce, tanquam inſtrumento, vti ſonoribus, vnde coniectura vlla fiat?

IV. Mœnia iſta iidem ſonores non phyſica vlla effectione naturali vel ſupernaturali, ſed morali ſola diruerunt, humique ſtrauerunt. Hoc enim quaſi ſigno daro, fecerunt Angeli, quod ſuperiore quæſtione dictum eſt. *Prior* pars hacten' prima & tertia propoſitione probata eſt: *Poſterior* colligitur primò ex textu, q. v. 5. & 20. indicat, ad murorum iſtorum ruinam, aliquo concurriſſe modo concinentes tubas, & vociferantes Iſraelitas; ſed alius quam moralis modus eſſe non poteſt. Ergo. *Secundò.* De hoc modo loquitur etiam S. Auguſtinus, S. Hieronymus, & forte Ralbag. *Tertiò.* hunc eundem modum voci & tubæ mortuos è ſepulchris excitanti tribuit S. Chryſoſt. 1. Theſſ. hom. 8. Scotus 4. d. 43. aliiq; complures, in quibus etiam Soarez loco citato. Ex his autem quid *ad obiectas experientias* dicendum ſit, intelligitur. Nam ſonantib. campanis immugientib. bõbardis maiorib' *primò* cõmouentur vicina tigna, & machinæ, ad quas alligãtur: *Deinde* aer etiã ipſe, paulo etiam remotior. quia qui diffringitur & fugit, vi quadam maiore diffringitur. *Tertiò.* alia, quæ ſolida ſunt, & tenuiter ſtatuta ſtant, paululumque diſtant, nihil aut perparum mouentur. *Quartò.* ſi mouentur, non ita tamen vt concidant, mouentur, ſed intremunt aliquantulũ, vt feneſtræ. Sic & in tonitru, ſed multo magis. quia & multo vis in aeris è nube protruſi colliſu confractuq; maior: & aer ipſe multo copioſior atq; conglobatior.

Poeta.

Poëtarum porro clamores hyperbolici ſunt, decorè tamen, ita vt pontum & nemus tantùm contremuiſſe aiunt, non in illo euerſas naues, in iſto euulſas arbores. *In ſcripturis* verò. *1.* diuina vox eius imperium eſt. *2.* quæcunque vox ipſius iuſſu, poteſt moneretam moraliter quam Phyſice terram, vti dictum prop. 3. & 4. *3. Terra*, vocatur etiam homines; qui clamoribus monentur, eo modo, qui expoſitus quæſt. 12. Sicque accipiendus Ezechiel. vel dicendum, non rarò in affectionum deſcriptionibus Poeticam, Oratoriamque grandiloquentiam à Prophetis vſurpari, vt Pſalm. 113. *montes exultauerunt vt arietes.*

QVÆSTIO XXIII.

Quomodo in vrbem introierint Iſraelitæ, quidue cum ea egerint?

AD omnia reſpondet contextus. Nam *primò aſcendit vnusquisque per locum, qui contra ſe erat.* verſu 20. Sermo eſt de bellatoribus, vt ex ſequentibus apparet. His enim ad occidendum erat gladius; & cur introire vellent alii, cauſæ nihil erat, in illo præſertim primo expugnationis furore. Nam Hierichuntinorum forte aliquis inermes eos læſiſſet: at prædæ in proprium peculium accipi nihil à quoquam debebat. Quæ verò accipienda Domino erant, ea bellatores accipere ac ſeruare ipſi potuerunt. Poſtea tamen omnibus iam occiſis; fieri potuit, vt videndæ tam nobilis vrbis cauſâ, eam è toto Iſraelitarum exercitu ingrederentur, qui vellent, viri ac fœminæ, pueri ac ſenes: antequam depopularetur omnia vorax flamma. *Secundò ceperunt ciuitatem. Tertiò interfecerunt omnia quæ erant in eâ.* Rebus ipſis accommodatum ponit interpres noſter verbum, quod Hebræi effectum reddit. Id autem eſt, *iacherimun*, id eſt, *anathema fecerunt*, omnia quæ in vrbe fuerunt, eo ſcilicet præcepto, quod ſuprà præceptum quæſt. 14. & 18. Ideoque & 70. vertunt ἀνεθεμάτισαν. Iam ſubditur omnium illorum particularis quædam enumeratio verſu 21. *A viro vsque ad mulierem, ab infante vsque ad ſenem. Boues quoque & oues, & aſinos in ore gladii percuſſerunt.* Et verſu 24. *Vrbem, & omni quæ fuerunt in ea, ſuccenderunt.* fuit ab anathemate iſto bipartita exceptio. *Vna* quoad homines, Rahabam ſcilicet, omnesque, qui ex ipſius cognatione, cum ipſa verſu 23. *Altera* quoad res duplices; alias ſcilicet ciuitatis totius communes: alias ipſius Rahab proprias. Illæ fuerunt res metallicæ, aurum, argentum, vaſa, ærea, ferrea, verſu 24. Iſtæ verò, ipſa domus Rahab, & quæ in ea omnia, ſed vide infra quæſt. 33. 35.

QVÆSTIO XXIV.

Quam ob rem arcæ circumgeſtatione bellum hoc geri voluerit Dominus?

PRimò quidem & maximè, vt ſe populo ſuo adeſſe, victoriamque dare monſtraret Dominus. Arca enim præſentiæ diuinæ ſymbolum, & à Domino eſt victoria Machab. 3. *II.* Vt populi eiuſdem fides ac obedientia exerceretur, dum ea, quæ ad bellum gerendum parum aut nihil idonea videbantur, fierent. Cui enim rei arca? cur non admouentur muris potius arietes? cur ſaxifragæ non aduehuntur potius machinæ? Nimirum non armorum vi, ſed ſola Dei vi ac potentia vrbs hæc expugnanda erat. *III.* Vt Hierichuntina idola, ſceleſtique Dii nouâ veri viuentiſque Dei præſentiâ, nouis eius myſteriis, & hierothecis perterrerentur, ſeque in fugam conicerent. Notum ex Macrobio lib. 3. Satur. c. 7. quemadmodum Romani; cum vrbem aliquam obſiderent, huius tutelares Deos carmine certo euocarint iisque Romæ auguſtiora & templa & ſacra ſpo-

D 3 ſponde-

duxerunt oculi mei. Quid plura? Difficile eſt, vt noſtro comprehendatur ſermone, quanta in plebe fideli ſanctæ deuotionis eſſet immenſitas. Certatim enim ſe mutuo vincere cupientes, in operibus pietatis vnanimiter deſudabant, cæleſtis memores beneficii, & gratiam præ oculis habentes diuinam, quæ tantos eorum labores remunerare dignata eſt; Quis enim tam ferrei pectoris, quis mentis adamantinæ? cuius interiora non liqueſierent, cum liceret tantæ peregrinationis fructum capere digniſſimum, & exhibita militiæ numerare ſtipendia? Quis tamen mens erat altior, in arcam futuræ retributionis, quæ ſanctos ſuos ſe remuneraturum promiſit Dominus, id muneris videbatur exhibitum, vt per collationem præſentium munerum firma ſit expectatio futurorũ, & per eam qui hic peregrinatur Hieruſalem, ad eam perueniatur, cuius participatio eſt in idpſum. Porro E, ſcopi & ſacerdotes in Eccleſiis conſummantes ſacrificia, orabant pro populo, pro collato beneficio gratias exhibentes. Habent iſta cum Hierichuntino ſacræ arcæ geſtatu, partaque victoria non nullam ſimilitudinem. Omniaque hæc ad proceſſiones noſtras nuper accommodata lib. 1. *de Proceſſion.* c. 3. Vbi & expoſita ſextuplex Iudæorum anniuerſaria in huius memoriam circuitio p. 27. De arcæ verò geſtatione plura l. 1. Reg. c. 4. vbi & ex Iuſtini l. 7. afferetur geſtatus ad prælium infantulus in cunis Rex. victoriæ non auctor ille quidem: magnus tamen adiutor & incitator. At maior in Domini arca quam in puerulo illo vis.

QVÆSTIO XXV.

Cur multitudine, ordineq́; ſuprà expoſito circuitiones factæ?

MVltitudinis cauſa non vna eſt. *I.* enim eum ſponte meritiſſimò Dominicæ arcæ honorem haberi oportuit, vt quam frequentiſſimo populi comitatu ea progrederetur: Si enim Regibus, Principibus & Dominis honor eſt, ſi eos aſſectentur & comitentur quamplurimi, deceatne diuina myſteria, Deumque ipſum incomitatum deſeri? *II.* quando publicè quod ad religionem Deique cultum facit, geritur, æquum eſt omnis ordinis & ætatis homines cõcurrere: adeſſe viros & fœminas: ſacerdotes & Laicos: pueros & ſenes: milites & ciues: galeatos & togatos. *III.* Arca Dei erat quoddã veluti nomophylacium. Quia Dei ergo debent ab omnibus obſeruari leges, conſentaneum vt ſacræ arcæ comitentur, quoad eius fieri poſſit; omnes. *IV.* Hiericho vrbs opulentiſſima, venuſtiſſima, deliciarum, amœnitatumq; omnium feraciſſima, eſt hic mundus. Conrra hunc omnium feruere debent ſtudia: Deum ſequi, ſacris eius legibus ac myſteriis adhæreſcere: ſacramq; inter ſeipſos ſocietatẽ coire, vt circa mundi hnius vana fluxaq; bona circumeant; oportet omnes. *V.* Si pauci aliquot vel bellatores, vel ſacerdotes, aliiue ipſam circuiſſent Hiericho, hoſtib. terroris minus, ſibi periculi plus creaſſent. dũ in eos promptior oppidanorũ eruptio fuiſſet. Nunc verò dum tot & tanti ſunt, hoſtem intra mœnia trepidantem ſtupenremq; continent: ipſi verò alii aliorum comitatu ſepti tectiq; omni vacant periculo, ſecuri pergunt, è caſtris veniunt, in caſtra redeunt. ſemper *vis vnita fortior: Et quæ non proſunt ſingula multa iuuant. VI.* Egent bellatores & Laici omnes ſacerdotum ope: ſacerdores bellatorum & Laicorum auxilio. coniurant in hoc mundo, & in ſancta Dei Eccleſia ordines omnes amicè. Protegit armis ſacerdotes miles: militẽ arca Dei ſacriſq; tubis ſacerdosi i.e. myſteriorum verborumq; diuinorum adminiſtratione. O Eccleſia ſanctę ſocietas? O ſanctorum ſancta communio? O membrorum CHRISTI omnium ſancta compages, nexus, & charitas?

Ordinis porro *cauſa I.* eſt, oportunitas. Nã tutius inermes progrodiũtur, quib. armatorũ præit globus. *II.* Medius locus ſacerdotib. ideo tribut᷒, qa ab iis in omne genus hominũ, in primos & vlt. tamq; à corde in mẽbra cætera ſpiritalis vita eſt: ii tanq̃ in extremorũ medio virtus, debẽt prę cęteris omnib. sãctitate ac iuſtiria

excellere. *III.* figura hic quædã eſt omnium, qui ab orbe condito contra mundi huius flagitia depugnant. Bellatores, naturæ nobis ſtatum proponunt: ſacerdotes Moſaicę, legis cæremonias; ſecutum omnis generis inermium hominum agmen, Euangelij & pacem & omnimodam multitudinem. Nam in Eccleſia Catholica Iudæi & Ægyptii, Græci & Scythæ, ſerui & liberi, viri & fœminæ, pueri & diſcipuli, omnes denique cuiuscunque regionis & nationis ſint, cuiuscunque religionis & ſuperſtitionis fuerint, locum habere poſſunt. *IV.* Pro aris & ſacris, pro ſacerdotibus & ante ipſos, ſtare fortiterque depugnare Chriſtianas acies conuenit. Poſt eos, quæ alioqui cariſſima omnibus pignora ſunt, poſtponenda, vxores, liberi, ſeruitia, quidlibet aliud. Nihil Chriſtianis principibus tam ſeptum, & omni præſidio circumuallatum, quam religio eſſe debet. *maior vobis* (alloquitur Imperatorem Sanctus Symmachus) *fidei cauſa eſſe debet, quam regni: ampliusque pro pace Eccleſiarum clementia veſtra debet eſſe ſolicita, quam pro omnium ſecuritate terrarum. V.* Proceſſionum noſtrarum quidam hic etiam typus; maximè vbi ab hoſtibus pericli aliquid eſt. Exemplum habes in Hieroſolymitanæ obſidionis litania quæ ſuprà quæſt. 24. indicata.

QVÆSTIO XXVI.

Cur diebus tubis, & circuitionibus pluribus vtendum hic cenſuit Dominus?

D*Ierum* plurium *ratio prima* rectè à ſumma Dei erga Hierichuntinos benignitate ducitur. Potuiſſet enim primo, ſi voluiſſet, die, imò prima hora & momento eorum diſiicere mœnia: ſed longanimis eſt, miſericors Dominus, ad pœnitentiam nos ſemper expectat & inuitat: iram differt: exitium, quod peccatoribus mittendum, quoad poteſt, procraſtinat. Exemplum eius veriſſimũ qui à poetarũ quodam laudatur. *ad pœnã tardus princeps, ad præmia velox. II.* ab eiꝰdem ſapientia & bonitate erga Iſraelitas eſt. Voluit eorum fidei ac obedientiæ diutius exercendæ oportunitatem dari. *fide*, ait Apoſtolus Hebr. 11. verſu 30. *muri Iericho corruerunt, circuitu dierum ſeptem.* Fides iſta & Ioſuæ ipſius & vniuerſi populi fuit dum ad eam in orbem obeundam vrbem, toties, tot diebus, ventitabant. Dicerent infideles & immorigeri aliqui; Quorſum dies, vrbisque gyrationes tot? Non poteſt Deus noſter vno confeſtim die muros iſtos euertere? *III.* Vt Iſraelitarum accenderetur magis deſiderium, maior in precibus ardor excitaretur. Creſcunt enim quæ aliquantulùm differuntur, deſideria. *IV.* Vt diſcerent iidem in iis, quæ admodum concupiſcerent, modum ſemper tenere. Dum nimio in cibos impetu feruntur famelici, ſuam non recreant, ſed obruunt naturam. Si cupiditatem frænaſſet Eſau, primogenita tam pro nihilo non duxiſſet Geneſ. 25. verſu 32. 34. In cupiditatibus hiſce omnibus *Differ, habent parua commoda magna mora. V.* Vt, in Dei promiſſorum expectatione, mandatorumque ipſius obſeruatione, precum, religionumque omnium tractatione, conſtantia nobis & perſeuerãtia commendetur, partim ipſo dies iſtos præſcribentis Dei decreto, partim ei obſequentium Iſraelitarum exemplo. *VI.* Vt clarè fieret omnibus manifeſtum, non fortuita aliquo vel caſu vel causâ, cuiusmodi aliquando in terræmotibus accidit; ruinam hanc factam, ſed præfinito deſtinatoq; ſuperioris agentis cauſæ conſilio ac voluntate, prout declarat pluribus Abulenſis quæſt. 3.

Tubæ fuere *plures, primò.* Vt maior eſſet ſonus, qui & ab Iſraelitis tam multis & ab Hierichuntinis omnibus exaudiri poſſet. Neq; enim longiùs, ſi plurium clamor ſit; perferri ſonum, cum Ariſtotele, de quo ſuprà quæſt. 22. vllus ambigo. Sonus autem iſte Iſraelitas, vti dictum eſt; incitabat, & terrebat: Hierichun-

Fichuntinos verò ad pœnitentiam, ſi ſaperent, inuitabat, & conterrebat. *Secundò*. vt Euangelii præconum ſignificaretur multitudo. *Tertiò*. vt eorundem in mundana Hierichunte diruenda officium, efficacitas, & vis demonſtraretur. Omnia hæc pulchrè inclyti, priſciq́; tubicines ediſſeruerunt. S. Auguſtinus & Origenes. Ille quidem ſerm. 106. de tempore, hiſce verbis. *Hiericho fratres, typũ habuit mundi hnint. Sicnt enim tunc canentibut tnbis mnri illi ceciderunt, ita & nnnc oportet vt cinitas mundi, id eſt ſnperbia cum ſnis turribns, anaritia ſcilicet, inuidia atque luxnria, ſimul cum popnlit, id eſt, omnibus concupiſcentiis malis, aſſidna ſacerdotum prædicatione deſtruatnr atq́; diſpereat. Non ergo oportet, vt ſacerdotes in Eccleſia taceant, ſed audiant Dominum dicentem: clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera eorum. Clamare ergo iubemnr, & vehementer clamare. Ne parcas, inquit, id eſt, peccatoris iniqnitati, ne tacendo pereat: & dum verecundiæ eins conſulis, non conſulis ſanitati, ne vulnera illius qna clamando reſecare poteras, reticendo in peius enntrias. Clamare ergo iubemur, & ne quis ſe non andiſſe dicat, aut quenqnam vox lateat ſacerdotis, vehementer clamare. Et ne fortè hoc ipſum non ſufficeret, addit, dicens: Sicut tuba exalta vocem tnam. Scitis quod tuba non tam oblectationis eſſe ſoleat, quam terroris: non tam delectationem præferre, quam inferre formidinem. Tnba itaq́; peccatoribus neceſſaria eſt, qnæ non ſolum anres eorum penetret, ſed & cor concntiat, nec delectet cantu, ſed caſtiget anditu, & ſtrenuos qnosq́; hortetur in bonis, & remiſſos terreat pro delictis. Nam ſicut in prælio tuba formidoloſi militis mentem deiicit, & animum fortis accendit: ita & ſacerdotalis tnba mentem peccatoris humiliat, animos viri ſancti corroborat. Nec parcit voci, vt parcit ſaluti: & vno eodemqne ſono iſti adhortationem dat, quemadmodum ſit fortior ad vincendum: illi terrorem incutit, quemadmodum ſit tardior ad peccandum. Hæc enim conſuetudo tnbæ eſt, vt delinquentium opera diſſipet, & ſanctorum facta confirmet. hæc omnia in ſignra facta eſſe, non dubinm eſt. Nam ſacerdotalet illins temporis tubas qnid aliud præfiguraſſe credimns, quam huius temporis ſacerdotnm prædicationes, per quas non ceſſant peccatoribns terribili ſono auſternm iudicinm nunciare, triſtem gehennæ interitum prædicare, & quodam comminationis ſtrepitu aures delinquentinm verberare? Sicnt enim tunc tnbarnm clangor deſtrnctis prauis cogitationibus ad anima nnda pertranſit. Et ſicut ſacræ vocis ſonus contumacem popnlum deſtrnxit & captiuauit, ita & nunc ſacerdotalis prædicatio populum peccatorem ſubingat.* Origenes homilia 7. *Hiericho formam ſæculi præſentis obtinet, cuius robur & mnnimenta ſacerdotalibus tnbis videmns eſſe deſtrncta. Firmitas namque & munimenta quibus velut muris mundus iſte nitebatur, idolorum cultus erat, diuinationum fallacia arte Dæmonnm miniſtrata, angurnm atque aruſpicum magorumque commenta, quibus omnibns velut muris validiſſimis ambiebatur hic mnndns; Inſuper etiam diuerſis philoſophorum dogmatibus, & eminentiſſimis aſſertionibns ac diſputationibus, velut proceris qnibusdam & robuſtis turribus firmabatur. Venient verò dominns noſter IESVS Chriſtut, cuins ille prior filius Naue deſignabat aduentnm, mittit ſacerdotes Apoſtolos ſuos portantes tubas ductiles, prædicationis magnificam cœleſtemq́; doctrinam Sacerdotali tuba primns in Euangelio ſuo Matthæus increpnit: Marcus quoq́; Lucas, & Ioannes ſuis ſinguli tnbis ſacerdotalib. cecinerunt. Petrus etiam duabns epiſtolarum ſuarũ perſonat tubis: Iacobus quoq́; & Indas. Addit nihilominns adhnc & Ioannes tuba canere per epiſtolas ſnas & Apocalypſim, & Lucas Apoſtolornm geſta deſcribens. Noniſſimè autẽ ille veniens, qui dixit: Puto autẽ quod nos Deus nouiſſimos Apoſtolos oſtendit, & in qnatuordecim epiſtolarum ſuarum fulminans tnbis, muros Hiericho, & omnet idololatriæ machinas, & philoſophorum dogmata vſq́; ad fundamenta deiecit.* Atq́; hoc poſtremum de S. Paulo egregiè, vti ſolet; reſonat aurea S. Chryſoſt. tuba hom. 25. in 2. Cor. *Quemadmodum*, ait, *ſi miles vnus, ab vniuerſo terrarum orbe bello impetitnr, inter medios hoſtiũ cuneos verſetur, nec quicqnam aduerſi patiatur, ſic etiã Paulus ſolus inter Barbaros, inter Gentiles, vbiq́; terrarnm, atq́; in omnibus maris partibus apparens inuictus manebat. Atq́; vt ſcintilla aliqna in ſtipulam ac*

fœnum

fœnum incidens, in naturam ſuam vertit ea qua vruntur: ad eundem hic quoq; modum inuadens, omnes ad veritatem traducebat, torrentis inſtar omnia. D. Ambr. prologo. l. 1. de fide ad Gratianum: *IESVS quoq; filius Naue hoſtes, quos totius exercitus manu valida ſuperare non poterat, ſeptem tubarũ ſacerdotalium ſono vicit, vbi ducẽ militia cæleſtis agnouit. Ergo & iam vincere paras, qui Chriſtum adoras, vincere paras, qui fidem vindicas.* Et in eodem operel. 5. *Non aratas acies in bella produxit* Ioſue, *nec ariete, cæteriſque tormentorum machinis, ſed tubarum ſeptem ſacerdotalium ſono, murorum hoſtilium ſepta depoſuit. Ita bellum immane confecit tuba clangor, & infula ſacerdotis. Circuitionum* verò *plurium cauſa*, quæ dierum eædem. Sed quia varias Catholicorum ritus & cæremonias fatuæ cuiuſdam inanitatis ac ſtultitiæ accuſant noſtri hæretici; abs re non fuerit hoc ipſum Dei, Ioſuæ, ac Iſraelitarum exemplum in memoriam iis redigere: & quidem, quo apud eos auctoritatis plus habeat, ipſiuſmet magni apud eos Rabbi verbis; Caluini ſcilicet, qui hoc in loco ita ſcribit. *Iubet Deus vno circuitu quotidie vrbem luſtrare vsque ad ſeptimum diem quo iubet ſepties eos circuire, clangere tubis & vociferari: quod totum nihil aliud fuit, quam pueriliter ludere. Verum hoc examine probari eorum fidem opera precium fuit: vt in re ipſa nihil prater meram fruſtrationem cernentes, acquieſcerent nihilominus in DEI miraculo: quo etiam conſilio ſæpe virtutem ſuam ſub infirmitate ad tempus occultat, & inanibus nugis videtur ludere, vt eius debilitas tandem omni potentia fortior appareat, & ſtultitia ſupra omnem ſapientiam refulgeat. Sic dum ratione ſuâ faceſſere iuſsâ, ab eius ore pendent Iſraelita, ineptiendo longè plus proficiunt, quam ſi violento conatu irruptionem facerent: murosque quate facerent validiſſimis & innumeris machinis. Tãtum eos ad breue tempus ſtulteſcere oportuit, neque appetere nimium acumen anxie ac ſubtiliter de euentu ſciſcitando: quia id fuiſſet Dei potentiæ quodammodo viam obſtruere. Interea quanquam ludibrio eſſe potuit circularis eorum ambulatio, tandem proſpero ſucceſſu cognitum fuit, Deum nihil fruſtra præcipere.*

QVÆSTIO XXVII.

Cur, cum tubarum clangore, modò ſilentium modò clamor populo indictus?

OMnia, inquit Eccleſiaſtes cap. 3. verſu 1. *tempus habent. Tempus tacendi, tempus loquendi* verſu 7. Vtrumque verò tempus, in communi omnium negocio, non cuiusque arbitrio permittit Ioſue: ſed tanquam is, cui communis publicique boni cura eſſet; illud accuratè diſpenſat, populoque indicit verſu 10. *Non clamabitis, nec audietur vox veſtra, neque vllus ſermo ex ore veſtro egredietur, donec veniat dies, in quo dicam vobis. clamate & vociferamini.* Dies verò ille fuit dies ſeptimus, & quidem tum, cum ſeptima fuiſſet abſoluta circuitio, vti ſuprà q. 17. expoſitum. *Tacendi* verò *cauſa* fuerunt non illæ, quas eſt Ralbag commentus, ne Hierichuntini ſcilicet Iſraelitarum excitati clamoribus, ad ſua prouolarent mœnia, vrbem defenderent, telis, ſaxisque circum ambulantes illos peterent. Quid? Adeóne Hierichuntini ſurdi, vt tubarum crepitus & clangores non audirent? Adeóne incurioſi & amentes, vt ne in editioribus quidem turribus ſpeculatorem vllum haberent, qui hoſtium conſilia, & acceſſus nunciaret? Hæ potius cauſæ. *Primò.* Ante prælium, & cum adhuc eminus hoſtis eſt, omni abſtinendum clamore cenſent militaris rei doctores. *Gradu*, ait lib. 1. ca. 11. Gellius, *clementi & ſilentio eſt opus, cum ad hoſtem itur in conſpectu longinquo procul diſtantem. Cum verò prope ad manus ventum eſt, tum iam è propinquo, hoſti, & impetu propulſandus, & clamore terrendus eſt.* Licet verò prælium hic nullum fuerit, prælii tamen ſpecies die ſeptimo fuit, cum in vrbem & cædem magno impetu Iſraelitæ ferrentur: verumque fuiſſet prælium, niſi & illius animos & mœnia vis per-

perculiſſet altior. Diebus verò prioribus ad hoſtem propiùs non acceſſum. *II.* Tubarum clangor Dei præſentiam commonſtrabat: eademque ipſius Dei quædam veluti vox & cohortatio, vt habetur Num. 10. v. 9. Attentis igitur arrectisque auribus & animis illum excipere venerabundo ſilentio audire, ne minimâ quidem ei voculâ interſtrepere decebat. *III.* Ore linguaque tacentibus, animo Dei bonitatem, beneficia, maieſtatem, pertractare: illi gratias agere, vota & preces, vt quæ promiſiſſet bona, largiri iam dignaretur, adhibere oportuit: ita, vt ſilentium hoc, minime ſtupidum, ocioſumq; eſſet, ſed magna cum mentis agitatione, religione, ac precatione coniunctum. Vituperat, vti ab Euſtathio notatum; poeta Ilia. Troianos quòd apud prælium κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ ἴσαν ὄρνιθες ὥς E contrario autem dilaudat euntes ad pugnam Achæos, non clamantes, loquitantes, perſtrepentes, ſed acti ſilentio, modeſtiâ conſpiratuque tacito meditabundos.

Οἱ δ' ἄρ ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοὶ,
Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισιν.

IV. Indicatum generatim, quid in ſacris, quid in Chriſtianis proceſſionibus faciendum. Dicebant in ſacrificiis ſuis gentiles, *linguis animisq; fauete*; quanto magis hoc ipſum debemus Chriſtiani? Bellũ hic erat, & plurimæ ſimul hominum myriades attamen ſummum fuit ſilentium. Quid in templis, ſacrificii illius, quo inter nos & Deum pax conſtituitur; tempore, quid in publicis precibus ac litaniis, quibus eundem Dominum veniam, pacem omnes poſcimus faciendum? Paucula quæ in *Ioſuanis* olim *ſacerdotibus* poſui, ſuper hac re apponã. *Proceſſiones, ſiue amburbales, ſiue ambaruales, ſiue alias quaſcunq;, non ab Ethnicorum, vt neſcio quis obiicit, inſtitutis. ſed ab Hierichuntinis totties & tam ſerio repetitis pompis merito arceſſimus, vt non earum vetuſtiſſimam tantum originem, & optimum etiam modum & rationem diſcamus. Non eſt in iis, animi aut curioſitatis cauſa, deambulandum, non ineptis confabulationibus vacandum. Non audietur ait, vox veſtra, neque vllus ſermo ex ore veſtro egredietur, ſed grauiter, modeſte, religioſeque incedendum: pii aliquid meditandum, precandum, concinendum. Ideo enim & ſacra ſanctorum reliquia, crucis Dominicæ labara, ipſa ſacroſancti ſacramenti arca; quæ ſpecie quadam & operculo, eo tamen propitiatorio,* CHRISTVM *Dominum & ſaluatorem continet; defertur.* Vide ſi quidem placet; de *proceſſionibus* librum 1. c. 7. p. 75. Et expende quæſo, quàm grauiter, quàm ſerio ſilentium hoc imperet Ieſus noſter? Satis ei non fuit dicere, *non clamabitis*: ſed addidit, *nec audietur vox veſtra*: ſiue vt ad verbum in Hebræo eſt: *audiri non facietis vocem veſtram.* Neque hoc contentus, adhuc ſubiungit: *neque vllus ſermo ex ore veſtro egredietur.* Quid ſi noui quid & inſoliti accidiſſet? Non, quid rei hoc eſſet, interrogare, non interroganti reſpondere licuiſſet? Quid ſi aut ordinem ſuum non tueretur quis aut lentiùs progrederetur, aut verò citariùs pergeret, nullá nemonendi eſſet facultas? Quid ſi in Iſraelitarum contẽptum, vt in obſidione Hieroſolymitana factum, quidpiam facerent Hierichuntini, non verbo fremere, alteriq; monſtrare fas? Quid & ex vrbe ſi erumperent iidẽ, non ad arma, ad arma clamandum? ſanè, *nullus*, ait IESVS noſter, *ſermo ex ore veſtro egredietur*, quæ ſonum ſcilicet edat. Ergóne tuſſis & ſcreatus etiam vetitus? Diſputat Rambam lib 1. Helecah 3. cap. 4. ſi quis in domo *Midraſch* ſternutet, an ei *Rephuah* id eſt ſalutem precari liceat. Et reſpondet *non eſſe neceſſarium, quia domus huius maior ſanctitas, quam domus Keniſi-nth. f. 20. in fine capitis. Sermonem* porro vertit noſter, quia Hebræum *dabar*, non rem tantùm, ſed *verbum* notat. imo rẽ, quia verbo notari ſolet, & hoc totum mẽbrum, prioribus duobus contenti, omiſerunt 70. quòd eo noui nihil præcipiatur, licet, ſine dubio, ad priora magis inculcanda, in Hebræo & Latino fit. Quæ enim facta volumus omniũ maximè, & accuratiſſimè, ea ipſa itentidẽ iteramus

V. Dum

V. Dum diuini verbi tubæ perſonant, Euangelia prædicantur, conciones fiunt. digitis compeſcenda prorſus labia. *VI.* Timiditatis quidẽ ſignum videtur ſilentium; quin verò & formidinem idipſum afferre ſolet, vti in citatum Homeri locum Theſſalonicenſis notat Archiepiſcopus; & fortaſſis ita de Iſraelitis Hierichuntini quidam ſuſpicati. Sed ſuſpiciones & ſermones iſtiuſmodi contempſerunt Iſraelitæ: Ioſuæque ſilentes obſequi quam vel inconditis clamoribus, vel ſecurioribus verbis & confabulationibus inanem oſtentare audaciam & ſolutos omni metu animos. Poſt ſexiduanum ſilentium *imperatus* fuit *clamor. Primò* quidem, propter ea, quæ ſuprà quæſt. 16. dicta. *Secundò*, vt eorum, quæ à ſacerdotib. tubarum clangore hactenus monita fuerunt, approbatio foret. *Tertiò*, vt ſignificaretur, poſt ſacerdotales tubas, & adhortationes, nobis eſſe Deum laudandum, operique manum ilicò admouendam. *Quartò*, in ſacris & proceſſionibus, cum partibus ſuis defuncti fuerint ſacerdores; ſuas etiam obire partes Laicos opottere communicando, comprecando, concinendo. *Quintò*, non ſemper ſilendum, ſed, cum res vſusque poſtulat; contra fidei hoſtes, flagitiorum ſatores, Hierichuntinæ impietatis ac nequitiæ imitatores grauiſſimè, intenriſſimeq; clamandum. *Sextò*, Priùs ſemper & diutiùs tacendum quam loquendum. Hic enim vno die, & ſemel clamatum. totos ſex dies, & in tredecim circuitionibus tacitum. *Septimò*. vt quæ in Eccleſia Catholica eſt, inſignis populorum cum ſacerdotibus, & vtrorumque inter ſeipſos conſenſio atque conſonantia præmonſtraretur, atque commendaretur. Cum de conſona iſta populi cum ſacerdotum tubis conclamatione diſſerit hom. 7. Origenes, miratur, cur in Pſalm. 89. verſu 16. dictum ſit. *Beatus populus, qui ſcit iubilationem. me*, ait, *permouet dictum, quid iſtud tantum ſit operis quod beatum populum faciat. Non dixit quia beatus populus qui operatur iuſtitiam, vel beatus populus qui ſcit myſteria, vel qui ſcit cœli ac terra & ſiderum rationem: ſed beatus (inquit) populus qui ſcit iubilationem. In aliis timor Dei beatum facit, ſed vnum tantummodo hominem facit beatum. Sic enim dicit, Beatus vir qui timet Dominum. Alibi etiam plures ſiunt beati; ſicut pauperes ſpiritu, vel manſueti, vel pacifici, vel mundi corde. Hic Beatitudo profuſa eſt, & tanta hic neſcio qua cauſa beatitudinis indicatur, vt vniuerſum pariter populum faciat beatum qui tamen ſcierit iubilationem.* Tandem verò reſpondet idem Origenes. *Mihi videtur iubilatio indicare quendam concordia & vnanimitatis affectum. Qui ſi ſucidat in duos vel tres Chriſti diſcipulos, omnia quæcunque petierint in nomine ſaluatoris, præſtat eius pater cœleſtis. Si verò tanta fuerit beatitudo, vt vniuerſus populus concors & vnanimis maneat, vt eadem dicant omnes in eodem ſenſu atque in eadem ſententia permanentes, iſto tali populo vocem vnanimiter eleuante, fiet iſtud quod ſcriptum eſt in actibus Apoſtolorum, quia terra motus factus eſt magnus, vbi tunc vnanimes orabant, Apoſtoli cum mulieribus, & Maria matre IESV, & terræmotu facto deſtruentur, & cadent omnia qua terrena ſunt, ac mundus ipſe ſubuertetur. Audi denique dominum & ſaluatorem noſtrum ad hoc ipſum ſuos milites cohortantem, quomodo dicit, confidite, ego vici mundum. Illo ergo duce iam nobis victus eſt mundus, & muri eius collapſi ſunt, quibus homines ſæculi nitebantur.* Duas porro cauſas alias adhuc affert auctor idem. Alteram, quæ mihi octaua; vt ſignificetur gaudium & exultatio, qua in Domini Natiuitate affecti ſunt Angeli, dum vna veluti voce conclamarunt, *Gloria in excelſis Deo.* Altera eſt, quæ mihi nona, vt ſignificaretur eorundem Angelorum & ſanctorum clangor clamorque in mundi exitio, ſiue Domini aduentu ſecundo. Priorem perſequitur homilia 7. ſic: *In aduentu* IESV *muri Hiericho ſubuerſi ſunt, in aduentu mei domini* IESV *mundus vincitur.* Quomodo tamen vincitur mundus, ſcire velim manifeſtiùs & lucidiùs intelligere quæ dicuntur. Volo ego ipſe qui doceo vobiſcum pariter diſcere. Paulum nobis communiter adhibeamus Magiſtrum. Ipſe eſt enim miniſter Chriſti, qui nobis poſſit indicare quomodo Chriſtus vicerit mundum. Audi ergo ipſum dicen-

dicentem,quod erat contrarium nobis,tulit illud de medio,affigens illud cruci ſuæ,& exuens principatus & poreſtates transduxit,libere triumphans eos in ligno crucis. Ex his ergo verbis, illud intelligo, quod videntes pugnam Ieſu cœleſtes virtutes,principatus & poteſtates contrarias exutas poteſtatibus ſuis,alligatum fortem,&vaſa eius diripi,increpuerunt tubis ſuis cœleſtibus,quia alligato principe huius mundi victus eſt mundus, & vocem iubilationis in triumpho Chriſti cœleſtis exercitus dedit. Vere ergo beatus eſt populus gentiũ,qui nouit talem hanc iubilationẽ cœleſtis exercitus,& qui myſteria agnoſcit& credit. In ſexta verò homilia poſteriorem cauſam explicat ſic: *In figura mundi, poni Hiericho in ſcripturis frequenter inuenimus. Nam & in Euangelio quo dicitur homo de Hieruſalem in Hiericho deſcendiſſe,& in latrones incurriſſe,forma ſine dubio erat illius Adæ,qui de Paradiſo in huius mundi exilium truſus eſt. Sed & cæci qui erant in Hiericho, ad quos venit Ieſus,vt faceret eos videre,formam gerebant eorum qui in hoc mundo cæcitate ignorantiæ premebantur, ad quos venit filius Dei. Hæc ergo Hiericho, id eſt mundus hic, caſurus eſt. Conſumatio etenim ſeculi iam dudum ſanctis voluminibus peruulgata eſt. Quomodo ergo ei conſummatio dabitur? quibus organis? vocibus inquit tubarum. quarum tubarum? Paulus tibi ſecreti huius prodat arcanum. Audi ipſe quid dicit: canet, inquit tuba, & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent incorrupti, & ipſe Dominus in iuſſu, in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo. Tunc ergo Dominus Ieſus noſter cum tubis vincet Hiericho, & proſternet eam.*

QVÆSTIO XXVIII.

Cur definitè ſeptem tubæ, ſeptem dies, & ſeptem, die ſeptimo, circuitiones adhibitæ?

EXpedita & facilis eſt Abulenſis quæſt. 4. reſponſio, definitè hunc adhibitum fuiſſe numerum, quia ita Deo placuit. *Quod enim principi placuit, legis habet vigorem. ff. de conſtitut. princ.* l. *Quod principi.* Et quàm expeditè hoc facileque dicitur, tam etiam verum eſſe, negari non poteſt. Sed ea tamen cauſa in rebus omnibus generalis eſt: & cum eam non ignoret animus, vera præſertim pietate imbutus, progreditur tamen, & inquirit adhuc, poſſitne conueniens aliqua ratio, cur id voluiſſe videatur Dominus; afferri. Reſpondent igitur alii, ſeptenarium numerum ſacrum eſſe, Deoq; multis in rebus gratum. *Videte*, ait S. Bern. ſerm. 15. in Cantica ſub finem; *ſeptenarium ſacer numerus eſt. non vacat.* D. Hieron. in Galaticæ c. 5. *fidei*, ait, *locum datum ſeptimum, & ſacratiorem.* Rurſumq; *ſeptimum*, ait, *locum habet contentio quaſi ſacrato & eminenti inter vitia numero.* V. Beda in act. cap. 6. *diaconos* ait fuiſſe *ſeptem non ſine ſeptenarii numeri myſterio.* Similia Sanctus Nazianzenus orat. 44. de Pentecoſte, & orat. de Machabæis, D. Auguſtinus lib. de ſpiritu & anima, c. 62. lib. 11. ciuit. c. 31. Philo de vita contempl. & è prophanis, Cicero in ſomnio, cum *rerum omnium nodum* appellat: poetarum Græcorum veterrimus Linus, *rerum omnium originem*: Cenſorinus li. de die natali cap. 5. *Numerus*, ait, *ſeptimus apud Iudæos in dierum omnium numero eſt.* Aſpicit enim dies ſeptem hebdomadis, hebdomadas ſeptem pentecoſtes, terræ ſabbatiſmi annos ſeptem, Iubilæi hebdomadas annorum ſeptem: Tacitus l. 5. hiſtoriæ, *pleraq; cæleſtium vim ſuam & curſum ſeptimos per numeros conficiunt.* Vide Geraſinum Nicomachum in Arithmetica, Rhodiginum l. 4. c. 24. l. 22. c. 12. Caſanæum de gloria mundi, Gerardum Voſſum in ſomnium Scipionis, Salmeronem noſtrum in Euangeliorum prol. 20. & alios complures, quos in Tob. c. 12. q. 7. citaui. Ac per iſta fit quidem propoſitæ quæſtioni ſatis: nondum tamen humanus conquieſcit animus, vrget, inſtat, cogitat, cur & vnde huic numero tanta vel ſanctitas, vel gratia, & auctoritas? Maſius in hunc ipſum locum

fol.107. & ſeq. magno diligentiq; ſtudio & conniſu quæſtionem hanc abſolue-
re molitus eſt, *ſeptem* enim ait eſſe *rerum omnium genera*, è quibus totum hoc v-
niuerſum conſtet, & extra quæ nihil omnino vſquam aut ſit, aut eſſe poſſit. id-
eoque meritò ſeptenatii tantum apud omnes eſſe nomen, myſterium, ac vene-
rationem. *Primum* rerum genus eſt, ſpiritalis creatura, ipſi ſcilicet Angeli. *Al-
terum*, corpora ſimplicia, cœli, & elementa. *Tertium*, corpora mixta inanima.
Quartum, corpora mixta animata eâ tantummodo animâ, quæ vitam ſolam
dat, v tarbores, plantæ. *Quintum*, animara animâ illa, quæ cum vita largitur
ſenſum, vt ſunt bruta. *Sextum*, animata animâ, quæ cum vita & ſenſu intelle-
ctum præbet. vt homo. *Septimum*, quod & ptimum dici queat; eſt, horum o-
mnium auctor & creator Deus: omnium principium & finis: à quo incepe-
runt, & in quem deſinunt omnia. Hinc etgo in retum ipſarum creatione die-
rum hebdomas, cuius ſeni dies priores, ſenis conditarum rerum generibus re-
ſpondent: ſabbatum verò, ſeptimo terum generi, Deo conditori dicatum &
conſecratum, adeo, vt dicant Cabaliſtæ; *qui ſabbatum non cuſtodit, eum neq́ de mũ-
di creatione, neq́ de futuro vita recte ſentire.* hinc deinceps in ſacris, variarumque
ritibus& inſtiruris, ad perpetuam myſterii tanti memoriam & ſignificationem,
ſeptenarius adhibitus, & in ptecio habitus numerus. Aptè ſatis omnia. Poſ-
ſet tamen adhuc ſciſcitari quiſpiam, cur animarorum genera hic diuidantur
minutiùs quam rerum aliarum? cur ſena iſta cteaturarum geneta non ſint ſe-
nis diſtinctè diebus creata, ſingula videlicet ſingulis? Nam, vt alia diſſimulem,
quando creati Angeli ſint, adhuc ſub Iudice lis eſt. denique cur non plura vel
pauciora terum genera creata ſunt? nimitũ in id genus diuini conſilii ac volun-
taris rationibus, ad viuum reſecate omnia non poſſumus. Attamen reſponde-
ri ad hæc omnia poteſt. Sed quia è variis, quæ in Philoſophorum ac Theolo-
gotum diatribis multiformes habent opiniones accetſenda foret reſponſio,
erit iis, quæ hactenus allata, contentus Lector: Sed ita, vt ptoprias quæſtiones
huius cauſas nonnullas indicem. Erunt autem eæ duplices. Nam ptimo quia
ſeptenàrius numerus non raròſignificat indefinitam, ſed crebtiorem rei alicu-
ius itetationem, vti Reg. ca. 2. dicetur; generatim ſeptem hic ſacerdotes ideo
fuiſſe poſſumus exiſtimate, vt omnis illa eorum vel Angelorum vel hominum
ſignificaretur multitudo, qui ex officio, caritate, Deique afflatu aut præcepto,
ſuis apud ipſum precibus, ſuisque apud proximum vocibus & monitionibus,
tanquam buccinis quibusdam, vtuntur, vt mundi huius vanitas & peruerſitas
in omnium animis euettatur, mœnia & impedimenta omnia, quibus ad eorum
corda ſanctis Iſraelitatum pacem Euangelizanrium pedibus obſtruitur aditus,
exſcindantut. Hotum enim cuilibet dicitur: *Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta
vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera eorum.* Iſaiæ 5.8. verſu 1. & ca.40. v.9.
Eiuſmodi buccinarores fuerunt Prophetæ, Apoſtoli, Apoſtoliciq; viri omnes.
ita vt in S. Bernardi vita ſcribatur, ad Petri Leonis ſchiſma, *quaſi ad Hiericho di-
ruendam, ſacerdotalis euocatus tubicen.* l. 2. ca. 7. & alibi. Sic pet *ſeptem* eorum *tu-
bas*, accipimus omnia, quibus tanquam inſtrumentis ad expoſitum iam finem
vtuntur illi, ſiue ſupernaturalia, ſiue naturalia ſint, vt eloquentia, etuditio, ſpi-
ritus ſancti chariſmata. Per hæc omnia vox ad permouendos hominum ani-
mos clariſſima eorum, qui mundi huius voluptatibus ineſcati, cœleſtium curâ,
cogiratio neq; nulla tanguntut, corda petrumpenda, fundi ſolet planè mirifica.
Hæc omnia in ſe ſi ſpectentur, parua & momenti non magni ſunt, & vilia, qua-
ſi arietum cornua: Quando tamen ad Dei nutum tractantur, eiusque volun-
tati ac laudi ſeruiunt, Iubilæorum buccinæ ſunt: veram pacem, veram liber-
tatem, verumque iubilum & gaudium excitant: eis nulla mundi potentia,
nulla impiorum hominum obſtacula, nullæ tartateorum hoſtiũ machinæ poſ-
ſunt reſiſtere. Per *ſeptem dies* totam ſæculorum omnium, quibus Hierichuntina

mundi

mundi huius florere ac perennare videtur pulchritudo & amœnitas; intelligimus vniuerſitatem. Hæc enim ex aſſiduis voluentium reuoluentiumque dierum hedomadibus conſtat: & longiſſima cum videatur, breuiſſima eſt, dierum ſeptem inſtar.

Per *ſeptem*, die ſeptimo, *circuitiones*, nonne piorum, verorumque Iſraelitarum omnium denotatæ peregrinationes, curſus, labores omnes, quibus hoc in mundo fatigantur? Hierichuntē ſtantem ac florentem nunquam ingrediuntur, ſed tantummodo circumeunt, id eſt, voluptatibus & inanibus mundi huius gaudiis ſeſe totos nunquam dedunt: ſed circum ea tantùm ſobrii, caſti, & ſancti gradiuntur, ea videntes ſed contemnentes & expugnata cupientes.

Secundò ſpeciatim, *ſeptenarius ſacerdotum numerus* non ineptè ſeptem illos Angelorum principes deſignat, de quibus dixi complura Tobiæ 12. Quin & ſeptem Angelorum inferiores ordines ſignificare poteſt, quibus ſi, tanquam *Cherubim* & *Seraphim*, iungantur duo alii, qui ſuis arcam humeris geſtabant ſacerdores, videbimus omnes Angelorum choros variis officiis CHRISTI Domini humanitatem venerari, colere, ac deprædicare: Iſraelitarum piorum multitudini adeſſe: ſuis eam iubilantibus tubis ad omnem pietatem, religionem, vitiorum odium & expugnationem excitare, conſolari, ac recreare: ſceleratæ verò mundanorum metropoli perniciem & exitium denunciare, minari; tandemq́;, dum non reſipiſcunt, inferre, prout & in Apocalypſi ſeptem, cum ſeptem tubis, Angeli. Significantur etiam ſeptem Eccleſiæ ordines, ad quos accedunt baiulantes arcam, Epiſcopatus, & Pontificatus maximus. Significantur ſeptem ſpiritus ſancti donis inſigniti homines: ſeptem ſacramentorum præcones, & contra noſtri temporis hæreticam Hierichuntem tubicines: ſeptem capitalium vitiorum, tanquam validiſſimorum mœnium, expugnatores.

Septem tubæ ſunt ea ipſa, quæ iam dixi ſeptem ſpiritus ſancti dona, ſeptem ſacramenta, ſeptem etiam liberales artes; quarum, vti antea dixi; vi dextroque ac ſancto vſu Hierichuntina vitiorum, infidelitatis, hæreſeonq́; omnium mœnia quatefieri, funditus deiici, proſternique poſſunt.

Septem dies ſunt mundi huius, de quibus in Geneſi dixi, ætates ſex, vna cum adiuncta æternitate, quam per diem ſeptimum, ſiue ſabbatum ſignificatam docet Apoſtolus Hebr. c. 4. Sunt etiam ſeptem hebdomadæ dies, quibus Deum aſſiduè pii colunt. Vnde & exploſis Gentilib. Solis, Lunæ, Martis, aliiſq́; ſimilibus nominibus, *feriæ* ab Eccleſia melius appellantur. Quid & in hominibus ſeptem ætatis gradus infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuentus, conſtans ætas, ſenectus & decrepitum ſenium? ſed audiatur & Ruperti ca. 9. ſententia. *Quare, ait, ſex diebus circuire oportet ciuitatem ſemel per diem, ſeptimo autem die ſepties? Videlicet quia ciuitas diaboli & pro creatura mundi, vnde & creatorem cognoſcere potuit, & pro aduētu filii Dei, quem non recipit, iudicanda eſt. Circuitus ſex dierum, ſenariæ ſignificat creaturæ iuditium. Sex. n. diebus cuncta hæc creata ſunt. Apoſtolus autē cum dixiſſet, quia quod notū Dei eſt, manifeſtum eſt in illis, Deus. n. illis manifeſtat, cōtinuo ſubiunxit: Inuiſibilia enim ipſius, à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur: Sempiterna quoq́; virtus eius & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, quia cū cognouiſſent Deum non ſicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt &c. Igitur ſex dieb. ſemel per ſingulos dies ciuitas inimica circueūda eſt, quia per intellecta creatura mūdi impietas hominum, qui non probauerunt Deum habere in notitia, iudicanda eſt. Septuplo autē id eſt, multo maxime, & per omnē modum amplius per aduentū filii Dei iudicandi ſunt, quia nō receperunt eum. Nunquid enim non audierunt? & quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, &c. Audierunt cœlis enarrantibus & viderunt in ſole poſitum tabernaculum eius, nec eſt qui ſe abſcōdat à calore eius. Hoc tā mirabiliter quā veraciter dictum, qui videlicet non magis eos latuit filii Dei aduentus, quam ſol iſte qui ab omnibus videtur. Pro hoc (inquam) amplius iudicandi ſunt, & per hoc multo maxime inexcuſabiles erunt. Igitur*

& hoc recte dictum vel factum eſt, vt cum ſingulis cæterorum dierum ſemel, ſeptimo die ciuitas circuiretur ſepties. Septimus namq́ dies, in quo requieuit Deus ab omni opere. Septē in die ſeptimo *circuitiones*, ſunt ſeptem actiones, quibus in cœlo beati Deum clarè vident, ſyncere adamant, aſſiduè collaudant, eo liquidè fruuntur; abſq; inrerruptione vlla delectantur, ſua ipſorū beant corpora, iucūdiſſimaq; inter ſe omnes ſocietate geſtiunt. idq; in omnē deinceps æternitatē, prout ſuggerūt facta in orbē circuitiones. Quid. n. in orbe primum, quid vltimū dixeris? Sed & in iſta vita, monēt eædē ſeptem circuitiones, vt benè ſeptē Spiritus S. donis, benè ſeptē Eccleſiæ ſacramentis, benè ſeptē diſciplinis liberalib. benè ſeptē nóſtris ætatulis, benè ſeptem dieb. hebdomadis vtamur: iis cōtra Hiericho pugnem⁹, eius portas, valla, murosq; omnes expugnemus. Mihi etiam videtur ſignificari, quā impenſiore curâ nos, cū vltimum vitæ tempus inſtat; moneant & inſtigant S. Angeli, ſalutisq; naturæ amantes homines. Quod. n. aliis temporib. quaſi ſemel, hoc tunc ſepties faciunt, ſicuti è contrario nos tunc etiā multo vehementiùs, callidiùs, & crebriùs, ad lapſū ſolicitant dæmones. Datur demum intelligi, qui in eodē extremo vitæ noſtræ termino pietatis feruor, quæ in Dei obſequio cura, & aſſiduitas, quæ in diuinarū tubarū auditu, arcæ fœderis comitatu, Hierichuntiorum mœnium, id eſt vitiotū omnium euulſu ac deturbatu diligentia, ſolicitudo, & conatus eſſe debeat.

QVÆSTIO XXIX.

Dierum iſtorum ſeptem primus & vltimus quis? An paſcha? ſabbatum? aliusue dies?

DE ſeptem, quib⁹ Hierichuntem circuierūt Iſraelitæ, dierum primo duplex opinio eſt. *Vna* Ioſephi l. 5. c. 1. fuiſſe illum *paſchalē*, ſiue feſti azymorum primum qui, vt ſuprà c. 5. q. 28. c. 31. expoſitum; erat ipſius menſis Niſan dies XV. *Altera*, Chronicorum Hebraicorum, quæ *ſeder holā Rabbah* vocantur, c. 11. fuiſſe *vltimi azymorū diei poſtriduum*, menſis eiuſdem diē XXII. De *vltimo* aurē eorundem *ſeptem dierum*, vna & concors Rabbinorum omnium ſentētia eſt, fuiſſe *ſabbatum*, prout aſſerunt R. Ioſes, & Radak hoc loco, ſeder holam cap. citato, Hieroſolymitanus Thalmud tractatu de ſabbaro c. 1. Eſt aurem cerrum, quomodocunq; & vndecunq; hoſce ſeptē dies numeremus, in iis vnum aliquē fuiſſe ſabbarum. Si. n. primum diem velimus fuiſſe v. c. Dominicum, ſeprimus erat ſabbatum; Si 1. diē Lunæ, ſextus erat ſabbathum, & ita deinceps. Sed quoad *primū* diem *poſterior magis amplectenda videtur opinio*, non ſolum, quia plurium contra vnum Ioſephum Rabbinorum eſt, ſed etiā, quia rationi magis conſentanea. Cū .n. è circumciſione ſuſcepta reualuiſſent Hebræi, ſatis negotii habuerūt die Niſan XV. vt paſcha ſuum peragerēt; poſtero die manna itē colligerent manipulumq; offerrenr. Quomodo igitur iis dieb. manè ad Hierichuntē acceſſiſſenr, eamq; cum arca circum manibulaſſent? Deinde hoc primum longo interuallo celebratum paſcha, hi primi azymorum dies, hoc primū in promiſſionis terra, Domini feſtum, & religioſa cæremonia quietē, & cuiuſlibet ſuo in rabernaculo minime occuparam remanſionem expoſciſſe videtur, vt Dei beneficia & magnalia recolerent omnes meliùs; eademq; docerent liberos ipſi parentes aptiùs, præſerrim cum noua noui negotii, quantumuis pii atq; diuini occupatio à veterum Domini operum conſideratione auocaſſet animos, omnium ad ſe vnam & mentes & linguas traduxiſſet. Quid enim, per iſtos amburbales dies, aliud Iſraelitæ aut loqui, aut cogitare potuerint quam quid noua hæc pugnandi ratio ſibi vellet? quorſum tot & tali modo ac ratione præſcriptæ periodi euaſuræ eſſent? Abſolutis igitur ſeptem azymorum diebus, vero eſt ſimilius, haſce inchoaras periodos.

Quoad vltimum verò earundem petiodorum *diem*, an *ſabbathum* fuerit, dicit cap. 7.

cap. 7. quæſt. 65. Abulenſis incertum: vocatque *diuinationem*. Sed cut ab omnibus diſſentire velim, cauſa nulla eſt. Cæterum ex iſta tanta Rabbinorum de ſabbato conſenſione diſcendum. *Primò*. generatim, rectè hoc loco ſctibere Radachum *is, qui præcepit ſabbatum, præcepit etiam, vt prophanarent illud. Secundò*. ſpeciatim, pluta. *Primò* in ſabbatho licete aliquod terræ ſpatium perambulare. Nam è caſtris, quæ Hierichunte aberant x. ſtadiis, vti oſtenſum cap. 4. q. 4. ad vrbem accedebant: & inſuper vrbem orbe circumdabant. Quo aurem erat vtbs maior, & quo ab ea ipſi, extra telorum iactum, remotiores, eo erant orbes maiores. In caſtra deinde ſpacio itineris eodem teuertebantur. *Secundò*. licere item in ſabbatho, ad Dei honorẽ, cætemonias quasdam, tametſi operoſas ac labotioſas obire. Iſtæ ſiquidem ſeptenæ circuitiones, præter dierum ſuperiorum alias, & quotidianam è caſtris egreſſionem, opetis laboriſque aliquid habuerunt. *Tertiò*. licere in ſabbato cum hoſtibus, bellum gere, illos inuadere, vaſtare, ac ttucidare. facta enim hic omnia hæc. Vnde libro aduetſus Iudæos ca. 4. Tertullianus. *Dicturi*, ait, *ſunt Iudæi ex quo hoc (* de ſabbato *) præceptum datum eſt per Moyſen, exinde obſeruandum fuiſſe. Manifeſtum eſt itaque non æternum nec ſpiritale, ſed temporale fuiſſe præceptum, quodque quandoque ceſſaret, denique adeò non in vacatione ſabbati, ideſt; diei ſeptimi, hæc ſolennitas celebranda eſt, vt Ieſus Naue ſuo tempore, quo Hiericho ciuitatem debellabat, præceptum ſibi à Deo diceret, vti populo mandaret, vt ſacerdotes arcam teſtamenti Dei ſeptem diebus circumferrent in circuitu ciuitatis: atque ita ſeptimi diei circuitu peracto, ſponte ruerent muri ciuitatis. Quod ita factum eſt, & finito ſpatio diei ſeptimi, ſicut prædictum erat, ruerunt muri ciuitatis. Ex quo manifeſtè oſtenditur in numero iſtorum dierum ſeptem incurriſſe diem ſabbati: ſeptem enim dies vndecunque initium acceperint, ſabbati diem ſecum concludant, neceſſe eſt, quo die non tantum ſacerdotes ſint operati, ſed in ore gladii præda facta ſit ciuitas ab omni populo Iſrael. Nec dubium eſt opus ſeruile eos operatos, cum prædas belli agerent ex Dei præcepto. Nam & temporibus Machabæorum ſabbatis pugnando fortiter fecerunt, & hoſtes Allophylos expugnauerunt, legemque paternam ad priſtinum vitæ ſtatum pugnando ſabbatis reuocauerunt. Nec p*a*tem aliam legem eos defendiſſe, niſi in qua de die ſabbatorum meminerant eſſe præſcriptum. Vnde manifeſtum eſt ad tempus & præſentis cauſa neceſſitatem conualuiſſe, vt non ad perpetui temporis obſeruationem huiuſcemodi legem eis Deus dediſſet.* Cũ verò impius obiicetet Marcion, veteris teſtamenti Deum ſibiipſi repugnaſſe, qui ab opetibus omnibus ceſſationem ſabbatis induxiſſet, idemque hoc loco tamen arcæ circumlationem iuſſiſſet, ei reſpondet lib. 2. aduerſus eum cap. 21. *Sic & in cæteris contrarietates præceptorum ei exprobras, vt mobili & inſtabile; prohibentis ſabbatis operari & iubentis arcam circumferre per dies octo, ideſt etiam ſabbato, in expugnatione ciuitatis Hiericho. Nec ſabbatis enim inſpicis legem, opera humana non diuina prohibentem. Siquidem ſex inquit, diebus operare, & facies omnia opera tua. Septima autem die ſabbato domino Deo tuo, non facies in ea omne opus, quod vtique tuum. Conſequenter enim eſt, vt ea opera ſabbato auferret, quæ ſex diebus ſupra indixerat, tua ſcilicet, ideſt humana & quotidiana. Arcam vero circumferre, neque quotidianum opus videri poteſt, neque humanum, ſed & rarum & ſacroſanctum, & ex ipſo tunc Dei præcepto vtique diuinum. quod & ipſe quid ſignificaret, ediſſererem niſi longum eſſet figuras argumentorum omnium oratoris expadere, quas forſitan nec admittis. Sed plus eſt ſi de abſolutis reuincamini, ſimplicitate veritatis, non curioſitate: ſicut & nunc certa deſtinctio eſt ſabbati humana, non diuina opera prohibentis. Ideoque qui ſabbatis lignatum ierat, morti datus eſt. Suum enim opus fecerat, lege interdictum. Qui vero arcam ſabbatis circumtulerant, impune geſſerunt, non ſuum enim opus, ſed Dei, ex præcepto ſcilicet ipſius adminiſtrauerant.* Et cum eadem impietatis audaciâ ctiminatetur idem hæreticus CHRISTVM Dominum contra veteris teſtamenti Dei præcepta, ſabbatum violaſſe, occuttit idem Tertullianus optime lib. 4. ca. 12. *Si ſabbatum* CHRISTVS *interuertit, ſecundum*

exemplum fecit creationis. Siquidem in obſidione ciuitatis Hierichuntis circumlata per muros arca teſtamenti ſeptem diebus, etiam ſabbato, ex præcepto creatoris ſabbatum operatione, deſtruxit, vt putant qui hoc & de Chriſto exiſtimant, ignorantes neque Chriſtum ſabbatum deſtruxiſſe, neque creatorem, vt mox docebimus. Et tamen per Ieſum tunc quoque concuſſum eſt ſabbatum, vt ex hoc in Chriſtum renunciaretur, etiamſi odio inſecutus eſt ſolenniſſimum Iudæorum diem, vt Chriſtus non Iudæorum. De odio quoque ſabbati profeſſus creatorem, vt Chriſtus ipſius ſequebatur exclamantem ore Eſaia. Neomenias & ſabbata veſtra odit anima mea. Iterum poſtea: *Etiamſi deſtruxiſſet* (CHRISTVS ſabbatum) *merito quia Dominus, magis ille qui inſtituit, ſed non omnino deſtruxit qua dominus, vt hinc iam apparere poſſit, ne tum quidem in arca circumlatione apud Hierichuntem ſabbatum à creatore deſtructum. Nam & illud opus Dei erat, quod ipſe præceperat, & quod propter animas diſpoſuerat hominum ſuorum, in diſcrimine belli conſtitutas.* Diuus Epiphanius hæreſi 66. contra Manichæos, *Quando*, ait, *non ob bonam cauſam ſabbathum ſolutum eſt? Quando verò non ligatum* (ſeu prohibitum) *eſt à malicia non modo ſabbatum, ſed & omnis dies? Ieſus enim Naue ſucceſſor Moyſis, qui inter Prophetas numeratus, qui electus à Deo, qui per orationem detinuit Solem & Lunam, vbi dixit, ſtet Sol iuxta Gabaon, & Luna iuxta conuallem Ialo, ſtatim reperitur ſabbathum ſoluere propter bonam actionem. Nam per ſeptem dies circundat muros Hierichuntis ipſe IESVS, & non licebat ire in Sabbathis vltra menſuram ſex ſtadiorum definitorum. At menſura ambitus Hierichuntis ſtadia XX. excedit. Quum autem per ſeptem dies circumdederint ipſi ciuitatem, omnino incidit ſabbathum in vnam ex his diebus. Erat autem hoc præceptum Dei, vt oſtenderet voluntatem ſuæ miraculorum editionis. Neq; enim fraudes, neq; machinæ erant, non arietes, non inſtrumenta bellica ad vrbes euaſtandas: ſed vna vox tubæ corneæ, & oratio iuſti: & proſtrauerunt collapſos muros aduerſariorum. Oportebat enim ipſos plecti, quoniam impleta erant peccata Amorrhæorum. Iudex enim erat lex contra iniuſtitiam, & vnicuiq; reddebat ſecundum ſua opera: & quoniam in peccatis erant Amorrhæi in transgreſſione conſtituti, & qui abnegaſſent iuſiurandum quod iurauerunt.* Et non multo poſt: *In temporibus Naaſſon tribuni Iuda, & in temporibus Ieſu Naue acceperunt filii Sem propriam terram, nulla iniuria in medio exiſtente, ſed iuſto iudicio. Corruerunt igitur muri Hierichuntis ſuapte ſponte. Iuſtitia enim vlciſcitur iniuſtitiam. Per ſeptem dies circumdabat muros, & ſoluebatur ſabbathum, vt impleretur iuſtitia.* Sed ſi placet, vide quæ notaui lib. 1. Machab. cap. 2. fol. 631. & ſequentibus. *Quartò.* licere in feſtis aliis eadem, licet ex Ioſephi ſententia colligere. Si enim azymorum primus, fuit etiam circuituum primus, fuerit etiam oportet azymorum vltimus, circuituum vltimus. At hi feſti erant, vt oſtenſum cap. 5. q. 31. Num. 4. *Quintò.* idem ſi aduertimus, licebit dicere de ſeptimo die menſis huius *Niſan.* Cum enim eo iuſſerit Ioſue præparari viaticum, quis eo die cœpiſſe omnes ambigat? ſuprà cap. 2. q. 5. & infrà hoc cap. quæſt. 31.

QVÆSTIO XXX.

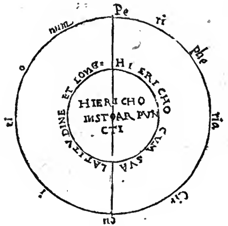
Qua ſeptimi diei horâ Hiericho capta?

Videtur, quando Hierichuntis muri corruerunt, & patens ac peruia vrbs capta eſt; hora fuiſſe meridiana; non quidem ipſum accuratiſſimè ſumendo, ſed vulgati modo, vt circa meridianum tempus intelligatur. Licet hoc autem ex his colligere. Aberat, vti ſuperiore quæſtione dictum eſt; Hiericho ab Iſraelitarum caſtris, decem ſtadiis; & quando hinc ad illam hi accedebant, vt extra miſſilium omnium eſſent aleam; aberant aliquanto ſpacio. faciamus autem ſpacium hoc fuiſſe dimidiatum ſtadium. Quid enim minus accipi

accipi poteſt? Adiungatur nunc Geometrarum de diametri & peripheriæ collatione regula, quam hiſce verſibus expoſuit in 1. caput Sphæræ noſter Clauius.

Circuitus circi per ſeptem multiplicetur
Per duo viginti productum deinde ſecato
Hinc numerus, quotiens qui dicitur, eſt diametrus.
Per duo viginti ſi multiplices diametrum
Per ſeptemque ſeces numerum, qui prodiit inde
Circuitum circi quotiens numerus tibi reddit.

Hinc igitur ita ratiocinor. A peripheria, quam, circum Hierichuntem obeundo, deſcribunt Iſraelitæ, dimidiatum ſtadium eſt, ad ipſam vſque vrbem. Ergo ab eiuſdem peripheriæ parte vna, vſque ad alteram oppoſitam eſt ſtadium, quaſi circuli diametrus. Ergo tota peripheria eſt amplius quam trium ſtadiorum. Ergo circum vrbem, quotidiana ſenorum dierum circuitio fuit trium ſtadiorum & amplius. Ergo ſeptem ſeptimi diei circuitiones fuerunt amplius quam 21. ſtadiorum. Atque hæc adhuc ita dicuntur, quaſi eſſet vrbs puncti inſtar, neque longitudinem aut latitudinem vllam haberet. Quod ſi aliquam ei demus, vti non minimam certè habuit, fiet hic etiam ſtadiis acceſſio non minima. imò diſertè Sanctus Epiphanius hæreſi *66. Menſura*, inquit, *Hierichuntis ambitus ſtadia viginti excedit.* Cum verò in circuitionibus nec curſus & properatio, ſed inceſſus, & grauitas adhiberetur, apparet à maturino tempore, quo è caſtris exitum eſt, ad circuitionem omnium finem horas plures interfluxiſſe, ad ipſumque meridiem, aut etiam vltra, circumambulatum fuiſſe. Vide.

QVÆSTIO XXXI.

An eodem die ſeptimo exuſta Hiericho?

Injecta Hierichunti captæ flamma, non eodem tamen die. Quod enim illius à meridie ſuperfuit, totamq; inſecutam noctem, & aliquam forte poſteri diei partem tribuerunt Iſraelitæ oppidanorum cædi gregum, armentorum,

 iumen-

iumentorumque mactationi: deinde verò auri, argenti, aliorumque metallorum collectioni, & in caſtra exportationi. fuit etiam, quibus liberet, contemplandæ mox petituræ vrbis poteſtas, ociumq; aliquantulum datū. Sicq; die poſtero, poſt pauculas diei horas, incenſa vndique, & concremata. Si quid forte incendio reſtitit, hoc Ioſuæ iuſſu, effoſſum ac dirutum ait lib. 5. cap. 1. Ioſephus ab eodemque Ioſue tunc illa, de qua pluribus poſtea, execratio edita. Quia verò diuerſis hactenus locis, totus hic ferè primus in promiſſam terram ingreſſionis menſis *Niſan* expoſitus eſt, neque inutile, neque iniucundum, opinor, breuem hic ſynopſin conſtituere:

Niſan Menſis.

		dies	
1	☉ Neomenia.	16	II. azym. & Manipulus oblatus cap. 5. quæſt. 22.
2	Miſſi à Ioſue exploratores. c. 2. q. 5. eſt primus dies eorum latebræ	17	III. azym. ceſſatio mannæ. ib.
3	2. d. lateb. exploratorum	18	IV. azy.
4	3. d. lateb. expl. idemq; dies eorum reditus c. 2. quæſt. 5. & p. 2. quæſt. 25. vel certe in ſequentem diem 5. reditus is dilatus.	19	V. azy.
5		20	VI. azy.
6		21	*Sabb.* VII. azy.
7	*Sabbathum* promulgatio præcepti de præparatione ad tranſitum cap. 2. quæſt. 5.	22	☉ Hierichuntina circuitio, a. c. 6. q. 29.
8	☉	23	Circuitio 2.
9	abitus ad ripam Iordanis cap. 2. quæſt. 5. & cap. 3. quæſt. 2.	24	Circui. 3.
10	Tranſitus per Iordanem c. 2. q. 5. c. 4. p. 2. q. 2. caſtrorum in Galgalis metatio: 12. lapidum conſtitutio cap. 4. par. 3. quæſt. 6.	25	Circui. 4.
11	Circumciſio impetrata & ſtatim facta ca. 5. quæſt. 8.	26	Cir. 5.
12		27	Cir. 6.
13		28	*Sabb.* Cir. 7. & Hierichuntis expugnatio q. 29. hic.
14	*Sabb.* Paſcha veſperi cap. 5. quæſt. 28.	29	☉ Hierich: deflagratio hic q. 31.
15	☉ Initium anni 41. egreſſionis ex Ægypto, qui annus primus ingreſſionis in terram promiſſionis ca. 4. par. 2. quæſt. 2. Itemque azymorum dies 1.	30	

QVÆSTIO XXXII.

Hierichuntina verò Ioſuæ quomodo conuenit hebdomas?

MVndo immundo eiuſq; Regi Diabolo exitium vt inferret, venit in haſce terras CHRISTVS IESVS. *Nolite*, ait Matth. 10. verſu 34. *arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram. Non veni pacem mittere, ſed gladium.* Et Ioan. 16. verſu 33. *Confidite: Ego vici mundum.* Poſſumus igitur vel totam CHRISTI vi-

tam

tam hebdomadis vnius inſtar conſiderare : vel propriè vltimam tantùm e-iuſdem vitæ hebdomadam. Priore modo poſſunt iterum ſeptem iſti dies bifariam accipi. Nam vel in æquales ſeptem partes totam illius vitam partiemur: vel abſque minuta eiuſcemodi partitione de vita eadem cogitabimus. Vixit in terris Dominus annos fere XXXIV. ſeptem igitur fere quinquennia. Et *in primo* quidem *quinquennio* Hierichuntem iſtam, vt eam tandem ſuis cum mœnib. & propugnaculis omnibus auerruncaret, circuiuit, quando natus eſt, & natus in tanta humilitate, paupertate, frigoris acerbitate, noctis obſcuritate, aliiſque ſimilibus, quæ Hierichuntino faſtui, ſplendori, voluptatibus, ac delitiis omnino aduerſantur, prout pulchrè docet S. Bern. ſermone 3. de natiuitate Domini, ſimiliter quando tenellus infans die VIII. circumciſus eſt; quando & cœleſti patri offereretur, Hieroſolymam in templum, ipſo B. Virginis purificationis die, allatus eſt: quando vt furentem Herodis gladium effugeret, Ægyptum petiit: ibique latuit: *In altero quinquennio* eſt eius ex Ægyptiaca latebra in Iudæam reditus, & ad Nazareth vrbem, à qua ei *Nazaræus* cognomen; acceſſus. Hæc enim anno eius ætatulæ nono contigerunt, vti annalium ſuorum Tomo 1. docet Baronius. *In tertio quinquennio* eſt ipſius ad Hieroſolymitanum templum anno 12. cum parentibus aſcenſio, & cum Iudaicis doctoribus diſputatio, cum præclaram illam vocem loquutus eſt: *Neſciebatis, quia in his, quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe?* In *quarto quinquennio, quinto, & ſexto* eſt ſumma illa & incredibilis obedientia & demiſſio, qua ſuos apud parentes, ad annum ætatis XXX. obſcurus & pauper delituit: iiſdemque, tanquam è puerorum & iuuenum cæterorum vuulgo aliquis, ſubditus fuit, iis obediit, eorumque iuſſa promptiſſimè capeſſiuit omnia. Hoc enim eſt, quod ab ipſo duodennio vsque ad tricennium breuiter dixit Sanctus Lucas cap. 3. verſu 51. *Et deſcendit cum eis* (parentibus) *& venit Nazareth: & erat ſubditus illis.* O quàm mirabiles veri Ioſuæ circuitus iſti fuerunt? quàm ſtupuit, cum videre hoc potuit, Hiericho, eiusque Rex? In *ſeptimo & vltimo quinquennio* eſt ſacerrimus eiusdem CHRISTI Domini baptiſmus, totaque ipſius actuoſiſſima prædicatio: *circuibat IESVS totam Galilæam docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni.* Matt. 4. verſu 23. Rurſumque cap. 9. verſu 35. *Circuibat IESVS omnes ciuitates, & caſtella, docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni.* Et Marci 6. verſu 6. *circuibat caſtella in circuitu docens.* Quia enim hæc vitæ CHRISTI Domini pars, inſtar ſeptimi diei eſt, circuiuit in ea non ſemel tantùm, ſed ſepties. id eſt, itinera, labores, moleſtias, difficultateſque plurimas, grauiſſimaſque ſuſcepit. in quibus etiam tota eius paſſio, crux, & mors acerbiſſima.

Si autem adeò minutè vitam partiri haud libeat, *primum* quaſi primi diei *circuitum* ſtatuere poſſumus, eius è cœlorum altiſſimo ad terrarum imam deſcenſionem: *Alterum* natiuitatem. *Tertium* Circumciſionem. *Quartum* fugam in Ægyptum, indeque reditum. *Quintum* aſcenſum Hieroſolymitanum cum eſſet annorum. XII. *Sextum* totam illam ſubiectionem, & obedientiam, ad annum vſq; ad trigeſimum, parentibus præſtitam. *Septimum* & vltimum, eandem, quæ ſuprà dicta eſt; Iudæam, Galilæamq; totam obeundi, omnes vbique docendi, & grauia plurima perferendi rationem: ſimulq; totum cruciatuum omnium, & mortis acerbitatem.

Sin verò vltimam tantummodo ipſius vitæ ſeptimanam ſpectemus, en ex iis, quæ libro de Apoſtolis in 21. notaui; tabella.

1 ♄ Hieroſolymis redit Dominus Bethaniam Ioan. 12. à Iuda de vnguento calumniam patitur.

2. ☉ Hieroſolymam aſino vectus redit: eique acclamatur, *Oſanna* Io. 12. Matt. 21. Luc. 19.

3. ☽ Re-

3. ☽ Redit Bethaniam, & in ficu arida fructus fruſtra quærit, eamque ideo deteſtatur. ibidem.

4. ♂ Redit Hieroſol. & ad obedientiam, etiam male viuentibus iis qui ſuper Moyſis cathedra ſedent, exhibendam hortatur, Matt. 23. templiq́; & Hieroſolymorum excidium prædicit Matth. 24.

5. ☿ Cum Hieroſolymis rediiſſet Bethaniam, in oratione cum Apoſtolis perſeuerat.

6. ♃ Venit Hieroſolymam: lauat diſcipulorum pedes: Paſcha edit Matth. 26. Ioannis 12. in hortum ſecedit: capitur.

7. ♀ Crucifigitur: ſed ita, vt eo ipſo die ſeptem eius intueri liceat ambitus & circuitiones. *Prima* fuit ab Annæ domo ad Caipham. *Secunda.* ab hoc ad Pilatum. *Tertia.* ab hoc ad Herodem. *Quarta.* ab hoc ad Pilatum. *Quinta.* ab hoc ad Iudæos pro prætorio ſtantes, & *Crucifige* vociferantes, cum dictum eſt, *Ecce Homo. Sexta.* ad Pilati tribunal, in loco, qui dicitur *lithoſtrotos*, Hebraicè autem *Gabbatha. Septima. in eum, qui dicitur Caluariæ locum, Hebraice Golgatha, vbi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos latrones, hinc & hinc, medium autem* IESVM. Ioan. 19. verſu 17. 18. Vnde & in piam itinerum iſtorum recordationem ſolita maiorum noſtrorum pietas, quæ & alicubi adhuc viget, vti Romæ, Coloniæ, alibi; Eccleſias ſeptem, aut altaria ſeptem, ipſo paraſceues die, cum precibus, Dominicæque paſſionis meditationibus obire, prout in quodam de his libello annotauit D. Bambergenſis ſuffraganeus *Feuchtius*. Hi profecto IESV noſtri circuitus diabolicam Hierichuntem peſſumdederunt: eius muros perfregerunt: turres, aggereſque omnes euerterunt: & hoc etiamnum tempore pergunt ſemper euertere. Videntur ii quidem, cum & olim ab ipſo Ieſu, magno ſilentio, magnaque modeſtiâ & inuſitato prorſus modo fierent, & nunc proponuntur; in mundi huius oculis ridiculi, peneque hiſtrionici, & contemnendi. ſed eorũ vis, quæ quantaque fuerit, ſemperque ſit, docet euentus. Nam 1. Corinth. 1. v. 27. *quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea, quæ ſunt, deſtrueret.* Sed obſerua Ioſue non circuiſſe ſolum; quin habuiſſe comites quamplurimos ex omni ordine ac ſexu, vt diſcamus omnes, nobis quid agendum, prout ſuprà expoſitum quæſt. 9. 10. 11. & 25. Inuitat ipſe noſter Ioſue nos, & ait Lucæ cap. 9. verſu 23. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me.* Huius ilico vocem audiẽrunt Apoſtoli. & totum coniunctiſſimis animis, mutiſſimiſque, dum irriderentur, contemnerentur, opprimerentur; linguis ac faucibus Hierichuntinum hunc orbem circuierunt. His ſe deinceps, per ſæcula omnia, cõiunxere Martyres, Confeſſores, & quotquot Deum amarunt, ſalutemque ſuam æternam ſedulo quæſierunt pii ac ſancti ex omni ordine, ſexu, ætate ac ſtatu homines. *Omnes enim, qui piè volunt viuere in* CHRISTO IESV *perſecutionem patientur.* 2. Timoth. 3. 12. *Exeamus ad eum extra caſtra: improperium eius portantes. Non enim habemus hic ciuitatem permanentem: ſed futuram inquirimus.* Hebr. 13. verſu 13. Clamemus ad Deum: clamemus in precibus & gemitibus: clamemus ad homines, & ab hæreſibus ac vitiis eos euocemus: clamemus in concionibus, cohortationibus & diſputationibus. vt Hierichuntinorum errorum corruant mœnia: ſternantur omnia flagitiorum propugnacula: concidant & humi omnino iaceant omnes omnis ſuperbiæ, auaritiæ, luxuriæ, aliorumq́; ſcelerum turres. Feliciſſimum tunc nos excipiet ſabbathum. Tum gaudebimus & exultabimus, ſicut qui inuenit ſpolia multa. Primum & munitiſſimum adeundæ promiſſæ hæreditatis: terræq́; lacte ac melle affluentis repagulum ſublatum erit. noſtris inſanæ mundanorum palatiorum ſubſtructiones & ſuperba domorum culmina calcabuntur pedibus. Dolor verò, dedecus, ruina, & vorax,

rax, æternaque flamma infeliciſſimos mundi huius Hierichuntinos in perpetuum diſcruciabit. Sed iam de vrbis huius agamus anathemate.

QVÆSTIO XXXIII.

Quid anathema & cherem?

QVod Hebræis eſt *cherem*, hoc & Græcis & Latinis *anathema* eſt. Sed *cherē* illud valet rem, quę hominum vſui eripitur, penituſq; ab humana cōmuniq; cōſuetudine tollitur ac remouetur. Fit autē hoc dupliciter, dupliciq; de cauſa. Vel.n. Deo conſecratur, & cōſeruatur, vt res ſancta ſit, & eius miniſterio, cultui & honori dicata: vel aboletur, è rerum natura exterminatur, quòd impura, nefaria, & omni vſu indigna ſit. *Prioris exemplum* illuſtre poſitum eſt Leu. 27. v. 28. Nam quod interpres noſter vertit, *omne, quod domino conſecratur, ſiue homo fuerit, ſiue animal, ſiue ager, non veniet, nec redimi poterit,* Hebraicè eſt; *omne cherem, quod tacherim*, id eſt, *deuouerit homo Domino ex omni re quæ ipſius eſt, ex hominibus, & in pecore, & ex agro poſſeſſionis ſuæ, non vendetur, neq; redimetur.* Rurſum quod in textu noſtro ſequitur; *Quidquid ſemel fuerit conſecratum, ſanctum ſanctorum erit Domino,* Hebraicè eſt; *omne cherem, ſanctitas ſanctitatum eſt*: Denique quod v. 9. ait noſter, *omnis conſecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, ſed morte morietur;* in Hebræo eſt; *omne cherem, quod iacheram*, ſeu *deuouebit ex homine, non liberabitur, morte morietur.* Vbicumq; verò iſtud *cherem* eſt, & in latino *conſecratum*, aut *conſecratio*, illic in Græco ſemper eſt ἀνάθεμα. Similiter Num. 18. v. 14. quod à noſtro vertitur, *omne, quod ex voto rediderint filii Iſrael, tuum erit*; in Hebræo eſt, *omne cherem in Iſrael, tibi erit*, in Græco πᾶν ἀνατεθεματισμένον ἐν υἱοῖς ἰσραὴλ σοὶ ἔσται. *Poſterioris* generis *exempla* ſunt Iud. 7. v. 1. & 12. 3. Reg. 20. v. 39. hic c. ſequenti v. 1. & hoc ipſo c. v. 17. & 18. Vbi Hebraicè ad verbum ſic. *Et tantummodo vos cuſtodite ab ipſo cherem, ne forte tacherimou, & accipiatis de ipſo cherem, & ponatis caſtra Iſrael in cherē, & conturbetis ea.* Vult autem Radak vnum & idem valere illa, *ne forte tacherimu, & accipiatis de ipſo cherem*; idque ferè amplectuntur recentiores. Sic enim Pagninus, *ne forte accipiatis de anathemate, & tollatis de anathemate*: Maſius, *ne forte anathematizetis, hoc eſt, accipiatis de anathemate.* Et in Commentario, *verbum*, inquit, *tacherimu, hic ſignificat capere rem Deo dicatam, & ſibi ſumere, vt ea, quæ ſubiicitur particula explicat.* Sed ſanè id verbum ſignificat hic anathematizare, id eſt, anathematis reum facere, anathemati ſubiicere, ac perdere, ſiue vt ſubdit textus, *ponere in cherem*, id eſt, in execratione, peccato, ſiue peccati pœna: & v. 21. ſimiliter. Rurſumque particula *&* quæ ſubditur, vim habet cauſalem ſic; ne vos ipſos anathematis reos faciatis, quia de anathemate acceperitis, quemadmodum Iſaiæ 64. verſu 5. *Tu iratus es, & peccauimus*, id eſt, quia peccauimus. Et integram orationem iſtam omnino confirmant illa verba Deuteronom. 7. verſu 26. *Non inferes quidquam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, ſicut & illud eſt.* Ideoque noſter interpres benè non quidem verbo verbum, ſed ſententiam reddidit, & dixit. *Vos autem cauete, ne de his, quæ præcepta ſunt, quidpiam contingatis, & ſitis præuaricationis rei, & omnia caſtra Iſrael ſub peccato ſint, atque turbentur.* Idemque ſpectarunt 70. cum verterunt μήποτε ἐνθυμηθέντες ὑμεῖς αὐτοὶ λάβητε ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος. Cum enim θυμὸς *iram* non rarò ſignificet, vnde eſt θυμαίνειν, θυμοῦσθαι, & apud Ariſtophanem ὀξυθυμεῖν *ira præcipiti excandeſcere*; apud Plutarchum in Matio περιθυμεῖν *ira valdè accendi*: apud Suidam συνθυμεῖν *ſimul iraſci*; acceperunt 70. ἐνθυμεῖν non tantùm pro *cogitare* & *in animo verſare*, ſed etiam pro *iraſci*, ſeu *in ira eſſe* actiuè & ἐνθυμεῖσθαι pro *eum eſſe*,

tui

cui alius iraſcitur, ſiue *in ira eſſe* paſſiuè. Ideoque ipſorum hæc mens eſt; *ne forte in ira* (ſcilicer Dei) *ſitis*, ſeu, *ne forte ii ſitis, quibus ob prauaricationem iraſcitur Deus, eo quod de anathemate acceperitis*. Hoc Maſio in mentem cum non veniſſet, veluri ludos ipſis 70. hic affinxit. Nam *primò* vult eos *daleth* pro *reſch* in Hebræo legiſſe. *deinde* verbi Hebræi literas transpoſuiſſe, ſicque pro *tacherimu* feciſſe *tachmedu*. *Tertiò*. ἐνθυμηθέντες poſuiſſe pro ἐπιθυμοῦντες. Sed licet ita ἐνθυμηθεὶς Achan ſequenti cap. 7. in 70. dicarur verſu 21. nihil horum tamen hic vel neceſſarium, vel opporrunum. Patet eo modo, quem tradidi; ſumma eorum, noſtrique, & Hebræi texrus concordia, verusque ſenſus, quem etiam, ob rei euidentiam, potiusque alterum illum ii ſecuti ſunt, qui ab noſtro interprete ad Rabbinicas, nouasq; interprerariones libentiſſimè alioquin abeunr Iunius & Tremellius. Hæc enim eorum verſio: *Veruntamen vos tantùm ſeruate vos ab anathemate, ne efficiatis vos anathema, accipientes de iſto anathemate: & ſubiicientes caſtra Iſraelis anathemati perturbetis ea.* Eſt aurem ex his perſpicuum, quemadmodum nomen *Cherem* accipitur dupliciter in bonam ſcilicet, malamque rem: ita etiam & verbum *hecherim*. Nam ſuprà bis ex Leuit. 27. verſu 28. & 29. pro *vouere, Deoque aliquid conſecrare* poſirum eſt: & alias ſæpiſſimè pro *anathemati ſubiicere, diſperdere, occidere, auerruncare* legitur vt ſuprà capite 2. verſu 9. infrà cap. 10. verſu 1. verſu 28. 35. 37. cap. 11. verſu 11. 12. Iud. 20. verſu 17. Regum. 15. verſu 9. & 18. Iſai. cap. 11. verſu 15. 50. verſu 26. cap. 51. verſu 3. Deuteronom. 2. verſ. 34. cap. 22. verſu 28. &c. Id verò reddunt 70. modo ἀναθεματίζειν, vt hic verſu 21. vbi Ioſuæ tribuunr tamquã auctori, quod in Hebræo & Latino, Græcisque quibusdam, rribuirur omnibus: modo ἐξολοθρεύειν vr ſuprà cap. 2. verſu 10. vbi Chaldæus verbo *gamar* vſus eſt; modo aliter. Vnde Latinis eriam eſt *anathematizare*, & apud Sanctum Auguſtinum, *anathemare*. Quando vero res quæpiam Deo conſecratur, neque tamen è medio aufertur, ſed conſeruatur, ſolet ferè ſemper vocari à Iudaicis quidem poſteriorum temporum Rabbinis *Corban* & lenius *Coban* à *Corab*, quod valet offerre: vt in Thalmud patet tract. de iureiurando, & votis: à Græcis verò ἀνάθημα, interdum tamen etiam ἀνάθεμα vt oſtendit quæſtio 121. apud Sanctum Iuſtinum, & promiſcuus eorum nominum vſus apud Andream Cæſarienſem in Apocalyp. 22. fol. 108. Sanctum Chryſoſtomum homilia ſexta ad Epheſ. fol. 1070. Prudenrium in Pſychomachia de auaritia, quemadmodum pro rei alicuius operculo vſitarum ἐπίθημα, & ἐπίθεμα. Rarior tamen iſta confuſio: & vbi malam in parrem ſumarur ἀνάθημα, legere non memini. De hoc autem dixi aliquid in Iudith. 16. fol. 406. Quod verò ſic abolerur & perditur, dicirur eriam *Deo dari*, vnde hic verſu 17. cum dictum eſſer, *ſit ciuitas hæc anathema*; confeſtim additur; *& omnia quæ in ea, ſint Domino.* Sic enim legendum viderur, vr clariùs, quod in Hebræo eſt, exprimarur: aut certè iſtud, *ſint*, ſubintelligendum, cum plenè dicendum foret, *omnia quæ in ea ſunt, ſint Domino.* Sed iſta *dari Deo* dicunrur, quia in ipſius honorem ac reuerenriam, veluti nefaſta & ſceleroſa tolluntur, ac in nihilum rediguntur. Alia verò, vt ſuprà dictum eſt, conſeruantur, ſicque diuino cultui, velut pura, caſta, & ſancta applicantur.

QVÆSTIO XXXIV.
Quotuplex anathema ſit?

ANathema, vt ſuperiore quæſtione dictum; vel ſalutare, vel exitiale eſt, & quia de hoc exiriali iam agitur; eius cauſæ hic percurrendæ. Ac *primò* quidem *finis*. Licer enim vt ſuprà dictum; fiant in Dei honorem anathemata omnia; hoc ramen genus proximè ad peccata puniendum, eorumque dereſtarionem oſtendendum, & hominibus perſuadendum refertur, prout infrà parebit.

bit. *Secundò. Efficiens* cauſa: imperans quidem; Deus, vel homo: exequens; homo. *Tertiò. Forma* eſt rerum ipſarum ab humano vſu ſeiunctio, & abolitio: ad eamq; referri poteſt ipſe ſeiunctionis & abolitionis *modus*, qui pro rerum varietate varius eſt. Quædam enim comburuntur, quædam mactantur, quædam morte tantummodo ciuili afficiuntur, ut licet viuere ac eſſe ſinantur, ſic tamen quaſi mortuæ iam forent; ab omni ſeponuntur conſuetudine. *Quartò. Materia* duplex eſt. Vna propria *proxima*, homo ſcilicet impurus, qui ea pœna dignum admittit peccatum. Minus propria & quaſi *remota* eſt, quidquid ad huiuſcemodi hominem in hiſce inferioribus creaturis propriè pertinet, vti veſtes, facultates, ſupellex, domus, agri, vrbes, vxor, & liberi. Colliguntur hæc omnia ex citatis quæſt. 23. ſcripturis: & quoad mortis illius ciuilis modum, è variis ſcriptoribus. Nam *primò* teſtatur Elias Levites in Thisbi verbo *Schamattha* tripliciter apud Iudæos anathemate hominem feriri, vt videlicet ſit *Nidui, Cherem*, & *Schamattha*, prout in Eſdræ vltimo expoſui. Ioſephus libro ſecundo de bello capite ſeptimo; *Eſſeni deprehenſos in peccatis*, ait, *à ſua congregatione depellunt: & qui taliter fuerit condemnatus, miſerabili plerumq; morte conſumitur: illis quidem ſacramentis & ritibus obligatus, neq; capere ab aliis oblatum cibum poteſt; herbas verò more pecudum decerpens, & fame exeſus per membra corrumpitur: ob quod etiam plurimos plerumq; miſerati, extremum ſpiritum agentes receperunt; ſufficientem pro peccatis eorum quæ uſq; ad mortem adduxerat, pœnam luiſſe cenſentes.* Apud Romanos, qui ob nefandum aliquod ſcelus diris publicè deuotus erat, poterat à quolibet impunè occidi, ut ait libro 1. Diodorus. De Druydis narrat libro ſexto de bello Gallico Cæſar hæc: *De omnibus controuerſiis, publicis, priuatisq; conſtituunt; & ſi quod eſt admiſſum facinus, ſi cædes facta, ſi de hæreditate, de finibus controuerſia eſt, iidem decernunt, præmia, pœnasq; conſtituunt. Si quis aut priuatus, aut populus eorum decreto non ſtetit, ſacrificiis interdicunt. hæc pœna apud eos eſt grauiſſima, quibus ita eſt interdictum, ij numero impiorum, ac ſceleratorum habentur; ab ijs omnes decedunt, aditum eorum, ſermonemq; defugiunt, ne quid ex contagione incommodi a cipiant: neq; iis petentibus ius redditur, neq; honos ullus communicatur. Erranti viam non monſtrare, Athenis execrationibus publicis ſancitum eſt*, inquit libro 3. de officiis Cicero. Poſt imprecationes verò mitti ſolebant in mare candentes maſſæ ferreæ, vt in Ariſtide narrat Plutarchus. Quomodo apud Chriſtianos & quotuplex *excommunicatio* ſit, quid efficiat, & quomodo feratur, dixi in tractatu de cenſuris Eccleſiaſticis. & videri poteſt Annalium tomo primo Reuerendiſſimus Baronius, anno Domini 57. Sed reſpectu materiæ colligenda hæc diuiſio, ut aliud ſit anathema generale, quo & homo, & eius omnia omnino delentur: aliud particulare, quo vel non deletur homo, vel eius non omnia.

QVÆSTIO XXXV.

Hierichuntinum anathema cuiusmodi?

GEnerale cenſendum foret, niſi primo ex hominum anathemate fuiſſet *Rahab* cum propinquis & familiaribus omnibus, quos illius continerent ædes, excepta: ex rerum anathemate, metalla, metallicaq; omnia. Cæteroquin homines vrbis totius omnes, etiam fœminæ, ſenes, pueri & iuuenes omnes occiſi ſunt: pecudes item omnes: ædificia & vrbis quidquid adhuc ſtabat, incenſum: ita ut cæſorum & hominum, & pecudum cadauera eodem incendio deflagrarint omnia; veſtes item omnes, & ſupellectilia, quæ metalli expertia. Vide ſuprà q. 23.

QVÆSTIO XXXVI.

An Hierechuntino Anathemate comprehendi rectè potuerunt vrbis illius matres, virgines, puellæq; omnes?

RECtè in Camillo Plutarchus. ***Sæua res bellum eſt, cumulumq; ſecum trahit iniuriarum & violentiæ.*** Sunt tamen viris bonis certæ belli leges. Neque enim ita eſt ad victoriam incumbendum, quin ſceleſtè & impiè factorum nomen declines. Ideoque, vt diſtinctiùs reſpondeam; duas conſtituo propoſitiones. ***Prima***, Generatim loquendo, fœminarum omnium vitæ in bello, maximè cùm vrbs aliqua expugnata, & in manibus iam victoria eſt; parci debet. I. Quia bellum, ſi quidem iuſtum; vel ad nocentes plectendos, vel ad eorum vim ac iniurias arcendas & propulſandas ab innocentibus ſuſcipitur. At generatim & communiter loquendo, non ſunt fœminæ nocentes, neque vim & iniuriam inferunt. ***Secundò***, Eorum auctoritate vel infertur, vel illatum excipitur bellum, qui Rebuſpublicis præſunt, communiaq; negocia ex officio, vel conſilio vel manu adminiſtrant. At communiter à Rerumpublicarum gubernatione, curijs, & dignitatibus excluſæ ſunt fœminæ. In Digeſtis libro tertio, ***De mun. & hon.*** ait Imperator. ***Corporalia munera fœminis ipſe ſexus denegat.*** Vnde & à feudis excludi ſolent, prout oſtendit Alexander conſilio 30. Decius conſilio 139. ***Tertiò***, Ipſe per ſeipſum ſexus imbellis eſt, infirmus, & miſericordiâ potiùs, quam vi & ferro dignus. ***Quartò***, Ita docent Iuris Interpretes, vt in Couarruuia videbis in regulam ***Peccatum*** p. 2. Victoria relectione ***de iure belli & Indis***, Bellarmino libro tertio ***de Laicis*** cap. 15. Imo & è Gentibus Seneca. 4. Octa ***fœmina***, inquit, ***nomen hoſtis non capit:*** Statius Sylu. ***Stat ſexus rudis inſciusq; ferri.*** Narrat libro quarto Diodorus, apud Troglodytas à fœminis prælia dirimi, nefaſque duci, eas vllo pacto lædere. Alexander Magnus apud Curtium libro quinto. ***Cum captiuis***, inquit, ***& fœminis gerere bellum non ſoleo. Armatus ſit, oportet, quem oderim.*** ***Quintò***, Ecce verò & diuina lex Deuteronom 20. verſ. 13. ***Cùm tradiderit Dominus Deus tuus vrbem in manu tua percuties omne, quod in ea generis maſculini eſt, in ore gladij, abſque mulieribus.***

II. Sunt cauſæ nonnullæ, ob quas in bello, etiam poſt victoriam, fœminas occidere liceat. ***Prima eſt:*** ſi ſint fœminæ ipſæ ſceleri ac iniuriæ, ob quam bellum eſt; affines. Num. 25. Moabitides fœminæ Iſraelitas ad fœdam libidinem ac idololatriam pellexerant. Ob hoc illatum Moabitis bellum Num. 31. Sed communi de fœminis non occidendis regula paulò antè poſitâ, cùm vſi fuiſſent Iſraelitæ, iratus Moyſes, principibus exercitus, tribunis & centurionibus, qui venerant de bello ait verſ. 15. ***Cur fœminas reſeruaſtis? Nonne iſtæ ſunt, quæ deceperunt filios Iſrael ad ſuggeſtionem Baalam, & præuaricari vos fecerunt in Dominum ſuper peccato Phogor, vnde & percuſſus eſt populus?*** Pergit verò in iuſtâ & ſanata hac irâ Moyſes, & ijs, quæ ad flagitium illos inflexerant, ſupplicium fœminis imponit verſ. 17. ***Ergo cunctos interficite quidquid eſt generis maſculini, etiam in paruulis: & mulieres quæ nouerunt viros in coitu iugulate. Puellas autem & omnes fœminas virgines ſeruate vobis.*** Hinc & ſapienter Poeta, dum Aeneid. 2. Aeneam ardente Troia, diſputantem inducit, Helenamne mali totius facem & cauſam à medio tolleret, ait iri datum laudi, ſi non nefarium modo, ſed ipſum veluti nefas tolleret.

——— ***etſi nullum memorabile nomen***

Fœminea in pœna eſt, nec habet victoria laudem.
Extinxiſſe nefas tamen, & ſuperaſſe merentis
Laudabor pœnas:

prout non leuiter hoc ipſum expendit in Poëtica contra Tuccam, Varum, Seruium & horum auctoritate commotum Caſertanum 5. de ſi. cap. 14. Iulius Cæſar Scaliger libro tertio cap. 12. & 24. Modicius cap. 4. *Altera cauſa* eſt; ſi contra morem, hoſtilia manu & armis molirentur fœminæ, ut Pentheſilea furens, totaq; Amazonum, quidquid Bertus, Gentilis, & alii neſcio qui dicant; fabula. Sicq; apud Vopiſcum non malè Aurelianus mulierum, quæ virili habitu pugnarent, cæcidit multas, in triumphum etiam quaſdam duxit. *Tertia*, ſi Reipublicæ, hoſtiliumq; partium tanta eſſent crimina, tamque graues iniuriæ, ut ſolorum iris virorum mors expiandis non ſufficeret. Sunt enim etiam fœminæ quædam Reipublicæ portio, quoddam virorum ipſorum bonum. ita, ut ob illorum etiam ſolorum ſcelera, poſſint hæ, illorum in pœnam, truncari. idq; factum ſæpè. Vnde cùm Germanos hoſtes lætos, feſtamque noctem ac ſolennibus epulis ludicram agitantes aggreſſus eſſet Germanicus, *Non*, ait lib. 1. Annalium Tacitus; *ſexus, non ætas miſerationem tulit. Quartâ*; ſi ab ijs periculi poſtmodum aliquid victoribus rectè timeretur. Idem apud eundem Tacitum Annalium libr. 2. Germanicus, ſuos orabat milites, *inſiſterent cadibus: nihil opus captiuis: ſolam internecionem gentis, finem bello fore. Quinta*, ſi iubeat Dominus. Huic enim ſumma, & contra quam excipi nihil poteſt, vitæ neciſque mortalium omnium poteſtas: & verò cædes eiuſmodi, abſque grauiſſimâ quapiam causâ, nunquam benigniſſimus iubet Dominus. Sic Deut. 2. verſ. 34. cap. 3. verſ. 6. 1. Reg. 15. Cauſa verò hæc, vel vna ex ijs, quæ iam expoſitæ ſunt, eſt, vel alia quapiam ſimilis, noſtræ licet animorum cæcitati obſcura. Rectè ſiquidem quæſt. 36. & 49. in Iudices Diu. Auguſtinus; itemq; quæſt. 56. in Leuiticum, *Dei iuſſio ſemper pro lege eſt*, etiamſi iuſſionis nos ratio lateat. Hierichuntinum verò anathema iuſſit Dominus, uti quæſt. 18. oſtenſum ſuprà: & maiores natu fœminæ idolatriâ, cæteriſque ſceleribus, quæ punita volebat Dominus Geneſ. 15. non vacarunt: minores verò ciuitatis totius portio, & quodam parentum ſuorum bonum fuerunt, eaque propter anathemate iſto rectè omnes incluſæ.

QVÆSTIO XXXVII.

An eodem anathemate infantes, pueri, & decrepiti ſenes rectè comprehenſi?

EOdem ferè hic modo, quo ad ſuperiorem quæſtionem reſpondendum. *Primò* Communiter in bello, victoriâ iam partâ, nex infantibus, pueris, decrepitiſq; non infereda. Nam *Primò*, infantes ac pueri prorſus innocentes ſunt. *Secundò*, In Reipubl. adminiſtratione nullam partem obtinent. *Tertiò*, Ætatis infirmitas miſeratione quàm internecione dignior. Senum verò ferè eſt Rempublicam gerere, ab ijs & ex ijs, *Senatus*. Conſilio nocent hoſtibus interdum, plurimùm. imò etiam hortatu & exemplo: quia tamen corporis effœtæ ipſis vires, manus elanguidæ, membra imbellia, vt per ſe nihil magnoperè aduerſarios poſſint lædere: quia morti iam vicini ſunt: quia ætas illa venerationis, &, ſi ærumnoſa ſit, miſericordiæ non habet parum, ſolet ijs communiter à moderatis Ducibus exiguum illud, quod ijs ſupereſt, vitæ condonari. Et ab infantium quidem cæde Dei iuſſu compeſcuntur omnes Deut. 20. verſ. 14. Sed præclara de iis Camilli oratio, quæ admiratione ptimum, deinde imperii, nominiſq; Romani amore hoſtes impleuit: apud Liuium lib. 5. decadis 1. legitur, cùm ad

illum Faliſcos obſidentem Proditor ludimagiſter pueros, quorum parentes capita ibi rerum erant; adduxiſſet. *Nobis*, ait, *cum Faliſcis, qua pacto ſit humano, ſocietas non eſt: Quàm ingenerauit natura vtriſq; eſt, eritq. Sunt & belli, ſicut & pacis iura, iuſteq. ea non minus, quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non aduerſus eam ætatem, cui, etiam, captis vrbibus, parcitur: ſed aduerſus armatos.* Vide & Valerium libro ſexto capite ſecundo, Florum libro 1. Dicit libr. 3. *de in & re*, Alphenus, dictatque ratio, *liberis, qua non à patre, ſed à genere, à ciuitate, à rerum natura tribuerentur, ea manere incolumia.* Fuit in probro ſecus facere. Tacitus libro tertio hiſtoriarum. *Grandæuos ſenes exacta ætate fœminas, viles ad prædam in ludibrium trahebant*, in Cremonenſi ſcilicet excidio. *Secundò*, cauſæ tamen eſſe poſſunt, quæ iuſtam eorundem omnium efficiant cædem: ſuntque eædem prorſus, quæ in ſuperiori quæſtione fuerunt: ſed quoad ſenium prima & ſecunda: quoad idem ſenium, & infantiam atque pueritiam tertia, quarta, & quinta. Et ſic Pſalm. 136. *Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.* ſic Deut. 2. verſ. 34. cap. 3. verſ. 36.

QVÆSTIO XXXVIII.

An iumenta & pecudes, veſtes, & inanima alia res eodem rectè anathemate comprehenſa?

Quid meruere boues animal ſine fraude, doloq.?
Et quid oues & aues? quid apes? quid equi? quid aſelli?
Quid veſtes, poſtes? quid aromata, balſama, palma?

NIhil vel animalia, vel inanima hæc omnia, cùm culpam non admiſerint, pœnæ meruerunt. Mactantur tamen, cremantur, & diſperduntur, quia iis creaturis ad Creatoris iniuriam abuſi erant impii: quia hoc impiorum abuſu, quodam veluti contagio, impuratæ fuerunt: hæc in quibus, deſerto contemptoque Deo, ſuam fœlicitatem iidem conſtituerant: hæc denique illorum bona, opes & facultates erant. Accedit, quòd, earum rerum exitio, mortalibus omnibus ingens Dei erga impios ira magis ob oculos conſtituitur: maiorq; ad ſcelera omnia exhorrẽda & defugiẽda terror iniicitur. Id & locis antea citatis ferè omnib. patuit. Alioquin opimã ex his prædã egiſſent libentiùs, Iſraelitæ; pepercíſſent ædificiis libentiùs quaſi iã ſuis, vti captis Sardib. monebat Cyrũ Crœſus apud Herodotũ libro 1. *Nemo n. vaſtat ſua*, inquit Theba. 4. Seneca. & apud Liuiũ lib. 32. milites obnixè monet ſuos Quinctius, vt, quaſi ſuæ iam ditionis, rationem haberent eius, quam tenebant: Meſſaniorum ſanè villas non demoliebantur, neque ſuccidebant arbores Lacedæmonii, quoniam eum iam ſuum agrum ducebant. In his verò ædificiis facilè intelligitur, magnifica fuiſſe Regis palatia: Magnifica Deorum fana, & lucos. Sacra, profana in igne conſiderunt omnia. Vnde mihi etiam voluiſſe videtur vaſtari Deus, perdi, & incendi hæc omnia, vt Iſraelitas aſſuefaceret cupiditatibus ſuis frænum inijcere: auaritiæ modum ponere: manus abſtinentes habere: ipſorumque obedientiam, abſtinentiam, & virtutem in exemplum poſteris omnibus ſtatuere.

QVÆSTIO XXXIX.

Vrbi tam pulchra ac opulenta, cur anathema inflictum tam dirum?

HÆretici quidam in ſanguinarium Ioſuę animũ cauſam coniecerunt. Sed ij & ex dictis iã confutati, & multo ex iis amplius, quæ infrà dicẽtur. Thalmudicorum

dicorum quidam tract. de ſabb. capite 1. cauſas tres alias tradiderunt. *Prima*, quòd exiſtimarit Ioſue cum nefariis illis urbibus, quatum Deut. 13. v. 15. 16. 17. *πανωλεθρία* præcipitur, patem impiæ hierichuntis cauſam eſſe. *Secunda*, quòd vrbem die ſabbati, ut ſuprà dictum q. 29. captam, merito ei cui ſabbatum dicatum, cenſuerit dicandam, vt iſtius cauſa & honore funditus exterminaretur. *Tertia*, quòd legem de primitiis Deo offerendis Numerorum 15. ſancitam, in vrbibus etiam captis obſeruandam duxerit. Ideoq; cum vrbium in Chananæa ciſiordanica captarum eſſet omniũ prima Hiericho, eam Domino ut primitias quaſdam obtuliſſe. Sed ab illis dicuntur hæc, quaſi ſuapte ſponte, non alterius iuſſu anathematis vrbem iſtam damnarit Ioſue, quod ſuprà quæſtione 18. negatum. Ideoq; dicendum, feciſſe hoc Ioſue *primò* quia iuſſit Dominus. Iuſſit autem Dominus *primò* ob Chananæam ciuitatis huius impietatem & nequitiam. *Secundò* vt Chananæi deinceps alii exitio, cladeq; tanta percellerentur, Iſraeliſq; filiis decretam diuinitus poſſeſſionem cederent. *Tertiò* vt Chananæorum eorundem qui vellent, reſipiſcerent, miſericordiamq; Dei, ac Ioſuæ dexteram poſcerent, veram religionem capeſſerent, verò Deo pie caſteq; ſeruirent. *Quartò* vt quàm deteſtabilia peccata ſint, quæ pœnis tantis in hoc etiam ſeculo afficit Dominus, alioqui benigniſſimus; intelligatur. *Quintò* vt non humanis artibus, gladiis, ac viribus, ſed ſoli Dei potentiæ vrbis huius expugnatio aſſcriberetur. *Sextò* Potuit etiam Dominus cauſas, & hac ipſa, & ſuperiotibus quæſtionibus tactas concurrere voluiſſe omnes: ſicuti ſenè illam de primitiis tradunt Ioſephus libr. 1. cap. 1. Theodoretus q. 6. alii. Imò licet vnus Dei iuſſus Ioſuæ ad cædes flammaſq; iſtas eſſe ſatis potuerit: nihil tamen obſtat, quo minùs vir & prudens & erga Numen religioſus ſpectare alias etiam cauſas potuerit. verbi cauſa, ut hæ Deo deuouerentur primitiæ: vt exemplum in impias vrbes, ſi quæ poſtmodum extarent; ſtatutum vnum eſſet. Vnde q. 6. Theodoretus. *Hanc*, ait, *vrbem primam poſt traiectum flumen ceperunt. Sicut ergò præcipit eis ut offerrent primitias fructuum: ita mandauit offerri primitias ſpoliorum. Præterea exercere vult eos per has leges ad obſeruandas leges neceſſarias. Patefacit autem eis potentiam ſuam in vrbe prima captanda ſine armis aut machinis, quæ diſſoluta eſt ſolo tubarum ſonitu: ut cum in acie vincerentur, agnoſcerent ſe ſuccumbendi dediſſe occaſiones, nempe diuinas leges contemnentes.* Sed illa generalis quæ ad ſuperiores etiam quæſtiones patet; non eſt aſpernanda ratio, voluiſſe Dominum, quid in mundo iſto futurum eſſet, demonſtrare. Huius enim typus eſt Hiericho. Erunt ergo formidoloſiſſimi terræmotus, bella cruentiſſima, peſtes exitialiſſimæ, quibus hæc ſupremis diebus, mundi machina, eiusq; incolæ mortales delebuntur, ſubſequetur deinde horrendum, quod reſidua depopulabitur & hauriet omnia, incendium. Habet namq; in Hiericho locum quòd 2. epiſt. c. 2. v. 6. dixit S. Petrus: *Ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens (*Deus*) euerſione damnauit, exemplum eorum, qui impiè acturi ſunt, ponens.* Vide Origenem q. 6. ſub finem.

QVÆSTIO XL.

Cur ab anathemate iſto excepta metalla? & quid iis factum?

QVæ, cur Hierichuntis veſtes, fruges, ſuppellectilia, inanimaq; alia bona omnia in cinerem redigerentur, cauſæ q. 38. dictæ ſunt, eædem in metallis, auro, argento, ære, ac ferro hærent. Cur ergò excepta? Commouit ea quæſtio Maſium, vt fol. 110. negaret in Hierichuntinæ religionis deteſtationem, & contagii expiationem cætera illa incendio hauſta. Sed reſpondenda hic duo. *Primò* Cur aurum, argentum, aliaq; metalla ſeruata ſint, vna indicatur à textu cauſa, v. 19. & 24. *vt in domus* ſcilicet Dei *theſaurum inferrentur.* Sciendum enim

primò antè Salómonicl templi exædificationem, ipſum Domini tabernaculum vbicunq; tandem locorum eſſet, vocatum fuiſſe *domum Domini*. Sciendum *ſecundò* fuiſſe aliquem diuinæ domus huius theſaurum, in quo reponerentur & aſſeruarentur, quæ Deo ipſi conſecrarentur, vt patet Num. 31. v. 54. 2. Reg. 8. verſ. 11. Verùm abſoluta nondum quæſtio eſt. Solicitat enim adhuc illa dubitatio animum, cur in Dei theſaurum hunc non illata frumenta, è quibus vel in ſacrificia, vel in Leuitarum & Sacerdotum alimoniam panis? non oleum, & vinum, è quibus libamina, & Leuitarum potio eſſet? non coccus, purpura, & ſimilia, è quibus tabernaculi opercula fierent, vt Exodi 25. & 35? Sed metalla, & quidem tantùm? Reſpondet quæſt. 25. Abulenſis ea, quæ ſuo vel vſu, vel abuſu potiùs, contaminaſſent Gentiles, non potuiſſe Dei cultui admoueri & conſecrari, niſi omnium maximo & efficaciſſimo piandi modo expiata fuiſſent. Is autem eſt, ut in ignem conijciantur, & ab eo allambantur. Sic enim Num. 31. verſ. 22. *Aurum & argentum, æs & ferrum, & plumbum & ſtannum, & omne, quod poteſt tranſire per flammam, igne purgabitur.* Quæ verò in Iſraelitarum ſiue Leuitici, ſiue Laici ordinis vſum, ex hoſtium præda, venire debebant, ea ſatis erat leniori expiari piaculo, aquâ ſcilicet piaculari. Subditur enim ibidem. *Quicquid ignem non poteſt ſuſtinere, aquâ expiationis ſanctificabitur.* Vterque verò expiandi modus generatim antea verſu 20. præſcriptus erat: *De omni præda, ſiue veſtimentum fuerit, ſiue vas, & aliquid in vtenſilia preparatum de caprarum pellibus, & pilis, & ligno, expiabitur.* Quia igitur metalla ignis vim ferre, & quidem ſola potuerunt, ideò in domini theſauros importata: Sed, vti dictum eſt; poſteaquam expiata & perpurgata.

Cauſæ poſſunt aliæ plures afferri. *Prima.* Metalla omnium diutiſſimè ſeruantur, & abſque detrimento, corruptioniſque vitio cuſtodiuntur. *Secundò,* Erat ædificandum olim templum: multa in eo vaſa è metallis variis conflanda. Eam igitur materiam iam præparare, ut in promptu tunc eſſet, voluit Dominus, prout etiam feciſſe Dauidem legimus, 2. Reg. 8. verſ. 8. 10. 11. 1. Paralip. 22. verſ. 3. & 14. cap. 29. verſ. 2. & 3. *Tertia* cauſa. Conſuluit eo modo Iſraelitarum facultatibus Dominus, ne cùm tantum illud opus exercitaretur ipſa ſumptuum immanitate nimium exinanirentur. *Quarta,* Ne hoc ſtatim bellorum principio, auri argentiq; prædâ nimium onuſti & graues Iſraëlitæ, vel inrumeſcerent, vel ad futura bella langueſcerent. *Quinta,* Quod in Iſraelitarum commodum cedere potuiſſet, hoc ab iis, quaſi donum & manubiarum primitias accipere voluit Dominus, qui fortaſſe ipſos iam in ſacrarium ſuum non futuros ſponte tum munificos proſpiciebat, quam fuiſſent olim Num. 31. v. 49. & 50. niſi occaſio & nouus vel præcepti, vel exhortationis acceſſiſſet ſtimulus. *Sexta,* Significare iſto facto multa etiam docere voluit idem Dominus. *Primò,* Cum iuſtitia ſemper iungendam miſericordiam, & cum pœna lenitatem aliquam Pſalm. 100. Vbi delenda fuit Hiericho i ſtumq; ipſius tectis & opibus exitium inferendum: In quorundam tamen liberatione Dei eminuit bonitas & clementia. *Secundò,* Ex omni anathemare poſſe, quod Deo ſeruiat & gratum ſit, aliquid exiſtere. Quàm multa ſunt hoc in mundo deſpicatiſſima, è quibus tamen ſibi elegit Deus corda optima, ſanctiſſimos homines, miniſtros aptiſſimos? Percurre hominum omnium artificia, ſtatus & ſexus: Deprehendes ex iis, qui, anathematum inſtar, contemnuntur ac reſpuuntur, magnos aliquando viros exiſtere. Et verò quod peccatis anathema vilius & deteſtabilius? Hinc tamen Sanctus Matthæus: vas electionis Sanct. Paulus; Sancta Magdalena: Latro bonus, & alii tam multi. *Tertiò,* Recte conuerti nonnulla, quæ impietati ſeruierunt, in pietatem & Dei cultum, tam in hominibus, quàm in rebus aliis. Sic Apoſtolus Rom. 6. v. 19. *Humanum dico,*

propter

propter infirmitatem carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditia & iniquitati, ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitia, in ſanctificationem. Sic Philoſophia, totaque artium, quæ liberales vocantur; encyclopædia CHRISTI honori & gloriæ celebrādæ, ruendę, ac propugnādæ obſequūtur. Sic idolorum fana in CHRISTI Eccleſias, Deorū ritus & ceremoniæ nōnullæ in CHRISTI honorē verſæ. Quā interdū gaudeo, & CHRISTI de idolis & Gentilium omnium ſuperſtitionib. triumphum lætus laudo, cum in vicino Brerzenheimenſi pago ante templi fores in veteri ſaxo video *Iouem, Iunonem, Herculem*, Deoſque neſcio quos alios, benedictam Chriſtiano ritu aquam ſuſtinentes, ædemq; ipſam ineuntib. & exeuntibus præbentes! *Quartò*, A nobis Deo etiam aurum, ęs & ferrum noſtrum & argentum offerendum. Quid aurum, niſi hominum bona præſtantiſſima bona, ingenium, doctrina, & virtus? Quid argentum, niſi hominum fama, laus & gloria? Quid æs niſi corporis integritas, valetudo & robur? Quid ferrum, niſi bona omnium infima, quæ extra nos ſunt, pecuniæ, fundi, & prædia? Sæculorum diſcrimina per haſce metallorum formas quatuor diſtinxerunt olim Poëtæ, cum *aurea* & *argentea*, & *area, ferreaq́; ſæcula* dicerent, quidni & omnia bonorum genera diſcriminare ſimiliter liceat? D. Auguſtinus epiſt. 41. ad ſuum quondam diſcipulum Licentium; S. ait, *calicem aureū inueniſſes in terra donares illum Eccleſia Dei. Accepiſti à Deo ingenium ſpiritualiter aureum, & miniſtras inde libidinibus, & in illo Satana propinas teipſum?* S. Gregorius libro quarto epiſt. 84. *Erga dulciſſimam mentem glorioſiſſimi filii mei Domini Theodori habeo aliquam querelam: quia donum ingenii, donum rerum, donum miſericordia atque charitatis à S. Trinitate percepit: Sed tamen ſacularibus indeſinenter cauſis adſtringitur, aſſiduis proceſſionibus occupatur, & quotidie legere negligit verba redemptoris ſui. Quid eſt autem ſcriptura ſacra, niſi quædam epiſtola omnipotentis Dei ad creaturam ſuam? Et certe ſicubi eſſet gloria veſtra alibi conſtituta, & ſcripta terreni iam imperatoris acciperet, non ceſſaret, non quieſceret, ſomnum oculis non daret, niſi prius quid ſibi imperator terrenus ſcripſiſſet, agnouiſſet. Imperator cœli, Dominus hominum & Angelorum, pro vita tua tibi tuas epiſtolas tranſmiſit, & tamen, glorioſe fili, eaſdem epiſtolas ardenter legere negligis. Stude ergo quaſo, & quotidie creatoris tui verba meditare. Diſce cor Dei in verbis Dei vt ardentius ad aterna ſuſpires, vt mens veſtra ad cœleſtia regna maioribus deſideriis accendatur. Tanto enim tunc maior ei erit requies, quando modo ab amore conditoris ſui requies nulla fuerit. Sed ad hac agenda infundat vobis omnipotens Deus conſolatorem ſpiritum. Ipſe mentem veſtram ſua præſentia impleat, & implendo leuet.* Sed bene obſeruandum, vt in domum Dei, quæ eſt Eccleſia 1. Tim. cap. 3. donaria hæc inferantur, hoc præſertim tempore, quando huius vndique hoſtes tum multi, tamq; infeſti ſunt. *Quintò*, Cū vero iſta donauerimus, nulla inde nobis elatio, nulla eſſe debet ſuperbia. Nam vere ab eodem Domino eadem nobis prius donata erant, Cor. 4. Neque noſtris vllis meritis eam ab illo gratiam accepimus. Quid? Aurum, argentum, æs, ferrum ſua ne ipſorum præſtantia & dignitate, vt à vaſtitate, incēdio, victorumque ſpoliis eriperentur promeruerunt? Vt in ſacrum Dei ærarium conderentur? vt eius honori & cultui obſequerentur? At inanimis eiuſmodi metallis præſtantiores erant animæ vitæque compotes brutæ animantes, & tot tantique homines, quos aut gladius aut flamma confecit. *Sextò*. E veteris tamen vitæ ſordibus & ſcoriis purgari nos oportet, antequam in Domini gazas intremus. Subeundus nobis pœnitentiæ ignis: ferenda quotidianæ in dicta factaq; noſtra omnia inquiſitionis flamma: Moleſtiarum etiam & tolerantiæ intranda fornax, per quam priſca omnis excoquatur contagio.

QVÆSTIO XLI.

An præter illa quatuor metallorum genera, in Domini theſaurum illata etiam alia ſint, & ex illis quatuor quidquid inueniri potuerit?

DVÆ quęſtionis huius partes ſunt. Et quoad priorem quidem, *de plumbo, ſtanno, aurichalco & chalybe* quæſtio eſt. Ea in theſaurum Domini etiam recondita fuiſſe vidētur. quia horum eadem, quæ metallorum aliorum videtur cauſa, ſiue vſum & oportunitatem cõſideremus: ſiue ipſum Dei honorem & cultum. Vnde & Num. 31. v. 22. 23. nominatim *plumbum* & *ſtannum*; generali vero eorum, quæ ignem ferre poſſunt, nomine *aurichalcum* & *chalybs* inter ea, quæ ſordibus priſtinam repurgari expiarique ad Dei cultum poſſint, recenſentur. At numerata hic non ſunt. forte id factum, quia præcipuis metallorum generibus & extremis, indicata etiam cætera. Summum enim eſt præcipuũ eſt *aurum*, omnium infimũ & viliſſimum *ferrum* de quo pulcher Nicolai Manardi extat Dialogus. Et olim metallorum genera tribus hiſce literis denotabant *a a a.* quæ vti de Ægyptiaeis tradit lib. 17. Ammianus; valebant *aurum, argentum* & *æs*. Quin & in iſta ipſa re Ioſephus libro 5. cap. 1. quandoque aurum & argentum tantummodo nominat, quandoque ſolum æs adiungit, nunquam ferrum. Aut vero quia par, vt dixi, omnium ratio erat, eadem etiam fuit conſecratio. Nolim tamen hic præcipitare. Nam cum tam facile potuiſſent iſta nominari quam alia, mihi ſancti ſpiritus hoc loco ſilentium venerationi eſt. Fortaſſis enim voluit Dominus hac in re Iſraelitarum obedientiam & abſtinentiam exercere, vt quæ nominata eſſent, in Domini gazophylacium inferrentur: aliud nihil præterea, quantumuis vtile, bonum, & excellens. Sic enim primorum parentum virtuti quædam veluti materies fuit arborum in paradiſo diſcrimen, vt aliis veſcerentur, aliis abſtinerēt. Alioqui poſſumus etiam gemmas in Domini theſaurum illatas dicere. quibus nõ ſolent carere orientis Reges. fortaſſis etiam in omiſſis metallis ineſt aliquid, quo vtilia quædam, licet mihi nondum perſpecta, ſignificare voluerit Dominus. *Plumbum* & grauiſſimum eſt, & liquefactu tamen facillimum. *Stannum* argento ſimile eſt, argentum tamen non eſt. *Aurichalcum* item auro ſimile eſt; neq; tamen aurum eſt *Chalybs* ad ſecandum & vulnerãdum ipſi ferro cos quædam eſt. Quis non eos videat plũbeos, qui terrenarum fluxarũq; rerũ cupiditatibus toto animo affixi nimiiſq; curis graues, minimo ſtatim calamitatum igni colliqueſcunt, Deum deſerunt, Catholicam fidem officiumq; omne abiiciunt? An ſtannei non ſunt & aurichalcei omnes hypocritę? præſertim cum & aurichalcum factitium ſit. An chalybei non ſunt qui cædibus delectantur, lites & iras incitant, mucrones & gladios acuũt: Non pertinent hæc ad theſauros Domini: non intrant iſta cælorum regnum. quin vt ab hac etiam terreſtri Eccleſia per excommunicationem & anathematiſmum exigantur digna ſunt.

In altera quæſtionis parte difficultatem pariunt *duo*. *Vnum* eſt grauiſſima illa Domini prohibitio Deuter. 7. v. 25. *Sculptilia eorum igne combures. Non concupiſces aurum & argentum de quibus facta ſunt, neq; aſſumes ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea quia abominatio eſt Domini Dei tui. Nec inferes quidpiam ex idolo in domum tuam ne fias anathema. ſicut & illud eſt. Quaſi ſpurcitiam deteſtaberis, & velut inquinamentum ac ſordes abominationi habebis, quia anathema eſt.* At hoc videmus feciſſe Dauidem Paralip. 14. v. 25. licet alioquin aurum, argentum, æs, & ferrum in futuri templi exſtructionem vndique colligeret, ex hoſtiumq; manubiis coaceruaret, prout ſupra dictum quæſtione 40. *Reſponderi* poteſt *Primò* in iſto

Domi-

Domini præcepto prohiberi tãrum, nec ſibi quis eorum quidquam acciperet, ſuamque in domum inferret, non autem ne Domino ſumeret, eiuſq; gazophylacio addiceret. *Secundò* poreſt concedi generatim fuiſſe prohibirum, ne ſimulachrorum aureorum & argenreorum & ſimilium quidquam illo modo ab Iſraeliris acciperetur, neque ad priuarum, neque ad publicum diuinumq; vſum. *Primò* quia id magis eius præcepri fini conſenraneũ, vt ea ſcilicet ſumoperè deteſtarenrur & exhorrerẽt Iſraelitæ. Vnde & eodẽ Deu. c. 7. v. vltimo pluriũ, quæ abominarionem exrremam ſignificant, vocabulorum congerie vtitur Dominus. *Secundò* quia per theſaurorũ Domini ſpeciẽ, relicta fuiſſet ordinaria quædã de reſtabilium eiuſmodi ſacrilegiorũ occaſio. ſicq; illi, qui 2. Macchab. 12. ob anathemarum ſumprorum occiſi ſunr, excuſari potuiſſent, quod in Domini gazas conferre illa voluiſſent. Poſita verò hac generali prohibitione, dicendũ hic forer, vel ab ea hoc rẽpore ac vice legiſlatorem ipſum exceptionẽ fieri voluiſſe: quam, niſi mandaſſer ipſemer; facere hominum nemo auſus fuiſſet: vel præcepto etiam nunc obtemperarum fuiſſe, aurumq; & argenrum in Domini theſauros illarum fuiſſe nõ quodcunq;, ſed quod ſcilicet Domini lex non prohiberet: cuiuſmodi omne illud erat, quod in fœdam ſimulachrorum conſtructionem nõ veniſſet. *Alterum*, quod difficulraris aliquid parit, eſt in loquendi modo diuerſitas. Cum enim v. 19. c. 24. generarim eo modo quo iam dixi aurum & argenrum Domino vendicetur, non ſic vendicatur æs & ferrum: ſed in Hebræo & Latino, *vaſa æris & ferri.* ita vt ſignificari videatur, ſi æs aut ferrum eſſet, quod in vaſa impenſum & conformarum non eſſet, id accipi haud oportere. Dicendum, *vaſa* ideo ænea & *ferrea* vocari: quia communiter non ita ſolent duo hæc metalla infecta ſeruari, ſed in vaſa ſtatim conflantur. ideoque pro omni ære ac ferro poſitum hunc æris & ferri ſtarum, qui vſitatior eſt. idque innuere viderur inrerpres, cum hic verſic. 24. vertit, *abſque vaſis æneis, ac ferro*: niſi forre, vt in Hebræo eſt; verterit, *abſque vaſis æris & ferri.* Attamen, quod iam dixi, valde confirmant 70. qui nunquam vaſorum faciunr menrionem, ſed vertũt v. 19. πᾶν ἀργύριον ἢ χρυσίον, ἢ χαλκὸς ἢ σίδηρος ἅγιον ἔσαι τῷ κυρίῳ. Et poſtea πλὴν ἀργυρίου, καὶ χρυσίου, καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου ἔδωκαν εἰς θησαυρὸν κυρίου εἰσενεχθῆναι. Sicque Ioſephus loco cit. ſicuti ἄργυρον καὶ χρυσὸν, ita etiam χαλκὸν accenſent. Ac ſane quemadmodum omne aurum & argenrum accipitur, ſiue factum ſiue intectum eſſet, ſiue in lances & pateras conflarum eſſet; ita æs & ferrum, ſiue eſſet iam in columnas, lureras, enſes, haſtas, ſecures, cacabos & ollas elaboratum, ſiue non; intelligitur. Nunc illud, ô anima mea, expẽde: per varia iſta metallorũ genera, ſignificari varia talenrorũ & donorũ genera, quibus quẽlibet ornare dignatur Dominus. *Aurũ* vero & argenrũ poſſunr & in vaſa conſtrui, & ẽt per ſeipſa, etiãſi vaſorũ formam vſumque nullum habeant, honorem & ornamenrũ Dei domui afferre. *Aes* verò & ferrum, niſi vaſa ſint, quidnam decoris poſſunt tribuere? Tu igitur, cum ferrum ſis, & quidem viliſſimum, cuiuſmodi fere illud eſt, è quo apud nos hodie, nouo ſatis inuento, hypocauſticæ fornaces fiunt; ſtatuere debes, Primò quidem te inſigniter à priſtinis expurgandum ſordibus: deinde oportere te inſtar ſecuris, chytropodis, ſartaginis, aliorumque id genus vaſorum, eſſe ſemper pararum ad ſecandum, coquendum, frigendum, aliudue huiuſmodi miniſterii, quod neque magnum, neque ſplendidum, & honorificum eſt; agendum: itemque ad ſinendum te tractari à lignatoribus, fabris, cocis, aliiſque ſimilibus, qui abiectiores ac ſordidiores vulgo habentur, vt tuus ſcilicet conuictus & conſuetudo, ſit cum humilibus, vereq; ſpiritu pauperibus, quos habet mundus *in deriſum & in ſimilitudinem imperii* Sapient. 5. verſic. 3. talibuſque libenter obedias eorum

corum impetiis & conſiliis,ad ea,quæ vult Dominus,miniſteria & actiones applicetis. Modo in theſauris domus Domini ſis, curæ tibi nihil ſit. Quin vero elabora, quantumq; potes, enitere,vt ceſſare nunquam permittaris, ſed inſtar vaſis ænei & ferrei crebro ad vſum adhibearis.

Aera nitent vſu, veſtis bona quærit adhiberi:
Roditur & ſcabra poſitum rubigine ferrum.

Denique Apoſtolum audi 2.Timoth.2.v.20. *In magna domo,non ſolum ſunt vaſa aurea & argētea,ſed & lignea & fictilia:& quadā quidem in honorē,quadā autem in contumeliam. Si quis emundauerit ſe ab iſtis:erit vas in honorem ſanctificatum & vtile Domino,ad omne opus bonum paratum.* Ex me vas in contumeliam: fac me,ô Deus, per gratiam tuam vas in honorem, & vtile.

QVÆSTIO XLII.
An Dei domibus,ſeu Eccleſiis Chriſtianis theſauros habere fas?

HInc certe præclarum ducitur exemplum, quo id fas probetur: Sed quia obiici plura poſſunt,pluribusq; idem ipſum probari exemplum poteſt,ac debet,lectorem ad Bellarminum libro tertio de cultu ſanctorum c.6. relego: ſimulq; Chriſtianorum id genus templorum theſauris eum, de quo mea in Moguntia lib.1.c.32.egi,adiungo. Alii templorum theſauri ſunt,in quos & olim apud Gentiles teſtante Seneca epiſt 116.& Varrone de ling.Lat.& apud nos,cōiici ſolet ſtips.de quibus noſter de Roa.1.c.1.de die natali.

QVÆSTIO XLIII.
A perſonarum anathemate, qui excepti? & an rectè?

IN tanto,tamque generali Hierichuntinæ ciuitatis exitio,ſalua permanſit primò quidem *Rahab*: deinde *eius pater ac mater*.v.26.tertiò eiuſdem *fratres*,ibidē. *Sorores* ei fuiſſe aliquas videre eſt ſupra cap. 2. verſi.13. ſed vel hæ in fratribus intelliguntur hoc loco, vel in ſequente generali *familiarum* nomine. Placet hoc poſterius Abulenſi, vtrumque illud Maſio: qui addit, forte illas ſuis voluptatibus ſuam poſt habuiſſe ſalutē. quartò *omnis eius cognatio*, prout cum 70. vertit noſter,quod in Hebræo legimus,*omnes familias eius*. ſicq; fortaſſe, vt dixi, ſorores; certo autem conſeruati ſunt omnes eidem Rahab ſanguine propinqui,omnes affinitate coniuncti,omnes eorundem filii ac filiæ, omnes denique famuli & ancillę quæ in omnium iſtorum domibus ac familiis eſſe poterant. Vbi conſiderandum,quanta virtutis, beneq; factorum omnium vtilitas ſit:q̄ non eū ſolū, qui bene agit ſed alios etiam tam multos cōplectitur, quēadmodū factū etiā Geneſ.18.& 19. *In vetuſtiſſimis* (ait Maſius fol.116.) *cōmentariis qua in hiſtoriā Ruth ſcripta,inſcribuntur Midras Ruth,proditū eſt,R.Simeonē F. Iohai dixiſſe,cum illā verborū cōplexionē tractaret,Omnes cogitationes ipſius eduxerāt,Rahabā iſta ſua fide tātam eſſe conſecutam apud Deum gratiam, vt etiam ſi ducentos homines cognatione ſibi coniunctos illa habuiſſet, atq; illi cum ducentis alienis proſapiis affinitatem contractum iuiſſent,omnes illa familia fuerint illius gratia futura ſalua. Et ſane fuiſſe non parum multos eius gentiles,qui ſe ſalutis cauſa ad ipſam receperant, coniectura admodum probabilis ſumi poteſt ex plurali numero nominis miſpahoth*, COGNATIONES, *ſiue proſapias.* Recte autem omnē iſtā ſeruatam multitudinē patet: quia recte pactis & conuētis,æquum ſtare. Rahabam autem, omneſq; qui aliqua ipsā neceſſitudine,vinculoq; familiæ attingerent conſeruandos recte pactum conuentumque fuit,

ſupra

ſuprà c. 2. v. 13. 14. 18. 19. Nam dubitari non poteſt. quin exploratoribus à Ioſue fuerint in iis, quæ illam tanti momenti explorationem iuuarent, paciſcendi poteſtas facta: licet non vniuersè quidlibet quoquo modo paciſcendi, vt accipiẽdus f. 115. Maſius. Et *triplex*, iiſdem *exploratoribus iuſta*, è naturę ipſius hauſta fontibus *cauſa* fuerat pacta hæc ineundi. *Prima* fuit publica populi ſui vtilitas, cui aduenranti, iuſtumq; bellum inferendi conducebat vrbis huius permunitæ, primoq; occurrentis ſtatum non ignorare. Si autem ſalutem hanc non promiſiſſent exploratores, occiſi fuiſſent, neque referre de ſtatu quidquã potuiſſent. *Secunda* propria ipſorum ſalus in præſentiſſimo vitæ periculo. *Tertia* grati ęrga Rahabam animi ſignificatio. Quid enim ei, qui è morte nos eripit, minus debemus, quam vt eius, dum poſſumus, vitam tueamur? Neque his generales illæ Dei de Chananęis omnino tolendis leges Exod. 23. v. 24. Num. 33. Deu. 7. v. 20. obſtabant, prout alibi contra Gẽtilem dicetur. & rectè hoc loco Maſius fol. 113. itemq; q. 54. admonet Toſtatus, nequaquam exiſtimandum, voluiſſe Dei Opt. Max. ſuis legibus naturalem illam obligationem, qua benefacientibus benefacerent Iſraelitæ, antiquare. Eædemq; rationes demonſtrant rectè promiſſa hæc Ioſue, dum ad eum reduſſent exploratores, approbaſſe, c. 2. v. 23. vti aſſerit contra Maſium fol. 115. Ioſephus lib. 5; ſeruariq; præcepiſſe iſto c. v. 22. Deinde *tota illa res*, inquit Albericus Gentilis lib. 3. de bello c. 19. *acta ſpiritu Dei eſt, indentis confeſſionem illam ſanctiſſimam ori miſeræ muliercula. Iehoua Deus veſter: & volentis eã ſeruari fœminam, de qua naſci Seruator habuit.* Sunt iſtę quidem rationes nõ ineptę, ſed in iis *primò* ſibi ipſi repugnat Gẽtilis. Nam cum, eodem capite, nolit Chananæos illos vita donari, ſi qui ſeſe Iudæis ſponte dederent, eorumq; religion m complecterentur, quomodo Rahabæ parcendum fuit, quia illam ei Deus indidiſſet confeſſionem? An enim aut Gabaonitæ, aut alii Chananæi vlli poſſunt Iſrael tarum fid m & ſacra, citra Dei ſpiritum, amplecti? Nonne *fides* in omnibus *Dei donum* eſt Epheſ. 2? Aut igitur ob iſtud Dei donum ſeruari non debet Raab, aut ob idem donum ſeruari potuerunt Chananæorum alii. *Secundò* gene alem cauſam non explicat totius in Raab collati beneficii, ſed tantũ eius ſolius vitæ. An naſci CHRISTVS Dominus non potuiſſet, niſi vixiſſet Raab? *Tertiò* addit Gentilis: *Et verum eſt tamen, nihil horum conſideratum videri à Ioſue, qui vult pactum Rahabæ ſeruari: ſed tantum iuſiurandum exploratorum, & meritum mulieris.* Sed vnde ſcit Gentilis, illorum nihil à Ioſue conſideratum? An propheta non erat? An prænoſcere diuinitus non potuit, fore vt è ſelectæ Raab poſteritate, omnium ederetur Saluator? In hæretico interim notandum MERITI nomen.

QVÆSTIO XLIV.

An ipſius Raab, eiusq́, neceſſariorum ſupellex, & alia bona ſeruata omnia?

CVnctam Rahaba ſupellectilem ſeruatam, noſter clarè textus indicat v. 23. ſed ea in Hebræo & Græco vox non eſt. qua tamen Interpres noſter vſus, vt voce, quæ latiſſime pateret, omnia quæ eſſent Rahabæ complecteretur. *Supellectili enim hæc*, vt ait lib. 4. ad Sabinum Paulus, & ex eo Iuſtinianus lib. 33. Digeſt. tit. 10. lege 2 *continentur: menſæ, trapezophora, delfica, ſubſellia, ſcamna, lecti etiam inargẽtati, culcitra, toralia, imperia, vaſa aquaria, pelues, aquiminalia, candelabra lucerna, trulla. item vaſa anea vulgaria, id eſt, q̃ non propriè eſſent loco adtributa. Præterea capſæ armaria Sed ſunt qui rectè putant, capſas & armaria ſi librorũ, aut veſtiũ, aut armamẽtorum gratia parata ſunt, nõ eſſe in ſupellectili: quia ne hæ quidẽ ipſa res, quibus adtributa eſſent,*

eſſent, ſupellectilis inſtrumento cederent. Vitrea eſcaria, & potoria in ſupellectili ſunt, ſicut fictilia: nec ſolum vulgaria, ſed etiam, quæ in pretio magno ſunt. nam & pelues argenteas, & aquiminalia argentea, & menſas, & lectos inargentatos, vel inauros, atque gemmatos, in ſupellectili eſſe, non dubitatur, vſq; adeo, vt idem iuris ſit, & ſi tota argentea vel aurea ſint. De murrinis & cryſtallinis dubitari poteſt, an debeant adnumerari ſupellectili, propter eximium vſum & pretium: ſed & de his idem dicendum eſt. Nec intereſt, cuius materiæ ſunt res, quæ ſunt in ſupellectili. ſed craterem argenteum non eſſe in ſupellectili. ſed vas argenteum ſecundum ſæculi ſeueritatem, nondum admittentis ſupellectilem argenteum, hodie propter vſum imperitorum, ſi in argento relatum ſit candelabrum argentum, argenti eſſe videtur: & error ius facit. Alia ſubiunguntur plura: tandemque Celſus ibidem, L. *Labeo*, ait poſſe eodem nomine plura adhuc ſignificari. *quia moribus ciuitatis & vſu rerum, eius appellatio mutetur:* licet antea lege. I. dixiſſet Pōponius, *ſupellex eſt domeſticum Patrisfamiliæ inſtrumentum, quod neque argento, auroue facto vel veſti annumeretur.* Rectè igitur per *ſupellectilis* nomen ſententiam reddidit Interpres. Nam in Hebræo & Græco hic legimus, *omnia quæ ipſius ſunt.* Ideoque rectè Abulenſis: *Vocatur*, ait, *tota ſupellex, omnia quæ poſſidebat Raab: & non ſolum quæ ipſa poſſidebat, ſed etiam quæ poſſidebant cognati ſui: quia hoc expreſſerat Raab exploratoribus dicens. Vt ſaluetis patrem meum & matrem: fratres ac ſorores meas: & omnia quæ eorum ſunt, vt patet ſupra. 2. cap. hoc autem factum eſt, non tanquam non poſſet Raab maiora habere inter Iſraelitas quam relinquerent in vrbe Hierico: cum coniuncta fuerit in matrimonium principi tribus Iudæ. ſcilicet Salmon. ſed quia diligebat res ſuas quas ſemper poſſederat: & doleret nimis, ſi eas cum tota vrbe conflagrare videret: ideo eductæ ſunt. Potiſſimè, quia Raab fœmina erat, quæ habent teneriores affectus, & vberius ad res quas diligunt afficiuntur: atque pro eis profundius anxiantur amiſſis.* Omnia igitur bona, quæ *mobilia* dicuntur, tam Rahabæ quam neceſſariorum ſeruata ſunt. Non autem agitur hic *de immobilibus*, cuiuſmodi ſunt agri, horti, vineæ, ſtagna, & ſi qua id genus alia iis fuerunt. Nam dicitur v. 22. *educite* & 13. *eduxerunt.* quod verbum ſolis conuenit rebus, quæ moueri poſſunt. Fuiſſe tamen, qui eius domū, in qua, & è qua tam multi, tamque multæ ac multa exitium euaſere, ab incendio immunem ſteriſſe putarint, dixi ſupra c. 2. q. 21. Agros autem ipſi à Ioſue datos narrat lib. 5. c. 1. Ioſephus: δωρεῖται αὐτὴν εὐθὺς ἀγροῖς, καὶ διὰ τιμῆς εἶχε τῆς αἰκίας τις.

QVÆSTIO XLV.

Quinam Raab, eiusq́; propinquos & bona ſeruarint?

TRiplices, qui illam, illiusq́; propinquos, affines, & familiares omniumque ſupellectilem & copias quaſcumq́; alias non fixas conſeruarint, *fuerunt.* Primò. *Iſraelitæ* victores omnes, dum ab iis manus abſtinuerunt. Secundò *exploratores*, illi iuuenes, de quibus tam multa c. 2. præſertim q. 3. hi enim extra vrbem iam iā perituram illos, illorumque res eduxerunt v. 22. & 23. Tertiò *Ioſue*, & quidem omnium maximè, prout iſto capite ſignificatur. Nam *Primò* dum anathematis ad omnem populum legem promulgaret, diſerte ipſi Raab, eiuſque propinquis & facultatibus cauit, & quidem cum inſigni eius erga populum beneficii memoria & laude v. 17. *Deinde*, cum alto à culmine rueret Hiericho, iamiamque in illam ab omnibus irruendum, ferroque ac flamma ſæuiendum eſſet; ſtudioſiſſimè, vt Raab cum ſuis omnibus ſartam tectamque ſeruarent, exploratores ipſos monuit & quidem ſacroſanctam iis iuriſiurandi religionem obiiciēdo. v. 22. *Tertiò* demum v. 25. dicitur, *Raab verò meretricem, & domum patris eius, & omnia, quæ habebat, fecit Ioſue viuere.* Hoc autem feciſſe putat Radak Ioſuam,

victu & neceſſaria omnia ipſi Rahab ſuppeditando: Rabbini alii, de quibus etiã infrà q. 49. vxorem eam ducendo, quod Hebræum verbum *hecheiah*, ad ſeminis propagationem pertinere argumento ſit prima omnium, mater, quæ ab verbo illo dicta *Heua.* Sed poſterius hoc falſiſſimum eſt, vt infrà in Rahabæ nuptiis liquebit. prius illud, verum quidem vt ex Ioſephi verbis in ſuperioris quęſtionis extremo allatis clarum. Verius tamen ac ſimpliciùs intelligendus Ioſue, vitam propriè ſumptam ipſi Rahab, eiuſq; propinquis dediſſe. Nam *Primò* propriè *chauah* eſt viuere, & in *hiphil, hechuah* eſt viuere facere. *Secundò* vertunt 70. ἐζώγρησε. de quo verbo dixi capite ſecundo, quæſtione octaua. *Tertiò* deinde hic, ob anathema, cæſi mactarique dicuntur omnes, vna ſcilicet excepta Rahab cum ſuis, *quia ipſam viuere fecit Ioſue.* Et fecit hoc, non communi illo tantum, de quo ſupra, modo, quod eos per ſeipſum non occiderit: ſed alio multo maiore, quod Imperatorio nimirum ſuo iuſſu & auctoritate, omnium ab eorum corporibus arcuerit gladios, omnium abſtinuerit manus. Hoc autem dum eos modo viuere tunc fecit, merito videtur, omni eorum poſteritati, quæ longiſſima & ſplendidiſſima extitit; vitam pariter dediſſe: in qua cum CHRISTVS etiam Dominus ac Saluator noſter ſit, fecit vtique IESVS IESVM viuere, quoad carnem ſcilicet, quam è Rahab huius ſtirpe dignatus hic eſt ſumere. Matth. 1. Atq; hic pulcherrimus veri Ioſuæ noſtri typus, qui vitam & corporalem & ſpiritualem *quoad ſuã diuinitatem* ipſi Rahab, & omnibus corpoream vitam dat, non tantum non eã, quam aliunde iam habent, eripiendo, ſed tribuendo ac efficiendo vt qui nunquam vixerunt, viuant, viuenteſq; conſeruentur. Is, *quoad ſuam etiam ſacram humanitatem*, omnibus qui in eum credunt, eiuſq; conſentaneè viuunt legibus, vitam dat ſpiritalem, hic quidem gratiam, poſtmodum gloriam & fœlicitatem: & dat, eo quo iam dixi modo, efficiendo ſcilicet, vt qui nunquam vitam talem vixerunt neq; citra ipſum viuere poterant, viuant & viuant ſempiternùm. O magne Ioſua, ô vitæ dator & ſeruator veriſſime, potentiſſime, in eorum quibus talem tamque beatam vitam largiris me, obſecro, repone numero. Peccator ſum. Et Rahab peccatrix. Vixi hactenus diſſolute, ſegniter, improbè. An non etiam ſic vixerat Rahabæ pater, mater, fratres, aliiq; iſti Hierichuntini, eiuſq; neceſſarii? Omnes tamen viuere fecit Ioſue, me morti num trades? Abſit, mi Domine, mi Saluator. Tuæ id miſericordiæ aduerſum: a tua bonitate alienum. Quin verò mecum venite peccatores omnes: introeamus Rahabæ domũ, Eccleſiam dico ſanctam, Catholicam. Sæuient, occident & mactabunt, quidquid extra & circa eam mucrones: decurrent ſanguinis fluuii: nulla vlli venia: ſalus nulla. Omnes vero nos, quotquot in hac domo eſſe voluerimus, viuere faciet Ioſue, vt iam Eua *Maueth*, & Ioſue ſit *Machieh*. id eſt, *Eua ſit mors: IESVS vitã dans.*

QVÆSTIO XLVI.

Quibus de cauſis ſeruata Raab cum ſuis omnibus?

DVa in textu indicãtur *cauſa. Vna* eſt, datum ei ab exploratoribus iuſiurandũ v. 22. *Altera* eſt, quia hos ipſos exploratores occultauerat, & tuta erat v. 17. & 25. E *priore* præclarum ducitur exemplum, vt quanta iuriſiurandi nobis eſſe debeat religio, intelligamus. *Certe,* inquit Maſius, *Imperator integerrimus ipſis iuſiurandum ſuum in memoriam reducit. Etſi enim eò, quod priuatim dederant; Imperatorem, aut exercitum non obligaſſent; tamen cum ipſi ſaltem ſacro nexu obſtricti tenerẽtur, ſumma optimi Imperatoris religio, etiam de duorum gregariorum militum ſuorum fide ſolicita fuit. Quodſi noſtri ſaculi ductores, atque exercituũ Imperatores, huiuſcemodi exempla ſibi imitanda ſtatuerent, profecto minus funeſta bella gererentur; quæ nunc*

adomnem omnium barbarorum immanitatis ſpeciem nihil ſibi, non ſolum apud hoſtes, ſed, quod eſt indigniſſimum; apud ſocios atq; amicos, faciunt reliqui. Senecam vide libro quarto de benefic. c. 25. 26. E *poſteriore* docemur accepra beneficia quam alte in animis defigi, &, cum licet ac decet; compenſari debeant. Iſraelitæ duo à Raab cuſtoditi & ſeruati ſunt: nunc verò non duo tantum, ſed ab Iſraelitis Raabitæ quamplurimi cuſtodiuntur & ſeruantur. Vnum tantum Raab beneficium præſtitit: referunt nunc beneficium & qui acceperunt iidem illi duo Iſraelitæ, &, eorum cauſa, exercitus totus, & Imperator. Duorum vita tectè ac artificioſè protecta fuit: nunc & ipſius Raab, & patris, & matris, & fratrum, & propinquorum domeſticorumq; omnium ſalus publicè ac palam, in ſummo aliorum omnium periculo, extremoq; interitu defenditur, & conſeruatur. Sic referenda beneficia non æqualib. æqualia. ſed vel minimo, qm̃ potes, in tempore ac loco, reponendũ. Aliud eſt *iuſtitia*, quę *commutatiua* dicitur, & aliud *gratitudo*, Non ad exiles calculos q̃ accepit, iſta reuocat. Vbi occaſio & poteſtas eſt, ſe totã effundit: pro aquæ poculo, vini congios: pro offula, frumenti modios: pro vncia totũ aſſem, & eo quidquid amplius eſt; libenter dat. Texit Raab exploratores: ab iiſdem nunc illuſtratur: in omnium oculis & ſermonibus magna cũ laude ſtatuitur: ſub lino illi ab ea conditi ſunt: ab iis ea nunc ſupra vniuerſi huius orbis tecta vehitur & celebratur; per feneſtram & funiculos ab illa clã demiſſi ſunt: ab iis ea nunc per patentes vrbis portas, amiciſſimis manibus extra cædes & flammas educitur. Quod ſi in corporis beneficiis nos tam gratos iubet ratio, quid in iis, quæ animum ſpectant, & ſeruant, ac ornant, faciendum? ſed eundem in pulcherrimis iiſdem libris illis vide Senecam, & Valerium Max. lib. 5. ca. 2. vbi refert, quemadmodum, Capuâ captâ, libertas *Clunia* famulæ meretrici data ſit, quod Romanis alimenta ſubminiſtraſſet militibus.

QVÆSTIO XLVII.

Quis in Raab, eiusq; propinquis ſeruandis, modus adhibitus?

D*Vplex* in textu monſtratur modus. *Vnus* v. 23. *Extra caſtra Iſrael manere fecerũt*, ipsã ſc. Raab, eiuſq; cognationẽ. *Alter* v. 25. in Iſraelis caſtra, in ſancti populi mediũ eã induxerunt, vbi cũ ſuis manſit, *vſq; in præſentẽ diem.* Prioris cauſas indicat Abulenſis duas; eductã ſcil. ex Hierichuntina vrbe, non in Iſraelitarũ caſtra, ſed in locũ extra caſtra ſitũ, vel vt tãtiſper illic exſpectaret, dũ, vrbis internecione inflãmationeq; cõpleta, cõmodum ei tentorium in caſtris, cæteraq; neceſſaria pararentur: vel vt a priſtino Gentilitatis ritu & cõtagio, vna cũ ſuis omnib. expiaretur. Atq; hæc ratio magis probãtur Iudæis Rabbinis, noſtriſq; doctorib. ex Num. 6. v. 9. c. 12. v. 14. c. 31. v. 19. eamq; non poſſim q̃ Maſii linguâ eloqui meliùs: & res tñ cognitu quã iucunda tam vtilis. *Porrò*, ait, *q Rabab extra caſtra cũ ſuis collocatur, id ad religionem ſpectat, vt aiũt Hebræi. Etſi enim illa iamdudum Iſraelitarũ fidem animo colebat vt ſupra audiuimus, tamen ſolenni profeſſione nomen adhuc nõ dederat. hoc porrò vbi factum erit, habitabit inter Iſraelitas. Hæc fere Kimhi. Nemo certè Iſraelitarum neſciebat, alienigenas eſſe Rahab, cum ſuis cognationibus. an verò colere alienos Deos deſiiſſent, & Moyſes legem accepiſſent, id non erat peruulgatum. Adhoc, opus erat non ſola fide, ſed etiã ſacris ritibus initiari, prius quam in numerum populi Dei quis refe- retur. Nam etſi mulieres non circumcidebantur, tamen certum eſt, aliis eas cæremoniis, Deo, veluti dicari ſolere, cum nomina ipſis imponerentur. Caſtra autem ſancta exiſtimari volebat Deus; tanquã in quibus ipſe mediis verſaretur, cum in arca, quaſi quodã prætorio habitaret. Afferebat n. opinio præſentiæ illius religionem vniuerſo itẽ populo; cũ putaret ſe quiſq; perpetuo in diuina Maieſtatis cõſpectu verſari. Atq; huius opinionis gratia cõfirmãdæ augẽdæq; in populi animis, instituta potiſſimũ ſunt leges illæ de ſegregãdis ſemouendiſq; caſtris, quicũq; eſſẽt certis morbis effecti, certiſq; polluti ſordibus, q̃ in numeris ſcriptæ ſunt.*

Id enim

Id enim apertè oſtendit quæ ſubiicitur ratio. quoniam ipſe Dominus in caſtris habitaret. Eodem etiam ſpectat illud, quod à Madianitarum cæde reuertens miles, quamuis ipſius Dei iuſſu patrata, ſeptem ſolidos dies manere extra caſtra debet, neque niſi interea bis expiatus, intrò admittitur. Non ergo mirum eſt, ſi iam homines recens ab impio deorum cultu venientes remouentur à caſtris. Accedit autem huc alia quoque ratio, cur iſti aliquantiſper à ſacro cœtu prohibendi eſſent. Nimirum ea re ſua probæ religioni dignitas conſeruabatur; & contra ſuperſtitiones indignitas, aut turpitudo verius, declarabatur; cum alieni ab Iſraeliticis ritibus ſacriſq́; illi, tamquam profani, à caſtris, quaſi ſacro cœtu arcerentur. Neque vero dubium eſt, quin id animos iſtorum non parum vſſerit; maioreque deſiderio ſuſcipiendi cultum veri Dei, puramq́; religionem incenderit. Similiter atq́; veteris Eccleſiæ melior illa diſciplina, lapſos, quos vocabant, admittebat quidem, verum neque citò, neque temerè; ad ſui communicationem. de qua re plena ſunt diui Cypriani doctiſſimæ epiſtolæ. Sed dices, turbam illam Ægyptiorum, quæ Iſraelitas diſcedentes ſequebatur, ſubmotam à caſtris non eſſe; in quibus tamen etiam tum ſuam DEVS præſentiam declarabat; die quidem per columnam nubis; nocte vero ignis. verum reſpondetur. Poſt conditam demum, & conſecratam arcam, atque deſignatam certam caſtrorum faciendorum rationem, voluiſſe Deum peculiariter in caſtris præſentem ſe exiſtimari. Ideoque prius de caſtrorum ſanctitate nihil fuiſſe conſtitutum. Neque vero dubium eſt, quin Ægyptii illi comites, apud montem Sinaum, partim Hebræis ſacris per circumciſionem initiati ſint, Deoque nomen dederint: alii deinceps à caſtrorum communione prorſus excluſi; atque in Ægyptum reiecti fuerint. Sed enim ex his dilucidè quiuis intelligere poteſt, quam maxime à noſtrorum exercituum caſtris abhorrere Deum; à quibus non ſolum profani non ſubmouentur: manerent enim deſerta & ſola, ſed probroſum etiam habetur, pietatem & religionem vel verbis, vel factis vllam præ ſe ferre: ac nō ſe omnis generis ſceleribus magno ſtudio contaminare. Sed quales rerum exitus conſequantur, nemo pius non videt ſummo cum animi dolore.

QVÆSTIO XLVIII.

An ſicuti corporibus, ſic & animis Raab, eiuſq́; propinqui ſaluati?

D*Vplex animorum ſalus eſt*, inchoata & perfecta. *Inchoata* fit per veram fidem, eiuſdemq́; ſacramenta, & ſanctificantem gratiam. *Perfecta* per æternæ gloriæ ac fœlicitatis adeptionem. *Quoad inchoatam* illam ſalutem, certiſſimum eſt, fuiſſe Raab ſaluatā, prout probatum ſupra c. 2. q. 16. S. Ambroſius lib. 5. de fide c. 4. *Vidit*, ait, *hoc* (mirabile Hierichuntinorum murorum excidium) *meretrix: & quæ in excidio ciuitatis remedia deſperaret ſalutis, quia fides vicerat, ſigna fidei atq́; vexilla Dominicæ paſſionis attollens, coccum in feneſtra ligauit, vt ſpecies cruoris myſtici, quæ foret mundum redemptura, vernaret. Ita foris IESV nomen fuit prœliantibus ad victoriam, intus ſpecies Dominicæ paſſionis periclitantibus ad ſalutem. Vnde quia intellexit Raab cæleſte myſterium, dicit Dominus in pſalmo: Memor ero Raab & Babylonis ſcientibus me.* Sed de hoc Pſalmi 86. loco dixi eodem illo cap. 2. antea cum de ipſius *Raab* agerem nomine. Probabiliſſimum etiam, omnes eius propinquos, affines, & domeſticos, qui cum ea corporum ſalutem conſecuti erant, ſimiliter ſaluatos. Ita ſentit ante q. 56. Abulenſis: & quidem bona ratione. Viderant enim admirabilem, diuinamque Hierichuntinorum mœnium ruinam, vrbis expugnationem & deletionem. Audierant à Raab de Deo vno & maximo, prout ſupra eodem cap. 2. q. 26. viſum eſt. Ipſa eos Ioſuę humanitas, exploratorum fides, populi fœlicitas inuitabat: & toto, quo extra Iſraelitarum caſtra iis hærendum fuit, ſeptiduo, quis à ſacerdotibus & Leuitis egregiè de Iudaica re-

ligione inſtitutos dubitet? Clarè verò id ipſum loquitur etiam textus ſuperiore quæſtione allatus, dum ait v. 25. manſiſſe hos in medio Iſrael, in ipſis eorum caſtris. Nam quomodo Iudæi iam victores, & tam multi, tanto, tamque recenti diuinorum operum reſpectu excitati & inflammati paterentur pauculos victos, prophanos, & pollutos ſuorum in caſtrorum medio habitare? Quomodo eorum velut impurorum contagio caſtra tota pollui & prophanari non ducerent? Omnes ergo Iſraelitica ſacra capeſſiuerunt, & ex iis, qui viri erant, circumciſione initiati ſunt: fœminæ verò aqua, quodam veluti baptiſmo, aſperſæ ſunt ac ablutæ, prout de id genus fœminis aliis docet Rambam p. 2. fol. 137. *Quoad perfectam ſalutem*, indubia de Raab ſententia eſt. Nam in eorum, quos beauit vera in Deum fides, Catalogo eam recenſet Apoſtolus heb. 11. v. 31. *fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.* Et de omnibus, qui in eo Catalogo recenſiti erant, ſubditur v. 39. & 40. *eos teſtimonio fidei probatos tandem aliquando conſummandos.* De patre autem & matre ipſius Raab, cæteriſq; cognatis, & domeſticis bene meritò ſperandum, cum quo eos damnemus, crimen ſuppetat nullum: vt quos vna corporibus ſaluauit domus, vna Eccleſia excepit, vna initiatio Deo ſacrauit, vnum etiam exciperet, æternumq; fœlicitaret cœlum.

QVÆSTIO XLIX.

Raab ſeruatam num Iſraelitarum aliquis vxorem duxerit, & quis?

VIrum non habebat Raab, quia, vt c. 2. dictum eſt, *meretrix* erat. Cum verò ad verum ſeſe Dei cultum, magno Dei eiuſdem beneficio, contulit, nefariam illam vitæ conſuetudinem abiecit, ſeque caſtitati ac pudicitiæ totam dedit, quam, non quidem à nuptiis penitus abſtinendo, ſed caſtum immaculatumq; ineundo coniugiũ, vira vt deinceps totà coluit. Nã tẽporis illius ſtatus, prolisq; amor & honor nuptias; & diuina lex, ſacraq; religio caſtas & ſanctas requirebat.

Hanc verò vxorem ipſi Ioſue factam aiunt Rabbini quidam Thalmudici in Tract. *Zebachim* c. 14. *Megillah* cap. 1. & exinde R. Godolias in *Schalſcheleth* fol. 14. & R. Moſes in præcepto negatiuo 112. f. 39. b. columna 2. Sed argumentũ iis nullum, vti ſupra q. 45. expoſitum. Et ſanè, cum Ioſuę liberi nulli vnquam ſacris in literis legantur, nulla poſteritas, falſum eſſet, ex eorum etiam expoſitione, verbum de quo idem *hecheiah*. Cum enim hoc dicant valere, *vxorem fœcundare*, ipſamq; ſua in prole quodammodo viuere facere, non feciſſet Raab viuere, qui neq; filium, neq; filiam ex ea vllam reliquiſſet. Certiſſimũ autẽ eſt, eam Naaſſonis filio nupſiſſe, qui *ſalmon* & *ſalma* vocatur in Hebræo c. vltimo Ruth. v. 20. & 21. Ita enim teſtatur Euangeliſta Matthæus c. 1. v. 5. *Naaſſon genuit Salmon: Salmon autem genuit Booz de Rahab.* Fuit autem Naaſſon tribus Iudę princeps Num. 1. v. 4. & 7. Dubitauit quidem in illum S. Matthæi locum Theophylactus, & operis imperfecti auctor, eſſetne Raab illa, eadem cum hac noſtra. Sed nulla vel minimùm dubitandi cauſa. Cum n. Iſraelitæ, legitimæ, ordinariæq; Iudæorum vxores in tota illa CHRISTI Domini genealogia taceãtur, ſolæ vero peregrinę, vel aliquâ inſignes maculâ nominentur, *Thamar, Ruth, Berſabee*, quæ nã alia, præter hanc noſtram, Raab nominarim editur? Atque in hoc ſumma Chriſtianorum omniũ, etiam hęreticorum conſenſio eſt. vt mirandum ſit cõtra librorum Latinorum, Græcorum, & Syrorum omnium conſenſum ex illo Matthæi textu ſuſtuliſſe Santem Pagninum iſtud, *de Rahab*, vti noſter notat Samero tract. 26. in c. 1. Matth.

QVÆSTIO. L.

Eandem Raab rectène Salmon duxerit?

NOn rectè duxiſſe videntur hæc probare. *Primò* Chananeam vxorem ducere non licuit Deut.7.Exod.34.*Secundò.* Nullam item alienigenam Num.36. *Tertiò* Meretricem vero ducere, videtur ex Deut.23.17.nefas. *Quartò* Et certe talem, cuius temeratus, proſtitutusq; pudor, an honeſtum accipere? *Quintò* Et ſi honeſtū aliis; an tali etiam tantoq; iuueni, talis tantæque tribus Principi?

Notandum, eam, quam Iſraelita ſibi velit matrimonio iungere, conſiderari poſſe duplicem, *Iſraeliticam*, ſcilicet & *extraneam*. Iſraelitica, vel eiuſdem cum illo tribus eſt, vel alienæ. Si alienæ, vel ei aliqua debetur hæreditas ac patrimonium, vel non. Si extranea eſt, vel fidelis etiam, diuinisq; ritibus initiata eſt vel infidelis, neque dum initiata, & hæ rurſum Chananææ gentis eſt, vel alterius. De Iſraelitica nihil hic iam dicendum: conſuli poteſt caput 36. Num. *De extranea vero ſic* ſtatuendum. Quando fidelis eſt, diuiniſque initiata cæremoniis, cuiuſcunque tandem gentis ea ſit, poteſt ab Iſraelita duci quolibet. Tunc enim abeſt cauſa, ob quam eiuſcemodi vetitum coniugiū: quę eſt iuſtus vel apoſtaſiæ viris perſuadendę, vel prauæ teneris liberorum auribus inferendæ ſuperſtitionis metus. Planum hoc *Primò* ex citato Exodi cap.34. cum, poſt vetita extranearum eiuſmodi, & quidem Chananæarum, coniugia, ſubditur; *Ne poſtquam fuerint fornicatæ faciant fornicari filios tuos: Secundò* ex Deuteron.21.vbi, quæ aliis ex gentibus bello capta fuiſſet, vt à Iudæo ducatur, conceſſum eſt, modo patria eiuret omnia, in quibus primum tenet locum, quicirca verum Dei cultum eſt, error ac ſuperſtitio. *Tertiò* ex multorum exemplis dupliciter. *Primò* ex iis, quæ in ſcriptura narrantur, neq; improbantur. *Secundò* iis quæ improbantur. Ea enim tantum de cauſa improbantur, quod alienigenæ ducerentur in ſuperſtitione pertinaces, à quibus vel ipſis coniugibus, vel natis prolabendi cauſa & periculum eſſet. 3. Reg.11. 1.Eſd.10.11. *Quartò* ſunt & boni huic ſententiæ auctores, Abulenſis hoc loco q.57.58.alii. Rabbini quidam, vt citatus antea R. Moſes Makotſius præcepto negatiuo 112. & R. Abraham Zacuth fol.10.volunt è ſeptem vetitis à Deo gentibus nullam Iſraelitæ vlli nubere potuiſſe: Raab tamen & ex alia quapiam gente fuiſſe factamq; proſelytam. Vide in c.2.Eſtheris p.1.pag.6.q.2. fol.474.

Dico igitur, *optimè Salmonem feciſſe*, dum ſibi Raab iunxit connubio. *Primò* quia ſumma fuit hæc accepti beneficii remuneratio. *Secundò* aliorum ad bene de eodem populo merendum inuitatio. *Tertiò* ad Iudaica ſacra & religionem, populorum aliorum cohortatio. *Quartò* Singularis quædam Dei motio, & inſtinctus, vt è diuerſis gentibus & ſacris in vnum idemque coniugium, id eſt, in diuinarum humanarumq; rerum conſociationem ii coaleſcerent, e quibus generum omnium Saluator, ſacrorum omnium conſummator naſceretur. *Quintò* quia, quæ obiecta ſunt omnia, profligantur facillime. Nam *ad 1. 2. & 3.* iam reſponſum. Ad *4.* dico talem, quæ iam reſipuerit, honeſtum eſſe accipere, imo tanto honeſtius, quando idipſum faciendi plures, grauiores ac honeſtiores cauſæ ſunt. Quid tam Dei bonitatem, quam eorum, quos præteritorū pœnitet ſcelerum, in gratiam receptio? *Ad 5.* Quanto is, qui in rebus, quæ vulgo viles & abiectæ videntur, bene agit, maior, tanto eius factum honeſtius, admirabilius, commendabilius. Atq; hanc ad mentem poſſent, qui meritò alias exploduntur, accommodari Horatiani è libro 2.ode 4.verſus illi.

Ne ſit ancillæ tibi amor pudori &c.

Potuit verò non male ipſum etiam Salmonem ad haſce nuptias exſtimulare honor ipſi Raab à Ioſue, tantoque populo factus, ampla data poſſeſſio, eiuſdem forma bona, mores commodi, propinquorum omnium approbatio, contribulium Iſraelitarumq; omnium applauſus.

G 3 QVÆST.

QVÆSTIO LI.

Ex hiſce Raab & Salomonis nuptiis proles quæ?

BOaz ſiue *Booz* è Raab & Salmonis coniugio natus eſt: deinceps in Iudę tribu alii: tandem CHRISTVS IESVS. D. ac S. N. Sed de primo illo ſunt aliquæ difficultates, quas in *Ruth* extremo, vbi genealogia hæc traditur, indico cap. 4. q. 17. & 18: Nunc illud Hecubę de Troia, Hierichunti conuenit.

Quicunq́; regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leues metuit Deos,
Animumq́; rebus credulum lætis dedit:
Me videat, & te Troia, non vnquam tulit
Documenta Fors maiora, quam fragili loco
Starent ſuperbi, columen euerſum occidit.

QVÆSTIO LII.

In Hierichuntem cædibus exinanitam, & incendio hauſtam quidnam decreuit amplius Ioſue?

DIruta proſtrataque Hierichuntis erant mœnia: viri, fœminę, pueri ac infantes, cæſi omnes: flammis portæ, tectaq́; ac domus omnes abſumpræ. Adiici nihil videbatur poſſe amplius, niſi vt in poſterum decerneretur adhuc aliquid. Et verò à Ioſue decretum, graui cum exſecratione, vt ne ipſam reædificare auderet vllus. Sic enim v. 26. *In tempore illo imprecata eſt Ioſue dicens: Maledictus vir coram Domino qui ſuſcitauerit, & ædificauerit ciuitatem Iericho. In primogenito ſuo fundamenta illius iaciat, & in nouiſſimo liberorum ponat portas eius.* id eſt: quiſquis hanc deſtructam reſtruere vrbem vnquam tentarit, in eum animaduertat Deus, & hac quidem pœna, vt omnes eius emoriantur liberi, nullaq́; ipſi ſuperſtet poſteritas. Liberorum *primus* ſeu maximus, in primo reſtructionis opere, in ipſo inquam fundamēto pereat, in aliis deinceps partibus alii: in vltima verò, id eſt, in portis ſtatuendis, *vltimus* ſeu natu minimus. In hiſce vero textus verbis notandum *primò* quod noſter vertit, *imprecari*, vertere 70. ὁρκίζειν quaſi adiurare. & vtriuſq́; vis eadem: verbumque Hebræum valet iurare, adiurare, ac dira imprecari, vt Num. 5. v. 19. & 21. & ſecundum nonnullos Pſ. 10. v. 9. Vbi enim noſter ait, *Qui laudabant me aduerſum me iurabant*; dicunt illi, *Qui laudabant me, illi dira mihi precabantur*, & tanquam Deo inuiſum deteſtabantur, vti norat Maſius. Et per hæc improbatur Abulenſis, dum poſt q. 60. dicit hæc pronunciationis modo proferri, & repetit q. 68. 69. *Secundò Maledictus coram Domino.* id eſt admodum vereq́; deteſtabilis. cum quod *coram Deo* tale eſt, verè ſemper tale ſit. Neq́; enim ille falli, & hallucinari poteſt, hominis inſtar. cui malū quādoq́; videtur, quod bonū eſt, & contra *Tertiò. Pro, qui ſuſcitauerit*, in Hebræis hodiernis eſt, *qui ſurget*. ſicq́; vertit Maſius & exponit, *Qui naſcetur*, aut *qui olim futurus eſt.* Licet verò quoad ſententiam, vtro legamus modo, interſit parum, noſtra tamē lectio melior eſt. *Primò* quia idcirco id verbū omiſerunt 70. quia ſequenti verbo idem videbatur ſatis exprimi, verteruntq́; tantum οἰκοδομήσει. *Secundò* quia ad iſtud *ſuſcitādi* verbū, quaſi etiā in Hebręo fuiſſet, reſpicit Ioſephus, dū l. 5. c. 1. ἐγείρειν vſurpat dicēs, εἴτις πρησθεῖσαν ἐγείρειν ἐθελήσειεν. *Tertiò* quia non infrequēs in Hebręo textu eſt vt litera *Vau* pro *iod*, quarū ſimilitudo maxima, poſita ſit, prout olim iā notauit S. Hieronymus Iſaiæ capite decimo, & norunt omnes, qui vel primoribus iſta labris attigerūt. & in hac ipſa hiſtoria legitur *Segib*, in Hebræo pro *Segub* 3. Reg. 16. v. 34. 1. Reg. 18. v. 6. *Iaſchir* pro *Iaſchur*, vt dubitandum non ſit, legi hoc loco debere יקים *iackim*, non יקום *iakoum*. Notandum deniq́;, poſt imprecationem iſtam appoſuiſſe ipſius euentum 70. ex illo ſcilicet 3. Regum capite decimo ſexto aſſumptum, de quo poſtea. Explicationis enim cauſa faciunt hoc interdum ii ipſi 70. vt nonnulla interſerant, quemadmodum Exodi c. 2. v. 22. de Eliezere Moyſis filio ex capite 18. v. 4.

QVÆ-

QVÆSTIO LIII.

An Hierichuntino reſtructori rectè imprecatus Ioſue?

POenatum ſatis Hierichuntem dediſſe hactenus, credat fortaſſe non nemo, quòd eius diruta mœnia, ciues perempti, domus exuſtæ: ideoq; crudeliùs agere Ioſuam, quòd, ſi quis olim exiſteret, qui reſtaurare illam conaretur; ei malorum tantùm imprecetur. Et huc è primo de officiis Tullij, ex Al. 5. conſil 132. aliisq; afferri poſſunt complura, ſed dico paucis; *rectè atq; ordine Ioſuam feciſſe,* dum Hierichuntinum conſtructorem deteſtatus eſt, eiusq; liberos exitio deuouit. *Primò*, quia id iuſſu & auctoritate fecit Domini. Nã 3. Reg. 16. v. 34. hæc ipſa deteſtatio ac deuotio vocatur *verbũ Domini, quod locutus fuerat in manu Ioſuæ filij Nun. Secundò*, quia imprecationi annuit Dominus, vt infrà dicetur. vnde c. 20. in Ioſue Rupertus: *Duo dixit: Primò, ſitq; ciuitas hæc anathema, & omnia quæ in ea ſunt. Deinde maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitauerit, & ædificauerit ciuitatem Hiericho. Duo inquam dixit, & neutrum in amaritudine furoris, ſeu ex proprij motu animi, ſed diuini contemplatione iudicij, ciuitatem peccatricem Deoq; odibilem condemnauit. Deniq; ſententia eius vtrobiq; diuinum teſtimonium è veſtigio ſubſecutum eſt. Tertiò*, quia iuſtæ grauesq; fuerunt cauſæ, ob quas, ne reuiuiſceret Hiericho, cauebat Ioſue. *Primò*, Vt diuinæ potentiæ ac vindictæ perpetuum ante omnium oculos eſſet monimentum, quemadmodum ait Rambam. *Secundò*, Vt deteſtabilior eſſet apud omnes idololatria, & impietas, quam in prima Chananææ vrbe tam grauiter vindicaram cernerent. *Tertiò*, Ne ob vicinum Iordanem, lociq; opportunitatem aliquod iterum belli aut impietatis illinc ſemen exiſteret. *Quartò*. Addit Abulenſis q. 60. quia fuerat vrbs anathemate damnata, vti Deut. 13. v. 16. Verum non exiſtimandum, id in ipſo ſimpliciter anathematiſmo comprehenſum. Nam alioqui ſatis fuiſſet antea dicere, *vrbi huic anathema illatum*. Nunc verò, quaſi anathematis expleta perfectaq; ſententia, quaſi nouum quidpiam ſubditur: *In tempore illo imprecatus eſt Ioſue*. Pro hac igitur cauſa ſuppono myſticam, vt nimirum ſignificaretur, ſatis non eſſe, omnem ex animis improbitatem ſemel per pœnitentiam & confeſſionem euulſiſſe ſtirpitus: ſed in eo perſeuerandum, cauendumque diligenter, ne quis nouam nobis Hierichuntem architectetur: noua nequitiæ atque diſſolutionis iaciat fundamenta: noua erigat mœnia: nouas portas excitet. *Quintò*, Videmus etiam variis de cauſis alios populos eodem modo vel diruiſſe, vel reædificari voluiſſe certas hoſtiles vrbes. Zonaras tomo ſecundo de Carthaginis excidio, Πᾶσα, inquit, ἀνάστατος γέγονε: καὶ ἐπάρατον ἐψηφίσθη τὸ ἐπ' αὐτὴν κατοικῆσαί τινα idque tradiderat iam antè Plutarchus in Gracchis, Apianus in Punicis, & Oroſius. Paterculus libro ſecundo: *Exciſa Carthagine, & Numantia, ab alterius nos metu, alterius vendicauit contumeliis Scipio*. Tullius primo de officiis: *Maiores noſtri Carthaginem & Numantiam funditus ſuſtulerunt. Nollem Corinthum. ſed credo, illos ſecutos oportunitatem loci maximè, ne poſſet aliquando ad bellum faciendum locus ipſe adhortari*. Et pro domo. *vt hoſtium vrbes, nec omnium hoſtium verùm eorum quibuſcum acerbum bellum, inteſtinumq; ſuſcepimus, non præda adducti, ſed odio ſolemus exſcindere: quòd, in quos, propter eorum crudelitatem, inflammatæ mentes noſtræ fuerunt, cum horum etiam tectis ac ſedibus reſidêre aliquod bellum ſemper videtur*. Apud Lyricum libro tertio Ode 3. Iuno ſic:

Sed bellicoſis fata Quiritibus
Hac lege dico: ne nimium pij,
Rebusq; fidentes, auita
Tecta velint reparare Troiæ.
Troiæ renaſcens alite lugubri
Fortuna triſti clade iterabitur.

Quin & Ionum pſephiſma legimus publicum, quo eos execrabantur, qui Deorum fana & delubra Perſarum ignibus inflammata reædificaſſent, ne tantæ vnquam iniuriæ oculis aſpectus, mentibus recordatio, doloriſq; ſenſus abeſſet, ut eſt apud Iſocratem in Panegyrico. Sed vide Petrum Fabrum libro 1. Semeſtrium, cap. 8.

QVÆSTIO LIV.

An eidem imprecationi ſtructores, cæmentarij, & fabri obnoxij?

NOn fuerant. Hic enim valere debet illa iuris regula, quæ *priuilegia extendi, pœnas verò reſtringi* iubet. At pœna hæc in illius tantùm, qui tanquam cauſa princeps, Hiericho reædificaret; caput contorta eſt: non in eos, qui arte laboreq; manuario victum quæritarent. Vnde & illius tantummodo filios diras illas paſſos tradit liber 3. Reg. cap. 16. prout paulò poſt videbimus. eſtque hæc etiam Abulenſis opinio q. 67.

QVÆSTIO LV.

An reædificatæ iam vrbis incolæ ad imprecationem eandem ſpectarint?

NOn ſpectabant, uti patet eodem, quo q. ſuperiore vſus ſum, argumento. cui & hoc iungendum, ſanctiſſimos poſtea homines eandem poſtea vrbem incoluiſſe, vt Heliſæum, prophetarumq; filios quamplurimos, de quibus habetur, 4. Reg. c. 2. CHRISTVM etiam miraculis cohoneſtaſſe Matth. 20. 29. Lucæ 19. 1. Quod ſi, vt ſuprà de Carthagine loquebatur Zonaras, dixiſſet Ioſue, ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὃς κατοικήσει, nulla eius habitatoribus fuiſſet excuſatio. Nunc verò dixit, vt, eſt in 70. ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὃς οἰκοδομήσει. Vide S. Hieronymum Epiſt. 17. ad Marcellam contra eos, qui Hieruſalem maledictam aiebant, quòd ſanguinem Domini hauſiſſet. Par autem eſt ratio de ijs, qui, ſine mœnibus ac portis, domos eodem, vbi Hiericho fuiſſet olim; loco aliquas exſtruxiſſent, non autem vrbem condidiſſent. Nam in deuotionis formula eſt; *vrbem hanc*, vti non incurioſè obſeruat q. 62. 63. 65. Abulenſis.

QVÆSTIO LVI.

An ſi loco eodem aliam alio nomine vrbem erexiſſet quis, eadem imprecatione teneretur?

TEneretur. quia hoc ipſum reipſa foret Hierichuntem reparare. Neque enim tam de nomine quàm de reipſa laborat Ioſue aut potius Deus. Et ſi nomen vrbi aliud ab ædificatore imponeretur, non deeſſent tamen, qui antiquam illam Hierichuntis appellationem vſurparent. vide Boeti Geometriam fol. 1229. Afferunt aliam in ſuo Thalmud, tractatu, *Sanhedrin*, cap. 11. rationem Rabbini, quia Hebræus textus cum articulis pluribus ita loquitur, *Qui ædificarit vrbem iſtam, ipſam Hiericho*; ſenſum eſſe: Neque hanc vrbem inſtauret quiſpiam alio ei nomine impoſito, neque aliam hoc ipſo nomine vrbem exſtruat. Mihi tamen videtur argutius hoc quàm verius. Iſta enim articulorum, ſi tamen ita in Hebræo vocandi; multiplicatio videtur eam tantùm ſignificare ſententiam, quàm Græcus & Latinus exprimunt; quaſi eſſet; Qui ædificarit vrbem hanc, hanc inquam Hiericho, ſiue hanc, quæ vocatur Hiericho. Nam & in

veteribus

veteribus Romanorum formulis, quibus aut bellum hoſtibus quibuſdam indicebant, aut ex eorum vrbibus Deos euocabant, aut fœdera cum ijs faciebant, aut ſimile quid agebant, videmus mirabiliter definiri, ſignateq́; circumſcribi omnia.

QVÆSTIO LVII.

Quid ſi Hierichuntinus reſtaurator, aut liberos non habuiſſet, aut certè non tot?

QVia *non ſunt*, vt ſuprà dixit Iuris regula, *extendendæ pœnæ*, cenſuerit fortè aliquis, eum qui liberis careret, aut certè vnum tantummodo aut duos haberet; Hierichuntemq́; tamen reſtauraret, fore ab hac imprecatione vel omnino, vel ex parte ſaltem, liberum ac tutum. At non ita eſt. quia imprecatio hæc duo includebat. *Primò*, Prohibitionē Hierichuntis reparandæ. *Deinde* pœnam quandam temporalem. hoc modo: *Dirutam Hierichuntem reparet nemo. Si verò contrà faxit quis, hunc puniat etiam in hoc ſæculo Dominus.* Ratione *prohibitionis*, peccatum admittit reparator lethiferum, cui æterna comes pœna: ratione *imprecationis*, pœnam aliquam in hac vita excipiet. Quod ſi orbus ſit, vel pluribus certè liberis non auctus, alio cum malo afficiet Dominus, quod liberorum interitui non cedat: Hæc enim liberorum ademptio videtur eò tantùm expreſſa, vt conuenientia quædam eſſet peccati, & ſupplicii. Nam *vrbes naſci, viuere, mori* ac *reuiuiſcere* docet Barnabas Briſſonius in ſuis diuini & humani iuris obſeruationibus lib. 1. ad L. *omnes* C. *de ferijs*, & huius amicus Pe. Faber lib. 1. Semeſtrium cap. 9. Qui ergò iacenti ac mortuæ Hierichunti vitam ac poſteritatem reſtituere molitetur, dignus erat, qui vita ipſe ac poſteritate ſpoliaretur, ſaltem quoad liberos. Interim tamen non erat Dominus neſcius, fore, vt qui olim auſurus hoc eſſet, natos haberet plures.

QVÆSTIO LVIII.

Fueritne tam audax Iudæorum aliquis, vt, contra imprecationem iſtam, de Hierichuntis reſtauratione cogitarit?

FVisse teſtantur hoc ipſo c. 70. vti ſuprà q. 32. notatum, & liber 3. Reg. c. 16. v. 34. ſic. *In Diebus eius* (Achab ſcilicet Regis) *ædificauit Hiel de Bethel Hiericho.* Sed qui eo loco dicitur Hiel, vocatur ibidem à 70. *ἀχιήλ*, hic verò *ὀζᾶν*. in Græcis aliis exemplaribus, vt Maſiano, *ἀζωζὰν*. vnde iſta verò nominum diſſonantia, *nondum mihi*, ait Maſius, *ſatis liquet.* Verùm hoc conſtat, multos in ſacra hiſtoria binomines memorari. Atque hoc fit, vel quia duo verè nomina ijs diuerſa impoſita, vel quia nominum vnum alterius ſynonymum eſt, vt in *S. Iuda Lebbæo* & *S. Simone Chananæo* dixi libello *de Apoſtolis.* Et ſic hoc ipſo loco Hiel & *ὀζᾶν* ſignificatione videntur conuenire. Nam *hotz* Hebraicè, robur eſt & fortitudo: *Hiel* verò, vel prout in hebraico ſcribitur חיאל idem prorſus valet, ſi vt in paragogicis Hebræorum literis non rarò fit, non neceſſarium *aleph*, cenſeatur: aut ſi neceſſarium putemus, erit, vno *lamed* ſubducto, vt in *corban* & *coban* dixi alias; *potentia* & *robur Dei*, id eſt magna. Nam *Chail*, robur, *el Deus*, eſt. vt autem ſignificaretur *aleph* abeſſe poſſe, id omiſit noſter Interpres, 70. verò in illo Regum capite, ſuo è loco mouerunt, & in dictionis principio locarunt. Quod verò alij *ἀζωζὰν* dicunt, vel mendoſum eſt, vel ut magna illa vis & potenria, de qua dixi; ſignificetur, eſt eiuſdem ſyllabæ prioris iteratio: quaſi diceretur *hotz hotz, robur robur*. quo loquendi modo notum apud

Hebræos intendi ſignificatum. Neque de ἄζ & ὤζ mirabitur, qui vocales variè apud varios ſonare non ignorauerit, vt in *Moguntia* notabam lib. 1. c. 3. & rurſus ſequente quæſtione aderit exemplum. Illud verò mirandum duco, quinam fieri potuerit, vt Iſraelites in Iſraelitarum medio, adeò eſſe audax potuerit, vt hanc tanti ducis, tamq́ue Deo amici hominis pro nihilo duceret imprecationem. Verum enimuerò, *Nitimur in vetitum ſemper, cupimusq́ negata.* Quomodo tam multi hodiè latrones defixa in omnium oculis patibula & rotas non riment? Quomodo tam multi teſtamentorum neglectores & violatores à mortuorum imprecationibus omninò ſibi nihil metuunt? Quomodo periuri tot & fœdifragi, quas ſibiipſis imprecati erant, diras non horrent? Quomodo terribile illud, *Morte morieris*, non formidarunt Adam & Eua? Quomodo nos ipſi non formidamus quotidiè? Quomodo intentatam, certiſſimeq́; ab Apoſtolis, à CHRISTO Domino prædictam gehennam, & gehennam ſempiternam, non expaueſcimus tot quotidiè auari, ambitioſi, vanæ gloriæ cupidi, elati, ebrioſi, libidinoſi? Nimirum oculos claudimus: iſta non aſpicimus: mente non agitamus: ab auribus, ſi quando per concionatorum voces inferuntur, excludimus: & fingimus nobis cauſas, genio noſtro blandas, cupiditatibus iucundas, quæ à flagitijs nihil nos morentur, ſed incitent, præcipitantesq́; impellant. Ita ſanè Hiel cum vel ex Hierichuntis reparatione, quæſtuoſa quædam vectigalia, vel amœnitatis pleniſſima palaria: vel nominis celebritatem ad ſerosq́ue nepotes propagationem, quod capite 20. aſſerit Rupertus; vel hæc omnia ſimul, hisq́; ſimilia plura concupiſceret alia, flocci pependit Ioſuæ deuotionem. Fortaſſis etiam tacitè apud ſeipſum cogitabat, fuiſſe Ioſuam ſeueriorem, nimiumq́; vrbi huic infeſtum: ipſius deteſtationem ab furore atque crudelitate nimia, non à Dei ſpiritu, qui lenis eſt, & manſuetus; profectam: neque à Deo ipſo probatam & exauditam: aut certè cum illa concepta fuerit anno mundi conditi 2490. cœperit autem Rex Achab, cuius tempore vti dictum eſt, ad reſtaurationem hanc aggreſſus eſt; regnare 3222. obſoleuiſſe iam vetuſtate, poſtque annos amplius 700. euanuiſſe vim deteſtationis illius. Quin verò fortaſſis etiam eo progreſſus erat amentiæ miſer, vt non Ioſuam tantum, ſed Iſraelis etiam Deum contemneret, ipſius libros, Prophetas, & ſeruos nihili faceret. Id enim mihi videtur eo Regum libro ſignificari, dum tam diſertè notatur Hiel iſte, *in diebus Regis Achab* ædificationem hanc molitus. Achab enim Rex impius erat, impietatisq́; auctor & ſator peſſimus, prout ibidem v. 29. & ſequentibus deſcribitur. Huic ergò Regi voluit Hiel placere: atque vt placeret, voluit inſigni aliquo facinore ſuum ſummi Regis profiteri contemptum. opesq́;, quibus abundabat (Neque enim niſi præpotens rem inceptare tantam potuiſſet) ad Hierichuntis reparationem, contra Dei ſerui ac Prophetæ votum ac imprecationem, conferre. Atq; ita cernimus illuſtre Aulicorum nonnullorum, & eorum, qui *Politici* hodiè vocantur; exemplum, videmus mundi huius curſum, quæ ſcilicet plerique ſtudia ſequantur: in quæ opes effundant, quomodo ſe Principum improborum voluntatibus accommodent, quomodo his regnantibus reædificari ſoleant, quæ diruerat in cineresq́; redegerat Ioſue: quæ in omnem etiam poſteritatem reſtaurari vetuerat, quæ anathema, ditisq́; deuota voluerat: id eſt, quæ CHRISTVS IESVS D. ac S. N. odit & deteſtatur: quæ vita doctrinaq́; ſua delet ac diſturbat: quæ per Eccleſiam ſuam anathematiſmis & execrationibus proſequitur, ſcelera, hæreſes, omnisq́; generis impietates & vanitates. Et hæc etiam aliquando per eos, qui è Bethel ſunt, id eſt, è domo Dei, per Eccleſiaſticos & Monachos reſtaurantur, vti ferè noſtro iſto tempore per Lutherum, Zwinglium, Bezam, Caluinum, ſimiles etiamſi non eſſent ſummi Monarchæ, Achabi.

QVÆ-

QVÆSTIO LIX.

An contra eandem imprecationem impunè fecit Hiel?

NEquaquam. Ita enim eodem cap. 16. l. 3. Regum additur. *In Abiram primitiuo ſuo fundauit eam* (Hiericho Hiel) *& in ſegub nouiſſimo ſuo poſuit portas eius, iuxta verbum Domini q. l. ſ. i. m. q. ſ. N.* Pro *Abiram* ſcribunt 70. ἀβιρὼν, & cum in Hebræo idem ſit illius, qui cum *Core* ac *Dathan* perijt, & huius noſtri nomen; ſcribunt ijdem Num. 16. ἀβειρὼν: eosque ibi & capite 26. verſ. 8. Deuter. 11. 6. Pſalm. 105. 17. Eccl. 45. verſ. 22. noſter imitatur Interpres. Pro *Segub* autem ſcripſerunt ijdem 70. in hoc Ioſuæ loco Διασωθέντι, id eſt, *Saluatum*. Nominis enim proprii ſignificationem reddiderunt, cùm ſit à *ſagab*, quod eſt, *exaltare*, efferre, liberare ac eruere. Verum & Deus ipſe *miſgab* vocatus, Pſal. 9. verſ. 10. Pſalm. 45. verſ. 8. 12. 59. Pſalm. 58. verſ. 14. Pſal. 93. verſ. 22. Iſ. 25. v. 12. id eſt, *refugium & liberatio*. Neq; tamen hi duo tantùm Hielis morte filij ſublati ſunt, ſed alij etiam quotquot inter hoſce duos interiecti erant. Ita enim Rupertus cap. 20. in Ioſue. *Quando fundamenta* Hierichuntis *iecit, ſtatim mortuus eſt filius eius primogenitus, & deinceps inter ædificandum paulatim ſecundum ordinem natiuitatis decedentibus filiis omnibus, vbi (quod nouiſſimum erat) poſuit portas eius, mortuus eſt filius eius nouiſſimus, mira ambitatione pertinaciam fulciente, vt ambiendo conditoris nomen totum cum affectu perderet genitoris honorem.* Potuit autem iſta filiorum mors euenire dupliciter. *Primò*, Ob ſolam parentis culpam. Cùm enim mors hæc temporaria ſit & habeat Dominus in omnium vitam & necem ius, poteſt citra vllam natorum culpam, quæ quidem eorum propria ſit; eos è medio tollere, tantùm, vt mœſta parentibus orbitas, acerbusque dolor, quorum veluti partes quædam ſunt, inuratur. *Secundò*, Ob aliquam etiam filiorum culpam propriam. Et vterque forſan modus locum hic habuit. Nam potuit primogenitus ætate iam eſſe adultior & aliorum aliquis: natu autem vltimus à peccandi facultate per ætatulam adhuc alienus. Illi ergò patriſſaſſe videntur, eiusque impietatem & ſuperbiam ſecuti: & tanto fortè magis, quanto audaciæ, nequitiæ, inaniſque gloriæ maiores in adoleſcentibus ac iuuenibus ardent faces. Si enim *Heroum filij, noxa* interdum ſunt, quanto magis impiorum parentum proles? Nimium, proh pudor, vera Lyrici lib. 3. Ode 6. querela:

Aetas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Minimus autem ille, ſiquidem Baalem cum Achab Rege colebat parens, vti quæſtione ſuperiore dictum, labe adhuc originaria obſtrictus renebatur, quod ab ea per circumciſionem, expiatus non fuiſſet. Eſt autem *Abiram, fortis*, & quaſi *egregius eorum*, ſcilicet parentum, vel fratrum. Hunc tamen hæc fortitudo & præſtantia, hæc primogenitura & prærogatiua cùm à morte non potuit defendere: falſumque fuit in ſegub omen, eius nomen. Neque enim Διασωθεὶς ſeu *ſeruatus* fuit: neque vti parentis ſpes, dum nomen hoc inderet; putabar *exaltatus* & celebratus fuit: ſed, Hierichuntinæ portæ dum eriguntur; infœlix puer deijcitur. O quam vana ſæpè parentum de filijs auguria? quàm inanis ſpes? ſed quanta hominum contumacia, qui ne ſuorum quidem tam carorum funeribus, cum certò Dei verbo, videant ac ſentiant à cœptis reuocari poſſunt?

QVÆSTIO LX.

Quanta Ioſua gloria, & eius cauſa quæ?

NOmen eius, ait noſter Interpres verſ. 27. *vulgatum eſt in omni terra.* Dicit Maſius ancipitem hic eſſe orationem, quia illud, *eius* vel ad Deum, vel ad Ioſue referri poſſit. At certum eſt ad Ioſue referri, cùm ex eo, quod fuerit *Deus cum eo*, indicare velit ſcriptura, boni quantum ei euenerit. Et ita intelligunt omnes tam Hebræi quàm Græci, & Latini. *Nomen* verò vertit noſter, quod in Hebræo eſt, *auditus*, ſeu *fama*, quæ de ipſo auditur: & illud etiam in 70. eſt, ſed abſque *vulgatum*, ſic ἦν τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν. Verùm quomodo *per omnem terram* ſpargi, diſſipariq; potuit Ioſuæ gloria? Reſpondent apud Abulenſem q. 70. quidam, factum, quia toto terrarum orbe viſa fuit ſolis ab illo facta ſtatio. Sed de ea iam non agitur; & ſuo deinde loco infrà cap. 10. probabitur, eam toto terrarum orbe non viſam. Veriùs dicitur, *omnem* hic *terram* vocari, eam ipſam, cuius veluti Metropolis Hiericho videbatur; Chananæam ſcilicet, eiusq; viciniam. Eodem enim modo Geneſis 41. dicitur: *Omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent eſcas.* Nunquid *omnes* è toto mundo prouinciæ? Nunquid ex Hiſpania, Gallia, India, & Mexicana? non. ſed *omnes prouinciæ*, quæ ſcilicet Aegypto propiores, vti Arabia, Palæſtina. Et ſicubi hæc in totius terræ phraſibus modificatio adhibenda, eam certè oportet vel maximè, cùm de nomine alicuius longè lateq; propagato agitur, adhibere, prout pulcherrima apud Ciceronem in ſomnio nominatiſſimus ille Africanus Scipionem ſuum edocet. *Cæleſtia*, inquit, *ſemper ſpectato, humana contemnito. Tu enim quam celebritatem ſermonis hominum, aut quam expetendam gloriam conſequi poteſt? Vides habitari in terra raris & anguſtis in locis & in ipſis quaſi maculis, vbi habitatur, vaſtas ſolitudines interiectas: hosq́; qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe, vt nihil inter ipſos ab alijs ad alios manare poſſit: ſed partim obliquos, partim tranſuerſos, partim etiam aduerſos ſtare nobis: à quibus ſperare gloriam certè nullam poteſtis. cernis autem terram eandem, quaſi quibuſdam redimitam & circumdatam cingulis: è quibus duos maximè inter ſe diuerſos, & cæli verticibus ipſis ex vtraq; parte ſubnixos, obriguiſſe pruina vides: medium autem illum & maximum ſolis ardore torreri. duo ſunt habitabiles: quorum Auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, aduerſa nobis vrgent veſtigia, nihil ad veſtrum genus. hic autem alter ſubiectus Aquiloni, quem incolitis, cernè quàm vos tenui parte contingat. Omnis enim terra, quæ incolitur à vobis, anguſta verticibus, lateribus latior, parua quædem inſula eſt, circumfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quem Oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine quàm ſit paruus, vides. Ex his ipſis cultis, notisq́; terris num aut tuum, aut cuiuſquam noſtrum nomen vel Caucaſum hunc, quem cernis, tranſcendere potuit, vel illum Gangem tranare? quis in reliquis orientis, aut obeuntis ſolis vltimis, aut Aquilonis, Auſtriue partibus tuum nomen audiet? Quibus amputatis, cernis profectò, quantis in anguſtiis veſtra gloria ſe dilatari velit.* Quem eò libentiùs exſcripſi locum, quòd eum & laudarit, & imitatus ſit lib. 2. *de conſolatione* proſa 7. Boethius: *Quàm ſit*, ait, *exilis*, (gloria) *& totius ponderis vacua, ſic conſidera. Omnem terræ ambitum (ſicuti Aſtrologicis demonſtrationibus accepiſti) ad cæli ſpatium puncti conſtat obtinere rationem, id eſt, vt ſi ad cæleſtis globi magnitudinem conferas, nihil ſpatij prorſus habere iudices. Huius igitur tam exigua in mundo regionis quarta ferè portio eſt (ſicut Ptolomæo probante didiciſti) quæ à nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quarta, ſi quantum maria, paludesq́; premunt, quantumq́; ſibi vaſta regio diſtenditur cogitatione ſubtraxeris, vix anguſtiſſima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc minimo igitur puncti quodam puncto circumſepti atq; concluſi, de peruulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum magnificumq́; gloria tam anguſtis exiguisq́; limitibus arctata? Adde quòd hoc ipſum breuis habitaculi ſeptum plures incolunt nationes, lingua, moribus,*

moribus totius vitæ ratione diſtantes, ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diuerſitate, tum commercij inſolentiâ, non modo fama hominum ſingulorum, ſed ne vrbium quidem peruenire queat. Aetate deniq; Marci Tullij (ſicut ipſe quodam loco ſignificat) nondum Caucaſum montem Romana Reipublica fama tranſcenderat. & erat tunc adulta, Parthis etiam, cæteriſq; id locorum gentibus formidoloſa. Videsne igitur quàm ſit anguſta, quàm compreſſa gloria, quàm dilatare ac propagare laboratis? An vbi Romani nominis tranſire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? quid quod diuerſarum gentium mores inter ſe, atq; inſtituta diſcordant, ut quod apud alios laude, apud alios ſupplicio dignum iudicetur? Quo fit, vt ſi quem famæ prædicatio delectet, huic in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat.

Ioſuani verò nominis celebritatem hanc genuit, non, hoc quidem tempore, Sol inſiſtens, prout à quibuſdam paulò antè dicebatur, neque ſignata Ioſuæ inſignibus moneta, vt in *Bereſchith rabba* fabulantur Iudaici Rabbini, ſed aliæ *duæ* cauſæ. *vna particularis* ac minus principalis, Hierichuntinum ſcilicet excidium tam ſubitum, tam admirabile; nuperusque Iordanis fluuij tranſitus tam inauditus. *Altera generalis* ac principalis, quæ hic vna exprimitur; quia *fuit Dominus cum Ioſue.* Hic nimirum veræ gloriæ fons: hoc famæ ſolidæ ſolum, & fundamentum. *Omnes*, ait Ennius, *laudari volunt:* & reprehendit quidem hoc ipſum S. Auguſtinus libro 13. Trinitatis cap. 3. attamen omnibus aliqua gloriæ innata cupiditas. Sed illam aliqui vanam conſectantur: aliqui modos eius adipiſcendæ vanos adhibent. Glorioſos & excellente fama ſeſe futuros putant, ſibi ſi adſint opes, pulchritudo, litteratura, clientum turba, populorum fauor; Principum gratia & familiaritas. Sed vana, vana hæc omnia. Nomen, etiamſi id non agat neque ſpectet; aſſequetur, ille vnus ampliſſimum & conſtantiſſimum, quicum Deus erit. Quid verò ſit, *cum aliquo Deum eſſe*, dictum eſt ſuprà cap. 1. quæſt. 12. Sane cum eo eſt Deus, qui in eum credit, eum timet, colit, omnibus anteponit. In lib. 1. Reg. c. 18. verſ. 30. *Dauidis celebre factum eſt nomen nimis* ſeu valdè. Quid ita? Semel & iterum ante dictum eſt ibidem verſ. 12. & 28. *Dominus erat cum Dauid.* Extat argutum recentioris Poëtæ neſcio cuius carmen, quod verè veræ gloriæ matrem pingit virtutem: & ſine hac, illam nulli adhærere docet.

In Pictam Gloriam.

Quæ Dea? virtutis ſum filia Gloria. Qui grex
Ille? petitores, improba turba, proci.
Cur nuptura faues? omnes faſtidio. Quare?
Clam quia matre viro nubere nolo meâ.
Quem dabit hæc dignum complectar grata maritum
Perpetua (fugiat me licet ille) fide.

Dixit ſanè veterum quidam:

Nullum nomen abeſt, ſi ſit prudentia tecum.
Ego verò;
Nullum nomen abeſt ſi ſit præſentia tecum
Numinis.

Tu, ait Rex & Propheta Dauid Pſalm. 3. DOMINE, *ſuſceptor meus es: gloria mea, & exaltans caput meum.* Ea erga hominum genus profuſiſſima & exuberantiſſima DEI bonitas, vt in hoc etiam ſæculo ſuo ſeruis ſuis non varias tantummodo animorum dotes & ornamenta: non diuiniſſimam ſolum cœleſtis gratiæ ſuæ formam ac pulchritudinem largiatur: ſed nomen etiam, & famæ, gloriæq; lucem ac dignitatem. *Ego*, ait, 2. Reg. 7. 9. *tuli te paſcuis ſequentem greges, vt eſſes Dux ſuper populum meum Iſrael: & fui tecum in omnibus, vbicunq; ambulaſti: feciq; tibi* NOMEN GRANDE, *iuxta nomen magnorum qui ſunt in terra. Habeo*, inquit, *Apoſtolus,*

ſtolus, Romanæ c.17.v.16. *gloriam in* CHRISTO IESV *ad Deum*. Et cap.2.10. *Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum.* Quia tamen iſta nominis celebritas & gloria ex eo bonorum genere eſt, quo abuti poſſumus, quoq; minus attenti & cauti inflantur facillimè; dat eam Dominus, quibus & quando vult. Mihi, DOMINE, illam, quæ in futuro expectatur ſæculo; concede. Nunc mecum ſemper eſto per gratiam, & auxilium: tunc verò etiam per gloriam & charitatem, AMEN.

CAPVT VII.

Textus.

1. FIlij autem Iſrael præuaricati ſunt mandatum, &
vſurpauerunt de anathemate. Nam Achan filius
Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Iuda, tulit
aliquid de anathemate: iratuſque eſt Dominus contra filios
Iſrael. 2. Cumq; mitteret Ioſue de Iericho viros contra Hai,
quæ eſt iuxta Bethauen, ad Orientalem plagam oppidi Be-
thel, dixit eis: Aſcendite, & explorate Terram. Qui præcepta
complentes explorauerunt Hai. 3. Et reuerſi dixerunt ei: Non
aſcendat omnis populus, ſed duo vel tria millia virorum per-
gant, & deleant ciuitatem: quare omnis populus fruſtra vexa-
bitur contra hoſtes pauciſsimos? 4. Adſcenderunt ergò tria
millia pugnatorum. Qui ſtatim terga vertentes, 5. percuſsi
ſunt à viris vrbis Hai, & corruerunt ex eis triginta ſex homi-
nes: perſecutiq; ſunt eos aduerſarij de porta vſque ad Sabarim,
& ceciderunt per prona fugientes: pertimuitq; cor populi, &
inſtar aquæ liquefactum eſt. 6. Ioſue verò ſcidit veſtimenta
ſua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini vſque ad
veſperam, tam ipſe quàm omnes ſenes Iſrael miſeruntq; pul-
uerem ſuper capita ſua, 7. & dixit Ioſue: Heu Domine Deus,
quid voluiſti traducere populum iſtum Iordanem fluuium, vt
traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? vtinam vt cœ-
pimus, manſiſſemus trans Iordanem. 8. Mi Domine Deus
quid dicam, videns Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentem?
9. Audient Chananæi & omnes habitatores Terræ, & pariter
conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen no
ſtrum de terra: & quid facies magno nomini tuo? 10. Di-
xitque Dominus ad Ioſue: Surge, cur iaces pronus in terra?
11. Peccauit Iſrael, & præuaricatus eſt pactum meum: tule-
runtq;

runtq; de anathemate,& furati ſunt atque mentiti,& abſcon-
derunt inter vaſa ſua. 12. Nec poterit Iſrael ſtare ante hoſtes
ſuos, eosq; fugiet: quia pollutus eſt anathemate. non ero vltra
vobiſcum, donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt.
13. Surge, ſanctifica populum, & dic eis: Sanctificamini in
craſtinum: hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael: Anathema
in medio tui eſt Iſrael: non poteris ſtare coram hoſtibus tuis,
donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus eſt ſcelere. 14. Ac-
cedetiſq; mane ſinguli per tribus veſtras: & quamcunque tri-
bum ſors inuenerit, accedet per cognationes ſuas, & cogna-
tio per domos, domusq; per viros. 15. Et quicunq; ille in hoc
facinore fuerit deprehenſus, comburetur igni cum omni ſub-
ſtantia ſua: quoniam præuaricatus eſt pactum Domini, & fe-
cit nefas in Iſrael. 16. Surgens itaque Ioſue mane, applicuit
Iſrael per tribus ſuas, & inuenta eſt tribus Iuda. 17. Quæ cum
iuxta familias ſuas eſſet oblata, inuenta eſt familia Zare. Illam
quoque per domos offerens, reperit Zabdi: 18. cuius domum
in ſingulos diuidens viros, inuenit Achan filium Charmi, filij
Zabdi: filij Zare de tribu Iuda. 19. Et ait Ioſue ad Achan: Fili
mi, da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere, atque indi-
ca mihi quid feceris, ne abſcondas. 20. Reſponditq; Achan
Ioſue, & dixit ei: Verè ego peccaui Domino Deo Iſrael, &
ſic & ſic feci. 21. Vidi enim inter ſpolia pallium coccineum
valdè bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamq; auream
quinquaginta ſiclorum: & concupiſcens abſtuli, & abſcondi
in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque foſſa
humo operui. 22. Miſit ergò Ioſue miniſtros: qui currentes
ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abſcondita in eo-
dem loco, & argentum ſimul. 23. Auferenteſq; de tentorio
tulerunt ea ad Ioſue, & ad omnes filios Iſrael, proiecerunt que
ante Dominum. 24. Tollens itaque Ioſue Achan filium Za-
re, argentumq; & pallium, & auream regulam, filios quoque
& filias eius, boues & aſinos, & oues, ipſumq; tabernaculum,
& cunctam ſupellectilem: (& omnis Iſrael cum eo) duxerunt
eos ad Vallem Achor: 25. vbi dixit Ioſue: Quia turbaſti nos,
exturbet te Dominus in die hac. Lapidauitque eum omnis
Iſrael: & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt.
26. Congregaueruntque ſuper eum aceruum magnum lapi-
 dum,

dum, qui permanet vſque in præſentem diem. Et auerſus eſt furor Domini ab eis. Vocatumq; eſt nomen loci illius, Vallis Achor, vſque hodiè.

COMMENTARIVS.

Hierichuntis expugnationi duo comitabantur caſus: deteſtatio ſcilic. eius, qui deſtructam illam, reſtrueret, vniusq́; Iſraelitæ, qui de vrbis anathemate ſurripuiſſet, in ſcelere deprehenſio ac punitio. Atq́; prior ille caſus ſub prioris capitis finem eſt expoſitus: de altero nunc agitur capite hoc ſeptimo: & quidem tripliciter. Nam Primò generatim peccatum traditur. Secundò peccator inquiritur. Tertiò punitur.

QVÆSTIO I.

Quis Achan?

TRipliciter in textu deſcribitur: quoad nomen ſcilicet, tribum, & domum. I. *Nomen* ei fuit triplex; *Achan, Achar, Achor*, quorum primum hic in Hebræo ſemper eſt: ſecundum 1. Paralip. 2. verſ. 3. Tertium hic inſinuatur verſ. 25. & 27. Græcus contrà textus medio magis vtitur nomine. Nam ſcribit hic ſemper ἄχαρ pro *Achan*. quod ferè faciunt, qui 70. ſequuntur, vt libr. 7. Saluianus Prudentius in Pſychomachia, Rupertus cap. 21. & alterum bis retinet ἀχὼρ, eumq; more ſuo ſequitur Ioſephus, & D. Hieronymus in cap. 4. Michææ. Vnde ſatis refellitur, quod poſt quæſtionem 54. & 77. in fine huius capitis ait Abulenſis, nomen Achoris non hominis, ſed vallis nomen eſſe. Nominum autem omnium originario eadem, quam indicat Ioſue verſ. 26. Nam quod ibi Latinus *turbare, & exturbare*, Græcus ὀλεθρεύειν & ἐξολεθρεύειν vertunt, Hebraicè vnum ſemper verbum eſt עכר *hacar*. ita vt ſignificet *Achan* propriè, non *colubram inſidiantem*, vt in lib. quæſt. Hebr. Paralip. (ſic enim eſſet *nachas*) ſed *turbatorem, turbonem, & exitioſum*, vt infra ex Sanhedrin c. 6. fol. 44. b. & alijs dicetur q. 40. ſicq; ad nomen hoc alludens Ioſue, inquit: *Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus.* quaſi diceret, quod vulgò dici ſolet:

Conueniunt rebus nomina ſæpè ſuis.

Et 1. Paralip. cap. 2. verſ. 7. *Hachar, Hocher*, id eſt, Achar turbans, Græcè ὁ ἐμποδοστάτης Ἰσραήλ. *Nam diuinare eſt*, inquit Epiſt. 21. Auſonius, *nomen componere, quod ſit.*

Fortunæ & morum, vel necis indicium.

Ob iſtam verò, è qua pullulat nomen hoc, radicem, aſpiratè ſcribitur à nõnullis *Hacan*. II. Tribus ei fuit Iudæ. illa, inquam, tribus, è qua Saluator, cui & à ſalute nomen, prout lib. 1. c. 2. expoſitum. Stemmate, quantumuis excelſo & generoſo, gloriandum nemini, cum & illud indignos genere illo interdum producat, & ſtemmati nulli valdè intumeſcendum, cùm & ex illo degeneres oriantur nonnulli. Humana ſunt hæc. Idem & ſalutares herbas, & aconita profert hortus.

III. Pa-

III. Pater ei fuit *Charmi:* huic *Zabdi*, qui & illi auus: huic *Zara*, qui è quibuſdam *Zare*, ab Hebræa *Zarach* dicitur. fuit autem hic Iudæ patriarchæ filius Geneſis 38. Sed ſunt hic ſcrupuli. *Primò*, Enumerantur 1. Paralip. 2. verſu ſexto, quinque ipſius Zaræ filij & inter eos *Zabdi* nullus. *Secundò*, Ibidem verſu ſeptimo, dicitur quidem *Achar filius Charmi*, ſed ita vt *Charmi* vnus è proximis Zaræ filijs videatur. Nam ea illic ſcribendi ratio eſt, vt cum alicuius filij recenſiti ſunt, horum etiam filij, ſi quid ad memoriam in ijs inſigne ſit, recenſeantur. At neque Charmi inter Zaræ filios ibi ponitur: neque cuiuſnam è Zaræ filijs filius ſit, indicatur. *Tertiò*, An à Iuda patriarcha, id eſt, à tempore antè deſcenſum in Aegyptum vſque ad hoc aduentus in promiſſam terram tempus, generationes tantùm ſint iam enumeratæ quatuor? per annos nimirum amplius CCLX? Nam in promiſſam terram venerunt Iſraelitæ anno mundi 2490. vt ſuprà c. 5. dictum eſt: in Ægyptum ierant anno 2238.

Ad *primum*, qui hic vocatur *Zabdi*, illic eſt *Zamri*, vel vt Hebræa hodiè puncta malunt, *Zimri*. Nam & 70. hoc loco pro *Zabdi*, legunt Ζαμβρὶ euphoniæ causa interpoſito *b*, ſicuti & numerorum 25. verſu decimoquarto. Ideoq; vel habuit iſte nomina duo, vt in locum illum placet Abulenſi, vel ex litterarum ר & מ ſimilitudine, prout alibi factum notat Maſoreth; & *Bethamara*, pro *Bethabara* Epiphan. Græc. hæreſi 51. Anoetorum folio 189. factæ ſunt hoc loco duæ ד & ב ſicque ex *Zamri* factus *Zabdi*, à Ioſepho dictus *Zebedias*, ab ipſius interprete Ruffino, *Zebedæus*. Ad *ſecundam*, videtur ſi non legendus; certè intelligendus ille textus ſic: *filij Zamri, Charmi: filij Charmi Achar.* Ad *tertium*, ſunt generationes illæ quatuor: ſed & quinta hic ſignificatur, dum Achanis filiorum mentio fit verſu 24. licet ij, quàm adulti fuerint, non conſtet. Notabis verò Achanem, parentis nomine interdum appellari *Charmi*, vt apud S. Chryſoſtomum homil. 6. ad Epheſios.

QVÆSTIO II.

Cur Achanis tam accuratè indicatur genealogia?

IVdæus Raſchi, factum id ait, vt ſignificaretur id tandem eueniſſe, quod in Zaræ ortu oſtenſum erat, dum illi iamiam orituro, & è matris vtero manum protendenti coccinum alligauit obſtetrix Geneſ. 38. verſu 28. quia ſcilicet ex eius poſteris futurus erat, qui coccineam furaretur veſtem, multumq; publici luctus daret. ſed *hoc*, ait, quæſt. 4. Abulenſis, *ridiculum eſt, cùm conſtet in illius naſcituri manu poſitum fuiſſe coccinum ob aliam cauſam.* At effectus eiuſdem non vna tantùm, ſed multæ interdum cauſæ ſunt. Et illam è ſecundarijs, quaſi cauſis, & occultioribus vnam fuiſſe, quid vetat? Non hoc quidem ſpectabat obſtetrix, non præcipiebat animo, Achanem coccineo furto vllo celebrandum: ſed quàm multa per ignaros homines facit, & monſtrat Dominus? Qui Ioann. 27. verſu 50. dixit, *Expedit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo, vt non tota gens pereat, à ſemetipſo non dixit* ibidem verſu 51. Ferri ergò cauſa iſta poteſt. Sunt tamen principaliores & certiores aliæ. *Primò*, Vt diſtingueretur Achan iſte ab alijs, ſi qui hoc fortè nomen vel in eadem tribu, vel in aliis gererent. Neque enim nominis communio, ſceleris, ac dedecoris communionem afferre debet. Fuit ſanè poſtea *Hacan* vnus, qui de Caræorum ac Saducæorum legibus & ritibus librum ſcripſit: & de eo ait è commentatoribus ſuper *Auoth* vnus: *Deleatur nomen eius, vt Achanis.* *Secundò*, In ea, quæ poſtea fieri debuit, fontis inquiſitione, procedendum fuit tributim, familiatim, & domatim. ſicq; deprehenſus fuit Achan. Meritò igitur eius ſtatim deſcribuntur

tribus, familia, & domus. *Tertiò*, Vt quædam veluti dedecoris contagio ad parentes, maioresque, pridem licet mortuos, tranſmittatur, & ſurſum aut retro, quaſi agatur: idque *primò*, quia nonnulla eorum quandoque culpa eſt, dum negligentiùs filios ac nepotes educarunt. *Secundò*, Excitat communis huiuſmodi labis ac notæ metus, vt in eo elaborent omnes, ne quis in domo tota, ſtirpe, tribu, ac gente impius, ſacrilegus, facinoroſus vnquam ſit. Hinc enim illæ vel cohortationes, vel querimoniæ. Caue, ne vllum ſtirpi noſtræ inuras dedecus. Et tu tales parentes, tam nobilem, claramque domum, tanta, tamque auita familiæ ornamenta tuis iſtis commaculare audes flagitijs? Sic eſt: *filius ſapiens lætificat patrem: filius verò ſtultus mæſtitia eſt matris ſuæ*. Prouerb. 10. ver. 4. *Quartò*, Vt augeatur infamia peccantis, quem tam bonum genus, tam honeſta familia, tam clari parentes à ſcelere non reuocarunt. *Dedecorant*, inquit, lib. 4. Ode 4. Lyricus, *bene nata culpæ*. *Quintò*, Vt ſit honeſtiſſimarum familiarum quoddam veluti ſolatium, dum vident iam olim ita ſemper fuiſſe, vt in magna & excellente domo vnus interdum exiſtat aliquis degener ac infamis. Danda tantùm opera, ne plures exiſtant, imo ne per ſocordiam, indulgentiam, educationiſq; prauitatem vel vnus ille talis euaſerit. Notum alioquin illud ἡρώων ἀνδρῶν τέκνα, πήματα. Et quod querebatur Demoſthenes ἀνδρῶν ἀγαθῶν φαύλους ἀποβαίνειν τοὺς υἱούς.

QVÆSTIO III.
Quid admiſit Achan?

GEneratim verſ. 1. dicitur, *Tulit aliquid de Anathemate*. Et verſ. 11. Sed ipſemet Achan confitetur omnia v. 20. & 21. Ea igitur expoſita verba ſi fuerint, clara erunt omnia, poſteaquam de vetito anathemate lex capite ſuperiori ſatis iam expoſita. *Verè*, ait Achan, *peccaui Domino Deo Iſrael, & ſic & ſic feci. Vidi enim inter ſpolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamq; auream quinquaginta ſiclorum: & concupiſcens abſtuli, & abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumq; foſſa humo operui*. Primò quidem *generatim* confitetur. & quidem magno cum doloris ſenſu & animi commotione, vti declarant particulæ *verè, ego*, neq; contentus dicere, *peccaui*, addit *Domino Deo Iſrael*. Dupliciter autem ſumitur, *peccare Deo*. vel enim eſt, Deo conſcio peccare, vel contra ipſum peccare. Priore modo ait Radak illud Pſal. 50. v. 6. accipiendum; *Tibi ſoli peccaui*, id eſt, te ſolo ſciente, ſolo vidente ac ſpectante. Licet enim contra Vriam peccaſſet, is tamen illatæ ſibi labis ac iniuriæ conſcius nihil erat, ſed ſolus Deus. Poſteriore autem modo, dupliciter Deo peccatur *primò*, contra ipſum, qua legiſlator eſt, bonum iubens, malum omne vetans. Et ſic quodcunq; peccati genus contra Deum eſt. *Secundò*, Contra ipſum, qua talis & talis perſona eſt. v. c. *Deus, poſſeſſor* & *Dominus talis*. Et ſic non omne peccatum contra ipſum eſt, ſed ea tantùm, quibus ei, qua talis perſona eſt, aliquid vel tribuitur, vel adimitur, quod vel non tribuendum, vel non adimendum erat v. c. quia Deus eſt, ſummus ei, & ſoli quidem; cultus debetur. Si ergo vel inferiorem ei cultum adhibeas, vel ſummum alteri cuipiam adſcribas, contra Deum, & *quà Legiſlator*, & *quà Deus*; peccatum eſt. Si quid ipſi donatum, dicatum, conſecratum ſit, huius ipſe ſolus poſſeſſor & Dominus eſt. Id ſi auferatur, ab conſecrationis fine auertatur, in profanumq; vſum conferatur, peccatum item vtroque illo modo contra Deum eſt. Et ſic peccauit Achan. Nam ex ijs, quæ, per anathema, Deo ſacra & deuota erant, quædam abſtulit, ſicq; in Deum, & Legiſlatorem, & poſſeſſorem, ac Dominum commiſit, prout rectè q. 48. monet Abulenſis.

Deinde verò *ſpeciatim*, quid & quomodo peccarit, indicat ipſe Achan. Verbo iſto, *feci*, notatur peccatum; particulis *ſic & ſic*, peccati modus non numerus, uti ſin-

vti fingit Raſchi, dicens, hinc haberi, quater iam alias ex anathematibus furatum aliquid Achanem & nunc tandem quintò. Refellit eum q. 49. Abulenſis, quia neque tot hactenus anathematiſmi fuerũt, neq; ſi eorum aliquem furto violaſſet Achan, impunior, tunc quam nunc fuiſſet. Vtriuſque verò diſtincta ſequitur expoſitio. Nam fatetur ex anathemate furatum ſe tria: *veſtem, argentum*, & aurum. *Quoad modum* dicit, non tantummodo ſe hæc accepiſſe: ſed quomodo principio fuerit ad hæc accipiendum inductus, & quomodo ea iam cum accepiſſet, occuluerit. Sequentibus omnia explicabuntur quæſtionibus.

QVÆSTIO IV.

Quæ qualiſue veſtis, quam furatus Achan?

VEſtis ab interprete noſtro vocatur *pallium coccineum valde bonum*: à 70. ψιλὴ ποικίλη: ab Aquila & Thargum στολὴ βαβυλωνική: à Symmacho ἔνδυμα σιναάρ. à Ioſepho χλαμὺς βασίλειος non χλανίς, vt ait Maſius, & Theodoretus q. 9. ex eoq; annotatio Bibl. Græca. Hę verò interpretationes rem quidem ipſam explanãt benè, ſed ex variis eiuſdem rei attributis & quaſi circumſtantiis. Sciendum enim Hebraicè vocari אדרת. Quod ſi ipſius *adereth* originatio conſideretur, videtur ſignificare veſtem non quamcunque, ſed fortem, ſplendidam, & magnificam. Id enim verbum *adar*, & nomen *eder*, id eſt, magnificentia, (vnde Germanicum *edel* fluxiſſe cuidam videtur) importat. In ſcriptura tamen, vſum eius duplicem video. Nam aut ſolum id nomen abſolute ponitur, & vertitur quidem *pallium* ſeu *veſtis*, ac *toga*: ſed tamen pro loci, & circumſtantiarum ratione, à 70. στολή: Ionæ 3. verſu 6. μηλωτή. 3. Reg. 19. verſu 13. 4. Reg. 2. ſæpius: aut verò ei nomen adiungitur alterum vt שער Geneſ. 25. verſu 24. Zachariæ 13. verſu 4. hic verò שער ſed 70. δορὰ δασύ. vel ſi Eſau ipſe conſideretur δασὺς in Geneſi verterunt, in Zacharia δέρριν τρίχινον, id eſt, *pellem hirſutam*, & *piloſam* per quãdam forte ipſius δορὰ. & δέρρις ad *adereth* alluſionem, & ſimul oſtendendo, ſignificari hoc nomine veſtem, quæ quidem haberet aliquid excellentiæ, & admirabilitatis, ratione materiæ, aut formæ. Nam interdum precioſæ admodum erant: interdum verò viles quidem & abiectæ, ſed vſu, ac nouitate inſignes, cum non niſi à prophetis, pœnitentiamq; agentibus ſuſciperentur, certo modo, certaq; vili & horrida materia cõtextæ, Philoſophica, quæ, depexa licet, ac trita, in admiratione tamen erant; pallia longè ſuperantes. taliſq; fuit Eliæ melote, de qua ſuprà, & Hebrææ c. 11. Eſau pellis hirſuta: & pellis apud Zachariam hiſpida, ſeu, vt ibi vertit noſter, *pallium ſaccinum*. Hæc enim omnia ſacram quandam, in prophetarum habitu præſtantiam, &, vt ita dicam; magnificẽtiam, habebant, quẽadmodum & vſitatæ apud Chriſtianos variorum religioſorũ veſtes, Capucinorum, Carthuſianorũ, Eremitarum, & ſimiliũ. Sed illæ, quæ materiæ & formæ p̃ſtantiã, preciumq; habent, vel ex perſonis tales intelliguntur, vt illa Niniuitani Regis Ionæ 3. vel ex hac additione *Sinhar*, ſeu, vt ſcribunt 70. & noſter Geneſ. 10. v. 10. c. 11. v. 2. *Senaar*, vbi Meſopotamia, & Babylonia ſignificatur. Vnde & in iis partibus apud Ptolemæum, alioſq; Geographos eſt mons *Singaras*, & oppidum *Singara* apud quã ingens illa Imperatoris Cõſtantini cum Sapore Perſarũ Rege pugna, de qua Eutropius, Ammianus, & Sex. Rufus à quo & Meſopotamiæ pars vocatur *Singarena*. Nam ex Hebræorum *Haim*. ſæpe fit à Græcis, & Latinis G. vti planum in *Gomorrha* & *Gaza* dum craſſius nimirum pronũciatur gutturalis. Et idcirco à quibuſdam, vt ſupra dictum vocatur veſtis, quam ſurripuit Achan, *indumentum Synar*. ab aliis *ſtola Babylonica*. non quod Babylonius Rex haberet Hierichunte domicilium, prout omnes orbis totius Reges habuiſſe, fabulatur Iudæus Raſchi: ſed quod vel illinc allata, vel eodem facta modo eſſet, ſicuti apud nos ſunt ſerica Italica, &

panni Angelici, vt rectè obſeruat Abulenſis q.50. Solebant autem Babylone varii veſtibus intertexi & interpingi colores. *Babylon*, ait lib.8.cap.48. Plinius, *docuit diuerſos colores picturæ intertexere.* Apuleius lib.1.florid. *Habebat cinctum baltheum, quod genus pictura Babylonica miris coloribus variegatur.* Martialis lib.8.Epig.28.

Non ego prætulerim Babylonica picta ſuperbè
Texta, Semiramia, quæ variantur acu.

Silius libro 14.

——————— *fuluo certaret vt auro*
Veſtis ſpirantes referens ſub tegmine vultus
Quæ radio celat Babylon.

Lucretius lib.4. *Cum Babylonica magnifico ſplendore rigantur.* Plutarchus in Catone hunc, ait ἐπίβλημα τῶν Βαβυλωνίων ποικίλων diuendidiſſe ſtatim, cum ei ex hæreditate obueniſſet. Ioſephus lib.7. Capt.17. τὰ ἐκ πορφύρας ὑφάσματα τῆς σπανιωτάτης, τὰ δ᾽ εἰς ἀκριβῆ ζωγραφίαν πεποικιλμένα τῇ Βαβυλωνίων τέχνῃ. quæ ita cap.24. vertit Ruffinus; *Aliæ veſtes ex rariſſimis gentibus purpuræ: aliæ diligentiſſima pictura variata, arte Babylonia.* Hinc a 70. ποικιλὴ dicta eſt. ſed ab iiſdem ψιλὴ cur dicitur? *Nimirum*, ait, Maſius, *quia paludamentum veſtis genus leue & expeditum eſt, vtpote militare. Nam ψιλοὺς vocant Græci leuis armaturæ milites.* Addendum tamen ψιλὴν adiectiuum quidem eſſe, ſed quemadmodum apud Latinos *arida*, apud Græcos eoſdem οἰκουμένη, ſubſtantiuo interdum carere, quod ſubaudiendum tamen. Sic ψιλὴν apud Theophraſtum lib.3. κοπρίζειν, ſcilicet γῆν, *terram nudam ſtercorare.* Et ψιλαὶ περσικαὶ apud Athenæum lib.5. ſcilicet δάπιδες. *Perſici tapetes.* Rurſus verò, genitiuus quidam intelligitur, vt ψιλὴ δένδρων καὶ φυτῶν γῆ. ψιλαὶ μαλλῶν δάπιδες; & ii, quos citauit Maſius ψιλοὶ ὅπλων, ſcilicet ex Thucydide lib.3. Hoc igitur apud 70. loco ψιλὴ ποικίλη ſcilicet ἐσθὴς μαλλῶν ἢ ὑφασμάτων ψιλὴ id eſt, veſtis villis, aut texturis nuda, & colorum tamen pulchritudine variegata. Et ſic in L. Latino Græco Pariſienſi apud Briſſonium initio lib. de verb. ſignif. ψιλὴ πολύμιτος.

Coccineum verò *pallium*, cur vertit noſter, cum de coccino multa ſint ca.2. dicta, in ſolo Maſii reſponſo iam acquieſcimus. *Latinos*, ait, *pro Sinar, hoc eſt, Babylonico, dixit, Coccineum. Nam Perſarum, finitimarumq́ gentium luxũ eo colore ſe oſtentare ſolere, vel inde conſtat, quod captis ab Alexandro Suſis, inuenta illic fuerint; vt refert Plutarchus quinquaginta millia pondo, ſiue talenta purpuræ hermonicæ. Quin etiam veterum Hebræorum nõnulli vt proditur in* בראשית רבה, in Geneſi magna, *illud* אדרת שנער Addereth Sinar, *purpuram Babylonicam, nonnulli, ſtolam rubram ſunt interpretati. Nam cocci, & purpuræ liquores eundem fere colorem rubrum efficiunt, vnde alterum pro altero vſurpatum videmus apud Euangeliſtas; cum veſtem deſcribunt, quâ* CHRISTO *tanquam Regi, conuicia faciebant impii carnifices.* Quod autem q.50. paruum aliquid fuiſſe, veſtem hanc putat Abulenſis velut ſudarium eſt, non credo. Id enim & Hebræo nomini *addereth*, & tot iam allatis græcis interpretationibus, ipſiq; adeo Latinę aduerſum. Quis n. ſudarium vocarit *palliũ, indumentum ſtolam & clamydem? At nõ potuiſſet Achan*, inquit, Abulenſis, *ex vrbe in caſtra rediens, veſtem eiuſmodi occultare.* Imo vero potuit facile. Nam ſub veſtibus ponere, valdeq; conuoluere, vt locum paruum occuparet, potuit. Videmus n. ſerici, byſſiq;, propter tenuitatem, vlnas quam plurimas ferri, abdiq; poſſe non difficulter. Quia vero dixi 70. *pellis* nomine ipſum Hebræũ ad*dereth* quandoq; interpretari, non reticebo Babyloniorum, quæ equis inſternebantur, & Babylonicarum pellium fieri mentionem lib.25. §.1.ff. *de auro, argento legato*, & lege vlt.ff. *de publicanis.*

QVÆ-

QVÆSTIO V.

Quod & quantum furatus Achan argentum?

ALterum Achanis furtum, fuit *argentum*, idq; *200 ſiclorum*, de quibus, cum varia quærantur, paucula breuiter percurram.

1. De nomine. Conſentiunt omnes, *ſicli* nomen eſſe prorſus ab Hebræo שקל hoc vero eſſe à verbo שקל quod eſt *appendere*, & *ponderare*, partim quia, vt in multis adhuc hodie locis; ponderati etiam ſolebat argentea moneta, partim, quia apud Hebræos hoc nummi genus, erat quaſi forma & exemplum, ad quod nummos alios omnes expenderent. Quod ſi hodierna Hebræorum punctorum ratio tenenda eſſet, *ſeclus* potius, quam *ſiclus* diceretur, contra Græcos omnes & Latinos interpretes, ipſumque Ioſephum & Philonem.

2. De figura. cum magnum hodie in numiſmatum veterum inquiſitione, ac intellectione ſtudium ponatur, multi iam paſſim ſicli viſuntur, quorum argenti probi vnum vel alterum cum plumbeis aliis pluribus vidi apud Reuerendiſſimum, & Illuſtriſſimum *Iulium* Herbipolenſem Epiſcopum, doctrinarum, doctorumq; omnium amantiſſimum: alterum vero itidem argenteum apud Nob. & Cl. V. D. *Bernhardum à Roſenbach.* Et prioris quidem figura eſt ab Antonio Auguſtino dial. 2. deſcripta, & depicta initio. itemque ab Aria Mont. in App. & à Bellarmino in extrema Hebræa Grammatica, Villelpando in Ezechielem, Apparatus lib. 2. de ponder. diſp. 4. cap. 21. & ſequentibus: R. Azaria lib. 3. cap. 56. fol. 171. b. & omnium vt opinor; primò à Guilielmo Poſtello lib. de XII. linguis, in lingua & alphabeto Samaritano. Poſterioris vero an ab aliquo expreſſa ſit forma, neſcio. ſtatuam lectori ob oculos vtramque, duas vtrique imagines dando, quaſi duas, quas habet; facies.

In prioris facie vna eſt, calicis inſtar, Vrna illius, in qua cõditum manna fuiſſe dicitur Exod. 16. imago cum Libanicis, ſeu Samaritanis literis, *Seckel Iſrael*, id eſt, *Siclus Iſraelis.* addito in calicis quaſi ore א. de quo poſtea; ſed ſecũdum Bezam & Maſiũ ש & ט i. *Salomon Rex.* In altera eiuſdem prioris nũmi facie, flos eſt, q floretem Aaronis virgam Num. 17. Hebræ. 9. ſignificare dicitur, & cum iiſdẽ literis *Ieruſalem Kedoſchah*, id eſt, *Ieruſalem ſancta.* In alterius vna facie vrna eſt eadem, vel potius acerra incenſi quotidiani, prout aſcendens fumus indicat: in altera facie idem flos. ſed in vtraq; inſcriptiones eædem: literis tamen hebraicis vſitatis. Antequam tamen eſſet tabernaculum, & arca, quin alia ſicli figura fuerit, dubium eſſe non poteſt: quin item apud alios populos alia. Nam ſicli, quos accepit Achan, Hietichuntini, annon alias habebant imagines?

3. De antiquitate. Nummi huius antiquitas clariſſima eſt ex Geneſ. 23. verſu 15. dum Saræ ſepeliendæ agrum coemit Abraham ſiclis quadringentis: ſed eorum, qui hodie mõſtantur, ſiclorum æuũ neſcio an ab iis tẽporibus, quib. Hieroſolyma vel ſtetit vel euerſa eſt, reperi poſſit. Nam certum eſt, quoſdam,

hoc

hoc ipſo ſæculo, ad vetuſtiorem aliorum imitationẽ, cuſos eſſe: vetuſtiores verò illos pœnè ſuſpicor ante 400. vel circiter annos in his Europeis oris cudi primum cœpiſſe ad eorum quos Ptolemaide ſeu Acone vidit, & in ſuorum in Pentateuchum commentariorum fine deſcribit R. Moſes Gerundenſis; exemplar ac ideam. Arias enim Montanus hiſtoriolam, quæ hiſce illuſtrandis, non inepta; ſuo de ſiclo libro interſperſit hiſce verbis: *Narrat R. Moſes Nehemanni filius, Gernndenſis, ſe eo anno, quo illa ſcriberet in Palæſtinam ex Hiſpania ſacrorum locorum viſendi cauſa, naui delatum Aconem, quam nunc Iacham vocant, deueniſſe; ibidemque ſibi ab incolis oſtenſum fuiſſe nummum argenteum antiquiſſimum, expreſſis tamen ſignis & literis conſpicuum; in cuius altero latere forma eſſet vaſculi illius, quod Manna plenum in ſacra arca ad ſæculorum monumentum, Dei iuſſu, & Moyſis procuratione fuerat repoſitum: & in altero ramus ille admirabilis, quem in faſciculum virgularum plurimarum Aaronis nomine illatum (cum illius ſacerdotali dignitati ab æmulis quibuſdam obtrectaretur) poſtera die populus omnis florentem, amygdalaque explicantem vidit, inſcriptiones etiam fuiſſe in eodem nummo Samaritanis characteribus, quæ olim communes totius Iſraelis literæ fuerant ante diſceſſionem decem tribuum à duabus, lingua plane Hebraica, quarum exemplum ex altera parte erat Sekel Iſrael, quod Latinè ſonat ſiclus Iſraelis: ex altera verò Ieruſalaim Kedoſſah, hoc eſt Hieruſalem ſancta: qui nummus antiquitatem cum primis magnam probabat, vtpote cuſus nomine Iſraelis, eo tempore, quo omnes duodecim tribus communi concordia Iſraelis nomen obtinebant: quaque Hieroſolyma ipſis omnibus regia vrbs ſanctaque erat; eademque communis omnibus & religionis & publicæ rei, & moneta, atque literarum ratio; quæ poſtea diſceſſione facta alia, atque alia vtrique parti fuit. Namque Iudæi, vt omnes fere ſcriptores aſſerunt, ne cum ſchiſmaticis Iſraelitis vllo ſacrorum vſu communicarent, eam literarum formam, quæ nunc etiam in vſu eſt, hoc eſt quadratum mutatis valde characteris prioris figuris, adinuenere.* Si tamen Ptolemaide, vel ex alia Palæſtinæ parte vlla, huc aduolarunt ſicli, quanto antiquiores, tanto certiores, harumque rerum ſtudioſis gratiores.

4. *De pondere.* Scripſerat in Exod. 39. Iudæus Raſchi, ſicli ſemunciale pondus eſſe: ſeu ſiclum ſemunciam eſſe. At ei aſſentiri, ſcribens in eundem locum grauabatur citatus iam R. Gerundenſis. E Palæſtina tamen reuerſus, ſuam correxit opinionem; & ſingularia quadam ad commentariorum ſuorum finem diſputatione, priori illi Rabbino ſubſcripſit. Ait enim ſe in libellam ſiclum impoſuiſſe ac diligenter expendiſſe, omninoque ſemuncialem comperiſſe. Atque hæc omnium hodie recepta ſententia eſt, quæ ex ſequentibus magis adhuc explicabitur, & confirmabitur.

5. *De indicatura*, ſeu *precio*, & valore. Ioſephus libro 3. cap. 9. *ὁ σίκλος νόμισμα ἑβραίων ὤν, Ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. Siclus*, ait, *cum ſit Hebræorum numiſma, capit drachmas Atticas quatuor.* Idemque repetit lib. 7. Captiu. D. Hieronymus in Ezechielem cap. 4. lib. 1. *Siclus*, ait, *id eſt, ſtater habet drachmas quatuor. Drachmæ autem octo Latinam vnciam faciunt.* Hinc vero fieri poteſt ſicli, ad Romanorum aliorũq; populorum monetam quamlibet comparatio. ſed quod huic loco ſatis eſt; dico ſiclum valere Germanicos batzios 8. Belgicos crucifcros 14. Hiſpanicos regales 4. Iulios Romanos 4. Venetos Moceni-

gos

gos 2. Gallicos ſolidos, ſecundum Lyranum, duos id eſt, 24. Turonicos paruos, ſecundum eundem Lyranum in Exodum, qui ab omnibus refutatur: ſecundũ Bud. lib. de aſſe ſolidos XIV. ſed hoc verum ipſius tempore inquit loco citando Maldonatus & Maſius. Solidos Gallicos hodiernos XX. ait Maldonarus in Matth. 17. num. 24. francum vnum ait idem ibidem Maldonatus. Sed contra iſta eſt pergrauis vna & altera obiectio, quod 70. hic & alibi ſiclum *δίδραχμον* vocent, itemq; D. Epiphanius libro de ponder. & menſuris. Deinde D. Hieronymus in Geneſ. 24. & Iſid. lib. 16. c. 24. ſiclum aiunt eſſe vnciam. Reſpondebitur oportunius non multo poſt.

6. *De nominibus aliis.* Iam ex D. Hieronymo in Ezechielem audiuimus vocari etiam *ſtaterem*, & clarè pater Matthæi cap. 17. *Vbi duo didrachma*, id eſt 4. drachmas ſiue ſiclum, exigerent à CHRISTO Domino & S. Petro Capharnaitæ portitores, datus è piſce capto fuit *ſtater*, & idcirco pro ſiclis hoc Ioſuano capite 7. poſiti à Symmacho *ſtateres*. Rurſum vocatur *ἀργύρεον argenteus* à noſtro interprete Geneſ. 20. verſu 14. libro II. Regum cap. 18. pro quolib. 7. Ant. Ioſephus *ſiclum* ponit, itemque Chaldæus. De Xenophonteo ſiclo poſtea.

7. *De partibus* 1. minima ſicli pars vocatur *gerah* & tales in illo fuerunt 20. vt habetur Exod. 30. verſic. 13. Leuitici 27. Num. 3. verſu 47. Ezechiel. 45. verſic. 12. & 25. vbi 70. & noſter vertunt *obolos*. ſed hi accipiendi ſunt Hebraici non Græci, quia horum 48. faciunt vnciam. ideoque 24. ſemunciam, ſiue ſiclum. Et obolo Attico erat Hebræus quinta parte maior. A gerah ducit Arias loco citato Arabicum *cerath*. quod ramen à Græcis Medicis eſſe poteſt, apud quos *κεράτιον* & *κερμάτιον*. 2. pars altera maior 1. Reg. c. 9. v. 8. *Rebah ſchekel caſeph*, id eſt, ſicli argentei quadrans: drachma ſcilicet vna, batzii duo, regalis vnus. 3. maior pars Neh. 10. verſu 32. *ſchebliſchith haſſchekel.* triens ſiue tertia pars ſicli. 2. batzii, 4. nummuli ſeu pfennigi & duorum pfenningorum vna tertia. 4. pars Exod. 30. verſu 13. & 15. *Machaetſith haſſchekel*, id eſt, dimidium ſicli, didrachmum ſcilicet, duo regales, 4. batztii. Et notandum, Gerundenſem ſupra citatum Rabbinum docere loco citato, ſibi Acone oſtenſum fuiſſe nummum eiuſdem cum ſiclo integro figuræ, ſed ponderis dimidiato minoris, qui non *ſchekel*, ſed *chatſi ſchekel*, id eſt, dimidiatus ſiclus eſſet.

8. *De ſicli diuiſione.* Tripliciter ſolet ſiclus diuidi. *Primò ex materia*, vt alius ſit argenteus, alius æreus. Omnia enim metalla ſuos, ad quos expenderentur, habuiſſe ſiclos dicunt aliqui. *Secundò ex vſu*, vt alius ſit ciuilis ſeu communis: ſacer alius. *Tertiò ex ſcriptoribus.* Nam ſi ſit apud Prophetas, eſt minæ vnius: ſi apud alios, eſt ſemuncialis, vt ſupra dictum. Ita Raſchi in 1. Reg. ca. 17. verſu 7. De argenteo dictum hactenus, & ſæpe in ſcriptura diſerte ipſi additur *argenti* nomen. Geneſ. 23. verſu 16. Leuit. 27. 3. Num. 18. 16. Deut. 22. & 29. 2. Reg. 18. verſu 11 cap. 24. 3. Reg. 10. verſu 29. Et, vt alia omittam, in hoc ipſo capite. *Aurei* vero mentio Num. 7. 14. cap. 18. verſu 86. Iud. 8. verſu 26. 3. Reg. 10. 1. Paral. 21. 25. *Aereus* eſt 2. Reg. 17. verſu 5.

9. *In prima diuiſione.* Arias Montanus lib. de ſiclo; contendit nullum fuiſſe aureum, vel æreum propriè, quoad materiam ſcilicet: ſed tantummodo dici aureos vel æreos, quando alterius, aut monetæ, aut rei materia quidem eſſet aurea, vel ære, apondus tamen habebat tantum, quantum efficiebant argentei ſicli tot, aut tot. Alii verò cenſent auream quidem ſiclum extitiſſe, qui magnitudine quidem argenteo eſſet æqualis pondere duplo grauior, valore decuplo melior, ita vt valeret drachmas 40.

batzios

batzios 80. ſed prior illa opinio videtur ex hoc ipſo Ioſue cap.7. verſu 21. rectè probari. Nam tertium Achanis furtum erat, vti poſtea dicetur, quoad materiã aureum, & tamen in Hebræo additur, *pondus* eius fuiſſe *ſiclorum* 50. Sed ipſemet opinionis huius auctor argumenta ei ſuggerat. *Non*, ait, *putamus auream monetam aliquam fuiſſe, quæ ſiclus diceretur, neq́ æream etiam; quanquam non inficias ibimus, fuiſſe aureas & æreas monetas, verum alijs nominibus dictitatas, vt de nonnullis poſtea explicabimus. Quoſdam etiam aureos nummos vicenum ſiclorum, quoſdam vicenum quinorum, alios quindenorum in vſu fuiſſe, quæ minæ partes dicerentur, vt exponit Cambius in Ezechiel.45.12. ſed certum auri vel æris ſiclum eodem nomine dictum, non facile in antiquorum libris agnoſcimus: ſed cum de ſiclo auri, aut argenti ſcripturæ meminerint, pondus ipſum, non valorem eſſe æſtimandum arbitramur; cuius rei exempla aliquot ſatis aperta ſubiicimus in lib. Num.7.87. Cochlearum aureorum pondus fuiſſe denum ſiclorum in ſingula cochlearia, quæ noſter interpres mortariola vertit. Quo loco non de valore auri, ſed de pondere omni, ex ſicli ratione cognoſcendum indicatur: Nam ſi, vt quidam volunt ſiclus auri eſſet, & tantum valeret ſiclus aureus, quantum argenteus, hoc eſt minus auri pondus, quantum videlicet ſicli valorem æquaret; Siclus aureus valeret quatuor drachmas argenteas, & ponderaret ad ſummum duo Gerah, hoc eſt grana ſiliquæ duo. Totum igitur cochlear eſſet viginti granorum argenti, hoc eſt ponderis quatuor drachmarum. Quantum autem poterat eſſe cochlear huius materiæ, quantumue thuris caperet eiuſmodi cochlear, cum ſcriptum ſit, & mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſi, quatuor vel etiam duo thuris grana cochlearis dimidiæ vnciæ acceptabulum implere abunde poſſent. Quamobrem ſingulorum cochlearium materiam auream denos ſiclos, hoc eſt quinas vncias ponderaſſe interpretamur. Ex quinis autem auri vnciis vix ſatis commoda cochlearia fieri poſſunt: quandoquidem non magna ſunt, quæ nobis in vſu ſunt argentea cochlearia, binarum vnciarum cum dimidia, quantum argenteæ materiæ cum quinque auri vnciis collocatum, conuenit. Atq́ iſta apertis verbis ſcriptura ipſa ſignificat non de valore cochlearium, ſed ſe pondere auri, illo in loco agi; ſic enim ex verbo legimus, in deſcriptione ſingulorum cochlearium. Et cochleare aureum appendens decem ſiclos. Et in fine capitis, cum ſumma omnium ſubducitur. Cochlearia aurea duodecim plena thure, id eſt ſimul auri ſicli centum viginti, pondere ſanctuarii: vt præcedenti verſu eſt annotatum in eodem capite. Illud etiam ſummum auri pondus, quod ex diuerſis munerum ſpeciebus collocatum eſt, ad ſedecim millia ſeptingentos & quinquaginta ſiclos, ſic eſt intelligendum de pondere, non de valore auri. Nam alias ſi valor auri tantum in illo loco indicaretur, non ſatis magna præda eſſet, mille ſexcenti & ſeptuaginta quinque ſicli, ex numero pugnatorum, quos tribuni, & centuriones habuerant, ſub manu ſua, nullo excepto, à quibus recepta fuerant monilia omnia aurea, hoc eſt periſcelides, armillæ, annuli, dextralia, murenulæ, ex tanto fœminarum & virorum numero capta, in quo inuentæ ſunt virgines triginta duo mille. locus eſt in lib. Num.31.5. Illam etiam laminam auream, quam Ghacham ſibi ex anathemate ſubreptam confeſſus eſt, quinquaginta ſiclorum ponderis, non æſtimationis rationibus interpretamur. Nam ſi æſtimatione ſiclorũ argẽti exponamus, vix laminam inueniemus, dici, poſſe, quæ quinq́ ſiclis, hoc eſt duabus vnciis cum dimidia æqualis pondere ſit; ſatis enim parua auri portio duas vncias cum dimidia ponderat. Et illæ inaures Gedeoni ex ſpoliis Iſraelitarum oblatæ ad hanc rationem ſunt referendæ; vt omnium ſimul vinctarum pondus fuerit mille & ſeptingenti ſicli, hoc eſt, vnciæ octingentæ, & quinquaginta auri; quæ ſumma eſt fere ſex mille octingentorum aureorum communium, quos noſtro tempore coronatos vocant. Iud.8.25. Aurum etiam, quo candelabra facta ſunt, in pondere expenſum ſcribitur 1.Paral.28.15. Atq́ hoc modo ſiclorum, hoc eſt ſemunciarum ratione omnia auri & argenti pondera exponenda videntur, niſi aliter expreſſe indicatum fuerit. Eodem quoque modo quinquagenum ſiclorum fuiſſe intelligimus, vncinos ex auro ad valuas templi continendas factos. Neque enim minores ferre pondus valuarum vertendarum poſſent. locus eſt 2.Paral.3.10. Illa porro quæ de ferri chalybis & æris ponderibus aliquando in ſcripturis leguntur ſacris, vbi*

ſiclorum nomine ſignificantur, ad hanc etiam rationem, ſunt à nobis omnino referenda.

10. *In ſecunda diuiſione.* Omnem ſiclum eſſe ſacrum, ſiue *ſanctuarii*, vult eodem lib. Arias, idque probari poteſt. *Primò* Ex citatis inſcriptionibus. *Secundò*, Quia alius eſſe valor deberet ſacri & communis. At nulla è ſcripturis vel antiquis differentia inueniri poteſt. Nam quod aliqui dicunt ſacrum eſſe 4. drachmarum, alterum duarum, id refellitur ex ipſis 70. qui diſcrimen hoc non agnoſcunt, ſed vbi etiam de ſacro agitur, vertunt *didrachmum*, vt Exod. 30. *Tertiò* Quia antequam eſſet ſanctuarium iam vſitatiſſimus erat ſiclus, vt ſupra patuit ex Geneſ. 23. *Quartò* Quia vbicunq; in ſcriptura agitur de ſiclo iuxta menſurā ſanctuarii, vt Exod. 30. verſu 13. Leuit. 27. verſu 25. tantum valet, atque ſi diceretur *menſura bona*, & iuſto pondere. Nam hebraicè eſt *beſchel haccodeſch*, id eſt, in ſiclo ſanctitatis, qui ſanctitati, aut ſanctuario conueniat, ideoq; integer & probatus ſit. *Quintò* Quia neque D. Hieronymus, neque Ioſephus diſtinctionem vllam faciunt, ſed vniuersè dicunt, ſiclum eſſe 4. drachmarum vti ſcilicet vidimus. E contrario tamen multi volunt *ſacrum* fuiſſe, qui drachmas 4. penderet: ciuilem, qui duas. & illum quidem dici ſacrum, quod eius vſus eſſet in rebus ſacris, vt cum alicuius in ſacris tabulis nomen referebatur Exod. 30. cum rerum quarundam Deo debitarum redemptio fieret. Ita è Catholicis Pagninus in verbo שקל, Maſius hoc loco, Pererius in Geneſ. 20. verſu 14. Ribera in Amos 8. Couarruuias lib. de veterum numiſmatum collatione cap. 2. n. 9. ex Nouatoribus verò Iunius Geneſ. 23. & Exod. 30. Beza in Matth. 17. Georgius Agricola lib. 2. de pondere monetarum, Molinæus tract. de contractibus q. 100. num. 795. Sed nulla iis ratio, niſi quod dicant, idcirco addi alicubi, *ſiclum ſanctuarii*, vt ab altero diſtinguatur. Verum id iam aliter expoſitum. Et addo quoſdam tradere, fuiſſe in ſanctuario ſiue templo conſeruatum ſiclum, vnum, ad quem ſi controuerſiæ quid incideret, examinarentur alii omnes tanquam ad Lydium lapidem: quemadmodum Romæ ſeruabatur *pes*.

11. *In tertia diuiſione.* *Mina*, ſeu *Mna* interdum quidem *pro ſchekel* vſurpatur apud Paraphraſtem Chaldæum Eſd. 2. 69. Neh. 7. 70. & annotat Radak 2. Par. 9. 16. Thalmud tractatu Nezichim cap. 4.: Interdum *pro libra*, quæ vncias 12, id eſt, 24. ſiclos continet, & ſic apud Latinos: Interdum pro libra, quæ apud Priſcianum 75. drachmas. Apud Pliniũ lib. 21. drachmas 100. complectitur, vt ait lib. 1. Budæus, ſiue 100. denarios, & ſic libra eſt in Chaldæo 1. Regum 3. 17. Ierem. 3. 9. Et Elias Thisbi. *Quartò* Denique apud Ezechielē c. 45. habet mna ſiclos 60. qui faciunt obolos 1200. vt ibi ait S. Hieronymus. Si igitur *ſiclus propheticus* pro *mna* ſumitur, pro quanam iſtarum iam dictarum? Baronius quidem Reuerendiſſimus, cum de CHRISTI Domini venditione, quæ argenteis 30. facta eſt, diſſerit tomo 1. hanc amplectitur expoſitionem, & eam ego ſecundum 4. Propoſitarum Mnæ ſignificationum ſecundam expoſui in *Iuda* Num. 6. Improbant tamen Arias lib. citato, Soarez tomo 2. fol. 406. Et certè pro ea firmi nihil afferri poteſt.

12. *Quomodo 70. ſchekel, hic & Exod. 30. alibi, δίδραχμον pro ſiclo verterunt?* Qui aureum & ciuilem ſiclum ab argenteo & ſacro diſtinguunt, expediiſſe hunc nodum ſeſe putant, ſi dicant, aureum & ſacrum eſſe 4. drachmarum. Sed aduertere oportebat, vbi etiam de ſacris & argenteis agitur, verti ab illis δίδραχμον. & cur ne ſemel quidē τετράδραχμον? Arias Montanus lib. cit. & fere Maſius hoc loco fol. 135. putare videtur ignoratione quadā lapſos 70. ſed abſit. In nobis maximam potius, quam in illis minimam, fateor inſcitiam. Duo tamen mihi nunc videntur. I. Præpoſitam fuiſſe ipſi drachmæ literam delta, quā

quatuot ſignificat: ſciptumq́; in 70. fuiſſe δ. δραχμῶν vel δ. δραχμῶν, id eſt, τετράδραχμον, & ex iis pet iota litterulę appoſitionem factum à Libratiis δ. δραχμον. Nã *Primò* ſecundum vſitatam numerandi alphabeticam rationem δ. δραχμαὶ ſunt τετράδραχμον, ſeu drachmæ 4. & perfacilis fit hæc errandi occaſio. *Secundò* ſolet Ioſephus ſequi 70. & tamen δίδραχμον pro ſiclo dicit nunquam. *Tertiò* idem Ioſephus in fine lib. 3. ait, famis tempore frumenti aſſaronem væniiſſe ὡς τεσσάρων δραχμῶν. vbi ſi breuius ſcriptũ fuiſſet, δ. δραχμῶν, putaſſet impetitior quiſpiã, ſignificatum δίδραχμον. II. In 70. conſiderandam loci & temporis, vbi & quãdo ſcripſerant, circumſtantiam. Illic enim & tunc, drachmam vnam parem Atticis duabus fuiſſe, ſicq́; idem eſſe δίδραχμον apud ipſos, quod poſtea fuit τετράδραχμον. Nam huiuſmodi monetarum pto locorum & temporum varietate videmus varietatem plurimam & in hodiernis & in antiquis. In *mina* iam patuit & libra: quid in Latinorum *aſſe*? in Hebræorum *ſelah*? Nonne aliquando ſiclus eſt, vt apud Chaldæum Geneſ. 23. Exod. 31. & 38. aliquando ſiclus duplex in Thalmud tract. de votis c. 43. & de angulo c. 8. & de decima ſecunda c. 2. Qui vel erratum non 70. ſed manuatiorum ſcriptorum vel loci, tempotiſq́; diſcrimen non cogitarunt, ii de ſiclo ſecus quam res habet ipſa, ſenſerunt, vt loco citato Epiphanius, & alii. In D. autem Hietonymo, & Iſidoro citatis locis, ſiclus non vncia, ſed ſemuncia eſt, vti notauit Antonius Auguſtinus lib. 2. emendationum c. 8.

13. *Idemne ſiclus & ſiglus apud Xenophontem lib. 1.* Anabaſeos? Nominum aliqua ſimilitudo eſt. & poſtetius forte à priori eſt: indicatura tamen diuerſa. Nam eodem Xenophonte auctore, pendit *ſiglus* Atticos obolos VII. & dimidium, Heſychio VIII. qui addit nummum eſſe Perſicum & Sardinianum. At *ſiclus* obolos habet 24. Atticos, vt ſupra dictum eſt.

14. *Quæ tandem argenti ſumma, quam ex anathemate ſurripuit Achan?* Conficiunt, ait Maſius, *ducentis ſicli daleros iuſtos Germanicos centum. Iuſtos dico non quales paſſim cuduntur tam diluta temperatura, vt chryſurgica non poſſit citra conſiſtere: ſed quales ſuperiore ætate D. Ioachimi imagine ſignari ſolebant.* Si de florenis verò noſtratibus agatur ſeu Francofurtenſibus, quorum ſinguli æſtimantur batziis XV. furtum Achanis fuerit florenorum 106. & 10. batziorum.

QVÆSTIO VI.

Quidnam, & quantum ex auro furatus Achan?

TErtium Achanis furtum ex auro fuit, *regula* ſcilicet, vt habet noſter textus *aurea 50. ſiclorum.* Sed quidnam hæc *regula* ſit, non eſt vniuſmodi ſententia. Nam in Hebræo vocatur *laſchon* id eſt, *lingua*, & in Græco ſimiliter γλῶσσα. Linguamque retinet S. Ambroſius lib. 2. officiorum c. 26. Et Abulenſis quidem Latinum ſimpliciter ſecutus textum, putat ad quidpiam dirigendum *regulam* fuiſſe. ſed quænam talis cum lingua regulæ ſimilitudo? Et quæ res illæ tam precioſæ, quas aurea dirigeret regula? *Secundò* Radak apud Pagninum verbo *Laſchon, virgam* interpretatur auream inſtar linguæ. Sed qualis & cuius rei virga iſtiuſmodi? *Tertiò* Rabbi Eliezer cap. 38. ait, *idoli* cuiuſdam *linguam* fuiſſe auream, ante cuius pedes fuerit etiam, honoris cauſa, tam veſtis illa precioſa, quã 200. ſicli, de quibus dictum hactenus, oblati. Eſt hoc quidem incertum, fieri tamen potuiſſet, vt idolum iſtiuſmodi aliquod eſſet, cui lingua ideo daretur aurea, vel quod eſſet eloquentiæ præſes, vti *de Mercurio & Hercule Gallico*, è cuius

ore

ore apud Lucianum catenæ tot aureæ prodeunte; fabulati ſunt Gentiles; vel quod oracula ederet proſpera & fælicia, vt apud Herodotum nonnulla. *Quartò*, Maſius *gladiolum* fuiſſe autumat aureum, quo Deum aliquem ſuum armarant Hierichuntij, quia vetuſtiſſimus Poeta Næuius, gladiolum etiam *lingulam* vocauit, vt teſtatur Gellius. Sed cùm priorem Rabbi Eliezeris expoſitionem vocet Maſius Iudaicum ſomnium, non video qui ſeipſum non dicat etiam ſomniare. Nam eſto ſit interdum *lingula* gladiolus, num ideò ſtatim hunc idolo cuipiam alligabimus. An opulenti, nobilis, & regij alicuius puerili gladiolus eſſe non potuit? An non viri etiam pugio? vel etiam breuior gladius, de quo in Iudic. capite tertio. Cùm enim Hæbraicum nomen lingulam verè ſignificet, hoc in Rabbinorum expoſitione poteſt ſomnij tantummodo inſimulari, quòd idolo illam affigant. *Quintò*, Ioſephus *μάζαν* libro quinto capite primo vertit. Sed cum Græcis *μάζα*, ſit *offa*, vel *farina oleo & aqua commiſta*, vel *polenta*, & quaſi puls, vel hordeacea quædam maſſa pane ipſo vilior, vt ex Heſychio, Athenæo, Xenophonte, aliiſque patet, quomodo *aurea* eſſe poteſt. Explicabo hunc Ioſephi locum, qui mihi aliquando non facilis. Moris in Oriente fuit auri, argentique maſſas quaſdam, ijs appellare nominibus, quibus certum panis pondus & figura nominabatur. Quam enim Interpres noſter *panis tortam* vertit 1. Regum 2. verſu 3. 6. & capite 10. verſu 4. 1. Paralip. 16. 3. Ieremiæ 37. 20. in Hebræo eſt *cicar*, & Iudic. 8. verſ. 5. panes in Hebræo *ciceroth*. Quis verò neſcit cicar etiam eſſe *talentum*, & auri, argenti, æriſue maſſam pani alicui ſimilem. Exodi 25. verſu 28. capite 37. verſu 24. 3. Regum 9. verſu 14. capite 20. 39. 4. Regum 5. verſu 21. cap. 15. 19. cap. 18. verſu 14. cap. 23. 33. & alibi? Atque hoc etiam modo *torta*, *carica*, aut *ficus* dicebantur *cicar ficuum*, aut *caricarum*, vt eſt in Thalmudicis *Miſnaioth*, tractat. de *Chelaim* cap. 2. Sic & à Latinis *maſſæ* nomen acceptum, & ab Hiſpanis hodiè cera, expreſſis iam fauis, conformata & durata, *panis cera* vocatur. *Aurea* ergo *maza* Ioſepho eſt auri fruſtum & maſſa panis vel durioris pultis, ac polentæ inſtar efformata, & grauis, prout & à Theodoreti vertitur Interprete. Et tanto fortaſſe hoc *mazæ* vocabulo vſus eſt Ioſephus libentiùs, quanto accedit ad Hebraicum משא *maſſa* propius, quod eſt onus & pondus. Numero 4. verſu 14. 19. & 23. 26. capite 11. verſu 11. Deuteronom. 1. verſu 12. Iſai. 46. verſu 1. 2. Reg. 15. verſu 32. Pſalm. 37. verſu 5. & Iſaiæ 30. verſu 27. Sophon. 3. verſu 18. Solet enim Ioſephus Hebræa non raró nomina Græco donare pallio. Sed an condonandus ei error, quo *maſſæ* huius pondus ait 200. fuiſſe ſiclorum? Confundit enim tertium cum ſecundo furto, & manifeſtè tam Hebraicum, quàm Græcum textum deſerit; qui tria hæc accuratè diſtinguunt. Multò autem ignoſcendum minus veteri eius Interpreti Ruffino, qui ne huius quidem aſſecutus mentem, cum primo etiam tertium hoc miſcet, quaſi forent omnia vnicum, & perineptè vertit ſic. *Dum inueniſſet Achar clamydem regiam totam auro contextam, habentem auri mazam, hoc eſt, ſiclorum pondo ducenta.* *Sextò*, Interpretatur hoc loco Vatablus, *auri laminam*. & placet primò, quia cum Ioſepho conuenit. Nam *primò auri maza*, inſtar alicuius laminæ eſt. *Secundò*, Quia Interpretis Latini videtur, eadem fuiſſe mens, vt verterit non *regulam*, ſed *tegulam*. *Tertiò*, Quia ſic optimè ſignificatur aurum hoc ab Achane ſurreptum, fuiſſe adhuc rude, non ſignatum, & in nummos redactum, ſed fruſtum, & maſſam, pondere ac figura, mazæ, laminæ, tegulæque aſſimilem. *Quartò*, Quia huiuſcemodi laminarum, & tegularum eſt nonnulla cum linguæ forma ſimilitudo. Ob quam etiam *petras & ſcopulos* videmus aliquando in ſcripturis *Leſchonim* linguas vocari Iſai. 11. verſu 15. & cap. 1. 15. verſu 2. & 5. itemque *flammam*

Iſai. 5. verſu 24. *Quintò*, Quia non poſſunt hanc interpretationem arguere Nouatores. Nam & ex iis tacet omnino, neque vocem hanc in commentario ſuo explicat Caluinus; Chytræus verò ait eſſe *Laminam:* Iunius in annotationibus *laterem*, qui prorſus cum Interpretis noſtri *tegula* congruit. *Sextò*, Quid quod quaſdam interdum domos & templa tegulis recta fuiſſe aureis legimus? Quod verò in textu noſtro additur, fuiſſe *tegulam hanc 50. ſiclorum*, in Hebræo ſic exprimitur, *quinquaginta ſicli pondus eius*, ſeu quæ pendebat 50. ſiclis. *Poteſt* autem hoc *duplici*, ait Maſius, *ſententia intelligi, vel quod id lingua aurea pondus fuerit, vt valeret quinquaginta ſiclis argenteis: vel quod quinquaginta ſtateras pependerit. Si illam ſententiam ſequimur, viginti quinque dalerorum; ſi hanc trecentorum fuerit eius precium. Mihi poſterior videtur eſſe credibilior.* Rectè. ſecundum ea, quæ paulò antè dixerat ex Platone in Hipparcho, auri ſcilicet ad argentum proportionem eſſe duodecuplam, ita vt, verbi causâ, tantùm auri pondus, quantum eſt ſiclus vnus valeat quantum 12. ſicli. Et hinc inter duos ſcripturæ locos, qui diſcordes admodum videntur, concordiam ſtatuit. Nam ſecundo Regum vltimo dicitur Dauid ab Areuna Iebuſæo aream emiſſe ſiclis 50; at 2. Paralip. 21. verſu 25. ſiclis 600. *Quinquaginta*, inquit, *Sicli aurei ſexcentis argenteis ſiclis æquè pares erant precio.* Ergo cum & maſſa hæc fuerit aurea, & pondere dicatur æqualis argenti: ſiclis 50. dicendum erat eius precium fuiſſe 600. ſiclorum, ſiue, vt ex ſuprà dictis apparet, 300. dalerorum ſimplicium, ſeu, vt loqui mauult Chytræus, Ioachimicorum. At communis & recepta iam opinio eſt, auri pondus ad argenti æquale pondus, eſſe precio decuplum, vt explicant citatis libris Couarruuias, Arias, alij. *Tegula* igitur hæc fortuita, cùm aurea fuerit, & 50. ſiclorum argenteorum pondus habuerit, *precium eius æſtimandum 500. ſiclorum argenteorum*, id eſt, *250. dalerorum ſimplicium.*

QVÆSTIO VII.

Quonam ad furta iſta modo inductus Achan?

IN Hebræo verba leguntur tria, quæ ſi vocem ſpectes; futura quidem ſunt. Sin Hebræam phraſin, & particulæ, *Primò, Ve*, quæ *tranſitiua* dicitur, vim; præterita, & verti ſic poſſunt: *Vidi, concupiui, abſtuli.* Et horum trium priora duo demonſtrant, qui quæritur; modum, quo ad furta iſta præceps actus Achan. Nam rerum, in quas concupiſcentia noſtra prona eſt, aſpectus, primus eſt ad lapſum gradus. Illo enim hæc quaſi ſopita excitatur, incenditur, prolicitur. omnemque modum & viam quærit, qua eo, quod aſpectu concupiuit, potiatur. *Ignoti nulla cupido:* &, vt aiunt Græci, *ἐκ τοῦ ὁρᾷν τὸ ἐρᾷν: ex ipſo videre eſt amare.* Atque hoc quidem Achanis exemplum in auaritia, nimiaq; fluxus huius mundi opes habendi cupiditate cernitur: ſed in aliis etiam peccatorum generibus, quanta viſus illecebra? omnium tamen maximè, in carnis concupiſcentia & libidine:

——————vritq. videndo fœmina,

Dixit quidam: & rurſum,

Vt vidi, vt perij, vt me malus abſtulit error.

Plena huiuſmodi exitiorum poëſis pœnè tota, & non rarò vetus, ac recens hiſtoria. Sed omiſſis aliis omnibus, vt alieno fiamus cauti periculo, noſtra relegamus. Vnde humani generis prima quaſi pernicies? vnde malorum, quib. miſeri aſſiduè cõflictamur, primus veluti fons & origo? Reſpondet Gen. lib. c. 3. verſu 6.

verſu 6. *Vidit mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuq́ delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit.* Vnde verò triſtiſſima ſupra montium omnium vertices aquarum inundatio, mundique totius, hominibus VIII. exceptis, miſeranda ſubmerſio? *Videntes*, ait idem liber c. 6. verſu 2. *filij Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi vxores ex omnibus, quas elegerant.* Vnde Sichemitarum clades, omniumque ſimul internecio funeſtiſſima? *Dinam filiam Iacob cùm vidiſſet*, ait idem liber cap. 34. verſ. 2. *Sichem filius Hemor Hettai, princeps terræ illius, adamauit eam, & rapuit, & dormiuit cum illa, vi opprimens virginem.* Vt caſtiſſimum, innocentiſſimumque Ioſeph mendaciſſimè calumniaretur Ægyptia Phutipharis Principis vxor, è domo cum dedecore, & infamia eiici, teterrimum in carcerem, magno cum cruciatu compingi nequiſſimè curaret, cauſæ quidnam fuit? *Erat*, vt idem refert liber cap. 39. verſu 6. *Ioſeph pulchra facie, & decorus aſpectu. Poſt multos itaq́ dies, iniecit Domina oculos ſuos in Ioſeph: dormi mecum.* Dauidem verò Regem & Prophetam, quænam è tanto ſanctitatis, diuinorumq́ chariſmarum culmine ad caſum impulit res? Quid tandem eius virtutem, conſtantiam, grauitatem indigniſſimè, fœdiſſimeq́ deturbauit? *Accidit*, inquit, Regum liber 2. cap. 11. verſu 2. *vt ſurgeret de ſtratu ſuo poſt meridiem, & ambularet in ſolario domus regiæ, viditq́ mulierem ſe lauantem ex aduerſo, ſuper ſolarium ſuum: erat autem mulier pulchra valde. Miſit ergò Rex, & requiſiuit, quæ eſſet mulier. Nunciatumq́ eſt ei, quod eſſet ipſa Bethſabee filia Eliam, vxor Vria Hethæi. Miſſis itaq́ Dauid nuncis tulit eam, quæ cùm ingreſſa eſſet ad illum, dormiuit cum ea.* Sed quot & quanta deinceps alia peccata? quot & quantæ clades: quanta calamitatum maximarum ilias: Hinc lachrymis ſtratum poſtea ſuum rigabat. Hinc ad Dominum clamabat, *Auerte oculos meos ne videant vanitatem*, Pſ. 108. verſ. 37. *Et oculi mei ſemper ad Dominum.* Pſalm. 24 verſ. 15. Hinc eius admonebat ſapientiſſimus filius, Prouerb. c. 4. verſ. 25. *Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.* Et poſtea cap. 23. verſu 31. *Ne intuearis vinum, quando flaueſcit, cum ſplenduerit in vitro color eius.* Quid ita? *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa.* Et ſapientia æterna Matth. c. 5. verſu 28. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizet te, erue eum, & proijce abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam.* Qui aduerſus igitur libidinum tela, terrenarumq́ rerum flammas munitum, clauſumq́ pectus habere, in virtutis gradu firmus, immotuſq́ ſtare. Dei Opt. Max. præceptis anteponere voluerit omnia, is in primis oculorum ſuorum curam gerat: clauſos eos teneat: formis quibuſcunque nunquam adijciat. Hebræorum parœmia eſt; *Oculus & cor peccati proxenetæ ſunt*, prout Hebraicè refert in Thisbi verbo *Sarſour* Elias Leuita, & Chaldaicè in Pſalm. 100. Radack. Pulchra eſt Socratis apud Xenophontem lib. 1. memorabilium, comparatio corporearum, formoſarumq́ rerum cum phalangijs. Hæc animalcula ſunt, ne ſemiobolaris quidem magnitudinis. ſi tamẽ ea hominib. os admouete accidat, incredibili eos dolore afficiunt, è mentis ſtatu deturbant, emoti faciunt, vt lib. 2. c. 17. Alexander ab Alexandro, & in variarum lectionum lib. 14. c. 5. annotat Muretus. At idem, & multò quidem pernicioſiùs, tectiùs, & citiùs faciunt viſæ hominum quotundam ſpecies, auri & argenti fulgor, veſtium, aliarumq́ eiuſmodi magnificentia. Accipe illius verba. *Nonne*, inquit, *noſti hoc ipſum animal, quod pulchrum & formoſum appellant, vel hoc nomine phalangijs eſſe terribilius, quod hæc tactu ſolum, illud verò etſi non tangat, ſed ſi quis ipſum aſpexerit ſolum, immittit etiam aliquid eminus eiuſmodi, quod inſaniam ciere poſſit. Fortaſſis & cupidines idcirco ſagittarij dicuntur, quoniam ſpecioſi à longinquo etiam vulnerant. Proinde conſulo tibi,*

ô Xenophon, vt cùm formoſum aliquem videris, fugias quantum potes, ita vt ne reſpicias quidem. ita ille: & ex hoc eodem ipſo, quem ita monuit Socrates, citat lib. de amore Plutarchus hæc. τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἁπτομένους καίει μόνον, οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς μακρὰν ἑστῶτας ὑφάπτουσιν. Ἡ γὰρ ὄψις, λαβὴ τοῦ πάθους ἐστι, id eſt: *Ignis quidem eos tantum qui ipſum contigerint, adurit. formoſi verò eos etiam, qui procul abſtiterint, accendunt. Eſt enim aſpectus perturbationis huius*, amoris nimirum, *anſa.* Et à Philoſophorum vulgo dicitur, *obiecta mouent potentias:* ab alijs autem, *occaſio facit furem.* Si tamen vel caſu, vel neceſſitate quadam huiuſcemodi res viderit aliquis, proximum eſt, vt concupiſcentiam frænet. *Radix omnium malorum cupiditas.* Timoth. 6. vbi hæc ipſa, quæ Achanem decepit, *cupiditas* ponitur ἡ φιλαργυρία. Caſſiodorus libro 12. fol. 261. *Reginam procacium vitiorum, auaritiam fuge.* Ipſe quidem ad concupiſcendum vim affert maximam aſpectus: cogere tamen non poteſt. Quàm multi multos & multas, quorum quarumne aſpectu inſaniunt alij: aſpiciunt, neque tamen appetunt? Quàm ipſi multa, quorum viſu vel gaudent, & exultant, vel horreſcunt, & efferantur beſtiæ, contemnimus? Eſt præter nudum aſpectum aliquid, quod hominem alliciat, aliud, in opum præterrim deſiderio & amore. Ineſt in hominum animis præcepta quædam, & aliunde hauſta opinio, præclarum & vtile admodum eſſe, auri, argenti, veſtium, domorum, agrorum, ſimiliumque rerum plurimarum poſſeſſionem. Deme hanc opinionem. Si argentum vel aurum videris, quid eſt, cur pluris, quàm alia multa, quæ omnibus obuia, facias? Zeuxidis Helena, quamplurimis videbatur artificioſiſſima, elegantiſſima, pulcherrima, & in primis picturarum talium amanti; & gnaro Nicomacho. E contrario ſpectator quidam ſibi aiebat, *pulchram non videri.* Huic verò, vt eſt, apud Plutarchum lib. citato Nicomachus: *Sume tibi meos oculos, & Dea tibi videbitur.* Et vulgaris verſus eſt:

Quiſquis amat ranam, ranam putat eſſe Dianam.

Procul nimirum his & illis opinionibus imbutæ mentes humanæ ſunt, ita ea, quæ in ipſorum incurrunt oculos, vel expetunt, vel poſthabent. Apud gentes nonnullas auri & argenti precium vel nullum, vel perparuum eſt. Par de gemmis, domibus, agris, vinetis, & ſimilibus ratio. Apud nos inſanus horum omnium amor, quia his excellere pulchrum ducimus. Achan veſtem, aurum, argentumq́; de quo ſupra, vidit, & ilico concupiuit. Quot Iſraelitarum millia & veſtis, & argenti, & auri plus viderant, neque tamen concupierunt? Infixum erat horum animis, Dei de anathemate Legi parendum eſſe: hanc nullo ab ipſis pacto violandam: præſtare, vt opum nil protſus, quàm iratum Deum haberent: ſpoliorum ſatis adhuc fore, ſi huius beneuolentiam, fauoremque retinerent. Achan verò penſi horum nihil habuit, diuitiarum aliquid colligere, harum occaſionem nullam prætermittere, commodum cenſuit. Addit Ioſephus *durum, acerbumq́; iudicaſſe illum, qui pericula ſubijſſet, id, quod inueniſſet, lucrum ſuo ipſius vſui detrahere, ac Deo, & ei quidem nihil egenti, dare.* Sic enim accipiendus Ioſephus, non vt vetrit Ruffinus, *Deo dare, ac non magis egenti.* Non enim, vt Iudas Ioan. 12. verſu 4. de egentibus loquitur: ita & Achan. & Græcè habetur τῷ θεῷ καὶ μὴ δεομένῳ. Maſius folio 131. putat ſibi perſuaſiſſe Achanem, furtum hoc ſibi diuinitus concedi, quia diceret ſcriptura Deuteron. 20. verſu 14. è captis vrbibus prædam capiendam. Hiſce igitur prauis, falſiſq́; cogitationibus imbutus, & dementatus erat Achan. Ideò ſimul res has vidit, concupiuit: ſimul concupiuit, abſtulit. Hoc ergò nobis agendum, vt à primo ſtatim lacte, bonis, veriſque animum notitijs informemus: diuinæ veritatique conſentanea effata diſcamus: ijs denique præceptis nos inſtruamus, quæ Dei voluntatem, numen, & gloriam rebus omninò omnibus anteferant: corporis voluptates rationi ſubijciant: caduca &

duca & fugacia omnia parui pendant. Ita fiet, vt multo nobiliorem, generoſioremque triumphum referamus, dicendo, Non vidi, non concupiui, non abſtuli, quàm qui dicebat, *veni, vidi, vici*, certè victoriam, qua ſupplicia defugiamus ijs propoſita, qui cùm ipſo infelici Achane, dicunt: *vidi, cupiui, abſtuli.*

QVÆSTIO VIII.

Quonam furta ſua texit modo Achan?

RESpondet in textu noſtro, ipſemet: *Abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumq́, foſſa humo operui.* Illud *contra medium tabernaculi*, valet *in medio tabernaculi*, prout ex Hebræo patet. 70. ſatis putarunt, vert re, *in tabernaculo meo.* duo alia exponuntur variè. *vnum* eſt, illud *in terra.* Nam vel humi hæc poſuit, ſuper ipſa nimirum terra, vel humo egeſta foſſam fecit, ibique abdidit. Et hunc indicat ſenſum Ioſephus, vniuersè dicens, profundam eum in tabernaculo ſuo feciſſe foſſam, in eaque defodiſſe, quæ furatus fuiſſet: *Alterum*, de argento, quod ſpeciatim *foſſa humo* dicitur *opertum.* Nam quia in Hebræo eſt; *& argentum ſub ea:* volunt aliqui *ſub veſte* illud abditum, vt Maſius, & Iunius: aliqui *ſub terra*, vt noſter: aliqui *ſub lingua* & *veſte*, vt Caietanus: aliqui *ſub his omnibus*, vt 70. & Chaldæus Paraphraſtes. Cur autem *ſub lingua* ſeu *regula ſola* nemo expoſuerit, miror, cùm & in Hebræo fœminini ſit generis, & multò faciliùs ad eam, quàm ad longius poſitam veſtem referatur illud, *ſub ea.* Mihi Ioſephi probatur expoſitio, quod cum ea conſentiant non malè tam Hebræus quàm noſter, imò etiam 70. & Chaldæus, modò aduertamus, eos apertiùs infimum in fouea locum argento tribuere. Nam cur argentum ſolum defodiſſet Achan, non item aurum & pallium? De pallio dici fortaſſis queat, ne terreo humore aut frigore vitiaretur. De auto autem dici quid poſſit? Et potuit ille vel ciſtella, vel alia quadam re veſtem illam inuoluere, ac munire, vel ad aliquot ſaltem dies ab omni vitio, & putredine immunis eſſet. Quæri autem iam poſſet primò, *cur iſta occultauerit Achan?* Secundò, *Cur iſto modo? Ad priùs* reſpondetur, quia Lucifuga eſt omnis iniquitas. *Qui male agit, odit lucem*, Iohan. 3. verſ. 20. Pulſabat iam & verberabat eius conſcienriam timor, ne in tabernaculorum omnium vaſa & ſarcinas eximia Ioſue prudentia inquireret. *Ad poſteriùs*, quia interrogatiunculas complecti plures hoc poteſt, reſpondentur paulò plura. Nam *primò*, foſſam fodit, ibiq; occultauit; quia in tabernaculo ipſo ſupra terram, ſi ſcrutatio aliqua fieret, inueniri potuiſſent. Et habet hoc, neſcio quo modo, præ vitijs alijs, immoderate terrenarum opum cupiditas, vt terram ferè ſpectent, qui eas habent. Ideò aurum, argentumque ſuum defodiunt Euclionès in puteis & ſcrobibus theſauros condunt: animam, totumq́; cor terræ mandant. Nam *vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum*, Matt. 6. 21. An quia *effodiuntur opes, irritamenta malorum*, eæ principium, patriamq́; veluti ſuam repetunt, terræ tenebras, talparum inſtar, adamant, defodiq́; rurſus volunt? Vnus Lacedæmone fuit, qui tam ioco, quàm ſeriò domus ſuæ tecto *noctuas* occultaſſe accuſatus eſt: id eſt, nummos noctuæ imagine ſignatos. Cæteri ferè omnes auari ac ſordidi theſauriſtæ, Plutonij condi ſunt: non in tecta ſeſe clara & edita ſurrigunt: ſed in terram, in foſſas profundas deiiciunt. *Secundò*, In tabernaculo fodit, quia ſi extra, potuiſſet ab aliis videri, & rogari quid, & quam ad rem foderet? *Tertiò*, In tabernaculi medio fodit, vt minus eſſet ſuſpicionis, ac ipſe ſuam ſemper ante oculos prædam haberet, videretque num quid in terra illa motum, quæſitumue eſſet.

I 4 *Quartò*,

hoc ipſo ſæculo, ad vetuſtiorem aliorum imitationẽ, cuſos eſſe: vetuſtiores verò illos pœnè ſuſpicor ante 400. vel circiter annos in his Europeis oris cudi primum cœpiſſe ad eorum quos Ptolemaide ſeu Acone vidit, & in ſuorum in Pentateuchum commentariorum fine deſcribit R. Moſes Gerundenſis; exemplar ac ideam. Arias enim Montanus hiſtoriolam, quæ hiſce illuſtrandis, non inepta; ſuo de ſiclo libro interſperſit hiſce verbis: *Narrat R. Moſes Nehemanni filius, Gerundenſis, ſe eo anno, quo illa ſcriberet in Palæſtinam ex Hiſpania ſacrorum locorum viſendi cauſa, naui delatum Aconem, quam nunc Iacham vocant, deueniſſe; ibidemque ſibi ab incolis oſtenſum fuiſſe nummum argenteum antiquiſsimum, expreſſis tamen ſignis & literis conſpicuum; in cuius altero latere forma eſſet vaſculi illius, quod Manna plenum in ſacra arca ad ſæculorum monumentum, Dei iuſſu, & Moyſis procuratione fuerat repoſitum: & in altero ramus ille admirabilis, quem in faſciculum virgularum plurimarum Aaronis nomine illatum (cum illius ſacerdotali dignitati ab æmulis quibuſdam obtrectaretur) poſtera die populus omnis florentem, amygdalaque explicantem vidit, inſcriptiones etiam fuiſſe in eodem nummo Samaritanis characteribus, quæ olim communes totius Iſraelis literæ fuerant ante diſceſſionem decem tribuum à duabus, lingua plane Hebraica, quarum exemplum ex altera parte erat Sekel Iſrael, quod Latinè ſonat ſiclus Iſraelis: ex altera verò Ieruſalaim Kedſſah, hoc eſt Hieruſalem ſancta: qui nummus antiquitatem cum primis magnam probabat, vtpote cuſus nomine Iſraelis, eo tempore, quo omnes duodecim tribus communi concordia Iſraelis nomen obtinebant: quaque Hieroſolyma ipſis omnibus regia vrbs ſanctaque erat; eademque communis omnibus & religionis & publicæ rei, & monetæ, atque literarum ratio; quæ poſtea diſceſſione facta alia, atque alia vtrique parti fuit. Namque Iudæi, vt omnes fere ſcriptores aſſerunt, ne cum ſchiſmaticis Iſraelitis vllo ſacrorum vſu communicarent, eam literarum formam, quæ nunc etiam in vſu eſt, hoc eſt quadratum mutatis valde characteris prioris figuris, adinuenere.* Si tamen Ptolemaide, vel ex alia Paleſtinæ parte vlla, huc aduolarunt ſicli; quanto antiquiores, tanto certiores, harumque rerum ſtudioſis gratiores.

4. *De pondere.* Scripſerat in Exod. 39. Iudæus Raſchi, ſicli ſemunciale pondus eſſe: ſeu ſiclum ſemunciam eſſe. At ei aſſentiri, ſcribens in eundem locum grauabatur citatus iam R. Gerundenſis. E Palæſtina tamen reuerſus, ſuam correxit opinionem; & ſingulari quadam ad commentariorum ſuorum finem diſputatione, priori illi Rabbino ſubſcripſit. Ait enim ſe in libellam ſiclum impoſuiſſe ac diligenter expendiſſe, omninoque ſemuncialem comperiſſe. Atque hæc omnium hodie recepta ſententia eſt, quæ ex ſequentibus magis adhuc explicabitur, & confirmabitur.

5. *De indicatura*, ſeu *precio*, & valore. Ioſephus libro 3. cap. 9. ὁ σίκλος νόμισμα ἑβραίων ὤν, Ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. *Siclus*, ait, *cum ſit Hebræorum numiſma, capit drachmas Atticas quatuor.* Idemque repetit lib. 7. Captiu. D. Hieronymus in Ezechielem cap. 4. lib. 1. *Siclus*, ait, *id eſt, ſtater habet drachmas quatuor. Drachmæ autem octo Latinam vnciam faciunt.* Hinc vero fieri poteſt ſicli, ad Romanorum aliorũq; populorum monetam quamlibet comparatio. ſed quod huic loco ſatis eſt; dico ſiclum valere Germanicos batzios 8. Belgicos cruciferos 14. Hiſpanicos regales 4. Iulios Romanos 4. Venetos Moceni-

goa

goſ2. Gallicos ſolidos,ſecundum Lyranum,duos id eſt,24.Turonicos paruos, ſecundum eundem Lyranum in Exodum, qui ab omnibus refutatur: ſecundũ Bud. lib. de aſſe ſolidos XIV. ſed hoc verum ipſius tempore inquit loco citando Maldonatus & Maſius. Solidos Gallicos hodiernos XX. ait Maldonatus in Matth. 17. num. 24. francum vnum ait idem ibidem Maldonatus. Sed contra iſta eſt pergrauis vna & altera obiectio, quod 70. hic & alibi ſiclum *δίδραχμον* vocent, itemq; D. Epiphanius libro de ponder. & menſuris. Deinde D. Hieronymus in Geneſ. 24. & Iſid. lib. 16. c. 24. ſiclum aiunt eſſe vnciam. Reſpondebitur oportuniùs non multo poſt.

6. *De nominibus aliis.* Iam ex D. Hieronymo in Ezechielem audiuimus vocari etiam *ſtaterem*, & clarè patet Matthæi cap. 17. *Vbi duo didrachma*, id eſt 4. drachmas ſiue ſiclum, exigerent à CHRISTO Domino & S. Petro Capharnaitæ portitores, datus è piſce capto fuit *ſtater*, & idcirco pro ſiclis hoc Ioſuano capite 7. poſiti à Symmacho *ſtateres*. Rurſum vocatur *ἀργύριον argenteus* à noſtro interprete Geneſ. 20. verſu 14. libro II. Regum cap. 18. pro quo lib. 7. Ant. Ioſephus *ſiclum* ponit, itemque Chaldæus. De Xenophonteo ſiclo poſtea.

7. *De partibus* 1. minima ſicli pars vocatur *gerah* & tales in illo fuerunt 20. vt habetur Exod. 30. verſic. 13. Leuitici 27. Num. 3. verſu 47. Ezechiel. 45. verſic. 12. & 25. vbi 70. & noſter vertunt *obolos.* ſed hi accipiendi ſunt Hebraici non Græci, quia horum 48. faciunt vnciam. ideoque 24. ſemunciam, ſiue ſiclum. Et obolo Attico erat Hebræus quinta parte maior. A gerah ducit Arias loco citato Arabicum *cerath.* quod tamen à Græcis Medicis eſſe poteſt, apud quos *κεράτιον* & *κεράτιον*. 2. pars altera maior 1. Reg. c. 9. v. 8. *Rebah ſchekel caſeph*, id eſt, ſicli argentei quadrans: drachma ſcilicet vna, batzii duo, regalis vnus. 3. maior pars Neh. 10. verſu 32. *ſchelíſchith haſſchekel.* triens ſiue tertia pars ſicli. 2. batzii, 4. nummuli ſeu pfenningi & duorum pfenningorum vna tertia. 4. pars Exod. 30. verſu 13. & 15. *Machaetſith haſſchekel*, id eſt, dimidium ſicli, didrachmum ſcilicet, duo regales, 4. batzii. Et notandum, Gerundenſem ſupra citatum Rabbinum docere loco citato, ſibi Acone oſtenſum fuiſſe nummum eiuſdem cum ſiclo integro figuræ, ſed ponderis dimidiato minoris, qui non *ſchekel*, ſed *chatſi ſchekel*, id eſt, dimidiatus ſiclus eſſet.

8. *De ſicli diuiſione.* Tripliciter ſolet ſiclus diuidi. *Primò ex materia*, vt alius ſit argenteus, alius æreus. Omnia enim metalla ſuos, ad quos expenderentur, habuiſſe ſiclos dicunt aliqui. *Secundò ex vſu*, vt alius ſit ciuilis ſeu communis: ſacer alius. *Tertiò ex ſcriptoribus.* Nam ſi ſit apud Prophetas, eſt minæ vnius: ſi apud alios, eſt ſemuncialis, vt ſupra dictum. Ita Raſchi in 1. Reg. ca. 17. verſu 7. De argenteo dictum hactenus, & ſæpe in ſcriptura diſerte ipſi additur *argenti* nomen. Geneſ. 23. verſu 16. Leuit. 27. 3. Num. 18. 16. Deut. 22. & 29. 2. Reg. 18. verſu 11 cap. 24. 3. Reg. 10. verſu 29. Et, vt alia omittam, in hoc ipſo capite. *Aureí* vero mentio Num. 7. 14. cap. 18. verſu 86. Iud. 8. verſu 26. 3. Reg. 10. 1. Paral. 21. 25. *Aereus* eſt 2. Reg. 17. verſu 5.

9. *In prima diuiſione.* Arias Montanus lib. de ſiclo; contendit nullum fuiſſe aureum, vel æreum propriè, quoad materiam ſcilicet: ſed tantummodo dici aureos vel æreos, quando alterius, aut monetæ, aut rei materia quidem eſſet aurea, vel ære, apondus tamen habebat tantùm, quantum efficiebant argentei ſicli tot, aut tot. Alii verò cenſent auream quidem ſiclum extitiſſe, qui magnitudine quidem argenteo eſſet æqualis pondere duplo grauior, valore decuplo melior, ita vt valeret drachmas 40.

batzios

batzios 80. ſed prior illa opinio videtur ex hoc ipſo Ioſue cap. 7. verſu 21. rectè probati. Nam tertium Achanis furtum erat, vti poſtea dicetur, quoad materiã aureum, & tamen in Hebræo additur, *pondus* eius fuiſſe *ſiclorum* 50. Sed ipſemet opinionis huius auctor argumenta ei ſuggerat. *Non,* ait, *putamus auream monetam aliquam fuiſſe, quæ ſiclus diceretur, neq; aream etiam; quanquam non inficias ibimus, fuiſſe aureas & æreas monetas, verum alijs nominibus dictitatas, vt de nonnullis poſtea explicabimus. Quoſdam etiam aureos nummos vicenum ſiclorum, quoſdam vicenum quinorum, alios quindenorum in vſu fuiſſe, quæ minæ partes dicerentur; vt exponit Cambius in Ezechiel. 45. 12. ſed certum auri vel æris ſiclum eodem nomine dictum, non facile in antiquorum libris agnoſcimus: ſed cum de ſiclo auri, aut argenti ſcripturæ meminerint, pondus ipſum, non valorem eſſe æſtimandum arbitramur; cuius rei exempla aliquot ſatis aperta ſubiicimus in lib. Num. 7. 87. Cochlearum aureorum pondus fuiſſe denum ſiclorum in ſingula cochlearia, quæ noſter interpres mortariola vertit. Quo loco non de valore auri, ſed de pondere omni, ex ſicli ratione cognoſcendum indicatur: Nam ſi, vt quidam volunt ſiclus auri eſſet, & tantum valeret ſiclus aureus, quantum argenteus, hoc eſt minus auri pondus, quantum videlicet ſicli valorem æquaret; Siclus aureus valeret quatuor drachmas argenteas, & ponderaret ad ſummum duo Gerah, hoc eſt grana ſiliquæ duo. Totum igitur cochlear eſſet viginti granorum argenti, hoc eſt ponderis quatuor drachmarum. Quantum autem poterat eſſe cochlear huius materiæ, quantumue thuris caperet eiuſmodi cochlear, cum ſcriptum ſit, & mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſi, quatuor vel etiam duo thuris grana cochlearis dimidiæ vnciæ acceptabulum implere abunde poſſent. Quamobrem ſingulorum cochlearium materiam auream denos ſiclos, hoc eſt quinas vncias ponderaſſe interpretamur. Ex quinis autem auri vnciis vix ſatis commoda cochlearia fieri poſſunt: quandoquidem non magna ſunt, quæ nobis in vſu ſunt argentea cochlearia, binarum vnciarum cum dimidia, quantum argenteæ materiæ cum quinque auri vnciis collocatum, conuenit. Atq; iſta apertis verbis ſcriptura ipſa ſignificat non de valore cochlearium, ſed ſe pondere auri, illo in loco agi; ſic enim ex verbo legimus, in deſcriptione ſingulorum cochlearium. Et cochleare aureum appendens decem ſiclos. Et in fine capitis, cum ſumma omnium ſubducitur. Cochlearia aurea duodecim plena thure, id eſt ſimul auri ſicli centum viginti, pondere ſanctuarii: vt præcedenti verſu eſt annotatum in eodem capite. Illud etiam ſummum auri pondus, quod ex diuerſis munerum ſpeciebus collocatum eſt, ad ſedecim millia ſeptingentos & quinquaginta ſiclos, ſic eſt intelligendum de pondere, non de valore auri. Nam alias ſi valor auri tantum in illo loco indicaretur, non ſatis magna præda eſſet, mille ſexcenti & ſeptuaginta quinque ſicli, ex numero pugnatorum, quos tribuni, & centuriones habuerant, ſub manu ſua, nullo excepto, à quibus recepta fuerant monilia omnia aurea, hoc eſt periſcelides, armillæ, annuli, dextralia, murenulæ, ex tanto fœminarum & virorum numero capta, in quo inuentæ ſunt virgines triginta duo mille. locus eſt in lib. Num. 31. 5. Illam etiam laminam auream, quam Ghacham ſibi ex anathemate ſubreptam confeſſus eſt, quinquaginta ſiclorum ponderis, non æſtimationis rationibus interpretamur. Nam ſi æſtimatione ſiclorũ argẽti exponamus, vix laminam inueniemus, dici poſſe, quæ quinq; ſiclis, hoc eſt duabus vnciis cum dimidia æqualis pondere ſit; ſatis enim parua auri portio duas vncias cum dimidia ponderat. Et illæ inaures Gedeoni ex ſpoliis Iſraelitarum oblatæ ad hanc rationem ſunt referendæ; vt omnium ſimul vinctarum pondus fuerit mille & ſeptingenti ſicli, hoc eſt, vnciæ octingenta, & quinquaginta auri, quæ ſumma eſt fere ſex mille octingentorum aureorum communium, quos noſtro tempore coronatos vocant. Iud. 8. 25. Aurum etiam, quo candelabra facta ſunt, in pondere expenſum ſcribitur 1. Paral. 28. 15. Atq; hoc modo ſiclorum, hoc eſt ſemunciarum ratione omnia auri & argenti pondera exponenda videntur, niſi aliter expreſſe indicatum fuerit. Eodem quoque modo quinquagenum ſiclorum fuiſſe intelligimus, vncinos ex auro ad valuas templi continendas factos. Neque enim minores ferre pondus valuarum vertendarum poſſent. locus eſt 2. Paral. 3. 10. Illa porro quæ de ferri chalybis & æris ponderibus aliquando in ſcripturis leguntur ſacris, vbi*

ſiclorum

ſiclorum nomine ſignificantur, ad hanc etiam rationem, ſunt à nobis omnino referenda.

10. *In ſecunda diuiſione.* Omnem ſiclum eſſe ſacrum, ſiue *ſanctuarii*, vult eodem lib. Arias, idque probari pcteſt. *Primò* Ex citatis inſcriptionibus. *Secundò*, Quia alius eſſe valor deberet ſacri & communis. At nulla è ſcripturis vel antiquis differentia inueniri poteſt. Nam quod aliqui dicunt ſacrum eſſe 4. drachmarum, alterum duarum, id refellitur ex ipſis 70. qui diſcrimen hoc non agnoſcunt, ſed vbi etiam de ſacro agitur, vertunt *didrachmum*, vt Exod. 30. *Tertiò* Quia antequam eſſet ſanctuarium iam vſitatiſſimus erat ſiclus, vt ſupra paruit ex Geneſ. 23. *Quartò* Quia vbicunq; in ſcriptura agitur de ſiclo iuxta menſurā ſanctuarii, vt Exod. 30. verſu 13. Leuit. 27. verſu 25. tantum valet, atque ſi diceretur *menſura bona*, & iuſto pondere. Nam hebraicè eſt *beſechel haccodeſch*, id eſt, in ſiclo ſanctitatis, qui ſanctitati, aut ſanctuario conueniat, ideóq; integer & probatus ſit. *Quintò* Quia neque D. Hieronymus, neque Ioſephus diſtinctionem vllam faciunt, ſed vniuersè dicunt, ſiclum eſſe 4. drachmarum vti ſcilicet vidimus. E contrario tamen multi volunt *ſacrum* fuiſſe, qui drachmas 4. penderet: ciuilem, qui duas. & illum quidem dici ſacrum, quod eius vſus eſſet in rebus ſacris, vt cum alicuius in ſacris tabulis nomen referebatur Exod. 30. cum rerum quarundam Deo debitarum redemptio fieret. Ita è Catholicis Paginus in verbo שקל, Maſius hoc loco, Peretius in Geneſ. 20. verſu 14. Ribera in Amos 8. Couarruuias lib. de veterum numiſmatum collatione cap. 2. n. 9. ex Nouatoribus verò Iunius Geneſ. 23. & Exod. 30. Beza in Matth. 17. Georgius Agricola lib. 2. de pondere monetarum, Molinæus tract. de contractibus q. 100. num. 795. Sed nulla iis ratio, niſi quod dicant, idcirco addi alicubi, *ſiclum ſanctuarii*, vt ab altero diſtinguatur. Verum id iam aliter expoſitum. Et addo quoſdam tradere, fuiſſe in ſanctuario ſiue templo conſeruatum ſiclum, vnum, ad quem ſi controuerſiæ quid incideret, examinarentur alii omnes tanquam ad Lydium lapidem: quemadmodum Romæ ſeruabatur *pes*.

11. *In tertia diuiſione.* *Mina*, ſeu *Mna* interdum quidem *pro ſchekel* vſurpatur apud Paraphraſtem Chaldæum Eſd. 2. 69. Neh. 7. 70. & annotat Radak 2. Par. 9. 16. Thalmud tractatu Nezichim cap. 4. : Interdum *pro libra*, quæ vncias 12, id eſt, 24. ſiclos continet, & ſic apud Latinos: Interdum pro libra, quæ apud Priſcianum 75. drachmas. Apud Plininm lib. 21. drachmas 100. complectitur, vt air lib. 1. Budæus, ſiue 100. denarios, & ſic libra eſt in Chaldæo 1. Regum 3. 17. Ierem. 3. 9. Et Elias Thisbi. *Quartò* Denique apud Ezechielē c. 45. habet mna ſiclos 60. qui faciunt obolos 1200. vt ibi ait S. Hieronymus. Si igitur *ſiclus propheticus* pro *mna* ſumitur, pro quanam iſtarum iam dictarum? Baronius quidem Reuerendiſſimus, cum de CHRISTI Domini venditione, quæ argenteis 30. facta eſt, diſſerit tomo 1. hanc amplectitur expoſitionem, & eam ego ſecundum 4. Propoſitarum Mnæ ſignificationum ſecundam expoſui in *Iuda* Num. 6. Improbant tamen Arias lib. citato, Soarez tomo 2. fol. 406. Et certè pro ea firmi nihil afferti poteſt.

12. *Quomodo 70. ſchekel, hic & Exod. 30. alibi, δίδραχμον pro ſiclo verterunt?* Qui aureum & ciuilem ſiclum ab argenteo & ſacro diſtinguunt, expediiſſe hunc nodum ſeſe putant, ſi dicant, aureum & ſacrum eſſe 4. drachmarum. Sed aduertere oportebat, vbi etiam de ſacris & argenteis agitur, verti ab illis δίδραχμον. & cur ne ſemel quidē τετράδραχμον? Arias Montanus lib. cit. & fere Maſius hoc loco fol. 135. putare videtur ignoratione quadā lapſos 70. ſed abſit. In nobis maximam potius, quam in illis minimam, fateor inſcitiam. Duo tamen mihi nunc videntur. I. Præpoſitam fuiſſe ipſi drachmæ literam delta, quā

quatuor ſignificat: ſcriptumq́; in 70. fuiſſe δ. δραχμῶν vel δ. δραχμὸν: id eſt, τετράδραχμον, & ex iis per iota litterulę appoſitionem factum à Librariis δ. δραχμον. Nã *Primò* ſecundum vſitatam numerandi alphabeticam rationem δ. δραχμαὶ ſunt τετράδραχμον, ſeu drachmæ 4. & perfacilis fit hæc errandi occaſio. *Secundò* ſolet Ioſephus ſequi 70. & tamen δίδραχμον pro ſiclo dicit nunquam. *Tertiò* idem Ioſephus in fine lib. 3. ait, famis tempore frumenti aſſaronem væniiſſe ὡς τεσσάρων δραχμῶν. vbi ſi breuius ſcriptũ fuiſſet, δ. δραχμῶν, putaſſet imperitior quiſpiã, ſignificatum δίδραχμον. II. In 70. conſiderandam loci & temporis, vbi & quãdo ſcripſerant, circumſtantiam. Illic enim & tunc, drachmam vnam parem Atticis duabus fuiſſe, ſicq́; idem eſſe δίδραχμον apud ipſos, quod poſtea fuit τετράδραχμον. Nam huiuſmodi monetarum pro locorum & temporum varietate videmus varietatem plurimam & in hodiernis & in antiquis. In *mina* iam patuit & libra: quid in Latinorum *aſſe*? in Hebræorum *ſelah*: Nonne aliquando ſiclus eſt, vt apud Chaldæum Geneſ. *23*. Exod. *31*. & *38*. aliquando ſiclus duplex in Thalmud tract. de votis c. 43. & de angulo c. 8. & de decima ſecunda c. 2. Qui vel errarum non 70. ſed manuariorum ſcriptorum vel loci, temporiſq́; diſcrimen non cogitarunt, ii de ſiclo ſecus quam res habet ipſa, ſenſerunt, vt loco citato Epiphanius, & alii. In D. autem Hieronymo, & Iſidoro citatis locis, ſiclus non vncia, ſed ſemuncia eſt, vti notauit Antonius Auguſtinus lib. 2. emendationum c. 8.

13. *Idemne ſiclus & ſiglus apud Xenophontem lib. 1.* Anabaſeos? Nominum aliqua ſimilitudo eſt. & poſterius forte à priori eſt: indicatura tamen diuerſa. Nam eodem Xenophonte auctore, pendit *ſiglus* Atticos obolos VII. & dimidium, Heſychio VIII. qui addit numm um eſſe Perſicum & Sardinianum. At *ſiclus* obolos habet 24. Atticos, vt ſupra dictum eſt.

14. *Quæ tandem argenti ſumma, quam ex anathemate ſurripuit Achan?* Conficiunt, ait Maſius, *ducenti ſicli daleros iuſtos Germanicos centum. Iuſtos dico non quales paſſim cuduntur tam diluta temperatura, vt chryſurgica non poſſit citra conſiſtere: ſed quales ſuperiore ætate D. Ioachimi imagine ſignari ſolebant.* Si de florenis verò noſtratibus agatur ſeu Francofurtenſibus, quorum ſinguli æſtimantur batziis XV. furtum Achanis fuerit florenorum 106. & 10. batziorum.

QVÆSTIO VI.

Quidnam, & quantum ex auro furatus Achan?

TErtium Achanis furtum ex auro fuit, *regula* ſcilicet, vt habet noſter textus *aurea 50. ſiclorum.* Sed quidnam hæc *regula* ſit, non eſt vniuſmodi ſententia. Nam in Hebræo vocatur *laſchon* id eſt, *lingua*, & in Græco ſimiliter γλῶσσα. Linguamque retinet S. Ambroſius lib. 2. officiorum c. 26. Et Abulenſis quidem Latinum ſimpliciter ſecutus textum, putat ad quidpiam dirigendum *regulam* fuiſſe. ſed quænam talis cum lingua regulæ ſimilitudo? Et quæ res illæ tam precioſæ, quas aurea dirigeret regula? *Secundò* Radak apud Pagninum verbo *Laſchon, virgam* interpretatur auream inſtar linguæ. Sed qualis & cuius rei virga iſtiuſmodi? *Tertiò* Rabbi Eliezer cap. 38. ait, *idoli* cuiuſdam *linguam* fuiſſe auream, ante cuius pedes fuerit etiam, honoris cauſa, tam veſtis illa precioſa, quã 200. ſicli, de quibus dictum hactenus, oblati. Eſt hoc quidem incertum, fieri tamen potuiſſet, vt idolum iſtiuſmodi aliquod eſſet, cui lingua ideo daretur aurea, vel quod eſſet eloquentiæ præſes, vti *de Mercurio & Hercule Gallico*, è cuius

ore

ore apud Lucianum catenæ tot aureæ prodeunte; fabulati ſunt Gentiles; vel quod oracula ederet proſpera & fælicia, vt apud Herodotum nonnulla. *Quartò*, Maſius *gladiolum* fuiſſe autumat aureum, quo Deum aliquem ſuum armarant Hierichuntij, quia vetuſtiſſimus Poeta Næuius, gladiolum etiam *lingulam* vocauit, vt teſtatur Gellius. Sed cùm priorem Rabbi Eliezeris expoſitionem vocet Maſius Iudaicum ſomnium, non video qui ſeipſum non dicat etiam ſomniare. Nam eſto ſit interdum *lingula* gladiolus, num ideò ſtatim hunc idolo cuipiam alligabimus. An opulenti, nobilis, & regij alicuius puerulı gladiolus eſſe non potuit? An non viri etiam pugio? vel etiam breuior gladius, de quo in Iudic. capite tertio. Cùm enim Hæbraicum nomen lingulam verè ſignificet, hoc in Rabbinorum expoſitione poteſt ſomnij tantummodo inſimulari, quòd idolo illam affigant. *Quintò*, Ioſephus *μάζαν* libro quinto capite primo vertit. Sed cum Græcis *μᾶζα*, ſit *offa*, vel *farina oleo & aqua commiſta*, ¡vel *polenta*, & quaſi puls, vel hordeacea quædam maſſa pane ipſo vilior, vt ex Heſychio, Athenæo, Xenophonte, aliiſque patet, quomodo *aurea* eſſe poteſt. Explicabo hunc Ioſephi locum, qui mihi aliquando non facilis. Moris in Oriente fuit auri, argentique maſſas quaſdam, ijs appellare nominibus, quibus certum panis pondus & figura nominabatur. Quam enim Interpres noſter *panis tortam* vertit 1. Regum 2. verſu 3. 6. & capite 10. verſu 4. 1. Paralip. 16. 3. Ieremiæ 37. 20. in Hebræo eſt *cicar*, & Iudic. 8. verſ. 5. panes in Hebræo *ciccroth*. Quis verò neſcit cicar etiam eſſe *talentum*, & auri, argenti, æriſue maſſam pani alicui ſimilem. Exodi 25. verſu 28. capite 37. verſu 24. 3. Regum 9. verſu 14. capite 20. 39. 4. Regum 5. verſu 21. cap. 15. 19. cap. 18. verſu 14. cap. 23. 33. & alibi? Atque hoc etiam modo *torta*, *carica*, aut *ficus* dicebantur *cicar ficuum*, aut *caricarum*, vt eſt in Thalmudicis *Miſnaioth*, tractat. de *Chelaim* cap. 2. Sic & à Latinis *maſſæ* nomen acceptum, & ab Hiſpanis hodiè cera, expreſſis iam fauis, conformata & ductata, *panis cera* vocatur. *Aurea* ergo *maza* Ioſepho eſt auri fruſtum & maſſa panis vel durioris pultis, ac polentæ inſtar efformata, & grauis, prout & à Theodoreti vertitur Interprete. Et tanto fortaſſe hoc *mazæ* vocabulo vſus eſt Ioſephus libentiùs, quanto accedit ad Hebraicum משא *maſſà* propius, quod eſt onus & pondus. Numero 4. verſu 14. 19. & 23. 26. capite 11. verſu 11. Deuteronom. 1. verſu 12. Iſai. 46. verſu 1. 2. Reg. 15. verſu 32. Pſalm. 37. verſu 5. & Iſaiæ 30. verſu 27. Sophon. 3. verſu 18. Solet enim Ioſephus Hebræa non raro nomina Græco donare pallio. Sed an condonandus ei error, quo *maſſæ* huius pondus ait 200. fuiſſe ſiclorum? Confundit enim tertium cum ſecundo furto, & manifeſtè tam Hebraicum, quàm Græcum textum deſerit; qui tria hæc accuratè diſtinguunt. Multò autem ignoſcendum minus veteri eius Interpreti Ruffino, qui ne huius quidem aſſecutus mentem, cum primo etiam tertium hoc miſcet, quaſi forent omnia vnicum, & perineptè vertit ſic. *Dum inueniſſet Achar clamydem regiam totam auro contextam, habentem auri mazam, hoc eſt, ſiclorum pondo ducenta.* *Sextò*, Interpretatur hoc loco Vatablus, *auri laminam*. & placet primò, quia cum Ioſepho conuenit. Nam *primò auri maza*, inſtar alicuius laminæ eſt. *Secundò*, Quia Interpretis Latini videtur, eadem fuiſſe mens, vt verterit non *regulam*, ſed *tegulam*. *Tertiò*, Quia ſic optimè ſignificatur aurum hoc ab Achane ſurreptum, fuiſſe adhuc rude, non ſignatum, & in nummos redactum, ſed fruſtum, & maſſam, pondere ac figura, mazæ, laminæ, tegulæque aſſimilem. *Quartò*, Quia huiuſcemodi laminarum, & tegularum eſt nonnulla cum linguæ forma ſimilitudo. Ob quam etiam *petras & ſcopulos* videmus aliquando in ſcripturis *Leſchonim* linguas vocari Iſai. 11. verſu 15. & cap. 1. 15. verſu 2. & 5. itemque *flammam*

Iſai. 5. verſu 24. *Quintò*, Quia non poſſunt hanc interpretationem arguere Nouatores. Nam & ex iis tacet omninò, neque vocem hanc in commentario ſuo explicat Caluinus; Chytræus verò ait eſſe *Laminam*: Iunius in annotationibus *laterem*, qui prorſus cum Interpretis noſtri *tegula* congruit. *Sextò*, Quid quod quaſdam interdum domos & templa tegulis tecta fuiſſe aureis legimus? Quod verò in textu noſtro additur, fuiſſe *tegulam hanc 50. ſiclorum*, in Hebræo ſic exprimitur, *quinquaginta ſicli pondus eius*, ſeu quæ pendebat 50. ſiclis. *Poteſt* autem hoc *duplici*, ait Maſius, *ſententia intelligi*, *vel quod id lingua aureæ pondus fuerit*, *vt valeret quinquaginta ſiclis argenteis: vel quod quinquaginta ſtateras pependerit. Si illam ſententiam ſequimur, viginti quinque dalerorum; ſi hanc trecentorum fuerit eius precium. Mihi poſterior videtur eſſe credibilior.* Rectè. ſecundum ea, quæ paulò ante dixerat ex Platone in Hipparcho, auri ſcilicet ad argentum proportionem eſſe duodecuplam, ita vt, verbi cauſà, tantùm auri pondus, quantum eſt ſiclus vnus valeat quantum 12. ſicli. Et hinc inter duos ſcripturæ locos, qui diſcordes admodum videntur, concordiam ſtatuit. Nam ſecundo Regum vltimo dicitur Dauid ab Areuna Iebuſæo aream emiſſe ſiclis 50; at 2. Paralip. 21. verſu 25. ſiclis 600. *Quinquaginta*, inquit, *Sicli aurei ſexcentis argenteis ſiclis aquè pares erant precio.* Ergo cum & maſſa hæc fuerit aurea, & pondere dicatur æqualis argenti: ſiclis 50. dicendum erat eius precium fuiſſe 600. ſiclorum, ſiue, vt ex ſupràdictis apparet, 300. dalerorum ſimplicium, ſeu, vt loqui mauult Chytræus, Ioachimicorum. At communis & recepta iam opinio eſt, auri pondus ad argenti æquale pondus, eſſe precio decuplum, vt explicant citatis libris Couarruuias, Arias, alij. *Tegula* igitur hæc fortuita, cùm aurea fuerit, & 50. ſiclorum argenteorum pondus habuerit, *precium eius æſtimandum 500. ſiclorum argenteorum*, id eſt, *250. dalerorum ſimplicium.*

QVÆSTIO VII.

Quonam ad furta iſta modo inductus Achan?

IN Hebræo verba leguntur tria, quæ ſi vocem ſpectes; futura quidem ſunt. Sin Hebræam phraſin, & particulæ, *Primò*, *Ve*, quæ *tranſitiua* dicitur; vim; præterita, & verti ſic poſſunt: *Vidi, concupiui, abſtuli.* Et horum trium priora duo demonſtrant, qui quæritur; modum, quo ad furta iſta præceps actus Achan. Nam rerum, in quas concupiſcentia noſtra prona eſt, aſpectus, primus eſt ad lapſum gradus. Illo enim hæc quaſi ſopita excitatur, incenditur, prolicitur. omnemque modum & viam quærit, qua eo, quod aſpectu concupiuit, potiatur. *Ignoti nulla cupido:* &, vt aiunt Græci, ἐκ τοῦ ὁρᾶν τὸ ἐρᾶν: *ex ipſo videre eſt amare.* Atque hoc quidem Achanis exemplum in auaritia, nimiaq; fluxus huius mundi opes habendi cupiditate cernitur: ſed in aliis etiam peccatorum generibus, quanta viſus illecebra? omnium tamen maximè, in carnis concupiſcentia & libidine:

——————vritq; videndo fœmina,

Dixit quidam: & rurſum,

Vt vidi, vt perij, vt me malus abſtulit error.

Plena huiuſmodi exitiorum poëſis pœnè tota, & non tarò vetus, ac recens hiſtoria. Sed omiſſis aliis omnibus, vt alieno fiamus cauti periculo, noſtra relegamus. Vnde humani generis prima quaſi pernicies? vnde malorum, quib. miſeri aſſiduè cōflictamur, primus veluti fons & origo? Reſpondet Gen. lib. c. 3. verſu 6.

verſu 6. *Vidit mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuq́ delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit.* Vnde verò triſtiſſima ſupra montium omnium vertices aquarum inundatio, mundique totius, hominibus VIII. exceptis, miſeranda ſubmerſio? *Videntes*, ait idem liber c. 6. verſu 2. *filij Dei filias hominum, quod eſſent pulchra, acceperunt ſibi vxores ex omnibus, quas elegerant.* Vnde Sichemitarum clades, omniumque ſimul internecio funeſtiſſima? *Dinam filiam Iacob cùm vidiſſet*, ait idem liber cap. 34. verſ. 2. *Sichem filius Hemor Hettai, princeps terra illius, adamauit eam, & rapuit, & dormiuit cum illa, vi opprimens virginem.* Vt caſtiſſimum, innocentiſſimumque Ioſeph mendaciſſimè calumniaretur Ægyptia Phutipharis Principis vxor, è domo cum dedecore, & infamia eiici, teterrimum in carcerem, magno cum cruciatu compingi nequiſſimè curaret, cauſæ quidnam fuit? *Erat*, vt idem refert liber cap. 39. verſu 6. *Ioſeph pulchra facie, & decorus aſpectu. Poſt multos itaq; dies, iniecit Domina oculos ſuos in Ioſeph: dormi mecum.* Dauidem verò Regem & Prophetam, quænam è tanto ſanctitatis, diuinorumq́; chariſmatum culmine ad caſum impulit res? Quid tandem eius virtutem, conſtantiam, grauitatem indigniſſimè, fœdiſſimeq́; deturbauit? *Accidit*, inquit, Regum liber 2. cap. 11. verſu 2. *vt ſurgeret de ſtratu ſuo poſt meridiem, & ambularet in ſolario domus regia, viditq́; mulierem ſe lauantem ex aduerſo, ſuper ſolarium ſuum: erat autem mulier pulchra valde. Miſit ergò Rex, & requiſiuit, qua eſſet mulier. Nunciatumq́ eſt ei, quod eſſet ipſa Bethſabee filia Eliam, vxor Vria Hethai. Miſſis itaq; Dauid nuncius tulit eam, qua cùm ingreſſa eſſet ad illum, dormiuit cum ea.* Sed quot & quanta deinceps alia peccata? quot & quantæ clades: quanta calamitatum maximarum ilias: Hinc lachrymis ſtratum poſtea ſuum rigabat. Hinc ad Dominum clamabat, *Auerte oculos meos ne videant vanitatem*, Pſ. 108. verſ. 37. *Et oculi mei ſemper ad Dominum.* Pſalm. 24 verſ. 15. Hinc eius admonebat ſapientiſſimus filius, Prouerb. c. 4. verſ. 25. *Oculi tui recta videant, & palpebra tua pracedant greſſus tuos.* Et poſtea cap. 23. verſu 31. *Ne intuearis vinum, quando flaueſcit, cum ſplenduerit in vitro color eius.* Quid ita? *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruerſa.* Et ſapientia æterna Matth. c. 5. verſu 28. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizet te, erue eum, & proÿce abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam.* Qui aduerſus igitur libidinum tela, terrenarumq́; rerum flammas munitum, clauſumq́; pectus habere, in virtutis gradu firmus, immotuſq́; ſtare. Dei Opt. Max. præceptis anteponere voluerit omnia, is in primis oculorum ſuorum curam gerat: clauſos eos teneat: formis quibuſcunque nunquam adijciat. Hebræorum parœmia eſt; *Oculus & cor peccati proxeneta ſunt*, prout Hebraicè refert in Thisbi verbo *Sarſour* Elias Leuita, & Chaldaicè in Pſalm. 100. Radack. Pulchra eſt Socratis apud Xenophontem lib. 1. memorabilium, comparatio corporearum, formoſarumq́; rerum cum phalangijs. Hæc animalcula ſunt, ne ſemiobolatis quidem magnitudinis. ſi tamẽ ea hominib. os admouere acciderat, incredibili eos dolore afficiunt, è mentis ſtatu deturbant, emori faciunt, vt lib. 2. c. 17. Alexander ab Alexandro, & in variarum lectionum lib. 14. c. 6. annotat Muretus. At idem, & multò quidem pernicioſiùs, tectiùs, & citiùs faciunt viſæ hominum quorundam ſpecies, auri & argenti fulgor, veſtium, aliarumq́; eiuſmodi magnificentia. Accipe illius verba. *Nonne*, inquit, *noſti hoc ipſum animal, quod pulchrum & formoſum appellant, vel hoc nomine phalangÿs eſſe terribilius, quod hac tactu ſolum, illud verò etſi non tangat, ſed ſi quis ipſum aſpexerit ſolum, immittit etiam aliquid eminus eiuſmodi, quod inſaniam ciere poſſit. Fortaſſis & cupidines idcirco ſagittarÿ dicuntur, quoniam ſpecioſi à longinquo etiam vulnerant. Proinde conſulo tibi,*

I 3 ô Xeno-

duca & fugacia omnia patui pendant. Ita fiet, vt multò nobiliorem, generoſioremque triumphum referamus, dicendo, Non vidi, non concupiui, non abſtuli, quàm qui dicebat, *veni, vidi, vici*, certè victoriam, qua ſupplicia defugiamus ijs propoſita, qui cùm ipſo infelici Achane, dicunt: *vidi, cupiui, abſtuli.*

QVÆSTIO VIII.

Quonam furta ſua texit modo Achan?

RESpondet in textu noſtro, ipſemet: *Abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumq́ foſſa humo operui.* Illud *contra medium tabernaculi*, valet *in medio tabernaculi*, prout ex Hebræo paret. 70. ſatis putarunt vert re, *in tabernaculo meo.* duo alia exponuntur variè. *vnum* eſt, illud *in terra.* Nam vel humi hæc poſuit, ſuper ipſa nimirum terra, vel humo egeſta foſſam fecit, ibique abdidit. Et hunc indicat ſenſum Ioſephus, vniuersè dicens, profundam eum in tabernaculo ſuo feciſſe foſſam, in eaque defodiſſe, quæ furatus fuiſſet. *Alterum*, de argento, quod ſpeciatim *foſſa humo* dicitur *opertum.* Nam quia in Hebræo eſt; *& argentum ſub ea:* volunt aliqui *ſub veſte* illud abditum, vt Maſius, & Iunius: aliqui *ſub terra*, vt noſter: aliqui *ſub lingua & veſte*, vt Caietanus: aliqui *ſub his omnibus*, vt 70. & Chaldæus Paraphraſtes. Cur autem *ſub lingua* ſeu *regula ſola* nemo expoſuerit, mitor, cùm & in Hebræo fœminini ſit generis, & multò faciliùs ad eam, quàm ad longius poſitam veſtem referatur illud, *ſub ea.* Mihi Ioſephi probatur expoſitio, quod cum ea conſentiant non malè tam Hebræus quàm noſter, imò etiam 70. & Chaldæus, modò aduertamus, eos apertiùs infimum in fouea locum argento tribuere. Nam cur argentum ſolum defodiſſet Achan, non item aurum & pallium? De pallio dici fortaſſis queat, ne terreo humore aut frigore vitiaretur. De auro autem dici quid poſſit? Et potuit ille vel ciſtella, vel alia quadam re veſtem illam inuoluere, ac munire, vel ad aliquot ſaltem dies ab omni vitio, & putredine immunis eſſet. Quæri autem iam poſſet primò, *cur iſta occultauerit Achan?* Secundò, *Cur iſto modo? Ad priùs* reſpondetur. quia Lucifuga eſt omnis iniquitas. *Qui male agit, odit lucem*, Iohan. 3. verſ. 20. Pulſabat iam & verberabat eius conſcientiam timor, ne in tabernaculorum omnium vaſa & ſarcinas eximia Ioſue prudentia inquireret. *Ad poſteriùs*, quia interrogatiunculas complecti plures hoc poteſt, reſpondentur paulò plura. Nam *primò*, foſſam fodit, ibiq; occultauit; quia in tabernaculo ipſo ſupra terram, ſi ſcrutatio aliqua fieret, inueniri potuiſſent. Et habet hoc, neſcio quo modo, præ vitijs alijs, immoderatè terrenarum opum cupiditas, vt terram ferè ſpectent, qui eas habent. Ideò aurum, argentumque ſummi defodiunt Euclionesin puteis & ſcrobibus theſauros condunt: animam, totumq; cor terræ mandant. Nam *vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum*, Matt. 6. 21. An quia *effodiuntur opes, irritamenta malorum*, ex principium, patriamq; veluti ſuam repetunt, terræ tenebras, talparum inſtar, adamant, defodiq; rurſus volunt? Vnus Lacedæmone fuit, qui tam ioco, quàm ſeriò domus ſuæ tecto *noctuas* occultaſſe accuſatus eſt: id eſt, nummos noctuæ imagine ſignatos. Cæteri ferè omnes auari ac ſordidi theſauriſtæ, Plutonij condi ſunt: non in tecta ſeſe clara & edita ſurrigunt: ſed in terram, in foſſas profundas deiiciunt. *Secundò*, In tabernaculo fodit. quia ſi extra, potuiſſet ab aliis videri, & rogari quid, & quam ad rem foderet? *Tertiò*, In tabernaculi medio fodit, vt minus eſſet ſuſpicionis, ac ipſe ſuum ſemper ante oculos prædam haberet, videretque num quid in terra illa motum, quæſitumue eſſet.

Quartò, Summo in foſſa loco pallium, eo quo dixi modo munitum poſuit, medio aurum, imo argentum. Huius autem ordinis cauſa eſſe potuit quòd citiùs ne corrumperetur, *veſtem* extrahere cogitaret. Deinde *aurum*. quia rude cùm eſſet, neque adhuc ſignatum potuiſſet dici ex Aegypto; vel ex regionibus *Seon* & *Og* Regum allatum. demum vbi abfuiſſet periculi metus omnis; *Hierichuntinos ſiclos*. An auro locus medius tanquam præſtantiſſimo conceſſus? Nam parum aptè argenti verbo aurum ait non nemo ſubiectum. Aliæ fortaſſis etiam cauſæ fuerunt. ſed furi ipſi notæ, ſi tamen ratione aliquid, & conſideratè tunc egit homo amentiſſimus, non perturbatè, & quaſi fortuitò. Vna omnium generalis cauſa Ioſepho placuit, putaſſe ipſum *ὡς τοὺς στρατιώτας. οὕτω καὶ τὸν θεὸν λήσειν*. id eſt, *fore, vt quemadmodum commilitones, ſic & Deum ipſum lateret*. O amentiam? *Quo*, ait Dauid Pſal. 138. *ibo à ſpiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu illic es; ſi deſcendero in infernum, ades*. ſed de hoc poſtmodum. Vidiſſe tamen hæc omnia filios, neque Patris tamen ſacrilegium prodere voluiſſe ſcribit c. 38. R. Eliezer.

QVÆSTIO IX.

Quale Achanis peccatum fuit?

FVrtum ſanè vocaui hactenus, vti & vocat Dominus verſu 11. quia rem alienam ſuſtulit Achan Domino inuito, & quantum quidem potuit, clam: licet clam illo nihil ſit, cuius penetrat, ac perſpicit oculus omnia, de quo plura quæſtion. 21. Abulenſis. Sed minus, mitiuſque eſt hoc *furti* nomen, quàm criminis ferat magnitudo, ideoque *ſacrilegium* potiùs appellandum. Nam quæ cepit Achan omnia Deo ſacra & deuota erant, vt ex ſuperioris capitis quæſtionibus intellectum. Sed cùm à D. Thoma 22. quæſt. 99. a. 3. ſacrilegij ſpecies tres conſtituantur, perſonæ ſcilicet, loci, &, rei, cuiuſnam ſacrilegium hoc ſpeciei? Tertiæ. Nam res, quæ ideo ſacræ, quia erant in Dei honorem, vel conſumendæ, vt pallium, vel ſeponendæ & conſeruandæ, vt argentum & aurum; alium in vſum irreuerenter, indigneque ablatæ ſunt. Sed in hac rerum ſacrilegij ſpecie ſeptem ferè gradus enumerat idem S. Thomas, de quibus diſputari queat, ſintne ſpecifici, ita ſcilicet, vt tres illæ ſpecies, tria veluti genera ſint, ſub quibus ſpecies aliæ, an accidentarii tantùm, quemadmodum ſunt in eadem quantitatis, & qualitatis ſpecie infima; intenſiores, ac remiſſiores gradus? ſed hiſce omiſſis, dico *primò*, *pallij* ſacrilegium propriè in ſeptem illorum graduum nullo eſſe. Nam *primus* eſt *ſacramentorum*. *Secundus*, *Sacramentariorum vaſorum*. *Tertius*, *Sacrarum imaginum*. *Quartus*, *reliquiarum*. *Quintus*, *Ornamentorum Eccleſiæ*. *Sextus*, *Ornamentorum eius miniſtrorum*. *Septimus*, *Bonorum* aut *mobilium*, aut *immobilium*, quæ ſuſtentandis Eccleſiæ miniſtris decreta. Dico *ſecundò*, aurum, & argentum ad gradum quintum pertinuiſſe. Licet poſſent ad ea, quæ ſexti & ſeptimi gradus ſunt applicari. Dico *Tertiò*, Si res ad hunc vel illum gradum referantur, quatenus poſſent aut deberent eſſe tales & tales, ſiquidem in rerum natura exiſterent; ſic pallij ſacrilegium ad quintum & ſextum gradum reuocari poſſit.

QVÆSTIO. X.

Tam occultatum Achanis ſacrilegium, quomodo deprehenſum?

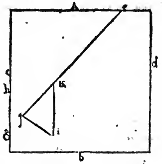
NIhil tam occultum, quod non aliquando pateſiat. Patefactum autem, & deprehenſum fuit Achanis ſacrilegium ſextupliciter. *Primò*, Damno publico. *Secundò*, Dei precatione ac interrogatione. *Tertiò*, Dei reſponſo. *Quartò*, Sortitione. *Quintò*, Achanis ipſius confeſſione. *Sextò*, Demum oculata

oculata eorum, quæ abſtruſerat, inuentione. Nam cùm aduerſus vicinam Hierichunti vrbem *Hai* ſuſcepta eſſet expeditio, eaq́; nihil profeciſſet, quin damnum potius & cladem attuliſſet, peperit hæc clades in vniuerſo Iſraelitarum exercitu dolorem & luctum: dolor & luctus humiles ad Deum preces, cauſæq́; mali tanti interrogationem: interrogatio reſponſionem: reſponſio ſortitionem: ſortitio, ſacrilegij ipſius confeſſionem: confeſſio ſacrilegiorum inuentionem, & aſpectionem extra omne poſitam dubium, prout in textu narrantur omnia.

QVÆSTIO XI.

Hai vrbis deſcriptio, exploratio, belli contra eam inchoatio, & damni, cladisq́; acceptio?

PRimò, *Hai*, vel ſignificat idem quod *hi*, quia iiſdem Hebraicis literis vtrumque ſcribitur עי, vel ei certè prorſus affine eſt. Significat autem vox iſta *tumulum, ſolitudinem, deſolationem* Num. 21. 12. Pſalm. 78. 1. Iob. 30. verſu 24. Ieremiæ 26. 18. Mich. 1. 6. c. 3. 12. & vt exprimatur littera prioris ע vis, vertunt 70. γαὶ, prout in *Gomorrha*, & aliis dictum ſuprà q. 4. & ſic apud Auguſtinum in lib. Locut. & quæſt. legitur Gai, vertiturq́; ab Origene homil. 8. *chaos*, ab Chryſoſtomi interprete erat. 1. de, *vidi Dominum. Ga.* ab S. Fulgentio lib. 2. ad Maximum c. 3. *Agge* quæſt. ἀγγαὶ pro Hebræo *habai*, de quo mox. Nouatorum, qui in propriis Hebraicis nominibus nouant omnia non poſtremus Caluinus vocat *Ai.* Vocatur etiam Nehemiæ 11. verſu 31. *haia* עיא iſtudq́; *aleph* in fine ab illo additum putat Maſius, vt exprimatur vis articuli, qua hoc capite, & Geneſ. 12. v. 28. nominatur *habai:* & hunc ei articulum præponi, vt quaſi per excellentiam diſtinguatur, ab *hai*, altera, quæ apud Ammonitas ſtatuitur Ieremiæ 49. 3. Et forte hoc etiam reſpexit Ioſephus cum Chananæam iſtam αἴναν, eiuſq; ciues αἰνάτας vocat. Eius verò ſitus ita hic v. 2. traditur: *Quæ eſt iuxta Bethauen ad Orientalem plagam opidi Bethel.* E duobus locis alijs deſcribitur, ex propinquitate ſcilicet *ad Bethauen*, & ex eo, quod orientalior ſit, quàm *Bethel*, quæ ad occidentem & meridiem magis vergit. hoc modo.

a Oriens.
b Occ.
c Sept.
d Merid.
e Hierich.
f Hai.
g } Bethauen ſolitu-
ſ do.
h Bethel.
i Bethauen vrbs.
k

Sunt autem hic de priore loco iſta notanda. 1. *Bethauen* eſſe domum peccati. 2. à 70. hic omiſſam *Bethauen*, alibi ab iiſdem vocari *domum on.* quod Hebræis *auen*, & *on* iiſdem ſcribuntur litteris, & *on*, ſignificat dolorem, qui ex peccato naſci ſolet, ita vt οἶκος ὤν apud 70. ſit *beth-on.* 3. Infrà cap. 18. verſu 2. ponitur deſertum quoddam Bethauen. ſed *ignoratur*, ait Maſius hoc loco, *an deſertum ipſum ita vocatum fuerit: an verò dicendum ſit deſertum ipſius Bethauen*, ita vt *Bethauen* aut fuerit vicus, aut oppidum, à quo nomen ei ſolitudini. Oppidum

tamen

tamen aliquod fuiſſe opinantur plerique omnes, Abulenſis quæſt. 6. Ribera Oſeæ 4. num. 32. 33. Adrichomius in *Beniamin* Num. 40. 4. *An ſit vrbs cum Bethel eadem?* Eadem Lyrano eſt. At certè vel ex huius loci verbis diſtingui patet. Non inficiandum tamen per contemptum & irriſionem huius nomen aliquando impoſitum ipſi *Bethel.* quando ſcilicet in ea Ieroboami vitulus coli cœpit, & quæ *Dei domus* fuerat Geneſ. 28. cœpit eſſe *domus peccati*, Oſeæ. 4. & 5. Abulenſis quæſt. 6. 7. 8. 9. 5. Antequam idololatrica vituli huius adoratio in Bethel foret, *vnde* opidum illud, cui propria erat *Bethauen* appellatio, ita fuerat *appellatum?* Reſpondet Abulenſis quæſtion. 11. ei apud Chananæos nomen fuiſſe aliud; ſed ab Iſraelitis ita vocatum, vel quia ibi præcipuo quodam cultu afficerentur idola, vel quia eorum aliquod præcipuum coleretur. De poſteriore autem loco, qui eſt *Bethel*; notanda hæc. *Primò*, Vrbem eſſe, vt patet ex crebris ſcripturæ locis. *Secundò*, Significare *domum Dei*, ob cauſam Geneſ. 28. traditam. *Tertiò*, Olim vocatam *Luzam*, vt ibidem habetur. vbi quia Hebraicè duæ ſunt voces *oulam Luz*, id eſt, *olim Luz*, mendosè in Græcis ita iunguntur, quaſi hoc eſſet antiquum vrbis nomen. Nam in veteribus libris, & S. Auguſtino in Geneſ. q. 85. & 113. Legitur *οὐλαμμαοὺς*, in aliis *οὐλαμλούζ*, in correctis 70. *οὐλαμλούζ*. Sed de iſto nomine rurſum aliquid Iudicum cap. 1. *Quartò*, Quomodo à Bethauen aut diſtinguatur, aut non, eſt iamiam expoſitum: ſed vna ſupereſt controuerſia, *duæne fuerint olim Betheles*, ſiue oppida duo propriè ita nuncupata? Duas conſtituunt Radack & R. Iſaias & Ribera Oſeæ cap. 4. num. 29. *vnam* in tribu Ephraim, cuius priſcum nomen fuerit *Luza*: deinde à Iacob, eiuſque poſteris vocata Bethel. *Alteram* in tribu Beniamin. Vnicam verò eſſe vrbem aiunt Lyranus, Abulenſis, Maſius infrà c. 1. q. verſ. 2. quibus aſſentior, licet; vti monet loco citato Maſius, ſi propriè loqui vellemus, initio *Luza* eſſet vrbs, *Bethel* vbi propinquus ager. Illud verò, quòd hanc vnicam vult Bethelem Lyranus eſſe Hieroſolymam, & accepiſſe *Bethelis* nomen non à Iacob Geneſ. 28. ſed priùs ab Abraham Geneſ. 12. ob eius, ad occidentem, adorationem, prorſus inficior cum Abulenſi, Maſio, Ribera. De horum autem locorum vicinitate ita Maſius. *Quantam autem fuerit loci ſpatium inter Hierichuntem & Hai, ſcriptum exſtat in vetuſtis commentariis in Exodum, quæ nominantur* שמות רבה, *Semoth rabbah. Illic enim ad caput XXIII. hæc leguntur verba: Regio Chanaan appellatur terra deſiderabilis: quia expetebatur ab omnibus Regibus. Nam inter Hai, & Hierichuntem, tria duntaxat ſunt milliaria, & tamen vrbs vtraq. ſuum habebat Regem, &c. Ei conſentanea ſunt, quæ noſtri homines, qui loca illa perluſtrarunt, ſcripſére: poſitam fuiſſe Hai tribus circiter Leucis à fonte Eliſæi, verſus ſeptentrionem; in occidua parte montis, quem Quarantanam nunc vulgus nominat à* CHRISTI *ieiunio, quod eo loci dies quadraginta pertulit noſtra cauſa. fontem enim illum in agro Hierichuntio eſſe, certum eſt ex ſacra hiſtoria. Et quod ſpatium à Galliis Leuca vocatur, id ab Hebræis* מיל *Mil, ſumpto à Latinis vocabulo, ac ſi milliarium dicas, appellatum eſt, continens circiter bis mille & quingentos paſſus, hoc eſt, quantum itineris homo pedes hora ſpacio conficiat vſitato greſſu. quanquam eſt, vbi pro mille paſſibus poſitum hoc verbum ab Hebræis inuenias. Porrò ab Hai ad Bethel non longius ferè interuallum, quàm leuca fuit vnius.*

II. Exploratores verò, pro ſua ſumma militari prudentia, in eum, cui bellum cogitabat, locum præmiſit Ioſue eo modo, quo c. 2. dictum eſt. Sed inter Ierichuntinã & Hayenſem explorationem hoc diſcriminis eſt; quòd illius exploratores, in ipſam ingredi deberent vrbem, ſup. c. 2. v. 1. Iſti autem Haienſes non, ſed in terram tantùm, ſeu, vt vocatur territorium hic verſu 2. Nam cùm adhuc vltra Iordanem eſſent Iſraelitarum caſtra, ſuas pandebant portas Chananæi. At nunc, poſteaquã Iordanem hos trãſiiſſe vident, in viciniſq; locis habere ſtatiua, claudũt, muniuntq; ſua õia. Quinã hi fuerint exploratores, à nemine indicatur.

Cùm

Cùm verò iſti vrbem eminus paruam vidiſſent, redierunt, nunciando ad eam capiendam milire perpauco eſſe opus verſu 3. *Quare*, inquiunt, *omnis populus fruſtra vexabitur?* Hebraicè: *Ne fatiges illuc omnem populum, quia ipſi* (hoſtes) *pauci.* ne fatiges, inquam, eundo illuc, aſcendendo ad montana illa, pugnando eum illis hoſtibus. Hinc 70. *μὴ ἀναγάγῃς.*

III. Placuit Ioſuæ, de bellatoribus ad Hai paucis mittendis, exploratorum conſilium, ſicq́; tria tantùm miſit millia verſ. 4. Improbat hanc Ioſuæ facilitatem Caluinus. *Cùm*, ait, *neceſſe eſſet paulò poſt totis copijs longiùs progredi, exiguam manum præmittere vrbis expugnandæ cauſa, non videtur fuiſſe ſolertia militaris.* At parum videtur Caluinus ſolers, qui vulgare illud non meminit: *fruſtra fiunt per plura, quæ fieri poſſunt per pauciora.* Et quæ militaris vel ſcientia, vel ſolertia præſcribit, vt ingentes ad caſtella, opidula, hoſtiles copiolas ducantur exercitus? Pergit tamen Caluinus, *certè multitudini vtile erat. 20. aut 30. millia ad pabulandum huc & illuc ſpargi.* Interdum id vtile eſt, iterdum inutile. Et licet vtile tùm foret, num vt Hai millia iſta tot mitterentur, neceſſum erat? Qui ſanè *huc & illuc ad pabulandum ſpargit*, non omnia ſimul coniuncta mittit, ſed huc tertia, alio quarta, aut plura mittit millia, prout conducibile ipſi videtur. Sed pergit adhuc ille: *Adde, quod in ſtrage edenda, quamuis iugulum ſponte præberent omnes, ſatis fuit negocij ad fatigandos paucos homines.* A duobus Iacobi filijs, Simeone & Leui omnes Sichemæ vrbis mares occidione occiſi ſunt Gen. 34. verſ. 25. & à pauciſſimis ingentes non rarò in confertiſſimis hoſtium aciebus, caſtriſque vaſtiſſimis, tam in diuina quàm prophana hiſtoria, ſtrages editæ, quomodo ergò in Haienſibus non adeò multis tria hominum millia fatigarentur? Sed eſto fatigentur, quid tum? An piaculum milites, & milites quidem oppugnantes, prælientes, cædentes, ac vincentes fatigari? Si ergò humanæ prudentiæ, trutina Ioſuæ factum expendatur, fecit optimè: eſtq́; laudandus & imitandus eius in ſubditum populum amor & lenitas, quod illi ſine cauſa laborem noluerit non neceſſarium imponere. ſin verò ad arcanum Dei conſilium eadem reuocetur actio, conuenientiſſima diuino inſtituto fuit, vt & populum expergefaceret, & nimio eum terrore ac luctu non examinaret. Si enim millibus tribus fugatis trepidatio, mœrorq́; tantus extitit, quid ſi copiæ Iſraelitarum vniuerſæ actæ in fugam fuiſſent? Et tamen, ob ſacrilegam Achanis noxiam, fuiſſent.

IV. Haienſe igitur bellum inchoauit Ioſue miſſis tribus pugnatorum millibus, verſ. 4. Sed diſputat copiosè quæſt. 12. Abulenſis, cur *triginta millia* ſcribat lib. 5. Ioſephus miſſa, & poſt varias reſponſiones concludit, Ioſephum more ſuo vel erraſſe, vel rem æquo plus exaggeraſſe. At ſanè licet alibi ſæpè Ioſepho patrocinij aut parum, aut nihil omnino ſuppetat, hic tamen culpa omni vacat. Eius enim vetus ille Interpres Ruffinus *30. millia* dixit, non Ioſephus, qui cum 70. diſertè ſcribit, miſſos *τριχιλίους ὁπλίτας*, id eſt, *ter mille milites.*

V. Hi verò ſtatim, vt illuc venerunt, terrore perculſi terga verterunt, & cùm per montis, in quo Hai ſita decliuitatem in caſtra refugerent, trepidi inſecuti eos ſunt ipſi Haienſes, ab ſuæ vrbis porta vſq; ad *Sabarim*, id eſt, vel *quouſque ipſo. fregiſſent* ſeu contriuiſſent, vt vertit Chaldæus, quaſi legendum eſſet *ſchebaram*, vel, *ſchobram*. Nam *ſchabar*, frangere eſt. Et Græci pœne omnes idem ſignificant: vel *vſq; ad locum dictum Sabarim*, id eſt, locum fracturarum, ſeu confractionum, ſeu contritionum. ab hoc euentu forſan, vt alibi videmus factum, impoſito nomine. Ceciderunt autem in fuga iſta *viri 36.* non 30. ſolùm, vt eſt in quæſt. 36. quæſt. ex Veteri Teſtamento in tom. 4. D. Auguſtini, quaſi ex ſingulis millibus viri 12. Quibus hoc aliqui putant accidiſſe, quia ſacrilegij Achanis erant conſcij. Sed valet apud me illa iuris regula. *Qui non probatur malus, præſumitur bonus.* Et Ioſephus vocat *ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ σπουδῆς ἀξίους*,

ſolaque

ſolaq; ipſius Acharis gratia minimè à Deo protectos, ideoq; & cæſos citata illa indicat D. Auguſtini quæſtio 36. Et R. Eliezer cap. 38. *Propter Achanem*, inquit, *mortui ſunt XXXVI. iuſti*, licet fieri facile potuerit, vt aliquod in ijs eſſet peccarum aliud, quod morte, ſecundum Dei iudicium, merito luerent, ac fortaſſis eluerent. Si tamen vellet Deus, poſſet abſque vlla vllius culpa corpoream alicui mortem inferre. *Nec enim*, ait citata quæſtio 36. ex Vet. Teſt. *in talibus debitor eſt, vt teneatur obnoxius*. Sed iterum de hoc infrà q. 36.

QVÆSTIO XII.

Quid, ſuorum cæde, fugaq; percepta, fecit Iſraeliticus populus, eiuſq; Dux Ioſue, ac ſeniores?

I. DE populo ita v. 5. legimus: *Pertimuitq; cor populi, & ad inſtar aquæ liquefactum eſt*. In Græco ſimiliter, niſi quod in poſteriore parte, ἐγένετο ὥσπερ ὕδωρ. In Hebræo autem ad verbum ſic: *Et liquefactum eſt cor populi; & fuit in aquam*, ſeu, *& fuit aqua*. Metaphora, vti patet; elegans, ex eo, quod aqua mollis cedat facillimè, huc & illuc fluctuet, fluat, ac delabatur. Sic enim dolentium, timentiumq; animi emolliuntur, prementi, ac vel modicè tangenti, nulli reſiſtunt: trepidis cogitationibus huc illuc agitantur, nulla in re conſiſtunt, pœnæq; in nihilum abeunt, vt Geneſ. 49. hyperbolam, qua metaphora hæc in Hebræo augetur, modificant, & explicant 70. & Latinus. quemadmodum 1. Reg. 25. verſ. 37. hebraicè de auſtero, ſtultoq; Nabale dicitur: *Et mortuum eſt cor in medio eius, & ipſe fuit in lapidem*, ſeu, *fuit lapis*. 70. γίνεται ὡς λίθος: Lat. *factus eſt quaſi lapis*. Quod ſi quærat curioſior quiſpiam: *Poſſetne* tamen *ex nimio vel mærore, vel pauore, hominis cor* vel quoad ſe totum, vel quoad ſui partem, *propriè in aquam & lapidem conuerti?* Reſpondeo *primò*, ſi Lothi vxor in ſalis ſtatuam verſa eſt, poſſe etiam cor in aquam & lapidem verti. *Secundò*, Quædam hominum membra morbo interdum quodam lapideſcunt, aqueſcunt. *Tertiò*, Inuenta quandoq; hominum ac pecudum exta Lapidea. *Quartò*, Naturaliter ex ſolius, aut mœroris, aut doloris vi, non fit lapis & aqua iſtiuſmodi, ſicuti neque in CHRISTO Domino quando exijt ex eius latere ſanguis & aqua. *Quintò*, Si fieret, viuere homo non poſſet diutiùs, maximè ſi cor totum, vel magna eius pars ita vel nigreſceret vel colliqueſceret. At Iſraelitæ noſtri vixerunt, poſteaq;, metu omni ac luctu depoſito, lætitia omni geſtierunt. Meta igitur hic hyperbole.

II. De Ioſue duo traduntur verſu 6. & ſeq. Prius cum ſenioribus ei commune eſt: poſterius ei proprium, de quo ſequenti quæſtione. Illud prius, eſt triplex. *Primum, Scindere veſtimenta. Secundum, Cadere in terram*, & quidem triplici cum circumſtantia notatu digna. *Prima, Pronum. Secunda, Ante arcam. Tertia, Vſq; ad veſperum. Tertium, mittere ſuper caput puluerem*. De primo dixi in Eſtheris cap. 4. quæſt. 1. & 2. De ſecundo in eiuſdem libr. cap. 14. quæſt. 7. De tertio, in vtroque iam citato loco, & in Iudith cap. 4. Ab priſcis verò Abrahamidarum inſtitutis manarunt ad Gentiles non pauca. Ideoq; apud Euripidem Hecuba——ἐπὶ χθονὶ

Κεῖται, κόνει φύρουσα τὸ δύστηνον κάρα.

Apud Latinum Tragicum in Octauia——*ſcindit veſtes*

Aegeſta ſuas, laceratq; comas,

Rigat & mæſtis fletibus ora.

Et vt Achillem in Patrocli ſui morte apud Homerum præteream, ecce apud Virgilium lib. 12.

——*It ſciſſa veſte Latinus*

Canitiem immundo perfuſam puluere turpans.

Sed im-

Sed immoderati hæc Gentilibus illis doloris ſigna: Iſraëlitis verò diuini cultus, & ſummæ erga ſummum Numen demiſſionis ac religionis ſymbola. Nam apud illos alioquin *hos duces magni faciunt*, ait c. 14. ad Polybium Seneca, *rebus afflictis vt hilaritatem de induſtria ſimulent, & aduerſas res adumbrata lætitia abſcondant, ne militum animi, ſi fractam ducis ſui mentem viderint, & ipſi collabantur.* Sed quærit q. 15. Abulenſis, cùm Pontifex non eſſet Ioſue, neque Moyſis extraordinarium à Deo ius & poteſtatem accepiſſet, ideoque ſancta ſanctorum intrare non poſſet, quomodo ſeſe *coram Domini arca* proſternere potuerit? Reſpondet arcam extra ſancta ſanctorum ſæpenumero fuiſſe, vt cùm circum Hierichunta portata eſt, & cùm in Iſraelitatum caſtra, 1. Reg. 4. delata, tuncque tectam quidem & inuolutam, ne videri nuda poſſet; in propatulo, vt coram ea poſſet aut geniculari, aut in faciem cadere quilibet, ſteriſſe. Sed addo idem fieri ab omnibus potuiſſe, licet in tectiſſimo, intimoq; ſanctuario maneret illa. Nam qui ante tabernaculi, aut ipſius templi portam in atriorum aliquo, verſa in ſanctuarium facie, ſtabat aut iacebat, is coram arca etiam ſtare & iacere dicebatur, licet non tam propinquè aut immediatè. Atque huc referri poteſt illud Pſalm. 98. verſu 5. *Adorate ſcabellum pedum eius. Ad veſperam* vſque ante arcam iacuiſſe, ieiunium, & magnam in precatione conſtantiam indicat, quæ tamen non à ſolis ortu, ſed ab ea diei hora videtur inchoanda, qua intellectum de infauſto belli euentu. Miſſi ergo fuerint bene mane ad Haienſem vrbem pugnaturi, & antemeridiano adhuc tempore confeſtim reuerterint. Intelligitur verò ſatis, non male totius diei poſſe, per ſynecdochen, aliquam vocari precem ac inediam, prout à Ioſepho in verbis paulò poſt citandis vocatur.

III. Hæc eadem omnia cum Ioſue fecerunt, vt dixi, *ſenes Iſrael*, qui ita vocantur, primò quidem ratione ætatis, deinde & multò magis ratione muneris. Quemadmodum enim

A ſenibus nomen mite ſenatus habet;

non omnes tamen ideo ſenatores ſenes: ita & apud Iudæos, *ſenes* vocantur tribuum & familiarum principes, omneſque ſenatores, qui populi totius perſonam ſuſtinebant. Ideoque de omnibus ita Ioſephus: *Cùm ſaccos ſtolis* ſeu veſtibus ſuis, *die toto ſuperinduiſſent, in lachrymis erant & luctu, neq. vllam tibi quærendi curam ſuſcipiebant.*

QVÆSTIO XIII.

Quænam Ioſuæ ad Deum oratio?

PRopria ipſius Ioſuæ ad Deum oratio deſcribitur verſu ſeptimo, & ſequentibus. Orarunt quidem alij omnes perattentè, ac, prout in caſu & ſtimulo tali fieri aſſolet, ex intimo animi ſenſu: ſed præcipua Ducis ipſius, & pietas & precatio extitit, quæ pathetica tota eſt, conſtans primò dolente quadam expoſtulatione: deinde voto triſti ac impoſſibili: hotum denique verborum rationibus. Prima expoſtulatio eſt verſu ſeptimo. *Heu Domine Deus:* 70. δέομαι κύριε, & ferè ſimiliter Chaldæus, *ſuſcipe precem meam*, ſed in Hebræo eſt particula אהה, quam eandem vertit Interpres Ieremiæ primo verſu ſexto triplici *a. a. a*, quia eo loco alium quendam affectum indicat, prout ab Abulenſi notatum, qui addit hoc, *vt traderes nos*, accipiendum vel *permiſſiuè*, vt ſineres nos in Amorrhæorum manus incidere ab iiſque perdi, vel *conſecutiuè*. Quia nos Iordanem tranſduxiſti, ecce iam euenit, vt Amorrhæorum obiiciamur furori, ab iiſque cædamur, & pereamus. Neque enim

Ioſue, triſtis licet ac mœrens; voluit, Deo finem hunc in ducendo cis Iordanem populo propoſitum, vt eum hoſtibus dederet, ab iiſque vinci & deleri vellet. Abſurdi tamen quid eſſet, ſi ad finis cauſam monſtrandam iſtud, *vt*, à Ioſue dictum putemus? Neque enim hoc ipſum eſt peccatum, ad quod vt homines impellere velit Deus, nunquam fit, nunquam fieri poteſt. Repugnat enim ſummæ ipſius bonitati, iuſtitiæ, abſoluræque voluntati ac naturæ. At velle ipſam hominibus cladem aliquam pœnamque ac malum temporale non modo ipſi non aduerſatur, ſed maximè etiam conſentaneum eſt. Si dicas, Promiſerat Deus, ſe Iſraelitas in terram iſtam deducturum, eam ipſis totam daturum, veteres colonos Chananæos, & Amorrhæos alioſque omnes deleturum. Contra igitur ipſius Dei fidem, & erga Iſraelitas beneuolentiam videtur, hos idololatrarum iſtorum gladiis obiicere. ideoque Deum hoc in Iordanis tranſitu ſpectaſſe, non potuit, neque debuit cogitare, nedum eloqui Dux Ioſue. At verò cùm in omnibus id genus promiſſis ea ſemper inſit conditio, ſi quidem contra Deum fiat nihil, ab ipſius legibus & præceptis non deflectatur, potuit Ioſue ſuſpicari & formidare id quod erat; in Deum ſcilicet eſſe commiſſum aliquid, leges & præcepta eius violata. ideoque Deum forſan iratum pœnas ab Iſraelitis repetere iam velle. Atque hæc interpretatio habet iuſtitiæ diuinæ, conditioniſque illius in promiſſis poſitæ confeſſionem ſimulque occulti peccati, ſi quod fortè à populo admiſſum ſit; inquiſitionem. quaſi dicat. Ecce Domine Deus, non noſtris freti viribus hanc in terram pedem intulimus: ſed virtute tua magna duce, ac protectrice: & tamen iam exterremur, cædimur, fugamur. Quidnam cauſæ eſt? Quæ culpa? Quod crimen in te noſtrum? Non fruſtrà hiſce nos malis pulſas: non abſque cauſa terrorem nobis & fugam coram impuris hiſce gentibus immittis, qui tam magnificè, potenter, ac mirabiliter arefactum Iordanis alueum pedibus noſtris ſubſtrauiſti. Eſtne à nobis contra promiſſorum tuorum conditionem geſtum aliquid? Et ſi eſt, quidnam illud? Septuaginta dicunt; *Cur fecit ſeruus tranſire populum Iordanem?* Quia ipſe ſcilicet Dominus Ioſuæ, qui illius *ſeruus*; opera miniſterioque hac in re vſus eſt. Moyſem tamen ſignificari videtur putare Ioſephus. Atque modo iam expoſito, ſumpta expoſtulatio non eam ſententiæ atrocitatem, quam horret Maſius, & propter quam non vult expoſtulationem eſſe, prout docent in Thalmud Rabbini tractatu *Sanhedrin*, cap. 6. Amorthæi verò vel ſpeciatim hic, vel generatim pro Chananæis poſſunt accipi, prout ſuprà dictum eſt, cap. 1. & 5.

II. Votum eſt. *Vtinam, vt cæpimus, manſiſſemus trans Iordanem.* Vertunt ex Hebræo aliqui. *Vtinam voluiſſemus morari trans Iordanem.* Maſius: *Vtinam contenti fuiſſemus: manſiſſemus cis Iordanem:* ſed benè noſter Interpres 1. quia ויאל valet etiam *incipere*, vt Geneſis 4. verſu 26. 2. quia in Hebræo interponitur particula *&*. 3. quia vſitatiſſimum Hebræis: particulam ſimilitudinis omittere ac ſubintelligere: ita vt ſenſus ſit. *Vtinam, ſicut cæpimus, & manſiſſemus*, ſeu, *etiam manſiſſemus trans Iordanem.* Septuaginta verò *καὶ εἰ κατεμείναμεν καὶ κατῳκίσθημεν παρὰ τὸν Ἰορδάνην.* Sed votum, vt dixi, eſt impoſſibile quia res præterita, & facta infecta eſſe non poteſt, vt cum dixit ille:

O mihi præteritos referat ſi Iuppiter annos.

Et huiuſmodi multa iis, quos anteactæ vitæ pœniteat, vota ſunt. At n. 14. qui optarunt: *Vtinam mortui eſſemus in Aegypto*, peccarunt. Reſpondet q. 17. Abulenſis. *Verbum Ioſua fuit malum, fuit tamen toleratũ: quia ex amaritudine magna cordis dicebat: qui non dixiſſet ſine amaritudine in tranquillitate manens: quia tamen*

confidens

confidens de Dei pietate dicebat: non fuit ei ad malum imputatum: ſicut de Moyſe, quando orans pro toto populo dixit. aut dimitte illis noxam hanc. aut dele me de libro vita, in quo me ſcripſiſti. Illud enim malum dictum erat; quia petebat contra charitatem. tamen quia zelo ſuccenſus: & in dolore manens dixit: ad malum imputatum non eſt. Quod autem Ioſue bono animo diceret: patet ex ijs quæ fecit: quia in hac amaritudine recurrit ad Dominum proſtratus coram arca. ſi tamen non confideret bonitati eius, non oraret ad ipſum. Item patet ex verbis ſuis ſequentibus, quæ ſunt verba orantis & ſuadentis, vt non deſperantis. At ſane his in verbis neque Moyſes, neque Ioſue malum dixit, ſeu peccauit. De Moyſe monſtratum in Exodo: De Ioſue patet: quia neque à Deo vel minimùm reprehenſus eſt, & quia licet optare malum, quod præteriit, nunquam extitiſſe, quia hoc ipſum, boni rationem quandam habet: ideoq; & optari poteſt, quemadmodum, qui pœnitentia præteritorum ducitur, optat ſe nunquam peccaſſe.

III. Rationes tam expoſtulationis quàm voti huius ſubijciuntur tres, ab Ioſuæ ſcilicet perſona, hoſtium, & Dei: ſed magno cum animi mœrentis, & demiſsè precantis motu. *Prima ratio* verſu 8. *Mi Domine, quid dicam, videns Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentem?* Pro illo, *mi Domine*, eſt Hebraicè, *in me Domine*, modus loquendi, cuius in obſecrationibus vſus maximus; & volunt aliqui ſubintelligi, *Attende*. Alij, *in me Domine ſint oculi & aures tuæ.* alij aliter. Sed vim optimè noſter exprimit. Et *dicere* tam interiorem animi dictionem, quæ cogitatio eſt, quàm exteriorem, quæ ore ac ſono fit, complectitur. *Secunda ratio* verſu 9. *Tertiam* vide ibidem. *Et quid facies magno nomini tuo?* Edic igitur, obſecro, peccatum, ob quod nobis iratus es: ob quod ab ijs, quos profligare oportebat, profligari nos facis: idipſum nobis clementer condona. Nam ſi peccatum nón expiabitur, neque tu placare, conſuetamq́ue noſtri curam geſſeris, nos vtique peribimus omnes: nomen funditus noſtrum, quod à ſeruo tuo Iſraele ortum, funditus extirpabitur. Sed homulorum nomen extirpari paruum fortaſſis detrimentum eſt, aut potius nullum, ſi per ſe idipſum, ſpectetur: Tuum verò nomen, ô Deus, quod verè magnum eſt, debita gloria & honore non celebrari, quin verò contemni, & irrideri, abijci & exterminari, eiuſmodi eſt, vt damnoſius, exitialius, & luctuoſius eſſe nil poſſet. Et tamen ita futurum, ſi tua contra nos ita perſtet, noſque, vti iam incipis; metu, fuga, cæde pergas, coram Chananæis, afficere. Dicent enim Gentes, vt Numer. 14. verſu 16. Potuit in terram Iſraelitas introducere ipſorum Deus: in ea eos conſeruare, ac tueri non potuit. Dij noſtri ſunt illo fortiores, maiores, meliores. *Manus noſtra excelſa & non Dominus fecit hæc omnia.* Deuteronom. 32. verſu 27. Poteſt hæc precatio non male à Chriſtianis contra Turcas adhiberi, præſertim cùm vrbes capiunt, aras & templa prophanant, vt in Tranſſyluania fieri iam dicitur ab impio quodam Cæculo Moyſe, priùs Caluiniano, nunc Apoſtata, & Mahometano. Et verò ſi parua licet componere magnis, dum contra ſocietatem IESV tot & tam maledicas, tot & tam maleuolorum linguas quotidie audio, dum tot & tam virulentas, quæ modo Pariſiis ab Arnaldo neſcio quo, modo Lugduni Batauorum & Amſtelrodami & alibi Latinè, Galliceq́ue cuduntur, ingentes calumnias, ſycophantias, & mendacia video & lego, non poſſum non cum Ioſue IESVM Dominum & Saluatorem noſtrum orare. omniumq́ue maximè in vltima iſta clauſula, inſiſtere. Quid, ô Bone IESV, *magno nomini tuo facies?* Magnum, & verè magnum, & prout Hebræus articulus indicat, eximiè, præ alijs nominibus omnibus magnum eſt nomen IESV, nomen ſalutare, nomen Saluatoris. Ab hoc ſocietatem IESV nominari voluiſti. Hæc pluſquam 40. annos ex Aegypto abs te ducta, gubernata, & in terras, ac vrbes, quas voluiſti, introducta, ſpiritale Hierichuntinis voluptatibus

ac vitijs indixit? Hæreſeon tumulum & vrbem *Hai* tentauit: ſed ecce ipſa funditur, fugatur, omni conuiciorum, contumeliarumque genere proſcinditur & laceratur. Quàm exultant hæretici? Quanto tripudiant gaudio? Quoties inter ſe iactitant de religione auita, de ſancta Romana Eccleſia, de tota Catholica fide, in qua, & per quam ſolam magnum nomen tuum in terris celebratur, & ſanctificatur; actum eſſe? Quoties gloriantur manum ſuam excelſam, à ſe ſtare veritatem, ſe purioris, ac reformatioris doctrinæ magiſtros? falſa quidem ſunt hæc. Nam neque Ieſuitis euulſis Chriſtiana fides, quæ alijs longè columnis innititur, vnà conuellitur; neque ab hæreticis ſtat veritas, doctrinæque ſynceritas: ſicuti & Chananæi falſo manum ſuam excelſam, aut Deum Iſraelitis diutiùs conſeruandis impotentem dixiſſent. attamen hæ iſtorum voces, gloriationes, triumphi. Et quid facies magno nomini tuo CHRISTE IESV? *Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* Sanctificetur hoc ipſum nomen tuum: &, propter idem, *propitiare peccato meo. Multum eſt enim.* Pſalm 24. verſu 11.

QVÆSTIO XIV.

Ad Ioſuæ petitionem, quæ Dei Opt. Max. reſponſio?

PRimò quidem Ioſue iacentem erigi ac ſtare iubet Deus; deinde accepti damni cauſam aperit: tertiò inculcat, niſi cauſa hæc tolleretur, futurum, vt inchoatum iam damnum perpetuetur. demum quomodo cauſa illa tollenda ſit, explicat. 1. verſu 11. *Surge.* In Hebræo quidem eſt, *ſurge tibi*, ſed ita, vt ad Latinum Græcumque textum inde nil accedere poſſit, niſi fortè maior quæpiam emphaſis, quæ in huiuſmodi, quæ ad motum ſpectant, verbis apud Hebræos frequentiſſima eſt. vt, & 2. Reg. 2. verſu 21. *Declina tibi ad dextram, vel ſiniſtram.* Prouerb. 20. verſu 14. *Malum malum dicit omnis emptor, & vadit ſibi.* 2. *Cur iaces pronus in terra?* Verti poſſet, *cur hoc?* Quorſum iſta res? *Tu proſtratus ſuper faciem tuam. Eſt autem certum*, interrogatione non vti Deum, cognoſcendi, quod eum latuiſſet; causâ. Nam & omniſcius eſt, & ipſe ſatis, cur ita ſeſe proſtrauiſſet, expoſuerat Ioſue: Neque, quòd intemperanter ſeſe, tum dolori dederit, quod aſſerit Caluinus, & ſuprà refutatus eſt: arguit Dominus: neque ipſum etiam reprehendit modum ſupplicationis, qui in proſtratione cernitur; humilem, prout ipſemet fatetur Caluinus: ſed ipſum Ioſue vrget ea interrogatio, ad maiorem humilitatem, noua ſuſcipienda cogitatione de cauſa tantæ abiectionis. Nam quaſi admiratio eſt rei nouæ, & pudorem, ruboremq́; iniiciens ipſi abiecto & ſupplicanti: ſimulq́; interim monet, vt ſurgat, & quia, præ ſumma animi demiſſione, conatuq́; Deum placandi, non ſtatim vultum ſuſtulit, in pedes ſeſe ſurrexit, precumq́; finem fecit Ioſue, repetitur verſu 13. idem *ſurge.*

Secundò, Accepti damni cauſa panditur verſu vndecimo, generatim quidem peccatum: ſpeciatim peccatum in anathematis furto & ſacrilegio: de quo ſupra quæſtione 8. & 9. Et quia humano fortè iudicio videri poſſet peccatum leue, id perquam graue oſtendit Dominus quadruplicibus verbis, & quadruplata particula, etiam in Hebræo, pro qua noſter Interpres poſuit *&, quid, atq.* *Mendacium* verò hic nominatur. quia ſe ſpoponderant omnes nihil ex anathemare ablaturos cap. 6. verſu 18. 19. 20. nunc verò factum ſecus. Libenter diceret Caietanus, interrogatos Iſraelitas, an cepiſſent ex anathemate quidpiam, & negaſſe omnes etiam Achanem, ſicq́; mentitum. Veri tamen ſimilitudo nulla eſt. Ac tribuitur peccatum pluraliter pluribus Iſraelitis, cùm vnus tamen fuerit, ob cauſam, de qua poſtea.

Tertiò,

III. Damnorum iſtiuſmodi terror erit perpetuus, ni peccatum hoc expietur. Et repetitur cauſa duplex. *Prima*, Quia *populus ipſe factus eſt anathema* vti Hebraicè & Græcè dicitur, id eſt, exitio deuori ſunt Iſraelitæ, & digni, qui anathematis inſtar è medio penitus tollantur: vel vt noſter, *anathemate pollutus eſt populus*. *Secunda*, Quia non vult cum populo ita polluto eſſe Dominus. Quid verò, & quantum ſit, *Dominum eſſe cum aliquo*, dictum eſt cap. 1. Verùm non præcisè ait nolle ſe Iſraelitis ampliùs adeſſe, ſed cum conditione, quam Latinus ita vertit, *donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt*. Hebraicè verò & Græcè: *niſi diſperdideritis anathema è medio veſtri*. Modus autem diſperdendi ac profligandi deinceps traditur.

IV. Quomodo malorum iſtorum tollenda cauſa ſit, explicatur quadrupliciter. *Primò*, E precibus ad lia, quæ facto opus, approperando. *Surge*. *Secundò*, indicendo ſanctificationem vniuerſo populo. *Sanctifica populum*, modo ſcilicet expoſito ſuprà cap. 3. verſu 5. per veſtium lotionem, corporum, animorumq; caſtimoniam, & noctis illius ſecubitum. *Tertiò*, Dicendo eidem populo, cauſam acceptæ cladis eſſe ſacrilegium, neque fieri poſſe, vt omnis deinceps abſit calamitas, niſi è medio illud tollatur. *Quartò*, Remedium denique preſcribendo duplex. Vnum quidem in fonte poſitum inquirendo verſu 14. Alterum in eodem inuento puniendo, verſ. 15.

QVÆSTIO XV.

Sontis inquirendi quænam à Deo præſcripta ratio?

TOtum populum ita diuiſit Dominus, vt vnum illud tandem caput, in quo reſidebat ſcelus, inueniretur, fuit autem iſtiuſmodi quadruplex diuiſio. *Prima, Totius populi in* ſuas *tribus*. Et quæſitum ex hiſce tribubus, quænam crimini huic obnoxia. hæc vbi comperta, fuit *altera* diuiſio huius vnius *tribus in familias*, ſeu gentes & cognationes, è quibus ea conſtabat. Et de ijs quæſitum pariter, quænam eidem crimini obnoxia. Et hæc vbi deprehenſa, fuit eius *familiæ* facta *diuiſio tertia*, in omnes *ſuas domos*. & vbi ſimiliter quæſitum inuentumque fuiſſet, facta eſt quarta & vltima inuentæ domus diuiſio, in capita ſingula. Et poſt inquiſitionem, ſons inuentus. Hæc enim optima, expeditiſſima, & compendiaria fuit, huius, qui quærebatur inueniendi ratio in tot, tantiſque hominum millibus. In promptu ſiquidem erant familiarum, domorum, & capitum diſtinctiones & numeri. Ac *tribus* quidem ſacrilegij rea hic *inuenta Iudaica, familia Zarachi, domus Zabdi, homo Achan*. Sed ſunt hic dubitationes nonnullæ.

Prima, *fueritne in iſta tribuum inquiſitione, tribus Leuitica?* R. Quia & ipſi Hierichunta intrarunt Leuitæ, potueruntq; non ſecus, quàm tribuum aliarum homines peccare, omninò in quæſtionem etiam vocata eſt tribus Leuitica. Dices. ergo fuiſſent XIII. tribus? Reſpondetur *primò*, in textu hic non aſſeri fuiſſe tantùm duodecim. *Secundò*, Quando de rebus, quæ omni prorſus populo communes erant, agebatur, ſuum in tribubus Iſrael tenebat locum Leuitica. Et tamen nihilominus XII. tantùm tribus cenſebantur, quia duæ illæ, quæ ex Ioſeph proſeminatæ, *Ephraim* & *Manaſſe*, velut vna ſumebatur, Ioſephicaq; dicebatur. ſic in XII. Rationalis Pontificij gemmis vna erat Leuitica, in XII. Iordanis lapidibus vnus Leuiticus, & in Galgalis ſimiliter ſuprà c. 5. Quando verò aliquid erat, quòd prophanas tantùm tribus attingeret, excludebatur quidem ſacra tribus Leuitica, ſed in duas tribuebatur. Ioſephina: ſicque idem XII. tribuum erat numerus. Vide Abulenſem q. 24. 25. 26. 27.

Secunda, *An tota tribus, familia, ac domus prodire debebant, an verò ſingulârum præcipui, ac magiſtri?* Vt prodirent præcipui, ſatis fuiſſe cenſet Maſius, nimirum pro qualibet tribu eius princeps. qui φύλαρχος dicebatur, vt expo-

 ſitum

Quartò, Summo in foſſa loco pallium, eo quo dixi modo munitum poſuit, medio aurum, imo argentum. Huius autem ordinis cauſa eſſe potuit quòd citiùs ne corrumpererur, *veſtem* extrahere cogitaret. Deinde *aurum*. quia rude cùm eſſet, neque adhuc ſignatum potuiſſet dici ex Aegypto; vel ex regionibus *Seon* & *Og* Regum allatum. demum vbi abſuiſſet periculi metus omnis; *Hierichuntinos ſiclos*. An auro locus medius tanquam præſtantiſſimo conceſſus? Nam parum aptè argenti verbo aurum ait non nemo ſubiectum. Aliæ fortaſſis etiam cauſæ fuerunt. ſed furi ipſi notæ, ſi tamen ratione aliquid, & conſideratè tunc egit homo amentiſſimus, non perturbatè, & quaſi fortuitò. Vna omnium generalis cauſa Ioſepho placuit, putaſſe ipſum ὡς τοὺς στρατιώτας. οὕτω καὶ τὸν θεὸν λήσειν. id eſt, *fore, vt quemadmodum commilitones, ſic & Deum ipſum lateret.* O amentiam? *Quo*, ait Dauid Pſal. 138. *ibo à ſpiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu illic es; ſi deſcendero in infernum, ades.* ſed de hoc poſtmodum. Vidiſſe tamen hæc omnia filios, neque Patris tamen ſacrilegium prodere voluiſſe ſcribit c. 38. R. Eliezer.

QVÆSTIO IX.

Quale Achanis peccatum fuit?

F*Vrtum* ſanè vocaui hactenus, vti & vocat Dominus verſu 11. quia rem alienam ſuſtulit Achan Domino inuito, & quantum quidem potuit, clam: licet clam illo nihil ſit, cuius penetrat, ac perſpicit oculus omnia, de quo plura quæſtion. 21. Abulenſis. Sed minus, mitiuſque eſt hoc *furti* nomen, quàm criminis ferat magnitudo, ideoque *ſacrilegium* potiùs appellandum. Nam quæ cepit Achan omnia Deo ſacta & deuota erant, vt ex ſuperioris capitis quæſtionibus intellectum. Sed cùm à D. Thoma 22. quæſt. 99. a. 3. ſacrilegij ſpecies tres conſtituantur, perſonæ ſcilicet, loci, &, rei, cuiuſnam ſacrilegium hoc ſpeciei? Tertiæ. Nam res, quæ ideo ſacræ, quia erant in Dei honorem, vel conſumendæ, vt pallium, vel ſeponendæ & conſeruandæ, vt argentum & aurum; alium in vſum irreuerenter, indigneque ablatæ ſunt. Sed in hac rerum ſacrilegij ſpecie ſeptem ferè gradus enumerat idem S. Thomas, de quibus diſputari queat, ſintne ſpecifici, ita ſcilicet, vt tres illæ ſpecies, tria veluti genera ſint, ſub quibus ſpecies aliæ, an accidentarii rantùm, quemadmodum ſunt in eadem quantitatis, & qualitatis ſpecie infima; intenſiores, ac remiſſiores gradus? ſed hiſce omiſſis, dico *primò, pallij* ſacrilegium propriè in ſeptem illorum graduum nullo eſſe. Nam *primus* eſt *ſacramentorum. Secundus, Sacramentariorum vaſorum. Tertius, Sacrarum imaginum. Quartus, reliquiarum. Quintus, Ornamentorum Eccleſiæ. Sextus, Ornamentorum eius miniſtrorum. Septimus, Bonorum* aut *mobilium*, aut *immobilium*, quæ ſuſtentandis Eccleſiæ miniſtris decreta. Dico *ſecundò*, aurum, & argentum ad gradum quintum pertinuiſſe. Licet poſſent ad ea, quæ ſexti & ſeptimi gradus ſunt applicari. Dico *Tertiò*, Si res ad hunc vel illum gradum referantur, quatenus poſſent aut deberent eſſe tales & tales, ſiquidem in rerum natura exiſterent; ſic pallij ſacrilegium ad quintum & ſextum gradum reuocati poſſit.

QVÆSTIO. X.

Tam occultatum Achanis ſacrilegium, quomodo deprehenſum?

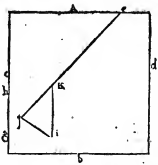
NIhil tam occultum, quod non aliquando pateſiat. Pateſactum autem, & deprehenſum fuit Achanis ſacrilegium ſextupliciter. *Primò*, Damno publico. *Secundò*, Dei precatione ac interrogatione. *Tertiò*, Dei reſponſo. *Quartò*, Sortitione. *Quintò*, Achanis ipſius confeſſione. *Sextò*, Demum oculata

oculata eorum, quæ abſtruſerat, inuentione. Nam cùm aduerſus vicinam Hierichunti vrbem *Hai* ſuſcepta eſſet expeditio, eaq; nihil profeciſſet, quin damnum potius & cladem attuliſſet, peperit hæc clades in vniuerſo Iſraelitarum exercitu dolorem & luctum: dolor & luctus humiles ad Deum preces, cauſæq; mali tanti interrogationem: interrogatio reſponſionem: reſponſio ſortitionem: ſortitio, ſacrilegij ipſius confeſſionem: confeſſio ſacrilegiorum inuentionem, & aſpectionem extra omne poſitam dubium, prout in textu narrantur omnia.

QVÆSTIO XI.

Hai vrbis deſcriptio, exploratio, belli contra eam inchoatio, & damni, cladiſq; acceptio?

PRimò, *Hai*, vel ſignificat idem quòd *hi*, quia iiſdem Hebraicis literis vtrumque ſcribitur עִי, vel ei certè prorſus affine eſt. Significat autem vox iſta *tumulum, ſolitudinem, deſolationem* Num. 21. 12. Pſalm. 78. 1. Iob. 30. verſu 24. Ieremiæ 26. 18. Mich. 1. 6. c. 3. 12. & vt exprimatur littera prioris ע vis, vertunt 70. γαὶ, prout in *Gomorrha*, & aliis dictum ſuprà q. 4. & ſic apud Auguſtinum in lib. Locut. & quæſt. legitur Gai, vertiturq; ab Origene homil. 8. *chaos*, ab Chryſoſtomi interprete erat. 1. de, *vidi Dominum. Ga.* ab S. Fulgentio lib. 2. ad Maximum c. 3. *Agge* quæſt. ἀγγαὶ pro Hebræo *habai*, de quo mox. Nouatorum, qui in propriis Hebraicis nominibus nouant omnia non poſtremus Caluinus vocat *Ai.* Vocatur etiam Nehemiæ 11. verſu 31. *haia* עַיָּא iſtudq; *aleph* in fine ab illo additum putat Maſius, vt exprimatur vis articuli, qua hoc capite, & Geneſ. 12. v. 28. nominatur *habai:* & hunc ei articulum præponi, vt quaſi per excellentiam diſtinguatur, ab *hai*, altera, quæ apud Ammonitas ſtatuitur Ieremiæ 49. 3. Et forte hoc etiam reſpexit Ioſephus cum Chananæam iſtam ἄιναν, eiuſq; ciues ἀινάτας vocat. Eius verò ſitus ita hic v. 2. traditur: *Quæ eſt iuxta Bethauen ad Orientalem plagam opidi Bethel.* E duobus locis alijs deſcribitur, ex propinquitate ſcilicet *ad Bethauen*, & ex eo, quod orientalior ſit, quàm *Bethel*, quæ ad occidentem & meridiem magis vergit. hoc modo.

a	Oriens.
b	Occ.
c	Sept.
d	Merid.
e	Hierich.
f	Hai.
g	Bethauen ſolitudo.
h	Bethel.
i	Bethauen vrbs.
k	

Sunt autem hic de priore loco iſta notanda. 1. *Bethauen* eſſe domum peccati. 2. à 70. hic omiſſam *Bethauen*, alibi ab iiſdem vocari *domum on.* quod Hebræis *auen*, & *on* iiſdem ſcribuntur litteris, & *on*, ſignificat dolorem, qui ex peccato naſci ſolet, ita vt οἶκ᾽ ὢν apud 70. ſit *beth-on.* 3. Infrà cap. 18. verſu 2. ponitur deſertum quoddam Bethauen. ſed *ignoratur*, ait Maſius hoc loco, *an deſertum ipſum ita vocatum fuerit: an verò dicendum ſit deſertum ipſius Bethauen*, ita vt *Bethauen* aut fuerit vicus, aut oppidum, à quo nomen ei ſolitudini. Oppidum tamen

tamen aliquod fuiſſe opinantur plerique omnes, Abulenſis quæſt. 6. Ribera Oſeæ 4. num. 32. 33. Adrichomius in *Beniamin* Num. 40. 4. *An ſit vrbs cum Bethel eadem?* Eadem Lyrano eſt. At certè vel ex huius loci verbis diſtingui patet. Non inficiandum tamen per contemptum & irriſionem huius nomen aliquando impoſitum ipſi *Bethel*. quando ſcilicet in ea Ieroboami vitulus coli cœpit, & quæ *Dei domus* fuerat Geneſ. 28. cœpit eſſe *domus peccati*, Oſeæ. 4. & 5. Abulenſis quæſt. 6. 7. 8. 9. 5. Antequam idololatrica vituli huius adoratio in Bethel foret, *vnde* opidum illud, cui propria erat *Bethauen* appellatio, ita fuerat *appellatum?* Reſpondet Abulenſis quæſtion. 11. ei apud Chananæos nomen fuiſſe aliud; ſed ab Iſraelitis ita vocatum, vel quia ibi præcipuo quodam cultu afficerentur idola, vel quia eorum aliquod præcipuum coleretur. De poſteriore autem loco, qui eſt *Bethel*, notanda hæc. *Primò*, Vrbem eſſe, vt patet ex crebris ſcripturæ locis. *Secundò*, Significare *domum Dei*, ob cauſam Geneſ. 28. traditam. *Tertiò*, Olim vocatam *Luzam*, vt ibidem habetur. vbi quia Hebraicè duæ ſunt voces *oulam Luz*, id eſt, *olim Luz*, mendosè in Græcis ita iunguntur, quaſi hoc eſſet antiquum vrbis nomeu. Nam in veteribus libris, & S. Auguſtino in Geneſ. q. 85. & 113. Legitur *ὐλαμμαοὺς*, in aliis *ὐλάμ*, in correctis 70. *ὐλαμλοὺζ*. Sed de iſto nomine rurſum aliquid Iudicum cap. 1. *Quartò*, Quomodo à Bethauen aut diſtinguatur, aut non, eſt iamiam expoſitum: ſed vna ſupereſt controuerſia, *duæne fuerint olim Betheles*, ſiue oppida duo propriè ita nuncupata? Duas conſtituunt Radack & R. Iſaias & Ribera Oſeæ cap. 4. num. 29. *vnam* in tribu Ephraim, cuius priſcum nomen fuerit *Luza* deinde à Iacob, eiuſque poſteris vocata Bethel. *Alteram* in tribu Beniamin. Vnicam verò eſſe vrbem aiunt Lyranus, Abulenſis, Maſius infrà c. 1. q. verſ. 2. quibus aſſentior, licet; vti monet loco citato Maſius, ſi propriè loqui vellemus, initio *Luza* eſſet vrbs, *Bethel* vrbi propinquus ager. Illud verò, quòd hanc vnicam vult Bethelem Lyranus eſſe Hieroſolymam, & accepiſſe *Bethelis* nomen non à Iacob Geneſ. 28. ſed priùs ab Abraham Geneſ. 12. ob eius, ad occidentem, adorationem, prorſus inficior cum Abulenſi, Maſio, Rib-ta. De horum autem locorum vicinitate ita Maſius. *Quantam autem fuerit loci ſpatium inter Hierichuntem & Hai, ſcriptum exſtat in vetuſtis commentariis in Exodum, quæ nominantur* שמות רבה*, Semoth rabbah. Illic enim ad caput XXIII. hæc leguntur verba: Regio Chanaan appellatur terra deſiderabilis: quia expetebatur ab omnibus Regibus. Nam inter Hai, & Hierichuntem, tria duntaxat ſunt milliaria, & tamen vrbs vtraq. ſuum habebat Regem, &c. Ei conſentanea ſunt, quæ noſtri homines, qui loca illa perluſtrarunt, ſcripſere: poſitam fuiſſe Hai tribus circiter Leucis à fonte Eliſæi, verſus ſeptentrionem; in occidua parte montis, quem Quarantanam nunc vulgus nominat à* CHRISTI *ieiunio, quod eo loci dies quadraginta pertulit noſtra cauſa. fontem enim illum in agro Hierichuntio eſſe, certum eſt ex ſacra hiſtoria. Et quod ſpatium à Galliis Leuca vocatur, id ab Hebræis* מיל *Mil, ſumpto à Latinis vocabulo, ac ſi milliarium dicas, appellatum eſt, continens circiter bis mille & quingentos paſſus, hoc eſt, quantum itineris homo pedes hora ſpacio conficiat vſitato greſſu. quanquam eſt, vbi pro mille paſſibus poſitum hoc verbum ab Hebræis inuenias. Porrò ab Hai ad Bethel non longius ferè interuallum, quàm leuca fuit vnius.*

II. Explotatores verò, pro ſua ſumma militari prudentia, in eum, cui bellum cogitabat; locum præmiſit Ioſue eo modo, quo c. 2. dictum eſt. Sed inter Ierichuntinā & Hayenſem explorationem hoc diſcriminis eſt, quòd illius exploratores, in ipſam ingredi deberent vrbem, ſup. c. 2. v. 1. Iſti autem Haienſes non, ſed in terram tantùm, ſeu, vt vocatur territorium hic verſu 2. Nam cùm adhuc vltra Iordanem eſſent Iſraelitarum caſtra, ſuas pandebant portas Chananæi. At nunc, poſteaquā Iordanem hos trāſiiſſe vident, in viciniſq; locis habere ſtatiua, claudūt, muniuntq; ſua ōia. Quinā hi fuerint exploratores, à nemine indicatur.

Cùm

Cùm verò iſti vrbem eminus paruam vidiſſent, redierunt, nunciando ad eam capiendam milite perpauco eſſe opus verſu 3. *Quare*, inquiunt, *omnis populus fruſtra vexabitur?* Hebraicè: *Ne fatiges illuc omnem populum, quia ipſi* (hoſtes) *pauci.* ne fatiges, inquam, eundo illuc, aſcendendo ad montana illa, pugnando cum illis hoſtibus. Hinc 70. μὴ ἀναγάγῃς.

III. Placuit Ioſuæ, de bellatoribus ad Hai paucis mittendis, exploratorum conſilium, ſicq; tria tantùm miſit millia verſ. 4. Improbat hanc Ioſuæ facilitatem Caluinus. *Cùm*, ait, *neceſſe eſſet paulò poſt totis copijs longiùs progredi, exiguam manum præmittere vrbis expugnandæ cauſa, non videtur fuiſſe ſolertia militaris.* At parum videtur Caluinus ſolers, qui vulgare illud non meminit: *fruſtra fiunt per plura, quæ fieri poſſunt per pauciora.* Et quæ militaris vel ſcientia, vel ſolertia præſcribit, vt ingentes ad caſtella, opidula, hoſtiles copiolas ducantur exercitus? Pergit tamen Caluinus, *certè multitudini vtile erat. 20. aut 30. millia ad pabulandum huc & illuc ſpargi.* Interdum id vtile eſt, interdum inutile. Et licet vtile tùm foret, num vt Hai millia iſta tot mitterentur, neceſſum erat? Qui ſanè *huc & illuc ad pabulandum ſpargit*, non omnia ſimul coniuncta mittit, ſed huc tertia, alio quarta, aut plura mittit millia, prout conducibile ipſi videtur. Sed pergit adhuc ille: *Adde, quod in ſtrage edenda, quamuis iugulum ſponte præberent omnes, ſatis fuit negocij ad fatigandos paucos homines.* A duobus Iacobi filijs, Simeone & Leui omnes Sichem æ vrbis mares occidione occiſi ſunt Gen. 34. verſ. 25. & à pauciſſimis ingentes non rarò in confertiſſimis hoſtium aciebus, caſtriſque vaſtiſſimis, tam in diuina quàm prophana hiſtoria, ſtrages editæ, quomodo ergò in Haienſibus non adeò multis tria hominum millia fatigarentur? Sed eſto fatigentur, quid tum? An piaculum milites, & milites quidem oppugnantes, præliantes, cædentes, ac vincentes fatigati? Si ergò humanæ prudentiæ, trutina Ioſuæ factum expendatur, fecit optimè: eſtq; laudandus & imitandus eius in ſubditum populum amor & lenitas, quod illi ſine cauſa laborem noluerit non neceſſarium imponere. ſin verò ad arcanum Dei conſilium eadem reuocetur actio, conuenientiſſima diuino inſtituto fuit, vt & populum expergefaceret, & nimio eum terrore ac luctu non examinaret. Si enim millibus tribus fugatis trepidatio, mœrorq; tantus extitit, quid ſi copiæ Iſraelitarum vniuerſæ actæ in fugam fuiſſent? Et tamen, ob ſacrilegam Achanis noxiam, fuiſſent.

IV. Haienſe igitur bellum inchoauit Ioſue miſſis tribus pugnatorum millibus, verſ. 4. Sed diſputat copioſè quæſt. 12. Abulenſis, cur *triginta millia* ſcribat lib. 5. Ioſephus miſſa, & poſt varias reſponſiones concludit, Ioſephum more ſuo vel erraſſe, vel rem æquo plus exaggeraſſe. At ſanè licet alibi ſæpè Ioſepho patrocinij aut parum, aut nihil omnino ſuppetat, hic tamen culpa omni vacat. Eius enim vetus ille Interpres Ruffinus *30. millia* dixit, non Ioſephus, qui cum 70. diſertè ſcribit, miſſos τρισχιλίους ὁπλίτας, id eſt, *ter mille milites.*

V. Hi verò ſtatim, vt illuc venerunt, terrore perculſi terga verterunt, & cùm per montis, in quo Hai ſita decliuitatem in caſtra refugerent, trepidi inſecuti eos ſunt ipſi Haienſes, ab ſuæ vrbis porta vſq; ad *Sabarim*, id eſt, vel *quonſque ipſo. fregiſſent* ſeu contriuiſſent, vt vertit Chaldæus, quaſi legendum eſſet *ſchébaram*, vel, *ſchobram*. Nam *ſchabar*, frangere eſt. Et Græci pœne omnes idem ſignificant: vel *vſq; ad locum dictum Sabarim*, id eſt, locum fracturarum, ſeu confractionum, ſeu contritionum. ab hoc euentu forſan, vt alibi videmus factum, impoſito nomine. Ceciderunt autem in fuga iſta *viri 36.* non 30. ſolùm, vt eſt in quæſt. 36. quæſt. ex Veteri Teſtamento in tom. 4. D. Auguſtini, quaſi ex ſingulis millibus viri 12. Quibus hoc aliqui putant accidiſſe, quia ſacrilegij Achanis erant conſcij. Sed valet apud me illa iuris regula. *Qui non probatur malus, præſumitur bonus.* Et Ioſephus vocat ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ σπουδῆς ἀξίους,

ſolaque

ſolaq; ipſius Acharis gratia minimè à Deo protectos, ideoq; & cæſos citata illa indicat D. Auguſtini quæſtio 36. Et R. Eliezer cap. 38. *Propter Achanem*, inquit, *mortui ſunt XXXVI. iuſti*, licet fieri facile potuerit, vt aliquod in ijs eſſet peccatum aliud, quod morte, ſecundum Dei iudicium, merito luerent, ac fortaſſis eluerent. Si tamen vellet Deus, poſſet abſque vlla vllius culpa corpoream alicui mortem inferre. *Nec enim*, ait citata quæſtio 36. ex Vet. Teſt. *in talibus debitor eſt, vt teneatur obnoxius*. Sed iterum de hoc infrà q. 36.

QVÆSTIO XII.

Quid, ſuorum cæde, fugaq; percepta, fecit Iſraeliticus populus, eiusq; Dux Ioſue, ac ſeniores?

I. DE populo ita v. 5. legimus: *Pertimuitq; cor populi, & ad inſtar aquæ liquefactum eſt*. In Græco ſimiliter, niſi quod in poſteriore parte, ἐγένετο ὥσπερ ὕδωρ. In Hebræo autem ad verbum ſic: *Et liquefactum eſt cor populi; & fuit in aquam*, ſeu, *& fuit aqua*. Metaphora, vti patet; elegans, ex eo, quod aqua mollis cedat facillimè, huc & illuc fluctuet, fluat, ac delabatur. Sic enim dolentium, timentiumq; animi emolliuntur, prementi, ac vel modicè tangenti, nulli reſiſtunt: trepidis cogitationibus huc illuc agitantur, nulla in re conſiſtunt, pœnæq; in nihilum abeunt, vt Geneſ. 49. hyperbolam, qua metaphora hæc in Hebræo augetur, modificant, & explicant 70. & Latinus. quemadmodum 1. Reg. 25. verſ. 37. hebraicè de auſtero, ſtultoq; Nabale dicitur: *Et mortuum eſt cor in medio eius, & ipſe fuit in lapidem*, ſeu, *fuit lapis*. 70. γίνεται ὡς λίθος: Lat. *factus eſt quaſi lapis*. Quod ſi quærat curioſior quiſpiam: *Poſſetne* tamen *ex nimio vel mærore, vel pauore, hominis cor* vel quoad ſe totum, vel quoad ſui partem, *propriè in aquam & lapidem conuerti?* Reſpondeo *primò*, ſi Lothi vxor in ſalis ſtatuam verſa eſt, poſſe etiam cor in aquam & lapidem verti. *Secundò*, Quædam hominum membra morbo interdum quodam lapideſcunt, aqueſcunt. *Tertiò*, Inuenta quandoq; hominum ac pecudum exta Lapidea. *Quartò*, Naturaliter ex ſolius, aut mœroris, aut doloris vi, non fit lapis & aqua iſtiusmodi, ſicuti neque in CHRISTO Domino quando exijt ex eius latere ſanguis & aqua. *Quintò*, Si fieret, viuere homo non poſſet diutiùs, maximè ſi cor totum, vel magna eius pars ira vel nigreſceret vel colliqueſceret. At Iſraelitæ noſtri vixerunt, poſteaq;, metu omni ac luctu depoſito, lætitia omni geſtierunt. Mera igitur hic hyperbole.

II. De Ioſue duo traduntur verſu 6. & ſeq. Prius cum ſenioribus ei commune eſt: poſterius ei proprium, de quo ſequenti quæſtione. Illud prius, eſt triplex. *Primum, Scindere veſtimenta. Secundum, Cadere in terram*, & quidem triplici cum circumſtantia notatu digna. *Prima, Pronum. Secunda, Ante arcam. Tertia, Vſq; ad veſperum. Tertium, mittere ſuper caput puluerem.* De primo dixi in Eſtheris cap. 4. quæſt. 1. & 2. De ſecundo in eiuſdem libr. cap. 14. quæſt. 7. De tertio, in vtroque iam citato loco, & in Iudith cap. 4. Ab priſcis verò Abrahamidarum inſtitutis manarunt ad Gentiles non pauca. Ideoq; apud Euripidem Hecuba——ἐπὶ χθονὶ

Κεῖται, κόνει φύρουσα τὸ δύστηνον κάρα.

Apud Latinum Tragicum in Octauia——*ſcindit veſtes*

Aegeſta ſuas, laceratq; comas,

Rigat & mæſtis fletibus ora.

Et vt Achillem in Patrocli ſui morte apud Homerum prætercam, ecce apud Virgilium lib. 12.

——*It ſciſſa veſte Latinus*

Canitiem immundo perfuſam puluere turpans.

Sed im-

Sed immoderati hæc Gentilibus illis doloris ſigna: Iſraelitis verò diuini cultus, & ſummæ erga ſummum Numen demiſſionis ac religionis ſymbola. Nam apud illos alioquin *hos duces magni faciunt*, ait c. 24. ad Polybium Seneca, *rebus afflictis vt hilaritatem de induſtria ſimulent, & aduerſas res adumbrata lætitia abſcondant, ne militum animi, ſi fractam duci ſui mentem viderint, & ipſi collabantur.* Sed quærit q. 15. Abulenſis, cùm Pontifex non eſſet Ioſue, neque Moyſis extraordinarium à Deo ius & poteſtatem accepiſſet, ideoque ſancta ſanctorum intrare non poſſet, quomodo ſeſe *coram Domini arca* proſternere potuerit? Reſpondet arcam extra ſancta ſanctorum ſæpenumero fuiſſe, vt cùm circum Hierichunta portata eſt, & cùm in Iſraelitarum caſtra, 1. Reg. 4. delata, tuncque tectam quidem & inuolutam, ne videri nuda poſſet; in propatulo, vt coram ea poſſet aut geniculari, aut in faciem cadere quilibet, ſtetiſſe. Sed addo idem fieri ab omnibus potuiſſe, licet in tectiſſimo, intimoq; ſanctuario maneret illa. Nam qui ante tabernaculi, aut ipſius templi portam in atriorum aliquo, verſa in ſanctuarium facie, ſtabat aut iacebat, is coram arca etiam ſtare & iacere dicebatur, licet non tam propinquè aut immediatè. Atque huc referri poteſt illud Pſalm. 98. verſu 5. *Adorate ſcabellum pedum eius.* *Ad veſperam* vſque ante arcam iacuiſſe, ieiunium, & magnam in precatione conſtantiam indicat, quæ tamen non à ſolis ortu, ſed ab ea diei hora videtur inchoanda, qua intellectum de infauſto belli euentu. Miſſi ergo fuerint bene mane ad Haienſem vrbem pugnaturi, & antemeridiano adhuc tempore confeſtim reuerterint. Intelligitur verò ſatis, non male totius diei poſſe, per ſynecdochen, aliquam vocari precem ac inediam, prout à Ioſepho in verbis paulò poſt citandis vocatur.

III. Hæc eadem omnia cum Ioſue fecerunt, vt dixi, *ſenes Iſrael*, qui ita vocantur, primò quidem ratione ætatis, deinde & multò magis ratione muneris. Quemadmodum enim

A ſenibus nomen mite ſenatus habet;

non omnes tamen ideo ſenatores ſenes: ita & apud Iudæos, *ſenes* vocantur tribuum & familiarum principes, omnesque ſenatores, qui populi totius perſonam ſuſtinebant. Ideoque de omnibus ita Ioſephus: *Cùm ſaccos ſtolis* ſeu veſtibus ſuis, *die toto ſuperinduiſſent, in lachrymis erant & luctu, neq; vllam cibi quærendi curam ſuſcipiebant.*

QVÆSTIO XIII.

Quanam Ioſua ad Deum oratio?

PRopria ipſius Ioſuæ ad Deum oratio deſcribitur verſu ſeptimo, & ſequentibus. Orarunt quidem alij omnes perattentè, ac, prout in caſu & ſtimulo tali fieri aſſolet, ex intimo animi ſenſu: ſed præcipua Ducis ipſius, & pietas & precatio extitit, quæ pathetica tota eſt, conſtans primò dolente quadam expoſtulatione: deinde voto triſti ac impoſſibili: totum denique verborum rationibus. Prima expoſtulatio eſt verſu ſeptimo. *Heu Domine Deus:* 70. Δέομαι κύριε, & ferè ſimiliter Chaldæus, *ſuſcipe precem meam*, ſed in Hebræo eſt particula אהה, quam eandem vertit Interpres Ieremiæ primo verſu ſexto triplici *a. a. a*, quia eo loco alium quendam affectum indicat, prout ab Abulenſi notatum, qui addit hoc, *vt traderes nos*, accipiendum vel *permiſſiuè*, vt ſineres nos in Amorrhæorum manus incidere ab ijſque perdi, vel *conſecutiuè*. Quia nos Iordanem tranſduxiſti, ecce iam euenit, vt Amorrhæorum obiiciamur furori, ab iiſque cædamur, & pereamus. Neque enim

Ioſue, triſtis licet ac mœrens; voluit, Deo finem hunc in ducendo cis Iordanem populo propoſitum, vt eum hoſtibus dederet, ab ijſque vinci & deleri vellet. Abſurdi tamen quid eſſet, ſi ad finis cauſam monſtrandam iſtud, *vt*, à Ioſue dictum putemus? Neque enim hoc ipſum eſt peccatum, ad quod vt homines impellere velit Deus, nunquam fit, nunquam fieri poteſt. Repugnat enim ſummæ ipſius bonitati, iuſtitiæ, abſoluræque voluntati ac naturæ. At velle ipſam hominibus cladem aliquam pœnamque ac malum temporale non modo ipſi non aduerſatur, ſed maximè etiam conſentaneum eſt. Si dicas, Promiſerat Deus, ſe Iſraelitas in terram iſtam deducturum, eam ipſis totam daturum, veteres colonos Chananæos, & Amorrhæos aliosque omnes deleturum. Contra igitur ipſius Dei fidem, & erga Iſraelitas beneuolentiam videtur, hos idololatrarum iſtorum gladiis obijcere. idcoque Deum hoc in Iordanis tranſitu ſpectaſſe, non potuit, neque debuit cogitare, nedum eloqui Dux Ioſue. At verò cùm in omnibus id genus promiſſis ea ſemper inſit conditio, ſi quidem contra Deum fiat nihil, ab ipſius legibus & præceptis non deflectatur, potuit Ioſue ſuſpicari & formidare id quod erat; in Deum, ſcilicet eſſe commiſſum aliquid, leges & præcepta eius violata. ideoque Deum forſan iratum pœnas ab Iſraelitis repetere iam velle. Atque hæc interpretatio habet iuſtitiæ diuinæ, conditioniſque illius in promiſſis poſitæ confeſſionem ſimulque occulti peccati, ſi quod fortè à populo admiſſum, ſit; inquiſitionem. quaſi dicat. Ecce Domine Deus, non noſtris freti viribus hanc in terram pedem intulimus: ſed virtute tua magna duce, ac protectrice: & tamen iam exterremur, cædimur, fugamur. Quidnam cauſæ eſt? Quæ culpa? Quod crimen in te noſtrum? Non fruſtrà hiſce nos malis pulſas: non abſque cauſa terrorem nobis & fugam coram impuris hiſce gentibus immittis, qui tam magnificè, potenter, ac mirabiliter areſactum Iordanis alueum pedibus noſtris ſubſtrauiſti. Eſtne à nobis contra promiſſorum tuorum conditionem geſtum aliquid? Et ſi eſt, quidnam illud? Septuaginta dicunt; *Cur fecit ſeruus tranſire populum Iordanem?* Quia ipſe ſcilicet Dominus Ioſuæ, qui illius *ſeruus*; opera miniſterioque hac in re vſus eſt. Moyſem tamen ſignificari videtur putare Ioſephus. Atque modo iam expoſito, ſumpta expoſtulatio non eam ſententiæ atrocitatem, quam horret Maſius, & propter quam non vult expoſtulationem eſſe, prout docent in Thalmud Rabbini tractatu *Sanhedrin*, cap. 6. Amorrhæi verò vel ſpeciatim, hic, vel generatim pro Chananæis poſſunt accipi, prout ſuprà dictum eſt, cap. 1. & 5.

II. Votum eſt. *Vtinam, vt cœpimus, manſiſſemus trans Iordanem.* Vertunt ex Hebræo aliqui. *Vtinam voluiſſemus morari trans Iordanem.* Maſius: *Vtinam contenti fuiſſemus: manſiſſemus cis Iordanem:* ſed benè noſter Interpres 1. quia הואיל valet etiam *incipere*, vt Geneſis 4. verſu 26. 2. quia in Hebræo interponitur particula *&*. 3. quia vſitatiſſimum Hebræis: particulam ſimilitudinis omittere ac ſubintelligere: ita vt ſenſus ſit. *Vtinam, ſicut cœpimus, & manſiſſemus*, ſeu, *etiam manſiſſemus trans Iordanem.* Septuaginta verò καὶ εἰ κατεμείναμεν καὶ κατῳκίσθημεν παρὰ τὸν Ἰορδάνην. Sed votum, vt dixi, eſt impoſſibile quia res præterita, & facta infecta eſſe non poteſt, vt cum dixit ille:

O mihi præteritos referat ſi Iuppiter annos.

Et huiuſmodi multa ijs, quos anteactæ vitæ pœnitet, vota ſunt. At n.14. qui optarunt: *Vtinam mortui eſſemus in Aegypto*, peccarunt. Reſpondet q.17. Abulenſis. *Verbum Ioſuæ fuit malum, fuit tamen toleratũ: quia ex amaritudine magna cordis dicebat: qui non dixiſſet ſine amaritudine in tranquillitate manens: quia tamen*

confidens

conſidens de Dei pietate dicebat: non fuit ei ad malum imputatum: ſicut de Moyſe, quando orans pro toto populo dixit. aut dimitte illis noxam hanc. aut dele me de libro vita, in quo me ſcripſiſti. Illud enim malum dictum erat; quia petebat contra charitatem. tamen quia zelo ſuccenſus: & in dolore manens dixit: ad malum imputatum non eſt. Quod autem Ioſue bono animo diceret: patet ex ijs quæ fecit: quia in hac amaritudine recurrit ad Dominum proſtratus coram arca. ſi tamen non conſideret bonitati eius, non oraret ad ipſum. Item patet ex verbis ſuis ſequentibus, quæ ſunt verba orantis & ſuadentis, vt non deſperantis. At ſane his in verbis neque Moyſes, neque Ioſue malum dixit, ſeu peccauit. De Moyſe monſtratum in Exodo: De Ioſue patet: quia neque à Deo vel minimùm reprehenſus eſt, & quia licet optare malum, quod præteriit, nunquam extitiſſe, quia hoc ipſum, boni rationem quandam habet: ideoq; & optari poteſt, quemadmodum, qui pœnitentia præteritorum ducitur, optat ſe nunquam peccaſſe.

III. Rationes tam expoſtulationis quàm voti huius ſubijciuntur tres, ab Ioſue ſcilicet perſona, hoſtium, & Dei: ſed magno cum animi mœrentis, & demiſſè precantis motu. *Prima ratio* verſu 8. *Mi Domine, quid dicam, videns Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentem?* Pro illo, *mi Domine*, eſt Hebraicè, *in me Domine*, modus loquendi, cuius in obſecrationibus vſus maximus; & volunt aliqui ſubintelligi, *Attende*. Alij, *in me Domine ſint oculi & aures tuæ.* alij aliter. Sed vim optimè noſter exprimit. Et *dicere* tam interiorem animi dictionem, quæ cogitatio eſt, quàm exteriorem, quæ ore ac ſono fit, complectitur. *Secunda ratio* verſu 9. *Tertiam* vide ibidem. *Et quid facies magno nomini tuo?* Edic igitur, obſecro, peccatum, ob quod nobis iratus es: ob quod ab ijs, quos profligare oportebat, profligari nos facis: idipſum nobis clementer condona. Nam ſi peccatum nôn expiabitur, neque tu placate, conſuetamque noſtri curam geſſeris, nos vtique peribimus omnes: nomen funditus noſtrum, quod à ſeruo tuo Iſraele ortum, funditus extirpabitur. Sed homulorum nomen extirpari paruum fortaſſis detrimentum eſt, aut potius nullum, ſi per ſe idipſum, ſpectetur: Tuum verò nomen, ô Deus, quod verè magnum eſt, debita gloria & honore non celebrari, quin verò contemni, & irrideri, abijci & exterminari, eiuſmodi eſt, vt damnoſius, exitialius, & luctuoſius eſſe nil poſſet. Et tamen ita futurum, ſi tua contra nos ira perſtet, noſque, vti iam incipis; metu, fuga, cæde pergas, coram Chananæis, afficere. Dicent enim Gentes, vt Numer. 14. verſu 16. Potuit in terram Iſraelitas introducere ipſorum Deus: in ea eos conſeruate, ac tueri non potuit. Dij noſtri ſunt illo fortiores, maiores, meliores. *Manus noſtra excelſa & non Dominus fecit hæc omnia.* Deuteronom. 32. verſu 27. Poteſt hæc precatio non male à Chriſtianis contra Turcas adhiberi, præſertim cùm vrbes capiunt, aras & templa prophanant, vt in Tranſſyluania fieri iam dicitur ab impio quodam Cæculo Moyſe, priùs Caluiniano, nunc Apoſtata, & Mahometano. Et verò ſi parua licet componere magnis, dum contra ſocietatem IESV tot & tam maledicas, tot & tam maleuolorum linguas quotidie audio, dum tot & tam virulentas, quæ modo Pariſiis ab Arnaldo neſcio quo, modo Lugduni Batauorum & Amſtelrodami & alibi Latinè, Galliceque cuduntur, ingentes calumnias, ſycophantias, & mendacia video & lego, non poſſum non cum Ioſue IESVM Dominum & Saluatorem noſtrum orare. omniumque maximè in vltima iſta clauſula, inſiſtere. Quid, ô Bone IESV, *magno nomini tuo facies?* Magnum, & verè magnum, & prout Hebræus articulus indicat, eximiè, præ alijs nominibus omnibus magnum eſt nomen IESV, nomen ſalutare, nomen Saluatoris. Ab hoc ſocietatem IESV nominari voluiſti. Hæc pluſquam 40. annos ex Aegypto abſte ducta, gubernata, & in terras, ac vrbes, quas voluiſti, introducta, ſpiritale Hierichuntinis voluptatibus

 ac vitiis

III. Damnorum iſtiuſmodi terror erit perpetuus, ni peccatum hoc expietur. Et repetitur cauſa duplex. *Prima*, Quia *populus ipſe factus eſt anathema* vti Hebraicè & Græcè dicitur, id eſt, exitio deuoti ſunt Iſraelitæ, & digni, qui anathematis inſtar è medio penitus tollantur: vel vt noſter, *anathemate pollutus eſt populus*. *Secunda*, Quia non vult cum populo ita polluto eſſe Dominus. Quid verò, & quantum ſit, *Dominum eſſe cum aliquo*, dictum eſt cap. 1. Verùm non præcisè ait nolle ſe Iſraelitis amplius adeſſe, ſed cum conditione, quam Latinus ita vertit, *donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt*. Hebraicè verò & Græcè: *niſi diſperdideritis anathema è medio veſtri*. Modus autem diſperdendi ac profligandi deinceps traditur.

IV. Quomodo malorum iſtorum tollenda cauſa ſit, explicatur quadrupliciter. *Primò*, E precibus ad alia, quæ facto opus, approperando. *Surge*. *Secundò*, indicendo ſanctificationem vniuerſo populo. *Sanctifica populum*, modo ſcilicet expoſito ſuprà cap. 3. verſu 5. per veſtium lotionem, corporum, animorumq; caſtimoniam, & noctis illius ſecubitum. *Tertiò*, Dicendo eidem populo, cauſam acceptæ cladis eſſe ſacrilegium, neque fieri poſſe, vt omnis deinceps abſit calamitas, niſi è medio illud tollatur. *Quartò*, Remedium denique proſcribendo duplex. Vnum quidem in ſonte poſitum inquirendo verſu 14. Alterum in eodem inuento puniendo, verſ. 15.

QVÆSTIO XV.

Sontis inquirendi quanam à Deo præſcripta ratio?

TOtum populum ita diuiſit Dominus, vt vnum illud tandem caput, in quo reſidebat ſcelus, inueniretur. fuit autem iſtiuſmodi quadruplex diuiſio. *Prima, Totius populi in* ſuas *tribus*. Et quæſitum ex hiſce tribubus, quænam crimini huic obnoxia. hæc vbi comperta, fuit *altera* diuiſio huius vnius *tribus in familias*, ſeu gentes & cognationes, è quibus ea conſtabat. Et de ijs quæſitum pariter, quænam eidem crimini obnoxia. Et hæc vbi deprehenſa, fuit eius *familiæ* facta *diuiſio tertia*, in omnes *ſuas domos*. & vbi ſimiliter quæſitum inuentumque fuiſſet, facta eſt quarta & vltima inuentæ domus diuiſio, in capita ſingula. Et poſt inquiſitionem, ſons inuentus. Hæc enim optima, expeditiſſima, & compendiaria fuit, huius, qui quærebatur inueniendi ratio in tot, tantiſque hominum millibus. In promptu ſiquidem erant familiarum, domorum, & capitum diſtinctiones & numeri. Ac *tribus* quidem ſacrilegij rea hic *inuenta Iudaica, familia Zarachi, domus Zabdi, homo Achan*. Sed ſunt hic dubitationes nonnullæ.

Prima, *fueritne in iſta tribuum inquiſitione, tribus Leuitica?* R. Quia & ipſi Hierichunta intrarunt Leuitæ, potueruntq; non ſecus, quàm tribuum aliarum homines peccare, omninò in quæſtionem etiam vocata eſt tribus Leuitica. Dices. ergo fuiſſent XIII. tribus? Reſpondetur *primò*, in textu hic non aſſeri fuiſſe tantùm duodecim. *Secundò*, Quando de rebus, quæ omni prorſus populo communes erant, agebatur, ſuum in tribubus Iſrael tenebat locum Leuitica: Et tamen nihilominus XII. tantùm tribus cenſebantur, quia duæ illæ, quæ ex Ioſeph proſeminatæ, *Ephraim* & *Manaſſe*, velut vna ſumebatur, Ioſephicaq; dicebatur. ſic in XII. Rationalis Pontificij gemmis vna erat Leuitica, in XII. Iordanis lapidibus vnus Leuiticus, & in Galgalis ſimiliter ſuprà c. 5. Quando verò aliquid erat, quòd prophanas tantùm tribus attingeret, excludebatur quidem ſacra tribus Leuitica, ſed in duas tribuebatur. Ioſephina: ſicque idem XII. tribuum erat numerus. Vide Abulenſem q. 24. 25. 26. 27.

Secunda, *An tota tribus, familia, ac domus prodire debebant, an verò ſingularum præcipui, ac magiſtri?* Vt prodirent præcipui, ſatis fuiſſe cenſet Maſius, nimirum pro qualibet tribu eius princeps, qui Φύλαρχος dicebatur, vt expo-

 ſitum

ſitum c. 3. pro qualibet gente ſeu familia, *Princeps*, qui δήμαρχος: pro qualibet domo *ſenior*, & quaſi pater domus totius. Eſt hoc probabile. Vt integræ tamen ſeſe ſtiterint tribus, familiæ, domus, non eſt etiam improbabile. Sed quando ad quartam deuentum erat diuiſionem, illud omninò erat neceſſarium, vt ſeſe omnes, ac ſinguli ſiſterent.

Tertia, *An fœmina ac pueri debuerint ſe in quarta ſiſtere diuiſione?* Negat quæſtion. 28. Abulenſis. quia viri ſoli vrbem Hierichuntinam ingreſſi ſunt, ſed veriſimiliùs, etiam fœminas ac pueros inquiſitione iſta quarta comprehenſos. Licet enim primo impetu, dum in vrbem irrumpendum cædeq; in Hierichuntinos omnes graſſandum fuit, ſoli viri, bellatoresq; illam ingreſſi ſint, poſtea tamen ſexus, ætasq; omnis ingredi potuit, vti dictum c. 6. q. 11. 25. 31. ideoq; & clepere aliquid. Nam etiam fœminæ, puerig; furaces. Conſtat verò ex legibus, quæ maſculino generi feruntur, & quidpiam prohibent, fœminas etiam contineri.

Quarta, In quadruplici hac populi partitione, quomodo inueniri potuit, quænam ſacrilegij rea tribus, gens, domus, & caput? Propria id quæſtione dignum, prout ſequitur.

QVÆSTIO XVI.

An ſorte vel Vrim & Thumim oraculo, vel modo quopiam alio detecta fuerit rea tribus, gens, domus, perſona?

CAietanus *ignorari* ait *modum*. Eorum tamen qui hunc ipſum perſcrutati, tres ſunt opiniones: & poſſunt eſſe quatuor. *Prima* Rabbinorum quidam aiunt ante arcam adductas tribus omnes, & ab hac, *Primò*, tribum quæ rea eſſet iniecta veluti manu apprehenſam, & vt ſe mouere non poſſet, retentam: *deinde* ſimiliter familiam, *Tertiò*, domum: *Quartò*, denique perſonam. *Secunda opinio*, Vt horum pars inuenta fuerit per *Vrim* & *Thumim* oraculum, pars per ſortitionem. Ita Raſchi, Radak, & ex R. Eliazeris capitulo 38. Lyranus. Dicunt enim tribus omnes ante Domini conſpectum adductas, & eius, quæ rea eſſet, gemmam in Pontificio pectorali obſcuratam quaſi nigruiſſe, ſicque deprehenſam: deinceps verò de tribus huius familijs, domibus, & perſonis quæſitum ſortitò. *Tertia opinio*, Vt ſorte diluxerint omnia, ſicque putat Ralbag. *Quarta opinio*, Vt *Vrim* oraculo patefacta fuerint omnia. Licet enim modum iſtum poſuerit, quem quidem viderim, nemo ex ijs tamen, quæ de huius oraculi, tam quoad interrogandum, quàm reſpondendum modo dicta ſunt lib. 1. cap. 9. poni poſſe apparet: mihique is placeret, niſi tertia magis arrideret opinio. *Primò*, Quia diſertè Ioſephus Iſraelitas hacce re κληρῶν καὶ ποιηθῆναι τὸν κλῆρον facit. *Secundò*, Quia Latinus Interpres verſu 14. pro eo, quod in Hebræo eſt, *quam apprehenderit Dominus*, & Græcè *quam demonſtrauerit Dominus*; vertit, *quam ſors inuenerit*, exprimens videlicet modum, quo Dominus illam apprehendit, & demonſtrauit, non manus iniectione, non oraculo *Vrim*, & *Thumim*, ſed ſorte. *Tertiò*, Quia in ſimilibus populi partitionibus, & perſonarum inquiſitionibus ſortem vſitatam ſcripturæ monſtrant aliæ, 1. Reg. 10. verſu 20. in Saulis Regis electione: cap. 14. verſu 42. in eius, qui præſcriptum violaſſet ieiunium indagatione. vt ſortes interim mittam Leuit. 16. 34 Ionæ 1. Lucæ 1. Actorum 1. *Quartò*, E quatuor propoſitis opinionibus videtur hæc aptiſſima, quia prima commentitia eſt, & è verbulo *Apprehendit*, verſu 14. futiliter petita. Quis enim neſcit eum apprehendi ſontem, qui certò indicatur, & detegitur

cùm

cùm antea lateret? altera diuidit modum inquirendi, & ex ſolo arbitrio, eius modi partem Rationali, partem ſorti aſcribit. Melius autem & verius eſt, vna eademq; via & ratione omnia eſſe inueſtigata. Quarta omni caret auctore, neque argumento vllo tertiæ præponderat. *Quinto*, Auctor apud Hebræos inprimis bonus & nobilis eſt, qui tertiam hanc tradit ſententiam; eique aſſentiuntur D. Thomas 22. quæſt. 95. art. 8. Gratianus 26. quæſt. 2. Abulenſis quæſt. 29. & 30. Andr. Maſius folio 129. Ribera Ionæ 1. num. 41. Gregorius de Valentia in illam D. Thomæ quæſtionem diſputat. 12. puncto 3. Greg. Toloſas libro 34. cap. 5. Valerius Marcius Marnienſis L. de doctrina promiſcua cap. 21. & è Nouatoribus Chytræus folio 47. Zvvingerus volumine quinto, libro quarto.

QVÆSTIO XVII.

Sors quotuplex?

SOrtium diuiſiones variæ ſunt. *Prima*, Sors aut *luſoria* vt alea, ludiq; ſimiles, aut *ſeria* eſt. *Secunda*, Et vſitatiſſima traditur loco citato à D. Thoma ex fine, vt ſint ſeriæ ſortes, aliæ *diuiſoria*, aliæ *conſultoria*, aliæ *diuinatoria*. Nimirum vel ſola cognitio per ſortem quæritur, vel etiam actio quæpiam. Et ſola cognitio, licet eſſe poſſit rerum tam præteritarum, & præſentium, quàm futurarum, quia maximè tamen in futuris exercetur, idcirco, ait, idem ſanctus Thomas, *ſi quæratur quid ſit futurum vocatur ſors diuinatoria*. Cùm verò præter cognitionem ſpectatur actio, ea vel ſpeciatim conſideratur, datio ſcilicet, ac applicatio rei alicuius alicui faciendæ, ſiue res illa *bonum* quodpiam ſit, vt honor, ac dignitas, opes aliquæ in fundis, agris, aliiſue terræ portionibus in pecunijs, pecudibus, municipijs, aliiſue ſimilibus poſitæ, aliquæ denique prærogatiuæ in aliquo actionis alicuius gratæ ac expetitæ ordine: ſiue res illa *malum* ſit, vt mors aliaue pœna & moleſtia, & ſic *ſors diuiſoria* dicitur. vel generatim conſideratur actio, quæcunque ſcilicet ſub conſilium & deliberationem cadere poteſt, & *ſors* eſt *conſultoria*, ſub qua poſſet contineri *diuiſoria*. In hac enim vel conſtat de bono vel de malo inferendo, & inquiritur ſorte tantùm, an aliquis ſit illo dignus: vel conſtat aliquem eſſe dignum illo bono aut malo: ſed ſortitò quæritur, quale ipſi bonum aut malum imponendum: vel denique neutrum conſtat, & vtrumque ſorte inquiritur. Verbi cauſa, conſtat hic, ei, qui ſacrilegium admiſerit, inferendam ignis pœnam: ſed neſcitur, quiſnam ſacrilegus. fieri autem poſſet, vt ſacrilegus eſſet notus, ignotum tamen eius ſupplicium: vel tam ipſe ignotus, quàm ſupplicium, poſſetque ad omnium inquiſitionem adhiberi ſors. At ſane poſſunt eadem hæc omnia conſilio, cura, & induſtria humana inquiri, & non raro inueniri. Ad conſultoriam ergò ſortem generatim ſumptam reuocari queat diuiſoria. Quia tamen in diuidendarum huiuſmodi rerum negocio crebriùs verſari ſolet ſortitio, non malè ab actionibus & ſortibus aliis ſecerni poteſt. Non neſcio aliter à Caietano etiam in *ſummula* ſortes has exponi, & rurſum aliter ab Abulenſi q. 35. ſed vel diuiſio illa parum aut nihil accurata, vel dicto tam modo explicanda.

Ex fine rurſum poteſt alia hæc eſſe diuiſio. Sors vel cognitionem quærit ſolius Dei propriam, cuiuſmodi eſt, quæ circa cordium cogitationes occupatur, quæ de rebus inconſtantibus & fortuitis certiſſima eſt, quæ denique perfectiſſima & maxima, vel cognitionem inferiorem, quæ ſub intellectum creatum cadit, quæ coniecturalis, & imperfecta eſt.

Secundò, Ex cauſa efficiente, quæ duplex, *principalis* & *inſtrumentalis*. Et illa hoc lo-

hoc loco iterum duplex. Aut enim eſt homo is, qui ea ipſa, quibus cognitio illa ſortiaria quærirur, palàm effieit, vel is, qui quæ hamo illo palàm effecit, occultè dirigit, & cognitionem, quæ petebatur, per illum foràs effert. *Sortitoris* nomen vtriquæ cauſæ datur, priori quidem ſæpè, poſteriori rariùs quidem, interdum tamen, vt cùm in Troade Act. 4. apud Senecam dicitur. *Quis tam potens ac ferus, & iniqua ferus ſortitor vrna?* Prior verò propriè *ſortilegus* & *ſortiarius* nominatur, eſtq; vel is ipſe, qui ſortem perit, vel alius ab eo delectus, vt ſacerdos, vel puerculus aliquis, ne quid ſcilicet fraudis interueniat, dum huius iſte ignarus, ſacerdos ſanctus, & ab ea alienus habetur: ipſi verò ſortientes attentis omnia oculis aſpiciunt. Maſius ad verſum 16. *In ſacra*, inquit, *hiſtoria, eſt, vbi ab ijs contrectantur ſortes, in quos fit ſortitio, vt 1. Paralip. c. 24. Eſt etiam vbi ab alijs, & vt opinor ſacerdotibus. Nam iacite*, inquit Saul, *inter me & inter filium meum Ionathan. Aliquando ipſe princeps ſortitionis diuinæ adminiſter eſt, vt c. 18. Ioſua.* Cicero 2. de diuin. *Sortes pueri manu miſcentur*, atq; ducuntur. Poëta:

Ille ſacras pueri ſortes ter ſuſtulit: illi
Rettulit è triuijs omnia certa puer.

20 Hæc tamen nomina in peſſimam inflexa partem non niſi ſuperſtitioſos ſignificare cœperūt, & apud Gallos, eas mulierculas, quæ cū dæmone agunt, quæ in Germania *Hexen* & *Vnholdt* vocantur. Et ſic ſors vel ab ipſiſmet ſortientibus eſt, vel à ſacerdote aliquo, vel à puerulo. Poſterior cauſa cenſetur eſſe Deus aut Deaſter, vt *fortuna*, dæmon, cœlum. Nam Angeli boni, qui & temperare ſortem poſſunt, Deo quaſi adminiſtri tribuuntur. ſicq; ſors vel cenſetur diuina vel ſuperſtitioſa.

21 *Ex inſtrumentis* vero, quibus ſors fit, tot eſſe poſſunt ſortium genera, quot inſtrumentorum illorum. Indicaui verò in Eſth. cap. 3. quæſt. 4. inſtrumenta, in quibus ponuntur interdum ſortes & adijci poſſent *aqua*, vt apud Plautum, & Pauſaniam in Meſſenicis: itemq; *altaria, ſacraq; menſa*, ex Nicephoro lib. 16. c. 11 & 18. Legibus friſ. tit. 74. Cælio Rhodigino lib. 20. cap. 27. Suetonio in Tiberio. Alia ſunt inſtrumenta, quæ ad ſortem vſurpantur, vt apud D. Thomam 22. quæſt. 96. a. 3. *puncta, plumbum liquatum, ſchedula, feſtuca, taxilli, & liber*: isq; vel *diuinus* eſt, vt apud Turonenſem lib. 4. hiſtor. cap. 16. & 20. lib. 5. cap. 14. & 47. Metaphraſten de S. Theodoro die 11. Septembr. D. Auguſtin. lib. 9. Confeſſ. cap. vlt. & Epiſt. 119. cap. 20. Ranulphum lib. 7. Polychronici cap. 6. Cedrenum in Heraclio, Gregoram lib. 8. in Andronico, Cardanum de rerum varietate lib. 14. cap. 68. vel *profanus*, & ſic olim è *Muſæo* Poëta ſortes, itemq; *Homerica*, ac *Virgiliana*, de quibus in *Adriano* Spartianus. Nam Poetæ quaſi ἔνθεοι, & Diuûm cura, diuiniq; putantur. & dicebant ipſi.

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo
Sedibus æthereis, ſpiritus ille venit.

Rurſum *littera priſcæ* ac *ignotæ* apud Cic. 2. de diuin. *nota*, vt apud Plutarch. in Apophthegmatibus, cum Dionyſio, qui Syracuſanus, poſtea Tyrannus cum ſorte litteram μ accepiſſet, aliuſque irridendo diceret, μωρολογήσεις, imò, dixit, μοναρχήσω. Hinc varij variè conformari *characteres in terra, cinere, vnguibus*, & ſimilibus, de quibus Saxo Grammaticus lib. 14. Daniæ, Bodinus lib. 1. dæmon. cap. 6. *Annuli* apud Plutarch. in Timoleonte: *faba* apud eundem lib. de educatione liberorum, Herodotum lib. 6. & apud Gallos hoc tempore, dum, Epiphaniæ die, Reges ſortiuntur. *Sagitta* apud Ezech. 21. *Virga* apud Tacitum lib. de moribus Germ. Et Gunzalinum Mendozam lib. 2. hiſt. Chinenſis cap. 4. Oſeæ 4. v. 12. *Taleoli* apud Saxonem loco citato, & tit. 14. Legum friſ. vbi *tenny* vocantur, quaſi abiegni rami, cum abies ſit *Tennenbaum*/ Germanicè: *folia*, vnde Mercurij ſors apud veteres: *cultri ſurſum iacti* & relapſi, hodiè vulgò etiam inter luſitantes pueros: alia ſexenta, prout in mentem quibuſdam venit.

Tertiò,

Tertiò, Ex materia, circa quam verſatur, eſtque vel *propinqua*, rei ſcilicet latentis cognitio, vt ſuprà, vel *remota*, ipſa ſcilicet res, de qua ſortitio eſt, vti regna, fundi: ſic enim vt ex Seneca in Hercule furente act. 1. intelligitur, cœci dicebant Gentiles:

Iuppiter aſtra, fretum Neptunus, Tartara Pluto,
Regna paterna tenent tres tria, quiſq́, ſuum.

Et ſic *promiſſionis terra* diuiſa eſt, vt infrà patebit, cap. 13. ſic & *Holſatia*, vt ait in cap. primum Iud. Chyrræus diuiſa. Sic & alia bona, vel hæreditates, *l. Meminimus* Cod. lib. 10. tit. 34. *Secundò, Spolia* crebrò inter milites. ſicq; CHRISTI Domini veſtes Matthæi 27. *Tertiò Captiui* apud Senecam Troade act. 1. *Dominum ecce Priami nuribus & natis legens ſortitur vrna*, & act. 4. *Verſata dominos vrna captiuis dedit. Quartò, Prouinciæ* apud Romanos, vt ex Cic. de prouincijs conſularibus, & alibi patet. *Quintò, Neci dedendi*, vt Achan & *decimati* milites apud Liuium decade 1. lib. 2. Dionem lib. 41. Socratem lib. 11. tripart. cap. 8. aut pœna quauis afficiendi apud Delrium lib. 4. Diſquiſ. 4. q. 1. Cæſarem in bello Gallico. *Sextò, Iudices* apud eoſdem Romanos, teſte Sigonio lib. 2. de Iudiciis c. 12. Alexandro ab Alex. lib. 5. c. 2. *legati* & alij apud Tacitum lib. 4. hiſt. *Senatores* apud Dionem q. 54. *Septimò, Ordo in Senatu*, vel iura dicendi apud eundem Alexandrum lib. 4. c. 11. & l. 14. ff. de Iudiciis. *Octauò, Locus in acie, & ordo excubiarum*, aggreſſionum, aliorumue multorum negociorum apud Liuium libr. 2. decad. 3. Guilelmum Tyrium lib. 12 c. 24. *Nonò, Locus in conuiuio.* Athenæus lib. 8. *Decimò, Athletarum commiſſio* & pugna vt oſtendit in Hermotimo Lucianus: quadrigarum in circo egreſſus apud Bullengerum libr. de circo c. 13. *Vndecimò, Sancti* quidam ad imitationem & inuocationem, prout hodiè quot menſibus in ſodalitate B. Virginis, & in ſocietate IESV fit: olim publicè in templis, vt ex verſatili corona, eam ad rem factam Herbipoli patet in forenſi B. Virginis templo, & ex Bonfinio de S. Eliſabeth: Cardano lib. 16. de rerum varietate c. 92. Franc. Lopez, 21. hiſt. Mexic. de Ferdinando Corteſio, ex Cæſario deniq; lib. 8. c. 62. *Duodecimò, Miniſteria ſacra* Luc. 1. verſu 8. & *dignitates* act. 1.

Quartò, Ex forma, & quæ totuplex eſt, quotuplex inſtrumentorum ad ſortis exquiſitionem compoſitio & vſus, qui in multis etiam hodie notiſſimus. Poſſunt aliæ fieri diuiſiones, verbi causâ ex loco, vt *Praneſtina*, de quibus 2. de diuin. Cicero, *Geryoniæ*, iuxta Patauium Suetonius in Tyberio c. 14. *Delphicæ* apud Horatium in arte—— *Et diuina futuri*
Sortilegi non diſcrepuit ſententia Delphis: .

Ex tempore, *veteres, hodiernæ*, ex circumſtantiis alijs, de quibus infrà, vt *religioſæ, prophanæ*; conceſſæ, vetitæ.

QVÆSTIO XVIII.
Sintne ſortes fortuitæ?

VTuntur aliquando ſcriptores pro eadem re hiſce nominibus, *ſors, ſors, fortuna*, & aliquando diſtinguunt. vt cum ait ſatyra 1. Satyricus.

Qui fit Mecænas, vt nemo quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu ſors obuenerit illi
Contentus viuat.

Et priore modo non tam dicenda ſors fortuita quàm fors: Poſteriore verò non omnis ſors fortuita, cùm aliquam det ratio, non obiiciat fors. Verùm *ſortis* nomen ſumi tunc potiùs videtur pro re, quam quis habet, quæue ipſi obtigit, ſiue hæreditate, ſiue induſtria, ſiue alio quouis modo. Mittendi autem nomina, & de ſorte quatenus eſt rei occultæ per inſtrumenta eiuſmodi, de quibus ſupr. q. 17. ſiue ad ſolam cognitionem, ſiue ad actionem referatur indicatio; quæri-

quæritur, *debeatne fortuita exiſtimari?* Reſpondendum verò *primò*, *fortunam* olim Deum, aut deam quandam ab miſeris æſtimatam Ethnicis, quorum ait nomine Iuuenalis:

Te facimus fortuna Deam, cæloq́; locamus.

De cuius nominibus & templis multa lib. 1. cap. 13. Alexander ab Alexandro: de picturta Cebes in tabula, & Albertus in 2. Phyſicorum c. 6. & ſic neque ſortes, neque vlla effecta fortuita omninò ſunt, quia nullum ſors Numen. Et ſic D. Auguſtinus lib. 4. Ciuit. cap. 18. fortunam vllam eſſe negat, & lib. 1. Retractat. cap. 1. *In tribus*, ait, *libris meis, contra Academicos, non mihi placet toties me appellaſſe fortunam, quamuis non aliquam Deam voluerim hoc nomine intelligi, ſed fortuitum rerum euentum vel in corporis noſtri, vel in externis aut malis.* Et paulò poſt: *Pænitet me ſic illic nominaſſe fortunam, cùm videam homines habere in peſſima conſuetudine, vbi dici debet, Hoc Deus voluit. dicere. Hoc voluit fortuna. Secundò*, Fortuna interdum vocatur, res cuius nos latet cauſa. *fortaſſe*, inquit, eodem Retractationum loco Auguſtinus, *quæ vulgò fortuna nominatur, occulto quodam ordine regitur, nihilq́; aliud in rebus caſum vocamus, niſi cuius ratio & cauſa ſecreta eſt*, & ſic ſortium plurimæ fuerint fortuitæ: non omnes tamen, quia quarundam cauſam eſſe Deum conſtat, vt huius de Achane. ſed iſto modo innumerabilia, etiam quæ natura, & ſemper fiunt, erunt fortuita. itemq; rudioribus plurima fortuita, quæ non eruditioribus. Magnetis verbi cauſa in Arcticam plagam conuerſio cunctis fortuita: & eclipſis indoctioribus omnibus: cuiuſmodi erant illi, de quibus in Aſtrolabo ſuo Roias. ſicque quæſt. 32. hæc fore argumentatur Abulenſis. *Tertiò*, Fortuna interdum vocatur cauſa efficiens particularis, reſpectu effectus alicuius, qui cum aliquo effectu deliberatè, ſeu, vt loquitur c. 6. lib. 2. phyſicorum Philoſophus, κατὰ προαίρεσιν ab illa ſpectato copulatur, non deliberatè ſpectatus. Sic Ariſtoteles loco cit. & in eius loci expoſitione grauiores philoſophi tam Chriſtiani Sotus, Toletus, Conimbricenſes, quàm Ethnici. Et hoc modo ſortes fortuitas dicunt plerique, vt Abulenſis quæſt. 32. 33. hic & Caietanus in 22. quæſt. 96. a. 8. Sequiùs tamen dicendum opinor, *primò*, quia in ſortibus quæcunque fiunt inquiruntur & inueniuntur, ea omnia certo animi conſilio & prouiſione fiunt. Non enim ſortilegus inſtrumenta tantummodo ſortis adhibet, v. c. non chartas tantummodo in vrnam conijcit, motitat, extrahit, ſed id etiam ſpectat, vt quod illæ indicauerint, cognoſcat, & amplectatur. Imò propterea illis vtitur, vt hoc inueniat. Quemadmodum igitur ſi quis in agro, eo fine foderet, vt theſaurum inueniret, non eſſet ea inuentio fortuita: ſic neq; ſortes fortuitæ. *Secundò*, In omni fortuito euentu duo eſſe debent effectus, quorum vnus per ſe ac primariò ſpectatur, alter ei præter omnem opinionem, ſtudiumq; omne coniungatur. At in ſortitione vnus tantùm primarius effectus, neque ei præter ſortientis opinionem alius vllus coniungitur. Primariò enim ſpectat ſortiens cognitionem rei, quam noſſe cupit; neque huic alius deinceps ſociatur effectus per accidens, quantum quidem eſt ex ipſa ſorte. Nam aliud eſt, ſi aliunde inuidia, dolor, contentio, vel ſimile quidpiam oriatur, quod cogitatum & deliberatè quæſitum haud fuit. *Tertiò*, Quia ſi fortuitum in ſorte quidpiam eſſet, maximè foret ille cauſatum confluxus, de quo ex Boetio Abulenſis quæſt. 36. 37. At ne iſte quidem fortuitus eſt. Nam vt ſortitor manum in vrnam iniiciat, & chartam extrahat, voluntarium, eſſe patet. vt verò charta hæc, quæ Regem hunc, aut ſacrilegij reum pronunciet, extrahatur, etiam voluntarium, vel generatim, & quaſi confuſè, quatenus voluut omnes alicui chartam hanc obuenire, vel ſingulatim, & preſsè, quatenus ſuapte ſponte ad hanc extrahendam chartam ſeſe liberè aſtringit, ac determinat, qui illam extrahit. In nonnullis verò ſortibus fieri poteſt, vt à natura, vel alia quapiam exteriore cauſa determinetur id, vnde proximè cognitio ducitur;

ducitur: ſed quoquo modo ſeſe habeat, ſemper id ſic volunt, & ſpectant ſortilegi. Quemadmodum non dicitur electio Regis fortuita, licet ignorent eligentium ſinguli quemnam ſuffragia vel plura, vel meliora delectura ſint, quia eligi aliquem volunt omnes, idque vnum iam agunt: ſic neque ſortitio fortuita. Et rurſum quemadmodum cùm ambulare volo, non eſt ambulatio mea fortuita, licet non præciſè norim, vtrum prius pedem moueam, aut quibus muſculis, ac ſpiritibus ambos moueam: ita nec ſortitio in fortuitis ponenda, quamuis in ea quidpiam diſtinctè ignoretur, cùm idipſum tamen cupiatur & appetatur. *Quartò*, Clarè D. Thomas quæſt 96. citato articulo 3. indicat, & ſortiarias actiones deliberatè fieri, & per eas deliberate inquiri ſortiarium euentum. *Diuinatio*, inquit, (ſortiaria) *fit ex conſideratione eorum, quæ eueniunt ex quibuſdam, quæ ab hominibus ſeriò fiunt ad aliquid occultum inquirendum.* Si verò non ſint à fortuna ſortes propter cauſas iam dictas, neque à caſu etiam, licet is latiùs pateat, erunt. quia nihil in his, quod veluti ſcopus, non ſit propoſitum & petitum, accidit. Et hæc omnia intelligo reſpectu ipſorum ſortientium. Nam reſpectu Dei nihil omninò fortuitum, aut à caſu eſſe, norunt paulò ſapientiores Philoſophi omnes, & docet Sanct. Auguſtinus libro 3. de Trinitat. cap. 4. & libro 83. quæſt. 34. Abulenſis quæſtion. 31. Conimbricenſes loco citato licet illa eorum non placeat ratio, quæ vniuersè ſumit, Deum non poſſe cauſam eſſe per accidens alicuius. Quia poteſt *per accidens* cauſa eſſe peccati, dum ad actionem creaturæ concurrit, efficienter, quæ v. c. furtum, vel adulterium eſt. & tamen huiuſmodi peccatum non ſpectat. cuius eſſe *cauſam per ſe*, deterius & ignobilius quidpiam eſt. ſed fortè loquuntur illi de ente poſitiuo. Faceſſat verò illud Auſonij:

Res hominum fragiles alit & regit, & perimit Sors:

Itemq; illa Claudiani dubitatio:

Anne nihil poſitum eſt, ſed ſors incerta vagatur?
Fertq; refertq; vices, & habent mortalia caſum?

QVÆSTIO XIX.
An ex natura ſua ſortes malæ?

CAietanus ſummula v. *ſors.* diuinatoriam ſortem ex genere ſuo malam ait: ſub illius tamen capitis finem, *Breuiter*, ait, *vti ſortibus non eſt ex genere ſuo malum.* Abulenſis diuinatoriam omittit, & tam *diuiſoriam*, quàm *conſultoriam à malo* quidem *eſſe* aſſerit, *ſecundum ſe* tamen *neutram malam:* ſed *conſultoriam* quidem *aliqualiter*, vt loquitur, *malam eſſe.*

Dico I. *Sortes illæ, in quibus eorum ad id, quod quæritur apta temperatio, à dæmone, Deóue quouis falſo, & inani expectatur, ex natura ſua mala ſunt.* De dæmone patet, quia hoc eſt cum eo ſocietatem habere, ab eo erudiri, ac doceri velle: ipſi quaſi honorem aliquem; & cultum tribuere. De Deo falſo patet ſimiliter. quia is *nihil eſt* 1. Cor. 8. v. 4. & eius, quaſi aliquid eſſet, perſonam agit dæmon. ſicque partim vanitas eſt, ab re, quæ non ſit, expectare rem fieri aliquam: partim idololatria, & ſuperſtitio eſt.

II. *Sortes, quarum etiam temperatio à cœlo tota & certa expectatur, ex natura ſua malæ.* Quia cœlo tribuitur vis, qua caret, prout explicat in ſecunda ſecundæ loco citato Caietanus. Et ad has ſuperioresq; ſortes pertinent, quæ apud Cic. 2. de diuin. apud Agrippam lib. 2. de occulta Philoſophia c. 54. & l. de Geomantia fol. 393. imò & illæ, quæ in iure Canonico 26. q. 5. c. *Qui diuinationes* c. *ſortes*, & x. *de ſortibus* c. *In tabulis.* Pertinent etiam ſortilegiorum peccata & ſupplicia.

III. *Sortes in quib. vel finis, vel materia, vel modus ſeu forma vitioſa eſt, ex natura ſua malæ ſunt.* Si n. earũ finis ſit cognitionẽ homini haud congruentẽ, Deiq; propriã

velle aſſequi, vitioſum ex natura ſua eſſe, quis moralium peritus neget? In his enim moralibus ex fine ſpectatur actionum bonitas, aut vitium. Materia erit vitioſa, ſi modus & forma vitioſa, vt ſi fraus interueniat. quemadmodum à Creſphonte contra Ariſtodemi libros factum, apud Pauſaniam in Meſſenicis, Victorium lib. 25. vat. lect. cap. 15. Et ſi, vt apud Comicum eſt, vnius ſors eſſet *populea*, alterius *abiegna* in aqua.

IV. *His alijſq; ſimilibus falſis, prauisq; opinionibus, & modis remotis, ſortes ex natura ſua mala non ſunt. Primò*, Vniuerſe laudatur in ſcriptura torum ſortis genus. Ergo ex ſe vitioſum non eſt. Nuſquam enim ſimpliciter laudatur idololatria, homicidium, adulterium, furtum, & ſimilia. At de ſortibus Prou. 16. verſu 33. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur*. Et cap. 18. verſu 18. *Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoq; diiudicat. Secundò*, Sortes à Deo interdum iubentur, & quidem non vni tantùm alicui, aut duobus occultè; ſed vniuerſo Iſraelis populo, ſimul & palàm, vt hoc loco, & Leuit. 16. *Tertiò*, paſſim & ſæpè in ſcripturis vſitantur, neque ipſarum vlla, vſquam reprehenſio eſt. Quis eas igitur ex ſe vitioſas credere audeat? *Quartò*, apud Chriſtianos etiam vſitatæ ſemper fuerunt, vt indicant S. Lucas Actor. 1. & qui de Apoſtolorum diuiſione ſcribunt, prout in libello de Apoſtolis notaui, notatque Gregorius Turonenſis, Cæſarius, & alij ſupra citati, q. 17. *Quintò*, Etiam nunc vſitatur in militaribus, & ciuilibus negocijs multis, vt in herciſcunda familia, boniſq; alus diuidendis, in præſidibus ſanctis accipiendis, in ſactis peſtilentiæ tempore deligendis miniſtris apud S. Auguſtin. Epiſt. 80. in eleemoſynis dandis apud eundem lib. 1. de doctrin. Chriſt. c. 28. in actionibus certis agendis apud S. Bonauenturam in vita S. Franciſci cap. 13. Petrum Bleſenſem, Epiſt. 30. in ſimilibus. *Sextò*, Ferè id concedunt ſub initium citati, Caietanus in ſecunda ſecundæ ad atticulum octauum qu. citata de ſortib. quæ fortunæ committuntur, Abulenſis, imò D. Thomas in citatæ quæſtionis art. 8. dum ait. *Talis ſors* (quæ ſcilicet à Deo iudicium expectat) *ſecundum ſe non eſt mala*, idq; probat auctoritate S. Auguſtini conc. 2. in Pſ. 30. dicentis, *ſors non eſt aliquid mali*, prout etiam citatur 36. quæſt. 2. c. Origines homil. 23. in hunc librum, dum è ſcripturis collegiſſet, quæ pro ſortibus allata paulò antè; concludit non eſſe malas. *Nobis*, inquit, *ab Apoſtolis ſors ducta deſignat, quia vbi ex fide integra, & oratione præmiſſa, ſors ducitur, ea quæ Dei voluntas continet in occulto, ſors hominibus declarat in manifeſto*. Quin & putat ibidem ſorte Angelis euenire, quod hic vel ille ſit hominis huius cuſtos, huius prouinciæ, aut rei præſes. *Sors*, Gregorius Toloſas lib. 34. c. 5. in principio, ait, *videntur ſortium vſus quodammodo inter adiaphora conſtitui. Septimò*, Illud ex genere ſuo malum non eſt, cuius omnes ſpecies aliquando bonæ ſunt, ſed ſortis ſpecies diuiſoria, & conſultoria ſunt aliquando bonæ, vti ab omnibus conceditur, & diuinatoria etiam bona eſſe poteſt, quia nihil impedit humanam quampiam cognitionem, etiam rei futuræ, quæ ſub coniecturam cadere poteſt, quæri, eo modo, quo in ſuperioribus duobus ſortis generibus. quæritur aut diſtribuendi, aut aliud agendi veritas. Nulla enim rationis diſparis ratio eſt. *Octauò*, Si quid ſortem ex genere ſuo vitiaret, eſſet, quia nulla in ſorte vis, vt aptè quæſitam poſſit veritatem oſtendere. Nam nulla connexio eorum, quæ in ſortiendo fiunt cum veritate vlla. Eſt verò contra rectam rationem, quærere aliud per id, quod illius monſtrandi vim nullam habet. Vana enim huiuſmodi actio, & inueſtigatio. Ego verò aſſumptionem nego. Nam vel Deus ſpeciali concurſu quodam, vel generali tantùm, ad ſortes componendas & dirigendas concurrit. ſi ſpeciali, certum eſt iam in ſortibus vim eſſe indicandæ rei, quæ inquiritur, maximam. Vnde & apud Ciceronem lib. 1. de diuinatione illius frater Quintus; *Sortes*, ait, *ducta, vt in rem aptè cadant, fieri poſſe credo diuinitùs*. Si generali tantùm curſu concurrit, vim equidem nullam

nullam ineſſe veram & certam, fatendum eſt: eſt aliqua tamen imbecilla, quæ non tam ex re ipſa, quàm ex aliqua hominum ſpecula exiſtit, dum ſperant Deum prouidentia ſpeciali quadam concurſurum. idq; quia ipſe poteſt: quia interdum facit: quia ſortium vſum aliquando laudauit. Nunc verò viam, quæ interdum certo ducit, interdum quidem non ducit, ductura tamen ſperatur, capeſſere, non eſt ex ſe vitioſum. Qui in Indiam profecturus mari ſeſe committit, iter ſane anceps, periculoſum, ventorum, tempeſtatumq; vi prorſus incertum, aggreditur; neque tamen in hoc ipſo, modo adſint, quæ adeſſe debent alia; prauitatis quidquam ex ſe ineſt. Opinatur fore, vt ſuccedat iter, forte non ſuccedet. *E rudente*, vt dici ſolet, *apta nauigatio*, & tamen ſeriò eam quis improbet?

QVÆSTIO XX.

An ſortium, quæ ſuo ex genere non vitioſæ ſunt; quædam vetitæ, quædam conceſſæ?

MVlta ex ſuo genere mala non ſunt, quæ tamen interdum vetantur, interdum conceduntur. Leporinæ, ſuillæq; carnis eius, mali ſuo ex genere nihil habet, à Deo tamen Iſraelitis olim prohibitus Leuit. 11. v. 2. 6. 26. Aliarum etiam hodie carnium, in ieiuniis, eſui vitium ex ſe ineſt nullum, ab Eccleſia tamen iis diebus excluſus, alias verò admiſſus. Dico igitur;

I. *Vetitæ ſortes illæ omnes, in quibus hominum aliquorum crimina exquiruntur*, verbi cauſa; furta, ſcortationes, & ſimilia. tit. *de ſacrilegiis* c. *In tabulis*. Et 26. quæſt. 5. cap. *ſortes*. Et ratio eſt, quia nulla prorſus in ſorte ad crimen vllum indicandum vis, niſi ſpeciali modo id efficiat Deus, vt ſuprà dictum eſt. At eum hoc ita efficere, incertum eſt; ideoque certa eſſe non poterit cognitio, è qua hominem criminis damnare, ipſius aut vitam, aut famam in diſcrimen adducere liceat. Aliud eſt, quando certum eſt, Deum ad indicium eiuſmodi, ſpeciali efficientiâ, concurrere, vti quando ſortem iubet, vt hoc loco in Achanis deprehendendo ſacrilegio: vel quando maxima quæpiam aliunde diuini ſpecialis concurſus adeſt opinio, vt 1. Reg. 14. fortaſſis etiam Ionæ 1. Alioqui fieri non rarò poteſt, vt innocentiam damnet ſors.

II. *Sanctorum etiam ſortes vetitæ.* cap. *Aliquanti* 26. quæſt. 5. & c. *Si quis clericus*, ibidem ex concilio Agathenſi cap. 42. & Aurelianenſi 1. c. 32. & c. *ſortilegi* quæſt. 1. eadem cauſa 26. Et apud Burchardum lib. 19. cap. 5. ſed obſeruandum, *ſanctorum ſortes* dupliciter appellari. *Primò*, Eas, quibus ſanctorum nonnullos tanquam virtutum magiſtros ad imitandum, noſtroſq; patronos ad inuocandum ſortimur. Et has viguiſſe olim, & nunc temporis apud pios vigere dixi ſupra q. 17. & 19. *Secundò*, Eas, quibus ſancti vſi dicerentur, ſed falsò, eum ſuperſtitiones, & dæmonicas fraudes ac impoſturas continerent. Et de his loquuntur citati Canones, vt patet ex eorum verbis. Nam in vno eſt: *Student augurijs & ſub nomine fictæ religionis, per eas, quas ſanctorum ſortes vocant, diuinationis ſcientiam profitentur.* In altero: *ſortes quas mentiuntur eſſe ſanctorum.* Et ab his nomen *ſortilegi*, quando crimino ſum eſt, ductum ait lib. 8. cap. 9. Iſidorus. Et ad has pertinent quæ ſpecialiori vocabulo ab aliis vocatæ fuerunt *ſortes Apoſtolorum*, quaſi in libris aperiendis, aut ſortitionibus aliis impiis, ac ſuperſtitioſis, de quibus ſuprà quæſt. 19: futura prædixiſſent, arcana detexiſſent, Matthiam elegiſſent. ſicuti & illud falſum, quod in magno quodam manuſcripto volumine inſignis Abbatiſſæ in S. Otiliæ propè Mulshemium monaſterio, *Heiradis Hoheburgenſis*, à pictore, dum S. Matthiæ pinxit electionem, pictum vidi: *aleatoriam* ſcilicet *ſortem* ab Apoſtolis vſurpatam.

medici, ſed peritiſſimus quiſq́, eligitur. item cùm de proſperitate ſaluteq́, nauigantium agitur, non ſorte decernitur, qui gubernaturus puppim aſcendat, ne forte aliquis imperitus vel in tranquillitate ac ſerenitate aſciſcat naufragium, ſed quæritur aliquis, qui artem gubernandi à iuuentute didicerit: hoc eſt, qui ſæpè nauigauit, perluſtrauitq́, aut omnia, aut plurima maria, qui bene nouit emporia, portus ſtationes, receptacula, quæ vel in continente ſunt, vel in ſingulis, qui in mari quoq́, callet inuenire ſemitas, ex obſeruatione ſyderum, peritus ſtellarum, & ſuos curſus ad illarum motus dirigens, ita vt per inuia viam expediat, & nouo more maria terreſtri animanti aperiat, reddatq́, traiectum facilia, & poſtea ciuitates magnas, populoſas, plenas habitatoribus, earumq́, adminiſtrationem, & curam rerum priuatarum, ac publicarum, ſacrarum & prophanarum, quam meritò quis artem artium & ſcientiam ſcientiarum dixerit, committemus incerta rei fortuitaq́, reiecto veritatis examine. D. Ambroſius lib. 5. hexaemeri c. 21. *In ſortibus euentus eſt, non iudicium, & ſæpè, irrationabili caſu, ſorte melioribus vltimus quiſq́, præfertur.* Diuus Chryſoſtomus ad Epheſ. homil. 2. ὁ κλῆρος οὐκ ἀρετῆς ἐστι, ἀλλὰ συντυχίας. ὡς ἄν τις εἴπῃ. ὡς ἂν εἰ ἔλεγε. κλήρου γενομένου ἡμᾶς ἐξελέξατο τὸ δὲ ὅλον ἀπὸ τῆς προαιρέσεως προορισθέντες, τουτέστιν, ἑαυτῷ ἐκλεξάμενος ἀφώρισεν, οἷον ἑώρα ἡμᾶς πρωτην γενέσθαι κεκληρωμένους. θαυμαστὴ γάρ ἡ τοῦ θεοῦ πρόγνωσις, καὶ πάντα εἰδυῖα πρὸ γενέσεως αὐτῶν. Ac idcircò lib. 1. de diuinatione Cic. *Quis magiſtratus, aut quis vir illuſtrior vtitur ſortibus?* Cæteris verò in locis ſortes pœne refrixerunt.

Obiici poteſt vnum electi *S. Matthiæ Apoſtoli exemplum* Act. 1. Reſpondent aliqui, Apoſtolos Spiritu ſancto completos nondum tunc fuiſſe. V. Beda Act. 1. Deinde ipſorum eſſe priuilegium, quod communem legem facere non poſſit. Idem Beda, citatus q. 2. c. *Non ſtatim* 26. & D. Hieronymus in Ionam 1. citatus c. *Non exemplo.* in eadem q. 2. 26. Abulenſis. q. 41. At ego *reſpondeo primò*, valere hoc exemplum ad illam probandam ſententiam, quam q. 19. tradidi, ipſum ſcilicet ſortium genus ex natura ſua malum nō eſſe. Quomodo Apoſtoli, ſimul omnes, in concilio, precibus adhibitis, rem ſuopte malo damnatam publicè moliri ac efficere auderent? *Secundò*, Apoſtolorum numerus eſſe debebat duodenarius: non vltra vel citra, vnus quiſpiam. E toto diſcipulorum numero duo erant ad eum explendum numerum non ſorte, ſed conſilio, & ratione delecti Matthias & Ioſeph: ſed tantis vterq; virtutibus, diuiniſq; ornamentis, vt alteri vter anteponendus humano diiudicari iudicio ac prudentia non poſſet. Licebat igitur ad modum aliquem procurrere diuiniorem, quo cæpta, & ad iſtos vſque duos perducta electio, Dei abſolueretur calculo, vti & factum. *Tertiò*, Eiuſmodi ſortitio nulla, dum lege improbata & vetita erat. Nunc verò, vti ſuprà dictum, ſecus. Antequam eſſent aut leporinæ aut ſuillæ Iudæis interdictæ carnes, aliarūq; animantium tam natantium, quàm gradientium, & repentium eſus, rectè iis eorum vel Patriarchæ ac maiores, vel ipſimet in Ægypto Moyſes, Aaron, Iudæiq; omnes veſci poterant. Poſt latam verò legem, veſci nefas. Sic in vtriuſque ſpeciei communione per Manichæicas olim, & ſuperiore rurſum ſæculo per Bohemicas & Germanicas hæreſes factum, vt Laicis ea interdictum ſit. Erat id antea ſemper in cuiuſq; arbitrio. *Quartò*, Si in tanta neceſſitate, tanta cura tam apti ad Epiſcopatum, Eccleſiæq; gubernationem tanta cura delecti eſſent plures, tamq; difficilis, ac humano conſilio impoſſibilis inter eos exoriretur diiudicatio, liceret, hac etiam ſpe, quod Apoſtoli fecerunt. Quia tali neceſſitatis & humanæ prudentiæ articulo, videretur humana iam non obligare lex, vti ex iis, quę de iuris poſitiui obligatione doceri ſolent, manifeſtum. idq; vult in ſummula Caietanus, dum ait. *Ex materia quoq́, electionum ſpiritualium miniſtrorum, ſi inhibitio poſitiui iuris ſecludatur, non video peccatum aliquod, ſi ſortibus committeretur ſuper aliquos lectos, atq́, idoneos, vt factum eſt in electione Apoſtoli Matthiæ.* idq; omnino docet citata nuper in hunc librum homil. 23. Origenes, dicens ipſos etiam Apoſtolos fuiſſe ijs, qui Epiſcopos eligunt hodiè, ſanctiores ac prudentiores.

IV. *Ad ſortes reuocari ſolet alea*, qua contineri ſolent ludi, qui ab ancipiti caſu pendent omnes. Et illa variè varijs prohibita eſt, vt in Pandectis videre eſt, t. *de Alea & aleatoribus*, & Cod. *de aleatoribus, & alearum luſu.* lib. 3. tit. 43. Videatur Toloſas ſyntag l. 39. c. 3 Ærodius libro 3. tit. 9. Molina de iure ac iuſtitia Diſput. 509. 510. 511. 512. Lepidum ſanè de hiſce aleis ænigma ſuperioribus circumlatum diebus; oſſa mortuorum reuiuiſcere, quæ certis compuncta notis, morti dent plurimos.

V. *Omnes illæ ſortes inconceſſæ, qua cauſis, aut circumſtantijs carent debitis: conceſſa alia.* Sed eiuſcemodi vel cauſæ, vel circumſtantiæ, commodiùs ad ſequentem relegabuntur quæſtionem.

QVÆSTIO XXI.

Conceſſarum ſortium conditiones quæ?

I. SOrtes, quæ *in ſolo ludo* verſantur, requirunt virtutis eius, quæ ab Ariſtotele dicitur *εὐτραπελία*, conditiones: quæ *in ludo autem & lucro* aliquo, tam virtutis illius, quàm iuſtitiæ conditiones, de quibus citato loco Molina. II. *Seriarum ſortium conditiones* variæ ſunt.

Prima *neceſſitas*. Quamdiu humanæ rationis vi ac iudicio negocia geri poſſunt, tamdiu à ſortibus ſeriis abſtinendum. Quia ratio humana eſt humanæ vitæ regula, & quaſi amuſſis. Semper igitur ad eam actiones noſtræ omnes demetiendæ. Alioqui mera Dei eſſet tentatio, vt, ait a. 8. q. cit. D. Thomas. Nam, vt S. Ambroſius in Lucæ c. 1. c. *de ingreſſu Zachariæ*, dicit, *quæ ſorte quæruntur, ea ignorantur: Et vbi inuenta ſunt, quomodo inuenta ſint, neſcitur*. Non eſt autem prudentiæ, modum agendi tenere, qui cognitus non ſit, & exploratus. Sed *neceſſitatem* intelligo non extremam, & phyſicam, ſed *moralem*, quæ intelligitur, niſi clarè ſignificet, aut inſpiret Deus: & ſi æquè commodè poſſumus aliquid conſilio, quàm ſorte definire. Hinc igitur colligemus. *Primò*, Non temerè ac promiſcuè ſortibus vti licere. *Secundò*, Diligenter aduertendum, poſſimúsne humana induſtria, quid, & quomodo agendum ſit, perſpicere. *Tertiò*, Si iurgiorũ, ſuſpicionum, aliorumue id genus malorum aliquid poſt iudicium induſtriamq; humanam ſupereſt, licere iſta ſortiri conſopire. Licet enim extrema tum haud videatur neceſſitas, eſt tamen moralis ea, quæ ad bene agendũ ſatis eſt Prou. 18. v. 18. *Quartò*, Si duos conſtat eſſe innocentes, vel alterum vel de neutrius culpa ſatis graues appareant coniecturæ, inter eos, vter nocens ſit; ſortem mittere haud licebit. Similiter ſi duo ad Eccleſiam regendam inepti ſorte, non quærendum vter aptior. Si herciſcundæ rei portiones clarè inæquales, de iis non ſortiendum. Si deniq; duorũ inæquale ſit aliqua in re ius, inter eos locus ſorti nullus. Ratio, quia de his omnibus ſola poteſt hominum ratio iudicare, ac ſtatuere.

Secunda. ſecundum rei, quæ ſortibus quæritur, magnitudinem, debet in illis erga Deum reuerentia & precatio adeſſe. In ſacris litteris, quia non niſi grauibus, & magnis de rebus incurrunt ſortes, ideo *preces* & *venerationem* ſemper *magnam* videmus. vt hoc ipſo loco, veſtium elationem ſecubationemq;, vti de ſanctificatione quæſt. 12. & cap. 3. verſ. 5. dictum. & *ante Dominum comparatio eſt* Leuit. 16. verſu 16. *preces* 1. Reg. 14. Ionæ 1. etiam Gentiles dicunt ante ſortes. *ſurge, inuoca Deum tuum.* Quin verò hanc ob cauſam ijdem olim, certis in templis, in certorum Deorum conſpectu ſortes iaciebant, æquabant, ducebant, vt ex Ciceronis de diuinatione libris intelligitur. Actor. 1. Sortituri orarunt Apoſtoli. *ſi qui*, ait in eum locum V. Beda, *neceſſitate aliqua compulſi Deum putant ſortibus exemplum Apoſtolorum eſſe conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrum cœtu & precibus ad Deum fuſis, egiſſe.* idq; monuit etiam, vti ante dictum, homil. 23. in hunc librum Origenes. Si autem res admodum paruæ ſint, etſi bonum eſt Deum inuocare ſemper, ſi tamen non fiat, peccatur nihil. Ratio

quia id-

quia idcirco Deus oratur, vt ſpeciali modo ſortes attemperet, apteq́; cadere iubeat. Sed etiamſi hoc in paruis non fiat, parum aut nihil intereſt. Et qui talibus in rebus ſortem, abſque ſpeciali diuini concurſus effectione, volunt quoquo modo exire; ij ſuo quaſi iure de compacto cedunt omnes, vt quidquid acciderit, acceptum ſit. At in huiuſmodi teculis non iniqua ceſſio hæc. Ad iſtam reuerentiæ diuinæ conditionem videtur ea non incommodè reuocari, quam loco citato facit D. Thomas tertiam, ne diuina ſcilicet oracula ad terrena conuertantur negotia. Sic enim S. Auguſtinus Epiſt. 119. cap. 20. & citatur 26. q. 2. cap. *Hi, qui de paginis Euangelicis ſortes legunt, etſi optandum eſt, vt hoc potiùs faciant, quàm vt ad dæmonia conſulenda concurrant, tamen etiam iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negocia ſecularia, & ad vitæ huius vanitatem propter aliam vitam loquentia oracula diuina velle conuertere.* Si terrena tamen negotia ſumerentur, prout à nobis Chriſtianis ſumi deberent, vt ijs ad Dei gloriam, æternamq́; vitam noſtram vteremur, nulla eſſet irreuerentia ſacris eiuſmodi vti. Nam & oraculum *Vrim* & *Thumim* ad eiuſmodi adhibebantur, vt l. 1. patuit. Et Deus noſter vitæ huius terrenæ etiam dator & conſeruator eſt, ab eoq́; quotidianus aſſiduè panis petitur. Qui verò propter preces in ſortibus olim coniunctis, totum hoc ſortiendi negotium ceremoniale putant, ideoq́; veteris legis ceremoniarum abrogatione, hanc etiam ſortitionis ceremoniam ceſſaſſe falli equidem videntur. Quæ enim ceremonia? Cuius rei ſignum? An cuicunque connexæ preces, id veteris ilico legis ceremonia, quæ nunc antiquata? Sed neque illud omnem ſortium vſum improbat, quod aiunt ijdem, Deum cuncta promiſiſſe orantibus: non autem ſortientibus. Probat tamen non omittendas, in rebus ſaltem maioribus, prout explicatum; preces.

QVÆSTIO XXII.
Quando, & quomodo in Achan ducta ſors?

POſtridie quàm oraſſent, diuinumq́; reſponſum accepiſſent Iſraelitæ, omnes bene mane ad ſortiendum ante arcam fœderis, ſiue ad tabernaculi atrium acceſſerunt; ac inprimis Dux ipſe Ioſue verſu 16. omnium ſemper diligentiſſimus, præ omnibus ſemper matutinus. Sors verò Abulenſi per chartulas in vrnam coniecta & ducta videtur. eſtq́; probabile, licet non certum. ſicuti & à quo eadem miſſa, miſta, ductaq́;, *incertum*, vt ait rectè Maſius.

QVÆSTIO XXIII.
Quomodo, interpoſita noctis occaſione, non aufugit Achan, ſed indictam, & quidem vltimam ſortem expauit?

SAcrilegij cùm ſibi eſſet Achan conſcius, ſorsq́; à Deo præſcripta, & magna cum religione inducta iam eſſet, noxq́; interijceretur vna, quomodo fuga ſeſe non proripuit? Quomodo nocturnis tenebris definitum euadere ſupplicium non tentauit? Quomodo cum cæteris ad Domini arcam, diuinum tribunal, cœleſte iudicium, indiciumq́; accedere auſus eſt? Quin verò cum ſortitione primâ ſuam iam tribuni verè notatam, ſecundâ gentem, tertiâ domum, quid moratus eſt? cur ſeſe in pedes non coniecit? Cur quoad ſuum vnius nomen palàm ederetur, diuinaq́; veluti manu apprehenderetur, & ſacrilegus publicè proclamaretur, expectauit? Mirum id profecto. Cauſæ tamen eius moræ plures dari poſſunt. *Prima*, Caſtra erant: eaq́; cuſtodiis & excubiis ſepta vndique. Et quia ſacrilegium admiſſum, diuinitus iam patefactum erat, omnia

ſuſpicionis plena erant. ſi quis pedem extuliſſet, in eum facile conferri ſcelus hoc poterat. Intenti eo etiam die omnes in ſanctificationem ad craſtini diei ſortes. Qui aliud egiſſet, alio diuertiſſet, omnium in illum oculi, cogitationes, & manus conuerſæ fuiſſent. Quid igitur Achan ageret? Quo & quomodo fugeret? ac matutino præſertim diluculo, cùm ante Dei ſedem & oculos ſtatet congregatus torus Iſrael? Quantam verò vim ad criminis inſimulandum aliquem habeat fuga, docet Iulius Clarus lib. 5. *Secunda*, Tam praua forte ſubierat Achanis animum opinio, vt ſuum etiam Deo facinus occultum putaret. Tanta ſiquidem interdum cupiditate, ac pœnè inſania & furore peccatoris excœcatur mens, vt cum illo apud Iob. cap. 22. verſu 13. ſuo in corde dicat. *Quid enim nouit Deus? Et quaſi per caliginem iudicat. Nubes latibulum eius, nec noſtra conſiderat, & circa cardines cœli perambulat. Tertia.* Eſto, meliora, & veriora de Deo ſenſerit, ipſe forſan ei ſuſpectus princeps, quaſi finxiſſet, à Deo præſcriptam ſortem, aut huic vim ineſſe nullam: meticuloſorum inane tantummodo terriculamentum eſſe. *Quarta*, Sint tamen ſortes aliquid. multa ſunt Iſraelitarum millia magna & inſignis multiplicium ſpoliorum fuit occaſio. Quis credat ab ijs abſtinuiſſe manus alios omnes? ſe vnum ſolum à cupiditate victum? Erunt forte plures, apud quos anathema ſit, & qui multò fortaſſis plura & maiora ſurripuerint. Alios iſtos prodet ſors: me tacebit. *Quinta*, Verùm & me ipſa prodat, excipiam contra vanum ac fallacem inquiſitionis modum: oſtendam, ſorti credendum haud eſſe. in re præſertim momenti tanti, cùm de hominis fama, vitaque agitur: non fuiſſe hanc apud Iſraelitas vſurpatam hactenus. nouæ quærendorum ſcelerum rationi, fidem nullam adhibendam. forè alioquin, vt ipſa poſſit in diſcrimen adduci ſalus. Sint enim duo innocentes. Cogantur de capitali crimine ſortem experiri. Alterutrum certè dira peret ſors, innocentem tamen. Huius ergò inquiſitionis modo naſcentibus principiis obſiſtendum. Hæc & ſimilia ſolent ſceleratis quandoque hominibus, ne fuga ſaluti ſuæ conſulant, in mentem venire. ſed & alia eos non rarò attinet, penituſque defixos coercet cauſa. incogitantia nimirum & ſtupor admirabilis. qui, prudentes etiam ſolicitos, & cautos alias homines; poſt ſuſceptum aliquod ſcelus, inuadit, vt horum nihil cogitent. hæreant in ipſo ſceleris veſtigio; ipſum pœne carnificem accerſant. Videmus quotidie in homicidiis, furtis, & veneficiis. In carceres mulierculæ ac viri tot rapiuntur, flammis tot conſumuntur, tam multis onerantur ſuſpicionibus, tam manifeſtis nonnunquam accuſationibus, & ſociorum indicijs in loco, cùm fugere poſſunt facillimè; manent eodem, fugam nullam captant. Conſcientia ſcilicet omnem eis mentem eripit: vrgetque ipſos ad pœnam vindex Deus, prout aliis multis modis accidiſſe compertum, Plutarcho teſte in libro de ſera Numinis vindicta. Vnde & illud Auſonij:

Ibycus vt peryt, vindex fuit altiuolans grus.

Atque hæc Abulenſi ſub 42. quæſtionis finem cauſa placuit. Sed quid ſi, cùm aliud non conſtet, de Achane cogitemus meliora? Potuit enim ſic ſecum cogitare. Peccaui. Deo peccatum meum conſpicuum. Iam ſe populo iratum profitetur: ſortem, qua inueniar; præfinit. Operiar quem is cumque volet, exitum. Vult me publicè infamem eſſe? Commeritus ſum. Infamiam ſubibo. Vult me incendio addici? Eo dignus ſum. Expectabo ſententiam. Cinis, pro merito, efficiar.

QVÆ-

QVÆSTIO XXIV.

Achanem à ſorte proditum, quomodo ad peccati confeſſionem induxit Joſue?

PRimus modus, quo ad peccati confeſſionem, ab ſorte iam accuſatum, & indicatum Achanem induxit Ioſue, fuit duplex. *Primò*, Blanda & ſuauis compellatio verſu 19. *fili mi.* Quod nomen, quæ neceſſitudo in illius influere cor magis potuit? *Boni principes ſunt*, vt veterum quidam monuit; *ſubditorum ſuorum Patres*, eoſq; amore proſequuntur paterno, quidni & Ioſue? Degenerarat quidem Achan, ſuoq; iſti tanto Principi & Patri mœrorem ſuo ſcelere inuſſerat maximum. Quia tamen eum ipſum graui nunc oppreſſum triſtitia conſpicit, non ſtomachatur contra eum vehementius: non opprobrat auaritiam, improbitatem, cladem acceptam. ſed affatur leniter, vt quia extremam adhibere, Dei iuſſu, ſeueritatem oportebat, verbo ſaltem, quia re non licebat; conſolatur. Exemplum indicit Principibus, Magiſtratibusque omnibus ad imitandum inſigne, vt ſe ad manſuetudinem, animique moderationem, & ſuauiloquentiam propenſiores malint. Rectè apud Stobeum ſermone 20. Epicharmus ἐπιπλάζειν ὅτι χρὴ τὸν θυμὸν, ἀλλὰ τὸν νόμον. *Oportet vt ſuperet non ira, ſed Lex.* Ideoq; & Abraham miſero ac infelici illi diuiti ad inferos iam demerſo, *fili*, ait, *recordare, quia recepiſti bona in vita tua.* Lucæ 16. verſu 25. Secundus rei faciendæ ſeria & efficax propoſitio. Nam pro eo, quod potuiſſet verbo dicere, *fatere peccatum tuum*; adhibet verba quatuor, quorum poſteriora maiorem priorum explicationem ſemper continent. Et omnium *primum* etiam rationem, & argumentum, cur crimen meritò confiteri debeat Achan. Ait enim verſu 19. *Da gloriam Domino Deo Iſrael*, quaſi diceret:

Illud quo datur Deo gloria; meritò ac libenter à nobis faciendum
Sed peccata noſtra confitendo, datur Deo gloria.
Ergò.

Pro *da gloriam*, in Hebræo eſt, *Pone*, ſeu *conſtitue gloriam.* ſed eodem ſenſu. ideoque & 70. vertunt δὸς δόξαν. Imò propter Hebræam additam particulam *na*. poſſet adhuc verti ſuauiùs, *da quæſo gloriam Deo*: vel, *dà nunc gloriam Deo.* Vtroque ſiquidem modo, vt ſuprà indicatum; illud *na* paſſim vertitur. *Secundò*, Verbum *confitere*, Deo ſcilicet. Nam Hebraicè eſt, *da confeſſionem ipſi*, cui nimirum dandam gloriam dictum iamiam erat. Et Græcè δὸς αὐτῷ τὴν ἐξομολόγησιν. *Confeſſio duobus*, ait, Sanct. Auguſtinus in Pſalm. 94. *modis accipitur in ſcripturis Eſt confeſſio laudantis, & eſt confeſſio gementis. Confeſſio laudantis ad honorem pertinet eius, qui laudatur. Confeſſio gementis ad pœnitentiam pertinet eius, qui confitetur. Confitentur enim homines cùm laudant Deum: confitentur, cùm accuſant ſe.* Et confeſſionis diſtinctionem hanc paulò poſt confirmat. *Si ſemper confeſſio pœnitentis eſſet, non diceretur in Euangelio de ipſo Domino: In illa hora exultauit Ieſus, in Spiritu ſancto, & ait: Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terra, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Nunquid quia Chriſtus confitebatur, pœnitens erat? Illum nihil pœnitere poterat, quia nihil culpabiliter fecerat: ſed confitebatur in laudem patris.* Addi poſſunt illa in Pſalmis rami multa 45.5. *Confeſſionus ſonis epulantis.* 103.1. *Confeſſionem & decorem* 110.3. *Confeſſio & magnificentia* 184. 13. *Confeſſio eius ſuper cœlum* Pſ. 32. *Confitemini Domino in cithara.* 99. 4. *In hymnis confitemini illi*, & ſæpiſſimè alias. Dicendum igitur *confeſſionis* nomen tam Hebraicum, quàm Græcum & Latinum accipi, non tantùm *quando nos Deo tanquam ſontes ſubijcimus*, vt ſemper in ſcripturis fieri vult Maſius folio 133. (Id enim claré à Diuo Auguſtino ex CHRISTI Domini Patri Confitentis exemplo Matthæi vndecimo verſu 25. refutatur) ſed vniuerſè, quando vel Dei magnitudinem, ſapientiam, potentiam, bonitatem, & beneficentiam

ficentiam profitemur ac deprædicamus, vel noſtram erga ipſum ingratitudinem, impietatem, & peccata recognoſcimus & fatemur. *Vtra verò hic ab Achane poſtulatur confeſſio?* vtiq; poſterior, quæ gementis, & culpam agnoſcentis eſt, in qua tamen magna ſemper Dei laus & gloria continetur, prout infrà dicetur. Sed iſta, quæ Deo erat confeſſio; *debuitne tantùm in Achanis corde fieri?* vel ipſis etiam labijs, ac vocibus, ſed clam hominibus omnibus? in loco vbi ſolus eſſet Achan? ſolum ſolus ſe audiret? nullus hominum alius adeſſet? nullius confeſſionem illam aures acciperent? Hoc Nouatorum pleriq; putant nunc, eſſe, *confiteri Deo*. At verò latiùs patet iſta confeſſio. Nam qui etiam homini Dei ſeruo, & propter Deum confitetur, prout hoc loco fecit Achan, quemadmodum è ſeqq. intelligitur. *Tertium* enim verbum eſt, *Indica mihi quid feceris:* Hebraicè cum eadem illa particula *na*. Enuncia mihi obſecro, quid feciſti? vel, Enuncia nunc. Non enunciaſti hactenus, tacuiſti hucuſque. Nunc vides te Dei, quaſi digito monſtrari: confitere mihi quidnam patraris. *Quartò, Ne abſcondas.* Hebraicè: *ne à me occultes*, quidquam ſcilicet. Græcè μὴ κρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ. ſicq; verus confitendi modus indicatur, ne illum, cui confitemur celemus quidquam: ſed efferamus, & expectoremus omnia. Et ſanè ita fecit Achan prout ſequitur verſ. 20. & iam ſuprà expoſitum q. 3. 4. & ſequentibus.

QVÆSTIO. XXV.

Quomodo, peccati ſui confeßione, gloriam Deo tribuere Achan potuerit?

IStud. *Da gloriam Deo*, exiſtimant aliqui eſſe formulam obligandi homines ſacramento, vt Ioannis cap 9. verſ. 24. ſed *ego*, ait Maſius, *vt hoc funditus repudiare, aut refellere nolo, ita non admodum probare poſſum; cùm nihil appareat in illa Ioannis narratione, quod iuramento dicere cœtum voluerint Phariſæi: qui potius accuſata* CHRISTI *humanitate, qua offendebantur; ſtudebant hominem auertere ab eius diuina virtute prædicanda; atq; ad tranſcribendum omne beneficium in ſolum Deum inducere.* Maldonatus in eundem illum Ioannis locum cap. 9. verſu 24. *Modus*, ait, *eſt loquendi Hebræis vſitatus quo ſolebant rei tanquam per Deum adiurati ſolemni ritu interrogari, admoniti ijs verbis ſtare ſe coram Deo, reuerendam ſibi eius eſſe maieſtatem, ne ergò coram illo mentirentur, qui omnia probe ſciret, quaſi iudicantes illum eſſe ignarum humanarum rerum, quæ magna in Deum erat iniuria; hunc potiùs illi honorem deferrent, vt confitenda illius reuerentia veritate oſtenderent, ſe credere, nihil illum ignorare. Sic ergo dicebant, da gloriam Deo, ſicut Hiſpanus iudex dicit, pone iſtic manum, cruce porrecta, & Gallus, Tolle manum, quaſi per Deum iuraturus.* Et hoc tam huic, quàm alijs ſcripturæ locis rectè congruit Ioan. 9. v. 3. Eſdr. 9. ve ſu 8. Sed addendum ampliùs. *Primò, Generatim*, Verè per peccatorum confeſſionem, Deo gloriam tribui, & quidem tanto maiorem, quanto ea occultiora, & maiora ſunt. Nam eo ipſo, profitetur quodammodo peccator, ipſum eſſe omniſcium, cùm quæ omnes latebant homines, ſoliſque animorum receſſibus condita, & incluſa erant, ea ſponte homo foràs effert, & aperit. Profitetur etiam Deum miſericordem, cui confeſſione iſtorum, tanquam humilitate quadam, & ſuiipſius afflictatione, ac moleſtiâ, ſperet ſatis aliquid fieri. Profitetur eundem Dominum eſſe ſummopere verendum ac metuendum, dum eius vel iuſſu, vel causâ, & nomine dicuntur & enunciantur, quæ humanus metus, ac pudor ita occulit, velat, voluit ac inuoluit, vt ab mortalium nullo, fieri ſi poſſet; ea reſciri vnquam vellet. Audiamus S. Auguſtinum in enarratione in Pſalm. 94. *Nunquid*, ait, *& hoc non pertinet ad laudem Dei, quando confiteris peccata tua? Imò verò maximè pertinet ad laudem Dei. Quare maximè pertinet ad laudem Dei, quan-*

Dei,quando confiteris peccata tua? Quia tanto plus laudatur medicus,quanto plus deſperabatur ægrotus. Confitere itaq; peccata tua, quo magis deſperabas de te propter iniquitates tuas. Tantò enim maior laus eſt ignoſcentis, quanto maior exaggeratio eſt peccata confitentis. Non ergò putemus nos receſſiſſe à laude cantici, ſi iam hic confeſſionem intelligimus, qua confitemur peccata noſtra. Et hoc ad laudem cantici pertinet: quia cum peccata noſtra cognoſcimus, Dei gloriam commendamus. 2. *Speciatim* aliis etiam modis Achanem Deo tribuiſſe gloriam, quia profeſſus eſt Deum, veraciſſimum, cuius ſorte ignorum omnibus peccatum veriſſimè indicaretur: ipſe inter tot millia vnus veriſſimè ſacrilegij argueretur: eundem eſſe iuſtiſſimum, qui non temerè, neque abſque cauſa clade Iſraelitas affici paſſus eſſet: eſſe omni reuerentia digniſſimum, cuius præceptis omnibus accuratiſſimè parendum ſit, neque vllum violandum: Eſſe ſanctiſſimum, cui res quæcunque dicatæ à nemine auerti, aliumque in vſum rransferri deberenr: eſſe iuſtiſſimum, qui malefactis pœnas iuſtiſſimè conſtituat: eſſe potentiſſimum, cuius & ſententiam, & pœnam nullus, vlla vi, arte, fuga, latebra poſſit euadere. 3. Si de confeſſione, quæ ſacerdotibus apud Chriſtianos fit, agatur, præter dictos iam modos, datur etiam Deo gloria. *Primò*, Quia ſacramentum ab ipſo CHRISTO IESV inſtitutum ſumitur. eoque ipſo cultus CHRISTO Domino latricus tribuitur. *Secundò*, Quia propter ipſum, hominibus, quia eius ſunt ſacerdotes, ac miniſtri; nos ſubiicimus: & quidem humillimè in re humillima, moleſtiſſima, ruboriſque pleniſſima. *Tertiò*, Quia effectus ad ſummam Dei gloriam redundat, dum à peccatis abſoluitur peccator: à ſordibus eluitur: mundus ac purus totus efficitur, & ex hoſte amicus, ex Diaboli mancipio, Dei filius, ex gehennæ obnoxio, paradiſi hæres: gratias deinde agit Deo, eius miſericordiam ac infinitam benignitatem laudat, vita emendatiore diuinam omnibus gratiam oſtentat, in hac & futura vita Deum aſſiduè prædicat. Poſſunt hæc omnia, quamuis copiosè monſtrari. Sed concludam citati Sanct. Auguſtini eâ oratione, qua Pſalmi 95. verba illa explicat, *Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Pulchritudinem*, inquit, *amas? vis eſſe pulcher? confitere. Non dixit pulchritudo & confeſſio: ſed confeſſio & pulchritudo: fœdus eras, confitere, vt ſis pulcher. Peccator eras, confitere, vt ſis iuſtus. fœdare te potuiſti, formoſum te facere non potes. Qualis autem eſt ſponſus noſter, qui fœdam amauit, vt pulchram faceret? Quomodo, ait aliquis, fœdam amauit? Non veni*, inquit, *vocare iuſtos, ſed peccatores. Quos vocas peccatores? vt remaneant peccatores? Non*, inquit. *Et quomodo non erunt peccatores? Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Confitentur enim peccata ſua, vomunt mala, quæ auide vorauerunt. Non redeunt ad vomitum ſuum, ſicut canis immundus, & erit confeſſio & pulchritudo.*

QVÆSTIO XXVI.

Cur ad peccati ſui confeſsionem inducere Achanem ſtuduit Ioſue?

STuduiſſe hoc Ioſue, videtur *primò* Iudæorum quibuſdam, vt ſortium, quibus in promiſſa diuidenda terra vſurus erat, vim & auctoritatem confirmaret. *Alij* in Thalmud tract. *ſanedrin*, c.6. & libro *Tanchuma*, vt excitatam compeſceret ſeditionem. Volunt enim iſti, tribum Iudæ cùm vidiſſet, ſe ſacrilegij, dedecore tanto, fortis voce, affectam, dolorem magnum cepiſſe, ira exarſiſſe, ad arma prouolaſſe, quaſi falleret, ac mentiretur iniqua ſors. Reum igitur confitentem in medium adduxit Ioſue: ſicque ſedata omnia. Sed prius illud nonnulla eſſe cauſa potuit, ſed quaſi adiuuans, & forte præter omnem ipſius tunc lo-

tune Ioſuæ cogitationem. Poſterius Rabbinicum videtur commentum. Nam eiuſmodi tumultus, quod vel minimum vſquam ſignum? Et nonne clariſsimè ſignificarat Ioſue, ſortitionem hanc à Deo dictam & indictam? Quomodo inani ſortis commento vitum tantum abuti, Deumque placare velle, in animum tota illa, tantaque tribus inducere potuiſſet? Potius ergo dicendum, *Primò* ſpectaſſe id Ioſue, vt Deo, quemadmodum dictum eſt; daretur gloria, eum monſtrando, rerum omnium eſſe ſcientiſsimum; omnia eius oculis eſſe apertiſsima: eſſe in eo, quod per ſe, vel per oracula, ſorteſque quaſcunque loquitur, & mõſtrat, veriſsimum: eſſe iuſtiſsimum, qui non abſque graui cauſa Haienſem cladẽ Iſraelitis intulerit. *Secundò* ſpectaſſe etiam ipſius Achanis vtilitatem, vt quia ei moriendum eſſet, pœnitentia vera eius tangeretur cor, humili ſceleris confeſſione ſibi Deum propitiaret: huic gloriam eo modo, quo ſuperiore quæſtione traditum; transſcriberet. *Tertiò*, Vt omnium animos ab omni auocaret ſcelere, omniq; ſpe, admiſſum aliquod ſcelus, latendi, ac impunè ferendi. Rectè in libro de officiis tertio Tullius. *In omni deliberatione celandi & occultandi ſpes atq; opinio remouenda eſt. Satis enim nobis (ſi modo in Philoſophia aliquid profecimus) perſuaſum eſſe debet, ſi omnes Deos, homineſq; celare poſſimus, nihil tamen auarè, nihil iniuſte, nihil libidinoſe, nihil incontinenter eſſe faciendum.*

Et Solon:

Αἰεὶ ὅτι λέληθε Δία μακάρας ὅστις ἀλιτρὸν
θυμὸν ἔχει. πάντως δ᾽ ἐς τέλος ἐξεφάνη.

Quartò, Vt Iudicibus omnibus, antequam neci reos addicant, exemplum daretur, quemadmodum eniti debeant, vt crimina, ob quæ plectendi; fateantur ſontes, ſiue quæſtionibus, ac tormentis exquirẽnda illorum veritas fuerit, ſiue non. Videatur lib. 48. cap. 12. Toloſas Gregorius. *Quintò*, & vltimò, Vt nobis, quicunque ſaluos, & è gehennæ periculo extractos peccatores aliquos volumus, ratio eos mouendi, & ad optima quæq; deducendi apprimè vtilis monſtraretur. Scimus illud S. Iacobi cap. 5. verſu 20. *quod qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluauit animam ſuam à morte.* Dicamus ergò erranti, viaſq; flagitiorum prauas tenenti, fratri, amico, proximo noſtro: Da gloriam Deo, & confitere ipſi, atque indica ſacerdoti, quid feceris, ne abſcondas ab eo quidquam.

QVÆSTIO XXVII.

Achanis confeſsio cuiuſmodi?

NOn erat illa quidem facta eiuſmodi, cuiuſmodi apud nos Chriſtianos viget, ad peccatorum expiationem, confeſſio (Nam inſtituta nondum erat; neque ſacerdotali munere fungebatur Ioſue) non pauca tamen, quæ ad iſtam valeant, indicat. Ea breuiter, quia iam antea quæſt. 3. & ſecutis, confeſſionem ipſam expoſui; operæ fuerit precium notare. Ac *primò* quidem, vt ad confeſſionem ſeſe componat peccator, opus diuino auxilio, quod excitet. Sic enim Achanem commouit ſors, & Ioſuæ cohortatio, quæ non eius aures tantùm percuſſit, ſed & cordis intimum. *Secundò*, Confeſſus eſt Achan generatim primo, tum ſigillatim. Idem facimus, cum initio *Confiteor* dicimus, deinde noſtras recenſemus noxias. *Tertiò*, Doluit, & quidem ex animo Achan, ſe Deum offendiſſe, vera tactus pœnitentia, & contritione. Licet enim dubitet hoc loco Caluinus, eius tamen verba, verborumq; modus indicat: vis etiam Ioſuanæ cohortationis, & ipſe demum exitus, de quo poſtea. Sic animo nos, ob Deum peccatis noſtris contemptum, dolenti ac mœſto eſſe oporteт, ſicq; confeſſionem inſtituere. *Quartò, Verè*, ait, *ego peccaui Domino Deo Iſrael.* Ecce non peccatum ſuum ſolo agnoſcit ſilentio: vultus aut pallore aut rubore: oculorum in terram defixio-

defixione, animi ſtupore. ſed animo præſens, Ioſuæ obtemperans, Deum reuerens magno cum doloris ſenſu, & vt opinor magna cum calidarum lachrymarum vi, confeſſionem orditur, neque dicit tantùm, *Peccaui:* ſed totus admodum piè ſanctéque permotus, *Verè*, inquit, *peccaui:* q. d. Do Deo gloriam. Peccatum ego meum, quam occultiſſimè occului. ſed omnia perſpicaciſſimis eius patent oculis. Sunt ſortes quidem ex ſe fallaces ac incertæ: ſed hæc, quam Dominus præcipit, eius famulus, & dux noſter peregit Ioſue, veriſſima & certiſſima eſt. Perſuaſeram mihi vel exiguum, vel nullum eſſe peccatum, ſi in tanta tam opimorum ſpoliorum multitudine, ſurriperem, quod ad manus fuit, exiguum. ſed falſum fuit meum hoc iudicium. Verè peccaui. Et interponit grauem quandam ſui cum Deo comparationem, quæ ad inſignem, ac pium animi dolorem excitandum ac oſtendendum vim habet maximam. *Ego*, ait, *peccaui Domino Deo Iſrael:* Ego vilis creatura contra creatorem meum, viliſſimus ſeruulus, contra cœli, ac terræ Dominum: Ego abiectiſſimus vermiculus contra Deum: Ego fex & quiſquiliæ Iſraelitici populi contra Deum Iſrael peccaui. O peccati mei indignitatem, o mentis meæ cæcitatem! o amentiſſimam amentiam? Verè ego peccaui Domino Deo Iſrael. *Quintò, Et ſic, & ſic feci.* Extenuant interdum ſua in confeſſionibus peccata nonnulli: verborum inuolucris & ambagibus tegunt & obſcurant: conferunt in dæmonem, carnis fragilitatem, ſocios malos culpā: alios accuſant, ſe omni modo excuſant. Achan verò ſolū ſe accuſat, & quidem planè, diſtinctè, rotundè: Et ſic & ſic feci. *Emphatica*, inquit, ſacræ confeſſionis alioqui importuniſſimus oppugnator, Caluinus; *Loquutio eſt: hoc & illud feci: quæ ſignificat diſtinctè, & ordine ſingulas rei geſtæ partes fuiſſe expoſitas.* Neq; verò rem tantum dixit, quam fecit, ſed modum & circumſtantias. Has enim ſignificant iſtæ, *ſic & ſic. Sextò*, Pergit & recenſet ordine, quid fecerit, quæ furatus ſit, quot numero res, cuius qualitatis, quanti precij. *Pallium*, inquit, *coccineum valde bonum: ducentos argenti ſiclos: regulam auream 50. ſiclorum:* Non eſt ſatis in confeſſione dicere, ebrius fui, ſcortatus ſum, furatus ſum, ſed addendus numerus, quantitas, aliæq; graues circumſtantiæ. Ideoq; & addit, etſi haud fuiſſet neceſſarium: ex mera ſe ſua cōcupiſcentia feciſſe: conſiliumq; occultandi facinoris cepiſſe, ac re ipſa perfeciſſe. Hæc ſanè confeſſionis forma, & quædam velut idea, non raro nobis intuenda. Nam ſanè, vt rectè Horatius,

Stultorum incurata pudor malus vlcera celat.

Origen. in illud Leuit. 5. ſi peccauerit vnum ex iſtis, pronunciet peccatum, quod peccauit; *Eſt*, inquit, *aliquod in hoc mirabile ſecretum. Etenim omni genere pronuncianda ſunt, & in publicū cuncta proferenda, quæ egerimus; ſi quid in occulto gerimus ſi quid in ſermone ſolo, vel etiam intra cogitationum ſecreta commiſimus, cuncta neceſſe eſt publicari, cuncta proferri: proferri autem ab illo, qui & accuſator peccati eſt, & incentor: ipſe enim nunc nos, vt peccemus inſtigat, ipſe etiā cùm peccauerimus, accuſat. ſi ergo in vita præueniamus eum, & ipſi noſtri accuſatores ſimus, nequitiā, diaboli inimici noſtri & accuſatoris effugimus: ſic enim & alibi Propheta dicit: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iuſtificeris.* Et hom. 2. in Pſ. 37. *Vide*, inquit, *quid edocet nos ſcriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinſecus. fortaſſe enim ſicut ij, qui habent intus incluſam eſcā indigeſtam, aut humoris vel phlegmatis, ſtomacho grauiter & moleſtè imminētia. ſi vomuerint, releuantur: ita ij, qui peccauerant, ſiquidē occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus vrgentur, & propemodū ſuffocantur à phlegmate vel humore peccati: ſi autē ipſe ſui accuſator fiat, dum accuſat ſeipſum, & confitetur, ſimul euomit & delictū, atq; omnē morbi digerit cauſam.* D. Ambr. ep. 3. quæ hæc faciunt, tractat nō pauca. Et primò quidē, quomodo peccare ſoleamus omnes *Nihil*, ait *peccare ſolius eſt Dei: emendare ſapiētis & corrigere erratū, & pœnitentiam gerere peccati.* Deinde, moleſtā quidem eſſe nobis pœnitentiā & confeſſionē, perutilem tamen & neceſſariā: *Id tamen* (ſc. agere pœnitentiā) *eſt*, ait, *difficile in hac vita, &c. Rara confeſſio de peccato, rara pœnitentia, rara in homi-*

in hominibus verbi eius aſſertio &c. *ſed ſi quis*, ait, *æger, ſanum ſe ſimulat, magis ægrotabit*, &c. Denique non prodeſſe confeſſionem, in qua non ſyncerè agitur: *Hanc*, ait, *culpam ſacerdotes non auferunt*. Et fol. 512. *Non placebit Domino, ſi manducet ſacerdos ſacrificium, in quo fraus ſit oblationis, non ſedula confeſſionis ſynceritas.* Tantò autem libentiùs & ſynceriùs ac planiùs edere coram ſacerdote peccata noſtra conuenit, quantò ab Achanis periculo abſumus longiùs. Ille ſua iſta confeſſione ſe à Ioſue damnandum, grauiſſimoq́; incendij ſupplicio addicendum ſciebat, & tamen adeò apertè, integrè, candidéq́; ſuum faſſus eſt facinus. Nos verò noſtra confeſſione, nullum prorſus corporis incurrimus diſcrimen; animi ſummam adipiſcimur libertatem, tranquillitatem, fœlicitatem. Nullo modo poſſunt Sacerdotes, quod Lutherani Prædicantes, qui, vt in concione de Nicolai Crellij Saxonici Cancellarij ſupplicio referunt; palàm ipſi populo dixerunt, nolle quidem confeſſionem reuelare: tot tamen & tanta illum ſibi confeſſum, vt ſupplicio eſſet digniſſimus. Sic & de furto ſibi confeſſum ſymmyſtam ſuum pro concione prodit ſenior Prædicans Hamburgenſis. Hildeſheimenſem ciuem Prædicans Hildesheimenſis, aliumq́; de graui alio facinore confeſſum ſimiliter ſuper menſa, vno è noſtris præſente, & Confeſſariorum Lutheranorum ſtultitiam, ineptamq́; garrulitatem mirante, Superintendens. Erat etiam quædam ab Iſraelitis ritu quodam ad Gentiles nonnullos traducta confeſſionis ſpecies, ita vt in Samothracia, qui ſacris vellent initiari eos, ſua coram ſacrificio effari ſcelera oporteret, vti refert in Apophthegmatis Lacedemoniorum Plutarchus. Quod Antalcidas facere cùm recuſaret, diceretque, *ſi quid à ſe patratum eſſet, id verò Dijs notum eſſe*, abiit ille à ſacrorum illorum initijs excluſus. Sed vana hæc erant ſacra: vana eius etiam contra confeſſionem ratio. Non enim Deo Iſraelis obſcurum erat Achanis ſacrilegium: ſed voluit eum ſeſe demittere, illudq́; palàm confiteri. Ne ergo à ſacris omnium ſacratiſſimis, à corpore, & ſanguine Domini & ab æternæ vitæ adytis excludamur, quidni vitiorum noſtrorum latebras omnes excutiamus? delicta omnia noſtra libentes enunciemus? ad vnius ſaltem ſacerdotis aures, qui nos non vinciat, ſed abſoluat, non ad flammam duci iubeat, ſed è flamma perpetua eripiat, non morte afficiat, ſed vita immortali & beatiſſima, per CHRISTI Domini meritum, ab eoq́; acceptam poteſtatem, donet? Ego igitur fœdus peccator, ſtatuam me ante veri mei Ioſuæ verendos oculos, & eum mihi, per ſe, ſuumq́; vicarium patrem ſpiritalem meum, quem pulchrè Germania noſtra Beichtvatter appellat, dicere non dubitabo, *fili mi, Da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere, atq; indica mihi quid feceris. Ne abſcondas.*

QVÆSTIO XXVIII.

Oculata ſacrilegij Achanis inſpectio quomodo, & cur facta?

PRimò, Quomodo facta ſit ſacrilegij huius inſpectio, docet verſus 22. Miſit enim eam ad rem Ioſue miniſtros, qui Hebraicè *malachim*, Græcè ἄγγελοι, id eſt, *nuncij* vocantur. Hi magna vſi celeritate, illò cucurrerunt: omnia inuenerunt: ad Ioſue, populumq́; vniuerſum inuenta, properè attulerunt: coram omnibus effuderunt, ac proiecerunt.

Secundò, Miſit verò iſtos Ioſue *primò*, vt Deo gloria tribueretur, tanto maior & illuſtrior, quanto & ſors, & Achanis ipſius eſſet confirmatior, & certior confeſſio. Sic enim magis magiſq́; diuina omniſcientia, ſumma veritas & iuſtitia eluceſcebat, omniumq́; oculis, & quaſi manibus explorata & conſpecta tenebatur. Omnis verò ſuſcipienda nobis cura, vt non Dei gloriam tantum,

ſed ma-

ſed maiorem etiam, conſpectioremq́; inquiramus. *Secundò*, Vt, quod nefario ſacrilegio impeditum erat anathema, & è manubiis, quoddam veluti holocauſtum, id re iam ipſa perficeretur: nihil in prophano vſu remaneret, quod Deo ſacrum ac deuotum eſſet: omnia etiam tantula ei redderentur, flammis abſumerentur omnia. *Tertiò*, Vt Iudicibus exemplum eſſet, quàm in omnia inquirere diligenter debeant, cùm de hominis alicuius agitur ſanguine: videant, an qui ſcelera fatetur reus, idipſum, aut quæſtionum metu, aut veniæ deſperatione, aut animi ſtupore, aliaue quapiam perturbatione agat. Vix in momenti tanti re, nimia eſſe poteſt cautio. Sed *qui miſſi erant, quamobrem adeò cucurrerunt? Primò*, Quia boni ac fideles Domino ſuo miniſtri erant. Hæc enim bonitas ac fides eorum & manibus, & pedib. alas nectit, ac talaria: è contrario autem ignauia, & infidelitas, tardigrados, & cunctabundos efficit. *Dicit piger, leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum*. Prou. 22. v. 13. *Secundò*, Amabant hi miniſtri non ſuum tantummodo Dominum; ſed etiam communitatis bonum. ideoq́; mali omnis ab ea cauſam remouere ac amoliri quàm citiſſime nitebantur. *Tertiò*, Vt ſeruis omnibus obedientiæ promptæ, celeritatis, & alacritatis exemplum eſſet, quod valde commendat ſapiens Prou. 22. v. 29. *Vidiſti virum velocem in opere ſuo? Coram Regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles.* πάντα γὰρ inquit in Alcmona Euripides,

δούλοις ἄρεστα κἀφ' ὅτῳ τεταγμένος
εἴη τις ἀνδάνοντα δεσπόταις ποιεῖν.

Seruo autem tardante, oſcitante, pandiculante quid moleſtius? *Sicut*, ait idem noſter Sapiens Prou. 10. verſu 26. *acetum dentibus, & fumus oculis, ſic piger his, qui miſerunt eum*. *Quartò*, Vt quales erga cœleſtem Dominum, verumque IESVM, cùm quid iubet, eſſe nos oporteat, intelligamus. Currendum etiam & fieri ſi poſſet, volandum, quo ille nos vult. Notum quidem, valde tamen notandum illud S. Ambroſij capite *de abitu Mariæ in montana* lib. 2. in Lucam: *Neſcit tarda molimina ſancti ſpiritus gratia*. Vnde Iſai. 18. v. 2. *Ite Angeli veloces ad gentem conuulſam & dilaceratam*. *Quintò*, Vt Ioſuæ ipſius cognoſcamus, cùm ei quid à Moyſe quondam, vel à Deo nunc imperaretur; ſedulitatem. Quales enim Domini, tales & ſerui. καὶ μένει τοῖς δούλοισι δεσποτῶν νόσος, ait idem Euripides. *Sextò*, In diuinis ſententijs, & iudiciis exequendis quantam cœleſtium Angelorum celeritatem putamus? Quàm libenter, quæ ad Dei gloriam & commune bonum ſpectant, peragunt? ſcilicet verus etiam IESVS vocatur Iſaiæ 8. verſu 3. *Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari*. eſtque idem *quærens iudicium, & velociter reddens, quod iuſtum eſt*, ibidem cap. 16. verſu 5. Cur verò ijdem, *quæ inuenerant, ſic ante oculos omnium proiecerunt?* Si puncta ex Hebræo verbo detrahantur, legi poſſet, *proiecit*, ſeu potius *effudit ea*, & ſic legerunt in Thalmud Rabbinorum quidam, dixeruntque Ioſuam, vt reculas illas furtiuas conſpexiſſet, ſtomachantem, & tantam Dei offenſionem ob res tantillas ægrè ferentem, illas ante arcam in ſolum excuſſiſſe cum his verbis. *Tune mundi Domine, ob iſta occiſurus eras magnam ſenatus Iſraelitici partem?* ſed ea lectio ab aliis Rabbinis omnibus, à textibus omnibus, qui punctis conſtant, à Chaldæo Paraphraſte, 70. & Latinis omnibus reijcitur: ideoq́; & ſtolida, in ipſumq́; Ioſuam contumelioſa interpretatio. Dicendum igitur profudiſſe iſta miſſos miniſtros, vt quàm facinus hoc deteſtarentur; monſtratent.

QVÆSTIO XXIX.

Quanam pœna ſacrilegus Achan affectus?

Achanis pœna deſcribitur quoad antecedentia, quoad pœnam ipſam, & quoad conſequentia. Illa ſunt in eius ad ſupplicij locum deductione, comi-

tatu, & affatu verſu 14. 15. *Pœna* eſt verſu 25. *Conſequentia* ſunt vel *duo*, diuinæ iræ ceſſatio verſu 26. & loci illius appellatio verſu eodem, vel *tria*, ſi adiungatur lapidum aceruus, in ſempiternam deteſtationem, ac infamiam congeſtus. De pœna verò ipſius Achanis tria iam explicanda. *Primum* eſt, quænam ſint de ea difficultates. *Secundum*, Quæ opiniones. *Tertium*, Quæ horum omnium optima.

I. Difficultates iſtæ ſunt. *Primò*, Iuſſit verſu 15. Dominus, comburi ſacrilegum. At hic non dicitur combuſtus. Nam verſu 25. *Lapidauit eum omnis Iſrael.* ſed res tantum ipſius igne conſumptæ ſunt. ibidem. *Secundò*, Septuaginta cum eodem verſu 15. comburendum ſacrilegium vertiſſent, poſtea nullam prorſus, ne in ipſius quidem Achanis rebus combuſtionis mentionem faciunt. *Tertiò*, Ioſephus nihil etiam, neq; combuſtionis, neq; lapidationis meminit. *Quartò*, In Hebræo textu ad verbum pœna iſta ſic deſcribitur, vti monent Vatablus & Caietanus *Et lapidarunt ipſum omnis Iſrael lapide: & combuſſerunt ipſos*, vel *ipſa lapidibus. Et erexerunt ſuper eum aceruum lapidum magnum, vſq; ad diem hunc.*

II. Ex his porrò verbis natæ opiniones ſeptem, quarum diuortia, quaſi ſumma, duo. *Vnum* eſt, non combuſtum verè, ſed lapidatum ſolummodo Achanem fuiſſe. Ita ſentire videntur tot auctores, qui lapidatum aſſerunt, neq; combuſtum addunt, vt conſtitutiones Apoſtolicæ L. 7. cap. 3. ipſi hoc loco 70. D. Thomas in 1. Machab. c. 3. verſu 5. At quadruplici hoc ipſum diuerſitate traditur. Nam *primò* Raſchi nuſquam de ipſius combuſtione quidpiam haberi ait. Verba ſiquidem, quibus ea præcipi videtur verſu 15. ita in Hebræo exponit. *Et erit, quod deprehenſum fuerit in anathemate, comburet* (Iſrael) *idipſum igni, & omne, quod eſt ipſi.* Deprehenſum autem fuit Achanis tentorium. Hoc igitur comburendum fuit, & quæ ad illud ſpectabant omnia. Ita Rabbinus hic. *Secundò*, Alij combuſtionis quidem haberi mentionem, ſed tripliciter explicant. *Primò*, Eâ pœnâ quamlibet ſignificari. quia vrit, quaſi animum dolor omnis, ſic enim Deuteronom. 4. *Dominus eduxit vos de fornace ferrea Aegypti.* id eſt, è grauiſſima, & ærumnoſiſſima Ægypti ſeruitute. Ita quæſtion. 9. in librum hunc D. Auguſtinus. *Secundò*, Interdum non omnem pœnam, ſed eam, quæ à peccato nos purgat, illudque, veluti flamma quædam conſumit, ac delet; ignem vocari, vt 1. Corinth. 3. Numer. 31. verſu 23. & ſic Achanem combuſtum, quia purgatus à peccato per lapidationem. Ita rurſum ſanctus Auguſtinus; *Rectiſſimè*, ait, *dicitur, ignem lapidationem fuiſſe, eleganter agnoſcitur illa pœna hominem, ne in poſterum peccato illo interiret, fuiſſe purgatum. Quod ſignificant etiam vaſa in Leuitico, quæ iubentur igne purgari. Tertiò*, Comburendum fuiſſe Achanem, ſed igne ſempiterno, in quem infelix ille deiectus ſit. Ita vt verba illa de combuſtione prædictionem, ac prophetiam contineant eius, quod futurum erat. ideoque non dixiſſe Dominum, *igni cremabitis*, ſed *igni cremabitur*: quia non Iſraelitæ Achanem crematuri erant, ſed Dominus. Ita eodem loco ſanctus Auguſtinus, circa quem obſeruanda tria. *Primum*, Eum iſtorum, quæ iam dicta ſunt, trium nihil affirmare, ſed tantùm oſtendere horum quidlibet dici poſſe. Cùm enim 70. Interpretum textum ſequatur, & hi, vt ſuprà dixi, tantùm verſ. 15. de Achane comburendo egerint, poſteaq; tantummodo lapidatum verterint, eo deuenit, vt ſecum ſic argumentaretur. Vel ignis pœnam ſacrilego à Deo conſtituatm, mutauit poſtea in lapidationem Ioſue: vel per ignem aliud, quàm nos vulgò intellexit. At prius illud non dicendum. Neque enim vir ſanctus Domino inobediens fuiſſet, ſuoq; arbitratu Domini præceptum immutaſſet. Immutauit ſemel poſtea Saul Rex 1. Reg. 13. ſed quanto cum ſcelere, Deiq; ira? Poſteriùs ergo ſuſcipiendum, & tunc inquirendum, quomodo lapidatio, quàm ſecundum 70. perpeſſus Achan

Achan eſt, vocati queat ignis. *Duæ*, ait ergo S. Auguſtinus, *mihi cauſæ occurrunt, non vt ambæ ſint, ſed vt altera ex iis, cur non ille cum ſuis omnibus euidenti igne crematus ſit. Secundum*, Videri eſſe in eadem Auguſtini expoſitione μνημονικὸν ἁμάρτημα, dum pro *Numerorum* citato ſupra loco citauit *Leuiticum*. *Tertium*, mendum in Abulenſis quæſt. 61. hærere, dum duæ iſtæ poſteriores explicationes non Auguſtino, ſed Adamantio tribuuntur, prout ex verbis ibidem allatis patet, quæ in Origene nuſquam, ſed in Auguſtino ipſo ſunt, & ſimiliter in textu & margine quæſt. 73.

Alterum opinionum diuortium, pœna vtraque, uſtionis & lapidationis, affectum vult Achanem ſed dupliciter. *Primò*, Vtraque ſimul viuum affectum, ita vt dum eius rogo ſubiectus eſſet ignis; iamque arderet miſer, in eum ilico lapidum à circumfuſo populo imber effunderetur. Ita Caietanus & forte R. Eliezer c. 38. & Liber *Tanchuma*, de quo poſtea. Itemque ſemel Maſius: *Interea*, inquit, *dum Achan deducitur, dum rogus ſtruitur, incenditur, conſcenditur, populum placandi Numinis auidum, à iaciendis lapidibus non continuiſſe manus, vt fit, dum quiſque pro ſe conatur maxime ſtrenuus videri in publica pernicie propellenda.* ſed ab hiſce auctoribus diuerſa, diſcrepanſque triplex affertur ratio. *Prima*, Nam Caietanus factum id cenſet pœnæ mitigandæ cauſâ, vt qui peccatum ſuum ingenuè confeſſus erat, igne minus cruciaretur. *Secunda, Tanhuma*: pœnę augendæ cauſâ, vt quia ſabbathum violaret, lapidaretur: quia ſacrilegus cremaretur. *Tertiò*, Maſius totum vulgi temeritati, furorique, moræ impatienti aſcribit. *Secundo*, Vtraq; quidem affectum eum pœna, ſed viuum vnâ, mortuum alterâ. Verum vtrâ viuus & prius affectus? Dubitat Maſius. qu a primò, *Verius*, ait, *ſimpliciuſque exiſtimo eſſe Achanem cum rebus ſuis omnibus, atque liberis, exuſtum quidem eſſe pro Dei iuſſis.* Poſtea verò: *ſed neque illa fortaſſis abſurda fuerit ſententia, ſi exuſtionem à Deo mandatam, ad cadauera ſpectare dicamus.* Abulenſis verò q. 55. & 65. conſtanter & clarè prius ait lapidatum, eius vero poſtea cadauer crematum, & lapidibus obtectum, idque ſuo in textu expreſſerunt Vatablus, Iunius, Tremellius, Caluinus. Hæ de Achanis morte opiniones.

III. Inter eas verò mihi ea videtur veriſſima, quæ Achanem primò quidem viuum exuſtum, deinde vero lapidibus obrutum, eum nefarios veluti cineres deteſtarentur Iſraelitæ. Nam *primò* iuſſerat Deus verſu 15. comburi ſacrilegum. Ergo, ſi viuus combuſtus non eſſet, vel ſententiam hanc ſuam mutauit Deus, vel ei non paruit Ioſue, vel eam aliter intellexit. Non *primum*, quia non eſt Deus inconſtans, neque latam immutat ſententiam, niſi ſi conditio quædam intelligeretur, qua poſita, foret iudicium aliud, vt in prophetia comminatoria interdum fit. verbi cauſa, ſi ea, quam Niniuitis de inſtante poſt quadraginta dies exitio denunciabat Ionas. ſed hic abſoluta ſententia eſt, non prophetia. Non *ſecundum* propter ſummam ipſius Ioſuæ erga Deum reuerentiam, de qua ſupra: & quia ſanè, ſi quid in iis, quæ præcepiſſet Deus, deliquiſſet Ioſue, impunè haud tuliſſet, ſicuti non modo ſupra citatus Saul, ſed neque Moyſes & Aaron Numer. 20. 12. Deuteron. 1. verſu 37. Non *tertium*, quia in re hiſtorica, quando à Domino præcipitur ſerio, quid agendum ſit, verba non ſunt neſcio, quo metaphorico, aut allegorico ſenſu accipienda: Sed propriè, ſeu eo modo, quo communiter vſurpari ſolent. Alioqui ludere poſſent in Dominorum mandatis, Æſopi cuiuſdam inſtar, ſerui omnes. Quando igitur totam ſortis rationem articulatè deſcribit Dominus, pœnamque deprehenſi ſacrilegii adiungit, non ad tropos neſcio quos abeundum, ſed faciendum, quod propriè deſcribunt verba. Et ſanè ita etiam in Iudicum ſententiis omnibus fieri ſolet. Quis enim ferat eum, qui acri obiurgatione caſtigandum interpretetur, quem gladio feriendum pronunciatit Iudex? quia *lingua* interdum vocatur *gladius acutus*, Pſalm. 56. verſu 5. Pſal. 63. verſu 4. Et in quorundam labiis gladius, Pſal. 58.

verſu 8. Rurſum verò, quando id in aliquem conſtituitur ſupplicium, vt cremetur, intelligitur de ipſo viuo, niſi ex aliqua ſententiæ clauſula, particula, vel more aliquo mitius quid colligatur. Vt apud Couarruuiam libro 2. Reſolut. var. capit. 10. monſtrat Corierus. *Secundò*, In verſu 25. non pœna tantùm, ſed pœnæ etiam ordo deſcribitur. Nam cùm de alijs quàm de Achane agitur, dicitur primò, *combuſſerunt ipſos*, vel *ipſa*. deinde *obruerunt ipſos*, vel *ipſa lapidibus*. Ergo eadem pœna, idemque ordo in Achane intelligendus. Nam combuſtum eſſe non dicitur ſignatè, ſed ex præcepto Domini antea poſito ſatis datur intelligi, à quo, vt paulo ante dictum, diſcedi non potuit, & tantùm hic adijcitur, quod ei præter id, quod antea diſertè dictum erat, acceſſit, lapidatio ſcilicet. Quia verò de omnium etiam, quæ ipſius Achanis eſſent, combuſtione antea ſimul cum Achane, præſcriptum erat, generatim ſubditur tam de pœna, quàm de ordine; *& combuſſerunt eos* vel *ea: & lapidibus obruerunt eos* vel *ea*. Deinde ad ipſum ſceleris auctorem reditur, explicando præter communem tam ipſi, quàm aliis combuſtionem, & lapidum iniectionem, fuiſſe ipſi aliquid proprium, magni ſcilicet lapidum acerui aggeſtionem, de qua poſt. *Tertiò*, Solet cùm legem aliquam primò fert Deus, eius violationem ſeuerè admodum plectere. ſed hæc omnium prima de anathemate in Iſraelitica terra lex lata. *Quartò*, *Solenne*, inquit, Maſius, *erat, igne ſacrilegia expiare: neque anathema magis prorſus, vt ſic dicam, potuit* aboleri, quàm ſi in flammam fumumque abiens diſſiparetur, atq; euaneſceret. Erant autem *Anathema*, non modo res inanimæ, vel brutæ animantes, ſed ipſi homines, qui ſcelerate ac impiè ſacri quidpiam legiſſent ac profanaſſent, vel qui Deo deuoti, ſacri, & deteſtabiles forent, vt capite 6. quæſtion. 33. dictum eſt. *Quintò*, Si ſententias alias omnes ante recenſitas inſpiciamus, habent eæ, vel abſona complura, vel certè ſcrupulorum plus quàm hæc mea. Nam *prima* textui apertè vim adhibet. Cùm enim ſors apprehendiſſe dicatur tribum, cognationem, domum, apprehendit deniq; illum qui ſons; ſtatimq; additur. *Et erit deprehenſus in anathemate, comburetur*. Et patet ex eo, quod ſubditur; *& omne quod ipſi eſt*, ſcilicet deprehenſo, quia violauit pactum Domini, ſcilicet idem deprehenſus. *Et fecit ſtultitia opus in Iſrael*. Quod ſi verò cum Rabbino iſto ludere, vel inſanire potius liberet, nonne in Hebræo liceret dicere verbum niphal *yſſareph* poſt ſe non admittere accuſatiuum? ideoq; vertendum potius, *comburetur ligo ipſius, & omne, quod ipſius eſt?* Quia enim Ligone terram fodit: raptaſque opes defodit, ſententia foret, hunc ligonem, hoc ſceleris inſtrumentum, & alia eiuſdem Achanis omnia comburenda, & pro *otho* legeremus ijſdem prorſus Hebraicis litteris *itho*, quod eſt *ligo eius*, vt 1. Reg. 13. 19. *Altera* verò ſententia tantum generatim diceret, ſupplicio eſſe afficiendum ſacrilegum: non autem quodnam illud eſſe oporteret, definiret. At ſic in omni re pro ſpecie genus accipere liceret. *Tertia* verò & *quarta*, quia metaphoricæ, iam reiectæ argumento primo, & reijciuntur pluribus ab Abulenſi q. 61. 62. 63. 64. *Quinta*, Vt viuus verò ſimul vreretur, ſimul ſaxis peteretur, inauditum. Nam vnus ei lapis commodè impactus eum è moleſtia ignis maiore liberaſſet, ipſeq; lapidum plurium coniectus flammam oppreſſiſſet. Sin verò ſemiuſtulatus ſaxis fuiſſet obiectus poſtea, aut ſemilapidatus, ad ignem poſtea protractus, magno ſtudio, & cauta manu fieri vtrumq; debuiſſet, quod neq; temporis & celeritatis optatæ ratio, neque verò textus ferre videtur, qui non ſeminecem, ſed totum & ſacrum vri voluit, totum etiam lapidatum narrat. *Sexta*, Prius autem lapidatum, quàm vſtulatum non credo, quia & contra textus ordinem eſt, & contra ſuperius allatas rationes. quibus addo, ſi præijſſent incendio lapides, fururum fuiſſe, vt per aduentitiam pœnam, eriperetur ſons ipſi præcipuæ, per acceſſoriam, ei quam diſtinctè decreuerat, & mandarat Dominus. In mea

verò

verò ſeptima tantùm hoc difficultatis eſt, non aſſeri diſertè in textu, crematum Achanem. At id genus breuiloquentia, & ſilentium in ſcripturis creberrimum, idq; tanto minus improbandum, quanto faciliùs, quæ tacetur res, ex antecedentibus vel conſequentibus intelligi poteſt, vt Geneſ. cap. 3. verſu 8. vbi in Hebræo ſiletur illud. *Egrediamur foras.* Rabbi verò Eliezer in citato capitulo 38. *Cur*, inquit, *combuſtio, & lapidatio? Lapidatio, quia nouerant rem illam filij Achanis, & non indicauerant: Combuſtio quia propter ipſos mortui fuerunt XXXVI.*

QVÆSTIO XXX.

Quænam res, & quinam homines cum Achane combuſti, ſaxiſq; obruti?

RES quidem, quæ cum Achane flammis abolitæ, lapidibuſq; obrutæ recenſentur in textu quadruplices. *Prima*, Quæ ſacrilegio ablata omnia, *pallium, argentum* & *aurum. Secunda*, Brutæ animantes, boues, aſini, & oues. *Tertia*, Tabernaculum. *Quarta*, Tota ſupellex, eſcaria ſcilicet, veſtiaria, coquinaria, bellica, & ſi qua ſimilia. Nam omne inſtrumenti domeſtici genus, omniſq; facultatū poſſeſſio, Hebræa phraſi continetur, quæ omnia, quæ Achanis eſſent igne deleri voluit verſu 15. Et deleta narrat verſus 25. ſecundum noſtram verſionem Latinam, vbi 70. ſilent. Homines verò, ſintne cum eodem alij quipiam cremati, duplex opinio eſt. *Vna* communis; eſſe cum eo combuſtos filios & filias, qui clarè verſu 14. cum eo ad feralem ſupplicij vallem adducti narrantur. *Secunda* opinio quorundam apud Abulenſem quæſt. 68. & 73. Iudæorum, in quibus Ralbag & R. Iſaias, ſolum crematum ac lapidatum Achanem: eius verò filios & filias, ſpectandi cauſa, eodem adductos. Caietanus etiam dicit, incertum, ſitne ijs illata pœna, ſed à communi ſententia, ſine cauſa, ſine argumento, & ratione, via diſcedere, nunc ſapientior. Sed ne nec diſcedere voluit Caietanus. Et verò ſi textum rectè conſideramus, perſpicuè ſatis ſignificatur. Nam eodem modo, eodemq; fine dicuntur eundem in locum duci filij & filiæ, quo Achanis & ſacrilegia & pecudes, tabernaculum & ſupellex. ſed hæc adducta, vt cremarentur, prout fatentur, qui propriam ſibi alteram finxere ſententiam. Ergò. *Secundò*, Iſraelitæ omnes illuc ad ſupplicij ſpectaculum concurrebant. quid igitur eam ob cauſam filios & filias duci oportebat? Quin etſi eo nomine adducti fuiſſent, neſcio an commemoratum id eſſet, cùm alia multo maiora prætereantur. Quia igitur Hebræum textum ſuprà quæſt. 29. verti poſſe, aiebam, *combuſſerunt ipſos* vel *ipſa*, commodiùs fuerit, ſi *ipſa* vertamus, non vt Caluinus, Tremellus, alij, *ipſos. Primò*, Quia in his poſſunt etiam comprehendi filij ac filiæ: non autem ſi *ipſos* verteremus, in ijs anathemata, beſtias, tabernaculum, ſupellectilem rectè includeremus. Ideoque vertit Latinus v. 25. *& cuncta, quæ illius erant.* Rurſus verſu 15. *comburetur igni cum omni ſubſtantia ſua.* Per quæ ſanè verba penitus excluditur illa S. Auguſtini expoſitio, quæ *omnia ſacrilegi opera combuſta* exponit, quia ignem ſcilicet *metaphoricum* ſic poſuerit, vel *æternum* ſuprà quæſt. 29. *Vxor* verò eiuſdem Achanis, *an eodem comprehenſa ſupplicio?* Negat Abulenſis q. 54. & 68. aitq;, negare auctores omnes. Et ſanè nulla eius hic vnquam diſertè mentio. Cur autem omiſſa, putat eodem loco Abulenſis cauſam. *Primò*, Quia non erat aliquid ipſius mariti. *Secundò*, Quia Exod. 34. non puniebat Deus viros in vxoribus, ſed in filijs ac filiabus, ad quartam vſque generationem. At ſanè aliquid viri eſſe vxorem, imò magnam, & quaſi dimidiam eius partem oſtendit ſcriptura Geneſ. 2. verſu 24. 25. Matth. 19. verſu 34. 5. Et verò cum Dathan & Abiron, eorum etiam perierunt vxores Num. 16. verſu 27. & 31. In Exodo autem demonſtrantur pœnæ, non quæcunque, quibus punire interdum pec-

dum peccata Deus vellet, ſed tantummodo eæ, quibus ipſam etiam futuram hominis poſteritatem. Quid ſi præmortuam ergò credamus? Præſertim cùm credi hoc poſſe de adultioribus filiis dicat Abulenſis ſub finem 72. quæſtionis. Certè lib. de *Attende* tomo 2. S. Ephremi vox eſt: *Achan cum tota familia ab omni populo lapidatus.*

QVÆSTIO XXXI.

Cur inanima res, brutaq́; pecudes combuſtæ?

RESpondet cum ſuo Tremellio Iunius, damnaſſe Deum, in Achanis rebus & bonis, *contagionis inſtrumenta.* ſed certè quæ furatus Achan eſt, potius contagionis & peccati materia, quam inſtrumenta fuerint. Boues verò, aſini, & oues, ne meteria quidem. factum igitur hoc totum ad ſummam facinoris huius deteſtationem, ab eoque omnium auocationem, & ad præcepta Dei accuratiſſimè ſeruanda, monitionem. Sic enim Dathanen & Abiron cum tabernaculis, pecoribus, vt in Græco eſt; totaq́; ſupellectili & ſubſtantia funditus interiiſſe legimus Num. 16. verſu 31. 32. ſic Deuteron. 13. verſu 12. & ſequentibus, vbi vrbes Iſraeliticæ, ſi eas forte aliqua idololatriæ labes inquinaſſet; iubentur cum ciuibus, pecoribus, ſupellectilibusq́; omnibus exuri penitus. Vnde & à Iudæis vocantur vrbes *niddachoth*, id eſt, exterminatæ, ac proſcriptæ. Sic ſuprà c. 6. quæſt. 38. Hierichuntina omnia diſperdita. Verùm, *cur* non pallium ſolùm, ſed *argentum* etiam *& aurum exuſta* ſint, non immeritò ambigat aliquis. Nam ſuperiori capite iſta in Domini theſauros inferenda, dictum eſt, & dicitur ab Abulenſi quæſt. 40. Reſponderi poteſt *primò*, ea fuiſſe quidem Chananæorum contagione antea impura, ſed nouo Iudæi huius ſacrilegio impurata multò magis: ideoq́; indigna viſa, quæ in ſacrum Domini theſaurum conderentur, quemadmodum Iudæ pecuniam iudicarunt impij & ſacrilegi poſtea Iudæi non mittendam in corbanam. Matth. 27. v. 6. *Deinde* fuiſſe ſignificatum fieri non raro, vt qui aurum & argentum erant, quiq́; tanquam nobiliſſima dona in Domini theſauros venturi erant, ij vnius alicuius ſcelere ſempiternis crementur ignibus. Eſt, verbi cauſa, quiſpiam Adoleſcentulus bono ingenio, præclara indole, ad litteras natus, ad omnem pietatem & religionem factus. Ei prauus inſidiatur aliquis, eumq́ue deprauat, & facit, vt, qui futurus erat in Eccleſia Dei vtiliſſimus & clariſſimus, fiat hæreticus, nequam, & perditus. Alius ingredi ſanctæ religionis ſtatum conſtituerat. ſed ſancta hæc ei mens alicuius eripitur flagitio. Et quid niſi Domini theſauro is eripitur? Religionem iam capeſſijt alius, & ad optima quæq́ue magno perfectionis ſtudio, acriq́ue cura cœpit tendere. Diſſuadet quiſpiam, inertiam, ignauiamq́ue ita ipſi laudat, vt de ſanctiſſimo illo ſuo conatu remittat plurimum & inertem, parumq́; religioſam vitam tranſigat. An à Domini ærario is non auertitur, æterniq́ue ignis pabulum fit?

QVÆSTIO XXXII.

Cur Achanis filij ac filiæ combuſtæ?

OB proprium peccatum has dediſſe pœnas Achanis filios ac filias autumarunt olim apud Abulenſem q. 69. quidam Rabbini ſcilicet in Thalmud tract. Sanedrin cap. 6. & in capitulo 38. R. Eliezeris, idq́; peccatum in eo ponebant, quòd parentis ſacrilegij fuerint conſcij, neq; indicarint, vt ſuprà dictum quæſt. 8. Et Aquiſgranenſis concilij ſub Pipino patribus olim placuit lib. 1. c. 2. Placetq́; Nouatoribus Iunio & Tremellio eadem nunc ſententia. *Damnauit,* inquiunt, *Deus in perſonis contagionem conſcientiæ.* Poteſtq́; hanc ad rem afferri

Dei vox

Dei vox Deut.24. verſu 16. *Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus. ſed vnuſquiſq́; pro peccato ſuo morietur.* Et Ezechielis 18. verſu 4. *Anima, quæ peccauerit ipſa morietur.* Et iterum v.20. *Anima quæ peccauerit ipſa morietur. filius non portabit iniquitatem patris.* Et Ieremiæ 30.v. 30. Et S. Bernardus epiſt. 326. *Non par debet eſſe pœna, vbi diſpar cauſa.* Ob patris peccatum eo calamitatis eoſdem veniſſe volunt alij. Nam Exod. 34. v.7. dicitur: *Qui reddis iniquitatem patrum in filijs ac nepotibus in tertiam & quartam generationem.* Poteſt quæſtio hæc dupliciter tractari. 1. Breuiter, ac præciſè, dicendo tantummodo, ob vtrius peccatum hæc illis inflicta pœna? an ob proprium aut paternum? 2. Vberius, vt & allatæ ſcripturæ concilientur, & ad hanc quæſtionem reuocentur alia, cum qua hæc omnino connexa eſt; An ob alienum peccatum poſſit quis puniri? Priore igitur modo dico.

Primò, *An filij filiæq́; Achanis ea ætate fuerint, vt conſcij paternæ impietatis eſſe potuerint, an verò minores, non conſtat.* Ita Caietanus, & q.70. & 72. Abulenſis, qui tamen ijſdem locis, & q.53. concedit, fuiſſe natu minores, neq; è patris poteſtate adhuc emancipatos.

Secundò, Si fuerunt ætate minores, quàm vt in paternum conſentire ſacrilegium, idq́; aut ope, aut ſilentio approbare poſſent, patris causâ exuſti ſunt: ſin verò adultiores; potuerunt quidem eſſe conſcij, non tamen id adhuc neceſſarium. quia ipſis inſciis potuit ille Hierichunte ſpolia hęc accepiſſe: iiſdemq́; inſciis in tabernaculo ſuo defodiſſe. Nam ſi tam adulti fuiſſent, vt extra eius tabernaculum habitarent, palàm eſt ipſum in ſuo tabernaculo prædam illis ignorantibus, occulere, ac defodere potuiſſe: Sin verò adultiores quidem, ſed ita, vt in patris adhuc eſſent familia, eodemq́; cum eo vterentur tabernaculo, fieri potuit, vt vel noctu, iis altum dormientibus, foderit, vel interdiu eos tantiſper, quaſi ad aliud quidpiam agendum miſerit aliò: vel iis iterum probantibus & ſpectantibus foderit, ſed perſuaſerit aliam aliquam foſſionis cauſam, verbi cauſa, vt potus frigidioris conſeruandi cauſa, foueolam haberet; vt olera & radices quaſpiam, prout hic apud nos interdum fit; conſeruaret, vt columellam in tabernaculi medio aliquam ſtatueret. aut verò aliud quidpiam loco, tempori, & ingenio accommodatum. Si conſcij fuerunt, ſuo perierunt ſcelere, non tam, quia patrem non accuſarunt, ad quod fuiſſe obligatos pernegat in Deut.13. q.3. Abulenſis. Greg. Toloſas c.16. lib.32. aſſerunt verò alij 22, q. 68. a. 1. vt Salonius ibi, controuerſia 3. quam quod eis placuerit, idq́; rarum gratumq́; habuerint, quaſi ditiores inde fierent. Si verò ſibi nihil conſcierant, patri, quòd cremati fuerint, acceptum referendum.

Tertiò, Veriſimile videtur, fuiſſe Achanis filios & filias omnis generis, id eſt, partim adhuc paruulos, maliq́; omnis ignaros, partim grándiuſculos, hosq́; vel omnes, vel eorum certè aliquos oculis notaſſe, quid egiſſet pater, eoq́; veluti emoluméto inſigni delectatos. Et ſic partim ob paternam, partim ob propriam noxam ad ignem damnatos interiiſſe. Cætera quæ de his requiras, inuenies in altero quæſtionis huius modo infrà q. 36. & 39.

QVÆSTIO XXXIII.

Quibus aut hominibus, aut rebus inferatur cremationis pœna?

POena, hominum rebus non propriè quidem infertur, inferri tamen dicitur hominum ipſorum cauſa, qui puniuntur. Et ad quæſtionem reſponderi poteſt generatim, cremari rectè vel homines, vel eorum res, quibus aut bonæ leges, aut boni, prudenteſq́; Iudices eã decernunt pœnam. ſed ſpeciatim *primò*, cremati olim Sodomitæ Gen.19. & hoc etiã tempore, prout præſcribunt leges,

per quas Norinbergæ cum illinc Aldorffium proficiſceret, duos videbam comburi. *Deinde* adulteræ, Geneſ. 38. verſu 24. idemq; apud Saxones etiamnum adhuc Gentiles factitatum refert auctor maximè idoneus S. Bonifacius ad Ethibaldum Regem epiſt. 19. è qua c. *Si gens Anglorum* diſtinct. 50. *Tertiò*, Inceſti Leuit. 20. verſu 14. *Quartò*, Sacrilegi hoc cap. 7. & ff. l. *ſacrilegij pœnam ad L. Iuliam peculatus*. *Quintò*, Publicorum damnorum autores apud Philiſtæos Iud. 15. verſu 6. *Sextò*, Huc etiam fortè referri poſſunt murmuratores contra Deum, qui ab ignitis ſerpentibus quaſi exuſti, & commorſi Num. 21. *Septimò*, Magi. D. Gregorius lib. 1. Dial. c. 4. Mariana rerum hiſpa. lib. 7. *Octauò*, Malefici, ſcortiarii & Lamiæ omnis generis hodie ex l. 3. Cod. *De maleficis*, Delrius lib. 5. Mag. Sect. 16. *Nonò*, Hæretici. Zonaras in vita Alexij. S. Antoninus in hiſtor. 3. p. t. 19. c. 1. §. 4. Vide Bellarminum lib. 3. de laicis c. 22. Et licet ſæpè contra noſtri clamitarint Nouatores, re ipſa tamen approbarunt, cùm Dauidem Georgium non quatriduanum, ſed pluſquam biennalem refoderunt Baſileenſes, & combuſſerunt, prout Anno 1559. prodidit libello quodam illius loci Academia, in quo hæc. *Iudicum ſententia eſt. Quoniam David Georgius pernicioſiſſimæ ſectæ auctor, & fautor extitiſſet, quiq; maieſtatis diuinæ, & violatæ religionis Chriſtianæ reus; vt eius cadauer, ſiue oſſa, & quidquid reliquum in eius ſepulchro fuerit, effodiendum, extra portam Lapideam, vbi de condemnatis extremum ſupplicium ſumitur, vnà cum libris, & eius effigie in haſta altè, vt erat ſuſpenſa, currui impoſita à carnifice trahantur, atq; omnia ſimul rogo impoſita, in cineres redigantur, haud ſecus ac cum ipſo Dauide Georgio ex Iure Cæſareo fieret, ſi ipſe ſuperſtes eſſet.* Et antea Caluini ſtudio viuus crematus fuit Geneuæ Michael Seruetus Anno 1553. die 27. Octobr. prout ibi edita eius Acta teſtantur, & narrat in ipſius Caluini vita Theodorus Beza. Et in Caluini eiuſdem epiſtolis pag. 147. de Anabaptiſta & Heluidiano quodam. *In carcerem*; ſcribit Bullingerus; *coniectus eſt, igni cremandus niſi palinodiam cecinißet. Nihilominus Curiæ virgis caſus è Rhetio eiectus eſt.* *Nonò*, Calumniatores P. Ærodius lib. 9. c. 20. ex Ammiano. *Decimò*, Imperatoriarum rerum actores & procuratores, qui iniuriis affeciſſent prouinciales l. 9. cap. *vt cauſa fiſcalis*. *Vndecimò*, Qui Nili aggeres perrupiſſet l. vnica. C. *De Nili aggeribus non rumpendis*. *Duodecimò*, Serui quibuſcum rem occultè habuiſſent dominæ coniuges l. vna, C. *de mulieribus, quæ ſe proprijs ſeruis iunxerunt*. *Decimotertiò*, Patricidæ in Eclog. περὶ πατρῴων. *Decimoquartò*, Serui, qui rapiendis virginibus & ſanctimonialibus operam dederint l. vn. Cod. *De raptu Virginum*. *Decimoquintò*, Serui, *qui* ſaluti Dominorum ſuorum *inſidiauerint*, vt loquitur lex 28. ff. *de pœnis*. *Decimoſextò*, Adulterinæ monetæ cuſores, ſiue ſolidorum adulteri, l. 2. C. *De falſa moneta*. *Decimoſeptimò*, Ciuitatum tabularij falſam immunitatem concedentes l. 1. C. *de immunit. non conced*. *Decimooctauò* Qui barbaris ſcelerata factione facultatem deprauationis in Romanos dediſſet, vel ſi quis alio modo factam diuiſiſſet l. 9. C. *De re militari*. *Decimononò*, Iudæi & Hæretici cœlicolæ, qui ex eorum ſecta reſipiſcentibus iniuriam intulerint l. 3. C. de Iudæis. *Vigeſimò*, Qui ſacroſanctam Euchariſtiam nefariè tractarunt. Surius in hiſtoria ſemel ac iterum de Iudæis in Germania & Polonia. Multi verò interdum abſque legibus, ex Principum ira & crudelitate viui combuſti, non ſancti ſolummodo Martyres: ſed alii etiam, vt *Gallieni* iuſſu, qui captiuum eius patrem in pompa requiſierant, apud Trebellium: *Probi* iuſſu, qui Aureliani & Taciti cædis auctores apud Zoſimum in Probo. Hoc autem ferè obſeruatur hodie, vt iis, quos facinorum pœnitet, non viui comburium fit, ſed ſtrangulatio, deinde vſtio, vt explicat l. 2. var. reſolut. cap. 10. ſub finem Couaruuias, & Clarus quæſt. 99. numero 7.

Res verò, quæ humanorum ſcelerum cauſa interdum cremantur ſunt variæ. *Primò*, quidem *vrbes* & hominum *domicilia* Deut. 13. verſu 16. & exemplum eſt in

eſt in Sodomis & Gomorrhis Geneſ. 19. Hietichunte noſtra cap. 6. Hai cap. 8. Hieruſalem Ierem. 21. verſu 10. alijſque tam multis, ad quarum referri numerum poſſunt, quas Martiæ hauſerunt flammæ. *Secunda, Idola* Deuteron. 7. verſu 5. vaſa Baalici cultus omnia 4. Reg. 23. verſu 4. vitulus ille nefarius aureus, quem amens adorauit Iſrael Exod. 32. Deuteronom. 9. verſu 22. *Tertia, Anathemata*, cuiuſmodi hic cap. 6. præſcripta. *Quarta, Sacrilegia*, vt Achanica hæc cap. 7. *Quinta, Oſſa impiorum*, 4. Reg. 23. verſu 16. *Sexta, Terra infrugifera* Hebr. 6. 2. Reg. 23. *Septima*, Deniq; *libri & charta* conſceleratæ, impiæ, impuræ, magicæ, hæreticæ. De *Atheis* Cicero 1. de diuin. Lactant. lib. 1. de ira c. 9. De *magicis* exempla ſunt Actor. 19. apud Chryſoſtomum hom. 38. in Act. Ammianum l. 29. Athanaſ. de Incarn. Nazianz. orat. in S. Cyprianum. D. Auguſtin. in Pſal. 61. Marcum in vita S. Porphyrij. & I. Mathemat. c. de *Eviſ. audientia*. De *Saracenicis* apud Nicolaum 1. ad conſulta Bulgarorum. De *Turcarum Alcoranicis* apud Gomezium l. 2. de Franciſco Ximenio Cardin. *De Iudæorum Thalmudicis* vel impijs blaſphemiis apud Thomam Cantipratenſem lib. 1. de apib. cap. 3. Num. 7. Sixtum lib. 2. & 9. Bibliothecæ, aliosque complures citatos in *Rabbino priore* c. 33. *De hæreticis Arij libris*. Socrat. s lib. 1. c. 6. Sozomenus lib. 1. c. 20. Theophanes in Chronico: *Eunomij* Theodoſius in Codice l. 26. *Eutychis & Apollinaris:* *L. Quicunq*, C. de *hæreticis*. S. Leo ad Turibium cap. 16. Theophanes in Chron. S. Proſper in Chron. *Neſtorij* l. 3. c. *de ſumma Trinit.* Ex Epheſ. Cornelio *Scueriani*. Nouella 42. *Monothelitarum* Synod. 6. Act. 13. *Iconoclaſtarum*, Balſamon in 7. ſynodo: *Adelberti* lib. 2. in vita S. Bonifacij: *Huſſitarum, Lutheranorum, Caluinianorum*, & ſimilium, Coclæus in hiſtoria Huſſitica, & Surius in hiſtor. Recte ſiquidem de omnibus dixeris, quod de *Budda* hæretici libris dixit olim Catecheſi 6. B Cyrillus; eſſe *impietatis monumenta*. Sed vide Bellarm. l. c. c. 20. &, qui poſt hunc diligentiſſimè, doctiſſimeq; totam hanc de his, aliiſq; aut fidei, famæ, morumq; integritati perniciosis ſcriptionibus diſputationem pertractauit. Gretſerum noſtrum lib. *de iure & more prohibendi libros noxios*. Quemadmodum verò S. Petrus 2. epiſt. 2. verſu 6. Sodomorum incendium eſſe inquit, *eorum, qui impiè acturi eſſent, exemplum*, ita flammæ iſtæ omnes, vel ab horum, quæ ijs vindicantur, ſcelerum magnitudine abſterrere nos debent, vel perſuadere hic earum iam initium aliquod fieri, quas nullus vnquam extinxerit Oceanus.

QVÆSTIO XXXIV.
In omnium vel cineres, vel ſemiuſtulata oſſa cur coniecti lapides?

IN digeſtis leg. 28. *de pœnis: Summum ſupplicium eſſe*, ait, Calliſtratus, *damnationem ad furcam, viui cremationem, capitis amputationem*. Et libro 21. Celſus. *Vltimum*, ait, *ſupplicium eſſe mortem ſolam interpretamur*. Si ſummum verò & vltimum mors ſuppliciumeſt, quid in cadaueta, vel in cadauerum potiùs infelices reliquias ac cineres adhuc ſæuitur? ſed *extremi* nimirum illic *ſupplicij* ac *ſummi*, & ab Apuleio lib. 10. *extrema*, à Suetonio & Liuio *vltima pœna* nomine afficitur mots, quia poſt eam quod præſentem corpori dolorem afferat, inferri nihil amplius poteſt: Vnde & Dominus noſter Lucæ 12. verſ. 4. *Ne terreamini ab ijs, qui occidunt corpus, & poſt hoc non habent amplius quid faciant*. Imò vt Gentilium ſapientum Latinus epiſt. 93. differit; *vt ex barba capillos detonſos negligimus, ita ille diuinus animus egreſſurus hominem, quo receptaculum ſuũ conferatur, ignis illud exurat, an feræ diſtrahant, an terra contegat, non magis ad ſe indicat pertinere, quàm ſecundas ad editũ infantem. Vtrum proiectũ aues differant, an conſumatur canib. data præda marinis,* quid ad

quid ad illum? Varijs tamen de cauſis excruciare adhuc cadauera nititur viuentium vis. idque aut bene aut male. *Bene* quidem *primò* dum oſtendit eam alicuius flagitij fœditatem ac magnitudinem eſſe, vt fieri ſi poſſet, plura in flagitioſum congerenda eſſent ſupplicia. *Secundò*, Dum eo ipſo terrere vult viuos & ſpectantes mortales, vt à talibus abſtineant criminibus, quibus tam diræ ac infames vltra mortem ſuperſunt pœnæ. *Tertiò*, Vt flagitioſis, criminoſiſq; ipſis viuentibus dolor è futuro malo infligatur aliquis, dum iis ſignificatur, eorum ita contumelioſè tractanda, laceranda & dilanianda corpora. *Male* verò idem fit varijs admodum modis. ſed de quibus iam agere nihil neceſſe eſt. Et cadauerum contumeliam hanc eſſe interdum peracerbam indicat lib. de ſera numinis vindicta Plutarchus, dum ait, Dionyſium Tyrannum maiore affectum iniuria videri, dum eius mortui effuſum à Syracuſanis corpus, quàm ſi diuina in eius filios vindicta fuiſſet immiſſa. E tribus verò cauſis illis, duæ priores hanc in crematum Achanem, eiuſque res lapidum grandinem excitarunt. Volebant enim Iſraelitæ pro ſe quiſque teſtatum reddere, quantopere deteſtarentur admiſſum ſacrilegium, diuini præcepti violationem, futuramq; ſuam deinceps in his, & huiuſmodi aliis obedientiam. Quia enim ſinguli flammam illis admouere haud potuerant, lapides, quorum iactu ſe monſtrarent ab facinore hoc abhorrere, Deumq; propitiarent iratum, corripuerunt ſinguli. An verò idipſum Achani prædictum ſit, poteſt aliqua inde fieri coniectura quòd Abulenſi quæſt. 55. & 65. videatur lapidatio hæc à Deo tum iuſſa, cùm eſt imperata crematio. Maſius autem & alij, putant quaſi fortuitam & repentinam fuiſſe, natam è populi contra ſceleratum indignantis ac frementis impetu, prout ſuprà ſubindicatum quæſt. 29. Si à Deo iuſſa tunc fuit, vtique fuerint Achani duo ſimul iſta pronunciata, *viuicomburium*, & *lapidatio*, vt è pœnarum iſtarum quadam veluti prætenſione, moleſtiam, doloremq; nonnullum præciperet. Sin verò tunc non iuſſa, ne prænunciata quidem fuit. Probabile vtrumlibet.

QVÆSTIO XXXIV.

Ad obruto iam Achani lapidum aceruus cur erectus?

CONgregauerunt, ait textus noſter verſu 26. *ſuper eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vſq; in præſentem diem.* Quibus verbis ſignificantur tria. *Primum*, Factum id Achani ſoli, non autem eius filiis, filiabus, & rebus. Ideoq; vertit incogitanter Vatablus; *Erexerunt ſuper eos aceruum lapidum magnum.* Nam clarè dicit Hebræus in ſingulari *ſuper eum*, & à Ralbag etiam notatum, & Græcus *ἐπίςησαν αὐτῷ σωρὸν λίθον μέγαν.* Non neceſſariò etiam dixit Maſius, eſſe *numerorum enallagen.* Cùm enim tam accuratè pluralem poſuiſſet numerum contextus, cur ſubitò mutaſſet? Cur abſque neceſſitate tropus fingitur? *Secundum*, Factum idem conſulto & data opera, non autem fortuito & temerario populi coniectu. Nam Hebræum *erigendi* verbum, Latinum *congregandi*, Græcum *τὸ ἐφιςάναι*, curam & ſolicitudinem indicant. Idque confirmatur ex eo, quod ait Ioſephus, non eodem illo tempore, quo combuſtus, & lapidatus Achan eſt, aceruum hunc aceruatum, ſed ſecuta nocte. Vnde & *tumulum* vocat Maſius. *Tertium*, Fuiſſe aceruum hunc magnum, & diuturnum. Nam illud diſertè poſitum eſt, hoc verò ſignificatur per illud, *qui permanet vſq; in præſentem diem.* Huicq; clauſulæ vis eadem ſubiecta, quæ ſimilibus aliis ſuprà cap. 4. verſu 9. c. 5. verſu 9. Ioſephus fuiſſe ait *ταφὴν ἄτιμον καὶ καταδίκῳ πρέπουσαν*, id eſt, *ſepulchrum inhonorum, & quod damnatum ſontem deceret.* Cur autem Achani eiuſmodi erectum ſepulchrum, in promptu ratio eſt, vt non ipſo tantùm ſupplicij tempore, vel paucis poſtea diebus, ſed ſemper quaſi recens ante omnium oculos

oculos eſſet Achanis pœna: ſicq́; magis magiſq́; ab omni eo fugerent, quod Numinis iram concitet, & à ſacrilegio præſertim, quod tanto lapidum aggere Achanem eo loco, adobruerat. Scripſit olim de latrone inſigni quidam.

Monte ſub hoc lapidum tegitur Baliſta ſepultus
Nocte, die, tutum carpe viator iter.

Aceruus verò iſte, & illis qui tum viuebant, & omnibus, qui conſecuti ſunt, acclamabat, ſacrilegium ſub eo tegi: ſacrilegium igitur fugerent quàm diligentiſſimè. Videtur verò aceruus ex his omnibus exſtructus, & exaggeſtus fuiſſe lapidibus, qui tam in ipſum, quàm in alia eius omnia intorti fuerant, vt qui mali tanti auctor & princeps omnibus fuerat, omnium quodammodo pœnam ſemper ferret: ſicq́; qui comburenda comburi antea non ſiuiſſet, combureretur: & qui, quæ humo tegenda non erant, texerat, quaſiq́; ſepelierat, ipſe inſepultus ſaxorum mole obtegeretur.

QVÆSTIO XXXVI.

Quomodo per Achanis ſupplicium auerſus ab Iſraelitis furor Domini?

INtelligitur hæc è tribus quaſi effatis quæſtio.

Primum eſt; Vno grauius quid peccante, cenſeri totum aliquem populum, & communitatem peccare.

Secundum, Vno ſic peccante, contra totum etiam populum aliquem, & communitatem iraſci Deum, ab eoq́; illum puniri.

Tertium, Vno illo, qui ſic peccauit, per populum & communitatem illam punito; ab ira populique punitione Deum deſiſtere. Loquor autem non de hominum omnium primo, & originario peccato, in quo primum & alterum effatum clariſſimum; ſed de actuali. *Primum* autem illud huius capitis initio monſtratur verſu 1. *filij*, ait, *Iſrael prauaricati ſunt mandatum, & vſurpauerunt de anathemate*. At hoc vnus tantùm Achan fecerat, vti hactenus patuit, & verſ. 11. *Peccauit Iſrael, & prauaricatus eſt pactum meum, tuleruntq́; de anathemate, & furati ſunt atq́; mentiti*, verſu duodecimo. *Pollutus eſt Iſrael anathemate*. Verumtamen iſta peccati contagio, non eſt eiuſmodi, vt verè peccatum in ſingulis ſit, ſed tantummodo, vt verè in vno tantùm ſit, in aliis verò per moralem quandam exiſtimationem, cuius cauſa poſtea dabitur; cenſeatur. falsò autem Iſraelitas hic inſimulant Iunius & Tremellius, quaſi verè peccarint, *quia neque Hacanem* (vt eorum verba retineam) *ſeruauerant à peccato, neque à contagione & reatu, quem Deus prædixerat ſuprà cap. 6. 21.* Nam quomodo Achanem à peccato ſeruare debuerunt, aut potuerunt? Peccarunt igitur tantùm ſynecdochicè, & quoad quandam imputationem moralem. *Alterum* hinc etiam patet verſu primo. *Iratus eſt Dominus contra filios Iſrael.* Et qui *miſſi erant contra Hai bellatores, ſtatim terga vertentes percuſſi ſunt, & corruerunt ex ijs 36. homines* verſu quinto. Et poſtea cum cladis huius cauſam quærit Ioſue verſu ſeptimo, intelligit verſu vndecimo eſſe Achanis ſacrilegium. Sanctus Chryſoſtomus homilia ſexta ad Epheſios: *Vt ſciatis*, ait, *quanto ſupplicio ſint obnoxij, qui talibus peccatis capiuntur, cogitate illa, quæ vetera ſunt. Vnus furatus erat ſacras pecunias, cùm eſſet homo militaris: & omnes perierunt. An hiſtoriam noſtis? De Charmi loquor, qui anathema furatus erat.* Et paulò poſt: *nouit Deus, etiam iuſtos cum impijs punire, cuiuſmodi accidit in Daniele, in tribus pueris, cuiuſmodi in aliis innumerabilibus, cuiuſmodi in bellis, quæ hoc etiam tempore accidunt.* D. Auguſtinus libro ſexto contra Iulianum capite ſeptimo, *De anathemate contra interdictum, quia vſurpauit vnus, in eos, qui hoc non fecerant, nec factum fuiſſe nouerant, vindicta*

vindicta proceſſit. Saluianus lib.7. de prouidentia, cum Carthaginis mollitiem, libidinem, cæteramq; comitem impuritatem, & ex ea profectas clades ac miſerias enarraſſet, ſubiungit: *ſed paucorum hoc, inquis, dedecus fuit: & quod non à pluribus perpetratum eſt, cunctis nocere non potuit. Iam quidem ſuprà dixi ſæpiſſimè, in Dei populo etiam vnius facinus peſtem fuiſſe multorum: ſicut ex furto Achar fugit populus, ſicut ex zelo Saulis exorta eſt peſtilentia, ſicut ex Dauid numeratione mortalitas: ita eſt enim Dei Eccleſia quaſi oculus. Nam vt in oculum, etiamſi parua ſordes incidat, totum lumen obcæcat: ſic in Eccleſiaſtico corpore, etiamſi pauci ſordida faciant, propè totum Eccleſiaſtici ſplendoris lumen offuſcatur. Et ideo Saluator ipſe principalem Eccleſia partem, oculum nominauit, dicens. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Vnde & Apoſtolus: Neſcitis, inquit, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit.* Plena eſt exemplorum aliorum ſcriptura ſacra, vt 1. Reg.14. 2. Reg.21.& 24. Vnde illud Hebræorum adagium: *Væ improbo & væ vicino eius.* quod ab Heſiodo ita expreſſum:

Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.
Sæpe mali malè facta viri populus luit omnis.

Ab Homero vberiùs, cum Iliados lib.1. immiſſam ab Apolline in Græcorum caſtra peſtem, fabulatur, quia vti augurum omnium longè præſtantiſſimus Chalcas Achilli explicat;

οὔτ᾽ ἄρ᾽ ὅγ᾽ εὐχωλῆς ἐπιμέμφεται (Apollo ſcilicet) οὔθ᾽ ἑκατόμβης:
ἀλλ᾽ ἕνεκ᾽ ἀρητῆρος ὃν ἠτίμησ᾽ Ἀγαμέμνων.

Quia, inquam, Dei ſacerdotem male acceperat Agamemnon Rex, neque raptam illius filiam Chryſeidem dimittere, neq; oblata dona ſuſcipere voluerit. *Tertium* etiam hic poſitum verſu 12. *Non ero vltra vobiſcum, donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt* verſu 13. *Non poteris ſtare coram hoſtibus tuis; donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus eſt ſcelere.* At nunc, eo deleto auerſus eſt furor Domini, verſ. 26. Quia enim dum ipſemet populus in ſceleris auctorem inquirit, eumque plectit; palàm profitetur Dei ſe offenſionem, ac iram nolle: velle contrà ipſius præceptis omnibus parere: peccata, & ſcelera, quibus ille meritò irritatur, deteſtari; pœnitentiamq; veluti publicam, ſuo è corpore, ſuum quoddam membrum auellendo, agere, ideò per huiuſmodi ſupplicium placatur Dominus. Quemadmodum & 2. Reg. c. 21. imò per ſolam inferendi ſupplicij voluntatem publicè, & quantum tulit res, ſeriò, ac re ipſa teſtatam, placatus fuit, 1. Reg.cap.14. verſu 44. Atque hæc etiam cauſa & opinio Delphicos olim ciues perpulit, vt cum iniuſtam Æſopo necem attuliſſent, ideoq; grauiſſimis variorum morborum, ac ſterilitatis diuinitus pœnis afficerentur, publicis quaſi lachrymis Deum licet falſorum, veniam precarentur, Græciæ vrbes mœſti inambularent, magiſq; per præcones vocibus vbiq; peterent, eum qui vlciſci vellet, prodiret is, pœnamque ſtatueret. ſe vltrò ac libenter eam, quæcunque tandem eſſet; ſubituros, prout libro *de ſera Numinis vindicta* narrat Plutarchus.

QVÆSTIO XXXVII.
Quibus de cauſis innocentes, quoſdam, nocentum aliorum causâ, temporalibus pœnis rectè punit Dominus?

SOlo alterius peccato quod *originale* dicitur peccatores vere omnes afficimur: alijs autem aliorum quamlibet ingentibus, peccatis, ſi ad illa nihil à nobis admiſſum vel omiſſum, nunquam verè ac propriè inquinamur: pœnis tamen

tamen eorum temporalibus verè ac propriè tangimur & cruciamur, vti ſuperiore quæſtione dictum. Huius autem rei cauſæ ſunt. *Primò*, Societas, & coniunctio certorum inter ſe hominum. quæ vel è naturali quodam vinculo exiſtit, vt inter patrem liberos ac propinquos, vel è morali œconomico & publico, vt inter eoſdem Reipublicæ, ac regni ciues: vel deniq; è ſupernaturali ac Eccleſiaſtico, vt inter eoſdem Eccleſiæ Chriſtianos; eiuſdem religionis conſortes, eiuſdem collegij collegas. Hæc enim conſociatio facit, vt hominum multitudo inſtar corporis vnius ſit, prout explicat Apoſtolus 1. Cor. 12. & Epheſ. 4. itemque apud prophanos Liuius, Maximus Tyrius in oratione 5. & 20. Iam verò propter membri vnius morbum, vulnus, & vlcus, videmus alia languere, cruciarique omnia. Quid ergo mirum, ſi vno peccante cenſeantur quadantenus peccare alij, qui eiuſdem cum eo ſunt corporis, illiusque causâ in mala & ærumnas quaſdam incidant? *Oſtenditur*, ait S. Auguſtinus quæſt. 8. *hoc quanta connexa ſit, in populi ſocietate ipſa vniuerſitas, vt non in ſeipſis ſinguli, ſed etiam tanquam partes in toto exiſtimentur. Secundò*, Eadem coniunctio efficit vt eorum, qui eodem nobiſcum corpore tenentur, proſperitatis, lætitiæ, famæ, gloriæque participes ſimus, quidni ergò & aduerſitatis, triſtitiæ, infamiæ, ac dedecoris? *Tertiò*, Per huiuſmodi pœnarum communionem inijcitur ea omnibus cura & ſolicitudo, vt non modo non peccet ipſe: ſed ne peccent etiam aliqua diuincti neceſſitudine alij. Quis enim non libenter ac ſtudioſè prouideat, ne quidpiam delinquant liberi, propinqui, affines, ciues, ſocij, commilitones, ſubditi, ſerui, parentes, magiſtri, Principes, Domini, Paſtores, omnium denique hominés ordinum, ſi ob illorum delicta, ſe in pœnam vocandum, eadem cum illis ruina corruturum intelligat? *Apud eos*, inquit ſanctus Auguſtinus hoc loco quæſt. 8. *qui talia metuunt, diſciplina ſancitur, vt non ſolum ſe quiſq; curet in populo, ſed inuicem ſibi adhibeant diligentiam, & tanquam vnius corporis, & vnius hominis, alia pro alijs ſint membra ſolicita. Quartò*, Penes Deum eſt ſummum opum, opportunitatumq; omnium noſtrarum ius, ſummum famæ, decoris, & gloriæ noſtræ arbitrium, ſumma denique omnium vitæ, ac necis poteſtas. Ergo, ſuo arbitratu, poteſt hominibus iſta, quomodo, & quando vult eripere, vt ſuprà iam quæſt. 11. tactum: Ergò maximè tum poteſt, quando cauſa quæpiam ſubeſt, quæ non ipſius tantùm (quod ſiue nobis notum, ſiue non, ſemper optimum & iuſtiſſimum) ſed noſtro etiam, tenui alioquin & imbecillo, iudicio proba & æqua videtur. At eorum, qui nobis coniunctiores ſunt, proſperis, & aduerſis participare nos, nonne, vt paulò ante dixi, probum, æquumq;? *Quintò*, Totius mundi ordo id habet, vt aliorum causâ ſint alia, & pro vnius incolumitate, ac ſtatu intereat & cadat aliud: vno intereunte & cadente, alia intereant, concidantque plura. Cur & in hominibus igitur non fiat hoc? *Sextò*, Eo animo boni omnes ſunt, vt quod bonorum habent, vellent ad quamplurimos diffundi: quod malorum, contrahi, ac in ſe vnis hærere: Mali autem è contrario, quod bonorum habent, vellent contrahi, ac in ſe vnis eſſe: quod malorum, ad quam plurimos diduci. Dominus igitur interdum ſeſe vtrorumque voluntati accommodat, bonam, bonorumque voluntatem amplectens, & ſapientiùs quandoque dirigens: malorum mala voluntate vtens bene, ipſamque ad bonum quoddam maius, ab illis neque optatum, neque cogitatum, traducens. *Septimò*, Inferunt quandoque mortuis viui homines nonnulla, quæ hac ad alios pœnarum dilatatione videntur acerbiora. *Octauò*, Diſcunt ex innocentum pœna mortales, quanta, & quàm capitalis generi peſtis ſit peccatum, quod non in vno tantum, qui eo ſeſe aſtrinxit, ſed in aliis etiam pluribus ita plectitur. *Nonò*, Diſcunt etiam, ſi, vnius ob culpam, punitur multitudo, quid ſi tota peccaret multitudo? *Significatum eſt*, ait loco citato Sanctus Auguſtinus, *quantum mali fieret, ſi vniuerſa illa congregatio peccaſſet, quando ne vnus*

N quidem

quidem ita potuit iudicari, vt ab eo poſſint cæteri eſſe ſecuri. *Decimo*, Malis, quæ inſontibus ſontium cauſa eueniunt; vel ſemper, vel certè quàm ſæpiſſimè ineſt, qui ſontes ipſos purgat & vellicet acrius, doloris morſus quidam. Nam quos mala iſta inuoluunt, vel ſunt eorum filij & amici, quos diligunt, vel alij. Si *filij* & amici, moleſtia ijs & mœror eſt, ſuâ eos torqueri culpa. *Plerunque* ait S. Gregorius l. 15. Moral. cap. 31. *Percutitur Pater in filijs, vt acrius vratur: Et dolor Patris carni filiorum redditur, quatenus per filiorum pœnas, mors patris iniqua patiatur.* Si *alij*, nonne acerbum & graue, ſcire, ſe, ob mala, quorum ipſi auctores; omnibus eſſe inuiſos ac deteſtabiles? ſeſuoſque ab omnibus odio haberi? Suum omnium vocibus, & maledictis nomen lacerari? Sui omnem memoriam diris ab omnibus deuoueri? fit enim quodammodo ſemper, vt à viuentibus adhuc ſontibus iſta videantur, vel ſi nondum videantur animo præſentiſcantur, ac prægustentur, aut certè à mortuis non ignorentur, ita vt ſi in tormentorum loco ſint, torqueantur magis; ſi in beatorum cùm nihil in eos cadat doloris, miſereantur tamen miſerorum magis, maioremque ijs apud Deum opem afferre ſatagant. Et fieri hæc omnia nonne optimum, ſapientiſſimum, iuſtiſſimum? *Vndecimò*, Licèt verò, vti hactenus allatæ probant rationes, poſſet Deus Optimus Maximus ſuo ipſius iure ad ſummam mundi totius, ipſorumque præſertim hominum vtilitatem, improborum quorundam gratiâ, probos, nullique omninò culpæ affines, temporariis malis, ipſa etiam morte mulctare: Nobilium tamen Theologorum ſententia eſt, eum id nunquam facere, niſi in ijs ipſis, quos alterius peccata & miſeriæ implicant, propria etiam culpa quædam vel adhuc ſit, vel fuerit, ob quam malis ac miſerijs illis digniſſimi ſint. *Primò* quidem, quia diuinæ bonitati conſentaneum magis videtur, ne ſuo quenquam priuet beneficio, niſi mereatur. *Secundò*, Qui alterius occaſione calamitatis aliquid perpetiuntur, vel *infantuli* ſunt, qui ſuo ipſorum actu peccare nihil dum poſſint, vel *adultiores*, qui peccare vt iam poſſint ſuapte ſponte. Si *infantuli*; vel originale peccatum per ſacrum baptiſma nondum expiarunt, vel expiarunt: ſi nondum expiarunt, mors eis eo debetur nomine, non vita temporalis aut æterna. *Stipendium enim peccati mors* Roman. 6. Si expiarunt, eadem adhuc digni ſunt, cæteriſq; vitæ huius malis. Nam his per peccatum illud, quod eſt, vel fuit; homo ſemper quoad perfectè ſemel debitum hoc exſoluerit; obnoxius redditur. Hinc Diuus Auguſtinus libro ſexto contra Iulianum capite decimo, inter alia huius vitæ mala, dæmonum incurſus pati docet paruulos etiam baptizatos. Diuus Gregorius libro decimoquinto Moralium, capite trigeſimo primo. *Quid eſt, quod paruuli filij plerunq. à dæmonibus arripiuntur, niſi quod caro filij ex Patris pœna mulctatur?* ſi *adultiores*, primò eadem conditione ſunt, qua infantuli, quoad originariæ culpæ debitum: deinde multo deteriore. quia ſua quædam adiungunt iam peccata, quorum minima extremis vitæ huius incommodis, & cruciatibus, ipſa etiam morte, haud indigna ſunt, ſi conſideretur, quantum & quale ſit, diuinam vel minima te maieſtatem offendere: & quantulum ac pœne nullum ſit, quod amittere contingit vitæ huius bonum. Rectè igitur ſemper facit Deus, cum nocentum cauſa, telis quandoque ſuis nocentes ferit. *Duodecimò*, Sed vt hæreant animo iſta omnia tenacius, duorum huc ſcriptorum verba transſcribam, quorum prior in Latinis & Chriſtianis, Theologiam tamen haud profeſſis: Alter in Græcis & Gentilibus, ſolam ſequentibus rationem Ducem, eximius eſt.

I. E ſecundo I. Lipſij libro de conſtantia cap. 16. *Sed enim immeriti & innoxij aliquot populi puniuntur, inquis. Nam hac ſecunda tua querela, ſiue calumniam*

potius

potius dicam. Incaute Adoleſcens, ſic loqueris? Puniunturne immeriti: Vbi ergo gentium, gentes tibi repertæ ſine noxa? fiducia imò temeritas ſit in ſingulo aliquo homine id ponere: tu nihil ambigis populos & gentes ſtatuere impeccantes? vaniſſime. Peccamus enim, & peccauimus omnes, ſcio: nati in labe, viuimus in labe. & cæli iam armamentaria, vt cum Satyrico illo iocer, ſine telo ſint, ſi fulmina ſemper miſſa in merente. Non enim vt piſces in ſalo nati & alti, ſalem tamen non reſerunt: ſic cenſendum homines in hac mundi fæce eſſe, ipſos ſine fæce. At qui ſi omnes in noxa, vbi populi iſti immeriti? Culpæ enim comes iuſtiſſimè pœna ſemper eſt. Sed inæqualitas, inquies, illa diſplicet: quod quidam premuntur, qui minora peccarunt, florent & regnant, qui magna. Nempe hoc erat? eripies tu, credo, trutinam cæleſtis iuſtitiæ manibus, & tuo quodam ſenſu, ponderibusq́ eam librabis. Quo enim aliter ſpectat hæc delictorum parium, impariumq́ æſtimatio, quàm ante Deum tibi ſumus? Sed duo hic Lipſi, cogita. Primum æſtimari ab homine noxas alienas non poſſe, non debere. Quomodo enim? Tu homulle peccata æquiter appendas, qui nec attendis quidem? Tu ea legitimè diſcernas, qui nec cernis? Quod enim facilè mihi das, animus eſt qui peccat: per corpus quidem & ſenſuum hæc inſtrumenta, ſed ita vt momentum & pondus omne criminis ſit ab ipſo. Quod adeò verum eſt, vt ſi inuitum aliquem ſtatuis peccaſſe, non peccarit. Id autem ſi eſt: quomodo, obſecro, peccatum ipſum peruidebis, qui nec cubile eius, aut ſedem? Nam mentem certè adeò alienam videre non potes, vt nec tuam. Magna igitur hæc vel vanitas, vel temeritas tua eſt, cenſuram, æſtimationemq́ vindicantis in re nec viſa plenè nec videnda, nec nota, nec noſcenda. Secundò illud cogita, vt maximè ita ſit, nec malum tamen aliquid hic eſſe, nec iniquum. Non malum, quia illorum ipſorum bono fit, qui caſtigantur ſtatim vel in minimis noxis. Dilectio illa Diuina eſt: & iure ſemper ſuſpecta tarditas, cui grauior punitio adhæret. Non item iniquum: quia pœnam, vt dixi, omnes meruimus: nec vnquam vel in optimis illa puritas, vt non maculæ aliquæ ſuperſint ſalſâ hac aquâ cladium velut eluendæ. Quamobrem adoleſcens, mitte hanc de æſtimatione noxarum intricatiſſimam litem, vt terreſtris, pedaneusq́ Iudex: Deo permitte, qui haud paulò æquius, de ea certiusq́ è ſuperiore tribunali cognoſcet. Ille eſt ſolus, qui merita poteſt expendere: Ille, qui ſine vllo ſimulationum fuco aut ceruſſa, virtutem vitiumq́ videt in vero ſuo vultu. Quis ei imponat, qui externa, pariter & interna rimatur? Qui corpus videt, & mentem? Qui linguas, & fibras? aperta denique & operta? Quiq́ non facta ſolum ipſa, ſed cauſas eorum, & progreſſus videt in clara luce. Thales olim interrogatus εἰ λήθοι θεοὺς, ἄνθρωπος ἀδικῶν; ἀλλ' οὐδὲ διανοούμενος, *verè reſpondit. At nos contra hic in nube. qui non ſolum occulta ſcelera non videmus, ſed tunica (*quod aiunt*) & ſinu admiſſa; ſed vix aperta & protracta iam in lucem. Non enim culpam ipſam, & vim eius cernimus, ſed externa quadam veſtigia admiſſæ & iam fugientis. Optimi ſæpè nobis, qui Deo peſſimi: & reiecti contra, qui illi electi. Claude igitur, ſi ſapis, de meritis, aut immeritis os, & oculos. cauſæ tam obſcuræ non bene cognoſcuntur de plano.*

Indidem cap. 17.

At tertia etiam offuſa à te Iuſtitiæ, nebula abſtergenda eſt, de Subſtitutis. Pœnas enim, inquiunt, parum iuſtè Deus transfert: & maiorum culpas malè luunt nepotes. Hem? itáne hoc nouum aut mirum? Imò miror ego mirari iſtos mirones: cùm cottidie ipſi id faciant in ſua terra. Dic ſodes, beneficia, quæ ob virtutem à Principe maioribus data, nonne tranſeunt ad nepotes? Sane tranſeunt. nec aliter in mulctis ac pœnis, opinor quæ iiſdem impoſitæ ob ſcelus. Ecce in perduellionis aut maieſtatis crimine, manifeſto alij in culpa ſunt, alij in pœna. idq́ adeò intendit humana ſæuitia; vt latæ leges ſint, quæ innoxios liberos æterna egeſtate puniant.

Vt mors ſit eis ſolatium, & uitæ ſupplicium.

Maligni veſtri animi! Regi alicui aut dynaſtæ licere id vultis, non vultis Deo? Cui tamen, ſi examinas, haud paulò iuſtior ſeueritatis huius cauſa. Peccauimus enim, &

rebelles magno huic regi fuimus in vno omnes: Et per tot ſtirpium traduces primogenia illa macula propagata ad infelices natos. Ita nexus & catena quadam hæc criminum coram Deo eſt: nec peccare, exempli cauſa. Pater meus, aut tuus iam cœpit, ſed patrum omnes patres. Quid ergo mirum, ſi punit in poſteris, non propriè diuerſa delicta, ſed communione quadam ſeminis iuncta, nec vnquam intermiſſa? ſed vt omittam hæc ſublimia, & agam tecum magis populari quadam rationum via: hoc ſcito. Deum coniungere, quæ nos per imbecillitatem aut imperitiam diſparamus: & familias, opida, regna, non vt varium quiddam intueri, aut confuſum, ſed vt corpus naturamq́ vnam. Scipionum illa aut Cæſarum familia, vnum illi eſt: Romana aut Attica vrbs, ab omni ſuo æuo, vnum: vnum item Romanum Imperium. Iure, vinclum enim quoddam eſt, & legum iuriſq́ ſocietas, quæ magna corpora, hæc ligat: efficitq́ vt inter æuo diſſitos communio quædam ſit præmiorum & pœnarum. Itaque Scipiones olim boni? apud cœleſtem illum iudicem poſteris id quoq́ proſit. Mali? noceat: Belgæ ante annos aliquot laſciui, auari, impij? nos luamus. quia in externa omni punitione Deus non præſentia ſolum adſpicit, ſed præterita etiam reſpicit: Et duûm horum temporum momentis temperat æquabiliter iuſtitiæ ſuæ lancem. Dixi, externa punitione. Et velim notes. Non enim culpæ ipſæ transferuntur, aut criminum quædam confuſio fit: abeſt: ſed pœna duntaxat ſiue caſtigationes quædam circa nos iſta ſunt, non in nobis: Et ad corpora vt opes ſpectant propriè, non ad animum hunc internum. Quid autem hic iniuriæ? Hæredes enim certè commodorum, præmiorumq́, ſi quæ maioribus debita ſunt, eſſe volumus: cur onera recuſemus & pœnas?

> Delicta maiorum immeritus lues
> Romane.

Canit Romanus ille vates. Verè, niſi quod addit. Immeritus. Meritiſſimo enim, quia meruere maiores. Sed effectum videre poeta potuit, non adſurrexit ad cauſam. Vt autem in vno, eodemq́ homine, iure in ſenecta ætate delictum aliquid punimus admiſſum in iuuenta: Sic Deus in imperijs aut regnis peccata vetera. quia externa communionis ratione vnum quoddam Deo ſunt, & coniunctum. Interualla hæc temporum apud illum nos non diuidunt, qui omnem æternitatem clauſam habet in capaci ſua mente. An verò Martiales illi lupi olim tot vrbes euerterint, tot ſceptra fregerint impunè? tantum cædium, ſanguiniſq́ hauſerint, ipſi ſemper incruenti? Tum deniq́ fatear vindicem nullum Deum eſſe, qui quæ nos gerimus audit, & videt. Sed non eſt ita. pœnas vel in poſteris ſuis pendant aliquando neceſſum eſt, tardas, etſi non ſeras. Nec temporum ſolum hæc coniunctio apud Deum eſt: ſed & partium. Hoc volo dicere. ſicut in homine cum manus, penis, venter peccauit, totum corpus id luit: ſic in communi aliquo cœtu, paucorum delictum expetere ſæpe omnes. præſertim ſi ij, qui peccant, velut digniora quædam ſint membra, vt reges, Principes, magiſtratus. Verè Heſiodus, & ex ipſo ſapientiæ penetrali:

> Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ:
> Ὅστις ἀλιτραίνει καὶ ἀτάσθαλα μηχανάαται.
> Τοῖσι δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων
> Λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν.
> Vnius ob crimen pœnas vrbs tota rependit,
> Si quis ſacrilegè ſeſe gerat aut iniuſtè
> Iuppiter hinc cœlo clades immiſit ab alto
> Peſtem ſiue famem.

Ita claſſis Argiuorum tota perijt.

> Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei:

Ita in Iudæa ſeptuaginta millia hominum peſtis vna iuſtiſſimè abſtulit, ob iniuſtam libidinem regis. Et interdum contra. Vbi omnes peccarunt Deus vnum, paucoſq́ ſelegit, velut piaculares publicæ noxæ. In quo ſi à rigido illo paritatis iure pauliſper diſcedit, tamen ex iniquitate ipſa æquitas noua oritur: & clemens quædam iuſtitia

in mul-

in multos eſt, quod ſæuitia videtur in paucos. Nonne etiam pædagogi ferula, è numero laſciuientis gregis vnum aliquem cadit? Imperator è fuſo exercitu, paucos decumatione caſtigat? ſalubri tamen vterq́; conſilio, quia paucorum ea punitio terret nihilominus, & emendat omnes. Vidi medicos ſæpè venam in pede aut brachio incidere, cum totum corpus doleret: quid ſcio, an idem hic ſit? Arcana enim hæc arcana, Lipſi: Et ſi ſapimus, propius non tangemus ſacrum illum ignem, cuius ſcintillas & ſtrictnras quaſdam videre homines fortaſſe poſſumus: non poſſumus ipſum. Vt ij, qui in Solem acrius defigunt oculos, eos amittunt: ſic mentis omne lumen, qui eam intendunt in hoc lumen. Abſtineamus igitur cenſeo curioſæ, & cum periculo quæſtionis: Et hoc ſaltem nobis ſtet, æſtimari noxas humanitùs non poſſe, non debere. Aliam apud Deum trutinam eſſe, aliud tribunal. Et quomodocunq; ſe recondita illa iudicia habeant; non culpanda ea nobis, ſed ferenda, & verenda. Vnam hanc tibi ſententiam ingero, quâ manum huic rei, & ſimul Curionum omnium ori imponam,

Iudicia Dei multa occulta ſunt: nulla iniuſta.

II. E Plutarcho *de ſera Numinis vindicta* libello *Primò diſputat Timon quidam contra diuinam in poſteros pœnarum deriuationem, & ait: Quod Euripides conqueritur, ac Numini obiicit:*

Crimina ſæpe luunt nati ſcelerata parentum.

Etiam nos licet ſileamus: reprehendere exiſtimo. Si enim qui deliquerunt, iam pœnas exoleuerunt, haud decet eos, qui nihil iniuſti egerunt, plecti. Quandoquidem nec illos, qui facinora peregerunt, de vna, eademq́; re bis ſupplicium ſubire, iuſtitiæ ſeu æquitati conſonum eſſe cenſetur. Proinde ſi lentè diuina procedit vindicta, pœnaq́; quæ improbis debita, ſero tandem innoxios affligit, haud probe iniquitatem tarditate compenſat. Affert deinceps exempla octo vel nouem, quibus idipſum probat. ſed cùm omnia hæc vel fabulas, vel fabularum ſimilia dixiſſet Plutarchus, pergit argumentis minimum ſex oſtendere, quàm rectè à Deo fiat, vt ab aliis ad alios fundat ſupplicia. Et primum quidem cum ſecundo meo congruit, ſecundum cum quarto, tertium cum eodem ferè, quartum cum primo. quintum cum ſeptimo. ſextum cum primo, & quinto. Nunc vno quaſi ſpiritu omnia hæc, vnam veluti cauſam, octauum luculentè perorantem audiuimus. Vt confeſtim, ait, in foribus res pateat claraq́; reddatur, in memoriam ducatur honor, qui iis haberi ſolet, quorum maiores hoſpitio Deos ſuſceperunt, necnon pulchra ea pars, quæ Pindari ſucceſſoribus, in Thebarum direptione delata eſt. Quis enim ea honoris præminentia, quæ tamdiu inter Græcos coaluit ac inoleuit, merito non delectetur? Niſi cui iuxta eundem Pindarum, frigida flamma cor atrum fabricauit. Prætermitto nunc ſimile huic Spartæ præconium, quod poſt Lesbicum cantum in memoriam ac honorem Terpandri illius priſci, proclamari ſolet: nam eadem ratione conſtare videtur. Cæterum vos Philtiada appello, qui apud Bœotios longè aliis præferri dignum ducitis, quoniam præclaris ortos parentibus vos eſſe prædicatis, quiq́; apud Phocenſes, ob Daiphati genus gloriari ſoletis, mihi, inquam, præſentes, auxilioq́; ſitis, quum Lycormæ Satilæiq́; patrium Heraclidarum inter ſe partiuntur honorem, Stephanophoriamq́; inſtaurantes decantant, admodum decere ab Hercule prognatos, honores firmos ac gratos ſortiri. Quandoquidem cùm ipſe Græcos immenſis affeciſſet beneficiis, & haud dignum præmium, retributionemq́; conſecutus eſſet. Pulcherrimum, hercle, ait, ac Philoſophiæ admodum dignum certamen propoſuiſti. Omitte igitur, heus, inquam, vehemens illud accuſationis genus, nec ægrè feras, ſi aliquando plectantur, qui ſceleſtis, improbisq́; ſunt orti parentibus, aut honorata illa nobilitate, ac præminentia gloriari laudariq́; deſine. Decet enim, ſi virtutis aut nobilitatis honorem in genere noſtro retinere cupiamus, rationabiliter quoque ob ſcelerum vltionem permanentem, haud indignari, ſed rectè hæc inuicem concurrere, ac æqualiter, digneq́; conuerti æſtimamus. Qui enim à Cimone prognatos egregiè Athenis honorari, à Lachare verò ac Ariſtone oriundos deſpici cum indignatione dolens cernit, hic admodum varius ac ſecors, imò potius contentioſus, Numiniq́; moleſtus eſſe videtur. Incuſat enim cum viri iniuſti, ac ſcelerati filiorum filios fœliciter agere cernit:

per quas Norinbergæ cum illinc Aldorffium proficiſcerer, duos videbam comburi. *Deinde* adulteræ, Geneſ. 38. verſu 24. idemq; apud Saxones etiamnum adhuc Gentiles factitatum refert auctor maximè idoneus S. Bonifacius ad Ethibaldum Regem epiſt. 19. è qua c. *Si gens Anglorum* diſtinct. 50. *Tertiò*, Inceſti Leuit. 20. verſu 14. *Quartò*, Sacrilegi hoc cap. 7. & ff. l. *ſacrilegij pœnam ad L. Iuliam peculatus*. *Quintò*, Publicorum damnorum autores apud Philiſtæos Iud. 15. verſu 6. *Sextò*, Huc etiam fortè referri poſſunt murmuratores contra Deum, qui ab ignitis ſerpentibus quaſi exuſti, & commorſi Num. 21. *Septimò*, Magi. D. Gregorius lib. 1. Dial. c. 4. Mariana rerum hiſpa. lib. 7. *Octauò*, Malefici, ſcortiarii & Lamiæ omnis generis hodie ex l. 3. Cod. *De maleficis*, Delrius lib. 5. Mag. Sect. 16. *Nonò*, Hæretici. Zonaras in vita Alexij. S. Antoninus in hiſtor. 3. p. t. 19. c. 1. §. 4. Vide Bellarminum lib. 3. de laicis c. 22. Et licet ſæpè contra noſtri clamitatint Nouatores, re ipſa tamen approbarunt, cùm Dauidem Georgium non quatriduanum, ſed pluſquam biennalem refoderunt Baſileenſes, & combuſſerunt, prout Anno 1559. prodidit libello quodam illius loci Academia, in quo hæc. *Iudicum ſententia eſt. Quoniam Dauid Georgius perniciosiſſimæ ſectæ auctor, & fautor extitiſſet, quiq; maieſtatis diuinæ, & violatæ religionis Chriſtianæ reus; vt eius cadauer, ſiue oſſa, & quidquid reliquum in eius ſepulchro fuerit, effodiendum, extra portam Lapideam, vbi de condemnatis extremum ſupplicium ſumitur, vnà cum libris, & eius effigie in haſta altè, vt erat ſuſpenſa, currui impoſita à carnifice trahantur, atq; omnia ſimul rogo impoſita, in cineres redigantur, haud ſecus ac cum ipſo Dauide Georgio ex Iure Cæſareo fieret, ſi ipſe ſuperſtes eſſet.* Et antea Caluini ſtudio viuus crematus fuit Geneuæ Michael Seruetus Anno 1553. die 27. Octobr. prout ibi edita eius Acta teſtantur, & narrat in ipſius Caluini vita Theodorus Beza. Et in Caluini eiuſdem epiſtolis pag. 147. de Anabaptiſta & Heluidiano quodam. *In carcerem*, ſcribit Bullingerus; *coniectus eſt, igni cremandus niſi palinodiam ceciniſſet. Nihilominus Curiæ virgis cæſus è Rhetio eiectus eſt.* *Nonò*, Calumniatores P. Ærodius lib. 9. c. 20. ex Ammiano. *Decimò*, Imperatoriatum rerum actores & procuratores, qui iniuriis affeciſſent prouinciales l. 9. cap. *vt cauſa fiſcalis*. *Vndecimò*, Qui Nili aggeres perrupiſſet l. vnica. C. *De Nili aggeribus non rumpendis*. *Duodecimò*, Serui quibuſcum rem occultè habuiſſent dominæ coniuges l. vna, C. *de mulieribus, quæ ſe proprijs ſeruis iunxerunt*. *Decimotertiò*, Parricidæ in Eclog. περὶ πατρ[illegible]. *Decimoquartò*, Serui, qui rapiendis virginibus & ſanctimonialibus operam dederint l. vn. Cod. *De raptu Virginum*. *Decimoquintò*, Serui, *qui* ſaluti Dominorum ſuorum *inſidiauerint*, vt loquitur lex 28. ff. *de pœnis*. *Decimoſextò*, Adulterinæ monetæ cuſores, ſiue ſolidorum adulteri, l. 2. C. *De falſa moneta*. *Decimoſeptimò*, Ciuitatum tabularij falſam immunitatem concedentes l. 1. C. *de immunit. non conced.* *Decimooctauò* Qui barbaris ſcelerata factione facultatem deprauationis in Romanos dediſſet, vel ſi quis alio modo factam diuiſiſſet l. 9. C. *De re militari*. *Decimononò*, Iudæi & Hæretici cœlicolæ, qui ex eorum ſecta reſipiſcentibus iniuriam intulerint l. 3. C. de Iudæis. *Vigeſimò*, Qui ſacroſanctam Euchariſtiam nefariè tractarunt. Surius in hiſtoria ſemel ac iterum de Iudæis in Germania & Polonia. Multi verò interdum abſque legibus, ex Principum ira & crudelitate viui combuſti, non ſancti ſolummodo Martyres: ſed alii etiam, vt *Gallieni* iuſſu, qui captiuum eius patrem in pompa requiſierant, apud Trebellium: *Probi* iuſſu, qui Aureliani & Taciti cædis auctores apud Zoſimum in Probo. Hoc autem ferè obſeruatur hodie, vt iis, quos facinorum pœnitet, non viuicomburium ſit, ſed ſtrangulatio, deinde vſtio, vt explicat l. 2. var. reſolut. cap. 10. ſub finem Couaruuias, & Clarus quæſt. 99. numero 7.

Res verò, quæ humanorum ſcelerum cauſa interdum cremantur ſunt variæ. *Primò*, quidem *vrbes* & hominum *domicilia* Deut. 13. verſu 16. & exemplum

eſt in

eſt in Sodomis & Gomorrhis Geneſ. 19. Hierichunte noſtra cap. 6. Hai cap. 8. Hieruſalem Ierem. 21. verſu 10. alijſque tam multis, ad quarum referri numerum poſſunt, quas Martiæ hauſerunt flammæ. *Secunda, Idola* Deuteron. 7. verſu 5. vaſa Baalici cultus omnia 4. Reg. 23. verſu 4. vitulus ille nefarius aureus, quem amens adorauit Iſrael Exod. 32. Deuteronom. 9. verſu 21. *Tertia, Anathemata*, cuiuſmodi hic cap. 6. præſcripta. *Quarta, Sacrilegia*, vt Achanica hæc cap. 7. *Quinta, Oſſa impiorum*, 4. Reg. 23. verſu 16. *Sexta, Terra infrugifera* Hebr. 6. 2. Reg. 23. *Septima*, Deniq; *libri & chartæ* conſceleratæ, impiæ, impuræ, magicæ, hæreticæ. De *Atheis* Cicero 1. de diuin. Lactant. lib. 1. de ira c. 9. De *magicis* exempla ſunt Actor. 19. apud Chryſoſtomum hom. 38. in Act. Ammianum l. 29. Athanaſ. de Incarn. Nazianz. orat. in S. Cyprianum. D. Auguſtin. in Pſal. 61. Marcum in vita S. Porphyrij. & l. Mathemat. c. de *Epiſ. audientia*. De *Saracenicis* apud Nicolaum 1. ad conſulta Bulgarorum. De *Turcarum Alcoranicis* apud Gometzum l. 2. de Franciſco Ximenio Cardin. *De Iudæorum Thalmudicis* vel impijs blaſphemiis apud Thomam Cantipratenſem lib. 1. de apib. cap. 3. Num. 7. Sixtum lib. 2. & 9. Bibliothecæ, aliosque complures citatos in *Rabbino priore* c. 33. *De hæreticis Arij libris*. Socrates lib. 1. c. 6. Sozomenus lib. 1. c. 20. Theophanes in Chronico: *Eunomij* Theodoſius in Codice l. 26. *Eutychis & Apollinaris: L. Quicunq.* C. de *hæreticis*. S. Leo ad Turibium cap. 16. Theophanes in Chron. S. Proſper in Chron. *Neſtorij* l. 3. c. *de ſumma Trinit*. Ex Epheſ. Cornelio *Seueriani*. Nouella 42. *Monothelitarum* Synod. 6. Act. 13. *Iconoclaſtarum*, Balſamon in 7. ſynodo: *Adelberti* lib. 2. in vita S. Bonifacij: *Huſſitarum, Lutheranorum, Caluinianorum*. & ſimilium, Coclæus in hiſtoria Huſſitica, & Surius in hiſtor. Rectè ſiquidem de omnibus dixeris, quod de *Buddæ* hæretici libris dixit olim Catecheſi 6. B. Cyrillus; eſſe *impietatis monumenta*. Sed vide Bellarm. l. c. c. 20. &, qui poſt hunc diligentiſſimè, doctiſſimeq; totam hanc de his, aliiſq; aut fidei, famæ, morumq; integritati pernicioſis ſcriptionibus diſputationem pertractauit. Gretſerum noſtrum lib. *de iure & more prohibendi libros noxios*. Quemadmodum verò S. Petrus 2. epiſt. 2. verſu 6. Sodomorum incendium eſſe inquit, *eorum, qui impiè acturi eſſent, exemplum*, ita flammæ iſtæ omnes, vel ab horum, quæ ijs vindicantur, ſcelerum magnitudine abſterrere nos debent, vel perſuadere hic earum iam initium aliquod fieri, quas nullus vnquam extinxerit Oceanus.

QVÆSTIO XXXIV.

In omnium vel cineres, vel ſemiuſtulata oſſa cur coniecti lapides?

IN digeſtis leg. 28. *de pœnis: Summum ſupplicium eſſe*, ait, Calliſtratus, *damnationem ad furcam, viui cremationem, capitis amputationem*. Et libro 21. Celſus. *Vltimum*, ait, *ſupplicium eſſe mortem ſolam interpretamur*. Si ſummum verò & vltimum mors ſupplicium eſt, quid in cadauera, vel in cadauerum potiùs infelices reliquias ac cineres adhuc ſæuitur? ſed *extremi* nimirum illic *ſupplicij* ac *ſummi*, & ab Apuleio lib. 10. *extrema*, à Suetonio & Liuio *vltima pœna* nomine afficitur mors, quia poſt eam quod præſentem corpori dolorem afferat, inferri nihil amplius poteſt: Vnde & Dominus noſter Lucæ 12. verſ. 4. *Ne terreamini ab ijs, qui occidunt corpus, & poſt hoc non habent amplius quid faciant*. Imò vt Gentilium ſapientum Latinus epiſt. 93. differit; *vt ex barba capillos detonſos negligimus, ita ille diuinus animus egreſſurus hominem, quo receptaculum ſuũ conferatur, ignis illud exurat, an feræ diſtrahant, an terra contegat, non magis ad ſe iudicat pertinere, quàm ſecundas ad editũ infantem. Vtrum proiectũ aues differant, an conſumatur canib. data præda marinis,*

quid ad

quid ad illum? Varijs tamen de cauſis excruciare adhuc cadauera nititur viuentium vis. idque aut bene aut male. *Bene* quidem *primò* dum oſtendit eam alicuius flagitij fœditatem ac magnitudinem eſſe, vt fieri ſi poſſet, plura in flagitioſum congerenda eſſent ſupplicia. *Secundò*, Dum eo ipſo terrere vult viuos & ſpectantes mortales, vt à talibus abſtineant criminibus, quibus tam diræ ac infames vltra mortem ſuperſunt pœnæ. *Tertiò*, Vt flagitioſis, crimino ſiſq; ipſis viuentibus dolor è futuro malo infligatur aliquis, dum iis ſignificatur, eorum ita contumelioſè tractanda, laceranda & dilanianda corpora. *Male* verò idem fit varijs admodum modis. ſed de quibus iam agere nihil neceſſe eſt. Et cadauerum contumeliam hanc eſſe interdum peracerbam indicat lib. de ſera numinis vindicta Plutarchus, dum ait, Dionyſium Tyrannum maiore affectum iniuria videri, dum eius mortui effuſum à Syracuſanis corpus, quàm ſi diuina in eius filios vindicta fuiſſet immiſſa. E tribus verò cauſis illis, duæ priores hanc in crematum Achanem, eiuſque res lapidum grandinem excitarunt. Volebant enim Iſraelitæ pro ſe quiſque teſtatum reddere, quantopere deteſtarentur admiſſum ſacrilegium, diuini præcepti violationem, futuramq; ſuam deinceps in his, & huiuſmodi alijs obedientiam. Quia enim ſinguli flammam illis admouere haud potuerant, lapides, quorum iactu ſe monſtrarent ab facinore hoc abhorrere, Deumq; propitiarent iratum, corripuerunt ſinguli. An verò idipſum Achani prædictum ſit, poteſt aliqua inde fieri coniectura quòd Abulenſi quæſt. 55. & 65. videatur lapidatio hæc à Deo tum iuſſa, cùm eſt imperata crematio. Maſius autem & alij, putant quaſi fortuitam & repentinam fuiſſe, natam è populi contra ſceleratum indignantis ac frementis impetu, prout ſuprà ſubindicatum quæſt. 29. Si à Deo iuſſa tunc fuit, vtique fuerint Achani duo ſimul iſta pronunciata, *viuicomburium*, & *lapidatio*, vt è pœnarum iſtarum quadam veluti prætenſione, moleſtiam, doloremq; nonnullum præciperet. Sin verò tunc non iuſſa, ne prænunciata quidem fuit. Probabile vtrumlibet.

QVÆSTIO XXXIV.

Adobruto iam Achani lapidum aceruus cur erectus?

Congregauerunt, ait textus noſter verſu 26. *ſuper eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vſq; in præſentem diem.* Quibus verbis ſignificantur tria. *Primum*, Factum id Achani ſoli, non autem eius filiis, filiabus, & rebus. Ideoq; vertit incogitanter Vatablus; *Erexerunt ſuper eos aceruum lapidum magnum.* Nam clarè dicit Hebræus in ſingulari *ſuper eum*, & à Ralbag etiam notatum, & Græcus ἐπέστησαν αὐτῷ σωρὸν λίθον μέγαν. Non neceſſariò etiam dixit Maſius, eſſe *numerorum enallagen.* Cùm enim tam accuratè pluralem poſuiſſet numerum contextus, cur ſubitò mutaſſet? Cur abſque neceſſitate tropus fingitur? *Secundum*, Factum idem conſulto & data opera, non autem fortuito & temerario populi coniectu. Nam Hebræum *erigendi* verbum, Latinum *congregandi*, Græcum τὸ ἐφιστέναι, curam & ſolicitudinem indicant. Idque confirmatur ex eo, quod ait Ioſephus, non eodem illo tempore, quo combuſtus, & lapidatus Achan eſt, aceruum hunc aceruatum, ſed ſecuta nocte. Vnde & *tumulum* vocat Maſius. *Tertium*, Fuiſſe aceruum hunc magnum, & diuturnum. Nam illud disertè poſitum eſt, hoc verò ſignificatur per illud, *qui permanet vſq; in præſentem diem.* Huicq; clauſulæ vis eadem ſubiecta, quæ ſimilibus alijs ſuprà cap. 4. verſu 9. c. 5. verſu 9. Ioſephus fuiſſe ait ταφῆς ἀτίμου καὶ καταδίκῳ πρεπούσης, id eſt, *ſepulchrum inhonorum, & quod damnatum ſontem deceret.* Cur autem Achani eiuſmodi erectum ſepulchrum, in promptu ratio eſt, vt non ipſo tantùm ſupplicij tempore, vel paucis poſtea diebus, ſed ſemper quaſi recens ante omnium oculos

oculos eſſet Achanis pœna: ſicq; magis magiſq; ab omni eo fugerent, quod Numinis iram concitet, & à ſacrilegio præſertim, quod tanto lapidum aggere Achanem eo loco, adobtuetat. Sctipſit olim de latrone inſigni quidam.

Monte ſub hoc lapidum tegitur Baliſta ſepultus
Nocte, die, tutum carpe viator iter.

Aceruus verò iſte, & illis qui tum viuebant, & omnibus, qui conſecuti ſunt; acclamabat, ſacrilegium ſub eo tegi: ſacrilegium igitur fugerent quàm diligentiſſimè. Videtur verò aceruus ex his omnibus exſtructus, & exaggeſtus fuiſſe lapidibus, qui tam in ipſum, quàm in alia eius omnia intorti fuerant, vt qui mali tanti auctor & princeps omnibus fuerat, omnium quodammodo pœnam ſemper ferret: ſicq; qui comburenda comburi antea non ſiuiſſet, comburereturt: & qui, quæ humo tegenda non erant, texerat, quaſiq; ſepelierat, ipſe inſepultus ſaxorum mole obtegeretur.

QVÆSTIO XXXVI.
Quomodo per Achanis ſupplicium auerſus ab Iſraelitis furor Domini?

INtelligitur hæc è tribus quaſi effatis quæſtio.

Primum eſt; Vno grauius quid peccante, cenſeri totum aliquem populum, & communitatem peccare.

Secundum, Vno ſic peccante, contra totum etiam populum aliquem, & communitatem iraſci Deum, ab eoq; illum puniri.

Tertium, Vno illo, qui ſic peccauit, per populum & communitatem illam punito; ab ira populique punitione Deum deſiſtere. Loquor autem non de hominum omnium primo, & originario peccato, in quo ptimum & alterum eſſatum clariſſimum; ſed de actuali. *Primum* autem illud huius capitis initio monſtratur verſu 1. *filij*, ait, *Iſrael praeuaricati ſunt mandatum, & vſurpauerunt de anathemate.* At hoc vnus tantùm Achan fecerat, vti hactenus patuit, & verſ. 11. *Peccauit Iſrael, & praeuaricatus eſt pactum meum, tuleruntq; de anathemate, & furati ſunt atq; mentiti*, verſu duodecimo. *Pollutus eſt Iſrael anathemate.* Verumtamen iſta peccati contagio, non eſt eiuſmodi, vt verè peccatum in ſingulis ſit, ſed tantummodo, vt verè in vno tantùm ſit, in aliis verò per moralem quandam exiſtimationem, cuius cauſa poſtea dabitur; cenſeatur. falsò autem Iſraelitas hic inſimulant Iunius & Tremellius, quaſi verè peccarint, *quia neque Hacanem* (vt eorum verba retineam) *ſeruauerant à peccato, neque à contagione & reatu, quem Deus prædixerat ſuprà cap. 6. 21.* Nam quomodo Achanem à peccato ſeruare debuerunt, aut potuerunt? Peccarunt igitur tantùm ſynecdochicè, & quoad quandam imputationem moralem. *Alterum* hinc etiam patet verſu primo. *Iratus eſt Dominus contra filios Iſrael.* Et *qui miſſi erant contra Hai bellatores, ſtatim terga vertentes percuſſi ſunt, & corruerunt ex ijs 36. homines* verſu quinto. Et poſtea cum cladis huius cauſam quæritIoſue verſu ſeptimo, intelligit verſu vndecimo eſſe Achanis ſacrilegium. Sanctus Chryſoſtomus homilia ſexta ad Epheſios: *Vt ſciatis*, ait, *quanto ſupplicio ſint obnoxij, qui talibus peccatis capiuntur, cogitate illa, quæ vetera ſunt. Vnus furatus erat ſacras pecunias, cùm eſſet homo militaris: & omnes perierunt. An hiſtoriam noſtis? De Charmi loquor, qui anathema furatus erat.* Et paulò poſt: *nouit Deus, etiam iuſtos cum impijs punire, cuiuſmodi accidit in Daniele, in tribus pueris, cuiuſmodi in aliis innumerabilibus, cuiuſmodi in bellis, quæ hoc etiam tempore accidunt.* D. Auguſtinus libro ſexto contra Iulianum capite ſeptimo, *De anathemate contra interdictum, quia vſurpauit vnus, in eos, qui hoc non fecerant, nec factum fuiſſe nouerant,* vindicta

vindicta proceſſit. Saluianus lib.7. de prouidentia, cum Carthaginis mollitiem, libidinem, cæteramq́; comitem impuritatem, & ex ea profectas clades ac miſerias enarraſſet, ſubiungit: *ſed paucorum hoc, inquis, dedecus fuit: & quod non à pluribus perpetratum eſt, cunctis nocere non potuit. Iam quidem ſuprà dixi ſæpiſſimè, in Dei populo etiam vnius facinus peſtem fuiſſe multorum: ſicut ex furto Achar fugit populus, ſicut ex zelo Saulis exorta eſt peſtilentia, ſicut ex Dauid numeratione mortalitas: ita eſt enim Dei Eccleſia quaſi oculus. Nam vt in oculum, etiamſi parua ſordes incidat, totum lumen obcæcat: ſic in Eccleſiaſtico corpore, etiamſi pauci ſordida faciant, propè totum Eccleſiaſtici ſplendoris lumen offuſcatur. Et ideo Saluator ipſe principalem Eccleſiæ partem, oculum nominauit, dicens. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Vnde & Apoſtolus: Neſcitis, inquit, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit*. Plena eſt exemplorum aliorum ſcriptura ſacra, vt 1. Reg.14. 2. Reg.21.& 24. Vnde illud Hebræorum adagium: *Væ improbo & væ vicino eius*. quod ab Heſiodo ita expreſſum:

Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.
Sæpe mali malè facta viri populus luit omnis.

Ab Homero vberiùs, cum Iliados lib.1. immiſſam ab Apolline in Græcorum caſtra peſtem, fabulatur, quia vti augurum omnium longè præſtantiſſimus Chalcas Achilli explicat;

οὔτ' ἄρ' ὅγ' εὐχωλῆς ἐπιμέμφεται (Apollo ſcilicet) *οὔτ' ἑκατόμβης:*
ἀλλ' ἕνεκ' ἀρητῆρος ὃν ἠτίμησ' Ἀγαμέμνων.

Quia, inquam, Dei ſacerdotem male acceperat Agamemnon Rex, neque raptam illius filiam Chryſeidem dimittere, neq; oblata dona ſuſcipere voluerit. *Tertium* etiam hic poſitum verſu 12. *Non ero vltra vobiſcum, donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt* verſu 13. *Non poteris ſtare coram hoſtibus tuis; donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus eſt ſcelere*. At nunc, eo deleto auerſus eſt furor Domini, verſ. 26. Quia enim dum ipſemet populus in ſceleris auctorem inquirit, eumque plectit; palàm profitetur Dei ſe offenſionem, ac iram nolle: velle contrà ipſius præceptis omnibus parere: peccata, & ſcelera, quibus ille meritò irritatur, deteſtari; pœnitentiamq́; veluti publicam, ſuo è corpore, ſuum quoddam membrum auellendo, agere, ideò per huiuſmodi ſupplicium placatur Dominus. Quemadmodum & 2. Reg. c. 21. imò per ſolam inferendi ſupplicij voluntatem publicè, & quarum tulit res, feriò, acre ipſa teſtatam, placatus fuit, 1. Reg. cap. 14. verſu 44. Atque hæc etiam cauſa & opinio Delphicos olim ciues perpulit, vt cum iniuſtam Æſopo necem attuliſſent, ideoq; grauiſſimis variorum morborum, ac ſterilitatis diuinitus pœnis afficerentur, publicis quaſi lachrymis Deum licet falſorum, veniam precarentur, Græciæ vrbes mœſti inambularent, magiſq; per præcones vocibus vbiq; peterent, eum qui vlciſci vellet, prodiret is, pœnamque ſtatueret. ſe vltrò ac libenter eam, quæcunque tandem eſſet; ſubituros, prout libro *de ſera Numinis vindicta* narrat Plutarchus.

QVÆSTIO XXXVII.

Quibus de cauſis innocentes, quoſdam, nocentum aliorum cauſâ, temporalibus pœnis rectè punit Dominus?

SOlo alterius peccato quod *originale* dicitur peccatores vere omnes afficimur: alijs autem aliorum quamlibet ingentibus, peccatis, ſi ad illa nihil à nobis admiſſum vel omiſſum, nunquam verè ac propriè inquinamur: pœnis tamen

tamen eorum temporalibus verè ac propriè tangimur & cruciamur, vti ſuperiore quæſtione dictum. Huius autem rei cauſæ ſunt. *Primò*, Societas, & coniunctio certorum inter ſe hominum. quæ vel è naturali quodam vinculo exiſtit, vt inter patrem liberos ac propinquos, vel è morali œconomico & publico, vt inter eoſdem Reipublicæ, ac regni ciues: vel deniq; è ſupernaturali ac Eccleſiaſtico, vt inter eoſdem Eccleſiæ Chriſtianos, eiuſdem religionis conſortes, eiuſdem collegij collegas. Hæc enim conſociatio facit, vt hominum multitudo inſtar corporis vnius ſit, prout explicat Apoſtolus 1. Cor. 12. & Epheſ. 4. itemque apud prophanos Liulus, Maximus Tyrius in oratione 5. & 20. Iam verò propter membri vnius morbum, vulnus, & vlcus, videmus alia languere, cruciarique omnia. Quid ergo mirum, ſi vno peccante cenſeantur quadantenus peccare alij, qui eiuſdem cum eo ſunt corporis, illiusque causâ in mala & ærumnas quaſdam incidant? *Oſtenditur*, ait S. Auguſtinus quæſt. 8. *hoc quanta connexa ſit, in populi ſocietate ipſa vniuerſitas, vt non in ſeipſis ſinguli, ſed etiam tanquam partes in toto exiſtimentur. Secundò*, Eadem coniunctio efficit vt eorum, qui eodem nobiſcum corpore tenentur, proſperitatis, lætitiæ, famæ, gloriæque participes ſimus, quidni ergò & aduerſitatis, triſtitiæ, infamiæ, ac dedecoris? *Tertiò*, Per huiuſmodi pœnarum communionem inijcitur ea omnibus cura & ſolicitudo, vt non modo non peccet ipſe: ſed ne peccent etiam aliqua diuincti neceſſitudine alij. Quis enim non libenter ac ſtudioſè prouideat, ne quidpiam delinquant liberi, propinqui, affines, ciues, ſocij, commilitones, ſubditi, ſerui, parentes, magiſtri, Principes, Domini, Paſtores, omnium denique homines ordinum, ſi ob illorum delicta, ſe in pœnam vocandum, eadem cum illis ruina corruturum intelligat? *Apud eos*, inquit ſanctus Auguſtinus hoc loco quæſt. 8. *qui talia metuunt, diſciplina ſancitur, vt non ſolum ſe quiſq; curet in populo, ſed inuicem ſibi adhibeant diligentiam, & tanquam vnius corporis, & vnius hominis, alia pro alijs ſint membra ſolicita. Quartò*, Penes Deum eſt ſummum opum, opportunitatumq; omnium noſtrarum ius, ſummum famæ, decoris, & gloriæ noſtræ arbitrium, ſumma denique omnium vitæ, ac necis poteſtas. Ergo, ſuo arbitratu, poteſt hominibus iſta, quomodo, & quando vult eripere, vt ſuprà iam quæſt. 11. tactum: Ergò maximè tum poteſt, quando cauſa quæpiam ſubeſt, quæ non ipſius tantùm (quod ſiue nobis notum, ſiue non, ſemper optimum & iuſtiſſimum) ſed noſtro etiam, tenui alioquin & imbecillo, iudicio proba & æqua videtur. At eorum, qui nobis coniunctiores ſunt, proſperis, & aduerſis participare nos, nonne, vt paulò ante dixi, probum, æquumq;? *Quintò*, Totius mundi ordo id habet, vt aliorum causâ ſint alia, & pro vnius incolumitate, ac ſtatu intereat & cadat aliud: vno intereunte & cadente, alia intereant, concidantque plura. Cur & in hominibus igitur non fiat hoc? *Sextò*, Eo animo boni omnes ſunt, vt quod bonorum habent, vellent ad quamplurimos diffundi: quod malorum, contrahi, ac in ſe vnis hærere: Mali autem è contrario, quod bonorum habent, vellent contrahi, ac in ſe vnis eſſe: quod malorum, ad quam plurimos diduci. Dominus igitur interdum ſeſe vtrorumque voluntati accommodat, bonam, bonorumque voluntatem amplectens, & ſapientiùs quandoque dirigens: malorum mala voluntate vtens bene, ipſamque ad bonum quoddam maius, ab illis neque optatum, neque cogitatum, traducens. *Septimò*, Inferunt quandoque mortuis viui homines nonnulla, quæ hac ad alios pœnarum dilatatione videntur acerbiora. *Octauò*, Diſcunt ex innocentum pœna mortales, quanta, & quàm capitalis generi peſtis ſit peccatum, quod non in vno tantum, qui eo ſeſe aſtrinxit, ſed in aliis etiam pluribus ita plectitur. *Nonò*, Diſcunt etiam, ſi, vnius ob culpam, punitur multitudo, quid ſi tota peccaret multitudo? *Significatum eſt*, ait loco citato Sanctus Auguſtinus, *quantum mali fieret, ſi vniuerſa illa congregatio peccaſſet, quando ne vnus*

quidem ita potuit indicari, vt ab eo poſſint cæteri eſſe ſecuri. *Decimo*, Malis, quæ inſontibus ſontium cauſa eueniunt; vel ſemper, vel certè quàm ſæpiſſimè ineſt, qui ſontes ipſos purgat & vellicet actius, doloris morſus quidam. Nam quos mala iſta inuoluunt, vel ſunt eorum filij & amici, quos diligunt, vel alij. Si *filij* & amici, moleſtia ijs & mœror eſt, ſuâ eos torqueri culpa. *Plerunque* ait S. Gregorius l. 15. Moral. cap. 31. *Percutitur Pater in filys, vt acrius vratur: Et dolor Patris carni filiorum redditur, quatenus per filiorum pœnas, mors patris iniqua patiatur.* Si *alij*, nonne acerbum & graue, ſcire, ſe, ob mala, quorum ipſi auctores; omnibus eſſe inuiſos ac deteſtabiles? ſeſuoſque ab omnibus odio haberi? Suum omnium vocibus, & maledictis nomen lacerari? Sui omnem memoriam ditis ab omnibus deuoueri? fit enim quodammodo ſemper, vt à viuentibus adhuc ſontibus iſta videantur, vel ſi nondum videantur animo præſentiſcantur, ac prægustentur, aut certè à mortuis non ignorentur, ita vt ſi in tormentorum loco ſint, torqueantur magis; ſi in beatorum cùm nihil in eos cadat doloris, miſereantur tamen miſerorum magis, maioremque ijs apud Deum opem afferre ſatagant. Et fieri hæc omnia nonne optimum, ſapientiſſimum, iuſtiſſimum? *Vndecimò*, Licèt verò, vti hactenus allatæ probant rationes, poſſet Deus Optimus Maximus ſuo ipſius iure ad ſummam mundi totius, ipſorumque præſertim hominum vtilitatem, improborum quorundam gratiâ, probos, nullique omninò culpæ affines, temporariis malis, ipſa etiam morte mulctare: Nobilium tamen Theologorum ſententia eſt, eum id nunquam facere, niſi in ijs ipſis, quos alterius peccata & miſeriæ implicant, propria etiam culpa quædam vel adhuc ſit, vel fuerit, ob quam malis ac miſerijs illis digniſſimi ſint. *Primò* quidem, quia diuinæ bonitati conſentaneum magis videtur, ne ſuo quenquam priuet beneficio, niſi mereatur. *Secundò*, Qui alterius occaſione calamitatis aliquid perpetiuntur, vel *infantuli* ſunt, qui ſuo ipſorum actu peccare nihil dum poſſint, vel *adultiores*, qui peccare vt iam poſſint ſuapte ſponte. Si *infantuli*; vel originale peccatum per ſacrum baptiſma nondum expiarunt, vel expiarunt: ſi nondum expiarunt, mors eis eo debetur nomine, non vita temporalis aut æterna. *Stipendium enim peccati mors* Roman. 6. Si expiarunt, eadem adhuc digni ſunt, cæteriſq; vitæ huius malis. Nam his per peccatum illud, quod eſt, vel fuit; homo ſemper quoad perfectè ſemel debitum hoc exſoluerit; obnoxius redditur. Hinc Diuus Auguſtinus libro ſexto contra Iulianum capite decimo, inter alia huius vitæ mala, dæmonum incurſus pati docet paruulos etiam baptizatos. Diuus Gregorius libro decimoquinto Moralium, capite trigeſimo primo. *Quid eſt, quod paruuli filij plerunq. à dæmonibus arripiuntur, niſi quod caro filij ex Patris pœna mulctatur?* ſi *adultiores*, primò eadem conditione ſunt, qua infantuli, quoad originariæ culpæ debitum: deinde multo deteriore. quia ſua quædam adiungunt iam peccata, quorum minima extremis vitæ huius incommodis, & cruciatibus, ipſa etiam morte, haud indigna ſunt, ſi conſideretur, quantum & quale ſit, diuinam vel minima re maieſtatem offendere: & quantulum ac pœne nullum ſit, quod amittere contingit vitæ huius bonum. Rectè igitur ſemper facit Deus, cum nocentum cauſa, telis quandoque ſuis nocentes ferit. *Duodecimò*, Sed vt hæreant animo iſta omnia tenacius, duorum huc ſcriptorum verba transſcribam, quorum prior in Latinis & Chriſtianis, Theologiam tamen haud profeſſis: Alter in Græcis & Gentilibus, ſolam ſequentibus rationem Ducem, eximius eſt.

I. E ſecundo I. Lipſij libro de conſtantia cap. 16. *Sed enim immeriti & innoxij aliquot populi puniuntur, inquis. Nam hac ſecunda tua querela ſiue calumniam potius*

potius dicam. Incaute Adoleſcens, ſic loqueris? Puniunturne immeriti: Vbi ergo gentium, gentes tibi repertæ ſine noxa? fiducia imò temeritas ſit in ſingulo aliquo homine id ponere: tu nihil ambigis populos & gentes ſtatuere impeccantes? vaniſſime. Peccamus enim, & peccauimus omnes, ſcio: nati in labe, viuimus in labe: & cæli iam armamentaria, vt cum Satyrico illo iocer, ſine telo ſint, ſi fulmina ſemper miſſa in merentes. Non enim vt piſces in ſalo nati & alti, ſalem tamen non referunt: ſic cenſendum homines in hac mundi fæce eſſe, ipſos ſine fæce. Atqui ſi omnes in noxa, vbi populi iſti immeriti? Culpæ enim comes iuſtiſſimè pœna ſemper eſt. Sed inæqualitas, inquies, illa diſplicet: quod quidam premuntur, qui minora peccarunt, florent & regnant, qui magna. Nempe hoc erat? eripies tu, credo, trutinam cæleſtis iuſtitiæ manibus, & tuo quodam ſenſu, ponderibusq́ eam librabis. Quo enim aliter ſpectat hæc delictorum parium, impariumq́ æſtimatio, quàm ante Deum tibi ſumis? Sed duo hic Lipſi, cogita. Primum æſtimari ab homine noxas alienas non poſſe, non debere. Quomodo enim? Tu homulle peccata æquiter appendas, qui nec attendis quidem? Tu ea legitimè diſcernas, qui nec cernis? Quod enim facilè mihi das, animus eſt qui peccat: per corpus quidem & ſenſuum hæc inſtrumenta, ſed ita vt momentum & pondus omne criminis ſit ab ipſo. Quod adeò verum eſt, vt ſi inuitum aliquem ſtatuis peccaſſe, non peccarit. Id autem ſi eſt: quomodo, obſecro, peccatum ipſum peruidebis, qui nec cubile eius, aut ſedem? Nam mentem certè adeò alienam videre non potes, vt nec tuam. Magna igitur hæc vel vanitas, vel temeritas tua eſt, cenſuram, æſtimationemq́ vindicantis in re nec viſa plenè nec videnda, nec nota, nec noſcenda. Secundò illud cogita, vt maximè ita ſit, nec malum tamen aliquid hic eſſe, nec iniquum. Non malum, quia illorum ipſorum bono fit, qui caſtigantur ſtatim vel in minimis noxis. Dilectio illa Diuina eſt: & iure ſemper ſuſpecta tarditas, cui grauior punitio adhæret. Non item iniquum: quia pœnam, vt dixi, omnes meruimus: nec vnquam vel in optimis illa puritas, vt non maculæ aliquæ ſuperſint ſalſâ hac aquâ cladium velut eluendæ. Quamobrem adoleſcens, mitte hanc de æſtimatione noxarum intricatiſſimam litem, vt terreſtris, pedaneusq́ Iudex: Deo permitte, qui haud paulò æquius, de ea certiusq́ è ſuperiore tribunali cognoſcet. Ille eſt ſolus, qui merita poteſt expendere: Ille, qui ſine vllo ſimulationum fuco aut ceruſſa, virtutem vitiumq́ videt in vero ſuo vultu. Quis ei imponat, qui externa, pariter & interna rimatur? Qui corpus videt, & mentem? Qui linguas, & fibras? aperta denique & operta? Quiq́ non facta ſolum ipſa, ſed cauſas eorum, & progreſſus videt in clara luce. Thales olim interrogatus εἰ λήθοι θεοὺς, ἄνθρωπος ἀδικῶν; ἀλλ᾽ οὐδὲ διανοούμενος, *verè reſpondit. At nos contra hic in nube. qui non ſolum occulta ſcelera non videmus, ſed tunica (*quod aiunt*) & ſinu admiſſa; ſed vix aperta & protracta iam in lucem. Non enim culpam ipſam, & vim eius cernimus, ſed externa quædam veſtigia admiſſæ & iam fugientis. Optimi ſæpè nobis, qui Deo peſſimi: & reiecti contra, qui illi electi. Claude igitur, ſi ſapis, de meritis, aut immeritis os, & oculos. cauſæ tam obſcuræ non bene cognoſcuntur de plano.*

Indidem cap. 17.

At tertia etiam offuſa à te Iuſtitiæ, nebula abſtergenda eſt, de Subſtitutis. Pœnas enim, inquiunt, parum iuſtè Deus transfert: & maiorum culpas malè luunt nepotes. Hem? itáne hoc nouum aut mirum? Imò miror ego mirari iſtos mirtones: cùm cottidie ipſi id faciant in ſua terra. Dic ſodes, beneficia, quæ ob virtutem à Principe maioribus data, nonne tranſeunt ad nepotes? Sane tranſeunt. nec aliter in mulctis ac pœnis, opinor quæ iiſdem impoſitæ ob ſcelus. Ecce in perduellionis aut maieſtatis crimine, manifeſto alij in culpa ſunt, alij in pœna. idq́ adeò intendit humana ſæuitia, vt latæ leges ſint, quæ innoxios liberos æterna egeſtate puniant.

Vt mors ſit eis ſolatium, & uita ſupplicium.

Maligni veſtri animi! Regi alicui aut dynaſtæ licere id vultis, non vultis Deo? Cui tamen, ſi examinas, haud paulò iuſtior ſeueritatis huius cauſa. Peccauimus enim, &

in multos eſt, quod ſæuitia videtur in paucos. Nonne etiam pædagogi ferula, è numero laſciuientis gregis vnum aliquem cadit? Imperator è fuſo exercitu, paucos decumatione caſtigat? ſalubri tamen vterq; conſilio, quia paucorum ea punitio terret nihilominus, & emendat omnes. Vidi medicos ſæpè venam in pede aut brachio incidere, cum totum corpus doleret: quid ſcio, an idem hic ſit? Arcana enim hæc arcana, Lipſi: Et ſi ſapimus, propius non tangemus ſacrum illum ignem, cuius ſcintillas & ſtricturas quaſdam videre homines fortaſſe poſſumus: non poſſumus ipſum. Vt ij, qui in Solem acrius defigunt oculos, eos amittunt: ſic mentis omne lumen, qui eam intendunt in hoc lumen. Abſtineamus igitur cenſeo curioſa, & cum periculo quæſtionis: Et hoc ſaltem nobis ſtet, æſtimari noxas humanitùs non poſſe, non debere. Aliam apud Deum trutinam eſſe, aliud tribunal. Et quomodocunq; ſe recondita illa iudicia habeant; non culpanda ea nobis, ſed ferenda, & verenda. Vnam hanc tibi ſententiam ingero, quâ manum huic rei, & ſimul Curionum omnium ori imponam,

Iudicia Dei multa occulta ſunt: nulla iniuſta.

II. E Plutarcho *de ſera Numinis vindicta* libello *Primò diſputat Timon quidam contra diuinam in poſteros pœnarum deriuationem, & ait: Quod Euripides conqueritur, ac Numini obiicit:*

Crimina ſæpe luunt nati ſcelerata parentum.

Etiam nos licet ſileamus: reprehendere exiſtimo. Si enim qui deliquerunt, iam pœnas exoleuerunt, haud decet eos, qui nihil iniuſti egerunt, plecti. Quandoquidem nec illos, qui facinora peregerunt, de vna, eademq; re bis ſupplicium ſubire, iuſtitiæ ſeu æquitati conſonum eſſe cenſetur. Proinde ſi lentè diuina procedit vindicta, pœnaq; quæ improbis debita, ſero tandem innoxios affligit, haud probe iniquitatem tarditate compenſat. Affert deinceps exempla octo vel nouem, quibus idipſum probat. ſed cùm omnia hæc vel fabulas, vel fabularum ſimilia dixiſſet Plutarchus, pergit argumentis minimum ſex oſtendere, quàm rectè à Deo fiat, vt ab aliis ad alios fundat ſupplicia. Et primum quidem cum ſecundo meo congruit, ſecundum cum quarto, tertium cum eodem ferè, quartum cum primo. quintum cum ſeptimo. ſextum cum primo, & quinto. Nunc vno quaſi ſpiritu omnia hæc, vnam veluti cauſam, octauum luculentè perorantem audiinus. Vt confeſtim, ait, in foribus res pateat claraq; reddatur, in memoriam ducatur honor, qui iis haberi ſolet, quorum maiores hoſpitio Deos ſuſceperunt, netnon pulchra ea pars, quæ Pindari ſucceſſoribus, in Thebarum direptione delata eſt. Quis enim ea honoris præminentia, quæ tamdiu inter Græcos coaluit ac inoleuit, meritò non delectetur? Niſi cui iuxta eundem Pindarum, frigida flamma cor atrum fabricauit. Prætermitto nunc ſimile huic Spartæ præconium, quod poſt Lesbicum cantum in memoriam ac honorem Terpandri illius priſci, proclamari ſolet: nam eadem ratione conſtare videtur. Cæterum vos Philtiadæ appello, qui apud Bœtios longè aliis præferri dignum ducitis, quoniam præclaris ortos parentibus vos eſſe prædicatis, quiq; apud Phocenſes, ob Daiphati genus gloriari ſoletis, mihi, inquam, præſentes, auxilioq; ſitis, quum Lycormæ Satilæiq; patrium Heraclidarum inter ſe partiuntur honorem, Stephanophoriamq; inſtaurantes decantant, admodum decere ab Hercule prognatos, honores firmos ac gratos ſortiri. Quandoquidem cùm ipſe Græcos immenſis affeciſſet beneficiis, & haud dignum præmium, retributionemq; conſecutus eſſet. Pulcherrimum, hercle, ait, ac Philoſophia admodum dignum certamen propoſuiſti. Omitte igitur, heus, inquam, vehemens illud accuſationis genus, nec ægrè feras, ſi aliquando plectantur, qui ſceleſtis, improbisq; ſunt orti parentibus, aut honorata illa nobilitate, ac præminentia gloriari laudariq; deſine. Decet enim, ſi virtutis aut nobilitatis honorem in genere noſtro retinere cupiamus, rationabiliter quoque ob ſcelerum vltionem permanentem, haud indignari, ſed rectè hæc inuicem concurrere, ac æqualiter, digneq; conuerti æſtimamus. Qui enim à Cimone prognatos egregiè Athenis honorari, à Lachare verò ac Ariſtone oriundos deſpici cum indignatione dolens cernit, hic admodum varius ac ſecors, imò potius contentioſus, Numiniq; moleſtus eſſe videtur. Incuſat enim cum viri iniuſti, ac ſcelerati filiorum filios fœliciter agere cernit:

rurſusq́ criminatur, ſi flagitioſorum, improborumq́ ſtirpem coerceri, ſeu funditus tolli conſpicit, pariterq́ Deum reprehendit, & accuſat, ſiue iuſti, aut noxij, patris filium affligit, ſeu incommodo afficit. Et hac tanquam obſtacula quadam tibi aduerſus admodum infeſtos, acerboſq́ accuſatores illos ſtatuo. Inde tanquam nexus reaſſumentes principium, ita circa diuinas affectos rationes, è tenebris, ac irremeabilibus erroribus cum intrepida pietate ad officium reducamus, illisq́ perſuadeamus, nil Deum agere, quàm quod fas, admodumq́ decens eſſe dignoſcatur, nos verò neq́ in his, qua quotidie gerere ſolemus, manifeſtam veritatem oſtendere, ſeu exprimere poſſe. Veluti, cur liberos eorũ, qui phthiſi, ſeu aqua intercuti interierunt, ſedere, pedesq́ aqua immergere iubemus, donec mortuus crematur: eo etenim pacto morbus transferri, ſeu ad illos transgredi minimè poſſe creditur. Ac rurſus, quam ob cauſam capella, ſi eryngitem herbam in os ſumpſerit, totum attrahat gregem, donec paſtoris ſuperuentu depellatur. ſunt & quamplurima alia, qua vires continent latentes, effectusq́ producunt incredibiles, velocitateq́, aut tarditate ſtupenda ab aliis ad alia tranſgrediuntur. Nos verò interualla iuxta tempus, non loca admirari conſueuimus. Vtrũ enim magis ſtupendum? An peſtis, qua in Aethiopia exordium ſumpſit, Athenas impleuit, Periclem ſuſtulit, Thucydidemq́ male affecit? Aut ſi ob Delphorum, Sybaritarumq́ flagitia, in poſteros tandem ſcelerum vindicta defluxerit? Habent enim vires ab vltimis in prima relationes quaſdam, ac cognationes, quarum cauſam etſi ignoremus, non tamen ſine ratione accidere certò ſciamus. Proinde, cur non ſolum in hominum ſtirpem, ſed publicè in ciuitates diuina vindicta aliquando graſſetur, iuſtitia pratextum habere videtur, quũ res vna, ac contigua ſit ciuitas, qua nullam, veluti animalia, mutationem admittit, neq́ alterum ex altero fieri ſolet, ſed ſemper conformis, ſibiq́ ipſi ſimilis exiſtit, vniuerſas rerum, quas agit cauſas ac gratias, quamdiu communitatis nexum ſeriemq́ retinet, ac vnitatem ſeruat, ſi ſe recipere conſueuit. Nam ſi ob temporis ſpatium ex vna ciuitate quis plures facere vellet, ſimilis ei eſſet, qui ex vno homine plures efficere conaretur: quandoquidem, qui iam ſenior eſſet, prius iunior, olim verò omnino adoleſcens erat. Eſſent quidem hac Epicharmijs ſimilia, ex quibus Sophiſtarum ſermo auctus creuit, dum dicunt qui olim mutuum accepit, nunc haud debet, quandoquidem alius factus eſt. Et qui heri ad cœnam vocatus eſt, hodie inuocatus venit, nam alius exiſtit. Proinde mutationes in vnoquoq́ noſtrũ maiores, quam publicè in ciuitatib. atas facere ſolet. Si enim poſt annum trigeſimum quis Athenas reuiſeret, cognoſceret ſane nunc vigentes mores, motus, diſciplinas, ſtudia, populiq́ fauorem, iram & odium, ac reliqua id genus admodum priſcis illis, ac prioribus ſimilia conformiaq́: hominis verò formam vix notus ac familiaris poſt tanti ſpatium temporis occurrens agnoſcere valeret. At morum variationes, qui omni ratione, labore, paſſione, legibus quoq́ facile mutantur, illi, qui ſemper praſentes eſt abſurditatem admirandamq́ nouitatem continere videntur. Caterùm homo ex quo natus eſt, ad finem vſq́ vnus vocatur: quumq́ idem ciuitati ita permanenti accidat, dignum quoq́ ducimus eam progenitorum opprobrijs obnoxiam eſſe, quandoquidem meritò illorum gloria, honore, ac potentia frui cupit, idq́ iuſtum eſſe arbitratur. Niſi vniuerſa negotia in Heraclitium fluuium velimus immergere, in quem neminem bis ingredi, aiunt, quin penitus moueatur, ac in alienam trãſeat naturam. Si igitur ciuitas res quadam contigua, & vna perpetuaq́ ſerie compacta exiſtit, neceſſe quoq́ eſt, genus ex eiſdem procedere principijs, potentiamq́, ac ſocietatem referre quandam. Nam genitum ab eo ex quo genitum eſt, ſecerni ſeu abeſſe tanquam opificium quoddam conſtructum minimè poteſt, cùm ex ipſo, non ab ipſo genitum ſit, ita vt pars quadam, & debitè honorandi, & iuſtè plectendi contineatur, circumferaturq́ in ſemetipſa. Et niſi ludere viderer, aſſererem equidem Caſſandri ſtatuam ab Athenienſibus inaratam, longè iniuſtiora paſſam eſſe, ac Dionyſii corpus poſt obitum à Syracuſanis effoſſum, maiore affectum iniuria, quàm ſi in eorum filios diuina eſſet delata vindicta. Nam Caſſandri ſtatua ſui natura, nullam iniuriã accipere poterat, mortuumq́ Dionyſii corpus anima iam pridem reliquerat. Verùm Niſæo, Apollocrati, Antipatro, ac Philippo, caterisq́ omnibus, à ſceleratis parentibus ortis, admodum propria quadam progenitorum inſita pars eſt, illisq́ adharet non moleſta ſiue oneroſa, ſed qua in vita nutriantur, gubernentur, ac ſapiant. Non igitur

mirum

mirum nec abſurdum, quum ex illis procedant, ſi ob eorum facinora, vindicta quoque partem deſumant, quandoquidem, quæ apud homines beata cenſentur, propter illos conſecuti ſint ac poſſideant. Et vniuerſaliter, inquam, quidquid in medicina vtile, idem quoque iuſtum eſſe cenſemus. Et profecto ridendus eſt, qui iniquum eſſe aſſereret, pollicem vrere, quum coxarum doleret vertebrum: ſeu præcordia laniare, quum hepar ſanie marceſceret: vel ſi quis ob vngularum debilitatem, ſumma boum perungeret cornua. Ita & in vindicandis ſcelertibus, qui aliud quid iuſtum, quàm improbitatem ſanare exiſtimat, indignaturq́ quum medicum cernit per viam longè diuerſam ad curandum procedere morbum, medicamentaq́ ob alia per alia inſinuare, veluti, qui venam incidunt, vt ab ophthalmia leuentur, ille profecto vltra ſenſum haud longe proficere videtur, nec conſiderat præceptoremq́, cùm ex pueris aliquem corripit, cæteros admonere: ac imperatorem, quum decimum quemq́ tollit, omnes ad officium reducere. Proinde non ſolum parti ob partem aliam, ſed & animæ propter animam, longe plus, quàm corpori ob corpus, affectus, vexationes, paſſiones, ac emendationes accedere ſolent. Nam ibi, vt videtur, paſſionem, mutationemq́ eandem innaſci neceſſe eſt: hic vero anima phantaſiis acta, ob timorem ſeu confidentiam, peior, aut melior efficiatur neceſſe eſt. Iſta iſti Sapientes.

QVÆSTIO XXXVIII.
An humani Iudices poſſint noxiorum temporarias etiam pœnas ad innoxios porrigere?

FEcerunt id quidem Gentes nonnullæ, vel potius Tyranni quidam ira & ſæuitia nimirum perciti: ſed ita videtur ſtatuendum. *Primò,* Ob criminis atrocitatem, poteſt quandoq; noxiorum ad innoxios pœna ea transferri, quæ facultates, honores, famam nominiſq; celebritatem adimit. Docent hoc Iuriſconſulti omnes, & quotidiana in læſæ maieſtatis reis, in veneficis, & ſimilibus experientia. *Secundò,* Mortis pœna innoxio nulli propter vllius alterius, quamuis ingentem, noxam extra bellum, irrogari poteſt. Et in illo multæ adhuc adhibendæ cautiones, de quibus alibi Deut. 24. v. 16. vbi Iudicibus præcepta dantur. *Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus: ſed; &c.* Clarè inter Dei, hominiſq; iudicium, diſcriminis hoc ſtatuit q. 8. in Ioſue. D. Auguſtinus, quòd eadem pœnâ noxios & innoxios complecti poſſit Deus, nõ homo. Cùm enim primò dixiſſet; *An illud iudicantibus hominibus eſt præceptum, ne quenquam pro altero puniant. Deo autem Dei iudicia non ſint eiuſmodi, qui alto & inuiſibili conſilio ſuo nouit quatenus extendat etiam temporalem hominum pœnam, ſalubremq́ terrorem:* Poſtea ſubijcit: *Si Achan ab aliquo inuentus, atq; comprehenſus, & illius criminis reus ad iudiciũ Ieſu fuiſſet adductus nequaquã putandum eſt hominem iudicem, vel pro illo, vel cum illo quenquã alium, qui ſocietati facti eius minimè teneretur, fuiſſe puniturum. Neq; enim ei mandatum legis licebat excedere, quod datum eſt hominibus, ne iudicio ſuo quod in homine homini iuſſum ſiue permiſſum eſt, alterutrũ pro alterius peccato arbitretur eſſe plectendum. Longè autem ſecretiore iuſtitia iudicat Deus, qui potens eſt etiam poſt mortem, quod homo non poteſt vel liberare vel perdere. Viſibiles igitur afflictiones hominum ſiue mortes quoniam his, quibus ingeruntur, & obeſſe & prodeſſe poſſunt, nouit Dominus in occulto prouidentiæ ſuæ, quemadmodum iuſtè quibuſq; diſpenſet, etiam cum aliorum peccata in alijs videtur vlciſci.* Et rurſum: *Homine Iudice luere nullus, niſi pro ſua culpa, pœnas viſibiles debet.* Ratio videtur, quia in hominis vitam non eſt quodlibet hominis ius, ſed modificatum, vt à nullo ei rectè auferri poſſit, niſi culpâ in eo compertâ. Nam in humanis bonis, cum vita omnium maximum ſit, iuſtum eſt, eo nullum ſpoliari, qui ſuâ ſe noxà, eo non indignum fecerit. D. Thomas loco citato, quia homo ſecundum animam eſt omninò liber, non vllius alterius. Accedit, quòd in tanti momenti re, pręſtat Iudicibus fręnos inijci, quam licentiorem de inculpatorum hominũ vita pronunciandi facultatẽ fieri. Vide S. Thomam 2. 2. q. 108. a. 4. ad 2. Alphonſ.

de Caſtro lib. 2. de punitione hæreticorum c. 10. & ſequentibus. Et Iuris Interpretes ad capitulum, *Ita nos*. 25. quæſt. 2.

QVÆSTIO XXXIX.

An pœnas, quibus noxiorum animæ in hoc vel futuro ſæculo cruciantur, poſſit innoxijs etiam irrogare Dominus?

IN hoc ſæculo pœnæ quidem iſtiuſmodi ſunt, gratiæ diuinæ ademptio, diuinorum auxiliorum ſubtractio, conſcientiæ morſus, & angores: In futuro verò eſt damni, ſenſuſq; pœna, purgatoria, æterna.

Primò igitur, pœnarum iſtarum nullam vlli poteſt irrogare Dominus ordinatiè, niſi culpa in eo reſideat. quia vel iſta homini nunquam, niſi à contrario peccato eripi ſolent, vel nunquam, niſi præeuntem culpam conſequi. Et hoc de ſingulis perſpicuum ſatis eſt. Et hoc eſt, quod quæſtione 8. citata docet S. Auguſtinus: *Credendum non eſt, pœnis, quæ poſt mortem irrogantur, alium pro alio poſſe damnari*. Et poſtea: *pœnas inuiſibiles, quæ non niſi nocent, & prodeſſe non poſſunt, nullus, Deo Iudice pro alienis peccatis, luit*. Rurſum quæſt. 9. *Credendum non eſt, Achanis filios, pro peccato patris, à quo innocentes erant, etiam poſt mortem ſupplicio inferni ignis incenſos, mors quippe iſta, quæ omnes manet, quanquam de primo peccato veniat, tamen quia ita nati ſumus, vt neceſſariò moriendum ſit, accelerata quibuſdam eſt vtilis. Vnde legitur de quodam, Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius.* D. Gregorius cap. 31. leg. 15. Moral. *In carne nonnunquam filij etiam ex patris peccato puniuntur. Deleto autem originali peccato, ex parentum nequitia in anima non tenentur.*

Secundò, Si ſola Dei abſoluta conſideretur poteſtas, poſſet vtique homini gratiam & auxilia ſubducere, ignisq; tam temporarij, quàm æterni cruciamenta inferre; ſed neque veram pœnæ, quæ peccati alicuius comes ac ſubſequa eſt; rationem haberent, neque ita diuina conſideranda iam poteſtas eſt, ſed eo modo, quo agere decreuit ac ſolet: vt immerenti, tantæ iſtæ, tamque horribiles miſeriæ haud imponantur. Atque hoc poſterius volunt Scotus 4. d. 41. quæſt. 1. Marſilius 1. d. 46. ibidemq; Gabriel, Gregorius, & ſcholaſticorum illius familiæ alij, quod non negant, qui priùs illud aſſerunt Thomæi. Et ſic de vitæ huius malis alijs, quæ non reſpectu innoxij, ſed noxij pœnæ ſunt, loquitur Boetius libro 4. proſa 5.

QVÆSTIO XL.

Quomodo ſcripturæ, quæ noxiorum ad noxios, & maximè parentum ad filios pœnas transferri aiunt & negant, conſonent?

POenas iſtas ab noxiis ad innoxios transferri, *aiunt* ſcripturæ, partim verbis Exod. 20. verſu 5. c. 34. verſu 7. partim exemplis, de quibus hactenus. *Negant* verò eædem Deut. 24. verſu 16. Ezech. 18. verſ. 4. & 20. Ieremiæ 31. verſ. 30. vt ſuprà citaui q. 31. *In vtraq; hac ſententia*, inquit S. Gregorius lib. 15. Moral. c. 31. *dum diſſimilis ſenſus inuenitur, auditoris animus, vt diſcretionis viam ſubtiliter requirat, inſtruitur.*

Varia igitur variorum reſponſa ſunt. *Primò*, Eiuſdem S. Gregorij loco citato, & ex eo Rabani lib. 4. in Exod. c. 20. Peccati originalis pœnas ad filios ante baptiſmum extendi, non actualis vllius poſt baptiſmum. *Secundò*, In veteri teſtamen-

teſtamento pœnarum hanc tralationem locum habuiſſe, non in nouo. D. Auguſtinus lib. 6. contra Iul. c. 12. *Tertiò*, Parentum pœnas ad filios pertinere, ſiquidem illorum improbitatem ac ſcelera imitentur: ſecus non. Chaldæa Paraphraſis Exod. 20. S. Gregorius, & Rabanus locis citatis. D. Auguſtinus libr. contra Adimantum cap. 7. D. Chryſoſtomus, homilia 29. in Geneſ. D. Hieronymus in 18. Ezech. Anaſtaſius Nicænus quæſt. 32. D. Anſelmus de concept. Virg. cap. 25. *Quartò*, Viuentibus parentibus extendi eorum ad filios mala, non mortuis. quod priore modo maior eis peruellat dolor: poſteriore nullus. Ita quidam apud Abulenſem q. 71. *Quintò*, Ad filios paruulos, & nondum emancipatos eaſdem porrigi miſerias, non ad adultos, & emancipatos, ſceleris omnino puros. quia illi ſint parentum aliquid: hi non. Ita quidam apud eundem q. 70. *Sextò*, Diuino iudicio traduci ab vno ad alium ſupplicia, non humano. D. Auguſtinus hic q. 8. & libr. 6. contra Iul. c. 9. & ſequentibus. Euſebius præparat Euang. lib. 12. c. 25. *Septimò*, Pœnas corporales ac temporales ad innoxios diduci, nunquam ſpiritales, ac perennes. Diu. Tomas 22. q. 108. art. 4. ad 1. Et vt mihi videtur, Origenes l. 7. contra Celſum, ubi ſic: *Manet ſua pœna impios, qui contemptis, quæ offerebantur remedijs perſtant in malitia (vt ita loquar) immedicabili. nos tamen per doctrinam de futuro ſupplicio multos à peccando retrahimus. quid autem apud Celſum ſacerdos ſeu Apollinis, ſeu Iouis ſuper hoc reſpondeat, conſideremus. Sero, inquit, molunt Deorum mola, & in natos natorum, & qui naſcentur ab illis. Vide quanto potius ſit noſtrum illud: Non morientur patres pro filijs, neq. filij morientur pro patribus. quiſq. ſuo peccato morietur. Item illud, qui ederit vuam acerbam, ipſius dentes obſtupeſcent. Item illud: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij: & iuſtitia iuſti erit ſuper ipſum, ſicut iniquitas iniqui erit ſuper ipſum. Quod ſi quis dixerit ſimile eſſe iſtud, in natos natorum, & qui naſcentur ab illis, noſtro huic, Qui reddit peccata patrum in filios ad ſecundam & tertiam generationem, qui ſe oderint: diſcat, quod apud Ezechielem parabola hæc eſſe dicitur, reprehendentem eos, qui dicunt, Patres ederunt vuam acerbam, & obſtupuerunt dentes filiorum: quod dictum mox illud ſubſequitur, Viuo ego, dicit Dominus, niſi quiſq. ſuo peccato morietur.* *Octauò*, Ne corporales quidem ac temporales pœnas, vnquam diduci ad eos, qui nullius omnino culpę rei ſunt: ſed ad eos tantùm, in quibus culpa reſederit aliqua. Mihi ſcripturarum conciliatio iſta commodè ac verè fieri videtur per 3. 7. & 8. reſponſa. Sed vbi hoc, aut illud magis congruat, eſt in Exodo dictum, & in Prophetis dicendum. Septima quidem reſponſio huc pertinet, itemq; velut ἐπίμετρον aliquod, reſponſiones 4. 5. & 6. prout ex ſuperioribus diſputationibus perſpicuum.

QVÆSTIO XLI.

Igni æterno an cœleſti potius felicitati adiudicatus Achan?

NOn quidem ſaluum beatumq; Achanem negat, ſed nonnihil dubitat S. Auguſtinus q. 8. Affirmant verò damnatum Caſſianus Collat. 1. c. 20. Concilij Aquiſgranenſis ſub Pipino Patres lib. 2. c. 7. & fere Rupertus c. 31.

Ego *per temporarium & ſubitò extinctum ignem, ab æterno liberatum, cœloq; receptum cenſeo. Primò*, Quia etiam ita cenſent boni auctores, Caiet. hoc loco, Abulenſis quæſt. 55. & 65. Maſius fol. 138. & Rabbini omnes in tract. *ſanhedrin*, cap. 6. fol. 43. l. & 44. *Deinde*, Quia magna in eo pœnitendi vis fuit, & pia omnia, dolorisq;, ac erga Deum reuerentiæ plena confeſſio, vti declaratum ſuprà quæſt. 27. Addunt cum Abulenſi Rabbini rationem aliam, quòd rogum iam iituro dixerit Ioſue v. 25. non ſimpliciter, *Exturbet te Dominus:* ſed adiunxerit *in die hac*, quaſi diceret, eum quidem in hac vita, de illo, peccati ſui causâ cruciandum

& exter-

& exterminandum, non in futura. R. Eliezer cap. 38. *Quia coram Deo ſancto &*
benedicto confeſſionem ſeu *gloriam dedit Achan, habet partem in ſaculo futuro. Dicitur*
enim, Conturbet te Dominus in die iſto. Hodierno die tu es Achor, id eſt, conturbatus: &
non eris Achor in ſaculo futuro. Et Maſius, *Nobis verò*, ait, *credibile id quidem vide-*
tur: ſed non ob iſta verba, verum potius propter ingenuam illam confeſſionem. Nam iſtud
הזה ביום *in hoc die, nihil ſignificare aliud cenſemus, quàm illud crebrò vſurpatum* ביום
הזה *ſicut hodie, vel ſicut dies iſte. quod LXXII. hoc quoq; loco expreſſerunt. Eſt autem*
id ferè affirmandæ rei nota, tanquam per euidentiam quandam. ac ſi dicas, planè, omni-
no, prorſus, clarè, apertè, & tam certè, quàm præſentis diei lucem vides, qua frueris. Mi-
hi autem non tam *affirmationis* nota, quàm *temporis* videtur, eo appoſita, vt ſi-
gnificetur, pœnæ tempus non tam nullum deinceps futurum; vt iſti volunt
Rabbini, quàm citiùs quidem eſſe oportuiſſe: nunc tamen iam merito eſſe.
Elias in *Thisbi* verbo *bathad*, refert expoſitionem hanc, quaſi precatio fore: ſic:
Turbet te Dominus in die iſto: & tu in futuro ſæculo turbatus ne ſit. Annuiſſe verò
tam piæ clementiq; piiſſimi clementiſſimique viri Ioſuæ precationi ſummum
pietatis clementiæq; fontem Deum ambigere quis velit?

Obiicies verò tria. *Primò*, Rupertus in Ioſ. cap. 31. *Quamuis*, ait, *Achar*
confitendo reſponderit. Verè ego peccaui Domino Deo de Iſrael, & ſic & ſic feci, non tamen
vllam mereri veniam debuit, quia videlicet confeſſio nimium tarda fuit. Ante enim tur-
batus eſt Iſrael, quàm ille reatum agnoſceret, & ante ſors veridica Deo auctore prodidit
perſonam, quam ipſe culpam. Reſpondeo *primò*, in altero fortè ipſum ſerum fuiſ-
ſe. *Secundò*, Poſſe tamen explicari ſic: fuiſſe Achanis ſeram confeſſionem, eiq;
veniam omnem negatam, quoad temporariam, quam ſubire debuit, pœnam.
De hac, vt ex antecedentibus patet, loquitur ibi Rupertus. *Obiicies ſecundò*, il-
los quos initio citaui, & maximè Concilium Aquiſgranenſe ſub Pipino lib. 2.
cap. 1. mortem æternam Achani tribuere. Reſpondeo relinqui à nobis Abbati
Moyſi, apud Caſſianum, ſententiæ ſuæ ſeueritatem: Rupertum verò, & Aquiſ-
granenſes Patres videri hanc D. Auguſtini ſententiam putaſſe eſſe: cuius ver-
bis, ac ſententijs plurimùm vtuntur in priori Aquiſgranenſi Concilio ſub Lu-
douico I. Patres. Secundo, in altera tamen, vt dixi, S. Auguſtinum eſſe ſenten-
tia. *Obiicies tertiò*, Multorum vſurpatam vocibus ſententiam; non eſſe in ex-
tremum vitæ tempus differendam pœnitentiam. quia vnicum, cui tam ſera
profuerit, exemplum inuenitur, latronis videlicet cum CHRISTO IESV cru-
cifixi. Reſpondeo vnicum hoc exemplum eſſe, manifeſtum ſcilicet, ac propè
indubitatum, propter adiunctam certiſſimam Dei teſtificationem; *Hodie me-*
cum eris in Paradiſo. Non hoc interim, quod minus manifeſtum, & in quadam
alea eſt, abijciendum. quin cupidè amplectendum, ad multorum animos, quos
carcer, compes, carnifexq; tenet; conſolandos & ad pœnitentiam cohortan-
dos. Ecce, cum ſceleratiſſimo ſeſe ſacrilegio alligatet Achan, grauiſſimam in
populum totum Numinis iram concitarat, funeſtæ Iſraelitarum plurium cæ-
dis, turpiſſimæq; millium aliquot fugæ fuerit cauſa: diuino nutu, ſortiſq; iudi-
cio proditus, acerbiſſimoque ignis ſupplicio, diuinâ ſententiâ iam adiudicatus
erat: inficiandi, excuſandi, euadendi nulla, vel minima ſupererat ſpecula: in
idem etiam ſecum exitium filios, filias, omniaq; ſua rapiebat, & tamen quia de
peccato tam ingenue, ſyncere, ac dolenter confitetur, quia Deo gloriam dat,
quia decretam pœnam æquo, demiſſoq;, ac patienti animo ferre vult; Dei à po-
pulo iram auertit; ſe in eiuſdem gratiam reponit: è rogo ad cœlum, è flammis
ad refrigerium, è lapidum crepitu ac pondere, ad æthereas beatorum ſedes e-
uolat. quantum quidem vetus ille Veteris Teſtamenti ſtatus ferebat. Quis
peccatorum deſperet? quis in carcerem ſe & vincula, tanquam ad pœnitentiæ,
ſalutiſq; præſtantiſſimum portum, magno Dei beneficio ductum non agnoſcat?
non quamlibet capitalem latam à Iudicibus ſententiam libens excipiat, eaque
tanquam

tanquam inſigni ſatisfactionis ac pœnitentiæ inſtrumento, vtatur? ſicq; Deum, Diuos, homineſq; omnes ſibi placet? O præclatam occaſionem? O magnum Dei erga peccatores beneficium? Non omninò temerè vulgo dicitur. *è patibulo ad cœlum plures, quàm è lecto abire:* ſed tamen comparatio hæc remoueatur, quæ vt odioſa, ſic incerta, vel potius falſa eſt.

QVÆSTIO XLII.

Quoſnam Achanis pœna terrere poteſt?

EOs profectò maximè, qui eius facta imitantur improba, vt ſunt auari, fures, ſacrilegi, & quotquot ſuo aliquo facinore ac nequitia communitatem, cœtumque aliquem conturbant. Hinc S. Ambroſius lib. 2. off. c. 26. *Cæterum,* inquit, *ita incubuerunt mores hominum ad admirationem diuitiarum, vt nemo niſi diues honore dignus putetur. Neque hic recens vſus, ſed iam dudum, quod peius eſt, inoleuit hoc vitium humanis mentibus. Siquidem cum Hiericho magna ciuitas tubarum ſacerdotalium ſono corruiſſet, & Ieſus Naue potiretur victoria, cognouit infirmatam eſſe virtutem populi per auaritiam atq; auri cupiditatem. Nam cum de ſpoliis vrbis incenſa ſuſtuliſſet Achan veſtem auream, & ducenta argenti didrachmata, & linguam auream, oblatus Domino negare non potuit ſed prodidit furtum. Vetus igitur & antiqua auaritia eſt, quæ cum ipſis diuinæ legis cæpit oraculis, imo propter ipſam reprimendam lex Dei data eſt. Propter auaritiam Balac putauit Balaan præmiis poſſe tentari, vt malediceret populum patrum: & viciſſet auaritia, niſi Dominus eum à maledicto abſtinere vetuiſſet. Et propter auaritiam præcipitatus Achan, in exitium deduxerat totam plebem parentum. Itaque Ieſus Naue, qui potuit ſolem ſiſtere ne procederet, auaritiam hominum non potuit ſiſtere ne ſerperet. Ad vocem eius ſol ſtetit; auaritia non ſtetit. Sole itaque ſtante confecit Ieſus triumphum; auaritia autem procedente pœne amiſit victoriam.* Apud Prudentium in Pſychomachia, cum palmas triumphoſque narraret Auaritia, infit tandem.

Vidit & Iericho propria inter funera, quantum
Poſſet noſtra manus, cum victor concidit Achan
Cædibus inſignis, murali & ſtrage ſuperbus,
Succubuit captus victis ex hoſtibus auro:
Dum vetitis inſigne legens anathema fauillis,
Mæſta ruinarum ſpolia inſatiabilis haurit.
Non illum generoſa tribus, non plebis auita.
Iuuit Iuda parens, Chriſto quandoque propinquo
Nobilis, & tali felix Patriarcha nepote.
Queis placet exemplum generis. placeat quoq; forma
Exitii: ſit pœna eadem, quibus & ſcelus vnum eſt.

De futibus conſtitutiones Apoſtolicæ libro 27. c. 3. *Non furaberis. Achar enim propter furtum lapidatione interfectus eſt.* De ſactilegis vero Aquiſgranenſe ſub Pipino concilium, lib. 2. c. 1. cum Ioſuæ Hietichuntinum anathema vetantis retuliſſet; *Obſerua,* inquit, *diligens lector, & curioſe auditor, quod duo in his verbis, quæ præmiſſa ſunt iubeantur. Alterum videlicet, quo cauendum omnino præcipitur, ne de his, quæ Domino conſecrata ſunt, quidpiam contingatur, alterum, quo iubetur, quidquid auri vel argenti, ac ferri, omniumque vaſorum æneorum fuerit, Domino conſecrari & in theſauris eius recondi. Vitandumque tibi eſt, ne cogitando ea quæ Domino conſecrata ſunt, ſis præuaricationis reus, & alii propter te ſub peccato ſint, atque turbentur; & ſagaciter intende, qualiter theſauri Domini, eo iubente, incremerentur, ſed & hoc diligenter obſerua, ne tuo aſtu, vel cupiditate, ea quæ in theſauris Domini conſecrata ſunt, auferantur. Quod autem, ſicut Ioſue, Domino imperante, facienda præceperat, poſtea ſint impleta, ſequentia teſtantur. Vrbem autem, & omnia quæ in ea erant,*

ſuccen-

ſuccenderunt abſq; argento & auro, & vaſis aneis ac ferro, quæ in ærarium Domini conſecrarunt. Qui autem, auſu quodam temerario illecti, de his, quæ Domino conſecrata ſunt, palàm atq; occultè ſurripere poſſe arbitratur, exemplo Achan deterreatur, qui æſtu auaritiæ ſuccenſus, de his, quæ Domino conſecranda erant; ſurtim ſibi ſurripuit, pallium ſcilicet coccineum valde bonum; & ducentos ſiclos argenti, regulamq; auream quinquaginta ſiclorum: & ne deprehenderetur, in tabernaculo ſuo ſuffoſſa humo, conſcijs liberis ac domeſticis ſuis occuluit, quæ vtiq; Domino conſecrata erant. Ob cuius immane facinus, quædam pars populi Iſraelitici coram hoſtibus ſuis cæſa extitit, & Ioſue conſulto Domino, hæc audiuit: Surge; cur iaces pronus in terra? peccauit Iſrael, & præuaricatus eſt pactum meũ, tuleruntq; de anathemate, & furati ſunt, atq; mentiti, & abſconderunt inter vaſa ſua: nec poterit Iſrael ſtare ante hoſtes ſuos, eoſq; fugiet, quia pollutus eſt anathemate. Non ero vltra vobiſcum, donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt. Nota quod vnius illicitum factum, totus Iſraeliticus populus feciſſe narretur: Et quod propter vnius facinus, in populum Dei, Domini ingens comminatio fiat, videlicet, vt nec Deum ſecum habere, nos coram inimicis ſuis ſtare poſſet, donec ille interiret, qui huiuſmodi ſcelere contaminatus erat. Qualiter verò ipſe Achan à Ioſue, applicato ſibi Iſrael, per tribus ſuas, ſolertiſſime examinatus, ac deprehenſus, ſiue reatum ſuum confeſſus fuerit; qualiter etiam lapidum grandine occubuerit, & omnia, quæ illius erant, igne conſumpta ſint, ſequentia pandunt. Veruntamen valde pauenda ſunt hæc, & omnibus fide Chriſti inſignitis cauenda, ne propter aliorum illicitum, imò ſacrilegum factum, nec ſecum, quod abſit, Dominum habeant, nec coram inimicis ſuis ſtare præualeant. Patratores autem tam immanis, imo ſacrilegi facti, magnopere cauere oportet, ne propter ſuam cupiditatem, quam erga res Deo ſacratas aut exercent, aut exercere cupiunt, ſibi ad inſtar Achan, mortem æternam, alijſq; Dei offenſam, & coram hoſtibus ſuis adquirant miſerabilem ruinam. Ad ſacrilegorum vero numerum accenſet lib. in Ioſue c. 21. Rupertus, varij generis Chriſtianos, ac inprimis *Clericos Simoniacos*, qui rebus, boniſq; ad Dei cultum dicatis, abutuntur: *futurum*, ait, *erat, (quod hodie videmus) vt ſcilicet falſorum fratrum auaritia, ſimul & ambitione, non modicè Eccleſia Dei turbaretur. Quid enim? Nonne omnes, qui in Chriſto Ieſu baptizati ſumus, Hiericho, id eſt, mundum hunc anathematizauimus, abrenunciando diabolo, & omnibus pompis eius? Ecce autem de nobis exierunt, quam plurimi imitatores Achar de tribu Iuda, qui videlicet fidem profitentes Catholicam, quod eſt eſſe vel dici de tribu Iuda, (Iuda quippe confeſſio interpretatur) tulerunt de iſto anathemate, & furati ſunt, atq; mentiti, & abſconderunt, atq; intra vaſa ſua repoſuerunt. Dum enim ſub ſpecie pietatis pulchri incedentes, atq; religioſi, auaritiæ ſtudent, quæ eſt ſimulachrorum ſeruitus, & cuncta maliliæ ſpiritualis faciunt venalia, quid aliud quàm anathema ſurantur, & mentiuntur, & abſcondunt inter vaſa ſua; imò inter conſcientias ſuas. Hanc malitiæ radicem, & huius fellis amaritudinem primum in Symone mago per os Beati Petri Apoſtoli vniuerſa Chriſti Eccleſia terribiliter anathematizat, & hæreticam eſſe hydram indicat. Non ergò, inquit Dominus, poterit Iſrael ſtare ante hoſtes ſuos, eoſq; fugiet, quia pollutus eſt anathemate. Vbi enim in ſacerdotibus, vel eis, qui præſunt, auaritia regnat, & principatum obtinet pecunia, hi qui ſunt Iſrael, arma virtutum contra vitia tenentes, & prout oportet arguere, obſecrare, increpare volentes ſtare non poſſunt contra hoſtes liberè repugnantes, quippe quos pecunia tuetur, vt de vitijs ſuis aliquando non ſaltem impunè arguantur. Vnde & apud Euangeliſtam Matthæum pulchro myſterio dictum tenemus, quia cùm Dominus noſter facto de funibus flagello, vendentes & ementes de templo eieciſſet, tum demum acceſſerunt cæci & claudi ad eum in templo, & curauit eos. Non prius cæcos & claudos curauit, quàm illos latrocinantes de ſpelunca eiecit, quia videlicet, non vitia curari, nec virtutes poſſunt illuſtrari, niſi prius Mammon de cordibus ſacerdotum, aut ipſi ſacerdotes cum illo Deo ſuo, de Dei templo fuerint eiecti. Hoc, inquam, ſuturum erat, & idcirco vtiliter præmonſtrandum erat in illo vno Achar, qualis, vel quanta ſecundum nomen eius (quod interpretatur tumultus vel turbator) cunctis imitatoribus eius turbatio*

vel pæ-

vel pœna ſit repoſita. Rectè igitur ſeuerè, & ſine vlla venia, pro tali in illum furto vindicatum eſt, lapidante illum omni Iſrael, & omnia, quæ illius erant igne ſunt conſumpta. Haud abſimilia legere eſt apud Petrum Damianum lib. 5. Epiſt. 78. quę nona eſt ad Clericos Fanenſes.

QVÆSTIO XLIII.

De Caluinianis ac Lutheranis ſacrilegis, quid Lutherani ac Lutherus?

DIgniſſimum de Lutheranis & Caluinianis tot, & tanta vbiq; ſacrilegia patrantibus, eſt, quod hic referatur; Lutherani Chytræi teſtimonium: *Achan,* ait, *imago eſt multorum Principum, & priuatorum, qui bona Eccleſiaſtica Deo & vſibus diuinis deſtinata ſurripiunt, & in ſuas priuatas vtilitates & commoda transferunt. Nam quod ſemel Deo, & Eccleſia ipſius, & conſeruationi doctrinæ, & cultuum diuinorum, & alendis pauperibus, dicatum eſt: id non ſine tetra impietate, & ſacrilegio auferri, & ab hæredibus aut patronis occupari, vel accipi poteſt, ſed in pios vſus Eccleſiæ, ſtudiorum doctrinæ, pauperum, ſcholarum, hoſpitalium collocari debet. Quod & iuri diuino & legibus ſcriptis conſentaneum eſt, ac horrendis pœnis præſentibus & æternis, eiuſmodi fures & raptores bonorum Eccleſiaſticorum puniri, nõ ſolùm præſens Achani cum tota familia & omnibus bonis deleti, verum etiam quotidiana, & omnium oculos incurrentia, principum & ciuitatum exempla demonſtrant, qui prætextu Euangelij occupatis, cœnobiorum & collegiorum bonis, multò miſeriores ſunt, & Dei maledictionem ſibi & poſteris attrahunt. Vt enim aquilarum pluma, cæterarum auium plumis mixtæ, excedere eas & abſumere ſcribuntur: ſic Eccleſiaſtica bona, principum & priuatorum patrimonijs mixta, vtrumq; conſumere & diſſipare experientia docet, qua apud Ethnicos etiam prouerbio, aurum Toloſanum originem dedit: Et Chryſoſtomi dictum memoria dignum eſt, in 1. Cor. 5.* πολλάκις τὰ εἰσενεχθέντα κακῶς ὀλίγα, τὰ καλῶς κείμενα ἐξέβαλε πολλὰ ὄντα. οὐδὲν γὰρ σαθρότερον πλεονεξίας, κἂν τὴν κλεῖν ἐπιθῇς τῷ τοιούτῳ ταμιείῳ, κἂν θύραν, κἂν μοχλὸν, εἰ καὶ πάντα τις πλεονεξίαν ἔνδον τὸν χαλεπώτατον λῃστὴν ἀποκλείσας καὶ πάντα δυνάμενον ἐξενέγκειν. *ſæpe exiguum lucellum male quæſitum, amplas opes honeſtè partas euertit. Nihil enim eſt, quod facilius omnia corrumpat, quam auaritia & fraude parta. Etſi enim ſeram addas tali arcæ, & ianua exteriore, & vecte eam communieris, tamen violentiſſimum prædonem, fraudem & auaritiã intus concluſam tenes, quæ omnia efferre & diſſipare poteſt.* Neq; vero ipſemet ſacrilegorum iſtorum omnium parens abnuere iſta potuit, quin verò Sympoſiacorum c. 4. fol. 596. id Æſopicæ aquilæ probauit exemplo. quæ cùm in ara quadam aſſas immolari carnes vidiſſet, aduolauit: vncis fruſtũ vnguibus abſtulit, ſuumq; in nidum præpes reuolauit. At fruſto illi ſacro adhæſit ignitus carbo. qui aridam ſenſim nidi materiam corripiens totum hunc accendit, pulloſq; illius omnes exuſſit. Ita noſtræ quondam aquilæ, nunc Harpyiæ in Eccleſiaſtica bona, calices, prædia, decimas, domoſq; inuolant, quodcunq; poſſunt rapiunt: in theſauros, patrimonia, peculiaq; ſua inferunt. ſed nulla ijs inde vtilitas. Exuruntur eorũ nidi, facultates & poſſeſſiones omnes: Rediguntur ipſi ad paupertatem, mendicare debent liberi: eorum etiam non raro ſuccidıtur omnis poſteritas, ita vt feudorum tota ſæpe ſors ad Eccleſiam redeat, prout in nobilium comitumq; arcibus, & bonis aliis videre eſt. Vnde ſiquidẽ Epiſcopo Herbipolenſi paucis hiſce annis fundi tot, pagi, & opida quædam obtigerunt? Vnde Moguntino Archiepiſcopo tam inſignes comitatus Künigſteinianus, & Lorenſis: *Hoc,* ait eodem loco Lutherus, *experientia ipſa compertum eſt, eos, qui Eccleſiaſticas ad ſe opes traxerunt, eo ipſo ad egeſtatem mendicitatemq; redactos.* Et ne quis dubitare poſſit, vnius è ſaxonica equeſtri nobilitate, idipſum de ſe, ſuiq; ſimilibus teſtantis, laudat teſtimonium. Erat is *Burchardus Hundt* Sax. Ducis Elect. Ioan. Conſiliar.

Nos, aiebat, *nobiles, monaſteriorum bona, ad nobilium bona noſtra pertraximus. Nunc vero illa deuorarunt & conſumpſerunt noſtra hæc, ita vt neq; monaſteriorum, neq; nobilium bona iam habeamus. Rurſumq; alio quidem tempore, quod eodem tamen loco ſcriptum eſt. dixit idem Lutherus. Eccleſiaſtica bona plumis aquilæ ſimilia ſunt. Illa ſi plumis alijs adiungantur, eas deuorant & conſumunt. Ita Eccleſiaſtica bona per fas, & nefas bonis alijs adiuncta, perniciemq; afferunt, ita vt ad extremum nihil penitus maneat ſacrilego reſidui.* Laudo in Luthero tam vberem, & copioſam veritatis teſtificationem. ſed valde improbo ac damno ipſum præcipuum ad eiuſmodi rapinas, latrocinia, & ſacrilegia hortatorem ac magiſtrum fuiſſe: runcque demum querulas, & veridicas iſtas voces miſiſſe, cùm ex Eccleſiaſticis ſacrilegè ablatis bonis illis, longè minus ad ſe, ſuoſque Prædicantes redire, quam cupiebat & optabat, videtat. Quemadmodum ex eius verbis monſtraui libello *de Ioſuanis Sacerdotibus* numero LXVI. Er verò dum eius inſana vigebunt dogmata, vigebunt etiam ſacrilegia, magiſq; attendent miſeri mortales ad id, quod per eum ſibi licere, didicerunt, quàm ad ſubſequentes eius querimonias, ac palinodias. adeò vt in huius ipſius, quo hæc reſcribo, Anni 1603. Ratiſponenſibus Comitijs vna iſta raptorum monaſteriorum cauſa, boni quamplurimum impedierit, maximamq; publicæ, ac ſacroſanctæ in imperio iuſtitiæ perturbationem, niſi, prout hactenus; CÆSARIS, eiuſq; auctoritatem ruentium principum prudentia, & cura vigilet; induxerit. Scribebat Anno Domini 1541. Conſtantiâ de ſuæ ſectæ hominibus Zwicius Caluino, vt in huius Epiſtolis legitur pag. 34. *Magna noſtrorum pars credit ſeſe tum demum verè regnum Antichriſti euaſiſſe, ſi cum bonis Eccleſiæ ludant pro libidine, nec vlli diſciplinæ ſubſint.* Veriſſimum.

QVÆSTIO XLIV.

Quomodo è Gentilium & Hæreticorum Poetarum, oratorum ac Philoſophorum libris Achanes interdum nonnulli fiant?

APud Caſſianum Collat. 1. cap. 20. Abbas Moyſes: *Quidquid*, ait, *cordibus noſtris irrepſerit, vel ſi quod nobis dogma fuerit intromiſſum, Vtrumnum ſit diuino illo & cælesti Spiritus ſancti igne purgatum, an ad Iudaicam ſuperſtitionem pertinens, ſeu de ſecularis Philoſophiæ tumore deſcendens, in ſuperficie tantùm præferat pietatem, diligentiſſimè perſcrutemur. Quod ita poterimus implere, ſi illud Apoſtolicum fecerimus, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint. Quo genere ſunt illi quoq; decepti, qui poſt profeſſionem Monachi, nitore ſermonis, & quibuſdam ſunt Philoſophorum dogmatibus illecti, quæ prima fronte pijs quibuſdam ſenſibus, ac religioni conſonis audientes velut auri fulgore fallentia, quos ſemel ſuperficie illexerant. velut numiſmatibus æreis, falſiſq; deceptos, perpetuo nudos ac miſeros reddiderunt, vel ad ſeculi eos ſtrepitum reuocantes, vel ad hæreticos errores ac præſumptiones tumidas pertrahentes. Quod etiam Achan in lib. Ieſu Naue legimus fuiſſe perpeſſum, qui de caſtris Allophylorum regulam auream concupiſcens atq; furatus, anathemate percuti, atq; æterna meruit morte damnari.* Origenes hom. 7. *Videamus*, ait, *Achanis peccatum quale ſit: furatus eſt*, inquit, *linguam auream, & poſuit eam in tabernaculo ſuo. Non puto in illo furto parui auri tantam vim fuiſſe peccati, vt tam numeroſam Domini Eccleſiam macularet. Sed videamus, ne forte interioris intelligentiæ ſit tanta, & tam grauis acerbitas iſta peccati: Multus decor eſt in verbis, & multa in Philoſophorum vel Rhetorum ſermonibus, qui omnes de ciuitate ſunt Hiericho, id eſt, huius mundi homines. Si ergò inuenias apud Philoſophos peruerſa dogmata luculenti ſermonis aſſertionib. decorata, iſta eſt lingua aurea. Sed vide ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat ſermonis aurei pulchritudo: memento, quia Ieſus anathema iuſſit, eſſe omne aurum, quod in Hiericho fuerit inuentum. Si Poëtam legeris modulatis verſibus, & præful-*

& praſulgido carmine Deos, Deasq́ texentem, ne delecteris eloquentia ſuauitate. Lingua aurea eſt: ſi eam ſuſtuleris, & poſueris in tabernaculo tuo: ſi introduxeris in cor tuum ea, quæ ab illis aſſeruntur, pollues omnem Eccleſiam Domini. Hoc fecit infelix Valentinus, & Baſilides, hoc fecit & Marcion hæretici, furati ſunt iſti linguas aureas de Hiericho, & Philoſophorum nobis non rectas in Eccleſias introducere conati ſunt ſectas, & polluere omnem Eccleſiam Domini. Sed nos præcedentũ patrũ ſequamur exemplum, diſcutiamus diligentius, ne quis abſconditam in tabernaculo ſuo habeat Hierichuntinam linguam, & abijciamus malum ex nobis ipſis, quia etiam ſi nos ceſſamus, arguet Deus, ita vt ipſe ſponte confiteatur & dicat: furatus ſum linguam auream, & dextralia pura. Vides cuiuſmodi furatus eſt furtum? linguam furatur & dextralia pura. Pura autem dextralia ſunt opera in quibus diuinum nihil miſcetur, ſed totum ſecundum hominem geritur. Deniq́ & noſtris in diſputationib. moris eſt dicere, quia Chriſtum non purum hominem dicimus, ſed Deum & hominem confitemur. Illud autem, quod de Hiericho furatur, purum eſſe dicitur, id eſt, ſine Deo, quæ vtiq́ furanti extitit cauſa peccati. Et ideò nos nihil purum & humanum de Chriſto ſentiamus, ſed Deum pariter atq́ hominem fateamur, quia & ſapientia Dei multiplex dicitur, vti per hæc mereamur participium ſumere ſapientiæ Dei, qui eſt Chriſtus Ieſus Dominus noſter, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

QVÆSTIO XLV.

Quomodo Hæretici & Apoſtatæ Monachi, Achanes fiant?

ORthodoxi quidam in Epiſtola ad Agapetum Pontificem, de quo Baronius An. 536. *Scimus*, aiunt, *benè, ſi pijſſimum Imperatorẽ noſtrum, & ipſius* CHRISTO *amabiles Principes informatis, quod communicant anathemati in medio habentes anathema, ſicut nobis oſtendit antiqua ſcriptura in Achan & Ionathan, qui ſcienter & ignoranter inciderunt in anathema, & hæc ignorando in periculo fuerant perire cum eis, quoniam in medio eorum fuit anathema. Et ſi commemoratis ſuo Deo amato & dilecto imperio facere Deo eos, qui ab ipſis à recta fide abducti ſunt, & ſi hoc non valeat facere, inſidiatores Eccleſiæ repellantur.* Et poſtea ruſum ad Iuſtin. Imperatorem: *Timendum eſſet piiſſime Imperator, ne propter multam dilatationem, illud Iſraelitici populi patiamur & nos in medio habentes ab omni ſacerdotio anathematizatos, qui quoniam in medio habuit Achan & Ionathan in ſcientia & ignorantia ſeipſos anathemati ſubijcientes, in periculo fuit totaliter perire, licet ignoraret, quod in medio haberet anathema. Non ergo, Chriſtianiſſimi Impp. tale malum contemnite, ſed vtimini zelo ad cognitionem Dei.* Turrianus verò lib. 1. de votis monaſticis; *Iam*, ait, *notum omnibus eſt, quas pœnas ſumpſerit Deus de Iſraele propter vnum Acham, qui ex conſecratis Deo pallium coccineum, & ducentos ſiclos, atq́ auream tegulam clam auerterat. in ipſum verò reum, qui Dei voluntate ductis ſortibus, deprehenſus eſt, hæc pronunciata ſententia, quicunq́ in hoc facinore deprehenſus fuerit, comburetur igni cum omni ſubſtantia ſua, quoniam præuaricatus eſt pactum Domini, & fecit nefas in Iſrael. Et paulò poſt, reſponditq́ Acham Ioſuæ, & dixit, verè ego peccaui Domino Deo Iſrael, & ſic feci, vidi enim pallium coccineum, & quæ ſequuntur. deinde ſubiungitur ſupplicium, & ſupplicij cauſa, quia (inquit) turbaſti nos hodiè, exturbet te Deus in die hac; & lapidauit eum omnis Iſrael, & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt: congregauerunt́q ſuper eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vſq́ in præſentem diem: vocatum eſt nomen loci illius, vallis Achor, id eſt, turbationis. Si, vt ſæpe dixi, & dicam ſæpius, quæcunq́ ſcripta ſunt, propter nos ſcripta ſunt, in quos fines ſeculorum deuenerunt, quod ſupplicium quaſo, iſtis decretum eſt, qui ex conſecratis Deo non pallium coccineum, aut ducentos ſiclos, aut auream tegulam, ſed ſeipſos, hoc eſt viuum Dei templum, & vaſa Domini Deo dedicata ſuſtulerunt, & auerterunt? qui pallium ordinis ſui abſconderunt in terra, vt Acham ille coccineum: & auream, atque diuinam religionis tegulam, foſſa humo, quantum in ipſis fuit, operuerunt, item vt Acham, imò peiores Acham? quoniam ille confeſſus eſt peccaſſe, iſti verò neque confiteri, neq́ reſipiſcere volunt.*

volunt. quamobrem, vt ille poſt confeſſionem, ignem in hac vita expertus eſt, ſic iſti Apoſtata flammas ſempiternas experientur in altero ſæculo, niſi reſipiſcere maluerint. Peiores præterea Acham. ſiquidem ille turbauit populares ſuos, triginta enim ſex viri, propter peccatum eius occubuerunt in bello, vt hiſtoria ipſa teſtatur, reliquis in fugam verſis: iſti verò, de quibus loquor, plurimos fratres, id eſt Chriſtianos turbant, ſcandalo, quorum alios occidunt, dum ſuo exemplo idem facere docent, ac perſuadent: alios ab ordine Monachorum retrahunt, ne in eum ſe vnquam dicari patiantur, quibus expedit magis, vt mola Aſinaria de collo ſuſpenſa, mergantur in profundum maris, quàm vnum ex puſillis ſcandalizare. Quia verò illi, inter quos erat Acham reus, mulctati ſunt triginta ſex hominum cæde, docet nos huius exempli ſeueritas, peccare etiam eos, qui huiuſmodi monachos fugitiuos & Apoſtatas, ſiue apertos, ſiue tectos, quales ij ſunt, qui prætextu tranſlationis, aut exemptionis autonomiam quærunt, peccare (inquam) qui hos receptant, apud ſeq; habent in numero ſuorum. ſi enim mihi non licet ad meum vſum alterius hominis ſeruum inuito Domino detinere, quemadmodum liceat eum, qui corporis ſui poteſtatem exuens, Deo in ordinem Monachorum adſcriptus eſt, idq; voti obedientiæ ſponſione firmauit, contra eius auctoritatem atq; voluntatem in miniſtris meis habere, qui iam meus eſſe non poteſt, ſed eius ordinis, cui voto addictus eſt. Verum de hoc paucis cura eſt, qualis ſit miniſter, Apoſtata, an ſcortator, an aliquid peius. rari, qui illam ſancti Prophetæ gloriationem & laudem quærant, vt cum illo verè dicant, ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabit. Notat hos vir S. Hieronymus in commentariis Hieremiæ Prophetæ, qui malorum, inquit, miniſteriis abutuntur, neq; audent eos abijcere, quos norunt malæ conſcientiæ glutino copulatos, &c. At inter cæteros quidem nequam homines, minimè omnium, vt mihi videtur, filios deſertores in miniſtris habere, quia ſcilicet ſic ſe Deo & ordini vouerunt, vt amplius poteſtatem corporis ſui ſibi non reliquerint. quemadmodum ergò alteri tribuent, quod ipſi non habent? quippe qui ſint facti prius anathema Domini. aut quemadmodum liceat iſtis Dominis, domini anathemate frui, in ſuosq; vſus vertere exemplo Achan?

QVÆSTIO XLVI.

Ne, Achanis inſtar, peccando communitati noceamus, quàm cauendum?

S. Chryſoſt. hom. 1. de Iſaiæ verbis, *Vidi Dominum*, oſtendens iuſtorum preces ijs non prodeſſe, qui abſq; pœnitentia in peccato perſeuerant, attulit Iſraelitici populi ex Num. 20. & Deut. 1. exemplum: pergit verò deinde ſic. *Et quid commemoramus hoc accidiſſe toti populo peccati, quum & paucorum inobedientium peccata, imo vnius, iuſtè imperantium gratiam ſuperent? Atque hoc rurſus ex eodem populo Iſraelitico perſpicias licebit, qui Moyſe Rempublicam adminiſtrante, cum in terram alienigenarum irrupiſſent, pugnamq; cum illis commiſiſſent, quomodo quidam illorum inſanientes in illorũ mulieres, totius populi cladẽ exitiumq; inuexerunt. Hoc autem, quod dicã in vno accidit, videlicet Achar, qui cum variam ex anathemate ſtolam ſuſtuliſſet, etiam aduerſus populũ iram Dei ſuccendit. Verum: vt conijcio, nonnulli præſentium ignota eſt hiſtoria. Quamobrem neceſſe eſt, vt paucis de hac loquutus, & ſciẽtes cõmonefaciam, & neſcientes doceã. Achar itaq; fuit vnus ex eorũ numero, qui cũ Ieſu Naue tranſire Iordanem, qui Ieſus fuerat ante Dei iudicio delectus, vt Moſi ſuccederet, quiq; typum ac figurã gerebat veri ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Quemadmodum enim ille è deſerto per Iordanem in terram repromiſſam perduxit populum, ſic & Seruator noſter, ex ignorantiæ & idololatriæ deſerto per ſanctũ, ac ſalutiferum baptiſmum in cœleſtem Hieroſolymam nos traduxit, ad matrem primogenitorum, in qua veræ quietis parata ſunt manſiones, vbi vita ſeditionis neſcia, pacificaq;. Hic itaq; quum eius virtute, qui ipſum populo præfecerat Iſraelitas tranſmiſiſſet, iamq; admonuiſſet exercitum Hiericho, nouam illam & admirandam obſidionem moliens, mox ruituris mœnibus, quid loquitur apud populum? Erit anathema hæc ciuitas, & quid-*

& quid[illegible] ea Domino Sabaoth, excepta Rhaab meretrice, Hanc ſeruabitis. Caue-te [illegible] ab anathemate ne quando concupiſcentes ſumatis ex eo, ac perdatis nos: Conſe-[illegible] ſunt, inquit, omnia quæ ſunt in ciuitate: Nam id ſonat anathema. Ne quis igi-[illegible] [illegible]retur ex his, quæ ſunt conſecrata Domino Deo, noſq; diſperdat è terra. Periculoſum [illegible] præceptum, multa diligentia tum Dei præcipientis, tum legem ferentis Ieſu. Vix e-[illegible] [illegible]eri potuit, vt in tanta multitudine non violaretur hæc lex, quum multæ res eſſent, [illegible] huc impellerent. Nam vel inſtabilitas eius populi lucriq; cupiditas, vel quia non o-[illegible] [illegible]nt edicti præceptum, vel ſpoliorum varietas velut eſca obiecta habendiq; aui-[illegible] [illegible]ans, facilè ad legis tranſgreſſionem perpuliſſet. Et tamen ea lex erat lata: ac [illegible] [illegible]oris capiti periculum imminebat. Quid igitur poſt hæc? Conciderunt mœnia, [illegible] [illegible] erat in ciuitate, venit in manus obſidentium. Itaq; cùm vniuerſus populus [illegible] [illegible] præceptum, vnius præuaricatio in vniuerſam multitudinem concitauit iram [illegible] [illegible]nt, inquit, filij Iſrael peccatum magnum, & ſuffurati ſunt & ſumpſe-[illegible] [illegible]mate, & ſumpſit Achar filius Charmi ex anathemate, & indignata eſt ira [illegible] [illegible]. Atqui vnus erat, qui peccauerat. Quomodo igitur peccauerunt [illegible] [illegible] iratus e[illegible] filijs Iſrael? Vides quomodo vnius peccatum toti populo vin-[illegible] [illegible] Quomodo Deum aduerſus multitudinem hoſtem reddidit? Quoniam [illegible] [illegible]: [illegible]rata legis tranſgreſſio, neq; quiſquam erat conſcius, præter ſolum [illegible] [illegible]ulta, vltio quidem differebatur: cæterum, qui hoc perpetrarat, ta-[illegible] [illegible] latere, tamen à conſcientia velut ab igne vrebatur. Venit igitur tem-[illegible] [illegible]uo [illegible], [illegible] comminatus fuerat Deus, quoq; peccatum veniret in propatulum: [illegible]t, inquit [illegible], viros ab Hiericho in Gai. Et aſcenderunt illuc viri ferè ter mille, fu-[illegible] [illegible] virorum Gai, & occiderunt ex illis viros triginta ſex, & perſequuti ſunt [illegible], [illegible] conci[illegible] illos, & expauit cor populi, factumq; eſt velut aqua. Vide vnius pec-[illegible] pœnam. vide plagam acerbiſſimam, vnus peccarat, & in populum vniuerſum mors [illegible] [illegible]datio irruit. Quid hoc o bone Domine? Tu ſolus iuſtus, & recta iudicia tua. Tu [illegible] iuxta propria facta reddis iudicium. Tu humani generis amator dixeras, in ſuo [illegible] peccato moriturum, nec alium pro alio daturum pœnas. Quod igitur hoc eſt iu-[illegible]um iudicium tuum? Bona ſunt tua omnia Domine, & valde bona, & ad noſtram vti-[illegible]tem di[illegible]enſata. Lues quædam, inquit, eſt peccatum, per vltionem euulgetur, ac tra-[illegible]atur apud omnes, ne corrumpat omnes, vt vbi cognorint quantas minas vna pepere-[illegible] [illegible], fugiant vltionem, de multis alioquin ſumendam æternam vindictam. [illegible] [illegible]tur inquit, Ieſus fugam ſiſti non poſſe, diſcidit veſtimenta ſua ac proſtratus [illegible] [illegible], ea lu[illegible]ubriter lamenta proferens, quæ narrat diuina Scriptura. Quid igi-[illegible] [illegible]ndit Dominus? Surge, cur ita proſtratus, iaces? Peccauit populus tuus, tranſ-[illegible] pactum meum, nec poterunt ſtare Iſrael contra faciem hoſtium ſuorum; donec [illegible] [illegible] anathema ex vobis ipſis. Prædicat igitur hoc in populo, & à Deo proditur, qui [illegible] [illegible]rat, ille fatetur. Reſpondit enim, inquit, Achar Ieſu dicens: Verè peccaui in [illegible] [illegible] De[illegible] Iſrael, ſic & ſic [illegible]eci. Videbam in præda pallium variegatum vnum pul-[illegible] [illegible]q; argenti didrachma, & linguam vnam auream quadraginta didrach-[illegible], [illegible] [illegible] cepi & ecce hæc defoſſa ſunt humo in tabernaculo meo. Omnia [illegible] [illegible] profert, poſteaquam perſpexit, illum omnia ſine mendacio indicaſſe, nec [illegible] [illegible] prodenti. Vide autem probroſam ac pernicioſam illam mortem: [illegible] [illegible] Ieſus Achar in conuallem, filios & filias eius & vitulos eius, & iumenta [illegible] [illegible]ius, & tentorium eius, & omnia quæcunq; poſſidebat, & lapidibus ob-[illegible] [illegible]lius. Hoc tranſgreſſionis præmium talis Dei vindicta, quæ per corru-[illegible] [illegible] pot[illegible]. Hæc itaq; ſcientes, cogitemus moleſtias à noſtris peccatis inue-[illegible] [illegible] [illegible] ſtra examinantes crimina, non alijs, ſed nobis ipſis cauſam adſcri-[illegible] [illegible] [illegible] modo negligentia, ſed multò magis noſtra delicta mala ac-[illegible]

[illegible] H[illegible] vero & alios ſuprà citatos imitatus, R. P. Claudius Aquiuiua [illegible] præpoſitus Generalis, ad perfectionis, charitatiſq; ſtudium [illegible] epiſtola eodem iſto Achanis exemplo cohortatur ſic: *Si religioſiſſimam vita ra-*

ſua rationem à nobis Deus exigit, vt proximis adiuuandis ſocietatis induſtria ſit ſalutaris, quanto ſeuerius repoſcet, vt ipſa ſocietas non modo nihil per nos de ſtatu declinet, ſed vt vigilantia potius & contentione de noſtra ad ampliora ſe tendat atque erigat? Quæ ſanè ad rem, nec leue nobis calcar acceſſerit, ſi cogitemus ex nobis vniuerſis corpus vnum coagmentari, eamque eſſe membrorum inter ſe conſenſionem, vt vnicuique pertimeſcendum ſit, ſuo ſi vitio in reliquum omne corpus aliquid redundet periculi. Mirum atque horribile planè eſt, dignumque, ob quod ambæ audientium aures (vt ſcripturæ loquuntur) meritò tinniant, neminem apud Iſraelem Duce Ioſue illuſtrem, Deo autem Principe ac moderatore gloriantem, & iunceius iuſſu eductū in aciem, propter vnius Acham furtum de anathemate Hiericho quantum totis pœne caſtris turbatum ſit, fuſis ab hoſte termillibus fortiſſimorum Iſrael & Deo ſeuere denunciante, Non poterit Iſrael ſtare ante hoſtes ſuos, eoſque fugiet quia pollutus eſt anathemate, & quod longè magis horrificum eſt, Non ero, inquit, vltra vobiſcum, donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt: Et quamuis vnius eſſet ſacrilegium vniuerſos tamen (vt annotat Auguſtinus) afflixit, ac perculit: Vnde non, inquit, ſe ſolum quiſque curet in populo, ſed inuicem ſibi adhibeant diligentiam, & tanquam vnius corporis, & vnius hominis alia pro alijs ſint membra ſolicita. Quo ſanè pacto ſempiternus iudex indicauit, quanta ſit ſingulorum in aliquo cœtu ac ſodalitate communitas, cùm eorum nullus ſeorſim cenſeatur ſolus, ſed ſinguli ſint quarundam partium inſtar in toto. Vides, inquit Chryſoſtomus, quomodo vnius peccatum toti populo vindictam accerſit? Quomodo Deum aduerſus multitudinem hoſtem reddidit? Sed bona ſunt tua iudicia Domine & ad noſtram vtilitatem diſpenſata; Lues quadam eſt peccatum: per vltionem euulſa tur ac traducitur apud omnes, ne corrumpat omnes; vt vbi cognouerint quantas mina vna pepererit tranſgreſſio, fugiant vltionem, de multis alioqui ſumendam æternam vindictam. Eam ob rem, viri ſanctiſſimi, qui & vera humilitatis ſpiritu præditi, ſe nunquam humanis exutos vitijs agnouere & charitate incenſi proximorum zelo feruebant, ſua peccata (quod de Catharina Seneſi, alijſque proditum eſt) malorum omnium, quibus Eccleſia vexabatur cauſam dediſſe putabant. Iam verò nobis, quos non modo communis illa omnius Eccleſiæ neceſſitudo connectit, ſed adhuc proprius quidam eiuſdem inſtituti ac vocationis nexus aſtringit, quantò magis metuendum eſt, ne quod priuatim à ſingulis delinquitur graui totius corporis malo luatur ac vulnere? Neque luatur modo, ſed pericloſa etiam imitatione exempli ſerpat longius: ea namque res procliuius ad perniciem, cùm ſemel cœpit labitur. Hac porrò de cauſa paulò ante dixeram, in vnoquoque noſtrum magnam poſitam eſſe vim ac facultatem, vt eo ſit loco ſocietas, qui noſtrum omnium reſpondeat optatis; cùm non modo poſſimus à Deo caſtiſſimis precibus id impetrare, quemadmodum & veram exter gentibus religionem, & Eccleſiæ ſplendorem priſtinum; ſed etiam nobis, qui vinculo conſociamur arctiori, diuinam demerebimur benignitatem, quo plenis miſericordiæ oculis aliquando reſpiciat, ac ſubleuet ſocietatem vniuerſam. hinc & illud exiſtat, ſi vnumquodque huius corporis membrum meliore cultu ſeipſum perpoliat, atque exornet, conſequens eſſe vt ex ſingularum partium ornamentis totius etiam nitor & pulchritudo ſplendeſcat. Recte verò cap. 35. Epictetus: ἐὰν ὁ ἑταῖρος ᾖ μεμολυσμένος, καὶ τὸν συναναστρεφόμενον αὐτῷ μολύνεσθαι ἀνάγκη.

QVÆSTIO XLVII.

Quomodo magiſtri, Paſtores, Epiſcopi, cauſa interdum ſint, vt qui peccatis ſuis communitati nocent; Achanes nonnulli exiſtant?

ILlud, ait, homil. 7. citata Origenes, *non otioſo tranſcurrendum eſt, quod vno peccante ira ſuper omnem populum venit. Hoc modo accidit, quando ſacerdotes, qui populo præſunt, erga delinquentes benigni volunt videri, & verentes peccantium linguas ne fortè male de ijs loquantur ſacerdotalis ſeueritatis immemores, nolunt implere, quod ſcriptum eſt:*

p[illegible] [illegible]em coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant, & iterum: Au[illegible]m ex vobis ipſis. Nec zelo Dei ſuccenſi imitantur Apoſtolum dicentem: Tradi[illegible] huiuſmodi hominem Sathanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat. Neq. illud [illegible] [illegible]elium implere ſtudent, vt ſi viderint peccantem, primo ſecretè conueniant, pòſt [illegible]am duobus vel tribus arbitris. Quod ſi contempſerit, & poſt hæc Eccleſiæ correptione [illegible]n fuerit emendatus, de Eccleſia pulſum velut Gentilem habeant ac publicanum. Et [illegible] [illegible]ni parcunt vniuerſæ Eccleſiæ moliuntur interitum. Quæ iſta bonitas? quæ iſta mi[illegible]cordia eſt, vni parcere & omnes in diſcrimen adducere? Polluitur enim ex vno pecca[illegible] populus, ſicut ex vna oue morbida grex vniuerſus inficitur, ſic etiam vno vel forni[illegible], vel al[illegible] ad quodcunq. ſceleris committente, vniuerſa polluitur. Et ideò obſeruemus [illegible] [illegible] vniuſcuiusq. conuerſatio nota ſit maximè ſacerdotibus & miniſtris. Nec [illegible]t ſe re[illegible] dicere, quid hoc ad me ſpectat, ſi alius male agit? Hoc eſt dicere caput ad pe[illegible] quid ad me pertinet ſi dolent? Si male habent pedes mei, non mea intereſt, dummodo [illegible] in ſanit[illegible] perduret. Aut ſi dicat oculus manui, non indigeo opera tua, quid ad me [illegible]net [illegible] ſi vulnerata es? Nunquid ego oculus conturbabor ex ægritudine manus? [illegible]er[illegible] [illegible], quod agunt ij, qui Eccleſiis præſunt, non cogitantes, quia vnum corpus ſumus [illegible] qui credimus, vnum Deum habentes, qui nos in vnitate conſtringit & continet [illegible], cui [illegible]rporis tu, qui Eccleſiæ præſides, oculus es, propterea vtiq. vt omnia cir[illegible]cias. omnia circumlaſtres, etiam ventura prauideas. Paſtor es, vides ouiculas Do[illegible]agnaras periculi ferri per præcipitia, & per prærupta tendere, non occurris? non reuo[illegible] non ſaltem voce cohibes, & correptionis clamore deterres? Sic memor es Dominici ſa[illegible], [illegible] quum ille derelictis nonaginta nouem in cæleſtibus, propter vnam ouiculam [illegible]am, quæ errane at, ad terras deſcenderit, & inuentã vectauerit humeris ſuis ad cæ[illegible]os in nullo prorſus in curandis ouiculis magiſtri Paſtoris ſequamur exemplum? Hæc [illegible] ideo dicimus, vt pro leui culpa aliquis abſcindatur: ſed ſi fortè commonitus quis & cor[illegible] pro delicto ſemel & iterum ac tertiò, nihil emendationis oſtenderit, vtamur medici [illegible]plina. Si oleo perunximus, ſi emplaſtris mitigauimus, ſi malagmate molliuimus, nec [illegible]n cedit medicamentis tumoris duritia, ſolum ſupereſt remedium deſecandi. Sic enim [illegible]nus dicit: Si dextra manus ſcandalizauerit te, abſcinde eam, & proijce abs te. Nun[illegible]nam manus corporis noſtri aliquando ſcandalizat nos? an de hac manu corporis [illegible] [illegible]m dicit: Abſcinde eam & proijce abs te? Hoc eſt, quod dicit, vt ego, qui videor ti[illegible] [illegible]e dextera, & Presbyter nominor, & verbum Dei videor prædicare, ſi aliquid [illegible]a[illegible] [illegible]am d[illegible]tnam, & Euangelij regulam geſſero, ita vt ſcandalum tibi [illegible]faciam, in vno conſenſu Eccleſia vniuerſa conſpirans excidat me dexteram ſuam, [illegible] Expedit enim tibi Eccleſiæ abſq. me manu tua quæ male agendo ſcanda[illegible] [illegible]troire in regnum cælorum, quàm mecum ire in gehennam. Hæc idcircò dixi[illegible]ta[illegible] [illegible]dimus in ſcripturis ſanctis referri, quod propter vnum peccantem anathema [illegible] [illegible]t ſi[illegible] Iſrael ita vt vincerentur ab hoſtibus. Arnobius lib. 4. *Quiſquis patitur [illegible] peccantem, is vires ſubminiſtrat audaciæ.*

QVÆSTIO XLVIII.

Quæ, ac vnde dicta vallis Achor?

[illegible] Hierichuntem propè Galgalæa caſtra in Septentrionali latere fuit val[illegible] [illegible]c. Et quemadmodum de Galgalis in circumciſione dictum capite [illegible] quæſtione decima, per prolepſin verſu 24. nomine *Achor* vocatur, cùm [illegible] acceperit poſtea, vti notant verba iſta capitis vltima: *Vocatumq. [illegible]men loci illius, vallis Achor, vſq. hodie.* Sed vocationis eius cauſa, quam[illegible] [illegible]atino ſatis intelligitur, immo per particulam, *quæ*, ſignificatur, in [illegible] [illegible]æ [illegible]tamen additur, *idcircò*. Et in Græco διὰ τῶν: vbi quærendum ſuper[illegible]ſt, [illegible] *[illegible] hoc, propter quod vocata, vallis Achor?* Abulenſis hoc ipſo ca[illegible]c [illegible] ac iterum, & eum ſecutus Ribera in Oſeæ ſecundo, Numer. 88.

non ab ipſo *Achan*, ſed ab Hebræis Ioſuæ verbis verſu 25. *Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus*, vocatum putant. Theodoretus vero, Theophylactus, [illegible] ſa, & Paulus Burgenſis à nomine proprio. Ego & à nomine *Achanis* proprio, & ab hiſce verbis. Ab hiſce quidem verbis, quia, quod ea volebant, hic factum eſt: exturbatur, & è viuorũ numero euulſus eſt Achan: ab eius nomine autem, quia illud reſpiciendo, & ad illius originationem collineando verba illa protulit Ioſue. Septuaginta portò verterunt verſu 24. Φάραγγα ἀχὼρ: poſt vero bis, Hebræa duo nomina retinuerunt, ea copulando, & Hebraicæ litteræ gutturalis duritiem molliendo, ἐμεκαχὼρ, & ad verbum verti poteſt, *vallis Achor*, aut, *vallis turbandi, euellendi, exterminandi*. Nam ſi quis proprium eſſe nolit *Achor*, erit infinitiuus, *turbare*, ac *euellere*, & *exterminare*. D. Hieronymus in Paulæ Matris Epitaphio: *Vallis*, ait, *Achor, id eſt, tumultus atq; turbarum, in qua furtum & auaritia condemnata eſt*. Mihi autem videtur, vallis hæc eſſe totus iſte mundus: vel certe cruciatuum & tormentorum locus. In illo enim, quid niſi turbæ, tumultus, exitia, exterminationes? In hoc verò quid, niſi flammæ, lapides, extremaque ſupplicia? In vallem hanc venit, in eaq; funditus exterminatur omnis, de quo Galat. 5. v. 14. Apoſtolus: *Qui conturbat vos portabit iudicium ſuum, quicunq; eſt ille*. & paulò poſt: *Vtinam & abſcindantur, qui vos conturbant*: omnis item cuicunq; à verò & magno Ioſue dicitur, *Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus*: Turbaſti Eccleſiam meam dogmatum prauitate, morum impuritate, vitæ ſcandalo, turbaſti nos antea concordes, in via mandatorum Domini ambulantes: ab Hierichuntinis abhorrentes exuuijs: turbaſti puſillum gregem meum, peculium meum, ſocietatem meam. Exturbet te Dominus. Eſt autem id maximè futurum, cùm venerit ille in maieſtate ſua, & omnes Angeli ſtabunt cum eo, ſedensq; ſuper ſede maieſtatis ſuæ, dicet Achanibus omnibus: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis eius*. Abſit Domine Ieſu, in vallem hanc ne venire me iubeas: ne permittas, vt quemquam facto aut verbo vllo turbem. Et ſatis ſcio, niſi mea præierit turbatio, tua nulla ſubſequetur exturbatio. Oſeæ 2. verſu 15. ſumitur eadem Allegoria pro huius mundi calamitoſo ac ærumnoſo loco. ſed ad cœptum Haienſe bellum iam pergendum.

CAPVT VIII.

Bellum ſecundum, Haienſe.

1. Dixit autem Dominus ad Ioſue: Ne timeas, neque formides: tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, & conſurgens aſcende in oppidum Hai. ecce tradidi in manu tua regem eius, & populum, vrbemque & terram.
2. Facieſq; vrbi Hai, & regi eius, ſicut feciſti Iericho, & regi illius: prædam verò, & omnia animantia diripietis vobis: pone inſidias vrbi poſt eam.
3. Surrexit q; Ioſue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, vt aſcenderent in Hai: & electa triginta millia virorum fortium miſit nocte,
4. præcepitq; eis, dicens? Ponite inſidias poſt ciuitatem: nec longius recedatis: & eritis omnes parati.
5. ego autem & reliqua multitudo,

titudo, quæ mecum eſt, accedemus ex aduerſo contra vrbem. Cumq́; exierint contra nos, ſicut antè fecimus, fugiemus, & terga vertemus: 6. donec perſequentes ab vrbe longiùs protrahantur: putabunt enim nos fugere ſicut prius. 7. Nobis ergò fugientibus, & illis perſequentibus, conſurgetis de inſidiis, & vaſtabitis ciuitatem: tradetq́; eam Dominus Deus veſter in manus veſtras. 8. Cumq́; ceperitis, ſuccendite eam, & ſic omnia facietis, vt iuſsi. 9. Dimiſitq́; eos, & perrexerunt ad locum inſidiarum, ſederuntq́; inter Bethel, & Hai, ad Occidentalem plagam vrbis Hai: Ioſue autem nocte illa in medio manſit populi, 10. ſurgensq́; diluculo recenſuit ſocios, & aſcendit cum ſenioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum. 11. Cumq́; veniſſent & aſcendiſſent ex aduerſo ciuitatis, ſteterunt ad Septentrionalem vrbis plagam, inter quam & eos erat vallis media. 12. Quinque autem millia viros elegerat, & poſuerat in inſidiis inter Bethel & Hai ex occidentali parte eiuſdem ciuitatis: 13. omnis verò reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita vt nouiſſimi illius multitudinis Occidentalem plagam vrbis attingerent. Abiit ergo Ioſue nocte illa, & ſtetit in vallis medio. 14. Quod cùm vidiſſet rex Hai, feſtinauit mane, & egreſſus eſt cum omni exercitu ciuitatis, direxitque aciem contra deſertum, ignorans quòd poſt tergum laterent inſidiæ. 15. Ioſue verò, & omnis Iſrael ceſſerunt loco ſimulantes metum, & fugientes per ſolitudinis viam. 16. At illi vociferantes pariter, & ſe mutuo cohortantes, perſecuti ſunt eos. Cumq́; receſſiſſent à ciuitate, 17. & ne vnus quidem in vrbe Hai & Bethel remanſiſſet, qui non perſequeretur Iſrael (ſicut eruperant aperta oppida relinquentes,) 18. dixit Dominus ad Ioſue: Leua clypeum, qui in manu tua eſt, contra vrbem Hai, quoniam tibi tradam eam. 19. Cumque eleuaſſet clypeum ex aduerſo ciuitatis, inſidiæ, quæ latebant, ſurrexerunt confeſtim & pergentes ad ciuitatem, ceperunt, & ſuccenderunt eam. 20. Viri autem ciuitatis, qui perſequebantur Ioſue, reſpicientes & videntes fumum vrbis ad cœlum vſque conſcendere, non potuerunt vltra huc illucq́; diffugere: præſertim cùm hi, qui ſimulauerant fugam, & tendebant ad ſolitudinem, contra perſequentes fortiſſimè reſtitiſſent. 21. Vidensq́; Ioſue & omnis Iſrael quod capta eſſet

ciuitas,& fumus vrbis aſcenderet,reuerſus percuſſit viros Hai.
22. Siquidem & illi, qui ceperant & ſuccenderant ciuitatem,
egreſſi ex vrbe contra ſuos, medios hoſtium ferire cœperunt.
Cùm ergo ex vtraq; parte aduerſarij cæderentur, ita vt nullus
de tanta multitudine ſaluaretur, 23. regem quoque vrbis Hai
apprehenderunt viuentem, & obtulerunt Ioſue. 24. Igitur
omnibus interfectis, qui Iſraelem ad deſerta tendentem fue-
rant perſecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reuerſi
filij Iſrael percuſſerunt ciuitatem. 25. Erant autem,qui in eo-
dem die conciderant à viro vſq; ad mulierem, duodecim mil-
lia hominum, omnes vrbes Hai. 26. Ioſue verò non contra-
xit manum,quam in ſublime porrexerat,tenens clypeum do-
nec interficerentur omnes habitatores Hai. 27. Iumenta au-
tem & prædam ciuitatis diuiſerunt ſibi filij Iſrael, ſicut præce-
perat Dominus Ioſue. 28. Qui ſuccendit vrbem,& fecit eam
tumulum ſempiternum: 29. regem quoq; eius ſuſpendit in
patibulo vſq; ad veſperam & ſolis occaſum. Præcepitq; Ioſue,
& depoſuerunt cadauer eius de cruce: proieceruntque in ipſo
introitu ciuitatis, congeſto ſuper eum magno aceruo lapi-
dum,qui permanet vſq; in præſentem diem. 30. Tunc ædifi-
cauit Ioſue altare Domino Deo Iſrael in monte Hebal: 31. ſic-
ut præceperat Moyſes famulus Domini filijs Iſrael, & ſcri-
ptum eſt in volumine legis Moyſi: Altare verò de lapidibus
impolitis,quos ferrum non tetigit: & obtulit ſuper eo holo-
cauſta Domino, immolauitq; pacificas victimas. 32. Et ſcri-
pſit ſuper lapides Deuteronomium legis Moyſi, quod ille di-
geſſerat coram filijs Iſrael. 33. Omnis autem populus, & ma-
iores natu,ducesq; ac iudices ſtabant ex vtraq; parte arcæ, in
conſpectu ſacerdotum, qui portabant arcam fœderis Domi-
ni, vt aduena ita & indigena. Media pars eorum iuxta mon-
tem Garizim,& media iuxta montem Hebal, ſicut præcepe-
rat Moyſes famulus Domini. Et primum quidem benedixit
populo Iſrael. 34. Poſt hæc legit omnia verba benedictionis
& maledictionis,& cuncta quæ ſcripta erant in legis volumi-
ne. 35. Nihil ex his, quæ Moyſes iuſſerat, reliquit intactum,
ſed vniuerſa replicauit coram omni multitudine Iſrael, mulie-
ribus ac paruulis & aduenis,qui inter eos morabantur.

COM-

COMMENTARIVS.

QVid Hai, & *vbi ſita eſſet vrbs, quoue modo contra eam cœptum bellum fuerit, dictum ſuperior capite à quæſt.11. Nunc verò eius perfectio, initijs illis multò feliciori, proponitur: quia expiato peccato propitius erat iam Dominus. Sunt autem duæ capitis huius partes. In priore vrbis occupatio & exuſtio narratur: in poſteriore quomodo pia quædam à Moyſe olim præſcripta cæremonia effectui nunc mandata ſit. Ac primò quidem è metu ex priore clade ſuſcepto recreat Ioſuam, & in eo populum vniuerſum Dominus, verſ.1. & de tota belli ratione ipſum edocet tripliciter.* I. Quoad reſtauratum belli hoc initium. *Educenda fuit omnis pugnatorum multitudo. Partim quidem, vt ipſa ſua multitudine timorem omnem excuterent, partim vt intelligerent Deum velle quidem ipſis adeſſe opemq; ferre, non tamen abſque ipſorum opera & manu, ideóq; non, vt in Hierichunte factum, corrutura mœnia, ſed ab ipſis ea capienda. Neq; enim miracula ſemper facienda: neq; vnus agendi modus vtiq; adhibendus. ſed huius ipſius tot bellatorum multitudinis Duplex poſtea ſignificatur diuiſio. Vna eorum, qui à Joſue delecti eſſent è tota multitudine. & horum fuiſſe 30. milia volunt aliqui, vt habet diſertè verſus tertius: alij 35. milia, quia hiſce 30. milibus adijciunt alia quinque. de quibus verſ.12. faciuntq; duplices Rabbini inſidias, in quarum prioribus fuerunt 30000. in alteris 5000. Veriſimilius tamen eſt; quinque milia hæc è 30. illis milibus decerpta, electaq; fuiſſe: & ea ſola in inſidiis, quæ vnæ tantùm, fuiſſe. Altera pugnatorum pars fuit, cætera omnis eorum multitudo: præter exiguam illam particulam, quæ ad caſtra, fœminas, pueros, ſeniores, cæteraq; impedimenta tuenda erat relicta. Huius enim non fit mentio, quia vel ex vſitato caſtrorum tuendorum more, ſatis intelligitur, vt cap.6. quæſt.3. vel quia exiguum quiddam eſt. Vide alibi quæſt.20.* II. Quo ad belli finem, *verſ.2. Exurenda eret* Hai, *& omnes, qui in ea inuenirentur, occidendi, etiam Rex ipſe: hoc tamen iam diſcrimine, qnòd anathema in eum nullum ferebatur. ideoq; quantumlibet ex ea prædam capere licebat. Sed nota, cùm cœpiſſet Dominus periodum per* facies, *mutat poſtea numerum & ait,* diripietis vobis. *quia peſſimè ac inconſultiſſimè faciunt Duces, qui prædam ad ſe totam vel pœnè totam auertunt:*

auertunt: militibus verò, quorum periculo, & ſanguine victoria ſtat, nihil aut perparum relinquunt. Quot hinc militum erga Duces & Capitaneos odia, tumultus, ſeditiones? III. Quoad mediam belli *eiuſdem rationem, Iubet Dominus contra Haienſem vrbem aſcendere, & ab eius tergo ſtrui inſidias. Quia verò Dominus, ad Hierichuntem, in Galilæis caſtris, loquebatur, eaq́ ad Orientem erant, fit vt intelligatur, inſidias ad occidentalem Haienſis vrbis plagam locari debuiſſe, verſ. 2. c. 9. facta verò diligenter à Ioſue omnia, vti deſcribitur verſ. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. vbi repetenda quæ iam alibi notata, de Ioſue vigilantia, & exemplo, quo præit omnibus, bono. Nam* ſurgit mane *v. 10.* aſcendit in fronte exercitus. *id eſt, ante omnes. ibidem, ſeu vt 70. κατὰ πρόσωπον. Sed & exemplo bono præierunt cum eo alijs omnibus ſeniores, ibidem. id eſt, alij* populi Principes, *vt ait Maſius, vel ætate prouectiores. vt Abulenſis. vide ſuprà, quæſt. 4. de bellis. & rurſum de ſenioribus. ſæpe. Tum verò prælium v. 14. incepit victoriâ ſuperiore audax Haienſis Rex, cùm* ad conſtitutum *aut* locum, *vt R. Iſaias, & Maſius: aut* tempus *ac* horam, *vt Ralbag. & Raſchi, vel* ſignum, *vt idem R. Iſaias verſus deſertum, quod* Bethauen *dictum, vt ſuperiore cap. quæſt. 11. proceſſiſſet. Ioſue cum ſuis fugam ſimulatè inijt. Deſertis verò ſtationibus, & vrbe tota, exierunt ad eos inſequendum, qui erant in* Hai *&* Bethel *verſ. 17. Exiſtimant verò quidam Bethelæos, Iſraelitarum metu, opido ſuo deſerto in munitiorem* Hai *ſeſe, ſuis cum facultatibus, recepiſſe: ſicq́ iam cum Haienſibus egreſſos. Nihil tamen impedit, quo minus dicatur, fuiſſe in opido ſuo Bethelæos, & cum vel è ſpeculis editioribus vidiſſent, vel è miſsis ſpeculatoribus, & expeditis curſoribus, cognouiſſent Iſraelitas fugere, ilico etiam ad fugientes penitus delendum accurriſſe, vt Iudic. 7. verſ. 24. Iudith. 15. verſ. 6. Hæc dum fiunt dixit* Dominus *ad Ioſue verſ. 18.* Leua clypeum, qui in manu tua eſt, contra vrbem Hai. *& leuatum tenuit, quoad plena fuit victoria verſ. 26. Excitato enim ab inſidiis incendio non vrbis totius, ſed alicuius loci, fumus apparuit fugientibus. quo admoniti à fuga deſtiterunt, ſuosq́ inſequutores in fugam agere inſequi, ac internecione omni delere cœperunt. Tum præda ex vrbe tota ingens collecta, v. 27. & demum flammæ iniectæ, quibus redacta illa in cineres & tumulum, vſq́ ad longum poſtea tempus. Quia tamen anathemate,*

vt dixi,

vt dixi, percuſſa non erat, fuit à Beniamitis poſtea, vel in eodem loco, vel certè in vicino reſtaurata, Eſdræ 2. c. 11. 31.

QVÆSTIO I.
Sintne propriè in bello inſidiæ?

ABulenſis q. 6. ad 2. argumentum, *ſi propriè*, ait, *dicere velimus, non eſt aduerſus hoſtes inſidiarum poſitio. Nam ad illos inſidiæ ſunt, qui ab inſidiis cauere non debent.* Sed ſanè nimis anguſta & noua eſt hęc Inſidiarum notio contra Grammaticos, Rhetores, ac Philoſophos omnes. imò contra ipſummet Abulenſem. Si enim, vt ait, *debent hoſtes ſemper formidare inſidias*, propriè dictas ſcilicet; de quib. agit, ergo poſſunt eæ aduerſus ipſos eſſe. aut ſi eius ratio firma; nullæ vſquā in rerum natura erunt inſidiæ. Quis enim eas cauere non debet? Quis à Deo prudentiam, vt quæcunq; ipſi nocerent declinaret, non accepit? nam *& ratione vti*, ait Cicero 1. de officiis, *atq; oratione prudenter, & agere quod agas, conſideratè; omniq; re; qui d ſit veri videre, & tueri decet: contraq; falli, errare, labi, decipi tam dedecet, quàm delirare, & mente captum eſſe.*

QVÆSTIO II.
Liceátne in bello inſidiis vti?

QVod, ait Caluinus, *hic quærunt nonnulli, dolóne & per inſidias liceat hoſtes opprimere, ex craſſâ imperitia naſcitur.* At duas iſta in re quęſtiones, decimam & vndecimam, conſumit hoc loco S. Auguſtin. Caluino igitur iudice, tantus ille vir craſsè imperitus? Craſſum nimis hoc Caluini conuiciū, craſſā nimis impudentia, ſed rationes ipſe duas addit. Prior: *Certum enim eſt, non feriendo ſolum geri bella, ſed eos cenſeri optimos duces, qui arte & conſilio pollent magis quàm impetu.* Poſterior: *Deinde vt quisq; longo vſu factus eſt veterator, ita optimum eſſe militem.* Quam certa iſta ſint, videbimus poſtea, ſed eſto; ſint certiſſima, non propterea id non quærendum? Multa quibuſdam certa ſunt, quæ aliis non ſunt: multa quæruntur, quæ certa omnibus. Sed ideò quæruntur, vt explicentur magis: eorum ratio inueſtigetur: certiora euadant. Quid clarius quàm Deum eſſe? id tamen probat Caluinus l. 1. inſtit. c. 3. & 4. Quid Chriſtianis certius, quàm Scripturam ſacram fide ac auctoritate ſummâ eſſe? Hoc tamē probat idem, licet falſa intermiſceat, non pauca; eodem lib. c. 7. Non afferam alios, qui aut hic aut alibi quæſtionem hanc noſtram diſceptent, Theologos, Iurisconſultos, Catholicos, Hæreticos, qui ſunt ſanè plures: ſed de illa cur addubitare poſſit quiſpiam, afferā nonnulla. *Primò*, Omnis fraus & dolus à viro bono, cuiuſmodi eſſe omnes debemus, abſit oportet. Nam fidelitati, veritati, & ſimplicitati, virtutibus in ſcriptura & in prophanorum etiam ſapientum doctrina valdè commendatis admodum repugnat illa. Geneſ. 20. 6. c. 25. 27. Iob. 1. v. 1. & 8. c. 2. 3. Prou. 3. 32. c. 10. v. 9. & 20. c. 11. 5. c. 28. 10. & 18. Philip. 2. 15. Eph. 6. 5. Cic. 1. de officiis. E contrario quàm ſæpe, quamq; grauiter vituperantur aſtuti, callidi, veteratores, duplices corde? *Secundò*, Lex naturę eſt, vt quod nobis fieri nolumus, alijs ne faciamus. At ſecum inſidiosè agi quiſnam vult? *Tertiò*, Inſidiæ, clam & tectè ſemper fiunt. Ex eorum ergo genere ſunt inſidiatores omnes, de quibus Luc. 6. *Qui malè agit, odit lucem.* Iob. 29. *Oculus adulteri diligit caliginem. Quartò*, Deut. 16. *Iuſtè quod iuſtum eſt, exequeris.* At inſidiari, eſt fraudulentè agere: fraudulentè agere eſt iniuſtè agere. *Quintò*, Quod inter eos, quib. vnus iudex ac princeps non eſt, ſpectat bellum, id apud iudicem ſpectat inter alios iuris diſceptatio. Sed in hac iuris diſceptatione fraudibus vti non licet neq; actoribus, neq; reis, neque Iudici. *Sextò*, Si in bello inſidiis vti liceat, licebit & mendaciis. *Septimò*, Armis etiā ac inſignibus ac vexillis vti licebit

ementitis. *Octauò*, Nouo item ac inuſitato armorum genere, acierumq; ordine. *Nonò*, Pacta etiam & conuenta reſcindere licebit. *Decimò*, Fas etiam fuerit ſpicula telaq; omnis generis, ad hoſtium perniciem, veneno imbuere: fontes ac flumina eodem inficere. *Vndecimò*, Liceret coquos etiam, pincernas, medicos, aliosq; id genus familiares, vt veneno, duces nobis aduerſarios tollant, curare: *Duodecimò*, Liceret ſicarios conducere, ac in illos immittere. *Decimotertiò*, Conceſſum item videretur carminibus & artificijs magicis tempeſtates ac procellas in hoſtes ciere: myriadum pręſtigias ijs obijcere. *Decimoquartò*, Multi & excellentes olim viri, etiam Gentiles, totum hoc inſidiarum genus è bello, quod rectè geritur; explodendum cenſuerunt. quanto magis eadem nobis Chriſtianis mens ac ſententia eſſe debet? In *Rheſo* Euripides:

οὐδεὶς ἀνὴρ εὔψυχος, ἀξιοῖ λάθρα κτεῖναι τὸν ἐχθρόν.

id eſt:

Vir nemo mentis rectæ clanculum velit Occidere hoſtem.

De Tibarenis, qui prælij locum, tempus, & horam hoſtibus ex fide aperiebant; Cęlius Rhodiginus lib. 8. c. 30. Achęi tantopere ab malitioſis machinationib. occultisq; dolis abhorrebant, vt ne infeſtiſſimos quidē hoſtes per fraudem vellent vincere: hosq; hoc nomine laudat lib. 13. Polybius, & qua illi mouerentur, cauſam indicat: cenſuiſſe ipſos videlicet, neq; ſplendidam neq; firmam illam victoriam, niſi quis palam & ex condicto depugnans viciſſet eos, qui animis aduerſarentur. *Turpis*, ait apud Iſidorum lib. 18. quidam, *dolo quæſita victoria. Nulla eſt*, ait lib. 6. Conſulatus Honorij Claudianus, *victoria maior*

Quàm quæ confeſſos animo quoq; ſubiugat hoſtes.

Qui enim fraude ac dolo ſuccubuerūt, facile iterum inſurgunt, non virtute, ſed occaſione & arte aduerſariorū victos ſe rati. Florus l. 1. c. 13. *Eam*, ait, *vir ſanctus & ſapiens ſciet veram eſſe victoriam, quæ ſalua fide & integra dignitate parabitur.* Atqui dum ſtruuntur inſidiæ, poteſtne fides ac dignitas ſalua ac integra conſiſtere: Cùm Alexander ſuaderet vti contra Darium noctis occaſione vteretur Polyperchon; *Abſit*, aiebat. *Meum non eſt, ſuffuratas quærere victorias.*

Atq; idem fugientem haud eſt dignatus Orodem
Sternere, nec iacta cæcum dare cuſpide vulnus
Obuius, aduerſoq; occurrit, ſeq; viro vir
Contulit, haud furto melior, ſed fortibus armis.

Atq; contra inſidias iſta: Pro quibus antequā aperto Marte dimicem, duplex hic obſeruanda diſtinctio. Vna *inſidiæ* aut verborū ſunt; aut factorum. Altera *bellum* quod belligerātium pars vna gerit, vel iuſtū eſt, vel iniuſtum. De verborum inſidiis nihil iam neceſſe, vt dicam; quia & dixi alias aliquid in Iudith. c. 13. q. 6. 7. 8. 9. 10 & erit iterū ſeq. c. 9. dicendum. De factorum verò inſidijs vna eſt ſententia, *In bello iniuſto inſidiis vti non licet; in iuſto licet:* Prior pars ex eo perſpicua, quòd quæ ad finē, actionemq; malam referuntur; omnia mala ſunt: Prou. 2. 4. v. 15. *Ne inſidieris, & quæras impietatem in domo iuſti.* Poſterior, quæ maximè hic ſpectanda; probatur 1. exemplo huius loci clariſſimo, quod optimus & ſanctiſſ. belli dux Ioſue ſuppeditat, imò Deus ipſe, qui Ioſue inſidias præſcripſit. 2. S. Auguſt. q. 10. *Quod*, ait, *Deus iubet loquens ad Ieſum, vt conſtituat ſibi retrorſus inſidias: id eſt, inſidiātes bellatores ad inſidiandum hoſtib. hinc admonemur non iniuſtè fieri ab his, qui iuſtū bellum gerunt: vt nihil homo iuſtus præcipuè cogitare debeat in his rebus, niſi vt iuſtū bellum ſuſcipiat, cui bellare fas eſt. Non enim omnib. fas eſt, cùm autē iuſtum bellū ſuſceperit, vtrū apertâ pugnâ, vtrū inſidiis vincat, nihil ad iuſtitiam intereſt.* D. Hieron. in Ezech. 17. *Quamdiu non inues & pactū non ineas, ſub nomine Dei prudentiæ eſt & fortitudinis vel decipere, vel fraudare aduerſariū, vtcunq; potueris.* 3. Eadem tāti patris explicatio & ſentētia approbatur 23. q. 2. c. *Dominus*. 4. Amplectuntur eand. Theologi omnes, quorū princeps D. Thom. 22. q. 46. l. 3. Abulenſis Iud. 7. q. 30. 5. Lex etiā ciuilis

de dolo

[illegible] Pandectis, & citaui q. 6. in Iudith. c. 13. item iuris omnes Interpretes ad [illegible], & copioſiſſime Cephalen. con̄ 696. Addi poſſunt Lex *nihil interest* ff. *de captiuis*, & lex *non ſolùm* C. *de commercijs & mercatorib.* 6. Alij etiam ſcri[illegible], vt Virgil. l. II. Æneid. citatus a D. Hieronymo loco citato, *dolus an* [illegible] *in hoſte requirat?* Quintil. lib. 2. c. 13. *Nonnunquam*, ait *terga dediſſe, ſimu*[illegible] *proderit.* Pindar. Iſthm. Ode 4. *Oportet quidlibet conando frangere aduerſarium.* Homer. Odyſſ. λ. *hoſtes conſice ſiue dolo, ſeu ſtricto cominus enſe.* Polyb. qui an[illegible] Achæos laudare; *facinorum*, ait lib. 8. *militarium ea eſſe minoris laudis ac momenti:* [illegible] *propalam, & per vim patrantur. his, quæ per dolum, & ex occaſione.* Xenoph. [illegible] τως ἄδὲν κερδαλεώτερον ἐν πολέμῳ ἀπάτης, id eſt, *Reuera nihil in bello* [illegible]. Ammianus lib. 17. nullo diſcrimine virtutis ac doli, proſperi omnes [illegible] debent [illegible] eorum euentus. Quod Italicus neſcio quis Poeta ſic:

Fu il vincer ſempre mai laudabil coſa
Vinca ſi o per fortuna, ô per ingegno.

[illegible] hic etiam referri poſſet, quod [illegible] omnib. multò grauius eſt illud. [illegible] v. 6. *Cum diſpoſitione initur bellum:* (ſiue, vt in Hebræo eſt, *cum varijs cogi*[illegible] *us*) & erit ſalus, vbi multa conſilia ſunt. 7. Accedunt clariſſimorum du[illegible] exempla, Gentilium & Chriſtianorum. Ageſilaus apud Plutarchum ἀπο[illegible] ἀδικεῖν ſic enim legendum, non ἀποπατασάμενον. quod in Græca lin[illegible] nullum eſt; non ἀδικως, nam etiam ἀδίκως πολεμίως παραλογίζεσθαι, [illegible] τοὺς ἢ πολεμίους παραλογίζεσθαι, &c. id eſt, *eum qui nobiſcum fœdus* [illegible] *facere, impium eſt: hoſtes verò fallere, non iuſtum ſolummodo valdeq; glo*[illegible] *ſuaue & lucroſum eſt.* Braſidas apud Thucydidem lib. 5. *illa belli furta* [illegible] *maximam laudem habent, quibus hoſtem quis maximè decipit, & amicis prodeſt plu*[illegible]. Quòd bellica Lacedæmoniorum celebratius: Primi tamen, etſi pugna[illegible] minorem, hominiq; conuenientiorem actionē cenſebant, quæ ratione ac [illegible] efficeretur, quàm quæ per vim & robur. Ideoq; is apud eos Dux, qui vi [illegible] occiderat, gallum tantummodo: qui verò fraude ac ſuaſione, bouē [illegible] potetat: minorem ſcil. maioremq; victimam pro minore ac maiore [illegible] vtilitate ac laude. Cæſar libr. 4. de bello Gallico & lib. 1. de bello ciuili: [illegible] maluit ſine ſuorū vulnere rē conficere, dicebatq; *, non minus Imperatoris* [illegible] *ſuperare quam gladio.* Truces quondam barbaroſq; Francos quomodo [illegible] dolo ſuperarit Conſtant. Mag. prout in Panegyrico V. eſt: Chriſtiana [illegible] fideles ac Turcas bella, quantam id genus inſidiarum copiam dant? Et [illegible] Pontificū, ſacerdotum, & doctorum reprehēdit vnquam Noſtra ætas, no[illegible] eorū campus eſt, tam quas heretici, quàm quas Catholici moliun[illegible] quomodo recuperata *Lira?* quomodo nuper arx Wachtendonkana licet pau[illegible] amiſſa. quomodo *Ambianum* captū? Quin honeſto & præclaro *ſtra*[illegible] *atis* nomine hoc afficiuntur, quotū pleni Frontin. & Polyænus. 8. Rationē [illegible] D. Thom. citato loco. In cōmuni vitæ conſuetudine nemo tenetur alteri, [illegible] fallatur; aperire occulta, quæ dicit aut facit. Ergò multò minus tenetur [illegible] aperire, quæ ad ipſorū perniciem comparat. Sed ſanè, in iſta ratione [illegible] accedens videri dubiū, ſi quidem ita fallatur alius, vt detrimentū [illegible] mortē præſertim hauriat. Nam negarūt hoc Philoſophi aliqui, de quib. [illegible] 3. Tullius iuſtū eſſe. Deinde ſit antecedens iſtud verū, tantum colligetur, [illegible] reticere, ac non agere aliquid, quo ille rē, quæ occultatur, reſciſcat: non [illegible] aliquid, quo res eadē tegatur, & quo in exitiū ille pertrahatur. Diffe[illegible] eorum, *non agere aliquid, vnde cognitio eſſe poſſit*, & *agere vnde cognitio* [illegible] *turere*, *quod non eſt.* Ideoq; hanc D. Thom. rationē q. perficiē. Abu[illegible] addit: *non ſolū licet occultare quod agimus aut intendimus, ſed etiā fingere nos* [illegible] *vt eos capiamus.* At huius probatio, quæ? ſi qua in D. Th. anteceden[illegible] eſt, quanto in hoc maior? nā illic ipſius; tantum actus negotio eſt,

 hic po-

hic poſitio. Puto quidem rem, quæ ab hiſce dicitur, eſſe veram, ſed ob ſcripturæ & Patrum ſuprà citatam auctoritatem, non ob rationis vim, niſi eius magis cauſa explicetur & confirmetur. *9.* Igitur: cui belli iuſti ius eſt, ei ea videtur poteſtas, vt palam & clam, omittendo & agendo quocunq; poſſit modo nullis *naturæ, Dei,* ac *Gentium,* addo & inter Chriſtianos, *Eccleſiæ* legibus vetitis nocere poſſit hoſtibus. Hanc enim vim omnem ipſum *belli* vocabulum & natura importat, prout monſtrat eius à *duello* diſcrimen, & communis omniū tam ſapientum, quàm populorum paulò eruditiorum conſenſio. *10.* Quod meum eſt, quando iure non licet; poſſum vel recuperare vel tueri omni non vetita ratione. *11.* Iure naturæ, licet meis, meorumq; commodis, ac incolumitati & vitæ magis conſulere, quàm aliorum. Ergo vt minus in bello ſanguinis à me ac meis fundatur, minus periculorum adeatur, minus detrimentorum accipiatur, licet inſidijs hoſtem peſſima mihi quæq; molientem circumuenire. *12.* Malo nodo fortis adhibendus cuneus. At quis nodoſior nodus, quàm de ſalute ac vita dimicatio? *13.* Hoſtis contra quem iuſtè bellum geritur, iniquus ac improbus eſt: meique perdendi rationes omnes quærit, & quidem iniuſtè. Ego igitur omnes non prohibitas rectè ad ipſum perdendum adhibuero. *14.* Feras, maximasque belluas non aperta tantum vi, ſed latentibus etiam retibus, foſſis, & iaculationibus capimus, quidni & eos, qui belluarum ritu, a quibus & *belli* nomen potiùs quam ab antiphraſi neſcio qua ductum; in nos ac noſtra nequiter, iniuſtè ac ſcelerate inuadunt, hoſtes, apertis opertiſq; iaculis figamus, inſidioſo ac latente bello conficiamus? *15.* Probatur denique ſententia hæc ex eorum, quæ contra diſſerta ſunt, vel ſolutione vel expoſitione.

Ad primum, Ea tantum fraus & dolus virtuti viroq; bono repugnat, quæ iniuſtitiam continet. Alioqui *dolus* quidam, *bonus* eſt, vt q. 6. in c. 6. *Iudith* oſtendi. Simplicitas verò ea commendatur, quæ fraudis ac doli mali iam expoſiti nihil habet. Ea verò, quæ imprudens, ſtolida & inſubida, reiicitur, prout monſtrat S. Gregorius lib. 4. Epiſt. 31. ad *Mauricium* Auguſtum, qui illum in ſuis literis *ſimplicem* appellarat, id eſt, vt interpretatur, *fatuum. In Scriptura etenim ſacra cùm in bona intelligentia ponitur ſimplicitas, ſæpe prudentiæ aut rectitudini ſociatur. Vnde etiam de beato Iob ſcriptum eſt: Erat vir ſimplex & rectus: & B. Paulus Apoſtolus admonet, dicens: Eſtote ſimplices in malo: & prudentes in bono. Et per ſemetipſam veritas admonet dicens: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Eſſe valde inutile iudicans, ſi aut ſimplicitati prudentia, aut prudentiæ ſimplicitas deſit. Vt ergo ſeruos ſuos ad cuncta eruditos efficeret, eſſe eos & ſimplices ſicut columbas, & prudentes vt ſerpentes voluit: quatenus in eis & ſerpentis aſtutia columbæ ſimplicitatem acueret, & columbæ ſimplicitas ſerpentis aſtutiam temperaret.* E contrario, quorum celeriter ad malum mens vertitur, callidaque iniuſtè conſilia capiunt, & corde quidem iniquitatem loquunt, opere bonitatem neſcio quam præ ſe ferunt, ij vocantur *aſtuti; verſuti callidi.* Eſt tamen vbi etia hæc bonam in partem accipiantur, tam in ſcriptura, quàm apud bonos Latinitatis auctores: nunquam tamen, quod ſciam *veterator* pro veterano ſimpliciter ſumatur, vt lege *præcipiunt,* D. *de ædilitio edicto;* vt viſum ſit, quod ſuprà dicebat Caluinus; *optimum eſſe militem, qui longo vſu veterator factus ſit.* Nam qui veteratoriam longo vſu artem didicit optime, is peſſimus eſt, vt oſtendit Budæus. Ideoq; & monitus Ioſephus Scaliger lib. 2. *Mineruæ,* ne cœperat; Catholicos, antiquæq; fidei homines vocaret *veteratores.*

Ad ſecundum, Lex naturæ intelligitur de voluntate, quæ rationi conuenienter nolit hoc aut illud, vt rectè Abulenſis q. 6. ad 1.

Ad tertium, Omnia quidem peccata ex naturę quadam vi lucem horrent propter naturale probrum ac dedecus, quod ea conſequitur: Ii tamen tam arcana multa ſunt, quę aliis de cauſis, iiſq; bonis, occuli tegiq; debent. Tob. 12. v. 7. *Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt.*

Ad quar-

Ad quartum, Fraudulentum id tantummodo improbatur, quod iniuſtum: vt ad primum. Alioqui *non ſunt inſidiæ, propriè fraudes, cùm neq; iuſtitiæ, neq; ordinatæ voluntati repugnant*, inquit D. Thomas loco citato.

Ad quintum, Diſputat, pro more, neq; breuiter, neque indiligenter Couarruuias lib. 1. Reſol. c. 2. quibuſnam artificijs in bona cauſa liceat reo vel actori apud Iudices, imò & ipſis Iudicibus vti. Sed hic tantùm illud dicendum multò ei, qui cauſam bonam habet, plura licere, quàm ei, qui malam. Multo igitur in bello magis.

Ad ſextum, Negatur conſecutio. licet contra hoſtem mendaciis vti licere c. 5. lib. 2. *de bello* concedat in Anglia, è Nouatorum grege Albericus Gentilis.

Ad ſeptimum, Arma & vexilla hoc aut illo modo & colore facta non ſunt ex ſe, vel communi hominum conſenſu ad vnam illam alteram partem ita penitus applicata; vt bono iure non poſſit eadem aſſumere pars altera. Conceditur igitur hoc licere.

Ad octauum, Conceditur ſimiliter licere. Nam rationis ac prudentiæ militaris inuenta ſunt hæc: & olim licuit pugnos, à quibus apud Caſſiodorum lib. 1. variar. 30. *pugna*; relinquere, ſudesq; ac ſagittas, haſtas & gladios, aliaq; id genus, ad ſclopos vsque noſtros & bombardas, de quarum nouitio inuento Magius Miſcellaneorum; ſexcenta excogitare. Vnus Moſcouita, cum laudatiſſimus Poloniæ Rex STEPHANVS munimenta eius lignea, candentibus immiſſis globis, accendere incepiſſet, querebatur ac fremebat, ius belli violari, & armorum decus pollui noua fraude, vt eſt in Lipſij Poliorceticis lib. 5. c. 5.

Ad nonum, Negatur conſecutio. *Liquet*, ait S. Ambroſ. l. 1. de officiis c. 29. *etiam in bello fidem & iuſtitiam ſeruari oportere, nec vllum decorum eſſe poſſe, ſi violetur fides*. itemq; l. 3. c. 10. *Multa*, inquit Seneca lib. 5. de benefic. c. 21. *legem non habent, nec actionem. Atqui conſuetudo vitæ humanæ lege omni valentior, dat aditum. Nulla lex iubet amicorum ſecreta non eloqui: nulla lex fidem etiam inimico præſtare. Querar tamen cum eo, qui arcanum ſermonem non continuerit, & fidem datam, nec ſeruatam indignabor.* quia licet contra ciuilem id legem nullam tunc putaret Seneca, erat tamen contra *naturalem*: &, quia ferè ſacramentum, quod haud violandum; interponi ſolet; contra *diuinam*. Verè Silius: *multò optimus ille,*

Militiæ, cui poſtremum eſt, primumq;, tueri
Inter bella fidem.

Acriter quidem altercantur Iuriſconſulti, ſitne latronibus & criminoſis pacta fides ſeruanda: & negant non pauci, vt Zaſius, Alciatus, Bodinus; hoſtibus tamen non ſeruandam aſſerit nemo. Et ille ipſe, qui alioquin ad fraudem, ſimulationem, ac impietatem omnem, infeliciſſimis compluribus feneſtram, aperuit Machiauellus lib. 3. de Republ. c. 40. cùm docuiſſet, in bellicis negociis, magna cum gloria poſſe dolum fraudemq; vſurpari (quod generatim *de bellicis* falſum, *de bellicis iuſtis* verum) adiunxit fol. 607. *Ea fraus, quæ fit in re militari fidem frangendo, pacta non conſeruando, nequaquam glorioſa.*

Ad decimum & ſequentia duo argumenta. Inſidioſa ſunt argumenta hæc, eiq; ſimilia, quod CHRISTO D. propoſuerunt impij, Matth. 22. v. 17. *licet cenſum dare Cæſari, an non?* Quia tamen aliud eſt de certo quodam homine, in certo caſu & tempore conſilium dare, aliud veritatem generatim quærere, *Dico primò*, hic tantùm, vt in tota quæſtione, quæri, liceatne illi, qui bellum non quoquo, ſed iuſto modo & cauſâ gerit, aduerſarium iniuſtum, eiuſq; milites veneno, ſi poſſit, tollere? *Secundò*, Aliud eſt, an liceat hoc facere, an hunc vel illum deceat: *Omnia mihi*, ait Apoſtolus 1. Cor. 6. 12. *licent ſed non omnia expediunt*. Et rurſum c. 10. 23. *Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant*. Vnde L. *ſemper*, ff. de reg. iuris, *non ſolum quod licitum eſt, inſpiciendum eſt, ſed etiam quod honeſtum*. *Tertiò*, Iuriſconſultorum duas video ſententias. *Vnam* Baldi & vetuſtiorum, qui bellum iuſtè

lum iuſtè gerenti ius & poteſtatem eſſe cenſent, venena, ſi quidem occaſio ſit; in hoſtes ſpargendi, eoſq; ijs tollendi. *Licitum eſt*, ait ille, lib. 2. conſil. 188. *hoſtem veneno occidere, ſicut docet Vegetius*. De hoc quidem Vegetio, an & vbi hoc doceat non laboro: ſed illa Baldi opinio eſt. *Altera* recentiorum, & quidem pauculorum, duorum ſcilicet Gentilium fratrum. Alberici de iure belli, c. 6. & Scipionis in annotationibus ad librum 2. Solymeidos Torquati Taſſi; & pugnant hi quidem rationum multitudine (nam ille affert 20.) ſed quæ ſtrepitus quàm rei plus habent. *Quartò*, Puto tamen vniuersè loquendo, licere hoc in bello iuſto: ſæpe tamen habitâ bellorum, hoſtium, conſuetudinis, gloriæ, aliorumq; ſimilium ratione, ad extremum hunc inſidiarum gradum nō deſcendendum. Prior pars probatur concluſionis poſitæ rationibus, & nouitiarum rationum omnium diſſolutione: à qua & poſteriori parti lux.

Prima ratio, Barbari veneno vſi aliquando aliqui. R. non quidquid homines, licet Barbari faciunt; ſtatim malum. *Secunda*, Mortem ilico afferunt leui tactu venena. R. Tanto citiùs teterrimum belli malum finitur: iniuſtitiæ frænū imponitur: iuſtitiam ruentis patriis cruori parcitur. *Tertia*, Armorum tollitur contentio. R. Hoc inſidijs omnibus quæritur, vt armis decertandi fiat finis. *Quarta*, Geminantur venenis vulnera. R. 1. Non ſemper id fit, neq; propriè. 2. Licet plures alicui plagas imponere, vt certiùs, citiùsq; occumbat cauſæ iniuſtæ tutator. *Quinta*, Animalia id non faciunt. R. 1. Verùm eſt, quia ingenio non agunt bruta. 2. Multa etiam venenum effundunt, vt ſerpentes, dracones. *Sexta*, Iniuria fit rerum naturis. R. nō maior iniuria, quam dum ligno, ferro, aliiſue vſitatis vtimur ad hoſtium cædem: *Septima*, Infame eſt hoc. R. Quando ob iuſtitiam, & publicam vtilitatem, contra iniquum, & vix aut ne vix quidem aliter ſuperandum, hoſtem fit, nulla infamiæ cauſa eſt. Si tamen eiuſmodi aliquid timeatur; abſtineatur, prout 2. loco dicebam: *Octaua*, Contra Deum eſt, vt ait Florus. R. Si bellum iuſtum non ſit. *Nona*, Contra maiorum mores eſt, vt ait Valer. lib. 6. c. 5. Liuius lib. 42. R. 1. Ferè idem dici poſſet de inſidiis alijs. 2. Romani vſi non ſunt, quia poterant aliter commodè ſuos ſuperare. 3. Vſi ſunt alij, vt Græciæ ſapiens Solon, apud Pauſaniam libr. vlt. Frontinum lib. 3. & Amphychones apud Polyænium lib. 6. alij, licet, propter magnam peccati datam occaſionem, diſpliceant, qui meretrices impuro illo morbo infectas in Gallorum caſtra immiſiſſe dicuntur, vt inde Gallicus morbus dictus ſit, apud Fallopium in præfatione libri de hoc morbo, & Guiciardinum lib. 19. *Decima*, Latronum id eſt. R. Et inſidiari latronum eſt: ſed iniuſtè id faciunt latrones. *Vndecima*, Non eſt bellicum, quia clandeſtinum. R. Sic totum inſidiarum genus non eſſet bellicum. *Duodecima*, Proditionis crimen eſt. R. In eo interdum, qui venenum dat, non in eo, qui bellum gerens iuſtum dari curat. Sed de hoc poſtea. *Decimatertia*, Eſt cōtra honeſtatem & innocentiam. R. Ita eſt, ſi abſq; iuſta belli fiat cauſa. *Decimaquarta*, Vetant medici, ne è ſuis venenū quiſquam det. R. Rectè, quia ipſorum eſt curare, non occidere: & per vnum aliquem venenarium tota medicorū natio audit peſſimè. *Decimaquinta*, Philoſophi, & Scriptores alij dandum negant. R. Et ego ſanè dari nulli velim: ſicuti neq; inſidias, vel bellum, belliue cauſam vllam eſſe. Sed quando tamen ad arma iuſta itur, ne vnum quidem vidi auctorem, qui præciſè id ſceleris accuſet, ſed certo tantùm modo, tempore, cautione. Deinde his auctoribus, alij opponi poſſunt auctores. *Decimaſexta*, Adulter & alij ferro, non veneno necandi l. 8. ff. *de pœnis*. R. Cùm in tribunalibus vna quæpiam ſontibus pœna imponitur, non idcirco aliæ omnes, quaſi nunquā in alio genere conceſſæ damnantur. *Decimaſeptima*, Qui interpretantur illam legem, ita ſentiunt. R. Vt ad 16. *Decimaoctaua*, Bellum eſt diſceptatio per vim. Venenis ergò geri nō debet. R. 1. Diſtinguitur quidem interdum à veneno *vis*, vt ff. l. 1. *de SCto Silan.* Sępe tamen etiam ipſo *vis* nomine continetur. 2. Negatur conſequentia etiam. quia ſic

quia ſic inſidiæ doliq; boni reijcerentur plurimi. *Decimanona*, Bellum per ea eſſe debet, quibus humana obſiſtere vis poſſit. R. Venenis obſiſti poteſt quidem per prudentiam atq; diligentiam, ne ſumantur. 2. Si ſumpta iam ſint, per antidota. Quod ſi ad cor ſeſe iam virus inſinuarit, vi quidem obſiſti non poteſt, ſed neq; ictui lethali, transfoſſioni, transfixioni. *Vigeſima*, Per venenum tolluntur quandoq; non nocentes tantùm, ſed innocentes etiam, vt ſi veneno corrumpantur putei ac flumina. R. 1. eiuſcemodi circumſtantia poteſt interdum efficere ne liceat, quod alioqui licebit. 2. Iuſte interdum in bellica ſtrage ſternuntur cum ſontibus inſontes, vt in Hierichuntinis pueruls dictum cap. 6. & notum illud: *Quidquid delirant Reges, plectuntur Achiui.*

Ad vndecimum, Licet quandoq; promptâ quorundam etiamſi male agant ipſi; vti operâ v.c. fœneratorum, transfugarum, ſimilium. An autem ſolicitare ipſos ad venena poſſit aliquis, pendet ex ea quæſtione, de qua paulò antè: An iuſtum aliquando ſit venenum porrigere? Nam ſi iuſta cauſa eſt, ad eam poteſt, quis quoſcunq; inuitare ac traducere: deinde ipſorû operâ vti ad id, quod alioqui licet. Sed quemadmodum fuere interdum, qui aperto tantùm Marte, nunquam ex inſidijs aggredi hoſtē voluerint, vt in argum. 14. dicitur; ita etiam fuit tam generoſus nonnullus animus, vt ſe veneni, quo tollerentur hoſtes neq; autores neq; conſcios eſſe paſſi ſint, in quib. maximè celebratur, cùm apud alios, tùm verò apud Senecam Epiſt. 121. & Claudianum de bello Gildonico, qui

Noxia pollicitum domino miſcere venena
Fabricius Regi nudata fraude remiſit
Infeſto, quem Marte petit: bellumq; negauit
Per famuli patrare nefas.

Ad duodecimum vt ad 11.

Ad decimumtertium, Magica omniâ penitus inconceſſa, quia naturali diuinę humanęq; legi omnino repugnant. Indigna Chriſtianis, etſi ex ijs aliqui à Bodino lib. 1. Dæmonomaniæ, ſcribuntur miſiſſe vocem illam *flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo.* Valeant Archonautæ, Zomaſtriani alij, de quibus Plutarchus in Politicis, Diodorus lib. 60. Arnobius aduerſus Gentes. lib. 1. Euſebius l. 1. de vita Conſtantini, Zonaras tom. 3.

Ad decimumquartum, Vt in artificiis ferè omnibus ita quondam in primis quaſi generis humani per orbem prælijs maior fuit ſimplicitas ac ruditas. In iis magnum erat de corporis viriû oſtentatione ſtudium, & huc ferè omnia referebant, hodieq; barbari quidā ac rudes referunt; vt vtri ſint robuſtiores, tolerâriores, animoſiores appareat. Ideoq; locû finiebant olim futuro prẹlio, itemq; tempus, & pœne modum, teſtantib. Liuio l. 42. Polyb. 13. Plutarch. in Pyrrho & alis. Veteres Florent. ne ex inſidiis adoriri hoſtē viderentur, ſoliti fuerunt menſe toto, antequā ſuas contra illum educerent copias, campanam vnam, quam *Martinellam* vocabant, aſſiduè, vt iugis eſſet noctu & interdiu ſonitus, pulſare vti Miſcellan. ſuorum lib. 1. c. 5. notat Michael Dn. *de Montaigne.* vbi etiam referr, regni Ternatenſis incolas non bellû modo ſuis hoſtib. denunciare, ſed ſuas omnes vires, arma & præliandi modos enunciare. At quia bellorû finis non eſt, neq; corporis vitium, neq; opû, potentiæ, neq; armorû peritiæ, neq; animorum audacię oſtentatio, ſed iuſtitię defenſio; iudicarunt ſenſim homines eſſe melius huc quā minimo ſuo incōmodo tendere, & conſiliorum ſuorû reticentiā bonosq; interdum dolos adhiberi poſſe. ſicq; à vetere illa bellorû ſimplicitate diſceſſum, quā tamen qui magis probarent, magisq; adamarent, fuerunt nonnulli: variis diuerſisq; cōmoti cauſis, de quib. nihil iā attinet dicere. Ac ego ſanè optarim, omnino à bellis omnib. diſcedi: omnes omnino homines ſanctā inter ſe pacem, & Chriſtianam animorû concordiam tueri. ſed quia id non eſt, & ingratiis omnib. bella bella horrida ſunt, videndum porrò quemadmodum ea rectè, ſecundum Dei

 naturæ-

naturæque, ac reipublicæ tam politicæ quàm Eccleſiaſticæ leges geri poſſint, quid in iis fas aut nefas. Auctoribus ergo & exemplis in argumento iſto 14. allatis obiiciuntur auctores & exempla, de quibus antè, alia, licet eorum quædam ad priuatos hoſtes ac inimicitias, de quibus hic nihil; ſpectent. in quibus rectè quidam apud Stobæum ſerm. 1. Sapiens: μηδενὶ ἐπιβουλεύσαιμι· ἐπιβουλευόμενος ἢ ἀνδ' ἀνάγκης, ἢ τι ἂν δεξαίμην ἀνήκεστον, ἀπαθὴς διαφύγοιμι, id eſt, *Abſit cuiquam inſidier. Quod ſi verò mihi quis inſidietur, vtinam abſq; perturbatione omni effugiam, citra rei vllius, qua quidem improba & inſanabilis ſit, patrandæ neceſſitatem.* Atq; hæc paulò copioſius de toto inſidiarum bellicarum ſemel viſum diſſerere. quia & in ſcripturis ea identidem occurſat quæſtio, & non niſi iuſtis bellatoribus earum ius eſſe, intereſt cognoſci.

QVÆSTIO III.

Quotuplices, quantas, vbi & quando collocauit inſidias Ioſue?

DVplices ſtruxiſſe inſidias videtur Ioſue. alias quidem in caſtrorum poſitu, alias in fugæ ſimulatione. Et in illis quidem rurſum fuiſſe duplices aiunt Rabbinorum quidam. vnas, quæ quinque hominum milia continerent, & ad vrbis Hai occidentem eſſent noctu collocatæ: alias, quæ Aquilonem verſus, poſtero die, mane, poſitæ triginta hominum milia occultarent. Sed de his ſuprà in capitis commentario.

QVÆSTIO IV.

Quomodo ita latenter, vt ab Haienſibus neq; ſentirentur, neq; deprehenderentur, collocauit inſidias Ioſue?

CAluinus, humanæ ſcilicet prudentiæ apex, ipſius Ioſuæ in componendis locandiſq; inſidiis exagitat hoc loco imprudentiam. *Videtur quidem*, ait, *parum prudenter tantā turbam dimittere, qua occultis itineribus ad locum inſidiis aptum perueniat. Nam vt optimè compoſitis agminibus taciti pergerent: ſolo tamen pedum motu ſtrepitum excitari neceſſe fuit. Iam ſi quis dicat, neminem illis fuiſſe obuium, quia omnes regionis incolæ deſertis agris in vrbem confugerant: certè paulò poſt narrabitur; antequam proximè vrbem accederent Iſraelitæ, eorum aduentum cognitum fuiſſe à Rege Ai: quod vix abſq; ſpeculatoribus fieri potuit. Iam vt demus neminem in agris occurriſſe: præterire tamen difficilè fuit, & noctu inſidias locare in loco opportuno, illicq; conſidere, quin aliquo ſe indicio proderent*: At verò prudentiſſimè à Ioſue facta omnia ſtatuo. idq; colligo non ex cætera tantùm eius prudentia, ſed ex iis etiam, quæ hic video. Miſerat verſus Hai exploratores antea c. 7. v. 2. hi ſine dubio viderunt, ac Ioſuæ retulerunt locorum ſitum. Ea montoſa erat: & valliū anfractibus impedita. Potuit ergò Ioſue in illis ſuos occultare homines, moliriq; inſidias. Deinde potuit non rectà illuc eos, præter vrbem, mittere: ſed per circuitum, aliquaſq; itineris ambages. Tertiò. *Exitus acta probat.* Si non prudentiſſimè dexterrimeq; feciſſet Ioſue omnia, ſenſiſſent vtiq; ac deprehendiſſent inſidias vel Bethelæi vel Haienſes. At neque ſenſerunt, neque deprehenderunt. Ad hæc; ea iam, ob ſuperiorem victoriolam erat Haienſium elatio ac ſecuritas, vt Iſraelitas admodum contemnerent: ſibi valde ipſis præfiderent: intentiores vigilias ac explorationes remitterent. Mam quod ait Caluinus, *Ioſue ad vrbem aduentum vix abſq; ſpeculatoribus ab Haienſi Rege cognoſci potuiſſe* refellitur ex v. 13. vbi dici-

vbi dicitur Ioſue in vallem vrbi,quæ in edito loco ſtabat, proximam veniſſe,ſicq́ue ab Haienſi Rege conſpectum. Denique affuit,qui victoriam certam promiſerat, Deus. *Non pugnauero*, inquit Maſius, *ſi quis hic religioſius ipſis ſacris verbis inſiſtens, occæcatus vſq; eo fuiſſe à Deo Haienſium & oculos, & animos dixerit, vt ne tantum exercitum poſt vrbem latentem, per tot horas, vllo ſenſu perciperent:* & ipſe Caluinus; *Mirificus fauor* (Dei) *in eo præſertim apparet, quod omnes excæcat, ne quidquam de inſidijs ſubolfaciant.*

QVÆSTIO V.
Quo excitæ ſigno inſidiæ vrbem cæperunt?

SIgnum, quo è latebra ſua excirentur, qui erant in inſidijs, putant Rabbini, Theodoretus, Ioſephus, & Abulenſis quæſt. 10. fuiſſe id, quod à Ioſue ſublatum, quia verſu 19. ſcriptum eſt; *Cumq; eleuaſſet clypeum ex aduerſo ciuitatis, inſidiæ, quæ latebant, ſurrexerunt confeſtim.* quemadmodum clypeum è naui extulit apud Alexandrum ab Alexandro lib. 4. cap. 2. Lyſander & alia alij ſigna ibidem. Sed ne aſſentiar, tenent me hæc. *Primò*, Quòd ſi ad euocandos & commouendos inſidiatores datum hoc ſignum fuiſſet, eo dato, potuiſſet Ioſue manus demittere, aliudq; agere. *Secundò*, Inter inſidias & Ioſue interiecta erat Hai, eiuſq; vallis, & forte ſpacij alterius non parum. Quomodo potuiſſet ijs, re tantula, è tam diſſito loco ſignum dari? *Tertiò*, Non conuenerat inter Ioſue ac inſidiantes, oportere, vt ſublato huiuſcemodi ſigno ex inſidijs illi proſilirent. Fuit enim ſubitò id Ioſuæ, præterque omnem ipſius opinionem, à Deo præſcriptum v. 18. Ergo etiamſi vidiſſent ſignum hoc, ſeſe non commouiſſent, neq; quid eo ſignificatum vellet Ioſue, intellexiſſent. *Quartò*, Non fuiſſe hoc huic rei ſignum, cenſent Caietanus, Maſius, alij. *Quintò*, Ioſue videbat Hai ab inſidijs captam & accenſam; Haienſes à tergo premi, & cædi: & in eodem tamen loco fixus manebat, eodemq; manum extenſam tenebat. Aliud igitur, quàm vt è latibulo inſidias euocaret, ſpectabat. Exiſtimo cùm iam citatis Caietano & Maſio, fuiſſe ſublationem iſtam rei alterius ſignum ac myſterium: eos verò qui inſidias comparabant, alijs ad inuadendam vrbem ſignis excitatos: quòd pugnæ clamorem, diſſonosq; ſonos audirent, quòd maximam ex vrbe multitudinem & quidem ſub finem fiduciâ maximâ, nullo ordine, properatione lætiſſima egreſſam viderent: ſatisq; deſerta mœnia, portas à præſidiis nudas, vrbem viris fortibus vacuefactum colligerent. Si tamen, propter Ioſephi ac Theodoreti auctoritatem, velit quis hac ſublatione ad irruptionem exſuſcitatas inſidias, non repugnatim, modo ne ad hoc tantùm facta dicatur illa ſublatio.

QVÆSTIO VI.
Quid, & ad quid, leuare iuſſus eſt à Domino Joſue?

TExtus noſter v. 18. *Leua*, inquit, *Clypeum, qui in manu tua eſt.* Explicationis melioris cauſa libet quaſi verbotenus Hebræa hic ponere: *Extende in cidon, qui in manu tua, ad ipſam Hai. quia in manum tuam dabo eam. Et extendit Ioſue in cidon, qui in manu eius, ad ipſam vrbem.* Sciendum primò illud *cidon* variè admodum exponi. Nam Chaldæus Paraphraſtes vertit *romecha*, id eſt, *lanceam*, vel *telum*: 70. hic γαιςὸν, Iob. 39. verſ. 23. μάχαιραν vt videtur: cap. 41. v. 19. πυρφόρον: 1. Reg. 17. v. 6. ἀσπίδα: Ieremiæ 6. v. 23. ζιβύνην: cap. 50. v. 42. ἐγχειρίδιον: Noſter, hic quidem *Clypeum*: Iob. 39. & 41. *haſtam*: in vtroque Hieremiæ loco, *ſcutum*: Idem noſter & Græci c. 46. verſ. 3. Eccleſiaſtici, *rhomphæam*. ſic enim iſti: *Quam gloriam adeptus eſt* (Ieſus naue) *in tollendo manus ſuas & iactando contra ciuitatem rhomphæam?* noſter verò per enallagen, *rhomphæas?* Iam verò Rabbini omnes

dicunt

dicunt hic à Ioſue *lanceam* erectam, & cum ea *vexillum*. Abulenſis q. 10 *lanceam* concedit erectam, ſed ex ea *clypeum* non *vexillum* pependiſſe. Iunius verò & Tremellius *vexillum* interpretantur: *Extende vexillum iſtud, quod eſt in manu tua* & *Extendit Iehoſchuah vexillum*. & v. 26. *Iehoſchua non retraxit manum ſuam, quam extenderat cum vexillo*. Maſius in Commentario non definit, *clypeus* an *haſta* fuerit.

Dico igitur *primò* non debere intelligi *vexillum*. 1. Quia nuſquam id vox Hebræa ſignificat, vti ex locis omnibus adductis Græcorumq; interpretationibus perſpicuum. 2. Quia in prælijs non ſolent ijdem & duces, & vexilliferi eſſe. At Ioſue dux erat: & *cidon* in manu ſua iam habebat. Simul ergo & dux & vexillifer fuiſſet. 3. Quia iſtud de vexillo fictum à Rabbinis, vt ſic ab Ioſue ſignum inſidiis ederetur. quod ſuperiore quæſtione, minus probatum.

Secundò, Significare videtur Hebraicam *cidon*, id omne armorū genus, quod quis retinens, aduerſarium aut lædit, aut ab eo ſe defendit; neq; modo *gladius*, modò *haſta* & *clypeus* vertitur. Nam in Iob & Ieremia diſtinguitur à iaculis & ſagittis, quas non retinet, ſed in hoſtem iacit quiſpiam. Et rectè *cidon* ad Hebræum *cid* accedit, quod ſignificat Iob. 21. v. 20. *afflictionem*, & quaſi *cædem*, quare eo etiam forſan nomine ducta eſt, itemq; *cædo* & *occido*. Euſebius Emiſſenus *lanceam* exponit, citatque Diogenianum, qui dicit eſſe ἐμβόλιον ὁ σιδήρεον, & alios qui κόντιον eſſe velint, pro quo in Procopio legit Interpres ἀκόντιον.

Tertiò, Rectius hic vertitur *cidon*, *clypeus*, quia vertit Symmachus ἀσπίδα, & prout in Theodoreto quidem legitur; Ioſephus. 2. Ita vetus Interpres noſter. 3. Quia *eſt*, inquit Maſius, *vbi 70. clypeum* γαῖσον *vocarunt*. Et ſic facile ceſſarit difficultas, quam explicare conatur lib. 6. locutionis D. Auguſtinus. Cum enim Latina & 70. verſio haberet: *Extende manum tuam in geſo, quod eſt in manu tua contra ciuitatem*, hancq; ipſe tum verſionem ſequeretur; *Iſta*, inquit, *locutio notanda non eſſet, niſi propter nomen quod obſcurum eſt eis, in quorū conſuetudine non eſt. Quid enim dicat Geſon, non facilè intelligitur, hoc interpres Symmachus ſcutum appellaſſe perhibetur. Septuaginta autem Interpretes, ſecundum quos iſta tractamus, qui poſuerunt Geſon, miror, ſi & in Græca lingua haſtam vel lanceam Gallicanam intelligi voluerunt, ea quippe dicuntur Geſa, quorum & Virgilius meminit, vbi ait de Gallis in ſcuto Aeneæ picturis.*

Duo quiſq; coruſcant Geſa manu.

Quartò, Cùm dicit Hebræus, *extende in cidon*: id eſt, *clypeo* intelligitur *manu* ſic: *Extende manum tuam in clypeo*. Id enim apertè ſignificat v. 26. dum ait *non retraxit manum, quam in ſublime porrexerat*: ſiue, vt in Hebręo eſt, *non reduxit manum ſuam quam extenderat*. Et clare 70. ἐκτεῖνον τὴν χεῖρά σου ἐν τῷ γαίσῳ.

Quintò, Cùm idem Hebræus ait, *extende manum in clypeo*, duobus intelligi poteſt modis. 1. Vt vna cum clypeo manum extendat Ioſue. 2. Vt quaſi fulcro iſti *cidon* innitatur, neque manum extentam teneat. prout Moyſes Num. & prout apud Poetam.

Feſſus vt incubuit baculo, ſaxoq; reſedit
Paſtor arundineo carmine mulcet oues.

Prior ſenſus videtur aptior. 1. Quia debuiſſet Ioſuæ clypeus vel vmbo admodum eſſe magnus ac altus, cui commodè manum innixam & extentam teneret. niſi ſi fortè illum priùs alicui ſaxo ſuperpoſuiſſet, vt eſſet altior. 2. Quia id ſignificat noſter Interpres, dum pro eodem accipit *leuare clypeum*, & *leuare manum in clypeo*. Si enim leuanda ſeu extendenda cum clypeo manus, leuandus vtiq; clypeus. 3. Sic Interpretes alij, etiam Nouatores. 4. Quia Hebræorum *in* poni pro *cum*, docent illorum Grammatici ex Iſ. 7. v. 24. Exod. 15. v. 9

Sextò, Manum ſiniſtram videtur Ioſue iuſſus extendere, quia dicitur, *extende in cidon, qui in manu tua*. ſed in ſiniſtra ſolet eſſe clypeus. & tunc dextra ſignificabat vel innuebat ſuis, quid facto eſſet opus: nimirum ferirent cædem [illegible] nemini parcerent, vel potius dextram, leuæ inſtar, extendebat, [illegible] m.

a t ha-

aut haſtam. Et fortaſſe, hoc vtrumq; ſignificatum per *cidon*, qui in vtraq; manu erat. ſed in dextra *gladius* vel *haſta*: in ſiniſtra *ſcutum*. Ideoq; enim dicitur: *extende manum* ſcilicet vtramque, *in cidon*, id eſt, *in armis*, quæ in vtraq; tua manu ſunt. Et Interpretes quidam explicarunt vnum armorum genus, quod in vna manu: alij alterum, quod in altera. Vnde apparet Ioſuæ ſtatum fuiſſe vel hominis precanti manibus ambabus extenſis, vel pugnantis, qui vna manu ſcutum hoſti obiectat, enſem altera intentat.

Septimò. Ad quid verò clypeum iſto modo tollere verſusq; Hai vertere iuſſus ſit Ioſue, reſpondent generatim Caietanus, & Maſius ad rei alicuius ſignificationem. Neque enim de nihilo eſt, exercitus Ducem prælij tempore, ita ſe ferari, vnoquoque in loco quaſi fixum hærere, ſed quænam ea res? *Primò*, Vt oſtenderet Ioſue, Deum eſſe, qui contra Hai bellum gereret, eoſque deleret. *Secundò*, Vt in hoc bello, quod omnium in Chananæa primum, manu cum hoſtibus conſerta, gerunt Iſraelitæ; memoria priml, quod cum Amalecitis geſtum fuit, renouaretur, dum in illo vicit manibus in cœlum ſublatis Moyſes: hic verò Ioſue manibus etiam vincit extenſis. *Tertiò*, Vt mundi huius victor IESVS verus indicaretur, qui Hai, id eſt, vaſtum hunc impiumq; mundum, eiuſq; Regem diabolum ſuperauit non ſolis in cruce manibus extenſis: ſed ſua etiam ipſius arma extendendo verſus Hai, crucem ſuis aſſeclis, in omni terrarum parte, omniq; tempore, ſuadendo: ea eos tuendo, ea hoſtes omnes conficiendo. Citaui lib. 1. c. 3. q. 14. nonnulla S. Auguſtini è ſerm. 93. de tempore verba, quæ hic reperi operæ fuerit precium.

Octauò, Locum, vbi clypeum iam extendit Ioſue, putat Auctor Traditionum in Paralipomena, eſſe *aream*, in qua impulſam ac nutantem arcam tetigit infelix *Oza*, & vocatur, Paralip 13. v. 9. *area chidon*. Sed de hoc iterum 2. Reg. c. 6.

QVÆSTIO VII.

Quando, & quomodo manus & clypei extenſionem præcepit Dominus?

I. PRæcepit in ipſa fugæ ſimulatione, cùm è valle verſus deſertum partim ad Septentrionem, partim ad Orientem curreret. *II.* Putat verò qu. 9. Abulenſis, Deum iſtud præcepiſſe Ioſuæ, aliqua quidem exteriore voce; ſed quam efformaret Angelus, non qui hominis aſſumpta figura ei appareret; ſed qui in aliqua circumfuſa nube conditus lateret. Malim Deum ei loquutum putare ſpiritali voce, quam in eius intellectu per ſe, vel in phantaſia per Angelum efformarit, prout cùm de Prophetia in Iſaiæ initio agerem, & rurſum in Prolegomenis Bibliacis expoſui.

QVÆSTIO VIII.

An hoc in prælio ex Iudæis interfecti aliqui? & ex hoſtibus, qui & quot?

PRimò è Iudæis in prælio & fuga; quamquam ſimulata, cecidiſſe aliquos cenſet Radack, quia verſ. 15. Hebraicè in paſſiuo *niphal* eſt *ynnageon*, percuſſi ſunt: E contrario Raſchi, Iſraelitarum neminem cæſum vult, & rectè. Si enim ob 36. nuper occiſos tanta fuit mœſtitia, timor, comploratio, quàm ægrè ferrent ſuorum iam aliquos, poſt cædis illius auctorem punitum, poſt diuinam ad prælium cohortationem, poſt tam luculenta victoriæ promiſſa, ſterni ac trucidari? non ſatis hoc diuinæ bonitati conueniſſet: non tantis inſidia-

inſidiarum ac fugæ conſilijs. Et quorſum non eſſet indicatum, quot cecidiſſent? Verbum verò Hebræum explicant Rabbini alij per vſitatam coniugarionis illius cum *hithpael* communitatem, per, *finxerunt ſe percuti ac cædi.* Sed 70. dum per *ἀναχωρεῖν*, & noſter per, *cedere loco*, explicanr, oſtendit Hebræum illud valere, *loco moti ſunt, è loco*, ad quem peruenerant, *pulſi ſunt*. Nam eo verbo ſignificari etiam *peruenire aliquò*, ſeu, *locum aliquem contingere*, res vſusq; docet 2. Paral. 28. 9. Eſther. 9. 1. Pſal. 87. v. 4. Gen. 28. v. 12. Iſ. 25. 12.

Secundò, Ex hoſtibus, nullos putat Abulenſis, antè q. 13. corruiſſe Berhelæos. Sed ex dictis ſuprà reiicitur.

Tertiò, Ceciderunt duodecim millia tam virorum quàm fœminarum, verſu 25. Vnum colligit Abulenſis, vrbem Hai magnam haud fuiſſe, cuius, tam in viris quàm fœminis omnibus, tam exiguus numerus.

QVÆSTIO IX.
Cur igni deleta Hai? v. 18.

MIretur quiſpiam, inquit Maſius: *neq; abs re, cur hanc etiam vrbem delere funditus iuſſerit Deus: cuius conſilium & voluntas tamen erat, vt Iſraelitæ non ſolum Chananæos tota regione exterminarent: verum etiam loca eorum ipſi habitarent. Et exſtat apud Xenophontem prudentiſſima deliberatio ſummi Imperatoris Cyri, qua oſtenditur; ad bellum in aliena ditione rectè gerendum, eſſe conſultiſſimum; non ſolum hoſtibus, quantum fieri poteſt. plurima caſtella eripere: verum ſibi ſuiſq; plurima etiam comparare. quippe qui hoc non faciant, eos nihil differre ab illis, qui per vaſtum pelagus nauigant. Nam nauigant illi quidem perpetuo curſu. ſed quam vndarum partem nauigatione ſemel percurrerunt, eam non magis tenent, quam adhuc intactam. Verum nolebat Deus Iſraelem ſuum humanis fidere rationibus: ſed ſua vnius ope & gratia niti; ſuos obſeruare nutus; in ſe ſolo fiduciam omnem habere collocatam, ſuam vnius beneuolentiam, vt tutiſſimum receptaculum intueri. Volebat quidem, vt paulatim profligatis veteribus colonis, habitationes ſibi in Chananæa ipſi compararent, vrbesq; ab illis relictas colerent. Verùm nondum vſq; eò repreſſus erat hoſtis, vt conſultum eſſet, locos vllos munitos manere, qui illi poſſent rurſus eſſe receptui. præſertim cum ipſi nondum defuncti eſſent imperata cæremonia ad montem Hebal, & Garizim: quò vniuerſa multitudo erat abducenda. Et alioqui præſidiis tenere caſtella, atq; oppida, prius quàm magni belli pars confecta eſſet, nihil fuiſſet aliud, quàm ſui fiduciam augere, Dei minuere. Cæteroqui credibile eſt, ad conſeruandam hanc vrbem, quam ad vaſtandam fuiſſe propenſiores milites: quando tam acriter iubet Imperator, eam exurere.* Vide quæ in Hiericho dicta c. 6. tuo tempore Cæſarienſis Euſebius, & D. Hieronymus lib. de locis Hebraicis, cùm eam deſcriberent, *Nunc*, inquiunt, *deſertus tantùm oſtenditur locus.*

QVÆSTIO X.
Haienſis Rex quo modo, & cur ſuſpenſus? v. 29.

PRimò, cùm Hebraicè dicitur v. 29. *in ligno ſuſpenſus*, explicarunt 70. cuiuſmodi lignum hoc fuerit, *δίδυμον* ſcilicet, ſeu *geminum*. Eſt enim crux alia *ſimplex*, alia *compoſita*: & hæc vel *decuſſata* vel *immiſſa* vel *commiſſa*, prout exponunt plutibus Lipſius lib. de cruce, & Gretſerus noſter lib. 1. c. 1. & 2. de cruce. Hic igitur Rex in *commiſſa cruce* fuit, quæ temporibus illis vſitata figuram veteri Hebræorum *thau* & Latino T. habens conſimilem. Vnde ab Rabbinis vocatur etiam *haſchethi haereb*, id eſt, *ſtamen* & *ſubtegmen*. Procopius tamen Gazæus, *fortaſſe*, inquit, *lignum μονόξυλον* erat.

Secundò, Eſt in captis etiam Regibus venerandum & anguſtum, neſcio quid:

quid: & erat crucis ſupplicium admodum infame. Vnde & *arbor, lignumq́ infelix* apud Liuium 14. & Senecam Epiſt. 101. *ſtipes infamis* in Catalectis Virgilianis: *mors turpiſſima*, Sapient. 2. *Maledictus ſuſpendioſus* Deut. 21. 23. Galat. 3. 13. Quin & non niſi viles abiectæq́; ſeruorum perſonæ ſuſpendebantur, vnde apud Tacitum lib. 4. hiſtor. *ſeruile ſupplicium*; Lactantium lib. 4. c. 26. *homine libero, quamuis nocente indignum*. Arnobium l. 1. contra Gentes, *ſupplicium perſonis infame vilibus* vocatur. Eo tamen affectus eſt Haienſis Rex *primò*, quia tam malè Iſraelitas acceperat, eaq́; victoriola inſolentior ac tumidior ipſi pœnè Ioſuæ ac Deo inſultabat. *Secundò*, Quia cùm gentes Chananæorum, ob peccata, diſperdere vellet Deus, maiora eorum capitibus vult infligi ſupplicia, quia ab ijs maximè ſolent in populum manare ſcelerum exempla:

QVÆSTIO XI.

E cruce quando depoſitus Haienſis Rex, & cur?

I. **V**Sq; *ad veſperam & ſolis occaſum* in cruce ipſum manſiſſe ait text. v. 29. Verè quidem, ſed in Hebræo & Græco, iſtud quod *de ſolis occaſu* additur, incipit nouam ſententiam ſic: *Et cùm occideret ſol præcipit Ioſue*. Id autem videtur additum, quia *veſpere* nomen aliquãdo totum pœnè pomeridianum tempus complectitur, vti ſuprà dictum, cum de paſchate ageretur: & patet 2. Reg. 11. v. 2. vbi quod noſter ait *ſurrexiſſe Dauidem è ſtratu ſuo poſt meridiem*, Hebræus ait, *ad tempus ipſius veſpera: 70.* πρὸς ἑσπέραν.

II. Depoſitus autem è cruce fuit occidente ſole, quia id præcepit Ioſue. Præcepit verò quia præceperat Dominus Deut. 21. v. 23. Cauſa ibidem additur, quia *maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno; & nequaquam cõtaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in poſſeſſionem*. Ac Rabbinorum quidem aliqui, vt R. Iſaac in lib. de Iſaac vinculis, dicunt ibi vocari eum, qui ſuſpenſus eſt, *maledictum* non *Dei*, ſed *Iudicum*. quia illic *elohim* ſunt *Iudices*, vti etiam alibi. Cæteri verò dicunt eſſe *maledictum Dei*, vel quia Deo maledixit verbi aut facti alicuius impietate, & ſic Chaldæus Paraphraſtes & Ralbag: vel quia ſuppliciorum omnium deteſtabiliſſimum eſt crux. ideoq́; ſatis eſt, ea eſſe affectum, neq; opus eſt diuturniorem in hominum omnium oculis infamiam perpeti. Adde *inſepultum relinqui*, maximum etiam habitum & ſupplicium, & barbaræ crudelitatis argumentum. Ideoque magnum dedecus ac nota fuiſſet Iſraelitarum terræ inuſta. ſi pendere diutius inhumatos ſiuiſſent Iſraelitæ, maximè cum, ob ſolis in regionibus illis ardorem, diſſolui, ſtillare, ac fœtere ſtatim inciperent ſuſpenſa cadauera, quibus etiam rebus inquinari terra videbatur. Alias etiam affert Maſius rationes. Illud autem de relictis in patibulo diutius Sauligenis, extraordinarium fuit, & ad Gabaonitarum vota diuinitus conceſſum 2. Reg. 21.

QVÆSTIO XII.

Vbi, & quomodo humatus Haienſis Rex?

I. **I***N ciuitatis introitu*; &, vti Hebræus ait, *ad vrbis portam*, ſiue, *vbi aperitur porta*, proiectum fuit in cadauer. 70. ἐξέῤῥιψαν αὐτὸ (ſcilicet σῶμα) εἰς τὸν βόθρον, id eſt, *proiecerunt ipſum cadauer in foſſam*. Neque verò ij, *Pechath* pro *pethach* traiectis literis legerunt, vti cenſet Maſius, ſed omiſerunt hoc totum de *porta*, quæ, vti ſæpe alibi, non vno totum *petach*, ſed altero etiam nomine *ſchaar* hic exprimitur: & indicarunt humatum ipſum fuiſſe, foſſaq́; obtectum. II. Sed ſuper ipſum excitatum fiat è coniectis congeſtiſq́; lapidibus monumentum ad perpetuam eius infamiam, prout ſuprà c. 7. in Achane dictum.

Q QVÆ-

QVÆSTIO XIII.

Quæ Haienſis expugnationis allegoria?

HIs auditis (ait Origenes homil. 8.) *veriſimile eſt auditores dicere, quo mihi hac? quid mihi confert, ſi agnoſcam, quod victi ſunt ij, qui habitabant Hai, quaſi non ſimilia, aut etiam potentiora bella, vel geſta ſint, vel gerantur? Hæc fuit cura Spiritus ſancti, vt relictis tot & tantarum nobilium excidijs vrbium, prælium ciuitatis Hai inſcriptum ſacris voluminibus mandaretur? Temerarium fortaſſe ſit quod facimus, tam ardua, & tam difficilia Scripturæ ſanctæ loca explanare conantes: ſed ſi nos orationibus veſtris iuuetis, non ſolum culpam effugiemus audaciæ, verùm & deuotionem noſtram amplexus pater verbi Deus dabit verbum in adapertione oris noſtri, quo & vos ædificemini, & nos non indeuoti pareamus.* Subdit deinde allegoriam, ſed dico breuiter: *Mundus* iſte *Hai* eſt, vt nominis interpretatio & vrbis malitia declarat. Ad mundum hunc expugnandum, ſacrâ eloquentia, pijsq; virtutibus capiendum miſit verus IESVS paucos olim aliquot in lege naturæ ac Moyſis, Patriarchas & Prophetas, eorumq; diſcipulos & familiares: ſed parum profecerunt. imò eorum partim cæſi, partim fugati, & irriſi ſunt: quia magnum in populo Dei peccatum erat. Venit ipſe IESVS, & peccati huius pœnam in ſe tranſtulit, idq; morte ſua piauit. Deinde populum, quem ad Eccleſiam ſuam aggregauit, duas in turmas diuiſit. Vna mundum palam aggreditur: altera ex inſidijs. Illa initio viſa eſt cædi ac fugere, quando à tyrannis capiebantur & excarnificabantur Chriſtiani. Quis non putaret de iſta religione actum? de illis triumphatum? Et IESVS ipſe, qui in obſcuriſſimam profundiſſimæ humilitatis vallem deſcenderat, viſus etiam vinci atq; cedere, dum in crucem actus eſt. Sed conſtitit iſte tandem, vultum obuertit, manus precum ad cœleſtem patrem plenas, & crucis, patientiæ, caſtitatis, humilitatis, omniumq; virtutum arma verſus Hai extendit, conſtiterunt cum eo omnes milites: cœperunt illos, qui peruertere ipſos ac delere volebant, conuertere: in fugam agere impios: ſcelerum omnium metropolim Hai capere, incendere, in ſempiternum ſtatuere tumulum. In inſidijs verò collocati fuerunt quotquot aut in montibus & ſpeluncis latentes, in ſolitudinib. & cauernis terræ conditi, in melotis & pellibus caprinis, egentes, anguſtiati afflicti vixerunt, ſuisq; precibus ſuſpirijs ac ieiunijs, interdum etiam miraculis, mundum deceperunt & expugnarunt: incolas eius quamplurimos, ſpoliaq; ampliſſima retulerunt. Sed & inſidias illi tectiſſimas machinati ſunt, qui prope Hai, in medijs hominum turbis, in foro & circulis, in Principũ & Regum aulis ſancto animarum zelo inſtructi, vitæ innocentia, morumq; caſtorum exemplo, diuina cum gratia, ſceleratam vrbem irruperunt, ſanctæq; charitatis flammas iniecerunt, vt fumus ad idem non reſtinguendum, ſed augendum incendium quamplurimos inuitaret. Regem deniq; ipſum ceperunt Cacodæmonem, quãdo eum ſibi ſeruire non imperare coegerunt: eum in crucem egerunt, quãdo peccata & vitioſitates omnes infelici cuipiam arbori affixerunt, vel per CHRISTI Domini crucem à ſeipſis remouerunt: & lapidum aceruo ſæculis omnibus deteſtabilem expoſuerunt, quando exemplorum firmitate, diſciplinæq; duritia & conſtantia fecerunt, vt eum poſteri deteſtentur atq; conculcent. *Quomodo autem ligno gemino*, ait loco citato Adamantius Origenes, *crucifixus ſit, operæprecium eſt noſcere. Crux domini noſtri Ieſu Chriſti gemina fuit. Mirus tibi ſermo fortaſſe & nouus videtur, quod dico crux gemina fuit: hoc eſt gemina ratione conſtat & duplici. Quia viſibiliter quidẽ filius Dei in carne crucifixus eſt: inuiſibiliter verò in ea cruce diabolus cum principatib. ſuis & poteſtatibus affixus eſt cruci. Non tibi hoc videbitur verum, ſi tibi horum teſtẽ produxero Apoſtolũ Paulum? Audi ergo de ijs, qui ipſe pronunciat. Quod erat*, inquit, *contrariũ nobis, tulit illud de medio, affigens cruci ſuæ, exuens principatus & poteſtates traduxit, libere*

liberè triumphans eas in ligno crucis. licet in aliis exemplaribus habeatur, TRIVMPHANS IN SEMITIPSO.*ſed apud Græcos habetur*, IN LIGNO. *Ergo duplex ratio dominicæ crucis: Vna illa quã dicit Apoſtolus Petrus, quod* CHRISTVS *crucifixus nobis reliquit exemplum: & hæc ſecunda, quã crux illa trophæum diaboli fuit, in quo & crucifixus eſt & triumphatus. Ideo deniq; & Apoſtolus Paulus dicebat: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini mei* IESV CHRISTI, *per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Vides quia & Paulus duplicem crucis prodidit rationem? Duo enim ſibi contraria dicit eſſe crucifixa, ſe ſanctum, & peccatorem mundum, ad illam formam ſine dubio quam ſuperius diximus* CHRISTI *& diaboli. Nos enim mundo crucifigimur, tunc quum veniens princeps huius mundi, in nobis non inuenit quicquam. Et nobis mundus crucifigitur, quum peccati concupiſcentias non recipimus.* Et Petrus Damianus in ſermone de exaltatione ſanctæ crucis apud Surium tomo 5. *Rex Hai (vt narrat hiſtoria) ſuſpenſus eſt in gemino patibulo: ita rex mortis in duplici patibulo ſuſpenditur: quia dum Chriſtum interficit, in ipſa cruce crucifigitur, quam inuenit.* Rurſum Origenes ibidem: *ſed & aliud mihi occurrit in loco conſideranti* IESVM *fugientem à facie exercitus Hai. Quid putas eſt, quod Ieſus fugiens deſignabat? Videamus ne forte ſit aliquid quod fugiendo vincamus, & eſt aliqua perfecta virtus in fuga. Paulus nos Apoſtolus docet dicens: Fugite fornicationem. Vides ergo eſſe quendam ſpiritum fornicationis, quem fugere debemus, quicunq; caſtè & piè in* CHRISTO *ac pudicè volumus permanere. Iſta ergo fuga eſt, quæ habet ſalutem, iſta fuga virtutis eſt, iſta fuga beatitudinem confert. Et nõ ſolum fornicationis Spiritus fugiendus eſt, ſed ſimili modo ſicut dictum eſt, fugite fornicationem, audiamus dici ad nos, fugite iram, fugite auaritiam, fugite inuidiam & liuorem, fugite detractiones & maleloquia, quæ tamen neſcio ſi quis effugiat, neſcio ſi quis euadat. Iſte talis erat exercitus Hai, quem* IESVS *fugiendum docebat milites ſuos, & de ijs fortaſſe mandat diſcipulis ſuis dicens: Si vos perſequuntur in hac ciuitate, fugite in aliam. Vult enim nos fugere ab huiuſmodi hoſtibus, vult nos longè effici ab huiuſmodi malis: & ſi potuerimus interim euadere horum malorum fugienda contagia, tunc videntes deuotionem, & propoſitum mentis ſancta quæq; virtutes, illæ fortaſſe, de quibus dicit Apoſtolus: Nonne omnes ſunt miniſteriales ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis? Qui fortaſſe ſint ſancti Angeli: qui videntes nos inſectationem dæmonum pati, inſurgunt aduerſus eos, qui nos inſectantur, & omnes eos poſt tergum cadentes interimunt.* IESVS *enim eſt cũ ijs, qui inſectationes patiuntur, magis quàm cum illis, qui perſequuntur. Et merito: quia delectatur eſſe* IESVS *cum ijs, qui fugiunt ſuperbiam, qui fugiunt dolum, & qui fugiunt mendacium. Si ergo ita intelligamus ea quæ ſcripta ſunt, digna fortaſſe videbitur lectio ſtilo Spiritus ſancti. Nam quid mihi prodeſt, ſi ſciam quod in gemino ligno rex Hai ſuſpenſus eſt? Si autem ſciam duplicem eſſe virtutem crucis, in qua &* CHRISTVS *in carne ſuſpenditur, & diabolus cum ſuo exercitu triumphatur, ex intelligentia ſacramenti ædificabitur anima mea.*

Altera Cap. 8. Pars

De Cæremonia in Hebal & Garizim *montibus.*

TOta hæc obitæ in *Hebal* & *Garizim* montibus cæremoniæ hiſtoria, eſt hic à 70. Interpretibus non quidem omiſſa, ſed in ſequens caput IX. tranſlata, & duobus eiuſdem cap. verſib. primis poſtpoſita: cùm tamen è Græcis textibus alijs, & ex Origene homil. 9. videatur idem olim apud illos ordo fuiſſe, qui in Hebræo & Latino eſt. Sic autem ea cæremonia ſe habet. *Primò*, Vniuerſo populo, tam quoad Iſraelitas quàm Proſelytos, tam viros quàm fœminas, & pueros, fuit ad montes iſtos eundum. *Deinde*, Altare vnum excitandum. *Tertiò*, Lapides item duodecim erigendi, calceque incruſtandi. *Quartò*, In his inſcribenda lex. *Quintò*, In altari ſacrificandum. *Sextò*: Senæ in horum montium vno tribus, ſenæ in altero eſſe debuerunt. *Septimò*, In horum medio montium,

in ipſa ſcilicet valle ſacerdotibus domini, cum arca, ſtandum fuit. *Octauò*, Ab his magnâ contentaq; voce recitanda fuit certa benedictionum & maledictionum formula, eo modo, vt ad ſingulos reſpondere poſſet vniuerſus populus. AMEN. Hic eius cæremoniæ ritus, quam in Hebræo & Latino textu, nonnullisque, vt dixi, Græcis, obiiſſe hoc loco narratur Ioſue toto cum populo. Sed plura in eo toto ritu diſcutienda.

QVÆSTIO XIV.

Quales, & vbi montes Hebal & Garizim.

BEniamin Tudelenſis in Itineratio: *Eſt*, ait, *Garizim mons fontib. & hortis amœnus: contra verò Hebal aridus ſaxis & lapidibus plenis. & ille quidem verſus Auſtrum: hic verò verſus ſeptentrionem ſitus erat.*

Sed in qua Chananææ terræ ſiti ſint parte controuerſia eſt. *Communis* enim *opinio* ait, eſſe prope *Sichem*, quæ *Neapolis* poſtmodum dicta eſt; & tempore eitati Beniamin paſſim vulgo *Naples*, aut *Nables*, vocabatur non *Nebilas*, vti vertit ex Hebræo illius Interpres. Sic enim adhuc Italicam Neapolin vocant hodie Galli, quorum, Beniamini æuo, maxima in terra ſancta multitudo, ante annos ſcilicet pœnè 500. Ar, paucis abhinc annis, Geographicâ diſciplinâ homo, vt ex eius in Ptolemæum notis, & mundi Tabulis conſtat; præſtans, cenſuit, prout ei familiaris refert Maſius; prope *Hai* fuiſſe, ipſamq; hanc vrbem in edito *Garizim* iugo ſtetiſſe. Eius rationes iſtæ ſunt. *Prima*, Lapides XII. de quibus antea, & iterum poſtea; fuerunt è Iordane ad montes iſtos tralati. Non igitur à Iordane procul adeo montes iſti erant, prout eſſent, ſi ad *Sichem* fuerunt. *Secunda*, *Sichem* in Chananæorum hoſtium, quaſi medio erat. Eô igitur nunc, hoſtibus nondum deletis, pergere, totamq; ſenum, fœminatum, ac puerorum imbellem turbam deducere, quæ fuiſſet prudentia? quæ non temeritas? *Tertia*, Cùm vltra Iordanem eſſet Moyſes, & hanc ipſam præſcriberet cæremoniam, hos ipſos montes, quaſi vicini eſſent, ac in omnium oculis; videtur manu ac digito monſtraſſe, cùm diceret Deut. 11. v. 30. ex Hebræo verbatim; *Nonne hi* (montes) *in Transiordanem poſt viam occaſus ſolis? Quarta*, Aram inter Hai & Bethel poſuiſſe memoratur Abraham Geneſ. 12. v. 8. Ergo veriſimile eſt eodem loco, eodemque planè veſtigio Deum, hanc quam populus in *Hebal* exſtruebat, exſtrui voluiſſe. Id enim ad Abrahæ fidem imitandam, populumq; vetere illa memoria magnoperè cohortandum valebat plurimùm. *Quinta*, D. Hieronymus libro de locis Hebraicis: *Sunt iuxta Hierichum duo montes vicini, contra ſe inuicem reſpicientes, è quibus vnus Garizim, alter Gebal dicitur. Porrò Samaritani arbitrantur hos duos montes iuxta Neapolin eſſe: ſed vehementer errant. Plurimum enim inter ſe diſtant: nec poſſunt inuicem, benedicentium ſiue maledicentium inter ſe audiri voces, quod ſcriptura commemorat.* Et cùm dixiſſet iuxta *Golgol*, quæ & *Galgal*, eſſe montes *Garizim* & *Gebal*, ſubdit: *Errant igitur Samaritani, qui iuxta Neapolin Garizin & Hebal montes oſtendere volunt. cùm ipſos iuxta Galgal eſſe ſcriptura teſtetur.* Et ſimilia ſunt apud S. Epiphanium libro 1. hæreſi 9. vt ſub quæſtionis finem iterum notabo. Abulenſis videtur dubius. Nam hic q. 20. dicit eſſe *prope Hai*, & Deut. 11. ſimiliter, vbi tamen, vt poſtea oſtendam, eſſe ait *prope Sichem.*

A communi tamen ſententia non depellor. *Primò*, Quia ſcriptura clarè, ſine vllis ambagibus, vt tergiuerſandi locus nullus ſit; recenſet *iuxta Sichem* Garizim, Iudic. c. 9. v. 7. *Ioathan ſtetit in vertice montis Garizim, eleuataq; voce clamauit & dixit: Audite me viri Sichem.* Si à viris Sichem exaudiri potuit, certe montem hunc fuiſſe proximum neceſſe eſt. Reſpondet Geographus, fuiſſe montem Garizim longo & perpetuo iugo inde à Sichem ad Hai vſque productum, atqi vlterius

tetius etiam ad Hierichuntem, & prope ad Galgala. Sed hoc eſt fingere montes, qui nulli ſunt, neque ab vllo vel Geographo vel Hiſtorico vetere indicati. Nam inter Hai & Sichimam, ipſumq; Garizim ſunt montes *Bethel & Ephraim*: & ab his ad Sichimam planiries longiſſima. Et confirmatur ex Geneſis cap. 12. verſ. 8. vbi deſcendens Sichimis Abraham, dicitur tandem *ad montem* veniſſe *Orientalem, qui eſt ad Bethel*, quaſi magna interceſſerit Planities, & poſt eam Bethelæus ille mons. *Secundò*, Ioſephus ijs in locis natus, & altus, qui loca eadem luſtrauit, armisq; diu & conſtanter tutatus eſt: noſtrum Ioſue ait ἐπὶ σιχίμων toto cum populo profectum, & illic, vbi prædixerat Moyſes, aram ſtatuiſſe. Rurſumq; lib. 5. c. 9. planiſſime, ὑπερκεῖται τῇ συχέμ τὸ ὄρος Γαριζίμ. *Tertiò*, Rabbini omnes idem ſentiunt, adeò vt in tractatu *ſanhedrin* cap. 6. & tract. *ſutah* cap. 7. hos, circiter 60. milia paſſuum, ab Iordane abeſſe montes dicant. Et tamen ſi certa exploraraque non fuiſſet inter Iſraelitas omnes ſententia, vel eo, vti quidem reor, nomine facta hæc in Garizim negaſſent, quia illis ædificatum fuit Hieroſolymitano aduerſarium templum, de quo in Machabæis dixi: & quia Samaritanos, quibus opinionem iſtam tribuit Euſebius, oderant admodum, neque tantum ijs gloriam & facti huius celebritatem conceſſiſſent. *Quartò*, Benjamin quæſtionis huius initio citatus. *Iacet*, inquit, *vrbs Sichem in profunda valle inter Garizim & Hebal montes: in qua Cuthai circiter centum ſunt, ſolius Moſaicæ legis tantùm obſeruatores*. Hos. vti dixi, Samaritanos appellant. *Quintò*, Chriſtiani, qui loca ea vel incolunt, vel adeunt, idem teſtantur omnes, è quibus in terræ ſanctæ deſcriptione Brocardus; *Haud longè, à porta Sichem Auſtrali eſt fons Iacob in via, quæ ducit Hieruſalem, vbi Dominus ſedens ſuper puteum potum poſtulanit à muliere Samaritana*, Ioann. 4. *ſuprà fontem iſtum ad dexteram eſt mons excelſus habens duo capita, quorum vnus eſt mons Garizim, alius mons Ebal*. Abulenſis Deut. 11. ante quæſt. 8. *Mons Garizim diſtat à Sichem paulò magis quaſi media leuca vel ferè vna: Hebal modicum vltra eſt magis verſus Orientem; vt ſit quaſi leuca & dimidia, vel non tantùm*. *Sextò*, In Itinerario Burdegalenſi leguntur etiam hæc: NEAPOLIS. *Ibi eſt mons Agariſen. Ibi dicunt Samaritani, Abraham ſacrificium obtuliſſe: & aſcenderunt ad ſummum montem gradus numero 300*. *Septimò*, Apud Photium pagina 564. Damaſcius ſcriptor Ethnicus: ὁ διάδοχος Πρόκλου ὁ Μαρῖνος γένος ἦν ἀπὸ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Νέας πόλεως πρὸς ὄρει κατῳκισμένης τῷ Ἀργαρίζῳ καλουμένῳ ἐν ᾧ Διὸς ὑψίστου ἁγιώτατον ἱερόν, ὃ καθιέρωτο Ἄβραμος, ὁ τῶν πάλαι Ἑβραίων πρόγονος. quod Latinus Interpres pag: 373. ita vertit, vt ᾧ non ὃ καθιέρωτο legendum putet: ipſe autem ſcriptor Ethnicus pro θεοῦ poſuit impium Dei ſui nomen Διός. *Octauò*, Vt à quo cœpi, finem in ea faciam, S. Scriptura; longe profectò à Iordane montes iſtos diſtare, ſatis videtur ſignificare, cum Deut. 11. verſ. 30. ait: *Qui ſunt trans Iordanem, poſt viam, quæ vergit ad ſolis occubitum, in terra Chananæi, qui habitat in campeſtribus, contra Galgalam, quæ eſt iuxta vallem tendentem & intrantem procul*. Nam *primò* in transiordanina eos collocat. *Secundò*, Non propè Iordanem, ſed longo ſatis interuallo, poſt viam, qua ad occaſum ſolis venitur: longe ab *Hai*, vbi fuit *Amorrhæus* ſuprà cap. 7. verſ. 7. *in terra* ſcilicet *Chananæi*, non cuiuslibet, ſed *eius, qui habitat in planitie*, ſeu, in campeſtribus quæ ſunt è regione Galgalæi loci, id eſt, quaſi è directo, ita vt ſi in Galgalis in Oriente poſitis rectè verſus occidentem ducatur linea, iſti attingantur Chananæi, in quorum terra montes hi ſunt. *Tertiò*, Atque vt omnis remoueatur error, additur Hebraicè *iuxta quercus*, ſeu *arbores moreh*. At hæ iuxta *Sichem* erant. Ita enim habes in Hebræo Gen. 12. v. 6. *& tranſiit Abram in terram vſq; ad locum Sechem, vſq; ad arborem moreh*. vbi noſter vertit, *vſq; ad conuallem illuſtrem*. Quod cur fecerit, rurſumq; in Deuteronomio verterit *vallem tendentem & intrantem procul*, vide Abulenſem Deut. cap. 11. in Commentar. fine. *Nonò*, Confirmatur denique communis opinio diſſolutione illorum omnium, quæ Geographus contrà diſſeruit.

Ad primam, Negatum eſt cap. 5. in ijs, quæ poſt tranſitum acciderunt quæſt. 6.

Ad ſecundam, Qui tranſire Iordanem, in Chananæam ſeſe inferre auſus fuit, quidni & vlterius in ea progredi auderet? Quid imprudentiæ eſt, tot bellatorum tecum millia cum habeas, via commoda ſit, hoſtis nullus occurrat, in Deo ſpem colloces, eo duce, in hoſtico, quamuis procul, pergere?

Ad tertiam, Intendit ſanè in tranſiordanianam totam digitum Moyſes, eamq; tanquam in tabella depictam videns ipſe ac oſtendens alijs, loquebatur, quemadmodum ſi de Alpibus loquens aut vicinioribus montibus, manum verſus Orientem porrigerem, & tranſrhenanam monſtrarem.

Ad quartam, Etiam prope Sichem erexit aram Abram & quidem prius, quàm propè Hai, Gen. 12. ita vt ararum ipſius Abrahæ omnium prima illa fuerit in Chananæa, & quidem eam ob cauſam, quod ei Deus apparuerit, eiq; terram hanc promiſerit. Ideoq; plus momenti ad Iſraelitas fide, ſanctaq; Abrahæ imitatione ac loci religione imbuendum habuit Sichemia, quam Haienſis vicinia. Et *in iſto*, ait D. Hieronymus Trad. in Geneſin, *monte conualuit Iacob à claudicatione, & factus ſalem, id eſt, incolumis.*

Ad quintam, In opinionem illam ſuam inductus eſt Euſebius potius quàm D. Hieronymus, illius libelli citati tantùm Interpres, verbis 70. male intellectis. Cùm enim Deut. 11. dicant τὸ τοῦ χαναὰν ἔθνος ἐχόμενον τοῦ γολγὸλ εἶναι, putauit ἔχεσθαι valere, *iuxta galgat eſſe*, cùm vt ex Hebræo ſuprà dixi, valeat *eſſe ex oppoſito, è regione*. Ideoque Samaritanorum, quam is errorem vocat; opinio, fuit, & Iudæis & Chriſtianis hactenus, etiam poſt Euſebij hanc diſputationem, omnibus receptiſſima. Notandum verò apud 70. χαριζὶν & γαιβὰλ ſemper ſcribi, apud Ioſephum declinari χάριζις & γίβηλος: apud Latinos ſcribi modo *Hebal*, modo *Gebal*, aut *Ebal*. quia ab eadem aſpera litera incipit, à qua dictum eſt cap. 7. q. 11. incipere *Hai*. In citato antea Epiphanio lib. 1. hæreſi 9. ſcribitur χαριζεῖν. eoſq; montes videtur etiam propè Hierichuntem vltro Iordanem collocare, aitq; ad eos montes ſeſe, dum orarent, conuertere ſolitos Samaritanos. quòd populorum ſuorum quatuor illic abſcondita eſſent idola: ſicq; occultè, quaſiq; inſcienter idololatriam admiſiſſe, prout lib. 4. Reg. cap. 17. repetitur. Cæterùm quia Hebræis *Har* mons eſt, ex eo, & *Garizim* conflatum eſt, vt in Damaſcio vidimus, ἀργάριζον, quaſi *mons Garizim*. prout in Photij notatum notis folio 977. & in citato etiam ſuprà Itinerario Burdegalenſi, *Agareſen* pro *Argareſen*, vel cum articulo *Hagareſen*.

QVÆSTIO XV.

In vtro monte altare? & in hoc aut illo, quæ tribus, & quomodo?

I. IN *hebal* erectum fuit altare. Deuter. 27. verſ. 5. & hic verſ. 30. non in *Garizim*. *Primò*, Quia vnum eſſe debuit altare. *Secundò*, Quia forte voluit iam tunc Dominus futurum Samaritanorum in Garizin templum altari orbare, quaſi vanum id caſſumq; templum foret.

II. In Garizim fuerunt ſex iſtæ tribus, *Simeon, Leui, Iudas, Iſſachar, Ioſeph,* ſeu *Ephraim, & Beniamin*. In *Hebal* verò, *Ruben, Gad, Aſſer, Zabulon, Dan, Nephtali*, Deuteronom. 27. verſ. 12. 13. Cauſam dant Rabbini: quia liberarum vxorum fuerunt primi ſex, filij, reliqui vel ancillarum, vel certè è liberis poſtremi.

III. In citato Deuteronomij capite dicuntur iſtæ tribus fuiſſe *ſuper* iſtos montes, hic verò v. 33. *iuxta*. Sed particula Hebraica *hal* poteſt *ſuper, iuxta* & *in* verti

in verti. Pars autem iſtorum fuit ad montium radicem pœnè iuxta ſacerdotes, qui in ima erant valle, pars autem in ſuperiori montium dorſo, & hi *ſuper*, illi *iuxta montes* dicuntur fuiſſe. Sanè qui iuxta montes & quaſi è regione fuerunt, deſcribuntur hic fuiſſe *ſeniores duces*, qui in Hebræo *ſchoterim*, de quibus antea cap. I. & *Indices*. Non conſidebant verò, ſed vt, in eodem Deuteronomij loco eſt; *ſtabant*, quò ſcilicet maior ac religioſior attentio, veneratio, & reuerentia ſignificaretur. Dubitandum verò non eſt, quin ordine bono & pulchro, & ſenæ vtriusque montis tribus, & tribuum familiæ ac domus fœminæ, puelli, ac puellæ collocatæ fuerint: vt nulla ibi eſſet *ἀταξία*, nulla perturbatio, leuitas, & procacitas. imò nec vllum ab hoſtibus, ſi qui aliunde forſan irruerent; periculum.

QVÆSTIO XVI.
Cuiuſmodi altare in Hebal fuit?

DE *lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit*, fuit altare, prout hîc dicitur verſ. 31. & Deuteron. 27. verſ. 5. Cur autem eiuſmodi voluerit Dominus, varias varij excogitarunt rationes. *Primò*, Abnezta, quia nefas à lapidibus, qui ad ſummum Dei cultum adhiberentur, fragmina vlla perire, vel in quisquilias & fimum decidere. *Secundò*, Rambam in lib. *Moreh Nebuchim*, ne ex eiuſcemodi tam ſacrorum lapidum fruſtis idola, per aliquam religionis ſpeciem fingerentur. *Tertiò*, Ralbag & R. Iſaac, ne Deus, qui in ſe ipſo perfectiſſimus, nulliusq; rei egens eſt, videatur hominum egere opera & arte ad aræ ſuæ abſolutionem. *Quartò*, Iidem; ne homines id, quod per altare ac ſacrificium à Deo accipiunt bonorum, id labori operiq; ſuo acceptum ferant. *Quintò*, Abulenſis in Deuteron. 27. & Exod. 20. quæſt. 40. ne altare ipſum velut idolum adoraretur, ſi pulchros, politos, & in certas effigies conformatos haberet lapides. *Sextò*, Rabbini complures, vt Nehemanus, Bahaians, & alij in Mechilta, Tanchuma, & Thalmud: ne quid pernicioſum, hominumq; vitæ ac incolumitati noxium, aram, è qua, & per quam ſalus, vita fauſtitasque omnibus hominibus à Deo conciliatur: attingeret, ferro autem quid pernicioſius? quid exitialius? *Septimò*, Maſius; ne quid in altaribus ſit, quod admirentur homines, præter ipſum ſalutis noſtræ ſacrificium: quod eſt corpus & ſanguis Domini; quod veterum victimis figurabatur, ab ipſiſq; præſciebatur: à nobis iam ſcitur atque creditur: *Quo illud etiam ſpectare opinor*, inquit idem Maſius, *quod maiores noſtri tantopere deteſtabantur, ſi vllum ſimulachrum, aut imago, in aris conſpiceretur: vt eſt ab Optato Pontifice Milleuitano literis proditum. Memorat enim ille, Donatiſtas, ea re per fraudem procurata, Catholicorum hominum religionis & ſacrorum exiſtimationem violare conatos eſſe. Et D. Auguſtinus illius, opinor, æqualis; quoſdam habere ſtatuas pro Deo, inde conficit*, (ſermon. 6. de verbis Domini) *quod eas in aris collocent.* Hoc poſtremum quî accipiendum, dicam paulò poſt: ſed harum rationum plures parum videntur firmæ: ſint aliquæ tamen, vt vocantur; congruentiæ. quib. addo rectè Deum ex terra, ſaxisq; rudibus altare ſuum voluiſſe. *Primò*, Vt ſignificaret, Veteris Teſtamenti ſacrificia & victimas rudes ac informes fuiſſe: typos nimirũ & figuras vnici CHRISTI IESV ſacrificij, quod in crucis ara ſemel cruentè factum, incruentè quotidie repeti aſſolet. *Secundò*, Vt oſtenderet, quàm rudis ac impolita & dura futura eſſet eiuſdem CHRISTI Domini, veriſſimæ pretioſiſſimæq; victimæ ara, ipſa inquam crux, vt indicat Procop. *Tertiò*, Vt altarium veterum nullum eſſe oportere perpetuum aduerteretur: ſed quemadmodum ex terra, & ſcabris horridisq; lapidibus facilè conſtruerentur: ita facillimè deſtructum iri. *Quartò*, Vt ſubitò & vbique, cùm voluiſſet Deus, occaſio eſſet altaris ipſi erigendi, cùm minimè operoſum artificioſumue

poſtularet. *Quintò*, Vt ſe victimas potius quàm altaria intueri, magiſque illarum puritate ac ſanctitate, quàm horum precio & arte oblectari monſtraret Dominus. *Sextò*, Ratio Maſiana perplacet. ſed de ſtatuis, quod adiiciebat, quidnam eſt? An earum nullas in altaribus eſſe vult? At religioni ſacerdotum nonnullis eſt, quæ miraculis etiam quandoq; diuinitus approbata; abſque crucifixi ſaltem imagine, ſacris operari: & ea veluti religioſiſſima ſuſpiciuntur altaria, quæ plurimis pulcherrimisq; picturis & ſtatuis ornantur. Dico tria. *Primum*, Picturæ ac ſtatuæ, quæ Dij putentur nullæ in aris ponendæ, & de his loquitur Optatus & S. Auguſtinus ſermon. 6. de verbis Domini. vbi oſtendit Chriſtianos illos male agere, qui cum Gentilibus in idolijs diſcumberent: & licet dicerent hi *genium Carthaginis*, non eſſe Deum, pro Deo tamen ab illis haberi docet, quia ara illi ſtatueretur ac erigeretur. Nullis autem aut imaginibus aut ſignis & ſtatuis aram vllam, ſtatuunt Catholici vlli: ſed ſoli Deo. *Secundum*, Altaria verò picturis & ſtatuis, quæ CHRISTVM Dominum, cæliresque referant, ornare; bonum eſt: eadem ijs carere malum non eſt. *Tertium*, In quæſtionem tamen vocari poteſt, vtrum ſit melius, & conducibilius? Quidam vt Capucini, ſpectant ſimplicitatem & paupertatem, qua delectatur Deus, aut nimiæ cuiuſdam ruditatis ad ſuperſtitiones aliquas prolapſionis periculum: & hi vel nullas, vel perpaucas imagines, Græci ſanè ſtatuas nullas ponunt, vti nec Tzerniani & Potznaniani, de quibus in eorum lingua, lib. *de 12. linguis*, Poſtellus. alij verò, quo rebus omnibus & materia & arte altaria ornatiora ſunt, eo ipſi CHRISTO domino, eiusq; vero & ſummo ſacrificio plus fieri honoris autumant, magisq; ad Dei cultum curuas in terris animas ſurrigi & accendi exiſtimant, hiq; omnem ſacrarum veſtium, vaſorum, picturarum, & ſculpturarum elegantiam adhibent. Neutri damnent alios, & ſuo in iudicio quisq; abundet. Vna fides, vna iungit hoc tempore charitas Societatis IESV homines, & Capucinorum familiam. Quàm diſparia tamen eorum templa? Quàm illotum ornatæ, quam inornatæ ac ſimplices iſtorum aræ? Ab aris verò omnibus remouendæ imagines ac ſtatuæ omnes, quæ leuiores, laſciuiores, vanitatis quàm pietatis efficientiores, quæ ab laſciuis vel hæreticis pictoribus pingi fingiq; ſolent, de quibus vide Trident. Concilium ſeſſ. 25. *de inuocatione*, & Molanum ac Paleottum *de picturis*. Quàm abſurdus vel pictor, vel qui pictori deſcripſit, à quo in Bleidenſtattenſi templo Gentilis Lucretia? Quàm ſcurrilis, & fœdus ille in Moguntino S. Stephani templo iudicij extremi typus? Verum ſatis. Norat porrò Abulenſis hic, non vetari ferrum, quo è lapicidinis forſan eruerentur lapides, ſed quo ſculperentur, & celarentur tantummodo. Eiuſmodi etiam rudes aras ſe circa Trapezuntem vidiſſe refert Arrianus.

QVÆSTIO XVII.
Quæ in Hebal facta ſacrificia?

SAcrificiorum genus duplex, *cruentum* & *incruentum*. Illius apud Hebræos tres inueniuntur ſpecies, *holocauſtum*, *pacificum*, *expiatorium* ſeu *pro peccato*. Huius verò incruenti vnicam ſpeciem notat Caluinus in Leuiticum cap. 6. *caprum*, ſcilicet *emiſſarium*; de ipſo ſic fol. 263. *Hoc ſolum in lege fuit piaculare ſacrificium abſq; ſanguine.* Adiici poſſunt ex lege naturæ, ſacrificium Caini Geneſ. c. 2. Melchiſedechi cap. 14. ex Gentilium verò vſu illa, quæ in Delij Apollinis ara cornea, vt eſt apud Plutarchum libro, *vtra animalia prudentiora*; Ouidium in Epiſt. Cidippes, Callimachum in Apollinis hymno, Diogenem Laertium in Pythagora, Alexandrum ab Alex. lib. 6. cap. 2. vbi plura. E ſacro autem Chriſtianorum ritu, eſt *ſacroſancta Euchariſtia*; quæ ſæpius à Nazianzeno ἀναιμ⊚ καὶ ἀναίματ⊚ θυσία. Hic verò cuiuſmodi ſacrificiorũ oblata genera fuerint,

declarat

declarat verſ. 31. *Obtulit* (Ioſue) *ſuper eo* (altare) *holocauſta domino. Immolauit q; pacificas victimas.* Sed intelligendus hæc obtuliſſe Ioſue per ſacerdotes, tanquam Dux populi, & Dei Propheta, qui fieri iuberet: ſicuti & populus in Hebraico eadem, per eoſdem, obtuliſſe ſacrificia, narratur, tanquam per publicos diuini cultus miniſtros. Ita enim habet ille: *Et aſcendere fecerunt* (ſcilicet Iſraelitæ) *holocauſta, & immolarunt pacifica.* Quid autem ſint, & quomodo differant ſacrificia hæc, dixi, in Exodo. Vide Riberam lib. 4 *de templo*, Sigonium lib. 4. *de Republ. Hebræorum.*

QVÆSTIO XVIII.

An præter Altaris lapides, alij aliqui erecti?

IOſephus eoſdem cum altaris lapidibus videtur ſtatuere, qui à populo hic erecti dicuntur, hancque ipſi tribuit ſententiam Maſius. Abulenſis hoc loco quæſtione 26. notat, ſe quidem in Deuteronomio alios tradidiſſe: nunc tamen concedit eoſdem dici poſſe, quia in Deuter. ipſi altaris lapides calce illinendi fuerunt capite vigeſimo ſeptimo, verſu quatto. At quorſum, niſi vt in ijs inſcribi poſſent, quæ inſcribenda illic iuſſa ſunt? fuiſſe tamen diuerſos reor. *Primò*, Quia in Deuteronom. 27. verſ. 4. dicuntur primo erigendi lapides & calce incruſtandi: poſtea verò iubetur ædificari altare. verſ. 5. At ſi lapides illi erecti ad altare ipſum pertinerent, eo ipſo, quod illi eſſenr erecti, iam ædificatum eſſet altare. Nam firmè, ac ordine diſpoſiti erant. deinde lapidibus non incruſtatio & leuigatio, ſed aſperitas & natiua ſcabrities tribuitur verſ. 6. *Secundò*, Quia hæc plurimorum, eorumque non vulgarium, ſententia eſt, vt Caietani, Maſij & vti mihi quidem videtur, ipſius etiam Ioſephi. Cùm enim vnicum βωμὸν ad ſacrificium nominaſſet, dicit poſtea τὰς ἀρὰς ſeu *imprecationes* fuiſſe inſcriptas ἐπὶ τῶν βωμῶν, id eſt, *in lapidibus* illis erectis & excelſis. Hos enim vocat βωμούς. Alioquin altaria illic plura fuiſſent, contra ſcripturam. Ideoque errat Ioſephi vetus Interpres dicens, *in ara fuiſſe ſcriptas maledictiones*, cum plurali numero vtatur Ioſephus. Et ne dicas à Ioſepho ſcriptum, ἐπὶ τὸν βωμὸν, vide in hac ipſa re Deuteronom. 27. in 70. γράψεις ἐπὶ τῶν λίθων, & hic cap. 9. ἔγραψεν ἐπὶ τῶν λίθων. Pro Ioſepho igitur, ad alteram illam opinionem aggregarim potius Originem homilia 9. de quo infrà.

QVÆSTIO XIX.

Quot, quanti, & quales iſti lapides?

PRimò, *Duodecim* fuerunt, pro duodecim ſcilicet tribuum numero. Tot enim etiam ſtatuerat Moyſes, cum Iſraelitis legem recitaturus eſſet Exod. 24. v. 4. eaque ratiocinatio placet Maſio, vt quod illic fecerat Moyſes, idem hic faciat eius diſcipulus Ioſue. *Secundò, Ingentes* fuiſſe traduntur ab omnibus. qui & idcirco à Ioſepho dicti βωμοὶ, quaſi *Bamoth. Tertiò, Aſperi* quidem & impoliti erant ijdem lapides, vel quia vt polirentur non ferebat tempus, vel quia illo modo faciliùs, ocyùs, & plus in ijs ſcribi poterat. Sed appoſito calcis rectorio læuigandi fuerunt Deuternom. 27. verſ. 4. Sic enim & candore magis omnibus conſpicui reddebantur: & ſcripturam, vti dixi, facilius & citius admittebant. & quidem tantam, quantam libuiſſet inſcribere. hos 70. vocant, ὁλοκλήρους *perfectos & integros*, de quibus quæſtione 27.

QVÆ-

QVÆSTIO XX.

Quidnam iſti lapides inſcripti?

CONiecturæ variæ. *Prima*, Libros quinque Moyſis fuiſſe his in lapidibus conſcriptos. Ita libet *Teamim*, ſeu *apicum*, & in tractatu *Sutah*, Thalmudicorum aliqui. *Secunda*, Tantummodo Deuteronomium, ſed totum. Abulenſis Deuteronomium capit. 27. quæſtion. 1. hic quæſtione 27. & 28. *Tertia*, Huius, & librorum Moyſis aliorum tantummodo particulam quadrupliciter. Quidam enim decem ſolummodo præcepta inſcribunt, vt Lyranus, & Hebræorum aliqui. Alijs videntur inſcripta præcepta illa, quæ Deut. 6. explicauit Moyſes, videlicet de vnitate Dei, & de amore Dei. Hæc enim ſunt præcipua, & præcipuè explicata in ſecundaria traditione legis, quam fecit Moyſes, vt doctor legis à Deo traditæ. Ita Caietanus. Alij legum Moſaicarum omnium compendium, quod conſtare aiunt DCXIII. præceptis, quorum affirmatiua ſunt CCXLVIII. negantia, & prohibentia CCCLXV. Ita R. Abenezra eumque ſecuti plures. Deniq; ſolas benedictiones in iiſdem collocant alij, in quibus eſt Maſius, & videtur l. c. Ioſephus. Quid verò Caluinus velit, non ſatis explanat. *Eorum*, ait, *ſententiæ libenter ſubſcribo, qui per legem repetitam* (& in lapidibus ſcriptam) *intelligunt exemplar deſcriptum, quod vulgus copiam vel duplum nominat.* ſed quamcunque coniecturatum iſtarum omnium ſequaris, ſemper in lapidibus exemplar deſcriptum eſt: non ipſum autographum Moyſis. Addit ille tamen, ſibi *non credibile totum volumen, illic fuiſſe exaratum.* Sed de vtro volumine totiusne legis, quam 5. libris comprehendunt Iudæi, an ſolius Deuteronomij? Tandem *legis*, ait, *nomine ſummam & ſanctiones notari exiſtimo.* Sed *ſummam*, quam? an prout expoſuit Lyranus, aut Caietanus, aut Abenezras, aut Ioſeph? Ita cùm explicate rem videtur, eam vel tacet, vel implicat. Mihi autem ſecunda placet coniectura, totum inquam Deuteronomium fuiſſe lapides iſtos inſcriptos. Nam ita diſertè hic verſ. 3. Hebraicè, *miſchneh thorath moſeh*, quod eſt *Deuteronomium*, vti vertit noſter, & Græci in regijs exemplaribus. & confirmatur ex Deuter. 17. verſ. 18. vbi eadem Hebraica vox, & Græca in ipſis 70. eſt, & additur hîc verſ. 32. *quod ille digeſſerat* (Moſes) *coram filijs Iſrael*, Hebraicè & Græce *quod ſcripſerat. Secundò*, Quæ pleroſq; terret cauſa, ne totum hic Deuteronomium ſtatuant, eſt eius magnitudo, quæ iſtis lapidibus capi non potuerit. Et ſanè abſq; allegoria rem expediri non poſſe purauit Origenes homilia 9. At verò capi facilè potuit. Erant enim, vt ſuprà dixi quæſt. 19. admodum magni, & numero multi, omneſq; bene incruſtati & exæquati, quoad vtrumq; latus, vt in ijs quamplurimum ſcribi potuerit. Neque enim probare poſſum, quod ſine argumento vllo cenſet Maſius, eandem rem, eademq; verba in omnibus depicta. Quorſum enim eadem crambe toties? qui vnum vel alterum legiſſet ſaxum, feſſus ac nauſeabundus prætereiiſſet alia. Non ſic. Sed in ſaxo vno erat vna duodecima Deuteronomij totius portio, in altero altera, & ita deinceps: ſiue præciſè ſumantur hæ duodecimæ, ſiue non. prout paulò plus aut minus ferret ſententia. *Tertiò*, Poſſet nonnullos ea etiam terrere cauſa, quòd nimium, de ſcribendo Deuteronomio temporis ponendum fuiſſet. At verò id nihil eſt. Non enim neceſſe fuit, vnum tantummodo ſcribere: ſed plures eſſe potuerunt, v. c. duodecim, pro ſingulis lapidibus ſcribæ ſinguli. Quin verò forſan ſingulæ tribus dederunt pro ſuo lapide ſcriptores ſenos, vt feſſo ſcribentium vni ſtatim ſuccederet alius: ſicq; ſtatim res tota conficeretur. Atque vt hæc & ſuperior allata ratio magis pateat, accipiamus Deuteronomij verſus omnes. Hi numero ſunt 1055. In ſingulis ergo lapidibus erunt verſus 87. in vno eius latere 43. & dimidiatus in altero totidem. Et ſi ſingulorum lapidum ſeni fuere ſcriptores, ſingulis

ſingulis fuerunt verſus XIV. & dimidiatus ſcribendi. Quàm expedite ac celeriter fieri hæc omnia potuerunt? *Quartò*, Sunt in coniecturis alijs, quæ improbentur, aliqua. Nam neque in vllam propriè cadit Hebraicæ, Græcæq; hic poſitæ vocis notio, neque vlla eſt, quæ non aliquid ſponte ſua, quod deſcriptum malit, deligat, aut potius fingat, prout ab Abulenſi loco citato docetur. vt interim iam nihil dicam de 613. præceptorum parum accurata numeratione, de qua in Exodo dixi pluſcula.

QVÆSTIO XXI.

Quomodo in iſtis lapidibus Deuteronomij facta inſcriptio?

DEuteronomij 27. verſ. 8. iubetur, vt inſcribantur in iſtis lapidibus *omnia verba legis planè & lucidè*: 70. σαφῶς σφόδρα: Hebraicè, *explanando benè*. Putarunt autem Iudæorum quidam in citato libro *de apicibus*, & apud R. Eliam præfatione 3. in *hammaſoreth* fol. 44. hic ſignificari, *puncta*, quibus Hebraica hodie Biblia pleraque compungi cernimus; *appoſita fuiſſe*. At *primò* nondum tunc erunt iſta inuenta puncta, prout contra Cevallerium, eiusque diſcipulum Hugonem Brughtonum dixi in Prolegomenis Bibliacis, ex ipſo R. Elia loco citato, vbi Rabbinos ſuæ huius ſententiæ aſtipulatores affert complures, quibus addi poſſunt recentiores Chriſtiani, Hieronymus Vallenſis libro *de accentibus Hebraicis*, Arias Montanus præfat. in verſionem Pagnini, Genebrardus præfat. in Pſalmos & in Pſal. 104. v. 1. Leo Caſtrius præfat. in Iſaiam: è Nouatoribus etiam Munſterus in *Meleceth haddicduk* fol. 17. 18. 19. Scaliger in fragmentis de emendatione temporum fol. 32. Wirtenbergenſis Academia libro contra Schererum: *Secundò*, Eſto tamen fuerint iam tunc puncta: ea tamen per verba iſta non neceſſe eſt ſignificari. Tantum enim efficiunt, vt planè, ac eleganter, non nimium exilibus litteris, non nimium iunctis & compreſſis vocibus iſta ſcribantur.

QVÆSTIO XXII.

Quot, & quales fuere precationes ac imprecationes?

VIdetur habita tribuum ratio. Nam c. 27. Deuteron. à verſ. 15. enumerantur imprecationes XII. & veriſimile eſt ijs reſpondiſſe fauſtas precationes totidem, licet non niſi paucarum fiat c. 28. mentio. Quales autem ſint, & quàm varijs aut bonis aut malis cumulatæ, legere eſt ibidem c. 27. & 28.

QVÆSTIO XXIII.

Quo, in ijs precationibus & imprecationibus pronunciandis, modo ſeſe habuerint ſacerdotes?

PRimò, In valle ipſa ſtabant eorum aliqui arcamq; fœderis geſtabant. *Deinde*, Circum hos alij ſacerdotes ac Leuitæ omnes. Circum hos *tertiò* ſtabant maiores natu, duces & Iudices. 4. Deinceps tribus omnes, aſcendendo verſus montium cacumen. 5. Initium omnium factum, eſt à benedictione, vti diſertè notatur verſ. 34. vbi prius legit Ioſue, *omnia verba benedictionis & maledictionis*, pòſt verò; *cuncta quæ ſcripta erant in volumine. Benedixit autē populo Ioſue*, vel per ſe ipſum ſc. tanquā Propheta, vel per ſacerdotes, vt ſuprà de ſacrificio q. 17. dictū. Ideoq; errant in tract. *Sutah* Thalmudici, dicētes ab ipſa legis recitatione hanc inchoatam cæremoniā. 6. Sacerdotes aliqui, maximè qui vocaliſſimi videbantur; legē recitarunt. 7. Verterūt ſe ad *Garizim*, & pronunciarunt benedictiones

ad mon-

ad montem *Hebal*, maledictiones. Et vtriſq; videtur montium natiua fuiſſe conditio accommodata. Nam *Garizim* fertilis & amœnus. ideoq; verſus eum rectè concipiebantur omnes fauſtitatis precationes: ſterilis verò & inamœnus Hebal. Imprecationes igitur & deteſtationes rectè accipiebat. *Octauò*, Ad ſingulas reſpondebat magna voce populus, *Amen.* Licet enim à valle remotiores ſacerdotum forte vocem non ſatis audirent, ipſa tamen cæremoniæ ratio & primorum vociferatio illos monebat, & inſigne ab omnibus *Amen* exprimebat.

QVÆSTIO XXIV.

Quando ad montes iſtos, cæremoniæ huius causâ venerunt Iſraelitæ?

IN Hieroſolymitano Thalmud vult R. Iſrael poſt decimumquartum in terram iſtam ingreſſus annum, ad montes iſtos veniſſe populum Iſraeliticum, ritumq; hunc obijſſe: Ioſephus loco ſupra citato, poſt quintum annum. In Babylonio Thalmud tract. *Sotah* cap. 7. Rabbini alij eodem ſtatim die, quo tranſmiſſus fuit Iordanis. Sed hi poſtremi refutati ſuprà cap. 5. poſt tranſitum quæſt. 6. Tam hi verò quam alij omnes è capitis huius narratione refelluntur, quia ſtatim ſubditur cæremoniæ huius functio Haienſi expugnationi, ſed etiam & multò maximè, quia in eadem narratione particula eſt, quæ ad aliud nos tempus euagari non ſinit, videlicet verſ. 30. *tunc.* Ideoq; reiicienda, quam hic Raſchi comminiſcitur, ordinis in textu perturbatio & recapitulatio, vt ait quæſt. 17. Abulenſis: & dicendum, poſt expugnatam Hai, huc Iſraelitas profectos, non tamen abſque vllo prorſus temporis interuallo. Nam, vt quæſt. 20. docet Abulenſis, reditum ab Iſraelitis eſt in caſtra, & aſſumptis inde ſenibus, fœminis, puerisq; omnibus, cum impedimentis alijs itum ad montana hæc. Neq; enim illi ſine his profecti ſunt, vt ex huius capitis vltimo verſu perſpicuum: neq; hi ſine illis, inter hoſtes & pericula tot proficiſci aut potuerunt, aut debuerunt.

QVÆSTIO XXV.

Quamdiu cæremoniæ huic data opera?

DEfinire aut horas, aut dies, quibus in hiſce montibus hæſerunt, cæremoniamq; iſtam explerunt Iſraelitæ, non equidem poſſum: dies tamen fuiſſe plures apparet ex his. *Primò*, Quod tot & tam vaſti ad altare legumque inſcriptionem lapides eruendi fuerunt. *Secundò*, Quòd holocauſta tot, pacificæq; victimæ tam multæ oblatæ. *Tertiò*, Quòd in pacificarum iſtarum eſu victimarum, epulisq; ſacris dies minimùm alter & tertius à populo toto poſitus. Nam Deut. 27. verſ. 6. dicitur, *Immolabis hoſtias pacificas comedesq; ibi & epulaberis coram Domino Deo tuo.* *Quartò*, Calx paranda, eaq; liniendi & poliendi Deuteronomici lapides fuerunt. Antequam verò iſti hac liti & politi aruiſſent ſcriptionemq; admitterent, vnus aut alter expectandus dies fuit, non tamen amplius, quia verè iam adulto fiebant hæc, vt ex tempore Iordani tranſitus, Paſchalis, & Hierichuntini excidij ſuprà expoſito manifeſtum. *Quintò*, Inſcriptio vnum ſibi facile diem vendicauit. *Sextò*. Quid ipſa tandem legis recitatio? & precationum, deteſtationumq; pronunciatio? Hinc verò ad Galilæa caſtra omnes reuerſi.

QVÆSTIO XXVI.

Cæremoniæ hæc tota cur ſuſcepta?

LYranus ad gratiarum actionem pro Haienſi victoria ſuſceptam cæremoniam hanc ait. Ei repugnat quæſt. 16. Abulenſis, *Dicendum*, ait, *eſt, nullo modo fuit im-*

fuit immolatio iſta victimarum ad reddendum gratias de victoria habita: Sed ad obſequendum Moyſi, qui eam præceperat poſt ingreſſum in terram fieri Deut. 11. & 27. Et ſanè hæc primaria cauſa eſt, ſed nihil obeſt, cauſas etiam alias quærere. Nam cur præcepit hoc Moyſes? Nonne *primò*, vt pro tot, tantisq; beneficijs acceptis & accipiendis, gratiarum etiam actio eſſet? Origines homil. 9. initio: *poſteaquam ſubuertit* IESVS *Hai, oportebat eum dignum aliquod tali tantaq; victoria excelſo, omnium munus offerre. Secundò*, Fœdus cum Deo, vti Exod. 24. à populo Iſraelitico in terræ huius, & victoriarum tantarum aditu; meritò iterandum erat. *Tertiò*, Solenni ritu debuit terræ huius inchoari conſecratio, vti fatetur conſecrationi locorum inimicus Caluinus. *Quartò*, Particulares etiam è ſingulis, quæ acta; peti poſſunt cauſæ. *Quintò*, Vt eſſet nobis documentum, quid facere nos oporteat, cum per pœnitentiæ lachrymas in vitam nouam ingredimur, ſpiritalemq; Hierichuntem, & Hai exſcindimus. Pergendum nobis ad montes benedictionum & maledictionum, proſperitatum & aduerſitatum, Septentrionalem & Auſtralem. ibi ſacrificandum Domino: ibi erigendi lapides, & inſcribendi Deuteronomio, noua inquam & poſteriore melioris vitæ lege: diuinæ gratiæ calce, ingenita prauitatum aſperitas læuiganda: benedictio à vero IESV accipienda: Lex à ſacerdotibus audienda; bonorumq; ac malorum æternorum denunciatio. Sed allegoriæ plus in ſeq. iam quæſtione.

QVÆSTIO XXVII.

Quæ cæremoniæ huius allegoria?

PErſequitur more ſuo allegoriam homil. 9. Origen. *1.* Oſtendit nos eſſe lapides. *2.* Ex ijs conſtruendum altare. *3.* In quibus legem ſuam deſcribit CHRISTVS IESVS. *4.* IESVM eundem velociter ſcriptionem hanc abſoluere. *5.* Duo eſſe genera eorum, qui in Eccleſiæ moribus ſunt, nec ſalui fiunt. *6.* Legem ab IESV nobis legi & explanari. *7.* Multos eſſe, ad quorum cordis aures non legatur lex. *8.* In Eccleſia Chriſtiana eſſe ſpiritaliter mulieres, infantes proſelytos. Paucula de ſingulis verba excerpam.

De primo. *Omnes qui in* IESVM CHRISTVM *credimus, lapides viui eſſe dicimur, ſecundum quod Scriptura pronunciat, dicens, vos autem eſtis lapides viui, ædificati domus ſpiritalis in ſacerdotio ſancto, vt offeratis ſpiritales hoſtias acceptabiles Deo per* IESVM CHRISTVM. *Sicut autem in iſtis terrenis lapidibus obſeruari nouimus, vt hi quidem lapides, qui validiores ſunt & potentiores, primi in fundamenta iaciantur, vt ipſis credi & ſuperponi poſſit totius ædificij pondus: alij vero qui ſequentes ſunt, id eſt, paulò illis inferiores, proximi illis qui in fundamento ſunt, ordinentur, qui verò plus inferiores ſunt paulo ſuperius à fundamentis: tum deinde in comparatione lapidum, qui infirmiores ſunt, in ſuperioribus, & prope ipſa iam tecti faſtigia collocentur: ita nunc intellige etiam de lapidibus viuis eſſe aliquos in fundamentis huius ſpiritalis ædificij. Qui autem ſunt iſti, qui in fundamentis collocantur? Apoſtoli & Prophetæ. Sic enim dicit Paulus, hæc ipſa docens, Aedificati, inquit, ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo angulari lapide* CHRISTO IESV *domino noſtro. Vt autem promptiorem te prapares, ô auditor, ad huius ædificij conſtructionem, vt lapis aliquis inueniaris vicinior fundamento, diſce quia & ipſe* CHRISTVS *huius, quod nunc deſcripſimus, ædificij fundamentum eſt. Sic enim dicit Apoſtolus. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, qui eſt* CHRISTVS IESVS. *Beati ergo qui ſupra illud tam nobile fundamentum ædificia religioſa & ſancta conſtruxerint.*

De ſecundo. *Qui putas ſunt iſti integri lapides? Nouit vniuſcuiuſq; conſcientia, quis ſit integer, quis ſit incorruptus, impollutus, immaculatus in carne & in ſpiritu: quis ſit ille, cui ferrum iniectũ non eſt, id eſt, qui iacula maligni ignita concupiſcentiæ non recepit, ſed ſcuto ea fidei extinxit & repulit, vel quis eſt ille, qui ferrum pugnæ, ferrum belli,*

ferrum litium nunquam recepit, ſed ſemper pacificus, ſemper quietus, & mitis & CHRISTI humilitati conformatus. Iſti ſunt ergo lapides viui, ex quibus IESVS Dominus noſter altare conſtruxit ex lapidibus integris, quibus ferrum non eſt iniectum, vt offerat ſuper eos holocauſta, & ſacrificium ſalutis.

De tertio, *Si vis videre quomodo prima lege infirmata, ſecundam legem ſcribat IESVS, audi eum in Euangelijs dicentem: Dictum eſt antiquis non mœchaberis. Ego autem dico vobis, ſi quis aſpexerit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Et, dictum eſt antiquis, non periurabis. Ego autem dico vobis. Nolite iurare omninò. Vides Deuteronomium quod ſcripſit IESVS in lapidibus viuis & integris non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus, non atramento, ſed ſpiritu Dei viui. Si autem vis euidentiùs noſcere, in quibus cordibus IESVS ſcripſerit legem, & in quibus non ſcripſerit, etiam hoc tibi ex Scripturarum auctoritate patefaciam, vt conſolationem capias tu, qui ex gentibus vocatus es, nec verearis eorum iactantiam, qui legem Moſei tabulis vel chartulis ſcriptam ſe accepiſſe glorientur. Audi ergo in quorum cordibus Dominus IESVS ſcripſerit legem, Paulus dicit: Cùm enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, huiuſmodi non habentes legem, ipſi ſibi ſunt lex. Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium illis reddente eis conſcientia. Si ergo videas gentes ad IESVM venire & credere ei, & opus legis implere, quod illi qui legem acceperant, implere non poſſunt, non dubites de eis dicere, quia IESVS in iſtis lapidibus integris Deuteronomium ſcripſit.*

De quarto, *Noſter IESVS Dominus non indiget multo tempore, vt Deuteronomium ſcribat, vt ſecundam legem in cordibus credentium figat, atq; in eorum mentibus, qui ad altaris conſtructionem digni ſunt eligi, legem ſpiritus ſignet. Statim namq; vt quis crediderit IESV CHRISTO, & lex Euangelij in eius corde deſcripta eſt, & in conſpectu filiorum Iſrael deſcripta. Aderant enim tunc, cum tibi ſacramentum fidei tradebatur, cœleſtes virtutes, miniſteria Angelorum, Eccleſia primitiuorum. Si enim rectè intelligamus Iſraelem dici mentem Deum videntem, rectiſſimè hoc de miniſtris Angelis magis dicitur: ſecundum Domini ſententiam dicentis de infantibus, quod & tu fuiſti infans in baptiſmo; quia Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt. Coram iſtis igitur filijs Iſrael, qui aderant illo in tempore, cum tibi fidei ſacramenta tradebantur, videntibus faciem Dei, IESVS in corde tuo Deuteronomium ſcripſit.*

De quinto, *Ego ſic video, duas eſſe ſpecies eorum, qui per fidem feſtinant & properant ad ſalutem. Vnam eorum, qui promiſſionum cœleſtium cupiditate ſuccenſi, ſummo ſtudio, diligentiáq; nituntur, ne vna ſaltem minima eos beatitudo prætereat, habentes deſiderium non ſolum benedictionis capiendæ, & effici in parte ſortis ſanctorum, ſed etiam adſiſtere in conſpectu Dei, & ſemper eſſe cum Domino. Alij vero ſunt, qui & ipſi tendunt ad ſalutem, ſed non tam amore benedictionum vel promiſſionum ipſarum, quam hoc magis habentes in proſpectu, & dicentes, ſufficit mihi non ire in gehennam, ſufficit mihi non mitti in ignem æternum, ſufficit non expelli in tenebras exteriores. Cùm ergò in ſingulis quibuſq; fidelium talis ſit propoſiti varietas, hoc mihi deſignari videtur in hoc loco, quod dimidij illi, qui iuxta montem Garizin incedunt, illum qui ad benedictiones electus eſt; iſtos ſingulariter indicent, qui non metu pœnæ, ſed benedictionum & repromiſſionum deſiderio veniunt ad ſalutem. Illi verò dimidij, qui iuxta montem Gebal incedunt, in quo maledictiones prolatæ ſunt; iſtos alios indicent, qui malorum metu & ſuppliciorum timore complentes, quæ in lege ſcripta ſunt, perueniunt ad ſalutem. Hic iam DEI ſolius eſt, noſſe ex omnibus nobis filijs Iſrael, quis eſt, qui boni ipſius deſiderio ſuccenſus facit quod bonum eſt, quiue noſtrum metu gehennæ, & æterni ignis terrore tendit ad bonum, & ſtudet ac feſtinat implere, quæ ſcripta ſunt. Certum eſt enim nobiliores eſſe illos, qui boni ipſius deſiderio, & benedictionum amore, quod bonum eſt agunt, quàm illos, qui pro mali metu bonum ſectantur. Solus ergò IESVS eſt, qui poteſt ex omni populo huiuſcemodi mentes animoſq; diſcerne-*

diſcernere,& alios quidem ſtatuere in montem Garizin ad benedictiones, alios verò ſtatuere in montem Gebal ad maledictiones, non vt maledictiones accipiant, ſed vt intuentes preſcriptas maledictiones,& pœnas peccatoribus conſtitutas, incurrere caueant eas.

De ſexto, *Legit nobis* IESVS *legem, non nobis legis reuelat arcana. Non enim nos, qui de Eccleſia Catholica ſumus, ſpernimus legem Moſei, ſed ſuſcipimus eam, ſi tamen* IESVS *eam nobis legerit, ſic enim rectè poterimus intelligere legem, ſi eam nobis legat* IESVS, *vt ipſo legente nos ſenſum eius, & intelligentiam capiamus.*

De ſeptimo, *Etiam nunc, vel cum ſcripturæ in Eccleſia leguntur, vel cum ſermo explanationis profertur ad populum, ſcripturæ auctoritatem ſequentes dicimus. Videte ne legantur quidem ab* IESV *verba legis, ſed quamplurimis non legantur: quia* IESVS *illis legit legem, qui aures habuerint audiendi.*

De octauo, *Primo* ſingillatim poſſint accipi *mulieres paruuli proſelyti:* deinde ſimul ſic: *ſi ſimul omnis accipiatur Eccleſia, viri quidem intelliguntur illi, qui in omnibus perfecti ſtare norũt armati aduerſus aſtutias diaboli: mulieres verò illi, qui nondum ex ſemetipſis, quæ vtilia ſunt gerunt, ſed imitando meliores & eorum exempla ſectando. Ex quibus & caput habere dicuntur. Caput enim mulieris vir. Infantes verò erunt, qui fide nuper ſuſcepta, lacte Euangelico nutriuntur. Proſelyti autem catechumeni videbuntur, vel ij, qui iam ſociare fidelibus ſtudent. De quibus ſingulis ſimilia etiam Ioannes ſentiens in Epiſtola ſua ſcribit, & ſingulis quibuſq; ætatibus propria quæq; geſta decernit. Verumtamen* IESV *vobis recitante legem, & reuelante cordibus noſtris intelligentiam ſpiritalem, neq; proſelyti, id eſt, catechumeni, diutius catechumeni maneatis, ſed feſtinate ad percipiendam gratiam* DEI, *vt & vos in Eccleſia filiorum Iſrael annumeremini: & vos infantes nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem eſtote perfecti.*

CAPVT IX.

Bellum III. Gabaoniticum.

1\. QVibus auditis, cuncti reges trans Iordanem, qui verſabantur in montanis & campeſtribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoq; qui habitabant iuxta Libanum, Hetthæus & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Heuæus, & Iebuſæus, 2. cõgregati ſunt pariter, vt pugnarent contra Ioſue & Iſrael vno animo, eademq; ſententia. 3. At hi, qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta, quæ fecerat Ioſue, Iericho & Hai, 4. & callidè cogitantes tulerunt ſibi cibaria, ſaccos veteres aſinis imponentes, & vtres vinarios ſciſſos atque conſutos, 5. calceamentaque perantiqua, quæ ad indicium vetuſtatis pittacijs conſuta erant, induti veteribus veſtimentis: panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, & in fruſta comminuti: 6. perrexeruntq; ad Ioſue, qui tunc morabatur in caſtris Galgalæ, & dixerunt ei, atque ſimul omni Iſraeli: De terra longinqua venimus, pacem vobiſcum facere cupientes. Reſponderuntque

viri Iſrael ad eos, atq; dixerunt: 7. Ne forte in terra, quæ nobis
ſorte debetur, habitetis, & non poſſimus fœdus inire vobiſcum.
8. At illi ad Ioſue, Serui, inquiunt, tui ſumus. Quibus Ioſue ait: Qui nam eſtis vos? & vnde veniſtis? 9. Reſponderunt:
De terra longinqua valde venerunt ſerui tui in nomine Domini Dei tui. Audiuimus enim famam potentiæ eius,
cuncta quæ fecit in Ægypto, 10. & duobus regibus Amorrhæorum, qui fuerunt trans Iordanem, Sehon regi Heſebon
& Og regi Baſan, qui erat in Aſtaroth: 11. dixeruntque nobis ſeniores, & omnes habitatores terræ noſtræ: Tollite in
manibus cibaria ob longiſſimam viam, & occurrite eis, & dicite: Serui veſtri ſumus, fœdus inite nobiſcum. 12. En,
panes quando egreſſi ſumus de domibus noſtris, vt veniremus ad vos, calidos ſumpſimus, nunc ſicci facti ſunt, & vetuſtate
nimia comminuti. 13. vtres vini nouos impleuimus, nunc
rupti ſunt & ſoluti. veſtes & calceamenta, quibus induimur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viæ
trita ſunt, & penè conſumpta. 14. Suſceperunt igitur de cibarijs eorum, & os Domini non interrogauerunt. 15. Fecit-
que Ioſue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus eſt, quòd non occiderentur: principes quoque multitudinis iurauerunt eis.
16. Poſt dies autem tres initi fœderis, audierunt
quòd in vicino habitarent, & inter eos futuri eſſent. 17. Moueruntque caſtra filij Iſrael, & venerunt in ciuitates eorum
die tertio, quarum hæc vocabula ſunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarim. 18. Et non percuſſerunt eos, eo
quod iuraſſent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Iſrael. Murmurauit itaque omne vulgus contra principes.
19. Qui reſponderunt eis: Iurauimus illis in nomine
Domini Dei Iſrael, & idcirco non poſſumus eos contingere.
20. Sed hoc faciemus eis; Reſeruentur quidem vt viuant, ne
contra nos ira Domini concitetur, ſi peierauerimus: 21. ſed ſic
viuant, vt in vſus vniuerſæ multitudinis ligna cædant, aquaſque comportent. Quibus hæc loquentibus:
22. vocauit
Gabaonitas Ioſue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluiſtis, vt diceretis: Procul valde habitamus à vobis, cùm in
medio noſtri ſitis? 23. Itaque ſub maledictione eritis, & non
deficiet de ſtirpe veſtra ligna cædens, aquaſque comportans
in do-

in domum Dei mei. 24. Qui reſponderunt: Nunciatum eſt nobis ſeruis tuis, quod promiſiſſet Dominus Deus tuus Moyſi ſeruo ſuo, vt traderet vobis omnem Terram, & diſperderet cunctos habitatores eius. Timuimus igitur valde, & prouidimus animabus noſtris, veſtro terrore compulſi, & hoc conſilium iniuimus. 25. Nunc autem in manu tua ſumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac nobis. 26. Fecit ergò Ioſue vt dixerat, & liberauit eos de manu filiorum Iſrael, vt non occiderentur. 27. Decreuitq; in illo die eos eſſe in miniſterio cuncti populi, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes, vſq; in præſens tempus, in loco, quem Dominus elegiſſet.

COMMENTARIVS.

P*Oſſet duplex conſtitui bellum Gabaoniticum: vnum Iſraelitarum* contra *ipſos* Gabaonitas: *alterum eorundem* pro ipſis. *De priori ſermo hic, de poſteriori quod &* Adoniſedechianum *vocabitur; capite ſequenti. Et prius quidem non armis, neq; manu & ſanguine geſtum eſt, ſed ab ipſis, contra quos gerendum fuiſſet; aſtu quodam occupatum, auerſum & impeditum. Sunt autem capitis partes duæ. In priore generalis Regum plurium ad bellum contra Iſraelitas præparatio traditur v. 1. & 2. In poſteriore Gabaonitici belli, prout iam indicaui; occupatio & auerſio. quæ* geſta *veluti* ſeptem *continet.*

I. *Eſt, Gabaonitarum trepidatio ac metus v. 3.*

II. *Eorundem ad impetrandam pacem callidum conſilium v. 4. & ſequentibus.*

III. *Fœdus cum ijs incautè ab Iſraelitis percuſſum v. 14.*

IV. *Doli totius deprehenſio, v. 16. 17. 18.*

V. *Iſraelitici vulgi ob eam fœderis percuſſionem murmuratio v. 19.*

VI. *Murmurationis compoſitio, ac ſedatio v. 19. 20. 21.*

VII. *Punitio Gabaonitarum ipſorum v. 22. vſq; ad capitis finem. In priore autem parte notandum,* dupliciter *deſcribi Reges illos, qui contra Iſraelem bellum pararant.*

Primò, *A locis, in quibus habitabant, quæ Chananæa terra loca quadruplicia.* 1. *Montana.* 2. *Plana ſeu campeſtria.* 3. *Maritima, quæ ad magni ſcilicet maris, id eſt, mediterranei littus*

ſunt. 4. *Quæ è regione Libani, ſeu iuxta Libanum ſunt, de quibus ſuprà cap.* 1. *& c.* 5. *in Commentario.* Deinde, *deſcribuntur populorum ſex nominibus. Sunt enim.* 1. *Hethai, Græcè* χετταῖοι. 2. *Amorrhæi.* 3. *Chananæi.* 4. *Pherizæi.* 5. *Heuæi, Græcè* εὐαῖοι. 6. *Iebuſæi.* Septimus *erat in Chanaan populus Gergeſæorum, vt ſuprà patuit cap.* 3. *verſ.* 10. *& Geneſ.* 15. *Deut.* 7. *hoc tamen loco & interdum alibi omiſſus, quia exiguus, prout ait q.* 3. *Abulenſis. Eum tamen antè Iebuſæos enunciarunt hic ſexto loco ſeptuaginta. Pulchrè autem de loco iſto homilia* 9. *Origenes:* Hiſtoria, *inquit*, rerum geſtarum manifeſta eſt, nec explanatione indiget, quod euidenter expletum eſt: ex ijs tamen, quæ geſta ſunt, viſibilibus, noſtri Domini IESV Saluatoris bella ac triumphos quos egerit, contemplemur, quamuis etiam in ipſo hæc viſibiliter cernamus expleta. Conuenerunt enim Reges terræ, ſenatus, populuſq́;, & Principes Romani, vt expugnarent nomen IESV, & Iſrael ſimul. Decreuerunt enim legibus ſuis, vt non ſint Chriſtiani. Omnis ciuitas, omnis ordo, Chriſtianorum nomen impugnat. Sed ſicut tunc omnes illi Reges conuenientes contra IESVM, nihil facere potuerunt, ita vel principes, vel poteſtates iſtæ contrariæ, vt non Chriſtianorum genus latiùs ac profuſiùs propagetur, obtinere non valebunt. Scriptum namq́; eſt, quia quanto magis eos humiliabant, tanto magis plures fiebant, & inualeſcebant valdè. Confidimus autem, quia non ſolùm non nos poterunt obtinere viſibiles inimici, & aduerſarij noſtri, verum etiam velociter, IESV Domino noſtro vincente, contereretur Satanas ſub pedibus ſeruorum eius. Illo etenim duce ſemper vincent milites ſui, ita vt nos dicamus, ſicut in Eſdra ſcriptum eſt, Quia à te Domine eſt victoria, & ego ſeruus tuus, benedictus es Deus veritatis. Quem ſemper & nos inuocemus, vt det nobis victoriam in CHRISTO IESV Domino noſtro, cui eſt gloria & imperium. AMEN.

QVÆSTIO I.

Quæ vrbs Gabaon, & vbi?

G*ibhon* Nouatoribus hodie dici ſolet, qui hodierna Hebræorum puncta, quàm 70. Interpretes, Latinumq́; textum, & explanatores cum receptiſſimo vſu omnes, mirantur magis. Beniamin Tudelenſis ſuo ait æuo dictam *Garaan Dauid*, forte *Gabaan*; & eam diſtinctam à Gabaa Saulis, de qua 1. Reg. 11. 4. cap. 13. &

cap,13. & 23. & 26. Deſcribitur autem infrà cap.10. verſ.2. ſic: *Vrbs magna erat Gabaon, & vna ciuitatum regalium: & maior opido Hai, omnesq; bellatores eius fortiſſimi.* Er his verbis monſtrantur de vrbe hac quatuot. *Primò*, Eius quantitas, quòd *magna*. *Secundò*, Dignitas, quòd *vna ciuitatum regalium*. In Hebræo autem non *vna*, ſed *ſicut vna regalium vrbium*: ita vt, ob magnitudinem & præſtantiam, videatur talibus regijs vrbibus aſſimilis potius, quàm vna ex ijs, quæ Regem haberent, fuiſſe. Licet enim cap. 10. ei Regem fuiſſe aſſerat Abulenſis; nihil tamen hic vnquam de Gabaonitico Rege vllo, neque in legatorum miſſione, neque in fœdere, neque in bello, quod cap. 10. ſecutum. Et ſic in Græcis ὡσεὶ μία τῶν μητροπόλεων, id eſt, *quaſi vna metropoleon*. Ideoq; aut excidit in noſtro rextu particula iſtiuſmodi, *quaſi, velut*, aut accepit Interpres particulam iſtam, non vt minueret, ſed vt aſſereret. Prout alibi verbi c. Ioan.1. *quaſi vnigenitus*: aut potius *vna regalium ciuitatum*, dicta eſt, ob ſimilitudinem. ſicut ſi diceretur homo quiſpiam eloquens, & ſapiens *vnus veterum Oratorum ac Philoſophorum*, ſicq; idem ſemper ſenſus. *Tertiò*, Comparatio cum Haienſi vrbe, quæ, initio, moleſtiæ luctusq; tantum, poſtea verò gaudij ſpoliorumq; tantum dederat: quòd *ea maior*. *Quartò*, Ciuium eius ac incolarum virtus ac robur, quòd non eorum aliqui pauci, ſed *omnes viri fortiſſimi*. Licet enim ſuperlatiuus in Græco nullus, & per poſitiuum vertant 70. πάντες οἱ ἄνδρες αὐτῆς ἰσχυροὶ: Hebræi tamen *gibborim* rectè vertunt *fortiſſimi*, quia vim quandam, & exuperantiam roboris Hebræum *gibbor* importat. ſicq; vocatur Nemrod. Geneſ.10.v.8.& 9. Goliath Gigas, Reg.17. ſic Deus Pſ. 23.v.8. In.32.verſ.18. ſæpè tamen alibi vertuntur *fortes* ac *potentes* 2.Reg.1.v.19.c.17.v.7.c.23 8. 2. Paral.32.v.3. Eccleſ.9. v.11. Iud. 5.v.14. alibi.

Eadem vrbs reſpectu Hierichuntis, & Hai, occidentalis eſt, reſpectu Hieroſolymorum, Borealis, & ab his diſtare ipſam 50. ſtadijs, ait Ioſephus lib.2.captiuitatis cap.22. in Græco cap.57. id eſt, Italicis miliatibus 6. & ½; noſtratibus Germanicis non totis duobus: leucis verò vt in itinerario ſuo ait Beniamin, tribus. ἔγγιστα τοῖς ἱεροσολύμοις, ait lib.5. Ioſephus.

In editiore loco extitiſſe, nomen ab altitudine petitum argumento eſt, & Adrichomius ex Burchardo dicens, *in Silo monte ſitam* fuiſſe.

Incola ipſius erant è gentium ante numeratarum, quinta, *Heuai* ſcilicet, vt infrà cap.11.verſ.19. eſt. Si tamen Amorrhæorum nomen generatim, vt alibi dixi fieri; ſumatur; *Amorrhæi* vocantur Gabaonitæ 2. Reg. 21. verſ. 2. Hanc verò Gabaonem & alteram ita breuiter depingit lib. de locis Hebraicis D. Hieronymus: *Gabaon, vnde Gabaonita ſupplices venerunt ad Ieſum; erat olim Metropolis ciuitas, & regalis Heuæorum, ceciditq; in ſortem tribus Beniamin: & nunc oſtenditur villa eodem nomine in quarto milliario Bethelis contra Orientalem plagam, iuxta Rama, & Rennon, vbi Salomon, hoſtijs immolatis, diuinum meruit oraculum. Fuit autem & ipſa ſeparata Leuitis.* De Gabaonis aquis, prælioq; ad eos olim commiſſo narrat c.41. verſ.12. Hieremias Propheta.

QVÆSTIO II.

Quænam Heuæorum vrbes aliæ, Gabaoni iunctæ?

NVmerantur hoc ipſo capite v.17. vrbes Heuæorum aliæ tres, Gabaoni, non viciniâ tantùm, ſed ſocietate atque concordia etiam iunctæ. 1. *Cephira* κεφιρὰ in 70. κεφηρὰ in Ioſepho. 2. *Beroth* βηρώτ, à Ioſepho prætermiſſa. 3. *Cariathiarim*, id eſt, *ſyluarum vrbs*, Holtzſtatt / in 70. πόλεις (fortè πόλις) ἰαρείν. Eius ciues ab Ioſepho καθιερηνῖται dicti. Has verò Gabaoni ſubditas fuiſſe, ait Adrichomius, eſtq; veriſimile. *Primò*, Quia erat, vt quæſt.1. dicebam; regalium vrbium inſtar, Gabaon. *Secundò*, Solent ferè maiores præeſſe minoribus eiuſdem

gentis vrbibus. *Tertiò*, Quia textus innuit v.17. dum ait: *venerunt in ciuitates eorum*, Gabaonitarum ſcilicet & in Hebræo additur: *ciuitates eorum ſunt Gabaon, Cephirah, & Bereoth. & Ciriathieharim.* quæ poſtrema alibi vocatur *Cariath baal* & *Baelah* 1. Paralip. 13. Ieremiæ 26. 20. à *Bethſemes* non procul, 1. Reg. 6. verſu vltimo, & 7. verſ. 1. Arias Montanus, *videntur*, ait, *illis Chananaorum vrbibus varijs de cauſis nomina olim indita, in quibus, primas partes obtinent loci ſitus, natura & ingenium, atq; commoda & incommoda ex vicinis adiunctiſq; rebus notata: Hoc verò pacto Gabaon Cananaeum vocabulum. Latine culmen, Hiſpanicè cumbre dici poteſt. Chaphirah, ſiue, vt illa lingua, Hachephirah cum ſingulari nota, appellatur Leuncula Hiſpanicè la leoncilla. Beeroth, putei, Pozos Hiſpanicè. Cariath iegarim, vrbs ſaltuum, Italicè citta la boſchi.* *Quartò*, D. Hieronymus lib. de locis Hebraicis: *Iarim*, ait, *ciuitas Gabaonitarum.* Harum igitur ciuitatum vna omnium mens fuit de Iſraelitarum amoliendo inſtante bello.

QVÆSTIO III.

Gabaonitarum, ad Iſraelitarum abs ſe auertendum bellum, aſtus quis?

COgitarunt Gabaonitę Iſraelitas eo adducere, vt ſibi per ipſos viuere, ſuaſq; fieri ſi poſſet; vrbes, fortunas ac libertatem retinere liceret. Quia verò videbant aperta id ratione non impetrandum, cum extremam Chananæis omnibus perniciem inferre ſtatuerent, req; ipſa Hierichuntinis & Haienſibus iam intuliſſent Iſraelitæ, ad fraudes ac dolos conuerſi ſunt: nimirum legatos vt mitterent, qui è longinqua ſe terra venire ſimularēt, pacemq; ac fœdus admiratione virtutis, & operum, quæ ipſi & per ipſos, eorum Deus feciſſet, poſcerent. Exiſtimarunt enim ijs, qui extra Chananææ limites agerent, periculi nihil eſſe, ijſq; facile, pacem ac fœdus annuendum. Quia verò in Hebraicis, Græcis, ac in Latinis nonnullis eſt particula *etiam* v. 4. ſic: *fecerunt etiā ipſi in aſtutia:* ſeu, *& callidè cogitarunt:* quærit Raſchi; ad quid referatur illud *etiam?* Reſpondet, referri ad veterem filiorum Iacob, contra Sichemitas Gabaonitarum Gentiles, fraudē Gen. 34. Radak verò vel ad Hierichuntinorum muros, Haienſiumq; vires, vt quemadmodum his contra Iudæos illi eſſent vſi: ſic ipſi calliditate: vel ad Iſraelitarum contra eoſdem fraudem, qua illos viciſſent, vt eadem victores ipſos iam vincerent ac deciperent. Sed dicendum breuiter. *Primò*, Hebraicam illam particulam ſæpe redundare *Secundò*, Ad cōſilia referri cæterorum Chananæorum, vt quemadmodum ad bellum ac furorem conſilia illi aperta captarent: ſic ipſi ad pacem occulta & verſuta. Totus verò in eo eorum dolus & aſtus fuit, vt Iſraelitis perſuaderent, ſe ab illis procul eſſe: Chananææ non includi terminis: in remotiore quapiam regione verſari. Ad hoc autem fictis ac ſimulatis *duplicibus* vſi ſunt *ſignis*. quorum alia *in rebus*, *in verbis* alia poſita. *Res* fuere triplices.

Prima, *viaticum*. Nam finxerunt id longo itineris longi tempore vetulum iam eſſe ac euanidum. Hoc enim ſignificat v. 4. in *hithpael* Hebrę um à *tſud*, vt explicat Chaldæus, & Latinus dum vertit: *tulerunt ſibi cibaria.* & 70. in quibus ἐπεσιτίσαντο, & confirmatur quia v. 11. eſt *tſedah*, ἐπισιτισμὸς, & v. 12. *hitſtaiadnu.* In hodiernis tamen Hebraicis Biblijs legitur v. 4. *legationem obierunt* aut *ſimularunt*: ab alio vocabulo *tſir* quod *legatum* ſignificat. Mendum aut varietas hæc oritur ex litterarum Hebræarum daleth & reſch ד & ר ſimilitudine. Viaticum autem hoc duplex recenſetur, panis & vinum. Illi v. 5. duri erant, & in fruſta cōminuti, duri quidem, quaſi ipſo itineris initio fuiſſent recentes & calidi, prout etiam affirmant Gabaonitę v. 12. & interim exaruiſſent, prout ait Hebraica vox *iabeſch* v. 5. ideoq; duri & in fruſtula, micaſq; reſoluti & comminuti eſſent, v. 12. Quemadmodum enim moderatus humor pani mollitudinem dat, eſtque quodam

veluti

veluti coagulum, quo ſibi totus cohæret, ita ſiccitas nimia duritiem affert, partiumq; omnium diſſolutionem, quam tamen longa etiam efficere potuit agitatio. Hoc idem poſterius tamen de panibus in fruſta comminutis, explicant alij modis adhuc duobus. *vno*, vt fuerint panes aduſti, penituſq; magno ſolis æſtu torrefacti. Sic Paraphraſtes Chaldæus, Aquila, Symmachus, & Raſchi Hebræum *necudim* ducentes à *iacad*, quod eſt *vrere*. & ſic videtur Interpres noſter vertiſſe 3. Regum 14. verſ. 3. *cruſtulam. Altero*, vt fuerint panes mucidi, & varij coloris maculis, quaſi punctis, affecti. Nam *necudoth*, & *necadim* puncta ſunt. Ita Pagninus, Vatablus, Caietanus, Maſius, Abulenſis & forte 70. dum βεβρωμένους vocant. Radak verò expoſitiones omnes approbat, noſtram tamen Latinam præfert Ralbag.

Secundò. Res altera ſunt vaſa, nimirum ſacci, quibus panes, aliaq; itineri neceſſaria incluſa: & vtres, in quibus vinum erat. Vaſtata erant, & lacerata erant omnia v. 4. & 13. varieq; refecta & religata, v. 4.

Tertiò, Veſtes & calceamenta, quæ vetuſta, attrita, & pittaciis conſuta v. 5. Pittaciũ apud Celſum lib. 3. c. 10. panniculus eſt, qui vnguento, vel medicamento alio illitus, fronti vel membro cuipiam alligari ſolet: generatimq; pro fruſtulis accipitur, vt hic pro corij particulis variis quibus quaſi maculoſi erãt calcei. Atque his, vt dixi, rebus iter ſignificatum volebant longinquum, terramq; ſuam ab Chananæa valde diſtiram. Priores autem res aſinis impoſuerant prout habet v. 4. Latinus, Hebræus, & Chaldæus textus; non autem ſuis ipſorum humeris, vt aiunt 70. vel potius mendoſi eorum codices, qui ἐπὶ τῶν ὤμων pro ἐπὶ τῶν ὄνων habent. Neq; poteſt prior illa lectio vel ex D. Chryſoſtomo in Pſ. 14. vel Ioſepho probari, vt fit ab Annotationibus 70. Nam iſte prorſus tacet: illa tantum βαστάζοντας ait. ſed neq; ὄνους neq; ὤμους addit. Et quidquid de hiſce ſit auctoribus, *aſinos* hic potius quàm *humeros* legendos docuit iam olim S. Auguſt. q. 12. Vides porro veterem hic ſimplicitatem, quam in victu ſuo ferendo adhibebant viatores, vt expoſui Tob. 6. q. 3. *Poſtea verò diuerſoria*, inquit S. Chryſoſt. homil. 2. de verbis Iſaiæ ſub finem, *cauponæq; vbiq; per vias excogitatæ ſunt, vt iumenta ſimul cum viatoribus ab labore ac moleſtia refocillarentur*, de quibus etiam Oecumenius & Theophylactus in Act. c. 28 Rhodiginus lib. 8. c. 30. Hodiè tamen in Græcia diuerſoriorum publicorum nihil eſt, ſed apud priuatos vel fauore vel pecunia conquirendum hoſpitium, vt ait Epiſt. 4. illuſtriſſimus Dux Olikenſis.

QVÆSTIO IV.

Quid, quomodo, quáue lingua Gabaonitarum legati Iſraelitis loquuti?

PRimò, Falſis rerum ſignis falſa iunxerunt Gabaonitarum legati verba, itineris ſui prolixitatem, rerumq; ſuarum inueterationem & abſumptionem narrantes v. 6. 9. & 11. ſed falſis vera quædam de Iſraelitarum victoriis admiſcuerũt v. 9. ac 10. & fœdus rogarunt v. 6. vbi Hebraicè, quemadmodum & v. 11. eſt, *fœdus inite*, ſeu *ferite nobiſcum*. Pro *Rege Heſebon* v. 10. ponunt 70. *Regem Amorrhæorum*, & poſt Aſtaroth adiungunt ἐδραΐν. Vrbes autem erant ambæ tranſiordaninæ, quarum prior dicitur *Aſtaroth Carnaim* Numer. 32. Poſterior *Edrai* Num. 21. 33. Deuter. 3. 1. & cap. 31. ac 10. *Longiſſimam viam* verbis ac ſignis omnibus innuunt ijdem legati: hic tamen ſuperlatiuus non eſt in Hebræo & Græco verſu 11. ſed tantùm verſ. 13. quoad ſenſum. *Secundò*, Modus autem in iſtis dicendis fuit aſtutia, quæ ad perſuadendum eſſet aptiſſima; multiplici conditus. *Prima*, Quia coram pio Imperatore, Deiq; honoris, & gloriæ amantiſſimo magnæque pietatis principibus viris aiunt v. 9. ſe *in nomine Domini* venire, ſiue, *ad nomen eius*.

de quo

de quo infrà, *Altera.* Referunt Iſraelitarum victorias, eas Deo ipſi penitus tribuendo verſ. 9. & 10. *Tertia,* Demiſiſſimè ſemper de ſeipſis, & magnificentiſſime de Iſraelitis loquuntur, *Dominos* eos ſuos appellando. *Quarta,* Reticent victorias contra Hierichuntem, & Hai. quia cùm eſſent hæ recentiſſimæ, ſi earum vllam inieciſſent mentionem, viſi fuiſſent non è longinqua terra, vti volebant videri, veniſſe, niſi ſi forte dixiſſent eas non ſuis ciuibus, & optimatibus, à quibus miſſi eſſent; auditas, ſed ſibi tantùm, in ipſo itinere, ſuperioribus diebus. Sed quia legationem obibant, & ſuorum publico nomine loquebantur, rectè recentiſſimas iſtas Iſraelitarum lauros tacuerunt, & eas, ne ſuo quidem proprio nomine tanquam auditas, attigerunt. Et in hoc ipſo maior adhuc vis & prudentia inerat. Si enim auditis, quæ trans Iordanem geſta erant, ſic erant Gabaonitæ commoti, & ad Iſraelitarum amicitiam ac fœdus excitati, quid factum eſſet, ſi de admirabili Iordanis tranſitu, de Hierichuntinorum murorum ruina, de Haienſi expugnatione ac incendio inaudire potuiſſent?

Tertiò, Quanam lingua cum Hebræis vſi ſint Gabaonitæ, diſputat qu. 12. & 13. Abulenſis. ſed reſpondendum, vt ſuprà cap. 2. quæſtion. 25. Quemadmodum enim cum exploratoribus, locuta eſt Raab, ſic iſti etiam cum Ioſue ac Iſraelitis aliis.

QVÆSTIO V.

An rerum, verborumq́ fraudem rectè adhibuerunt Gabaonitæ?

DE *rerum* ſimulatione ac dolo iam reſpondi c. 8. quæſt. 2. ſi quidem iuſtum ijs bellum fuit, vt opinatur quæſt. 15. Abulenſis, & à me ſuprà diſputatum quæſt. 3. de hiſce bellis, ante caput 6. De *verbis* autem, certum eſt eos eſſe mentitos: & tunc in quæſtionem venit; *An mendacio interdum aliquo circumuenire hoſtes liceat?* Reſpondet è Nouatoribus Albericus Gentilis lib. 2. de bello cap. 5. bifariam fieri poſſe, vt mendacio circumueniantur hoſtes. *Primò,* Iis non loquendo. *Secundò,* Iis loquendo: & hoc rurſum bifariam. vel enim abſque promiſſione, contractúue vllo illis loquimur, vel cum promiſſione, & in contractu. Licere igitur mendacio imponere hoſtibus, omni modo, extra contractum: in contractu autem nunquam. ſed.

Primò, D. Auguſtini lib. *de mendacio,* & *contra mendacium,* certiſſima & receptiſſima ſententia eſt, quam & D. Thomas 22. quæſt. 40. artic. 3. proponit; nullum mendacij genus licitum eſſe. Ideoque ſiue noſtris, ſiue hoſtibus: & ſiue contrahendo, ſiue non contrahendo loquamur; omne omnino remouendum ſemper mendacium. Obiicit Nouator tria. *Primum,* Omnes Philoſophi, vt Plato, Xenophon, Lucianus, Iuriſconſulti, Medici, Rhetores, & Theologi D. Auguſtino vetuſtiores, prout de ijs ipſemet teſtatur quæſt. 68. Leuit. mendacium aliquando aliquod admitti poſſe cenſuerunt. *Secundum,* Inſidioſis factis licet hoſtes decipere, ſuprà cap. 8. quæſt. 2. Ergo & mendacijs. Nam & in ſimulatis operibus mendacium eſt, vt ait S. Thomas 22. quæſt. 111. art. 1. D. Ambroſius, Ariſtoteles tractatu de veracitate, Archidamus apud Stobæum ſermon 62. & Clementem Alexand. lib. 3. Pædag. c. 3. cùm de eo, qui canus ne videretur, capillos tingebat, exclamauit. *Quid diceret verè is, qui mendacium etiam in capite habet?* Concludit igitur ſic: *Dauidis mendacium dici poterit, qui inſanum aliquando egit. Tertium,* Colligit eorum, qui mentiti videntur, exempla, Eliſæi 4. Reg. 6. Raab ſuprà cap. 2.

Ad primum, Nego de Theologis omnibus. Nam neque Prophetæ, neque Apoſtoli, neq; tam multi alij mendacium conceſſerunt vllum. De Philoſophis & ſimili-

& ſimilibus, mirum non eſt eos hic erraſſe, qui in maioribus errarunt. & ſic, qui eos ſecuti ſunt Chriſtiani, vt Origenes, alij vide Molanum lib. 1. de fide hæret. ſeruanda c. 5. *Ad ſecundum*, Nego conſequentiam, quia verba ex natura ſua referuntur ad animi ſenſa indicanda: facta verò non, ſed per accidens tantùm: ſicq; mendacium in ijs aliquod, impropriè tamen, & per accidens eſt. *Ad tertium*, De ſingulis, ſuo loco dictum, aut dicendum.

Secundò, Etiamſi mendacio circumuenire hoſtes liceret, non tamen omnibus liceret, ſed iis tantùm, quorum iuſtum eſſet bellum, vt ſuprà de inſidiis expoſitum c. 8. q. 2.

Tertiò, Ab omnibus cum hoſte contractibus omninò abeſſe deber omne mendacium, verborumq; dolus, idq; non male tradit idem ibidem Iuriſconſultus. & c. 4. *Pericles igitur improbus* (Front. 4. c.) *qui pactus, futuros hoſtes incolumes, ſi ferrum deponerent, eoſdem necat, quòd in ſagis fibulas ferreas retinuiſſent. Eſt hic ferri nomen de armis. Ferro, non auro, vitam cernamus vtriq;*, inquit, *Pyrrhus apud Ennium.* (Thucyd. lib. 2.) *Plataenſes improbi, qui pacti reddere captiuos, necatos hos reddunt. Quaſi cadauera eſſent captiui, & mortuus homo eſſet homo. Improbus* Alexander, *qui incolumem ex vrbe deceſſum annuit defenſoribus, ſed progreſſos aliquantulum via, interimi iubet. Quod bellicis Alexandri geſtis illuibilis labes adhæſit, vt ſcribunt. Et quidem merito, ſi hoc tantùm quæritur, an pactum ſi ſit, vt tuto exire vrbem illi potuerint, capi ſic, & interfici potuerint, poſtquam exiſſent. Neque enim quiſquam eſt, qui ita paciſci velit: & neque quidquam eſt, cur velit. Qui capitur in templo, eſt dimittendus, & ita dimittendus, vt difficilis eius ſit perſecutio. Quod ius optimum hic eſt: niſi quid aliter conuentum eſt. Dercyllidas, Thibron, Paches improbi, qui polliciti obſeſſis, ſi ad ſe veniſſent, reditum in obſeſſam vrbem, minitantur mox mortem venientibus, niſi dedidiſſent vrbem: & itaque in deditam reditum conceſſere. Non hæc dedita illa nunc vrbs, in quam reditum paciſcebantur. Improbi Samnites, qui cum hoſtibus pacti de lapide tollendo per vniuerſum muri ambitum, ſic tollunt à parte infima: & ita murum tollunt vniuerſum. At ſi lapis de muro tolli debuit, murus vtique tolli non debuit. Campani improbi, qui dimidiam armorum partem relinquere hoſtibus habebant: arma autem omnia diſſecuerunt, & diſſectorum partem dimidiam reliquerunt. Et improbus ille pariter Romanus, qui naues ſecuit Antiocho omnes, quod dimidium nauium ex fœdere tradere Rex deberet. Et præſtigiator improbus hic Valerio dicitur. Eſt enim non hæc diuiſio, ſed omnium corruptio. Vt belle Caſcelius apud Macrobium libro ſecundo, Saturnal. capite ſexto. Nauem ſi diuidis, nec tu, nec ſocius habebitis. Et Interpretes in facto ridiculo eius, qui ſic idem emerat dimidiam ficuum partem, atque medios ſingulos volebat (Iaſon & Alciatus L. 12. 13. ſi certum petatur.) Et Labeo & Sabinus, quod ſi veſtimentum ſciſſum reddatur, vel res corrupta reddita ſit, res abeſſe videatur, quæ & Decius, & Vlpianus, & Paulus probant (L. 13. 14. de Verb. S.) Romani rurſus improbi, qui ſpondentes liberam fore Carthaginem, ad ciues verbum tranſtulere ſponſionis, quibus ciuitas conſtaret, non mœnibus & ædificiis, quæ dirui iubebant (Appian. Punic.) Etſi enim ea ſit differentia vrbis & ciuitatis, quod vrbs ædificia, ciuitas incolæ ſint, tamen eſt interpretatio omnis ſiniſtra, & extranea, quæ non conſonat auribus vulgi, vt hæc ſubtilior, & neglecta paſſim non conſonat differentia. Etiam nec ciuitas libera relinquitur, quæ iubetur aliò migrare. Nihil abeſt à captiuitate iuſſio de migrando ſuis ſedibus. Nec ciuitas ſine vrbe, ædificiis & mœnibus eſt, in quibus multa ciuitatis ratio eſt. Sanè autem in pluribus eius tertij belli Punici, vix tueri Romanos poſſis. Improbi & in ſecundo illi milites Romani, qui capti ab Annibale, & ſic dimiſſi, vt, ſi ſenatus captiuos non permutaret, ipſi ad Annibalem redirent: & ſolutos ſe religione dicebant, quod cùm egreſſi ab Annibale eſſent, commentitio conſilio regreſſi eodem die, & itaque impleto iureiurando de redeundo iam nulla obſtricti conditione abiiſſent. Hæc iſtorum fraudulenta calliditas

tam eſſe

tam eſſe turpis æſtimata eſt, vt nullis non conuicijs, decretis, notis proſciſſa fuerit. Et Cicero hoc de facto, ſemper in fide quid ſenſeris, non quid dixeris cogitandum (Gell. 8. cap. 18. Cic. 1. 3. de offic.) Et generaliter Theologi de iureiurando, Quacunq; arte verborum quiſq; iuret, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, ità hoc accipit, ſicut ille, cui iuratur, intelligit, &c. (cap. 9. 22. quæſt. 5.) Eadem his militibus fraus, & multò tamen immanior fuit Othonis Epiſcopi Moguntini: quam alij narrant, & notant (Sabell. 12. Enn. 8. Alc. de ſi. cę. cap. 17. libr. 4. rerum Moguntiacarum Archiepiſc. 10. vbi non Otho, *ſed* Hatto *ſcribitur correctius) Improbus Agnon, Cleomenes, & Thraces improbi, qui in dies aliquot cum eſſent inducias pacti, nocte interim aliqua aliquid egerunt hoſtile; quaſi nox non contineretur appellatione diei, etſi non de die vno, ſed de pluribus dictum eſt. Et quando id quod agitur, non in luce modò, ſed & in tenebris tractatur, ſed & prouerbio notatum commentum hoc Thracium. Etiam & Phœnicum pacta de inſidioſis dictum tradunt: quoniam cùm in Libyam appuliſſent, & ab incolis loci impetraſſent, vt poſſent illic eſſe noctem & diem, abire poſtea nunquam voluerunt, quaſi hoc pacto tuti, quod idem ſignificaret, ac ſi conuentum eſſet, vt manerent donec dies, & nox eſſet in perpetuum. Et forte lingua Phœnica, item Libyca propiùs iuuat hanc fraudem (imò abſq;* FORTE *quia* HAD IOM *vel* LAILA *poteſt ſignificare vtramq;) qua manifeſtior, & impudentior detegitur in Latina. Sic & alia ſupradicta Græcorum, Opicorum, Scytharum aliorum. Illi ijdem Phœnices commentum illud alterum de taurina pelle induxerunt, mercati ſolum* TAVRINO QVANTVM POSSENT CIRCVMDARE TERGO. *Et aliud commentum ijdem commenti alibi, apud Athenæum lib. 8. Sed & paribus artibus tum excepti à Græcis fuere. Nam Græci, qui eis debebant naues, tradunt has ſine clauis, remis, velis, veluti hæ eſſent naues. Inſidioſè: at contra inſidioſos. Improbi Locrenſes, qui amicitiam pacti perpetuam, dum terram illam calcarent, & capita illa humeris portarent: terram, quam calceis antea inieerunt, & capitibus alliorum, quæ clam appoſuerunt humeris, excuſſis, bellum mouerunt. Hæc futiliſſima commenta, quibus vti forſan poſſis, quemadmodum Numa, Brutus vſi perhibentur, ad immanitatem aliquam auertendam; ſed hic vti non poſſis. Improbus Ariandes, Perſæ improbi, qui itidem pacti amicitiam donec ſtaret illa terra, foſſam antea factam, & terra, cui inſiſtebant tectam, aperuerunt ſuppreſſa, infraq; depulſa terra, & ita ſe pactione liberatos venditabant, illa terra non ſtante. Et tale Peruſinorum commentum, improbatum Iuriſconſultiſq; Peruſinis: vt pax Papæ, & Peruſinis eſſet donec haberent in corpore de vite, quod vocabulum Italicè & vitas & vites ſignificat. Peruſini autem de vite ſibi intellexerunt: quam in ſinu occultam gerebant: & quam poſtea abiecerunt: & itaq; habere in corpore deſierunt: ac bellum cum Pontifice renouarunt: qui fidens fœderi, vbi vitam intellexerat, agebat iam ſecurus. Iſta ſunt commenta adeò putida, atq; putrida, vt in ipſis recenſendis; ac refutandis ego videri nimius queam.*

Quartò, minimum fuiſſe Gabaonitarum peccatum vult. quæſt. 15. Abulenſis, quia peccatum fuit officioſum ad vitam tuendam. *ideò*, ait, *quaſi nullius culpæ eſt.* At Iſraelitis niſi ſubſequutâ mulctâ occurſum eſſet, pernicioſum fuiſſet. Eos autem 1. Paralip. cap. 2. verſ. 22. ob mendacium hoc, vocari *viros cozeba*, ſeu *mendacij*, in Hebræo & Græco textu, cenſent Rabbini Thalmudici c. 5. in Bababathra fol. *91б.*

QVÆSTIO VI.

Quid ad Gabaonitarum legationem Iſraelitæ?

PRimò dixerunt *Gabaonitarum legatis*, ſiue, vt Hebræo, *eſt*, *Heuæo* Iſraelitæ, ſiue *horum aliquis* verſ. 7. *Ne fortè in terra, quæ forte nobis debetur habitetis, & non poſſimus fœdus inire vobiſcum. Secundò*, Iiſdem dixit Ioſue verſ. 8. *Quinam eſtis vos? aut vnde veniſtis. Tertiò*, v. 4. *Susceperunt Iſraelitæ de legatorum iſtorum cibarijs. Quartò, Et os Domini non interrogauerunt.* ibidem. *Quintò* verſ. 15. *fecit Ioſue cum eis pacem: & initio fœdere pollicitus eſt, vt non occiderentur. Sextò, Principes quoque*

multitu-

multitudinis iurauerunt eis. Primvm illud videtur in Hebræo eſſe clarius: *fortaſſe in medio mei tu habitas, & quomodo feriam tecum fœdus?* Tertivm verò videtur clariſſimum. Ideò enim de viatico ipſorum, id eſt, de pane videntur Iſraëlitæ ſumpſiſſe, vt viderent, num ſicut legati aiebant, eſſet ille tam aridus & in micas redactus, aut mucidus; tractarentq́; manibus, & dentibus etiam fortaſſis explorarent: Ita etiam Radak & R. Iſaias. Obſcurant verba hæc alij quadrupliciter. *Primò*, Inedia grauiſſima vrgente panem illum ab Iſraelitis voratum. Quid in beato iſto victoriarum curſu, ſpoliorumq́; ac frugum copia maxima ineptius? *Secundò*, Pro *ſumpſerunt* vertunt alij *didicerunt*, & hoc eius, quam dixi, explorationis effectum explicat. *Tertiò*, Chaldæus: *Aſſenſi*, ait, *ſunt Iſraelitæ inſidioſis Gabaonitarum dictis.* quaſi non à *tſid*, ſed à *tſadah*, id eſt, *inſidiari* veniret Hebræum nomen, quod Grammaticam vel paululum aſpicienti ſtatim diſplicet. *Quartò*, Sumptum deniq́; volunt ab Iſraelitis nonnulli Gabaonitarum panem, eo quod in fœderum ſanctionibus moris fuerit panem vnà libare ac eſſe: carnes item immolatitias, aut ſalem, aut vinum, aut ſimile quid, vt ex Curtio l. 8. Homero lib. 3. Iliad. ex Alexandro ab Alexandro lib. 5. cap. 3. perſpicuum. Ita Lyranus, & Arias Montanus dicens, hoc ab orientalibus omnibus, & à multis occidentalibus inſulis hodie obſeruari: ſeq́; in Hybernia expertum, maxima beneuolentiæ & amicitiæ ſymbola in pane diuidendo, vna eſitando, & cereuiſia bibenda poni. In 4. Cùm verè ac propriè os non habeat Deus, conſtat hic eo ſignificari diuinum oraculum, & quidem, vti fatentur, Abulenſis, Arias, Maſius, id quod per *Vrim* & *Thummim* fiebat de quo l. 1. c. 9. q. 23. & ſequentibus.

QVÆSTIO VII.

An veram vnius Dei religionem amplexi Gabaonitæ?

Inficiari videtur Maſius: & Abulenſis clarè quæſt. 20. ſed exiſtimo, cùm veniret iſta eorum legatio, fuiſſe ipſos paratos eandem cum Iſraelitis publicè amplecti ac profiteri religionem, multosq́; vera iam fide imbutos fuiſſe, quæ tamen in omnibus poſtea, partim Ioſuæ, Sacerdotum, aliorumq́; doctrinâ & exemplo, partim nouorum Dei miraculorum aſpectu & conſideratione; fuerit auctior & perfectior. *Primò*, Quia ante Iudæorum per Iordanem tranſitum, audierant (ſicuti & ſuprà cap. 2. verſ. 10. Raab) mirabilia Dei pro Iſraelitis opera. Eadem ergo ijs credendi fuit occaſio, quæ ipſi Raab. At illa in verum Deum iam tum crediderat, vt ſuprà, cap. 2. quæſt. 17. vidimus. Nunc verò acceſſerat mirifica Iordanis traiectio, & Hierichuntinorum mœnium ruina. Multo ergò magis Deum Iſraelitarum, verum Deum eſſe, in eumq́; credere ipſi potuerunt. Credidiſſe autem monſtrat eorum hæc profeſſio. verſ. 9. *Audiuimus famam potentiæ eius*, ſeu vt in Hebræo ſimplicius eſt; *audiuimus famam* vel *auditionem eius: cuncta quæ fecit in Aegypto*, & quæ ſequuntur. *Secundò*, Aiunt ijdem ipſi Ioſuæ, *Venerunt ſerui tui.* In nomine Domini Dei tvi. Quid eſt *in nomine Dei venire?* Et quid eos, qui olim erant idololatræ, venire *in nomine Dei*, non cuiuſcunque, ſed eius, *qui Ioſuæ Deus eſt*; qui eum toto cum populo diuitat: eum tot, tamq́; mirificis victorijs tuetur & auget? nonne eſt fateri ſe ab illo ad legationem iſtam excitatos? nonne eſt eius nomen & gloriam profiteri: Ioſephus clariùs hoc ipſum exprimit: Μαθόντες ἐκ θεοῦ χάριτος καὶ δωρεᾶς, id eſt, *cum ex Dei gratia, & dono didicerimus.* Et poſſet Hebræus etiam ita verti textus; *Venerunt ſerui tui ad nomen Domini Dei tui.* quaſi dicerent: *ad nomen & gloriam Domini Dei tui* profitendam. ad eum colendum & venerandum: ad eius religiones ac cæremonias ſuſcipiendas venimus nos ſerui tui. & nota pro

Domino in eodem textu Hebræo eſſe nomen illud ineffabile IEHOVAH. *Tertiò*, Ita ſentit S. Auguſtinus quæſt. 13. *Non importune*, ait, *vtiq́; credendi ſunt, etſi fallere homines pro ſua ſalute voluerunt, non tamen fallaciter Deum timuiſſe in populo eius.* Et quæſtion. 14. *Crediderunt Deo, quem audierant ſuo populo promiſiſſe, quod gentes illas ſubuerteret, eorumq́; terram obtineret: & hanc eorum fidem, non eos perdendo, remunerauit quodammodo.* *Quartò*, Origenes, licet in contrariam ab Maſio trahatur ſententiam; idem videtur ſentire homilia 10. dum Gabaonitas ait *portiunculam eorum, qui ſaluandi ſunt:* & Ioſue *indicium eorum fidei competens* tenuiſſe. Conſentiunt Lyranus, & Abulenſis aliquo modo quæſtion. 6. & 34. non tamen 20. Arias Montanus folio 256. *Quod*, ait, *rogas, quinam ſimus, hoc eſt, quid præter cæteros homines ſortiti, aut nacti, aut profeſſi vos quærere decreuerimus, illud certior fias, nos Dei veſtri nomen ſtudioſè & diligenter cognitum venerari, & colere, illiusq́; præcipuè colendi & celebrandi cauſâ, vobis in ſocietatem coniungi expetiſſe, nec metu aut neceſſitate impulſos hoc egiſſe, verùm pietatis ardenti ſtudio.* Caietanus ſimiliter. *Annotabis prudens Lector, quod profitentur Gabaonitæ, ſe veniſſe in nomine Iehouah Elohe Iſrael, vt intelligas, iam proferre ſe paratos ad cultum ſummi Dei, qui colitur ab Iſrael.* *Quintò*, Teſtantur è Iudæis idem non pauci, in quibus eſt R. Nechmannus in Exod. c. 23. *Sextò*, E nouatoribus Caluinus: *Oſtendunt*, ait fol. 38. *ſe veniſſe in nomine Dei: ac ſi profiterentur ſe Deo dare gloriam, & quidem Deo Iſraelis. vbi ſubeſt tacita ſuperſtitionum, quibus aſſueti erant, reiectio.* Agnoſcit & Albericus Gentilis lib. 3. de bello c. 19. fol. 650. Quæres, *num, & quando* igitur *circumciſi?* Reſpondeo *primò* non fuiſſe quidem ad verum Dei cultum neceſſe vt circumciderentur; ſed quia, vt Iudæos ſibi omninò demererentur, Iudaicum profeſſi cultum ſunt, fuiſſe quidem ipſos circumciſos, non niſi tamen poſt Ioſuæ ad ipſos aduentum, & poſt belli ijs intentati propulſationem, de quo infrà.

QVÆSTIO VIII.

An cum Gabaonitis fœdus percutere potuerint Iſraelitæ?

NEgatè Nouatoribus Caluinus hoc loco ſemel ac iterum, & ex ipſius aſſeclis Alberic. Gentilis Iuriſconſultus lib. 3. de bello c. 19. *Puto*, ait, *non potuiſſe Ioſua inire cum illis fœdus vllum, quidquid magni Bibliorum Interpretes aliter ſentiant.* Iterumq́; poſtea ſæpius. eſtq́; Abulenſis opinio q. 19. & 20. In librum tamen 2. Machabæorum c. 2. q. 23 dixi, non fuiſſe Deuter. 7. v. 3. vetitum, Iſraelitis fœdus cum Gentilibus omnibus, ſed tantum cum ſeptenis Chananæorum gentibus, vt patet ex cap. 34. Exodi verſ. 11. & diſertè ex Iudæorum præcepto negatiuo 48. & 49. quod eſt, *ſchello lichroth berith leſchibah hammim:* id eſt, *non ineundum fœdus cum ſeptem populis.* Et hoc prima Iſraelitarum cum Gabaonitis verba ſuperiore quæſtione indicant. *Quomodo fœdus tecum feriam?* Hoc tamen de ſeptem Chananææ gentibus iam ſuprà in *Raab* c. 2. & c. 6. expoſui, accipiendum, niſi ſi veram veri Dei fidem & cultum amplecterentur, prout fecit *Raab.* Nunc addo, *ſi* cum vno quopiam *priuatum* eſſet fœdus, poſſe fieri ſaluis etiam rebus eius omnibus. & ſic in *Raab* factum: *ſi cum ciuitate* aut *ciuitatibus publicum* eſſet fœdus, oportuiſſe, vt ſuam terram, vrbes & fundos Iſraelitis tanquam veris à Deo conſtitutis Dominis concederent. Atq́; hoc poſterius faciunt Gabaonitæ, cum toties, vt ſuprà quæſt. 4. vidimus; profitentur, *ſe* Iſraelitarum *ſeruos.* De priore autem, *veráue Dei religione imbuti fuerint*, quæſtio fuit ſuperior. Confirmatur primo ex Deuteron. 20. verſu 10. Nam fatentur Iudæi generalem hic ſententiam eſſe de populis omnibus, qui pacem ab Iſraele voluerint, etiamſi ſint Chananæi. At Gabaonitæ non expectant dum obſideantur,

ſed vltro

ſed vltrò veniunt: ſupplices fiunt. Dei ſacra ſuſcipiunt. In verſ. verò 16. eiuſdem capitis agitur de Chananæis, qui pacem reſpuunt, in idololatria perſeuerant. *Secundò*, Ex c. 11. infrà v. 20. vt ſuprà. *Tertiò*, Caluinus fatetur ijs debere offerri pacem iuſſu Dei: & tamen quaſi eſſet hypocrita & ſimulator Deus: dandam non vult. *Quartò*, Mecum ſentiunt. D. Auguſtinus q. 13. 14. Lyranus, Caietanus, Rabbini omnes: è Iuriſconſultis Decianus 3. conſ. 20. è Nouatoribus Tremellius, & Iunius in hunc locum.

QVÆSTIO IX.

An quo modo cum Gabaonitis percuſſerunt Iſraelitæ fœdus, rectè percuſſerunt?

PErcutere cum Gabaonitis fœdus potuerunt Iſraelitæ per ſuperiorem quæſtionem 8. eos tamen in textu reprehenſos videmus, v. 14. dum dicitur: *& os Domini non interrogauerunt*. deinde culpam agnoſcit quodammodo Ioſue, cæteriq́; multitudinis Principes, dum ideò tantùm Gabaonitas ſeruant, quia incolumitatem ijs iureiurando promiſerunt v. 18. idq́; vnum murmuranti multitudini reſpondent v. 19. *Tertiò*, demum quia quaſi cum ijs contrahi fœdus non debuiſſet, mulctam ijs & ſeruitutem perpetuam imponit Ioſue principesq́ue alij.

Dico tamen *primò*, ſi fuiſſent Gabaonitæ tam exteri, tamq́; ab Chananæis remoti quam videri volebant, rectè cum ijs percuſſum fuiſſet ab Iſraelitis fœdus, quia nihil pactum aliud, quam vt ſinerentur viuere. At hoc gentibus remotis omnibus eos non laceſſentibus polliceri potuerunt Iſraelitæ: multò magis, rogantibus.

Secundò, Si agniti fuiſſent Gabaonitæ tam propinqui quàm erant, & quidem è ſeptem Chananæorum populis, potuiſſet cum ijs eadem iniri pactio. quia ſicut quæſt. 7. & 8. dictum eſt; profitebantur ſeſe deinceps eſſe velle veri Dei cultores: ſeq́; in Iudæorum poteſtatem ac ditionem totos conferebant. ita vt eorum ſe *ſeruos* dicerent.

Tertiò, Variè tamen ſe in fœderis eiuſdem percuſſione imprudenter ac vitioſè habuerunt Iſraelitæ. *Primò*, Quòd in re tanti momenti, in hoc bellorum principio, in hoc regionis illius aditu, Dominum non conſuluerint Principes. Nam vel ijs conſtabat Chananæis ab idololatria deſciſcentibus parci poſſe: vel non conſtabat. Si conſtabat, bonum tamen fuiſſet Domini cõſulere oraculum, vt eadem omnibus etiam plebeijs eſſet opinio, neque murmuris vlla eis daretur occaſio, quæ inde nata, quòd, hiſce ſeruatis, promiſſam ſibi hæreditatem ac opes minui exiſtimabant. Si non conſtabat; multò magis à Domino, quid facto eſſet opus, ſuſcitari eos oportuit. *Secundò*, Quòd tam temerè ijs crediderunt; non quærendo diligentiùs; quænam eorum gens eſſet, vbi ſita, quarum virium, cuius cultus: nec deſiſtendo, quoad intellexiſſent: Non Geographicæ paululum ſcientiæ, quæ vel diſciplinâ, & vſu aliquo nonnullis aderat, vel naturali quodam iudicio adeſſe poterat; adhibendo: non eos, qui exploratores alicubi fuiſſent, interrogando: non à Chananæis, qui in caſtris iam erant, quidquam percunctando: non ex eorum lingua quidquam coniiciendo: non examinando etiam ſatis ea, quibus longinquum ſibi fuiſſe iter probare conabantur iſti legati, argumenta. Nam facile fuit cogitare, poſſe omnia hæc dolo ac fraude fieri, vti ſanè fiebant: efferri ſcilicet è vicino loco panes vetuſtos ac mucidos, ſaccos, ac vtres detritos ac fractos: veſtimenta depexa & lacera: calceos pittacijs pluribus refectos ac reſutos, prout copioſè monſtrat Abulenſis quæſt. 8. *Tertiò*, Quòd nimium ſua quapiam laude viſi ſunt capi & oblecta-

oblectari, dum etiam diſſitis remotiſq; regionibus ad ſe, pacis, fœderiſq; cauſâ, legatos mitti viderent. *Quartò*, Quòd celeritatem nimiam ad momenti tanti negocium adhibuerint, nihil differendo, ne in vnum quidem, vt videtur, diem. Nam peruaſiſſet alioqui caſtra tota rumor, & inaudire aliquid potuiſſet Raab, ipſiuſq; domeſtici Meritò igitur à Domino reprehenſi ſunt principes: meritò ſuam ipſi culpam agnoſcunt: meritò eos, à quibus decepti & circumſcripti erant, mulctâ & ſeruitute afficiunt, de quo iterum poſtea.

QVÆSTIO X.

Quando & quomodo Gabaonitarum fraudem reſcierunt Iſraelitæ?

RESpondet verſ. 16. textus, *poſt tres dies initi fœderis audierunt, quod in vicino habitarent, & inter eos futuri eſſent.* Et verſ. 17. *Mouerunt caſtra filij Iſrael, & venerunt in ciuitates eorum die tertio.* Audierunt autem vicinos eſſe Gabaonitas Iſraelitæ, vel à *Raab* familiaribus, prout Abulenſi placet, vel à frumentatoribus, & pabulatoribus, qui huc & illuc turmatim in hoſtium propinqua loca excurrebant, vt vult Maſius, & ſubinnuit Ioſephus. Hi enim ad has vſque Gabaonitarum vrbes pertingere potuerunt. Arias verò Gabaoniticos Oratores tantam populo ſuo lætitiam, ob ſancitum fœdus, attuliſſe putat reduces, vt longè lateque fama illico percrebuerit: ſicq; ad Iſraelitarum aures peruenerit. Vt vt ſit; die poſt fœderis ſanctionem tertio, fuit error hic auditione certa compertus: die autem poſt eandem ſanctionem ſexto, qui poſt auditionem rertius: certo aſpectu & experientiâ, cum ad Gabaonitica loca hæc promouiſſet caſtra Ioſue.

QVÆSTIO XI.

An iureiurando Gabaonitis dato tenebantur Iſraelitæ?

CVm, vt de Lucanis ait apud Gellium libro 2. cap. 19. Quadrigarius; reſciuerunt Iſraelitæ, ſibi *per fallacias verba data* eſſe; pactis & conuentis ipſos ſtare num oportuit? *Duæ* ſunt *extremæ ſententiæ*, & inter eas mediæ duæ. Illarum *prior* eſt, cum hoſtibus fas eſſe iurare ac peierare, prout libitum eſt. Hæc Gentilis neſcio cuius Lyſandri fuiſſe traditur, qui Plutarcho teſte, ſolebat dicere: *pueros aſtragalis, viros verò iuramentis decipiendos. Poſterior* Gratiani, iuramentum illud illicitum ſeruandum, quod rem ex ſe non malam, ſed præcepto tamen aliquo poſitiuo vetitam, cui generatim quidem obtemperandum ſciebatur, ſed particulatim neſciebatur in ea re, quæ iurabatur: vt non ſit ignorantia iuris, ſed facti. Num. 22. q. 4. *Sed cum his omnibus illicita iuramenta non ſeruanda probentur, opponitur, quod Ioſue Gabaonitas contra præceptum Domini non deleuerit, quia ſeniores Iſrael iuramento cum eis pacem firmauerant. Sed notandum eſt, quòd ſeniores Iſrael, etſi ſcirent à Domino eſſe imperatum, vt delerent gentes terræ promiſſionis, decepti tamen à Gabaonitis, neſciebant eos eſſe incolas terræ ſibi promiſſæ.* Et poſtea: *Illicitum ergo iuramentum quod ſeruari prohibetur, intelligendum eſt, quod ſcitur eſſe illicitum dum iuratur. ſi autem neſcitur illicitum eſſe, ipſa ignorantia excuſat, ſi putetur licitum eſſe, non ex ignorantia iuris, ſed facti.* Tertia ſententia & *mediarum prior* eſt Caietani, fuiſſe licitum hoc iuſiurandum, eoq; obſtrictos, vt ſeruare tenerentur, fuiſſe Iſraelitas: *Primates*, inquit, *qui iura-*

qui iurauerant, cenſuerunt ſeruandum eſſe iuramentum, ob reuerentias diuini nominis. Et meritò, quia quamuis decepti, debebant tamen admittere Gabaonitas non induratos in cultu idololatriæ, ſed paratos ad cultum ſummi Dei; & timentes iudicia eius. diuinum enim decretum, Exod. 34. & Num. 33. intelligi de obſtinatis, manifeſtatur inferius in cap. 11. vbi redditur ratio diſparitatis inter Gabaonitas, & alios populos, penes induratio-nem aliorum & non indurationem Gabaonitarum. Iuramentum itaq; non fuit aduerſus decreta Dei: & propterea ſeruandum erat, quamuis errauerint in modo paciſcendi: quia os domini non interrogauerunt. Mediarum *poſterior* ſententia eſt: ſacramento iſto non fuiſſe obſtrictos Iſraelitas, quia fraus ijs à Gabaonitis facta. Cùm enim iſti dixerint, ſe procul extra Chananææ terræ terminos agere, omnium iurantium mens in tales, tamq; remotos & exteros ferebatur. Cum ergò tales non eſſent Gabaonitæ, ijs obligati nihil erant Iſraelitæ. Improbatur quidem nimia eorum calliditas, qui verbis quidem vnum iurant, aliter tamen animo interpretantur, ſeq; mentem iniuratam gerere arbitrantur: ſed hi noſtri, quod mente intelligunt, verumq; decernunt, hoc ipſum & aliud nihil verbo iurant. At res aliter ſeſe habet. ideoq; prorſus iniurati fuerunt. *Error in corpore vitiat contractum,* l. 19. *de cond. empt.* At in contractus ac fœderis huius corpore magnus fuit error, & is quidem eorum, qui paciſcebantur, Gabaonitarum fraude admiſſus. Regula communis eſt, *promiſſionem ſub fide falſæ aſſertionis partes non obligare. Et in promiſſione per dolum extorta, & facta per errorem, nihil operatur iuſiurandum*; *nec ſupplet defectum conſenſus. Iuramentum, quod non habet conſenſum, non habet ſpiritum. Conſenſus vbi deficit, ibi & ius natura.*

QVÆSTIO XII.

Cum iureiurando illo non obſtringerentur Iſraelitæ, an id rectè ſeruarent?

QVibuſdam videtur non rectè ſeruatum hoc iuſiurandum, *Primò*, Quia in Elibertino Concilio cap. 1. & apud Gratianum 22. quæſt. 4. dicitur, *Diffinitio incauta laudabiliter ſoluenda eſt: nec eſt præuaricatio, ſed temeritatis emendatio.* V. Beda in feſto decollationis S. Ioannis: *ſtulta*, inquit, *vota frangenda ſunt.* Plura in eandem rem afferuntur eadem cauſa 22. cap. *ſi aliquid.* cap. *Actione quarta.* cap. *ſi quis præuentus.* cap. *Mulier.* *Secundò*, Quia tota Iſraelitarum Eccleſia improbauit iuriſiurandi huius obſeruationem, & contra Principes murmurauit. *Tertiò*, Ceſſante iuriſiurandi obligatione, redibat prior Iſraelitarum conditio. At ea eiuſmodi erat, vt deberent Chananæis omnibus extremam inferre perniciem ac exitium, Deut. 20. verſ. 16. *Quartò*, Tullius 1. de officiis. *Illis promiſſis non ſtandum eſſe, quis non videt, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiſerat?* Alijs rectè, videtur, obſeruatum iuſiurandum tripliciter. *Primò*, Quia ita faciundum aut reuelarat, aut inſpirarat Deus. Ita partim Abulenſis, partim apud eum alij quæſt. 30. 31. 32. *Secundò*, Quia putabant ſe ipſo teneri principes. Licet verò non tenerentur, contra ſuam tamen conſcientiam facere haud poterant, quia, *omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* ad Rom. 14. v. vlt. *Tertiò*, Quia ſciebant quidem, ſe illo non teneri, vt oſtenderent tamen quanti eſſet facienda iuſiurandi religio, ſeruare id voluiſſe: rectèq; ſeruaſſe. Atq; mihi hoc perplacet. Nam *primò*, lex nulla Chananæos, qui vanis idolorum ſuperſtitionibus valedicerent, ſaluos & incolumes ſeruari prohibebat, vti ſuprà dixi quæſt. 8. *Secundò*, Ignorantia iuris tanta vix in tantum Senatum, tantumq; Principem, eundemque Prophetam tantum Ioſue videtur cadere: in maximum etiam Pontificem Eleazarum, quem rebus hiſce omnibus adfuiſſe teſtis Ioſephus. *Tertiò*, Reuelatio nulla legitur: inſpiratio in eiuſcemodi benefactis rectè conceditur.

Quartò, Iudicium de rectè obſeruata iuratione hac approbauit & tunc, & multis pòſt annis, Dominus 2. Reg. 21. *Quintò*, Iſto modo maior dabatur Chananæis ſeſe ad verum Deum conuertendi occaſio; maiorq́; præfractis, & in idololatria contumacibus iuſtiſſimi ſupplicij exprobratio. *Sextò*, Sic ſentit etiam S. Ambroſius lib. 1. off. c. 29. lib. 3. c. 10. Cuius verba pòſt citabuntur. *Septimò*, Tenacem eſſe promiſſorum ac iuramentorum, aliquo etiam ſuo cum incommodo, maiorem ad ſanctè permouendos aliorum animos vim habet, quam ſi ſtatim, quod incautè promiſſum aut iuratum, reſcindatur. Vnde & S. Bernhardus Epiſt. 219. *Probro ducitur apud Francigenas iuramentum ſoluere, quamlibet malè publicè iuratum ſit. Octauò*, Laudatur Iſraelitarum in conuentis pactiſq́; conſtantia hæc in c. *venerabilem*, extt. *de electione: Cùm Gabaonitæ à filijs Iſrael per fraudem ſubripuerint iuramenta, ipſi tamen, cognita fraude, contra illud venire temerè noluerunt.*

QVÆSTIO XIII.

In tanta Gabaonitis credendi facilitate poßitne virtutis, aut Ioſuana, aut Iſraelitica aliquid notari?

QVi credit citò, leuis corde eſt, & minorabitur.* Eccleſiaſtici 19. v. 4. ſiue *de diuina fide*, vti ſentire videtur lib. 6. contra Celſum Origen. ſiue *de humana* tantum *credulitate*, vt vult Epiſt. 190. S. Bernhardus; ſermo ſit. σώφρονος ἀπιστίας, inquit Euripides, οὐκ ἔστι οὐδὲν χρησιμώτερον. idq́; non inuenuſto emblemate declarauit ex Epicharmo Alciatus. Et 1. de officiis Cic. *Labi, errare, neſcire, decipi, & malum, & turpe ducimus.* Et poſtea præcipit, *non eſſe committendum aliquid, vt aliquando dicendum ſit, non putaram.* Excuſari ergo penitus, & ab omni facilitate credulitateq́; nimia liberari non poteſt, prout ſuprà q. 9. notatum. In eo tamen ipſo ineſt amore ac laude dignum neſcio quid. Bonos enim viros, ſimplices, apertos, minimè vafros, aut ſuſpicioſos apparet fuiſſe tam Ioſue, quàm cæteros Iſraeliticos principes. Atque hoc vidit, admodumq́; laudauit lib 3. de off. c. 10. S. Ambroſius. *Veterem*, ait, *iſtam de dolo non iuriſperitorum formulam, ſed Patriarcharum ſententiam ſcriptura diuina euidenter expreſſit in libro teſtamenti veteris, qui* IESV *naue inſcribitur. Nam cùm exiſſet fama per populos, ſiccatum eſſe mare in Hebræorum tranſitu: fluxiſſe aquam de petra: de cælo diurnam miniſtrari alimoniam tot millibus populi abundantem: corruiſſe muros Hiericho, ſacro tubarum ſono ictos, & vlulatu plebis arietatos: Gethæorum quoq; Regem victum, & ſuſpenſum in ligno vſq; ad veſperam: Gabaonitæ metuentes validam manum, venerunt cum verſutia, ſimulantes ſe de terra longinqua eſſe, diuq́; peregrinatos dirupiſſe calciamenta, detriuiſſe amictus veſtium, quarum veteraſcentium indicia monſtrarent. Cauſam autem tanti laboris, emerendæ pacis, & ineundæ cum Hebræis eſſe amicitiæ cupiditatem, & cœperunt ab* IESV *Naue poſcere vt ſecum firmaret ſocietatem.* S. Auguſtinus in Pſalmum 147. *Quid agit pax? De incertis non iudicat: incognita non confirmat. Procliuior eſt ad bene credendum de homine, quam ad male ſuſpicandum. Non ſe multum dolet errare, dum bene credit etiam de malo.* Et idcirco in Bababathra cap. 5. fol. 91. honorificum ipſi Ioſuæ nomen *Iokim* datum 1. Paralip. q. 22. ſignificant Rabbini, quòd iuſiurandum ſeruarit. Natum poſtea illud malum, vt vix alteri aliter credat quis, niſi iurato: & factum quod ait libro 1. de ſermone Domini in monte S. Auguſtinus, & ex eo c. *Non eſt* 22. q. 1. vt iuratio à malo ſit, non iurantis, ſed increduli, à quo quis iurare cogitur. Vide Roſignolum noſtrum l. 4. de diſciplina Chriſtian. perfect. cap. 26.

QVÆ-

QVÆSTIO XIV.

An Gabaonitis pœna ob fraudem aliqua, & quænam imponi potuit?

SI fœdera obligarent Iſraelitas tabulæ, nihil imponere Gabaonitis, quàm quod illis perſcriptum fuiſſet, ij potuiſſent. Nunc verò non obligabant, vti differrum ſuprà. Potuit igitur ob impoſturas & mendacia pœnę infligi aliquid, partim ob iniuriam & dedecus Iſraelitis illatum, partim vt à dolo & fraude abſterrerentur alij, dum eſſet in omnium conſpectu frauſa fraus.

Sed I. Pœna illa non debuit eſſe mors. *Primò*, Quia fraus & dolus ab illis ad nullius perniciem conſtructus fuerat, ſed ad ſuam ipſorum ſalutem non ex malitia, ſed ex neceſſitate ortus. *Secundò*, Quia Iudæorum ſactis initiari optabant Gabaonitæ, vt expoſitum antea. Eos igitur è vita tollere non ſatis humanum & æquum.

II. Non debuit etiam eſſe pœna illa è terræ huius finibus omnibus exterminatio & exilium: quia hoc fuiſſet eos, qui diuino ſeſe cultui addicere voluiſſent, impedire, certiſſimiſq; priſtinarum ſuperſtitionum periculis Neophytos obijcere, cùm extra regionem iſtam immenſus idolomaniæ Oceanus vbiq; locorum eſſet. Atq; hanc ob cauſam Iudæis, qui in vero tamen Dei cultu nati, educati, prouecti, & corroborari eſſent; exilium, quod extra totos Chananææ limites foret, nullum fuit, vt alicubi legere memini: ſed in certas ipſius vrbis diuinæ conſortes religionis fugere ipſis licèbat. Deut. 21. Atq; hinc illa Dauidis querela 1. Reg. 26. v. 19. *Eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate domini, dicentes, vade, ſerui dijs alienis.*

III. Potuiſſet eſſe pœna, quæ facultates adimeret, ex vrbibus locisq; ſuis in alia quædam, Iudaicæ tamen ditionis, loca transferret, libertate ſpoliaret, certis operibus publicis ac miniſteriis addiceret, prout ſequenti quæſtiuncula dicetur. Sic enim Romani Brutios, quòd ad Hannibalem defeciſſent; infligendis maleficorum ſupplicijs deſtinarunt, Feſto teſte Gellius vero lib. 10. c. 3. ſic: *Cum Annibal Pœnus cum exercitu in Italia eſſet, & aliquot pugnas populus Romanus aduerſas pugnauiſſet primi totius Italiæ Brutij ad Annibalem deſciuerunt. Id Romani ægrè paſſi, poſtquam Hannibal Italia deceſſit, ſuperatiq; Pœni ſunt, Brutios, ignominiæ causâ, non milites ſcribebant, nec pro ſocijs habebant, ſed magiſtratibus in prouincias euntibus parere, & præminiſtrare, ſeruorum vicem iuſſerunt. Itaq; ij ſequebantur Magiſtratus tanquam in ſcenicis fabulis, qui dicebantur lorarij, & quos erant iuſſi, vinciebant, aut verberabant.* De Lucanis & Picentibus, eandem ob cauſam, legimus apud Strabonem in lib. 5. extremo, ἀντὶ στρατείας ἡμεροδρομεῖν ϗ γραμματοφορεῖν debuiſſe, id eſt, *curſores & tabellarios* eſſe.

QVÆSTIO XV.

Quæ Gabaonitis ob mendacia & fallacias impoſita pœna?

GAbaonitis impoſita pœna traditur verſ. 21. ſic? *Viuant, vt in vſus vniuerſæ multitudinis ligna cædant, aquaſq; comportent.* verſ. 23. *Sub maledictione eritis: & non deficiet de ſtirpe veſtra ligna cædens, aquaſq; comportans in domum Dei mei.* verſ. 27. *Decreuit Ioſue in illo die eos eſſe in miniſterio cuncti populi, & altaris Domini*

cædentes ligna, & aquas comportantes, uſq; in præſens tempus in loco, quem Dominus elegiſſet. Quatuor igitur inſunt hiſce verbis, quæ Gabaonitarum pœnam ſignificant. *Primum* eſt, ipſum pœnæ genus ſeu ſpecies, *ſeruitus* nimirum, prout ex re ipſa paulò poſt patebit, & diſertim ita vocatur in Hebræo. verſ. 23. cum illis ait Ioſue. *Non deficiet ex vobis ſeruus.* & in 70. οὐ μὴ ἐκλείπῃ ἐξ ὑμῶν δοῦλος, id eſt, *non deficiat ex vobis ſeruus.* Atq; vt hanc ſeruitutem, veluti graue quoddam malum, dico *maledictionis*, nomine nuncupauit Ioſue dicens. verſ. 23. in Hebræo, *maledicti vos*: in 70. νῦν ἐπικατάρατοί ἐστε. Qua maledictione putant Thalmudici ordine, *de mulieribus*, tract. *Cethuboth* cap. 8. Gabaonitas ab omni Iſraelitarum connubio & affinitate in perpetuum excludi, ſed rationem ij nullam proferunt. Alluſum potius eſt, ad maledictionem, qua *Cham* & *Chanaam* fratribus, ſeruos addixit Noe Geneſ. 9. verſ. 25. *Secundum*, ſeruituris huius genus ſeu ſpecies. IESVS, ait, S. Hieronymus in ephitaphio Paulæ, *Gabaonitas in aquarios, lignariosq; damnauit.* In textu autem noſtro, & Græco dicuntur *lignorum cæſores*, ξυλοκόποι, aquarum comportatores & baiuli, ὑδροφόροι. ſed hos Hebræus dicit *aquarum hauſtores*. ita vt videantur & aquas haurire, & deportare debuiſſe: parq; in lignis ratio, vt ea, & in ſyluis exciderent, & in lignile deferrent. Fuiſſe autem locis illis ac temporibus abiectiſſimorum, & quaſi extremorum hominum ſortem hanc, apparet ex Deuteron, 29. verſ. 10. vbi cùm recenſeret omnes, à ſummis ad imos progrediendo, Moyſes dixit *vos ſtatis hodie cuncti coram Domino Deo veſtro, principes veſtri, & tribus, ac maiores natu atq; doctores: omnis populus Iſrael, liberi & vxores veſtræ & aduenæ, qui tecum morantur in caſtris, exceptis lignorum cæſoribus, & his, qui comportant aquas*, ſed pro, *exceptis* verti poteſt cum 70. *vſq; ad lignorum cæſores & aquarum comportatores*, ſiue *incluſis lignorum cæſoribus.* 3. Ex Diuo Ambroſio l. 3. off. c. 10. *Multauit* IESVS *Gabaonitas vilioris obſequio miniſterij.* *Tertium* ex vetere calonum, & lixarum contemptu. 4. Cui autem ſeruitium hoc præſtarent illi, tripliciter in textu expoſitum eſt. Primò, *Vniuerſæ multitudini* Iſraelitarum verſ. 21. Secundò, *domui Dei.* verſ. 23. Tertiò, Vtrique, *populo*, inquam, *& altari* verſ. 27. Potuit autem hoc ipſum duobus modis fieri. *Primò*, Vt verè ad priuatos Iſraelitarum, itemque ad tabernaculi vſus, ligna & aquas ferrent Gabaonitæ. *Secundò*, Vt ad publicos tantummodo tabernaculi vſus idem facerent. ſed quia tabernaculum & altare publicum eſt, omnibusq; Iſraelitis commune, dum huic ſeruiebant, omnibus & ſingulis totiq; ſimul Eccleſiæ, ſeu multitudini ſeruiebant. *Prior modus* habet auctorem Abulenſem quæſt. 33. & 43. ſed ita, vt ad priuatum illud ſingulorum miniſterium non fuerint Gabaonitæ damnati, niſi vſque ad terræ diuiſionem: R. Moſen Gerundenſem, etiam ſeruijſſe cuilibet è populo poſt terræ diſtributionem. *Poſteriorem modum* tenent Maſius, Caietanus, & Arias. ſicque eadem ſemper ſeruitutis manſit conditio non immutata. quod inſtituto ac iudiciali ſententiæ videtur magis conſentaneum, & ſic à Ioſepho δημόσιοι vocantur, id eſt, *ſerui publici.* *Quartum* quamdiu hanc ſeruire ſeruitutem debuerunt ijſdem Gabaonitæ. Reſpondetur verſ. 23. *in perpetuum.* Et v. 27. is, qui poſt Ioſue voces aliquas libro huic addidit, vt in Prologomenis dictum eſt; dicit ſuo adhuc tempore viguiſſe ſeruitutem hanc in Hieroſolymitano templo. Ibi enim eſt locus, quem elegit dominus 2. Paralip. 7. Cùm verò templum hoc dirutum poſtea & incenſum à Romanis fuerit, quomodo D. Ambroſius lib. 3. off. cap. 10. ſuo adhuc tempore idem dixit miniſterium manſiſſe? ſic enim legitur. *Clementior ſententia, ſed diuturnior. Manet enim officijs pœna veteris aſtutiæ, hæreditario in hunc diem miniſterio deputata.* Reſpondeo, S. Ambroſium reſpexiſſe non ipſum, quo ſcribebat, diem, ſed Ioſuanum ſcriptum imitatum eſſe.

QVÆ-

QVÆSTIO XVI.

Gabaonitis domicilium vbinam deinceps fuerit?

CVm eorum ſeruitus loco illi, quem ad ſacra ſua delegiſſet Dominus, alligata fuerit; vt habet huius capitis verſus vltimus: exiſtimarit non immeritò aliquis, eos in huiuſcemodi loco domicilium ſemper habuiſſe. Locus autem ille fuit nunc in Galgalæis caſtris, poſtea in *Silo*, infrà cap. 18. rum in *Nobe* 1. Regum 22. Poſtea *Gabaone* 2. Paral. 1. verſ. 2. dehinc in *Bethſames Cariathiarim*. 1. Reg. 6. tandemque conſtanter in *Hieruſalem*, tam paulò antequam templum exſtrueretur, Dauidis tempore, quam poſtea, vbi à Salomone fuit exſtructum. Et vbi alioquin habitaſſent? nam terra ſua, fundis, ac facultatibus eos cedere oportuit: & reapſe videmus Gabaonem vrbem Sacerdotibus attributam fuiſſe, infra 21. tres alias vrbes ita diſtributas, vt cum Gabaone duæ eſſent in tribu Beniamim, *Cephira*, & *Beroth*, tertia in tribu Iudæ, *Cariathiarim* ſcilicet infrà cap. 18. & 2. Regum, cap. 4. ſicque omnes poſt reditum è captiuitate Babylonica Hieroſolymam habitaſſe ait Bertramus libro de politica Iudaica, ſed quomodo tanta hominum multitudo, quanta in magna vrbe Gabaone, cæteriſque illis vrbibus fuit, vnam in vrbem aut vicum, eumque ſæpe non magnum, compacta fuiſſet? Nam præter Hieroſolymitanam vrbem, quantulæ tabernaculi ſedes aliæ? Quomodo in ipſam etiam Hieroſolymam, cum tot ciuibus, Sacerdotibus, Leuitis, Principibus, & aula regia tot ſolius tabernaculi ſeruitia includerentur? Cenſet idcirco Abulenſis quæſtion. 44. 45. 46. in antiquis ſuis vrbibus relictos Gabaonitas: & per vices ad obſequij ſui functionem illô, vbi eſſet domini altare, profectos eſſe. Mallem exiſtimare in terræ diuiſione (Nam ex ſequenti capite & bello, ipſos ſuis in vrbibus ante diuiſionem manſiſſe paret) per varia ipſos loca, vna cum Sacerdotibus & Leuitis, vel etiam per proxima tabernaculi loco loca, diuiſos fuiſſe: ſicque ad lignationem, aquationemque ſuam veniſſe. Nam ſi ſuis in vrbibus manſiſſent, aut verera ſua bona, domos, agros, vineas, cæteraſque opoirtunitares retinuiſſent: aut nouis omnia dominis ceſſiſſent. Si prius; bona Chananææ terræ portio Iſraelitis detracta fuiſſet: ſi poſterius, vix potuiſſet diù pax & concordia in ijs manere vrbibus. Quomodo enim Gabaonitæ ingenio calidiſſimi, numero plurimi, robore valentiſſimi, vti hactenus viſum eſt; ferre poſſent, in ſuis iam ædibus dominari aduenas, ſe ſeruire? *Non eſt diuturnus officij magiſter metus*. Eſto, his bellorum initijs, dum Iſraelitarum caſtra ſimul ſunt: dum armati regionem occupant; maneant illi in officio: quid poſtea, dum diſperſi ſunt Iſraelitæ? dum pacem, ociumque adepti, arma ponerent? remiſſis, ſolutiſque animis terram poſſiderent? non ſe aduerſus vrbium, domorumque ſuarum inquilinos erexiſſent? non priſtinorum parietum, menſarum, thalamorumq; aſpectus, non hortorum & fundorum amœnitas, non iucundiſſimæ libertatis ſenſus ad ſeditionem eos aliquam excitaſſet? Si enim ſola priſtinorum commodorum recordatio tantas in tam multis tragœdias excitauit, quid quotidianus & aſſiduus faceret aſpectus? Accedunt alia priore loco argumenta poſita, & ipſiusmet Abulenſis palinodia in 2. Regum cap. 21. quæſt. 16. Hieroſolymitanam verò turtim, vt in ea diuerſarentur, attributam putat non nemo, vt infrà dicetur quæſtion. 20.

QVÆSTIO XVII.

An ſeruientibus Gabaonitis data merces?

Citatus antea Rabbi Gerundenſis exiſtimat cum, poſt terræ terræ diuiſionem, eorum à quoquam ad ligna & aquas opera requireretur, negari eam nulli potuiſſe: ſed, pro ea, ipſis ab omnibus dandam fuiſſe mercedem. Quia verò tam ante, quàm poſt terræ diuiſionem tabernaculo & altari ſeruierunt, placet mihi hæc Abulenſis ante quæſt. 44. notatio: *De his quoq; quamquam nihil expreſſum ſit, quod eis daretur in ſuſtentationem: credendum tamen eſt, quod aliquid darent: quia cum ipſi in miniſtratione quotidiana altaris Domini eſſent, non poterant vacare operibus ſuis agricultura: ſicut igitur Sacerdotibus & Leuitis erant aſſignata certa iura, ex quibus ſuſtentarentur: de quibus Num. 5. 2. 18. 2. Deut. 18. ita Gabaonitis eſſent aſſignata aliqua ad ſuſtentationem, qua poſtea principes ſtatuerant, ſcilicet de eleemoſynis & donarijs datis in ſanctuarium. Nam iuxta Apoſtolum, qui altario ſeruit de altari viuere debet, vt ſcriptum 1. ad Corinth. cap. 9. Gabaonita autem ſeruiebant altario, ſubminiſtrantes illi aquas & ligna ad neceſſitates ſuas: ergo de altari viuere debebant. id eſt, de aliquibus redditibus aut prouentibus ſanctuary: Deus tamen de his nihil ſtatuit: ſed ſolùm de redditibus Sacerdotum & Leuitarum: quia tempore, quo Deus ſtatuit legem in deſerto, nondum erant aſſignati Gabaonita tanquam miniſtri. alioquin iuſſiſſet eis quidquam dari.*

QVÆSTIO XVIII.

An, per Xilophoria feſtum, lignaria Gabaonitarum ſublata ſeruitus?

Xylophoria feſtum apud veteres Iudæos fuit die 22. menſis *Ab*, qui Auguſto noſtro reſpondet. Cumq; ſolerent illi eos menſes, in quibus præcipuus aliquis feſtus dies incidiſſet nominare *melachim*: id eſt, Reges, vocatus eſt etiam fuit *Ab* ſeu Auguſtus menſis *Rex*, quia, vt ait in lib. *Orach Chaiim* ſeu *via vitæ* R. Iacob Benaſer, *in eo erant cædentes ligna ad oblationem.* Nam cùm Eſdræ temporibus, nouum cum Deo fœdus inirent Iſraelitæ, dixerunt Nehemiæ c. 10. v. 34. *Sortes ergò miſimus ſuper oblationem lignorum inter Sacerdotes, & Leuitas, & populum, vt inferrentur in domum Dei noſtri, per domos patrum noſtrorum, per tempora à temporibus anni, vſq; ad annum: vt arderent ſuper altare Domini Dei noſtri, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi.* Leuitici ſcilicet cap. 6. ſed pro, *per domos patrum*, Hebræus & 70. dicunt, *in domum patrum*, quæ eſt *Domus Dei*, ibidem verſu vltimo, ſeu *templum*. Hunc autem feſtum diem ita deſcribit Ioſephus lib. 2. captiuit. cap. 31. in Græco: Ἐν τῇ τῶν ξυλοφορίων ἑορτῇ πᾶσιν ἔθος ὕλην τῷ βωμῷ προσφέρειν, ὅπως μήποτε τροφὴ τῷ πυρὶ λείπῃ. διαμένει γὰρ ἄσβεστον ἀεί. id eſt. *In lignorum comportandorum feſto cunctis mos, ligna ſeu materia in altari offerre, vt ne vnquam pabulum igni deſit. Permanet ille ſemper inextinctus.* Cùm igitur lignorum ferundorum die, ligna omnes ferrent, eaq; iampridem conſuetudo inualuiſſet, vbi erant, & quid agebant Gabaonitæ? An ſponte his lignariam ſeruitutem ademit populus? An ob valde imminutum eorum à Saule numerum 2. Regum 21. An ob maiorem quandam, & abundantiorem illati eis detrimenti compenſationem? An ea populi religio ac pietas fuit, vt præclarum ducerent, ſibiq; ipſis vltro depoſcerent, ad Dei venerationem & publicam altaris liturgiam, vile alioquin & contemptum calonum munus? An verò potius populus, prout cuiq; ſors obtigerat, aut eum ſtimulabat deuotio; ligna è ſuis aut ſyluis aut ſyluarum portionibus deſignabat, aut ex alienis coëmebat, quæ Deo tunc, ſtantia quidem & nondum cæſa, offerret, ea verò Gabaonitę poſtea cæderent & ad templum deportarent? ſic enim & populi mos, & Gabaonitarum obſequium cohærent optimè.

QVÆ-

QVÆSTIO XIX.

An per probaticam piſcinam, templiq́ fontem aquaria eorundem Gabaonitarum ſublata ſeruitus?

ΠΡόβατον eſſe *ouem* aut *pecudem* conſtat omnibus. ideoque προβατικὸν *ouillum, pecuanum*, aut *pecuarium*. Quod verò de probatica piſcina Ioannis 5. v. 1. eſt, dupliciter in Græcis legitur. Vel enim eſt *in*, vel, vt codices M S. plures habent; ſuper, ſeu, *ad probaticam*, id eſt, pecuatiam piſcina; vel eſt *probatica piſcina*, ſeu *pecuaria*. Priore modo legunt ferè omnes Græci codices, ac imprimis Vaticanus vetuſtiſſimus, & correctiſſimus. Poſteriore Theophylactus in textu & commentario. Si prior lectio teneatur, vix vllam hic piſcina difficultatem pariet. Dicetur enim *probatica* illic non ipſa piſcina, ſed *porta* ipſa, quæ *pecuaria* dicitur, Nehemiæ 32. Si poſterior magis arrideat alicui lectio, dicere poterit *probaticam* vocari *piſcinam*, quia ea iuxta probaticam ſeu pecuariam portam erat. & ſic nihil iterum difficultatis ea dederit. ſed quia probaticam dictam volunt Ammonius, Theodotus Mopſueſtenus; D. Hieronymus, Theophylactus, Euthymius, quòd ad eam mactandæ oues ducerentur, in eaque cæſarum victimarum inteſtina lauarentur ? videtur, Gabaonitis vt aquam haurirent ac in templum portarent, opus haud fuiſſe. Deinde narrat in ſua legatione Ariſteas. & Tacitus libr. 21. fuiſſe in Hieroſolymitano templo *fontem perennis aquæ*. Quorſum igitur lixæ Gabaonitici ? Reſpondeo, de probatica illa lectione diſputare accuratiùs non eſſe huius loci. Videri de ea poteſt Nebriſſenſis in quinquagena capite 5. Brugenſis in notationibus, Maldonatus in Ioannem. Sed vt vt legatur, & explicetur; dico neque per eam, neq; per fontem illum, tolli Gabaonitarum ſeruitutem, licet aliqua eorum laboris eſſet imminutio & alleuatio. Nam ad luteres & conchas templi aquæ plurimum adhuc ferendum erat: ad pauimenta item; & macella, ſeu mactationis hoſtiarum loca eluenda plurimum. ita vt commodi tantùm hoc eſſet, ne vel tam multum aquæ afferendum eſſet, vel ne tam procul. Apud Tacitum tamen *perennis aquæ fons* non manifeſtè in templo eſſe dicitur. ſed cum Hieroſolymorum ornamenta recenſeat; in ipſa tantùm vrbe illum videtur collocare.

QVÆSTIO XX.

An Gabaonitæ, Nathinæi ſint?

N*Athinæorum* crebra in diuino Codice mentio, & quidem ita, vt ad aliquod tabernaculi aræq; obſequium pertinere intelligantur, dum ferè cum miniſtris templi, & ſæpe poſt Leuitas, ac templi ianitores & cantores numerantur 1. Paralip. 9. verſ. 2. 1. Eſdr. 2. verſ. 70. cap. 7. verſ. 2. ac 24. c. 8. verſ. 20. 2. Eſd. 3. verſ. 26. & 31. cap. 7. 46. 60. 73. cap. 10. verſ. 28. cap. 11. verſ. 3. & 21. Gabaonitas verò iſtos ita vocatos dubitat, quod quidem ſciam, nemo vnus. *Primò*, Quia poſt Sacerdotes, Leuitas, cantores, & ianitores, qui alij templi miniſtri, præter aquarios & lignatores? *Secundò*, Quia nomen conuenit. Nam Hebræum verbum *nathan* valet *dare*. At hoc loco verſ. vltim. in Hebræo *vayththenem Iehoſuah*, id eſt, *Et dedit eos Ioſue in die illo cæſores lignorum & hauſtores aquarum multitudini & altari Domini*. Eodemque modo Eſd. 8. verſu 20. *ou min hanethinim ſchenathan* Dauid, id eſt, *Et de Nathinæis quos dedit Dauid*. Sunt enim dati Gabaonitæ templo & altari Domini, cum alijs, alioqui profanis, vſibus applicari potuiſſent, vt ſuprà quæſtione 14. dictum.

Tertiò,

Tertiò, Ita de Nathinæis etiam iudicat Sigonius lib. 5. de Repub. Hebr. c. 7. Maſius, Raſchi, alijq; Rabbini, noſter Villalpandus l. 3. de vrbe c. 23. p. 207. & è Nouatoribus Iunius ac Tremellius hoc loco, Petrus Martyr lib. 3. Reg. c. 7. ſed obijci poteſt; videre ex citato iam Eſdr. 8. capite Nathinæos à Dauide omnium primò datos & conſtitutos altaris miniſtros. Licet enim Ioſue, dederit Gabaonitas, non tamen videtur *Nathinæorum* nomine ipſos inſigniſſe. Reſpondet citatus Sigonius & Raſchi, verum id eſſe: cepiſſe quidem horum nomen à Dauide: rem tamen & obſequium à Ioſue. Maſius verò & rem & nomen iam inde à Ioſue temporibus fuiſſe mauult; Dauidis tamen, quaſi eorum auctoris meminiſſe Eſdram, quia vt ille Sacerdotes & Leuitas in certas claſſes, miniſterijque vices ordine nouo redegit 1. Paralip. 23. ita etiam & Gabaonitas ſeu Nathinæos iſtos. Imò è ſubactis ſubditisq; gentibus, alios quoſdam iiſdem miniſterijs adiunxiſſe Dauidem certum eſt? præſertim cum Gabaonitarum plures interemiſſet Saul 2. Reg. 21. vt innuit Abulenſis, ibidem quæſt. 12. Docet verò Villalpandus loco citato, horum habitationem fuiſſe tum in *Ophelim*, quoddam veluti ergaſtulum. Rabbi verò Maimonides copioſè de his in helacoth *aſure biah* cap. 12. fol. 135. agit: & Dauidicos Nathinæos grauiore ait pœna mulctatos, quam ab Ioſue Gabaonitas. Hos enim cum ſanctuarium non eſſet, potuiſſe in Eccleſiam ingredi: illos verò in æternum non potuiſſe, etiam cum nullum eſſet ſanctuarium. Et grauioris huius mulctæ cauſam addit Rabbinus ille, quòd Gabaonitarum nimiam contra Saulis poſteros, impudentiam & crudelitatem vidiſſet Dauid 2. Regum c. 21. ideoq; ne ſui nimium quoque inſoleſcerent Nathinæi, eos voluiſſe premi grauius.

QVÆSTIO XXI.

A Saule Rege occiſi Gabaonitæ an multi, & cur?

PRimò, Occiſos à Saule Rege Gabaonitas aliquos narrat ipſe Dominus 2. Regum 21. verſ. 1. Sed occiſorum numerus nuſquam proditus eſt. fuiſſe tamen quamplurimos apparet ex diuina cædis huius pœna. Nam triennalis populum Iſraeliticum, Dauidis tempore, afflixit fames, vt ibidem narratur, & vt effuſus ille ſanguis expiaretur, neceſſe fuit iuſſu Dei, Gabaonitis dedere ſeptem è Saulis poſteris, qui duriſſima, turpiſſimaque apud Iudæos morte afficerentur, in crucem acti ſcilicet. Quæ igitur tam terro, tot regiorum capitum ſupplicio, tam dirâ tot annorum in toto Dei populo fame plecti debuit, cædes; maxima fuerit neceſſe eſt. Clariùs tamen atque certius numeri magnitudo habetur ex eiuſdem capitis verſu 5. tripliciter. Saulem enim *primò* vocant ipſi Gabaonitæ reſidui, *virum, qui attriuerit eos*, Hebraicè, *qui abſumpſerit*, id eſt, pænè omnes deleuerit, Græcè συνετέλεσεν ἐφ' αὐτοὺς. *Secundò*, *Qui oppreſſerit iniquè:* Græcè ἐδίωξε *perſequutus eſt*. Vnum aut alterum vnius ciuitatis tollere, non eſt, illam vel *opprimere* vel *perſequi:* ſed Hebraicè habetur *dimmah lanu*, id eſt, *animo agitauit contra nos*, ſeu cogitauit contra nos mala, & hoc videtur in 70. ſignificari per παρελογίσατο ἐξολοθρεῦσαι ἡμᾶς. id eſt, *callidè ac vafrè ratiocinatus eſt quomodo nos diſperderet.* Nam *paralogiſmus* calliditatem ac dolum includit etiam hoc capite 9. in 70. verſ. 22. Nam pro illo, *cur nos decipere fraude voluiſtis*, Græce eſt διατί παρελογίσασθέ με; & Hebraicè pro *damah* eſt *ramah*, ita vt vtrumq; videatur artificioſam & meditatam cogitationem cum aſtutia quadam importare. *Tertiò*, In Hebræo pergunt Gabaonitæ dicere: *Deleti* ſeu *exterminati ſumus*, per Saulem ſcilicet, *ne conſiſtere vſquam liceret in omni termino Iſrael.* Vnde clariſſimè Gabaonitarum cæſorum multitudo in omnibus Iſraelitæ terræ locis perſpicitur. Poteſt autem aliter Hebraicus etiam textus accipi. 1. Vt hoc tertium referatur ad ſecundum; ſic: *Aſtutè machinatus eſt, quomodo funditus exſcinde-*

exſcinderemur,vt conſiſtere nuſquam liceret in omnibus finib us Iſra el. Et eadem in telligitur cæſorum multitudo. 2. vt ſit petitio ſic: *Deleamus quæſo* vel, *exterminemus ipſum ne ipſe* (per ſuos ſcilicet poſteros) *vſquam in omnibus Iſraelis finibus poſſit conſiſtere.* huncꝗ; ſenſum reddit Latina noſtra verſio,& ipſi Græci 70.ſicq́; ex magnitudine pœnæ ac veluti talionis, quam illi petunt, intelligatur, quanta clade illos affecerit Rex.

Secundò Cur autem hoc fecerit Saul quadruplex opinio eſt, *Prima* Raſchi quia oderat Saul ſacerdotes, eoſque in Nobe interfecerat 1.Reg.22. ac ideirco cum iis Gabaonitas interfecerat: vel quia hiſce interfectis, omne ſtipendium & victus quotidianus his qui ab illis, vti dictum eſt, alebantur, ereptus eſt: vel quia vnà cum illis mactari ſunt. *Secunda* Lyrani, quia vrbes ipſorum totas Iſraelitico populo tradere volebat, neque in iis quidquam Gabaonitis relinquere. *Tertia* Iunii ac Tremellii, quia eum pythones & Ariolos è terra exterminaret, 1. Regum 28. v.3. & 9. eodem ſuo zelo gentes & gentium ſtudia ex Iſraelis medio tollere ſtatuit, ob mandatum Domini. Exodi.23. in fine, Deuter.7. & 20. *Quarta* Abulenſis q.16. in illud c.11. li. 2. Reg. vt ſuppleret Saul quod ab Iſraelitis hoc tempore prætermiſſum erat, morte ſcilicet Gabaonitas necaret, quibus vitam concedere non debuiſſet Ioſue, cæteriq́; principes, iiſq́; tandem aſſenſi Iſraelitæ omnes. Sanè vero cauſa traditur in ipſo textu v.2. *Voluit Saul percutere eos zelo, quaſi pro filiis Iſrael & Iuda.* Sed cauſa hæc de zelo valde generalis eſt. Citatæ verò iam opiniones ſpecialem & propriam cauſam reddere conantur oſtendendo, qua in re fuerit hic Saulis zelus poſitus. Sed *Prima* perinepta eſt opinio: Nam Saul non *Zelo pro Iſrael & Iudâ*, ſed ira & furore in Dauidem, pro ſeipſo ſacerdotes occidit. *Secunda* verò tantum habet probabilitatis, quantum Gabaonitarum, in propriis ſuis vrbibus commoratio, de qua ſuprà quæſt.16. *Tertia* falſa eſt. Nam Gabaonitæ ad gentes earumq́; ſuperſtitiones & magias iam non referebantur, cum Iudæorum ſacris initiati ſacro eorum tabernaculo & altari ſeruirent. *Quarta* igitur amplectenda quę Saulis peccati magnitudinem oſtendit, dum Ioſuæ ſapientiſſimi ſanctiſſimiq́; Ducis ac Prophetæ factum, cæterorum principum omnium ſententiam, populi tandem aſſenſum damnauit: ſuū omnibus iudicium prætulit: plebis initio tumultuantis commurmurationem approbauit, fœderumq́; ac Sacramentorum religionem longo iam tempore confirmatam impiè violault.

QVÆSTIO XXII.

Ex hiſce Gabaoniticis ad morum conformationem quid?

QVibus mores conformentur, multa hinc poſſunt elici. I. Quam diſpar eorum, qui eaſdem diuinas res audiunt, ac vident animus. Reſipiſcunt, & ad meliora conuertuntur quidam: alii ſuis in peccatis permanent, imò & deteriora cogitant ac machinantur. Audierunt Gabaonitæ mirabilia, quæ Iudæorum cauſa fecerat Dominus, & ad eorum ſacra ſe adiunxerunt. Audierunt Hethæi, Amorrhæi, Chananæi, Pherezæi, Iebuſæi, ex Hęuæi *& congregati ſunt pariter, vt pugnarent contra Ioſue, & Iſrael, vno animo, eademq́, ſententiâ*, capite iſto 9. verſ.1.

II. Non eſt, cum ad terram cœlorum promiſſam tendimus, formidandum etiamſi contra nos *vno animo, eademq́, ſententia* coeant Hethæi. Amorrhæi, & cæteri iam nominati, qui ſunt impii omnes, dæmonum phalanges, ſodalium malorum agmina; hæreticorum turmæ, mundus ipſe totus, caro, & diabolus. *Si Deus pro nobis quis contra nos?* Si Ioſue nobis Dux, quis etiam pauciſſimos

& infirmiſſimos opprimet? Ad hunc autem locum valebit, ſi aſpexeris nominum, quæ gentibus hiſce ſunt, interpretationem, Hethæus eſt *terribilis:* Amorthæus, *loquax.* Chananæus *mercator:* Pherezęus *paganus*, in villis immœnitis habitans, Heuæus, *nuncius* & *Iudex:* Iebuſæus *conculcator.*

III. Nulli tam cara eſſe debet vita hæc, & bonorum mundi huius fluxorum poſſeſſio quælibet, vt eorum cauſa mentiri velit. Alioquin vlciſcetur verus IESVS. Mentiti Gabaonitæ ſunt. Sed ob incolumitatem, vitæq́; ſuæ conſeruationem. Num apud Ioſue impunes?

IV. Hoſtes ſeſe dedentes ac ſupplicantes meritò audiendi. Vnde & vetus illud Dodoneum oraculum, *μὴ θ' ἱκέτας ἀδικεῖν: ἱκέται ἱεροί τε κ̉ ἁγνοί.* Probat hoc exemplis Ottonis 1. Henrici 3. Conradi, Sigiſmundi, Maximiliani & Caroli V. Chytræus, qui etſi Lutheranus; de hoc ita: *Carolus V. Duci Iuliacenſi, Wirtebergenſi, & multis alijs principibus & ciuitatibus poſt bellum Smalcaldicum ſupplicib. ignouit & pœnam moderatus eſt, vt de illo ſcripſit Poeta Moguntinus. Vna gerit bellum, pacem manus altera reddit, Sicut de Attila quondam, Fœdera ſupplicib. donat, ſternitq́; rebelles.*

V. Sapientiſſimos & ſanctiſſimos, quia homines ſunt, videmus interdum errare, labi, aliquaq́; in circumſtantia peccare, etiã dum benè agunt. Ioſue cęteriq́; Principes benè autem oratoribus iſtis pacẽ expoſcentibus dederunt, eorũ petitioni annuerunt: ſed male fecerunt quòd os Domini non interrogarunt, v. 14.

VI. Omnibus in rebus, maximè verò ijs, quæ dubitationis & periculi aliquid habent, oportet nos ſemper Domini os interrogare, videre quid ſancta ipſius lex præſcribat: quid Prophetæ, Euangeliſtæ, Apoſtoli, Apoſtoliciq́; viri, & ſacri Canones. Sic enim & fecit Dauid. 2. Reg. 21.

VII. Fœderum & iuramentorum firma eſſe debet apud omnes ſanctitas & religio. Ioſue ac Principes, etiam cum ſe fraudulentis Gabaonitarum artibus & verbis deceptos, turpiterq́; illuſos viderent, cùm eos in hæreditatis ſuæ medio deprehenderent, cùm populum ægrè ferentem & tumultuantem viderent, nullo tamen pacto reſcindenda, quæ iurarant, exiſtimarunt. D. Ambroſius lib. 3. offic. c. 10. *In omnibus igitur decora eſt fides, iuſtitia grata, menſura æquitatis iocunda. Quid autem loquar de contractibus cæteris, ac maximè de coemptione prædiorum, vel tranſactionibus, atq́; pactis? Nonne honeſtatis formulæ ſunt, dolum malum abeſſe eumq́; cuius dolus fuerit deprehenſus duplici pœna obnoxium fore? Vbiq́; igitur honeſtatis præponderat conſideratio, quæ dolum excludit, fraudem eijcit. Vnde rectè generalem Dauid Propheta prompſit ſententiam dicens: Nec fecit proximo ſuo malum. Non ſolum itaq́; in contractibus (in quibus etiam vitia eorum, quæ veneunt, prodi iubentur: ac niſi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris tranſcripſerit doli actione vacantur) ſed etiam generaliter in omnibus dolus abeſſe debet: aperienda ſimplicitas, intimanda veritas eſt. Veterem autem iſtam de dolo non iuriſperitorum formulam, ſed Patriarcharum ſententiam ſcriptura diuina euidenter expreſſit in libro teſtamenti veteris, qui* IESV NAVE *inſcribitur.* Accuſat Maſius temporum noſtrorum in deiurijs & periurijs leuitates. Sed vide S. Chryſoſtomum pluribus in locis, & Michaelem Baium libello *de iuramento Antuerpienſi* Anno 1582.

VIII. Hoſtibus etiam deditijs licere interdum pœnam aliquam infligere: ſed, pro culparum varietate, maiorem aut minorẽ. D. Ambroſius 1. off. c. 29. *Quanta iuſtitia ſit, ex hoc intelligi poteſt, quòd nec locis, nec perſonis, nec temporib. excipitur, quæ etiam hoſtib. reſeruatur. vt ſi conſtitutus ſit cum hoſte aut locus aut dies prælio, aduerſus iuſtitiam putetur, aut loco præuenire, aut tempore. Intereſt enim vtrum aliquis pugna aliqua & conflictu graui capiatur, an ſuperiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hoſtibus & inſidiis, & his qui amplius læſerint vehementior refertur vltio: vt Madianitis, qui per mulieres ſuas pleroſq́; peccare fecerant ex plebe Iudæorum, vnde & Dei in populum patrum iracundia effuſa eſt. Et ideò factum eſt, vt nullum Moyſes victor ſupereſſe pateretur: Gabaonitas autem qui fraude magis*

quam

quam bello tentauerant plebem patrum non expugnaret Ieſus, ſed conditionis impoſitæ afficeret iniuria.

IX. Hypocriſis & ſimulatio nobis cauenda, qui Ieſum noſtrum decipere non poſſumus. Omnia enim eius parent oculis. Nulla veſtium antiquitas & humilitas, nulla panis ac potionis egeſtas: nulla rerum omnium inopia & vilitas ei nos commendabit, etiamſi religioſiſſimi, humillimi, pauperrimi coram hominum oculis videremur.

X. Si quando aliqua alicuius contra ſuperiores murmurationis inciderit occaſio, modeſtè tamen ſemper erga eos gerere nos debemus. exemplo Ioſuani huius populi, qui rationem aliquam afferentibus Principibus, ilico acquieuit, licet ea ſatis firma non eſſet, licet etiam ſi firma eſſet, eam, *vt in Candina pace Romani*, eludere poſſet: licet magnum ex pace Gabaonitis dare, magnũ ob ſpolia perampla, & aliquam aliquorum locorum amiſſam partem, accipere detrimentum videretur: licet deniq; culpa & temeritate aliqua non vacaret, Principum in fœdus conſenſio.

XI. E contrario ſi quod inferiorum murmur ſit, eiq; cauſa ſubſit, vt fieri quandoq; poteſt; non iniuſta quæpiam exemplum Ioſuæ cæterorumq; Principum hic intuendum, qui contra ſuam auctoritatem non exiſtimarunt, ſi paululum quid populo cederent, & cum totum reuocare, quod iuratum erat, honeſtè ac vtiliter minus poſſent, medium quid excogitarunt, vti & Gabaonitis & populo ſatisfacerent, neq; vlla in re à Dei legibus diſcederent.

XII. Gabaonitarum imitanda etiam modeſtia, quos primò non puduit vilioribus amiculis pannoſos ad caſtra hoſtium, in Ioſuæ, Principumque conſpectum venire: ſe horum, totiuſq; populi ſeruos profiteri: deinde fieri calones, & lixas, id eſt, viliſſima quaſi mancipia viuere. Neceſſitas hoc iis quidem extorſit: ſed felix neceſſitas, quæ ad bonum compellit, prout ſanctus dixit Auguſtinus epiſt. 45.

XIII. Eſt & hoc in Ioſue ac principibus imitatione non indignum, quod in omnibus maiorem diuinæ gloriæ, quam ſui ipſorum emolumenti rationem habeant. Nam quia *in Deo Iſrael*, vt Hebræus ait, ſeu vt noſter, *quia in nomine Dei Iſrael* iurarant, ideo ſartum ſanctumq; volunt eſſe iuramentum, & cum ſuæ tantum vtilitati Gabaonitarum operam poſſent adhibere, Dei tamen tabernaculo & altari malunt attribuere. Quàm multi ſeruos, ancillas ægrè ferunt eſſe religioſiores, precibus vacantiores, à fraude ac procacitate alieniores, Dei metuentiores? Non ſic Ioſue: non ſic illi Principes, qui ad ſacra opera Gabaonitas totos dedunt.

QVÆSTIO XXIII.

Hæretica Gabaoniticæ hiſtoriæ allegoria quam lepida.

NOn eſt veritatis hoſti Diabolo ſatis è Catholica fide in hæreſim homines deducere: ſed ex vna etiam in aliam, eamq; ſemper deteriorem præcipites agere conatur. Gregorius ergo Paulus Bzezinenſis, vt ad Trinitarios errores eos, qui Luthero ac Zwinglio hactenus adhęſiſſent, traducat, illos ait Gabaonitas eſſe, quia cum Patres, Concilia, & antiquitatem nihili alias faciant, eam tamen in Trinitatis articulo iactitent, *Cauete* ait apud Hoſium & Reſcium in Miniſtromachia, *vobis à Gabaonitis, qui imponebant populo Dei laceris veſtibus, mucido pane &c. Sub nomine Dei noſtri, ſe venire dicebant, & impoſitum eſſe ab illis populo Dei, ſcriptura dicit, quod non conſuleret os Iehouæ. Non imponant vobis patres, vetuſtas, Concilia. Vetuſti enim ſunt iſti panni, quos vos primi laceraſtis in aliis articulis fidei. Vnus ſit Magiſter noſter* CHRISTVS: *os Iehouæ conſulendum, non hominum. ſunt etiam*

T 2 *Plerique*

ſteriq́ hic Gabaonita, qui nobis imponunt, amicos ſe profitentur, & nihil interea optant aliud quam vt populum ad Ægyptum reducant variis modis, & confeſſione Auguſtana, quod vobis Dominus poſtea patefacit. Sed vt ſanè omnia ſibi antiquitatis præſidia in SS. Trinitatis defenſione contra Trinitarios eripuerunt Lutherani & Caluiniani: ita impiè admodum apud ſe os Domini, veramq́; ſcripturarum interpretationem eſſe gloriantur & illi & hi.

QVÆSTIO XXIV.
Catholica eiuſdem hiſtoriæ allegoria.

SIdonius Apollinaris lib. 9. epiſtola ad Principium, ſignificat eos Chriſtianos, qui virtutibus minus inſtructi ſunt, cæteris perfectioribus in Eccleſia coniungi, quaſi Gabaonitas Iſraelitis: eandemq́; coniunctionem etiam ſibi in die iudicii exoptat: *orate*, ait, *vt optabili religioſoque deceſſu, vitæ præſentis angoribus atq́; onere perfuncti, cum iudicii dies ſanctus effulſerit, cum reſurrectione agminibus veſtris ſimulaturi vel ſub Gabaonitica ſeruitutis occaſione iungamur, quia ſecundum promiſſa cælestia, quæ ſpoſponderunt filios fidei, de nationibus congregandos, ſic nos reos venia ſoletur, dum vos beatos gloria manet, & ſi per actionum differentiam, non tamen per locorum diſtantiam diuidimur.* Sed iam antea Origines homilia 10. idem pœnè ſignificarat, dicens per Gabaonitas ſignificari Chriſtianos, qui ſaluabuntur quidem, ſed quaſi per ignem, cum pœna ſcilicet aliqua, quemadmodum Gabaonitæ ſalui & incolumes manſerunt, non tamen abſq; omni mulcta, *Gabaonitas*, ait, *iſtos arbitror portiunculā quandam eſſe eorum, qui ſaluandi ſunt, ita tamen vt non abſq́; alicuius notæ inuſtione ſaluentur.* Et poſtea: *cum Gabaonitæ audiſſe ſe & ſcire de diuinis mirabilibus faterentur, nihil tamen fide dignum, nihil tantarum virtutum admiratione geſſerunt. Et ideo videns Ieſus anguſtum eorum exiguumq́; in fide propoſitum, moderationem erga eos iuſtiſſimam ſeruat, vt ſalutem mererentur, qui parum licet fidei detulerant, nec tamen ſummam regni vel libertatis acciperent, pro eo quod fides eorum nullo operum nobilitaretur acceſſu, quoniam fidem ſine operibus mortuam haberi pronunciat Apoſtolus Iacobus. Veruntamen ſciendum eſt quantum ex huiuſcemodi figurarum adumbrationibus edocemur, quod ſi qui tales ſunt in nobis, quorum fides hoc tantummodo habet, vt ad Eccleſiam veniant, & inclinent caput ſuum ſacerdotibus officia exhibeant, ſeruos dei honorent, ad ornatum quoq́; altaris vel Eccleſiæ aliquid conferant, non tamen adhibent ſtudium, vt etiam mores ſuos excolant, actus emendent, vitia deponant, caſtitatem colant, iracundiam mitigent, auaritiam reprimant, rapacitatem refrænent, maleloquia & ſtultiloquia vel ſcurrilitatem & obtrectationum venena ex ore ſuo non adimant: ſciant ſibi qui tales ſunt, qui emendare ſe nolunt, ſed in his vſq́; ad ſenectutem vltimam perſeuerant: partem ſortemq́; ab Ieſu Domino cum Gabaonitis eſſe tribuendam.* Mihi verò per Gabaonitas videntur etiam ſignificari, qui ſuperbi antea & arrogantes cum fuerint. (Nam Gabaon *elationem* importat vt ſupra dictum q. 1.) nunc ſeſe humiliant in cibo, potu, veſtitu, ſupellectiliq́; vniuerſa. Hi quidem initio veram humilitatem nondum habent, ideoque quaſi falsò & ſimulatè videntur humiles, ii tamē per humiliationem iſtam ad veram humilitatem accedere conantur: per eamq́; ſibi IESVM conciliare ac demereri, ne cum impiis aliis Chananæorum gentibus de quibus ſuprà; pereant, ſed fœdere CHRISTO IESV ſocientur, ab eo ſeruentur, & ei, eiuſq́; membris, quocumq́; illi modo placebit, ſeruiant. Vult eos fieri calones? Parati ſunt: ad ſyluas eunt: ſecures capiunt: cædunt arbores: cæſas diuidunt & ſecant: diuiſas & ſectas iumentis humeriſq́; imponunt, & ad Dei domum, ad Dei altare ferunt. Vult lixas ipſos eſſe? In manu aiunt, ô magne Dux, tua ſumus: *Quod tibi bonum & rectum videtur fac nobis* verſicul. 25. Ad omnia ſcilicet cuiuſcunque generis obſequia, modo à CHRISTO IESV in gratiam

& ami-

& amicitiam recipiantur, promptiſſimi ſunt: nullum officij, nullum laboris, nullum contemptus & vilitatis genus recuſant. Et hi ſanè licet hoc in ſæculo videantur coram hominibus maledicti, Deo tamen adeo cari ſunt, vt ſi eos quis lædat, etiam Saul & Rex quiſpiam; eorum vindicet acerrimè iniuriam, eosq; in omnem æternitatem ibi eſſe velit, vbi locus eſt, quem eligere dignatur. In hiſce ſeſe humiliantibus Gabaonitis, iamq; ſyncerè, in fide & caritate non ficta, Domini tabernaculo miniſtrantibus eſſe me fac ô bone IESV, AMEN.

CAPVT X.

Bellum IV. Gabaonicum ſcilicet alterum, ſeu Adoniſedechianum.

1. QVæ cùm audiſſet Adoniſedec rex Ieruſalem, quod ſcilicet cepiſſet Ioſue Hai, & ſubuertiſſet eam (ſicut enim fecerat Iericho & regi eius, ſic fecit Hai & regi illius) & quod transfugiſſent Gabaonitæ ad Iſrael, & eſſent fœderati eorum, 2. timuit valde. Vrbs enim magna erat Gabaon, & vna ciuitatum regalium, & maior oppido Hai, omnesq; bellatores eius fortiſſimi. 3. Miſit ergò Adoniſedec rex Ieruſalem ad Oham regem Hebron, & ad Pharam regem Ierimoth, ad Iaphia quoque regem Lachis, & ad Dabir regem Eglon, dicens. 4. Ad me aſcendite, & ferte præſidium, vt expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Ioſue, & ad filios Iſrael. 5. Congregati igitur aſcenderunt quinque reges Amorrhæorum rex Ieruſalem, rex Hebron, rex Ierimoth, rex Lachis, rex Eglon, ſimul cum exercitibus ſuis, & caſtrametati ſunt circa Gabaon, oppugnantes eam. 6. Habitatores autem Gabaon vrbis obſeſſæ miſerunt ad Ioſue, qui tunc morabatur in caſtris apud Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio ſeruorum tuorum: aſcende citò, & libera nos, ferq; præſidium: conuenerunt enim aduerſum nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis. 7. Aſcenditq; Ioſue de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortiſſimi. 8. Dixitq; Dominus ad Ioſue: Ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus ex eis tibi reſiſtere poterit. 9. Irruit itaq; Ioſue ſuper eos repentè, tota nocte aſcendens de Galgalis. 10. Et conturbauit eos Dominus à facie Iſrael, contriuitque plaga magna in Gabaon, ac perſecutus eſt eos per viam aſcenſus Beth horon, & percuſſit vſq; Azeca &

Maceda. 11. Cumq; fugerent filios Iſrael,& eſſent in deſcenſû
Bethhoron, Dominus miſit ſuper eos lapides magnos de cœ-
lo, vſque ad Azeca: & mortui ſunt multo plures lapidibus
grandinis, quam quos gladio percuſſerant filii Iſrael. 12. Tunc
locutus eſt Ioſue Domino in die, qua tradidit Amorrhæum in
conſpectu filiorum Iſrael, dixitque coram eis: Sol contra Ga-
baon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon. 13. Stete-
runtque Sol & Luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis
ſuis. Nonne ſcriptum eſt hoc in libro iuſtorum? Stetit itaque
Sol in medio cœli; & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius
diei. 14. Non fuit antea, nec poſtea tam longa dies, obedien-
te Domino voci hominis, & pugnante pro Iſrael. 15. Reuer-
ſusque eſt Ioſue cum omni Iſrael in caſtra Galgalæ 16. Fu-
gerant enim quinq; reges, & ſe abſconderant in ſpelunca vr-
bis Maceda. 17. Nunciatumque eſt Ioſue quod inuenti eſſent
quinque reges latentes in ſpelunca vrbis Maceda. 18. Qui præ-
cepit ſociis, & ait: Voluite ſaxa ingentia ad os ſpeluncæ, &
ponite viros induſtrios, qui clauſos cuſtodiant. 19. Vos autem
nolite ſtare, ſed perſequimini hoſtes, & extremos quoſque
fugientium cædite: nec dimittatis eos vrbium ſuarum intrare
præſidia, quos tradidit Dominus Deus in manus veſtras. 20.
Cæſis ergo aduerſariis plaga magna, & vſque ad interneciο-
nem penè conſumptis, hi, qui Iſrael effugere potuerunt, in-
greſſi ſunt ciuitates munitas. 21. Reuerſusq; eſt omnis exerci-
tus ad Ioſue in Maceda, vbi tunc erant caſtra, ſani & integro
numero: nulluſque contra filios Iſrael mutire auſus eſt. 22.
Præcepitque Ioſue, dicens: Aperite os ſpeluncæ, & produci-
te ad me quinque reges, qui in ea latitant. 23. Feceruntque
miniſtri vt ſibi fuerat imperatum: & eduxerunt ad eum quin-
que reges de ſpelunca, regem Ieruſalem, regem Hebron, re-
gem Ierimoth, regem Lachis, regem Eglon. 24. Cumque
educti eſſent ad eũ, vocauit omnes viros Iſrael, & ait ad princi-
pes exercitus qui ſecum erant: Ite, & ponite pedes ſuper col-
la regum iſtorum. Qui cum perrexiſſent, & ſubiectorum
colla pedibus calcarent, 25. rurſum ait ad eos: Nolite time-
re, nec paueatis, confortamini & eſtote robuſti: ſic enim fa-
ciet Dominus cunctis hoſtibus veſtris, aduerſum quos dimi-
catis. 26. Percuſſitq; Ioſue, & interfecit eos atque ſuſpendit
ſuper

ſuper quinque ſtipites: fueruntq; ſuſpenſi vſque ad veſperum.
17. Cumque occumberet ſol, præcepit ſociis vt deponerent
eos de patibulis. Qui depoſitos proiecerunt in ſpeluncam,
in qua latuerant, & poſuerunt ſuper os eius ſaxa ingentia, quæ
permanent vſque in præſens. 28. Eodem quoque die Mace-
dam cepit Ioſue, & percuſſit eam in ore gladij, regemque il-
lius interfecit, & omnes habitatores eius: non dimiſit in ea
ſaltem paruas reliquias. Fecitque regi Maceda, ſicut fece-
rat regi Iericho. 29. Tranſiuit autem cum omni Iſrael de
Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam: 30. quam tra-
didit Dominus cum rege ſuo in manus Iſrael: percuſſeruntq;
vrbem in ore gladij, & omnes habitatores eius. non dimiſe-
runt in ea vllas reliquias. Feceruntq; regi Lebna, ſicut fece-
rant regi Iericho. 31. De Lebna tranſiuit in Lachis cum omni
Iſrael: & exercitu per gyrum diſpoſito oppugnabat eam. 32.
Tradiditq; Dominus Lachis in manus Iſrael, & cepit eam die
altero, atq; percuſſit in ore gladij, omnemq; animam, quæ fue-
rat in ea, ſicut fecerat Lebna. 33. Eo tempore aſcendit Horam
rex Gazer, vt auxiliaretur Lachis: quem percuſſit Ioſue cum
omni populo eius vſque ad internecionem. 34. Tranſiuitq;
de Lachis in Eglon, & circumdedit, 35. atq; expugnauit eam
eadem die: percuſſitq; in ore gladij omnes animas, quæ erant
in ea iuxta omnia quæ fecerat Lachis. 36. Aſcendit quoque
cum omni Iſrael de Eglon in Hebron, & pugnauit contra
eam: 37. cepit eam, & percuſſit in ore gladij, regem quoque
eius, & omnia oppida regionis illus, vniuerſaſq; animas, quæ
in ea fuerant commoratæ: non reliquit in ea vllas reliquias: ſi-
cut fecerat Eglon, ſic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea repe-
rit, conſumens gladio. 38. Inde reuerſus in Dabir, 39. cepit
eam atque vaſtauit: regem quoque eius atque omnia per cir-
cuitum oppida percuſſit in ore gladij: non dimiſit in ea vl-
las reliquias: ſicut fecerat Hebron & Lebna & regibus ea-
rum, ſic fecit Dabir & regi illius. 40. Percuſſit itaq; Ioſue
omnem Terram montanam & meridianam atq; campeſtrem;
& Aſedoth cum regibus ſuis: non dimiſit in ea vllas reliquias;
ſed omne quod ſpirare poterat interfecit, ſicut præceperat
ei Dominus Deus Iſrael, 41. à Cadesbarne vſque Gazam.
Omnem Terram Goſen vſque Gabaon. 42. vniuerſoſque

reges & regiones eorum vno impetu cepit atq; vaſtauit: Dominus enim Deus Iſrael pugnauit pro eo. 43. reuerſusque eſt cum omni Iſrael ad locum caſtrorum in Galgala.

COMMENTARIVS.

DVæ capitis partes. *In* priore *bellum Ioſuæ ac Iſraelitarum quartum deſcribitur: In* poſteriore *quintum, & alia. Voco autem quartum* Gabaonicum, *quia id contra eos à quinque Chananæis Regibus, & pro ijs à Ioſue, ac Iſraelitis geſtum eſt. Voco etiam* Adoniſedechianum, *quia belli huius auctor, Dux præcipuus fuit* Adoniſedech, *Chananæus Rex. Ac* primò quidem *exponitur huius ad Gabaonis obſidionem apparatus, Regumq; aliorum quatuor ad ſe vocatio & conſociatio verſ. 1. 2. 3 4.* Deinde *ipſa Gabaonis obſidio verſu 5.* Tertiò *Gabaonitarum ad petendam Ioſuæ opem legatio verſ. 6.* Quartò *Opis latio verſu 7. & 8.* Quintò *prælium verſu 9. quod manu quidem humana, ſed multò magis diuina confectum, duobus aut tribus adhibitis miraculis verſu 10. 11. 12. 13. 14.* Sextò *Victoria verſu 15. 19. 20. & 21.* Septimò *Regum, qui victi & capti; ſupplicia verſu 16. 17. 18. 22. 23. 24. 25. 26. 27.*

QVÆSTIO I.

Quinam quinque Reges, qui Gabaonem obſederunt?

GEneratim vocantur verſ. 5. & 6. *Reges Amorrhaeorum.* Sed additur verſu 6. *qui habitant in montanis.* Amorrhæos autem eſſe duplices, Transiordaninos & Cisiordaninos, dixi antea. Et de his iam agi conſtat. Rurſum verò interdum proprie ſumuntur Amorrhæi, interdum latiùs, vt Chananæos complectantur omnes. Et ſic iſta vox modo accipitur, vt oſtendit Abulenſis quæſt. 5. Nam alioqui paulò poſt parebit *Ieruſalem* ad *Iebuſaos*, *Hebronem* ad *Hettæos* ſpectaſſe. In montanis verò dicuntur habitaſſe, quia præcipuæ ipſorum vrbes, multaq; ditionum pars in montibus poſita. Suntq; *montana* hæc ex illis, de quibus Lucæ 1. verſ. 39. & 65. Speciatim verò è quinque Regibus iſtis *primus* fuit *Adoniſedec Rex Ieruſalem.* Vetus, prout ex Euſebio, Græcisque alijs paret; in 70. hæret mendum, apud quos ἀδωνιϐεζὲκ pro ἀδωνιζεδὲκ legitur: mutato ſcilicet vocum ſignificatu, & locorum ſitu. Nam *Bezec*, vrbs eſt ab Ieruſalem verſus Auſtrum declinans, de qua Iud. 1. verſ. 4. & 5. *Secundus* Rex verſ. 5. eſt Rex Hebron, cui nomen verſu 3. eſt *Oham*, ſeu vt aſpiratè ait Hebræus *Hoham.* In 70. ἐλὰμ vocatur. *Tertius, Pharam* Rex *Ierimoth*: ab Hebræis hodiè mutata ratione pronunciandi, *Piram* dicitur, Rex *Iarmuth.* in 70. φιδὼν Rex Ierimuth. *Quartus Iaphia* Rex Lachis: in 70. per quandam ad Iephtæ nomen Iud. 11. alluſionem; ἰεφθᾶ, imò per quandam, quaſi contractionem ex ἰεφθαε, prout illic ſcribitur. *Quintus, Dabir* Rex Eglon: in 70. δαϐὶν. facilis enim mutatio finalis *nun* apud Græcos poſitio pro eorundem rho, ν pro ρ. Sed in ijſdem 70. Rex,

ἀδολλαμ

ὀδολλὰμ pro *Eglon* eſt, quæ vrbs infrà c.17. verſ. 12. αἰλὰμ appellatur, & ab ὀδολλὰμ ibidem diſtinguitur verſu 15.

QVÆSTIO II.

Jeruſalem quomodo, & vnde vocetur?

VArijs Hieroſolymitanam vrbem nominibus vocitatam oſtendit in Geneſ. cap. 28. Lytanus duobus hiſce verſibus.

Solyma, Luza, Bethel, Hieroſolyma, Iebus, Aelia
Vrbs ſacra Hieruſalem dicitur, atq; Salem.

Sed in ijs non tam ars, quàm res ſpectanda. Et *primò* de veterum nominum vſitatiſſimis & celebratiſſimis *Sàlem* nimirum *Ieruſalem* agendum.

De *Salem* igitur ſciendum, *primò* eo nomine pacem, quæ vſitatius *Schalom* dicitur, ſignificari, vt auctor eſt Apoſtolus Hebrææ 7. v.3. & noſter Interpres Pſal. 75. dum vertit: *In pace factus eſt locus eius.*

Secundò, à D. Hieronymo lib. de locis Hebraicis videri *Salem* ſtatui triplicem: *vnam*, quæ ſit *Sichem.* Idq; apud omnes indubium. licet Villalpandus in Ezechielem, velit eſſe *ſalem* ipſius Sichem epitheron, non proprium nomen. quo modo Geneſ. 33. v. 18. pro *Tranſiuit Iacob in Salem vrbem Sichimorum*, vertunt Nouatores Iunius & Tremellius, *Venit Iahakob incolumis ad vrbem Schecemum. Alteram*, quæ ad ipſius Æliæ, ſeu Hieroſolymorum latus occidentale fuerit, Euſebij, vel ipſius D. Hieronymi tempore. *Tertiam* in octauo lapide à Scythopoli in campo, qui vicus *Salumias* appellatus. Et ſic D. Hieronymi verba quidam intelligunt. ſed ſanè mihi videtur D. Hieronymus duas tantum *Salem* illic agnoſcere. Vnam, quę ſit *non ipſamet Sichem*, ſed *ipſius Sichem*, ſiue quæ ad Sichem tanquam ad Metropolim pertinuerit. Sic enim loquitur in citato libello de locis: *Salem ciuitas ſicimorum, qua* (ſc. Sicima) *eſt Sichem.* Et in Epiſt, ad Euagrium *Salim dicitur opidum Metropoleos Sichem.* Et *Salem ſita eſt in campo, diſtatq; à Scytopoli ſeu Bethſam 8. miliaribus.* Nam in eodem libello ſub finem literæ A ſic ait: *Aenon iuxta Salim, vbi baptizat Ioannes, ſicut in Euangelio* κατ' ἰωάννην *ſcriptum eſt: & oſtenditur nunc vſq; locus in octauo lapide Scythopoleos ad meridiem iuxta Salim & Iordanem.* Vnde apparet, eius in eodem verba hæc: *In octauo quoq; lapide à Scythopoli in campo vicus Salumias appellatur*; referenda ad priorem *Salem*, à qua orationis initium duxerat. *Altera* verò *Salem* Hieroſolymis propinqua, ijs è regione occidentem verſus oppoſita.

Tertiò, Videtur tamen adiungenda *Salem tertia*, quæ ſit ipſa Hieruſalem. Nam Pſ. 75. vbi noſter, vt paulò ante dicebam *pacem* vertit, Chaldæus dixit *in Hieruſalem factus eſt locus eius*, ideoq; illic additur, *Et habitatio eius in Sion.* Eſtque communis ea omnium ferè opinio, Hieruſalem etiam Salem vocatam, cui adhæret Ioſephus, & hoc etiã loco Maſius, & R. P. Salmero, Proleg. 42. Arias lib. de Hieruſalem, imò & ipſemet D. Hieronym. in Epitaphio Paulæ: *qua ingreſſa eſt*, ait, *vrbem trinominem Iebus, Salem, Hieruſalem.* Et Epiſtola ad Dardanum, *Metropolis tua, ô Iudaa; Prius Iebus, poſtea Salem, tertiò Hieroſolyma.*

Quartò, Salem cuius Rex fuiſſe ſcribitur Melchiſedech Geneſ. 14. verſu 18. ab Ioſepho putatur eſſe *Salem tertia* ſeu Hieruſalem, eique aſſentiuntur plurimi: à Diu. Hieronymo autem *prima*, quæ & *Salim.* Verba eius in Epiſtola, quæ de Melchiſedech ad Euagrium eſt, ſunt hæc: *Opidum iuxta Scythopolim, quod vſque hodiè appellatur Salem, & oſtenditur ibi palatium Melchiſedech, ex magnitudine ruinarum, veteris operis oſtendens magnificentiam: de quo in poſteriore quoque parte Geneſ. ſcriptum eſt. Venit Iacob in Socoth, id eſt, in tabernacula, & fecit ſibi ibi domos, atq; tentoria, & tranſiuit in Salem ciuitatem regionis Sichem, qua eſt in terra Chanaan. Conſiderandum quoque eſt, quod Abraha à cade hoſtium reuertenti, quos perſecutus eſt vſque Dan, qua hodie Paneas appellatur, non de via Hieruſalem, ſed de oppido Metropo-*

Metropoleos Sichem, in itinere fuerit: de quo in Euangelio quoq; legimus. Erat autem Ioannes baptiZans in Ennon, iuxta Salim, quia aquæ erant multa ibi. Nec refert vtrum Salem, an Salim nominent, cum vocalibus in medio litteris perrarò vtantur Hebræi, & pro voluntate Lectorum, atq; varietate regionum eadem verba diuerſis ſonis, atq; accentibus proferantur. Me tamen à communi ſententia non rapiunt hæ D. Hieronymi rationes. *Primò*, Quia non in Sichimis, ſed Hebrone tunc habitabat Abraham Geneſ. 13. verſu 18. c. 14. v. 13. Ideoq; illuc reuertenti via fuit ab Hieruſalem non procul: *deinde* Quia *vallis ſaue*, quæ *vallis* etiam *Regis* dicitur Gen. 14. v. 17. ab Hieroſolymis abeſt non longè 2. Reg. 18. v. 18.

Quintò, Villa, quæ propè Hieruſalem, Euſebij tempore, ipſius *Salem* nomine vocabatur, vel poſteaquam compoſita, de qua paulò poſt, vigere cepit vox Hieruſalem, id ſimpliciùs nomen, quaſi reliquias quaſdam deſertas, retinuit: vel ab eo loco ad ipſam Hieruſalem vrbem traductam olim fuit, vtriq; ſcilicet ob viciniam commune. Sed iam de compoſito agamus.

I. Hodiè in Hebræo textu *Ieruſalaim* ſcribitur, ſicque à religionis, ſermonisq; Nouatoribus crebro vocatur, à quo & nouum prorſus vocabulum cuderunt in ſua verſione Iunius & Tremellius, *Ieruſalaima*, & *Ieruſalayma*, vt in notationibus cap. 14. Geneſ. Mihi tamen, quia hodierna, vt ſæpè dixi, puncta olim non erant, prout etiam paulò ante Diuus indicabat Hieronymus; videntur veteres legiſſe *Ieruſalem*. Nam & ſic vetuſtiſſimi 70. legerunt, & legunt etiam hodie Chaldæi, ac, quoad vltimam ſyllabam, Syri dum vocant *auriſchlem*, vt in toto nouo teſtamento videre eſt.

II. Vnde autem id nominis ductum ſit, variæ ſententiæ. Nam *primò Ioſephus, & noſtri*, ait, Epiſtola ad Euagrium S. Hieronymus, *omnes arbitrantur eſſe Hieruſalem nomen ex Græco Hebraicoq; compoſitum*. Ex Græco ſcilicet ἱερὸν, & Hebræo *Salem*. Sed *hoc*, ait idem S. Hieronym. *abſurdum eſſe peregrinæ linguæ mixtura demonſtrat.* Addo, nec ſatis aut ſibi, aut alijs cohærenter id Ioſephum dicere. Non *ſibi*. quia lib. 7. Antiq. cap. 3. dicit τὸ ἱερὸν vocari à Græcis *mœnia*. Et quia veterem Salem cinxit Dauid mœnibus, ideò ſic vocatam. At lib. 7. belli c. 18. cauſam refert, quod Melchiſedec in eadem Salem ædificarit τὸ ἱερὸν, id eſt, *templum*, quod amplexus eſt, vt alia Ioſephi ferè omnia, Egeſippus lib. 7. c. 3. Non *alijs*. quia neque Dauid, neque Melchiſedec, neque in eadem regione vlli tum alij vſitatè Græco vtebantur ſermone. *Secundò*, Videtur Lyrano l. ca. Et Adrichomio lib. de Hieruſalem num. 1. dicta Hieruſalem, quaſi *Iebuſalem*, mutato, euphoniæ gratiâ, elemento vno in aliud, *Tertiò*, A ſanctis poſt Dauidem poſſeſſoribus, quaſi *ioreſch*. Nam *iaraſch* eſt hæreditatem adire, hæreditate aliquid poſſidere. Ita in Coſmographia ſua Poſtellus fol. 8. *Quartò*, Ducunt alij à *roum*, quod eſt altum eſſe, & ſalem, præpoſito, *Iod*, quod, alioquin nominum propriorum ſæpe formatiuum, vt *Iſrael, Iſmael, Iacob, Iſaac*, & ſimilium: ita vt Ieruſalem ſit *alta ſalem*, quia vrbs erat *ſitu ardua*, vt ait lib. 5. hiſt. Tacitus, &, Propheta noſter dum ait Pſalm. 86. *fundata in montibus ſanctis.* itemq; Ieremias c. 30. v. 18. *Aedificabitur ciuitas in excelſo ſuo.* Et vt ſic diſtinguatur ab altera Salem, quæ *Sichem* eſt, de qua loco citato D. Hieronymus. *Quintò*, à *raah*, quod eſt videre & Salem, quæ pax eſt, vt ex Apoſtolo dictum ſuprà ſit Ieruſalem, viſio pacis, aut *vrbs, in qua videtur pax.* Atque hæc mihi præ cæteris arridet originatio. 1. quia cum Abraham filium ſuum immolaturus, ab eo interrogaretur, cùm alioquin ibi præſto eſſet ignis & gladius, vbinam eſſet victima, reſpondet verſ. 7. *Deus videbit ſibi*, ſeu *prouidebit*. Et poſtea cum in Iſaaci locum ſuffeciſſet arietem, ſibique de victima prouidiſſet Deus, appellauit Abraham nomen loci illius, *Deus videbit* verſu 14. Et ex eo tempore poſtea, mons ille vocatus eſt, *Dominus videbit*, vt ibidem ſubditur. Id verò nomen in Hebræo dupliciter ibi hodie ſcribitur. ſemel quidem *Iehouah ÿreh:* Deinde, *Iehouah ieraeh:* quorum illud propriè

valet

valet, *Dominus videbit*. hoc verò *Dominus videbitur*, ſeù *apparebit*. Poſtmodum verò Domini nomen illud ineffabile omiſſum eſt, & poſterius verbũ apte cum antiquo eius loci nomine iunctum eſt, factumq; *Ieruſalem*. 2. Baruch 4.v.30. dicitur. *Animaquior eſto Ieruſalem: Exhortatur*, ſeu *exhortabitur enim te, qui te nominauit*, id eſt, exhortabitut inducendo ad ſolatium & pacem, ſiue conſolabitur te. Nam Græcè eſt παρακαλέσει σε ὁ ὀνομάσας σε. Alluſio nimitum eſt, *ad ipſum*, à quo nomen accepit, *Deum*, vt ſuprà dictum eſt; & *ad pacem*, quam ſuo ipſa nomine importat. Et dicunt aliqui iuxta Hebræam litteram legi: *Animaquior eſto Ieruſalem. Is enim, à quo nominata es, te conſolabitur*. Et quamuis idem prorſus ſit cum eo, quod ſecundum Latinam & Græcam literam dictum iam eſt, miror tamen, vbi *Hebraam* iſtam *litteram* legerint, cùm in Hebræis Biblijs nulla ſit. *Tertiò*, Hęc eius nominis formatio bellè congruit cum ſimili. Nam Iud. 6. v. 33. *Ierubbaal* dictus eſt Gedeoci, quia dixerat eius pater, *Iareb bo. habbahal*, id eſt, *vlciſcatur ſe de eo*. ſeu contendat contra illum Baal. *Quartò*, Eſt communis hæc ſententia, etiam recentiorum, vt Maſij, Ariæ, & ſimilium, quæ ab Eccleſia videtur approbata, cum in templi alicuius dedicatione canit.

Vrbs beata Ieruſalem
Dicta pacis viſio.

Hinc & Pſal 83. *Videbitur Deus Deorum in Sion*. Et Luc. 2. cùm CHRISTVM Dominum in ipſius Ieruſalem templo videret Simeon ille ſenex beatiſſimus: *Nunc*, ait, *dimittis ſeruum tuum Domine quia viderunt oculi mei ſalutare tuum*. Videtur verò hanc cum ſuperiore, quæ altitudinem ſpectabat; coniungere notationem Arias infrà cap. 15. pag. 437. dum ait: *Significat nomen* Ieruſalem *idem quod alta, ſiue conſpicua, conſpicienda pax, atque perfectio, qua vt altera Salem in eadem regione diſtingueretur, Ieru pranomen, magno futura amplitudinis myſterio, accepit.*

III. Cur autem Hebraicè hodie legatur *Ieruſalem* numero duali, ſolent à nonnullis rationes afferri myſticæ, verbi cauſa, vt ea Ieruſalem alterius duplicis, Eccleſiæ nimirum militantis, & triumphantis figura ſignificaretur: vt pax nobis monſtraretur gemina quærenda, ſpiritalis & corporalis, æterna, & temporalis: nobiſcum & cum aliis: per eum, qui *eſt pax noſtra*, Epheſ. 2. qui illic apparuit, & in pacis domicilio, templo, inquam gemina cum natura viſus eſt: cuiq; nato cecinerunt cœlites. *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bona voluntatis*. Atq; hæ, aliæq; ſimiles mihi non improbantur rationes, modo ſecundariæ habeantur, & primaria quæpiam inueniatur. Hanc verò dicunt aliqui eſſe, quòd gemina veluti fuerit Ieruſalem, ſuperior & inferior, prout explicat in apparatu libt. de veteris Ieruſalem ſitu Arias Montanus: in duobus videlicet præcipuis montibus exædificata, prout narrat libro 5. hiſtor. Tacitus. *Duos*, ait, *colles immenſum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrſus ſinuati*. Verum hoc, quo Ioſue in Chananæam venit, æuo, nondum erat vtraque vrbs excitata: ſed earum tantummodo altera. ideoque apparet in Hebræo lectum tantummodo fuiſſe *Ieruſalem*. Poſteriores verò Rabbinos, vt ſuæ huius vrbis iam nominatæ amplitudinem oſtenderent; ſonoque ipſo amplificarent, punctulum *chirik* ſubiecisse: ſicque dualem è ſingulari numerum procreaſſe. Ab hiſce verò duobus Hebræis nominibus deflexa duo illa Græcis vſitata, *Solyma* & *Hieroſolyma*. Nam ridiculus Stephanus Bizantius, dum à *Solymis montibus* arceſſit Solyma, cùm in Piſidia illi ſint, & *Solymi* Homero populi ſint Auſtrales velut Æthiopes, vt explicat libro 1. Strabo, & libro 14. Inſubidus Tacitus, dum *ab Hieroſolymo Duce*. inſubidi apud eundem lib. 5. hiſtor. qui vt ipſe loquitur, *Solymos carminibus Homeri celebratam gentem condita vrbi Hieroſolymam nomen è ſuo feciſſe tradiderunt*. Improbus verò Lyſimachus, qui apud Ioſephum in lib. 1. contra Apionem extremo

[illegible]

ἀπὸ τῆς ἱεροσυλίας, id eſt, *à ſacrilegio*, dicit initio quidem vrbem à conditotibus dictam ἱερόσυλα, quod in Chananæam venientes Iudæi omnia Deorum fana ſpoliarint ac incenderint, ex ijsq; ſpolijs vrbem hanc excitarint: Poſtea vetò à poſteris, ob ipſius infamiam nominis, appellatam ἱεροσόλυμα. Nam, vt rectè ipſi obiicit Ioſephus, certum eſt *Hebræos Hebraica, non Græca rebus impoſuiſſe nomina.* Hebræum verò Ieruſalem longè aliud, quàm Græcorum τὸ ἱεροσυλᾶν ſignificat, prout ſuprà expoſitum.

Iam quoad alia quæ recitauit antea ſuo in Diſticho Lyranus nomina, *Luza & Bethel*, non ſunt ipſius Ieruſalem nomina, vt ex ijs perſpicuum, quæ Gen. 28. verſu 19 dicta ſunt, & ex D. Hieronymo lib. de locis Heb, vbi *Bethel diſtare*, ait, *à Ieruſalẽ verſus Neapolim ſeu Sichẽ 12. milliarib.* Et rurſum; *Luzam, quæ eadem eſt Bethel diſtare ab eadẽ Sichem 3. miliarib.* Iebus vetò vel Iebuſi ab eius habitatote Iebuſæo fuit nominara infrà c. 18. v. 28. Iud. 9. v. 10. 11. 14. 1. Paral. 11. 4. & 5. *Aelia* v[...] eam ob cauſam nuncupata, quod priorem Ieruſalem funditus euerterit Ælius Adrianus Imperator, non relinquens lapidem ſuprà lapidẽ, & pro ea, non eodem prorſus quidem loco, proximo tamen; nouam quaſi vrbem ex illius exſtruxerit ruinis, cui à ſeipſo nomen dedit. Sic enim ſæpè D. Hieronymus, vt in Epitaphio Paulę: *Ieruſalem ab Aelio poſtea Adriano de ruinis & cineribus ciuitatis in Aeliam ſuſcitata eſt.* In c. 1. Ioelis: *Aelij Adriani contra Iudæos expeditionem legimus, qui ita Ieruſalem, muroſq́; ſubuertit, vt de vrbis reliquijs ac fauillis ſui nominis Aeliam conderet ciuitatem.* In Ieremię c. 19. *Caſſum eſt hodie nomen ipſius ciuitatis Ieruſalem, & ab Aelio Adriano Aelia dicitur, & cum habitatione priſtina, priſtinum quoq́; nomen amiſit ad decutiendam ſuperbiam habitatorum eius.* Et hoc nomen in Euſebij libello de locis vſitatiſſimum eſt, ſed à quibuſdam non *Aelia* præciſè, verùm *Aelia Capitolina* vocatur, vt à Ptolemæo lib. 5. Geographiæ ἱεροσόλυμα, inquit, ἡ νῦν καλουμένη αἰλία καπιτωλία. Et in Adriano Dio, ſeu ex eo Xiphilinus. *Cum in vrbem Hieroſolymam, quæ euerſa fuerat, quamq́; Aeliam Capitolinam appellauit, coloniam deduxiſſet, ac quo in loco templum Dei fuerat, alterum Ioui ædificari curaſſet, magnum bellum, & diuturnum moueri cœpit. Capitolina* verò vocatur propter Iouis huius, qui *Capitolinus*, templum vt Animad. Euſeb. p. 199. oſtendit Scaliger.

Alia verò ab aliis colliguntur nomina. *Primò*, Euſebius lib. de locis Heb. *Area Ornea*, inquit, *eſt Ieruſalem*, imò potius locus in Ieruſalem, vbi poſtea templum exſtructum 3. Reg. vlt. *Secundò, Ariel*, Euſebius ibidem & Diu. Hieronymus in Iſaiam. *Tertiò, Mello* apud Poſtellum in Coſmogr. ſed locus tantummodo fuit in Ieruſalem, de quo lib. 3. Reg. *Quartò, Libanus* apud Chaldæum Paraphraſten cap. 4. Cantic. verſu 15. vel ob pulchritudinem & altitudinem, vel ob templi candorem, de quo Capt. lib. 5. cap. 14. Ioſephus. *Quintò, Tſedek* à Maſio hoc loco, quia *Adoniſedek* dicitur, vt *Melihiſedek*. ſed ſi *Tſedek* fuiſſet Ieruſalem, non opus fuiſſet addere, *Rex Salem*, prout additum Geneſ. 14. Et ad Hebræos 7. maximè cum ſecundum Maſium, *Salem* ſit *Ieruſalem*. Alia regij nominis ratio poſt afferetur quæſt. 5. *Sextò*, Hodiè à Turcis vocatur *Kodt mubarek*, id eſt, *ſanctuarium benedictum*, vt ait Animaduerſionibus in Euſebium p. 212. citatus antea Scaliget.

Eius conditotem *Melchiſedek* à Ioſepho quandoq; dici, & quandoq; *Dauidem* dixi ſuprà: *Moyſem & Iudæos* in Chananæam ex Ægypto venientes à Lyſimacho. Tacitus lib. 5. hiſtor. *Hieroſolymum* horum Ducem facit auctorem, ſed Dauidi tantùm tribuenda ædificationis ea pars, quæ in Sionis monte ciuitas Dauid vocata fuit, cum Hieroſolyma iam extarent, eaq́; non niſi magna vi ac labore occupaſſet ille 2. Regum 5. Ante aduentum verò filiorum Iſrael ex Ægypto iam Ieroſolyma fuiſſe teſtis Adoniſedec eorum Rex. Hieroſolymus verò Dux mera fabula, ſicuti & *Solymi montes, & populi*, quoad vrbis huius initium. De Melchiſedecho probabile quidem, non tamen certum.

De eius

De eius verò ſitu conſtructione, amplitudine, rebuſq; geſtis poſſet ſanè non minus aptè conſcribi *admiranda*, quàm de vrbe Roma à Lipſio & Staple tono conſcripta ſunt, ſed extra loci huius chorum ea nunc. Videantur Arias, Adrichomius, Abulenſis, Salmero, Villalpandus, locis indicatis. Ab Prophetis certè vocatur *ciuitas ſancti* vel *ſancta* Iſai. 52. Daniel. 9. Nehem. 2. Et ab Euangeliſtis Matth. 4. & 27. Apocalyp. 21. Ab Dauide *ciuitas Dei* Pſalm. 86. *ciuitas Domini virtutum*, & *Regis magni* Pſalm. 45. 47. *ciuitas munita* Pſalm. 107. ab Ieremia Thren. 2. *vrbs perfecti decoris, gaudium vniuerſæ terræ:* ab Tacito ſub initium libr. 5. hiſtor. *famoſa vrbs & ardua ſitu:* à Plinio lib. 5. cap. 14 *longè clariſſima vrbium Orientis.*

QVÆSTIO III.
Quænam Hebron?

EXigeret locus hic vrbis huius explicari antiquitatem, nomina, & ſimilia prout in *Ieruſalem* iam feci: niſi eadem, & ferè commodior infrà ſeſe daret occaſio. cap. 14. vbi vide quæſt. 5.

QVÆSTIO IV.
Quænam Ierimoth, Lachis, Eglon?

FVerunt vrbes iſtæ tres in tribu Iudæ poſtea, vt infrà c. 15. patebit. *Ierimoth* verò ſiue *Iarmuth* duplex fuit, *vna* in tribu Iſſachar, de qua c. 21. & *altera* hæc, quàm modo diſtitiſſe ab Eleutheropoli quarto lapide, modo autem decimo ait libellus de locis Hebraicis, niſi duas eiuſdem nominis eſſe velit, quod commentitium. Vbi autem *Eleutheropolis* fuerit, erat auctoris illius tempore notum, nunc ignotiſſimum. nec eius ferè mentio, niſi in *Antonini* itineribus. Valde verò ad meridiem ab Hieroſolymis tendebat. *Lachis* verò ab iiſdem verſus occidentem erat. cuius extabat, Euſebii tempore, vicus ab Eleutheropoli 7. miliaribus. *Eglon* ab Hieroſolymis verſus meridiem etiam tendebat, ſed minus quam Ierimuth.

QVÆSTIO V.
Cur Hieroſolymorum Rex alios ad ſe Reges quatuor vocauit?

CAuſa redditur in textu vna generalis verſu 2. *quia timuit valdè.* Timoris verò tres verſ. 1. cauſæ. *Prima*, Ex ſumma Iſraelitarum in captas vrbes ſeueritate, aut vt ipſe putabat; crudelitate. *Secunda*, Ex voluntaria Gabaonitarum cum illis pacificatione, quàm Hebræi per hiphil verbum expreſſerunt, Latinus per *transfugium* ſecutus 70, qui verterunt ηὐτομόλησαν. *Tertia*, Ex fœdere, per quod Gabaonitæ iam in Iſraelitarum medio erant, iis iuncti & conſociati: ſiue in vrbibus adhuc ſuis manerent omnes, ſiue ipſorum aliqui iam in Iſraelitarum caſtris eſſent. Arias tamen, quod in Hebræo dicitur; *in medio eorum erant*, videatur intelligere, *in medio ipſorum Chananæorum.* Sic enim his à Gabaonitis noceri plurimum, cum hoſti neceſſariò ſuppeditarent facilè omnia, illis detraherent, damnaq; ingererent. Duæ iſtæ poſteriores cauſæ confirmantur ex Gabaonis magnitudine, de qua ſuprà c. 9. q. 1.

QVÆSTIO VI.

Cur Hieroſolymorum Rex Reges alios, illos ad ſe quatuor primus vocauit?

CAuſas affert duas Maſius: *Vnam*, quòd ipſe veluti medius intet Gabaonem & Iſraelitarum caſtra eſſet, vt ex locorum ſitu paret. Ideoq; periculo proximus. *Alteram*, quòd cæteros dignitate reges antecelleret. Hanc verò dignitatem egregiè hoc loco, ex ipſa Regis *Adoniſedek* Etymologia, expoſuit Arias Montanus. *Sedec*, ait, *ſiue Tſedek iuſtitiam æquitatemq́ ſignificat, cui adiunctum nomen Adon, ac per compoſitionem Adoni, iuſtitiæ dominum, ſiue præpoſitum iuſtitiæ latine reddendum præbet: eidem ſi nomen Melech ſiue Melchi componendo adiungitur, Rex iuſtitiæ latinis vertendum eſt. Atq; in primo Moyſis libro legimus, Abraham tempore, Salem regem Melchiſedek, hoc eſt, iuſtitiæ Regem fuiſſe cognominatum, qui unus & Sacerdos, & Rex fuit, atq; Abraham ex hoſtium cæde reuertenti occurrens, victoriam Dei nomine gratulatus approbauit. Salem verò vrbem alio nomine Ieruſalem vocitatam in ſacro apparatu docebamus. Atq; cognomen iuſtitiæ huic vni Regi præter cæteros adſcriptum (cum Reges omnes iuſtitiæ atq; iudicii vindices eſſe deberent, eo ipſo, quod Reges eſſent) aliquid ſingulare huic tribuendum indicat: nimirum præſtantem aliquam poteſtatem à cæteris illius regionis Regibus, Canaan poſteris, huic vni conceſſam ad publicas maximiq; momenti, & regias cauſas cognoſcendas, & indicandas, controuerſias æquitate, & iure ſedandas. cùm alias tam multi in eadem regione ſibi inuicem inimici reges contentionum, atq; certaminum aſſidua materia carere non poſſent. Placuiſſe itaq; videtur omnibus, aliquem ſibi ad maximas & regias cum populorum, tum regum cauſas præficere, ad eamq; rem Ieroſolymitanum Regem fuiſſe delectum, ex Iebuſæo, tertio Canaan filio oriundum, illuſtris vrbis Dominum, atq; in media regione ſedentem, & huic etiam ſacerdotis ſummi dignitatem inter illos obtigiſſe; ſacerdotis, inquam Deo fonti ſupremo dicati, cuius auctoritatem cæteri, & populi, & reges reueriti obſeruarent, ad eum modum, quo nunc Chriſtiani Reges Romanum Pontificem, qui & idem Rex eſt; reuerentur, cuiuſq; decreta in oblatis religionis nomine cauſis obſeruant; atq; vtinam idem omnibus regiis controuerſiis obſeruarent: Longè namq; maiori pace, tranquillitate Chriſtiana Reſpublica vteretur. Itaq; iuſtitiæ cognomen huic vni Principi tributum, idq́; adiunctum Domini, vel regis nomini, eius iuſtitiæ poteſtatem omnino præſtantem, & regiam in Dominos atq; reges, etiam valuiſſe nobis indicat: ita vt Melchiſedec Regem iuſtitiæ, & iuſtitiam regis, ſiue regum. Adoniſedec, Dominum iuſtitiæ, & iuſtitiam Dominorum interpretari poſſimus. Atq; hunc omnium publicarum ad gentis, generis, & regnorum conſeruationem pertinentium cauſarum cognitionem & iudicium exercuiſſe exiſtimamus: ideoque huius rei, qua nunc narratur, caput fuiſſe inprimis appellatum.* Refert ſanè ad Autolycum lib. 1. Theophilus; traditum à quibuſdam, ſucceſſiſſe *Melchiſedeco*, vt in dominatu, ſic & in ſacerdotio alios, è quibus *Abimelech* Geneſ. 20. *Ephron* Geneſ. 23. &, auctore Monceio cap. 2. ſpeciminis, ipſe *Iob.* quia filios quotidie ſanctificare ſolitus. Sed Iob quidem ſacerdotio functum non abnuerim: fuiſſe verò ſecundum ordinem Melchiſedec Sacerdotem prorſus inficior. cum neque in *Salem* etiam verſatus ſit. De Abimelech & Ephrone alibi. de *Adoniſedek* verò certum, ſi Melchiſedechi fuit in ſacerdotali munere ſucceſſor, eum tamen ab illo primo ad idololatriam degeneraſſe, ac ſuam nihilominus apud Gentiles auctoritatem retinuiſſe, ſicuti & alij multi apud eoſdem Gentiles ſumma poteſtate erant Sacerdotes, vt ille, de quo libro 12. Strabo ὁ ἱερεὺς κύριος τῶν πάντων.

QVÆSTIO VII.

Quomodo Gabaonicam ſoluit obſidionem, Regesq́ fugauit Ioſue?

CErtior de Gabaonitarum obſidione ac periculo factus Ioſue verſu 6. ilico *πανστρατιᾷ*, inquit Ioſephus, id eſt, *cum ſuis omnibus copijs* accurrit verſ. 7. Vbi conſideranda duo. 1. Reliquiſſe ſtatiua in Galgalis eo munita præſidio, quo aduerſus repentinas incurſiones & caſus opus erat. 2. Magnam in ope Gabaonitis ferenda celeritatem eum adhibuiſſe. Nam ſtatim Gabaonem verſus iter inſtituit: nocte tota perrexit, & *ὄρθριος*, inquit Ioſephus, repente *ſuper* obſidentes *hoſtes irruit* verſ. 9. Non cogitauit poſt diurnos labores ſomnum ſibi nocte capiendum: non Gabaonitas vel tanquam ſeruos, & mancipia contempſit, vel tanquam impoſtores, & qui ſe, principesq́; alios fraude non ita pridem circumueniſſent, magnumq́; in periculum apud ſeditioſam plebem conieciſſent; moleſtia quapiam affici permiſit: non periculum apud ſemetipſum extenuauit, cunctationisq́; cauſas, quæ non deerant, nexuit. Poterat enim dicere? *Vrbs magna eſt* Gabaon. an paucis aliquot diebus obſidium ferre non poteſt? *una ciuitatum regalium eſt*, ad Regum caſtra tam citò ne trepidat? Maior eſt opido Hai. & tamen cum Iſraelitis manus conſerere Haienſes auſi ſunt. *Omnes* Gabaonis *habitatores* dicuntur *fortiſſimi*; dent huius ſuæ fortitudinis ſpecimen aliquod, videamus per ſeipſos quid poſſint: Nihil horum aut dixit, aut cogitauit Ioſue: ſed vt ab ijs, quos in fidem ſemel recepiſſet, omnem omninò propulſaret iniuriam, nulla ſui, nulla humanarum ratiuncularum habita ratione, confeſtim vocatus aduolauit: ſuppetias tulit, obſidionem ſoluit. Digna vbique velocitas, quàm erga ſubditos, ſocios, & fœderatos imitentur principes. Notum illud Heſiodi *μηδ' ἀναβαλλόμενος*. Multas interdum inſignes vrbes, fideles admodum ſubditos, ſocios optimos, & conſtantiſſimos per tricas neſcio quas deſertos miſerè ac fœdè in hoſtium veniſſe poteſtatem vidimus, luximus. Sed vero, magnoq́; Ioſuæ dicamus; *Domine ad adiuuandum me feſtina*; feſtinabit, accurret, aduolabit ocyſſimè perniciſſimè. Confirmatus autem à Domino fuit hoc ad bellum Ioſue verſ. 8. dum ſponte ipſum allocutus eſt Dominus eo modo, qui expoſitus eſt c. 8. q. 7. *Et dixit ei Dominus: Ne timeas eos, vel*, quod alij malunt; *Vrim* oraculo interrogatus. Memor enim Ioſue, quanti ſibi non ita pridem, & quidem in horum ipſorum Gabaonitarum cauſa fuerit *os Domini* non conſuluiſſe, hoc ipſum nunc haud prætermittit, ſed ſtatim atque de Gabaonis obſidione audit, rem ad Dominum totam refert, oraculumq́; rogat.

QVÆSTIO VIII.

Quomodo conturbauit Dominus Reges iſtos?

CHaldæus cum Rabbinis Hebræum verbum interpretatur, *frangere, conterere diſſipare*; ſed melius noſter *conturbare*, formidine ac *metu exanimare*, ab omni conſilio, & conatu *languefacere*. Nam *primò* hanc vim habent, hæc finitimæ cognationis verba *hamah* & *hamam*, quorum poſterius hoc loco eſt. *Secundò*, Quia in eadem re verbo eodem vtitur Dominus Exod. 23. verſu 27. *Terrorem meum mittam in precurſum tuum & occidam*, id eſt pauore, ac metu exanimabo. *Tertiò*, Dixerunt vtroq́; loco 70. *ἐξέστησεν*. Nam in Exodo eſt *ἐκστήσω*: hic *ἐξέστησεν*. *Quartò*, Quia contritio vel fractio, quàm habet Chaldæus, poteſt tantùm accipi de fractione animorũ, & eadem ſententia eſt. ſi autem accipiatur de fractione corporum, repetetur idem bis, quia ſequitur, *contriuitq́ plaga magna*. Sed *cur huiuſmodi terror & exanimatio tribuitur Domino?* Videtur enim ſupra naturam viſitatamq́

tamque hominum conſuetudinem non eſſe, vt ſubitò, improuiſo, minimeque opinato hoſtium aduentu ac impreſſione, hoſtes quamlibet multi, ac rebus omnibus inſtructi perterreantur, omne pugnandi conſilium abijciant, fugam effusè arripiant. Quot vetera, quot recentia exempla? *Reſpondendum*, Deo pauefactionem, ac perturbationem iſtam tribui duplici de cauſa. *Vna*, Quia omnia, quæ humanà etiam prudentià, ſtudio & labore fiunt rectè, ipſi tanquam principi rerum omnium cauſæ debentur. *Altera*, Quia ſuprà communem rerum ordinem hanc ad rem concurrit Deus *Primò* quidem Ioſue ipſum confirmando, & incitando verſu 8. *Deinde* timorem in ipſis hoſtibus excitando dupliciter. *Primò* faciendo, vt certo ſibi perſuaderent, hoſtes multo eſſe robuſtiores, aut numero, aut viribus, ſiue naturalibus, ſiue ſupernaturalibus: dum ijs cœleſtem quandam vim & numen adeſſe cogitant. *Deinde* faciendo, vt eorum ad còr refugiat ſanguis, ſpiritusque vitales, & animales quodam veluti frigore ſtupeſcant. Hinc enim poſtea conſilij imbecillitas, facierum pallor, membrorum tremor, ordinis perturbatio, fugæ arreptio. *Dices*; ſi facit Deus, vt videantur hoſtes aut numero, aut robore, quam ſint, fortiores, videri rem falſam ſenſibus & animis obijcere: *Reſpondeo* neutrum eſſe falſum, quia, vt ſint ij, quos vincere vult, numero pauciores homines: ſunt tamen plures, dum ijs cœleſtes adiunguntur, qui eos adiuteat, ſpiritus, & ſic 4. Regum 6. verſu 16. dicebat puero ſuo Heliſæus: *Noli timere. plures enim nobiſcum ſunt, quam cum illis.* Præterea, etſi Angelorum vnus tantùm, hominibus quamliber imbecillis ac imbecillibus auxilietur, ſunt ij omnes Hercule quolibet fortiores. Si cum aliquo Deus, an illum ſe fortiorem non verè ac merito quamlibet numeroſus iudicet exercitus?

QVÆSTIO IX.

Num qui hoſtibus iniectus terror, Panicus fuerit?

DE Panicis terroribus multus in multorum ore ſermo, etiam dum ſacra iſta explicant. Sed binas breuiter adhibeo diſtinctiunculas. *Primò, Pan* vel eſt fictus & commentitius Ethnicorum Deus: vel verus Deus. Quia cum τὸ πᾶν, ſignificet *omne*, is ei verè nomini reſpondet, à quo omnia ſunt & gubernantur, quique quodammodo eſt omnia, & ſic lib. 1. Stromatum Clemens Alexandrinus, Euſebius lib. de præparat. cap. 9. Baronius Tom. 1. Ann. & Maſius ex Plutarcho lib. de oraculis. *Secundò*, Panici terrores vel veri ſunt, & à cauſa vera excitari: vel ficti & inanes. Sic τὰ πανικὰ ſæpe vocat Cicero in epiſtolis ad familiares, & ad Atticum, Pauſanias in Phocaicis, & Syneſius lib. de prouidentia. Et cauſam dat Polyænus libro 1. Lipſius de militia Romana lib. 4. Dial. 11. prout infrà citabitur. Aliter & copioſius Angelus Politianus libr. Miſcellan. capite 28.

Nunc dico *primò*, A Pane fictitio Deo non fuit hic terror, ſed à vero Deo, vt ex textu v. 10. patet, ideoq; fuit poſteriore iſto modo, *Panicus*, non priore, cum ne fabula quidem de Pane tunc adhuc excogitata eſſet.

Secundò, Tam iſte, quàm alij omnes, qui à Deo immittuntur terrores, & animorum conſternationes, veram cauſam habent, prout ſuprà expoſitum q. 8. Et ſic Leuit. 26. v. 36. *Qui de vobis remanſerint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hoſtium, terrebit eos ſonitus folij volantis, & ita fugient quaſi gladium: cadent nullo perſequente. Et corruent ſinguli ſuper fratres ſuos, quaſi bella fugientes: nemo veſtrum inimicis audebit reſiſtere.* Et Iud. 7. 4. Reg. 19. 2. Paral. 20. Et ſuprà Lipſius. *Cùm Bacchus*, ait; *expeditione Indica in valle aliqua caua cum copijs eſſet, ex aduerſo autem infinita hoſtium multitudo, nonnulli in animo pertimuiſſent, tum Pana ſuaſiſſe,*

vt noctu

vt noctu Dionyſii exercitus maximum clamorem tolleret, quem cum & petra & valle exceptum referrent, & augerent, hoſtes territos in fugam ſe dediſſe. Inde natum vt terrores eiuſmodi Panici appellentur.

QVÆSTIO X.

Qua fugerunt perterriti hoſtes?

PRimo quidem *plagam magnam in Gabaone acceperunt* verſ.10. id eſt, ad *Gabaonem* ſeu *in Gabaonico agro*, vt ſuprà cap.5. verſu 13. *Deinde*, qua fuga patuit, fugere cœperunt *verſus Bethoron*, quæ in excelſo poſita loco accliuitatem, qua ad eam aſcendebatur habuit: decliuitatem qua inde Azecam & Macedam ibatur: Vnde verſu 10. fit mentio *aſcenſus*, verſu 11. *deſcenſus*, ſicuti & 1. Machab. 3. verſu 24. Eſt autem *Bethoron duplex*, ſuperior & inferior. & illa ponitur à quibuſdam in tribu Ephraim: vtraq; à D. Hieronymo in Epitaphio Paulæ in tribu Iudæ, vicina Emaunti. Et de vtraque iterum poſtea cap. 16. verſu 2. & 5. cap. 18. 13. 14. cap. 21. 22. 1. Regum 13. verſu 18. 2. Reg. 2. verſu 29. Vtramque condidiſſe traditur 1. Paralip. 7. verſu 24. *Scheerah* Ephraim filia, vtramque reſtauraſſe ac muniiſſe *Salomon* 2. Paralip. 8. verſu 5. Vnde loco citato Diuus Hieronymus: *Inde* (id eſt Nicopoli ſeu Emaunte) *proficiſcens, aſcendit Bethoron inferiorem & ſuperiorem, vrbes à Salomone conditas, ſed varia poſtea bellorum tempeſtate deletas, ad dexteram aſpiciens Haialon & Gabaon, vbi Ieſus filius Naue contra quinque reges dimicans, ſoli imperauit, & lunæ.* Neutra eſt *Betoro* vel *Bethocro*, de qua in Antonini itinere, vti contra Ziglerum docet Maſius. Macedam eſſe in octauo miliario ab Eletheropoli ſcribit l. bello de locis Euſebius. Inter eam verò & Bethoronem erat *Azeca*, vt ex iſto loco patet. de qua infrà cap. 15. verſu 35. 1. Regum 17. verſu 7. 1. Paralip. 12. 36. 2. Paralip. 2. 9. 2. Eſdræ 2. 30. Ieremiæ 34. verſu 7.

QVÆSTIO XI.

Quos, quantos, & quales in fugientes immiſit lapides Dominus?

PRimò, Lapides iſtos bis nominat textus verſu 11. Et poſteriore loco dicit eſſe *lapides Grandinis*, vtroque 70. λίθοις χαλάζης. Et Eccleſiaſticus c. 46. v. 6. vt ea ſcilicet obſtinati Chananæi attererentur plaga, quæ in Pharaonem & Ægyptios fuit ſeptima Exod. 9. verſu 23. 24. Lapides alioquin non grandineos potuiſſet pari modo Deus in illos iacere: & cecidiſſe aliquando id genus quoſdam narrat Plinius cap. 60. l. 2. ſed cum fabulis de ſole lapide *Secundò* Lapides autem fuiſſe iſtos *magnos* diſertim textus aſſerit. Magna ſæpe grando legitur, *12. & 16. pedum* longitudinis ſub annum Domini 823. & 824. vt eſt apud Sigebertum, & Bonfinium lib. 10. decad. 1. *oui anſerini*, Anno 1183. vti ſcribit Bergomus: in qua quaſi exſculptum eſſet crucis ſignum, CHRISTI facies, & nomen hoc IESVS NAZARENVS Anno Domini 1240. apud Vincentium Beluac. lib. 30. hiſt. c. 138. Nauclerum generat. 41. *oui gallinacei* magnitudinis An. 1392. vt ait Cronologiæ compilator: eius magnitudinis, vt in eo facies viriles cum barba, mulieres cum crinibus & peplis apparerent An. 1395. apud Krantzium lib. 9. c. 3. *oui rurſum anſerini* Anno 1400. apud Robertum Guaguinum l. br. 9. imo *trium ouorum* Anno 1441. apud Cronol. compilatorem: *oui ſtruthionis* Anno 1470. apud Bergomatem, Palmerium, Bonfinium decad. 4. lib. 2. tantæ demum magnitudinis, vt in ditione Wirtenbergica Rotenburgi ad Necarum feneſtras & recta comminuerit, An. 1507. apud Surium. Iſta verò Ioſuana quanta

præciſè fuerit grando non mihi quidem liquet: ſed non fruſtra *magnam* dicit ſcriptura, vt earum quæ commemoratæ ſunt nulli forte ceſſerit. idq́; poteſt ex effectu probari. *Mortui* enim *ſunt multo plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percuſſerant filij Iſrael* verſu 11. *Tertiò*, Et ex eodem effectu quales fuerint lapides intelligitur: *graues* nimirum, *angulati, acuti*, ad obruendum, vulnerandum, conſcindendum aptiſſimi Et ideirco loco citato dicit Eccleſiaſticus fuiſſe χάλαζαν δυνάμεως κραταιᾶς, id eſt, *quæ vi ac impetu magno ferretur ac hoſtes feriret:* cum interim magno miraculo hærentes illorum tergis Iudæos nihil attingeret: quaſi pios ab impijs, fideles ab infidelibus diſcernendi vim ac intelligentiam haberet ob cauſam ſequenti quæſtione indicandam. *Tonitrua* verò & *fulmina* ſimul extitiſſe teſtis Ioſephus.

QVÆSTIO XII.

Vnde iſti lapides immiſſi, à quo facti & iacti, & an Ioſuæ precibus impetrati?

F cœlo immiſſi dicuntur verſu 11. ſed *cœli* nomen accipiendum pro aere, ſic enim ſæpe in ſcriptura cœlum ſumitur. vt cum *volucres cœli* vocantur Pſalmo 8. Matth. 6. verſu 26. cap. 13. verſu 32. ſicq́ue interdum apud Ariſtotelem in Meteoris accipitur οὐρανός: apud Ciceronem Tuſc. 1. dum ait: *vt penetret cœlum hoc, in quo nubes, imbres, ventiq́; coguntur, quod & humidum & caliginoſum eſt propter exhalationem terræ:* apud Plinium libro 2. hiſtor. cap. 38. *Nam & hoc*, ait, *cœlum appellauere maiores, quod alio nomine aera omne quod inani ſimile, vitalem hunc ſpiritum fundit. Infrà lunam huic ſedes, multoq́; inferior.* & c. 59. *Armorum crepitus, & tubæ ſonitus auditos accepimus. Ipſum ardere cœlum minimè mirum eſt: & ſæpius viſum, maiore vi ignis nubibus correptis.* Et capitis 60. inſcriptio eſt: *De lapidibus è cœlo cadentibus.* Hoc enim magno illi ſubiectum cœlum, grandinis, vti & aliorum, quæ μετέωρα vocat Philoſophus, officina eſt. *Hinc*, ait Plinius capite trigeſimooctauo, *nubila, tonitrua, & alia fulmina. hinc grandines & pruinæ, imbres, procellæ, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerum naturæ pugna ſecum.*

Sunt autem Angelorum operâ hi lapides in aeris regione facti: eorumq́ue veluti manibus vibrati & coniecti: ita vt quemadmodum ſuprà dictum; certò ac deſtinato ictu Chananæos peterent, Iſraelitis parcerent. Hos autem Angelos puto fuiſſe ſanctos, qui pro Dei gente propugnarent, licet grandinem, qua obruta Ægyptus; alaſtoribus nequam ſpiritibus aſcribant, ex Pſal. 77. v. 48. 49. non pauci, & in his Delrius noſter lib. 2. diſquiſit. q. 11.

Ioſuæ precibus, ruentium hanc ſaxorum procellam à Deo impetratam, non aſſerit quidem huius capitis contextus, ſed Eccleſiaſticus cap. 48. verſu 6. *Inuocauit Ieſus altiſſimum potentem in oppugnando inimicos vndiq́;, & audiuit illum magnus & ſanctus Deus in ſaxis grandinis, valde fortis virtutis.* Vnde apparet Ioſuam, cum hoſtes celeri videret fuga elabi, neque cadere ipſorum tot, quot bonus belli huius finis ac neceſſitas poſtulabat; ſuſtuliſſe in cœlum manus, Deoque ſupplicem factum, vt quos non poſſent Iſraelitæ gladio, ipſe dignaretur grandinum ſternere imbribus: Et ad hanc etiam orationem referri poſſent verba illa verſu 12. *Tunc locutus eſt Ioſue Domino.*

QVÆ-

QVÆSTIO XIII.

An hoc in prælio ſteterint ſol & luna?

ET ſolem & lunam ſtetiſſe, ait, manifeſtè textus verſu 13. Cum enim dixiſſet Ioſue verſu. 12. *ſol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialem* ſubditur ilico verſu 13. *ſteteruntque ſol & luna*: Et rurſum: *ſtetit itaque ſol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere.* Atque huc refert, qui *ſcriptura concentum* ſcripſit, illud Abacuc 3. verſu 11. *ſol & luna ſteterunt in habitaculo ſuo.* Sed totus ibi ſermo videtur metaphoricus, & tantummodo Dei poteſtatem ac vim, ſi quando punire mortales velit, maximam, declarare, multa, quæ hic geſta non ſunt, complectens, vt quod proximè antecedit, *Gurges aquarum tranſiit: dedit abyſſus vocem ſuam, altitudo manus ſuas leuauit.* Ad hanc tamen à Propheta reſpectum hiſtoriam, non negarim, oſtendente, poſſe Dei nutu, ſolem & lunam ſiſti, ſuoq; à curſu retineri.

Cum verò tam clara & perſpicua noſtra hiſtoria ſit, non defuere tamen, qui non *ſtetiſſe* ſolem, ſed *viſum ſtare* effutierint. idque tripliciter. *Primò Quidam* enim eum *tardius* tantummodo *progreſſum* volunt: ſemper tamen progreſſum. Ita Rambam, & Ralbag. *Secundò Quidam* nihil præter morem ſuo in curſu, vel inſtitiſſe, vel tardaſſe ſolem: ſed conſ. eta velocitate viſum occidiſſe quidem, *in eius* tamen *locum* ſupra horizontem, *ſuffectum* à Deo *corpus quoddam, ſolis ipſius inſtar* prælucidum, idque volunt *aliqui* fuiſſe ipſammet lunam & ſic Radak, eiuſque pater R. Ioſeph Kimchi: alij *aliam* quandam *naturam*, quam ingenti Deus luce inſtruxerit. Et ſic R. ſchem Tob, ac Moreh Nebuchim. *Tertiò* Alij demum nihil in cœlo prorſus mutatum eſſe contendunt, ſed ideo viſum aliquid mutatum, quod Ioſue in terris tanta res tantas celeritate geſſerit, vt videatur dies potius productus, & ſol ſtetiſſe, quam tam celeriter illas ille geſſiſſe. Neque enim ſi horis pluribus auctus dies fuiſſet, plura aut maiora facere ille potuiſſet. Sed ſunt hæc omnia perſpicuè contra clariſſimam hiſtoriæ huius lucem, quam viderunt, & crediderunt interpretes alij omnes Græci & Latini, quorum veluti omnium nomine S. Auguſtinus lib. 21. ciuit. capite octauo. *Nos, ait, in diuinis libris legimus, etiam ſolem ipſum & lunam ſtetiſſe. cum hoc à Domino Deo petiiſſet vir ſanctus Ieſus Naue, donec captum prælium victoria terminaret.* Qui verò aut ſolito tardiorem ſolem, aut vicarium eius ſplendorem fingunt, dum quod clarè ſcriptura tradit, miraculum, vt Philoſophi, apud rudes, ac imperitos verpos ſuos, magni videatur, declinant, noua ipſi cudunt miracula. Non enim minus vſitato rerum ordini aduerſatur, ſolis ſolito aut citius, aut tardius conuerſiones fieri, quam ipſum tantiſper quieſcere. Neque admirabilitate, aut nouitate caret, nouum, occaſo iam ſole, ſupra horizontem in cœlo corpus fingi, quod ſolarem quaquauerſus lucem ſpargere videatur. Qui verò tantam Ioſuæ celeritatem, vt ad diem facta videretur acceſſio, tribuunt, ſi omnium vel ingenio tardiſſimi vel audacia impudentiſſimi ſunt. Quis enim, aut ſacer, aut prophanus ita vnquam celeritatem deſcripſit? Quis vel Orator vel Poeta, vt inſignem laudaret alicuius in rebus agẽdis induſtriam ac velocitatem eiuſcemodi vel metaphora vel hyperbole vſus vnquam? E contrario ſanè cum res alicui moleſtæ ſunt, earum toleratione ac patientia, dies, vel noctes, quæ alioqui breues, ſolent videri longiores vt apud Plautum Amphit. act. 1. & Horatiũ epiſtol. 1.

Vt nox longa, quibus mentitur amica dieſque
Longa videtur opus debentibus: vt piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt, ingrataque tempora, quæ ſpem,
Conſiliumque morantur agendi.

Et vero actionum celeritas nunquam niſi ſimul temporis, quo illa aĉ ę breuitas percipiatur, poteſt intelligi.

Duo tamen hic, quæ difficultatis habent aliquid, non diſſimulanda. *Vnum* quod in Hebræo textu, non dixerit Ioſue Soli & Lunæ, vt ſtarent, ſed *vt ſilerent*, & poſtca ſtatim ſubditur: *Et ſiluit ſol.* Nam *doum* & *damam* Hebraicè *tacere* ac *ſilere* valent. Mouit iſtud verbum Ponticum Aquilam, vt iſto *ſilendi* verbo in verſione ſua vteretur, mouit & veteres Iudæos Rabbinos in libro *Tanchuma* & Raſchi vt dixerint ſolem ſingulis horis Deo laudes cantare, ideoque iuſſum à Ioſue tantiſper tacere. Confutat haſce cantilenas copioſe Abulenſis q.13.& 14. partim quia ſol animatus non eſt, partim quia caret articulatæ vocis organis; & ea etiam duritate, ac mollitudine, quæ ad plauſtrorum etiã inconditos ſonitus neceſſaria eſt: deniq; quia prçconem illum cœleſtem à diuinis cõticeſcere laudibus nunquam iuſſiſſet, qui earum erat ſtudioſiſſimus, & vir ſanctiſſimus Ioſue. ſed nihil in his neceſſe immorari. Nam de concentu per tropũ loquũtur illi Rabbini, quo ſcilicet ſuo ſplendore, lucis pulchritudine, magnitudine, efficientia, vtilitate homines & Angelos, ad laudandum Deum excitat. Et de hoc eodem concentu Iob.38. *concentum cæli quis dormire faciet*: de eodem propheta regius pſal. 18. *Cæli enarrant gloriã Dei &c*, *In omnem terram exiuit ſonus eorũ* pſal. 112. verſu 3. *A ſolis ortu vſq; ad occaſum Laudabile nomen Domini*, prout verſum hunc veteres illi explicant Rabbini. *Deo*, inquit Tertullianus lib. aduerſus Hermogenem c.44. *etiam inanimalia & incorporalia laudes canunt apud Danielẽ* c.3. D. Auguſtinus in illa pſal. 148. verba. *Confeſſio eius in cælo & in terra*; *Quid eſt*, inquit Dei *confeſſio? Quia ipſe confitetur? non. ſed quia illum omnia confitentur, omnia clamant: omnium pulchritudo quodammodo vox eorum eſt confitentium Deum. Clamat cælum Deo, Tu me feciſti non ego Clamat terra, tu me condidiſti, non ego. Quomodo ergo clamant iſta? Quando conſiderantur, & hoc inuenitur: Ex tua conſideratione clamant: ex voce tua clamant.* Vide D. Ambroſium 2. hexam. c. 4. in fine lib. 4. ca. 1. D. Chryſoſtomum hom. 1. ad populum, Titelmanum libro 7. phyſ. c. 24 Libellum 3. doxologiæ ca. 6. Fuerunt quidã Pythagoræi, qui ſuauiſſimam *in cælo harmoniam* ſtatuerent: ſed hanc alii *propriè dictam* acceperunt, quos reiicit Ariſtoteles lib. 2. de cœlo c. 9. & huius argumenta contra Simplicium corroborarunt nuper Conimbricenſes ibidem q. 1. ar. 2. Alii *allegoricam* putarunt, varieq; interpretati ſunt, vt Macrobius lib. 2. in ſomnium Scip. c. 3. Glareanus lib. 2. dodecachordi c. 13. Abulenſis hoc loco q. 14. Nunc igitur dico, Hebraica illa *tacendi* voce ſignificari metaphoricè quietem, ac ab omni motu ceſſationem, ducta ex cõſimilitudine, quod quemadmodum qui loquitur, os, aliaq; vocis inſtrumenta commouet, ſtrepitumq; aliquem excitat: ita & qui mouetur. Contrà verò, qui tacet, quiq; mouendi ſeſe finem facit ac ſiſtit. Ergo 70. hic ςήτω ὁ ἥλιος ϰ ἔςη. noſterq; ſimiliter. *Ne mouearis*, ſiue, *ſta & ſtetit.* Sic 1. Regum 14. verſu 9. *Si taliter Locuti fuerint ad nos: Manete* (donnmu) & ſtatim ſubditur explicatio, etiam in Hebræo *ſtemus in loco noſtro.* poſſetq; ſimiliter accipi verbum idem pſal. 18. verſu 7. Iſa. 23. verſu 2. Thren. 2. verſu 18. vbi dicitur, *Non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.* eſtq; hæc loquendi ratio Germanis vſitata. Cum enim aliquem ambulantẽ, currentẽ, molientem, trahentẽ aliquid ceſſare volũt, acclamare ſolẽt **ſtill**, aut **halte ſtill**, cu tamen propriè **ſtill ſein** ſit tacere. Vnde & Radak in pſalmum 4. ait bifariam ſumi *Demamah*, ſeu *ſilentium.* Nam *aliquando quies à ſermone ac voce: aliquando quies eſt ab opere ac motu.* & hanc, quam vocat, *ſchethikath hamimaheſch vehaththenuhah*, probat è ſcripturis pluribus, pſalm. 106. vbi nos habemus, *ſtatuit procellam in auram*, ſeu *in ſilentium.* ſeu ceſſare atque quieſcere fecit procellam. & pſal. 4. pro *compungimini*, in Hebræo eſt *ſilete.* id eſt, inquit, Genebrardus ibi, *pænitentiam in ſilentio & metu agite.* Citat etiam idem Radak *lapidem*

tacentem

tacentem. Ex Habacuk 2. v. 19. ſed videtur hoc ad priotem potius ſpectare ſignificationem, quod vocis expers lapis ſit.

Alterum, quod difficulratis habet aliquid, eiuſmodi eſt. Eccleſiaſticus c. 48. verſu 5. non ait, *ſolem ſtetiſſe*, ſed *retroceſſiſſe*. Nam, quod noſter ait, *An non iraçundia eius* (Ieſu) *impeditus eſt Sol*. Græce eſt οὐχὶ ἐν χειρὶ αὐτοῦ ἀνεπόδισεν ὁ ἥλιος, id eſt, *nonne in ipſius manu retroceſſit Sol?* Eſt enim ἀναποδίζειν *reuerti, retroagi, pedem referre*, ac vt propriè loquitur Cicero, *repedare*. Sicq; de Luna cum in CHRISTI Domini morte ac eclipſi retrogreſſa eſſer, dixit in epiſt. ad Polycarpum Areopagita Dionyſius p. 442. σελήνη μέχρι ἡλιακοῦ πέρατος ἐλθοῦσα εἶτ' ἀναποδίσασα. Noſter Interpres in illo Eccleſiaſtic. loco, accepit verbum illud, vt alibi apud 70. quædam alia; *paſſiue*, ac vertit, *impeditus eſt*. Sed modum, quo impeditus eſt non expreſſit. Potuit enim & inſiſtendo & retrogrediendo impediri. Quod ſi Græci vim verbi trutinemus, impeditus fuerit Sol per ἀναποδισμὸν, quòd retro ſcilicet actus & relatus: Poſſunt duo reſponderi, primo Solis *retrogreſſionem* in Eccleſiaſtico accipi pro non vlteriore progreſſione. Nam quod in curſu eſt, & ilico, aut ſponte, aut vi quapiam extrinſecus adhibita, quieſcit, viderur pedem quaſi reflectere & reuocare. quo modo dixit ſanctorum quidam; *In via ſpiritus non progredi regredi eſt*: Et apud Mathematicos in ſphærologia *ſolſtitium* vocarur, non quo proprie ſtat Sol, ſed quo ulterius non pergit. *Secundò*, Solem primo quidem ſubito regreſſum, deinde verò conſtitiſſe immotum, fixum, & quietum: Solam verò quierem hic exprimi, ſolam in Eccleſiaſtico reuerſionem. Vtrum autem ſit probabilius, monſttabit alia pòſt quæſtio.

QVÆSTIO XIV.

Stare naturaliter an poſſint Sol, & Luna?

POſſe naturaliter hæc inſiſtere ſydera, dixit olim hiſtoriæ ſcholaſticæ auctor, vti refert Abulenſis lib. 4. Reg. cap. 20. quæſt. 25. & 1. Paral. cap. 4. quæſt. 18. Licet verò ille rationum nihil attulerit, Libet pro ipſo afferre quatuor. *Prima*, Quotannis bina videmus ſolſtitia, æſtiuum & brumale. *Secunda*, Planetas eſſe ac vocari ſtationarios docet experientia, & in Theoricis Aſtrologia. *Tertia*, Nobilis hoc noſtro ſæculo Mathematicus Nicolaus Copernicus, *Ptolemæus alter* vocatus, & cùm à Clauio noſtro cap. 1. & 4. de Sphæra, tum à Magino libri de Theoricis præfatione ad Torialum & Lectorem, aliiſq; pluribus laudatus, ſolem ſemper quieſcere, centrumq; vniuerſi totius eſſe docet lib. 1. reuolutionum cap. 9. & 10. *Quarta*, Cœlorum inferiorum motus naturales ſunt, cum, vt initio lib. 1. de cœlo cap. 2. docet Ariſtoteles, omnes corpus phyſicum aliquam ſibi vendicet Lationem. Eorundem igitur etiam quies naturalis. quia motus & quietis vna eademq; ratio, & naturale principium lib. 2. phyſ. cap. 1. Quæſtionis huius diiudicatio ex vatiis, quæ ad ſcientiarum aliarum diſputationes ſpectant; apta, nexaq; eſt.

Dico breuiter. *Primò*, Si cœli, adeòq; Sol & Luna ſecundum Ariſtotelis ſententiam conſiderentur, nullo naturali modo in iis eſſe poteſt quies & ſtatio. Hinc enim lib. 9. Metaphyſ. cap. 4. text. 17. dixit, pertimeſcendum haud eſſe, ne cœleſtia corpora ſtent. Subditq; eius rei cauſam, quia iis non ineſt potentia contradictionis, vt videlicet moueantur & non moueantur. Ad quam Magiſtri ſui ſententiam penitus adhæreſcunt Philoſophorum plerìq; Græci Themiſtius, Philoponus Simplicius 2. phyſ. Alexander Aphrodiſeus lib. 2. naturalium quæſtionum cap. 18.

Secundò,

Secundò ſi ſecundum veritatem iidem cœli, & ſol, & Luna ſpectentur, poteſt aliquo modo quies illis dici naturalis. ſed modus iſte bifaria probabili ratione poteſt exponi. *Vnus*, vt cœlum, tam materiæ quam formæ ſuæ ratione dicatur ſuopte ingenio, & ex naturæ ſuæ propenſione, indifferenter moueri, & non moueri: motum ſubire, & ab eo ceſſare. Ita Conimbricenſes lib. 1. de cœlo cap. 2. quæſt. 3. art. 4. *Alter*, vt ex naturæ ſuæ propenſione, quam materiæ, formæq́; talis parit copulatio; in tali loco tanquam naturali, ſimpliciter velit cœlum quieſcere, quia ſcilicet ex aquea illa tenuiſſima materia concretum eſt, è qua aer, & qui ſupra hunc vocatur ignis, vterque cœlo tamen ipſo adhuc craſſior. Et ſic mouentur iam in orbem cœli, adeoque duo hæc luminaria magna, eo modo, quo à Philoſophis conuerti iam dicuntur aer & ignis ille ad hominum vtilitatem, niſi quod inferiora hæc à ſuperioribus corporibus rapiantur, cœli vero ab corporis experte cauſa cieantur, vt Philoſophorum ac Theologorum communis ait ſententia. de qua iidem Conimbricenſes lib. 2. de cœlo. cap. 5. quæſt 5. Poſt iudicii autem diem & quandocunq́; maior quædam hominibus vtilitas eſſe poteſt (quod ſolius Dei iudicio cognitum) naturalis eſſe poteſt illorum inſtitutio, & quies.

Tertiò licet naturale ſit ſoli & lunæ ſuis in cœlis non moueri ſed quieſcere, magnum tamen Joſuæ tempore, miraculum fuit ea quieſcere. quia ordo diuinus, quo mundum hunc gubernat, ita ſtatutus, perpetuoq́; niſi ſi quæ ſimilis extraordinaria cauſa, de qua videbitur poſtea, incidit, ita ſeruatus eſt, vt irrequieto ſemper motu perdium & pernox in orbem cœlū commeet, omniaq́; ipſius ſydera tam affixa quam errantia.

Quæ verò quæſtionis principium obiicit, non ſunt difficilia. Nam *ad Primum* de ſolſtitio iam reſponſum quæſtione ſuperiore. *Ad Secundum* nunquam verè ſtant planetæ, ſed ſtantium inſtar apparent, cum duæ veri eorum, & centrorum, quæ ipſorum habent epicycli; lineæ pari ad Zodiacum celeritate ſed in diuerſas cœli partes trahuntur, ita ſcilicet, vt quanto arcu veri motus planetæ linea in antecedentia ſigna voluitur, tanto veri motus centri epicycli linea in conſequentia feratur, prout explicat parte ſecunda Theoricor. Purbachius, & lib. 2. cap. 11. Maginus, vbi etiam explicat, ne apparentem quidem, falſā tamen hanc ſtationem in ſolē & lunam cadere. quia epicyclis careant. *Ad Tertium*. Eſt Copernicus cætera quidem nobilis Mathematicus, meritoque laudatus: ſed cum aliæ, tum hæ potiſſimum duæ ipſius hypotheſes ab omnibus exploduntur. *Prior*, ſolem eſſe mundi centrum: *Poſterior*, terram eſſe in quinto cœlo cum orbe Lunari, ſub Saturno, Ioue, Marte, ſupra Venerem & Mercurium, ipſumque adeo ſolē: epicyclo infixam motu cieri triplice. Licet verò ſuas iſtas reuolutiones, vt reprehenſionē omnē effugeret Pontifici dedicarit Maximo Paulo tertio, hæ tamen hypotheſes, ſi tanquā veræ ſeriò aſſererentur, non video quemadmodum ab hæreſi eſſe poſſent immunes. Semper enim ſcriptura terræ *quietem*, & ſoli ac lunæ *motum*, tribuit: aut ſi quando ea quieſcant ſydera, magno id fieri miraculo ſignificat. *Terra*, inquit, Eccleſiaſtes cap. 1. verſu 4. in *æternum ſtat. Oritur ſol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur, ibiquè renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem* pſalm 42. verſu 1. *firmauit* (Dominus) *orbem terræ, qui non commouebitur*. pſalm. 103. verſu 5. *Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam: non inclinabitur in ſæculum ſæculi*. Accedit, quod opinationem iſtam exſufflent ac damnent omnes Philoſophorum omnium, præter Nicetam & Pythagoreos pauculos; familiæ: omnia ſanctorum Patrum effata; omnia Theologorum omnium gymnaſia. Neque verò tutum aut decorum in rebus tam certis ac perſpicuis falſa comminiſci, ac tueri problemata. Elias in Thisbi. *Cœli*, ait, *vocantur galgalim*, quia vt pſal. 77. *Vox tonitrui in ſchara. ex eo ſcilicet, quid aſſiduè circumeant. Sunt autem ſeptem galgalim in quorum quilibet eſt*

vna

vna è ſtellis ambulantibus, quas falſò errantes ac Planetas vocarunt Ethnici, tum ordinem ſumum tueantur. Hinc verò rectè lib. ad Polybium c. 26. comparat ſenem Imperatorem ſyderibus. *Ex quo,* ait, *ſe Cæſar orbi terrarum dedicauit, ſibi eripuit: & ſyderum modo, quæ irrequieta ſemper curſus ſuos explicant; numquam illi licet ſubſiſtere nec quidquam ſuum facere.* *Ad Quartum,* Quia iis quæ dicta repugnat nihil, reſpondere haud opus.

QVÆSTIO XV.

Poſſitne prauus Angelus Solem & Lunam ſiſtere?

VErus de magis famigeratio, eorumdemque gloriatio, poſſe ipſos Solem & Lunam, alioſq; mundi oculos, & cœleſtia corpora omnia retro agere, ſiſtere, impellere quo velint modo. Tibullus lib. 1. eleg.

Hanc (ſagam) *ego de cælo ducentem ſydera vidi*
Fulminis hæc rapidi, carmine, ſindit iter.

Apud Ouidium Hipſypiles de Medea epiſtola.

Illa reluctantem curſu deducere Lunam
Nititur, & tenebris abdere ſolis equos.

Horatius epodon Ode 5.

——— *Sydera excantata voce Theſſalâ*
Lunamq; cælo deripit.

Et Ode vltima.

——— *polo*
Deripere Lunam vocibus poſſum meis.

Grandiloquentius omnia Lucanus lib. 6. de Eriſichto.

Ceſſauere vices rerum: dilataq; longa
Hæſit nocte dies: Legi non paruit æther.
Torpuit & præceps, audito carmine, mundus.
Axibus & rapidis impulſos Iupiter vrgens
Miratur non ire polos.

Mitto id genus apud Senecam in Medea & Hercule Oetæo, Claudianum lib. 2. in Ruffinum, & alios complura. Petronius certè Arbiter cum variè, partenroſeque gloriantem ſagam induxiſſet, ei hæc etiam tandem tribuit.

Quid leuiora loquor? Luna deſcendit imago
Carminibus deducta meis: trepiduſq; furentes
Flectere phœbus equos reuoluto cogitur orbe.

At vero conſtat ſagos, ſagaſque omnes non carminum, Herbarum, aliarumque ſimilum rerum vi, ſed malorum dæmonum operâ hæc & ſimilia efficere omnia. Deindè verò, cum ſuapte ſponte acquieſcere cupiant Sol & Luna, prout ſuperiore quæſtione dictum; videntur dæmones impulſum, qui iis ad motum extrinſecus adhibetur; impedire poſſe. Ac diſertè Lactantius lib. 7. capite 17. Antichriſto ſiſtendi ſolis, vim tribuere videtur *Iubebit*, ait, *ignem deſcendere de cælo, & Solem à ſuis curſibus ſtare.*

Verum enim verò nihil horum poſſunt infelices illi ſpiritus. falſa de his, nimiumque Poetica fama eſt: inanis & mendax Magorum, Maga-

Magarumq́; tanta iactantia: ipſius verò Antichriſti prodigia omnia fucata, veriq; omnis expertia, vti teſtatur Apoſtolus 2. Theſſ. 2. 9. Cur autem non poſſit dæmon cœlorum ſtellarumq́; inhibere curſus, non ea cauſa eſt, quod naturalibus ſuis viribus id non poſſet (multi enim dæmonum ſunt Angelis, qui, vt communis cenſet opinio; cœlis mouendis præſunt, agendi poteſtate ac robore vel pares, vel ſuperiores) ſed *primo* quia, ob peccatum, ſupplicium que, quod eis inflictum; ſcelerati omnes bonis Angelis omnibus & ſingulis ſubiecti ſunt, ita vt praua quidem voluntate iis reniti, re autem ipſa & efficaciter in rebus, quæ à libero cuiuſquam arbitrio non pendent, quæq; contra communem naturæ curſum non ſunt; nequidquam valeant. *Deinde*, quia rat cœleſtium rerum ordines ac motus à diuina prouidentia conſtituti & præfixi ſunt, vt contra eos nulla ullius creaturę vis quidquam poſſit, non eos immutare, non impedire. Neq; verò decet vt ea in domo ac regione, vnde facinorum ſuorum cauſâ, exturbati ſunt, quidquam poſſint amplius. Sed plura ſi vis, ad noſtrum te confer Delrium lib. 2. diſquiſ. quæſt. 10. & 11. Abulenſem hic q. 81.

QVÆSTIO XVI.

Poſſetne bonorum Angelorum aliquis eadem ſolis ac lunæ morari ſydera?

EX ſuperioris concluſionis argumento ſecundo iam fere, quid reſpondendum, liquet, Diſtinctiùs tamen adhuc

Dico. I. Angeli, quibus hoc à Deo demandatum munus, vt cœlos & aſtra moueant, poſſent quidem ſuapte vi ac libertate à motu deſiſtere: ſed qua ſancti ac beati iam ſunt, nullo modo, niſi ſecus iuberet Deus; poſſunt, quia Dei voluntatem & præcepta tranſgredi, ſuamq́; ipſorum felicitatem amittere non queunt. Vtrumq́; verò accideret ſi demandatum opus negligerent. Atq; felicitatis amiſſio non ex eo, quod in 12. Metaphyſicorum c. 7. t. 38. innuit Ariſtoteles, oritur, quaſi vel non imitarentur primam rerum omnium cauſam, quæ per ſeipſam immediatè ac integrè cœlum primum pellat (Id enim ſiue voluerit Ariſtoteles ſiue non; falſum eſt, vti oſtendunt Conimbricenſes lib. 2. de cælo q. 6.) neq; quòd eius amatæ bonitatis minus eſſent participes, ſi per motum iſtum boni aliquid in corporatum mundum non infunderent, vt Ariſtotelem explicat hic q. 82. Abulenſis (poſſunt enim aliis variis modis diuinæ bonitatis eſſe participes, ſuamq́; ipſorum vim & bonum in creaturis, cum ita ipſis videtur, communicare) ſed ex eo, quod à Dei præſcripto deflectentes iuſtè punirentur, maximoq; illo felicitatis bono priuarentur.

II. Iidem Angeli cœlorum conuerſores, cum vult, iiſq; ſignificat Deus, poſſunt eos conuertendi finem facere, ſicq; ſolem ac lunam morari, certoq; in ſitu defigere. Sicq; hic reapſe factum, patet ex iamiam dictis.

III. Sancti Angeli alii omnes, qui his ipſis conuerſoribus maiores ac ſublimiores ſunt; poſſunt ſua ipſorum vi, ac robore illorum impulſionem frangere ac impedire, cœlos & aſtra iis inuitis ac repugnantibus, ab ſolito curſu retinere: nunquam tamen id aut faciunt, aut moraliter facere iam poſſunt. *Prior* pars patet ex proportione maiorum virium ad minores. Quemadmodum ſi velit homo imbecillior baculum mouere, idq; totis conatur viribus, alius verò multo illo fortior nolit, ac renitatur, manebit immotus baculus: Ita & in cælorum motu, ſi Angelo minori reluctaretur maior. *Poſterior* pars ex primæ concluſionis ratione habetur. Sed vt ſit ea manifeſtior: obijcio poſſe Angelis cœleſtium motionum præſidibus alios quoslibet obſiſtere. Nam Danielis 10. verſ. 13. Angelus regni Princeps Perſarum, ad Perſarum ipſorum aliquam vtilitatem,

tem, reſiſtit Gabrieli, & ita quidem vehementer, vt niſi huic auxilium & opem tuliſſet S. Michael, ſuccumbere ac vinci bonus debuiſſet Gabriel, eodem verſu 13. 20. & 21. Eodem igitur modo faciamus, exempli cauſâ, in bellis, quibus Iſraelitas aliquando vinci voluit Deus, expediiſſe, vt in hoſtium, quorum principes fuiſſet aliquis Angelus, gratiam; dies proferretur, nox minueretur, nonne ille inuitis aſtrorum, cælorumq́; rotatoribus, Solem ac Lunam frænare, ac alicubi abſq; motu omni ſtatuere potuiſſet? Reſpondeo non potuiſſe. quia in iis, in quibus diuinam voluntatem perſpectam non habent, poſſunt Angeli, pro ſuo quilibet munere, ſanctoq; zelo, repugnare, prout fecerunt, qui obiiciuntur Iſraelitarum, Perſarumq; præſides: ſed in quibus diuina iis voluntas cognita, neq; ipſos à Deo, neq; inter ſe diſſentire ac pugnare vllo modo poſſe. Alioquin omnia, quæ in prima concluſionis ratione fuerunt, peccati, ac pœnæ incommoda ſuſcipiantur, neceſſe eſt. Iam verò Angelis omnibus quid perſpectius, quam generales diuinæ in gubernando mundo prouidentiæ canones? quam fixa, rataq; gubernandi mundi axiomata? quam ab orbis conditi ſeruata ſemper in cœlorum motu decreta? Contra ipſa igitur quidquam facere ac moliri, niſi aliter ipſe imperaſſet Dominus, nulli unquam Angelo licuit, aut licet: neq; in cœleſtibus continendis orbibus vim, contra cæterorum, qui eos volutant, Angelorum voluntatem & nixum apparare.

QVÆSTIO XVII.

Quæ, vt in Gabaonico bello ſtarent Sol & Luna, cauſa fuerunt efficientes? & quid effecerit prima, Ioſue ſcilicet?

DVæ in textu cauſæ indicantur efficientes, quibus adiungi poterit tertia. *Prima* eſt Ioſue. qui duplici Solis, Lunęq; ſtationem modo effecit. *primò*, Deum precando. Id enim ſignificant verba illa verſu 12. *Tunc locutus eſt Ioſue Domino*, & 70. ἐλάλησεν Ἰησοῦς πρὸς κύριον, Chaldæus; *tunc laudauit Dominum*. Licet enim hæc, ut dixi quæſt. 12. verba poſſint etiam precationi, qua grandineam ſaxorum tempeſtatem petiit Ioſue accommodari, clariſſimè tamen, ac ſine vllis verborum ambagibus oſtendunt, eum Deo, ad ſequens impetrandum portentum, preces adhibuiſſe. Caietanus; *Iunge*: ait, *prudens lector, duo hic ſcripta: quod videlicet tunc locutus eſt Ioſua Domino fonti eſſendi, & quod direxit ſermonem ad Solem & Lunam: vt perpendas quod primum eleuauit mentem in Deum, ſupplicando pro integra victoria, & quod Deus inſpirauit illi, vt indiceret Soli ac Lunæ moram.* Rurſum verò poſtea dicitur, vel innuitur Deus *Ioſuæ voci obediiſſe* verſu 4. prout infrà explicabo. Vocem igitur ad Deum is miſerat, qua poſcebat diem reddi longiorem, ſolemq; tam cito non occumbere. Quia enim, vt habetur verſu 8. & 12. *tradiderat Deus Amorrhæum in conſpectu filiorum Iſrael*, vt eos ſcilicet domarent, delerent, penitus extermiinarent; & magnam eorum multitudinem inſequentium Iſraelitarum gladiis, à ruentium grandinum impetu elabi videbat, petiit ad eos inſequendum, ferroque, ac, vt ego quidem reor; grandine diutius necandum plus diurnæ lucis dari. Nam ſi nox irrueret, inſequi non licuiſſet eos amplius: neque grando fugientes excepiſſet aut excipere viſa ram clarè fuiſſet. *Secunda*. Eandem effecit Ioſue ſtationem duobus imperando ſyderibus Soli & Lunæ verſu 12. *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon.* D. Hieronimus in Epitaphio Paulæ: *Ieſus filius Naue contra quinq; Reges dimicans:*

diſſiſſo Iordanis annis fluxu, in Hierichuntinorum mœnium deiectu, prodigia: tot alia, & tam ſupra naturam poſita, legendo & audiendo, cognorat: Dei omnipotentiam ita ſolidè, planeque à Lege, à Moyſe didicerat: eam diuinæ huius omniporentiæ omnibus demonſtrandæ occaſionem, eum ſummæ Domini gloriæ illuſtrandæ articulum, eam ſternendorum hoſtium, populique Iſrael iuuandi & amplificandi oporrunitatem eſſe nunc perſpiciebat, vt in haſce preces, hocque imperium prudentiſſimè, zeloſiſſimè, religioſiſſimeque proruperit. Eſt quædam *fides*, quæ *miraculorum* dici ſolet, de qua multa cap. 13. epiſtolæ ad Corinthios prioris Apoſtolus. Hæc & Deum poſſe miracula, & illo tali tempore, tali loco, ralibus aliis circumſtantiis velle oſtendit, penituſque perſuadet. Vnde in rebus tam arduis, ram à communi naruræ uſu remoris, tam cognito ordini aduerſantibus, ea in ſanctis exiſtit fiducia, vt has à Deo petant, has rebus etiam ſtupidis, brutis ac inanimaris iubeant. Sic Matrh. 17. verſu 20. *Amen quippe dico vobis*, ait Dominus, *ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis.* Lucæ 17. verſu 6. *Dixit Dominus, ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis, diceretis huic arbori moro, Eradicare, & tranſplantare in mare, & obediret vobis.* Sic Elias 3. Regum 17. 18. 4. Regum 1. ſic Moyſes, ſic Gregorius Thaumaturgus, S. Martinus, S. Bernardus & alii, qui miraculis clari fuerunr, ſancti omnes fecerunt D. Hieronymus in Iſaiæ cap. 28. *fiducia habitantis in ſe Dei, locutus eſt Ieſus, ſlet Sol.* D. Ambroſius libr. 1. offic. capit. 40. *Ieſus Naue cum aduerſum Gabaonitas ſurgeret prælium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit, ſlet Sol, & ſtetit, dum hæc victoria conſummaretur.* D. Bernardus apud eius vitæ auctorem lib. 2. capit. 7. cum aduerſus Leoninos ſchiſmaticos conſtanrer agendum, ardenrerque precandum ſuaderet, *Ioſue*, ait, *pugnat, & vt ad conſummationem victoriæ dies ſufficiat, protelata, Soli vt ſtet, non tam orat, quam imperat: & meretur fides tam Solis obedientiam, quam de hoſte proſtrato victoriam.*

Ad *priora* igirur conrraria *duo argumenta* iam reſponſum, niſi quod adijciendum, ſuperiore quæſtione tanrummodo dictum, Angelos non poſſe ſuo arbirraru, eriam, ob aliquam ab ipſis ſpectaràm hominum quorundam utilitatem, Angelis ijs, qui cœlos verſanr, conrrauenire propter eam, qua prædicti ſunt maximâ, modi à Deo hoc in mundo tuendo & gubernando instituri atq; conſeruati cognitionem: Quam ſi non haberent, aut verò ex alia immenſæ ipſius poteſtaris cognitione, ab ipſo & per ipſum ſecus aliqua fieri rogare vellent, ijs, quam hominibus, non minus liceret.

Ad *Tertium*, Quando rebus imperatur vitæ ſenſus ac rationis expertibus, proximè quidem fertur in eas imperium, ſed hoc impropriè dicitur imperium: remotè verò ac vltimatè fertur in naruram intelligenrem. Et ſic propriè imperium eſt. Sed natura hæc inrelligens vel bona eſt: vel mala: rurſumq; vel ei, qui imperat: illa ſubdira eſt, vel non ſubdita: Deniq; vel imperatur ijs rebus ac negotiis quæ præſtirutam, ordinariamq; mundo totius gubernationem apertè immutant: vel in rebus ac negotiis, quæ eidem gubernationi apertè nihil contraueniunt, & quaſi priuaræ ſunt. *Primò* igitur. Si natura, cui imperatur bona ſit, & ei, qui imperat, ſubdita ea in rebus priuatis morem ſemper gerer, in aliis non. verbi cauſa ſi Angelorum ſuperiorum aliquis aliquid inferiorum cuipiam imperet. In rebus verò, quæ mundum rotum attingunt, & veluti publicæ ſunr, morem non geret. quia hæ à Dei ſolius nutu ac voluntate pendent, in iiſq; non eſt inferior ſuperiori Angelo ſubdirus. *Secundò*, Si natura cui operarur bona ſir, & ei qui imperat non ſit ex ſe quidem, vllis in rebus priuatis aut publicis, ſubdira, ſed

is, qui imperat Dei voluntatem ac iuſſum interponat, verè rectéque indicet, obtemperabit bona illa natura, tam in priuatis quam in publicis quoquo modo poterit. verbi cauſa, ſi Angelus minor in Dei nomine imperaret maiori quidpiam; ſi item homo Angelorum cuicumque imperaret, hancque Dei voluntatem ac imperium interponeret, ac Angelo illi verè indicaret. *Tertiò*, Si natura, cui imperatur, mala ſit, & ei, qui imperat ſubdita, vel non ſubdita, ſemper quoties Dei auctoritas verè monſtratur, ipſi omnibus in rebus iuſſa capeſſere fas eſt. Si non interponitur Dei auctoritas, ea interdum obtemperabit, interdum non obtemperabit in rebus quas ſponte facit, non in iis, quæ ipſi à Deo imperatæ. verbi gratia. Malus Angelus bono cuilibet iam ſubditus eſt. Si ergo bonus quidquam vlla in re, Dei auctoritate iubeat: non poteſt hic vllo modo reniti: Si abſq; Dei auctoritate iubeat illi aliquid, ſi quidem hoc à dæmonis tantum pendeat poteſtate, vt ſi quempiam tentaret, moleſtiis aut corporalibus aut ſpiritalibus afficeret; obſequi debebit infelix dæmon. Sin autem iuſſus eſſet à Deo dæmon gentem, aut hominum aliquem calamitatibus aliquibus diuexare, ipſumque Angelus bonus, abſque Dei auctoritate iuberet deſiſtere, non obſequeretur. Par de ſancto quopiam homine ratio, ſi dæmonum alicui quidpiam iubeat. Vide in Tobiæ cap. 8. quæſt. 7. & 8. de ligandorum dæmonum modis, quibus & ille de impreſſa quadam fortiore vi & qualitate adjici poteſt modus: Nunc ad argumentum reſpondeo, ſtolidum eſſe rebus inanimis propriè vel ſimpliciter imperare: ſed ita imperare, vt ad intelligentias ſeu Angelos, qui rebus illis aut præſident, aut in iis agere quid poſſunt, pertineat imperium, id vero prudentiæ ſapientiæq; conſentaneum. Sic enim & CHRISTVS Dominus tranquillitatem imperauit mari ac ventis Matth. 8. verſu 26. ac ſequentibus. Rurſum rebus, quæ poteſtati noſtræ nullo modo ſubiectæ ſunt, audax vtique, arrogans, & iniuſtum eſt. Sed ſi res ex ſe quidem ſub poteſtatem hominum non cadant, ſed ex Dei conceſſu, neque homines præciſè vt homines, ſed vt homines Deo pleni, diuinaq; auctoritate inſtructi conſiderentur, poſſunt abſq; audaciæ, arrogantiæ, ac iniuſtitiæ nota vlla, tam bonis quam malis Angelis imperare. Atq; ſic Ioſue imperauit, Soli quidem & Lunæ impropriè, Solis ac Lunæ motoribus Angelis propriè: idq; non ſua ipſius humana vi & auctoritate, ſed numinis, cuius afflatu, & impulſu, imperatiua phraſi vſus eſt. *In hac iuſſione non humani*, ait de mirabilibus ſacræ ſcripturæ liber ſecundus cap. 4. *imperij auctoritate luminaria requieſcunt, ſed Domini imperantis, vt ſtarent, iuſſui obediunt. Nihil enim propter iubentis hominis verbum, Dei creaturæ faciunt, ſed quod Dominus ſerui ſui oratione obediens præcepit, hoc faciunt. Sic enim perhibetur, Sol ſtetit contra Gabaon, & Luna ad vallem Hailon, obediente Domino voci hominis.* Et ſic miratur inter alia S. Quiriacus Soli ac Lunæ datum à Deo aurigam Ioſue, vti narrat die 29. Septembris Metaphraſtes. Et in Thalmud cap. 5. *Pirke Auoth 3*. Rabbini, dum ipſius Hillel. 80. diſcipulos laudant, aiunt eorum 30. dignos fuiſſe, pro quibus ſtaret Sol, vt eum ſtare feceratIoſue. Repetit hoc & Rambam in *Iuchaſin* fol. 159. Sed hæ Rabbinicæ bullæ.

Ad Quartum, Patet è iam dictis reſponſio. Cum enim non ſuapte conſilio, vel audacia, ſed inſtinctu, monituq; diuino impetationem hanc inſtituerit, certè ſe haud fallendum confidebat. ideoq; vt maior ipſi miraculi totius auctori Deo eſſet gloria, maior in populo alacritas ac fides, voluit palam ac publicè in omnium oculis voce, vt ab omnibus exaudiretur, magna Solem ac Lunam vincire, motuq; omni ſpoliare.

QVÆ-

QVÆSTIO XIX.

Quid altera cauſa efficiens, Deus nimirum, effecerit?

ALtera porro *cauſa efficiens* in contextu indicata eſt *Deus*, qui verſu 14. *obediiſſe* dicitur *voci hominis*. Eſt autem obſeruandum, in Hebtæo eſſe *audiendi* verbum, quod non ſimpliciter audire, ſed efficaciter audire crebro ſignificat, ſicut & latinum: idq́; dupliciter maximè. *Primò*, Vt ſit *exaudire*. *Secundò*, *Obedire*. Caluinus igitur priotem exaudiendi notionem hic vult. *Quod* ait, *verbum* שמע *quidam vertunt obedire, tanquam aſperius reijcio*. At *Primò*, Sic rectè verti cenſuit non Interpres noſter modo, in quo eſt Hebrææ linguæ peritia, & auctoritas multo quam in Caluino maior, ſed Latini etiam, Græciq́; Patres omnes, ipſi 70. dum ἐπακοῦσαι θεὸν ἀνθρώπου verterunt. *Secundò*, in Hebræo eſt hic verbotenus *audire in vocem*, quod alibi valet *obedire* Geneſ. 26. verſu 5. *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedieris voci meæ*, prout ipſemet eo loco Caluinus rectè verri agnoſcit, licet ægrè ferat Abrahæ obedienriam tam clare cauſam & meritum pronunciati benedictionis. Prouerb. 5. verſu 13. *Cur deteſtatus ſum diſciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum, nec audiui vocem* (Hebraicè & non audiui in vocem) *docentium me* quod eſt eorum voci, acmonitis non parere. Sic Ierem. c. 32. verſu 23. c. 22. verſu 22. 1. Reg. 12. verſu 14. c. 28. verſu 21. alibi: *Tertiò*, Dicitur Dominus pſal. 20. verſu 3. deſiderium cordis regi rribuere, neq́; optatum labiorum eius ei prohibere. quod eſt reipſa illi obedire, prout quidem vult Caluinus, licet aliquid adhuc excipiat. *Etſi*, ait, *dicitur in pſalmo Deus facere ſecundum deſiderium ſeruorum, quod tantundem valet ac morem gerere, fugere tamen præſtat quid quid Deum videtur in ordinem cogere*. Sed quomodo id *videtur Deum in ordinem cogere?* An quia ſignificat eum homine inferiorem? ipſum ab illo cogi? cum ille imperet, hic obediat? Hoc paulo poſt viderimus. Nunc ſatis eſt, Hebtæum verbum rectè per *obedire* verti, neq́; deber ſuo arbitratu ſcriptutam in ordinem cogere, ipſamq́;, vt libet, interpretari Caluinus. *Quartò*, Quid verò eius diſcipulus Iunius? Magiſtrumnè audiit? Non, ſed vertit, *auſcultare voci hominis*. quod Grammaticotum pueri *obedientem eſſe*, norunt. Lutheranus verò Chytræus hoc loco, *Dominus*, inquit, *obedit voluntati hominis, & ordinem naturæ mutat propter preces Ioſuæ*. E Rabbinis verò Radak quoties eodem Hebtæo verbo pro *obedire* vtitur in pſalmum 2? vt dum ait *filium patri obedire, Dauidemq́; Deo?* In ſimili quoq́; miraculo Ioſephus lib. 14. c. 3. p. 419: Oniæ pro pluuia oranti γινόμενος ὑπήκοος ὁ θεὸς ὕσεν: id eſt, *factus obediens Deus pluit*, ſeu *pluuiam dedit*. Quid verò de miraculo per Chriſtianos, Imperatoris M. Antonini Veri tempore diuinitus impetrato Gentilis alioqui Poeta Claudianus in ſexto *Honorii* conſulatu? ——— *Omne Tonantis*

Obſequium Marci mores potuere mereri.

Obſetuandum *ſecundò*, Hebtaicè haberi. *Et non fuit ſicut dies hic ante ipſum, & poſt ipſum, ad obedire Dominum*, ſeu (quemadmodum vertunt 70.) *vt obediret Dominus voci hominis*. Ideoq́; duplex hinc elici poteſt ſententia. *Vna*, Deum nunquam ſic obediiſſe, vel obediturum vllius hominis voci. *Altera*, cauſam, cur dies talis nunquam aut fuerit, aut futurus ſit, eſſe, quod voci Ioſuæ Deus obedietit. Poteſt vterq́; ſenſus tolerari. poſterior tamen receptior eſt. Et verò ex priore colligitur etiam optimè. Si enim nunquam ſic, vt eo die obediit aut obediet Deus voci hominis, etgo eo die tunc obediit. Et videtur iſte ſenſus ex eo quod ſubditur, confirmari: *Et pugnante pro Iſrael:* Hebraicè cum cauſali perticula, *quia pugnauit Deus pro Iſrael.*

Obſeruandum *Tertiò*, modos, quibus obediit voci hominis Deus poſſe

dari tres. *Primus* eſt ſecundum effectum, quia idem fecit Deus, atq; ſi homini ſubditus eſſet, eiq; obediret. Iſto enim loquendi modo dicitur Deus *Iraſci, furere, duci pœnitentia*, ridere & ſimilia quæ ἀνθρωποπαθῶς Deo tribuuntur: ſeu vt Hebræi dicunt, *Hal derech Maſchal bilſchon bene adam*, id eſt, *in parabolæ modum ſecundum linguam filiorum Adam*, ſeu *hominis*. prout refert in citatum pſal. 2. Radak. *Secundus* Secundum efficientiam. quia fecit Deus, vt iuſſæ creaturæ Sol & Luna ſtarent. ſicq; non in ſe, ſed in ſuis creaturis obediit. Atque hic modus ab Auctore mirabilum ſacræ ſcripturæ ſuprà indicatus fuit. Fecit autem hoc Deus, vel ſignificando ſyderum illorum paredro Angelo, vt horis tot & tot verſare illa deſineret vel influxum ſuum motui neceſſarium ſubtrahendo. Idq; fieri potuit dupliciter. *Primò*, Vt tam ſyderibus, quam Angelo ipſi eum ſubtraheret influxum. *Secundò*, Vt ſolis ſyderibus, & tunc poſteriori modo locus eſſet, ſi per ſe ipſum immediatè moueret cœlos Dominus. quod ab nobilioribus tamen Theologis, ac Philoſophis repudiatum, vt in Conimbricenſibus libr. 2. de cœlo c. 5. quæſt. 6. videre eſt. *Modus Tertius* eſt ſecundum voluntariam ſubiectionem, non eo modo, quo Deus homo fa[ct]us, venit Nazareth cum parentibus, *& erat ſubditus illis*, Lucæ 2. verſu 51. ſed quòd ipſum Ioſue ad Soli ac Lunæ imperandum concitando, eiq; per miraculorum fidem, perſuadendo fore, vt Sol ac Luna ſtarent, ſeipſum quodammodo iam obſtrinxerat Deus, id ſe curaturum: & hoc non eſt, quod aiebat Caluinus *Deum in ordinem cogere*: ſed eſt ipſius immenſam erga homines bonitatem explicare, qua fit, vt ſe ipſe, antequam id cogitare illi audeant, ijs obliget ad ea, quæ ipſius impulſu & aſſeueratione perierint facienda. Huius enim modi eſt etiam illud Exod. 32. verſu 10. *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra illos.* Vnde S. Hieronymus in Ezechielis 13. *Legimus Aaron aduerſum ignem Iſraelis populum deuorantem occurriſſe, ſtetiſſe medium, & oppoſuiſſe murum pro ſalute populi. Hieremiæ quoq; dicitur, ne occurrat Domino: neq; ſtet contra iram eius, orationis perſeuerantia. Sicut enim murus hoſti opponitur, & aduerſario occurri ſolet ex aduerſo, contra[ria] venienti; ita Dei ſententia ſanctorum precibus frangitur. Vnde & Moyſi dicitur. Dimitte me, & delebo populum iſtum: Cui enim dicitur. Dimitte me, oſtenditur quod tenendi habeat facultatem.* Diuus Gregorius explicans illud Iob c. 9. *Deus, cuius reſiſtere iræ nemo poteſt, Mirum*, ait l. 9. Moral. c. 9. *valde eſt, quod ira Dei nu[ll]um poſſe reſiſtere dicitur, cùm multos indignationi ſuperna animaduerſionis obuiaſſe eloquia diuina teſtentur. An non ira Dei Moyſes reſtitit, qui pro cadente populo erectus, ipſ[u]m ſuperna percuſſionis impetum, mortis ſua oblatione reſtrinxit, dicens: Dimitte illis hanc noxam: alioquin dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti? An non iræ Dei Aaron reſtitit, cum inter viuentes ac mortuos thuribulum ſumpſit, atque animaduerſionis ignem incenſi fumo temperauit? An non Phinees ira Dei reſtitit, qui luxuriantes cum Alienigenis, in ipſo coitu trucidans zelum ſuum diuinæ indignationi obtulit, & furorem gladio placauit? An non ira Dei Dauid reſtitit, qui Angelo ferienti ſe offerens, placationis gratiam, & ante tempus propoſitum exegit? An non Helias ira Dei reſtitit, qui longo iam tempore terra arente, ſubductas de cælo pluuias verbo reuocauit? Quomodo ergo diuinæ ira nullum poſſe reſiſtere dicitur, cum multos ſæpe reſtitiſſe exemplis euidentibus demonſtratur? Sed ſi ſubtiliter, & hæc beati Iob eloquia, & illorum facta penſamus: & verum cognoſcimus, quia diuinæ iræ non reſiſtitur: & verum, quia multi ſæpe reſtiterunt. Omnes etenim ſancti, qui iræ Dei obuiant, ab ipſo accipiunt, vt contra impetum percuſſionis eius opponantur: atque vt ita dixerim, cum ipſo ſe erigunt contra ipſum, eoſque diuina vis ſibi opponit ſecum: quia in eo, quod aduerſum ſæuientis iram foris obtinent, intus eos gratia iraſcentis fouet: & famulantes interius leuat, quos quaſi aduerſantes exterius tolerat. Portat ergo contradictionem deprecantium quam aſpirat, & velut nolenti opponitur, quod ab eodem vt fiat, impera-*

imperatur. Moyſi enim dicit: Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq́; te in gentem magnam. Quid eſt ſeruo dicere, dimitte me, niſi deprecandi auſum præbere? Ac ſi apertè ei diceretur. Penſa quantum apud me valeas, & cognoſce, quia obtinere poteris, quidquid pro populo exoras. Et ſecundum iſtum modum potuiſſet Ioſue Soli ac Lunæ quietem præcipere, etiamſi à Deo mouerentur immediatè, ſicq; in ipſum propriè ferretur impetium. Sed quam adiungi poſſe dicebam, videamus cauſam tertiam.

QVÆSTIO XX.

Quid cauſa efficiens tertia effecerit, Angelus ſcilicet?

CAuſa tertia *eſt Angelus* hiſce ſtellis præpoſitus. Is enim Ioſuæ, Deique iuſſum accipiens, ilico eam, qua illas circumagit, vim cohibuit: ſicq; inſiſtere cœperunt illæ. De hoc tamen Angelo ſunt erotematia paucula. *Primum, An vnus, idemq́; numero Solis & Lunæ motor ſit?* Non eſt improbabile, ab vno, eodemque Angelo cœleſtes orbes omnes conuerti, prout apud Fracaſtorium in homocentricis. cap. 7. ſect. 1. probant nonnulli. Neque ipſos valde quatit Conimbricenſium libro 2. de cœlo capite 5. quæſtione 8. vna hæc machina: *Quilibet Angelus, vt certam & definitam habet eſſentiam, ita certis locorum ſpatijs circumſcribitur, proindeq́; nequit cœleſti machinæ aſſiſtere ea præſentiâ, qua neceſſaria eſt ad eam ritè gubernandam, & ad tam varias, tamq́; diſſimiles motus obeundos.* Habent enim Angeli quidem eſſentiam, locum & vim agendi finitam, ſed non ideo efficitur, eam non adeſſe cœlis pluribus, eoſque variè mouere. cum & cœlorum loca illorum finita ſint, & ad eos mouendos vis tantùm finita requiratur. Videmus enim vnam eandemq; numero animam, in diuerſiſſimis eſſe corporis partibus, diuerſiſſimoſque in ijs motus efficere. Quin qui plures cœlis pluribus Angelos dant, fatentur tamen non in vna tota ſphæra ſecundum eſſentiam, tanquam in loco, vnum eſſe Angelum, ſed in certo ſphæræ illius ſitu. Altera tamen peruulgatior eſt opinio, & ex Ariſtotelis hauſta fontibus 12. metaphyſicorum cap. 8. à textu 47. è quibus tamen, hac in re, bibo inuitior, quia ex Chriſtianæ diſciplinæ præceptis; eos video inquinatiſſimos. Vult enim illic Philoſophus, tot tantummodo eſſe Angelos, quot cœleſtes orbes: cum noſter clamet Daniel c. 7. v. 10. *Millia millium miniſtrabant ei* (Deo) *& decies millies centena millia aſſiſtebant ei.*

Sed ſiue vnus numero Solem ac Lunam voluet Angelus, ſiue plures *erotemation alterum* eſt, *è qua Angelorum Hierarchia & ordine hi motores ſint?* Non liquet. ſcholæ tamen ſacræ Princeps D. Thomas libr. 3. contra gentes c. 80. & opuſc. 10. art. 17. probabile opinatur ab Hierarchia ſecunda eſſe, medioque ipſius ordine, qui ex S. Areopagita capit. 6. & 7. hierarchiæ cœleſtis, *Virtutes* obtinet.

Tertium, An ſola nolitione Angelica ceſſarit Solis ac Lunæ motus? Pendet hoc ex illa quæſtione, *An facultas*, qua cœlorum orbes mouent Angeli, *ab eorum intellectu ac voluntate differat?* Et multi quidem non differre cenſent, hiq; ſola nolitione omnem Soli ac Lunæ motum ereptum dicerent. Auerroes, & Soncinas in 12. Metaphyſ. Durandus, Baſſolius, Herueus, Argentinenſis Thomas in 2. ſententiarum, diſtinctione 7. 8. & 14. Sed ego cum Gandauenſi Henrico, Aureolo, Maitone, Caietano, Conimbricenſibus puto, motricem Angelorum vim, ab eorum differre intellectu ac voluntate. ideoq; non tantum voluiſſe Angelum, Solem ac Lunam mouere, ſed facultati etiam motrici mandaſſe ipſius voluntatem, ne quem aſtris illis motum inderet.

Quartò, Quomodo intellexit ſolaris, Lunariſq́ Angelus Dei hanc eſſe voluntatem ac iuſſum, vt, contra communem rerum ordinem, *interquieſcerent aſtra hac?* An Ioſuæ hoc ipſum ſignificanri credidit? At non ignorabat omnem hominem eſſe mendacem: mulros mulra, præter fas & æquuni, ſuprà vires, ſupraque naturam, temerè moliri: Er, eſto, virum ſciret bonum, & Prophetam inſignem Ioſue, nunquid neſciebat Prophetas humanitus interdum citra impulſionem diuinam vllam, loqui? Et verò vnus Angelus alteri Angelo, quem alioqui bonum, ſanctumq; nouit, non auſcultat, vt ex Danielis cap. 10. dictum quæſt. 16. Quomodo igitur hominum alicui quamuis excellenri & magno, verum in cœlo aut ſolſtitium, aut lunæſtitium imperanti, obſecundet? An reuelatione ipſum aliqua de ſua voluntare ac iuſſu certiorem fecit Dominus? vtrumq; ſimul, vno eodemq; temporis puncto concurriſſe opinor, vt & Ioſue à Deo inſtinctus diceret ſoli, *ſta*, itemq; Lunæ: Et Deus Angelo, ſuæ id voluntatis eſſe, commonſtraret: ac idcirco præcipienti Ioſuæ parerer confeſtim ille Angelus.

QVÆSTIO XXI.
Vbinam ſteterunt Sol & Luna?

TRia in textu *loca*, vbi ſteterint Sol & Luna, traduntur. *Primus, Gabaon* v. 12. de qua ſupra quæſt. 1. ſed variè admodum id legi videtur. Latinus ait, *Sol contra Gabaonem ne mouearis.* Græcus στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαών: Hebtæus *Sol in Gabaon, quieſce.* Quidam verò interprerati ſunt Latinum, ne *contra Gabaonis obſeſſæ vtilitatem* moueretur. ſed neque ferunt hoc alij textus, neque quod additur de Luna, ne *contra Aialon*, quæ obſeſſa non erat moueretur, vt obſeruat quæſt. 17. Abulenſis. Quidam ne verſus Gabaonem ab orientali horizonte moueretur. ſed in orienrali quadrante Solem tunc non fuiſſe, dicam poſtea. Alij, *ne nobis in Gabaon pugnantibus occidas.* ſed vltra Gabaonem verſus Azecam progreſſi iam eranr Iſraelitæ, dum illac fugientes Chananæos inſequerentur. Abulenſis verò quæſt. 15. & 16. *O Sol, qui in Gabaon ſtas, ne mouearis.* Aſtipulatur ferè Arias dicens, viſum tunc Solem Gabaoni vrbi imminere: ſicq; Græcum κατὰ pro, *in*, hic accipitur, vt etiam infrà cap. 13. κατὰ μέσον τοῦ οὐρανοῦ, id eſt, *in medio cœli.* Latinum verò *contra* valet, *è regione.* quia ſicuti Gabaonem à rergo relinquebat Ioſue, perſequens, occidentem verſus, hoſtes, ita & Solem poſt ſe habebat, quaſi is, vel Gabaoni recta impenderet, eſſetq; ipſi è ſuperiore loco quaſi oppoſitus, vel ab ea proximè abeſſet, inrer ipſum quaſi Ioſue & vrbem illam poſitus: ſicq; rurſum quodammodo *è Gabaonis regione* dici poterat, agro Gabaonico impendens quidem, ſed per lineam rectam ab vrbe ipſa diſtans. Quæ enim ſic apparent, dicuntur vulgò *è regione poſita.* Vtrumq; igitur verum, fuiſſe Solem *in Gabaone, & ex aduerſo Gabaonis.*

Secundus locus, eſt *vallis Aialon*, vbi Luna eſſe dicitur, in 70. vocatur vallis αἰλών: in Iſaia cap. 28. verſu 21. *vallis Gabaon:* in Beniamin Itinerario *vallis Luna.* Hanc ita deſcribit in libro de locis Euſebius: *Ailon vallis, atq; prarruptum, ſuper quod, orante quondam* IESV, *Luna ſtetit iuxta villam, qua vſq; nunc Aialon dicitur, contra orientem Bethelis, tribus ab ea millibus diſtans, haud procul à Gabaa & Rama Saulis vrbibus.* Sed lapſum hic Euſebium, aiunt pœnè omnes. *Primò,* Quia remotior erat Aialon à Saulis Gabaa. Nam Gabaa hæc in Beniaminitarum finibus eſt, Aialon in Danitarum tribu. *Secundò,* Pro Bethele corrigunt Ziglerus & Maſius Siluntem. *Tertiò,* Beniamin ab Aialonia valle hac vnam leucam Gabaonem vſque numerat. *Quartò,* D. Hieronymus Euſebium loco citato corrigens; *Porrò,* ait, *Hebrai affirmant Aialon vicum eſſe iuxta Nicopolim in ſecundo lapide pergentibus Aeliam.* Et ſanè idem D. Hieronymus in Epitaphio Paulæ ſignificat etiam inter Nicopolim, quam quæſt. 10. dixi *Emauntem*; & Hieroſolymam

eſſe

eſſe Gabaonem & Aialonem, id eſt, Nicopoli orientaliorem, imò & Gabaone, vt ex eo conſtat, quòd D. Hieronymus eam ait duobus lapidibus, id eſt, duobus milliarijs, ſeu 16. ſtadijs Emaunte diſtitiſſe verſus Hieroſolymam. At *Emaus* diſtabat Hieroſolyma 60. ſtadijs Lucæ 24. verſu 13. Ergo Aialon 44. ſtadijs, cùm ab eadem abſit Gabaon 50. ſtadijs; vt ſuprà dictum capite nono quæſtione prima, ac idcirco non poſſum Adrichomio, qui Aialonem multò facit Emaunte, & Gabaone occidentaliorem, aſſentiri. Omnes tamen tam Gabaone quàm Emaunte Auſtraliorem tradunt Aialonem. Lunam verò contra eam non motam, vel in ea ſtetiſſe par eſt eodem, quo de Sole dictum ſuprà; modò intelligere, ſiue locum eundem poeticè voluerit contextus ſignificare, vt arbitratur Maſius: ſiue non, quod poſtea examinabitur.

Tertius locus verſu 13. *medium cæli.* Abulenſis quæſtion. 12. *duplex* ait eſſe rei alicuius *medium. Vnum* ſecundum æquidiſtantiam, *alterum* ſecundum interpoſitionem. Et hoc poſteriore modo hic ſumi medium, quemadmodum ſuprà cap. 7. verſu 13. *Anathema in medio tui eſt.* Et Iſaiæ 6. verſu 5. *In medio populi polluta Labia habentis ego habito.* Sed ſanè prioris modi medium hic ſumitur. Nam *primò* medium per interpoſitionem illud omne ab illo vocatur, quod inter extremos terminos eſt, vt quælibet lineæ pars inter extrema eius puncta, & ſic quælibet hemiſphærij pars inter extrema ortus & occaſus puncta, quæ horizontem contingunt, medium appellatur. Sed ſanè non eſt hoc *medium cæli*, ſed *medium hemiſphæry. Deinde* hic eſt dictio, quæ propriè medium, per partium interualli æqualitatem ſignificat *chetſi* videlicet, ſuprà verò capite ſeptimo eſt *bekerbecha.* Iſaiæ ſexto, *betoch. Tertiò*, Suffeciſſet dicere, *ſtetit Sol*, quia cum antea dictum eſſet, *ne contra Gabaon moueretur*, ſiue vt *in Gabaon* ſiſteret, ſatis intellectum fuiſſet eum ibi ſtetiſſe, non autem in horizontem contingentibus portiunculis. At voluit ſignificare textus, amplius quidpiam, non in Gabaon tantummodo ſtetiſſe Solem, ſed ibi etiam ad medium fixum cœli cacumen perueniſſe, in eoque, prout ait Sedulius libro primo fixum conſtitiſſe. Sciendum verò *tripliciter* accipi *medium cæli, quod per æquidiſtantiam* medium eſt. *Primò*, A quocunque puncto, ad quodcunque aliud ex diametro poſitum. *Secundò*, A puncto conſpicuo, ad aliud pariter quaſi conſpicuum. Et ſic ſunt tam orientis quàm occidentis, Solis puncta in horizonte, quæ cœli hemiſphærium ſupra horizontem poſitum ab eo, quod infrà eſt diſpeſcunt. *Tertiò*, Punctum, quod in hemiſphærio conſpicuo medium eſt, quando ſcilicet meridianum circulum attingit Sol. Id enim τὸ μεσουράνημα vocant ſphærologi, vel quia cœli totius medium eſt, ſi videlicet ad oppoſitum è diametro punctum iuxta primam notionem referatur, vel quia cœli conſpicui medium eſt; & ſic vulgò communiter accipitur. Omnia verò vel preſsè ac Geometricè accipiuntur, vt ſit vera præcise diametrus, verumque præcisè medium, prout verba ipſa important; vel paulò latiùs & vulgariùs, vt medium etiam vocetur, quod à medio abeſt non longè. Nam quæ parum diſtant, diſtare nihil videntur. quemadmodum cap. 6. quæſtion. 30. de meridie dictum. Eſt autem ſatis perſpicuum, *Primò* illo è tribus *modo* hic non accipi medium cœli, quia in quacunque cœli parte ac ſitu ſit Sol, ſic in medio cœli ſemper eſt, etiamſi apud Antipodas in hemiſphærio abdito verſetur. Non ſumitur etiam *ſecundo modo*, quia ortus & occaſus puncta vel tempora ſolent propriis nominibus *mitrach* & *hereb*, vel *aſcenſus*, ac *deſcenſus* ſeu *abitus* notare. *Tertio* igitur *modo* ſtetit Sol in cœli medio. Et quidem ſtrictè aut latè id accipiendo prout ex ſequenti quæſtione placuerit, quæ huius etiam expoſitionis

auctores

auctores edet non improbandos. Adijciunt verò in tractatu *Habodah Zarah* cap. 1. & in *Pirke R. Eleazar*, Thalmudici quidam Rabbini *locum*, vbi ſteterit Sol *quartum*; occaſus videlicet lineam. quia ſcriptum eſt; *Sol non feſtinauit occumbere.* Sed hoc factum eſt, quia in cœlo medio interquieuit, neq; ſolitâ velocitate ad occubitum perrexit.

QVÆSTIO XXII.

Quonam menſe, die, hora ſteterunt Sol & Luna?

PRimò, Peruagatum apud Iudæos ferè effatum eſt, accidiſſe hæc menſe *Tamuz*, qui eſt anni ab æquinoctij verni lunatione inchoati menſis quartus, & reſpondet noſtro partim *Iunio*, partim *Iulio*. *Bella*, inquit Seder holam c. 11. *Hierichuntis & Hay & Gabaonis facta ſunt intra trimeſtre tertio die Tammuz. Dixitq́ Ioſue coram vniuerſo Iſrael. Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Hailon. ſteteruntq́ Sol & Luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Quem diem tradit incurriſſe in ſolſtitium æſtiuum R. Ioſeph. Vnde colligimus principium menſis Niſan ſiue Martij illo anno fuiſſe diem æquinoctij verni.* ſentiunt idem Arias, Lyranus, Genebrardus. Sed cum ſolas res hactenus geſtas conſidero, videtur in menſis tertij principium, qui *Siuan* dicitur, noſtroq; partim *Maio*, partim *Iunio* reſpondet, vel in ſecundi finem, qui *Iiar* & *Aprilis* ac *Maius* noſter eſt; ſyderea hæc incidere ſtatio. Nam vt ſuprà quæſtion. 29. & 31. concluſum eſt; inflammata fuit menſis primi die 29. Iericho. Potuerunt igitur die 30. ad *Hai* progredi ex Iſraelitis ij, qui cum clade ac ignominia repulſi ſunt. Sed eſto: fuerit adhuc in caſtris eo die quies, quin & ſecuto die, qui erat ſecundi menſis Neomenia, eamque ob rem, feſtus. ſaltem ſecundâ menſis eiuſdem ſecundi luce Haienſem iidem laceſſierunt ciuitatem, ab eaq; tum cæſi & fugati ſunt. Secuti ſunt eo ipſo die planctus, & preces, ſimulq; de ſortitione oraculum, & ipſa ſortitio. Tertio die combuſtus Achan. Quarto Hai capta & incenſa. Quintus fuit Sabbatum, ideoq; quies. Sexto itum ad Garizim & Gebal montes. Ibi totam hæſum hebdomadem. Inde in Galgal reditum die 13. Cum Gabaoniticis Legatis de fœdere tranſactum die 14. Die decimoſexto, illorum deprehenſa fraus. Et ab illo die 14. diditus longè lateq; de Gabaonitis rumor. ad eoſq; obſidendos conſilia varia coxerunt, & ſeſe compararunt Reges diebus XII. vel XIII. die ſcilicet 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. & tunc in eos irruere potuit Ioſue, ſoliq; curſu interdicere. Neque plures addere dies opus videtur, ſi ſpectemus Regum iſtorum viciniam, temporum illorum ſubitam ad arma concurſionem & impendentis iiſdem Regibus periculi neceſſitatem, vt in hac vides tabula.

Menſis ſecundi dies.	
1 ♂ vt ex quæſt. 31. cap. 6. patet, *Neomenia.*	13 ☉ Reditus in Galgal.
2 bellum Haienſe *1.*	14 fœdus cum Gabaonitis & hinc de eo rumor, belliq; contra eos apparatus
3 Achanis comburiuiuium.	15
4 Haienſe bellum *2.*	16 fraus deprehenſa Gabaonitarum
5	17 & belli.
6 ☉ Itus ad Garizim & Hebal.	18 contra
7	19 eos
8	20 ☉ ap
9	21 pa
10	22 ra
11	23 tus
12	24

25

25	28
26	29
27 ☉ ſteterunt Sol & Luna.	30

Secundò, Qui menſem anni quartum Solis ac Lunæ requietem conferunt Rabbini, omnes vel eius menſis *die tertio*, vt ſuprà è *ſeder* audiuimus, vel certè *ſtatim poſt nouilunium*, eam eueniſſe tradunt, vt Radak, & R. Iſaias. Sed ego menſis tertij *diei quarto* eam aſcribo *primò*, quia licet ſufficerent dies menſis ſecundi ſupra ſignari, commodiùs tamen effici videbantur omnia, ſi dies aliquanto plures numeremus. fortaſſis enim non ita in ſingulis feſtinatum, & plus fortaſſe temporis in Garizim & Gebal, itemque in Gabaonicæ obſidionis paratu conſumptum. *Secundò*, Quia Luna erat tunc Sole orientalior. quia ille in *Gabaon*, hæc in *Aialon* erat, vt ſuprà expoſitum quæſtion. 21. Iam verò Aſtrologicus canon eſt; *Quandocunq; ſuprà horizontem noſtrum Sol euectus eſt, & eo Luna ſuprà horizontem orientalior eſt, ea ſemper vel plena eſt, vel ad plenilunium certè tendit.* Ideoque non in fine ſecundi menſis eſſe Luna tunc potuit, quando lumen pœne totum deperdit, & ad nouilunium, à quo menſis ſequens incipit; properat. Sed poſt hoc inchoatum nouilunium iam ibat potius ad maiorem luminis perfectionem. Erat autem dies menſis tertij quartus *dies Dominicus*, quia Gentilibus *dies Solis*, der Sontag olim vocatus eſt. Nam cum ſuperioris menſis ſecundi dies vltimus fuerit feria quarta, incipiet menſis tertius à feria quinta, ideoq; dies quartus erit Dominicus ſic.

1 ♃
2 ♀
3 ♄
4 ☉ ſteterunt ☉ & ☽.

Rabbi tamen Eliezer, cap. 51. paraſceuen ſeu veſperam Sabbathi fuiſſe opinatur. Quod verò ſupra dicebat R. Ioſeph fuiſſe ſolſtitium æſtiuum, ex hiſce omnibus concidit. Et verò minus (ſaltem vulgò) mirabile fuiſſet hoc miraculum, ſi ſolſtitiali die ſtetiſſe Sol. Summam verò miraculi huius admirabilitatem deprædicat c. 28. Iſaias.

Tertiò, De diei *hora* trifariam exiſtimant Auctores. *Quidam* enim *veſpertinum* fuiſſe *tempus* autumant, cum occaſui propinquus eſſet Sol. Ita Caietanus hoc loco, Abulenſis quæſtione duodecima, & poſt 86. itemque olim Sulpitius libro primo hiſtoriæ, vt ego quidem eum queo intelligere. Ratio *prima*, Quia fruſtra petijſſet Ioſue Solem ſtare in impendentem noctem timuiſſet. *Secunda*, Videbat idem Ioſue Lunam. Ergo iam occidebat Sol, qui ſuæ alioquin lucis claritate illam obſcuraſſet. *Tertiam* ita ponit Caietanus, *Dicendo, expecta, inſinuat; quod occidebat Soli, niſi enim occaſum Solis imminentem vidiſſet, non dixiſſet Soli, expecta. Alij* tamen fuiſſe aiunt *meridianam horam*, ſiue *anguſtè* ſumatur meridies, ſiue *latè* ac vulgariter pro tempore circa meridiem. Ita Lyranus, Vatablus, Arias, & Radak. *Vtramq;* verò ſententiam putat *Maſius* probabilem. Mihi *media, qua meridiem ſtatuit*, videtur probabilior. *Primò*, Quia ſuprà q. 21. oſtenſum eſt, in cœli medio, quod meridiano circulo efficitur; ſtetiſſe Solem. *Secundò*, Quia hæc plurimum ſententia eſt, etiam veterum? Nam lib 1. Sedulius:

Sol ſtetit in Gabaon, mediĳq; cacumine cœli
Fixit anhelantem dilato veſpere lucem,
Inſolitus frænare diem: nec luna cucurrit
Ordine pigra ſuo, donec populantibus armis

Feruidus

Feruidus ingentem gladius conſumeret hoſtem
Coniurante polo: iam tunc famulata videbant
Sidera venturum præmiſſo nomine IESVM.

Theodoretus quæſt. 13. in Ioſue; *Iſtud*, ait, *præfigurat etiam prodigioſum facinus Saluatoris. Sicut enim pugnante Propheta Sol ſtetit, ita dum Saluator noſter morte ſua mortem diſſolueret, Sol meridie continuit radios ſuos, & tenebris repleuit terram.* Auctor de mirabilibus ſacræ Scripturæ lib. 2. cap. 4. *Ieſus filius Nun, Princeps populi Iſrael, Soli in medio die præcepit, vt ne ſe moueret.* Addi poſſunt in ſuperiotis quæſtionis extremo citati Rabbini, dum non in occidentem tantum, ſed in medio etiam cœlo interquieuiſſe Solem aiunt. Citatus verò antea R. Eliezer dum cap. 51. veſperam Sabbathi ait fuiſſe, non negat fuiſſe meridiem. Nam ab hoc illam ordiri ſolet, vt puter cap. 46. vbi ſextam diei horam vocat veſperam Sabbathi. *Tertiò*, Si veſpertina hora fuiſſet, occidentem Solem ante oculos habuiſſet Ioſue, quia Macedam verſus in occidentem pergebat. Dictum verò ſuprà quæſt. 21. Solem in Gabaone ſteriſſe. *Quartò*, Luna erat in Aialon, ergò in parte Zodiaci proxima. Ergo valde parua erat. ideoq; & ſimiliter Solis radiis obſcurari potuiſſet: *Quintò*, Facilè, quæ obijciuntur ſolui queunt.

Ad primum, Ampliſſimam animo victoriam, extremamq; hoſtium internecionem agitabat Ioſue. ideoque pluribus, quam quæ die illo ſupereſſent, horis eam ad rem opus iudicabat, maximè cum magna eſſet hoſtium multitudo, & fuga multiplex.

Ad ſecundum, Primò quidem neceſſe non eſt, viſam à Ioſue Lunam, ſatis eſt eum non ignoraſſe ſoli eo tempore illam eſſe propinquam. *Secundò*, Sæpe interdiu etiam, cum ſoli propinqua eſt, videtur Luna, ob eius nimirum cum terra vicinitatem præ ſtellis omnibus maximam, ob quam etiam, licet alijs pœne omnibus minor; multo tamen apparet maior. *Tertiò*, Ipſemet Abulenſis non vult tunc Solem occubuiſſe: ipſam tamen à Ioſue conſpectam Lunam vult.

Ad tertium, Non feſtinauit Sol occumbere, valet tantummodo, non tam cito, quàm alioqui pro more debuiſſet; eum occubuiſſe. Semper enim alioqui properat, curſuq; incitatiſſimo, vbi ortus eſt; ad occaſum, vbi occidit; ad ortum feſtinat: ſic, vt horæ vnius ſpacio milliaria pluſquam 162000. decurrere ab Aſtrologis tradatur. Et Hebræum verbum non propriè ſignificat, *expecta.* ſed vel *tace*, vel *quieſce*, vt ſuprà q. 13. Licet enim qui expectat, quieſcat, non omnis tamen qui quieſcit, expectat.

QVÆSTIO XXIII.
Quamdiu ſteterunt Sol & Luna.

Moram quam inſiſtens fecit Sol dupliciter indicat ſcriptura *primò* verſ. 13. fuiſſe tantam, quanta profligandis, cædendiſq; hoſtibus ſufficeret. *Steterunt Sol & Luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis*, ſeu, vt S. Auguſtinus ait lib. 21. ciuit. cap. 8. *donec cæptum prælium victoria terminaret.* Hunc enim ob finem poſtulata hæc erat ab Ioſue mora, vti ſuprà expoſitum. Sed notandum, *primò* hic, in Hebræo Iſraelitas *gentis* nomine, ſeu Hebraicè *goi* vocari, quod idololatris alioqui tantum conuenire putant Rabbinorum nonnulli. *Deinde* pro gente in Græco eſſe *Deum*, præcipuum ſcilicet huius vltionis auctorem. *ἕως ἠμύνατο ὁ θεὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν.* *Secundò*, Eodem verſu 13. *Sol non feſtinauit occumbere ſpacio vnius diei.* Quibus in verbis *primò* diſplicet, quod q. 70. & 87. docet Abulenſis, dici hic *ſpacium vnius diei*, quia nullum tunc fuit tempus, ſed tanta duratio & ſpacium quantum eſſet, ſi fuiſſet tempus. Nam pro eodem accepit Interpres *diem* & *diei ſpacium*, vt apparet ex eo, quod nulla ſpacij huius in Hebræo mentio eſt, in quo ſic: *& non feſtinauit Sol occumbere, ſicut die perfecto:* nulla

nulla in Græco, in quo ſic: *εἰς πλῆθος ἡμέρας μιᾶς.* *Deinde,* poſſe tempus etiamſi cœli omnes quieſcant; exiſtere, *Phyſiologia* iam admitrit, vt in Toleto ex hoc etiam loco probatur lib. 4. Phyſ. cap. 14. quæſt. 16. D. Auguſtinus lib. 11. confeſſ. capite 23. *Nemo mihi dicat cæleſtium corporum motus eſſe tempora, quia & cuiuſdam voto cum Sol ſtetiſſet, vt victor Ioſue prælium perageret Sol ſtabat, ſed tempus ibat. Per ſuum quippe ſpatium temporis, quod ei ſufficeret, illa pugna geſta atque finita eſt.*

Sciendum *ſecundò,* de ijſdem rextus verbis, adeoq; *de quieſcentis Solis tempore* varias eſſe ſententias. *Prima* eſt Rambam & Ralbag dicentium, nullo prorſus momento illum quieuiſſe: ſed viſum hunc diem fuiſſe, quaſi diem perfectum, id eſt longiſſimum, qualis eſſe ſolet ſolſtitialis. ſed hi iam ſuprà exploſi. & Hebræus in *Moreh Nebuchim* commentator *Schemtob* eorum verba eſſe ait caſſa & ventoſa. *Secunda,* D. Macarij homilia 50. duas horas ſtetiſſe: niſi mendum in eo ſit, de quo poſtea. *Tertia,* Eorum eſt, qui horas tres quieuiſſe Solem putant, vti Toletus lib. 2. de generatione c. 11. q. 10. & tribuitur eadem ſententia D. Auguſtino ab eodem Toleto lib. 4. Phyſ. quæſt. citata. ſed in citatis illius verbis, nullum de horis verbum. *Quarta,* Communis, ſtetiſſe 12. horas æquales, vel plenè, vel quaſi plenè, ita vt diei eius lux fuerit horarum 24. æqualium. *Quinta* horas 24. ita vt lux fuerit horarum 36. & dies totus 48. horarum. Ita R. Eliezer c. 51. dum ait: *ſubſtiterunt ſingula* XXXVI. *horas, vſq; ad exitum ſabbathi,* Sic & è Rabbinis omnes illi, qui Solem tradunt horas 12. in meridie, toridemq; in occaſu ſubſtitiſſe, de quibus q. 21. & 22. è noſtris forte S. Iuſtinus dialogo contra Tryphonem ſub finem. *Sexta,* Toras 36. horas ſteriſſe. Ita clarè Thargum Chaldæus initio c. 7. Canticorum. Et poſſet eadem videri ſententia D. Iuſtini iam citari, quia dicit Solem diſtuliſſe occaſum per 36. horas. *Septima,* Horas quietis huius 42. vel 54. numerat. Torum enim diem illum ait fuiſſe horarum LXVI. Ideoq; ſi *dies* accipiatur pro *luce,* habuerit Solis quies horas 54. ſi pro die roto naturali, habuerit eadem quies horas 42. *Quamdiu,* ait, Arias, *conſtiterit, nil certi in ſcripturis comperimus, quanquam ſexaginta & ſex horas conſtitiſſe Hebraicarum homiliarum auctores acutis quibuſdam rationibus inducti ſcripſerint.*

Me præ alijs manu præhendit, ſibiq; adiungit quarta ſententia, vt *ſolis ſtatus fuerit horarum 12.* lux horarum 24. *lucis noctisq; tempus totum 36. horarum.* Nam *primò* docet id verbis minimè obſcuris Eccleſiaſticus c. 46. verſu 5. *Vna dies facta eſt quaſi duo.* Licet enim triceturin iſto, *quaſi* neſcio quid Abulenſis q. 87. apertè tamen ex Græco refellitur, in quo ſic *μία ἡμέρα ἐγενήθη πρὸς δύο,* id eſt, *vnus dies factus eſt in duos,* ſeu *dierum duorum inſtar, productus eſt.* Iam verò *nonne ſunt duodecim horæ diei,* æquales nimirum, Ioann. 11. verſu 9. Duûm igitur dierum horæ ſunt 24. *Secundò,* Noſter hoc loco rextus verſu 13. *Non feſtinauit Sol occumbere ſpacio vnius diei.* Hoc autem ſpacium eſt, vti iam dixi horarum æqualium 12. *Tertiò,* Ne quis verò his vnius diei horis, puret pauciores eſſe, addit Hebræus, *diem* accipiendum *plenum* & *perfectum: Non feſtinauit Sol occidere ſicut in die perfecto,* id eſt, ranto tempore, quantum eſt diei perfecti. Et rurſum, ne quis plures quàm 12. horas eidem diei acceſſiſſe credat, dicitur in eodem Hebræo ſingulariter, *ſicut in die.* quod 70. & noſter clarè, *vnum diem* verterunt. *Quartò,* Veteribus eadem fuit ſententia. S. Dionyſius Areopagita epiſtola ad Polycarpum. *Vnum,* ait, *diem ſtant Sol & Luna.* S. Ephrem ſermone in mulierem peccatricem romo 3. *Per manus ſanctas Ieſu filij Naue, extenſas ad eum, qui in ſublimitate aeris apparuerat, & ſolo verbo curſum elementorum firmarat, ita vt vnus dies duraret duobus.* Tertullianus libro aduerſus Pſychicos capite decimo, *ſtetit Sol medio cœlo, & non accedebat in occaſum, & in finem diei vnius.* D. Hieronymus in Iſaiæ cap. 28. *In valle Gabaon ſub Ieſu Principe ſtetit Sol ſpacio vnius diei.* Auctor mirabi-

mirabilium ſacræ Scripturæ libro 2. cap. 4. *Sic duos dies in vno concluſit, & Luna diei ſpacio non occurrit.* Mihi videtur eadem eſſe Sanct. Macarij mens loco citato, cùm ait, *τίς ὁ ἐπιτάξας τῷ ἡλίῳ στῆναι ἄλλας δύο ὥρας?* Cum enim auctor alius nullus duas tantùm horas numeret, nulla etiam, cur ita numerari oporteat coniectura ſit, puto ſcriptum fuiſſe *δύο καὶ δέκα*, vel *δώδεκα* vel per Arithmeticas literas ιβ, & euaneſcente illa litterarum minima iota, ſolum reſtitiſſe β. Et iſto modo dici poteſt diem illum totum, in cuius meridiano tempore cœpit ſtare Sol, fuiſſe horarum 36. Nam *τὸ νυχθήμερον* habuit conſueto more horas 24. Et ei ſolaris quietis horæ acceſſerunt duodecim. Fateor tamen ſi quis contenderet hic ſumi diem non pro luce tantùm, quæ duodecim horarum eſt, ſed pro nychthemero, quod 24. horarum eſt; ei poſſe citatos ſcripturæ locos & Patres accommodari; & tanto magis, quanto diceretur ſolidius, hic non ſimpliciter *diem*, qui ſæpe lucem tantùm ſignificat, ſed *diem perfectum* ſcribi. quaſi vt diſtingueretur ab eo, qui 12. tantùm horarum eſt, cum illius perfectio horas 24. complectatur.

QVÆSTIO XXIV.

An tam longa dies antea non fuerit?

Diſertè aſſerit hoc textus noſter verſu 14. ſed quia in Hebræo tantùm habetur; *Non fuit, ſicut dies hic antea*; & Græcè, *non fuit talis dies*, putauit Maſius diem hunc non comparari cum alijs in longitudine ſimpliciter, ſed in longitudine cum tali fine ac effectu. *De huius*, ait, *diei longitudine non agitur comparatio: ſed is eo ſolum antefertur diebus quibuſuis: quod nullum alium diem Deus ad vllius hominis preces, cadendi hoſtis gratiâ, interrupto Solis motu ſic produxerit, vt hunc produxit.* Sed ſanè tam Hebræorum Rabbini, quàm Græci, Latinique Patres comparationem in longitudine fieri tradiderunt, idque ex eo ſatis videtur colligi, quia cum dixiſſet Solem ſtetiſſe, neque ad ſolitum procurriſſe obitum, ſtatim adiunxit; *Non fuit antea & poſtea ſicut dies hic*, vel *non fuit dies talis*, id eſt, tam longus. Ideoque meliùs Maſio Arias. *Quod*, ait, *Latine legimus, tam longa dies, non ſolum ad ſpacium, ſed ad qualitatem & præſtantiam referendum eſt, fuiſſe diem illam præter omne exemplum notabilem magnitudine, durationeq́; lucis primum, deinde efficientiâ ipſa & virtute Dei ſpectatiſſima.* Sed illud nunc videndum, an verè tam longus dies antea non fuerit? Ex Rabbinorum quorundam placitis refert citatus antea Rabbinus *ſchemtob* in *More Nebuchim*, Moyſis etiam iuſſu inſtitiſſe Solem, & quidem diutius. Alioqui, quod iſti Rabbini valde horrent; aliqua in re ſuperatus eſſet ab Ioſue Moyſes, à diſcipulo magiſter. ſed merum hoc illorum commentum eſt, nulla in ſcriptura explicatum, à nullo memoriæ proditum. An verò idcirco minor Moyſes ſit quam Ioſue, diſputauit iam olim S. Thomas 22. quæſt. 174. art. 4. ad 2. de quo fortè poſtea. Nunc illud, quod ſequenti etiam quæſtioni accommodandum; obſeruetur, non obeſſe huic textus aſſeuerationi, dies illos longiſſimos, qui ex certo ſphæræ ſitu alicubi, duorum ferè menſium ſunt, & trium, & medij etiam anni, ab altitudinis ſcilicet poli gradu 69. in Iulio, vt in c. 3. ſphæræ patet. Hic enim ſermo eſt de terra eiuſdem, vel ſimilis cum Iudæa climatis.

QVÆSTIO XXV.

An tam longa dies poſtea non fuerit?

Videtur fuiſſe *primò*, quando is, qui 1. Paral. 4. verſ. 22. deſcribitur ſtare fecit Solem. Nam, vt ait auctor traditionum in eum librum; *Tradunt Hebræi hunc*

hunc fuiſſe Elimelech, virum Noemi, Patrem Maalon, & Chelion . in cuius tempore Sol ſteterit propter præuaricatores legis, vt tanto miraculo viſo, conuerterentur ad Dominum Deum ſuum. Cùm ergo non ad cædenda hoſtium corpora, ſed ad infidelium animos miraculi magnitudine commouendos, Deoque adiungendos ſtare tunc Sol debuerit, veri videtur ſimile diutiùs, quam nunc ſtetiſſe. *Secundò*, Ezechiæ Regis tempore apud Iſaiam capite 38. verſu 8. *Sol decem lineis per gradus, quos deſcenderat; reuerſus eſt.* rurſumq; eoſdem poſtea deſcendit, vt idem decem linearum ſpacium ter eodem die Sol emenſus ſit. *Primò* quidem curſum ſolitum tenendo. *Secundò*, Per miraculum reuertendo. *Tertiò*, Rurſum deſcendendo. At decem lineæ, decem horæ ſunt. Triginta igitur horarum fuit illa triplicata per decem lineas Solis commeatio. quibus ſi adijciantur duæ aliæ diei illius reſiduæ, lux fuerit 32. horarum, totumque νυχθήμερον horarum 44. *Tertiò*, *Eſt*, ait Sanct. Auguſtinus lib. 21. ciuit. cap. 8. *in Marci Varronis libris, quorum inſcriptio eſt de gente populi Romani: quod eiſdem verbis, quibus ibi legitur, & hic ponam: In cælo, inquit, mirabile extitit portentum. Nam in ſtella Veneris nobiliſſima: quam Plautus veſperuginem, Homerus heſperon appellat, pulcherrimam dicens, Caſtor ſcribit tantum portentum extitiſſe, vt mutaret colorem, magnitudinem, figuram, curſum: quod factum ita neq; antea neque poſtea ſit. Hoc factum Ogyge rege dicebant Adraſtus Cizicenus & Dion Neapolites, Mathematici nobiles. Hoc certè Varro tantus auctor portentum non appellaret, niſi eſſe contra naturam videretur.* Addo, *& niſi curſum ita mutaſſet Venus, vt aut noctem aut diem valde produxerit.* Ea enim curſum mutante debuit etiam Sol mutare, vt infrà dicetur. *Quartò*, In vitis Patrum libro 1. cap. 16. & exinde lib. 1. Exemp. 12. exemp. 11. narratur de *B. Mutio* eremita, quomodo ſtare Solem fecerit, donec ad vicum vbi æger, quem inuiſere ſtatuerat, iacebat, veniret. An non fuit dies ille iſto longior? *Quintò*, Turpinus in *Caroli Magni* vita cap. 28. *Illico*, ait, *eo poſt illos currente cum ſua tota militia, Sol ſtetit immobilis, & prolongata eſt dies illa, ſpacio quaſi trium dierum. Sextò*, Trinoctialem concepti Herculis noctem fuiſſe ſcribunt Ethnici. In altero igitur hemiſphærio dies vnus, tridui inſtar, longus fuit, manente 36. horarum luce. Hinc enim ille in Plauti Amphitruone cœlum aſpectans Soſias:

So. *Certè Edepol ſcio, ſi quidquam eſt, quod credam, certo faciam;*
Credo ego hac noctu Nocturnum obdormiſſe ebrium.
Nam neq; ſe ſeptentriones quoquam in cælo commouent,
Neq; ſe luna quoquam mutat, atq; vti exorta eſt ſemel.
Nec iugulæ, neq; veſperugo, neq; vergiliæ occidunt.
Ita ſtatim ſtant ſigna, neq; nox quoquam concedit die.

Et paulò pòſt,

So. *Neq; ego hac nocte longiorem me vidiſſe cenſeo.*
Niſi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.
Eam quoq; Edepol etiam multo hæc vicit longitudine.
Credo edepol quidem dormire Solem, atq; appotum probè.
Mira ſunt, niſi inuitauit ſeſe in cæna pluſculum.

Verùm enimuerò nihil hæc obſtant omnia: tantus poſt Ioſuanum illum dies nunquam eo in climate, aut ſimili vel viſus, vel auditus. Ideoq; reſpondeo,

Ad primum nihil in Hebræo & Græco illic textu haberi de vllo, qui Solem ſtare fecerit. ſed tantummodo nominatur in illo quidam *Iokim*, & in Græco *Ἰωακίμ*. vt videatur iſtud de Sole à quibuſdam in textum illatum. quia cum radix eius nominis *ſurgere*, *ſtareq;* ſignificet, cœperunt quærere aliqui, cur *à ſtando* id haberet nominis, & eam de Sole attulerunt Iudæorum Rabbini, vt ſunt ad quidlibet comminiſcendum ac dicendum audaces. Id verò cum Chriſtianorum quidam audiſſent in Bibliorum ſuorum margine notarunt,

& cùm Interpres noſter proprium hoc nomen interpretatus eſſet, *Qui ſtare fecit:* adiecerunt alij *Solem*. Multa enim illic ſimilia proptia nomina interpretata videmus, vt in eodem etiam verſu, *viri mendacij, & ſecurus, & Incendens*, pro *viri Cozeba, & Ioas, & ſcharaph*, in Græco ἄνδρες χωζηβὰ. ϗ ἰωὰς, ϗ σαρὰφ. Inuenio tamen in Thalmudico tractatu *Baba bathra* cap. 5. fol. 91. b. hunc ipſum *Iokim* eſſe non *Elimelech*, ſed *Ioſue:* illos verò alios *Ioam & Saraph, Securum & Incendentem* eſſe *Machalonem & Chelionem* Elimelechi filios, prout moneo in Ruth c. 1. q. 3. Eſto tamen, verè ſteterit Sol ab Elimelecho iuſſus. ſatis ad miraculum, & ſanctam animorum permotionem fuerit, ſi ſtantem illum vidiſſent incteduli tres quatuórue horas. Alia de hoc qui optarit, noſtrum euoluat Barradam lib. 5. in Euang. c. 8.

Ad ſecundum, Variæ in Ezechiæ ſolari regreſſu difficultates, quas in illud Iſaiæ caput 38. explicare quæſtiunculis amplius 30. conatus ſum. Sed nunc dico breuiter, *Primò*, quoſdam negare Solem regreſſum, eius verò vmbram tantum regreſſam opinari, vt ſunt è Rabbinis Barbinellus; è noſtris, Arias Montanus in Iſaiam, Burgenſis in addit. lib. 4. Regum cap. 20. ſed hos illic improbaui quæſt. 20. *Dico ſecundò*, alijs videri Solem regreſſum, ſed *linearum* ſingularum *nomine* non intelligunt hi horas ſingulas, ſed vel horas dimidiatas, vt c. 3. Lucubr. Frankentallentium Cor. Bertramus, vel horarum quadrantes, vt alij, prout in eundem Iſaiæ locum notaui, quæſtion. 22. *Dico tertiò*, Alijs placere ſingulas horas eſſe ſingulas lineas. ſed per eas retrogreſſum Solem ſubitò, & vno, vt ita dicam, temporis momento. Et ſic olim dixit Euſtathius Antiochenus apud Glycam, & auctor mirabilium ſacræ ſcripturæ capite 28. *Dico quartò*, Si ſingulæ lineæ ſingulas hóras denotarunt, & per illas retroceſſit, iterumque proceſſit Sol pedetentim, acceſſiſſe ad conſuetas illius diei horas 12. alias 20. ſicque horarum 32. lucem fuiſſe, totum verò νυχθήμερον 44. vti obijcitur: ſed triplex tunc reſponſio. *Prima* eſt, accipi diem hic perfectum, pro toto lucis ac tenebrarum ſpacio, quod 24. horas continet, ſicque Ioſuana lux fuiſſet horarum 36. ideoque maior, quam Ezechiana, & totum nychthemeron 48. horarum, ideoque & Ezechiano maius. vt interim omittam, quæ hic & in Iſaiam, & libro 4. Regum, de horarum æqualium & inæqualium ratione diſputat Lyranus, præſertim cùm neque Ioſuanam Solis ſtationem, neque Ezechianam Solis repedationem, eodem tempore, quod idem ille ſtatuit Lyranus, accidiſſe cenſeam. *Secunda* eſt, fuiſſe quidem diem Ezechianum Ioſuano ſimpliciter longiorem, ſed hic tantum negari longiorem, in hoſtium cæde felicique victoria, prout ſuprà quæſtion. 24. dicebat Maſius. *Tertia* & facilior, nullum fuiſſe longiorem illo diem vſque ad id temporis, quo in Ioſuanum librum hanc inſeruit aliquis particulam, de qua in prolegomenis.

Ad tertium reſpondet *primò* ipſe Diuus Auguſtinus libro eodem 21. capite ſexto. *Non habemus neceſſe omnia credere quæ continet hiſtoria gentium, cùm & ipſi inter ſe hiſtorici, ſicut ait Varro, quaſi data opera, & quaſi ex induſtria per multa diſſentiant. Secundò*, Mutaſſe dicitur curſum Venus, non autem ſtetiſſe, vel diem produxiſſe. Et fortè mutauit eo modo, quem poſtea notarunt Aſtrologi. & propter quem tot eccentricos, & deferentes excogitarunt.

Ad quartum, Videtur tunc exiguo tempore ſtetiſſe Sol vnâ fortè vel alterâ tantùm hora, prout ex itineris ratione, ſoliſque præter opinionem occaſu, ipſius denique hiſtoriæ verbis intelligitur. quæ quoniam pulchra & fructuoſa ſunt, ea huc placet vocare: *Quodam tempore de eremo venit Mutius ad viſitandum fratres, quos ipſe inſtituerat. Et cum quidam ex eis in extremis ageret, reuelatum eſt ei à Domino: quod moriturus eſſet. Hora autem erat iam ad veſperam. Feſtinabat ergò vt eum videre poſſet. Vicus autem vbi decumbebat æger:*

longe

Longe adhuc aberat ſpacio. Et nolens nocte intrare vicum, ſimul & Saluatoris ſermonem intra ſemetipſum meditans: quo dicit. Ambulate dum lucem habetis in vobis, & qui ambulat in luce non offendit: cùm videret iam Solem demergi, ait ad eum: In nomine IESV CHRISTI *Domini noſtri, ſta pauliſper in itinere tuo: & expecta me donec ad vicum perueniam. At ille cùm aliquantulum iam mergi cœpiſſet, ex parte reſtitit: nec prius occubuit, quam homo Dei perueniret ad vicum. Hoc autem manifeſtum factum eſt omnibus illis: qui ibi conſiſtebant. Stantes autem & intuentes moras Solis in occaſum: mirabantur omnes, quid ſibi vellet hoc: quòd tot horas in occaſum ſuum non deſcenderet Sol. Videntes autem patrem Mutium de eremo venientem: quærebant ab eo, quod hoc ſignum eſſet, quod oſtenderet Sol. At ille reſpondit eis. Non meminiſtis vocem Saluatoris noſtri dicentem: Si habueritis fidem ſicut granum ſynapis maiora horum ſigna facietis. At illi cùm intellexiſſent eius fide ipſum Solem ſtetiſſe, timore magno perterriti ſunt: plurimiq; eorum iunxerunt ſe eius diſciplinatui, & ſequi eum cœperunt.*

Ad quintum, Plus pœne fidei Herodoto quàm Turpino in hiſtoria tribuendum; vti non ſemel ab Reuerendiſſimo & Illuſtriſſimo monſtratum Baronio.

Ad ſextum, Impura hinc impuro cum Ioue faceſſat fabula, quam tamen velut argumentum tangere volui, vt S. Auguſtinum in libris de ciuitate Dei quodammodo imitarer, dum ex fictis & incredibilibus, quæ miſeri crediderε Gentiles, eos, & cum ijs omnes ad vera ſolidaque Dei miracula credendum inuitat. *Si magorum*, ait ille libro 21. capite 6. *opera, quos noſtra ſcriptura veneficos, & incantatores vocat, in tantum dæmones extollere potuerunt, vt congruere hominum ſenſibus ſibi nobilis poeta videretur, de quadam fœmina, quæ tali arte polleret, dicens:*

Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes
Quas velit: aſt alijs duras immittere curas:
Siſtere aquam fluuijs, & vertere ſidera retrò:
Nocturnosq; ciet manes, mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.

Quanto magis Deus potens eſt facere, quæ infidelibus ſunt incredibilia, ſed illius facilia poteſtati? Et ad hoc ipſum ſolſtitium Ioſuæ credendum ſimiliter poſtea inuitat cap. 8.

QVÆSTIO XXVI.

Sole ac Luna ſtantibus, an ſteterint ſtellæ, orbesq; cœlorum alij?

DIxerit aliquis non ſtetiſſe ſtellas, orbeſque cœlorum alios, quia neque id Ioſue petijt, neque textus modo vllo ſubindicat. Multa ſanè de hoc diſputat quæſt. 19. 20. 21. & 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. Abulenſis. ſed quæ Phyſica & Aſtrologica ſunt, nolo huc trahere tam multa. Certè D. Areopagita epiſtola ad Polycarpum vtramlibet partem eſſe probabilem autumat. Nec dubium eſt, quin modis miraculiſque alijs potuiſſet Deus efficere, vt ſolus quieſceret Sol & ſola cum eo Luna. *Dico* tamen breuiter *totam ſtellarum, cœlorumq; omnium machinam vnà cum Sole ac Luna inſtitiſſe. Primò*, Quia vel magna cœleſtium motuum perturbatio ſubſecuta fuiſſet, vel ingens plurimorum miraculorum numerus coniungi, ac coaceruari debuiſſet. Nunc verò ſtantibus ſimul orbibus omnibus, & perturbatio nulla eſt, & miracula tot non coacervanda. Diuus Auguſtinus libro 21. ciuit. capite 8. cùm ex Varrone de *veſperugine ſtellæ* hiſtoriolam ſuprà quæſtion. 25. citatam attuliſſet; pergit. *Quid*

ita diſpoſitum eſt ab auctore naturæ cæli & terræ, quemadmodum curſus ordinatiſſimus ſiderum? Quid tam ratis legibus fixisq́; firmatum? Et tamen quando ille voluit, qui ſummo regit imperio ac poteſtate, quod condidit, ſtella præ cæteris magnitudine atque ſplendore notiſſima, colorem, magnitudinemq́;, figuram (& quod eſt mirabilius) ſui curſus ordinem, legemq́; mutauit. Turbauit profecto tunc, ſi vlli iam fuerunt, Canones aſtrologorum, quos velut inerrabili computatione de præteritis ac futuris aſtrorum motibus conſcriptos habent, quos canones ſequendo auſi ſunt dicere hoc, quod de Lucifero contigit, nec antea nec poſtea contigiſſe. At ſi cum ſtella fieri potuiſſet, vt pariter ſtellæ aliæ omnes curſum mutarent ſolito cum tenore ac proportione, magna huius incommodi, quod rectè obijcit Sanct. Auguſtinus facta fuiſſet declinatio. ſicuti iam ſi Ioſuæ tempore fuiſſent Ephemerides Aſtrologicæ, in earum calculis nullus omnino error fuiſſet, nulla numerorum immutatio: ſed tantummodo numeris iiſdem rectè manentibus, vno die ſeriùs, ſi quæ prædicta fuiſſent; euenïſſent omnia. *Secundò,* Sol & Luna cœleſtis militiæ duces ſunt. Iis ergò ſtantibus, vero eſt ſimile ſigna ſtetiſſe cætera omnia. *Tertiò,* Vt Lunam ſtare poſceret Ioſue, alia nulla fuit ratio, quam vt aſtrorum illorum in motu conſeruaretur concentus. Nam Solis tantùm lucem petebat ad hoſtes delendos. & non niſi deletis his, illum in occaſum ferri voluit. Lunæ autem lumine nullo egebat: neque ſi eguiſſet, magnum id accipere potuiſſet, plena cum nondum ea eſſet, neque poſt Solem diu occaſum ſubire cunctaretur, vt patet ex dictis quæſtionibus 22. Ne igitur eadem in ſtellarum cœlorumq; aliorum conuerſionibus diſſolueretur ac perrumperetur conſenſio & harmonia, meritò quies fuit omnibus. *Quartò,* Sicque viſum non Abulenſi tantùm locis citatis, ſed ipſi etiam Caietano, Maſio, Conimbricenſibus, & olim Sanct. Maximo epiſtola ad Thalaſſium, Auctori mirabilium ſacræ Scripturæ libro 2. capite 4. cuius hæc verba: *Hac luminarium mora nihil nouum in natura commiſit, etſi in miniſterium aliquod nouum aliquando natum oſtendit. ſed & illa varietas nihil in anni curſu & reliquorum dierum commouit, dum pariter Sol & Luna vnumquodq; in ſuo ordine requieuit. Si enim vnum luminare curreret, dum alterum interim requieſceret, dierum & menſium & annorum aſſuetum curſum conturbaret. Dum autem vtrumque moram hanc habuit, quaſi poſt conſuetum diem in occaſus ſui limitem perrexit. Non enim, quod ad belli illuminationem Luna tunc in præſentia Solis proficeret, ſtare imperatur: ſed ne quid in congruo luminarium meatu, per vnius quietem & alterius curſum, deſtrueretur.* Et paulò poſt: *Luna verò non tantùm in hac ſtatione requieuit, ſed & incrementi vel detrimenti ſui interim conſuetudinem agere non potuit. Si enim dum Luna ſtetit, licet ſtans ſua incrementa, vel detrimenta ageret, illud incrementum lunare vltra Solis curſum in cyclorum rationibus aliquid turbaret. Dum verò nihil in circuli in ſe reuertentis curſu dies illa ſolito longior præbuit, tum manifeſtum eſt, quod in illa ſuperueniente veſpera, vnius diei incrementum Luna, ſicut quotidie ſolet, geſſit.* Et cùm cyclorum omnium lunarium ſummam recenſuiſſet, concludit: *Dum ergò hi circulorum totales receſſus in ſe congruè, & poſt illos cyclos, quibus in Sole & Luna, moræ vel reditus ſigna, quomodo ſub* IESV, *vel Ezechia factum legitur; appariuiſſe, deſcribitur ſine vlla varietate redeunt: manifeſtè intelligitur, quòd non mora illa aut reuerſio, aliquid in luminarium & temporum aſſueto curſu præpeditum vel inſolitum reliquerunt; ſed quaſi per diem omnem in occaſus ſui, vt ſuprà, limitem currunt, poſtquam illius ſolito longioris diei ſpacium peregerunt. Per quod videtur, quod nihil ad ſequentis noctis longitudinem temporis illa dies longa contulerit, cuius Princeps pariter in die cum Sole diei præpoſito vnà requieuit.* Sanctus Ioſue cum liberaliſſimarum artium, maximè verò Aſtrologiæ ſciens ac peritus eſſet; ſatis ſciebat ex principum ſyderum quiete cæterorum aptam & nexam quietem eſſe; ſatiſque fore ſi ſplendidiſſimum, &

maximè

maxime mortalium oculis expoſitum Lunæ orbem, gradum cum Sole imperaret ſiſtere. Textus verò non omnia, ſed ea tantum, quæ præcipua ſunt, narrat. cætera cogitationi, bonæque hominum ratiocinationi committit; prout de maris æſtu, ait loco citato Auctor mirabilium. Quin verò tam breuitatis amans eſt textus, vt licet, quod hactenus dictum eſt ex verſu 13. cum Sole quieuerit Luna, illum tamen ſolum, non hanc repetierit, cum eodem verſu 13. dixit, *ſtetit itaq; Sol.*

QVÆSTIO XXVII.

Ex Solis ac Lunæ quiete. an in ſublunari mundo ſecuta rerum omnium quies?

PEripateticorum vetus axioma, & decretum eſt, ex cœlorum motu pendere hæc inferiora omnia; illo ceſſante, ceſſare horum motus mutationeſque omnes. Sed hoc vno exemplo clarè totum illud confutatur, dum immoris cœlis, motus in terra tanti nunc fuerunt, aliorum quidem fugientium, aliorum inſectantium, auerſaq; terga ferientium. Nam tali tempore ac & bello, vt Plautinè dicam.

Pro ſe quiſq; id, quod quiſq; poteſt & valet
Edit, ferit, tela frangunt: boat
Cælum fremitu virum: exſpiratu, atq; anhelitu
Nebula conſtat: cadunt volneris vi, & virium.

Accedit & Philoſophorum bonorum auctoritas, qui negant agens aliquod bene alioqui diſpoſitum, & ſua ipſius vi præditum, dum patienti rei ſimiliter affectæ applicaretur, non acturum cœlo quieſcente. Si materies quæpiam ſicca & ad exardeſcendum facilis igni rectè ac propinquè admota eſſet, cœlumque volui ſubito deſineret, eam non arſuram. In his Philoſophis eſt Scotus 2. d. 14. quæſt. 3. Richardus ibidem a, 2. quæſt. 6. Durandus 2. p. diſtinct. 5. quæſt. 3. Henricus quodlib. 11. quæſt. 15. & quodlib. 14. quæſt. 1. Si recte expendatur. Toletus lib. 2. de ortu cap. 10. quæſt. 12. ad 7. Diſtinctiones tamen aliquas libenter adhibuerim. *Prima*, Quæ infra Lunam ſunt ſubſtantiæ, vel corpora ſunt, vel corporatæ formæ, vel hominum animi. *Secunda*, Cœlorum motus eſt vel cauſa motuum, qui in ſublunari hoc orbe ſunt, vniuerſalis tantum, vel etiam particularis.

Dico igitur *primò*, ceſſante cœlorum motu ceſſant naturaliter omnia, quorum is eſt cauſa particularis, v.c. cenſetur Lunę motio particularis cauſæ maris æſtuum, vt explicatur lib. 2. Meteororum. Si Luna igitur mota non ſit, nulla æſtuum, illorum erit reciprocatio. quod auctor mirabilium loco ſæpè citato docet; ſic: *Quoniam & maris curſum lunari conuenientem eſſe in omnibus monſtrauimus, & illum tunc requieuiſſe, etſi ſcripturæ vocibus reticetur; nonne ipſa illarum rerum pronunciat obſeruabilis commeatus?*

Secundò, Ceſſante motu cœlorum, neceſſe non eſt vt naturaliter ceſſent omnia, quorum cauſa eſt vniuerſalis: quia non eſt inter eius vniuerſalem influxum, & effectum in inferiora connexio eſſentialis, prout copioſe & ſubtiliter num facit Soarez to. 1. Metaphyſ. diſp. 22. de concurſu primæ cauſæ ſect. 5.

Tertiò, Animi hominum, ſi quando phantaſmatum motu non egeant, poſſunt intelligere ac ratiocinari, cœlis planè quietis. Quando autem egent phantaſmatum motu, ferè pertinent ad ea quorum cauſa tantùm vniuerſalis cœlum eſt. Sed humanorum hominum actiones non niſi admodum latè motus ſunt: ideoque & ipſorum ceſſatio, non niſi latè quies eſt. Huius verò quæſtionis occaſione, quæſtiones de elementorum numero, motibus,

qualitatibus, & ſimilibus interiicit Abulenſis quatuor & triginta, ab quæſtio-ne ſcilicet 36. ad 69. Sed ſuum in locum ad Phyſicen generalia hæc relego omnia.

QVÆSTIO XXVIII.

Tam longi diei pondus & æſtum ferre quomodo potuit Ioſue, totuſq́; populus?

ECce tota nocte fecit iter Ioſue Dux, & ſuo cum duce Iſraeliticus populus, Mane in hoſtem irruerunt. Et ab vſq; mane ad veſperum pugnarunt. *ad veſperum* inquam, qui tandem non poſt horas duodenas, vti alias moris eſt; ſed poſt quartas & vicenas, vel ſenas & tricenas aduenit. Quis verò tam ferreo corpore, tam adamantinis aut manibus, aut pedibus, qui prœliandi, currendi, mactandi tam diutinum ferre laborem poſſit? Præſertim cum nulla interpoſita quies, nullum prandium, cibus nullus. Eſt quidem in magna multitudine vnus interdum aliquis tantis corporis viribus, tanta animi magnitudine, ac laborum patientia, vt biduum, triduumuè totum inediam, ſitim, corporiſq; contentionem omnem roleret: ſed tam multos, tam corporibus, animiſq; differentes in ijs tamdiu perſeuerare moleſtiis ac laboribus, id verò per inſolens eſt ac permirum. Sicq; videmus ægrè Ionathan tuliſſe indictam ab Saulè patre inediam dum hoſtes perſequèrerur Iſrael, 1. Reg. 14. verſu 29. & 30. Sed ſanè Deum, qui ſiſtendi ſolis mentem illam Ioſuæ inſpirarat, eundem ipſi cæteriſq; militibus ipſius omnibus corpoream quandam vim aſpiraſſe opinor, vt quod aliâs aut nullo modo, aut certe vix poſſent; nunc optimè perferrent. Ea verò vis aut fuit qualitas quædam eorum infuſa corporibus, aut potius virium, quas naturaliter habebant, ſupernaturalis & extraordinaria, per influxum diuinum ſuſtentatio: dum neq; motus organa laſſata ſunt, neq; vitales ſpiritus aut defuerunt, aut elanguerunt. Si enim præcipite[illegible]olis ac Lunæ impetum coercère potuit Deus, multo magis humorum ſpirituumq; naturalium ſitim, ac famem, atq; languorem retundere ac depellere potuit. Si naturalia quædam ἄδιψα, ϗ ἄπεινα, ϗ ἄυπνα ſunt, quidni & contra ipſas corporum moleſtias ac neceſſitates Iſraelitas inſtruere potuit, taliq; tempore & loco voluit Dominus? Durauit autem diuinum hoc contra laſſitudinem, famemq; ac ſitim alexipharmacon, quoad eo die debellarum, & vel Gabaonem, vel in vicinum quempiam locum tutum deuentum, vbi exempta fames epulis, & ſomno recreata corpora.

QVÆSTIO XXIX.

Vtrum maius miraculum ſtare ſolem an regredi?

IN *ſuis canicularibus*, colloquio *primo*, Simon Maiolus, *ſteiſſe*, ait, *Solem, egregium ſanè miraculum fuit: ſed præferendum huic aliud, ſi videlicet Sol regrediatur.* Huius tamen cauſam non video. Nam terminus à quo & ad quem in hiſce circularibus motionibus ex ſe non ſunt oppoſiti. Deinde quemcunque terminum, ad quem Sol regreſſus ſit, dixeris, eiuſmodi certè eſt, vt ad eum poſtea Sol venturus eſſet, ad eumq; ipſum, vnde progreſſus erat, tenderet: conuerſione licet expleta. ita vt in ſolari per decem lineas regreſſu hoc tantum videatur mirabile, quod ad eundem terminum, via magis compendiariâ, ſolitæque conuerſionis interruptu reuerterit Sol, non autem, quod ſimpliciter reuerterit. At eundem Solem ſtare in quocumq; tandem cœli loco ac ſitu, ſimpliciter mirabile eſt. Et verò in motibus, qui recti dicuntur, nonne vel tam mirabile

mirabile eſt, vel pœnè mirabilius, ſi è ſuperiore loco lapis cadens in ſpacio aeris medio veluti ſuſpenſus hæreat, quam ſi ſurſum rediret? In motibus, qui ex æquilibrio quodam fiunt, videmus difficilius eſſe ſiſtere, quæ ſic mouentur, quam in alterutram partem impellere. Nam campanâ pulſatâ, vbi trahendi finem quis fecerit, non ſtatim quieſcit, ſed agitatur, & in vtramque partem adhuc aliquandiu motitatur. Rotam impulſam citius, ac facilius alteram in partem impuleris, quam vt à motu quieſcere omnino facias. ſed dico breuiter.

Primò, *Quoad Dei potentiam*, qua miraculum omne fit; *quoad Angeli* cœlorum motoris *vim*, *quoad ipſius cœleſtis corporis formam*, propenſionemq; ad motum & quietem, par vtrumque miraculum eſt. *Primum* patet, quia non maior in vno quam in altero poteſtas, quæ in omni ſemper miraculo infinita. *Secundum* etiam patet. quia ipſi Angelo non maiorem affert laborem, aut difficultatem impreſſio motus in cœlum, quam impreſſionis illius ceſſatio. *Tertium* patet ex dictis ſupra quæſt. 14.

Secundò, Ioſuana ſolis ſtatio videtur maior, quam Ezechiana regreſſio. *Primò*: Quia imperioſè ab homine facta. *Secundò*, Quia illuſtriore loco, ac modo, in omnium Iſraelitarum conſpectu. *Tertiò*, Ad plurium vtilitatem ac ſalutem. *Quartò*, Quia Ioſuanus dies longior. *Quintò*, Maior nouitas, & inuſitatius in Sole miraculum. *Sextò*, Quia cum Sole ſtetit etiam Luna, non ex conſequentia tantum aliqua, ſed ex eodem Ioſuæ iuſſu ac imperio. *Septimò*, Maiorem & illuſtriorem ob cauſam editum ſtantis Solis, quam repedantis miraculum, vt eſt ex iis, quæ 4. Reg. 20. & Ezech. 38. narrantur, perſpicuum.

QVÆSTIO XXX.
An ob hoc miraculum maior Ioſue quam Moyſes?

INficiari, vt opinor, nullus poteſt, miracula, & portenta, quæ Moyſes edidit omnia, inferioris huius mundi ambitu circumſcripta fuiſſe. Omnes Ægyptiæ plagæ, maris rubri diuiſio, mannæ cibus, aliaque id genus omnia, in aëre, aqua, & terra extiterunt: nihil in cœlorum ſphæris, nihil in aſtris ab eo vnquam factum. Quin igitur hac in re ſuperetur ab Ioſue Moyſes, quis dubitat? At Deuteronomii vltimo: *Non ſurrexit vltra propheta in Iſrael ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem.* Hanc ob rem quid finxerint Rabbini quidam, indicium fecit ante quæſtio 24. Alii verò, quibus figmentum illud diſplicet, varia reſpondent. *Primò*, R. Ioſeph Albus lib. fundamentorum orat. 3. cap. 8. hoc vno omnibus prophetis antecelleſe Moyſen, quòd eorum imaginatiua vis diuino primum afflatu pelleretur: per eam deinde rationalis: In Moyſe autem, poſteaquam in rubo Angelum ſemel vidiſſet, rationalem ſemper vim abſque imaginatione vlla pulſam diuinitus. Sed ex iis, quæ alibi diſputata, conſtat, in monte Sinai Angelum fuiſſe, qui Dei ſuſtinens perſonam, Moyſi loquebatur. Et rurſum nonne in ſacro Dei aditu vocalia interdum oracula ſuis accipiebat auribus, quæ per phantaſiam deinde menti ſuggerebantur.

R. Maimon libro 2. *Moreh Nebochim*, Moyſen in Iſraelitarum plurium conſpectu miracula feciſſe vult, quam Prophetarum aliorum vllum, etiam quam ipſum Ioſue. quia de illo ſcriptum eſt; *in oculis totius Iſrael*: de Ioſue verò hic verſu 12. *in oculis Iſrael.* Sed ſanè id eſt, nimi-

nimium ſyllabas aucupari. Nam ſenſus vtriuſq; phraſis idem. Nam & hoc infra verſu 15. 24. & 43. dicitur *totus* cum Ioſue fuiſſe nunc *Iſrael* Et verò, num Moyſi mirabile quidpiam patranti totus, nullo excepto, ſemper aderat Iſrael? num ſemper plures, quam nunc Ioſuæ? Reſpondet idem in Miſchnam ſcribens aliter, Moyſen præſtitiſſe prophetis aliis omnibus quadrupliciter. *Primò*, Quia horum mentes ab Angelo concitabantur: Moyſis à ſolo Deo. *Secundò*, Alios in ſomnis, & ſecundum quietem diuina intuitos: Moyſen verò vigilantem. *Tertiò*, Alios diuino afflatu pauefieri ſolitos; Moyſen veluti cum amico amicum familiariter cum Deo ſermones contuliſſe. *Quartò*, Alios non ſemper, cum vellent, diuinitus inſtinctos fuiſſe: Moyſen verò, quoties ei eſſet collibitum. Sed quoad *primum* Moyſis mentem ab Angelis per phantaſmata interdum pulſam dixi paulo ante. Quoad *Secundum*, Prophetarum etiam quidam aliqua vigilantes oracula exceperunt, vt ſæpe noſter Ioſue, prout hactenus vidimus; Et Elias, Eliſæus, Ieremias, alii. Quoad *Tertium* non ſemper pauefiebant alii. Et ipſe interdum paue factus eſt Moyſes. Nam Hebræ. 12. verſu 21. *Exterritus ſum*, ait, *& tremebundus*, prout ex traditione Apoſtolum cognouiſſe refert in Amos caput 5. D. Hieronymus. Quoad *Quartum* inſtinguebatur à Deo Moyſes, cum id peteret, ac vellet; idem puto Prophetis fere aliis eueniſſe, Licet multo forte citius ac faciliùs illius permouererut mens. Nullum tamen ex Prophetis omnibus inuenio, qui à Deo erudiri & incitari obſecrarit, neq; impetrarit.

Maſius non in miraculorum magnitudine, ſed in eximia tantum Dei familiaritate Prophetis anteſtare Moyſen omnibus exiſtimat. Sed magnitudinem etiam miraculorum in illo Deuteronomii loco ſpectatam monſtrant, quæ ibidem ſequuntur verba: *in omnibus ſignis atq; portentis, quæ miſit* (Deus) *per eum, vt faceret in terra Aegypti.*

Quocirca in S. Thomæ 22. quæſt. 174. art. 4. explanationem deſcendo libens: *quoad particularia nonnulla*, præſtare Prophetarum nonnullos Moyſi. v. c. quoad hoc ipſum Ioſuæ miraculum: *quoad omnia* verò ſimul ſpectata, Moyſen omnibus anteferendum. idq; declarat Theologorum ille princeps, quoad Prophetarum dotes, & munia quatuor. *Primò*, Eſt limpida mentis cognitio, ſeu intellectualis viſio. *Secundò*, Phantaſtica cognitio, ſeu imaginaria viſio. *Tertiò*, Eorum quæ à Deo accepta ſunt, denunciatio. *Quartò*, Eorundem per miracula confirmatio. Sed ſunt, vt dixi, hæc accipienda cumulatim non ſigillatim, & quidem tria maxime poſtrema. Nam viderit ne Moyſes Dei eſſentiam, quod in primo afferit D. Thomas diſcuſſum in Exodo eſt.

QVÆSTIO XXXI.

An tanti miraculi meminerint ſcriptores veteres?

SI de veteribus quæritur ſcriptoribus, quos cæca nobis reliquit Gentilitas, eorum nullus ſolſtitii huius meminit. Cum enim ad huius fidem Gentilibus faciendam colligere vellet ſimilia S. Auguſtinus lib. 21. ciuit. cap. 8. nihil tamen præter heſperi mutationem, de qua ſuprà quæſt. 25. ex Varrone attulit. Et verò de rebus omnibus, quæ ante Troianum bellum acciderunt ſtupida Gentilibus omnibus ignoratio ſummumq; ſilentium eſt: vel ſi quid ab ijs balbutitum, id fabulamentorum pleniſſimum. vt ſæcula priora vocarit Varro *μυθικά*, idemq; agnoſcit Diodorus Siculus in Bibliothecæ ſuæ principio, Ptolomæus in Almageſto, Plutarchus in Theſeo, Numa, Ariſtide, alijſq;. Sin vero qualeſcunq; vetuſti ſcriptores, etiam Iſraelitæ, quæruntur, vnus ab ipſomet textu Latino & Hebræo citatur verſu 13. *Nonne*, ait, *ſcriptum eſt hoc in libro iuſtorum?* Non habent id quidem hoc loco 70. ſed Græci alii, vt ex Theodoreto q. 13. intelligi-

intelligitur. Mihi verò non ſit vllo modo veriſimile, quod inſinuat Arias, fortaſſe ab Ethnico librum hunc ſcriptum. Neque enim vetus ſcriptura Gentiles vnquam citat, neque vllam eorum legendorum occaſionem Iudæis tunc adhuc infirmis, & ad Gentilium ſuperſtitiones nimium quam propenſis dare voluit. Hunc verò librum eſſe multo Ioſuanis temporibus poſteriorem intelligitur ex lib. 2. Regum c. 1. verſu 18. vbi dicitur in eodem ſcriptum eſſe de Saulis & Ionathæ triſti clade. Sicq́; illud apparet, quod in Prolegomenis aiebam, quaſdam huic libro clauſulas, à poſteris adiunctas, non autem à poſterorum aliquo eum ſcriptum, prout tamen hinc arbitratur Theodoretus quæſt. 13. dum, cur librum iſtum citet noſter hic Ioſuanus, explicat. verba ſunt: *Volens auctor docere nos huius Prophetæ virtutem, nempe quod ſolo verbo progreſſum luminariū magnorum cohibuiſſet, donec viciſſet pro dignitate imperii: ſuſpicatus ne quis verbis non adhiberet fidem, dixit hoc inuentri in antiquo commentario. quare conſtat ex hoc loco, poſterorum quempiam alium librum hunc conſcripſiſſe, ex alio libro capta occaſione.*

QVÆSTIO XXXII.

Quis in textu citatus iuſtorum liber.

NOn liquere pronunciat Caietanus: ſed aliorum opinationes lego nouenas. *Prima* eſt, eſſe librum cuiuſdam, qui vocetur *Iaſar*, id eſt, *rectus*. Ita ſuo in textu latino Caluinus. *Secunda*, Caluini diſcipulorum Geneuenſium in Gallica ſua verſione, eſſe librum auctoris, qui dictus ſit *director* aut *corrector*. Vertunt enim. *Cui neſt pas eſcript an liure du droiturier? Tertia*, Thalmudicorum tractatu *de cultu alieno*, & libri, qui *Bereſchith Rabbah* vocatur, noſtrique Lyrani, eſſe ipſam Geneſin. *Quarta*, Radaki, eſſe Pentateuchum; videturq́; Chaldæi Paraphraſtæ, dum ait: *Nonne hoc ſcriptum eſt in libro legis? Quinta* Quorundam apud Abulenſem quæſt. 84. & 85. eſſe duodecim Prophetas minores, *Sexta*, Ibidem, eſſe ipſum Prophetam Abacuc. *Septima*, Ipſius Abulenſis quæſt. 86. eſſe librum quendam à Moyſe conſcriptum, de præteriris, futuriſq́; rebus, noſtræ Apocalypſi conſimilem. *Octaua*, Maſii, eſſe antiquos rerum geſtarum commentarios ſeu Annales, idq́; amplectitur in huius loci annotatione Iunius & Tremellius. *Nona*, Ariæ Montani, librum eſſe *recti*, ſeu *de recto, & æquo*, aut vt noſter in plurali vertit, *librum iuſtorum*, quia in iuſtis, æquiſq́; rebus docet de ſummis Dei erga homines beneficiis, & de horum erga illum officiis & ceremoniis. Nam in capit. 1. verſu 18. à 70. vocatur τὸ βιβλίον τοῦ εὐθοῦς, id eſt, *recti*: & apud nos *libri officiorum* vocantur, qui *de officiis* ſunt. Licet verò à Gentilibus potuiſſe ſcriptum eſſe idem dixerit Arias, quod ſuperiore quæſtione improbaui, mauult tamen ipſe ab Iſraelitarum aliquo potius exaratum.

QVÆSTIO XXXIII.

An quæ è citato Iuſtorum libro noſter affert textus poetica ſint, & verſus?

AFfirmant Maſius, & Arias. Et *iſte* quidem pag. 317. *quatuor* potiſſimum dicit. *Primum*, Omnes Moyſis libros, & omnes alios qui Prophetæ priores ab Hebræis appellantur, non ſolutâ, ſed pedibus & verſibus aſtrictâ oratione compoſitos eſſe. *Secundum*, Librum *recti* ſimiliter conſtare verſibus. *Tertium*, Diuerſum tamen eſſe à ſuperioribus, quia numerorum ratio

diuerſa

diuerſa. *Quartum*, Hæc eſſe ijs, qui ad ſanctæ linguæ ſtudium, poeticæ cognitionem adiunxere, manifeſta. *Maſius* verò *quinq́;* tradit. *Primum*, Tres hic verſu 13. verſus notat, duos quidem in verbis, quæ antecedunt ea, de quibus hic ſermo. *Nonne ſcriptum eſt* &c. Tertium verò pòſt. *primus* eſt. *Sol in Gabaon, quieſce, & Luna in valle Aialon. Secundus, Et quieuit Sol & Luna ſtetit quoadusq́; ſtaret gens contra hoſtes ſuos. Tertius, Et ſtetit Sol in medio cœli: & non feſtinauit occumbere, ſicut die perfecto. Secundum*, Hoc tempore vix hi numeri noti. *Tertium*, D. Hieronymi tempore noti adhuc erant, vti ex ipſo patet, eiuſdemq́; temporis Rabbinis in Thalmudico tractatu *Sopherim. Quartum*, De ſeipſo ſic. *Poſui ego certè, (cur enim non confitear meam curioſitatem) non nihil ſtudii in ea re inuenienda: ſed fruſtra. Nihil enim ſatis certi absq́; præmonſtratore, video me de Hebraicarum ſyllabarum numeris, ac proinde neq́; de verſuum menſuris modisq́; poſſe percipere. Quintum*, In hodiernis Hebræis mendoſa horum verſuum ſcriptio eſt. quia duo *he* quæ in 2. & 3. verſu redundant; debent ad primum vbi deſunt transferri, vt in primo ſcilicet legatur *haſctu meſch* & *haiareach*. in ſecundo *ſchemeſch* non *taſchemeſch*: in tertio *ſchamaiim* non *haſchamaiim*.

Ego autem dico. *Primò*, Conſtant quidem Poetarum verſus pedibus ac numeris, non tamen quod his conſtat, id poeticum & verſus eſt, prout patet ex Cicerone lib. 3. *de Oratore*, & ex libro, qui *Orator perfectus* inſcribitur, vbi orationem ſolutam eſſe docet numeroſam, certisq́; pedibus exſtructam. Et D. Hieronymus præfat. in Iob tradit eſſe numeros quoſdam pedum ſolutos, itemq́; D. Auguſtinus in libris de Muſica.

II. In ſcriptura ſacra ſunt numeri ac pedes, & ſunt etiam verſus poëtici. Prior pars ex iamiam dictis patet: Poſterior traditur ab Ioſepho lib. 1. c. vltimo. dum ait, Moyſen vltimo vitæ ſuæ tempore Iſraelitis reliquiſſe ποίησιν ἑξάμετρον, quam in ſacro codice reliquit. Ea igitur vel Deuteronomium eſt, vel potius ea Deuteronomii pars, quæ cap. 32. eſt. Deuteronomium verò tetrametris iambicis ſcriptum, ait idem S. Hieronymus epiſt. ad Paulam vrbicam, vt infra patebit, & V. Beda lib. de arte metrica, Tomo 1. pag. 46. 53. & 58. Philo lib. de vita contemplatiua, priſca inquit extare carmina trimetta, variisq́; metrorum generibus tunc facta. ſcilicet vt *antiquiſſimas Aegyptiorum cantilenas* dixit libro 2. de legibus Plato, eſſe Iſidis poëmata. De libro Iob ita idem S. Hieronymus præfat. in ipſum. *A principio voluminis, vsq́; ad verba Iob, apud Hebræos proſa oratio eſt. Porro verbis Iob in quibus ait: Pereat dies in qua natus ſum: & nox in qua dictum eſt, conceptus eſt homo: vsq́; ad eum locum, vbi ante finem voluminis ſcriptum eſt: Idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere: hexametri verſus ſunt, dactylo ſpondæoq́; currentes, & propter linguæ idioma crebro recipientes, & alios pedes non earundem ſyllabarum, ſed eorundem temporum. Interdum quoque rhythmus ipſe dulcis, & tinnulus fertur numeris pedum ſolutis. Quod metrici magis, quam ſimplex lector, intelligunt.* Et epiſt. 113. *Proſa*, inquit, *incipit: verſu labitur: pedeſtri ſermone finitur.* D. Auguſtinus lib. 4. de doctrina Chriſtiana cap. 20. *Illa Muſica diſciplina, vbi numerus iſte inuenitur, vsq́; adeo non defuit Prophetis noſtris, vt vir doctiſſimus Hieronymus quorundam etiam metra commemoret, in Hebræa duntaxat lingua, cuius vt veritatem ſeruaret in verbis, hæc inde non tranſtulit.* Suidas de eodem Iob: *Habes huius Philoſophi librum multo & Homerica & Platonica luſcinia cantilantem argutius.* De pſalmis, an vera carmina ſint, diſputauit ſingulari quæſtione Alphonſus Mendoza. Sed de his & aliis audiamus eundem S. Hieronymum. Is in epiſt. ad Paulam vrbicam, paulo ante citata. *Debes*, ait, *ſcire in prioribus pſalmis, ſingulis litteris, ſingulos verſiculos, qui trimetro iambico conſtant, eſſe ſubnexos. Inferiores verò tetrametro iambico conſtare, ſicuti & Deuteronomii canticum ſcriptum eſt. In centeſimo decimo octauo pſalmo, ſingulas litteras octoni verſus ſequuntur. In centeſimo quadrageſimo quarto, ſingulis litteris, ſinguli verſus deputantur.*

tur. Sunt, qui & alios hoc ordine putant incipere, ſed falſa eorum opinio eſt. Habes & in lamentationibus Hieremiæ quatuor Alphabeta, è quibus duo prima, quaſi ſapphico, metro ſcripta ſunt: quia tres verſiculos, qui ſibi connexi ſunt, & ab vna tantum littera incipiunt, Heroicum comma concludit. Tertium vero Alphabetum trimetro ſcriptum eſt, & à ternis litteris, ſed eiſdem terni verſus incipiunt. Quartum Alphabetum ſimile eſt primo & ſecundo. Prouerbia quoq; Salomonis extremum claudit alphabetum quod tetrametro iambico ſupputatur: ab eo loco, in quo ait: Mulierem fortem quis inueniet? Præfatione in Euſebii Chronicon. *Quid Pſalterio canorius? quod in morem noſtri Flacci, & Græci Pindari, nunc iambo currit, nunc alcaico perſonat, nunc ſapphico tumet, nunc ſemipede ingreditur. Quid Deuteronomij & Eſaiæ cantico pulchrius? Quid Solomone grauius? quid perfectius Iob? Quæ omnia hexametris, & pentametris verſibus, vt Ioſephus & Origenes ſcribunt, apud ſuos compoſita decurrunt.* Præfatione in Iob: *Si cui videtur incredulum, metra ſcilicet eſſe apud Hebræos: & in morem noſtri Flacci, Græciq; Pindari & Alcæi, & Sapphus, vel pſalterium vel lamentationes Hieremiæ, vel omnia fermè ſcripturarum cantica comprehendi: Legat Philonem, Ioſephum, Origenem, Cæſarienſem Euſebium, & eorum teſtimonio verum me dicere comprobabit.* Videatur & præf. in Threnos, Iſaiam, libros Regum, Euſebius lib. 1. præparationis capit. 11. & Rabbini loco citato è Thalmud.

III. Non eſt hodie perſpecta vetus iſta, quæ in ſcripturis eſſe dicitur, verſuum ratio: Nam licet eorum videatur ignorantiam ſugillare Arias in quarto ſuo dicto, qui id aiunt; in hiſce tamen ignorantibus, etiam poſt multos, grauesq; eo in ſtudio poſitos labores; ſuum ingenuè nomen profitentem audiuimus Maſium in quarto ſuo dicto. Profitetur Bellatminus c. vltimo Grammaticæ, Genebrardus in pſalmum 4. Radak: in eundem pſalmum, Thalmudici in citato de ſcribis tractatu, ipſemet Arias Montanus in Iſaiæ c. 5. ſed aſcribam R. Moyſis Habib verba, prout ea vertit & illuſtrauit Genebrardus lib. 1. Chronologiæ. *Carmina*, inquit, *veterum ſacra, vt in pſalmis, Iob, Prouerbiis, ſunt diſticha. Alia autem menſurantur certo ſyllabarum numero, ita vt prior verſus poſteriore, nunc ſit longior, nunc breuior, prout genius componentis tulerit. Alia menſura conſtant æquali, niſi quod interdum verſus prior à poſteriori differt numero quidem ſyllabarum, ſed non temporum. Nam illud diſcrimen ſupplent per aurium conſonantiam & gutturalium motiones, aut abſorbent inæqualitatem vocis lenocinio & melodia (vt cum apud Latinos & Græcos pro iambo Tribrachus, pro ſpondæo dactylus vel anapaſtus, pro dactylo proceleuſmaticus, &c. ponitur.* Hoc poſtea illuſtrat exemplis è pſal. 119. 146. Prouerb. & Iob. 6. Dixi autem *veterem illam poeſim* non eſſe hodie perſpectam, propter aliam recentiorem Rabbinis modo vſitatam, quam libello vno explicauit R. Dauid Iahaia, & Bellarminus loco citato.

IV. Librum *recti* arbitror vel ex verſibus totum conſtitiſſe vel magnam minimum partem. quia & alibi dum citatur 2. Reg. cap. 1. verſu 18. eius oratio poëtica eſt, & verſuum inſtar, picta & ſonora, ſicuti & quod citatur è *bellorum libro* Numerorum cap. 21. Malim tamen hic in eius numeris aliquid mihi obſcurum & incognitum fateri, quam cum Maſio ex vno in alium locum quidquam ideo tantum traducere, vt verſus mihi tandem notus fingatur.

QVÆSTIO XXXIV.

Cur à textu idem iuſtorum liber citatus?

Dixit antea quæſt. 31. Theodoretus ideò citatum, vt mirabili & portentoſæ huic de Solis hiſtoriæ plus apud nonnullos fidei conciliaretur. Idem primò etiam fatetur Arias pag. 317. dum ait: *Locum hunc ex alio à ſacris libris, teſtimonii atque confeſſionis cauſa, petitum exiſtimamus, idque in maximi exempli narrationibus obſeruari cognouimus.* Poſtea verò pag. 318. id negare videtur, ac affirmare, ideo rantum citari, vt quæ in eo *Recti* libro nimium erant, ob poëticum ſtylum, obſcura, explicarentur: *Cum cæteris*, ait, *hiſtoriarum & diſciplinarum ſcriptis hac etiam in manibus non ſunt, qua tamen illis temporibus vulgatiſſima, atque decantatiſſima fuerant, adeo vt in ſacrarum narrationum teſtimonium peterentur, idq; non fidei facienda cauſâ, ſed veritatem potius in illis libris narratam confirmandi & explicandi. Quippe ea, qua huiuſmodi continebantur ſcriptis, quia poëtico orationis genere decantata erant, propter tropos & figuras minus perſpicua habebantur: id quod hoc ipſo in hac narratione producto exemplo conſpicitur.* Nil tamen obſtat, quo minus vtraque cauſa rectè coniungatur. Etſi enim ſacræ litteræ nullo egent externo ad fidem ſibi conciliandam præſidio, interdum tamen reſpectu quorundam, qui exoticis etiam teſtimoniis valdè mouentur, & vberioris explicationis cauſa, ea rectè adhibentur, vti à S. Paulo factum, dum poetas Aratum Act. 17. & Callimachum, vt vult Origenes lib. 3. contra Celſum, vel potius, vt ex Platone 1. de legibus, Cicerone 10. de diuinatione, Laertioq; Diogene perſpicuum eſt; Epimenidem citaret ad Titum 1. verſu 12.

QVÆSTIO XXXV.

Extetne iuſtorum liber? aut, quomodo perierit?

NOn extat hic *Iuſtorum* liber, neque iampridem extitit, vt ex Theodoreto quæſt. 13. aliiſque veteribus paret. Sed eiuſdem inſcriptionis *Sepher haiaſar*, inuenitur hodie alius à Rabbenu *Tham* conſcriptus. *in quo doctè, minimeque vulgariter*, cenſore in Bibliothecæ ſuæ catalogo Maſio, *de fundamentis atque myſteriis diuini cultus tractatur.* Quomodo autem ille perierit, incertum, vti de *bellorum libro* ait in Numer. 21. Abenezra. Ariæ videtur vna cum aliis pluribus, per temporum atque ſæculorum iniuriam, intercidiſſe. præſertim cum bellis, captiuitatibus, & calamitatibus tot diuexati, variaſque in oras diſtracti fuerint Iudæi. Horum certè Rabbini narrant interdum multos etiam ſacros & canonicos libros, quòd minus neceſſarii iudicarentur; fuiſſe ab Eſdra eiuſdemq; ſæculi doctoribus & Prophetis aliis combuſtos. Sed de hoc in *Bibliacis Prolegomenis* egi iam alias.

QVÆSTIO XXXVI.

Quonam, quomodo, & quando ex hoſtium cæde reuerſi victores Iſraelitæ?

PRimò, Duplex in textu terminus, ad quem ex hoſtiũ cæde reuerſi ſint victores Iſraelitæ; notatur. prior *Galgala* verſ. 15. poſterior *Maceda* verſu 21. Sed eſt hic difficultatis non parum, quomodo prius in Galgala quam Macedam redierint, cum

cum abeſſent illa longius, & quomodo eodem die id facere potuerint? Reſpondet *Abulenſis* poni hic *per anticipationem* Galgalæum reditum, cum poſtea ſecutus ſit, prout in extremo capitis huius verſu narratur. *Alij* rem quidem eandem dicunt, ſed aliter, ab hoc ſcilicet verſu 15. vſque ad illum vltimum 43. *hyperbaton* eſſe continuum. Mihi videtur Ioſue toto cum Iſraele, paucis, qui nondum redierant, & hoſtibus adhuc ingruebant; exceptis in reditu verſus Galgala iam fuiſſe: Sed auditis, quæ de Regum latebra, hoſtiumque reſiduorum numero, & diſperſione nunciabantur; aliud ſubito conſilium cepiſſe, prout explicatur verſu 17. & ſequentibus. Sicq; dum hoſtes vlterius inſequi iuberet, mandaſſe, vt omnes poſtea, cum receptui caneretur; Macedam conuenirent. Sicque hoc ipſo die non reditum in Galgala, neq; in itinere verſus hæc vlterius perrectum: ſed ſtatiua nocturna prope Macedam fuiſſe. Ideoque *ſine anticipatione* vel *hyperbatô* ſic interpretor verſum 15. *Reuertebatur Ioſue cum omni Iſrael in caſtra Galgala.* In eandem fere ſententiam, ſed aliter, non malè Maſius ſic: *Reuerti conſtituebat*, vt infra cap. 13. verſu 22.

Secundò, Reuerſi porro ſunt ab hoſtium cæde ante Solis occubitum. Nam poſt locata iuxta Macedam ſtatiua, Reges aduerſarios captos ad Ioſue pertraxerunt verſu 23.24. ipſosq; ſuſpenderunt verſu 26. & tum primò Sol occubuit verſu 27.

Tertiò, Reuerſus eſt omnis exercitus ad Ioſue in Maceda, vbi tunc erant caſtra; omnes ſani & integri numero: verſu 21. Caſtra illic erant ſubita, & ad exiguam illius veſperrini temporis noctiſq; ſtationem delecta. Nam alioqui vera in Galgalis caſtra ſemper adhuc hærebant vt ex dictis patet. Magnum autem, & euidens miraculum, Deique auxilium fuit, in tanto contra tot Reges, tantamque multitudinem prælio, tantaque palantium hoſtium inſecutione; nullus omninò, neque in aggreſſione prima, neque deinceps; ex Iſraelitis deſideratum, vt Num. 31. verſu 49. Additur verò hic: *nullusq; contra Iſrael mutire auſus eſt.* Hebraicè: *non mouit in filios Iſrael ne in virum quidem vnum vllus linguam ſuam*; tantum abeſt vt telum iacere, haſtam vibrare, gladium exerere auſus quiſquam fuerit. aut, ſi placet; prouerbium Hebræorum hic accipiatur, ſubintelligendo *canem*: quaſi diceret; tantum abeſt, vt hoſtes Chananæi quidquam Iſraelitis nocere potuerint, vt ne canis quidem in eorum vllum latrare aut mutire quidquam potuerit, vt Exod. 11. verſu 7. Iudith. 11. verſu 15. Malè Origenes homil. 12. exiſtimauit hic dici, neminem Iſraelitarum ipſorum mutiuiſſe. Licet enim bonum inde colligat documentum, omnem de rebus præclarè geſtis vitandam iactantiam & ſermonem; de quo S. Bern. ſerm. 8. in pſalmum. *Qui habitat.* &c. non eſt tamen, vt patuit ea loci huius ſententia.

QVÆSTIO XXXVII.

Quid victi hoſtes, hoſtiumque Reges fecerunt, paſſi ſunt?

PRimò, Fugerunt victi hoſtes: cæſi ſunt magnâ plagâ, & vſque ad internecionem pænè conſumpti, Qui verò effugere potuerunt, vrbes ingreſſi ſunt munitas verſu 20. Nam è vicinis & vrbibus & locis erant ij omnes, vt ſuprà quæſtione 1. & ſequentibus patuit.

Secundò, Ipſorum verò quinq; Reges dum fuga ſibi conſulerent; in quoddam iuxta Macedam vrbem antrum ſeu ſpeluncam ſe abdiderunt

verſu 16. ſed Ioſuæ iuſſu, ſaxis ingentibus, os illius, vt nullus illis pateret exitus; obſtructum eſt: Et ne à ſuis, globo aliquo facto, ſaxiſque remotis, eriperentur; cuſtodes plures adhibiti, quos *induſtrios* vocat noſter textus, vel ex alicuius marginali annotatione, cum Hebræus & Græcus *viros* tantùm vocet, vel ex aliqua Hebræi nominis vi, quod *verum* quandoque *fortemque virum* ſignificat. Et ex conſiderata loci huius circumſtantia. Poſtea verò illinc, eiuſdem Ioſuæ iuſſu, extracti, ad ipſum deducti verſu 22. 23. Principum pedibus calcati verſu 24. Et hoc in victis extremæ ſeruitutis & ignominiæ, in victoribus ſummæ victoriæ ac dominatus argumentum, prout indicant cùm veteres ſtatuæ, tum hiſtoriæ. Vnde in pſalmo 90. *ſuper Aſpidem & Baſiliſcum ambulabis, & conculcabis Leonem & Draconem.* Fieri autem hoc voluit Ioſue, non crudelitatis, ſed iuſtitiæ, ac ſapientiæ cauſâ. *Iuſtitia* quidem, vt meritas impijs pœnas infligeret: *Sapientia* verò, vt Iſraelitis ſuis animum faceret, magnamque in ſpem diuinorum promiſſorum certò conſequendorum erigeret. Hinc enim illa exhortatio verſu 25. *Nolite timere, nec paueatis, confortamini, & eſtote robuſti: Sic enim faciet Dominus cunctis hoſtibus veſtris, aduerſum quos dimicatis.* Probat autem hinc, vel monet potius Thomas Cantipratenſis libr. 2. cap. 53. vitia nobis omnia calcanda. Pôſt verò, iidem Reges ab eodem Ioſue percuſſi, ac interfecti ſunt, non gladio aut vulnere, ſed, vti additur, cruce ac laqueo. Nam quinque Reges, *ſuper quinque lignis* ſeu *ſtipitibus* ſuſpenſi ſunt,prout ſupra capit. 8. quæſt. 10. de Haienſi Rege dictum. Sed tandem, occaſo iam Sole, de cruce depoſiti verſu 26. 27. ob cauſam eodem capit. 8. quæſt. 11. traditam: & in priſtinam ſpeluncam eorundem relata cadauera, ingentibus ad huius os aduolutis, aggeſtiſque lapidibus non, ne iam exire poſſent: ſed ne ab vllo vnquam vel ſuorum, ad honorificentiores tumulos; vel aliorum ad maiorem contumeliam extraherentur, & inhumati penitus relinquerentur. etiam ad perpetuum rei tantæ monimentum, quod ad ſuum vſque tempus manſiſſe refert adiuncta textui clauſula verſu 27. vide ſupra capit. 8. quæſt. 12.

QVÆSTIO XXXVIII.
Ob victoriam hanc, vllumne cecinerit Ioſue canticum?

CHaldæus Paraphraſtes initio cap. 1. Canticorum; DECEM, ait, *cantica dicta fuerunt in ſæculo iſto, & hoc canticum (canticorum ſcilicet) laudabilius eſt omnibus illis.* PRIMVM *canticum dixit Adam in tempore, quo dimiſſum illi fuit peccatum ſuum: Et venit dies Sabbati, & protexit eum. aperuit os ſuum, & dixit pſalmum cantici diei Sabbati.* Canticum SECVNDVM *dixit Moyſes cum filiis Iſrael in tempore, quo diuiſit eis dominator ſeculi mare carectoſum: aperuerunt omnes os ſuum, & dixerunt omnes ſimul canticum. quoniam ſic ſcriptum eſt: Tunc cecinit Moyſes, & filii Iſrael. Canticum* TERTIVM *dixerunt filii Iſrael in tempore, quo datus eis fuit puteus aqua. Sic enim ſcriptum eſt: Tunc cecinit Iſrael. Canticum* QVARTVM *dixit Moyſes Propheta,quando aduenit tempus eius,vt diſſolueretur ab hoc ſeculo: & increpauit in eo domum Iſrael quoniam ſic ſcriptum eſt: Audite cæli,& loquar. Canticum* QVINTVM *dixit Ioſue filius Nun, quando iniit prælium in Gabaon,& ſteterunt ei Sol & Luna triginta & ſex horis,& ceſſauerunt dicere canticum. aperuit ille os ſuum,& dixit canticum. Sic enim ſcriptum eſt: Tunc cecinit Ioſue coram Domino. Canticum* SEXTVM *dixerunt Barach & Debora, in die quo tradidit Dominus Siſaram, & exercitum eius in manum filiorum Iſrael. quoniam ſic ſcriptum eſt: Et cecinit Debora*

Debora & Barach filius Abinoam. Canticum SEPTIMVM *dixit Anna in tempore, quo datus fuit ei filius à facie Domini. Siç enim ſcriptum eſt: Et orauit Anna in prophetia, & dixit. Canticum* OCTAVVM *dixit Dauid Rex Iſrael, pro omnibus miraculis, quæ fecit ipſi Dominus: aperuit os ſuum, & dixit canticum. quoniam ſic ſcriptum eſt: Et cecinit Dauid in prophetia coram Domino. Canticum* NONVM *dixit Salomon Rex Iſrael in ſpiritu prophetico coram Domino dominatore totius ſeculi. Canticum* DECIMVM *dicturi ſunt filii captiuitatis, quando egreſſi fuerint de captiuitate ſua. quoniam ſcriptum eſt, & declaratum per manus Eſaiæ prophetæ. Sic enim ſcriptum eſt: Canticum iſtud erit vobis in gaudium, ſicut in nocte, qua ſanctificata eſt ſolennitas paſchæ, & lætitiæ cordis ſicut populi qui ambulant, vt appareant coram Domino tribus vicibus in anno, in organis muſicorum & voce tubæ cornea, vt ingrediantur in montem Domini, & vt ſeruiant Deo fortiſſimo Iſrael.* In iſto eodem canticorum numero concinunt Rabbini omnes, & præſertim Mekiltæ auctor. Ego verò nihil equidem ambigo, quin maximas Deo grates egerit Ioſue, totuſq; populus. hoc tamen canticum non ſonant capitis huius verba, è quibus illud exprimunt cum Chaldæo illo Rabbini. Ea enim ſunt verſu 12. *Tum locutus eſt Ioſue*, prout ſupra quæſt. *17.* oſtenſum. Nunc addo verba hic poſita: Sol contra Gabaon ne mouearis, prolocutum Ioſue ante victoriam, prout & de iſto, quod ei tribuunt, Cantico loqui videntur Rabbini. At de Cantico, quod partæ iam victoriæ cauſâ, cantatum ſit, quæſtio noſtra eſt. Fortè tamen in libro *Iaſar* ſeu *de recto*, extitit verſu illigatum inſigne aliquod Ioſuæ ad Deum carmen, quo, pro tot, tantiſq; hac in pugna beneficiis, miraculis, & portentis, gratias agebat, totiuſq; hiſtoriæ ſeriem, vel præcipua eius capita, vt in id genus carminibus fieri aſſolet: intercinebat. Hæc enim & iis, quæ de libri huius poëſi ante dicta ſunt, & vſitato in eiuſmodi re mori ſatis viderentur conſenranea.

QVÆSTIO XXXIX.
De moralibus nonnullis?

PRimum, Quos in fidem, ſocietatem, ac tutelam recepit quis, eos cum res, uſusque poſtulat diligenter ac velociter tueri oportet, prout noſter fecit Ioſue, qui nihil procraſtinauit. Sed noctem totam peruigilans iter cum ſuis fecit. Apud Liuium decadis primæ lib. 3. cum Romam *trepidi nuncii ab Tuſcalo veniſſent, Aequos hoſtes in agro Tuſculano eſſe. fecit pudorem* Tuſculani *populi meritum morandi auxilij. Ambo ſtatim cum exercitu Conſules miſſi ſunt:* hoſtem ſuperarunt: ſocios liberarunt.

Secundum, Si opis ſociorum corporibus ferendæ cauſâ, tantum celeritatis, vigiliæ, laboris, rectè ſuſcepit Ioſue, quantum Ioſuanis omnibus ſuſcipiendum, vt proximorum opitulentur animis: eos à Chananæorum tetterimis Regibus; Cacodæmonum, inquam, aggreſſu & obſidione liberent?

Tertium, Bonus ciuilis doctrinæ auctor libro 5. capit. 15. *In belli Duce prouidentiam*, ait, *laudo: id eſt cautos cunctanteſque Duces, nullo loco, niſi quantum neceſſitas cogat, commiſſuros ſe fortunæ. Sperno equidem iſtos ferociter omnia, ac præpropere agentes: Et contemnendis, quam cauendis hoſtibus meliores. Etſi grati ſæpe vulgo. quoniam ſtolidis aut barbaris cunctatio ſeruilis; ſtatim exſequi, regium videtur.* Sunt hæc veriſſima. ſed neque ferociter, neque præpropere, aut temerè agit, qui neceſſitate poſtponit commoditatem, qui ſociorum ſalutem ſuæ anteponit ſecuritati & quieti: qui denique DEVM habet excitatorem, adiutorem, eumq; primò per preces, per prudentem deliberationem, conſilium, ſedulamque rerum omnium circumſpectionem conſulit. Et in

 hoc

hoc omnis cunctatio verè ſeruilis eſt: ſtatim autem exequi, verè regium eſt. Is, non, vt quondam Cæſar, *veni, vidi, vici*, ſed vt noſtro ſæculo laudatiſſimus Imperator cum hæreticorum Reges aut Regulos anno 1547. domuiſſet *Carolus Quintus*, ait, *veni, vidi, Deus vicit*.

Quartum. In periculis omnibus etiam bellicis, ad Deum magna cum fiducia, ſeriiſque cum precibus accedendum. Si enim experierit panicis hoſtes terroribus exanimabit, in eos grandinum è cœlis lapides intorquebit:, Elementis ipſiſq; adeo cœlis, cœlorumque præſidibus Angelis quidlibet imperabit. Pleni ſunt hiſtorici Chriſtianorum libri cœleſtibus id genus imperiis, & auxiliis. 1. Reg. 7. verſu 10. factum eſt autem, cum Samuel offerret holocauſtum, Philiſtiim inierę prælium contra Iſrael: intonuit autem Dominus fragore magno in dio illa ſuper Philiſthijm, & exterruit eos, & cæſi ſunt à filiis Iſrael. Notum ex Euſebio lib. 5. hiſt. cap. 5. Tertulliano in Apolog. Et ad Scapulam quam Chriſtianorum legio precibus pluuiam exercitui ſuo impetrarit & contra hoſtem fulmina: ita vt idcirco ab Antonino Imperatore licet Gentili, cognominata fuerit κεραυνοϐόλ☉, *fulminatrix*. Quomodo in formidabiles Perſarum copias Niſibin obſidentes immiſit immenſam muſcarum & culicum vim S. Iacobus vrbis illius Pontifex? Quomodo in Attilam, cum Aureliam obſideret tonitrua & fulmina S. Amianus Epiſcopus exciuit? Quomodo, ad piam Theodoſii obſecrationem, ea fecit Dominus, quæ refert lib. 7. Sozomenus, & ob quæ lib. 1. de Honorii tertio conſulatu exclamat Gentilis Poëta:

O nimium dilecte, Deo! cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Sed in libris Machab. lib. 1. c. 6. lib. 2. c. 10. in Antiturcica Oratione priore, & in Iudith de hoc plura.

Quintum. Sol & Luna, rationis, ſenſus ac vitæ omnis expertia corpora Dei nutui confeſtim obediunt. Et homo vita, ſenſu, ratione inſignitus, eius tot ac tam luculentis monitionibus & præceptis immorigerus eſt?

Sextum. Obedit Dominus voci hominis. Et homo Domini vocibus obedire non vult? O Superbiam! O inſaniam! Quin potius etiam hominum voci propter Deum, obediamus homines libenter, alacriter. Et etiam nunc in v. Sacramenti conſecratione videtur omnino voci hominis obedire Deus, vt noſter explicat Oſorius to. 4. Ser. de redit Hiſp. è bello Anglic. p. 203.

Septimum. Sol & Luna ideo ſteterunt, vt hoſtes ſuos vincerent Iſraelitæ. Nobis verò iam quidem aſſiduè ac perpetim ne à noſtris vincamur, ſed pulchrâ quadam ac ſanctâ viciſſitudine, mouentur; poſtea verò in omnem æternitatem ſtabunt, vt victoribus iucundiſſimam lucem & gloriam, abſq; periculo, labore, ac formidine vlla, præbeant. Iſa. 30. 26.

Octauum. Qui ſolem ſingulis diebus ſolemne Deo carmen canere dicunt Rabbini, eo quo ſuprà modo expoſui; docent ſanè, quam bona, ſancta, & vtilis eorum conſuetudo ſit, qui horologia horam quamlibet ſonantia dum audiunt, breui aliqua oratiuncula vel ore, vel corde duntaxat, Deum laudant. dicuntq; verbi cauſa, Gloria Patri & filio & Spiritui Sancto, ſicut erat in principio horæ prætęritæ, ita nunc in huius principio: & ſemper, & in ſæcula ſeculorũ Amen. vel ſi fortè occupatiſſimus ſit; cum celerrima mentis ad Deum ſublatione dicat ſaltem illud, *& nunc* intelligendi ſemper, *gloria ſit Patri & F. & SS.* prout vel mane, vel alias antea eſſe voluit & optauit. aut verò quodlibet aliud ſimile, vt apud pientiores Germanos illud: *Deus felicem nobis horam det.*

Nonum. Sol apud Hebræos *ſchemeſch*, apud Chaldæos *ſchimſcha* vocatur, vt ſuo ipſius nomine ſtatim præferat ac monſtret, quæ natura ſua ſit, quod munus,

nus, quod ſtudium. Nam ſchamiſch eſt miniſtrare, officio fungi, ac ſeruire Geneſ.14.1.Reg.16.Daniel 7. Vnde & in nouo Syriaco teſtamento *maſchamſchana* miniſter eſt. Valeant igitur cœci & infelices illi omnes, vel Ethnici, vel hæretici, qui Solem ac Phœbum Deum putarunt. Valeant & è Philoſophis illi, qui eum à Deo non liberè, ſed neceſſario moueri exiſtimant. Ipſe Dei miniſter eſt. Et miniſter ad hominum vtilitatem. Ipſe liberrimè arbitratu ſuo imperat Deus, vt moueatur, &, boni miniſtri inſtar, mox obtemperat. Imperat vt ſtet? Is tanquam obſequioſiſſimus miniſter ilico ſtat. Imperat vt luceat? lucet. Geneſ.1. vt lucem ſubducat? ſubducit Matth. 27. vt antrorſum currat? currit Geneſ.1. vt retrorſum recurrat? recurrit Iſaiæ 38. *Cum Solem*, ait homilia 10. ad populum Antiochenum Sanctus Chryſoſtomus, *videris exorientem, Creatorem admirare. Quando ipſum ſe celantem, & euaneſcentem videris, naturæ imbecillitatem diſce, nec ipſum vt Deum adores. Non enim ex hoc ſolo elementorum naturæ imbecillitatis demonſtrationem Deus inſeruit, ſed & hominibus ſeruis ſuis, vt eis imperarent, mandauit. vt ſi nec ex aſpectu; ipſorum ſeruitutem agnoſcas, ab imperantibus diſcas, quòd omnia conſerua tua ſunt. Ideò Ioſue dicit, ſtet Sol contra Gabaon, & Luna contra vallem Elam. Et iterum Propheta Iſaias ipſum in contrarium retrogredi fecit ſub Ezechia Rege.* Solem iſtum imitemur. Imitati ſunt magni illi & præclari terræ Soles Apoſtoli, qui ad CHRISTI IESV vocem modo quidem Hieroſolymis in Iudæa perſtiterunt Act.1. modo totum vniuerſitatis huius orbem percurrerunt & recurrerunt, eundem illuſtrarunt. Et cùm voluit Dominus, eundem in tenebris, & quadam veluti errorum ſuorum, eclipſi reliquerunt Actor.16. verſu 6.

Decimum. Regum fortuna quam inconſtans? Quinq; Chananæorum Reges paulò ante tam potentes tanto circumſepti ſatellitio, tam Gabaonitis formidabiles, tantis opibus, militumq; copijs abundantes, quomodo breui temporis momento, fracti, deſtituti, trepidi, ac inopes & ſoli ſunt? Qui in ſplendidis palatiis, collucentib. auro & pyropo ſoliis, ſolo nutu in carceres ac tenebras condi alios iubebant; Ecce nunc miſerè fugientes tenebricoſum ſpecū quæritant: in eam ſeſe illatebrant: illic, ſi per hoſtes manere liceret, felices ac beatos ſeſe reputaturi. Audi ſaniſſimum in Senecæ Thieſte, actu 3. chorum.

Vos quibus rector maris atq; terræ,
Ius dedit magnum necis atq; vitæ,
Ponite inflatos tumidosq; vultus.
Quidquid à vobis minor expaueſcit,
Maior hoc vobis Dominus minatur.
Omne ſub regno grauiore, regnum eſt.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.
Nemo confidat nimium ſecundis,
Nemo deſperet meliora lapſis.
Miſcet hæc illis, prohibetq; Clotho.
Stare fortunam: rotat omne fatum.
Nemo tam diuos habuit fauentes,
Craſtinum vt poſſit ſibi polliceri.
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

Vide poſtea quemadmodum hi calcati & ſuſpenſi.

Vndecimum. Dum magnum quis vrget negocium, prudentis non eſt, minoris alicuius causâ morari, & ab illo retardari. Ioſue audiit quinque Reges in ſpelunca eſſe, ſi ad eos ilico accurriſſet, magna hoſtium cædendorum elapſa eſſet occaſio. ſed non facit. Illud quidem tam fauſtum nuncium audiit libentiſſimè

idq́; etiam ne elabatur, cauet appoſitis cuſtodibus prudentiſſimè: victoriæ tamen portiunculam toti non anteponit: cœptiſq́; benè pergit inſiſtere. Nos imprudentiſſimi, cum æterna hoc in mundo bona conquirere debeamus; hæremus in caducis, & pereuntibus toti. gloriola humana & inanis ab diuina nos & ſolida remoratur: modicæ & fallaces voluptatulæ, à maximis & veriſſimis beatorum voluptatibus. Inſtar Medeæ illius veteris, nobiſcum agit diabolus. ſpargit in itinere, quorum amore nimium capimur, aliqua, vt ijs colligendis occupemur, & ab eo, quod propoſitum eſt retardemur & excidamus. Nobis igitur à vero noſtro Ioſue dictum illud puremus v. 19. *Vos autem nolite ſtare: ſed perſequimini hoſtes*, &c.

Duodecimum, Quàm felix hominibus panoplia, Dei auxilium! Ne vnus quidem Iſraelitarum tanto in bello perijt, ſed cum pace ac incolumitate in caſtra reuerſi omnes. Quærunt ſtulti ac fatui homines contra gladiorum & bombardarum ictus alexicaca, chartas & periapta ſuperſtitioſa, per quorum ſpeciem interdum, vt magis eos faſcinet; auertit dæmon ictus & plagas aliquas: ſed poſtea, cum ſuis retibus irretitos omnino tenet, peccatiſq́; grauiſſimis onuſtos retinet; mortem ijs affert, & *corporis*, quam fugere voluerunt, temporalem, & *animi*, de qua non laborarunt; ſempiternam, prout exemplorum magna in militibus, alijsq́; plurimis ſuppetit copia. è qua duo promit libro 2. diſq. Mag. quæſt. 21. noſter Delrius. Quod apud Poëtas narratur, fuiſſe Achillem, quia vndis eſſet ſubmerſus ſtygijs, inuulnerabilem, præterquam pede, qui vulnus, mortemq́; hauſit; hoc in ſuperſtitioſis & vanis hominibus, qui contra enſes, & fiſtulas characteribus & periammatis ſeſe armant, locum habet. in aquas nimirum ſtygias ſeſe immergunt: dæmonum ſeſe poteſtati tradunt: & pede tamen, ideſt, in extremo vitæ tempore vulnus, lethumque accipiunt. At quem cuſtodit Deus, cui propitius eſſe vult, is, ſi eius ad ſalutem, Deiq́; ipſius gloriam conducat; nulla corporis parte ſauciari poteſt, ex omnique pugna ſaluus & incolumis redit. Dicat is fidenti animo è Pſalmo 26. *Dominus illuminatio mea, & ſalus mea: quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Dum appropiant ſuper me nocentes, vt edant carnes meas: Qui tribulant me inimici mei ipſi infirmati ſunt & ceciderunt. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. ſi exſurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo.* Et Pſalmo 36. *Iniuſti diſperibunt ſimul: reliquiæ impiorum interibunt. Salus autem iuſtorum à Domino: & protector eorum in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos: & eruet eos à peccatoribus, & ſaluabit eos: quia ſperauerunt in eo.* Vide harmoniam lib. 1. Machab. c. 4. f. 644.

Decimotertium, Cum tota nobis vita contra Chananæos inferorum Reges pugnandum ſit, illud à Deo precibus vel enixiſſimè contendendum, vt pugnata omnis pugna cum fuerit, noſtrum nemo deprehendatur cecidiſſe, nemo deſideretur, nemo vllo membro, per peccatum aliquod pœnitentia non ſanatum, mutilatus, aut læſus ſit. *Vides*, ait homil. 12. Origenes, *quia qui ſub Ieſu militet, incolumis debet redire de prælio: nec vſquam debet ex iaculis maligni ignitis vulnus accipere, non in corde polluti, non in cogitatione maculari, non per iram, non per cupiditatem, non per aliam quamlibet occaſionem, dæmoniacis vulneribus locum dare.*

Decimoquartum, At mutiunt contra nos canes: inuidi hęretici, maledici: virulentas contra nos linguas exerunt: crimina confingunt, mendaciis onerant. Patienter id ferendum. Et vix, ne fiat, niſi eorum nos miſereret; deprecandum. Cui enim ſanctorum priuilegij hoc datum? Etiam CHRISTVS Dominus homo vorax *& vini potator* Matth. 11. verſu 19. dictus, itemq́; dæmoniorum *in Beelzebub* eiector apud eundem S. Matthæum cap. 12. verſu 24. *dæmonium habens* Iohannis 7. verſu 20. *Beati*, ait Dominus, *eſtis, cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes*

propter

propter me: quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuernnt ante vos. Nunquam tamen mutiunt iſti canes efficaciter, vt ſcilicet, quæ mentiuntur, probent. Latrant & baubantur: ſed inaniter. Veritas premi tantum, non autem opprimi poteſt. *factus ſum* Pſalm. 30. *tanqnam vas perditum, quoniam audiui vituperationem multornm commorantium in circnitu. In eo dnm connenirent ſimul aduerſum me, accipere animam meam conſiliati ſunt. Ego autem in te ſperaui Domine: dixi Deus meus es tu, in manibus tuis ſortes meæ. Eripe me de manu inimicorum, & à perſequentibus me. Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum, ſaluum me fac in miſericordia tua. Domine non confundar, quoniam innocaui te. Erubeſcant impij, & deducantur in infernum: muta fiant labia doloſa. Qua loqnnntur adnerſum iuſtum iniquitatem in ſuperbia & in abuſione.*

Decimumqnintū. Dei erga impios conſideranda ſeueritas. Si quando is ſuum tribunal aſcendit, omnis coram eo euaneſcit potentia, ſplendor, maieſtas. Reges ipſius ſententia è ſolio deturbantur, carceribus includuntur, ſuſpenduntur, in antra obſcuriſſima conduntur, ſempiternaq; ignominia notantur, vt in horum vides tragœdia.

Decimumſextū. Cùm à Deo poteſtatem acceperunt ſancti, maxima interdum aduerſus impios auctoritate ac ſeueritate vtuntur. quæ veluti atrox & pœnè barbara iudicaretur, niſi diuino id iudicio, inſtinctuq; fieret. Quid enim homines aliorum eiuſdem naturæ hominum, imò Regum nō calces aut corpora, ſed colla ipſa calcare? Quid à pluribus calcari iubere? O ſummam poteſtatem! De hac Pſ. 149. *Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in mænibus eorum: Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis: Ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis: vt faciant in eis iudicium conſcriptum: gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius:* Ideoq; & de Pontificis Gregorij 7. contra Imperatorem Fridericum, ſeueritate quid eſt, quod tantis vociferationibus noſtri iactitent hæretici? Vide Bellarminum tom. 1. lib. 4. de Rom. Pontif. c. 13.

Decimumſeptimū. Diſcamus etiam ſpiritales noſtros hoſtes conculcare, ipſorum capitibus & collis pedes imponere, prout Pſ. 90. dicitur. *Conculcabis Leonem & Draconem. Oremus*, inquit hom. 12. Origen. *vt & noſtri pedes tales ſint, tam ſpecioſi, tam validi, qui poſſint calcare ceruices inimicorum, qui poſſint ita caput calcare ſerpentis, vt calcaneum noſtrum mordere non poſſit.* Et poſtea: *Vtinam Dominus meus Ieſus filius Dei mihi iſtud concedat, & iubeat me pedib. concnlcare ſpiritnm fornicationis, & calcare ſuper ceruices ſpiritus iracūdiæ & fnroris, calcare auaritiæ dæmonem, calcare iactantiam, conterere pedibus ſuperbiæ ſpiritum: & cùm hæc fecero, operis geſti ſummam, non mihi, ſed cruci eius appendere, ſequenti Paulnm dicentem, quia per ipſum mihi mundus crucifixus eſt.* Conterat, oportet, ſemen mulieris, ipſaq; per ſemen ſuum mulier tartarei ſerpentis caput. Gen. 3. v. 15.

QVÆSTIO XL.

De Belli huius allegoria.

RЕctè aduertit hom. 11. Orig. eos, qui veteribus vitijs, prauisq; flagitiorum ſociis, quaſi Chananæis, & Amorrhæis relictis, ad verū ſeſe IESVM conferunt, omniū in ſe ilico, inimicitias, odia, & arma concitare. *Cùm anima*, inquit, *humana verbo Dei ſe ſociauerit, dubitare non debet ſtatim ſe inimicos habiturā, & eos, quos habnerat antè amicos, in aduerſarios eſſe vertendos: idq; non ſolum pati ab hominibus ſe ſperet, verum etiam de contrariis virtutib. & ſpiritalib. nequitijs id ſibi imminere pro certo ſciat. Et ita fit, vt qui amicitias expetit* IESV, *multorū ſibi ſciat inimicitias tolerandas. Omnes qui piè volunt viuere in Chriſto perſecutionem patiuntur. Sed & Salomon ſimilia dicit: fili, inquit, accedens ad ſeruitutē Domini, præpara animam tuā ad tentationem. Oppugnātur ergò etiā nunc Gabaonitæ, cuiuſcūq. modi ſint, propter amicitias Ieſu, & ligni licet ſint cæſores & aqnæ geſtatores, i. e. licet vltimi meriti ſis in Eccleſia, tamē hoc ipſo qnia ad Ieſum*

pertines,

pertines, impugnaberis à quinque Regibus. Sed quid bonis CHRISTO IESV iam ſociatis Gabaonitis faciendum? E veſtigio debent ad IESVM nuncios mittere, opem ab illo rogare, flagitare. Sunt autem nuncij iſti boni Angeli, quos noſtras offerre Deo preces, dixi in Tobiam cap. 3. quæſt. 7. 8. 9. *Regis* verò Chananæos *quinque* interpretatur idem Origenes, *quinque* noſtros *ſenſus*, qui ſuis nos illecebris circumſident & oppugnant. ſed mihi eæ videntur ſignificati tentationes, quæ animos propiùs appetunt & aggrediuntur. Horum ergò *Regum primus* & præcipuus eſt *Adoniſedec, iuſtitiæ Dominus*, Hieruſalem Rex, id eſt, dæmonum ille Princeps, qui iuſtitiam & ſanctitatem ſimulat, pacem almam oſtentat, nil niſi ſacrum Dei verbum crepat, omnia interim vitiorum monſtra in arma contra nos concitat: omnes omnium ſcelerum formas & laruas ſub ſigna vocat. Vide noſtri temporis hæreſim, hæreſeosq́; auctorem, Adoniſedec eſt: omnesq́; ipſius Doctores & magiſtri; Adoniſedekiani duces ſunt, tubicines, & centuriones. *Alter* eſt *hoham*, Rex Hebron, quæ interpretatur collegium, ſocietas, & vti addit Chytræus κοινῶνιον: *hoham* verò *tumultuans*. Sunt autem huiuſcemodi, qui in Eccleſiis, piorumq́; cœtibus, & collegijs diſſenſiones, turbas ac tumultus excitant, falſi, inquam, fratres, de quibus queritur Apoſtolus 2. Corinth. 11. 26. & 2. Galat. 4. *Tertius* eſt *Param*, id eſt, Sylueſtris Rex Ierimoth, id eſt, doctrinæ mortis. Eas Rex hic triſtiſſimorum cogitationum Legiones ducit, quæ ad deſperationem, melancholiam, blaſphemiam ſolicitant. *Quartus Iaphia*, id eſt, *illuminans*, aut illuſtris, Rex *Lachis*, id eſt, *quaſi euntis*, vel *tibi ipſi exiſtentis*, & ſignificat eas omnes illecebras, quæ mentem gaudio, inaniq́; lætitia, quaſi luce quapiam perfundunt: & tamen ilico recedunt, hominemq́; deſerunt; ſignificat eos etiam, qui boni alicuius opinione inflantur, gloriola quadam ſuis in oculis ſplendeſcunt, ſibiipſis præfidunt, & ſtatim tamen abeunt ac euaneſcunt. *Quintus*, *Dabir*, id eſt, *eloquens*, aut *oraculum*, Rex *Eglon*, quod nomen globum, orbemq́; ſignificat? An Gentilium litteraturam, Poëſin, fœcundiam, Philoſophiam, quæ ſui admiratione hunc olim terrarum orbem rapiebat, & nonnullorum adhuc animos interdum perſtringit, & conturbat, rectè Rex iſte non ſignificat? Hi ſuis in copijs innumeris, Gabaonitas, qui ſe iam CHRISTO IESV ſancto fœdere adiunxerunt, prauis ſodalitatibus, & conſuetudinibus nuncium remiſerunt, iamq́; ad ſacrum dominici templi miniſterium recepti ſunt; obſeſſum veniunt, & varijs tentationum machinis ac telis oppugnatum. Sed ô bone Dux noſter IESV CHRISTE, ne retrahas manus tuas ab auxilio ſeruorum tuorum: Aſcende cito, & libera nos, ferq́; præſidium: conuenerunt enim aduerſum nos omnes Reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis. verè *in montanis*, quia omnes in ſuperbia & præfidentia tanquam in altis quibuſdam montibus ſedem habent, cùm *initium omnis peccati ſuperbia* ſit, Eccleſiaſtici 10. verſu 15. At bonus IESVS ita vocatus, nunquam ſuo deeſt nomini. venit ſaluatum, quos perdere volunt cacodæmones. nulli parcit labori, accurrit ſtatim & aduolat, hoſtes perterret, fundit, fugat, proterit. Ipſius in manu grandinum theſauri ſunt; ipſius è nutu pendet Sol & Luna, eius imperium capeſſunt elementa, cœliq́; omnes. *Quem*, ait Eccleſiaſticus hymnus, *terra, pontus, æthera, colunt, adorant, prædicant, Trinam regentem machinam: cui Luna, Sol & omnia deſeruiunt per tempora.* Perterret, quando inferorum, æternarumq́; pœnarum metu vitia profligat, maiorum ſuppliciorum minis dæmonas coërcet. Grandinis tempeſtates demittit. quando morbos, inopias, calamitates peccatoribus incutit, vel à dæmonibus cruciamenta quæpiam. Irridebat Satyra 13. Iuuenalis eos, qui

——lateris vigili cum febre dolorem
Si cœpere pati, miſſum ad ſua corpora morbum
Infeſtò credunt à numine. Saxa Deorum
Hæc & tela putant.

Et ve-

Et verò irridendi, quòd *Deorum* non vnius Dei ſaxa hæc & tela putent, cum reuera huius vnius ſint, abſque cuius nutu ac voluntate ne minimus quidem de cuiuſq; capite poteſt capillus, cadere. Matth. 5. 36. c. 10. 30. Luc. 21. 18. Solem & Lunam ſtare facit idem Dominus ad hoſtes diſſipandum, & proterendũ, quando nos ad pœnitentiam, vel maiorem vitæ integritatem, & charitatis feruorem expectans, huius nobis vitæ vſuram profert. quando ſacri verbi, ſanctorumque exemplorum lucem noſtros ante oculos obuerſari ſemper facit: quando gratiæ ſuæ radios animis noſtris, diuinæq; gloriæ quaſdam velùti ſtricturas magis, magisq; proponit.

Quod ſi verò non nos ſingulos, ſed Eccleſiã totam ſpectemus, *Volumus*, inquit loco citato Origen. *ſi poſſumus oſtendere, quomodo Dominus noſter Ieſus protelauerit lucẽ vel pro interitu contrariarum virtutum. Ex quo aduenit Saluator, finis erat iã mundi. Deniq; ipſe dicebat: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnũ cœlorum. Sed retinuit, & repreſſit diem cõſummationis, & adeſſe prohibuit. Videns enim Deus Pater ſalutem gentium per ipſum poſſe conſtare, dicit adeũ: Pete à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. Donec ergo paterna pollicitatio cõpleatur, & Eccleſia ex diuerſis nationibus creſcant, atq; introeat tota gentium plenitudo, & tunc demum omnis Iſrael ſaluetur, dies producitur, differtur occaſus, nec vnquam Sol occumbit: ſed ſemper exoritur, dum credentium cordibus Sol iuſtitiæ lumen veritatis infundit. Cùm verò repleta fuerit menſura credentium, & deterior iam, ac decolor ætas vltimæ generationis aduenerit, cùm increſcente iniquitate refrigeſcet charitas multorum, & perpauci remanſerint, in quibus fides inueniatur, tunc iam abbreuiabuntur dies. Idem igitur atq; ipſe Dominus nouit, & extendere diem cùm ſalutis eſt tempus, & breuiare diem cum tribulationis & perditionis eſt tempus. Nos tamen dum habemus diem, & producitur nobis ſpacium lucis, ſicut in die honeſtè ambulemus, & opera lucis operemur.*

Sed cùm mundi huius Reges moriuntur, ſuisq; mauſolæis cõduntur, nonne ſe in ſpeluncis penetrare ac occulere videntur? Et ſanè ibi detinebuntur Iob. 3. v. 14. quoad verus eos Ioſue *venturus iudicare viuos & mortuos*, ſuum in conſpectũ euocabit. Nam neceſſitatis, quæ rumpi, aut mutari nõ poteſt, ſaxa hic & cuſtodes ſtatuit Dominus: ipſam ſc. corporis humani diſſolutionem, eiuſq; puluerũ conglutinationem & animationem nullius vnquam creaturę vi faciendam. ſed cum ex duro & moleſto mundi huius prælio redierint ſancti Dei victores, ſuũq; ad ducem Ieſum ſani & incolumes ſeſe applicuerint, è ſpeluncis & ſepulchris ſuis Reges illi vincti & catenati protrahentur, Iudici ſiſtentur, triſtiſſimam extremi contemptus & ſupplicij ſententiam ab ipſo IESV accipient. Et tum fiet multò perfectiùs, quod è Pſ. 149. ſuprà citatum eſt: *Exultabunt*, &c. Tunc qui alta ſemper ſpectarunt & vana, è patibulis ſuſpendentur altiſſimis, è quib. tamen nunquam deponentur: ſed æternum torquebuntur & carnificabuntur. idq; nõ ad homines tantum prauos, qui alijs prauitatis magiſtri & auctores ſunt; pertinet, ſed ad ipſos etiam dæmones. Nam & hi iudicabuntur 1. Cor. 6. v. 6. & igni cruciabuntur, qui paratus ijs traditur Matth. 25. v. 41. O quanta horum miſeria, contemptus, cruciatus! O quanta illorum, qui IESVM ducem ſecuti ſunt, eiuſque ductu & auſpicio, mundum, carnem, diabolum, omniaque horum agmina ſuperarunt, felicitas, gloria, gaudium! Iſtud contemplatus S. Hieronym. epiſt. 1. cariſſimo cuidam ſuo ſcribebat. *Iudicaturo Domino, lugubre mundus immugiet: tribus ad tribum pectora ferient. Potentiſſimi quondam Reges, nudo latere palpitabunt. Exhibebitur cum prole ſua Venus. Tunc ignitus Iupiter adducetur, & cum ſuis ſtultus Plato diſcipulis. Ariſtoteli ſua argumenta non proderunt. Tunc tu ruſticanus & pauper exultabis, & ridebis, & dices: Ecce crucifixus meus: ecce iudex, qui obuolutus pannis in præſepio vagijt. Hic eſt ille operarÿ & quæſtuariæ filius: hic qui matris geſtatus ſinu, hominem Deus fugit in Aegyptum: hic veſtitus coccino, hic ſentibus coronatus, hic magus, dæmonium habens & Samarites. Cerne manus Iudæe, quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas.*

Videto

Videre corpus, an idem ſit, quod dicebatis clam nocte ſuſtuliſſe diſcipulos. Dilectio tua me compulit, vt hæc tibi frater dicerem, vt his tum intereſſe contingat, pro quibus nunc labor durus eſt. Neque verò ex miſerrimo, cæciſſimoq; inferorum antro exireijs vnquam vllo modo licebit. Æternitatis ingentia hic ſaxa ſunt, quæ à nemine reuolui, ac vel pauxillulum remoueri poſſunt. D. Hieronymus in Iſaiæ cap. 63. *Infernus eſt ciuitas firma, & munita, de qua in 55. & 101. Pſalmo. Quis deducet me in ciuitatem munitam? in qua clauſæ ſunt animæ mortuorum, & circumdata eſt firmiſſimis cuſtodijs.* In inferno nulla redemptio; nullus ex eo exitus.

Cum ſemel infernas intrarunt funera leges,
Panditur ad nullas ianua nigra preces.

Vnde & laſciuus alioquin & amatorius Gentilis Vates, cum vitæ ſuæ breuitatem, huiusq; loci ſempiternum horrorem conſideraret:

Διὰ ταῦτ', inquiebat, ἀνασταλύζω
Θαμὰ τάρταρον δεδοικώς.
Ἀίδεω γάρ ἐστι δεινὸς
Μυχός, ἀργαλέη δ' ἐς αὐτὸν
Κάθοδος. καὶ γὰρ ἕτοιμον
Καταβάντι μὴ ἀναβῆναι.

BELLVM QVINTVM AVSTRALE,
& capitis decimi pars altera.

BEllum hoc *quintum* ſuperioris belli proſecutio & quaſi appendix eſt. Maioris tamen diſtinctionis cauſâ, id ſeparatim exponere viſum eſt commodius, & vocare *Auſtrale*. quia Galgalæorum caſtrorum reſpectu omnes, quæ iam capientur à Ioſue vrbes, & regna, vel omnia, vel maiori ex parte verſus Auſtrum ſunt. Enumerantur autem ſingulatim *vrbes ſex*: deinde ſummatim regiones aliquæ.

Prima vrbs *Maceda* verſu 28. quæ ab ardore vel foco nomen habet; capta eſt, eiusq; Rex, ciues, & incolæ omnes penitus deleti, & hi quidem gladio, ille verò Rex patibulo. Nam gladio quidem eum peremptum cæterâ cum turbâ docet quidem Radak: ſed verſus hic 38. eum Hierichuntini Regis morte affectum tradit, quem ſuprà dictum eſt, in malam actum crucem. Sed quando vrbs hæc capta eſt? *Eodem*, inquit textus, *die*. Atque id ita explicat Abulenſis, cui pœnè adhæret Arias, vt cum ſuſpenſi eſſent Reges, eodem adhuc die antequam Sol occumberet, oppugnatum vrbem hanc ierit Ioſue, itemq; *Lebnam*, & *Lachis*: ſed duas illas priores eodem die adhuc expugnarit, non autem tertiam, ſed oppugnationem in poſterum etiam diem, relictâ illic copiarum parte, protulerit: in caſtra verò, occidente iam Sole, redierit, & poſtea ſuſpenſos Reges à crucibus tolli iuſſerit. Incredibile tamen videtur, eodem illo, quo de quinque Regibus relata fuit victoria, die facta hæc omnia. Nam *primò* tres vrbes regias veriſimile eſt aliquo loci artisq; præſidio munitas, etiamſi metu vel maximè ob Regum ſtragem perculſæ eſſent, non ita capi potuiſſe, quin vel pugnæ aliquid in portis ac mœnibus committeretur, vel deditionis aliquæ conditiones proponerentur. Et in his omnibus temporis aliquid ponendum fuit. *Secundò*, Mactati præterea funditusq; deleti dicuntur, qui in hiſce vrbibus erant omnes. Et quomodo, abſq; diuturniore aliqua mora, id factum? præſertim cum vrbium harum ſpolia, non anathemate deuota eſſent, ſed in Iſraelitarum emolumentum cederent. *Tertiò*, Captis vrbibus, præſidij ſtatim aliquid fuit imponendum ſicq; locorum aliquo modo perſpici debuit munitio, vis, opportunitas, commeatus. *Quartò*, Hæ vrbes à ſe tanto diſtabant ſpacio, vt pluribus ad eas obeundum horis eſſet opus. Ideoque poſt partam victoriam,

cruciq;

cruciq; ſuffixos Reges,diu adhuc ſtetiſſet Sol. & tamen ſtationis eius finis indicatus ſuprà v.13. victoria,ſeu de inimicis vltio,de ijs ſcilicet,qui ad bellum illud conuenerant,non auté de omnibus,qui quoquo modo inimici erant. Alioqui, quoad Chananęę totius incolas omnes debellaſſent;eodem immorari loco debuiſſet Sol. *Quintò*, Dicit contexrus,è prælio reuertiſſe omnes in caſtra,quæ ad Macedam locata v.21. & quid inibi ea luce adhuc actum ſit,pergit narrare: tandemq; Solem occubuiſſe adiungit v.27. Et poſtea incipit de Macedæ vrbis expugnatione nartatio: vnde vel narrarionis ordo interrumpendus eſt,quod abſque neceſſitate annuunt Abulenſis & Arias: vel poſt Solis occaſum, caprá eodem die Macedam fatendum; & nõ totum exercitum,ſed eius partes quaſdam miſſas Lebnam,alias Lachim, vt eodem adhuc veſpere ſolicitarent, & ſi ſuccederet,caperent; ſin ſecus,obſidione ipſas cingerent. Er hoc poſterius, prout belli,victoriarũ q; cutſus tum fuit; accidete potuiſſet,niſi v.29. diceretur Ioſue *cum omni Iſrael* & Macedam & Lebnam occupaſſe. Videmus enim quomodo vno veſpere,vna vel alterâ horâ victores duces dimiſſis in arces, vicos, opidaque varia copiarum ſuarum tribunis, & vexillis nonnullis omnia confeſtim capiãt. Putarim igitur veriſimilius,diei illius victoria longè nobiliſſima conrentum Ioſue,veſpertinum illud tempus partim Dei laudibus celebrandis, eiq; gratijs agendis, partim verò curandis,quod poſt tantos, noctu intrediu, exantlatos labores erat neceſſarium; corporibus tribuiſſe: ac idcirco *diem* hic *eundem* pro *eodem tempore* dictum eſſe,prout antecedente v.27. Nam vbi noſter ait, *vſq; in præſens*, nimirum *tempus*, Hebræus habet, *vſq; ad hunc ipſum diem*, Grȩcus ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. ſic enim ſæpe tam in Scripturis quàm prophanorum libris dies accipitur. vt,

Longa dies homini docuit parere leones.
Longa dies molli ſaxa peredit aquâ.

Caietanus quidem mirum etiam putar, non *eodem*, quo de quinis Regibus triumphatum, *die* captam Lebnam: ſed *hunc diem eundem* confert non ad geſta ſuperiora,ſed ad ipſam vrbis huius oppugnationem,hoc ſenſu, eodem die,quo cæpta eſt oppugnari,expugnara eſt: ſiue, vt ipſius verba retineam; *non diuerſis diebus cepit Ioſua ciuitatem Macedam*. Explicatur enim, *quod vno ſolo die fuit occupatus ad capiendam Macedam*. Vnde & Hebraicè habetur, Er *Macedam cepit Ioſue in die ipſo*, quia tamen Hebræa potius vertenda ſunr, *in die hoc*, & quia durum interpretari *in die hoc* per *in die vno*, malo dicere *in tempore hoc*, ſiue *eodem tempore*.

Secunda Lebna v.29. quæ *Libna*, & *Lobna* interdum etiam ſcribitur, *à candore* id nominis ſortita,ſicuti in latio quondam *Alba*, & in Hungaria modo *Alba regalis*; in Tranſyluania, *Alba Iulia* fuir Lebna infrà c.21. *vrbs ſacerdotalis*, & à Regibus Iuda cùm defeciſſet 4.Reg. 8. poſtea fuir à Sennacherib obſeſſa 4. Reg. 19.

Tertia Lachis v.31. cuius ſuprà nomen expoſirum q.40. Quam rectè ab Chytræo exponatur *Aethiops*, ipſe viderir. Vrbium tribus Iuda fuit non minima infrà c.15.v.39. Et à Rege Roboam egregiè munira 2. Paral. 11. à Sennacherib obſeſſa 2.Paral. 32. Iſai. 36. ſed *quando cepit hanc Ioſue? Die altero*, inquit textus verſu 32. ſiue, quod idem prorſus in Græco & in Hebræo eſt, *in die ſecundo*. An poſt longum illum ſolſtitialem diem? an poſt captam Lebnam? an verò poſt caſtra & oppugnationem ei admotam? quod poſtremum aſſerit Radak, Caietanus, Maſius, ego. Nam cur primo vel impetu vel dıe capra non ſit, cauſa verſu 33. innuitur. Se ſiquidem acriter rueri ſtatuerant, ſuppetiaſq; ab *Rege Gazer* expectabant, vel quia eas perierant, vel quia vltrò ille detulerat. ſed cum veniſſet, fuit confeſtim toto cum exercitu profligatus, & internecione rotus deletus. Eſt aurem propriè dicta *Gazer* triplex: *Prima Ephraimitica* infrà c.16. v.3. lib.3.Reg.9. *Altera Iudaica* 2.Reg.5. v. 25. 1.Paral. 14. verſ.16. vbi *Gazera* vocatur.

Tertia Tranſiordanina 1. Machab. 5. v. 8. vt ibidem expoſui fol. 659. Marci 5. v. 1. & Polybij lib. 5. *De prima* ſermonem hic eſſe tradit libro de locis Hebraicis Euſeb. *Gazer*, ait, *in ſorte tribus Ephraim, vrbs ſeparata Leuitis: quam & ipſam expugnauit Ieſus rege illius interfecto. Aedificata eſt autem poſtea à Salomone, nunc Gazara villa dicitur in quarto miliario Nicopoleos contra ſeptentrionem. Veruntamen ſciendum quod alienigenas ex ea Ephraim non potuit expellere.* Sed à Lachi aberat ea longius, & multò magis Tranſiordanina: *Secunda* verò erat multo propinquior. Has verò omnes quandoq; vocari *Gazara* mirum non eſt: ſed & vocantur *Gadara* vel *Gadaris*. Nam ita *primam* vocat Ioſephus lib. 5. Antiq. c. 1. *Secundam* Strabo lib. 16. *Tertiam* S. Marcus c. 5. v. 1. Polybius lib. 5. Omnes verò à Gaza diſtinctas eſſe patet tum ex ſitu, tum ex ijs, quæ dixi c. 10. lib. 2. Machab. f. 676. & ſeqq. Licet aliqui Græci Codices hoc loco legerint *βασιλεὺς γάζ* & *γάζης*, vt eſt in Notat. 70. Gadaram Stephanus ait etiam vocatam *Antiochiam*, & *Seleuciam*. ſed à quo? Et hodie Gaza, vulgo *Gazera* vocetur.

Quarta Heglon v. 35. de qua ſupra q. 4 eaq; , potitus eſt Ioſue, *eodem*, quo ad eam bellum protulit, *die*, non autem, quo Lachim vaſtauit. Nimium enim hæ diſtant vrbes, Heglone verſus Auſtrum magis vergente.

Quinta Hebron v. 36. & cum ea omnes vrbes, quæ ſub ea, tanquam vrbe regia, erant verſ. 37. Cùm verò tam Heglonis quàm Hebronis Reges ſuprà prope Makedam ſuſpenſos viderimus, neceſſariò dicendum hic eorundem mortem repeti, ſed communi ciuitatum ſuarum clade inuolutam, vel certè, illis è vita ſublatis è veſtigio ſucceſſiſſe alios, ſiue ipſorum filij fuerint, ſiue non.

Sexta Dabir v. 38. Quomodo autem tam *Hebron* quàm Dabir poſt hæc ipſa tempora captæ primum tradantur infrà c. 15. v. 14. & Iud. 1. v. 20. illic exponetur.

Summatim verò regiones aliquæ ab Ioſue hoc eodem belli feliciſſimè procedentis impetu occupatæ, Regumq; ac incolarum cædibus exhauſtæ recenſentur dupliciter. Primò v. 40. *Omnis regio montana, & meridiana, atq; campeſtris & Aſedoth.* quibus in verbis ſignificatur, tam terræ ſitus, quam qualitas per binas veluti oppoſitiones. Prior eſt, *terra montana* & *plana* ſeu *campeſtris*. Poſterior: *terra Solis æſtu arefacta*, & *aquarum fluuijs irrigata*. Illam verò arefactam 70. Hebræo retento nomine vocant *ναγέβ*: noſter *meridianam*. quia, quæ ad meridiem ſeu Auſtrum ſunt, ea niſi aliunde humoris quidpiam capiant, vehementiore Solis ardore terreri, ac exſiccari ſolent. Quam verò aquis irrigatam dixi, retenta iterum Hebræa voce vocant 70. *ἀσηδὼθ*, noſter *Aſedoth* hic & infrà c. 12. v. 4. & 8. vbi tamen libri quidam mendoſè habent *Aſeroth*. Solent autem vulgares Iudæorum Rabbini vocem hanc interpretari, *aquarum effuſiones*, partim quod Chaldæis *aſad* valeat *fundere*, partim quod Chaldæus Thargum vertat *miſchpach meramtha*, quaſi *effuſionem è loco ſupero*, id eſt, aquas, quæ ſolent è montibus erumpere. ſed hos erroris ac inſcitiæ arguit Elias Leui in ſuo *Methurgeman*, partim quia Chaldæis non *aſad*, ſed *ſada* eſt fundere, cui tamen in hiphil *aleph* præponitur, partim quia voce *ſchaphach* non ſolet ad aquarum effuſionem notandã vti Chaldæus. *Ego igitur*, ait hoc loco Maſius, *Chaldæum illis, quæ produxi, verbis, ſignificare voluiſſe puto; ea loca, quæ à Græcis ὑπώρειαι dicũtur: hoc eſt, vbi montes, colleſue in campos ſe porrigunt, proijciuntq; Nam porrectionem ſiue proiectionem aut effuſionem loci eleuati, illa eius verba interpretor. Quæ ſententia mirificè cum propoſito conſentit: atque etiam cum illo Deuteronomij loco, in quo idem verbum Hebræum eſt poſitum, cum dicitur* thacharh aſdoth hapiſgah. *A Geneſara vſque ad mare ſolitudinis ſiue mare campeſtre, mare, inquam, ſalſum, ſub decliuitate ſiue radicibus montis Phaſga ad Orientem. Sunt enim plerunq; ſic ſita loca cæteris cultiora, lætioraq;, quia ex montium deſtillatione rigantur. Sed quando* ſchedah *Chaldæis propriè axis eſt rota: vt ex Interprete Chaldæo, c. 7. lib. 3. Regum conſtat: & Aquilas Ponticus idem verbum interpretatur exciſum, vt eſt à Syro meo annotatum atq; etiã vt meminiſſe videor, ab Hieron. non*

erraverit,

errauerit, opinor, ſi quis putet in præſenti, verbum aſchedoth ſignificare conualles; quæ montibus aut collibus interiectæ iacent: ſiue quia illæ quodam modo axis ſpeciem præ ſe ferunt; vt quæ citimæ ſunt montium colliumue vtrinq; aſſurgentium partes; ſicut axes rotarum: ſiue potius, quia quaſi interciſis montibus facta videntur. Sanè hæc notio etiam appoſitiſſima eſt in numeris. vbi verba ex libro bellorum Domini proferuntur huiuſmodi veeſched hannechalim aſcher nateh laſchebeth har. Videtur enim hic eſched pro fluminis alueo eſſe poſitum. qui tanquam conuallis eſt, aſſurgente vtrinq; ripa. Conualles autem opponi rectè Auſtrali, & aridæ terræ; præſertim in calidis alioqui regionibus; quis dubitet? Sunt enim illæ ſolo ubere & ſemper læto: quippe, quæ ſatis ex montibus humoris accipiant, neq; diuturno æſtu affligantur, propter montium vmbras. vnde tum opacæ, tum virentes à poetis ſunt appellatæ. & à vulgo amœnæ dicuntur.

II. v. 41. *Omnis terra à Cadesbarne vſq; Gazam, omnis terra Goſen vſq; Gabaon.* fuit verò, vt ex perpetuo Scripturæ vſu conſtat *Cadesbarne* Iudææ terræ limes verſus Auſtrum extremus, vnde miſſi exploratores, de quib. ſuprà lib. 1. c. 8. Ab Herodoto lib. 2. vocatus καδύτης à Chaldæo Paraphraſte *Rekem Gea.* quaſi *petra nobilis*, magnifica, ſuperba. Eſt enim Petra percelebris vrbs, à qua *Arabia Petræa* & huic erat *Cades* vicina Euſebio teſte lib. de locis. Et inde nominum iſta communicatio. *Geæ* verò ſeu *Magnificæ* epitheton additur ob viliorem in Beniaminia tribu *Rekem*. Alia eſt in Nephthalim *Cades*, de qua dixi Tob. 1. & Machab. lib 1. c. 11. & ſeqq. c. q. 4. *Gaza* verò notiſſima eſt ad mare mediterraneum Paleſtinæ vrbs, cujus duplicem S. Hieronymus indicat Etymologiam, in Epitaphio Paulæ, dum *potentiam*, vel *diuitias* interpretatur. Et nonnulli quidem apud Bizanzium Stephanum lib. de vrbibus, à *Iouis*, Mela verò lib. 1. Geogr. à *Perſicorum Regum* gazis inibi cuſtoditis ſic vocari tradidit. ſed verius eſt à *robore* ac *potentia* ſic vocatam, cum Hebraicè ab *hotz*, quod eſt *fortis, potens*, ac *robuſtus*, haza, vel Gaza ſcribatur, & aſperitate *haim* Hebraici Leuita, *Aza*, prout ſuo tempore à Syris pronunciatum refert loco citato Stephan. Narrat verò Curtius lib. 4. & Strabo lib. 16. vaſtatam penitus, ac deſtructam ab Alexandro. Vnde poſtea ἔρημος manſerit, prout etiam dicitur Actuum 8. v. 26. licet eius potius *viam deſertam* illic dici malint nonnulli. At verò *Gazam* etiam poſt Alexandrum, & ante Strabonem *celebrem* fuiſſe, patet ex libris Machabæorum, & Diodori Siculi & aliorum hiſtoriis non eadem tamen prorſus Gaza erat. Nam relicta priore ſtatione, ſuas à mari ſedes paululùm remouerunt Gazenſes, & fecerunt, vt *duæ* quaſi eſſent *Gazæ*, quarum *prior deſerta*, id eſt, minus frequentata eſſet. Illa tamen paulatim reſtaurata eſt & dicta *Maiuma*, poſt verò à Conſtantio Conſtantini magni filio, *Conſtantia*, vt explicat lib. 2. Sozomenus. De hac plura ſæpe ſcriptura, vt infrà c. 15. v. 47. Iud. 16. 1. & 21. lib. 1. Reg. c. 6. l. 3. c. 24. l. 41. 8. Ierem. 25. & 47. D. Hieronymus de S. Hilarione, cultum illic maximè fuiſſe inanem Deum *Marnam* oſtendit, quem *Iouem* in *Gaza* interpretatur Stephanus.

Goſen verò vel vrbs fuit in montoſis Iudææ locis vt infrà c. 15. v. 51. vel pinguis quiſpiam, herbidus, & compaſcuus locus, illius inſtar, quem ſuis in Ægypto fratribus tradidit Ioſeph. Gen. 46. prout exiſtimant Arias & *Midras*. ſicq; ſequenti c. 11. videtur accipi v. 16. quam hic quidam ſcribunt *Geſſen*. contra ſcriptionem Hebræam, Chaldæam, Græcam & Latinam Romæ correctam. Et licet in Hebræo vox hic & Gen. 46. eadem ſit *Goſem*, tamen illic à noſtro Interprete ſcribitur *Geſſen*, hic *Goſen*, à 70. illic γεσὲμ, hic γοσὸμ, & ibi etiam pro ea ponitur, *heroum* vrbs in terra *Rameſſa*. Ita igitur per Auſtralem plagam circumlatis armis, varijsq; ac nobilibus partis victorijs triumphans, in Galgalæa caſtra reuertit, ſuo cum toto exercitu, ſpolijs, ác omni felicitate onuſtus Ioſue. Cauſa verò tantæ felicitatis verſ. 42. notanda: *Dominus enim Deus Iſrael pugnauit pro eo*, ſeu, vt Paraphraſtes vertit Chaldæus; *Quoniam Dominus Deus Iſraelis per Verbum ſuum belligerabat pro Iſraele.*

CAPVT XI.

Bellum ſextum Jabinicum ſeu Aquilonare.

1. QVæ cum audiſſet Iabim rex Aſor, miſit ad Iobab re-
gem Madon, & ad regem Semeron, atq; ad regem
Achſaph: 2. ad reges quoq; Aquilonis, qui habita-
bant in montanis & in planitie contra meridiem Ceneroth, in
campeſtribus quoq; & in regionibus Dor iuxta mare: 3. Cha-
nanæum quoq; ab Oriente & Occidente, & Amorrhæum at-
que Hethæum ac Pherezæum & Iebuſæum in montanis: He-
uæum quoq; qui habitabat ad radicem Hermon in Terra Ma-
ſpha. 4. Egreſſiq; ſunt omnes cum turmis ſuis, populus mul-
tus nimis ſicut arena, quæ eſt in littore maris, equi quoque &
currus immenſæ multitudinis. 5. conueneruntque omnes
reges iſti in vnum ad Aquas Merom, vt pugnarent contra Iſ-
rael. 6. Dixitq; Dominus ad Ioſue: Ne timeas eos: cras enim
hac eadem hora ego tradam omnes iſtos vulnerandos in con-
ſpectu Iſrael: equos eorum ſubneruabis, & currus igne com-
bures. 7. Venitque Ioſue, & omnis exercitus cum eo aduer-
ſus illos ad Aquas Merom ſubito, & irruerunt ſuper eos, 8. tra-
diditq; illos Dominus in manus Iſrael. Qui percuſſerunt eos,
& perſecuti ſunt vſque ad Sidonem magnam, & Aquas Maſe-
rephoth, campumque Maſphe, qui eſt ad Orientalem illius
partem. Ita percuſſit omnes, vt nullas dimitteret ex eis reli-
quias: 9. Fecitque ſicut præceperat ei Dominus, equos eo-
rum ſubneruauit, curruſque combuſſit igni. 10. Reuerſuſq;
ſtatim cepit Aſor: & regem eius percuſſit gladio. Aſor enim
antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat. 11.
Percuſſitq; omnes animas, quæ ibidem morabantur: non di-
miſit in ea vllas reliquias, ſed vſque ad internecionem vniuer-
ſa vaſtauit, ipſamq; vrbem peremit incendio. 12. Et omnes per
circuitum ciuitates, regeſq; earum cepit, percuſſit atq; dele-
uit, ſicut præceperat ei Moyſes famulus Domini. 13. Abſque
vrbibus, quæ erant in collibus, & in tumulis ſitæ, ceteras ſuc-
cendit Iſrael: vnam tantum Aſor munitiſſimam flamma con-
ſumpſit. 14. Omnemque prædam iſtarum vrbium ac iumen-
ta diuiſerunt ſibi filij Iſrael, cunctis hominibus interfectis.
15. Sicut præceperat Dominus Moyſi ſeruo ſuo, ita præcepit
Moyſes

Moyſes Ioſue, & ille vniuerſa compleuit: non præteriit de vniuerſis mandatis, nec vnum quidem verbum quod iuſſerat Dominus Moyſi. 16. Cepit itaque Ioſue omnem Terram montanam, & meridianam, terramq; Goſen, & planitiem, & Occidentalem plagam, montemq; Iſrael, & campeſtria eius: 17. & partem montis quæ aſcendit Seir vſq; Baalgad per planitiem Libani ſubter montem Hermon: omnes Reges eorum cepit, percuſſit, & occidit. 18. Multo tempore pugnauit Ioſue contra reges iſtos. 19. Non fuit ciuitas, quæ ſe traderet filijs Iſrael, præter Heuæum, qui habitabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit. 20. Domini enim ſententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Iſrael, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent, ſicut præceperat Dominus Moyſi. 21. In illo tempore venit Ioſue, & interfecit Enacim de montanis, Hebron & Dabir, & Anab, & de omni monte Iuda & Iſrael, vrbesque eorum deleuit. 22. Non reliquit vllum de ſtirpe Enacim, in Terra filiorum Iſrael: abſque ciuitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus ſolis relicti ſunt. 23. Cepit ergò Ioſue omnem Terram, ſicut locutus eſt Dominus ad Moyſen, & tradidit eam in poſſeſſionem filijs Iſrael ſecundum partes & tribus ſuas. quieuitq; Terra à præliis.

COMMENTARIVS.

IAbinicum *hoc bellum voco, quia eius potiſſimus auctor & Dux fuit* Iabin *Rex Aſoranus:* Aquilonare *verò, quia in Aquilonarem Chananaæ terræ plagam tetendit. Deſcribitur autem capite iſto 11. cuius* partes 6. *In* prima *eſt hoſtium contra Iſraelitas bellicus apparatus. Quemadmodum enim ſupra c. 10. Adoniſedek, Hieroſolymorum Rex plures ſibi contra Iſraelitas eoſdem adiunxit Reges & populos, ita & nunc* Iabin Rex Aſor *à verſu 1. vſque ad 4. In* ſecunda *progreſſio eorundem hoſtium ad certum prælij locum verſu 4. & 5. In* tertia *eſt diuina Ioſuæ confirmatio & impreſſio in hoſtes verſu 6. 7. In* quarta *victoria verſu 8. & 9. In* quinta *victoriæ proſecutio, quoad variarum vrbium, terrarumq; occupationem & vaſtationem, ac direptionem verſu 10. vſque ad 23. In* ſexta *eſt bellorum finis verſu 23.*

QVÆSTIO I.

Quæ Aſor, eiuſq́; Rex?

IN Aquilonari promiſſæ terræ parte fuit vrbs *Aſor*, & quidem poſtea in tribu Nephtalim, vt infrà dicitur cap. 19. verſu 35. Eam ſuprà Samachonitidem lacum ſitam ſcribere videtur Ioſephus l. 5. hiſtor. c. 6. ſed ἄσωρον ibi ponit pro ea, quæ cap. 4. Iudic. verſ. 2. *Charoſeth* dicitur. Hic verò verſu 10. à potentia & dignitate celebratur Aſor, quia *antiquitus inter omnia* Chananææ Aquilonaris *regna principatum tenebat*, ſeu, vt in Hebræo eſt, *caput erat* non aliarum tantum vrbium, ſed *aliorum regnorum*, & quidem *iſtorum omnium*, de quibus poſtea in 70. ἄρχουσα πασῶν τῶν βασιλειῶν τούτων. ac idcirco eam Latinus Interpres, vel certe in margine, vnde in textum irrepſit; Gloſſator quiſpiam dixit *munitiſſimam*. Et notant in *Bereſchith rabba* Rabbini cap. 35. fuiſſe hanc è tribus vrbibus, quas ad bellum Iſraelitis faciendum delegiſſent Chananæi. Eam in edito colle ſitam fuiſſe oſtendit verſus 13. Brocardus verò à Libano eam non procul diſtitiſſe ait, & à Cæſarea Philippi miliaribus tantum ſex, & à Tyro octo. Cepit eam Teglatphalaſſar lib. 4. Regum 15. verſ. 24. ac in eius campo præclaram adeptus victoriam eſt Ionathas Machabæus 1. Machab. 11. verſu 67. In Hebræo cum aſperiore littera ſcribitur *Chatſor* forte quia è vicis, villiſque pluribus, quæ *chetſarim* dicuntur, conſtructa; vti de *Athenis* in *Theſeo* refert Plutarchus, de *Arocio* in Hiſpania, Arias Montanus Iudic. 4. vel quia villis, atrijſq; multis abundabat. Vnde & ab Origene homil. 15. *aula* exponitur. Leniùs 70. ἀσὼρ, cum Græci quidam litteræ illius aſperitatem videantur exprimere voluiſſe dicendo νασὼρ, aut fortè potius χασώρ ſicuti Lucæ 3. dicitur κωσὰμ, & alibi ηδὰν. In ſequenti cap 12. ſcribitur ἀσώμ. Eius verò Rex *Iabin*, quaſi qui *intelligit*, aut *intelligere faciet*, vocatus eſt: à 70. verò ἰαβίς. Eſt autem hic ab illo diuerſus, de quo Iudic. 4. & Pſal. 82.

QVÆSTIO II.

Quoſnam Reges ac populos contra Iſraelitas concitauit Iabin Rex?

CVm Aſor eſſet vrbs Aquilonarium Chananæorum regnis omnibus imperans, vt ſuprà dicebant 70. omnes quoque iſtos Reges ad bellum contra Iſraelitas concitauit, & euocauit Aſoranus Rex Iabin. Enumerantur autem nominatim quidem *tres*, ſummatim verò complures.

Primus, Iobab Rex *Madon*, de quo nihil ſe comperti habere ingenuus notat Maſius. ſed μαρὼν legerunt 70. quia, vti notat S. Hieronymus in Iſaiæ 8. 38. 41. & 44. ſæpè illi duas iſtas litteras ר & ד propter maximam earum ſimilitudinem commutarunt. Simile autem quid indico in libro 2. Regum cap. 21. verſu 20. vbi gigas, qui in Hebræo dicitur *Madin* aut *Madon* à noſtro Interprete vertitur *excelſus*.

Alter eſt Rex *Semeron*, & communiter intelligitur *Samaria* illa celebratiſſima vrbs, quæ & ditioni toti nomen dedit, & ab Herode in Auguſti honorem poſtea *Sebaſte* dicta eſt, Ioſepho teſte libro 13. cap. 17. libro 15. cap. 10. Sed *primò* cum ſcriberetur liber hic, nondum eo vocabatur nomine illa vrbs, cùm à *Schemer*, qui eam Iſraelis Regi *Amri* vendidit, ita vocata ſit 3. Regum 16. verſu 24. *Deinde* cum 70. in citato iam libro 3. Regum, modo σεμερὼν modo σαμαρείαν vocent, hic & ſequenti cap. vertunt συμοὼν, licet, alio in ſequenti capite

accentu

accentu, *σομόων*. *Tertiò*, Hebræus ſequenti cap. 12. verſu 21. appellat non præciſè *Schimron* vel *Semeron* vt hoc cap. 11. ſed *Schimron meron*. Ea propter dicendum videtur, vel aliam eſſe hanc Samariam, quæ alterâ illa tam celebri prior multo fuerit, eiuſq; rei ſignificandæ cauſa vocatam eſſe capite ſequenti *Semeron meron*: vel à poſteriore quopiam id nominis hic pro vetuſtiore, quod forte *Meron* fuit, poſitum. Magis autem in prius propendeo.

Tertius Rex *Acſaph*, in 70. *ἀζιφ*. quam aliqui collocant inter Ptolemaidem & Tyrum. Vbi tamen non *Acſaph*, ſed *Achziph* eſt ſeu *Ecdippa*, vt à Ptolemæo lib. 5. Geogr. vocatur: Euſebius libro de locis, ſcribit ad radices montis *Thabor* fuiſſe, à Diocæſarea ſeu Siphori 8. miliaribus, in cuius veſtigiis ſteterit villa *Chaſalus*. Sed ſanè verſus Aquilonem magis vrbs hæc tetendit, vt infrà capite 19. apparet: ipſeque villam Chaſalum ponit idem eodem libro in *Iſſachar* tribu, eo loco vbi fuiſſet vrbs Achaſeluth.

Reges alii ſummatim verſu 2. ſunt. *Primò*, *Reges Aquilonis, qui habitabant in montanis*, in Libani ſcilicet, de quo ſupra capit. 1. iugis, prout oſtendit Ioſephus, & colligitur ex locorum ſitu, & verſu 17. infrà. Pro *Aquilone* vero 70. non *ex lectionis prauitate*, vt exiſtimat Maſius: ſed datâ operâ, vt Paraphraſticè quid ſignificaretur, oſtenderent, poſuerunt hic ex verſu 8. Reges *κατὰ σιδῶνα τὴν μεγάλην*.

Secundò, *Reges in planitie contra meridiem Ceneroth*, ſiue in planitie meridiana Ceneroth. Pro *planitie* retinent 70. Hebræum *ἀραβὰ*. Eſt autem *Cenereth* infra capit. 19. verſu 35. vrbs ab aliqua forte citharæ quæ Hebraice cinor; ſimilitudine, vſu aut inuento ita vocata, quæ poſtea in Tiberii honorem ab Herode tetrarcha ædificiis amplificata dicta fuit *Tiberias*, de qua lib. 18. cap. 3. Gel. 3. Capt. cap. 31. & 32. Gr. in vita ſua multa Ioſephus, ex eoque breuiter non ita pridem libellus, cui inſcriptio *Herod.* capit. 20. *Iudæi*, ait in Euſeb. Animad. 11. pag. 170. Scaliger, רקת *prius vocatam fuiſſe dicunt* & à qua Ioannis 6. & 21. *Mare Tiberiadis*, quod Numer. 34. Deuteron. 3. dicitur *Mare Cenereth* indeque nomen *γεννησὰρ* & *Geneſara lacusque* & *aqua Geneſar* 1. Machab. 11. verſu 67. Ioſephus lib. 3. Capt. capite 32. & 35. Græcè, & *Geneſareth* Marci 6. 53. Lucæ 5. verſu 1. *ad cuius occidentalem partem* ait Plinius lib. 5. capit 15. *Eſt vrbs Tiberias*, licet in quibuſdam Ptolemæi tabulis ſecus. Hinc dicta etiam *terra Geneſar* Matth. 14. 34. Sed *cur in plurali Ceneroth hic?* Numeri enallagen eſſe putat Maſius infrà capite 19. Euſebius lib. de locis, duas eſſe putat *Cenereth*. Radak verò id factum putat, vt hic non ſolum lacui adiacentes agri ſignificentur, ſed paulo etiam remotiores, pari tamen glebæ bonitate fertiles.

Tertiò, *Reges in campeſtribus quoque & regionibus Dor iuxta Mare*, ſiue in tractibus aut regionibus vrbis Dor, ab occidente. Nam hoc valere, quod in Hebræo eſt *à mari* dictum eſt capit. 1. Græci verò correcti codices, vt Regii Hebræam ferè tractuum, ſeu regionum vocem, quæ eſt *naphoth* retinentes dicunt *ναφὲθ δὼρ*, pro quo in 70. mendoſe *φεναδδὼρ*. Eſt autem *Dor* quæ Stephano *Dorus*, Ptolemæo lib. 5. *Dora* Plinio lib. 5. capit. 19. *Dorum*. cuius *vrbis quondam potentiſſima mirata eſt* B. Paula *ruinas*, vt in eius Epitaphio Sanctus ſcribit Hieronymus.

Quartò, Verſu 3. *Chananæorum Reges ab oriente & occidente*. *Quintò*, *Amorrhæorum*. *Sextò*, *Hethæorum*. *Septimò*, *Pherezæorum*. *Octauò*, *Iebuſæorum in montanis*. *Nonò*, *Heuæorum, qui habitabant ad radices montis Germon, in terra Maſphà*. Eſt autē *Hermon* duplex: vnus de qua hic, Libani pars verſus occidentem auctore Adrichomio. Verſus orientē potius ex verſ. 8. auctore Maſio f. 213. aliaſq; vocatur *Baal Hermon*, *Sanir*, *Sirion*, ſeu *Sarion* & *Siron*, ſeu *Saron*, in 70. *ἀερμὼν*. *Alter* eſt apud torrentē *Chiſon*, à *Gelboe* monte non procul. *Hermonios* autē *Heuæos* legimus etiam Iud. 3. verſ. 3.

 vt cla-

vt clareat eos à *Gabaonitieis Heuæis* differre. Cæterum *Maſpha*, quæ *ſpecula* interpretatur, *quadruplex* eſt. *Prima* in tribu Iudæ infrà cap. 15. verſu 38. de qua perineptè locum intelligit iſtum Radak: *Secunda*, In tribu Beniamin, infrà 18. verſu 26. *Tertia*, Moabitica 1. Reg. 22. verſu 3. *Quarta*, Libanica Galaatidi iuncta Geneſ. 31. verſu 49. Iud. 11. verſu 29. Hic enim ad regionis cuſtodiam ſpecula quæpiam in ipſo Libani ſuprà Iordanem ingreſſu fuit. Et de iſta hic ſermo.

QVÆSTIO III.

Quando numero hi contra Iſrael hoſtes fuerunt?

EX Regum, populorumq́; ſuperiore quæſtione numeratorum numero poteſt non difficilis de hoſtium multitudine coniectura fieri. Dupliciter tamen eam verſu 4. indicat Scriptura.

Primò, Quoad pedites: *Populus*, inquit, *multus nimis*, id eſt, multus valde, multus admodum. Ita enim ſæpe iſtud *nimis* accipitur, vt cum dicitur *Deus laudabilis nimis*. Et apud Plautum Amphitr. act. 1. *Legiones nimis pulchris oculis pradita.* Atq; vt magis hoſtium hæc monſtretur multitudo, additur comparatio: *Sicut Arena, qua eſt in littore maris.* Veram comparationem iſtam putat Arias, non ratione numeri, & vt Philoſophicè dicam, non ratione *diſcreta quantitatis*, ſed *continua* potius quoad viſum; fieri, quod quemadmodum in maris littore nihil niſi arena videtur: Sic nihil niſi *hoſtes* tum videretur. Ita enim loquitur: *Non ait hiſtoria hoſtium multitudinem numero comprehendi, non aliter, quam maritimam arenam non potuiſſe, ſed tam denſas, frequenteſq́ fuiſſe ait illorum copias, vt quacunq́ locus proſpectaretur, nihil aliud, quam populus videretur, vnaq́ eſſet agri facies hominibus operti, velut iis, qui maris littus proſpectant omne ſolum arena conſtratum viſitur: nuſquam enim vel prati portio, vel aliud prater arenam conſpicitur; ideoq́ propriè eloquitur: Non enim, inquit, homines multi, ſed, populus multus nimis; neq́ ait, vt arena, qua numerari non poſſunt quocunq́ loco ſint, ſed ſicut arena, hoc eſt, ſicut longè lateq́ extenditur arena ea, qua eſt in littore maris, cuius facies omnis aſſiduo fluctuum aſtu arena conſtrata conſpicitur.* Sed ſanè in numero ac multitudine tota comparationis vis eſt. Nam *Primò* alioqui meliùs dixiſſet; ſicut aqua maris aut ſuperficies pelagi, aut ſicuti cœlum. Quemadmodum enim olim dixit quidam, *Omnia pontus erat*, ſic ſæpè à nauigantibus nihil niſi pontus & æther conſpicitur. *Secundò*, In Hebræo ſic iſta ponitur comparatio: *ſicut arena, qua in littore maris ad multitudinem*, ſiue, *reſpectu multitudinis*, quod noſter antea expreſſit per *nimis*. *Tertiò*, Eadem vel ſimili comparatione ad numerum oſtendendum vtitur Dominus Geneſ. 13. verſu 16. cap. 22. verſu 17. Ieremiæ 33. verſu 22. *Quartò*, Omnium eſt de numero expoſitio. Verumenimvero ea comparatio qui cum veritate conſonat? Nam quæ fieri, nulloq́; modo numerari poſſunt, ea cum arenæ numeratione conferri ſolent. Lucanus lib. 5.

Non modus Oceani, numerus non deerit arena.

Horatius lib. 1. od. 28.

Te maris & terra, numeroq́ carentis arena
Menſorem.

Et Poetarum ſummus Georg. 2.

——— *Neq́ enim numero comprendere refert*
Quem, qui ſcire velit, Lybici velit aquoris idem
Diſcere, quam multa Zephyro turbentur arena.

Vnde, quaſi opus hominis ingenio vi ac poteſtate maius; de ſe ipſo vanus ille Apollo apud Herodotum lib. 1. iactabat οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν, καὶ μέτρα θαλάσσης. Scripſit quidem olim Archimedes de arena numeranda libellum

lum, qui ψαμμίτης idcirco dictus eſt, eiuſque modum ſuis in ſphæram commentariis inſulcit noſter Clauius: fatendum tamen ſimpliciter arenæ maris numerum nullo hominis vllius, ſed ſolus Dei calculo aut ſcientia comprehendi poſſe. Hoc enim tantum efficit Archimedes, ſi aliquis ab aliquo pronuncietur arenæ numerus (etiamſi hunc talem eſſe non norit,) poſſe, iſtiuſmodi data hypotheſi, quamuis falſa: numerum aliquem ſtatui, etiamſi ad cœlum vſque arena illa coaceruaretur, & exaggeraretur. Vnde tandem dicendum, ad maximam hoſtium multitudinem ſignificandam, hyperbolicēs iſta comparatione vti Scripturam, prout notauit S. Auguſtinus lib. 16. ciuit. capit. 21. *Poteſt videri ad hoc pertinere: Et faciam ſemen tuum tanquam arenam terræ: quod ea locutione dictum eſt; quam Græci dicunt hyperbolem, quæ vtiq; tropica eſt non propria. Quo tamen modo vt cæteris tropis vti ſolere ſcripturam nullus qui eam didicit, ambigit. Iſte autem tropus, id eſt, modus locutionis ſit, quando id quod dicitur longè eſt amplius, quam quod eo dicto ſignificatur. Quis enim non videat, quam ſit incomparabiliter amplior arenæ numerus, quam poteſt eſſe omnium hominum ab ipſo Adam vſque ad terminum ſæculi? Quanto ergo magis, quam ſemen Abrahæ, non ſolum quod pertinet ad Iſraeliticam gentem, verum etiam quod eſt, & futurum eſt, ſecundum imitationem fidei toto orbe terrarum in omnibus gentibus. Quod ſemen in comparatione multitudinis impiorum, profectò in paucis eſt: quamuis & ipſi pauci faciant innumerabilem multitudinem ſuam, quæ ſignificata eſt ſecundum hyperbolem, per arenam terræ. Sane iſta multitudo, quæ promittitur Abrahæ, non Deo eſt innumerabilis, ſed hominibus. Deo autem nec arena terræ. Proinde quia non tantum gens Iſraelitica, ſed vniuerſum ſemen Abrahæ, vbi eſt expreſſa promiſſio, non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum plurimorum filiorum, congruentius arenæ multitudini comparatur: poteſt hic intelligi vtriuſque rei facta promiſſio. Sed ideo diximus, quod non euidenter appareat, quia & illius gentis vnius multitudo, quæ ſecundum carnem nata eſt ex Abraham per eius nepotem Iacob in tantum creuit, vt pæne omnes partes orbis impleuerit. Et ideo potuit & ipſa ſecundum hyperbolem arenæ multitudini comparari: quia & hæc ſola innumera eſt homini multitudo.*

Secundò, Quoad equites & currus; *Equi*, ait textus, *& currus infinitæ multitudinis:* Hebraicè, & Græcè, *multi valde*. Vtrumque autem numerum tam ſuperiorem quod hunc ſignatè notauit Ioſephus dicens *peditum armatorum fuiſſe myriadas* XXX. id eſt, *trecenta millia*: equitum verò *myriadem*, id eſt, *decem millia:* Curruum *duas myriadas*, id eſt, *viginti millia*, mendoſè in Zonara XXX. millia. Magna ſanè multitudo hæc. An verò eam ille coniecerit, an ex veteribus vel annalibus, vel hominum ſermonibus acceperit, non habeo equidem dicere. Certè ipſi neq; Maſius, neq; Arias fidem habent.

QVÆSTIO IV.

Quem in locum iidem conuenerunt hoſtes?

Conuenerunt, ait verſus 5. *omnes Reges iſti in vnum ad aquas Merom, vt pugnarent contra Iſrael.* Iſtud *conuenerunt* putat Maſius poſſe accipi pro *pacti ſunt*, ſiue, mutuis inter ſe pactis, & ſponſionibus obſtricti ſunt, quia hoc aliquando ſignificat Hebræum verbum; & Syriacus Græciq; nonnulli verterunt συνέβαλον. At 70. συνῆλθον vertunt: eſtq; hæc vſitatior Hebræi verbi notio. Et licet ad Maſii ſenſum poſſet Latinus etiam textus explicari, cum pacta vocentur etiam *conuenta*, malo tamen accipere de conuentu, ſeu omnium ad deſtinatum locum acceſſu, maximè cum in Hebræo addatur eos caſtra ſimul collocaſſe, ſic: *Et congregati ſunt omnes Reges iſti, & venerunt, & caſtrametati ſunt ſimul ad aquas Merom.* Licet negandum haud ſit, verbo eodem ſubindicari, magno conſilio.

conſilio, variiſq; pactionibus illuc Reges iſtos conueniſſe, vt etiam ab Aria notatum eſt, & pſalmo 2. ſic: *Aſtiterunt Reges terræ, & principes conuenerunt in vnum.*

De Aquis *Merom* ſententiæ ſunt duæ. *Prima* Euſebii lib. de locis, eas à *dothami* non procul eſſe, à Samaria ſcilicet miliaribus 12. Aquilonem verſus. quia illic vicus *Mexas*. *Secunda*, Eſſe Iordanis locum illum, qui inter illius exortum, de quo cap. 3. ſupra p. 2. q. 3. & ſtagnum Genezareth, de quo hic q. 2. interiacet, vocaturq; à noſtris *Samechonitis*, à Thalmud *Saichonitis*. *Tertiam* Ioſepho tribuit Maſius *ſententiam*, quaſi aquas Merom, putarit hoc loco *non* eſſe *amnis* aut *lacus* nomen, ſed *vrbis*. Et verò diſertò de Regibus iſtis ait ςρατοπεδεύουσι πρὸς Βηρώθῃ πόλει Γαλιλαίας τῆς ἄνω, Καδέσης ὐ πόῤῥω. id eſt, *caſtra collocant ad Berothen Galilææ ſuperioris vrbem, à Cades non procul:* ſed verius eſt, quod ait Arias, à Ioſepho non negari *aquas Meron*, ſed vrbem ab ijs denominatam iuxta ipſas collocari quæ vocatur *Berothe*, aut potius *Merothe*, cum *me Merom* Hebraicè vocantur *aquæ Merom*. In Beniamin tamen itinerario *vrbs Berytus* dicitur olim vocata *Beeroth*. Vnde autem ſic vocatæ ſint, cum *Merom* altitudinem importet, valeatq; *ab alto* ſeu *à ſuperiore loco*, reſponſio eſt duplex. *Prima*, Ariæ quia hic lacus altero Genneſaretico ſuperior eſt. *Secunda*, Quia ſuperioribus Galilææ locis è ſuperiore Iordanis parte, quæ ab eius principio conſideratur; exiſtit. Et ſic etiam Iudicum 5. verſu 18 vocantur *agri* ſeu *regio Merome*. In 70. verò legitur hic τὸ ὕδωρ μαρῶν Vnde fortaſſis pari modo vrbs apud Ptolemæum in Chalcidice μαρωνείας. Cur verò hunc in locum voluerint conuenire Iſraelitarum hoſtes, cauſam nemo dubitarit eſſe, quòd eam, prælio ac victoriæ quam quærebant, oportuniorem iudicarint. Sed quia, vt dixi, *altitudinem* & ſuperioritatem quandam eius nomen importat, non malè conijcit Arias, felix victoriæ omen hinc ab ſuperſtitioſis, cæciſq; Gentilibus iſtis captatum.

QVÆSTIO V.

Quomodo, quando, & cur Ioſuam confirmauit Dominus. v. 6?

PRimus modus fuit, qui ſæpe hactenus notatus, vt ſponte ſua Ioſuam Dominus, vel per ſpecies & phantaſmata quædam eius animo impreſſa, vel per ſonoras Angeli alicuius voces alloqueretur, vel interrogatus ab illo Dominus per ſacerdotem adhibito *Vrim* & *Thummim* oraculo. Nam in re tam ardua, tantoq; periculo conſuluiſſe Dominum Ioſue, videtur ex dictis cap. 9. verſu 14. perſpicuum.

Secundus. Pridie prælii cum hoſte committendi confirmauit Ioſuam Dominus, vt apparet ex verbis. v. 6. *Cras hac eadem hora ego tradam omnes iſtos vulnerandos in conſpectu Iſrael.* Pro *hora* in Hebræo eſt; *in tempore hoc*. Nam neſcio an illo tempore in 12. partes, quas 12. horas diximus, dies diuiſus iam fuerit. Certè in veteris teſtamenti Hebræo nuſquam vox, qua horam hodie ſignificant Rabbini, *Schagah* ſcilicet, inuenitur, præterquam in Daniele, & Chaldæo textu alicubi. v.c. Canticorum 1. Noſter tamen hic 70. imitatus eſt, qui reddunt ταύτην τὴν ὥραν. ſignificabat verò antiquitus *hora* in die, vt nocte certum & oportunum diurnæ, aut nocturnæ alicuius actionis tempus, vt *hora prandii, hora cænæ, hora ſomnii*, quæ aliter latinis tempeſtas vocatur, vt apud Ciceronem de legibus. *Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto*. quod ex Solonis legibus, tralatum, in quibus ſic; ὁ ἥλιος ἐπὶ τῶν ὀρῶν ἐσχάτη ὥρα ἔστω. Et ad quas alludens apud Stobæum ſerm. 1. Muſonius *primam & vltimam horam* nominat, cum de Socrate morituro dixit, ὐ πρὸς ἡμῶν τὴν ἐσχάτην ὥραν προσδοκῶν, ὁ ἥλιος ἐπὶ τῶν ὀρῶν: ἀλλ' εὐθαρσῶς

ἐνδιατρίβειν τῇ κοίτῃ. Et ſic Apoſtolus Rom. 13. verſ. 11. *hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.* Sed alibi de hora iterum, vt in Ruth cap. 2. quæſt. 24.

Tertius, Cur autem confirmarit Ioſuam Dominus, cauſam dat Ioſephus, quòd tanta hoſtium multitudo ipſum & Iſraelitas plurimum terreret. Homo nimirum erat Ioſue; homines Iſraelitæ. ideoque ab ipſis humani alienum nihil. Quia tamen diuinam opem & auxilium tantum, tamq; præſens, tot & tantis in rebus experti iam erant, addit Ioſephus, Deum ijs hunc metum opprobaſſe. quod in textu tamen non eſt.

QVÆSTIO VI.

Quomodò, & quouſq; innumerabilem hoſtium multitudinem hanc fugarit, ac ceciderit Ioſue?

PRimò, Tam innumerabilis hoſtium multitudinis delendæ modus traditur. verſu 7. duplex. Vnus induſtria, celeritas, Labor, & dimicatio Ioſuæ, totiuſque ipſius exercitus: idque ſignificatur hiſce verbis: *Venit Ioſue & omnis exercitus cum eo aduerſus aquas Merom ſubito, & irruerunt ſuper eos.* Alter modus eſt Dei manus, & auxilium, quod hiſce verbis monſtratur: *Tradiditq; illos Dominus in manus Iſrael.*

Secundò, Triplex verſu 8. *terminus*, ad quem vſque deiectos, palanteſque hoſtes iſtos fugarunt ac obtruncarunt Iſraelitæ, monſtratur? *Vſque* ait, *ad Sidonem magnam, & aquas Maſerephoth campumq; Maſpha.* *Primus*, Eſt autem *Sidon* nota Phœniciæ vrbs in mediterranei maris littore ſub Antilibano, de qua ſuprà cap. 1. Eam Ioſephus lib. 1. Antiq. cap. 7. Gr. dicit à *Sidonio* Chanaanis filio vocatam *Sidonion*, quæ à Græcis vocatur *σιδών*. Sed ſanè abipſiſmet Hebræis *Sidon* aut *Tſidon* appellatur, tam ille Chanaan filius Geneſ. 10. verſu 15. 1. Paral. 1. 13. quam vrbs ipſa paſſim; & quidem *à venationis copia*, vt indicat homil. 14. Origenes vel *à piſcium vbertate*, vt ait Iuſtinus lib. 18. idque admodum veriſimile eſt, qaia Syriace *thſaiid* eſt *venator*, & *piſcator* Geneſ. 10. in Thargum Hieroſolymitano. Iſaiæ 10. & 33. Matth. 4. & etiamnum hodie vrbs ea vocatur *Saiid*: non autem quòd, vt ibidem ſubdir idem Iuſtinus; *piſcem Phœnices Sidon vocent*, quamuis etiam Hebraicè, omne quod venatu aliquo in terra, in aqua, in aëre capitur, imo cibus & eſca omnis appelletur *tſaid* vel *tſid* ſuprà cap. 9. verſu 5. & Geneſ. 10. verſu 9. cap. 27. verſu 24. Prouerb. 12. verſu 27. Nehem 13. verſu 15. itemque *tſedah* vel *tſidah* ſuprà capite 1. & Geneſ. 42. verſu 25. Notant verò Stephanus & Euſtathius in Iliad. 7. & odyſſea, in *Sidone* ſyllabam ſecundam corripi & produci, eiuſque ciues vocari *Sidonas*, & *Sidonios*, vt ex Homero & aliis infrà parebit. Verum in textu, *magna* cur vocatur? *Primò*, Non comparatione alterius. *Ego quidem*, ait Origenes homil. 14. citata; *cum in locis Sidonis aliquoties demoratus ſim, nunquam comperi duas eſſe Sidonas, vnam magnam & aliam paruam, quantum ad terrenum pertinet locum.* *Secundò*, V..tiis de cauſis *magna* dicitur. *Primò*, Loci amplitudine. *Secundò*, Loci amœnitate ac pulchritudine. Ideo enim ſcribit Dionyſius *σιδόνα ἀνθεμόεσσαν ναιομένην χαρίεντος ἐφ' ὕδασι Βοστρηνοῖο*, id eſt, *Sidonem floridam*, vel vt vertit Priſcianus:

—— Sidonaq; pulchram
Quam iuxta liquido Boſtrenus gurgite currit.

Strabo lib. 16. Σιδὼν δ' ἐπὶ εὐφυῆ λιμένι τ' ἠπείρῳ τὴν ἵδρυσιν ἔχει

Tertiò, Antiquitate. Licet enim ei non poſtponat, ſenii cauſâ, Tyrum Strabo lib. 16. & hanc vocet in Periegeſi Dionyſius *Ogygiam*, id eſt, *antiquam* hac tamen illam apparet antiquiorem ex Geneſ. cap. 10. & 49. & ex Homero, qui

Sidonis

Sidonis meminit, Tyri verò nunquam: ex Poſidonio, qui apud Strabonem libro citato ante Troica tempora fuiſſe ipſam refert: ex Plinio lib. 5. capit. 19. vbi dicitur *Sidon Thebarum Bœtiarum parens*. Thebas verò has conſtat eſſe antiquiſſimas. Quin verò clarè lib. cit. Iuſtinus à *Sidoniis Tyrum* narrat *ædificatam vno ante Troianam cladem anno*. *Quartò*, Ex ſumma nominis celebritate. Nam Homeri quidem ætate iam extabat Tyrus, vt ex noſtris Prophetis & citato iam Iuſtino patet, quia tamen Sidone multo erat obſcurior, ideo eius, vt dixi, non meminit. *Quintò*, Opibus, & diuitiis; Eumæi marer apud Homerum odyſſ.o. Ἐκ μὲν σιδῶνος πολυχάλκου εὔχομαι εἶναι. *propter purpuram*, inquit Euſtachius ibidem. Sed & proprer mercaturam quæſtuoſiſſimam, & alia, de quibus infrà. *Sextò*, Variis ac præſtantibus vel artibus vel ſcientiis. Vnde Achilles Iliad. ψ. præmium ſtatuit ijs, qui pedum certarent velocitare, argenteum, craterem, elaboratiſſimum, & qui pulchritudine omnes, qui terrarum vſquam eſſent, longè ſuperaret. ἐπεὶ σιδόνες πολυδαίδαλοι εὖ ἤσκησαν. Nam, vt ibidem, ait, Euſtachius: καλλίτεχνοι καὶ ἐξαίρετοι οἱ σιδόνες, καὶ μὴν καὶ πολύτεχνοι. Plinius lib. 5. c. 19. *Sidon artifex vitri* & lib. 36. capit. 26. *Sidon vitri officinis quondam nobilis. Siquidem etiam ſpecula excogitauerat*. Et ne plura perſequar: de his lib. 16. Strabo: Σιδόνιοι δὲ πολύτεχνοί τινες παραδίδονται καὶ καλλίτεχνοι καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς δηλοῖ πρὸς δὲ. καὶ φιλόσοφοι, περί τε ἀστρονομίαν, καὶ ἀριθμητικὴν, ἀπὸ τῆς λογιστικῆς ἀρξάμενοι, καὶ τῆς νυκτιπλοίας. ἐμπορικὸν γὰρ καὶ ναυκληρικὸν ἑκάτερον. Et poſtea Sidonios præſtantes Philoſophos enumerat; *Moſchum*, qui ante Troica fuerit tempora: *Boethum* ᾧ συνεφιλοσοφήσαμεν, ait, ἡμεῖς τὰ Ἀριστοτέλεια, & *Diodotum* ipſius fratrem. Denique ſcribir loco citaro Strabo certamen inter Sidonem & Tytum ſuo etiam tempore, fuiſſe, vtra Phœnicum eſſet metropolis. *Inter vtramq;*, ait in hodæporico ſuo S. Vilibaldus, *eſſe miliaria ſex*.

Secundus. Quæ *aqua Maſerophoth*, ab noſtro Aquilam interpretem ſecuto dicuntur, à Symmacho vertuntur *Miſrephoth à mari*, à quibuſdam Græcis μασρεφὼθ μαιὶμ: à 70. Romanis μασερών. à Maſio *vſtrina aquarum*: ab aliis. *combuſtiones aquarum*. Siue enim appellariuum hic nomen, ſiue proprium ſit, cum *Saraph* vrere ſit, triplex de ipſo ſenrentia eſt. *Prima*, Chaldæi Thargum, & quorundam Rabbinorum, fuiſſe in eo loco foſſas & lacunas, in quas è mari ſalſæ deriuatæ aquæ Solis æſtu in Salem concreſcerent ac excoquerentur. *Secunda*, Radak & Pagnini, fuiſſe calidarum hic aquarum ebullitiones, euiuſmodi ſunt in vicinia noſtra Wisbada, propè Confluentiam *Emſerii*, In Belgio *Aquiſgrani*, in Lotharingia *Plumbariæ*, in Iudæa *Emmaunte*, vti ſeribit Ioſephus lib. 18. Antiq. cap. 3. Gr. & lib. 4. Capt. cap. 2. vbi & ipſum *Emmaus* nomen inrerpretatur λυτρὰ θερμά quaſi ex vulgari Hebræo *chamme maiim*, vel *maia*, id eſt, *calida aqua*. Nam quod contra hanc otiginationem obiieit pag. 212. in Animad. Euſeb. Scaliger de terminatione *us*, quid quæſo eſt? Huiuſmodi verò aquæ fuerunt etiam *Callirrhoæ* vltra Iordanem, prout idem ſcribit lib. 17. eap. 8. *Tertia*, Fuiſſe vitrarias fornaces. Nam auctor eſt lib. 36. eap. 26. Plinius, & Srrabo lib. 16. atenam ὑαλῖτιν inter Ptolemaidem & Tyrum fuiſſe, quæ Sidonem ferretur, & in vitrum excoqueretur: & Cendeniam Paludem intra Carmeli montis radices fudiſſe *Belum* flumen, è quo arena iſtiuſmodi. qua & hodie Venetorum ſaburrantur naues, vt ex ea, Venetiis, virrum, ſubditis aſſiduè ignibus, efficiatur. Sed vel *aquæ ipſæ vrunt*, & *prima* ſententia conueniret, ſi huiuſcemodi calidarum aquarum illis in locis mentio alicubi fieret, vti de locis aliis dictum ſupra ex Ioſepho: vel *aquæ vruntur*, & ſic *ſecunda* congruerer ſententia, ſi de Salinis ibidem aliquid legeretur: aut ſi per Carachreſim, vti iam *cleps ydra* pro *clepſammio* dicitur; per *aquas* arena ex aquis intelligererur, idonea eſſet ſententia *Tertia*, quæ ob citatos auctores minimè diſplicet. Nam & apud nos, mirà phraſi dicitur Waſſer brennen/ pro *exprimere igni aquam ex herbis, floribus*, & *baccis* ali-

tis aliquibus: itemq; Brandtwein/ vinum, quod ignis ardore ſimiliter ex fecibus diſtillatur. Suo autem æuo vitrum Sidone fieri præſtantiſſimum refert citato loco Beniamin.

Tertius terminus, campus *Maſpha*. 70. τὰ πεδία μασσώχ. Sed vbinam ille campus ſit, additur, *qui eſt ad orientalem illius partem*. In Hebræo tantùm eſt *ad orientem*, & Græcè κατ' ἀνατολάς. Dum tamen addit noſter, *illius*, videtur Hebraicè legiſſe *he* mappicatum *mitzrachah* & retuliſſe ad Maſpham. Tres igitur partes in quas fugâ euadere hoſtes conati ſint, & tres termini, ad quos vſq; fugientibus inſtiterunt Iſraelitæ, hic monſtrantur, occidentalis quidem, & ſeptentrionalis *Sidon*, occidentalis & magis Auſtralis *Maſrephoth*, orientalis *Maſpha campus* verſus Iordanem, vti etiam ſuprà quæſt. 2. ſignificatum.

QVÆSTIO VII.

Quid poſt victoriam tantam fecit Ioſue?

BReuiter & quaſi ſummatè verſu 9. *fecit Ioſue ſicut præceperat ei Dominus: equos eorum ſubneruauit, curruſq; combuſſit igni.* Tum verò tantam victoriam feliciter proſecutus eſt, prout deinceps explicatur verſ. 10. & ſequentibus. *Equos* autem *ſubneruare* eſt pedes & crura ijs incidere, vel eos inciſis crurum neruis, tanquam vinculis diſſolutis, prorſus debilitare, inutileſq; reddere. Cui enim vſui equus, cui crura, & pedes aut nulli, aut inſecti? Hebraicum verbum valet quaſi *fundamentum* ac *radicem auferre*, quia crura equorum fulcimenta ſunt ac fundamenta. Hoc dixerunt 70. νευροκοπεῖν, Ioſephus ἵππους ἀχρήστους ποιεῖν, Latinorum quidam, *equos ſuffraginare*, ac *ſubpernare*: Maſius *eneruare*: Noſter hic, & 2. Reg. 8. verſu 4. 1. Paral. 18. 4. ſemper *ſubneruare*, prout etiam in Apologia 2. loquitur Apuleius. Sed cur hoc fecit Ioſue? quia præceperat Dominus ſupra verſu 6. Cur vero præcepit Dominus? Quia equis vti nolebat Iſraelitas. Nam ſanè hoſtium alioqui greges, pecora, & iumenta in prædam, niſi ſecus à Domino iuſſum, aut ei ab Iſraelitis votum eſſet; poterant iſti capere, & verò capiebant, vt Num. 31. verſu 32. poſt Madianitici prælii victoriam, fuit præda, quam exercitus ceperat, ouium 675000. Boum 72000. Aſinorum 61000. Cum ergo equorum ſuffraginationem, ac diſperditionem iuſſit Dominus, apertè ſibi placere ſignificauit, vt ne illis vterentur Iſraelitæ. Apud Ioſephum lib. 12. cap. 3. Gr. non modo vetantur Iudæi equorum, aſinorumq; ferorum, & cicurum veſci carnibus: ſed eorum etiam pelles Hieroſolymam inferre, ipſorumque quidquam nutrire. quod de aſinis tamen cicuribus apertè falſum eſt, vt etiam hoc loco homil. 15. Origenes docet. D. Hieronymus in illud pſalmi 75. *Dormitauerunt qui aſcenderunt equos: Aegyptii*, ait, *habebant equos ſed perierunt. Inde, & præceptum eſt in lege, vt non Hebræus habeat equos: Denique Salomon non habebat equum de Hieruſalem aut de Iudæa: ſed emebat ſibi de Aegypto.* Et in illud Iſaiæ 2. *Repleta eſt terra eius equis, & innumerabiles quadrigæ eius. Non*, ait, *dignum eſt numero, quod contra Dei imperium poſſidetur.* Et in cap. 36. *Quod paucitatem obſeſſorum volens oſtendere Rapſaces, equorum duo millia pollicetur, quorum Ezechias aſcenſores præbere non poſſit: non de imbecillitate venit populi Iudæorum, qui equitandi carebat ſcientia, ſed de obſeruatione mandatorum Dei: qui per Moyſen ſuper Rege præceperat Iſrael: Non multiplicabit ſibi equos.* D. Baſilius in eadem illa Iſaiæ cap. 2. verba: *Nullo*, ait, *non loco ſcripturæ obſeruauimus ſanctos deuitaſſe vſum equorum, quin & de his, qui in procinctu inſtruuntur ad bellum, inque reliquis iſtius vitæ indigentiis.* Origenes hunc in locum homil. 15. *filii Iſrael nunquam equis vſi eſſe referuntur, & lex nihil de equis, ſed de aſinis mandat, vtpote de animalibus, quæ ad hominum labores iuuandos, & ad*

onera eorum portanda videntur exiſtere, equi verò magis ad hominum perditionem: hoc enim eſt quod per eos in prælijs geritur. Laſciui motus animal, & ſuperbæ ceruicis accipitur. Verû in hac ipſa de equis ſententia, nonnulla ſunt quæ diſquiri poſſunt. ac *primò* quidem *vbinam in lege prohibitus equorum vſus* ſit? Nam hoc quidem loco *ſubneruari* iubentur, eorumq; omnis vſus, Dei iuſſu, Iſraelitis adimitur. Sed neque hoc eſt in lege, neq; ex vno facto, vna in re, ſemel aut iuſſo aut vetito ſtatim legem condere oportet. Vidimus ſuprà cap. 6. de Hierichuntinis exuuiis peculii nihil à quoquam fuiſſe accipiendum, an propterea ex hoſtium ſpoliis nihil vnquam Iſraelitarum vlli accipere fas? In Amalecitico bello quanta rerum omnium abſtinentia, quàm promiſcua ſexus ætatiſq; omnis cædes Sauli Regi 1. Reg. 15. verſ. 3. imperata? Num in omnibus id bellis pro lege habitum? Significat igitur D. Hieronymus in Iſaiæ citatum c. 36. vetitos Iſraelitis equos Deut. 17. idemq; ſentit Ribera in Hoſeæ c. 14. n. 10. & qui marginales D. Hieronymo ſcripturas in pſalmum 75. aſcripſit, & fere hoc loco Maſius. Sed ibi definitè non niſi de Rege agitur. Et huic non ſimpliciter *equorum* vſus, ſed *multitudo* prohibetur. ita vt ſecundum eam Regis legem, videtur aliis non eripi equorum vſus, vel vt vehantur ipſi, vel vt ſarcinas & onera veherent quælibet, vel deniq; vt aliis, ſi quidem liberet; venderent. *Secundò, An aliis, præterquam Regibus prohibita equorum multitudo?* Quia de Solis Regibus in lege agitur, dixerit aliquis videri equorum multitudinem aliis conceſſam. ſed non eſt. Si enim quibus maximè conceſſa videretur, ea multitudo non conceditur, quanto aliis minus? *Tertiò, An* quia Iſraelitis nuſquam moderatus equorum vſus prohibitus, *iis aliquando vſi ſint*? Ante Moſaicam legem videntur equos Iſraelitæ habuiſſe Geneſ. 47. 17. Poſt legis verò promulgationem, ante Salomonis tempora, nullum neq; apud priuatos, neq; apud Optimates aut Reges Iſraeliticos vllum equorum lego vſum: huius verò tempore cœpit vſus 3. Reg. 4. 26. c. 9. 22. c. 10. 25. & ſequentib. 2. Paralip. 1. 16. & ſequentibus. Et deinceps manſit, valdeque inualuit, 4. Reg. 3. 7. cap. 7. v. 13. 14. 1. Eſd. 2. 66. & 2. Eſd. 7. 68. ita vt multitudinem ac pompam reprehenderent Pophetæ. Iſaiæ 2. & 31. Ierem. 6. 23. Oſeæ 14. 4. Amos 2. 15. Zach. 10. 5. pſalm. 19. 18. pſal. 75. 7. *Quartò, An equorum multiplicator*, permiſſa ea ipſa multiplicatione, *peccauit*? Reſpondetur lib. 3. Reg. *Quintò, An eius poſtea imitatores peccarint*? Non eſt diuina lex humanæ ſimilis. ideoq; actuum etiam multorum, imò & omnium iteratione obrogari, vel abrogari non poteſt, cum ſummi legiſlatoris ius & auctoritas ab hominibus quantumuis multis & coniunctis non pendeat. ideoq; ſi peccauit Salomon, hi quomodo excuſentur? *Sextò*, Cum liceret moderatum equorum numerum tam Regibus quàm priuatis habere, *cur* hiſce *ab hoſte captis exitium inferri voluit Dominus*? *Primò*, Ne diuina diminueretur gloria. Cum enim equus bellicoſum & pugnax animal ſit, prout Iob 39. graphicè Virgilianis pæne in Georgicorum 3. & Æn. 4. coloribus depingitur, ſi eo ad bella vterentur Iſraelitæ, horum opera magis, quam Dei ope viderentur vincere. *Secundò*, Ne ipſorum in ſonipede potius, quam in Deo ſpes figeretur. Prouerb. 21. verſ. 30. *Equus paratur ad diem belli: Dominus autem ſalutem tribuit. Tertiò*, Ne ſi eos Chananæis reuenderent, ab iiſdem ruſus poſtea detrimentum acciperent. *Quartò*, Ob myſticas cauſas. Nam *Primò* arrogans & ſuperbum eſt animal equus. ideoq; cum equum aſcendiſſet Plato, deſcendit ilico ne ἱπποτυφίᾳ ληφθῇ, ait Laertius. *Secundò*, Eſt φιλόδοξος, inaniſq; laudis percupidus, vt leuibus etiam poppyſmatiis mirum quam excitetur.

Acer, & ad palma per ſe curſurus honores
Si tamen horteris fortiùs ibit equus.

Tertiò,

Tertiò, Ferox, & præliabundus. *feruens*, ait Iob cap. 39. verſu 27. *& fremens ſorbet terram, nec reputat tubæ ſonare clangorem. Vbi audierit buccinam dicit vah. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum & vlulatum exercitus. Quartò*, Salax & libidinoſus eſt. Theophilactus in Act. cap. 10. & Andræas Cæſarienſis in Apocal. 14. ἱππωδηλυμανὲς. Et de libidinoſo in Latino Eccleſiaſtico cap. 23. verſu 30. *Quaſi pullus equinus fugabitur. Quintò*, Sua neſcio qua vel ſpecie, vel generoſitate nimium pleriſq; ſui amorem indit, vt quemadmodum auari auro, gaziſq; magnis, ſic hi equis inſanè delectentur. Vti ſchiſmaticus ille Conſtantinopolitanus Patriarcha, de quo Curopalates. Voluit ergo Dominus ab omni ſuperbia, inanis gloriæ ſtudio, ferocia, libidine, & inſano creaturarum amore nos iſto equorum exitio quodam, veluti ſymbolo, auocare. Multas quidem equi laudes complexus centuria ſua 3. epiſt. 56. Lipſius, ſed quæ huc ſpectant alias dicentur poſt. Vide in Orig. homil. 15. & in mea quæſt. 17. in Tobiæ caput. 6. Quod ſi has ob cauſas equis vti non debuerunt Iſraelitæ, quomodo curribus, qui equis & pluribus & generoſioribus trahi ſolent vterentur? Nam *currus*, quos iuſſit Dominus comburi verſu 6. & combuſſit Ioſue verſu 9. non ſunt quilibet currus, vt plauſtra, carrucæ, ſimiles; ſed *armati*, & armatis grauidi, falciferi, terribiles, de quibus dico in Iudices cap. 1.

QVÆSTIO VIII.

Suam proſequendo victoriam, quas vrbes ac regna occupauit, & vel vaſtauit vel conſeruauit Ioſue?

PRimò, Vrbium aliæ in plano, aliæ in montibus & tumulis erant. Illas *omnes cepit & ſuccendit* Ioſue; has vero præter vnam Haſorem, quæ incendio ſublata; conſeruauit verſu 10. vbi pro *ſtatim* Hebraicè dicitur, *in hoc tempore*, ſeu *per id tempus*; & verſu 13. Vnde abeſt *munitiſſima* in Hebræo & Græco. Aliam alii putant verſu 13. inſinuari vrbium diſtributionem. Quædam enim obſideri ſe, ſuoſque aggeres ac muros deiici priuſquam ſe dederent, ſiuerunt: aliæ obſideri ſe quidem paſſæ ſunt: ſed quoad ſui deturbarentur aggeres, non expectarunt, cumque in ijs adhuc ſtarent, ſe dediderunt. Priores illas concremauit omnes Ioſue, iſtas non, ex præcepto Deuteron. 20. verſu 10. *Percuſſitq;* verſu 11. *omnes animas, quæ ibidem morabantur: non dimiſit in ea vllas reliquias, ſed vſq; ad internecionem vniuerſa vaſtauit, ipſamque vrbem peremit incendio. Et omnes per circuitum ciuitates, reges quoque earum cepit, percuſſit atque deleuit, ſicut præceperat ei Moyſes famulus Domini.* Et verſu 19. *non fuit ciuitas, quæ ſe traderet filiis Iſrael.* Legunt hic libri quidam, *quæ ſe non traderet.* Sed *primò* Hebraicè eſt, *non fuit vrbs quæ pacem faceret cum filiis Iſrael. Secundò*, Exceptio ſolum iſta de Gabaone, quæ ſe tradidit, pacemque fecit, indicat illud alterum, *non*, eſſe omittendum, itemq; cauſa, quæ ſubditur. *Omnes enim bellando cepit.*

Secundò, *Cepit Ioſue* verſu 16. *omnem terram montanam & meridianam, terramq; Geſen, & planitiem, & occidentalem plagam, montemq; Iſrael, & campeſtria eius: & partem montis quæ aſcendit Seir vſq; Baalgad per planitiem libani ſubter montem Hermon: omnes reges eorum cepit, percuſſit, occidit.* Sunt è ſuperioribus manifeſta hæc omnia, præter illa verſu 17. *& partem montis, quæ aſcendit Seir vſq; Baalgad.* Nam, quia in Hebræo eſt *chalak*, Maſius Latinum arguit interpretem, qui *partem montis* dixit. *Parum ſanè rectè* inquit ipſe Maſius, *pro ſacrorum verborum coniunctione, vt certè ea ſcripta habentur.* Itaq; vertit ipſe, *à monte glabro*, quem vult eſſe ad Chananææ auſtrale latus, & per antitheſin à vicino *Seir* ita vocatum. Nam *Scheir* comoſum ſignificat, cui planè opponitur *chalak*, id eſt, gla-

brum & læue. Confirmatur, quia vertit Symmachus λεῖον, & Raſchi cum Radak montem huncad deſertum *Sin* collocant. Sed *primò*, cum *chalak* partem etiam ſignificet, non video, cur noſtrum ille arguat Interpretem, cum non neget eam partem eſſe ad Auſtrum & iuxta Sin. cum addat, prout in Hebræo etiam eſt, partem hanc eſſe illam, *qua montem vocatum Seir aſcenderet*, ſeu, verſus illum ſenſim aſſurgeret. *Secundò*, Si à *partis* ſignificatione diſcedamus, non eſt cauſa, cur potius interpretemur *montem glabrum*, quam *montem facilem*, *ſuauem* minimeq; aſperum, cum & hoc ſignificet illa vox. Haſq; ſignificationes huic etiam loco aptas fatentur in margine Caluiniana Gallica Biblia anno 1588. Geneuæ. *Tertiò*, Deinde nuſquam ad Auſtrum legitur mons aliquis glaber comoſo ac hiſpido illi oppoſitus. *Quartò*, 70 vertetunt τὸ πρὸς τῷ ὄρει ἀπὸ ὄρους χελχά, καὶ ὁ προσβαίνει εἰς σηίρ· quibus in verbis ſi καὶ omitteretur propius attingeretur Hebræus textus. Græcè alii vertetunt montem ἀχαλάκ. Caluinici citati: *montagne de halak*. *Quintò*, Chaldæus Thargum vertit *montem diuiſum*, ſeu *non iunctum*, *neq; vnitum*. *Sextò*. Aquila *montem diuidentem*. *Septimò*, Non deſunt qui *Seir* etiam ſtatuant verſus Septentrionem; & qui paulatim verſus Auſtrum progrediatur, ibiq; totum illud Chananææ latus veluti concludat: & in his Adrichomius eſt. Cum igitur interpretatio noſtra Latina Hebræum nomen eo modo interpretetur, vt plures poſſit expoſitiones admittere, ſcripturæq; ſenſum, ad hanc vel illam expoſitionem non aſtringat, melior merito eſt, quam ea, quæ aſtringit, remq; non ſatis certam, venditat in ipſo textu quaſi certiſſimam vt facit Maſiana, & poſt eam, Tremelliana, Iunianaq; verſio.

Iam *Baalgad* quibuſdam eſt Antilibani pars Sidoniis obiecta: *Ego verò*, ait Maſius, *partem quidem Libani eſſe, ſed verſus orientem exiſtimo, cum Sidon proxima occidenti ſit. Nam terram Maſpha ad orientem poſitam vidimus verſiculo octauo. Eam verò monti Hermoni fuiſſe ſubiectam, verſiculo tertio. Iam verò Baalgad affinis Hermoni deſcribitur, vt etiam c.*XIII. verſu 5. & cap. 12. verſu 7. Beniamin, *Laodicea veni duobus*, ait, *diebus in Gebal, eadem Baghalgad ſub Libano monte: eſtq; proxima nationi illi quam appellant* HHASSIN, *qui non ſequuntur doctrinam Iſraelitarum, ſed cuiuſdam, quem Prophetam eſſe exiſtimant: cuius dicto omnes ſiue in mortem, ſiue in vitam.* An verò ita vocatus iſte locus ſit, quod *campus*, atq; *planities Gad* eſſet, vt Maſio mitante vult Thargum Chaldaicus, an quod *Gad veluti Dominus eſſet*, vel aliam ob cauſam, non conſtituo. A 70. ſcribitur Βαλαγάδ.

QVÆSTIO IX.

An Chananæorum nullas dimiſerit reliquias Ioſue?

PErcuſſit *Ioſue omnes, vt nullas dimitteret ex eis reliquias*, ait verſus 9. & poſtea verſu 16. *Chananaeam totam* dicitur occupaſſe. rurſumq; verſu 19. *Omnes bellando cepit* verſ. 23. *Cepit Ioſue omnem terram.* At verò Chananæos quamplurimos, eorumq; vrbes, & loca plura Ioſuani belli huius tempeſtatem euaſiſſe docent ſatis libri Regum, in quibus à Dauide ac Salomone primum ſub Iſraelitarum ditionem veniſſe terram totam legimus, prout etiam dixi ſupra. c. 1. q. 9. docet liber Iudicum c. 1. & 2. docet hic ipſe, qui in manibus eſt Ioſue, infrà c. 13. cap. 17. verſu 12. & ſequentib. c. 18. verſu 2. & 3. & ſeq. Reſpondet quæſt. 17. S. Auguſtinus duo, *Primum*, Omnia expugnaſſe Ioſuam, quæ expugnauit, quæq; expugnare connixus eſt. *Secundum*, Expugnaſſe, atq; cepiſſe omnia, *non quoad ſingula, ſed quoad maximas, & generales partes*, verbi cauſa montanam, meridianam, & ſimilia verſu 16. Addit Maſius tertium, nullos fuiſſe reſiduos Chananæos, qui bellum tunc proſequi ac inferre auderent, quiq; terræ partitionem impedire poſſent.

QVÆ-

QVÆSTIO X.

Cur hac ita fecit Ioſue omnia?

CAuſa in iſto capite minimum quater commemoratur. 1. verſu 9. *quia ſic præceperat ipſi Ioſuæ Dominus.* 2. verſ. 12. *ſic præceperat ipſi Ioſuæ Moyſes famulus Domini.* 3. verſ. 15. *ſicut præceperat Dominus Moyſi ſeruo ſuo: Ita præcepit Moyſes Ioſuæ:* Ille *vniuerſa compleuit: non præteriit de vniuerſis mandatis, nec vnum quidem verbum, quod iuſſerat Dominus Moyſi.* 4. verſu 20. *quia ſic præceperat Dominus Moyſi.* Deniq; verſu 23. *Sicut locutus eſt Dominus ad Moyſen.* Atq; hinc inſignem ſummorum hominum duorum obedientiam diſcimus: Moyſis quidem erga Deum, Ioſuæ verò erga Deum & Moyſen. Ea verò nobis tam luculentè toties, totq; verbis, non fruſtra vtiq; proponitur, & inculcatur. Sed *primò*, quidem vt quid hoſce viros tam admirabiles, tamq; Deo gratos fecerit, cognoſcamus, obedientia ſcilicet. *Secundò*, Vt in fontem, vnde tot victoriarum fluerent flumina, digitus intenderetur. *Vir obediens loquitur victorias* Prou. 21. verſu 28. *Tertiò*, Vt conſideremus ipſum Ioſue in hiſce bellis omnibus, præliis, cædibus, populationibus, incendiis, & exitiis, nihil per inſitam feritatem, aut crudelitatem, nihil per odium iniuſtum, impotentem iram, auri ſacram famem, aliamue vllam animi perturbationem egiſſe. vti contra eius calumniatores, hæreticos veteres non ſemel admonent D. Auguſtinus contra fauſtum, & hic quæſt. 16. Origenes, & Theodoretus in hunc librum, prout alio infra loco dicam oportunius. *Quartò*, Vt expreſſa nobis veri Ieſu ob oculos proponeretur effigies, qui Philipp. 2. verſ. 8. *Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis.* *Quintò*, Vt in rebus arduis ac difficilibus, in iis etiam, quæ nonnullorum reprehenſioni, & calumniæ patent, ſanctam arctè obedientiam teneamus. Quàm enim calumniæ omnia hæc Ioſuæ opera erant expoſita; terrarum alienarum occupationes, agrorum depopulationes; indigenarum occidiones; vrbium inflammationes; Regum captiones, conculcationes; crucifixiones? Sed vir obediens petulantes contemnit linguas, malitioſa nihili facit iudicia, ſui famam nominis à Deo & obedientia; non ab hominum leuitate, ac nequitia pendere vult. *Sextò*, Vt intelligamus quibus rectè obediendum ſit. Diſputant interdum nonnulli, ſi quid iuberet Deus, obſequi ſe velle: ſed hominum imperia ferre ſe nec poſſe nec velle. *Dirumpamus*, inquiunt pſalmo 2. verſu 3. *vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipſorum.* At Ioſue non Deo tantum, ſed Moyſi etiam morigeratus eſt. *Septimò*, Maximè verò iis obediendum, quos Deo dilectos, ab ipſoq; inſtructos & miſſos intelligimus, cuiuſmodi Moyſen ſciebat Ioſue, vt ſupra cap. 1. verſu 7. patuit. Quos verò magis eiuſmodi præditos auctoritate ſcire, aut fingere poſſumus, quam ipſam CHRISTI IESV ſponſam? columen, & *firmamentum veritatis* 1. Tim. 3.? Eccleſiam dico Catholicam? quàm ſummos etiam Rectores, Magiſtros, & Pontifices, de quibus diuina extant promiſſa? *Octauò*, Intelligimus, quomodo, quam plenè, ac perfectè præſtanda obedientia ſit. De Ioſue audiuimus: Ille *vniuerſa compleuit: non præteriit de vniuerſis mandatis: nec vnum quidem verbum, quod iuſſerat Dominus Moyſi.* Valeant, qui in vnaquapiam re ſuis volunt morem ſuperioribus gerere, in aliis tergiuerſantur. Valeant & hæretici, vel ab hæreticis decepti nonnulli, qui cætera quidem morigeros Eccleſiæ filios dictitant eſſe velle ſe, in vnius tamen ſpeciei communione, nolle. Valeant in aliis omnibus ſemiobedientes, ſemiuiui, ſemineces: imò toti potius mortui.

Sed quod libri huius prolegomeno ſeptimo recepi, æquum eſt nunc exſoluam. Maſius igitur pagina 211. de hiſce rebus ita philoſophatur: *Docemur hoc obſequentiſſimo Ioſuæ obſequio, ipſi quoq; diuina oracula ſacris literis prodita, & à Catholica, atque Apoſtolica Eccleſia explicata, planè κὶ ἀφελῶς obſeruare: neque in ea curioſè inquirere, aut eorum rationem noſtro captu expendere, metirique. ſed humili, ac reuerente animo, eam doctrinam, quæ à* CHRISTO *tradita Eccleſiæ eſt; & deinceps ab Apoſtolis, aliiſq; ſanctiſſimis viris, Dei interpretibus & adminiſtris, continua ſerie tanquam per manus, ad nos uſq; propagata, modis omnibus amplecti, & vt rectiſſimam normam, & regulam ſequi. Neq; enim profecto dubium eſt, quin Ioſuam virum in Moyſis ſchola od omnem manſuetudinem eruditum, variæ ſubinde animi affectiones ſubierint; & tantum non permouerint, perturbarintq; in tam rigida paſſim exercenda victoria; per omnis generis hominum mortes graſſandum cum eſſet. Et tamen obſirmato, obſtinatoq; animo id perſequendum ſibi putauit, quod Moyſes præſcripſerat. Hoc igitur exemplo noſtram quoq; nos curioſitatem, cum in omnibus diuinis præſcriptionibus, tum in iis maximè, quæ ad religionis noſtræ myſteria attinent, in auctoritate Sacroſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ acquieſcere compellamus. cuius auctoritas, vt D. Auguſtinus ſcriptum reliquit; miraculis eſt inchoata, ſpe nutrita, caritate aucta, vetuſtate firmata: deniq; perpetuæ ſucceſſionis tenore inde à Petro ad nos continuata: atq; plurimorum populorum pulcherrima conſenſione comprobata. In huius noſtræ matris, vt ſacri ſcriptores appellant, ſinceriſſima ſapientia religioſe acquieſcamus; eius dictis fidem adiungamus; iuſſis obtemperemus; ductum vſquequaq; ſequamur. ita profecto à recta æternæ vitæ via nuſquam aberrauerimus.* Et paulo poſt: *Apertè ſanè oſtenditur, eam doctrinam, qua Deus Eccleſiæ patefacit ſuam voluntatem ab ipſius diuino afflatu proficiſci quidem; ſed per homines, quos ipſe conſilii, voluntatiſq; ſuæ certos interpretes, & adminiſtros ſibi delegit; cæteris hominibus tradi, explicariq;. Quod Diuus Paulus quoq; ad Romanos ſcripſit. Rectè igitur exploduntur, & meritiſſimo inprimis omnes illi fanatici homines, qui, vt olim. ita noſtro ſæculo quoque magnas turbas in Eccleſia* CHRISTI *dederunt. Deinde & illi, qui diuinum hoc munus inire, profiteriq; non verentur, cum neq; Dei, neq; Eccleſiæ auctoritate ei ſint præfecti: neq; ſacrarum litterarum ſcientia, & pietatis exercitiis ad ipſum ſatis inſtructi. Poſſet quidem facile Deus arcano afflatu, mentes ſuorum iis præceptis, quibus ad piè congruenterq; ipſius voluntati viuendum, eſt opus informare: atq; cuiuſq; vitam cœleſti inſtinctu pulſuq;, quaſi manu regere. Verum optimo, ſapientiſſimoq; parenti viſum eſt, hominum opera eam ad rem vti. neq; verò quorumuis hominum: ſed eorum, quos ipſe vocat, vt Aharonem, inquit Paullus. Fieri enim alioqui non poſſet, quin Dei Eccleſia per infinitos mox circumduceretur errores; confuſioq; conſequeretur religionum: res omnium pernicioſiſſima. Quandoquidem ita eſt mortalium ingenium, vt quo quiſq; eſt ineptior, atq; ab omnibus bonis rebus imparatior, eo maiore licentia in diuini illius muneris functione verſetur. Rectè ergo Moyſen, per quem ſua Deus mandata Ioſuæ patefecit, ſuaſq; leges, dixit, ſeruum Iehouæ, ſiue Domini, ſacra iſta verba appellant; Nam qui ſua commenta: quæ ipſi, ad libidinem accommodata imperitorum finxerunt; non autem perpetua Eccleſiæ conſenſione proditam doctrinam, obtrudere populo, atq; perſuadere ſatagant, ij profectò haudquaquam Iehouæ, hoc eſt, veri Dei, ſed Satanæ, & glorioſæ oſtentationis ſuæ ſerui, atque mancipia debent exiſtimari. Idq; ipſum rurſus luculenter ſacer contextus oſtendit, cum habet: Non omiſit verbum ex omnibus, quæ mandarat Dominus Moyſi: Poſtulare enim videbatur orationis ſeries, vt diceretur: Quæ mandarat Moſes Ioſuæ. ſed Moſis dicta, merum fuiſſe Dei ſenſum, id clarum atq; teſtatum eſſe oportebat.*

QVÆSTIO XI.

Cur hæc ab Ioſue ita fieri voluit Deus omnia?

RESpondet verſu 20: *Domini enim ſententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Iſrael, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent.* de quib. verbis quæſtiones inſtituit Abulenſis 70. & quidem bene longas

ab 15.

ab 13. ſcilicet vſque ad 84. excluſiuè: vnicam verò S. Auguſtinus, eamq́; perbreuem, dum ad ea, quæ de Pharaonis obduratione dicta ſunt, ſuum ire Lectorem iubet. Citatis enim quæſt. 18. è 70. verſione, loci huius verbis. *Ita*, inquit, *dictum eſt hoc, ſicut de Pharaone. quod diuino altoq́, iudicio iuſtè fieri minime dubitandum eſt, cùm deſerit Deus, & poſſidet inimicus. quod ſic accipiendum eſt, quemadmodum & ibi.* Hoc etiam reſpondendi modo iam vterer, niſi extorqueret aliquid Caluini malitia. Vult enim hic fol. 47. 48. à Deo impulſos, & coactos Chananæos, vt Iſraelitas infeſtis armis exciperent, interdumque quieſcentes vltrò laceſſerent, idq́; vt delerentur, quia eas ad interitum deſtinarat. *Deus*, ait, *qui veniam illis* (Chananæis) *negari iuſſerat, idem eos ad cæcum furorem impulit, ne locum darent miſericordiæ.* Et poſtea. *Deus mandauit Moyſi, vt perderentur gentes, quas deſtinauerat ad interitum, ideoq́, viam patefecit ſuo decreto, vbi reprobos obdurauit. Primo itaq́, in gradu locatur Dei voluntas, vt emineat tanquam præcipua cauſa.* Tandemq́; poſtea. *In hunc finem illos Deus obdurat, vt à ſe miſericordiam auertant: vnde & durities iſta vocatur eius opus, quia effectū conſilij eius (Dei) ſtabilit. Nunc ſi ad rem adeo lucidam ſuis nebulis obſcurare conentur, qui Deum è cælo ſpeculari fingunt quid hominibus libeat, nec hominum corda arcano eius inſtinctu frænari ſuſtinent: quid aliud quàm ſuam impudentiam prodent? Deo tantum concedunt vt permittat: hoc autem modo ſuſpendunt eius conſilium ab hominū placito. Quid autem ſpiritus? à Deo eſſe obdurationem; vt præcipitet, quos vult perdere.* At ego primò circa textū moneo, pro illo noſtro, *Domini enim ſententia fuerat, vt indurarentur corda eorum*, in Hebræo eſſe, *quoniam à Domino fuit, ad obſirmandum corda ſua*, vel eorum. Poteſt enim Hebræa phraſis verti dupliciter. *Primò actiuè*, idq́; rurſum dupliciter. Primo ſic, vt obfirmaret corda eorum. ſed minus rectè antecederet, *à Deo fuit*, ſed ſatis fuiſſet; *quia obfirmauit Deus corda eorum.* Secundo vt obfirmarent corda ſua. quia in Hebræo eſt actiuus infinitiuus coniugationis *Piel*, videlicet *lechazzek libbam. Secundò, paſſiuè* vt obſirmarentur corda eorum. Nam hic loquendi modus ſemper verus eſt, quiſquis cordium ipſorum obfirmator ſit, ſiue ipſimet, quorum corda ſunt, ſiue alius quiſpiam, ſiue vterq́;. Nam ex cuiuſcunq́; tandem, actione oritur paſſio. Ideoq́; patet aliquanto latius hic poſterior verſionis modus, omniq́; obfirmationis huius auctori reſpondet. Vnde & noſtro placuit Interpreti, & ipſis 70. prout quidem habet eorum, apud D. Auguſtinum, quæſtione citata, verſio hæc: *Quia per Dominum factum eſt confortari cor eorum, vt obuiam irent ad bellum ad Iſrael, vt exterminarentur, ita vt non daretur eis miſericordia. ſed vt exterminarentur; ſicut dicit Dominus ad Moyſen.* In ipſis tamen 70. verbum κατισχύσαι poſſet *actiuè* accipi. Circa rem verò, dico *primo* ſuapte ſponte, libereque arbitrio Iſraelitis infeſtos fuiſſe Chananæos. *Secundò*, Voluiſſe Deum, vt ab Iſraelitis ij delerentur. *Tertiò*, Si reſipiſcere voluiſſent, potuiſſe ijs miſericordiæ locum eſſe, prout in Raab & Gabaonitis dictum ſuprà. *Quartò*, eoſdem ſemetipſos obfirmaſſe ac obſtinaſſe, prout actiua hic phraſis, de qua paulò antè; indicat. *Quintò*, Obfirmationis, obſtinationiſque huius cauſam veram ac progreſſam eſſe non actiuam & efficacem Dei voluntatem, vt vult Caluinus, ſed antecedentia Chananæorum peccata, de quibus Geneſis 15. verſu 16. Qui enim peccando Deum deſeruit, meretur ſanè, vt viciſſim à Deo deſeratur, prout docet Sanctus Auguſtinus libro de bono perſeuerantiæ cap. 6. & alibi: multiſque ex Scripturis perſpicuè colligitur. Roman. 1. *Commutauerunt veritatem Dei in mendacium*, &c. *propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ.* Et poſtea: *ſicut non probauerunt Deum habere in notitia tradidit illos Deus in reprobum ſenſum.* 2. Theſſalonic. 2. *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent, ideo mittit illis Deus operationem erroris.* Et poſſet ſuſpicari quiſpiam hæc etiam antecedentia peccata videri Caluino primariam obdurationis cauſam, quia cùm dixiſſet *primo in gradu locandam Dei voluntatem, vt emineat*

tanquam præcipua cauſa; ilicò ſubdidit: *Nam quia ad cumulum peruenerat illorum iniquitas ſtatuit eos delere*. quaſi prior ſit illorum iniquitas, quam diuina eos delendi voluntas, prior peccatorum cumulus, quàm obduratio. Quod ſi veller Caluinus, verum vtique diceret, ſed in hominum obduratione tunc non teneret *gradum primum* Dei voluntas, ſed antegreſſa hominum ipſorum prauitas; neq; obdurationis præcipua cauſa dicenda eſſet eadem Dei voluntas, ſed improba hominum, & peccans voluntas. In noſtris ergò Chananæis ordo hic eſt: *Primò*, Suo ipſi arbitrio grauiter peccarunt. *Secundò*, Eos idcirco punire Deus voluit, funditusque tollere. *Tertiò*, id vt fieret, præceptum dedit Moyſi. *Quartò*, Moſes idem dedit Ioſuæ. *Quintò*, Cum in eorum terras hic introijt, tot tantiſq; miraculis, ac portentis introijt, vt Dei vim ac numen agnoſcere, meritóq; reſipiſcere potuerint, ac debuerint, *Sextò*, Obfirmauerunt vltro & obdurauerunt ipſi ſuos animos. *Septimò*, Cùm Iſraeliris vltrò etiam bellum geſſerunt. *Octauò*, Hoc vt iſti facerent, dicitur *à Deo fuiſſe*: quia facere ipſos permiſit, neq; humanam ipſis arbitrij libertatem eripuit: neque vt aliud vellent, eos, pecudum inſtar, coegit. Sicq; deſtinata, & conſtituta in ipſos à Deo pœna executioni per Ioſue mandata eſt. cuius quidem pœnæ initium & cauſa primò fuit ipſorummet peccatum & iniquitas, tum denique ipſorum contra Iſraelitas ac Deum contumacia & obſtinatio. Vt ſint tamen hæc omnia manifeſtiora, repetam ex illa de Pharaone in Exodo diſputatione paucula.

QVÆSTIO XII.

Induratio cordis quidnam ſit?

TRia potiſſimum in veteris Teſtamenti Scripturis verba ſunt, quibus extrema hominum quorundam in malo peruicacia, contumaciaq; ſignificatur, nimirum *cibbed, chizzak, & hikſchah*. quibus reſpondent apud 70. βαρύνεσθαι Exodi 7. v. 15. & 22. κατισχύειν Exod. 8. v. 22. κατισχῦσαι hic Ioſue 11. verſu 20. & σκληρύνεσθαι Exod. 7. verſu 22. apud Symmachum verò θρασύνειν. Horum autem in Hebræo verborum ſignificantiæ, & locorum, in quibus ponuntur, circumſtantiæ docent non quamcunque aggrauationem, obfirmationem, & obdurationem ijs denotari: ſed magnam, qua videlicet *primò* res ita quæpiam deorſum fertur ac nititur, vt, vel maximo adhibito conatu, ſurſum trahi, eiuſq; pondus & caſus cohiberi haud poſſit, inſtar magni alicuius ſaxi, quod ad infera ruit loca. *Secundò*, Qua res ita obfirmatur vt multis, ac vehementibus adhibitis impulſibus commoueri ac inflecti non queat: marpeſiæ, vt dici ſolet rupis inſtar. *Tertiò*, Qua res ita obdureſcit, vt quamuis validè, fortiterq; prematur nihil tamen cedit, vt lapis, ferrum, aliudue durum quidpiam. Nam vt de hoc poſtremo, quia ferè vſitatius, dicam; *induratio* eſt mutatio, qua durum quidpiam fit. Quemadmodum verò ea *corpora* dicuntur *dura*, quæ ſi tractare quis velit, aut ijs quidpiam imprimere, non cedunt, ſed reſiſtunt: ita & hominum corda ſeu *animi duri* vocantur, quos ſi pertractare, aut ijs imprimere velit quis, non cedunt, ſed reſiſtunt: mentem ſcilicet à cogitationibus, quæ ingeruntur, auocando, vel voluntatem aduerſus eas excitando, vt illas repudiet, nolit, & auerſetur. Quemadmodum rurſus ea cenſentur dura corpora, quæ non cuilibet aut rei, aut impreſſioni; ſed maiori, ac vehementiori reſiſtunt. (Quis enim durum dicat butyrum, ſi inſidenti muſcæ non cedat? Quis durum panem, ſi non ſtatim, atque manu tetigeris, tuos recipiat digitos? ita etiam *duri* non habentur *animi*, qui aut paruis, aut vſitatis non cedunt ſuaſionibus, ſed qui magnis, acribus, inuſitatis. Intelligendum tamen iſtiuſmodi *animorum duritiem* eſſe duplicem: *bonam* vnam, & cum virtute, laudeq; coniunctam: *malam* alteram, & cum vitio, ac infamia connexam. Prioris generis *obduratio bona* eſt, cùm res,

quam

quam hominis animo imprimere vel homo vel dæmon vult, valdeq́; adlaborat, mala & turpis eſt, verbi cauſâ libido, auri ſacra fames timor, deſperatio, & ſimilia. His enim quantumuis animum pulſent fortiter, obſiſtere bonum eſt. Et ad huiuſmodi duritiem hortabatur, qui Æneidos 1. dicebat.

Durate, & vosmet rebus ſeruate ſecundis.

Rurſumq́; alius.

Perfer & obdura: labor hic tibi proderit olim.

Noſtræ item litteræ, Deut. 3. v. 1. c. 12. v. 22. Ioſ. 1. v. 7. c. 10. v. 25. Pſalm. 1. v. 7. & Pſal. 27. Iſaiæ 15. verſ. 41. Daniel. 10. vbi ferè noſter Interpres ait, *fortem eſſe, robuſtum fieri, confortari*, & ſimilia. Huicq́; animorum duritati contraria *mollities*, in vitio eſt. Poſterioris generis *mala durities* eſt, cum quod menti obiicitur, eiq́; vt imprimatur, fortiter agitur, ac laboratur, bonum ac ſalutare eſt, verbi cauſâ, diuinæ potentiæ agnitio, peccatorum præteritorum pœnitentia, vitæ melioris inſtitutio. Hæc enim, dum non leui, facili ac ordinario modo, ſed vehementi, magno ac extraordinario proponuntur, neque tamen ſuſcipiuntur, duritia eſt vitioſa, & deteſtabilis, de qua Scriptura loquitur, quamq́; Pharaoni, & Chananæis tribuit, quos tot & tantæ intrinſecus ac extrinſecus adhibitæ tentationes, monitiones, obiurgationes, caſtigationes, terrores, miracula & portenta non commouerunt. Neq; enim peccatores omnes, aut viui aut mortui, propriè, iſto iam expoſito modo, *duricordes*, ac *obſtinati* ſunt. Poſſunt autem ſimiliter exponi *excæcatio, datio in reprobum ſenſum*, & ſi qua ſimilia. Vide Sanctum Bernardum lib. 1. de conſideratione c. 2.

QVÆSTIO XIII.

Quæ indurationis cauſſa efficientes?

CAluinus, & hoc loco, vt ſuprà vidimus, & in Exod. c. 4. & 7. item libr. 1. Inſtit. c. 18. §. 2. alij etiam hæretici, de quibus lib. 2. de amiſſ. gratiæ c. 3. & 4. Bellarminus; præcipuam cauſam, propriam, & poſitiuam *Deum* ipſum eſſe aiunt. *Secundò, Dei impulſu Sathanam*, vt loquitur Caluinus in Inſtit. Obſeruandum igitur *duplicem indurationis* huius *cauſam efficientem* in Scripturis notari. *Vna* eſt, ipſemet *homo* c. 8. verſ. 15. *Ingrauauit cor ſuum vaiechezak Leb Paroh*, quaſi, *& obdurauit cor Pharaonis*. Nam in *Kal* eſt veluti neutrum, prout quidem punctatur nunc. Alioqui ſi legamus *vaiiechazzek Leb, Paroh*, erit, *& obſirmauit cor* (ſcilicet *ſuum* pro *libbo*) *Pharao* (ipſemet ſcilicet) 70. ἐβαρύνθη ἡ καρδία αὐτοῦ, & verſu 27. in Hebræo *vayacbed Paroh eth libbo*. 70. ἐβάρυνε. Et cap. 7. verſ. 14. vt c. 8. verſu 15. niſi quod hic non interponitur *maccaph* inter *Leb* & *Paroh*. 70. κατίσχυσεν ἡ καρδία Φαραώ, vt explicat Theodoretus quæſt. 12. & verſu 22. vt verſu 15. ſuprà 70. ἐσκληρύνθη ἡ καρδία Φαραώ. ſic Deuteronom. 2. verſu 30. 4. Regum 7. 2. Paralip. 30. & 36. Iſai. 11. verſu 20. Pſalm. 94. Rom. 2. Hebr. 3. *Altera cauſa*, Deus ſuprà cap. 7. verſu 3. *akſcheh*, ἐγὼ σκληρυνῶ τὴν καρδίαν Φαραώ, infrà cap. 9. verſ. 12. *vaiechazzek* Iehoua *eth Leb, Paroh* c. 11. v. 1. 70. iiſdem verbis ἐσκλήρυνε κύριος τὴν καρδίαν Φαραώ: Rom. 9. verſu 18.

QVÆSTIO XIV.

Quomodo Deus aliquem indurare, ſeu indurationis alicuius cauſa interdum eſſe dicitur?

QVando eiuſdem effectus plures cauſæ ſunt, earum cuilibet rectè tribuitur ille effectus, ſed aliter, & aliter. At hic eiuſdem *obdurationis cauſa* dicuntur *homo*, & *Deus*, Ergo. *Modus* igitur, quo vterque indurationis cauſa eſt eiuſmo-

eiuſmodi eſt, vt *homo* directè, per ſe, & propriè cauſa ſit. quia ſuapte ſponte, prorſusq; liberè diuinis impreſſionibus acquieſcere non vult, ſeu vt textus ſæpè loquitur, eas *non audit*: *Deus* verò indirectè tantùm impropriè & per accidens cauſa eſt, quia videlicet indurationem illam permittit. & quidem dupliciter. *Primò*, Aliquid non agendo. *Deinde* aliquid agendo. *Non agendo* rurſum dupliciter. *Primò*, Quia pœnam non ſtatim infert, ſed differt. *Deinde*, Quia extraordinaria, & ſpiritualia gratiæ auxilia non dat. Et ſic D. Hieronymus epiſtola ad Hedibiam quæſt.10. Auguſtinus epiſt.101. lib.1. ad Simplicianum, ſermon. 88. de tempore, lib.1. contra aduerſarium legis c. 16. D. Chryſoſtomus homil. 3. in Rom. S. Gregor. 11. Moral. cap. 3. *Aliquid agendo* etiam, dupliciter. *Primò*, Quia Deus aliquid, quod alioqui bonum eſt, & ad bonum ab eo refertur, facit, è quo tamen prouider hominem illum indurationis occaſionem arrepturum, prout ſuprà ex Pſalm.104. dictum eſt. *Secundò*, Quia obſtinationem alicuius declarat. Dicitur enim interdum quis facere, quod factum oſtendit. Ita Philaſtrius 3.part. hær.76. vbi hæreſim eorum enumerat, qui Pharaonis indurationem Deo tribuerunt, vt Caluinus iis Patribus gloriari poſſit, ſicut & illis, qui *Prædeſtinatiani* hæretici dicebantur, quos hic Moguntiæ in ſynodo damnauit Archiepiſcopus *Rabanus* prout lib.3. de Mogunt. narro. Liber verò hic audire Nicænum Anaſtaſium quæſt.29. explicantem illud: *Ego indurabo Pharaonem: Deo*, ait, *erat facilè poſt inobedientiam ei omnino afferre interitum: ſed ineffabili vſus lenitate, ei mediocrem intulit caſtigationem: ea autem reddebat cor eius durum, & reſiſtens. Quomodo enim Sol caloris operatione ceram quidem mollit, lutum autem indurat: ita etiam Dei lenitate, alij quidem homines molliuntur: alij verò indurantur. Quoniam verò non omnes credunt vita futura, quoſdam quidem malos Deus hic caſtigat, pios verò honorat. Ea de cauſa Apoſtolus quidem quoſdam nominauit, vaſa iræ: quoſdam autem vaſa miſericordiæ, quoniam per illos quidem manifeſtum eſt Deum iuſtè punire: per hos autem Athletarum virtutis curam gerere, eisq; prouidere. Quomodo enim medici eos, qui morbo laborant incurabili, ſecant multis præſentibus, medicinæ modum docentes diſcipulos: ita etiam Deus Pharaonem, propter inobedientiam, & cordis duritiem ſubiecit omne genus tormentis, ad reliquorum caſtigationem. Dicit enim Parœmiaſtes, Dum malus flagellatur, inſipiens fit callidior. Callidus autem cum viderit malum valde puniri, ipſe eruditur: Inſipientes autem prætereuntes damno afficiuntur, & cadentibus impijs, terrore afficiuntur iuſti. Nemo autem exiſtimet Pharaonem à Deo eſſe deductum, vt non ſentiret quæ gerebantur. Sed dilatio flagellorum, eſt nonnunquam cauſa, vt callum contrahat animus. Quando enim ei infligebat plagas, promittebat dimittere populum. Quando autem ei remittebat tormenta, indurabatur. Dicit enim, Videns autem Pharao quod ſit refrigeratio: aggrauabat cor ſuum, & non audiuit, quæ Deus fuit locutus.* Et cum ſummum Iudicem, Deum interrogaſſet lib. 5. interr. 13. quæſt. 5. B. Brigitta, cur indurarentur aliqui? *Reſpondeo*, inquit ille, *quod Pharao induratus erat: culpa ſua erat non mea: quia noluit conformare ſe diuinæ voluntati meæ. Nam induratio nihil aliud eſt: niſi ſubtractio mea gratiæ diuinæ, quæ ideò ſubtrahitur, quia bonum illud non tribuit mihi Deo, quod habet liberum, ſuam propriam voluntatem. Sicut per exemplum intelligere poteris. Nota exemplum de agro fructuoſo. Homo erat poſſidens duos agros: quorum alter incultus manens, alter certis temporibus fructificabat. Cui dixit amicus ſuus. Miror, inquit, cùm ſis ſapiens & diues: cur agros tuos non excolis diligentiùs: aut cur non tradis alijs excolendos. Reſpondit ille. Alter agrorum, quantamcunq; diligentiam exhibuero, nihil producit niſi herbas peſſimas, quas beſtiæ noctuæ occupant, & deturpant locum: cui ſi adhibuero pinguedinem, tantum laſciuiendo inſoleſcit: quod etiam ſi modicum frumenti produxerit: plures aſcendunt zizania, quas indignor colligere: quia frumentum non deſidero niſi purum. Ergo conſultius eſt talem agrum dimittere incultum: quia tunc beſtiæ non occupant locum: nec beſtiæ occultant ſe in herbis: etſi aliqua herba amara pullulant,*

pullulant, vtile eſt pro ouibus: quia guſtatis illis diſcunt ſuauia non faſtidire. Alter verò ager ſecundum temperiem temporum diſpoſitus eſt, cuius quædam pars eſt petroſa: & indiget pinguedine: alia humida indigens calore: alia ſicca indigens humore. Ideò ſecundū qualitatem agri, opus meum volo temperare. Ego ita aq. Deus ſimilis ſum homini iſti. Primus autem ager eſt libera motio voluntatis: data homini: quàm magis mouet cōtra me, quam pro me, & ſi aliqua placita mihi fecerit: in pluribus tamen prouocat me, quia voluntas hominis, & mea non concordant. Sic & Pharao fecit, qui cum ex certis ſignis cognoſceret potentiam meam: nihilominus firmauit mentem ſuā contra me ſtandi in malitia ſua: Ideo expertus eſt iuſtitiam meam: quia qui non bene vtitur minimis iuſtum eſt vt maximis nō glorietur. Alter verò ager eſt obedientia bonæ mentis: & abiectio voluntatis propriæ. Talis mens ſi eſt arida in deuotione: expectare debet pluuiā meæ gratiæ diuinæ. Si eſt petroſa per impatientiā & obdurationem: æquanimiter ſuſtineat purgationem & correctionem. Si eſt humida per carnis laſciuiam: amplectatur abſtinentiam: ſitq̃, ſicut animal paratum ad voluntatem poſſeſſoris: quia de tali mente ego Deus multum glorior. Ergo quod aliqui indurantur: hoc facit voluntas hominis mihi contraria, quia licet ego omnes volo eſſe ſaluos: tamen non perficitur, niſi homo perſonaliter cooperatus fuerit, cōformando omnem voluntatem ſuam voluntati meæ. Cur verò non omnib. datur æqualis proceſſus & gratia, hoc eſt occultum iudiciū meum: qui ſcio, & moderor vnicuiq́, quod ei expedit, & debetur: qui & reſtringo conatum hominis: ne profundius cadat. Nam multi habent talentum gratiæ: qui operari ſufficerent, ſed renuunt. Alij abſtinent à peccato, timore ſupplicij: & quia facultatem peccandi non habent: vel quia peccatum non delectat eos: ideo aliquibus non tribuuntur dona maiora: quia ego, qui noui ſolus mentes hominum: ſcio diſtribuere dona mea.

Sed Caluinus in c. 4. & 7. quædam obijcit, & quibuſdam reſpondet: *Obijcit primò.* Agere non eſt pati: ſed indurare eſt agere. *Reſpondeo* duplex *agere* hic cōſiderari poſſe: *Vnum*, cui proximè reſpondet ipſa paſſio. Et ſic homo ſeipſum indurat, & à ſeipſo induratur. *Secundum*, Eſt velle non impedire. Et hoc eſt aliquod velle ſinere. ſicque Deum indurare dictum eſt. *Obijcit ſecundò*, Deus vult potentiam, non patientiam oſtendere. *Reſpondeo* vtrumque: ſed patientiam, *primò*, *Deinde* potentiam: vt Rom. 2. dicitur. *Obijcit tertiò*. Induratio eſt quædam pœna, quam Deus infligere vult. Reſpondeo, Pœna eſt hominem permitti voluntate ſua mala liberè abuti:

Quando verò Caluino eidem obijcitur Deum, ſecundum ipſius ſententiam, *futurum peccati auctorem*, reuera id concedit, etſi verbo neget: ſeq; ſtatim, eo confert vt oſtendat, Deum non peccare, quod licet è priori rectè inferretur, id tamen non primò infertur, ſed tantùm, ipſum fore peccati cauſam. Vnde & rei euidentiâ victus in c. 7. *aliquando*, ait, *permittit Deus licentiam improbis, vt diuina opera quaſi ſua venditent, aliquando relaxat improbis habenas, & nemo ita præcipitatur, niſi qui reſiſtere voluit.* Denique *ſpiritus*, ait, *vertiginis eos occupat, qui in ſua malitia fuerunt obſtinati.*

QVÆSTIO XV.

Quis indurationis huius effectus?

QVoad in viuis homo eſt, nunquam ita obdureſcit, quin ſi vellet reſipiſcere adhuc poſſit, cum generalia ipſi, ac ſufficientia ſemper auxilia præſto ſint, vt explicat S. Auguſt. lib. de gra. & prædeſt. c. 14. 15. tract. 13. in Ioan. idq́; in Pharaone noſtro patet, dum ei c. 8. dicitur *ſi volueris dimittere* &c. cap. 9. adhuc retines, &c. & verſ. 27. *Ingrauatum eſt cor eius*, & verſ. 35. & c. 10. verſ. 3. *vſq́, quo non vis?* ideoq́; illud cap. 9. verſ. 16. *Poſui te vt oſtendam in te fortitudinem meam*, intelligitur, vel hoc modo, *Poſui te Regem, excitaui ad tantam potentiam, eripui è tantis plagis & periculis:* vel, *Te ita ſponte tua obduratum & reſipiſcere nolentem in hunc bonum ſaltem finem conuerti, vt in te ac per te potentia mea demonſtretur.* Et ſic.

& ſic Rom. 9. Cæterum cetti obdutationis huius effectus ſunt, excluſio à cœleſti glotia, & ſempitetnæ gehennæ petpeſſio.

QVÆSTIO XVI.

Quanto tempore bella iſta confecit, Enacimque deleuit Ioſue?

RESpondetur verſu 18. *Multo tempore pugnauit Ioſue contra Reges iſtos.* Quantum verò fuerit hoc tempus, dicerur ſequenti capite quæſt. 3. Hic verò ab hoc verſu 18. vſque ad capitis huius finem, ſumma, & recapitulario quædam eorum inſtituitur, quæ tam in bellis, quàm poſt bella geſſit Ioſue. aliaq; rurſum recapirulatio capite ſequenti ſubditur. Nam quæ de interfectis *Enacim* v. 27. hic narrantur, acciderunr quidem, vti textus ait; *in illo tempore:* ſed quoad quandam inchoarionem, prout poſtea dicetur, & Iud. 1. Quæ ptæterea de terræ pattitione verſu 23. & capite ſequenti vetſu 8. narrantur, poſt à cap. 13. explicabunrur vberius.

QVÆSTIO XVII.

Quæ myſtica capitis huius explicatio?

MYſticam bellorum huius xi. capiris explicationem perſequitur more ſuo copioſè Origenes homil. 14. & 15. eamq; à Regum, regnorumq; nominibus toram fere arceſſit. *Primus,* ait, *omnium, qui, & auctor belli huius nominatus eſt, congregans cæteros, & ad coniurationem ſceleris inuitans Iabin nominatur, qui erat Rex Aſor. Ipſe enim eſt, qui dicitur etiam cæteros conuocaſſe. Iabin autem interpretatur ſenſus, ſiue prudentia. Quis ergo eſt iſte ſenſus ſiue prudentia, niſi ille, quem dicit Eſaias Propheta ſenſum magnum? Ait enim: Et inducam ſuper ſenſum magnum principem Aſſyriorum. qui dixit, mea virtute faciam, & ſapientia ſenſus mei auferam fines gentium, & virtutem eorum deprædabor. Iſte ergo eſt, qui ibi quidem dicitur ſenſus, magnus Rex Aſſyriorum: hic autem Iabin, ſenſus vel prudentia. Etenim ſerpens fuiſſe in paradiſo dicitur prudentior omnium beſtiarum, quæ erant ſuper terram. Sed & villicus iniquitatis prudenter feciſſe dicitur illa, quæ fecit. Hic igitur Iabin Rex eſt Aſor. Interpretatur autem Aſor aula. Eſt ergo omnis terra aula huius regis, qui totius terræ velut aula vnius obtinet principatum, qui eſt diabolus.* Ad eandem formam accommodat cærera. Belli enim conrra Iſraeliras auctor ſæpe præcipuus, prudentia carnis & ſapientia, quæ S. Iacobo Epiſt. cap. 3. verſu 15. *terrena, animalis, diabolica eſt.* Ad huius caſtra & vexilla conuolant libenter *Iobab,* qui ab illo exponitur *hoſtis* & *inimicus,* quaſi forer *Aiab* vel *Ioab,* cùm ſit *volens,* aur *dolens.* Concurrunt & alij reges, de quibus ſuprà quæſt. 2. vnde quæ in Origene ſunt errara, corriges, vt Rex *Maron Simeon,* & ſimilia. *Cinereth* verò licet ibidem expoſuerim *citharam,* ipſe ramen Origenes è duabus id nomen particulis conſtar *ce* & *ner,* vt ſit *quaſi Lucerna,* hancq; pulchram adiungir ſententiam: *ſunt eorum, qui in Eccleſia fidem Catholicam docent, & plebem Dei verbo veritatis illuminant lucernæ ardentes. Ii verò, qui hæretica dogmata ex Scripturæ ſanctæ teſtimonijs falſis aſſertionibus docent, pro eo, quod Scripturas legunt, videntur accendere lucernas: ſed quia falſis aſſertionibus vtuntur, non ſunt Lucernæ, ſed quaſi Lucernæ.*

CAPVT

CAPVT XII.

1. HI ſunt reges, quos percuſſerunt filij Iſrael,& poſſederunt Terram eorum trans Iordanem ad Solis ortum, à torrente Arnon vſq; ad montem Hermon, & omnem Orientalem plagam, quæ reſpicit ſolitudinem. 2. Sehon rex Amorrhæorum,qui habitauit in Heſebon,dominatus eſt ab Aroër,quæ ſita eſt ſuper ripam torrentis Arnon, & mediæ partis in valle,dimidiæq; Galaad,vſq; ad torrentem Iaboc, qui eſt terminus filiorum Ammon. 3. & à ſolitudine vſque ad mare Ceneroth contra Orientem,& vſque ad mare deſerti,quod eſt mare ſalſiſſimum,ad Orientalem plagam per viam quæ ducit Bethſimoth: & ab auſtrali parte, quæ ſubiacet Aſedoth, Phaſga. 4. Terminus Og regis Baſan, de reliquiis Raphaim, qui habitauit in Aſtaroth, & in Edrai, & dominatus eſt in monte Hermon, & in Salecha,atque in vniuerſa Baſan, vſque ad terminos 5. Geſſuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminos Sehon regis Heſebon. 6. Moyſes famulus Domini, & filij Iſrael percuſſerunt eos, tradiditq; Terram eorum Moyſes in poſſeſſionem Rubenitis, & Gaditis,& dimidiæ tribui Manaſſe. 7. Hi ſunt reges Terræ, quos percuſſit Ioſue & filij Iſrael trans Iordanem ad Occidentalem plagam, à Baalgad in campo Libani, vſque ad montem, cuius pars aſcendit in Seir: tradiditque eam Ioſue in poſſeſſionem tribubus Iſrael, ſingulis partes ſuas, 8. tam in montanis quàm in planis atque campeſtribus. In Aſedoth, & in ſolitudine,ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Heuæus & Iebuſæus. 9. rex Iericho vnus: rex Hai, quæ eſt ex latere Bethel, vnus: 10. rex Ieruſalem vnus, rex Hebron vnus, 11. rex Ierimoth vnus,rex Lachis vnus, 12. rex Eglon vnus, rex Gazer vnus, 13. rex Dabir vnus, rex Gader vnus, 14. rex Herma vnus, rex Hered vnus, 15. rex Lebna vnus, rex Odullam vnus, 16. rex Maceda vnus, rex Bethel vnus, 17. rex Taphua vnus, rex Opher vnus, 18. rex Aphec vnus, rex Saron vnus, 19. rex Madon vnus, rex Aſor vnus, 20. rex Semeron vnus, rex Achſaph vnus, 21. rex Thenac vnus, rex Mageddo vnus, 22. rex Cades vnus, rex Iachanan Carmeli vnus, 23. rex Dor, & prouinciæ Dor

vnus, rex Gentium Galgal vnus, 24. rex Therſa vnus: omnes reges triginta vnus.

COMMENTARIVS.

HOc *in capite bellorum, quæ à Moyſe in Tranſiordanina regione geſta ſunt, recapitulatio eſt vſq; ad verſum 7.* Deinde, *quæ ab Ioſue in Ciſiordanina. à verſu 7. ad finem capitis. Vbi nota* primò *pro eo, quod nos dicimus* trans *&* cis, *eandem in Hebræo eſſe præpoſitionem* heber. *quam & noſter ſemper vertit* trans *verſu 1. & 7. ſed vtriuſq; ripæ, aut Lateris diſcrimen ex oriente & occidente ſumitur.* Secundò, *Legendum in textu* Aſedoth *verſu 8. non* Aſeroth. Tertiò, *Rex* Saron *verſu 19. legitur. pro quo ex Hebræo ab Maſio & Chaldæo reponitur* Rex Laſaron, *quæ quidem vox in Hebræo eſt, ſed ita, vt videatur* La *vim articuli potius habere. Ideoq; id omittunt non correcti tantùm libri noſtri, ſed è Nouatoribus etiam Iunius & Tremellius dicentes*; Rex Scharonin *vnus. Et nota eſt planities, locusq;* Saron *inter montem Thabor & Tyberiadis lacum, ab eximia fertilitate apud Iſaiam c. 33. verſu 9. laudatur. Eidem tamen Maſio videtur* Laſaron *fuiſſe vrbs à Lyda non procul, quæ in Apoſtolorum Actibus vocetur* ἀσσαρών. Quartò, *In Hebræo etiam eſt Rex* Sameron meron *verſu 20. Licet dici rectè queat iſtud* meron *in Hebræo redundare, factumq; ex vltimis prægreſſi nominis litteris* Simron, aleph *interpoſito. Nam notant ipſimet Iudæi ad Bibliorum ſuorum marginem, in hoc eodem* meron *vocabulo litteram vnam* vau *redundare. cùm fortaſſe illud, quod interpoſuerunt* aleph *magis redundet, vel potiùs, vt dixi totum illud vocabulum. quod idcirco in correctis etiam Latinis omittitur. Ioſephus tamen lib. 18. cap. 12.* Samariæ *proprium olim nomen fuiſſe ait* meron. Quintò, *Ex illo* Rex Mageddo vnus, *videtur illud Apocalypſeos c. 16. verſu 16.* harmageddon. *quaſi* har, *id eſt,* mons Mageddo, *ſeu, vt inflectunt citati Nouatores*, Mageddunti, *& exponitur* τὸ ὄρος τῶν ἐκκοπτομένων, *id eſt,* mons occiſorum, *prout ſignificant 70. Iud. 5. & 7. Poſtremò in Regum nominibus obſeruanda, quæ in 70. eſt varietas quadruplex, de qua in quæſtione ſequente oportunius.*

QVÆ

QVÆSTIO I.

Quot, & qui ab Ioſue ſubacti, deletiq; Reges?

VNum & triginta Hebræus, Chaldęus, Latinuſq; noſter enumerat. ſed Græcus tantummodo 29. Nam ab eo *Rex Bethel*, qui XVI. eſt, & *Rex Semron meron*, qui eſt XXIII. omittuntur. cuius ego rei cauſam nullam diſpicio. Numerantur autem Reges iſti non eorum, ſed locorum, quibus impetabant; nominibus poſitis. in quibus prætet iam indicatam numeri varietatem, eſt alia in ordine perexigua, dum Rex *Cades* poſt *Acſchaph*; in Hebræo autem & Latino poſt *Mageddo*: Et rurſum alia etiam parua in Rege *Ophec*, dum additur τῆς ἀρώκ. deniq; alia magna quidem, ſed ex vſitata in Scripturis diuerſitate. Sic enim apud 70. eſt ὁ βασιλεύς.

	Apud quos ſic:		*Hebraicè & Latinè ſic:*
1	τῆς ἱεριχὼ	1	
2	γαί	2	Hai
3	Ιερουσαλήμ	3	
4	χεβρών	4	
5	ἱεριμοὺθ	5	
6	λαχίς	6	
7	αἰλάμ	7	Eglon
8	γαζὲρ	8	Gezer
9	δαβὶρ	9	
10	γαδὲρ	10	Geder
11	ἑρμὰθ	11	Charmah alias Horma.
12	ἀδλὲρ	12	Hedar
13	λεβνά	13	
14	ὀδολλὰμ vide 26.	14	Hedullam
15	ἠλαὰθ	15	Makedah
*		16	Rex Bethel
16	ταφύ	17	Thaphuach
17	ὀφὲρ	18	Chepher
18	ὀφὲκ τῆς ἀρώκ	19	Ephek. Videtur in Græco legiſſe Maſius. τῆς ἀλὼκ & ducit ab Hebræo chelek.
19	ἀσώμ	20	Laſaron. vel Saron
20	συμόων	21	Madon
21	μαμβρὼθ	22	Chatſor
*		23	Rex Semron Maron
22	ἀζὶφ	24	Acſchaph
23	καδὴς	25	
24	ζαχὰκ	26	Thahenach
25	μαρεδὼθ	27	Megeddo
26	ἰεκὸμ τοῦ χερμὲλ	28	Iiknaham ad Carmelum
27	ὀδολλὰμ τοῦ φοινικαλδὼρ	29	Dor, in regione ſeu tractu Dor
28	γεῖ τῆς γαλιλαίας	30	Rex gentium Galilææ
29	θερσά.	31	Rex Therſa.

QVÆSTIO II.

Vnde tot Reges?

DIxi iam alias in Tobiæ cap. 2. q. 3. non ea potentia, maieſtate, vrbium, terrarumq; amplitudine fuiſſe Reges iſtiuſmodi, quanta hodie noſtrates ſunt:

ſed ſingularum ferè vrbium paulò maiorum Dominos, præſertim ſi municipia quædam acceſſiſſent; vocatos *Reges* fuiſſe, pleroſque profectò non tantos, quanti hodie ſunt *Comites* & *Barones* nonnulli, vel certè haud multò maiores. Hanc autem Regum rationem apud quoſdam olim fuiſſe commonſtrat Ariſtoteles Politia 3. Strabo libro 16. *Aradus*, inquit, *vt ſingulæ Phœniſſarum vrbium Regem habebat.* Plinius libro 6. cap. 9. *Strategiæ vel præfecturæ olim*, ait, *regna erant*; & c. 25. Reges Æthiopum 45. & hodie traduntur. Vnde in Coſmographia ſua Poſtellus: *Infantuli illo, aut pueruli ſæculo omnes Regis nomen appetebant.* Et huius diſcipulus Genebrardus in Pſal. 134. n. 10. *Reges appellabant prima illa ſæcula, quotquot ſummum in ſuis regionibus tenebant imperium, tametſi anguſtè circumſcriptis.* Sed cur eo loco idem ait Genebrardus, *memorari ab Ioſue vno die vnum & triginta Reges confectos?* Vbi hoc Bibliorum memoratur? Hic quidem 31. confectos ab illo Reges audimus: ſed *non vno die.* quin potiùs multo tempore, vti diſertè tradit caput 11. v. 18. de quo ſequenti quæſtione. Certè vt ad Regum nomen redeam, in Ioſephi Gorionidæ compendio, Iudas Machabæus vocatur *Rex*, & in eadem hiſtoria c. 27. Conſules Romani, *Reges* dicuntur. Æmylius Probus Carthaginenſium Ephoros, qui Punico vocabulo *Suffetes*, vt in Iudicum libro dicam, dicebantur, *binos Reges* vocat. Adeo autem iſta Regum nomenclatio nunc mutata, vt ægrè ferat Lipſius Centuria 2. epiſt. 57. vocari à Bembo *Regem Vrbini, Mantuæ*, locorumq́; ſimilium, qui vocandus eſſet *Dux* aut *Regulus.*

QVÆSTIO III.

Quot annorum ſpacio Reges iſtos Chananæos omnes, eorumq́; regna ſub Iſraelitarum ditionem redegit Ioſue?

SVperiori cap. quæſt. 16. dicebam longum quidem in textu notari tempus, id tamen non definiri. Definitum tamen eſt à Ioſepho libr. 5. cap. 1. *quinquennale.* ab alijs verò *ſeptennale.* quod verioris eſſe calculi manifeſtum ſatis euadit ex capitis 14. infrà verſ. 10. Vbi poſt bellorum iſtorum finem, cùm de diuidenda terra ſermo eſſet, dixit *Quadraginta & quinque anni ſunt, ex quo locutus eſt Dominus verbum iſtud ad Moyſen, quando ambulabat Iſrael per ſolitudinem. Hodie octoginta quinque annorum ſum.* Ecce, ait ſe 85. annorum eſſe. & ab eo tempore, quo cum alijs exploratum terram miſſus erat, effluxiſſe annos 45. Miſſus autem erat anno Ægyptiaci exitus ſecundo, vt ſuprà libr. 1. c. 8. dictum eſt. Subtrahantur igitur ex illis 45. annis anni 38. quibus, poſt illud Ægyptiaci egreſſus biennium, in ſolitudine verſati ſunt, & reſidui ſint anni VII. quibus bella hæc geſta. Et hæc ſententia eſt Theodoreti q. 16. Abulenſis c. 11. ante q. 11. & poſtea q. 90. Ariæ, Maſij, & pœnè omnium. Incidit verò ſeptimus hic bellorum annus in mundi annum 2497. vel circiter.

QVÆSTIO IV.

An ad pacem ac deditionem, horum bellorum initio inuitauerit Chananæos Joſue?

FRequens in Rabbinorum commentarijs, præſertim verò in *Tanchuma*, *Ellehhad debarim rabbah*, & *Miſnaioth* narratio eſt, Ioſue ſimul ac promiſſam terram attigit, litteras ad Chananæorum populos, ciuitates, Regeſque miſiſſe, ipſoſq; ad pacem, ac deditionem inuitaſſe, bonaſque & æquas ijs, qui depaciſci vellent, conditiones obtuliſſe. *Ego verò*, ait Maſius in cap. 9. *vt non planè poſſum ei rei de publicis litteris fidem adiungere: ita non omninò nihil eſſe illud,*

quod

quod priſci illi de offerenda pace ſcriptum reliquerunt, facile crediderim. Nam ſanè ipſa æquitas dictat, bellum nullum, niſi denunciatum, videri iuſtum. eſtq; hoc ita apud omnes gentes ſemper. Quin Moyſes ipſe Dei Interpres, iubet, cùm ad vrbem acceſſeris, non prius oppugnare eam, quam pacem ipſi obtuleris. Idq; Nehmannus, Leui F. Gerſonis Kimhi, atq; adeo vniuerſa ferè Iudæorum turba, non ſolum de peregrinis vrbibus, verum etiam de Chananaicis accipiendum eſſe cenſent. Neq; vllam gentem præter Moabitas & Ammonitas non eſſe ad pacem inuitandam putant. De his enim duabus nationibus ſingularia extant Dei iuſſa, in hanc ſententiam. Non petes ab illis pacem: neq; id, quod ipſis commodum ſit.

QVÆSTIO V.

An pacem ac deditionem abnuentes Chananæi, puteos ac fontes, eorum Iſraelitis ne vſus foret; obſtruxerint, aliaq; id genus fecerint?

ASſeuerat omninò Thargum Chaldæus hiſce verbis Cant. 3. v. 5. *Quando audierunt ſeptem populi, quod filij Iſrael poſſeſſuri eſſent terram ipſorum, ſurrexerunt ſimul & ſucciderunt arbores, & obturauerunt fontes aquarum, & deſtruxerunt vrbes ſuas & fugerunt.* Nullum ramen rei huius indicium in Scripturis comparet. Sit pænes Chaldæum illum fides, cui aſſentiuntur tamen, vt ſolent Iudaici Rabbini.

QVÆSTIO VI.

An in ſpeluncas Chananæorum ſeſe aliqui, propter Ioſuæ metum, abdiderint, in regionesq; alias, præſertim Libyam ac Germaniam alij fugerint?

IN hiſtoria Lauſiaca Palladij hæc verba ſunt c. 106. *In Amorrhæorum ſpeluncis, quæ ſunt in Hiericho, quas olim conſtruxerant fugientes Ieſum Naue, qui tunc populabatur alienigenas*, &c. In alias verò regiones fugiſſe nonnullos teſtantur minimè cõtemnendi auctores. Et de Libya quidem ita Euagrius lib. 4. hiſt. Eccleſ. c. 18. *Narrat Procopius rem, quæ ad ſuam ætatem litteris minimè mandata fuit, valde tamen memorabilis, & omnem prope ſuperans admirationem. Sic namq; ſcribit: Mauriſios, gentem Libyæ eiectos Palæſtina, in Libyam demigraſſe. Hos verò Gergeſæos, Iebuſæos, & reliquas gentes, quas ſacra memorant eloquia, à Ioſue filio Naue expugnatas. Remq; ita ſe habere argumentum capit ex epigrammate, quod litteris Phœnicum conſcriptum, ait ſe legiſſe: illud autem propè fontem eſſe, in quo loco duæ extant columnæ ex albo lapide fabricatæ, in quibus inciſa ſunt hæc verba:* NOS SVMVS, QVI A FACIE IESVE LATRONE, FILIO NAVE, FVGERIMVS. Sed primum rei tantæ indicem ac fontem, ipſum audiamus. Procopium lib. 4. de bello Wandalico: *Poſtquam*, ait, *Hebræi ex Aegypto reuerterunt, atq; in Palæſtina conſliterunt, Moyſes vir ſapiens, qui eos in itinere ducebat, moritur. Cui* IESVS *Naue filius ſucceſſit, qui & in Palæſtinam populum introduxit, ac virtutem ſuprà hominis naturam longè oſtendens, regionem habuit, vnde gentes euertens multas ciuitates facilè parauit, ac omnibus inexpugnabilis viſus. Tunc igitur vniuerſa regio maritima à Sidone vſq; in Aegypti fines Phœnicia eſt appellata, quibus vnus iamdudum imperabat, vti omnes teſtantur, qui antiquam Phœnicum ſcripſerunt hiſtoriam. Hic populi numeroſi habitauere Gergeſæi, Iebuſæi, aliaq; habentes nomina in Hebræis voluminibus memorata: qui cum inexpugnabilem conſpicerent aduenarum exercitum, patrios fines deſerentes in Aegyptum vicinam demigrarunt, ibique numero, ac ſobole creſcentes, cùm non ſatis commodum tanta multitudinis locum inueniſſent, in Aphricam penetrauêre, vbi ciuitates quàm plures habitantes omnem eum tractum vſque ad Herculis Columnas tenuerunt, ſemiphænicia*

lingua, ac dialecto vtentes. Oppidumq́; Tingin ſitu munitiſſimum in Numidia ædificaue-runt, vbi duæ ex albo lapide columnæ prope magnum fontem conſtitutæ; in quibus Phœnicum lingua litteræ inciſæ ſunt huiuſmodi. Nos à facie fugimus IESV *prædonis filij Naue. Hi demum, quòd nulli ſint eis antiquiores, Aphricæ indigenæ, dicuntur eſſe: cuius rei gratia Rex quondam eorum Antæus, qui in Palæſtra cum Hercule congreſſus eſt, terræ filius eſt appellatus.* Addit verò idem Procopius, quemadmodum poſtea in eandem Lybiam ex iiſdem regionibus, *Phœniſſa Dido* venerit, Carthaginemq́; condiderit. omniaque hæc valdè confirmantur ex D. Auguſtino in expoſitione inchoatæ epiſtolæ ad Romanos, alijsque auctoribus, quos quæſt. 25. citaui ſuprà cap. 2. vbi & Hebrææ, Punicæque linguæ affinitatem oſtendi. De *Germania* porro Genebrardus in Chronologia teſtis quidem eſt, ſed cui paulo Germaniæ germanior alumnus aurem illibens det, quòd, nonnullo cum gentis contemptu, referre id videatur. Adeſt igitur ex Iudaicis Rabbinis Abenezra, eoque vetuſtiores alij, de quibus in voce *Aſcenaz* ita Germani Eliæ liber *Thisbi: In verſum illum qui (*Abdiæ 1.*) eſt: Chananæi vſq; ad Tſarphath; ſcripſit Ribbi Abenheizra ſe ex magnorum (Rabbinorum* ſcilicet, aut virorum*) ore audiſſe, terram Alemaniæ ſeu Germaniæ, eſſe Chananæos illos; qui à facie filiorum Iſrael fugerunt.* Et poſſet hoc ex lingua itidem & dialecto probari. Vetus enim Germanica in quam plurimis cum Hebræa, & Chaldæa præſertim, conſonat. Duo tamen hic notanda. *Vnum* Germanos eſſe *Gomeranos* ex *Iapheth*; non ex *Cham*, probatum fuiſſe alias in Geneſ. cap. 10. ita vt nonniſi ad veteres Gomeranos in vacuas & incultas Gomeraniæ terras forte aliquas Chananæi illi accedere potuerint; *Alterum*, videri extra Scripturæ phraſim ac ſententiam eſſe, vt *Tſarphath* pro Gallia, *Sepharad* pro Iberia ſeu Hiſpania ſumatur: prout ait libr. 7. de emendat. temp. in fine Iudaici computi Scaliger; probat verò in c. 1. Abdiæ Ribera num. 103. & ſequentibus, alijq́ue plures, quos nuper ſcrupulo 4. citauit *Rabbinus poſterior.*

SEQVVN-

SEQVVNTVR TA META-POLEMICA, ID EST, EA QVÆ poſt Ioſuana Bella contigerunt.

LIBRI IOSVÆ PARTIS SECVNDÆ PARS TERTIA, DE IIS, QVÆ POST BELLA:

CAPVT XIII.

IOſue ſenex,prouectæq; ætatis erat,&dixitDominus ad eum: Senuiſti,& longæuus es, terraq; latiſſima derelicta eſt, quæ necdum ſorte diuiſa eſt: 2. omnis videlicet Galilæa, Philiſthiim,& vniuerſa Geſſuri. 3. A fluuio turbido, qui irrigat Ægyptum, vſq; ad terminos Accaron contra Aquilonem: Terra Chanaan,quæ in quinq; regulos Philiſthiim diuiditur, Gazæos, & Azotios, Aſcalonitas,Gethæos,& Accaronitas. 4. Ad meridiem verò ſunt Heuæi,omnis terra Chanaan,& Maara Sidoniorum vſq; Apheca & terminos Amorrhæi. 5. eiuſq; confinia, Libani quoq; regio contra Orientem à Baalgad ſub monte Hermon, donec ingrediaris Emath. 6. Omnium qui habitant in monte à Libano vſq; ad Aquas Maſerephoth, vniuerſiq; Sidonii. Ego ſum qui delebo eos à facie filiorum Iſrael. Veniat ergo in partem hereditatis Iſrael, ſicut præcepi tibi. 7. Et nunc diuide terram in poſſeſſionem nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manaſſe. 8. cum qua Ruben & Gad poſſederunt terram, quam tradidit eis Moyſes famulus Domini trans fluenta Iordanis, ad orientalem plagam. 9. Ab Aroer, quæ ſita eſt in ripa torrentis Arnon, & in vallis medio, vniuerſaq; campeſtria Medaba, vſq; Dibon. 10. & cunctas ciuitates Sehon. regis Amorrhæi: qui regnauit in Heſebon vſq; ad terminos fi-

 liorum

liorum Ammon. 11. & Galaad, ac terminum Geſſuri & Machati,& omnem montem Hermon, & vniuerſam Baſan, vſq; ad Salecha, 12. omne regnum. Og in Baſan, qui regnauit in Aſtaroth & Edrai,ipſe fuit de reliquiis Raphaiim: percuſſitq; eos Moyſes,atq; deleuit. 13.Nolueruntq; diſperdere filij Iſrael Geſſuri & Machati: & habitauerunt in medio Iſrael vſq; in præſentem diem. 14.Tribui autem Leui non dedit poſſeſſionem: ſed ſacrificia & victimæ Domini Dei Iſrael, ipſa eſt eius hæreditas,ſicut locutus eſt illi.15.Dedit ergo Moyſes poſſeſſionem tribui filiorum Ruben iuxta cognationes ſuas. 16.Fuitq; terminus eorum ab Aroer,quæ ſita eſt in ripa torrentis Arnon, & in valle eiuſdem torrentis media:vniuerſam planitiem,quæ ducit Medaba, 17. & Heſebon, cunctoſq; viculos earum, qui ſunt in campeſtribus:Dibon quoq;,& Bamothbaal, & oppidum Baalmaon, 18. & Iaſſa,& Cedimoth,& Mephaat, 19. & Cariathaim,& Sabama,& Sarathaſar in monte conuallis. 20. Bethphogor & Aſedoth, Phaſga & Bethieſimoth,21.& omnes vrbes campeſtres, vniuerſaq; regna Sehon regis Amorrhæi, qui regnauit in Heſebon,quem percuſſit Moyſes cum principibus Madiam:Heuæum,& Recem,& Sur,& Hur, & Rebe Duces Sehon habitatores Terræ. 22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Iſrael gladio cum ceteris interfectis. 23.Factuſq; eſt terminus filiorum Ruben Iordanis fluuius.Hęc eſt poſſeſſio Rubenitarum per cognationes ſuas vrbium & viculorum. 24. Deditq; Moyſes tribui Gad & filiis eius per cognationes ſuas poſſeſſionem, cuius hæc diuiſio eſt. 25. Terminus Iaſer, & omnes ciuitates Galaad,& dimidiam partem terræ filiorum Ammon,vſq; ad Aroer,quæ eſt contra Rabba.26. & ab Heſebon vſq; Ramoth,Maſphe & Betonim: & à Manaim vſq; ad terminos Dabir. 27.in valle quoq; Betharan, & Bethnemra,& Socoth,& Saphon reliquam partem regni Sehon regis Heſebon:huius quoq; finis,Iordanis eſt vſq;ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanem ad orientalem plagam. 28. hæc eſt poſſeſſio filiorum Gad per familias ſuas, ciuitates, & villæ earum. 29. Dedit et dimidiæ tribui Manaſſe, filiisque eius iuxta cognationes ſuas poſſeſſionem, 30. cuius hoc principium eſt: à Manaim vniuerſam Baſan, et cuncta regna Og regis Baan, omnesque vicos

ſair,

ſair, qui ſunt in Baſan ſexaginta oppida. 31. & dimidiam partem Galaad, & Aſtaroth, & Edrai vrbes regni Og in Baſan: filiis Machir, filij Manaſſæ dimidiæ parti filiorum Machir iuxta cognationes ſuas. 32. Hanc poſſeſſionem diuiſit Moyſes in campeſtribus Moab trans Iordanem contra Iericho ad Orientalem plagam. 33. Tribui autem Leui non dedit poſſeſſionem: quoniam Dominus Deus Iſrael ipſe eſt poſſeſſio eius, vt locutus eſt illi.

QVæ poſt bella, *& mundi annum 2497. hoc libro traduntur, ſunt hæc* tria. Primum *Chananææ terræ diuiſio à c.13. ad 22.* Secundum, *Tribuum Tranſiordaninarum dimiſſio cap.22.* Tertium, *Ducis & Pontificis extrema dicta & facta à capite 23. ad finem.*

P R I M V M.

γεωδαισία ſacra: ſeu promiſſæ terræ ſanctæ diuiſio.

GEodæſia, *ſeu, vt à Pappo dicitur,* Geomoria, *generatim eſt* terræ diuiſio. *Sed hic non* terræ *cuiuslibet, ſed* ſacræ, *ſeu* promiſſæ *tantùm diuiſio tractanda. Tractanda verò bifariam: generatim nimirum & ſpeciatim. Et* generatim *quidem, explicanda illius cauſæ & circumſtantiæ. Cauſarum prima occurrit* materia, *quæ aliud nihil eſt quam ipſa diuidenda terra. De qua hæ quæſtiones.*

QVÆSTIO I.

Quænam hæc diuidenda promiſſa terra?

IN libri huius capite primo, quæſtione quinta, & ſequentibus, quænam & quanta Iſraelitis promiſſa eſſet à Deo terra expoſitum eſt. Nunc igitur de illa ipſa quæritur, an tota illa diuidenda modo ſit, an eius tantùm pars, & quæ illa? *Reſpondeo primò,* Non illam totam diuidendam, ſed eius tantum partem. Extremæ ſiquidem illius partes vt *Cœleſyria, Phœnice, Arabia* in diuiſionem hic nullo modo veniunt: ſed interiores tantummodo regiones, ab Aquilonaribus, & Auſtralibus antea poſitis terminis comprehenſæ.

Secundò, Ne iſtæ quidem interiores regiones, omnes hic diuiduntur, ſed *Ciſiordanina ſola.* Iam enim antea Tranſiordaninas diuiſerat ipſemet Moyſes duabus tribubus Ruben. et Gad: idemq; dimidiatæ tribui Manaſſæ, vti narratur Numer. c. 32. & hoc cap. 13. repetitur à v. 8. ad finem vſq;.

Sed illic obſeruabis, Tranſiordaninam vocari *Galaad,* Ciſiordaninam verò, *terram Chanaan:* hic autem ſigillatim etiam repeti, quæ cuiq; tributa ſit portio. *Rubenica* quidem *tribui* à verſ. 16. ad 24. *Gadica* à v. 24. ad 29. *dimidiatæ tribui Manaſſæ* à v. 29. ad 33.

Tertiò, Ne totam quidem Ciſiordaninam modo diuidi retur Abulenſis iſto c. q. 3. Sed eam ſolum eius partem, quæ hactenus deuicta, ſubactaq; non fuiſſet. Alteram enim partem, quæ in Iſraelitarum poteſtatem iam veniſſet,

diſtri-

diſtributam fuiſſe cenſet, quia hic v. 2. ſcriptum eſt. *Terra latiſſima derelicta eſt, quæ nec dum ſorte diuiſa eſt.* Prior tamen eiuſmodi nullâ vſquam alibi memoratur diuiſio: eius nullum extat veſtigium. Nam in citato v. 2. ita Hebraicè ad verbum eſt. *Terra reliquata, eſt multa valde ad eam hæreditate poſſidendam. Et hæc terra quæ reliquatur eſt.* Reliquatam enim vocat textus, quæ ad illud vſq; tempus domita & occupata non fuerat ἡ γῆ καταλελειμμένη, aiunt 70. Et hanc vocant Interpres, *nec dum diuiſam,* non quòd pars altera, vt occupata, ſic & diuiſa eſſet: ſed quod verè diuiſa nondum erat, beneq; *reſidua* vocabatur, non occupationis & poſſeſſionis reſpectu tantum, ſed & diuiſionis, quæ poſt ſequuta: *tota* igitur *Ciſiordanina promiſſa hæreditas*, tam *occupata* iam quam deinceps *occupanda*, diuiſa modo ac diſtributa fuit.

QVÆSTIO II.

Qualis terra hæc diuidenda?

POteſt & ſimpliciter & comparatè hæc quæſtio tractari. *Simpliciter* quidem, *terra bona* dicitur. Exod. 3. v. 8. & *bona valde valde*, Numer. 14. v. 7. in Hebræo, vbi aduerbii illius geminati bonitatem omnino magnam & excellentem ſignificat. Ea verò in tribus potiſſimum ſita, in aëris ſalubritate, locorum fertilitate, populi multitudine. *Salubritas* oportunitatum, quæ in regione aliqua ſunt, omnium caput eſt. Et ea ſi defuiſſet, non hæc optanda, neq; à Deo electæ genti danda ſedes ac patria, ſed velut *Orci oſtium* & *Morbonia* fugienda potius, execrandaq; fuiſſet. *Fertilitas* porro demonſtrata fuit à Ioſue & Caleb, dum exploratorum functi officio ſunt, botrumq; illic ingentem, alioſq; fructus attulerunt, de quibus lib. 1. Sed à Scriptura ſæpe indicatur, dum dicitur *terra manans* aut *fluens lacte & melle*. Exod. 3. v. 84. 17. cap. 13. verſ. 5. Leuit. 20. v. 24. Num. 14. v. 8. c. 16. v. 14. Deuteron. 6. v. 3. c. 11. v. 9. c. 26. v. 94. 15. c. 27. v. 3. c. 31. v. 20. Ioſuæ. 5. v. 6. Ierem. 11. v. 5. c. 32. v. 22. Baruh. 1. v. 20. Ezech. 20. v. 64. 15. His enim verbis parœmiæ inſtar, vt lib. 1. c. 8. q. 4. dicebatur; contritis, rerum affluentia ſignificatur, partim quia *lac* & *mel* omnium primi & ſimpliciſſimi ad hominum alimoniam è brutis animantibus fructus ſunt, partim quia cœli ſoliq; bonitatem perſpicuè indicant. *Lactis* enim *copia & ſapor* vnde niſi à bono ac vberi gramine? Ioſephus ait lib. 2. Captiu. c. 4. διὰ πλῆθος πόας ἀγαθῆς, τὰ κτήνη πλέον, ἢ παρ᾽ ἄλλοις, γαλακτοφόρα. *Mellis abundantia & præſtantia*, vnde niſi è floribus plurimis, locisq; pinguiſſimis & mundiſſimis? Videatur lib. 11. c. 12. 13. 14. Plinius. Cum tantum igitur & lactis & mellis alicubi narratur, vt ſponte huc, illuc, riuorum inſtar, fluat, quidniſi beatiſſima, rebusq; omnibus, ad honeſtè, pacatè, iucundeq; viuendum inſtructiſſima ſignificatur? Et hoc imitati Gentilium Poetæ dixerunt; Horatius quidem Epod. od. 16.

Mella caua manant ex ilice: montibus altis
Leuis crepante lympha deſilit pede.
Illic iniuſſa veniunt ad mulchra capellæ
Refertq; tenta grex amicus vbera

Virgilius ecloga. 6.

Iam dura quercus ſudabunt roſcida mella
Ipſa lacte domum referent diſtenta capellæ
Vbera.

Tibullus. Eleg. 3. lib. 1.

Ipſa mella dabant quercus, vltroq; ferebant
Obuia ſecuris vbera lactis opes.

Ouidius

Ouidius Metam. 1.

Flauaq́, de viridi ſtillabant ilice mella.

Licet verò his, vt dixi, verbis maxima notetur affluentia, mihi tamen non placent noui quidam Interpretes, qui *terram* vertunt *affluentem lacte & melle.* Maior enim & expreſſior fœcundæ terræ bonæq́; ſignificatio eſt, ſi quemadmodum *hominem ſudore fluere ac manare* dicimus, *illam lacte ac melle fluere ac manare* dicamus; quam ſi affluere. Affluit quis opibus & doctrinâ, qui non fluit ac manat: fluor ille copiam indicat facile parabilem, obuiam, promiſcuam, ſecuram. Semper autem prius lactis quam mellis mentio, quia latiùs ad vitæ humanæ ſuſtentationem ac felicitatem eius pertinet vſio. Lacte infantuli, lacte pueri, lacte adoleſcentes, viri & ſenes, ægriq́; ac valentes ſuſtentari poſſunt; non autem melle ſic, quamuis & ad plurima, dulciſſimus hic ac ſaluberrimus ſuccus valeat. Hinc apud Homerum ἀμύμονες, id eſt, *innocentes*, illi γαλακτοφάγοι. Graphice verò in cantico ſuo Moyſes verſ. 13. *Conſtituit eum* (populum Iſraeliticum) *ſuper excelſam terram vt comederet fructus agrorum & ſugeret mel de petrâ, oleumq́, de ſaxo duriſſimo: Butyrum de armento & lac de ouibus cum adipe agnorum, arietum filiorum Baſan, & hircos, cum medulla tritici & ſanguinem vuæ biberet meraciſſimum.* S. Hieronymus in Iſaiæ cap. 5. *Re vera*, inquit, *nihil terra repromiſſionis pinguius, ſi non montana quaq́, atq́, deſerta, ſed omnem illius latitudinem conſideres à riuo Aegypti, vſq́, ad flumen magnum Euphraten, contra orientem, & Zephyrium Cilicia, quod mari imminet.* Eandem terram dicit in Radicibus & commentario pſal. 131. verſ. 15. Radak vocatam *bam moriiam*, quod eſſet *moriiah*, id eſt, aquis irrigua ac fœcunda. Ioſephus loco citato primo de *Galilea.* Πίων, ait, πᾶσα καὶ εὔβοτος, καὶ δένδρεσι παντοίοις κατάφυτος ὡς ὑπὸ τῆς εὐπαθείας, προσκαλέσασθαι, καὶ τὸν ἥκιστα γῆς φιλόπονον. Eamq́; cum *Peraa* conferens ait: ἡ ἐνεργὸς ὅλη καὶ συνεχὴς, ἐστι καρποφόρου Et rurſum. τόγε μὴν μαλθακὸν ταύτης, καὶ τὸ πάμφορον, καὶ τὰ πεδία δένδρεσι κατάφυτα ποικίλοις: τὸ πλεῖστον δὲ εἰς ἐλαίαν τε καὶ ἄμπελον καὶ φοινικῶνας ἤσκηται διαρδομένη χειμάρροις τε τοῖς ἀπὸ τῶν ὀρῶν, καὶ πηγαῖς ἀενάοις ἅλις, εἴποτε ἐκεῖνοι σειρίῳ φθίνοιεν. De *Samaria* deinde ac *Iudea.* Ἄμφω ὀρειναὶ καὶ πεδιάδες, εἴς τε γεωργίαν μαλθακαὶ καὶ πολυφόροι. κατάδενδροι τε καὶ ὀπώρας ὀρεινῆς καὶ ἡμέρου μεσταὶ, γλυκὺ δὲ νᾶμα πᾶν διαφόρως ἐν αὐταῖς. Vnde lactis illa copia, ſeu γαλακτοφορία, de qua ſupra. Qui verò, viginti abhinc annis, eandem regionem, pietatis ergò, adiit ac luſtrauit Illuſtriſſimus Radziuilius, *Terra*, inquit, epiſt. 2. *Galilea, initio ſaxoſa, & rupibus; vt Syria caua, abundans, ſed duobus miliaribus peractis, tanta eſt in hac regione ſitus amœnitas, vt difficulter deſcribi ac verbis explicari poſſit. Soli fertilitas inſignis hinc apparet, quod licet, propter incurſiones Arabum, agri non excolantur, optimarum tum herbarum vim maximam producit, roſmarini præſertim, fruteta vbique condenſata virent.* Poſſet hic ſigillatim agi de ijs, quæ ibi feliciter progignebantur, de balſamo ſcilicet vitibus, oleis, palmis & ſimilibus, quæ Geneſ. 43. v. 11. & in Canticis Canticorum tanguntur. Sed nimis huc multa præter inſtitutum congererentur: & de balſamo iam actum ſuprà in cap. 2. quæſt. 4.

Ad *populi* ergo me *multitudinem confero*, quæ ſanè tanta fuit vt agnorum in Paſchate mactatorũ enumeret lib. 6. c. 45. Ioſephus vno eodemq́; die myriadas 25. & 5600. id eſt, vniuerſè ducenta quinquaginta quinq́; millia & Sexcentos: non vt in Latina Ruffini verſione 256500. lib. 7. c. 17. Cum verò ad agni vnius comeſtionem, paſchaleq́; conuiuium viri, & quidẽ integri, puri, ac intaminati, conuenirent XX. minimum verò X. ſi per numerum hunc, quo minor eſſe non poterat, dictam antea paſchalium agnorum ſummam multiplicemus, exiſtent virorum eiuſmodi capitum vicies quinquies centena millia: inſuper

quin-

nubem. Altera ſcriptura eſt Ezech. 20. verſ. 6. vbi dicitur *egregia inter omnes terras,* & infra verſ. 15. *præcipua terrarum omnium*, vbi Hebraicè vox eſt *tſebi*, quæ interdum animantem ſignificat quæ in cetuorum genere *hinnulus* aut *capreolus, dama,* & *caprea* vocatur Deut. 12. v. 21. 14. v. 5. 3. Reg. 4. 21. Iſaiæ. 13. verſ. 14. Prouerb. 6. v. 5. Cantic. 2. v. 9. interdum *gloriam,* decus, *rem deſideria ac amore dignam* & arceſſunt eam Hebræi vocem à verbo *tſabah.* quod eſt *leuari, tumeſcere* ac *inflari,* Num. 5. v. 21. 22. 27. Quia igitur leuitate & curſu, mirè ſuper ſaltus & montes leuantur *hinnuli* & quia ijs paulatim leuantur ac tumeſcunt, iſto tſebi nomine appellantur. Rurſum quia quæ ſupra res alias leuantur ac eminent, eas gloria, deſiderio, & amore proſequi ſolemus. & quia res eadem mortalium animos extollere, inflare, tumidosq; efficere ſolent, idcirco *gloriam* & decus, amorem ac deſiderium, ſeu *rem* quampiam *glorioſam,* excellentem, amabilem, *deſiderabilem,* eodem nomine afficiunt Hebræi. Iſaiæ. 13. verſ. 19. cap. 23. v. 9. c. 24. v. 16. c. 28. v. 1. & 5. aliiſq; locis prout paulo poſt indicabitur. varieq; partim à noſtro; partim à 70. vertitur. Sed eas tantum, iam expendere ſcripturas libet, in quibus clarè de Iſraelitica terra noſtra mentio eſt. Ergo. 2. Reg. c. 1. verſ. 19. *hatſebi Iſrael hal bamoteicha* Septuaginta στήλωσον Ισραήλ. Aquila ἀκρίβασον, eiusq; verſus duplex in Latinis etiam correctis in Bibliis verſio Vna, quæ Græcis iſtis reſpondet. *Conſidera Iſrael* (ſiue) *ſtatue* & *confirma te ipſum ad conſiderandum) pro his qui mortui ſunt, ſuper excelſa tua vulnerati.* Altera, quæ ad citandarum infra verſionum ſimilitudinem accedit propiùs. *Inclyti, Iſrael, ſuper montes tuos interfecti ſunt,* id eſt, ô Iſrael, *inclyti ſuper montes interfecti ſunt.* & retinendo numerum Hebraicum eodem ſenſu, *Gloria* ſeu *decus. ô Iſrael, ſuper montes tuos vulneratum* ſeu *interfectum eſt.* Legi etiam poſſet, *Inclyte Iſrael, ſuper montes tuos interfecti ſunt,* id eſt, ô inclyte & glorioſe Iſraelitice populo, ſuper montes tuos interfectus eſt fortium quilibet, de quibus adiungitur, *Quomodo ceciderunt fortes?* Ieremiæ 3. verſ. 19. *Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram deſiderabilem, hæreditatem præclaram, exercituum gentium.* Nam pro. *hæreditate præclara exercituum gentium,* in Hebræo eſt *nachelath tſebi, tſiboth goiim,* id eſt, *hæreditas gloria exercituum gentium.* in 70. verò κληρονομίαν θεοῦ παντοκράτορος ἐθνῶν. *hæreditas Dei omnipotentis gentium.* vel quia Deus gentium omnium gloria eſt, vel quia hæreditatem illius terræ dabat, quæ terrarum, quas gentes poſſeſſione obtinent; gloria, decus, & ornamentum eſt; Danielis. 8. verſ. 9. *factum eſt grande cornu contra meridiem & contra orientem & contra fortitudinem.* Hic in Hebræo *tſebi* eſt: ſed & à 70. vertitur, hoc quidem loco δύναμις vt videantur aſpicere ad *tſeba* vel *tſebaoth.* quas pſal. 23. verſ. 11. & alibi vertunt τὰς δυνάμεις. Neq; vero nouum & inuſitatum, vt pro *aleph* poni queat *iod.* cum ad literas quæ *commutabiles* Hebræis dicuntur, ambæ pertineant. Danielis 11. verſ. 16. *ſtabit in terra inclyta* quæ *erets hatſebi.* ipſamq; Hebræam vocem retinent Septuaginta Σαβεί. Et infrà eodem cap. verſ. 41. *introibit in terram glorioſam*: in 70. terram Σαβαείμ. Rurſumq; v. 45. *ſuper montem inclytum & ſanctum*: Hebraicè *lehar tſebi Kodeſch,* in monte decoris ſeu gloriæ ſanctitatis. Cum igitur vox iſta *tſebi* modis tot vertatur & ſemper excellens quid, inclytum, forte, glorioſum, ac pene diuinum ſignificet, & tam diſerte bis Ezechielis 20. cap. prout citatum eſt, dicatur *terra Iſrael* eſſe *terrarum tſebi* non *aliquarum* tantummodo, ſed *omnium,* qualis ea: quam egregia, quam inclyta, & beata fuit?

At tria hic adhuc videnda. *Primum,* Cur eius præſtantia, nomine iſto notetur *Quemadmodum ceruus,* inquit Radak, *cateris animantibus pedibus eſt velocior, ita terra Iſrael eſt præ aliis leuis ac facilis ad fructus ſuos maturandum ſecundum Rabbinos.* Alii è Chaldææ linguæ vſu fieri hoc putant, in qua *tſebi* vocatur *decus, iucunditas, gloria,* & *ornamentum.* At vt dixi vel ab Hebræo verbo *tſabah* vel

 àno-

à nomine *tſaba* iſtud eſt, & cur Iſraelitica regio, *tſebi* rectè dicatur, indicatæ iam cauſæ ſuprà.

Secundum, Quomodo à Græcis hoc Ezechielis loco exponatur *tſebi*. Septuaginta vertêre *κηρίον*, id eſt *fauum*, per quandam fortè alluſionem ad *tſuph*, qui *fauus* eſt. *Aquila*, inquit S. Hieron. in Ezech. 20 *prima editio poſuit fundamentũ, ſecunda inclytum: Symmach⁹ religionem* (non regionem, vt in hodiernis libris Hieronymus editur) *Theodotio fortitudinem*. Et *fortitudo* quidem verti cur queat, dictum antea. *ςάσις* verò duci à *iatſab*, quod eſt *ſtare, ſtatuere*; videtur. & eam vt dixi, non *regionem* ſed *religionem* vertit S. Hieronymus, quia licet *ςάσις* propriè *ſtatus* ſit, in Dei tamen cultu & religione optimum Reipub. ſtatum ſtatuebat Interpres ille Symmachus. Sic enim de illo Græca loquuntur Scholia, *ςάσιν καλέσας τὸ αὐτόθι τὴν ἱερατείαν ἀνακεῖσθαι θεῷ*. Et ſtatim poſt citata iam verba ipſe ſubdit S. Hieronymus terram iſtam ita vocatam, *quod in ea Dei religio ſit, & templum, & cæremonia, & notitia Dei.*

Tertium, Quomodo iſta cum terris aliis omnibus comparatio accipienda ſit. Nam ſanè videntur terrarum aliarum nonnullæ Iſraelitica terra feraciores, amœnores, iucundiores, vel ei certè neq; cœli temperie ac ſalubritate, neq; agrorum, hortorum, ac vinearum fertilitate, neq; incolarum numero ac frequentia concedere. Nam vt Ægyptum, Meſopotamiam, ſimiles omittam, quanta plerarumq; noui orbis partium fertilitas, amœnitas, multitudo? Et ne remotiſſima conſecter; quanta in Lituania, lactis melliſq; copia? quanta in Attica & Theſſalia, vbi *Tempe*? Plinius lib. 6. cap. 28. *Arabia*, inquit, *nullis gentium poſtferenda*. Et poſtea: *Sabæi ditiſſimi ſyluarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum, rigui mellis, ceræq; prouentu*. Et in operis totius fine contentionem terrarum omnium inſtituens, *Iam* ait, *peractis omnibus naturæ operibus, diſcrimen quoddam rerum ipſarum facere conueniat. Ergo in toto orbe, & in quacumque cœli conuexitas vergit, pulcherrima eſt omnium, rebus, meritoq; principatum naturæ obtinens, Italia rectrix, parenſq; mundi altera, viris, fœminis, ducibus, militibus, ſeruitiis, artium præſtantia, ingeniorum claritatibus. Iam ſitu, ac ſalubritate cœli, atq; temperie, acceſſu cunctarum gentium facili, littoribus portuoſis, benigno ventorum afflatu. Etenim contingit recurrentis poſitio in partem vtiliſſimam & inter ortus occaſuſq; mediam, aquarum copia, nemorum ſalubritate, montium articulis, ferorum animalium, innocentia, ſoli fertilitatem populi vbertate. Quidquid eſt, quo carere vita non debeat, nuſquam præſtantius fruges, vinum, olea, vellera, lina, veſtes iuuenci. Ne equos quidem in trigariis præferri vllis vernaculis animaduerto. Metallis auri, argenti, æris, ferri, quamdiu libuit exercere, nullis ceſſit. Et iis nunc in ſe grauida, pro omni dote varios ſuccos, & frugum pomorumq; ſapores fundit. Ab ea exceptis Indis fabuloſis; proximè quidem dixerim Hiſpaniam quacunq; ambitur mari.* Quod ſi neq; primas, neq; ſecundas Plinii iudicio, habet Palæſthina & Iudæa, quomodo *terrarum omnium præcipua, inter omnes egregia, omnium fauus, fundamentum, ſtatus, fortitudo, decus*, & *gloria* eſt? Certè in Bereſchith Rabbah cap. 27. *Italia* dicitur ea terra, cuius vbertates prædicantur in verſ. 39. Geneſ. 27. *Ecce pinguedines terræ erit habitatio tua.* Quod noſter Interpres iunxit cum ſequentibus dicens, *in pinguedine terræ & in rore cæli deſuper erit benedictio tua.* Addit verò Elias Leui Calabriam, *quæ terra*, inquit, *pinguis valde*, ſeu, fertiliſſima. *Duplex* reſpondendi modus. *Vnus*, ea etiam dici *egregia* & *inclyta* in aliquo toto genere, itemq; *huius gloriam, decus*, & *robur*, quæ tamen non omnibus omnino antreſtant, ſed quam plurimis. Non eſſent egregii homines plures, ſi omnium eſſe princeps debet, qui hoc dignus nomine. Quàm multi quondam audierunt *μέγα κῦδος Ἀχαιῶν, gloria Romanorum, decus* & *ornamentum patriæ*? Ita & Iſraelitica terra iiſdem cumulari poſſet encomiis, licet non omnibus omninò terris antecelleret, ſed complures tantùm iis, quas ante dixi dotibus vinceret.

Alter

Alter modus eſt, vt omnibus vniuerſè regionibus hanc præſtare dicamus: ſed præſtantia vel è ſacris tantum & cœleſtibus, vel à naturalibus & terrenis tantum vel ex vtriſq; rebus expendi poteſt. Sacras tantùm & cœleſtes expendit antè laudatus Symmachus, prout eam & Græcus Scholiaſtes & D. Hieronymus expendebant. Et profectò veriſſimum eſt, à verò Dei cultu, auguſta eiuſdem ſacra æde, ſacrificiis, cæremoniis, & legibus præcipuam terræ huius dignitatem, qua cæteras longe ſuperaret omnes, dignitatem fuiſſe. Si tamen contextum inſpiciamus, hanc ab Ezechiele non aſpici fatebimur. Vult enim Deus ſuam erga populum beneuolentiam eximiamq; beneficentiam commemorare, quod in terram melle & lacte manantem, quæq; merito terrarum decus eſſet, ac vocaretur; illum duxiſſet. At ſi ſacrarum tantummodo legum ac rituum ratio habeatur, mons Sinai, ſolitudo ipſa, omnis etiam regio, & locus vbicunq; tandem tabernaculum fuiſſet, gloriam ſibi hanc vindicaret, dumque lactis & mellis copia huic ornamento iungitur, ſatis hoc ex illa, id eſt, è terræ bonitate, arceſſendum indicatur, prout vidit ac monuit. S. Hieronymus dicens: *Iuxta literam verò, inclytam eſſe terram Iudeæ, & cunctis terris fertiliorem dubitare non poterit, qui* &c. Atq; hæc veritati aſſidet proximè ſententia, ſi non quoquo modo Iſraelitica ditio cum alia qualibet conferatur, ſed ſic vt alia quantitatis eiuſdem, non autem maioris ſit; & vt aceruatim omnia, quæ ſoli huius profunderet vbertas cum aliis illius alius frugibus ac fructibus, in quibus & balſamum; comparentur. Sic enim præponderabit iſta omnibus, quidquid ſua de *Italia* vel *Hiſpania* dicat Plinius, cui ſua, vt Vlixi aſpetrimæ nidulus Ithacæ; placet patria. Si verò ſola ſoli feracitas naturalis telluri huic omnium principatum dat, quid ſi eandem illam feracitatem, diuinitus adauctam & amplificatam intelligamus? At verò intelligere licet, ex ea, quam ſexto quolibet anno pollicetur Dominus, benedictione Leuit. 25. verſ. 20. 21. 22. Nam vt eo ſemper anno, in ſolidos annos rres, tritici, vini, aliorumque fructuum prouenirer copia, *miraculum*, inquit eo loco Abulenſis *erat*: & ſatis apparebat, hoc non fieri per accidés, vel ex aliqua condirione ſpeciali naturæ, ſed ſolum ex Dei bonitate. Deniq; verò ſi ad naturalem & ſuper naturalem iam indicatam terræ illius excellentiam adiungatur ea, quam religio, templum, cæremoniarum ſanctitas, aliaq; ſpiritalia & diuina, omnia ſuppeditant, dignitas quid ſub ſole in toto terrarum orbe, terra illa melius, felicius, diuinius?

Hanc tamen tantam terræ huius claritatem, obſcurare tria videntur. *Primò*, *Fames*, quæ ibi non raro. Geneſ. 12. 26. 47. 42. Ruth. 1. 2. Reg. 21. 3. R. 18. 4. R. 4. 1. Machab. 9. Act. 11. *Secundò*, In Hieroſolymitana vrbe puteorum ac *fontium penuria*, ſituſq; aſperitas: *Totius*, inquit S. Hieronymus in Iſaiæ. cap. 49. *prouinciæ deterrima eſt & ſaxoſis montibus aſperatur, & penuriam patitur ſitis, ita vt cœleſtibus vtatur pluuiis, & raritatem fontium ciſternarum exſtructione ſoletur*, Et tamen erat illa terræ illius metropolis, regni caput, τῆς χώρας ὀμφαλὸς, id eſt, *regionis totius vmbilicus*, vt ait lib. 4. cap. 4. Ioſephus, imò vt à Plinio dicitur lib. 5. cap. 14. *longè clariſſima vrbium orientis*. *Tertiò*, Et vltimo, hodierna *locorum ill rum ſterilitas*. Sed rria iſta diſſipare non operoſum. Nam *quoad primum*, nulla tanta in terris felicitas, quæ à cœlo ac Deo non pendeat, Si nolit iſte, infelicia in illis omnia. Ob certas verò iuſtaſq; cauſas infelicitat interdum vt homines, ita & terras feliciſſimas. Aut enim famem vocar hiſq; immittit, velut pœnam: aut velur excellentis alicuius benefacti & virtutis lucem, materiam, occaſionem. *Quoad ſecundum*, Non ſunt ſingulæ terræ huius portiones per ſe ac ſolitariè ſpectandæ (in ijs enim eranr aſperæ, ſiticuloſæ, ſteriles) ſed tota ſimul regio intuenda. Licet verò naturalem eiuſmodi aſperiorem ſitum, aquarumque inopiam haberet Hieroſolyma, ei tamen vberes & ſalutares, vel è nubibus, vel è vicinis locis per

tubos & canales, prouidit Deus aquas, vti partim ſuis ipſius verbis, indicat S. Hieronymus, partim teſtantur piſcinæ illæ artificioſiſſimæ, quibus ſponſæ ſuæ oculos comparat ſponſus Cant. 7. verſ. 4. *oculi tui ſicut piſcina in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis* Nam pro *in Heſebon*, licet expoſitionem Hebræi nominis accipere, *in* vel *cum artificio* factæ ſcilicet ac ſitæ *ad portam gregis* longè frequentiſſimam. Ex ea enim ad varias Hieroſolymitanæ vrbis partes & noua veluti oppida tria ibatur: & ad eam forum erat maximum, vt ex Nehemiæ 3. verſ. 1. intelligitur. *Quoad Tertium* Genebrardus lib. 2. Chronol. *Totus*, ait, *decor & felicitas terræ ſanctæ, vna cum templo & gente concidit*: vt ſcilicet quemadmodum quæ paradiſi quondam inſtar obtinebat, Geneſ. 13. v. 10. Sodomitica tellus in cineres, damnatamq; ſterilitatem diuinitus redacta. Geneſ. 19. Gelboæq; montes rore omni ac pluuia orbari. 2. R. 1. verſ. 21. ſic & nunc terra illa. Videatur in 1. Theſſalon. homil. 5. Chryſoſtomus. Licet enim de Sodomitico agro maximè loquatur; quia tamen ab Aſcalone & Gaza ſumit initium, poteſt de alijs etiam, quadam ex parte, intelligi portionibus. Regio, inquit, olim εὔφορ☉, πασῶν τῶν ἐρήμων ἐρημοτέρα ἐςὶ νῦν. Et verò Radak in pſalmum 131. verſ. 15. ait *regionem hanc fuiſſe in templi honorem irriguam, & feracem.* Templo igitur ſublato, ſublata etiam merito & irrigatio, & feracitas. Vnde *balſamum*, inquit idem Genebrardus *vni Iudææ conceſſum, ex Plinii lib. 12. cap. 26. nec alibi vnquam viſum quam in Iericho, in Aegyptum translatum eſt. Ioſephus ben Gorion. lib. 4. cap. 22.* At ſi ita illinc translatum velit balſamum, vt in Iudæa, deinceps non fuerit amplius, confutari poteſt vel ex ipſomet citato Plinio, dum poſt Veſpaſianorum tempora, balſami arbuſculas illic publicâ Romani ſenatus curâ & ſumptu, conſitas, curatas, & cuſtoditas refert. Et verò ſuo adhuc tempore ibidem extitiſſe oſtendit S. Hieronymus in Ezechielis cap. 27. & ſuo D. Gregorius in Cantic. 1. Aliubi tamen apparent aliqua veteris vbertatis & pinguitudinis veſtigia, vt ex Radziuilio indicatum ſuprà.

Tertia demum Scriptura, quæ comparationem terræ huius cum aliis indicare videtur, eſt pſal. 73. verſ. 14. *Deus operatus eſt ſalutem in medio terræ.* Hinc enim autumant nonnulli, Iudæam in medio terreni globi ſitam, idq; dupliciter explicant. 1. *Erat*, inquit P. Salmeron proleg. 41. *in quarto climate mundi, & in medio terræ tunc habitabilis.* 2. *Orientales*, inquit in pſalmum illum Genebrardus, *Occidentalibus iungit per mare, mediterraneum; Septentrionales, Meridionalibus, per idem mare excurrens vſq; ad Mæotidem paludem valde Septentrionalem, & per mare rubrum in Auſtrum profundiſſimè deſcendens.* Ab alijs tamen terra, in cuius medio ſalutes operatus eſt Dominus, ad ſolam Iudæam reſtringitur. Nam μεσαιτάτη αὐτῆς πόλις τὰ ἱεροσόλυμα κεῖται. inquit lib. 3. cap. 4. Ioſephus: παρὸ καὶ τινες οὐκ ἀσκόπως ὀμφαλὸν τὸ ἄςυ τῆς χώρας ἐκάλεσαν Ab aliis verò illud, *in medio terræ*, ſic exponitur, vt ſit: *Deus omnimodam ſalutem operatus eſt palam, publice, coram omnibus.* Quod enim maximè conſpicuum, hoc *in medio eſſe*, interdum dicitur. Et videtur iſta expoſitio ei maximè textui congruere, partim quia de antiquis & præteritis, dum ex Ægypto educeretur populus, ſaluationibus agit, partim quia ſtatim iſtas recenſet, & vel omnes, vel multo maximam earum partem oſtendit contigiſſe non in Iudæa ſeu promiſſa terra, ſed extra, & ante ipſam, prius nimirum quam in eam ingrederetur. *Tu confirmaſti in virtute tua mare*: & quæ ſequuntur. Huc ſpectat illud Ezechielis cap. 5. verſ. 5. *Iſta eſt Ieruſalem: in medio gentium poſui eam & in circuitu eius terras.* Vbi S. Hieronymus ſic. *Ieruſalem in medio mundi ſitam, hic teſtatur Propheta vmbilicum terræ eam eſſe demonſtrans. A partibus enim Orientis cingitur plaga, quæ appellatur Aſia: A partibus Occidentis, eius, quæ vocatur Europa: A meridie & Auſtro, Libya & Aphrica: A Septentrione Scythis, Armenia, & Perſide, &*

cunctis

cunctis Ponti nationibus. In medio igitur gentium poſita eſt, vt quia erat notus in Iudæa Deus & in Iſrael magnum nomen eius; omnes in circuitu nationes illius ſequerentur exempla.

QVÆSTIO IV.

Quanta ſit terra eadem?

IN ſuo *Thisbi*, verbo פרס ait Elias Leui, fuiſſe terram illam longam *quadringentas parſaoth*, ſeu vt Rabbini, eodem teſte, loqui malunt; *parſaoth*, totidemq; latam. Et Poetam Hebræum citat qui in fine *paraſchah* illius, quæ *ſchekalim* vocatur, docet diei vnius itineri reſpondere *denas parſaoth*: Vni vero *parſa*, quatuor *millin* ſeu milliaria. Idem repetit in ſuo *Tſameach* Dauid de Pomariis & alii, de quibus in caput 1. Actuum Apoſtolorum q. 2. de Apoſtolorum reditu è Dominicæ Aſcenſionis loco. Sed *Primò* intelligendum eos de Italicis loqui miliaribus quorum quatuor vnam *parſam* efficiant, ita vt *parſa* prorſus ſit vnum commune ac mediocre Germanicum miliare, quod ſi paulo ſit longius, Italicis quinque conſtat. Ideoque addidit Eliæ Interpres Germanus; *in iſtis autem terris parſah conſtat quinq. miliaribus*. Diei ergo vnius iter ſunt XL miliatia Italica, X Germanica mediocria, VIII longiora. & tota terræ Iſraelis longitudo dierum XL: miliarium Italicorum, DC: Germanicorum medioctium, CCCC: longiorum CCCXX: totidemq; latitudo. Similia de terræ huius longitudine ac latitudine tradit R. Bochai in Deuteron. Parſchath *Reeh* fol. 205.b. *Secundò*, Eſt dinumeratio iſta commentitia. Nam vulgari loquendi modo, terræ huius *latitudo* à mari mediterraneo, eſt vſq; ad Iordanem. At vbi hæc latiſſima eſt, nuſquam eſt C. miliarium Germanicorum, nedum CC. CCC. aut CCCC. prout omnes, qui eam ſe aiunt peragraſſe, fatentur; è veteribus quidem S. Hieronymus epiſtola ad Dardanum: è recentioribus Brochardus. Geographica vero phraſi ac numeratione idem à mari ad eundem fluuium ſpatium *longitudo* eſt: & Ptolemęo autore lib. 5. Geographiæ, nuſquam eſt graduum duorum, nuſquam miliatium Germanicorum XXX. Nam, verbi cauſa, Septentrionem verſ. longitudo videtur à *Sidone* ad *Inam* maxima: & tamen illius longitudo eſt 63. 33. huius 68. 6. verſus Auſtrum vero ab *Anthedone*, vſq; ad *mare mortuum*. At illius longitudo eſt 64. 50. huius 66. 50. vel vt in Græco eſt 66. 6. Eadem ratiocinatio, etiam in altera dimenſione, quam vulgò *longitudinem regionis*, Geographi, *latitudinem* appellant. Negant enim tam qui ſuis oculis ac pedibus regionē iſtam luſtrarunt quam qui Geographicè ipſam explicant, tantam illam Rabbinorum quantitatem. Nam quæ Antilibano proxima & Septentrionem verſus, altiſſima eſt *Sidon*, latitudinis eſt graduum 33. 6. Quæ vero verſus Auſtrū remotiſſima eſt *Gaza*, grad. 31. 46. *Anthedon* 31. 40. ita vt etiamſi cum Mercatore Tabulam Aſiæ quartam corrigente, *Sidonis*, vel alterius cuiuſq; vrbis latitudinem augeamus, totum tantum inter duas diſiunctiſſimas interuallum, nunquā ſit. 3. graduum, vix duorum, id eſt, nunquam miliarium Germanicorum 45. vix 30. Accedit quod perineptum eſt, vnde opinationem ſuam ducunt Rabbini, principium. Exploratores, inquiunt, à Moyſe in terram Chanaan miſſi, redierunt poſt 40. dies, Num. 13. Ergo illius terræ magnitudo quoad longitudinem & latitudinem eſt *400. parſaoth*. O Rabbinicum acumen! quaſi vero ij ſingulis diebus parſaoth decem ambulando confecerint, cum ſubinde ijs hærendum eſſet, à via diuertendum, in montes ſcandendum, ex ijs ſpectandum. Eſto autem prætèrea ſingulis diebus perambularint *denas parſaoth*; num illæ omnes in terra Chanaan numerandæ? Non aliquæ ante illius ingreſſum, in ipſo itinere, quo è caſtris in illam tetenderunt? ſed eſto rurſum; numerantur

omnes in terra Chanaan, nunquid bis numerandæ? Nam tota illa quadragindiali profectione; illuc & ierunt & redierunt. Si enim v.g. hinc Moguncia vno die Wormaciam eas, id eſt, 7. vel 8. noſtratia miliaria, & altero redeas, nunquid vnius diei itinere ſeu 7. vel 8. miliaribus longiùs diſtabunt eę vrbes? Sed ne Rabbinorũ fabuloſa hæc Iſraeliticæ terræ magnitudo, protſus explodatur. modum quendam nixus eſt excogitare Genebrardus lib. 1. Chron. *Terra ſancta*, inquit, *continet quadringenta parſaoth, id eſt Paraſangas ſiue Leucas Perſicas, Elias e Thalmudicis in Thisbi. Quod ita interpretor vt quia fere quadrata eſt, adiuncta regione tranſiordanina, quodlibet latus centum fere Leucas Perſicas complectatur. Alioquin enim latior eſt triplo, quam vbi longiſſima eſt. Nam ab Ioppe vſq; ad Trach nos montes tantum numerantur 60. milia paſſuum, id eſt, tria itinera quod ſpacium Iordane concluditur. At à Libano fluuium Aegypti Rhinocoruram ſiue à Dan ad Berſabeen, 160. quod terrarum diſcrimen vix 9. nouem diebus abſoluitur.* Non poteſt tamen iſta explicatio Rabbinicam ſatis propugnare hyperbolen. *Primò* enim tranſiordaninã aceenſet regionem, qua de iam non agitur; cum nec eam tum explorarint exploratores. *Deinde* in regionis alicuiꝰ dimenſione perinſolens eſt, quatuor eius latera ſic numerare, vt ex eorum ſumma, illius longitudo ac latitudo cognoſcatur ne domum quidem, præſerrim quadratam, ita vllus dimetitur. *Tertiò*, Cum latiorem. ait rriplo quam vbi longiſſima eſt, videtur legendum *longior triplo, quàm vbi latiſſima.* Nam alioquin abſona foret, quæ ſubditur, ab *Ioppe* & *Libano* probatio. & hunc ipſum pro *Antilibano* accipir, vt ex eo patet, quod de *Dan* ſubiungit. *Quartò*, Etiamſi Tranſiordaninam regionem hunc in calculum vocaremus, ne data quidem à Rabbinis quantitas approbãda eſſet, quia *longitudo vulgaris* ſeu *latitudo* Geogtaphica maior, quam ex Ptolemæo ſignificata eſt, ex aliiſq; poſtea ſignificabitur, eſſe non poteſt: Nam alioquin Damaſcum Cœlemq; Syriam, & alias prætetea vel Septentrionaliores vel Auſtraliores partes includere oporteret. In vulgari ſimilitet latitudine, ſeu Geographica longitudine, foret vltta Iordanem in Orientem longe adhuc procurtendum. Cum Genebrardo fere conſonat & ſententia & loquendi modo in ſuo *Chaleb.* cap. 2. Arias Montanus. *Regio ipſa*, inquit, *latior eſt vltra triplum, quam vbi longiſſima eſt, Namq; à mari ad Iordanem trium dierum iter ad ſummum conſtat: atq; in ſumma, à Ioppe portu ad Traconos montes ſexaginta millia paſſuum connumerantur, medium autem fere hoc ſpatium Iordanis interfluit. A Libano autem ad fluuium Aegypti, compoſitis itineribus octo, vix pertranſiri ſpatium eſt. Ideoque cum de magnitudine regionis integrè agitur ab Aquilone ad Meridiem menſura ducitur, ſiue à Dan vſq; ad Beerſebagh, centum & ſexaginta paſſuum millibus à ſe inuicem diſtante vtroq; loco.* Aliorum igitur ſententijs auſcultemus. Guilelmus Poſtellus in Coſmographiæ compendio, *Chananaorum, ait, regio, nequaquam Galliam Ciſalpinam, etiam cum montoſis locis aquat.* D. Hieronymus Epiſt. ad Dardanũ de longitudine vulgari, *A Dan*, inquit, *vſq; Berſabee, vix centum ſexaginta millium in longum ſpatium tenditur.* Loquitur autem ſuo, veterumq; Latinorum more, de Italicis millibus, quorum quatuor ſi Germanico demus vni, erit terræ huius longitudo vulgaris, mediocrium Germanicorum miliarium 40. ſi vero Italicorum illorum millia quina Germanico vno includamus, erit eadem longitudo Germanicorum milliarium maiorum. 32. Sed ad latitudinem pergit. S. Hieron. *Ab Ioppe vſq; ad viculum noſtrum Bethleem, quadraginta ſex millia ſunt*: id eſt Germanica minora milliaria 11. & ½. & maiora 9. & ½. Abulenſis Num. 13. q. 36. *Eſt longitudo terra pradicta 85. vel 90. leucarum: latitudo autem non peruenit ad 30. vel quaſi, vt patet ex ſcriptis illorum, qui diligentiſſimè iſta retulerunt. Ideo tota longitudo terra Chanaan non eſt decem dietarum.* Brochardus verò ait, *eandem illam longitudinem eſſe 64. vel 66. milliarium, quorum quodlibet horâ vnâ permeari queat*, quemadmodum & hodie accipiuntur milliaria in *Kempinia*, vt dum aiunt pagum *Becam* duorum eſſe milliarium, id eſt, cuius longitudo duarum ambulationcm horarum

poſtulat:

Digitized by Google

poſtulat: *latitudinem verò à mari ad Iordanem, alicubi eſſe miliarium 16. alicubi 18.* Atque hanc Brochardi ſummam laudat præ aliis omnibus, & quadantenus explicat Chriſtianus Adrichomius præfatione in Theatrum terræ ſanctæ. *Hoc,* ait, *diligens Lector attendat, me ex omnibus ſecutum eſſe maximè Brochardum: ideoque nemini temere ferendum eſſe iudicium, cum Hieronymi, & aliorum milliaria plurimum, ab hac ratione diſtent, quæ tamen ipſa à quouis paulò accuratiore, ad huius noſtræ deſcriptionis conſonantiam, redigi facile poſſunt. Quantuli enim ingenij eſt, horæ ſpatium ad quæuis minima, mediocria, maxima milliaria accommodare?* Et paulò poſt. *D. Hieronymus Italica hic, vt & in alijs ſuis locis Hebraicis, miliaria intelligit, quorũ fere tria vnius horæ miliare abſoluunt.* Sed nota illud, *ferè*; Nam ſi præciſè milliaria Italica tria poſſent horâ vnâ confici, & tria in Brochardica longitudinis miliaria 64. vel 66. duceres, exiſterent non 160. vt vult S. Hieronymus, ſed 192. vel 198. latitudinis verò non 46. vt eidem S. Hieronymo placuit: ſed 48. vel 54. Non magno tamen opere ambo, vr apparer; diſſident calculi.

Reſtat trium adhuc quæſtiuncularum explicatio. *Prima:* ſi tam breuis, curta, & anguſta erat terra Chanaan, quomodo eam Dominus hic c. 13. v. 1. *latiſſimam,* Exod. 3. v. 8. *ſpatioſam?* nominat? Reſpõdeo, *ſpatioſa* erat reſpectu anguſtiarum, & ergaſtulorum, in quæ in Ægypto compacti erant Iſraelitæ. *Altera;* quomodo tantam fructuum copiam; tãtam hominum multitudinem capere terra eadem porerat? Reſpondet citato loco Arias. *Terra omnis, quamuis nõ ita magna, tamen quia frequentibus montibus vallibusq; referta, yſq; omnibus, ſumma fertilitate, nulli terrarum angulo cedentib. multis alendis vrbib. & opidis ac pagis ferè innumeris ſatis commoda, oportunaq; adeò eſt; vt gentili ipſorum cultorum dicendi more, lacte ac melle fluere dicta fuerit.* Sanè vbi montes frugiferi ſunt, ij pro vna plana terra, quam obtegunt, ſuperficie multo plus ſpatij ac ſuperficierum reddunt, & tanto plus, quanto ſunt altiores. In omnibus enim montiũ ipſorum lateribus & cacuminibus multiplum exſtat, quod in vna tantum planitie ſimplum exſtitiſſet. Hoc tamen in diſputationẽ ingenioſè contra ipſum, vt mihi viderur; Ariam reuocauit Villalpand. noſter lib. 3. Apparatus c. 6. *Tertia.* Tantulam ditiunculam, rot tantisq; promiſſis promittere, an Deo dignũ ſatis? Cum enim ei fines adeò anguſti circumſcripti ſint, quantulæ liberalitatis ac magnificentiæ tantillum donum? mouit iſta res nonnullos, vt putarint non propriè terrã hanc Iſraelitis promiſſam, ſed cœleſtem terram potius, terram viuentium, de qua, qui in illa terrena terra iã erat, dicebat vates regius Pſ. 26. v 13. *Credo videre bona in terra viuentium.* Et in hoc probando & explicãdo totus eſt S. Hieronym. epiſt. iam citata ſæpius ad Dardanum. *Reſpondeant,* inquit, *mihi, qui hanc terram (quæ nunc nobis* CHRISTI *paſſione & reſurrectione, terra repromiſſionis effecta eſt) poſſeſſam putãt à populo Iudæorum poſtquam reuerſus eſt ex Aegypto; quantam poſſederit? vtiq; à Dan vſq; Berſabea, quæ vix 160. milium in longum ſpacio tenditur. Neq; enim Dauid & Salomon potentiſſimos Reges, exceptis his, quos poſt victoriam in amicitiam receperunt, plus tenuiſſe Scriptura teſtatur. Et hoc dico, vt taceam quinque Palæſthinæ ciuitates, Gazam, Aſcalonem, Geth, Accaron, & Azotum* (quæ ſcilicet ab Iudæa non admodum aberant) *Idumæos quoq; à meridiana plaga vix 75. milibus* (Germanicis paruis miliaribus 18 $\frac{7}{8}$) *ab Hieroſolyma ſeparatos: Arabas & Agarenos, quos nunc Sarracenos vocant, in vicinia vrbis Hieruſalem. Pudet dicere latitudinem terræ promiſſionis, ne Ethnicis occaſionem blaſphemandi dediſſe videamur. A Ioppe vſque ad viculum noſtrum Bethlehem 46. milia ſunt,* (Germanica parua 11. $\frac{3}{4}$) *cui ſuccedit vaſtiſſima ſolitudo plena ferocium barbarorum. Hæc eſt, Iudæe tuarum longitudo & latitudo terrarum: in his gloriaris: ſuper his te, per diuerſas prouincias, ignorantibus iactas. Ad populum Phaleras. Ego te intus & in cute noui.* quia nimirum totam hanc ipſe terram circumierat, vti ad Domnionem & Rogatianum explicat: & in ea etiamnum commorabatur. Et poſtea: *lege tu librum Ioſuæ & Iudicum; & quantis poſſeſſionum anguſtijs ſis coarctatus, intelliges.*

Ecce quemadmodum S. Pater Iudæos arguit, quaſi ſupra verum terræ, quam à Deo acceperint, amplitudinem apud imperitos efferant: & veretur ne cognitis eius anguſtijs, rideant Ethnici, de ipſoq; Deo blaſphemè dicant, *Quid tanto tantus dedit hic promiſſor hiatu?* Sed vult S. Hieronymus cœleſtem, vt dixi potius terram Patriarchis promiſſam, de qua Hebræ 11. verſ. 10. 13. 14 15. 16. Et ſanè veriſſima eſt Patris hæc ſancti ſententia, ſi rectè ſaneq; accipiatur. Nam *primò* quidem ſemper loquitur de ea terra quam acceperunt, req; ipſa renuerunt, ac incoluerunt Iſraelitæ ante Dauidis ac Salomonis tempora, qui latiùs imperarunt. *Secundò*, Non negat terram, vt dixi, terrenam illis promiſſam fuiſſe: ſed negat ita hanc promiſſam, vt in ea ſola ſiſtendum foret, cum ex ea tanquam è figura & imagine aſcendendum eſſet altius ad terram, quæ primariò ſignificabatur, ad terram, inquam cœleſtem, terramq; viuentium. *Non*, ait, *hoc dico in ſugillationem terræ Iudææ, vt hæreticus Sycophanta mentitur; aut quo auferam hiſtoriæ veritatem, quæ fundamentum eſt intelligentiæ ſpiritalis; ſed vt decutiam ſupercilium Iudæorum, qui ſynagogæ anguſtias Eccleſiæ latitudini præferunt. Tertiò*, Cœleſtis hæc terra, eſt partim Eccleſia ipſa Chriſtiana, partim cœleſte domicilium. *Quartò*, Terrena terra erat quidem Iudæis amplior promiſſa: ſed propter peccatorum ſuorum magnitudinem illa tota potiti nunquam ſunt. *Quintò*, Ea, qua, Dauidis & Salomonis tempore potiti ſunt ampliſſima, non ita omninò ipſorum fuit, vt eam incolendo tenerent ipſi, ſed in amicitiam tantummodo recepta & vectigalis fuit: neque eam ex diuino illo promiſſo acceperunt, quia id per ipſorum peccata caſſum & irritum factum iam fuerat. Sed de his diſputatum antea fuit, cap. 1. quæſt. 9. ſatis nunc eſt, D. Hieronymi mentem intelligi, eamq; veritati quoad prima illa tria, prorſus conſentaneam. Ideoq; nullã Ethnicis de Deo, ſiniſtrè aut ſentiendi aut loquendi cauſam eſſe. *Primò*, Quia non per ſe, neque primario terreſtris gleba promiſſa fuit, ſed ſpiritalis & cœleſtis, & illa quidem tanquam huius figura & typus: hæc tanquam res ipſa & veritas, vti ex S. Auguſtino in Pſalmum 34. infrà etiam notabitur. *Secundò*, Quia latior fuit ijs promiſſa terra etiam terrena: ſed ea ſe illi reddiderunt, culpâ ſuâ, indignos. *Tertiò*, Ea ipſa etiam anguſta, quæ Iſraelitis data, nullo modo diuinæ maieſtatis promiſſo indigna erat, quia tot tantiſq;, quot & quantas audiuimus antea, laudibus cumulata erat: & totam illorum nationem complecti, affatimq; ac munificè omnes ſuſtentare ac tueri poſſet, ita vt maximum etiam hoc donum, vereq; Diuinum fuerit. Atque hæc de propoſitæ diuiſionis *materia*. ſequitur de *forma*.

QVÆSTIO V.

In quas diuiſa terra partes?

Diuiſionis terræ *forma* non alia eſt quàm diuiſio ipſa: ſicuti neque actionis vel accidentis alius àlia inuenitur forma quàm actio vel accidens ipſummet, niſi metaphyſicè, nimium illius cum genere differentiam ſpeculari velit quiſpiam. Illud potius, quod ſuperiori materiæ propius eſt; iam conſideremus, quas in partes tributa terra ſit. Fuit autem tributio duplex, prior generalis, in ipſas ſcilicet tribus, quibus hæreditas, è Domini præſcripto, danda quidem erat: ſed hactenus data nondum fuerat. Poſterior ſpecialis, earum, quæ tribui cuilibet datæ fuerant, portionum diſtributio in familias & domos. Per priorem diuiſionem partes factæ ſunt ſeſqui nouem. Quia duæ iam integræ tribus *Ruben* & *Gad* cum dimidiata *Manaſſea* hæreditatem vltra Iordanem acceperant Numer. cap. 32. *Leuitica* verò in hæreditatis partem venire non debebat, Num. 18. verſ. 23. 24. Deut. 10. verſ. 9. & hoc cap. 13. verſ. 14. Supererant igitur, quibus attribuenda eſſet portio, tribus nouem, & reſidua Manaſſæ dimidiata:

diata: Nouem verò partes iſtas putant nonnulli fuiſſe ſpacio protſus æquales. Sed è partium ſingularum aſpectu contrarium ſtatim elucet. Ideoq; cum Abulenſi, Genebrardo, Aria, dicendum; æquales quidem fuiſſe partes, non ſpacio & amplitudine, ſed ſola tantum proportione, quam ſuadebat, diuerſa tribuum multitudo, diuerſa item locorum vbertas. Habita igitur tribus vnius ad tribus alias, quoad capitum multitudinem, ratione, rurſuſq; locorum ad loca, quoad vbertatem facta collatione, ſuæ tribubus omnibus partes aſſignatæ ſunt, inæquales quidem ſpacio, æquales verò analogia & æquitate. Atque hoc eſt, quod N.35.v.8. ſignificatur. *Ipſæ vrbes, quæ dabuntur de poſſeſſionibus filiorum Iſrael, ab his, qui plus habent, plures auferentur, & qui minus, pauciores. Singuli* iuxta menſuram *hæreditatis ſuæ dabunt opida Leuitis.* Et verò idipſum præceperat antea Dominus, eodem libro c.33.v.54. *Dedi,* ait, *vobis terram in poſſeſſionem, quam diuidetis vobis ſorte. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus anguſtiorem.* Ideoq; cum terræ huius partes inter ſe comparaſſet lib. 5. c. 1. Ioſephus. dixit τιμητὰς μᾶλλον ἢ μετρητὰς τοὺς κλήρους εἶναι δεῖν, id eſt, *ſortium* ſeu *portionum æſtimari potius precium, quàm menſuram.* Et poſtea Ἰησοῦς κατὰ μέγεθος ἑκάστης τῶν φυλῶν τὴν μέτρησιν ποιησάμενος, id eſt, *Ioſue ſecundum tribus cuiuſq; magnitudinem, fecit terræ dimenſionem.* Rurſumq; poſt dans Ioſephus cauſam, cur anguſtiſſima eſſet Beniamiticæ tribus portio στενότατος ὁ κλῆρος ὢν διὰ τὴν τῆς γῆς ἀρετὴν, id, ait, factum *propter ipſius ſoli præſtantiam ac fœcunditatem.* Maſius tamen p. 280. iſtam quoad ſpacium inæqualitatem notat in ſeptem tribubus, quæ ſortitione poſteriore ſuam indeptæ partem. quòd multitudinis non eius, quæ tunc erat, ſed futuræ habendum putet rationem. At hoc in prioribus locum etiam habuiſſet, in quibus tamen illam concedit. Et quænam futura eſſet multitudo, ſolus prouidere Deus poterat, quam niſi præmonſtraſſet, aliqua fuiſſet tribubus relicta de iniuria ſuſpicandi occaſio cum exiguo tunc numero maiorem donari portionem conſpexiſſent. Quemadmodum autem hac in re, principio error in tribu Iuda & Simeon interuenerit, idemq; poſtea correctus ſit, dicetur non multò poſt.

QVÆSTIO VI.

Ab hæreditate, omniq; terræ portione cur excluſa tribus Leuitica?

CVm fuerit Patriarchæ Iacobi filius *Leui*, non minus quàm *Iudas, Dan, Gad,* alij: imò verò hiſce nominatis naſcendi prærogatiuâ prior; & inter omnes duodecim, loco genitus tertio; cauſæ quidnam eſſe potuit, cur eadem cum fratribus hæreditate non participarit? An, vt Iacob ipſum; fratres alios dilexit Deus, hunc, vt Eſau, odio habuit? Malach.1. v. 2. & 3. Rom. 9. v. 13. an, ob noxiam, quam in Sichemitarum admiſit cæde, Geneſ. 34. v. 25. exhæredatus? Et prius quidem illud nuſquam legimus: iſtud verò poſterius confirmari videtur poſſe ex Gen. 49. v. 7. *Maledictus furor eorum* (Simeonis & Leui) *quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael.* At iſta ratione debuiſſet, qui culpæ fuit ſocius, & eadem hac diſperſionis in fratres pœna mulctatur, Simeon exhæres fieri, neque cæteris cum fratribus particulonem agere.

Abulenſis Num. 18. q. 20. Leuiticę huius exhæredationis cauſas attulit tres. *Prima* eſt, quia nulla ei partis vllius neceſſitas: è primitijs enim, decimis, ſacrificijs, & oblationibus ad Leuitas omnes, rerum ad vitę ſuſtentationem neceſſariũ plus ſatis ſuppetebat. Narrat c. 37. R. Eliezer quemadmodũ Leui fuerit decimæ filiorũ Iſrael incipiendo à Beniamin. ideoq; oblatus per S. Michaelẽ Deo, vt huic Leuitę in terra ſeruirent, ſicut in cœlo Angeli: tũq; dixiſſe S. Mich. Deo æquum

æquum eſſe, vt ſuos famulos alat Rex: ſicq; oblationes & alia Leuitis dediſſe. *Altera* cauſa, quia eidem tribui nulla portionis eiuſmodi vtilitas. Cùm enim Sacerdotalibus, alijsq; ſacris functionibus occupati, diſtinerentur Leuitæ, agros arare, vites colere, aliaq; id genus opera facere non quiiſſent. Ex inarata verò inculta q; terra fructuum quid? *Tertia*, Quia fuiſſet alijs tribubus grauis & moleſta diuiſio, ſi partem quoque vnam obtinuiſſent Leuitæ. Nam pars quidem iſta eos alijs tribubus omnibus pares feciſſet, prout ſuperiore quæſtione indicatum: Alia verò tam multa, tamque magna ijs à Deo data nimio alijs ditiores ac potentiores conſtituiſſet. Nam XII. tribus dabant ijs è terræ fructibus, pecoribus, & iumentis decimas. Illæ igitur aliæ retinebant ſibi ſingulæ nouem decimas, hæc vna verò Leuitica XII. decimas accipiebat, ſicq; ampliùs quam portionem obtinebant. Tribus igitur decimis partibus alias omnes tribus iſta iam ſuperabat. Accedant primitiæ, accedant hoſtiarum, libaminumque iura, accedant denium vota & oblationes. Quanta hæc inæqualitas? quàm inuidenda, vixq; tribubus alijs ferenda Leuitarum opulentia? Et hæc portionem tertiam vel ſuperabant, vel æquabant. Si enim hæreditatis ex ſortes inuidiam adhuc ſubierunt Num. 16. quantâ conſortes flagraſſent? Ex hiſce rationibus firma parum eſt ſecunda. *Primò*, Quia poſt fixum, erectumque templum, magna onerum ac negociorum parte ſoluti Leuitæ fuerunt: adeò vt nouas veluti occupationes ijs imponere debuerit Dauid Rex & Propheta. 1. Paralip. 23. *Deinde*, Quia eſto, fuerint Leuitæ ſemper occupatiſſimi, ſacras etiam, Dominiq; leges, labore ac ſtudio perdidicerint, aliosque docuerint maximo, ſuos tamen agros & vineas nonne per mancipia & mercenarios colere potuiſſent? Nonne id alijs in tribubus faciebant ditiores, potentiores, nobiliores?

Duæ verò aliæ rationes peridoneæ ſunt, ſiquidem poſita iam & conſtituta duo hæc fuerint. *I.* Deum voluiſſe tam variis ex rebus, tam opimos eſſe Sacerdotii, miniſteriiq; ſui ſacri reditus. *II.* Voluiſſe item Deum in Leuiticam tribum, & quidem ſolam muneris & dignitatis hoc totum conferre. Sed quæri rurſum poteſt, duo iſta cur voluerit Dominus? Et prioris quidem minimè obſcura & impedita videtur ratio. Dei ſiquidem honor & maieſtas apud homines extat maior, ſi eius cultui ac ſacerdotio tantæ, ramq; multæ addicantur & conſecrentur opes. Poſterioris verò cauſa in ſapientiæ diuinæ arcanis eſt, quemadmodum etiam, cur non tribum hanc tantum aliis præferre, ſed in ea etiam cur præ Moyſe Aaronem ſtatum ordinariumq; Pontificem, præ illius poſteris huius poſteros eſſe voluerit Sacerdotes. Hic enim non occurrit aliud, quam quod reapſe videmus, eum ita feciſſe: & quoad ſactam hanc functionem eiusq; dignitatem ac diuitias, dilexiſſe Leui: tribus verò alias odio habuiſſe, id eſt, poſtpoſuiſſe. Totius ergo poſitæ quæſtionis rationem vnicam, in qua tamen & eæ, quæ iam dictæ ſunt, includuntur, affert ipſemet Dominus Num. 18. verſ. 20. dum Aaroni ait: *In terra eorum* (filiorum Iſrael) *nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Iſrael*, id eſt, ego Deus, ſum vobis Leuitis loco partis & hæreditatis, quam ſicuti fratres alii veſtri accipere potuiſſetis in medio filiorum Iſrael, ſeu in communi terræ partitione. Ego verò vobis arua, vineta, olíueta, ſegetes, vuæ, oliuæ, omnia, inquam vobis ero commoda & fructus, quos ſuppeditare terra poſſit. Ego abſq; vomere ac aratro, abſque foſſione ac paſtinatione, abſque labore atque cura vlla veſtra, vobis proferam ac reddam, quæ pinguiſſima gleba vlla, vitis feraciſſima, olea fructuoſiſſima, ingenti ſolitudine, impenſoque ſudore proferre ac reddere poſſet. Ego ager & fructus, qui neque hominum culturâ & manu, neque nubium temporaneis ac ſerotinis imbribus, neque Eurorum aut Zephyrorum auris ac tempeſtatibus, neque Solis, vllorumue cœlorum calore ac influxu egeo. Vobis & ſemper, & certò, & abundè procurabo ac largiar neceſſaria omnia

omnia. bono eſte animo. in me ſpes omnes veſtras figite. A me bona manant omnia. Vobis ne quidquam deſit, cura erit mea: imò etiam vt multo multò plus quàm trib. alijs fratribus, inter quos terrę fiet diſpertitio; ſuperſit ac redundet: fecit autem hoc Dominus, cum, quæ ſibi debebantur, omnia in Leuitarum ius tranſtulit, decimas, primitias, victimas, oblationes; & tot legibus ac præceptis omnia iſta rectè ac fideliter tradi præcepit: tot exhortationibus & monitis piam tribuum aliarum in iſtos beneficentiam excitauit: tot aut præmijs aut pœnis ſuam iſtam voluntatem ſanxit, omnibusq́; certiſſimam reddidit. Et hoc eodem Numer. cap. 18. verſ. 21. notatum his verbis: *filijs autem Leui dedi omnes decimas in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* Et verſu 24. *nihil aliud poſſidebunt; decimarum oblatione contenti: quas in vſus eorum, & neceſſaria comparaui.* Et Deut. 10. verſ. 8. cap. 18. verſ. 2. & huius lib. c. 13. bis. v. 14. & 33. ſic: *Tribui Leui non dedit Ioſue poſſeſſionem: ſed ſacrificia & victima Domini Dei Iſrael, ipſa eſt eius hereditas, ſicut locutus eſt illi.* Et cap. 18. verſu 7. *Non eſt inter vos pars Leuitarum, ſed Sacerdotium Domini eſt eorum hereditas.* vide infrà cap. 21. quæſt. 3.

Ex iſta verò Leui exhæredatione, eiuſdemque vberi adeò & copioſa compenſatione, fluit mira quædam & iucunda diuinæ prouidentiæ conſideratio. Nam *primò* Iacob moriturus ipſi Simeon & Leui, & Sichemitarum cædem, & Ioſephi, vt quidem Chaldæus Paraphraſtes Geneſ. 49. & Rabbini cenſent; occidendi conſilium, imprecatus vel interminatus eſt, diſperſionem inter fratres: vt quos furor & ſcelus coniunxiſſet, eos in promiſſa terra diuelleret, atque diſtraheret habitatio, dum vnam certam terræ portionem fixamq́; ſedem non haberent, ſed pluribus in locis diſiunctis eorum eſſent ſparſim poſteri, prout de tribu Simeon habetur, 1. Paral. 45. de eadem, & Leui hoc in libr. infrà c. 19. & 21. Noluit verò Deus iuſtam boni ſenis ac Patriarchæ imprecationem vel interminationem tollere, aut immutare: ſed pro ſua immenſa benignitate fecit, vt diſperſio iſta quidem eſſet, nullo tamen cum incommodo. quin verò, quoad Leuiticam tribum, non paruo cum commodo & honore. *Secundò*, Vt charitate Leuiticam tribum perſequerentur aliæ; & alias ipſa, ſimulq́; coniunctis operis in Dei cultum & honorem propriamq́; animarum ſalutem incumberent omnes, fecit idem Dominus, vt in ſpiritualibus & ſacris penderent à Leuitis alij: in corporalibus, humaniſq́; vitæ agendæ ſubſidijs ipſi ab alijs Leuitæ; quaſi diceret Dominus: vultis, ô Iſraelitæ alij, me Deum veſtrum, prout debetis, venerari, mihi ſacrificare, me propitium habere? Leuitis meis, quæ ad victum & veſtitum requiruntur, quæ à me vobis dantur, quæ mihi à vobis debentur; date omnia, date affatim. Vultis, ô Leuitæ, veſtram ab Iſraelitis aliis alimoniam, pingues hoſtias, dapſiles decimas, vberes primitias, frequẽtes oblationes, donaq́; perampla & opulenta accipere? ſacris operamini meis nauiter, populum meũ meas leges & præcepta ſedulo docere: ipſos vobis veſtra religione, doctrina, ſedulitate ac exemplo deuincire: ipſorum liberalitatem ac munificentiam, impietate, inertia, ocio, laſciuia, ne retundite. A vobis illi, ab illis vos apti & nexi eſtis. Eorum mens vobis, veſtrum iis corpus à me commendatum. *Tertiò*, Quod in terræ partitione deceſſit Leuitis, id aliis acceſſit tribubus, vt hæ illorum quaſi beneficio locupletiores, in eoſdem ipſos eſſent beneficentiores. *Quartò* demum, forma quædam agendi; ſeſeque mutuo complectendi & adiuuandi, tam populo quàm clero Chriſtiano deſcripta eſt, quam libro 13. de adoratione in ſpiritu & veritate perſequitur Sanct. Cyrillus Alexandrinus & S. Hieronymus Epiſtola ad Nepotianum de vita Clericorum, viderique aliquid in Bellarmino poteſt libro 1. de Clericis capite 25. & 26. Paulus item Burgenſis de ſeipſo, filijſque ſuis Leuitis in Epiſtola ad filium Alphonſum antè additiones ad Lyranum, D. Ambroſius de fuga ſæculi cap. 2. *Cui Deus portio eſt, nihil de-*

nihil debet curare niſi Deum, ne alterius impediatur neceſſitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atq; huic noſtro officio decerpitur.

QVÆSTIO VII.

Quando capienda interpretationis ius ipſi Leui ademptum?

TRiplex à triplicibus refertur tempus. *Primum*; quando dixit Iacob Geneſ. 48. verſ. 5. *Duo filij tui* (ô Ioſeph) *qui nati ſunt tibi in terra Aegypti antequam huc venirem ad te, mei erunt. Ephraim & Manaſſes, ſicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi. Alterum*, quando ſequenti cap. 49. idem Iacob dixit: *Maledictus furor eorum* (Simeonis & Leui) *quia pertinax: & indignatio eorum quia dura: diuidam eos in Iacob & diſpergam eos in Iſrael.* Ita cenſet Maſius in hoc 13. cap. & libr. 1. de Clericis cap. 26. Bellarminus. *Iacob*, ait, *exhæredauit filium ſuum Leui propter peccatum ipſius, vt patet Geneſ. 49. Diuidam.* &c. *Tertium* tempus, quando dixit Dominus Num. 18. v. 20. *In terra eorum* (filiorum Iſrael) *nihil poſſidebis* (ô Aaron) *nec habebis partem inter eos.* Et hæc Abulenſis in illud caput 18. quæſt. 20. & hic cap. 14. quæſt. 4. ſententia eſt, cui ſubſcribendum. Cùm enim *Primò* per adoptionem, in filiorum priorum & legitimorum numerum noui aſciſcuntur filij, non adimitur prioribus ac legitimis ſua hæreditas, vti ex adoptionum patet legibus: licet propter filiorum multiplicationem imminuatur aliquantulum cuiusq; portio. *Secundò*, Eſto autem, adimatur prioribus liberis hæreditas per poſteriorum adoptionem: an prioribus omnibus? an tantummodo aliquibus? Si omnibus, nulla terræ portio, ſicuti nec Leuiticæ; tribus aliis aſcribenda fuiſſet. Si aliquibus; an tot, quot noui aſcribantur filij? Duæ igitur ab hæreditate repellendæ fuiſſent tribus. At ſola repulſa eſt Leuitica. *Tertiò*, Siue duæ, ſiue vna tantùm repellenda eſſet, cur Leuitica potius quam aliarum aliqua? *Quartò*, Superiore quæſtione iam dixi, propter peccatum, illatamq; Sichemitis iniuriam, non priuatum hæreditate Leui, quia eadem Iacobi verba Geneſ. 49. in Simeonem etiam feruntur: & ſuâ tamen is portione priuatus non fuit. Quomodo igitur priuatus fuiſſet Leui? Pœna pari par culpa plectitur: & eadem ſententiæ in vtroſq; pronunciatæ vis in Simeonem quæ in Leui fuit.

QVÆSTIO VIII.

An in Leuitarum locum ſucceſſerint Ephraim & Manaſſe?

ASſerit hoc diſertè capite ſequenti 14. verſ. 4. textus: *Leuitæ nihil*, inquit, *terræ acceperunt inter fratres ſuos.* Sed in eorum ſucceſſerunt locum filij Ioſeph in duas diuiſi tribus Manaſſe & Ephraim. Sed quomodo ſucceſſerunt? Nam vel in eorum ius, vel in ipſam eorum terram ſucceſſerunt. Non in ius, quia hi Ioſeph filij terræ cum omnibus Iacobi filiis occupandæ & diuidendæ ius acceperunt, quando ab hoc adoptati ſunt Geneſ. 48. verſ. 5. *Duo*, ait, *filij tui* (ô Ioſeph) *mei erunt. Ephraim & Manaſſes, ſicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi:* Cum autem duobus iſtis, qui inter Iacob filios primi erant, pares fiant Ephraim & Manaſſe, multo magis fratribus aliis. Et ſuum tunc ius retinuit Leui vſque dum diceret Dominus Num. 18. verſ. 20. in terræ partitione nullam Leuitis eſſe debere particulam, prout ſuperiore dictum quæſtione. Non in terram etiam ſucceſſerunt, quia eam prius habuiſſe debuiſſent Leuitæ. At verò nunquam habuerunt. Sciendum igitur primo in Hebræo & Græco textu non haberi

haberi hoc *ſucceſſionis* verbum: ſed in illo ſic eſt. *Et Leuitis non dedit hæreditatem inter ipſos.* quia fuerunt duo filij Ioſeph, duæ tribus Manaſſes & Ephraim: in Græco ſic τοῖς λευίταις οὐκ ἔδωκε κλῆρον ἐν αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν οἱ υἱοὶ Ἰωσὴφ δύο φυλαὶ Μανασσῆ καὶ Ἐφραίμ. *Secundò, Succeſſiſſe* tamen diei Manaſſe & Ephraim ipſi Leui, non quo ad ius aut portionem, ſed quo ad numerum duodecim tribuum, duodecimque terræ portionum. Et hoc, aliudque nihil noſter voluit Interpres. Cùm enim oſtendere textus vellet, terram totam in duodecim diuiſam partes, prout XII. fuerant Iacob filij; dicit nunc à Ioſue faciendam in partes nouem & dimidiam diuiſionem. Quia ſeſquiduæ ſuas iam partes vltra Iordanem tribus acceperant. E reſiduis verò tribubus, Leuiticæ partem nullam daudam. Qua ex re cum videretur ſtatim inferri, octo tantùm tribus & dimidiam, quibus diſtributio fieri debeat; ſupereſſe, reſpondet textus fuiſſe 9. & ½ quia hunc ad numerum explendum ſucceſſerunt duo filij Ioſeph: ita ſcilicet: vt eorum alter patris locum ac numerum tueretur, alter verò ipſius Leui.

QVÆSTIO IX.

An in XII. *portiones diuidi terram oportuerit & Cur?*

NOn id neceſſarium fuiſſe ait ſequenti cap. 14. q. 4. Abulenſis. Et vero non fuit, ſi XII Iacob filij non fuiſſent, aut ſi eorum iuſtam ob cauſam exhæredati aliqui fuiſſent, & adoptati nulli, aut ſi deniq; duobus plures adoptati fuiſſent. ſed filij cum fuerint ipſius Iacob XII & vnus tantum Leui exhæredatus, duoq; adoptati, neceſſarium fuit in XII portiones terram diuidi. Quod ſi quæratur, ipſi Iacob XII filios eſſe cur voluerit Dominus, mihi equidem, præter myſticam, cauſa perſpecta nulla, vt per XII illos Iſraelitici populi Patriarchas ſignificarentur, XII. Eccleſiæ Chriſtianæ Patres ac Magiſtri primi: XII nimitum Apoſtoli. Et duodenariæ ſectionis *altera* hinc *ratio* ducitur: vt præmonſtraretur videlicet orbis terram in XII veluti partes à XII Apoſtolis peragrandas & verâ Dei cognitione imbuendas ac illuſtrandas, diuiſio. Explicans enim B. Cyrillus illud quod Iſaiæ cap. 61. apud 70. legitur, *Secundò poſſidebunt terram*; *Olim*, ait, *Ieſus Naue regiones gentium Amorrhæorum, & Idumæorum diuiſit Iſraelitis. Poſtquam autem venit* CHRISTVS, *cuius ille fuit typus, non ſolum Iudaam, ſed cunctam terram ſuis miniſtris diuiſit. quæ fuit ſecunda poſt illam diuiſio. Diſtribuerunt enim ſibi regiones & ciuitates ſuffragio diuino, illi ipſi diuini Myſtagogi*, id eſt, myſteriorum diſpenſatores ac Doctores. *Tertiam*, porrò partitionis eiuſdem duodenariæ *rationem* afferunt aliqui, ex gentium, quæ, antequam ex Ægypto egrederentur Iſraelitæ, terram iſtam occupabant, numero. Has enim fuiſſe XII, colligunt ex Gen. 10. v. 15. 16. 17. vbi duodecim in terra iſta populorum auctores indicantur, ſi & cum vndecim filijs ipſe Chanaan illorum pater numeretur, & Vltraiordanina ſimul regio accenſeatur?

1 *Sidon*	7 *Aracaus* Harki.
2 *Hethaus.* Cheth.	8 *Sinaus.* Sini
3 *Iebuſaus.* Iebuſi	9 *Aradius.* Aruadi
4 *Amorrhaus* Emorrhi	10 *Samaraus.* Themari
5 *Gergeſaus* Girgaſchi	11 *Hamathaus.* Chamathi
6 *Hauaus.* Chiui.	12 Ipſe iſtorum pater *Chanaan.*

Confirmatur autem iſta ratio ex Deut. 32. verſ. 8. *Quando diuidebat Altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum, iuxta numerum filiorum Iſrael.* Legunt quidem 70. κατ' ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ. *iuxta numerum Angelorum Dei*, & cum his ferè Græci Patres, Dionyſius Areopagita cœleſtis Hierarch. cap. 9. Origenes lib. 4. & 5. contra Celſum homil. 11. & 28. in Num. r.

S. Epiphanius hær. 51. S. Chryſoſtomus homil. 3. Coloſſ. S. Iuſtinus cum Tryphone, Auctor operis imperf. in Matth. Euthymius, Pantaleo de Sancto Michaele; alij & Latini etiam nonnulli, vt Sanct. Hieronymus libro 2. in Michæam. & in Epheſ. 1. S. Gregorius hom. 34. Ruffinus in Symboli expoſitione, Nouatianus libr. de Trinitate, qui Tertulliano mendosè adſcriptus. Sed cum textu noſtro conſonat Hebræus; Chaldæus, & Græcus Aquilæ ac Symmachi: eiusq; meminerunt Origenes citata hom. 28. in Num. & Iuſtinus citato loco. Et verò multò clarior ac expeditior ſententia eſt: & poteſt cum 70. congruere, ſi ab ijs *Angelos Dei* vocatos dicamus filios Iſraelis. Et quidni dicere liceat, cùm pios ſanctoſq; viros, *Dei filios* appellatos Gen. 6. ipſoſq; Angelos *Dei* etiam *filios* Iob 2. 4. 38. Pſ. 88. videamus? Et ſi de veris proprieq; dictis Angelicis mentibus verba hæc accipiamus, expoſitiones nimium multæ ac diſcrepantes exiſtant? Alii enim *de bonis* tantum *Angelis*, alii de *malis*, vt autor imperfecti operis; accipiunt. Et qui *de bonis*, alii *vniuerſos* vt gloſſa ordinaria ex Diu. Gregorio; alii *aliquos* tantum ſumunt, regionum ſcilicet ac gentium præſides, vt Areopagita, Euthymius. Ineſt igitur huic rationi tertiæ probabilitatis aliquid, quod in huiuſmodi re ſatis exiſtimandum. Repugnantem alioquin aduerſarium vincere haud poteſt. *Primò*, Quia, vt dixi; varia eſt lectio & intellectio de Angelis & filiis Iſrael. *Secundò*, Quia non deſunt etiam, qui de gentium diuiſione illis agi cenſeant, quoad linguas & idiomata. *Tertiò*, Qui de terrarum diuiſione ac Iſraelis filiis intelligunt, iſtud, *iuxta numerum filiorum Iſrael*, varie rurſum exponunt. Nam alii ſimpliciter terræ magnitudinis, hominumq; multitudinis, quæ Iſraelitarum numero capiendo & locupletando ſufficeret, proportionem conſiderant, vt tot & tantæ gentes in terra illa fuerint; quot & quātæ Iſraelitis poſtea recipiendis & benigniſſimè habendis ſatis forent, ſiue illæ eſſent duæ, ſiue tres, ſiue quatuor, aut alio quocunq; numero, prout de ſeptem populis, Exod. 3. Deut. 7. v. 1. interpretatur Abenezra: de decem Gen. 15. alii pariter poſſunt explicare. *Quartò*, Qui gentes XII. Gen. 10, vt eæ Iſraelis filiis reſpondeant, colligunt, parum aptè videntur cum filiis ſuis patrem coniungere: Sic enim & cum liberis ſuis connumerare Iacob oporteret: tumq; non XII, ſed XIII gentes numerum filiorum Iſrael conficere deberent. *Quintò*, Deniq;, non tam videretur terræ huius as in 12. diuiſus vncias, quia XII. gentes illæ fuiſſent, quod quia XII Iſraelis filii fuiſſent, ob quorum numerum definitus ille XII gentium numerus in terra iſta collocatus, olim fuiſſet. ſicq; ad primam rationem reuolueretur hæc tertia: Seiungi tamen poteſt, quia diuiſa ſic terra iſta dici poteſt, vt quod iam olim, cum orbem terrarum gentibus diſpertiretur Dominus, ſtatutum ab eo, & quaſi adumbratum fuerat, reipſa nunc exploretur, palamq; fieret. ſed hæc ſatis: Ad efficientem eo cauſam.

QVÆSTIO X.

Terra promiſſæ diuiſores qui?

Diuiſionis cauſa efficiens duplex fuit, imperans & exequens. *Imperans* fuit partim Deus, partim Moyſes. *Deus* quidem Num. 34. v. 1. & 16. hoc cap. 13. v. 1. 2. & 7. c 14. v. 2. *Moyſes* verò Num. 32. v. 28. Deuteron. 31. verſ. 7. *Exequendo* verò poſſet eatenus etiam Deus ipſe conſtitui, quatenus non generali influxu ad actionem hanc totam concurrit, (ſic enim omnibus in rebus exequitur omnia) ſed quatenus ſpeciali modo ac ratione ſortes, de quibus poſtea; direxit accommodèque verſauit. Sed eas quæ infrà ipſum ſunt, hoc potius nomine afficio, haſque aio fuiſſe duplices. *Vna*, & quidem *principalis* fuit, *Eleazar* Pontifex & *Ioſue* infrà capit. 14. verſu 1. capit. 21. verſu 1. Numer. 34. verſu 17. vbi & ille ante iſtum, velut ſacer Princeps & diuiſor, perpetuò ponitur licet

licet interdum ſolus etiam nominetur Ioſue, vt iſto cap.13. v.7. & 14. cap. 18. verſ. 6. 8. & 10.

Altera veluti *ſecundaria* duplex eſt; ipſi videlicet *Phylarchi*, ſeu tribuum Principes, & *eorum adiutores:* de illis infrà cap.14. v. 1. *filijs Iſrael terram dederunt Eleazar Sacerdos & Ioſue filius Nun; & Principes familiarum per tribus Iſrael, ſorte omnia diuidentes.* & vocantur *Principes filiorum per tribus Iſrael*, qui in 70. ἄρχοντες πατριῶν φυλῶν τῶν υἱῶν Ισραήλ: in Hebræo, *capita patrum ipſarum tribuum filiorum Iſrael.* Rurſum c.21.verſ.1. vbi ἀρχίφυλοι appellantur. Sed apertiùs, etiam nominatim recenſentur Num. 34. verſ. 17. *Hæc ſunt nomina virorum, qui terram vobis diuident.*

Eleazar Sacerdos, & Iosve filius Nun.

Et ſinguli principes de tribubus ſingulis, quorum iſta ſunt vocabula.

1 De tribu Iuda, *Caleb.* filius Iephone.
2 De tribu Simeon, *Samuel* f. Ammiud.
3 De tribu Beniamin, *Elidad* f. chaſelon.
4 De tribu filiorum Dan, *Bocci.* f. Iogli
5 Filiorum Ioſeph de tribu Manaſſæ, *Haniel* f. Ephod.
6 De tribu Ephraim, *Camuel* f. Sephtan
7 De tribu Zabulon, *Eliſaphan* f. Pharnach
8 De tribu Iſachar, Dux *Phaltiel.* f. Ozan
9 De tribu Aſer, *Ahiud.* f. Salomi
10 De tribu Nephthali, *Phedael.* Ammiud.

Hi ſunt, quibus præceperat Dominus, vt diuiderent filijs Iſrael terram Chanaan. Neq; his in verbis notandum aliud, quam ex ijs tantùm tribubus, diuiſores iam nominatos, quibus diuidenda cis Iordanem terra: & in Hebræo, Græcoq; textu tribui Dan, & alijs deinceps omnibus apponi *Principis* aut *Ducis* titulum, quem, quia, è v.18. facilè intelligere eſt; omiſit Latinus, præterquam in Iſſachar.

Horum verò omnium *adiutores* fuerunt illi, qui vel cum ipſis, vel abſq; ipſis miſſi ſunt ad terram contemplandā & dimetiendam. Dixi *vel cum ipſis, vel abſq; ipſis*, quia ex Abulenſi infrà c.18.q.3. dubitari poteſt an non ipſi, vel eorum aliqui dimenſores fuerint. Non fuiſſe tamen reor ego. *Primò*, Quia id Scriptura, cum magni res eſſet momenti, non reticuiſſet. *Secundò*, Quia narrat Ioſephus lib.5. c.1. Iſraelitas à Ioſue monitos, vt è ſingulis tribubus, virum vnum aliquem virtute præſtantem deligerent, qui hoc ad munus mitteretur. At Phylarchos deligere opus non fuiſſet, cùm eos antea deſtinaſſet ac nominaſſet Dominus, prout paulò ante referebat Numerorum caput 34. *Tertiò*, Poſt dimenſionem iſtā, alia poſtmodum deſcribitur infrà c.18. & tum è tribu qualibet menſores terni lecti ſunt v.4. & ſeqq. Miſſi ergò, antequam primò & generaliter diſtribueretur prouincia; ſunt ad terræ totius cognitionem ac dimenſionem, non tribuū principes & capita, ſed alij, quos tribubus ipſis, prudenter ac opportune viſum deligere. Quorum etiamſi taceantur nomina, virtus tamen à Ioſepho innuitur, & verè ex re ipſa intelligitur. Cùm enim requireret officium hoc magnam ſapientiam, induſtriam, integritatem, & ſanctimoniam, vt benè, accuratè, fideliter, abſq; omni dolo ac fraude, tanta res tranſigeretur, tranſigiq; perſuaderetur omnibus, cumq;, ex animi ſententia, optatus acciderit effectus, quos alios, niſi ſapientiſſimos, maximè induſtrios, integerrimos, & ſanctiſſimos, quorum magna eſſet apud omnes auctoritas, miſſos putemus?

Numero autem hi *quot* fuerint, opinio triplex eſt. *Prima* Ioſephi loco citato, *decem* fuiſſe indicantis. Cùm enim è decem tantummodo tribubus Principes rei huic præpoſiti antea fuerint, Numer. 34. & è ſingulis tribubus vnum iam

dimenſorem lectum dicat Ioſephus. Denarius exiſtit dimenſorum numerus *Viri*, ait, *miſſi erāt decem. Secunda*, Fuiſſe *triginta*, è decem ſcilicet ijſdem tribubus ternos, videtur enim vero ſimile, in poſteriore dimenſione, quæ minor & iterara; non plures fuiſſe cognirores ac decempedarores, quàm in priore: Ar in poſteriore fuerunt ij è ſeptem vel decem tribubus terni, id eſt, ſummatim xxi vel xxx, vt vult infrà c.18. Maſius. *Tertia*, Fuiſſe *triginta ſex*, ob eandem omninò rationem, quòd non videatur dimenſorum in poſteriore dimenſione maior ponendus, quam in priore numerus. At in poſteriore fuerunt xxxvi vt ait infrà eodem cap.18. quæſtion. 3. Abulenſis. Sed in prima libentiùs acquieſco ſententia. A Ioſepho ſiquidem, abſque cauſa, illibens vnquam diuerterim, quem à Maſio ſcio equidem ita loco indicato accuſari: *Admiranda eſt Ioſephi ἀνιστορησία, in ijs rebus, quæ ſunt ſacris litteris planiſſimè prodita. Scribit enim ille, decem modo viros eſſe miſſos deſcriptum terram. Atqui clarius luce eſt, quod dicitur ſacris verbis, ternos è quaq; tribu eſſe miſſos.* Verumenimuerò iſte ternotum è tribu qualibet numerus ad poſteriorem ſpectar diuiſionem infra cap. 18. Tradit verò Ioſephus eorum numerum, qui ad priorem ſpectarenr. Confundit enim ille ac permiſcet dimenſionem, diuiſionemque vrramque. In quo, quia textui planè contrauenit, excuſari non poteſt. Inrerim tamen ex vna hoc, ex altera vero atripir aliud, quæ vni tanrùm diuiſioni rributa, falſum præ ſe ferunt: diuerſis, verum ſicque in iſto miſſorum metarorum numero. His verò ablegatis deſcriptoribus narrar eodem loco Ioſephus adiunctos à Ioſue quoſdam. τῆς γεωμετρίας ἐπιστήμονας, ὥς τ' ἀληθὲς οὐκ ἤμελλε λήσεσθαι διὰ τὴν τέχνην. Quod in Ezechielis cap. 43. approbans Diu. Hieronymus, *Non parui*, ait, *operis eſt, quod oculis carnis vel mente conſpexeris, audientibus demonſtrare, vt & ipſi tecum vidiſſe videantur. Quamobrem ſcribit & Ioſephus, eos qui ad ſcribendam terram, miſſi ſunt ab* IESV *filio Naue, fuiſſe* Γεωμέτρας *& artem, quæ nunc Philoſophorum propria eſt, habuiſſe Geometriæ.* Atq; hoc eodem modo cum Romani, quacunque id in orientem & occidentem, Auſtrum & Aquilonem porrigebatur, imperij totius deſcriptionem, molitus eſt Auguſtus, viros & oprimos & Geometriæ conſultiſſimos adhibuit, prout Æthicus & SVIDAS referunt, ex ijſque in Annalium apparatu extremo Reuerendiſſimus BARONIVS. Fuiſſe verò eius artis in Iſraelitarum populo periros non paucos, ex eo poſſe videtur colligi, quòd ex Ægypto venirenr, vbi, ob anniuerſariam Nili fluminis inundarionem, agrorumq; oblimationem Geometria nata & alta eſt. quemadmodum lib. 17. à Strabone ſcriptum. De cauſa vltima, quæ finis eſt, dicendum iam eſſet. At vno ea verbo dicitur, *Concordia.* Si quid quis velit amplius, id q.17. poſt circumſtantias, futurum videtur oportunius. Ad haſce igitur accingor.

QVÆSTIO XI.
Terræ diuiſio vbi facta?

D*Vplex*, vt ſuperiore iam tetigi quæſtione, facta fuit promiſſæ terræ in tribus *partitio*. Et *prior* quidem *in Galgalis*, de quibus cap. 4. & 5. dictum, accidir, vti è cap. 14. verſ. 6. perſpicuum. Cum enim illa vt fieret, vel facienda iamiam eſſet, *acceſſerunt*, ait textus, *filij Iuda ad Ioſue in Galgala, locutusq; eſt ad eum Caleb filius Iephone. Poſterioris* verò locus fuir *Silo* infrà cap. 18. verſu 1. & ſequentibus, quia nimirum vtrobiq; fuit illis temporibus, Domini tabernaculum: in priore equidem loco, prius, in poſteriore, poſterius. Decebat verò in loco ſacro; anre ipſam veluti Dei ſuper Cherubin ſedentis faciem, partes tribubus omnibus attribui; partim vt pacatè, inregrè, ac ſanctè partitio tota fieret: partim vr ſingulæ ſuam ſibi à Domino partem, porrecta quaſi manu dari exiſtimarent. Habet enim ad religione, Deiq; memoriâ cōmouendos animos,

vim non

vim non paruam locus. Ideoq; & poſtea c.19.v.51. cum tribuum omnium ſortibus omnibus finis imponitur, tam accurata ſacerrimi loci huius, ſanctiſſimorumq; diuiſorum, repetitio adhibetur, vt quod factum erat, id verò in omnē poſteritatem, ratum fixumq; eſſet: neq; vllus poſitos tribui cuilibet fines commouere aut diſturbare, vnquam auderet. Eſt autem *Silo* & mons, & vrbs in eo ſita, diſtans ab Hieruſalem trium forte horarum itinere, ſeptentrionem verſus: cuius accuratior deſcriptio eſt Iud.21.v.19. ſecundum noſtram verſionem, & ferè Græcam 70. *Ecce ſolennitas Domini in Silo, quæ ſita eſt ad Septentrionem vrbis Bethel, ad orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam & ad meridiem opidi Lebona.* Dixi *ferè quoad Græcam verſionem*, quia cùm in ea non ſint duæ illæ voces, *ſita* & *vrbis*, poſſet illa quodammodo in eum trahi ſenſum, quem ex Hebręo volunt aliqui, vt non Siluntis ſitus, ſed ad Siluntē locus, vbi feſtum, cuius ibi mentio ageretur, deſcriptus ſit hoc modo: *Ecce feſtum Domini eſt Silunte, de anno in annum, quod celebratur ab Aquilonari parte Domini Dei* (quæ ibid. eſt) *verſus ortum Solis ad tritam illam viam, quæ à domo Dei aſcendit in Sichem, & à meridie Lebona.* Eſt verò in hodiernis Hebraicis Biblijs *Silo* Gen.49.v.10. Pro his enim verbis, *donec veniat, qui mittendus eſt*, legitur, *donec veniat Silo:* putatq; R. Ioſeph eſſe d. loci nomen & Hebræum *veniendi* verbum accipit, prout aliquando Soli tribuitur, vt ſententia ſit, *donec occumbat Silo*, id eſt, *donec ipſius Silo finis veniat: & tum veniet Dauid Rex*. Sed multas ob cauſas perinepta expoſitio eſt, de quibus illo in loco: ſed vna hæc huc ſpectat, quod illic ſcribatur cum *iod ſchiloh*, hic verò abſq; illo cum ſolo *chirek*. Quod, & alibi, dum pro loco vox ea ponitur; obſeruatum. Quia verò *pacis* nomine quietem, abundantiam, fauſtitatemq; omnem Hebræi ſignificāt, vanus haud fuerit coniector, qui à verbo *ſchalah*, quod eſt *pacificum eſſe*, hoc ipſum Siluntis nomen arceſſierit. Nam & inde eſt *ſchaluah*, id eſt, *pax* Pſal.121. verſ.7. Prouerb.1. verſ.32. & cap.17. verſ.1. Ierem.22. verſ.21. Ezechiel.16.49. Daniel.11. verſ.21. & 23. alibi, fortaſſis etiam Latinorum *ſalue* ac *ſalus*, quam apud S. Auguſtinum expoſitionem Epiſt. ad Rom. ducebat P. Valerius Epiſcopus à Punico Hebræoq; *Salos*, quod *tria* ſignificat, quaſi occultè inſinuatum eſſet, *à* SS. TRINITATE *veram exſpectandam ſalutem.* Demum verò huic loco tribuit ipſe Ioſephus lib.5.cap.1. *τὸ κάλλος*, id eſt, pulchritudinem & amœnitatem: ipſe verò etiam ſitus montoſus & arduus robur, & contra belli omnis iniurias, quietem ac munimentum. Hodie porro vocatur *mons Samuelis*, & à Brocardo noſtroq; Breitenbachio. *Rama*.

QVÆSTIO XII.

Quonam modo facta diuiſio?

PRimò quidem miſſi à Ioſue metatores, qui terram dimetirentur & deſcriberent, vt iam ſuprà dixi. In modo autem quo iſti ſuum munus obierunt, notanda duo. *Vnum* eſt, funiculos ad menſuram adhibuiſſe, hinc enim cuiuslibet pœnè rei ſolidæ, pars & partitio ſolet in ſcripturis vocari *funiculus*, vt infrà cap.17. verſ.5. & 14. cap.19. v.4. & 29. 2. Reg.8. v.2. 4. Reg.21. v.13. 1. Paral.16. v.17. Amos 7. v.17. vnde Pſal.77. v.55. De hac ipſa terræ diuiſione clariſſima Dauidis vox. *Eiecit* (Dominus) *à facie eorum gentes, & ſorte diuiſit ijs terram in funiculo diſtributionis.* Huiuſmodi enim agros & terras dimetiendi ratio in Ægypto & Oriente vſitata tunc erat, prout diſertim oſtendit cap.7. verſ.1. Zacharias. *Ecce vir, & in manu eius funiculus menſorum. Et dixi. Quo tu vadis? Et dixit ad me. Vt metiar Ieruſalem, & videam quanta ſit latitudo eius, & quanta longitudo eius.* Ezech. 40. v.3. ædificandam Hieruſalem dimenſurus Angelus *funiculum*, ſeu *filum lineum* in manu geſtat, quod à 70. *σπαρτίον οἰκοδόμων* vertitur, id eſt, *funiculus architectorum*, ſeu vt in S. Hieronymo illic eſt, *cæmentariorum*. Sed qui tam longi, tāq;

porrecti funes, vt tantis terræ ſpatijs, tot montibus, & vallibus, tot vrbibus & vicis, tot locorum flexibus, obliquationibus, & ambagibus ſufficerent? Reor equidem non materiatos iſtiuſmodi funiculos neque *per nulla*, vt Genebrardo videtur Chronol. pagin. 36. neque *per loca omnia* ductos; ſed *per minora* quædam: è quibus, per Geometriæ Opticæque diſciplinam, ratiocinatio de alijs omnibus fieret, quæ ratiocinatio quidam veluti mentis Geometricus funiculus eſt. Et verò per vnum dimenſionis inſtrumentum ſignificantur. Synechdochi*κῶς* etiam alia, cuiuſmodi ſunt quadrata Geometrica, baculi metrici, & ſimilia quæcunque. *Alterum* eſt, quomodo per Chananæorum regionem, bello iam indicto, inchoato, geſto, neq; dum finito aut compoſito, peruadere potuerunt Iudæi metatores, omniaq; tam accuratè timari, ac ſuis quibuſcunq; funiculis metiri? Potuerunt exploratores à Moyſe miſſi Numer. 14. quod agebant diſſimulare, perſonam alienam induere, in montibus & ſpeluncis latitare. At iſtorum opus, non niſi luce, palam, ſpectantibus omnibus, fieri vix potuit. Quomodo igitur non millies mactati, non capti, nō ſaltem impediti: Credendum videtur, eos quidem quàm latētiſſimè conatos è locis editioribus, cùm licuit ſpeculando, alia pedibus obeundo & paſſus dinumerando, Geometricam deinde ſubtilitatem omnem adiungendo, exequi quod à Ioſue imperatum fuerat: maximè tamen latentem quandam diuinam vim concurriſſe, qua & Chananæorum animi cladibus ac prodiis valde iam fracti obſtupeſcerent penitus: neque de his aut perimendis aut capiendis & impediendis quidquam tentarent: è contrario autem præſiderent, & mittentium & miſſorum Iſraelitarum animi: auderent in Chananæorum ſeſe penetralia inferre: illos, etiamſi forte conſpicerentur, notarentur, ac in opere ſuo menſorio deprehenderentur; non formidare, felicemq; demum totius impoſiti muneris executionem ſperare, ac moliri. Neque ſpes ac molitio inanis fuit. Rem confecerunt: & ad ſuos feliciter ſalui ac incolumes reuerſi ſunt.

Secundò Poſt dimenſorum reditum, miſſis ſortib. facta fuit partitio. c. 14. v. 2. c. 15. v. 1. c. 16. v. 1. c. 17. v. 1. & alibi. Ita enim præceperat Domin⁹ N. 34. v. 13. ideoq; & ipſe, vt ſuprà è Pſ. 77. dicebā, ſorte terram filijs Iſrael diuiſiſſe dicitur. De *ſortium* quidem *vſu* ac bonitate aut malitia dictum largiter ſuprà c. 7. à quæſt. 17. ad 22. Nunc tantummodo dicendum, quemadmodum ſortitio iſta facta ſit.

Quatuor igitur *modis*, modus hic exponitur. *Primo* à Thalmudicis in *Baba batra*. c. 8. dicitur fuiſſe vrnas duas, è quarum vna extraherentur tribuum ſingularum ſingula nomina, ex altera verò ſingularum terræ portionum chartulę. ita vt cuilibet extractæ tribui ſua ſtatim extracta attribueretur ditio: Et ne quid in extrahendo ſuſpicionis eſſet, quin ſumma potius fides, atq; auctoritas, Eleazari Pontificis manu extracta inquiunt illi omnia. *Secundo* à Ioſepho libr. 5. c. 1. vna ſolummodo vrna traditur, è qua ita ordine tribuum ducerentur nomina, vt ijs, quæ primò exijſſent, liceret primò ſtatim, quam è deſcriptis terræ portionibus vellent eligere. *Tertio* vna etiam tantummodo vrna ab alijs recipitur, ſed ita vt ex ea non tribuum, ſed diuidendarum terrarum inſcriptiones ac ſigna educantur: harum verò eductarum attributio ſingulis fiat tribubus ex diuino monitu & indicatu. Sed hunc ſpectatum & cognitum fuiſſe putat in cap. 15. Maſius in duplici, quæ Iacob filijs naſcendo obtigit prærogatiua. Vna eſt è libera matre natum eſſe, vel ancilla: ita vt qui è libera; ſortem prius omnes acciperent, quàm qui ex ancillis. Altera, prius ex hac vel illa natum eſſe. ita vt qui è libera primus eſſet, primam ex vrna ductam portionem acciperet. qui ſecundus, ſecundam, & ita deinceps. poſt hos verò, qui ex ancilla primus primam, quæ, poſt liberorum portiones, ex vrna egrederetur, caperet: ſecundus ſecundam, ſicq; alij ordine. Admonet tamen idem Maſius obſeruandum, quod ab eo ad c. 14. dictum iam erat: primogeniti

Ruben

Ruben ortus ac ætatis prærogatiuam & legitimum ius fuiſſe, partim ad Iudam quoad principatum ac dominatum, partim ad Ioſephum quoad duplicatam hæreditatis portionem, translatum. Quod verumne ſit, haud iam diſquiro (addubitat certè ſequenti cap. 14. quæſt. 4. Abulenſis) ſed mihi, quem in ſortitione ſeruatum auctor ille ritum cenſuerit, explanaſſe ſatis eſt. *Quarto* demum, Vrnam vnicam, diuidundæq; terræ ex illa eductionem & diuinum, ad tribum, quæ cui pars obtigiſſet, cognoſcendum iudicium amplectitur etiam Arias: ſed hoc per Pontificis Vrim & Thummim, de quibus libro priore c. 9. q. 13. & ſecutis multa; factum exiſtimat.

Hi ſortitionis in diuidunda terra illa modi quatuor, è quibus quis veriſſimus, ad ſortem pœnè pertineat, Vna ſanè in omnibus inſidere videtur difficultas. Explicant enim omnes quidem quæ terra cui tribui obueniat: ſi terra quoad ſitum ſpectetur, ſed non quoad magnitudinem. Cum enim ſuprà quæſtione 4. oſtenſum ſit, partes amplitudine inæquales, ob multitudinis quæ in tribubus eſſet, inæqualitatem, eſſe oportere, quomodo maioris numeri tribui maiorem portionem hi modi aſcribunt? In *Primo* ſi dicas, Deum ita duarum Vrnarum ſortes temperaſſe, vt id ipſum fieret, maioriq; tribui maior obueniret pars, primò quidem fruſtra à Deo imperatum fuit, vt inæqualitatis huius rationem diuiſores haberent, cum id facere totum vellet ipſemet: deinde iam debuiſſent antea partes inæquales factæ fuiſſe: ſicq; ante ſortem, quæ cui pars danda perſpectum pœnè fuiſſet. *Secundus* verò modus apertè poteſtatem tribui etiam minimæ, ſi quidem prima exiiſſet, facit, vt partem deligat maximam. *Tertius* nihil amplius, quàm quæ quoad locum, cuiuſuis eſſet hæreditas, commonſtrat. *Quartus* pœnè ſimiliter. Adiicienda igitur duo hæc videntur. I. Permiſſum hoc à Deo & commiſſum diuiſoribus, vt ſuis quamlibet portionem finibus circumſcriberent, & partes ex Vrna prodeuntes, pro tribuum aut multitudine aut paucitate, dilatarent, & contraherent. Id enim omninò ſuadet citatus q. 5. locus è Num. 35. v. 8. II. Fecerunt autem hoc diuiſores, vel antè ſortes in vrnam coniectas ex eaq; eductas, vel poſt. *Ante* quidem fieri hoc modo potuit, vt eſſent decem poſitæ in omnium conſpectu partes, quas deſcripſerant meratores: de ſingulis verò partibus tractaretur, communiq; ſenſu tandem ſtatueretur, ſi ea huic aut illi tribui ſorte obtingeret, eam tantam & tantam eſſe debere, id eſt, aut quantam definierant metatores, aut maiorem aut minorem, pro tribus videlicet, cui obtigiſſet; numero. Si igitur ſorte quapiam extracta magna, minor eſſet, cui deberetur illa tribus; iam antea conſtitutum fuiſſet, illam circumcidendam. & quidem ſic aut ſic. Si verò eſſet tribus maior, conſtitutum item fuiſſet, eam ſortem amplificandam, & quidem tantâ & tantâ acceſſione. *Poſt* verò dupliciter fieri potuit proportionis exæquatio hæc. *Primò*, Si diuiſores, cum ſortem extractam vidiſſent, diſpicerent accuratè, concordibusq; poſtea ſuffragiis concluderent, eam tribui, cuius ordo in hæreditate conſequenda eſſet; aut ſufficere, aut non ſufficere, aut ſuperfluere: eamq; aut ſic relinquerent, aut ei quantum videretur, adderent, demerent. *Secundò*, Si hoc ipſum ab oraculo Vrim & Thummim rogarent, vt quemadmodum oraculi huius effato cognitum eſſet, quæ tribus quam ſortem indipiſceretur: ita etiam cognoſceretur, quantam & quantam indipiſci deberet. Atque hic quidem modus facillimus. an verò etiam accommodatiſſimus, non habeo aſtruere, priuſquam ſanè ad Simeonicam ſortem, c. 19. ventum fuerit. *Ad ſortitionis*, inquit Maſius, *ritum, modumq; quod attinet, neſcio an eum non ſtudio nobis occultarit, vbiq; ſacra hiſtoria, ne ſuperſtitioſè imitaremur, in rebus noſtris*. Hinc demum in poſſeſſionem itum eo modo, & abijs tribubus, de quibus poſtea.

QVÆSTIO XIII.

Quonam tempore facta diuiſio?

DVplex, vti antea monui, fuit *diuiſio, Galgalæa* & *Siluntina.* In priore conſiderandum, principium & finis. Eam igitur ante quintum, ab Iordanis tranſitu, primoq́; in terram populi totius ingreſſu, annum cœpiſſe, non quidem affirmat, ſed innuit Ioſephus. Vult enim anno quinto & arcam & caſtra è Galgalis Siluntem tranſlata lib. 5. cap. 1. Silunte verò poſterior diuiſio facta cum fuerit hoc lib. cap. 18. liquet Galgalæam ſeu priorem, ante quintum illum annum, ei factam videri. Adrichomius in Chronologia ſextum annum mauult pag. 219. & Mercator. Sed ſanè *cœpit* eadem *prior diuiſio anno ab tranſmiſſo Iordane ſeptimo.* Nam c.14. vel cum tribui Iudæ ſors obueniſſet, antequam eius iam in familias partitio inſtitueretur, vel antequam omninò ſors mitteretur, ſed mittenda iamiam eſſet, vti eius capitis 14. & 15. ſeries monſtrare videtur, acceſſit ad ipſum Ioſue ipſius in exploranda quondam terra ſocius Num. 14. & dixit verſ. 7. & 10. *Quadraginta annorum eram quando miſit me Moyſes famulus Domini de Cadesbarne, vt conſiderarem terram. Hodie octoginta quinq; annorum ſum.* At miſſio illa facta eſt anno poſt Ægyptum relictam ſecundo, vt patet è libri prioris cap. 8. & totum per ſolitudinem, vſq; ad tranſitum Iordanis, iter non fuit niſi XL annorum, vt alibi probatum. Duo igitur ex hiſce XL, detrahantur anni, ſuperſunt XXXVIII & hi è XLV qui ad Calebi priores XL iam acceſſerant, demantur, ſunt omnino reſidui VII. Anno igitur poſt tranſmiſſum Iordanem, aditamq; terram ſeptimo cœpit, vti aiebam, diuiſio. Idq; ſentiunt Rabbini cap. XI. *Seder Holam*, Euſebius in Chronicis, Maſius cap. 14. ad verſ. 7. Scaliger l. 5. de emen. temp. p. 353. Mercator cap. 1. methodi temporum. Ioſephus verò, quia duorum & quadraginta annorum fuiſſe putauit totum ex Ægypto iter, quinq; tantum annos reſiduos dicere potuit. Sed in itinere illo duo redundant anni, ptout alibi monſtratum, elarcq; perſpici poteſt in Deuteron. cap. 1. verſ. 3. c. 2. verſ. 14. & diuiſiones terræ duas antea notatas deſcribit & confundit velut vnam. Eum tamen ſequitur Caluinus in cap. 14. Mercator verò & Adrichomius ipſum explorationis annum, qui itineris ex Ægypto ſecundus, ita cum Calebi Anno XL copulant, vt è XL peregrinationis annis, vnum tantummodo primum eximant: ſicq; ſuperſint XXXIX qui è XLV Calebi reſiduis exempti, relinquunt ſolummodo VI. quod concedi poteſt. Eiuſdem verò Galgalææ diuiſionis finis ſtatuitur ab Rabbinis in eodem *Seder Holam*, & Genebrardo iſtis aſſenſo lib. 1. Chron. pag. 35. in altero anno ſeptimo, ſeu in anno XIV poſt Iordanis tranſitum. Hoc autem ita colligunt. Iſraelitæ ab eo tempore, quo in promiſſa terra ſedem figere cæperunt, in ea ſolidos 17. Iubilæos perſtiterunt, id eſt, totos 850. annos. At poſt emigrationem ex ea terra vltimam, ſiue poſt Nabuchodonoſorianum Hieroſolymitanæ vrbis exidium anno XIV agebatur Iubilæus octauus decimus. Eius enim principio dixit Ezechiel c. 40. verſ. 1. *In 25. anno transmigrationis noſtræ, in exordio anni, decima menſis, quartodecimo anno poſtquam percuſſa eſt ciuitas.* Neceſſum igitur Iubilæos numerari cœpiſſe poſt XIV annum ingreſſus in terram, aut certè populum in terra non commoratum Iubilæos plenos XVII ſed tantummodo XVI & inſuper Iubilæi decimi ſeptimi annos XLVI. Sed in diuiſione illa conſumptum ſeptennium non queo, vt credam, inducere animum. Quorſum enim temporis tantum? An vt ſortes in vrnam mitterentur, ex eaq; ducerentur? At hodie vno, vel diebus certè non multis fieri potuit. An, vt dimenſores mitterentur, iiq; deſcriptiones referrent? At hoc ante diuiſionis inchoationem factum: neq; ſi factum non fuiſſet, ſeptem

ſeptem ea in re anni ponendi fuiſſent: An ad portiones adeundas, in ijsque collocanda domicilia? ſed cum profligati eſſent ex ijs, quæ primæ tribus è priore ſortitione adeptæ, locis hoſtes, neq; regiones quæ adibantur tam vaſtæ, aut à Galgalis tam remotæ eſſent, paucis vel hebdomadibus vel menſibus iſta in ſedes nouas immigratio fieri potuit. Præterea vero, qua è Scriptura colligitur, fuiſſe plenorum Iubilæorum, ſeu annorum 850. commorationem in promiſſa terra? Vnde item colligitur, illum, quem notauit Ezechiel annum ab Hieroſolymitano excidio decimum quintum, fuiſſe Iubilæi primum? & Iubilæi quidem decimi octaui? In ſuam igitur ſententiam me magis rapiunt, qui priori diuiſioni finem ante octauum annum arbitrantur impoſitum. De poſteriore autem diuiſione poſtea cap. 18.

QVÆSTIO XIV.

Ab iſta terra diuiſione Sabbathici, & Iubilæi anni num inchoati?

LEuitici cap. 25 *non dierum*: qui ſingulas hebdomadas conficiunt ſed *annorum Sabbatha* duplicis generis præſcribuntur. *Vnum* eſt, vt annus quilibet ſeptimus Sabbathum ſit, eoque terra quandum veluti quietem & ceſſationem ab omni ararri, foſſionis, ſationis, ac plantationis cultura obtineat, isq; dicitur *annus Sabbathicus*, hebdomaticus & ab Hebræis ab eorum, quæ ab alio tenebantur remiſſionem ac relaxationem, *Schemitah*. Et de hoc citato Leuit. cap. 25. verſ. 2. vſque ad 8. *Alterum* eſt, vt annus quilibet poſt annos ſeptem ſepties, id eſt, annos XLIX ſimiliter Sabbathum ſit. Atq; iſte vocari ſolet in Hebræo *Iobel* in 70. *ἀφέσεως σημασία* in Ioſepho lib. 3. cap. 10. *ἰώϐηλος*, à nonnullis *Iobelæus* aut *Iubelæus*, à noſtro Interprete, atq; ipſum ſecutis non malè plurimis, *Iubilæus*, de quo ibidem à verſ. 8. vſq; ad finem. De hoc tamen dubium primum eſt.

An ipſe ſeptimus hebdomadarum annuarum ſeptem annus, id eſt, *ipſe quadrageſimus nonus ſit Iubilæus*, an verò qui illum ſequitur, *quinquageſimus?* Triplex opinio. *Prima*, Eſſe XLIX. Ita Hugo Cardinalis in Leuitici cap. 25. Rodulphus Flauiacenſis lib. 18. cap. 13. è Iudæis Rabbini quidam, & hoc tempore Mercator Chronol. & cap. 1. methodi, Iunius ac Tremellius in idem illud caput. Ioſephus Scaliger lib. 5. vbi ſic: *Quam falluntur & veteres, & recentiores, qui Iubilæum definiunt ſpacio annorum 50. abſolutorum, non autem 49. hinc animaduerti poteſt.* Et lib. 7. Iubilæa inquirenda docet diuidendo ſæcula per 40. idéq; repetit lib. 3. Iſag. p. 282. & ſeqq. & maximè 289. in Animaduerſionibus Euſebianis etiam p. 15. 16. 25. 259. 234. eumq; ſecutus ac idcirco mox valde ab ipſo in Iſag. Prolegomenis laudatus Sethus Caluiſius cap. 24. Iſagoges Chronologicæ. *Secunda* opinio, eſſe ipſum 50. *Tertia* Lyrani eodem Leuit. c. 25. vtramque opinionem eſſe probabilem. Sed ſanè ſecunda, & autorum & rationum plurium ac meliorum robore tutior. Ita enim iudicauit Euſebius in Chronicis, Cyrillus lib. 17. de adoratione. Beda in ſermone 2. de feſto Pentecoſtes, & lib. 2. de tabern. c. 3. Clemens 6. Pontifex D. Ambroſius in pſalmum 50. Caſſiodorus ibidem, Iſidorus lib. 4. Etymol. c. 8. D. Hieron. epiſt. 127. ad Fabiolam manſione 12. & in c. 5. Amos, Abulenſis in Leuit. 25. q. 6. Caietanus ibidem Oleaſter ibidem, Rutilius Benzonius lib. 1. de anno Iubilæi c. 1. alii è Chriſtianis, qui de Iubilæo ſcripſerunt, & è Iudæis clarè Ioſephus citato loco. Dominum enim ait, præcepiſſe, vt ipſi terræ Sabbatum ac requies daretur, non anno tantum ſeptimo, ſed etiam *μετὰ ἑϐδόμην ἐτῶν ἑϐδομάδα*, id eſt,

poſt

poſt ſeptimam annorum hebdomadem. At ſanè *poſt hanc*, quid niſi quinquageſimus eſt annus? idq; ſubiungit explicatiſſimè; Ταῦτα πεντήκοντα μέν ἐστιν ἔτη τὰ πάντα, id eſt, *ſunt anni omnes quinquaginta.* Cum verò dicere ibidem voluit, anno ſeptimo agris quietem eſſe, non dixit μετὰ ἕβδομον ἔτος, id eſt, *poſt ſeptimam annum*: ſed διὰ ἑβδόμου ἔτους, *in anno ſeptimo*, ſicuti hominibus item à quotidianis operibus feriandum, non μετὰ ἑβδόμην ἡμέραν, ſed διὰ ἑβδόμης ἡμέρας, *die ſeptimo.* Et ne vlla vlli reſideat dubitatio, adiecit inſuper: καλεῖται ὑπὸ Ἑβραίων ὁ πεντηκοστὸς ἐνιαυτὸς ἰώβηλος. id eſt, *vocatur ab Hebræis annus quinquageſimus Iobelus.* Et verò huic è Rabbinis aſtipulantur etiam nonnulli, prout ipſo loco indicato agnoſcit Lyranus: è Nouatoribus etiam Hugo Brughthonus in Concentu ſuo, & in Danielis cap. 9. vbi Dominicum paſſionis annum incidiſſe ait in Iubilæum XXVIII ſeu in annum CIƆCCCC ab terræ partitione. Alioquin dicendus Iubilæi 29: currentis annus 28. vt eſt apertum, ſi 1400. anni per 49. diuidantur. Sed ipſum in manus contextum ſacrum ſumamus. Leuit. 25. v. 8. Hebraicè loquitur ſic: *Et numerabis tibi ſeptem ſabbatha* (ſeu ſeptimanas) *annorum* (id eſt) *ſeptem annos ſeptem vicibus: & erunt tibi dies ſeptem ſabbathorum* (ſeu ſeptimanarum) *annorum. XLIX anni: & pertranſire facies tuba clangorem in menſe ſeptimo, in die decimo menſis, in die expiationum* (ſeu propiationis) *pertranſire facietis tuba clangorem in tota terra veſtra: & ſanctificabitis ipſum annum quinquageſimum.* En quemadmodum poſt annos 49. præſcribitur anni quinquageſimi ſanctificatio. Sanè ſi annus XLIX eſſet Iubilæus, cum cur non dixiſſet ſanctificandum potius, quam quinquageſimum? Nonne, in dierum hebdomade, *diem ſeptimum* celebrandum ait, non octauum? Nonne in annorum hebdomade, *annum* item *ſeptimum* ſanctificat, non octauum? Cum igitur hic planè adeo ipſe *quinquageſimus*, non vndequinquageſimus quieti aſcribatur, fruſtra omnino ſunt, qui alium quam 50. annum Iubilæum exiſtimant. Sic & poſtea v. 10. *Et ſanctificabitis ipſum annum quinquageſimum.* Reſpondent apud Abulenſem loco citato nonnulli, & ſuo cum Tremellio Iunius, in annotatione itemque Caluiſius cap. 24. Iſag. pag. 80. *quinquageſimum* dici ab Iubilæo antecedente incluſiuè. Sed hoc iam eſt textui gloſſam attexere. Ideoq; ſimpliciter & nudè à communi opinione ſtat textus: & hunc per gloſſam iſtam non explicari, ſed deprauari, probatur dupliciter. *Primò*, Quia primus Iubilæus non eſſet, neq; ſecundum Scripturam vocaretur, aut ſanctificaretur *annus quinquageſimus.* Nullum enim includeret antecedentem Iubilæum. *Secundò*, In poſterioribus Iubilæis alijs vnus & idem annus numerari bis deberet. Nam vt ſecundi Iubilæi annus quadrageſimus nonus dici poſſet quinquageſimus, deberet ptimi Iubilæi annus, vltimus ſemel numerari, & vocari annus quadrageſimus nonus, rurſumq; numerari, & dici, primus ſequentis Iubilæi, vt huius annus vndequinquageſimus diei poſſet quinquageſimus. ſicq; in aliis omnibus. At in continuo aliquo numero eandem bis vnitatem repeti quis ferat? & numerum aliquem tantum & tantum denominari, qui tantus & tantus non ſit, quæ ſinat Arithmetica? Similis è Thargum argumentatio eſt. Græcus verò in 70. textus multo adhuc clarior eſt. Καὶ ἐξαριθμήσεις σεαυτῷ ἑπτὰ ἀναπαύσεις ἐτῶν, ἑπτὰ ἔτη ἑπτάκις, καὶ ἔσονταί σοι ἑπτὰ ἑβδομάδες ἐτῶν ἐννέα καὶ τεσσαράκοντα ἔτη. διαγγελεῖτε σάλπιγγος φωνῇ ἐν πάσῃ τῇ γῇ ὑμῶν, ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ, τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνός, τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἱλασμοῦ διαγγελεῖτε σάλπιγγι ἐν πάσῃ τῇ γῇ ὑμῶν, καὶ ἁγιάσετε τὸ ἔτος, τὸν πεντηκοστὸν ἐνιαυτόν. Et poſtea: ἀφέσεως σημασία αὕτη, τὸ ἔτος τὸ πεντηκοστὸν, ἐνιαυτὸς ἔσται ὑμῖν. Textus porrò latinus perſpicuitate ſuperioribus nihil cedit, ſemperq; diem quinquageſimum deſignat verſ. 10. & 11. Sed alia occurrit etiam ratio. Videtur enim arcano quodam conſilio ſuo in annorum hebdomadibus voluiſſe, quod in dierum hebdomadibus. Voluit enim diem ſeptimum ſacræ ceſſationis eſſe: voluit è Paſchate poſt dierum hebdomadas. ſeptem ſeu poſt dies

XLIX

XLIX quinquageſimum eſſe ſacrum, ſuprà Leuitici 25. verſ. 15. & 16. & hodierna teſtis Pentecoſte de qua lib. 1. cap. 4. quæſt. 12. & ſequentibus. Voluit igitur poſt annorum hebdomadas ſeptem ſeu poſt annos XLIX quinquageſimum ſactari. Adhæc, ſi ſemper eſſet idem Iubilæus & Sabbaticus, nihil opus fuiſſet in illo præſcribere, quæ in hoc præſcripta iamiam fuerant, inarata ſcilicet ac inculta illo anno terra vt eſſet. At præſcribit Dominus Leuit. 25. verſ. 11. 12. Sanè Rabbini in tractatu de *ſchemitah*, & *Iobel*, quæ in illa explicarunt in iſto non repetunt, vt ex magno præceptorum libro patet in *helacoth ſchemitah* pag. 68. col. 2. Nec video contra hæc differi quidnam poſſit, præter vnum hoc, fore iſto modo vt duo quietis ac feriationis anni connecterentur proximè. Nam in Iubilæo verbi cauſa, primo, annus XLIX eſſet Sabbathicus ſeu feriatus & ſtatim ſubſequens annus quinquageſimus. Difficilis autem alimonia populo tanto foret, ſi ab aratione, ſatione, meſſe, omniq; ſoli cultura continuos annos duos totos vacarent. Sicq; ſeptimo quolibet poſtea Iubilæo eueniet. Interiectis verò annis inter Sabbaticum & Iubilæum, primò vnus tantum laboris & agricolationis annus intererit, deinde, duo, tres, quatuor, quinq;, ſex. In ſecundo ſiquidem Iubilæo idem annus, qui Iubilæus eſſet primus ſeu quinquageſimus, eſſet iam Sabbathici octaui primus. Ideoq; Iubilæi ſecundi annus quadrageſimus octauus eſſet Sabbathicus decimus quartus. Ergò Iubilæi eiuſdem quadrageſimus nonus eſſet operoſus. Sequens quinquageſimus, rurſum feriatus & Iubilæus. Rurſum vero idem annus Iubilæus eſſet incepti iam Sabbathici decimi quinti tertius. Ergo Iubilæi tertii annus 47. eſſet Sabbathicus 21. totuſq; ocioſus. Iubilæi verò eiuſdem duo anni ſequentes 48. & 49. negotioſi. At quinquageſimus rurſum ocioſus. Sicq; deinceps. Si verò non XLIX ſed L dicamus Iubilæum, ſemper qui Iubilæus eſt, erit Sabbathicus.

Nam Iubilæus	1 Primus	erit Sabbathicus	7	ſicq; perpetuò.
	2 Secundus		14	
	3 Tertius		21	
	4 Quartus		28	
	5 Quintus		35	
	6 Sextus		42	
	7 Septimus		49	

Sunt iſta. Sed alimoniæ difficultas illa pari tollitur facilitate, qua in anno Sabbathico. Qui enim ſe vnius anni feriati annonam curaturum promiſit Dominus Leuit. 25. verſ. 20. idem & duorum poteſt, ac verò vult. Ideoq; cum citatum iamiam verſiculum exponit Caietanus, *ſimilem*, ait, *proportionaliter benedictionem intellige pro anno Iubilæi, eo quod duobus continuis annis, terra tunc quieſcebat.* Dubium porrò alterum eſt,

Vnde dicatur Iubilæus? Opinionum diuortia hic multa: ſed è duobus ferè iugis. quorum vnum Latinorum quorundam eſt, Ioannis de Anania, Petri Bercorii, Stephani Noti, à latino *Iubilare*: Sed & hoc, & *iubilus* ac *iubilum* videtur nonnullis ab altero, de quo iam dicendum; iugo fluere, quod eorum eſt qui ab Hebræo *Iobel*, ductum volunt Iubilæum. Hi autem in digitos miſſi, comperiuntur decem.

I. Aiunt *Iobel* valere *buccinam* ſeu *tubam*. Quia igitur die propitiationis clangebatur buccina Leuit. 25. verſ. 9. vt celebraretur annus hic, ideò vocatum Iubilæum. Sed buccinam iſtam fuiſſe *argenteam* Abulenſis in illud caput quæſt. 7. *corneam* alij: ſed è maiorum animalium cornibus Ribera in Hoſeæ 5. ex arietino ferè Thargum qui plerumque pro *Iobel* ponit *dichra*, & Raſchi, Lyranus, Vatablus, Pagninus in Theſ. Auguſtinus Eugubinus

in cap.

in cap. vltim. Num. Oleaſter in cap. 26. Leuit. Turrecremata de pœnit. diſt. 1. §. *in Leuiticum.*

II. Ioſephus lib. 3. cap. 10. *Iobeli nomen ſignificat* ἐλευθερίαν, id eſt, *libertatem, quia eo anno datur libertas ſeruis, & diuenditis agris ac poſſeſſionibus.* Placet hoc Theodoreto quæſt. 35. in Leuit. Nazianzeno orat. in ſanctam Pentecoſten, Ruperto lib. 2. in Leuit. cap. 41. & in Ezech. c. 11. Vnde lib. 1. c. 4. de Iubil. Rutilius: *Ita*, inquit, *videtur mihi vera deriuatio. Apertè enim in textu Leuitici exprimitur his verbis. Hunc annum vocabis, quinquageſimum remiſſionis cunctis habitantibus terram veſtram.*

III. Ab Muſices inuentore *Iubal* Geneſ. 4. verſ. 21. Maſius in Ioſue capite 6.

IV. Euſebius in Chronicis: *Iobel apud Hebræos*, inquit, *quinquagenarius annus vocatur.* Atq; *meo iudicio*, ait rurſum Rutilius, *hac deriuatio proculdubio, eſt etiam valde Germana textui ſacræ Scripturæ*. Num. vltimo & Leuit. 25.

V. Hugo Cardinalis, & V. Beda lib. de tabernaculo, putant *Iobel*, eſſe *initium*; & Iubilæum annum vocari, quòd eius initio inciperet Variorum libertas ac remiſſio.

VI. D. Gregorio *Iobel* eſt ipſa quies ac remiſſio libro 1. in Tob. cap. 6. homil. 24. in Euang. lib. 2. in Ezech. homil. 17. & 19. Aſſimilis ac pæne germana interpretatio illi, quæ ſecundo locata loco ex Ioſepho.

VII. V. Beda hom. de Pentecoſte: *Iubilæus*, inquit, *mutatus appellari iuſſus eſt, quod ſerui à Captiuitate in libertatem mutarentur, quod poſſeſſiones mutatione facta, ad priſtinos Dominos redirent.*

VIII. Paulo Ioanni Pauliano Iobel eſt *magnus Dei*, ideoq; Iubilæus dictus, quod ſit magnus Dei annus, præ cæteris dignior & excellentior.

IX. *Iobel* à terræ germine vocatus videtur Caietano in Leuit. potius, cum *iabal* ſit ducere, proferre, & *iebul*, ſit ipſe terræ fructus ac germen Exod. 31. verſ. 22. Leuit. 26. verſ. 4. Iudi. 6. v. 4. pſal. 66. v. 6. ſp 77. v. 45. ſp 84. v. 13. Ezech. 34. verſ. 27. Habacuk. 3. v. 16. Aſſentitur Angelus Pientinus lib. 3. de Iubilæo c. 4. Bellarminus l b. 1. de indulgentiis cap. 1.

X. Concentus Brugthonianus, *Vox*, inquit, *iubal, ſignificat eiectionem ſiue riui fluxum. Iubilæus autem non poteſt ab Hebræo deriuari, quod eſt cornu arietinum: ſed percommodè à iubal. fluxu, ſiue vectione & deductione, eo quod nos quaſi ſecum vehat & deducat ad* CHRISTI *mortem.* Sane verò *iubal* eſt riuus. Ierem. 17. verſ. 8. quod per literarum permutationem, putant idem eſſe aliqui cum *vbal*, Danielis. 8. v. 2. & 3. Sic etiam *iebel* riuus eſt Iſaiæ 30. verſ. 25. & c. 44. v. 4. itemque *iibla* è Threnorum. 3. apud Eliam in Methurgeman, & *iobela* Iacobi 3. deductio, ſeries, effluxus. Sed meam de hiſce rebus c. 6. q. 5. ſuprà indicaui ſententiam. & quæ ibi dicta, potuiſſent iam eſſe ſatis, niſi omnia hic de Iubilæo in quadam velut ſynopſi videre non iniucundum eſſet.

Tertium, Dubium eſt. *Quonam incipere ſolebant menſe ſabbathicus & Iubilæus annus?* Duplex opinio. *Prima*, Abulenſis Leuit. 28. q. 8. cœpiſſe in *Niſan* qui nobis ferè Martius. *Secunda*, cœpiſſe menſe *Tiſri*, qui nobis ferè September, idq; verius. *Primò*, Quia ita docent multo plures, ex antiquioribus quidem Rabbini. è recentioribus Burgenſis ſuper Exod. caput. 12. additione prima. Pererius in Geneſ. diſputatione de creationis mundi tempore, Rutilius lib. 1. de Iubil. c. 1. Scaliger locis ante citatis. *Secundò*, Quia in omni Sabbatico anno annorũ duorum fructus perirent, ſeu vſitato more non colligerentur & conderentur. Quia enim, vti ſuprà cap. 3. monſtratum, matureſcebant in Iudæa ſegetes, vuæ, fructuſq; alii citius, adeo vt die XVI ipſius Niſan offerretur iam Domino ſpicarum manipulus Leuit. 23. v. 11. & quia rurſum neq; Sabbathico neq; Iubilęo anno metere, vindemiare, ſerere, putare, aut ſimile quid agere licebat Leuit. 25.

verſ. 4. 11. 12. Clarè perſpicitur, anno VI aut ſementem fieri nullam debere aut ex ea ſecuturo anno VII meſſem nullam futuram: cumq; rurſum anno illo VII nulla fiat ſementis, nulla item octauo anno eſſe meſſis poterit, ſicque duorum prorſus annorum fructus nulli eſſent, contra ſcripturæ mentem Leuit. 25. verſ. 21. 22. At dum Septembri menſe inchoatur annus, collecta iam & meſſis & vindemia eſt anni VI. ideoq; tantum impeditur ſementis, quæ anno ſeptimo merenda fuiſſet. Sequenti verò Septembri, quando iam finitus ille annus VII rurſum ſeritur ſequente VIII anno, meſſiſq; colligitur. Et par in anno XLIX & L ratio eſt, qui dum Sabbathico proximè coniungeretur, trium prorſus annorum annona eriperetur, eo, quo in duobus oſtendi modo.

Quartum dubium eſt, *Quo in anno accipiendus menſis ille ſeptimus, quo Iubilaa tuba clangor erat* Leuit. 25. verſ. 9. Duplex pariter opinio. Abulenſis enim citata quæſt. 8. credit fuiſſe in anno, qui ante Iubilæum decurreret. Alii vero in ipſo Iubilæi anno. & hoc probabilius. Sed è dictis ſuperiori dubio iſte *menſis* in Iubilæo anno eſt quidem *Septimus*, reſpectu *Niſan*, vnde aliquando anni principium ducitur, prout in Geneſi docui; eſt verò primus reſpectu ipſius Iubilæi: & eſt September illius anni qui à *Niſan* aut *Ianuario* ante Iubilæi *Niſanem* aut *Ianuarium* inciperet. ſicq; ruit quod obiicit Abulenſis; ſerum nimis, futurum Iubilæi clangorem. cum eius anni tranſiiſſent iam menſes ſolidi ſex. Nam menſis, vt dixi, eſſet primus, eiuſq; dies, *dies decimus*. qui certè quam aptiſſimè ad buccinalem hunc Iubilæum à Deo delectus, vt quo die petunt Iudæi ab ipſo debitorum ſeu peccatorum ſuorum veniam, eo remitterent, ſuis etiam fratribus vera alieni æris debita, redderent poſſeſſiones, largirentur libertatem. dieſq; aliâs pœnitentiæ, triſtitiæ, ac mœroris, eo anno eſſet gratiarum actionis, lætitiæ, ac Iubilationis. Quod autem notant Lyranus & Abulenſis, magna feſta lætis acclamationibus apud gentes quaſdam ſolita prænunciari, vt cum verbi cauſa, proclamant *Natale, natale*: *Paſcha, paſcha*; verum equidem puer in *S. Romarici* opido expertus ſum, vbi, poſt Dominicæ Aduentus primæ veſperas iucundè, qui ſcholam ineunt pueri, clamant, *Noel Noel*: id tamen ipſo die clamitant & cantitant multo iucundiùs ac frequentiùs. Sicque hic Moguntiæ ac paſſim alibi, quamuis feſtorum celebrium pridie magnus, è templorum turribus, campanarum ſit conſonitus, multo tamen maior, lætior ac feſtior ipſomet feſtorum illorum die.

Nunc tandem quintum, ob quod alia hic excitata, eſto dubium, *An à terra diuiſione Sabbathici, Iubilaiq; anni cœperint?* videntur profectò nonnulli à prima mundi conditione ipſos ordiri, vt Euſebius, qui anno LI ipſius Abrahæ initium ſtatuit Iubilæi XLI & addit hoc à ſe ita fieri, *ſecundum Hebraos. Itaque*, inquit, *iuxta ſupputationem eorum ab Adam vſq; ad annum præſentem ſunt anni 200.* Adiici poteſt è Thalmud, tractatu *ſanedrin*, capite *Helek*, id quod colligit ac notauit R. Iacob Salomonis filius: dixiſſe Eliam Rabbi Iudæ fratri R. Sallæ Eſſeni: *Mundus non habet Iubilæos pauciores* LXXXV: *Extremo autem Iubilao filius Dauidis venit.* Et poſtea: *R. Aſe etiam ei dixit. Ante illum Iubilæum, ne eum exſpectes. Hinc deinceps illum praſtolare.* Videntur Hebræi iſti Iubilæos ab ipſo rerum conditu auſpicari, quia de iis, quos mundus habet, loquuntur.

Dicendum tamen *Primò, Sabbathicorum & Iubilæorum annorum obſeruationem ac dinumerationem à diuiſa terra inceptam. Primò*, Quia id Scriptura ipſa ſignificat citato 25. Leuitici capite verſ. 2. *Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis Sabbathicet terra Sabbathum Domino.* Hic Sabbathicus annus eſt. Et de Iubilæo ſimiliter ſubditur verſ. 8. *Numerabis tibi quoq; ſeptem heb-*

domadas annorum. At in terram iſtam perfectè ingreſſi ſunt, quando eam poſſidere, diſtribuere, arare, conſerere, metere, colere ac incolere cœperunt. Quod ſeptimo poſt primum & imperfectum in eandem terram ingreſſum contigiſſe docuit ſuperior quæſtio. *Secundò*, Confirmat id ipſum res ipſa; In Sabbathico ceſſare debebat aratio, cultuſq; terræ cæterus. Arari ergo & coli ab Iſraelitis iam cœperat. In Iubilæo prætcrea, debebant venditæ domus, agri, vineæ, prædiaq; omnia redire ad priores Iſraelitas Dominos. Hæc igitur omnia, prius eos accepiſſe, veroq; dominatu tenuiſſe oportuit. *Tertiò*, Fatentur hoc qui poſt Euſebium de Iubilæis ſcripſerunt, Chriſtiani & Iudæi qui ſupra ferè nominati.

Dicendum *Secundò*, *A Rabbinis inchoari tam Sabbathicos quam Iubilæos poſt ſecundam ſeu poſteriorem ac Siluntinam terræ diuiſionem.* Sic enim eorum *Seder holam.* cap. 11. loquitur. *Congregata eſt omnis multitudo Iſrael in Silo. Et tum captum eſt numerare decimas, remiſſionis annos, Iubilæos.* Ea propter ijsdem Rabbinis, multo poſt XIV aduentus in Chananæam, Iordaniſq; tranſmeationis annum Iubilæos & Sabbathicos inchoari neceſſarium, non autem XV, vti facit Genebrardus l. 1. Chron. pag. 35. quia vt ſuperiore dictum quæſtione, diuiſionem terræ Galgalæam ſeu priorem conferunt in annum ſui ad Chananæam acceſſus decimum quartum: & Siluntinam diuiſionem aliquot poſt annis inſtitutam docet infra liber hic c. 18. Chriſtianorum verò Chronologi eorundem annorum initia in anno fere poſt acceſſum illum octauo, deſignat: confeſtim ſcilicet in primo anno poſt partitionem priorem. Et hi meum, licet perexiguum ac futile punctum ferunt. *Primò*; Quidem quia poſſeſſionibus à Deo acceptis, æquiſſimum erat, ijs ita vti ac frui incipere, vt quamprimum Dei voluntas expleretur, honos augeretur, cultus omnimodus inchoaretur. At voluit ille, poſteaquam in terræ poſſeſſionem ventum eſſet, Sabbathicos & Iubilæos incipi Leuit. 25. Voluit quamprimum eorum, qui egeſtate ac ſeruitute preſſi eſſent Iſraelitæ, commodis ac libertate ſubuentum: voluit tribuum ſortes ac pomœria manere quamprimum diuiſa & impermixta. Numer. c. vltimo: Voluit cæremonijs, quas in Sinai antè præſcripſiſſet, religioſe quamprimum coli. Quid ergo mora & procraſtinatione, cum tribuum multæ & magna domicilia & fundos haberent, ad Sabbathicos Iubilæoſq; auſpicandos, opus? cur eo in negocio cunctaretur ſolicitiſſimus, diuiniq; honoris amantiſſimus Dux Ioſue? cur ignauiam, ingratitudinem, inobedientiam, hac ipſa de cauſa, populo non obiectaſſet infra cap. 18. vti, aliis de cauſis, obiectat. verſ. 3.? *Secundò*, Primitiarum, decimarumq; datio tum cœpit. Nam hæreditatem ſtatim ſuam adire ipſos, qui Dei altare miniſtrarent, Leuitas fuit rationi conſentaneum vel maximè. Ipſorum vero hæreditas erant primitiæ ac decimæ ſuprà quæſt. 6. & 8. Cœpit igitur etiam ſimul Sabbathicorum & Iubilæorum annorum ratio. Quid enim cauſæ, cur illæ inciperentur, iſti non?

QVÆSTIO XV.

Sabbathici & Iubilæi anni quomodo à Iudæis numerari deſierint?

Sabbathicorum, quòd ij à Iudæis ſeruati vel neglecti ſint, crebra ſatis in Scripturis mentio eſt. Ierem. 34. verſ. 14. 4. Reg. 19. verſ. 29. 1. Mach. 6. 53. & apud Ioſephum lib. 13. cap. 15. lib. 14. cap. 28. vt in Machabæorum etiam Harmonia notaui. Iubilæos verò annos in vſu fuiſſe nuſquam lego. De ijs Angelus Pientinus accipit illud Iſaiæ vltimo verſ. 23. *Erit Sabbathum ex Sabbatho.*

Sabbatho. Sed aut *ſpeciatim* de dictum hebdomadibus illic ſermo eſt, quia antecedit *menſis ex menſe*, ad illum ſcilicet Sabbathiſmum ſignificandum, de quo Hebr. 4. verſ. 9. & 10. vel *generatim* quietis tempus omne & tum includentur quidem Sabbathici & Iubilæi anni, ſed iſti tum viguiſſe non dicuntur; at futuri. Affert alius illud vatis eiuſdem verſ. 1. cap. 61. *Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxerit Dominus me: ad annunciandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde & prædicare captiuis indulgentiam & clauſis apertionem: vt prædicarem annum placabilem Domino.* ſed vſitatos tum Iubilæos fuiſſe, nihil verba iſta demonſtrant, cum de futuris CHRISTI agant temporibus, vt ipſemet expoſuit Dominus Lucæ 4. verſ. 18. Si tamen vſitabantur Sabbathici, prout vſitatos fuiſſe monſtratum; idem de Iubilæis quidni cenſeamus? Manſit ſanè ad Babylonicæ captiuitatis tempora tribuum diſtinctio, & in tribubus, bonorum, quæ ſingulis propria familijs eſſent: ſecretio. Viguerint igitur Iubilæi oportet, vt ex Num. vltimo colligitur v. 4. Modo autem neq; Sabbathicos neq; Iubilæos vllos obſeruant Iudæi. quia nimirum neq; agros, vineas, prata, & areas vllas vbiq; ferè gentium poſſident: neq; tribuum inter eos & familiarum vetus & accurata diſtinctio eſt: neque vt vlla iam ſit, neceſſitas aut vtilitas aliqua poſtulat. Maximè ſiquidem hæc olim requirebatur, perque diligenter obſeruabatur, vt ea omninò tribus & familia, vnde promiſſum illud Abrahæ ſemen eximium, CHRISTVS, inquam Dominus; eſſet quam perſpectiſſima: ſicque ab omnibus diuinorum promiſſorum, ſacrarumque Prophetiarum, veritas cognoſceretur ac ſuſciperetur. Solent nihilominus in ſuis interdum factis, hoc etiam tempore, Iudæi notare Sabbathicorum ſeriem annorum. In Palæſtinorum ſiquidem Calendario inerant hæc anno 1575. verba. *Et annus iſte primus eſt ſchemita ſeu currentis annorum hebdomadis, ſecundum opinionem Rambam, cuius memoria in benedictione, & excellentium Magiſtrorum, & ſecundum vſum filiorum terræ Iſrael,* id eſt, eorum Iudæorum, qui Iudæam nunc incolunt. Ideoq; ab illo anno 1575. Sabbathicus fuit 1581. 1588. 1595. 1602. eritq; 1609. 1616. & ſic deinceps. At iſtud notant, non quod annos iam iſtos ferientur, ſacrosq; habeant: ſed vt oſtendant quis illorum, ſi quidem obſeruari adhuc deberent, curſus ſit: & vt annorum per 7. diuiſionem retineant. Pariq; de cauſa à mundi primordio Sabbathicos interdum numerant, cum tamen, vt ſuperiore traditum quæſtione, non niſi poſt diuiſam, poſſeſſam, cultamq; terram Sabbathici primi fuerint. Eademq; cauſa eſt omninò, cur ab eadem orbis creatione Iubilæorum principium arceſſerint aliqui de quibus eadem ſuperiore quæſtione: vt ſæculorum ſcilicet per quinquagenos annos aduerreretur diuiſio. quemadmodum & indictiones à CHRISTI tempore, numerant aliqui: & poſſent, ſi quidem vellent à primo rerum omnium exorſu, dum per 15 partirentur annos omnes.

Quando autem *cœperint omitti ambo annorum genera* poteſt ita conſtitui. I. In Hieroſolymitanæ vrbis excidio, quod per Veſpaſianum & Titum illatum. Tanta enim tunc facultatum, poſſeſſionumq; omnium direptio & vaſtatio fuit, tanta Iudæorum omnium ſtrages, captiuitas, & à patrijs ſedibus abſtractio, vt nullus aut Sabbathicis aut Iubilæis annis, eorumq; munijs ſupereſſet locus. Et hunc annorum iſtorum terminum amplectitur Mercator. II. Collegerunt ſe tamen iterum Iudæi temporibus Traiani & Adriani, adeò vt ab hoc ſcribat Dion Nicæus, in Palæſtinæ regionibus cæſa gladio quingenta & octoginta millia: fame verò & flamma & morbo tantam multitudinem æut omnis pœnè diſiecta fuerit Iudæa. Et eum ſi nondum fortè antea, ſine dubio proſtratum tota hebdomadicorum & Iubilæorum annorum cæremonia. III. In Hieroſolymitano excidio, quod intulit Nabuchodonoſor, totoq; captiuitatis Babylonicæ tempore ceſſarunt iidem anni: ſed vtroſq; ſeptimo redditæ à Cyro

 liber-

libertatis anno repetitos affirmat citatus Mercator: & de hebdomadicis probari poteſt è lib. 1 Machab. c. 6. & Ioſepho locis antea citatis. De Iubilæis verò non item, præſertim cum non omnes in patriam tribus redierint, vt in Eſdræ initio monſtraui. Quia tamen quæ redierant, fundos iterum & domos habuerunt, familiarumq́; inter ſe diſtinctionem curatæ ſunt, præſertim Iudæ tribus, tam Iubilæos quam Sabbathicos ad CHRISTI Domini tempora, & vltra, vſque ad extremas per Titum & Adrianum Iudaici populi clades à Iudæis numeratos & obſeruatos, non nego: ſed in Mercatore miror, ad has vſq; diduci Sabbathicos, non autem Iubilæos: quin à Babylonico reditu Iubilæos tantum octo, qui è 56. Sabbathicis conſtant, recenſeri, cum tot adhuc poſtea Sabbathici recenſeantur. Cur enim pergunt hi, & inſiſtunt apud illum illi? Scaliger lib. 7. ad noſtra vſq; tempora veteres illos producit Iubilæos ſicuti lib. 5. Sabbathicos.

QVÆSTIO XVI.

A terra diuiſione ad CHRISTVM *Dominum quot ſummatim fuere Sabbathici & Iubilæi.*

DIſcors auctorum calculus. *Hugo* in Concentu, & in Danielis 9. à diuiſa terra vſq; ad Domini paſſionem ſtatuit Iubilæos 28. Sabbathicos 189. ſeu annos 1400. *Mercator* ab eodem principio vſq; ad Captiuitatem Babylonicam; Sabbarhicos numerat. 123. Iubilæos 18. inchoatiq́; 19. annos quatuor. Inde horum facta interruptione, rurſus à ſolutis Babyloniæ vinculis ad Romanam Captiuitatem, Sabbathicos refert 86. & Iubilæos, prout ſuperiore iam quæſtione tetigi, multo ante terminat, vt VIII tantum fuerint, cum tamen ſi pari cum Iubilæis gradu ijſſent, eſſe ſolidi deberent XII. *Scaliger* verò ab mundi annis imperat primo abiici 2499. tum reſiduos ad quodcumq́; tempus, ſiue CHRISTI domini naſcentis, ſiue patientis, ſiue nati & paſſi, Arithmetica diuiſione ſecari per 7. & habebitur illius temporis Sabbathicus. Rurſum verò eoſdem omnes mundi annos reſiduos, diuidi per 49. & exiſtet ſimiliter Iubilæus annus. verbi cauſa anno 1599. fuit Sabbathici 436. currentis annus tertius, & 63. Iubilæi currentis annus decimus abſolutus. quia mundi annus erat 5546. At ſapiens firmumq́; hiſce de rebus iudicium è multis, quæ magna multorum contentione agitantur, & difficiles profecto explicatus habent, pendet: maxime tamen ex annorum mundi numero, ex hebdomadicorum, ac Iubilæorum intermiſſione vel continuatione è ſalutaris Domini ortus anno, & è ſimilibus aliis pluribus, de quibus in tota Bibliorum ſerie ac Chronologia diſſeri aſſolet. Quia vero mihi ἐν πλάτει diuiſionis annus eſt mundi annus 2495. Incipit hebdomadicorum & Iubilæorum curſus anno mundi 2496. quocunque mundi anno poſteriore dato, detrahantur illi 2495. & qui reſidui ſunt, ſiq iidem poſſunt (quod propter priores primo Sabbathico & Iubilæo annos dico) diuidantur per 7. & habebitur quotus Sabbathicus dato illo tempore agatur: diuidantur iidem per 50. & habebitur ſimiliter, quotus fluat Iubilæus. Eſto exemplum Natiuitas Domini, quæ mea in Chtonologia in mundi annum 4155. incidit. Ex his demo 2495. ſuperſunt 1660. Hiſce per ſeptem diuiſis, Sabbathicus comperitur elapſus. 237. & ſequentis 238. annus primus, dum cœleſtis illa & ter beata naſcentis Saluatoris hominibus illuxit dies. Iiſdem 1660. per 50 diuiſis, exiſtit Iubilæus præteritus 33. & ſequentis 34. currens annus decimus.

Eodem modo videbis hoc anno Domini 1604. fuiſſe hactenus Sab-

nus Sabbathicos 466. & agi nunc primum ſecuturi 467. Sabbathici, fuiſſe verò Iubilæos 65. nunquam progredi ſecuturi 66. annum 13. Vnde perſpicuum, ſi, eum citatis quæſt. 14. Rabbinis Elia & Aſe, Iubilæos à mundi ducamus exordio, Meſſiam ſeu Chriſtum iam pridem, ex iſtorum ſententia veniſſe, ſiue 70. Babylonicos annos, & alios recuperatæ libertatis ſeptimos numeremus, ſiue non. Rurſum verò ſi magis libeat eorundem Rabbinorum 85. Iubilæos à terræ diuiſione ordiri, nondum quidem veniſſe: Venturum tamen poſt Iubilæos 14. id eſt annos 700. ſeu poſt CHRISTI qui verè iam pridem aduenit, annum 2340. Sed à mundo, vt eorum quidem ſonant verba incipiunt. Ideoque Iudæis fatendum, veniſſe ante annos plures eum, qui ab illis adhuc fruſtra expectatur; Meſſiam. Notant verò Rabbini, Barbinel, Bochai, maximè Zohar columna 210. multiplices & eximias, quæ in Iubilæum cadant, benedictiones, quas intereſt, *Shekintha*, id eſt *πνῦμα ἁγιωσύνης*, ſeu *Spiritus ſanctitatis*, qui à CHRISTO Domino maximè eſt. Rom. 1.

QVÆSTIO XVII.

Quas ob cauſas terram illam ita diuidi voluit Dominus?

Dicebam quæſt. 10. de diuiſionis huius fine, paulo, quæ dicenda eſſent, ſupereſſe pluta. Ea iam exequar. *Primò*, igitur voluit Dominus ſanctam in vniuerſo populo ſuo concordiam ſtatuere. Hanc enim & opum immenſa libido, & finium propagandorum cupiditas nimia, & verbo vt dicam, MEVM ET TVVM, inter amiciſſimos etiam, ſæpe diſſoluit ac diſſipat. Cum verò intelligerent omnes, non temere aut caſu, non hominum quorundam voluntate ac iudicio tantùm, ſed oraculo, pœneque manu diuina, ſuam cuilibet obtigiſſe portionem, eandemque ſemper fixam & ratam manſionem; neq; vetantibus Iubilæorum orbibus, augeri aut minui poſſe; quod inter eos de proferendis vlterius terminis aut defendendis, bellum & diſcordia eſſe poſſit? Deutron. 19. verſ. 14. *Secundò*, Vt inuidia inter eosdem omnis comprimeretur. Peruulgatum enim Horatianum illud.

Qui fit Mæcenas, vt nemo quem ſibi ſortem
Seu ratio dederit ſeu ſors obiecerit, illâ
Contentus viuat.

Et è vulgo illud: *Semper gerit aliena capra vber diſtentius.*

Qui verò perſuaſum habet, alteri quidem pluſculum aliquid amplius eſſe, quam ſibi, ſed hoc iuſtiſſimè, diuinòque prorſus nutu fieri, quid eſt, cur inuidere illi queat? *Tertiò*, Vt monſtraretur, non omnia inter omnes neceſſariò eſſe oportere bona communia: ſed à Deo etiam approbari rerum diuiſionem, prout in 2. ſecundæ D. Thomæ ad quæſt. 57. 58. doceri conſueuit amplius. *Quartò*, Vt qua è tribu, gente, domo promiſſum Arahæ ſemen, optatiſſimus mundi Saluator CHRISTVS Dominus ortum duceret, omnibus vel modicè intuentibus eſſet longè clariſſimum. *Quintò*, Vt cœleſtis terræ ac hæreditaris quædam nobis ob oculos ſpecies poneretur, & intelligeremus, eam variè diuidi. *In domo enim Patris mei manſiones multæ ſunt*, ait Dominus Ioan. 14. verſ. 2. Et accipient quidem veri Iſraelitæ portionem ac manſionem ſuam omnes: alii quam alii maiorem ac ſplendidiorem pro ratione ſcilicet multitudinis ac magnitudinis eorum, quæ in corpore olim benè geſſerint. *Omnes*, inquit Apoſtolus 2. Corinth. 5. verſ. 10. *nos manifeſtari oportet ante Tribunal* CHRISTI, *vt referat vnusquiſq; propria corporis, prout geſſit ſiue bonum ſiue malum.* Et Rom. 2. verſ. 6. *Deus reddet vnicuiq;* ſecundum

opera eius. Origenes in hunc librum homilia 25. *fortaſſis ſicut ordinauit Deus ſtellas cœli & rationibus eas quibuſdam mirandis & ineffabilibus collocauit: & alias quidem ipſarum ſtatuit in axe Aquilonis, alias in partibus Orientis: ita credo, quod & eos, qui ex reſurrectione mortuorum tales erunt, ſicut ſtellæ cœli in multitudine & claritate, venientes ſcilicet ex ſemine Abraham ordinabit Deus in regno cœlorum ſecundum ordinem ſtellarum & partium cœli & dabit aliis ſortem ad Orientem, aliis ad Occidentem, ad Auſtrum aliis: & quos ipſe nouit ſtatuet ad Aquilonem. quoniam quidem multi venient ab Oriente & Occidente, ex quatuor orbis partibus, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. Sextò,* Quemadmodum verò tribuum quarumlibet, non portio tantum & hæreditas, quæ ipſis data, ſed ipſa etiam cauſa prima, ob quam tanta & tanta huic aut illi data; multitudo inquam, numerusq; maior à Deo erat, ſic & princeps cauſa, propter quam maior ac felicior vni quam alteri exiſtit beatitudo, Dei Donum eſt. *Vnicuiq; enim noſtrum, data eſt gratia ſecundum menſuram donationis* Christi Epheſ. 4. verſ. 7. Et ſancta ſua chariſmata, *Spiritus diuidit prout vult.* 1. Corinth. 12. v. 11. *Quid eſt*, ait Rupertus in Ioſue cap. 23. *quod eiectis à facie eorum gentibus, ſicut & pſalmiſta canit, (pſ. 77.) ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis, niſi quod beata patria, de qua ſuperbientes eiecti ſunt apoſtatæ Angeli, cunctæ manſiones illæ, quæ multæ ſunt in domo Patris, gratia Dei diſtribuuntur, & non ex meritis. Dei enim donum eſt, & non ex nobis, inquit Apoſtolus Epheſ. 2. vt ne quis glorietur. Rectè igitur ſorte, in qua non hominis electio, ſed occulta Dei cuncta agit diſpoſitio, terra illa diuiſa eſt, quia videlicet gratia Dei, quam nulla præceſſerunt merita, noſtra terra viuentium, ſperanda nobis & poſſidenda eſt. Septimò,* Vt ſignificaretur; omnes ad cœlorum poſſeſſionem à Deo vocari, non Iudæos tantum; ſed Gentiles etiam. *Si quidem iis*, ait quæſt. 15. Theodoretus, *qui citra Iordanem poſſeſſiones acceperunt, Moyſes terram diuiſit: qui verò trans Iordanem partes adepti ſunt, Ioſue. Et illi quidem, qui per Moyſen acceperant hæreditatem, Iudæorum figuram referunt: qui verò per manum Ioſue, repræſentant gentes, quæ crediderunt. At quoniam Iſrael eſt primogenitus per manum Moyſis, primogeniti ſortes ſunt conſecuti nempè Ruben, Gad, Manaſſes: qui tamen & ipſi velut ſtrenui milites cæteris præeunt, quandoquidem, qui crediderunt ex Iudæis, ſalutem gentibus attulerunt. Aſſumpti ſunt nihilominus & Iebuſæi & Chananæi aliæq; gentes extraneæ, & habitarunt cum Iſraele.* Legatur homilia 16. & 18. Origenes. *Octauò, Oſtendit Dominus, ad ſe,* inquit S. Auguſtinus conc. 1. in pſal. 34. *pertinere iſta omnia, pecuniam, vxorem, filios, ſimilia: & in ſua eſſe poteſtate, non ſolum æterna, quæ in futurum promiſit, verumetiam temporalia, quæ in terra dat, quibus voluerit, & quando voluerit; oportunè ſciens, cui det & cui non det, tanquam medicus medicamenta. ſciens meliùs morbum ægroti quam ipſe ægrotus. Vt ergo Deus hæc oſtenderet, diſtribuit tempora veteris & noui teſtamenti: In veteri teſtamento promiſſiones ſunt rerum terrenarum, in nouo autem Regni cœlorum. Pleraq; ſunt præcepta Deum colendi, & rectè viuendi. Ipſa ſunt & ibi, & hic: ſed quia promiſſio ibi alia videtur, alia hic, iubentis imperium & obedientia ſeruientis eadem eſt: ſed merces quaſi non eſt eadem. Etenim illic dictum eſt; accipietis terram promiſſionis, vt in illa regnetis, vt inimicos veſtros ſuperetis, vt ab eis non ſubiugemini, vt omnia vobis abundent in hac terra, vt filios procreetis. Hæc terrena promiſſa ſunt, ſed tamen figurata. Nonò,* Vt expendamus quam longè veteri teſtamento nouum, legi Euangelium, Moyſi Christvs antecellat. Sua enim cum lege ac teſtamento Moyſes duas tantùm & ſemis tribum in terræ poſſeſſionem miſit. Ieſus verò nouem & ſemis: & ipſam quoq; Leuiticam hæreditatis dominicæ ius & poſſeſſionem adire fecit. Neq; duas illas & ſemis in terræ poſſeſſionem ſimpliciter & abſolutè miſit Moyſes; ſed cum conditione, ſi nimirum ita, poſteaquam Chananea bella confecta eſſent, iudicaret Eleazarus Pontifex, noſterq; Ieſus Num. 34. v. 28. ita vt hi has etiam trib⁹ in terræ illa poſſeſſione collocaſſe potius videantur.

Paucos

Paucos per legem Moyſes, plurimos autem ex omni gente, regione, ac lingua per Euangelium cœleſtibus bonis beauit CHRISTVS, & quorquot vetere in lege ſalui facti ſunt, pependit eotum omnium ſalus ab ſummo ſecundum ordinem Melchiſedech Sacerdote, & eo cuius nomen ſalutis plenum eſt, IESV CHRISTO Domino & Saluatote mundi. Act. 4. v. 12. & ad Hebræos c. 11. Et licet viderentur ſeſquiduæ illæ tribus, quibus portionem dederat Moyſes, primas in hæreditate cernenda & capienda tenuiſſe, non tenuerunt tamen: ſed expectare, quoad aliæ ſuarum eſſent compotes partium, debuerunt, & poſt eas ſuis demum potiri: quia gentes ad fidem à IESV CHRISTO vocatæ Iudæos credendi alactitate, conſtantia, & fetuore ſupetarunt, Matth. 8. v. 10. 11. 12. neq; in æterna illi cœlorum domicilia prius admiſſi, quam eadem ſubitent, qui è Gentibus crediderunt, vt explicat ad Hebr. 11. Apoſtolus, & ex eo hunc in librum Origenes homil. 16. Et Moyſes eam rantummodo terram dedit, quam oculis iam luſtrabant, pedibus calcabant, vi & armis ſuam in ditionem ſubiunxetunt. IESVS verò Naue & eam, quæ oculis iam cernebatut, pedibus peragrabatur, bello ſubacta erat, & eam quæ nondum ab omnibus videbatur, nondum pedibus obibatur, nondum armis deuicta & occupata erat, partitus eſt, vt quemadmodum ex Auguſtino dictum antea; perſpiceretur IESVS CHRISTVS tetrenorum & cœleſtium, caducotum & æternotum, præſentium & futurotum bonorum Dominus. Ideoq; & Moyſes nullum in partitione oraculum, ſortem, nullam, diuiſores ſecum nullos, nullos qui terram dimetirentur exploratores adhibuiſſe legitur. IESVS verò hæc adhibet omnia, vt in CHRISTO IESV diuinum prorſus oraculum, diuinitatemq; ipſam agnoſcamus, & ſummam erga homines benignitatem, quos vt ipſos, & per eorum operam, alios quamplurimos, honeſtet, ornet, meritisq; maximis cumulet, in ſactatum, quarum ipſe auctor & perfector eſt, actionum ſocietatem aſciſcit. Ipſe ſiquidem ſecundum ordinem Melchiſedech, in æternum ſacerdotali poreſtate alios afficit. Apoſtolos in totum terrarum otbem mittit: Paſtores & Doctores conſtituit, qui cœleſtia mortalibus dona diſtribuant: ad cœleſtem hæreditatem omnes vocent: opottunè, partiteq; omnia, quæ agenda, omnibus præſcribant. O ſanctos funiculos, quibus ſanctiſſimi à CHRISTO IESV miſſi Geometræ ampliſſima, beatiſſimaque illa cœlorum latifundia dimetiuntut! O fauſtas lætasq; ſortes! O venerandos omniq; amote ac lætitia complectendos diribitores! à quibus vbetes illi cœlotum campi, nectareis grauidæ vites vuis, melleis onuſtæ pomis arbores, conſulgentes auro ædes, parrimonia nullo vnquam tempore aut caſu peritura diſtribuuntur? *Decimo* demum vt certò nobis perſuaderemus veros Sabbathicos & Iubilæos, in quibus omnium tedemptio, libertatis recupetatio, quietis continuatio, priſtinum in ſtarum, è quo per Adami lapſum excidimus, reſtitutio, & beatiſſima omnium felicitatio; ab IESV CHRISTI temporibus inchoatos in omnem deinceps æternitatem perpetuandos. *Venite* igitur *exultemus & iubilemus Deo Salutari noſtro præoccupemus faciem eius in confeſſione & in Pſalmis iubilemus ei Pſalm. 94.*

CAPVT XIV.

De terræ diuiſione ſpeciatim.

1. HOc eſt, quod poſſederunt filii Iſrael in terra Cha-
naan, quam dederunt eis Eleazar ſacerdos, & Io-
ſue filius Nun, & principes familiarum per tribus
Iſrael: 2. ſorte omnia diuidentes, ſicut præceperat Dominus
in manu Moyſi, nouem tribubus, & dimidiæ tribui. 3. Dua-
bus enim tribubus, & dimidiæ dederat Moyſes trans Iorda-
nem poſſeſſionem: abſque Leuitis, qui nihil terræ acceperunt
inter fratres ſuos: 4. ſed & in eorum ſucceſſerunt locum filii
Ioſeph in duas diuiſi tribus, Manaſſe & Ephraim: nec accepe-
runt Leuitæ aliam in terra partem, niſi vrbes ad habitandum,
& ſuburbana earum ad alenda iumenta & pecora ſua. 5. Si-
cut præceperat Dominus Moyſi, ita fecerunt filii Iſrael, & di-
uiſerunt Terram. 6. Acceſſerunt itaque filij Iuda ad Ioſue in
Galgala, locutuſque eſt ad eum Caleb filius Iephone Cene-
zæus: Noſti quid locutus ſit Dominus ad Moyſen hominem
Dei de me & te in Cadesbarne. 7. Quadraginta annorum
eram quando miſit me Moyſes famulus Domini de Cades-
barne, vt conſiderarem terram, nunciauique ei quod mihi
verum videbatur. 8. Fratres autem mei, qui aſcenderant me-
cum, diſſoluerunt cor populi: & nihilominus ego ſecutus ſum
Dominum Deum meum. 9. Iurauitque Moyſes in die illo,
dicens: Terra, quam calcauit pes tuus, erit poſſeſſio tua, & fi-
liorum tuorum in æternum: quia ſecutus es Dominum Deum
meum. 10. Conceſſit ergo Dominus vitam mihi, ſicut polli-
citus eſt vſque in præſentem diem. Quadraginta & quinque
anni ſunt, ex quo locutus eſt Dominus verbum iſtud ad Mo-
yſen, quãdo ambulabat Iſrael per ſolitudinem: hodie octogin-
ta quinque annorum ſum: 11. ſic valens, vt eo valebam tem-
pore quando ad explorandum miſſus ſum: illius in me tem-
poris fortitudo vſque hodie perſeuerat, tam ad bellandum
quàm ad gradiendum. 12. Da ergo mihi montem iſtum, quẽ
pollicitus eſt Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim
ſunt, & vrbes magnæ atque munitæ: ſi fortè ſit Dominus me-
cum, & potuero delere eos: ſicut promiſit mihi. 13. Benedi-
xitque ei Ioſue: & tradidit ei Hebron in poſſeſſionem. 14. at-

que ex

que ex eo fuit Hebron Caleb filio Iephone Cenezæo vſque in præſentem diem : quia ſecutus eſt Dominum Deum Iſrael.
15. Nomen Hebron antè vocabatur Cariath Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt:& Terra ceſſauit à prœliis.

COMMENTARIVS.

VBI *modicè quæ ad* generalem *terræ diuiſionem ſpectant, hoc in c. 14. tacta ſunt, incipit v. 6.* ſpecialis, *quæ ſingularum tribuum eſt diuiſio. Et primo quidem explicatur* Iudæ ſors *hic & c. 15. deinde* ſors Ephraim. *c. 16. tum* ſors Manaſſæ. *c. 17. demum verò aliarum ſeptem c. 18. 19.*

QVÆSTIO I.

Cur Iudaica & Ioſephina tribus omnium primò ſortita ſunt portionemq́; acceperunt?

EXijt diuino nutu, ante alias, tribuum iſtarum ſors, ***Primò***, Quia, vti quidem Lyrano videtur, hæ alijs erant digniores. ***Secundò***, quia vt ait Abulenſis, idipſum Iacob Patriarchæ teſtamentum c. 49. inſinuarat. ***Tertiò***, Quia, vt aliis videtur, hæ omnium primæ de accipienda hæreditate ſolicitæ fuerant partitionemq́; inſtitui rogarant. ***Quartò***, Quia, ſecundum Maſium, hæ tribus omnium erant aptiſſimæ, quæ caſtris in Galgala hærentibus eſſent præſidio à meridie quidem Iudæa: ab Aquilone verò Ioſephina. Poteſt ***quinta*** etiam adijci cauſa, quod ij duo, qui è tanto Iſraelitarum numero ſoli terram iſtam ingreſſi, laudati, magni, Deoq́; dilecti Principes ex hiſce ortum tribubus ducebant: è Iudæa ***Caleb***, è Ioſephicis ***Ioſue***. Ita igitur ſortiariam vrnam direxit atque gubernauit Dominus, vt in poſſeſſionem ea primo mitterentur tribus, quibus, ob dictas iam cauſas, videbantur meritò deberi primæ, ſed harum cauſę poſtremæ in prima continentur omnes, eiuſq́; veluti explicatio quædam ſunt.

QVÆSTIO II.

Quando ad Ioſue acceſsit Caleb promißam petiturus ditionem?

DVplex opinio eſt; ***Prior*** ipſius Abulenſis capite iſto ante quæſtionem 5. & in ipſa quæſt. 3. acceſſiſſe Caleb ad Ioſue, vt promiſſam ſibi terram impetraret; eo tempore quo hæreditatem iam ſuam ſortita erat Iudæa tribus tota. ***Poſterior*** aliorum, acceſſiſſe antequam hæreditatem eadem tribus ſortiretur: idque textui videtur magis conſentaneum. ***Primò***, Quia prius hanc petitionem iſto capite, poſtea tribus totius ſortitionem, ſequenti narrat capite. ***Deinde***, Quia filij Iuda dicuntur ad Ioſue acceſſiſſe, & ex ijs ſolus locutus Caleb, & de ſola ſua portione. quaſi ſortitio iam indicta eſſet, ob eamque conuenirent ſtatim tribus omnes: ſed maximè ac primò ***Iudaica***. vt quia ex ea vnus extraordinariæ veluti portionis diuinum promiſſum habebat, illam is ante omnes acciperet, ne iactis iam ſortibus, ipſe tribui illi, in cuius finibus extraordinaria illa portio ineſſet, nimium terræ auferret: quin potius ea, cuicunq́; tandem tribui fines ij caderent, acceſſione Iudaicam tribum augeret; ſiue in ipſius contineretur illa pomœrio, ſiue non. Quemadmodum Menaſſæ ac Dani-

ac Danicæ tribuum partes quædam ab alijs diſtractæ, tribuum tamen totarum portiones ac membra erant: ſic extraordinaria Calebi hæreditas, etiamſi à Iudaica tribu ſummota longius fuiſſet, ad eam tamen pertinuiſſet, eamq; adauxiſſet: quemadmodum ſpeciali modo tribum Ephraim extraordinaria ipſius *Sichem* additione adiunctam fatetur Abulenſis infrà cap. 17. quæſt. 3. *Demum* verò ita Origeni viſum hic hom. 20. *Data eſt*, inquit, *Calebo portionis ſuæ ſors, priuſquam tribus ſua, quæ eſt filiorum Iuda, perciperet.*

QVÆSTIO III.

Quis & qualis vir Caleb?

PRimò ipſius *genus* monſtratur hic verſ. 6. dum dicitur *filius Iephone Cenezæus.* Iephone verò in Hebræo vocatur *Iephunneh:* in 70. *Ἰεφοννῆ.* & à Thalmudicis Rabbinis in *Themorah*, ſiue tractatu de hoſtijs in ſacrificio non immutandis, traditur nomen eſſe non proprium, ſed *appellatiuum:* ita vt *filius Iephone* nihil aliud ſit, quam *filius*, ſeu *homo prudens*, prouidus; & circumſpectus, vel *filius diuerſionis*, quia ſe, populumq; ab improborum exploratorum quiritationibus diuertit, vt apud Abulenſem. 1 Paralip. cap. 4. quæſt. 10. Hebræi volunt alij: Eſt enim *Phanah* aſpicere, circumſpicere, reſpicere, ab vno ad aliud ſe conuertendo; Sed quamuis reuera prudentiſſimus & circumſpectiſſimus Caleb fuerit, ſeq; & populum à falſis exploratorum aliorum querelis, rectiſſimè auerterit, abſurda tamen eſt ea interpretatio: quia cum Hebræa nomina propria ferè huiuſmodi quidpiam ſignificent, liceret omnium quaſi parentes negare, & aliquam eorum qualitatem, aut elogium ſubſtituere. Et vtroque modo etiam *Iephone filius* eſſet Ioſue, quia & inſigni pollebat prudentia; & in auertendo ab iiſdem exploratorum aliorum commurmurationibus, ipſi Caleb ſocius fuerat. Quidam verò *proprium* nomen eſſe *Iephone* libenter annuunt, ſed vt Chytræus, eò ſignificati eum aiunt hominem, qui aliter in Scriptura *Eſron* vocatur. quia 1. Paralip. cap. 2. verſ. 18. ſcriptum, *Caleb filius Eſron accepit vxorem.* Ita hic & in 1. Paralip. 2. Lyranus, Gloſſaq; ordinaria. Alij verò Iephone *patrem* ipſius Caleb *proximum* volunt, ſed ita vt *remotus pater* ſit ipſe Eſron, id eſt, auus, aut proauus, aut etiam atauus. ſicq; Caleb ſit *filius Eſronis*, id eſt, *nepos* aut pronepos, aut etiam abnepos: filius verò ipſius Iephoneh proximus. Et ſic loco iſto Maſius & Abulenſis 1. Paralip. cap. 2. quæſt. 9. cap. 4. quæſt. 10. è quo hæc texitur genealogia.

Caleb eſt filius ipſius Iephone. *Iephone* autem filius eſt ipſius Cos, de quo in 1. Paralip. c. 4. v. 8. *Cos* verò 95. filius ipſius Ethnan, de quo ibidem v. 7. *Ethnan* verò ibidem v. 5. & 7. filius eſt Aſſur. *Aſſur* verò filius *Bethleem* apud eundem Abulenſem ibidem in verſum 5. & hic filius *Vr.* & hic *Calebi* ex Ephrata vxore; ibidem eſt q. 2. & ante 4. hic verò Eſronis ante q. 8. *Eſron* ipſius Phares, *Phares* ipſius Iuda 1. Paral. 2. v. 1.

Mihi verò placet *primò* quidem iſtum *Caleb non eſſe filium proximum & immediatum Eſronis*, quia in Ægyptum deſcendit cum Iacob proauo *Eſron* Geneſ. 46. v. 12. in qua manſerunt filij Iſrael annos CCX. vt Exod. 12. monſtratum: Ideoq; habita illius temporis vitę hominum ratione, ſi natus fuiſſet ex illo Caleb, vel viuendo non attigiſſet exitum ex Ægypto vel certo attigiſſet annis quamplurimis obſitus, cùm tamen ex iſto cap. 14. prout poſtea dicetur, liqueat, non fuiſſe tunc, niſi annorum duodequadraginta. *Placet* verò *etiam duos diuerſos eſſe Calebos*, quorum 1. Paralip. cap. 2. & 4. mentio eſt, & *poſteriorem eſſe iſtum*, de quo hic ſermo, *filium Iephone.* Placet quoque *tertiò, per ſenſum tropologicum ipſius explicari nomina.* Caleb enim ſeu *Celeb*, canis eſt, qui ſceleratam exploratorum aliorum nequitiam inſigniter allatrauit, & pro eo eſt etiam 1. Paral. c. 2. verſ. 9.

Calubi,

Calubi, ſeu vt in Hebræo eſt *Celubai*, id eſt, *Canes mei*. quia is, multorum inſtar, cum lupos illos videret, latrauit, omnesq; ad euigilandum, ſibiq; à teterrimis illorum faucibus cauendum excitauit. Aliis quibuſdam, vt Ruperto lib. 8. de diuin. offi. cap. 7. eſt *quaſi cor*, aut *totus cor*, qui ex corde faciebat omnia: ex toto corde Dominum ſequebatur: cui vt cor, ſic & lingua & manus. Et verò *filius* etiam *Iephone* fuit ob prudentiam, & circumſpectam ab iisdem exploratoribus diuerſionem. An Abulenſis verò Genealogia tota recipienda ſit, poteſt, ob nodulos, qui eam aliquantulum implicant, dubitari: ſed ad Paralipomena ſpectant illi: ſatisque eſt, probabilitatis ineſſe illi non parum.

Sed *Cenezæus* idem *Caleb* cur appellatur? Varia eſt variorum reſponſio. Aiunt enim quidam *Cenez* fuiſſe *vitricum* Calebi, & ab illo id cognominis acceptũ: alii, *fratrem* & quidem Calebo ipſo natu maiorem, quia ſequenti cap. *Cenez* appellatur: Radak verò eiuſdem *auum*, vel proauum: Abulenſis *patrem*, qui alio nomine *Cenez* vocatus ſit. Ideoq; ancipitem ſcait Maſius, an non debeat ita verti textus: *filius Iephone Cenezæi*. Autor quæſtionum in Paralipomena vult Cenez, *locum* quendam eſſe, à quo iſta nomenclatio. Reor ego *Primò* vertendum prout à noſtro vertitur, *Caleb filius Iephone Cenezæus*, non Cenezæi. quia ſic Interpreti noſtro præierunt Septuaginta. *Secundò*, Si tamen patet ſit Cenezæus, & Caleb vocaretur filius Cenezæi, rectè ab illo Cenezæus cognominaretur. *Tertiò*, Opiniones duę vltimæ videntur probabiliores. quia quoad *primam* cur à vitrico quam à patre cognomẽ ductum eſſet potius? quoad *ſecundam* quia Calebi fratrem illum Cenezæum oporteret propria cum matre inceſtum admiſiſſe. *Othoniel* frater ipſius Ioſuæ dicitur cap. ſequenti & Iudic. 1. idemque *filius Cenez* 1. Paralip. c. 4. ſi ergo Cenez propriè frater eſt Calebi, & pater fratris etiã propriè dicti Calebi, è Calebi matre fratrem tunc poſteriorem procreauerit. Quo quid abſurdius? Quomodo autem fratres dicantur Othoniel, & Caleb, dico Iud. 1.

II. *Ætas* verò *Calebi* notatur. v. 10. *Hodie octoginta quinque annorum ſum*. Ex iis deducantur. 7. qui ad terræ diuiſionem vſque in bellis conſumpti ſunt, reliqui erunt. 79. Ex his rurſum demantur. 38. anni, quibus, poſt primã regionis explorationem, vt ſuprà oſtenſum in itinere ex Ægypto hæſum eſt, reſtabunt 41. Ex his demum auferantur anni 2. qui ante miſſos & reuerſos exploratores, quadam ex parte, fluxerant, ſupererunt 39. anni, ita vt ante annum 39. ſiue anno 40. priuſquam ex Aegypto exiretur, natus Caleb fuerit: qui in eum incidit annum, quo Aegyptium interfecit Moyſes Actuum c. 7. & aſſentiuntur *Midraſche ſchemoth*. pag. 118. & Bereſchith pag. 115. licet R. Bochai, vt S. Stephano fidem impiè abroget; fingat exiiſſe aula Moyſen anno ætatis 13. Quidam verò Rabbini alii anno 20. ſed impios mendacesque iſtos iam mittamus.

III. *Corporis ſanitas & vires* ab ipſomet Caleb annos vt dixi 85. nato indicantur v. 11. *Sic*, ait, *valens, vt eo valebam tempore, quando ad explorandum miſſus ſum. Illius in me temporis fortitudo, vſque hodie perſeuerat, tam ad bellandum quam ad gradiendum*, id eſt, ad quidlibet agendum; ad omnia vitæ munia quæ per ingreſſum & ingreſſum in Scriptura ſignificari ſolent. 1. Reg. 18. verſu 5. At Maſius pag. 246. *Non plenè ſatis dixit Latinus, ad gradiendum*. Imo genus poſuit *gradũ*, cuius ſpecies ſunt *ingredi* & *egredi*. Præclara verò ſed rara hæc tam viridis, vegetaque ſenectus. De M. Catone Porcio Liuius decadis 4. l. 9. *Inuicti*, ait, *cupiditatibus animi erat, & rigida innocentia: contemptor gratia, diuitiarum. In parſimonia, in patientia Laboris periculique, ferrei prope corporis, animique: quem ne ſenectus quidem, qua ſoluit omnia, fregerit: qui ſextum & octogeſimum annum*

annum agens cauſam dixerit; ipſe pro ſe orauerit, ſcripſeritq́: nonageſimo anno Sergium Galbam ad populi adduxerit iudicium. Auſonij patet, apud hunc ipſum Idyllio. 3.

Nonaginta annos, baculo ſine, corpore toto
Exegi, cunctis integer officijs.

De quadam Æthiopum gente in Coſmographia Poſtellus: *Multi*, ait, 180. *annos nati, etiam operas ditioribus locant.* Colligit alia libro de ſenectute Cicero exempla, & nuper Centuria 2. cap. 68. Camerarius, addiq́; poſſunt alia complura, vt è *Germania* noſtra, quod hiſce diebus mihi quidam de proaui ſui ſenectute ad annum vſque CXL, de aui ad annum vſque CXX propagata. Erant autem ij Dilingani è *Polonia* verò, quod de longiſſimo aui ac Patris ſui æuo ſæpius commemorauit CL. V. D. *Stanislaus Krziſtanouuik* Leopolitanus: & quod Confeſſionis c. 91. de ceremoniis Reuerendiſſimus & Illuſtriſſimus ſcribit Hoſius. *In opido*, ait, *Srenſco, memorabili quodam opere ſepulchrum conſtructum videre licet, quod Felix à Srenſco, Palatinus & Præfectus Plocenſis auo ſuo paterno poſuit. Teſtatur hunc inſcriptis ſepulchro* CXL *annos vixiſſe.* Sed præter illos ante diluuium macrobios, & poſtea, vnum *Heberum*, paucosq́; vſque ad explotatam terram alios; *Moyſes* Deut. vltimo verſ. 7. *centum & viginti annorum erat quando mortuus eſt. Non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti ſunt.* Miraculo autem Moyſi hoc diuinitus datum, ambigi vix poteſt: *ſed in Caleb an, vi naturali, viuida illa ſenectus non fuit?* Nam & in aliis vt dixi, multis fuit, & etiamnum eſſe poteſt, ſi ad bonam corporis temperationem bonamq́; valetudinem accedat in victu temperantia, ſobrietas, & exercitatio: *Ipſa*, inquit Tullius, *defectio virium, adoleſcentiæ vitijs efficitur ſæpiùs, quam ſenectutis. Libidinoſa & intemperans adoleſcentia effætum corpus tradit ſenectuti.* Et poſtea. *Arbitror te audire Scipio, hoſpes tuus auitus Maſiniſſa, quæ facit hodie nonaginta annos natus: cum ingreſſus iter pedibus ſit, in equum omnino non aſcendere: nullo imbre, nullo frigore adduci vt capite aperto ſit: ſummam in eo eſſe corporis ſiccitatem: itaq́; exequi omnia regis officia & munera. Poteſt igitur exercitatio & temperantia etiam in ſenectute conſeruare aliquid priſtini roboris.* S. Hieronymus Epiſt. ad Paulum Concordienſem, Plinius l. 3. Epiſt. 1. *de Spuriana*, libro 7. pag. 207. *de Quadrantilla.* Ante annos 4. aut 5. cum Vogeſum, qui ab Alſatia Lotharingiam diſpeſcit; tranſirem, eſſemq́; in Senonenſi cœnobio, vocauit eius loci Abbas è neſcio quo eius montis pago, qui longiculè aberat; Ruſticum natu grandem, annorum, ſuprà centum, plurium. Venit ille pedes, cito latis: & ad prandium cæteris cum hoſpitibus adhibitus, vt aſſedit & eſcis extructam menſam pluribus, conditoribusq́; aſpexit, cœpit ſubmiſſiore ſecum voce, vt ab omnibus tamen ſonus audiretur; loqui, ac veluti murmurare. Tum ei Abbas: Quid mi Pater (ſic reuerentiæ cauſa ſenem vocabat) loqueris? an deeſt quidpiam? eloquere clariùs. Iſthuc verò eſt, reſpondit ſenex; quod loquor: *Si tantam, talemq́; menſam ſemper habuiſſem, tamdiu non vixiſſem.* Idem verò abeunti mihi abiturus ipſe Scipionem oſtentans, Hoc, aiebat, adhuc die, illuc, vnde huc ego mane; repedabo. Nulla hominum viribus peſtis capitalior, nulla longiori vitæ infeſtior ſecuris, quam intemperantia; quam qui ſectantur, fiunt imbecilli, eneres, pallidi, tremuli, cadamoſi: antequam ſenes. Vide Ruth c. 4. q. 19.

IV. *Animi virtus* in eo, quæ, quantáue fuerit argumento ſunt hæc. *Primò, Nunciaui ei* (Moyſi) *quod mihi verum videbatur.* Veritatis videlicet amans, ſyncerus, & fidelis erat. Mendax, fucatus, eique, à quo curandum quidpiam accepit, infidelis eſt, qui aliud, quam quod ſibi verum videtur, in deliberationibus, conſiliis, reſponſiſue quibuslibet, enunciat. Et hic inſigne Principum conſiliatiis, Rerumpublicarum Senatoribus, Dominorum procuratoribus, actuariis, viatoribus, & famulis omnibus exemplum eſt. Magnum publico ſæpe bono inferunt detrimentum, qui aut commodi, gratiæue alicuius aucupandæ

ſtudio verum per aſſentationem reticent: aut incommodi itaque alicuius fugiendæ cauſa per ignauiam & metum aliud quàm ſentiunt, effantur. Quia verò in Hebræo eſt; *Rem Moyſi retuli, ſicut erat in corde meo*, nugantur infelices Rabbini, Calebum coram Moyſe retuliſſe, non quæ in ore coram querulis & ſeditioſis exploratoribus aliis habuiſſet, ſed quæ illis clam, in corde quaſi is ſimulator & hypocrita improbus, cuius à corde diſcreparet lingua; veterator pertimidus, qui ſociorum improbitatem ore probaſſet, corde accuſaſſet impoſtor ſceleratiſſimus, qui aliorum nequitiam in itinere, contra mentem animique ſui ſententiam, nutu ac verbo fouiſſet, adiutaſſet, auxiſſet; eoſdem poſtea vehementiſſimè oppugnaſſet, laceraſſet, ac deteſtatus eſſet. Valeant Machiauelliſtæ. Septuaginta vertunt κατὰ τὸν νοῦν αὐτοῦ, id eſt, ſecundum mentem ipſius; quæ ſcilicet eadem, quæ Calebi, vt verum diceretur & intelligeretur.

Secundò, Fratres mei, qui aſcenderunt mecum, diſſoluerunt cor populi, & nihilominus ego ſecutus ſum Dominum Deum meum. In malorum frequentia, cum eorum, qui ſceleratè agunt maior numerus eſt, rectam retinere mentem contagione nulla inquinari, Deo potius quàm hominibus adhærere, id verò præſtantis & eximiæ virtutis eſt, vt in Tobiæ 1. docui. At iſtud eſt, quod de ſe narrat Caleb in cuius Hebræa oratione, pro, *ſequutus ſum Dominum Deum*, legitur, *compleui poſt Dominum Deum meum:* prout etiam infrà verſ. 14. & Num. 14. v. 24. & ſignificatur non ſimpliciter ſequutus Dominum, ſed *plenè perfecteq́ ſequutus*. Elliptica enim Phraſis eſt, quam integrare liceat ſic: *compleui ire poſt Dominum.* 70. ἐγὼ προσετέθην ἐπακολουθῆσαι κυρίῳ τῷ θεῷ μου. ſed iſtud à me iam expoſitum q. 4. lib. 1. Ioſuæ.

Tertiò, Eſt teſtimonium de ipſo Moyſis v. 9. & Dei v. 10. ſi à laudato viro laudari laus eſt, vt è veteribus dixit quidam, quid à Dei ſeruo, Deoq; ipſo prædicatione tam egregia efferri? Nam ille quidem ait; *ſecutus es Dominum Deum meum*, plenè videlicet ac perfectè vt ſuprà: hic verò & Moyſi de ipſo Caleb locutus eſt, & huius exitum ad iſtud vſq; tempus ſingulari ſeptum præſidio cuſtodiuit ac propugnauit. Pro *Deo meo* in Moyſis oratione ponunt 70. θεὸν ἡμῶν, id eſt, *Deum noſtrum*, vt tam de ſe quam de Caleb loquatur. Ideoq; ibi quidam Latini minus rectè *Deum tuum* habent.

Quartò, Perſpicacis, bonæq; mentis, omnia quibus à Deo quis afficitur; beneficia intueri, agnoſcere, profiteri; etiam illa quæ naturalia videntur, & vix à paucis expenduntur. Vitam igitur ætatemq; ſuam, prouectiorem, & viridiorem Deo libens gratusq; aſcribit Caleb. verſ. 10. *Conceſſit Dominus vitam mihi, ſicut locutus eſt, vſq; in præſentem diem.* Eccleſiaſtici 46. verſ. 11. *Dedit Dominus ipſi* Caleb *fortitudinem, & vſq; in ſenectutem permanſit illi virtus*, ſeu robur. Sanè in Scripturis alibi per ſæpe ipſi Domino accepta refertur *longitudo dierum.* Exod. 2. verſ. 12. pſ. 20. v. 5. pſal. 90. verſ. 16. Prouerb. 3. verſ. 2. & 16. Eccleſiaſtici 23. verſ. vltimo. Corporis enim coagulum, & εὐκρασίαν tribuit: vitæ neceſſaria ſuppeditat: valetudini aduerſantia remouet: mente bona, tranquillaq; conſcientia ſerenat: noſq; demum ad moderatè, ſapienter, ſobrieque viuendum excitat, è quibus omnibus diuturna, valens vegeta & beata, prout hoc in mundo eſſe poteſt, vita.

Quintò, Verumenimuerò has Calebi laudes vnus obſcurare ac deformare videtur næuus, quòd ſeipſum laudare ac pœne iactare videatur, dum verſu 7. animi ſui candorem, oris veritatem. verſ. 8. pectoris conſtantiam, plenumq; ac perfectum Domini obſequium commemorat. Sed profectò næuus hac in re nullus. Fas enim, & bonum, rectumq; eſt de benefactis virtutibusque ſuis prædicare, cum id neceſſitas aut vtilitas poſtulat: & vtraque ſpectara reſpectu vel Dei, vel ipſius hominis de ſe prædicantis, vel aliorum. *Dei* quidem, dum

eius requiſit gloria, vt quæ homini benignè fecit, donáq; dedit, ab aliis cognoſcantur, qui illum idcirco & ipſi ſuſpiciant, laudent, audiāt, diligant & ſequantur. Atq; hoc Apoſtolo eſt, *in Domino gloriari*. 1. Cor. verſ. 31. 2. Cor. 7. v. 17. *Ipſius hominis*, de ſeipſo prædicantis; quando famam ſuam tueri debet & aliorum intereſt, vt non praua ſolum, ſed exilior etiam contemptiorq; de ipſo eximatur opinio & maior atq; auguſtior in datur. Sicq; enim S. Paulus 2. Cor. 10. & 11. plurima & maxima, quæ alioqui mortales omnes latuiſſent, de ſeipſo aperit: *Aliorum* deniq; *reſpectu*, quibus nimirum prodeſſe optamus. Sicq; apud diſcipulos Magiſter, apud filios Pater, apud iuniores ſenior laudes quaſdam ſuas narrare poteſt, vel quòd apud illos ipſi auctoritas neceſſaria ſit, vel quòd ad honeſtatem illas, ac imitationem exſuſcitare oporteat. Sic CHRISTVS Dominus: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde* Matth. 11. *Vos vocatis me Magiſter & Domine: & bene dicitis. Sum etenim. ſi ergo laui pedes veſtros Dominus & Magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes.* Sic S. Auguſtinus epiſt. 68. tract. 8. in Ioannem & lib. 50. hom. 25. ſed de his in *Doxologico meo* ſecundo plura, quæ in Calebum pœnè conueniunt omnia. Dei enim gloriam deprædicat, dum cordis eum ſcrutatorem optimum, beneq; factorem remuneratorem oſtendit iuſtiſſimum v. 9. Obſignatas enim veluti tabulas diuini teſtimonij promiſſiq; præmij recitat & à Deo ipſo enunciante ac teſtante habet, vt plenè Domino ſe obſequutum dixerit v. 8. Suam quoq; tuetur famam, dum alioqui videretur importunus, ambitioſus, & in alios iniurius, ſi, cur ſibi, præ alijs, portionem depoſcar, cauſam celaret. Alijs etiam conſulit, quibus reclamandi, obſiſtendi, maleq; de ipſo ſuſpicandi eſſet alioquin cauſa.

QVÆSTIO IV.

Quis mons, quem à Ioſue petit Caleb?

QVem à Ioſue petit Caleb. v. 12. *mons* generatim. I. eſt mons à Deo illi promiſſus, eod. v. 12. id eſt, terra montana, etiā à Moyſe promiſſa v. 9. ſed quia ita dicitur, *Terra, quam calcauit, pes tuus, erit poſſeſſio tua*, putant Rabbini terram ſignificari, quam propter pericula & gigantum inibi habitantium horrorē, exploratorum alij nulli adire auſi ſint, ſolus vero ipſe Caleb introierit, & explorarit. idq; confirmant, quia Nu. 13. v. 23. in Hebræo ita legitur. *Aſcenderunt* (exploratores) *ad Meridiem: & venit in Hebron. Cur enim*, aiunt, *ſingulariter dicitur*, VENIT, *& non*, VENERVNT, *niſi quia ſolus eo penetrauit Caleb*? At dignum hoc Rabbinis commentum. Qui enim & exploratorum in numero fuit Ioſue, num meticuloſus, ignauusq; adeo fuit, vt ab terræ illius aditu abhorruerit? Et nonnè in Hebraica lingua peruſitatiſſimum, vt ſingulare pluribus verbum tribuatur, diſtributiuaq; fiat oratio, cuius ſit ſententia; illorum quilibet, hoc aut illud fecit, v. c. *Aſcenderunt exploratores ad Meridiem, & venit eorum quilibet Hebronem.* Quod idem valet, atq; id, quod in textu noſtro eſt: *Aſcenderūt ad meridiem, & venerunt Hebronem.* Et ſi de vno tantum ſingulare illud *venit* accipiendum eſſet, cur appoſitum Calebi nomen haud eſſet? cur de hoc potius, quàm de Ioſue intelligeretur? Eſt hæc promiſſa terra Moyſis iureiurando v. 9. vbi amplius quiddam in Hebraico videtur, quàm in noſtro textu, videlicet: *Iurauitq; Moyſes in die illo: ſi non: Terra quam calcauit pes tuus*, &c. Illud, *ſi non*: apoſiopeſis eſt, quæ in execrationum formulis rota quidem exprimebatur; ſed in earundem narrationib. ſæpè omittitur vel tanquam tunc nota, vel tāquam dira & ominoſa. Hoc enim aut ſimili modo expleri deberet oratio, ſiue aiens ſit, vt Geneſ. 14. v. 22. in Heb. c. 21. v. 23. ſiue negans, vt hic: Si non facio, quod aio, me auerruncet Dominus: omnibus me mactet calamitatibus: diris deuotus ſim omnibus: ne viuam: ne ſim qui ſum, vanus mendaxq; habear. Eam vero apoſiopeſin, reticuit interdum noſter

noſter Interpres, quia planè & abſolutè iuſiurandum, quod qui violat, pœnæ obnoxius eſt; conuertit. Dicitur autem terram iſtam iuratus promiſiſſe Moyſes: quia iuſiurandum, quo illam promiſit Deus Num. 14. v. 20. ipſe, velut huius internuncius ac legatus, Calebo propoſuit.

Tertiò, Promiſſus fuit Calebo à Deo ac Moyſe *mons* ac terra iſta, ipſo audiente Ioſue verſu 12. Putant aliqui hanc de particulari & definita Chananææ portione promiſſionem Calebo factam priuatim; in Dei vel Moyſis tabernaculo, vel certe alio quocunque loco à multitudine ſecreto: & quia Moyſi frequentiſſimè aderat Ioſue, omniumque pœnè ipſius factorum & dictorum conſcius, illam ab hoc auditam: neque tamen hoc alibi literis proditum. Huic ſententiæ quia, quod abſonum ſit, habet nihil; aſtipulari, cuilibet, licet. Maſio tamen aſſentior potius exiſtimanti, palàm publiceque, audientibus omnibus, ideoque & ipſo etiam Ioſue, definiti, deſignatique loci hæreditatem Calebo promiſſam, verbis illis Domini, quæ Numer. 14. verſu 24. *Seruum meum Caleb, qui plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terram hanc, quam circuiuit: & ſemen eius poſſidebit eam.* Terra hæc non fuit profectò tota Chananæa, quam cum exploratoribus peragrarat alijs; Quid enim vniuerſo populo terræ fuiſſet? ſed eius definita pars, quam cum iiſdem, etiam obierat. Nam quod Iudæi aiunt, ſolum huc loci penetraſſe Caleb, refutant ipſi alii exploratores, dum Numer. 13. verſu 29. clamant, *ſtirpem Enac vidimus ibi.* Et verò certam illam partem, vbi Enacim iſti erant, ei verbis illis attributam, colligitur etiam vel ex antitheſi; vel à Calebi animo ac virtute. *Antitheſis* eſt; voluiſſe Dominum, vt quàm ſeditioſi partem maximè vituperârent, & è cuius incolis ac vrbibus potiſſimam terroris materiam, ſeditionibusque facem raperent, ea, cum eſſet optima; eius patrono, defenſori, ac vindici Calebo, transſcriberetur. *Eius* verò *animus & virtus* eſt, ſi ipſemet eam ſibi partem depoſcerit; eaque vna ſe contentum ac beatum prædicarit, quam alij horribilem, inuiam, inexpugnabilemque maximè iactabant. Et fortaſſis ad partis huius definitionem ac determinationem pertinent, quæ ibidem ſubiunguntur verba verſu 25. *Quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus.* Hebraicè. *Et Amalecites & Chananæus habitat in valle.* Porrò eadem promiſſio Deuteronomij primo, verſu 36.

Quartò, Mons eſt, *in quo Enacim ſunt, & vrbes magnæ ac munitæ* verſu 12. Eadem dicuntur Numer. 13. verſ. 28. & 34. Vnde colligitur *Henakim* fuiſſe giganteæ magnitudinis homines, poſteros percelebris cuiuſdam æuo priſco gigantis; cui nomen *Henak* quod cum *torquem* ſignificet, putant Rabbini, *Henakim* eſſe appellatiuum nomen, quo *torquati* ſignificentur, nobiles videlicet opibus, & potentiâ homines. Hæc enim; vi & rapto, parabant ii facilè, quòd corporis præpollerent viribus. Sed, vt dixi, ab *Henak* primo generis ſui auctore appellationem eam conſequuti ſunt; quemadmodum ab *Heber* Hebræi; ab *Iſrael* Iſraelitæ; ab *Iſmaël* Iſmaelitæ, ſeu *Iſmaelim*, vt vocantur Geneſis 47.

Quintò, Iam ſpeciatim mons & locus, quem ab Ioſue rogat Caleb, eſt *Hebron*, de qua, quia in Scripturis frequens, in ſeq. quæſt. amplius.

QVÆSTIO V.

Quænam Hebron vrbs? & in ea quid?

IAm occurrit antea cap. 10. hæc quæſtio: ſed ea hic nunc explicanda. Et *primò* vrbis huius *antiquitas* à Moyſe indicatur Num. 13. v. 23. *Hebron ſeptem*

annis antè Tanim Aegypti condita eſt. Et hoc quidem Hebtæis in Ægypto tamdiu commoratis, ex eaque nuper egreſſis, erat tunc notiſſimum: nobis verò vt alia id genus anriqua; perobſcurum. Quando enim Ægypt.aea *Tanis*, de qua & Pſalm.77. condita? *Taniticum* aurem *Nili oſtium, Taniticaq́ præfectura* ſeu *Nomus* ab ea eſt, vt indieat libr. 17. Strabo, vbi eandem vrbem *Sain* etiam vocari docer. Nimirum eum Tſohan Hebraieè dieatur, & litera צ *tſ* valeat, alij *t.* alij *ſ.* retinuerunt. Plinius lib. 5. cap. 9. & 10. *Taniten nomum* & *Tanicum oſtium* vocare mauult. ab eademq́ue vrbe dueunt aliqui apud Abulenſem Numer. 13. quæſt. 6. *Titanas*, nullo vel renuiſſimo argumento. Quamuis verò certus, quo vel Tanis, vel Hebron exſtructa fuit, ignotetur annus, non mulrò tamen post diluuium exſtructam vtramq́ue patebit ex ijs, quæ de Abraham ſubiicientur. Ioſephus libr. 4. Captiuitatis cap. 31. in Græeo non eum *Tani*, ſed cum *Memphi* eam eonfert, vel quod huius etiam vrbis nota tum eſſet antiquitas vel quod Hebraieum vocabulum. *Tſohan*, putarit vertendum *Memphim*, ſed credere illud nolim, quia ſemper 70. quos legit Ioſephus; vertunt *Tanim*, & Chaldæus item Paraphraſtes. Memphis verò ijſdem eſt, quæ Hebraicè *Noph*, vt in Iſaiam, & Ieremiam dixi. ſed ſua iſta Memphi Hebronem ait Ioſephus antiquiorem, & quidem ira, vt eo tempore cum ſcriberet, vrbis huius numerarentur anni 2300. Cum verò ſeripſerir poſt Hieroſolymitanum exeidium, quod Olympiade ſinirum 112. fit vr inde ad priora aſcendendo tempora, videatut ſub 90. à diluuio annum eondira, vti rectè noſter diſputat Pererius Diſp. 5. in Gen. 13.

II. Nomen ei primum & antiquum fuit *Cariath Arbe*, vt hic dicitut verſ. 15. & Geneſ. 23. verſ. 2. 35. 27. non vt in Græeis quibuſdam, & in 70. Geneſ. 23. ἀρβὸκ, aut hic ἀργὸβ, prour de priore illo ſæpius monuit lib. de locis. S. Hieronymus: ijdem tamen 70. Geneſ. 35. verrunt, πόλιν τοῦ πεδίου. quaſi non eſſet *Arbah* ſed *harbah.* ſed peſſimè Iudieum 1. verſ. 12. in ijſdem 70. ſcriptum καριαθάρβοκσοφερ. Nam iſtud *Sepher* eſt ex vrbe, cuius paulò poſt fir mentio *Cariath Sepher.* Quidam verò nominatam ita putanr, quia vox iſta *quatuor* ſignifieat, & illic habitarunt olim viri pij quatuor, *Abraham, Eſchol, Aner,* & *Mamre* Geneſ. 14. inde inſeeutus Abraham & profligauit Reges 4. ibidem: illic ſepulræ fœminæ percelebres 4. *Eua, Sara, Rebecca, Lea:* Viriq́ue eeleberrimi toridem, *Adam, Abraham, Iſaac,* & *Iacob.* Ira Rabbini, qui quaterniones iſtiuſmodi plures congerunr in *Bereſchith Rabbah.* Annius in librum de æquiuocis, quod *tetrapolis* eſſet, id eſt, tam magna, vt vrbes complecteretur 4. *Arbam* vocat. Vidi qui *Arbam* inrerpreretur *accubitum*, eiq́ue applicat, *dum Rex eſſet* in aecubitu ſuo. Sed eum eiuſmodi nulla ſignificatio ſit, ea ſe ſuus oblecter auctor. Aliis verò *Arba* eſt giganris nomen proprium. idq́ue verius. *Primò*, Quia in fine huius capitis Hebraieè, ſaris apertè ſignifieatur *Arba* eſſe vir magnus, vt infrà explieabitur. *Secundò*, Quia ante Abraham, & alios aut vitos, aut fœminas, quorum quaternarios eolligunt Rabbini, iam olim vocabatut *Cariath Arbe*, Quia Geneſ. 13. tentorium fixit ad Hebronem Abraham: ſed anrequam Hebronis nomen eſſet, priſeum nomen erar *Cariath arbee* hie verſu vltimo. *Tertiò*, Quia de Adam & Eua ibi ſepultis non liquet, vti diſſeretur poſtea. ſed eum *Cariath Arbe* ſit idem atque *vrbs Arba*, cut & quomodo *eius* dieitur? Reſpondent aliqui, ædifieatam vrbem ab eo hane, alij, dominaru & imperio tentam, & quidem diu. Probabilius vtrum ſit, Oedipi fuerit conijeere: tametſi è ſequentibus aliquid fortaſſe, ſed pertenuis eoniecturæ, duci videarut poſſe. Raſehi ſanè à *Cham* Noæ filio exſtructam putat: Annius in librum de æquiuocis, ab *Adamo.*

III. Hebron vetò *vnde*, & *quando* dicta ſit, æque obſcutum. Diu. Hieronymus libr. de locis Hebr. à Calebi filio, qui 1. Paralip. 2. verſu 42. *Hebron* vocatur,

Digitized by Google

vocatur, petitum nomen cenſet. Sed *primò* Caleb ille non fuit, vt dixi quæſtion. 3. noſter iſte Caleb. ſed iſto prior. Eius verò filij fuere in Ægypto. Hebronis regionem viderunt nunquam. Ab eorum igitur vllo illi nomen cur? *Deinde* prioris Calebi Hebron ille non immediatus, ſed mediatus tantum filius ſemper eſt, immediatus verò ipſius Mareſæ, vt ibidem dicitur. Et quamuis cum Maſio patrem Hebronis putaremus in Paralipomenis vocari: qui illa in vrbe dominatus eſſet, prout *Machir, pater Galaad* vocatur, nondum tamen nominis ratio conſtaret; quia, vt dixi, ſeruitutem in Ægypto ſeruierunt Hebron & alij, non autem Hebrone imperarunt. Mallem *à ſocietate & amicitia*, quam cum eius loci viris principibus coijt Abraham Geneſ. 14. verſu 13. ita vocatum. *Cheber* enim *Chebrah*, & *Chebron*, Latinè vertitur *ſocietas* & *contanctio*, prout etiam homilia 17. & 18. notat Origenes. Et inde vocari potuerunt poſtea Calebi prioris poſteri quidam *Hebrones*, tandemque ad poſteriorem Calebum illa deuenire. Hinc etiam ſolueretur illa perfacile quæſtio, de qua tam ſæpè Maſius; *quomodo in Geneſi legeretur Hebronis vox*, quam Moyſis æuo nondum cuſam ille, alijque putant, prout libri huius Prolegom. 2. tetig.

IV. Multa hic olim *facta*. Nam vt Annij loco citato dicentis, *Noachum hac in vrbe natum*, fabulas omittam, hic tabernaculum inquilinus tetendit *Abraham* Geneſ. 13. verſ. 18. hinc ad Reges illos, qui Loth, Sodomæamque prædam multam abducebant, perrexit, eosq; debellauit Gen. 14. hic mortem obijt *Sara* Geneſ. 23. initiumq; dedit illi coemendo agro, quem hic ad ſuam, ſuorumq; ſepulturam coemit Abraham eodem cap. 23. verſ. 19. Hic, ſicuti pater, commoratus eſt *Iſaac* Geneſ. 35. verſ. 27. & poſtea quoque ipſe *Iacob* Geneſ. 37. verſ. 14. Huc à Ioſepho, eiusq; fratribus ſacræ illius vita functi ex Ægypto deuectæ reliquiæ Geneſ. 49. verſ. 29. & cap. 50. v. 13. Huc *Moſaici exploratores* venere Num. 13. 23. Hinc per Berſabeam in Ægyptum, tota cum familia tetendit *Iacob* Geneſ. 46. Huius Regem ſuperauit & occidit *Ioſue* ſuprà c. 10. & deinceps c. 11. & 12. *Hæc ciuitas quondam Sacerdotalis, & fugitiuorum*, vt loquitur lib. de locis S. Hieronymus, & infrà c. 20. v. 7. patebit. Hic ex hoſtium manubijs, ad amicos munera, miſit *Dauid*. 1. Reg. 30. v. 31. & ipſe poſtea, Dei iuſſu ac oraculo venit. 2. Reg. 2. v. 1. Hic, idem Rex annos 7. regnauit. 2. Reg. v. 5. & 3. lib. c. 2. 11. 1. Paralip. 29. v. *Abnerem* luxit ac ſepeliuit eodem lib. 2. c. 2. v. 32. Huc ambitioſus tetendit per votorum ſpeciem *Abſalon*, ibidemq; patre viuo ac regnante ſeipſum Regem vocauit eodem lib. cap. 15. Hic, vti Baronio Tomo 1. Annalium, & Delrio noſtro in panegyrico viſitationis, alijsq; videtur; *Zacharias* pater Ioannis Baptiſtæ domicilium ſedemq; habebat. Huc in montanâ è Nazareth aſcendit *B. Virgo*, illius Baptiſtæ matrem viſitans. Hanc vrbem, cum Hieroſolymæ ab Titio inferendum iam inſtaret exitium; cepit, ac diripuit Geraſenus factioſorum, ac latronum Dux Simeon, vt apud Ioſephum eſt lib. 4. Belli cap. 31. Huc *S. Paula*, vt in E pitaphio narrat S. Hieronymus, aſcendit. vbi etiam antea Conſtantini Magni mater verè magna *Helena* templum excitarat ſplendidiſſimum, referente Nicephoro libro 8. cap. 30. Hic Epiſcopalis etiam ſedes à Catholicis Latinis, poſteaquam Lotharingo Duce *Godefrido* terram ij ſanctam recuperaſſent; erecta fuit, prout notat libro 20. cap. 3. Wilhelmus Tyrius. Hæc nunc diruta & euerſa tota iacet: ſed noua ex ſe procreata Hebrone, quæ à vetere abeſt trium veluti ſagittæ miſſionum ſpacio: ſpurciſſimarum Turcicarum ſuperſtitionum *Moſcheâ* infamis. Eodemque modo vetus illa vel *ilex*, vel *quercus*, vel *terebinthus*, quæ Abrahami tempore fuit Geneſ. 35. Ioſephiq; hiſtorici, vt ipſe libr. 4. Captiu: cap. 31. ait, & Conſtantij etiam Imperatoris æuo adhuc ſtetit, nouam ex ſe vel ilicem vel quercum, vel terebinthum progenuit, è qua ſe lignum & fructum tuliſſe ſcribit Borchardus.

V. Vnum verò in capitis huius extremo factum dicitur, de quo controuerſiæ & quæſtionis aliquid eſt. Noſter enim textus ita loquitur: *Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.* Vnde hic *Adam* protoplaſtum ſepultum eſſe inuulgata manauit opinio. Nam in B. Paulæ citato antea Epitaphio S. Hieronymus: *Aſcendit*, inquit: *Chebron. Hac eſt Cariatharbe, id eſt, oppidum virorum quatuor. Abraham, Iſaac, Iacob, Adam magni, quem ibi conditum, iuxta librum* Iesv *Naue, Hebræi autumant; licet pleriq; Caleb quartum putent, cuius, ex latere, memoria monſtratur.* Et libro de locis Hebraicis in Arboch: *Corrupsè*, inquit, *in noſtris codicibus Arbach ſcribitur, cum in Hebræo legatur Arbee, id eſt, quatuor, eo quod ibi quatuor Patriarchæ Abraham, Iſaac, & Iacob ſepulti ſunt, & Adam magnus, vt in* Iesv *libro ſcriptum eſt, licet eum quidam conditum in loco Caluariæ ſuſpicentur.* Abulenſis quæſtione decima in iſtud decimumquartum caput; *Adam*, inquit, *maximus, id eſt, primus homo, qui eſt maximus, cum ſit Pater & origo totius ſpeciei, eſt ſitus inter Enacim, id eſt, ſepultus fuit in vrbe Hebron, in terra gigantum. Et iſte eſt verior atq; communior ſenſus, quem ferè omnes Catholici tenent.* Alij verò Adamum eo loco ſitum negant, ijque partim *veteres*, vt hi ipſi, qui à S. Hieronymo traduntur exiſtimare, ipſum in Caluariæ monte conditum, & qui pro Adamo quartum ſubſtituunt Calebum, partim *recentiores*, vt hoc loco Caietanus & Maſius, Peterius in Geneſ. 13. Diſputat. 5. Sunt verò eorum valde multi, qui in Caluariæ monte aiunt ſepultum. Diuus Auguſtinus ſermone 71. de tempore, Sanctus Cyprianus ſermon. de reſurrectione Christi, Sanct. Athanaſius de paſſione Saluatoris, B. Ambroſius libr. 5. Epiſt. 19. Origenes tract. 35. in Matthæum, Theophylactus in Ioannis caput 19. D. Chryſoſtomus hom. 84. in Ioannem, S. Epiphanius hæreſi 46, D. Baſilius in Iſaiæ c. 5. & ipſe D. Hieronymus in Paulæ ad Marcellam epiſt. qui tamen in Matth. 27. *Fauorabilis*, inquit, *opinio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Tertia* quædam nuper ingenioſa prodiit opinio, quam explicat & exornat in B. Virginis Panegyrico 7. Delrius noſter ac Willalpandus in Hieroſolymæ vrbis Apparatu lib. 1. c. 9. fuiſſe ſcilicet duobus in locis ſepultũ Adamum, prout in Chronicis ſcripſit Honorius Auguſtodanenſis, & primo quidem Cariatharbæ, vt ait prima iam citata opinio: Deinde in Caluariæ monte, vt in ſecunda opinione aiunt nonnulli. Nam ſancti Ephrem præceptor Iacobus Orrhoahita ſiue Edeſſenus, memoriæ prodidit (quemadmodum in vltimum huius libri caput refert ipſemet Maſius) Noemum primi patris oſſa, religioſè in arcam intuliſſe: & poſt ſiccatum ex aquarum eluuione terrarum orbem, cum ipſo terrarum orbe oſſa quoq; illa filijs diuiſiſſe: &, quem præ cæteris diligebat; Semo caluariam dediſſe, cumq; caluaria, terrarum partem, quam poſtea Iudæam nuncuparunt. Aſſentiri R. Simeonem Heſraitam tradit loco citato Willalpandus.

Mea verò, quæ ſententia ſit, ſcire ſi vellet vllus, ea eſt, videri duas haſce diſtinguendas quæſtiones: *ſitne Adam Cariatharbæ ſepultus? & an id ex huius 14. capitis verbis colligatur?* Nam *ſepultum eſſe Cariatharbæ Adamum*, propter veterum quorundam auctoritatem, eamq; traditione quadam, quam etiam è vicina lachrymarum valle confirmat Abulenſis, ſubnixam; *probabile eſt: eam* tamẽ *ſepulturam capitis huius 14. textus non affirmat.* Hebraicè ſiquidem ad verbum ita legitur. *Et nomen Chebronis antiquitus erat Cariatharba. Hic homo magnus in Enacim ipſe.* Quis verò *hic homo*, niſi quo de, ſermo fuerat, *Arba?* Et quis *inter Enacim magnus*, præter *Arba?* Parentis primi nulla facta erat mentio: & neque inter Enakim is fuit, ſed ante ipſos omnes, imò & ante omne, quidquid vſquam eſt hominum. Et quæ idonea fingi poſſet ratio, cur de Adami ſepultura hic ageretur? Num quod ait Abulenſis, ideo agi, quia alibi actum non eſſet? Id verò eſt, quod quæritur, cur non alibi vſquam, & hic agitur? & ita ex abrupto? Græcus verò in 70. textus ab Hebræo valdè abit:

Adami

Adami tamen aut ſepulturæ nihil omnino meminit: Pro citatis enim verbis hæc, quæ ab Euſebio de locis afferuntur crebriùs; reddit alia, Μητρόπολις τῶν Ενακὶμ αὕτη. Latinus verò eundem, qui in Hebræo eſt, ſenſum poteſt recipere. Per *Adam* enim non neceſſariò intelligitur, hominum primus, ſed *homo*, ſiue pro toto is humano genere accipitnr, ſiue pro hominum aliquo. Quemadmodum 2. Reg. 7. verſ. 19. *Iſta eſt lex Adam, Domine Deus.* Oſeæ 11. verſ. 4. *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis.* Ipſa etiam *Heua* vocatur in Hebræo, Græcis veteribus, & Latino *Adam* Geneſ. 5. verſ. 2. *vocauit nomen eorum Adam.* Et ſæpiſſimè, vbi noſter *hominem* vertit Interpres, in Hebræo eſt, *Adam*: vt Geneſ. 1. verſ. 26. *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* cap. 2. verſ. 5. *Homo non erat, qui operaretur terram.* cap. 6. verſ. 1. *Cum cœpiſſent homines multiplicari ſuper terram.* & verſ. 3. *Non permanebit ſpiritus meus in homine* verſ. 4. *ingreſſi ſunt filii Dei ad filios hominum.* verſ. 5. *videns Deus quod multa malitia hominum eſſet in terra.* verſ. 6. *pœnituit quod feciſſet hominem.* verſ. 7. *delebo hominem quem creaui à facie terræ ab homine vſq; ad animantia.* Quid, quæ plurima ſunt, exempla perſequar alia? Illud verò, *ibi ſitus eſt*, non eſt quidem in Hebræo ad verbum, ſed vt intelligi poſſit. Nam *inter Enacim ipſe*, valere poteſt: *inter Enacim eſt.* At illi mortui, & Hebrone ſiti cum ſint, eſt & inter eos iſte mortuus, ac Hebrone ſitus. Poteſt etiam valere *inter Enacim erat.* Atq .i olim erant, iidem Hebrone mortui ac humati ſunt Enacim: ideoq; inter eos *Arba.* Sicq; ab ea mente, quam Hebræa nobis verba ingerunt, *fuiſſe* videlicet *Arbam inter Enacim virum quendam magnum* non diſſonant latina. *Magnus* autem dicitur iſte Arba vel corpore, vel dignitate. Si *corpore*; ſenſus eſt, inter eos, qui vaſta corporis magnitudine cæteris anteſtabant hominibus, fuiſſe hunc maximum & vaſtiſſimum. Nam & gigantes inter, ſunt aliis alii maiores ac vaſtiores. Si *dignitate*; ſenſus eſt, Principatum inter Enacim ei fuiſſe. Vnde & ſeq. cap. 15. verſ. 13. dicitur idem *Arba* eſſe *pater Enac.* & ſicuti generis tanta corporum procetitate ac vaſtitate horrifici auctor erat, ita & eadem omnibus, itemque auctoritate, poteſtate, ac dignitate præſtabat. Vtramque magnitudinem tam corporis, quam potentiæ ac dignitatis, ſimulque Hebronicæ vrbis conditionem Arbæ huic tribuit Toletus in capite 19. Ioan. not. 12. *Erat*, inquit, *Arbee nomen viri magno corpore, à quo ciuitas illa prius nomen acceperat, vt à Romulo Roma, ab Ælio Ælia. Et ſic legendum videtur: Ante vocabatur Cariath Arbe. Homo maximus inter Enacim ipſe. In Origene non habetur*, ſitus eſt, *ſed maximus inter Enacim ipſe, hoc eſt, Erat homo quidam eximius & præcellens Arbe à quo nomen accepit ciuitas.*

QVÆSTIO VI.

An, quam à Ioſue petebat Caleb, impetrarit Hebronem?

IMpetrauit omnino, & quidem cumulatiſſimè. Sic enim habet textus: *Benedixitq; ei Ioſue, & tradidit ei Hebron in poſſeſſionem atq; ex eo, fuit Hebron Caleb filio Iephone Cenezæo, vſque in præſentem diem, quia ſecutus eſt Dominum Deum Iſrael.* Quibus in verbis notanda tria.

I. *Benedicere* triplex eſt, vel enim benedicit creaturam creator, vel creatorem creatura, vel creaturam creatura. *Primum* eſt ſemper bonorum aliquorum in creatura efficax. Hinc enim ea dona ſemper Deus dat, è quibus, & propter quæ tum creatura ipſa verè ac ſolidè laudari poſſit, tum verò ad donorum illorum auctorem, Deum ipſum laudandum excitari ipſa, ſiquidem intelligentiæ, mentiſq; compos ſit, vel alias ſaltem excitare. Sic

Geneſ. 1. v. 22. 28. c. 2. v. 3. c. 5. v. 2. c. 9. 1. c. 12. 2. & 3. & ſæpiſſimè alibi. *Secundum.* Benedicete nullius rei in creatore ipſo efficax eſt, ſed ei laudem rantum & glotiam, quæ debetur, aſcribit, eum auctorem bonotum omnium & largitotem agnoſcit, deprædicat, celebrat Geneſ. 14. v. 20. c. 24. 27. Exod. 18. 10. pſ. 15. v. 7. Pſ. 17. 47. Pſ. 25. 12. Pſ. 27. v. 6. & in aliis plurimis. *Tertium.* Benedicere duplex eſt Vel enim à Deo precatur creatura creaturæ boni aliquid: & ſic Iſaac *benedixit filiis ſuis* Geneſ. 27. & 28. Iacob Regi Pharaoni Geneſ. 47. v. 7. & 16. filiiſq; ſuis Geneſ. 49. v. 25. & 28. ſic populo Sacerdotes benedicunt filiis Iſrael, Num. 6. v. 23. hac à Deo ipſo præſcripta formula. *Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te. Oſtendat Dominus faciem ſuam tibi & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem.* Et Sacetdotalis huius benedictionis ſubditur effectus, diuinaq; promiſſio, hiſce verbis. *Inuocabuntq.* (Sacetdotes) *nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis.* Vel creaturam laudat creatura: & ſic etiam interdum *iniquus benedicitur* pſal. 10. v. 3. & apud Apoſtolum Rom. 16. v. 18. diſſenſionum ſcandalorumq; in Eccleſia Chriſtiana molitores, *per dulces ſermones, & benedictiones ſeducunt corda innocentium.* Ioſue vetò Calebum alterutro, vel etiam vtroq; modo iſto benedixit. Eximiam eius erga Deum religionem & obſequium, erga Moyſen, & ſe ipſum fidem ac obedientiam, in adeundis ac ſuperandis periculis animi magnitudinem, totumq; virtutum, quæ inerant ipſi, quamplurimæ; chorum publica & inſigni proſequutus eſt laudatione, ſimulq; à Deo. O. M. petiit, vt ſua ipſum munificentiſſima benedictione dignaretur: ſanctæq; cum ipſo in exploranda terra conſtitutæ, & in peruicacium exploratorum repellendis criminatoribus, minacibuſq; furentis populi contumeliis ferendis conſeruatæ Societatis certum veluti pignus, diuinumq; Symbolum, *Hebronem* quæ ſuo, vt dixi q. 5. nomine Societatem importat, ille acciperet, iure optimo tota ſua cum poſteritate obtineretac poſſideret. Sed vt re ipſa poſſideret, bello prius domanda fuit v. 12. Iſta verò hæreditatis traditio refertur etiam infrà c. 15. v. 13. Iud. 1. v. 20. 1. Mach. 2. v. 56.

II. Hebronis nomine hic non ſola vrbs Hebron, ſed & vicinia etiam dilatatior & amplior continetur. Vnà cum Hebrone vrbs *Debir* ſimul data vt infrà c. 15. videbitur.

III. Additur, *vſq. in præſentem diem*, qui quod in tempus inciderit, non conſtat. Huius enim libri auctor Ioſue quidem eſt: de ſuo tamen tempore ita non loqueretur, quia vel præſens id, vel illi certe diei proximum. Quis verò è poſterioribus particulas iſtiuſmodi adiecerit, an Samuel, Eſdras, Propheta uè alius, *Rabbini certant, & adhuc ſub Iudice lis eſt.* Eſdram tamen haud eſſe, videtur perſpicuum ex capitis ſequentis verſu vltimo, vbi, *vſq. in præſentem diem* Hieroſolymis dicitur habitare cum Iuda Iebuſæus. Id enim Eſdræ tempore non erat. Vide proleg. 2. ſed quomodo *vſq. in præſentem diem* Calebi fuit Hebron, cum fuerit poſtea Leuitis & fugitiuis data? Erit infrà c. 20. & 21. reſpondendi locus oportunior.

QVÆSTIO VII.

An ab Ioſue, aut Calebo expugnata Hebron? & quomodo?

AB Ioſue captam & expugnatam Hebronem aſſerit libri huius caput 10. v. 36. ſic: *Aſcendit* (Ioſue) *cum omni Iſrael de Eglon in Hebron, & pugnauit contra eam; cæpitq., & percuſſit in ore gladii:* Et de vrbe *Debir* ſimiliter poſtea verſ. 38. *inde reuerſus in Debir. cepit eam, atq. vaſtauit.* rurſum c. 11. v. 21. *in illo tempore venit Ioſue, & interfecit Enacim de montanis Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte*

Iuda

Iuda Iſrael, vrbesq́ eorum deleuit. At quod ſequitur caput quintumdecimum gigantes iſtos à Caleb deletos, & vtramq; ab eo vrbem occupatam, atque Chananæis extortam narrat verſ. 14. 15. & ſeq. Idemq; repetitur Iudicum 1. verſ. 20. Et videntur quidem inter ſe pugnare iſta, ſed pugnare negant, & meritò negant, qui Spiritum ſanctum librorum iſtorum omnium auctorem & dictatorem agnoſcunt. Varij verò ab iiſdem repugnantiæ tollendæ modi traduntur. *Primò*, Lyranus *Hebrones, Debiresq́ duas* fuiſſe ait, quarum vnam Ioſue, Calebus verò alteram ceperit. *Alij verò* Hebronam Debiremq; vnicam exiſtimant, & modos alios hos afferunt. *Primus* eſt ipſius Abulenſis cap. 10. libri huius q. 96. poſſe dici, vnam Hebronem eſſe, ſed cuius duæ partes ſunt. vna in plano: in monte altera. quarum illam expugnauerit Ioſue hanc verò Caleb. *Alter* itetum Lyrani modus eſt Calebum verè ac propriè vrbes iſtas cepiſſe: dici tamen Ioſue ipſas cepiſſe per anticipationem. quia eius conceſſu & auctoritate illas poſtea cepit Caleb. Solent enim quæ à Ducibus minoribus geruntur, attribui omnium maximo, ſeu belli imperatori. Et poſt perplexas diſputationes cap. 11. quæſt. 84. & 85. hunc maximè modum amplectitur Abulenſis, & Caietanus iſto cap. 14. & 15. demonſtrans iſta, quæ hic dicuntur, dicta fuiſſe ante Ioſuana cum Hebrone prælia cap. 10. & 11. *Tertius*, Maſii modus eſt, ab vtroque verè ac propriè vrbes eaſdem captas. Accidiſſe ſiquidem poſt Ioſue victorias, & vitam, vt defectionem ac rebellionem excitarint Chananæorum reſidui: ſicq; contra eos à Caleb arma ſumpta & feliciter expugnata illorum omnia. Et hinc, *de expugnationis tempore* ſentiendum quid ſit, ferè intelligitur. Duplex enim eſt, *vnum* illud ipſum, quo ſuperiora bella confecit Ioſue, alterum poſt eius mortem. Et hoc quidem tempus è cap. 1. Iudicum certum eſt: illud verò etiam certum, ſi datorum modorum quemlibet, præter eum, qui anticipationem conſtituit; amplectamur. Ex ijs tamen modis, arridere mihi ille non poteſt, qui *Hebrones* & *Debiras* extruit geminas. In tota enim terræ diuiſione, vna ſolummodo *Hebron*, vna *Debira* ſemper occurrit: & in Chananæorum Regum cæde ſuprà cap. 9. 10. 11. 12. vnus tantum Hebronis Rex, vnus Debiræ Rex. Modis aliis omnibus ineſt probabilitas, ſed penultimo & vltimo maximè & hunc vltimum penultimo illi anteponat, qui ad contextum magis adhæreſcere, ſimulq; animo reputare ſecum voluerit, quam facile, poſt eas vrbes à Ioſue ſubactas, in eas vel irrepere vel irrumpere poſtea potuerint Chananæorum & Enakimorum aliqui. Licet enim omnes, quos inuenerat, deleuiſſet Ioſue, ſuperfuerunt ex his tamen vicina Palæſtina complures, qui captata poſtmodum occaſione, dolo aut vi, loca ſibi iſta rurſum vendicare potuerunt. Sic enim cap. 10. verſ. 37. ſignificatur cap. 11 verſ. 22. dum ſcribitur: *Non reliquit Ioſue vllum de ſtirpe Enacim in terra filiorum Iſrael: abſq́ ciuitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus ſolum relicti ſunt.* Occaſio autem Enakimis iſtis eſſe potuit, vel quod nullum in hiſce captis vrbibus collocatum adhuc eſſet præſidium, dum in Galgalæis caſtris iuncti adhuc omnes hærerent Iſraelitæ: vel quod aliquorum ibi relictorum incuria eſſet quæpiam, aut certe virium ad irruentibus illis reſiſtendum, infirmitas. Varii enim & ancipites præſidiorum ac præliorum euentus. Certè dum Hebronem hic peteret Caleb, iam in ea iterum erant iſti Enakim verſ. 12. & bellum aduerſus eos iam cogitabat, omninoq; ſpirabat idem Caleb. eodem v. 12. At tantum de quæſtione, in qua, propter expoſitum τὸ ἐναντιοφανὲς, difficultatis plurimum fatetur q. 85. c. 11. Abulenſis.

QVÆ-

QVÆSTIO VIII.

Quomodo Hebronem cepit Caleb?

EXplicatur hoc per hiſtoriæ prolepſin cap. ſequenti à v. 14. vſq; ad 21. rectè verò ac ordine ſecundum temporis, rerumq; geſtarum ſeriem. c. 1. Iudicum à v. 10. & 20. Sed vrbis huius à Caleb expugnatæ modo vnum hic tangitur, quod explicandum. *Si*, ait Caleb. v. 12. *forte ſit Dominus mecum, & potuero delere eos, ſicut promiſit mihi.* Vide viri modeſtiam & religionem. Ab Ioſue locum petit, quem hoſtes adhuc tenebant, & hoſtes ipſa corporum mole formidabiles. Hoſce tamen ſe profligaturum, & illam capturum planè confidit, ſed ope auxilioq; fretus diuino. Hoc enim eſt illud, *ſi Dominus ſit mecum*, vt libri huius c. 1. q. 11. oſtenſum, ſed cur addidit *forte?* Num dubitabat? num quod dixerat ſeu promiſerat, velle Deum facere ambigebat? Reſpondet Nouatorum aliquis, Hebræos voce *ou'ai* difficultatem ſimpliciter notare; *vtcumq; nulla diffidentia inquietudine animos agitet.* Verum ita difficultatem illam notat; vt ex ea oriri ſimpliciter poſſit diffidentia: & licet iſta non oriatur, aliquis tamen timor ſemper adiunctus ſit, qui è rei magnirudine, propriarum virium infirmitate, ſimilibusq; circumſtantiis aliis conſideratis naſci ſolet. Ita Caleb, ſi ſolam Dei promiſſionem, potentiam, & auxilium intueretur, nulla prorſus neq; diffidentiâ, neq; timore tangebatur: ſed cum rei difficultatem, ſeq; ipſum ſpectabat, poſſe fieri videlicet, vt peccato ſuo aliquo Dei beneficentiam impediret: neq; quod promiſiſſet Deus aſſequeretur. Solent enim huiuſmodi diuina promiſſa certis quibuſdam conditionibus affici: quæ ſi ab hominibus violentur, irrita illa caſſaq; redduntur omnia vt 2. Reg. 7. Oſtendit igitur Caleb, ſe optimam de proſpero rei euentu ſpem habere ob Dei opitulaturi præſentiam & adiutotium: ſe tamen non præfidere, neq; omnis cutæ ac metus vacuum prorſus eſſe, cum accidere ſua ipſius vel ſuorum culpa poſſit, ne adeſſet Deus, ne felicia eius hæc promiſſa euenirent. De Hieroſolymis tam ſerò à Dauide occupatis ait cap. ſeq. Caluinus p. 58. *longi temporis mollities Dei benedictionem quodam modo repulit.* Et poſtea de Manaſſæis pag. 68. *Dei virtutem ſua pigritia ſuffocarunt.* Etiamſi verò iſtud *forte*, abeſſet; ea tamen aut ſpes aut fiducia timore quopiam condienda ſatis ſignificaretur per particulam *ſi*, vt apud 70. *ἐὰν ἂν κύριος μετ' ἐμοῦ ᾖ ἐξολοθρεύσω αὐτοὺς ὃν τρόπον εἶπέ μοι κύριος*. id eſt: ſi igitur Dominus mecum ſit, diſperdam eos, eo modo, quem mihi dixit Dominus.

CAPVT XV.

Iudæ tribus portio ac ditio.

1. IGITVR ſors filiorum Iudæ per cognationes ſuas
iſta fuit: A termino Edom, deſertum Sin contra
meridiem, & vſque ad extremam partem auſtralis plagæ.
2. initiũ eius à ſummitate maris ſalſiſſimi, & à lingua
eius, quæ reſpicit meridiem. 3. Egrediturq; contra Aſcenſum
Scorpionis, & pertranſit in Sina: aſcenditq; in Cedesbarne,
& peruenit in Eſron, aſcendens ad Addar, & circuiens Carcaa,

caâ, 4. atque inde pertranſiens in Aſemona,& perueniens ad Torrentem Ægypti: eruntq; termini eius mare magnum. hic erit finis meridianæ plagæ. 5. Ab Oriente verò erit initium, mare ſalſiſſimum vſque ad extrema Iordanis: & ea quæ reſpiciunt ad Aquilonem à lingua maris vſq; ad eundem Iordanis fluuium. 6. aſcenditq; terminus in Beth Hagla, & tranſit ab Aquilone in Beth Araba: aſcendens ad lapidem Boën filij Ruben. 7. & tendens vſque ad terminos Debera de Valle Achor, contra Aquilonem reſpiciens Galgala, quæ eſt ex aduerſo Aſcenſionis Adommim, ab Auſtrali parte torrentis: tranſitque aquas, quæ vocantur Fons ſolis: & erunt exitus eius ad Fontē Rogel. 8. aſcenditque per conuallem filij Ennon ex latere Iebuſæi ad meridiem, hæc eſt Ieruſalem: & inde ſe erigens ad verticem montis, qui eſt contra Geennom, ad Occidentem in ſummitate vallis Raphaim contra Aquilonem. 9. pertranſitque à vertice montis vſque ad fontem aquæ Nephtoa: & peruenit vſque ad vicos montis Ephron: inclinaturque in Baala, quæ eſt Cariathiarim, id eſt, vrbs ſiluarum. 10. & circuit de Baala contra Occidentem, vſque ad montem Seir: tranſitque iuxta latus montis Iarim ad Aquilonem in Cheslon: & deſcendit in Bethſames, tranſitq; in Thamna. 11. & peruenit contra Aquilonem partis Accaron ex latere: inclinaturq; Sechrona, & tranſit montem Baala: peruenitque in Iebneel, & magni maris contra occidentem fine concluditur. 12. hi ſunt termini filiorum Iuda per circuitum in cognationibus ſuis. 13. Caleb verò filio Iephone dedit partem in medio filiorum Iuda, ſicut præceperat ei Dominus: Cariath Arbe patris Enac, ipſa eſt Hebron. 14. Deleuitq; ex ea Caleb tres filios Enac, Seſai & Ahiman, & Tholmai de ſtirpe Enac, 15. Atque inde conſcendens venit ad habitatores Dabir, quæ prius vocabatur Cariath Sepher, id eſt, ciuitas literarum. 16. Dixitq; Caleb: Qui percuſſerit Cariath Sepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. 17. Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb iunior: deditq; ei Axam filiam ſuam vxorem, 18. Quæ, cum pergerent ſimul, ſuaſa eſt à viro ſuo vt peteret à patre ſuo agrū, ſuſpirauitq;, vt ſedebat in aſino. Cui Caleb: Quid habes, inquit? 19. At illa reſpondit: Da mihi benedictionem: Terram Auſtralem & arentem dediſti mihi, iunge & irriguā.

Dedit

Deditq́ itaque ei Caleb irriguum ſuperius & inferius. 20. Hæc
eſt poſſeſſio tribus filiorum Iuda per cognationes ſuas. 21. E-
rantq́; ciuitates ab extremis partibus filiorum Iuda iuxta ter-
minos Edom à Meridie: Cabſeel & Eder & Iagur, 22. & Ci-
na & Dimona, & Adada, 23. & Cades, & Aſor, & Iethnam,
24. Ziph & Telem & Baloth, 25. Aſor noua & Carioth,
Heſron, hæc eſt Aſor. 26. Amam, Sama, & Molada, 27. &
Aſergadda & Haſſemon & Bethphelet, 28. & Haſerſual &
Berſabee & Baziothia, 29. & Baala & Iim & Eſem, 30. &
Eltholad & Ceſil & Harma, 31. et Siceleg & Medemena &
Senſenna, 32. Lebaoth & Selim & Aën & Remon, omnes ci-
uitates viginti nouem, & villæ earum. 33. In campeſtribus ve-
rò: Eſtoal & Sarea & Aſena, 34. & Zanoe & Ængannim
& Taphua & Enaim, 35. & Ierimoth & Adullam, Socho &
Azeca, 36. & Saraim & Adithaim & Gedera & Gederotha-
im: vrbes quatuordecim, & villæ earum. 37. Sanan & Ha-
daſſa & Magdalgad, 38. Delean & Maſepha & Iecthel, 39.
Lachis & Baſchath & Eglon, 40. Chebbon & Leheman &
Cethlis 41. & Gideroth & Bethdagon & Naania & Mace-
da: ciuitates ſedecim, & villæ earum. 42. Labana & Ether
& Aſan, 43. & Iephtha & Eſna & Neſib, 44. et Ceila et Ach-
zib et Mareſa: ciuitates nouem, & villæ earum. 45. Accaron
cum vicis & villulis ſuis. 46. Ab Accaron vſque ad mare: o-
mnia quæ vergunt ad Azotum & viculos eius. 47. Azotus
cum vicis & villulis ſuis. Gaza cum vicis & villulis ſuis, vſque ad
torrentem Ægypti, & mare magnum terminus eius. 48. Et
in monte: Amir & Iether & Socoth, 49. & Danna & Cariath-
ſenna, hæc eſt Dabir: 50. Anab & Iſtemo & Anim, 51. Goſen
& Olon & Gilo: ciuitates vndecim & villæ earum. 52. Arab
& Ruma & Eſaan 53. & Ianum & Beththaphua, & Apheca. 54.
Athmatha & Cariatharbe, hæc eſt Hebron, & Sior: ciuitates
nouem & villæ earum. 55. Maon & Carmel & Ziph & Iota,
56. Iezrael & Iucadam & Zanoë, 57. Accain, Gabaa & Tham-
na: ciuitates decem, & villæ earum. 58. Halbul, & Beſſur, &
Gedor, 59. Mareth & Bethanoth, & Eltecon: ciuitates ſex &
villæ earum. 60. Cariathbaal, hæc eſt Cariathiarim vrbs ſil-
uarum, & Arebba: ciuitates duæ, & villæ earum. 61. In de-
ſerto Betharaba, Meddin, & Sachacha, 62. & Nebſan, & ci-
uitas

uitas ſalis, & Engaddi: ciuitates ſex, & villæ earum. 63. Ie-
buſæum autem habitatorem Ieruſalem non potuerunt filij
Iuda delere: habitauitq; Iebuſæus cum filiis Iuda in Ieruſalem
vſque in præſentem diem.

COMMENTARIVS.

Bifariam Iudæ tribus portio, ſors, ac ditio hic deſcribitur. 1. Generatim ab huius initio capitis vſq; ad verſ. 12. Deinde ſpeciatim à verſ. 20. ad finem. Sed inter vtramq; deſcriptionem inſeritur de Caleb per prolepſin Hiſtoria, quæ poſt Ioſue obitum accidit, & de qua ſuperiore aiebam capite dicendum Iud. 1. ſicq; capitis *huius* partes tres. *In* prima *generalis Iudaicæ ſortis deſcriptio. In* ſecunda *proleptica de Caleb narratio à v. 12. ad v. 20. In* tertia *ſpecialis eiuſdem ſortis deſcriptio.* Generalis *verò illa quatuor Iudaicæ ditionis terminos conſtituit.* Primus, *eſt à Meridie.* Secundus, *Ab Oriente.* Tertius, *Ab Aquilone.* Quartus, *Ab Occidente. Et* Primus *quidem vocatur verſ. 1.* terminus Edom, ſeu Idumææ, terminus deſerti Tſin verſus meridiem, terminus extremitatis Theman, *ſeu, vt noſter vertit*; Extremæ partes Auſtralis plagæ. *Idemq; terminus primus ſpectatur progrediendo, quendamq; veluti funiculum ducendo ab Orientali parte ad Occidentalem v. 2. 3. 4.* Secundus *terminus. v. 5. progrediendo à Meridie ad Septentrionem, eſt totum mare ſalſum à Meridionali eius termino vſq; ad Iordanis in illud influentis finem ſeu oſtium.* Tertius *ſpectatur progrediendo ab Oriente ad Occidentem v. 6. vſq; ad v. 12.* Quartus, *niſi Ariam in exponendo v. 5. ſequamur, de quo infra; colligitur ex huius v. 12. fine, & ex v. 4. Cum enim producatur Aquilonaris terminus vſq; ad mare magnum, quod alias mediterraneum dicitur; Auſtralis vſq; ad Ægypti torrentem ſeu fluuium Rhinocoluram, fit, vt Iudææ terræ terminus Occidentalis ſit ea interiecti Mediterranei maris pars ſeu ora, quæ duobis illis terminis Aquilonari & Auſtrali intercipitur.*

Specialis *verò deſcriptio v. 20. præcipuas quæ tum temporis vigebant vrbes recenſet, earumq; diſtinctionem facit quadruplicem. Aliæ ſiquidem erant* Auſtrales *de quibus v. 21. vſq; ad 33. Aliæ* campeſtres *ſeu in humili ac plano ſitæ, de quibus v. 33. vſq; ad 37. iterumq; à v. 37. vſq; ad 48. Aliæ ſunt* montanæ, *de quibus v. 48. vſq; ad 61. Aliæ demum, quæ* in deſertioribus, *minusq;*

habitatis locis, *de quibus verſ. 61. & 62. Hiſque omnibus appendicula* de Hieruſalem *tanquam celeberrima, nominatiſſimaque vrbe, cuius mentio fuerat verſ. 8. attexitur verſ. 63. quomodo eam totam capere nimirum non potuerit Iudaica tribus: ſed in ea cum Iudæis tribubus vnà adhuc manſerint veteres coloni Iebuſæi.*

QVÆSTIO I.

Sit ne vrbium, locorumq́ue iſtorum vtilis inueſtigatio?

VIdetur quibuſdam vanum ac inutile, in vrbium locorumq́; iſtorum ſitu ac nominibus inueſtigandis ac exponendis operæ aliquid ponete. Qui profecto falluntur admodum. *Primò* enim ſumma Chorographiæ in omni prorſus hiſtoria vtilitas prout lib. 1. principio docet Strabo, & ipſa, eo ſilente, quotidiana experientia. *Ne,* inquit lib. 5. Polybius, *obſcura ſint quæ dicuntur propter locorum imperitiam, natura & ſitus illorum, declarandus eſt.* & paulo poſt. *Non eſt contemnenda topographia, nulla prorſus in re.* Refert in Nicia Plutarchus, in artificum hemicyclis & officinis propoſuiſſe illum Siciliæ Topographiam, ſicque obloei, vt contra Poenos bellum geri poſſet, oportunitatem, excitaſſe Athenienſes. *Secundò*, Non eſt de nihilo, quicquid ſacris in literis à Spiritu ſancto poſitum eſt. *Omnis Scriptura*, inquit Apoſtolus, *diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in Iuſtitia.* Quomodo ea, quæ locos denotat ac proponit, Scriptura inutilis ſit? Quomodo eius inueſtigatio & contemplatio inanis ac infructuoſa? *Tertiò*, S. Chryſoſtomus homilia in Priſcillam & Aquilam in principio. *Nihil omnino*, ait, *in ſacris literis ſuperuacaneum. Nonne didiciſtis & inſcriptiones, & nomina diligenter in arcanis Scripturis excutienda? Ego ſane ſtudioſos arbitror ne laturos quidem, vt verbulum aliquod in ſacris literis contemptim prætereatur, etiamſi tantum nomina recenſeantur, vel tempus numeretur, vel breuis cuipiam cognitio contingat.* In eadem Scriptura ſacra, quæ videntur parua, magna ſunt, vt idem oſtendit S. Chryſoſtomus hom. 1. ad populum. *Metallorum*, ait, *terram excoquentes poſtquam in caminum ipſum iniecerint, non tantum auri maſſas tollunt, ſed et paruas tracteolas multa cum ſedulitate colligunt.* Similia in Origene leguntur non rarò, vt in hunc lib. hom. 13. 14. 20. 23. *Quartò*, Tantum hac in re commodi poſitum cenſuerunt priſci Eccleſiæ doctores, vt librum *de locis Hebraicis* perutilem operoſè ſcripſerit Euſebius, eumq́; D. Hieronymus in latinam linguam, non vt ante ipſum alius quidam vix primis imbutus literis; Latinè verterit, hosq́; poſtea ſecutus Beda ſit, & alij. *Quintò*, Quin verò & regionem totam peragrandam ſibi duxit idem S. Pater, & quidem cura, ſtudio, ſumptuq́; magno, vt eius, qui è locorum cognitione percipi ſolet fructus compos fieret, prout ipſius in Paralipomena præfatio teſtatur, facit hiſce verbis. *Quomodo Græcorum hiſtorias magis intelligunt, qui Athenas viderint, & tertium Virgilii librum, qui à Troade per Leucatem, & Acroceraunia ad Siciliam, & inde ad oſtia Tyberis nauigarunt: Ita ſanctam Scripturam lucidiùs intuebitur, qui Iudæam oculis contemplatus ſit, & antiquarum vrbium memorias, locorumq. vel eadem vocabula vel mutata cognouerit. Vnde & nobis curæ fuit cum eruditiſſimis Hebræorum hunc laborem ſubire, vt circumiremus prouinciam, quam vniuerſæ* CHRISTI *Eccleſiæ ſonant.* *Sextò*, Videre eſt interdum nonnullos, qui vel in ſcholis, vel populi concionib⁹, cum *Capharnaum, Bethleem* & ſimilium ineidit mentio, non ſecus, ob locorum imperitiam hallucinentur, quam ille, de quo paulo poſt in 8. quæſt. Apion. Reſpuit igitur eorum opinionem prudentia, qui locorum ſacris in codicibus poſitorum perſcru-

perſcrutationem cenſent infructuoſam. Quod ſi vtiliter ac iucundè, quibus in locis à Cæſare, Liuio & ſimilibus res quæpiam narrantur, prophanæ ac gentiles, ea inquiruntur, diſcuntur, & pertractantur, cur non ea multo magis, quæ diuini annotarunt, ſacrasque miſerunt in litteras homines.

Non queo tamen Origenis homilia in Numeros vltima, & hunc in librum homilia. 23. laudare ſententiam, dum locorum iſtorum tantam arbitratur vtilitatem, vt ſimilium in cœlis locorum Symbola & figuras exiſtimet. Idq́; ob argumenta ferè tria. *Primum*, Terrena omnia vocat Apoſtolus ad Heb. 8. v. 5: *vmbram & exemplar cæleſtium. Secundum*, eſt *cæleſtis Hieruſalem*, & *cæleſtis mons Sion* in eadem epiſtola. cap. 12. verſ. 22. *Tertium*, Quemadmodum terræ, ſic etiam cœli plagæ quædam ſunt: aſtrorumq́; nomina eadem quæ in terris prout in *Enoch* libellis traditur. Sed vt omnibus in rebus, ſic & in allegoricis, anagogicisque ſcripturarum explicationibus eſſe modum oportet. Quæ ſiquidem in cœlo *Samaria*? Quæ *Bethauen*? Quod mare ſalſum? Qui *hacrabbim* ſiue qui *Scorpionum aſcenſus*? Neq́; illius quidquam efficiunt argumenta. Quoad *primum* enim *cæleſtia* vocantur ſpiritalia & diuina, quæ ad cœlos deducunt, myſteria, ſiue in terris ſiue in cœlo ea ſint. *Ad Secundum*, *Cæleſtis Hieruſalem* eſt Eccleſia tam militans, quam triumphans. Sed vt de hac tantum agam cum totum cœlorum regnum ſit Hieruſalem, quis locis aliis locus? An in vrbem vnam, vrbes, vicos & caſtella XII tribuum congeremus omnia? *Ad Tertium* Dixi iam alias ex S. Hieronymo, deturpata infamibus gentilium nominibus Sydera. Neque enim in cœlo vrſæ vllæ, arietes, tauri, cancri, ſcorpii, canes, & caniculæ. Ipſius autem *Enoch libelli* apocryphi ſunt, prout in S. Iudæ epiſtolam attigi. & ipſe citata in Num. homilia non diffitetur Origenes. Inter extremas verò iſtas opiniones video à nonnullis aliquando temporum locorumque in Scripturis diſquiſitionem inutilem vocari, non ſimpliciter, ſed quando ab vtilioribus, magisque neceſſariis animos vel auocat, vel æquo plus retardat, vt in ſcholis ſi aliqui, anno vno, Scripturarum libri prælegendi ſint, operæ non videntur precium in his immorari diutius, merisq́; aut annorum numeris, aut locorum picturis Theologiæ perdiſcendæ cupidas opplere mentes. Vide infrà quæſt. 8.

QVÆSTIO II.

In Iudææ terminis quæ notanda?

PRimò, *Deſertum Sin* verſ. 1. non eſt idem cum eo, in quod menſe ab Ægyptia egreſſione ſecundo venerunt filij Iſrael Exodi 16. Licet enim vtrumque Græcè σιμ, & nos *Sin* vocemus, manifeſtum tamen in Hebræo diſcrimen eſt, cum unum per צ alterum per ס inchoetur. Et hic quidem primo per *tſade tſin* ſcriptum eſt, ſicuti & paulo poſt verſ. 3. pro *tſena*, aut Græcè σινὰ eſt Hebraicè *Tſinah*, ne Sinæum hic montem quis cogitet. Videtur autem deſertum iſtud *Tſin* extra Iudææ ſortem fuiſſe ad Aſphaltitæ lacus auſtralem terminum proximè. Idq́; vt exprimant aliqui, dicunt Iuda terminum eſſe contiguum terræ Edom, & filijs Sin.

Secundò. *Salſiſſimum mare* vocatur in Hebræo mare Salis, ſeu mare ſalſum. Superlatiuo tamen vtitur Interpres vt hoc ab alijs diſtinguat maribus, quæ etiam ſalſa ſunt, & ita, vt interdum *Sal* vocentur, prout apud Maronem Æneid. 1. *Vela dabant læti, & ſpumas ſalis ære ruebant*. Hoc verò ad Iudæam mare multo quam alia omnia ſalſius, de quo dixi iam,

Hh 2 &in

& in Geneſin, & inſibtum hunc. Vndetamen hic repetendum, huius longitudinem, quæ ab Auſtro ad Septentrionem eſt, ab Ioſepho lib. 5. antiq. cap. 5. tradi ſtadiorum 580. latitudinem 150. Idemque vocatur *Aſphaltites lacus*. Quemadmodum verò ab *Adria* mare quoddam dicitur Adriaticum, ſic à ciuitate Salis, de qua infra. verſ. 62. mare hoc ſalſum vocatum putat è Nouatoribus Beroaldus lib. 3. Chron. c. 3. ſed verior cauſa è Sodomitico incendio tradita in Geneſi.

Tertiò, *Lingua maris* vocari ſolet ſinus eius aliquis vt Iſaiæ 11. verſ. 15. Septuaginta tamen hic vertunt λοφιὰν, & Thargum *Cepha*, id eſt *Petrum*, ſeu *Petram* vel quia Hebræa vox non aquas tantùm ſed terras etiam ac rupes, quæ linguæ ſimilitudinem habent, ſignificat: vel quia pro ea poſuerunt illi aliam, quæ terminum & locum eundem à nota valde tum inſigni, omnibusq; nota ſignificaret, à petra ſcilicet aliqua imminente, aut vicina.

Quartò, Meridiem Auſtralemque plagam ferè vocant hic 70. λίβα, qui ventus ab Auſtrali plaga eſt. Et iidem ſæpe hic ponunt καδης, vt verſ. 1. & 4. Rurſumque *Addar* à 70. dicitur σάραδα. Sed enim iſtud σ. videtur acceſſiſſe ex intercedente præpoſitione εἰς: ita vt legendum videatur εἰς ἄραδα, vel potius ἄδαρα.

Quintò, *Aſcenſus Scorpionis*, cliuus eſt, aut mons, in quo vel Scorpionum copia, vel quædam figura & ſimilitudo. Eum faciunt aliqui extremo Aſphaltitæ termino Auſtrali Aquilonariorem, vt Arias in *Phaleg*, ſeu tabula omnis terræ Iſrael. Id tamen minimè placet Maſio.

Sextò, *Torrens Aegypti*, Nilus à quibuſdam dicitur, ſed dupliciter. *Primò*, Vt ea eius pars ſeu oſtium ſignificetur, quod ad Peluſium eſt. Atque hoc non diſplicet hic Maſio. *Secundò*, Vt ſit fluuius *Rhinocolura*, qui & alio nomine *Nilus* vocatur, vel quia ex eo per ſubterraneos quaſi meatus & colliquias eſt, vel quia ab illo non remotiſſimus.

Septimò, Ea quæ reſpiciunt ad Aquilonem verſ. 5. triplicem habent explicationem. *Prima* eſt Iunii, vt ab Aſphaltitæ Aquilonari termino porrigatur Iudææ portio per illam Iordanis fluuii partem, quæ exinde eſt vſque ad lacum Genezareth: & ſic infrà capite 19. verſ. 34. ait Nephthalicæ tribus fines eſſe Iudaicæ finibus conterminos. *Altera* eſt Ariæ, vt Septentrionalis hoc loco Iudææ terminus inchoetur à lingua ſcilicet Mediterranei ſiue occidui maris, vſque ad orientalem eundem Iordanis fluuium. *Tertia*, vt ſit medii prioris repetitio, & exegeſis hoc modo; Iſte ab Auſtrali maris eiuſdem Lingua terminus verſus Aquilonarem angulum ſeu partem eſt ipſa Iordanis fluuii extremitas, vbi nimirum in Aſphaltiten conditur. *Prima* Iudææ fines profert nimium, neque textui ſatis conſona. *Media* perfacilis eſt, ſicuti & *tertia*; ſed illa textui Latino, hæc Hebræo iunctior.

Octauò, *Iebneel* verſ. 11. *Quin ſit duarum Iamniarum altera, nihil dubito*, inquit Maſius. Nam ſolent Græci litteram *beth* in ſuum *mi* ſæpe conuertere. Idem & Ariæ videtur hic & in *Caleb* vbi de tribu Dan. & vterque maritimam eſſe vult.

Nonò, *Magni maris contra occidentem fine concluditur*. Breuiter concluſit Interpres, quod in Hebræo dicitur pluribus ſic: *Et fuerunt egreſſus termini huius ad mare* ſeu *verſus occidentem*. *Et terminus maris verſus mare magnum*. Poſſetque membrum hoc poſterius ita ſumi, quaſi terminus hic eſſet à mari orientali ſeu ſalſo ad mare occiduum, ſeu *magnum* quia cum aquarum congregationes paulo maiores *maria* Hebræis vocarentur, Gen. 1. verſ. 10. & apud Plinium lib. 3. capite 16. Virgilium Æneidos 1. indeque appellatum

eſſet

eſſet illis in locis *mare Genezareth, mare ſalſum*; omnia ibidem longe ſuperaret magnitudine, aquarumq́ mole Mediterraneum.

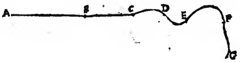
Decimò, Lapis Boen verſ. 6. ſeu *Euen Bohan* dicitur eſſe filii Ruben. An quia inter Chananæos *Ruben* aliquis erat? an potius quia è Rubenitis, qui ſub Ioſue adhuc militabant, *Bohan* iſte præclarum quidpiam ad lapidem iſtum egerit? hoc veriſimilius. ſed recentiſſimum tunc nomen fuerit.

Vndecimò, Galgala verſ. 7. diuerſa quibuſdam videntur ab ijs in quibus Iſraelitarum caſtra, ſuprà cap. 5. fiximus. Hæc enim cliuo *Adummin*, qui D. Hieronymo in Paulæ Epitaphio teſtante, inter Hieruſalem & Hierichuntem erat; vicina: ſed caſtrenſia illa Hierichunti & Iordani propiora: & hæc infrà cap. 18. non *Gilgal* vt cap. 5. ſed *Geliboth* vocantur.

Duodecimò, In his locorum expoſitionibus hæ frequenter occurrunt voces, *aſcendere, tranſire, tendere, reſpicere, exire, inclinari, circumire, deſcendere*, quas breuiter indicat Arias vna iſtius modi linea.

Adde ab interprete noſtro ſumi *contra* ſæpiculè pro *verſus*, vel *exaduerſo*, è *regione*.

a b Tranſire.
b c Tendere.
c d Reſpicere.
d e Conuertere.
e f Circuire.
f g Exire.

QVÆSTIO III.

Auſtrales Vrbes Iudææ quot fuerunt?

RESpondet verſ. 32. textus: omnes ciuitates XXIX & villæ earum. At ſi quæ in textu ſunt nomina à verſ. 21. adhunc vſque 32. colligamus, plures multò videbuntur eſſe vrbes, & quidem ſecundum R. Iſaiæ calculum XXXVI: Secundum 70. & noſtrum XXXVII: ſecundum Rabbinorũ aliorum XXXVIII. Hunc in calculo iſto nodum conantur ſoluere Rabbini, eosque ſecutus Iunius, quod 29. fuerint *Iudaicæ tribus*: aliæ verò, quæ hic adiiciuntur, *nouem Simeoniticæ*. Sed cum de Iudaica hic tribu tantùm agatur, & Simeoniticæ portionis ne verbulum quidem iniectum ſit, an non abſurda reſponſio hęc? Si cuius bona quis recenſeret, omniaque ſigillatim per calculum denotans in vera ſumma prætereat aliqua, & dicat. ideo fieri, quia huius aut illius, de quo mentio nulla fuit; futura ſint, an non calculator habeatur impetitus, ridiculus? Abulenſis verò Hebræum *textum* ait *corruptum*, & in eo aliisq́ omnibus pro 29. reponendum. 39. Sed non niſi in extremo veluti naufragio tabula hæc arripienda. Dicendum potius in textus verbis ſpectanda etiam illa verba, *& villæ earum*. Nam vrbes quidem recenſitæ tantummodo ſunt 29. ſed cum ijs villę ipſarum cæterę, quas maiores quidem & celebriores, mœnibus tamen haud cinctas vocant 70. κώμας, Hebræus textus *chaſerim*, Galli *burges*, Germani Flecken aut Marcken/ Hiſpani *los corrales*, vt hic ab Hiſpano Aria notatum.

QVÆSTIO IV.

In Iudææ planis vrbes quot?

NVmerãtur XIV. v. 37. ſurſumq́ XVI. v. 41. Ideoq́ conſummatè omnes XXX. At in priore illo numero non 14. ſed 15. potius numerandas, viden-

 tur

tur exigere poſita nomina. Reſpondent R. Iſaias, & Raſchi *Aenam* ex vrbium eximendam numero, cum non vrbs, ſed fons apud Taphnam ſit. Sed iſto modo non inter Iudaicos fines numerari debuiſſet, ſed Ioſephines, vt ex ſequenti patebit c.16. Reſpondet igitur ſecus Radak, Lyranus, & cum hoc Abulenſis, duo hic referri nomina, quæ vnam eandemq; vrbem ſignificent *Gedera*, & *Gederothaim*, quemadmodum *Aſor* dicitur etiam *Eſrom* & *Dabir Cariath Sepher* vel *Cariathſenna*. Sed cum tam diſtinctè, cæterorum inſtar, duo notentur nomina, cur non, vti & alia, pro locis accipiantur ſingulis? Quando eiuſdem loci nomina duo ſunt idipſum monere conſueuit textus, vt in *Aſor* verſ. 25. & *Debir* verſ. 15. & 49. *Hebron* verſ. 13. & 34. In ſuperioris igitur quæſtionis reſponſo perſtandum, *villam* ſeu municipium aliquod celebrius cum 14. vrbibus nominatum antea fuiſſe. Si verò quæras, cur harum in planitie vrbium ſummulæ duæ factæ ſint? reſpondet hoc loco, & quæſt. 10. Abulenſis, aliquod inter illas regionis fuiſſe diſcrimen.

QVÆSTIO V.

In montanis, deſertis, & ſummatim in Iudæa tribu tota vrbes quot?

IN *montanis* vrbes fuere XI verſ. 51. in *deſertis* VI verſ. 62. omnibus verò poſitis hactenus ſummulis in ſummam vnam adductis, daræ tam Iudaicæ tribui fuerunt vrbes 76. vna cum villis, municipiis, pagiſq; plurimis. Caluinus verò, *numerantur*, inquit, *centum & tredecim vrbes cum oppidis & villis.* At nunquam ſumma tanta exiſtit, etiamſi villas & oppida, quæ in textu nominantur, in numerum vocemus omnia. Tantummodo enim ſummum forent LXXXVII, vt ex dictis perſpicuum.

QVÆSTIO VI.

An aliqua tribui huic vel deceſſerint, vel acceſſerint vrbes poſtea?

DEceſſerunt ei aliquæ, & quidem eo modo & cauſâ, quæ poſtea cap. 19. explicabitur. Acceſſerunt etiam progreſſu temporis aliquæ, vt *Bethlehem* ſeu *Ephratha*, quæ cum olim iam fuerit, meritò miretur quis hic prætermiſſam. Illas verò in ſuo *Caleb* recenſere ita incipit Arias. *Quæ poſt mortem Ioſue variis temporibus commemorata adnotantur, ſunt: Medemena, eademq; Memuonis proxima Hazzab & Bethdagon non procul à Iamia, & Gabaath, Ceila adeò vicina, vt Habacuc vatis ſepulchrum vtraq; ſibi vendicet; Halul villa Hebron proxima, & Eſchol vallis cum torrente; Theorah oppidum, de quo iam diximus; & ſaltus vaſti inter Ieruſalem & Engaddi, in eoq; agro Aſphar lacus, & ſuper Thecuam ad Ortum Ieruel vallis, Beth anabal, & Aorabi in terminis Iudææ ad Orientem, & Arath non longè à Cades agro, cuius regem infeſtum Iſraël aliquando ſenſit; ibidemq; Barath, Arith in Daroma locus Dauid præſidio inſignis, & iuxta eum Aſthemech, & in agro Ieruſalem Bethſam ſiue Aſam vicus. Puteus ſiue fons videntis me inter Cades & Arath. Bare ſiue Bera ſiue Beroëa vrbs inter Aſcalonem, Azotum & Ieruſalem, quæ Ioathan filio Ierubaal latebras dedit, Abimelech fratris ſæuitiam fugienti; & in eodem tractu Baaldezel vicus iuxta Bethſemes ſiue ciuitatem Solis, Berat Bethur, & Bezech Palæſthinorum ſiue Bezedim & Challis vrbs. & rupes Ethan. vnde Samſon ad Philiſthæos demiſſus eſt, & prope rubem Ebezinthia locus. & Phatura villa non longè à Gaza & Sephir propè Aſcalonem, Beſſeron, quæ poſtea Bethſura, Ieroſolymorum præſidium ad vallem,*

Rephaim.

Digitized by Google

Rephaim in montibus ſitum. Bethacaris, Syriacè vinearum domum ſignificans inter Beſſeron & Ieruſalem, eadem corruptè Bedus Carith & Bergaznra, & Deſſan caſtellum ad Aquilonem vrbis, & Carnea vicus decem millibus paſſuum longè ab Ieroſolymis. In Gerara agro Beer Dan, ibidem Gerara metropolis dicta; & Gurbaal, & vallis ipſa magna Gerar, & putei Iacob multi in ea valle. Inter Ieruſalem & Iericho, Bethagan, qua fugam in deſertum Sedechias petebat, & Lacabus vicus in agro Ierußalem, & Salem contra orſum Ierußalem in tractu ipſo atque vicinia Ieruſalem, Bethania villa ad Auſtrum montis Oliuarum duobus paſſuum millibus ab vrbe diſtans, & ſecus villam Bethphage, inter quam & vrbs collis eſt montis, & Turris gregis ſiue Geder non longè à Bethlehem Ephratha, monimentum olim ſceleris Ruben aduerſus paterna domus pudicitiam admiſſi. Hic paſtoribus Angelus Chriſtum nunciabat natum; in eadem regione Rama locus inter Tecoam & Hebronem Gabrata ſepulchrum Rachelis ſortitus locus. In agro verò Hebronis Luza & Ogyſoi regio Cananaorum olim vbi Agar Abraha locata dicitur. Et Malatha vrbs, & Maſeroth vbi aliquando Dauid in ſpeluncis latuit; ibidemq́ Siphemoth locus: & Abel Miſraim, id eſt, luctus Aegyptiorum; Et Aſedoth ſiue Aſdoth locus: in ea regione Enacim fuerunt, quorum reliquia in Gad & Aſdod manſere. Ad fines Auſtrales; Petra vrbs antiqua, alia ab Arabum Petra in Aegypti confinio. Paran deſertum in ambitu Maon & Carmel montium ad Auſtrum ſpectabat. Sunt & alia minoris nota loca, tamen vel commemoratione, vel rei in eis geſta monumento celebrata, vt Bethſaliſa in Tamnitica regione, & Bozor torrens ad Auſtrum Siceleg. Poſt Chiriathiarim ſunt caſtra Dan verſus Ieruſalem, quorum etiam nomen eſt Bethmaacha. Nobe etiam vrbs fuit Sacerdotibus adſcripta, inter Ramath Beniamin & Ioppen, qua Saulis in Sacerdotes crudelitatem teſtata eſt. In agro Mareſa vallis fuit Zaphatha, alijs Sephala dicta à depreſſione; eadem etiam Rophaim vallis dicta; in eadem valle Adiada vrbs. Apud Bethſemes locus caſtrorum Philiſthijm indicabatur Aphech nomine. Ebenhazer lapis adiutorij dictus prope Bethur. Circa mare Salis Sohar eſt, ſiue Sehor, quam Lot Sodomiticum incendium fugiens petiuit. Iuxta eam ad Aquilonem fuit Nimrim ſiue Benamrim, & in Iuda montibus, qui ad Seir aſcendunt, ad vſq́ Baalgad erat mons Leneus dictus, Caſphim vrbs munitiſſima ſuper Iabniam ad ortum in Dan tribu, atq́ in eiuſdem tribus termino occidentali, Eleutheropolis, quam Eltola quondam dictam putamus, itinerarij Hieronymiani notatione inſignis: in eadem tribu Dan ad ortum verſus Ieroſolymam Malatha fuit. D. Hieronymus in Michææ cap. 5. *Legimus*, ait, *iuxta* LXX *duntaxat Interpretes in* IESV NAVE, *vbi tribus Iuda vrbes & opida deſcribuntur, inter catera etiam hoc ſcriptum: Thaca, & Ephratha, hæc eſt Bethlehem, & Phagor, & Aetham, & Culon, & Tami, & Soris, & Caram, & Gallim, & Bather & Manocho ciuitates* XI. *& viculi earum. Quod nec in Hebraico, nec apud alium inuenitur Interpretem: & ſiue de veteribus libris raſum ſit malitiâ Iudæorū, ne* CHRISTVS *de tribu Iuda ortus videretur, ſiue à 70. additum, nequaquam liquidò cognoſcentes, certum quid nouimus.*

QVÆSTIO VII.

Ad quam tribum ſpectarit Hieruſalem, & ex ea cur expelli non potuerunt Iebuſai?

Dicetur partim cap. 18. partim Iudic. 1. verſ. 2. Vide Villalpandum in Apparatu vrbis l. 1. cap. 15. pag. *61.*

QVÆSTIO VIII.

Cur Iudaa tribus, loca vel ſingula vel plurima hic non pertractentur?

CVm, vt ſuprà quæſt. 1. dictum eſt, Sacræ Typographiæ vtilitas magna ſit, requirat meritò quiſpiam, cur locorum, aut ſingulorum, aut certè præcipuorum

puorum & plurimorum accuratior ac longior à quibuſdam hic non inſtituitur pertractatio? varijs variæ cauſæ ſunt, & vbi ſuus eum premat calceus nouit quilibet. Ei qui olim *orbis cymbalum* dictus eſt, Apioni obijcit lib. 2. contra ipſum Ioſephus, Geographiæ imperitiam. Hanc verò eandem ſibi cauſam ait Caluinus, cur in horum explicatione infans ac omnino nullus ſit. Iam, inquit p. 55. antea præfatus ſum, (opinor p. 49.) in delineando locorum ſitu & excutiendis nominibus non fore me curioſum, partim quia, me in Topographica ſcientia non eſſe exercitatum fateor: partim quia magni laboris non niſi tenuis fructus ad Lectores rediret. At de fructu quidem actum quæſt. 1. Hæc verò Geographiæ ignoratio ei ſane doctori turpis, qui præ ſe veteres contemnit omnes: eaque Caluino quam Apioni tanto probroſior, quanto magis à tam multis hodie ſuſpicitur, omnibus anteponitur, *Doctiſſimus* perperam *Interpres κατ' ἐξοχὴν*, appellatur. Quamuis vero à ſacrarum interpretatione litterarum, illum alia multo maiora, magiſque neceſſaria repellant, præſertim vero malus animus, arrogantia, diſſenſionis, ac diſſectionis Eccleſiaſticæ ſtudium, repellit tamen, & vtraque manu abarcet, non parua etiam inſcitia, quæ illo Platonis programmate damnata, & à ſacro ſcholarum iſtarum limine penitus excluſa *οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω*. Alios verò, vt hiſce non immorentur, mouet vtilis, ad alia quædam vtiliora properatio, prout quæſt. 1. etiam attigi. Me autem ab his hoc tempore auocat maximè, quòd in promptu eos iam auctores videam, à quibus præclara in his eruendis, explicandis, delineandis, ac expingendis poſita opera. Nam præter veterum Euſebij, Pamphili, & Interpretis D. Hieronymi ac Bedæ de ſacris locis commentarios, extat perdiligens Maſius, Arias Montanus, tam in huius libri commentario, quàm in citatis antè libris *Caleb* & *Phaleg*, Chriſtianus Adrichomius in *terra ſancta theatro*, P. Alphonſus Salmeron prolegomeno 41. Ab his peracta, rectè num agam? Ad hos, in ſecuturis etiam tribubus & capitibus, i, bone Lector, i pede fauſto.

CAPVT XVI.

De Ioſephinarum tribuum duarum Portionibus, & ſingulatim de ipſius Ephraimica.

1. CEcidit quoq; ſors filiorum Ioſeph ab Iordane contra Iericho & aquas eius ab Oriente: ſolitudo quę aſcendit de Iericho ad montem Bethel: 2. & egreditur de Bethel Luza: tranſitq; terminum Archi, Ataroth, 3. & deſcendit ad Occidentem iuxta terminum Iephleti, vſq; ad terminos Beth horon inferioris, & Gazer: finiunturque regiones eius mari magno: 4. poſſederuntque filij Ioſeph Manaſſes & Ephraim. 5. Et factus eſt terminus filiorum Ephraim per cognationes ſuas: & poſſeſſio eorum contra Orientem Ataroth addar vſq; Beth horon ſuperiorem. 6. Egrediunturq; confinia in Mare: Machmethath verò Aquilonem reſpicit,

reſpicit, & circuit terminos contra Orientem in Thanathſe-
lo: & pertranſit ab Oriente Ianoë. 7. deſcenditq; de Ianoë in
Ataroth & Naaratha: & peruenit in Iericho, egrediturq; ad
Iordanem. 8. De Taphua pertranſit contra mare in Vallem
Arundineti, ſuntq; egreſſus eius in mare ſalſiſſimum. hæc eſt
poſſeſſio tribus filiorum Ephraim per familias ſuas. 9. Vrbeſ-
que ſeparatæ ſunt filijs Ephraim in medio poſſeſſionis filio-
rum Manaſſe, & villæ earum. 10. Et non interfecerunt filij
Ephraim Chananæum, qui habitabat in Gazer: habitauitque
Chananæus in medio Ephraim vſq; in diem hanc tributarius.

COMMENTARIVS.

EX *Geneſi 49. & ex alijs hic antea memoratis conſtat duos Ioſephi filios* Ephraim, *&* Manaſſe *à Iacobo in filiorum ſuorum numerum adoptatos, ita vt non ſecus hæreditatem ij ambo adirent, quam alij filij Iacob, & non tam huius nepotes quàm filij cenſerentur. amboq; eſſent poſterorum ſeu tribuum ſuarum capita, ſicut alij filij & Patriarchæ, cum alioquin vnum tantummodo caput forent, ſi ſuo tantum Patri Ioſepho, qui, cæterorum fratrum inſtar, vnus fuit, ſucceſſiſſent. Harum igitur duarum à duobus iſtis proſeminatarũ tribuum in promiſſa terra portiones duobus hiſce capitibus deſcribuntur, & quidem dupliciter. Primò,* generatim *primis quatuor verſibus capitis 16. Deinde* ſigillatim *reliquis vtriuſq; capitis verſibus, ſed ita vt cap. 16. v. 4. Ephraimi abſoluatur ſors, cap. 17. Manaſſæ. Et* generatim *quidem ſoli ac ditionis ambarum ſimul tribuum limes Auſtralis oſtenditur, progrediendo ab oriente ad occidentem, ab ea ſcilicet Iordanis parte quæ Hierichunti vicina, & è regione ipſi obiecta eſt, vſq; ad mare mediterraneum: ducendo illinc hucuſq; funem ſeu lineam per Ierichuntinas illas Eliſæi poſtea miraculo 4. Regum cap. 2. celebres aquas per ſolitudinem,* quæ *ſcilicet* ſolitudo, *vt Chaldæo, aut* ſors *vt Ariæ magis placet, ſeu linea ad Bethelem montem aſcendit, inter Bethelem & Luzam per Archiataroth, (quàm Chaldæus vocem diuidendo in loca duo partitur) iuxta Iephleh, & per Bethoron inferiorem, vrbemq; Gazer. Tum verò terminus, in quem linea iſta deſinit, eſt ipſum, de quo ſuperiori capite, quæſtione 2. magnum mare. In ſingulari verò partium deſcriptione poſſunt notari hæc.*

I. *Par-*

I. Particularis hæc inter duas iſtas Ioſephinas tribus portio videtur Maſio non ante facta, quam tribuum reliquæ ſuas quæq; poſſeſſiones ſortitò acciperent. Abulenſi q.2.& alijs videtur aliud. Et ſubdit ipſe Maſius: ſed non magni intereſt, ilico an poſt, diuiſerint priuatim ipſi inter ſe hæreditatem, quam in commune vnica ſorte, vt dixi, acceperant.

II. Duæ in iſta Ephraim tribu hic indicantur Bethorones vrbes, inferior, quæ Auſtralis & occidentalior v.3. & ſuperior, quæ Aquilonaris & Orientalior, v.5.

III. Ephraimica tribus eiuſdem indicatur 1. Latitudo, ab meridie ad ſeptentrionem, v.5. eiusq; ſpacium inter Lineam, quæ per Auſtralem Ataroth addar tranſit, & inter lineam, quæ per Aquilonarem Bethoronem ſuperiorem. Sed illud, contra orientem valet, verſus orientem ita duæ celebres vrbes in orientalib. huius latere ſignificantur, ſed Auſtralis vna, Septentrionalis altera, vt dixi. Indicatur. 2. Latitudo ſeptentrionalis, ab oriente in occidentem tripliciter. Nam primò ponitur, quaſi terminus quidã communis nominata vrbs Bethoron ſuperior: & ab ea pergitur v.6. verſus occidentem, ita vt confinia ſeu termini deſinant in mare mediterraneum, relicta tamen & veluti ſecluſa, verſus ſeptentrionem, vrbe Machmethah. Deinde ab eadẽ Bethorone circuit terminus ſeu reflectitur & pergit verſus orientem cœptus ille Aquilonaris funiculus in vrbes orientales ſex, quarum vltima, & maximè orientalis eſt Iericho, donec ad Iordanem ipſum v.7. ventũ ſit. Tertiò abſoluitur vel magis explicatur v. 8. quæ à Bethorone ſuperiore indicata erat linea in occidentẽ. Hæc enim progreditur per Thaphnam & arundineti vallẽ vſq; ad idẽ Mediterraneũ mare.

IV. In iſta deſcriptione aquilonaris latitudinis duo ſunt in Latinis quidem libris menda. vnum v. 6. circuit terminos, pro circuit terminus. Alterum, v.8. in quem verſum irrepſit illud falſiſſimum. Et vtraq; iſta correctio ex Hebræo & Græco perſpicitur.

V. Pro valle arundineti, ſeu quæ arundinibus abundat, vertunt quidam fluuium vel torrentem Cannæ ſeu arundinis quia Hebræa vox nachal, & vallem & torrentẽ ſignificat, prout vtroq; etiam modo vertitur ſeq. c. 17. v.9. Sed cum arundinoſa vallis dicitur, ſimul aquis nonnullis abundare ſignificatur. Depingit antẽ hunc torrentem Maſius: eundemq; putant alij eſſe illum torrentem Carith, apud quem latuit Elias 3. Reg. 17. Alij verò eum, qui

Iudith

Judith 7.c. in Græcis exemplaribus Machmour *vocatur, prout eum in locum notaui, p.289. quaſi eſſet* torrens *aut* fluuius niger, *cuiuſmodi eæ ferè cernuntur aquæ, in quibus, vel è quibus arundineta. Sunt enim plerunq; ſtagnantes, limoſæ, ac torpidæ, ita vt idcirco minus rectè verti videatur* fluuius. *Septuaginta verò* χελκατὰ *omiſſa prioris nominis priore ſyllaba Hebræas voces retinuerunt, & quaſi aut vrbem vnam, aut locum vnum aliquem poſuerunt.*

VI. Vrbes ſeparatæ *v.9. in Hebræo* ſeparationum vrbes *vocãtur & exponuntur dupliciter. 1. Vrbes quæ ab Ephraimitis Manaſſæos ſeparant: & ſic à Tremellio ac Iunio vertuntur* limitares vrbes. *2. Vrbes* quæ ſeparatæ ſunt: *& hoc melius non ob Latinũ modo textum, ſed Græcum etiã, in quo* αἱ πόλεις αἱ ἀφορισθεῖσαι. *Et cur limitares ſeu limitaneæ vrbes in Manaſſæa tribu, quã in Ephraimica ipſa ponuntur potius? Nam limes vtriuſq; limes eſt. Sed ſeparatæ dupliciter dicũtur, vel nimirum, quia* ſeparatim Ephraimitis deſignatæ ſunt, *vt vertit Maſius, vel quæ* ab enumeratis iam Ephraimitarum vrbibus diſiunctæ *ſunt; & ſic Arias:* Annotationem, *inquit,* ſiue emphaſim lectio hæc habet, indicatq; præter eas vrbes, quæ Ephraimitis in propria regione à fratrib. Manaſſenſib. diuiſæ contigerant, certas alias iã tum illis notas communi ſenſu fuiſſe aſcriptas, atq; diligenti & accurata conſignatione traditas, cum viculis & pagis. *Idemq; in cõmentario ſenſus Maſio eſt, quẽ amplectitur etiam Caiet.* Intellige, *ait,* non quoad proprietatẽ, ſed quoad ſitum ciuitates aliquas Ephraim in medio Manaſſis fuiſſe. Non enim ablatæ ſunt à Manaſſe, & datæ Ephraim, ſed ſitæ deſcribuntur inter terminos Manaſſis hinc & inde, vt in capitulo ſequenti manifeſtari videtur. *Idem & Lyrano viſum, quem ratione nulla reÿcit Abulenſis, afferens opinionẽ quæ minus probabilis; hanc:* vrbes Ephraim fuiſſe circumdatas à Manaſſęa tribu nimirum quoad Aquilonare ac orientale latus. *At ſic interiores tribus omnes ab alia quapiã circundantur: neq; exponitur, cur vocatæ ſint vrbes illæ* ſeparationũ.

VII. Ephraimiticæ tribus in Chananæis interficiendis, ſeu expellendis, & diſperdendis, vt Hebræus Græcusq; textus habent v. 10. vel conſiliũ, *vel, contra Exodi c.23.v.32. Deut.7.v.2.* peccatum *rurſus explicabitur Iud.1.v.29. & ſimile quid à 70. inſeritur infrà c.19. ante verſum 49. antequam de Ioſuana portione agant cum verſum 48. ſurſum, ante Damicam in* Leſem *expeditionem, traxiſſent, & illud explicat de exorciſtis, & pÿs Chriſtianis*

Origenes

Origenes homil.24. Quod autem hic additur, vſq; in diem hanc, *iam ſuprà occurrit ſæpius. Hic tantummodo notandum à 70. diem illum quodammodo indicare, fuiſſe* Salomonis tempore. *Vnde colligat non inepte quis, aut librum hunc eo ſcriptum tempore, aut potius, vt proleg. 2. tactum; haſce additiunculas tum factas. Ita verò illi.* κατῴκει ὁ Χαναναῖος ἐν τῷ Ἐφραὶμ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, ἕως ἀνέβη Φαραὼ βασιλεὺς Αἰγύπτου, καὶ ἔλαβεν αὐτὴν Γαζὲρ, καὶ ἐνέπρησεν αὐτὴν ἐν πυρὶ καὶ τοὺς Χαναναίους, καὶ τοὺς Φερεζαίους, τοὺς κατοικοῦντας ἐν Γαζὲρ ἐξεκέντησαν: καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Φαραὼ ἐν φερνῇ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ. *3. Regum 9. verſ. 16. & hoc eſt, quod homil. 22. tangit Origenes.*

CAPVT XVII.

De Manaſſæ tribus Portione.

1. CEcidit autem ſors tribui Manaſſe: (ipſe enim eſt
primogenitus Ioſephi) Machir primogenito Ma-
naſſe patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitq;
poſſeſſionem Galaad & Baſan: 2. & reliquis filiorum Manaſſe
iuxta familias ſuas, filijs Abiezer, & filijs Helec, & filijs Iſrael,
& filijs Sechem, & filijs Hepher, & filijs Semida. iſti ſunt filij
Manaſſe filij Ioſeph, mares, per cognationes ſuas. 3. Salphaad
verò filio Hepher filij Galaad filij Machir filij Manaſſe non e-
rant filij, ſed ſolæ filiæ: quarum iſta ſunt nomina, Maala &
& Noa & Hegla & Melcha & Therſa. 4. Veneruntq; in con-
ſpectu Eleazari ſacerdotis, & Ioſue filij Nun, & principum di-
centes: Dominus præcepit per manum Moyſi, vt daretur
nobis poſſeſſio in medio fratrum noſtrorum. Deditque eis
iuxta imperium Domini poſſeſſionem in medio fratrum pa-
tris earum. 5. Et ceciderunt funiculi Manaſſe, decem, abſque
Terra Galaad & Baſan trans Iordanem. 6. Filiæ enim Ma-
naſſe poſſederunt hereditatem in medio filiorum eius. Terra
autem Galaad cecidit in ſortem filiorum Manaſſe qui reliqui
erant. 7. Fuitq; terminus Manaſſe ab Aſer, Machmethath quæ
reſpicit Sichem: & egreditur ad dextram iuxta habitatores
Fontis Taphuæ. 8. Etenim in ſorte Manaſſe ceciderat Ter-
ra Taphuę, quę eſt iuxta terminos Manaſſe filiorum Ephraim.
9. Deſcenditque terminus Vallis arundineti in meridiem tor-
rentis ciuitatum Ephraim, quæ in medio ſunt vrbium Ma-

naſſe:

naſſæ: terminus Manaſſe ab Aquilone torrentis, & exitus eius pergit ad mare: 10. ita vt poſſeſſio Ephraim ſit ab Auſtro, & ab Aquilone Manaſſe, & vtramque claudat mare, & coniungantur ſibi in tribu Aſer ab Aquilone, & in tribu Iſſachar ab Oriente. 11. Fuitque hereditas Manaſſe in Iſſachar & in Aſer. Betſan & viculi eius, & Ieblaam cum viculis ſuis, & habitatores Dor cum oppidis ſuis, habitatores quoque Endor cum viculis ſuis: ſimiliterque habitatores Thenac cum viculis ſuis, & habitatores Mageddo cum viculis ſuis, & tertia pars vrbis Nopheth. 12. Nec potuerunt filij Manaſſe has ciuitates ſubuertere, ſed cœpit Chananæus habitare in terra ſua. 13. Poſtquam autem conualuerunt filij Iſrael, ſubiecerunt Chananæos, & fecerunt ſibi tributarios, nec interfecerunt eos. 14. Locutiq; ſunt filij Ioſeph ad Ioſue, & dixerunt: Quare dediſti mihi poſſeſſionem ſortis & funiculi vnius, cum ſim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi Dominus. 15. Ad quos Ioſue ait: Si populus multus es, aſcende in ſiluam, & ſuccide tibi ſpatia in Terra Pherezæi & Raphaim: quia anguſta eſt tibi poſſeſſio montis Ephraim. 16. Cui reſponderunt filij Ioſeph: non poterimus ad montana conſcendere, cum ferreis curribus vtantur Chananæi, qui habitant in terra campeſtri, in qua ſitæ ſunt Bethſan cum viculis ſuis, & Iezrael mediam poſſidens vallem. 17. Dixitq; Ioſue ad domum Ioſeph, Ephraim & Manaſſe: Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis ſortem vnam, 18. ſed tranſibis ad montem, & ſuccides tibi, atq; purgabis ad habitandum ſpatia: & poteris vltra procedere cùm ſubuerteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & eſſe fortiſſimum.

COMMENTARIVS.

QVatuor huius capitis videntur partes. In prima *explicatur quibuſnam Manaſſæarum familiarum capitibus data ſit Ciſiordanina tribus huius hæreditas à verſ. 1. ad 7. In* ſecunda, *quibus ea hæreditas circumſcribatur terminis, ad verſ. 12. In* tertia, *quomodo ſe erga Chananæos habuerint Manaſſæi v. 12. & 13. In* quarta, *eorundem quædam apud Ioſue proponitur conqueſtio, de qua à v. 14. ad finem.*

In I. *poſſunt notari hæc.* 1. *Data eſt Manaſſenſibus duplicibus eius*

bus eius tribus hæreditas. Alij fuerunt trans Iordanem,*de quibus ſuprà c.13. & hic breuiter,dum dicitur verſ.1.* Machir, *eiusq; primogenitus* Galaad,*homo admodum bellicoſus,illic ſuiipſius nominis terram Galaaditidem , ſimulq; Baſanem occupaſſe. Alij* cis Iordanem *in Chananæa,& hi fuerunt à v.2. ex illius nepotib.filij filiorũ,qui mares; ſex,* Abiezeris *nimirum,* Cheleki,Eſrielis, Sechemi,Chepheris,& Schemidæ.*Sed quia penultimi huius filius fuit vnicus* Salphaad,*& huic mares nulli filij,ſed filiæ quinq; v.3. fit vt pro vno Cephere ponantur filiarũ iſtarũ portiones, quæ licet reſpectu & patris,& aui,eſſet,vti cæterorũ illorum,vnica,quia tamen,ſecundũ harum numerũ,in quinq; poſtmodum fuit dirempta partes,dicuntur v.5. Manaſſenſiũ Ciſiordaninorũ* partes omnes ſimul decem, *quarũ* quinq; *filijs data Abiezeris Cheleki, Eſrielis, Schecemi,& Semidæ:* quinq; *verò filiab. Salphaad,quæ eædẽ Chepheris neptes. Sed hæ quinq; ſimul iunctæ non plus quàm priorum quintarũ vnius inſtar obtinebant. Atq; hæc veriſſima atq; expeditiſſima eſt illorũ* decem funiculorum, *qui v.5. memorantur, expoſitio,quã ad hipparchias commentitias decem. R.Iſaias ad alios pridẽ mortuos,alij Rabbini in Babæbatra c.8.perineptè traxerunt.* 2. *Cur verò ſtatim v.1.dictũ ſit* (ipſe enim Manaſſe eſt primogenitus Ioſeph) cauſam eſſe,*ait Maſius,*exiſtimo vt animaduertat Lector,preclarè iſto ſortis caſu comprobatũ eſſe Iacobi iudiciũ Gen.48.v.14.*Sed Hebræam iſte particulam* ci *transfert* autem,*cum potius cauſa nota ſit,valeatq;*.quia,nam,& enim,*prout vertit noſter & 70. Iunius verò & Tremell. vertunt,* quia, *& id additũ aiunt,vt ratio ſit,*cur duę partes ſint Menaſchi attributę ex leg.Deut.21.v.17.Non quod legitur Gen.48.18.& ſeqq.prelatum Ephraimum Menaſchi,hoc non ad translationẽ primogenituræ referendũ eſt,ſed ad propheticam benedictionẽ Sobolis.*At id cõtra omniũ ſententiam,& interpretationem dicitur, vt illic docetur. Melius igitur ab Aria reſpondetur, hoc ideo iam dictum,vt duo hac in tribu ſignificentur miranda.vnum eſt,quòd tam populoſa,tamq; cis & vltra Iordanẽ latè ſparſa ea fuerit. Alterum quòd poſt Ephraim,ſuæ huius Ciſiordaninæ partis compos fiat. vtriusq; ſiquidem cauſa eſt, quòd fuerit Manaſſe primogenitus Ioſephi, qui à Iacobo patre* accreſcens *dictus fuerat Geneſ. 49. v. 22. & quòd nihilominus ei ab eodem Iacobo prælatus Ephraim Geneſ.48.v.16.& 19. Atq; hanc etiam,quoad prius illud expoſi-*

expoſitionem laudat citatus Maſius. 3. Salphaadinarum verò iſtarum hiſtoria, àd quam hic aſpicitur; eſt Num 27. & 36.

In II. parte poſſunt etiam notari hæc. 1. Orientalem tribus huius limitem deſcribit textus v. 7. pergendo ab Aquilonari parte, Auſtralem verſus, ab vrbe Aſer vſq; ad vrbẽ Machmatham, quæ vrbi Sichem è regione oppoſita erat, paulò tamen, quam illa Meridionalior. Aſer verò pro vrbe non pro tribu accipi, rectè ſentiunt Arias, & Maſius, licet pro tribu acceperit Radak. 2. Ab vrbe verò Machmatha, dextram verſus pergendo ad occidentem, ſeu ad mare Mediterraneum v. 7. 9. & 10. occurrit fons Taphuæ v. 7. & vallis arundineti, de quo ſuperiori capite: & ſic tribus huius limes Auſtralis habetur idem ſc. qui Ephraimicæ tribus erat Aquilonaris. Admonet verò textus v. 8. Taphuam vrbem pertinuiſſe ad Ephraimitas: eius verò terram ſeu agrum, ſuis cum municipijs & pagis, ad Manaſſæos. Funiculus enim ſeu linea, quæ à Meridie aut vallẽ aut torrentẽ illum cannoſum ambiebat, ipſisq; Manaſſæis dabat; vrbes tamen, quæ valli huic ſeu torrenti adiacebant, ſi ab Auſtrali huius latere ſtabant, Ephraimitarũ erant: ſi ab Aquilonari Manaſſæorum. Id enim ſignificant Hebræa v. 9. quæ in Latino ſic accipienda. Deſcendit terminus vallis arundineti in Meridiem, ſeu meridionale latus ipſius torrentis: eſtq; terminus illarum ciuitatum, quæ cum ſint in medio Manaſſęarum vrbiũ, ſunt tamen ipſius Ephraim. ita vt verbotenus clariùs verti queat: vrbes iſtæ ſunt Ephraimitarum in medio vrbium Manaſſę. 3. Occidentalis terminus vtriuſq; tribus aliquo modo indicatur v. 10. ab Auſtro in Aquilonem. Vtrumq; ſiquidem terminat mediterranei maris latus & vtraq; aliquo modo contermina eſt, Aſericæ tribui ad Carmelum montem, propè Doram vrbem. Dixi aliquo modo, quia eo per ſe non pertingit, Ephraimica ſors, ſed tantummodo per fraternã ſuam tribum Manaſſenſem, cum ambæ Ioſephinæ ſint. 4. Vtraq; ſimili modo ab Orientali parte pertingit ad Iſacharianam tribum eodem v. 10. 5. Habuit ipſa Manaſſenſis tribus in duabus iam dictis conterminis tribubus vrbes & vicos aliquot VII. videlicet 1. Bethſam, quæ & Scytopolis. 2. Ieblaam. 3. Doram. 4. Endoram. 5. Tenacum. 6. Mageddo. 7. Nepheth, ſed tertiata, ſeu, eius tertia pars, vt eſt in noſtro textu, & Græco 70. τὸ τρίτον τῆς μαφετὶ, vel potiùs ναφετὶ. Maſius tamen hic & ſuprà c. 11. putat non vrbem eſſe, ſed tractum ac regio-

nem, ita vt, interprete Aria, qui illi ſubſcripſit; pro tertia vrbis parte *ſcribendum ex Hebræo ſit,* trinitas *ſeu* triplicitas Nepheth, *aut* regionis. *Symmachus* tria Phœnicij maris littora *conuertit. Ego Interpreti noſtro, & 70. cum aliunde firmi nihil ſit, adhæreo. Abulenſis tamen, non in tribubus, ſed apud tribus iſtas fuiſſe Manaſſenſibus hæreditatis hoc vult. p. 79. 6. Sunt in hiſce verſibus iſta ferè per prolepſin omnia de hiſce vrbibus, & Aquilonaribus, Manaſſæorum terminis.*

In III. *parte narrantur etiã* πολληθικῶς *quod Iud. 1. v. 27. dicendum, quemadmodum ſuprà c. 16. v. vlt. In iſtius loci commentario videretur nõnihil Catholica quædã dogmata perſtringere Maſius, niſi morũ vitia potius notare ac reprehẽdere cerneretur perſpicuè.*

In IV. *demum parte notanda hæc* 1. *Solos Manaſſenſes queſtos. Radak, & alij quidã Iudæi putant, ſed vna cum illis Ephraimitas fuiſſe, nõ noſtri tantùm docent Interpretes, Abulenſis, Arias, Maſius, ſed ipſe etiã contextus totus, præſertim verò v. 17. 2. Statim poſt tentatã, neq; perfectam Chananæorum expulſionem, queſtas fuiſſe has trib. exiſtimat R. Moyſes Gerundenſis. Sed non niſi poſt Ioſuæ mortẽ factum id fuiſſe cum in ſuperiori capitis parte dictum ſit, cenſendum, narrationem illam de Chananæis non expulſis per prolepſin ibidem poſitã. Nam Ioſue viuo ac ſuperſtite, nunquã illi maximo etiã cum tributo & quæſtu tolerati fuiſſent. Cenſet verò Maſius, poſt factã tribuum aliarũ, de quib. c. ſeq. ſortitionem, querelam hanc inſtitutã. Sed putarim ante potius hancq; ipſam fuiſſe Ioſue occaſionẽ arguendæ tribuum omniũ ignauiæ c. ſeq. Videntur enim primò ſuam in poſſeſſionẽ collocati* Ephraim & Manaſſe: *in ea deinde aliquandiu habitaſſe: tum demũ de anguſtijs ſuis cõqueſtum ad Ioſuã acceſſiſſe.* 3. *Quod de Ioſue dixi, & dicit textus, accipiendũ retur Abulenſis per Synecdochen. Querelam ſiquidem depoſuiſſe illos non apud ſolum Ioſuã; ſed apud Eleazarum etiã principesq; diuiſioni huic præpoſitos.* 4. *Queſti ſunt vnius ſibi trib. poſſeſſionem datã, non quod vel ambæ Ioſephinæ tribus pro vna tantùm ſumptæ eſſent, neq; quod vnis finibus vna veluti tribus; circunſcriptæ, neq; demũ quod totæ illis attributæ portiones, inſtar tribus vnius, anguſtæ; ſed quod ambæ ſimul non plus iã in datis amplis alioqui portionibus vacua, quieta, ac è veteribus Chananæis liberata terra obtinerent, quam ſi vna tribus eſſent, vel quam vni tribui ſatis eſſet, prout ex ipſius Ioſuæ reſponſis manifeſtum.*

5. Per

5. *Per* montem *v. 18. intelligunt aliqui montem vnicum, eumq́ aut* Gelboæ, *vt R. Iſaias, aut* Ephraim: *alij vniuersè* montanam regionem. *& ſic noſter interpres v. 16. Maſius, Abulenſis. Erant enim Ioſephinæ tribus, vti & Iudaica; montuoſæ. 6. Hebræus textus vt v. 16. & 18. admodum videtur intricatus. Ideoq́ & Rabbini, & noſtri expoſitores varie ipſum extricare, planumq́ reddere conantur. Noſter ſane Interpres id feliciter non verbo verbũ reddendo præſtitit, apud quem illud* & poteris vltra procedere, *exprimit quod in Hebræo eſt,* Et erunt tibi exitus eius, *montis videlicet, aut ſyluæ. 7. De Raphaim diſſerit hic q. 4. Abulenſis. Sed diſſerui alibi & de ferreis falcatisq́ curribus dicetur c. 1. Iud. 8. Querulorum hominum obſeruanda hic natura. Fere ſiquidem in alios rei, de quá querũtur, culpã conferunt, cum in ipſis ea hæreat. 2. exaggerant dotes ſuas, & quidem interdum aliquo cum pietatis prætextu vt iuſtã ſibi querendi cauſam monſtrent.* Populus, *inquiunt iſti,* multus ſum, *ſiue magnæ multitudinis ſum,* & mihi valdè benedixit Dominus, *adeò ſanè vt tãto, tamq́ præclaro numero ſim. 3. omnia mala, quæ ipſis eſſe videntur, augent: vt iſti, terræ anguſtias, Chananæorum robur, & armaturam. 9. Omnia in iſtiuſmodi querulos retorquet Ioſue, vt vel ex ijs quæ dicunt, à quiritandò abducantur, æquioreq́ animo ſint. 10. Idem verus Ioſue* CHRISTVS IESVS. *& iam nobiſcum facit, & faciet in extremo olim iudicio. Stomachatur enim quis, & dicit vel coram ſuis ſuperioribus, vel in corde ſuo: Talis & talis, tantus & tantus ſum: deberem ſic & ſic ab his & illis coli: deberem his & illis frui commodis: priuilegia hæc & illa mihi eſſent concedenda. Si talis & talis es, tantus ac tantus, cur hoc & illud non agis? cur talentis tuis non vteris? cur adeò torpuiſti? cur ad vſuram illam non dediſti? Matth. 25. 11. Non vult Deus ocioſis dare omnia: operi et iã admouenda manus, aſcendendum in montes: collucanda nemora: exſcindendæ ſyluæ: domus exſtruendæ: Raphaini aggrediendi: hoſtium falces, enſes, & terrores omnes ſubeundi ac ſuperãdi, prout hic hom. 22. pulchrè docet Origen. qui & inter alia, ſic:* Emundemus ſyluã, quæ in nobis eſt, & excidentes inutiles ac infructuoſas ex nobiſmet ipſis arbores, faciamus ibi noualia, quæ ſemper innouemus & ex quibus fructum capiamus triceſimum, & ſexageſimum, & centeſimum. Hæc prioribus noſtris: Nauæ filius Ieſus præcepit de infructuoſis arboribus excidendis: hæc nobis Dominus

IESVS in Euangelijs mandata deſcribit Matth. 3. Et quomodo non verum eſt, quod vmbra præceſſit, & veritas ſecuta eſt?
12. *Excellens Ioſuæ fides eſt, qui Dei promiſſis fretus certè Ioſephinis promittit futurum, vt regione tota potiantur, ſi vel paululum ijs, quas ijs dedit Dominus, viribus ac oportunitatibus connitantur.* 13. *Egregia eiuſdem etiam integritas ac ſeueritas, qui cum ex Ephraim tribu eſſet, tribulium tamen ſuarum querimonijs aures obſtruit, ijs nihil cedit. Quin & grauiter ac ſeriò eos increpat, & caſtigat: ſed ita rurſum prudenter ac moderatè, vt ijs & iniuſtas illorum querimonias, & facilitatem votis, optatisq; patiendi iuxtà oſtenderet.*

CAPVT XVIII.

De ſecunda terræ in ſeptem reſiduas tribus diuiſione: ac ſpeciatim de Beniaminia portione?

1. Congregatiq; ſunt omnes filij Iſrael in Silo, ibique fixerunt tabernaculum teſtimonij, & fuit eis Terra ſubiecta.
2. Remanſerant autem filiorum Iſrael ſeptem tribus, quæ necdum acceperant poſſeſſiones ſuas.
3. Ad quos Ioſue ait: Vſquequo marcetis ignauia, & non intratis ad poſſidendam Terram, quam Dominus Deus patrum veſtrorum dedit vobis?
4. Eligite de ſingulis tribubus ternos viros, vt mittam eos, & pergant atq; circumeant Terram, & deſcribant eam iuxta numerum vniuſcuiuſq; multitudinis: referantq; ad me quòd deſcripſerint.
5. Diuidite vobis Terram in ſeptem partes: Iudas ſit in terminis ſuis ab auſtrali plaga, & domus Ioſeph ab Aquilone.
6. mediam inter hos Terram in ſeptem partes deſcribite: & huc venietis ad me, vt coram Domino Deo veſtro mittam vobis hîc ſortem:
7. quia non eſt inter vos pars Leuitarum, ſed ſacerdotium Domini eſt eorum hereditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manaſſe iam acceperant poſſeſſiones ſuas trans Iordanem ad Orientalem plagam: quas dedit eis Moyſes famulus Domini.
8. Cumq; ſurrexiſſent viri, vt pergerent ad deſcribendam terram, præcepit eis Ioſue, dicens: Circuite Terram, & deſcribite eam, ac reuertimini ad me: vt hîc coram Domino, in Silo mittam vobis ſortem.
9. Itaq; perrexerunt: & luſtrantes

eam,

eam, in ſeptem partes diuiſerunt, ſcribentes in volumine. Reuerſiq; ſunt ad Ioſue in caſtra Silo. 10. Qui miſit ſortes coram Domino in Silo, diuiſitque Terram filijs Iſrael in ſeptem partes. 11. Et aſcendit ſors prima filiorum Beniamin per familias ſuas, vt poſſiderent Terram inter filios Iuda & filios Ioſeph. 12. Fuitq; terminus eorum contra Aquilonem à Iordane: pergens iuxta latus Iericho ſeptentrionalis plagæ, & inde contra Occidentem ad montana conſcendens, & perueniens ad ſolitudinem Bethauen, 13. atq; pertranſiens iuxta Luzam ad Meridiem, ipſa eſt Bethel: deſcenditq; in Ataroth addar in montem, qui eſt ad Meridiem Beth horon inferioris: 14. Et inclinatur circuiens contra mare ad Meridiem montis qui reſpicit Beth horon contra Africum: ſuntq; exitus eius in Cariath baal, quæ vocatur & Cariathiarim, vrbem filiorum Iuda. hæc eſt plaga contra mare, ad Occidentem. 15. A Meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare, & peruenit vſq; ad fontem aquarum Nephtoa. 16. Deſcenditq; in partem montis, qui reſpicit Vallem filiorum Ennom: & eſt contra Septentrionalem plagam in extrema parte Vallis Raphaim. Deſcenditq; in Geennom (id eſt, Vallem Ennom) iuxta latus Iebuſæi ad Auſtrum: & peruenit ad Fontem Rogel, 17. tranſiens ad Aquilonem, & egrediens ad Enſemes, id eſt fontem ſolis: 18. & pertranſit vſq; ad tumulos, qui ſunt è regione. Aſcenſus Adommim: deſcenditq; ad Abenboen, id eſt, lapidem Boen filii Ruben: & pertranſit ex latere Aquilonis ad campeſtria: deſcenditq; in planitiem, 19. & prætergreditur contra Aquilonem Beth hagla: ſuntq; exitus eius contra linguam maris ſalſiſſimi ab Aquilone in fine Iordanis ad auſtralem plagam: 20. qui eſt terminus illius ab Oriente, hæc eſt poſſeſſio filiorum Beniamin per terminos ſuos in circuitu, & familias ſuas. 21. Fueruntque ciuitates eius, Iericho & Beth hagla & Vallis Caſis. 22. Beth Araba & Samaraim, & Bethel 23. & Auim & Aphara & Ophera, 24. Villa Emona & Ophni & Gabee: ciuitates duodecim, & villæ earum. 25. Gabaon & Rama & Beroth, 26. & Meſphe & Caphara, & Amoſa 27. & Recem, Iarephel & Tharela, & 28. Sela, Eleph, & Iebus, quæ eſt Ieruſalem, Gabaath & Cariath: ciuitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Beniamin iuxta familias ſuas.

COM-

COMMENTARIVS.

Partes capitis fere quatuor. In Prima *populi totius habitus Silunte conuentus deſcribitur verſ.1.In*Secunda *dimenſorum terræ delectus, ac emiſſio à verſ.2. ad 10. In* Tertia, *Sortitio. verſ. 10. In* Quarta, *Beniamicæ ſortis deſcriptio à verſ. 11. ad finem. In iſto autem conuentu duo tractata potiſſimum ſunt.* Vnum *quod ad religionem, proxime, directeq́ ſpectabat, de Domini ſcilicet mouendo tabernaculo:* Alterum *quod ad politiam, publicamque populi vtilitatem, de ducendis hæreditatum reſiduarum ſortibus. Fœlix populus in quo hic rerum viget ordo, vt diuina prius, humana deinde curentur.* Quærite, *aiebat Dominus Matth. 6. verſ. 33.* primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. *Refert apud Gellium lib. 14. c. 7. Romanorum ille doctiſſimus Varro, in Romano ſenatu de diuinis quam de humanis prius actum ſemper, priusq́ Dijs factum ſacrificium. Optime ſi Deo, non Dæmonibus hæc adhibita religio fuiſſet. Aliter enim vita quæri, obtineriq́ iuſtitia non poteſt, vti commonſtrat S. Auguſtinus lib. 2. de Ciuitat. Dei capite 21.* Vera, *inquit,* iuſtitia non eſt, niſi in ea Republica, cuius conditor, rectorq́ Christvs eſt. *Videatur & Plinij Panegyricus.*

QVÆSTIO I.

Quæ, & vbi Silo?

Magna ex parte quæſtio hæc antea expoſita eſt. cap. 13. quæſt. 11. neq; aliud iam eſſet addendum, niſi diceret Raſchi eſſe Siluntinam vrbem in Beniaminia ditione: Certum enim eſt ex pſal. 77. in Ephraimica fuiſſe. nullaq; ab illo afferri poteſt ratio præter vnam hanc futiliſſimam. In capite iſto 18. collocatur Silunte tabernaculum, eodemq; capite deſcribitur ſors Beniaminia. Ergo in huius vrbibus reponenda illa. ſed negatur conſequentia, quæ profecto nulla eſt. quia primò Silunte indicta fuere comitia, & in ijs, vt aliæ reſiduæ ſortitò cernerentur hæreditates, decretum. Exijt verò ex vrna omnium prima ſors Beniaminia: ideo primò hic deſcribitur. Si exiiſſent primò loco tribus Zabulonica, vel Aſerica, primò vtiq; deſcriberetur. Num in ea Silo propterea? Sed in Ephraimica tribu cap. 16. non eſt hæc recenſita. Verum, quia non omnes in tribubus omnibus recenſentur vrbes, vt ſuprà etiam dictum eſt. Et cum capite iſto Beniaminia ſors explicetur, nullus in ea Silunti locus. ſatis eſt, eam Auſtrali Ephraimico limite comprehenſam fuiſſe. In 70. ſcribitur, σηλώ quaſi *Selo*.

QVÆSTIO II.

Quis à Ioſue habitus Silunte conuentus, & quid in eo decretum?

REcte monet Arias ad iſtud concilium à Ioſue indictum conueniſſe omnes, qui totius populi perſonam ſuſtinebant: Pontificem nimirum, ſacerdotes, Proceres, Seniores ſeu 72. qui Synedrion illud Iethronis conſilio à Moyſe conſtitutum efficiebant; familiarum deniq; capita, præcipuos quoslibet. At hoc totum ex rei circumſtantia potius, quam ex ſolo verbo *Kahal*, quod Arias & Montinas vrgent; colligitur, cum illud de ſeditioſo etiam tumultu ac concurſu accipiatur. Exod. 32.v.1. Num.16.v. 4. & 18. Verbo autem tenus pro *congregati ſunt omnes filii Iſrael*, in Hebræo eſt, *congregati ſunt omne concilium* ſeu *cætus totus filiorum Iſrael*, prout Exod.35.v.1. in 70. ἐξεκκλησιάσθη πᾶσα συναγωγὴ υἱῶν Ἰσραὴλ. In eo autem concilio, ſeu conuentu actum quid ſit, dixi ſuprà 1. in argumento huius cap. 18.

QVÆSTIO III.

Quid tabernaculum teſtimonij?

NOminis huius ratio hic tantum explicanda. Nam de ipſo alioqui tabernaculo, eiusq; partibus, & cauſis omnibus mihi fuit in Exodo ſermo ſatis multus. Aliqui ergo putant vertendum potius *tabernaculum conuentus*. Quia Hebraicè vox *mohed* eſt à *iohad*, quod nimirum ad hoc tabernaculum ſolet Iſraeliticus populus conuenire, Dei audiendi, colendi, ſacrificiis, precibusq; placandi cauſa conuenire. Sic Maſius, Arias, & alij. Poteſt admitti hæc interpretatio, præſertim cum etymon hoc videatur indicari Exodi 29.42. & cap. 30. 35. Ei tamen veterem & vſitatam, vt *teſtimonii tabernaculum* vocetur, antepono. *Primò*, Quia ſic interpretantur 70. σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου. *Secundò*, Quia verbum *iahad* videtur ſignificationem cognati verbi *houd* accipere. Id enim apud Hebræos in hiſce verborum formis peruſitatum. Et verò ideò conueniunt homines, vt publicam veluti teſtificationem vel accipiant, vel edant & alias quidem aliter. Sed ad Dei tentorium ac domum ideo ſane accedunt vt ſuam publicè fidem, & erga Deum ſuum religionem profiteantur: ab eo gratiam, felicitatem, promiſſorum vel effectum vel teſtimonia identidem accipiant. *Tertiò*, Cum *mohed* ſignificet etiam certum, indictum, feſtumq; tempus, ſi ab vſitata interpretatione liberet diſcedere, quidni verti etiam poſſet, *tabernaculum feſtum*, aut *feſti temporis?* Nam eiusmodi tempore ad illud confluebatur maximè; & quidem vndiq; ter in anno. *Quartò*, In citatis Exodi locis, poſſumus indicatam teſtimonii ſignificationem tueri: quaſi Deus diceret, à teſtimonio vocari hoc tabernaculum quòd in eo Iſraelitis teſtificari ac loqui vellet, ſeu teſtificari dum loqueretur ipſis. Et confirmatur. quia melius dicitur *Deus ibi teſtificari* ſeu ad teſtandum adeſſe, quam *congregari*. Neque enim vnus aliquis conuenire, aut congregari videtur. *Quintò*, Videtur etiam rectè à teſtimonio vocari, quia in eo *teſtimonii arca* erat, & in arca teſtimonii tabulæ, idque innuitur Exod.31.v.7. vbi quod ait noſter *tabernaculum fœderis* & *arcam teſtimonii*, Hebræus textus dicit *tabernaculum mohed*, & *arcam Labeduth*. ipſæ verò *tabula* dicuntur *teſtimonii* ſeu *heduth*. Et Exod. 31. verſ. vltimo, & cap. 32. verſ. 15. & capite 34. verſ. 29.

QVÆ-

QVÆSTIO IV.

An Silunte omnium primo in Chananæa terra fixum fuerit Moyſis tabernaculum?

D*Vplex* Rabbini quidem primis illis temporibus *tabernaculum* conſuunt, vnum, *verum*, quod Moyſes deſcripſit Exod. 25. & confecit Beſeleel, eiuſque ſocius Ooliab Exod. 31. Alterum, quod *ad huius imitationem & ſimilitudinem factum* ſit. Aiunt igitur eorum quidem verum illud prius tabernaculum non fuiſſe in Galgalis erectum, ſed poſterius tantum priori illi ſimile: nunc verò Silunte omnium primo erigi. Alii verò in *Seder*, ne Silunte quidem erectum fuiſſe, prius illud autumant, ſed ædiculam parietibus lapideis ſubſtructam, quæ velis, tentoriiſq́; pellibus contegeretur. Sed verum & in Galgalis & Silunte tabernaculum excitatum, non autem eius aliquod ſimulachrum, affirmatè contra Iudæos iſtos pronunciandum. *Primò*, Quia in ſolitudinis manſionibus verum illud Moſaicum exſtruebatur, vti Numerorum liber à cap. 9. ſemper docet, ipſiq́; fatentur Rabbini: Cur non igitur Galgalis & Silunte? *Secundò*, Nulla de ſecundo & imitatitio tabernaculo, Moſaicis Ioſuaniſq́; temporibus, vſquam eſt mentio, nullum vel minimum indicium. *Tertiò*, Vbi, quando, & à quo confectum iſtud fuiſſet? *Quartò*, Rabbinorum coniecturæ duæ ſunt, ſed leuiſſimæ. Prior Deut. 12. v. 8. 9. 10. erigendum dicitur tabernaculum, cum in Chananiditide foret ab hoſtibus quies & pax. Ita eſt, ſed hoc de ea erectione intelligitur, quæ firma & conſtans eſſet, cum videlicet proficiſci ac tabernaculum Leuiticis imponere humeris amplius neceſſe non eſſet. Alioqui ſi nullo aut loco aut tempore collocari niſi domitis hoſtibus, quies ac ſecuritas Iſraelitico populo parta eſſet, ne in deſerto quidem collocari vnquam debuiſſet Collocatum tamen, vt dixi ſuprà fuit, adeo vt idcirco à quibuſdam fuerit vocatum ζευγηφορούμενος ναὸς, & à Ioſepho lib. 3. Antiq. c. 5. in titulo dicatur μεταφερομένου ναοῦ οὐδὲν διαφέρειν, id eſt, *à mobili ac portatili templo nihil differre*. Et quod ad Siluntem attinet, hic ſtatim initio capitis, Terra ſubiecta, hoſteſque compreſſi traduntur: Idemq́; cum Galgalis tabernaculum hæreret, ſignificatum aliquoties antea cap. 14. v. 15. cap. 11. v. 23. *Secundò*, Siluntinum tabernaculum vocatur interdum *Domus Dei*, 1. Reg. 1. 23. interdum verò *tentorium* pſ. 77. 60. & quidem *Linteatum* 2. Reg. 7. v. 2. Conſtabat igitur lapidea ſtructura & linteis. Quaſi verò non poſſit eſſe domicilium, ſiue lapidibus, ſiue lignis aut luto imo etiam velis, & pellibus conſtet. quid? Nonne apud Hebræos latiſſime patet *Domus* nomen? Nonne Chirothecæ, caligæ, aliaq́; id genus quamplurima *Domus* ab ijs vocantur? Quamquam igitur è linteis, alutiſq́; ſolis exſtructum eſſet tabernaculum, rectè *Domus Dei* appellabatur. Dixi vero primis illis Moyſis ac Ioſue temporibus nullum fuiſſe putandum, quod verum ac Moyſaicum non fuiſſet tabernaculum, quia poſtea, ipſum templum à Salomone, ad illius ſimilitudinem conſtructum fuit, & ſæpe *tabernaculi* nomine inſignitum, Eſd. 7. v. 15. Ierem. 10. v. 10. Ezech. 37. v. 27. & c. 41. Amos 9. 11. Et de communi ac publico gentis tabernaculo ſermo eſt, quod propter priuatum Moyſis extra caſtra tabernaculum Exod. 33. admoneo.

QVÆSTIO V.

An ſub dio, vel in domo aliqua ſteterit Silunte tabernaculum?

IN magna quapiam domo collocatum Silunte tabernaculum aſſerit iſto cap. 18. quæſt. 1. Abulenſis, quemadmodum Hieroſolymis poſtea in Salomonico

templi. Alioquin enim pluuiis, ventis, aliiſque aëris iniuriis expoſitum fuiſſet. Sed ſub dio potius, nulla incluſum domo fuiſſe, verius eſt. *Primò*, Quia ſic in ſolitudine totos vndequadraginta annos pænè fuerat, rurſumque in Galgalis annos complures, de quibus ſuprà, iterumq; infrà. *Secundò*, Quia tota conſtructione, pellibusque, quas vocat, opinor, Trebellius *tentorias* contra omnem imbrium, ventorum, aliarumque tempeſtatum vim munitum ſatis erat. *Tertiò*, Sic adhuc Dauidis tempore, cum de templo ædificando deliberaret 2. Reg. 7. v. 2. Nathani enim prophetæ dicebat *Videtne, quod ego habito in domo cedrina, & arca Dei poſita ſit in medio pellium? Quartò*, Domus ac tecti, quo vel contineretur vel quo obtegeretur tabernaculum, nulla vſquam mentio, prout quæſt. 4. contra Iudæos etiam argumentabar. *Quintò*, Domus illa vel antiqua, vel noua eum in vſum recens exſtructa fuiſſet. Si antiqua, oportuiſſet prophanâ Chananæi hominis ſtructurâ ſacerrimam Dei ædem includi: prophano aduerſus tempeſtates tecto protegi. An vellet hoc Deus? an ferret? Cum hoc Dei tabernaculum confectum nondum eſſet, aliud ſibi erexerat Moyſes Exod. 33. & quia inquinatus erat peccato populus, id caſtrorum pomœrio intercipi, ſed ab illis procul, ad mille facile cubitos vt ex analogia Num. 35. verſ. 5. colligitur; diſparari voluit. Quomodo igitur in Gentilis hominis, prophanique Chananæi prophano diuerſorio, non vno vel altero die, aut anno ſiſtere, ſed quamplurimis conſtanter habitare, ac permanere voluiſſet Dominus? Sin verò noua fuit domus, vel antequam eo traduceretur tabernaculum, exſtructa eſt, vel poſtea vtrumlibet ſit, mirabile tantum de tanto, tamque nouo & tel glorioſo ædificio eſſe in ſcriptura tota ſilentium. Tam accuratè tam ſigillatim omnia, quæ ad tabernaculi huius tectum, latera, & baſes attinerent, præſcripſerat olim Dominus, deſcripſerat Moyſes Exod. 25. quomodo ædis huius, idea, veſtigium, adumbratio nulla vſpiam? Sub cœlo igitur patente conſtitit Silunte tabernaculum, non in domo vlla.

QVÆSTIO VI.

Cur è Galgalis abductum, Siluntemque traductum tabernaculum?

ERant *Galgala* in prima Chananææ quaſi veſtibulo. In ijs populo Iſraelitico erat non domicilium, ſed hoſpitium: caſtrenſis manſio, non ſtata commoratio. Cum igitur Chananææ ipſius regionis occupatum eſſet plurimum, firmasque iam ſedes Iſraeliticarum tribuum præcipuæ cepiſſent, æquum erat è primo illo ingreſſu ac veſtibulo ad interiora terræ progredi, ipſaque eius interiora penetralia, vt ſacro iſto domicilio, auguſtaque Numinis præſentia tota exprimeretur, ſanctificaretur, benediceretur regio: vt felicior è tribubus omnibus vndique eſſet ad aram & oraculum acceſſus: vt ne videretur in extremo illo terræ angulo timere, terram hanc ſubire non audere, fugamque veluti proſpectare. At verò ſit iſtud. excedere debuerit è Galgalis, regionemque penitus introgredi debuerit tabernaculum, *cur Siluntem potius, quam alia in loca*, quæ vt è capite 15. & 16. & 17. patet, multa & varia non deerant; *abductum?* Optimè reſpondetur id factum, quia *locum hunc elegit Dominus*. Ita enim ſcriptum Deuteron. 12. verſ. 5. *Ad locum quem elegerit Dominus Deus noſter decunctis tribubus veſtris, vt ponat nomen ſuum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocauſta & victimas* Et ſimila rurſum v. 11. Licet enim Silunte, vt ſuprà dixi, comitia fuiſſent, in ijsq; factum eſſet Senatusconſultum vt è Galgalis eo traduceretur tabernaculũ, id tamen abſq; conſulto

Dei

Dei oraculo, acceptoq́; reſponſo nequaquam accidit. In re ſiquidem tanta & tali, de qua tanto ante, tam ſerio indicaſſet Moyſes Deut. 12. fieri non potuit, quin Dominios interrogarent, ſuo præſertim malo edocti ſuprà cap. 9. v. 14. Facilis verò fuit ſacerdoti magno ad *Vrim* & *Thummim*, quæ ad arcam in Galgalis adhuc erant, ob paruam loci diſtantiam, itio ac reditio. Rationes tamen, quæ, vt locus præ alijs ille deligeretur; apparent nonnullæ. *Prima*, Quia erat is aptus, & pulcher: ſuprà cap. 13. quæſt. 11. *Secunda*, Quia tutus etiam erat, & naturâ, cum eſſet edit or, & fortiſſimarum circumpoſitu tribuum cum ab Auſtro eſſet Iudæa, tribus, ab Aquilone Manaſſæa, à partibus omnibus Ephraimitica. *Tertiò*, Ipſius Ducis Ioſuæ tribui primam hanc veluti benedictionem ac dignitatem concedi par nunquid erat? *Quarta*, Vix horarum trium ſpacio aberat Silo Hieroſolymis. Cum huc ergo tandem venire tabernaculum, in eoq́; loco, nobiliſſima excitata æde, deinceps ſemper permanere deberet, oportuniſſimè fiebat, vt eam ad vrbem propiùs accederet, vicinoq́; in loco, tantiſper, dum vrbs illa penitus deuicta & à Chananæis perpurgata, ſubſiſteret. *Quinta*, Quia verò vt eadem quæſt. 11. cap. 13. dictum; quietem ac ſalutem *Silo* ſignificat, rectè à Ioſue, qui & ſuo iſto alio nomine *ſalutis auctor* eſt; poſt quietem ſalutemq́; ab hoſtibus obtentam, pacis ſalutisq́; Gymnaſium, Saluatoris Dei domicilium in ſalutari ac pacifica vrbe collocatum. ſicq́; monſtratus nobis typus cœleſtis tabernaculi, eiuſque ſedis, quam in cordibus noſtris vult Dominus. Debent enim hæc Siluntina eſſe, id eſt, quieta, pacifica, ſalutaria, vt neque in nobis odia, ſimultates, exitialesque animorum peſtes inſint, neque vlla prætermittatur pacis, quietisque publicæ ac inter proximos priuatæ, veræque item ac ſempiternæ ipſorum ſalutis procurandæ occaſio. *Sexta* & poſtrema, poſſunt è ſingulis aut vrbibus aut locis, in quæ introductum tabernaculum non eſt, aliquæ peti rationes. v. c. ſi quis cum Abulenſi quæſt. 1. quærat, cur non in Ioſuæ vrbem *Thamnatſare*? dici poteſt, quia nondum ipſi Ioſuæ data erat. Cur non *Hebronem*? cur non *Taphuam*? cur non alio? Sed generalis, vt dixi; optima certiſſima ratio eſt, quia quoad illud tempus, elegit ipſam Silo DEVS.

QVÆSTIO VII.

Quo nam tempore tralatum Siluntem tabernaculum?

POſt bella, obtentamque, vt ſuperiore aiebam quæſtione, tranquillitatem, & ſalutem, è Galgalis emotum, & Silunte fixum fuit tabernaculum. Id enim ſignificant, hæc verſus primi verba: *& fuit eis terra ſubiecta*. Eorum verò duplex apud Latinos interpretatio eſt. *Vna* veluti negans ipſius Abulenſis; *terra ijs non repugnabat*: nemo contrà ipſos vim & arma iam parabat. *Altera* verò aiens; *terra Iſraelitis erat ſubdita* Synecdochικῶς quoad magnam partem ſcilicet. Sicq́; 70. ἡ γῆ ἐκρατήθη ὑπ' αὐτῶν. Ralbag verò & Iudæi alii, & Arias Montanus: quia in Hebræo ad verbum eſt: *& terra ſubiecta ante ipſos*. ſeu *ad facies eorum*, ſic interpretantur: Terra quam deuicerant, belliſque ſubegerant, erat iam Iſraelitis ante oculos propiùs quam in Galgalis: magis eam conſpiciebant, quod eius interiora iam tenerent ac incolerent. Et ab hac expoſitione, non abhorret Caietanus, licet quia textui Latino haud conuenit, eam non audeat probare. *An*, inquit, *ſignificetur etiam, quod terra acquiſita erat in proſpectu exiſtentium in Silo, affirmare non audeo*. At fateor ego fuiſſe in Siluntinorum conſpectu ſubactam terram, id tamen citatis verbis non ſignificati, affirmare audeo, fretus noſtra & ipſorum 70. citata verſione: fretus etiam Hebraicis verbis, quæ verſionem iſtam & ſenſum optimè admittunt; fretus deniq; Maſii aſſeueratione

hac:

hac: *Ego nihil dubitans dixerim, hoc plane illud eſſe, quod iam ſemel iterumq; commemoratum eſt: Terra autem quieſcebat à bello.* Quia verò *terram acquiſitam* in expoſitione illa vertit Caietanus, magna mihi ſuſpicio eſt, Iudæum, cui operam dedit, confudiſſe, *nikbeſah.* quod in textu, eſt, cum *nikneſah.* quod eſt *acquiſita.* Sed in quotum tranſmiſſi Iordanis annum iſta tanta quies, iſtaq; trãlatio incidit? *Decimus quartus* à Rabbinis numeratur: & pæne ijs aſſentitur Maſius, non ob illorum rationem, quæ vt cap. 13. quæſt. 13. dicebam, nulla eſt: ſed quia plures iam à priore Galgalæa diuiſione annos elapſos indicat Ioſuæ ducis hoc loco v. 3. increpatio: *Vſquequo marcetis ignauia?* Et verba quidem iſta, ceſſationem, moramq; longiorem oſtendunt, præciſè tamen ex ijs non colligitur pluresne anni quam ſeptem an pauciores fuerint. Demus hoc igitur omnium concordi pænè auctoritati ac ſententiæ, vt anno à Iordanis tranſitu decimo quarto, Siluntinam tabernaculi trãlationem factam exiſtimemus.

QVÆSTIO VIII.
Quamdiu Silunte perſtitit tabernaculum?

TRecentis Sexaginta nouem annis perſtitiſſe aiunt in *Seder* cap. 11. Iudæi: Paulo pauciores, Maſius: diſtinctio tamen adhibenda. Si quæ in tabernaculo fuit, *arca* ſpectetur; reſponderi poteſt, præciſè hanc Silunte in tabernaculo perſtitiſſe vſq; ad ea Heli Pontificis tempora, quibus ab Iſraelitis illinc elata, & à Philiſthæis capta, fœdeq; in Philiſthæam abrepta fuit. 1. Reg cap. 4 Si *tabernaculum* verò, quod ædis inſtar, illam, aliaq; plura continebat, inſpiciatur, paulo illud quidem Silunte manſit quam arca diutius, ſed ita, vt, poſt Heli mortem, ſuperſtite adhuc Samuele, *Noben* tranſportatum ſit. Moriens enim Heli tabernaculum in Silo reliquit. 1. Reg. 4. & poſtea Saulis, Dauidiſq; tempore, cum in viuis adhuc eſſet Samuel 1. Reg. 27. verſ. 3. inuenitur in vrbe *Nobe.* idem tabernaculum eodem lib. 1. Reg. cap. 21. Nec in *Silo* vnquam legitur ſacrificaſſe Samuel ſed in *Maſpha, Ramatha, Bethleem.* 1. Reg. 7. 8. 16. Quo autem anno delatum illuc tabernaculum ſit, definitè nuſquam dicitur. Sed quot anni à prima ij Silo collocatione, vſq; ad arcæ dictam exportationem, ipſiuſq; tabernaculi trans portationem ſtatuendi; è varijs partim Ioſuæ, partim Iudicum annis; qui loco alio explica[illegible] pendet. Eſto illud nunc ſatis, *annis* illis 369. quos numerant Rabbini; *non eſſe pauciores.*

QVÆSTIO IX.
Cur Silunte poſtea emigrauit tabernaculum?

TRibus in locis cauſam planè cur Siluntem deſeruerit tabernaculum, explicat Scriptura. In primo generatim ait, fuiſſe peccata populiq; Iſraelitici nequitiam, & improbitatem. Ierem. 7. v. 12. *Ite,* ait Dominus, *ad locum meum in Silo, vbi habitauit nomen meum: & videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Iſrael.* In ſecundo generalis cauſa eadem ponitur: ſed ſpeciatim vnum peccati genus, idq; ſanè grauiſſimum tangitur, Idololatria. pſal. 77. v. 56. *Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelſum, & teſtimonia eius non cuſtodierunt: & auerterunt ſe, & non ſeruauerunt pactum: quemadmodum patres eorum conuerſi ſunt in arcum prauum. In iram concitauerunt eum in collibus ſuis, & in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum prouocauerunt. Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum ſuum, vbi habitauit in hominibus.* In tertio loco aliud peccati genus, quod in ſacerdotibus quibuſdam inhæſit, notatur. 1. Reg. c. 2. 3. & 4. vbi hoc ipſum explico pluribus. Poſſunt aliæ quædam ex loco, in quem, poſt modicam in Nobe diuerſationem ac pe-

 regrina-

regrinationem, emigrauit tabernaculum 2. Paral. 1. peti rationes, è tribu Iuda ſcilicet, è Ieruſalem, è monte Sion, è Dauidis vrbe, hasque omnes innuit, vnaque Dei beneuolentia & electione comprehendit idem pſalmus 77. verſ. 67. & ſequentibus. *Repulit Dominus tabernaculum Ioſeph, & tribum Ephraim non elegit*, ob dictas iam cauſas: *ſed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit, & edificauit, ſicut vnicornium ſanctificium ſuum in terra, quam fundauit in ſecula.* D. Hieronymus in Epitap. Paulæ: *Quid narrem Silo, in qua altare dirutum hodie monſtratur?* Et in Sophoniæ caput 1. *Silo tabernaculum, & arca Domini fuit. Vix altaris fundamenta monſtrantur.* Hic verò cernimus in locorum, templorum, aliarumq; ſimilium rerum ſanctitate fiduciam non ita ponendam, vt licenter peccemus, peccata impunita fore credamus, aut Dei cultum ita ſacris quibuſdam ædibus, vrbibus ac locis alligatum, vt ab ijs, noſtram in pœnam, magno cum gloriæ diuinæ incremento, gentium aliarum commodo, noſtroq; inſigni dedecore ac detrimento transferri non queat.

QVÆSTIO X.

An, vna cum tabernaculo, Siluntem è Galgalis translata Iſraelitarum caſtra?

SVbdubitat Maſius, ſed ita vt affirmet potius. ac rectè. Affirmant enim Ioſeph. lib. 5. Antiq. Rabbini Iudaici, Abulenſis, Caietanus. Et quæ tabernaculi translationem probabant ſuprà quæſt. 6. rationes, eædem ferè & caſtrorum tranſpoſitionem conſtabiliunt. Et his v. 9. verbis, *Reuerſi ſunt ad Ioſue in caſtra Silo*; quid clarius? Accidit quod diuturnior, quæ hactenus fuiſſet, caſtrorum in Galgalis commoratio, magnam ignauiæ ac torpori, qui à Ioſue cap. iſto v. 3. accuſatur, occaſionem videtur non paruam dediſſe: quia locus erat peramœnus, variarumq; oportunitatum, ac pœnè deliciarum pleniſſimus, vt ex ijs, quæ de Ierichuntino agro dixi alias c. 2. q. 4. c. 13. q. 2. & 3. perſpicuum eſt. Omnia deinde ita ſibi ſtruxerant ibi, compararant, & concinnarant Iſraelitæ, vt pacatè, ſecurè, ac iucunde ibidem viuerent: ijsq; caſtris, tanquam vrbe, in qua perpetuum habitare deberent, oblectarentur. Prudentiſſimè igitur Imperator Ioſue, hanc ſegnitiæ ac ſocordiæ, qua marceſcebant, præcidendam anſam, locumq; mutandum ſtatuit. Et ſterili aridoq; ſolo in pinguius, ac ſuccoſius transplantantur ſtirpes, vt fructus plus afferant: ſed in hominibus contraria mutatio ſæpe melior.

QVÆSTIO XI.

An translato Siluntem tabernaculo, caſtriſq; ibidem fixis, cœperit Moſaicarum cæremoniarum, legiſq; totius obſeruatio?

MVlta quidem è cæremoniis, legeq; tota, q̃ à Domino attulerat Moyſes cœpta erāt in Galgalis obſeruari. In his enim circūciſio, & Paſcha cœpit; prout ſuprà c. 5. vidimus nec dubitandum, quin ſacrificia, vel quotidiana, vel quamplurima, quæ ſponte offerrent Iſraelitæ, factæ ſint. In prima etiam telluris diuiſione cœpti Sabbathici & Iubilæi anni. Fortaſſis etiam in ſolitudine, cum alicubi fixum hęreret tabernaculum, nonnulla interdum litatæ hoſtię. Sed Silunte ſtatuto ſemel tabernaculo, cœperunt in vſum & conſuetudinem traduci omnia, etiam à quibus ad hoc vſque temporis abſtentum: & cœperunt ex obligatione. Quod breuiter ac perſpicuè, ita hoc loco. quæſt. 1. ſcribit Abulenſis; *Conſiderandum quod hoc tempore, quo fuit fixum tabernaculum in Silo, inceperunt*

Cæremo-

Ceremonialia veteris teſtamenti obligare. Nam antequam Iſraelitæ introirent in terram Chanaan, non erant obligati ad aliqua ceremonialia, vt patet Deut. 12. vbi dicitur quod in deſerto quilibet faciebat, quod ſibi rectum videbatur: ſed poſtquam tranſirent in poſſeſſionem, quam eis Dominus daturus erat, non debeant ſic facere. Item poſtquam ingreſſi ſunt in terram Chanaan, non fuerunt immediate obligati ad obſeruationem, ſed poſt habitam pacem, de victis hoſtibus, vt patet præallegato capite. Item dato quod eſſet pax data ab hoſtibus, adhuc non obligabantur ad ceremonias immediate: ſed primò locus erat aſſignandus pro ſacrificio; & tunc poterant ſacrificia fieri quotidiana & votiua, atq; ſpontanea & oblationes, cæteraq; Ceremoniæ obſeruarentur, quæ pertinebant ad ſanctuarium. Etiam tunc poterant ob ſeruari feſtiuitates. Nam omnia feſta habebant aliquam ceremoniam ſacrificiorum, & ſine illis non erat plena legis obſeruatio, prout eodem cap. 12. Deut. traditur. Ad vſq; Thoſtatus.

QVÆSTIO XII.

Cœpta in Galgalis terræ ſortitio cur interrupta?

MIrum omnino eſt, quo modo, quæ, Deo iubente, Ioſue obtemperante, populo applaudente, capta in Galgalis ante annos ſeptem fuit, Chananææ terræ ſortitio ſuprà c. 13. & ſequentibus, vltra tribus tres progreſſa non ſit, ſed intermiſſa, tantoq; interrupta tempore fuerit: An ſortiendo pergere noluit Ioſue Dux, aut Eleazar Pontifex? An exire porro ſors noluit, eamq; impediit Dominus? An verò ipſe Iſraeliticus populus, eiusque Principes eam ceſſare, ac interquieſcere petierunt? Iſtud reor ego, non priorum quidquam. Quomodo enim, quod auctore Deo indixerant, iamque agebant; per ſe illi, abſq; cauſa vlla, tales ac tanti viri, tam ſubito, tam prætet omnem omnium opinionem defererent ac omitterent? Quomodo, qui ſortiendi auctor erat Deus, qui ſeneſcentem Ducem Ioſue excitarat, qui primas tam benè, tamq; Iacobi Patriarchæ voto ac Prophetiæ Gen. 49. congruenter ſortes direxerat, tam publicam tam ſolennem ac religioſam actionem, nullâ, de qua conſtet; cuiuspiam culpâ offenſus, tam repente, in ipſo rei articulo deſtitueret ac diſſiparet? In ipſo potius populo credendum fuiſſe aliquid, quod cœptum ſortis curſum ſolueret. Id verò quidnam fuerit in Canonicas, quod quidem obſeruarim; non eſt miſſum literas. Conii cere tamẽ aliquid forſan liceat. Videtur enim *Primò* incidiſſe aliquibus ſuſpicio, quaſi vel minus bona fide, vel minore ſaltem peritia, qui olim miſſi fuerunt Geometræ, terram totam dimenſi eſſent. Ideo enim tam diſertè hoc loco videntur à Ioſue multo plures è tribu qualibet præſcribi; qui terram dimenſum eant, Geometræ. Sic ſanè vt cum ad terram totam dimetiendam ſatis olim viſi fuiſſent decem prout c. 13. q. 10. ex Ioſepho proditum; nunc ad eiuſdem terræ partem, quæ reſidua, duplo plures mittantur prout non multo poſt alia explicabit quæſtio. Quin verò quibuſdam oculatioribus, prout in magna multitudine, aliqui ſemper inueniuntur; nimia iam videbatur Iudææ tribus portio: quod & euentus comprobauit poſtea. c. 19. Ex his igitur quorundam vel ſuſpicionibus, vel iudiciis, cœptæ in populo nonnullæ muſſationes, tum verò aperti ſermones de ſortitione tantiſper intermittenda, dum explorarentur ac deſcriberentur diligentiùs omnia. *Secundò*, Potuit etiam fieri, vt cum ad hæreditatem adiiſſent ternæ iam tribus, optarent reliquæ ſuas tantiſper differri ſortes, dum viderent, quemadmodum aliis illis ſuccederet. *Tertiò*. Benè ac pænè molliter habebant in Galgalæis caſtris vt ſuprà etiam attigi. Ad alia igitur loca minus nota, minusque blanda & amœna ſecedere non optabant reſiduæ tribus. Hic enim oportunitatum quorundam, quibus aſſueuimus, amor, ita hominum pleriſque infixus, vt veluti prudens & cautus ioculari commendetur diſticho.

Si qua ſede ſedes, & ſit tibi commoda ſedes,
Illa ſede ſede, nec ab illa ſede recede.

Grauiſſimis in Ægypto laboribus, duriſſimaque ſeruitute attriti fuerant Iſraelitæ, ab illa tamen difficulter abduci, auelliq; potuerunt. At poſt egreſſum, quoties reſpexerunt? & oculos, ipſoſq; pænè pedes reflexerunt? Quàm querulè ac vehementer illius piſces, carnium ollas, cucumeres, cepas, & allia requiſierunt? Prorſus à paruis etiam ac vilibus, quorum nos delectat conſuetudo, abſtrahimur commodis pertinuiti, licet non rarò verè incommodis. *Quartò*, Metus etiam à Chananæis, qui deleti nondum erant, eorundem animos tardabat. cumq; duo in ijs pugnarent, nouarum terrarum cupiditas, & Chananæorum timor, illam iſte vicit, omniumq; ad nouas ineundas poſſeſſiones impetum cohibuit. Et ob ſimilem cauſam Iſraelitas ex Ægypto egreſſos non duxit Dominus per viam terræ Philiſthiim, quæ vicina eſt, *reputans, ne forte pæniteret eos, ſi vidiſſent aduerſum ſe bella conſurgere & reuerterentur in Aegyptum.* Exod. 13. v. 17. *Quintò*, Timoris vero huius fons & origo fuit fides in ijs debilior ac remiſſior. Si enim Deo, eiusq; promiſſis fiſi, vti par erat; fuiſſent, nihil Chananæorum arma extimuiſſent, tot præſertim tamq; ſecundis & mirabilibus, quę hactenus geſſiſſent; prælijs erecti. Atq; hic quoddam veluti ſpeculum humanæ noſtræ infirmitatis ac vitioſitatis videmus, qui cum bona nonnulla magno alacriq; animo exorſi fuerimus, paulo tamen poſt elangueſcimus, obtorpeſcimus minimisq; reculis & quidem ſæpè falſa quadam ſuſpicione fictis admodumque pernicioſis, frangimur, impedimur, & alligamur. Ad pias quaſdam actiones, ad virtutis, perfectionisq; ſtudium, ad religionem ad cœleſtem hæreditatem nos diuina ſors vocat. videmus tandem nobis viam præiuiſſe beatiſſimos cœlites, quoſdam etiam nobis notos, amicos, familiares: cœpimus fortaſſis cum illis etiam idem tenere iter, optimum vitæ ſtatum ſortiti, inflammato virtutem exercitare animo: & ecce ſubito derepente inſiſtimus, congelaſcimus, in mundi huius Galgalis immoramur libentius. Cur verò? In ſe ipſum deſcendat quilibet: vaniſſimas vtiq; ineptiſſimasq; perſpiciet remoras.

QVÆSTIO XIII.

Quomodo ſuſcepta, & perfecta ſecunda terræ diuiſio?

PRimò inſigni ac vehementi Ioſuæ oratione, qui hæreditatem nondum adierant, excitati Iſraelitæ: *tum* ab his delecti & ab illo dimiſſi regionis menſores, *demum* ſortitioni data opera. Oratio verò illa increpationem populi culpâ, Imperatorisque grauitate dignam complectitur. verſ. 3. cum adiuncto eius ad quod hortabatur, perficiendi modo v 4. & ſequentibus. Increpatio eſt: *Vſquequo marcetis ignauia & non intratis ad poſſidendam terram, quam Dominus Deus patrum veſtrorum dedit vobis?* Non per Ioſue, non per Deum, non per aliam quampiam cauſam ſtetit quominus adirent omnes tribus promiſſam hæredireditatem, ſed per ſolam earum, quæ nihil dum acceperant, ignauiam. Hanc ijs igitur eximere conatur Ioſue. *Primò*, Per vitii illius opprobrationem, cum ignauia eos marcere inquit. Idq; vno Hebraicè participio *mithrappim* exprimitur. quod quia in *hithpael* eſt, vitioſam ſponteq; ſuſceptam ignauiam ſignificat, quod ſegni ſeipſos deſidiæ ac ſocordiæ totos dediſſent. Nam verbum alioqui *raphah*, ſignificat *remittere*, relaxare: & in paſſiuo, *remiſſum eſſe*, pigrum ac ignauum: ſeu vt hic 70. ἐκλύεσθε. vnde & Pharao Exod. 5. 8. de Iſraelitis adhuc ſeruientibus iratus dicebat: *Nirpim hem*, id eſt, *vacant*, vt vertit noſter: σχολάζουσι ſeu *ocioſi ſunt*, inquiunt 70. Et verſ. 17. *nirpim atthem nirpim.* Deſides ſeu pigri

ſeu pigri eſtis, pigri noſter, *vacatis ocio*: 70. σχολάζετε, σχολασταί ἐστε. At *nithrappim*, ex coniugationis illius vi appellantur, qui ſe ipſos pigros faciunt, qui ſe ignauiæ dedunt, eaq; volentes ac lubentes marceſcunt. Quo quid turpius? Quem probri talis non pudeat? Quis à ſe tantum ilico amoliri ac excutere dedecus non optet? ſed omnium minimè pigros eſſe decuit diligentiſſimi ac vigilantiſſimi paſtoris illius poſteros, quidq́; ſe ipſo Geneſ. 31. v. 40. minime mendaciter profitetur: *Die, noctuq; æſtu vrebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis, ſicque per 20. annos ſeruiui*: qui tam ſedulo contentè ac nauiter cum diuina quadam forma luctatus eſt. Geneſ. 32. vt *Iſraelis* inde nomen acceperit verſ. 27. Iam, *Secundò* præſtò erat diuinum auxilium, vt ſi modicè conniti ac adlaborare voluiſſent, in oblatam poſſeſſionem percommodè progredi ac intrare potuiſſent. Neque enim qui promiſerat Deus, quique tam feliciter hucusque ipſos deduxerat, victorijs, manubijsque maximis auxerat, in extremo actu defuiſſet. *Tertiò* inijcere iiſdem debuit ruborem, ipſosque à tanto veterno excitare temporis diuturnitas: & ideo ait, bonus Imperator *vſquequo?* Ille in Catilinam: *Quouſque tandem abutere patientia noſtra?* & noſter Salomon Prouerb. 1. verſ. 22. *vſquequo paruuli diligitis infantiam?* & cap. 6. verſ. 9. *vſquequo piger dormies? quando conſurges è ſomno tuo?* Num. 14. verſ. 11. bis, & alio tamen vocabulo verſ. 27. Admodum verò prudenter fecerit, qui hac ipſa oratione ſe à vero Ioſue, CHRISTO Domino, compellari ac exuſcitari ſenſerit: ſicuti reuera noſtrum quilibet compellatur ac exſuſcitatur quàm creberrimè, cum ſuperioris quæſtionis compedibus deuincti, Lethæoque veluti torporis ac ignauiæ poculo ſoporati Galgalæa ſæculi huius caſtra, quam cœleſtis hæreditatis felicitatem malumus. Et hoc *ſcientes tempus*, inquit Apoſtolus Rom. 13. verſ. 11. *quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere*.

Modus porrò deſidiæ huius excutiendæ, diuiſionisque faciendæ optimus eſt, vt noui & plures in reſiduam terram mittantur Geometræ, qui oculis omnia colluſtrent, in tabulas ac libros referant, ipſiq; demum Ioſuæ nuncient. Quot verò illi fuerint, dixi capite 13. quæſt. 10. ambiguum. A quibuſdam enim numerantur XXX: ab alijs verò, XXI: & horum magis videtur contextus approbare calculum. Cum enim non omnes XII tribus alloquatur hoc loco Ioſue, ſed ſeptem tantum, qui ſui adhuc exſortes erant peculij, ad eas vtique ſolas pertinet illud verſ. 4. *Eligite de ſingulis tribubus ternos viros.* ſed quod poſt eadem verba ſubditur, *iuxta numerum vnius, cuiusque multitudinis*, Hebraicè *ad os hæreditatis eorum*, vel *iuxta hæreditatem eorum*, id eſt, ita terram deſcribant metatores illi, vt quam optimè fieri poſſit à diuiſoribus diuiſio, iuxta illud, quod cuique debebitur vt æquam ſingulæ tribus pro ratione ipſarum multitudinis hæreditatem accipiant prout cap. 13. quæſt. 5. expoſitum. Et hoc manifeſte declarant verſione ſua 70. *καθὰ δεῖ αὐτοὺς διελεῖν αὐτήν*. Monet verò etiam imperator verſ. 5. vt noua iſta deſcriptio nihil attingat eas quibus iam hæreditas attributa, tribus; ſed eæ prout collocatæ ſunt, ſuis in ſedibus maneant: Iudæa in auſtrali totius terræ latere, Manaſſæa & Ephraimica in Aquilonari quod Aquilonare latus eiuſmodi eſt, non reſpectu totius promiſſæ terræ, ſed reſpectu Iudææ tribus, ſeu terræ, quam ſortita hæc erat. Tria verò hæc verba, *Mediam inter hos*, redundant, vt ex Hebræo patet. cui & Græcum adderem, niſi non hæc ſolum verba, ſed alia etiam nonnulla hic omitteret, ſuſpicor autem in Latino ſcriptum fuiſſe; *aliam inter vos terram in ſeptem partes deſcribite.* Nam alioqui reſidua, quæ in v.II partes deſcribenda & diuidenda erat terra, non fuit inter Iudæam, Ephraimicam, & Manaſſæam tribus tres media, ſed eum ſuis has locis relinquendas dixiſſet Ioſue, ſubiunxit, vt *aliam* ſeu reſiduam *terram* deſcriberent in ſeptem partes inter ſe

metatores.

metatores. Putat verò Arias hæc verſus quinti & ſexti verba ijs dici, qui Senatores, tribuumq́; proceres ac diuiſores erant. Sed ſimplicior expoſitio fuerit ſi dicamus, ea VII tribubus, ad quas loqui cœperat, dici, quæ reliquam terram deſcribere ac diuidere non quidem per ſeipſas, ſed per ſuos dimenſores ac diuiſores, deberent. Cæterum, quia ſeptem tantummodo partium meminerat, monet idcirco fieri hoc, quod Leuitis verſ. 7. aliunde pars eſſet, quæ cap. 13. q. 9. expoſita: tribubus verò duabus & ſemis ſuæ iam vltra Iordanem aſſignatæ partes fuerint. Quomodo autem proficiſcentibus Geometris tutum inter Chananæos iter eſſe potuerit, dictum eodem cap. 13. quæſt. 12. etſi potuerit in hac ſecunda miſſione, aliud etiam concurriſſe vt Ioſue aut Senatus populusq́; Iudaicus ad Chananæorum ciuitates ac Magiſtratus literas dederit, quibus hoſce incolumes ac tutos eſſe perierit: illi verò aut metu recuſare auſi non ſint: aut gratiæ beneuolentiæque demerendæ cauſâ, noluerint. In ea verò peregrinatione, metiendiq́; opere ſeptem pæne poſitos menſes affirmat lib. 5. cap. 3. Ioſephus, dicens ſeptimo eos menſe ad Ioſuam Siluntem reuerſos. Quæ ad ſortes miſſas & ductas huc ſpectant alia, fuerunt ad caput 13. allata omnia. Inter iſtas verò poſteriores exijt Beniaminia, de qua, conſueto more, ſequitur vt ſtringam paucula.

QVÆSTIO XIV.

Beniamitica tribus limites & vrbes quæ?

QVæ inter ſegniores ac reſiduas ſeptem tribus hæreditatem ſorte primum accepit, tribus fuit Beniamitica. hoc enim eſt quod v. 11. dicitur: *Aſcendit ſors prima filiorum Beniamin*: aſcendit inquam è ſortium vrna: non autem, vt Lyrano putatum, *ab Iordane*. Limites autem huic tribui deſcribuntur. *Primò, Septentrionales* v. 12. vbi ab Iordane porriguntur, non vt in alijs antea tribubus, ad ipſum vſq; mediterraneum mare, quod tamen lib. 5. c. 3. aſſeruit Ioſephus: ſed vſq; ad Ararothaddarem. *Secundò, Occidentales* v. 14. à dicta iam vrbe Ararothaddare vſque ad Iudææ vrbem Cariathbaalem quæ & alio nomine dicitur *Cariathiebarim*. Et hoc v. 14. atq; 15. *contra mare*, eſt, è maris regione ſeu à latere marino & occidentali prout in fine verſus huius, libri quidam, explicationis ergo, adiungunt. *Contra Africum* verò, eſt, verſus Africum, ſeu verſus Meridiem, vt Hebræus habet. *Tertiò, Auſtrales* ijdem, qui c. 15. erant tribui Iudæ Aquilonares. ſed contrariò hic modo notantur, ab occidente ſcilicet in orientem: ab vrbe inquam *Cariathiebarim*, vſque eam Iordanis Lingulam ſeu Sinum, quo in mare ſalſum influit v. 15. 16. 17. 18. & 19. vbi Aquilonaris terminus maris eiusdem eſt, Auſtralis terminus ipſius Iordanis: itemque Auſtralis Beniamitarum termini extremum in occidentali parte. *Quartò, Orientales* termini ſunt ab extremo iſto, aſcendendo ab Auſtro Septentrionem verſus, verum non procul: ſed vſque Ephraimiticæ tribus orientale principium, de quo ſupra cap. 16. Hoc verò non eſt hodie in Latino textu: ſed eſſet, ſi, vt forte olim legeretur ſic v. 19. *Quieſt terminus illius Auſtralis, & Iordanis terminat ipſum ab oriente*. Videntur enim excidiſſe verba hæc, *Auſtralis & Iordanis terminat ipſum*. Nam ita loquitur Hebræus textus & ipſi etiam 70. Ταῦτα τὰ ὅρια ἐστὶν ἀπὸ λιβὸς καὶ ὁ Ἰορδάνης ὁριεῖ ἀπὸ μέρους ἀνατολῶν.

Vrbes porro eiusdem tribus numerantur XXVI duabus compræhenſæ ſummulis: quarum vna XII continetur v. 25. altera XIV v. 28. Quæ autem cauſa ſit hasce ſummulas diſtinguendi, generatim dictum eſt in Iudæa tribu c. 15. & hoc generali reſponſo contentus hoc etiã loco Abulenſis. Sed notandum *Primò* vel vrbium iſtarum aliquib. alia etiam eſſe nomina, vel non omnes tribus huius vrbes hic re-

hic recenſitas, cum infrà c.21. duæ, quæ ſic ſilentur, nominandæ ſint. Et verò in alijs etiam tribuum aliarum catalogis quædam, vel quia minus tum celebres erant, vel alia quapiam de cauſa præteritæ cernuntur. *2. Mons qui vallem filiorum Hinnom reſpicit* verſ.16. putatur à quibuſdam eſſe *Hachladema*. qui Act.1. dicitur *Achaldema*, ab alijs alius, ex ijs, qui circum Hieruſalem plures erant Pſal. 124. verſ. 2. Et hunc eſſe in quo 3. Reg.11.v.7. inſanum Chamao fanum mulierariâ inſaniâ inſanus exſtruxit Salomon, quiq; 4.Reg.23. dicitur *mons offenſionis*, putat Maſius. 3. Eundem de monte ac *valle filiorum Hinnom* locum ita verterunt 70. ϗ καταβήσεται τὰ ὅρια ἐπὶ μέρους τοῦ ὅ ἐστι κ προσώπου νάπης σεννάμ. vbi poſt μέρους, videtur propter quandam ſimilitudinem cum illo, omiſſum ὄρους. Sed cur *vallem filiorum Hinnom* vocent νάπην σεννάμ cauſam non video aliam, quam cur vallem iſtam vocent νάπην. Ita enim aut mons aut vallis nemoroſa, vel obſcura, & lucis expers à Græcis vocati ſolet, à priuationis particula νὴ, & φάος, id eſt, lumen, quaſi νήφαος vel νήφως, prout de notionis & originis eiuſdem nomine νάπος differunt Grammatici. Σεννάμ verò eſt pro ἐννάμ, id eſt, *hinnom*, traducta vt ſæpe alibi ex antecedentis vocis fine littera ſigma. Quæ alioquin eodem v.16. vocatur *gehinnom*; ab ijſdem 70. ſcribitur γαιέννα, quæ vox proximè ad Latinam ab eadem valle acceptam accedit: ad *gehennam* ſcilicet. *4.* Quia ibidem additur ipſius *gehinnom* interpretatio per, *id eſt*, generalis hæc ab Aria ponitur admonitio. *Admonendus eſt Lector*, ea omnia verba, quæ *expoſitiua oratione* (id eſt) *notantur vel à Latino Interprete ſic, explicationis causâ, indicari vel in margine in contextum irrepſiſſe.* Par ei vtiq; ratio de vſitata iſta phraſi, *Quod eſt interpretatum.* Sed in veteri potius, quam in Nouo Teſtamento huic monitioni locus. vt Geneſ. 30.verſ.35. c. 32.verſ.2.c.47.v.27. non autem Rom.9. v.8. 1.Cor.1.v.18.licet. in Græco hic tantùm ſit σωζομένοις ὑμῖν. Sic Iud. 1.verſ. 35. *quod interpretatur teſtaceo.* & c.12.v.6. c.15. verſ.17. 2.Matth.1.34. non autem Matth.1. 23.Mat. 5. 42. cap.15.22. & 34. Io. 1.38. 41.42. c.9.7. Actor. 4. 36. cap. 9. 38. Sed *5.* pro *tumulis* verſ.17.in Hebræo ſunt *geliloth*: & in Latina translatione retinentur à Maſio, & alijs: à 70. verò γαλιλώθ. putatque in commentario idem Maſius eſſe *Galgala*, ſed ab ijs, in quibus Iſraelitica tamdiu caſtra fuerunt, diuerſa, eſſeque illa, quæ Iud. 3. verſ.19. *Galgal* vocantur. Alij eadem ex cap.15. verſ.7. & infrà c.22.v.13. Sed cum à volutatione ac exaggeratione vox illa Hebræa ducta ſit, recte interdum *tumuli* vertitur, & *littora* prout vult c. 13.verſ.2. Maſius, interdum verò retinetur, prout hic à citatis auctoribus fit, & à noſtro Interprete capite illo 13.v.2. vbi *Galilæa* dicitur. *6. Hieruſalem* hic verſ.28. in tribu Beniamin ſtatuitur, ante verò in tribu Iuda cap.15. verſ. 8. & 63. Nimirum vtriuſq; tribus fuit. ſed ſynecdochiκῶς. Vna enim *pars*, quæ *ſeptentrionalior*, *ad Beniamin* pertinuit: Altera, quæ *Meridionalior ad Iudam.* Et ſunt qui haſce duas partes, duo parua viciniſſima opida exiſtiment, vno eodemq; nomine inſignita, muris tamen diuerſis cincta, vel vnis certè ac ijſdem communibus, præter illa, quæ vtriuſq; fuerunt propria. Sed de hoc antè cap. 10. quæſt. 2. fuit innutum aliquid. Abulenſis verò hic quæſt.10. mauult, aut vrbis alterius permutatione Iudæis vrbem hanc ceſſiſſe Beniamitas, vel animi potius paruitate ac deſperatione, cum diffiderent, à ſe Iebuſæos expugnari vnquam poſſe. Sed, quod Lyrani eſt; reſponſum malo, in tribuum duarum ſecundum duas diuerſas partes iure ac poſſeſſione Hieroſolymam fuiſſe. *7.* Anguſta videretur Beniaminia hæc portio, niſi ex antedictis conſtaret eas anguſtias vbertate maxima compenſari.

CAPVT XIX.

De reliquarum ſex tribuum, ipſiusq́; Ioſue portionibus.

1. ET egreſſa eſt ſors ſecunda filiorum Simeon per co-
gnationes ſuas: fuitq́; hæreditas 2. eorum in medio
poſſeſſionis filiorum Iuda: Berſabee & Sabee &
Molada, 3. & Haſerſual, Bala & Aſem 4. & Eltholad, Bethul
& Harma 5. & Siceleg & Bethmarchaboth & Haſerſuſa. 6. &
Bethlebaoth & Sarohen: ciuitates tredecim, & villæ earum.
7. Ain & Remmon & Athar & Aſan: ciuitates quatuor, &
villæ earum: 8. omnes viculi per circuitum vrbium iſtarum
vſq; ad Baalath Beer Ramath contra auſtralem plagam. Hæc
eſt hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes ſuas, 9. in
poſſeſſione & funiculo filiorum Juda: quia maior erat. & id-
circo filij Simeon poſſederunt in medio hereditatis eorum.
10. Ceciditque ſors tertia filiorum Zabulon per cognationes
ſuas: & factus eſt terminus poſſeſſionis eorum vſq; Sarid. 11. A-
ſcenditq́; de Mari & Merala, & peruenit in Debbaſeth, vſque
ad torrentem qui eſt contra Ieconam. 12. Et reuertitur de Sa-
red contra Orientem in fines Ceſeleththabor: & egreditur ad
Dabereth, aſcenditque contra Japhie. 13. Et inde pertranſit
vſque ad orientalem plagam Gethhepher & Thacaſin: & e-
greditur in Remmon, Amthar & Noa. 14. Et circuit ad A-
quilonem Hanathon: ſuntque egreſſus eius Vallis Iephtahel,
15. & Cateth & Naalol & Semron & Ierala & Bethlehem:
ciuitates duodecim, & villæ earum. 16. Hæc eſt hereditas tri-
bus filiorum Zabulon per cognationes ſuas, vrbes & viculi
earum. 17. Iſſachar egreſſa eſt ſors quarta per cognationes
ſuas. 18. fuitq́; eius hæreditas Iezrael & Caſaloth & Sunem
19. & Hepharaim & Seon, & Anaharath, 20. & Kabboth &
Ceſion, Abes, 21. & Rameth, & Engannim, & Enhadda &
Bethpheſes. 22. Et peruenit terminus eius vſque Thabor &
Seheſima & Bethſames: eruntq́; exitus eius Iordanis: ciuita-
tes ſedecim, & villæ earum. 23. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Iſ-
ſachar per cognationes ſuas, vrbes & viculi earum. 24. Ceci-
ditque ſors quinta tribui filiorum Aſer per cognationes ſuas:
25. fuitq́; terminus eorũ Halcath & Chali & Beten & Azaph,

26. &

26. & Elmelech & Amaad & Meſſal:& peruenit vſq; ad Carmelum maris & Sihor & Labanath. 27. Ac reuertitur contra orientem Bethdagon: & pertranſit vſq; Zabulon & Vallem Iephthael contra Aquilonem in Bethemec & Nehiel Egrediturq; ad læuam Cabul, 28. & Abran & Rohob & Hamon & Cana, vſque ad Sidonem magnam. 29. reuertiturque in Horma vſque ad ciuitatem munitiſſimam Tyrum, & vſque Hoſa: eruntque exitus eius in mare de funiculo Achziba: 30. & Amma & Aphec & Rohob. ciuitates viginti duæ & villæ earum. 31. Hæc eſt poſſeſſio filiorum Aſer per cognationes ſuas, vrbesque & viculi earum. 32. Filiorum Nephthali ſexta ſors cecidit per familias ſuas: 33. & cœpit terminus de Heleph & Elon in Saananim, & Adami, quæ eſt Neceb, & Iebnael vſq; Lecum: & egreſſus eorum vſq; ad Iordanem: 34. reuertiturque terminus contra Occidentem in Azanotthabor, atq; inde egreditur in Hucuca, & pertranſit in Zabulon contra Meridiem, & in Aſer contra Occidentem, & in Iuda ad Iordanem contra ortum ſolis. 35. ciuitates munitiſſimæ, Aſſedim, Ser, & Emath, & Reccath & Cenereth. 36. & Edema & Arama, Aſor, 37. & Cedes & Edrai, Enhaſor 38. & Ieron & Magdalel, Horem & Bethanath & Bethſames: ciuitates decem & nouem, & villæ earum. 39. Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Nephthali per cognationes ſuas, vrbes & viculi earum. 40. Tribui filiorum Dan per familias ſuas egreſſa eſt ſors ſeptima: 41. & fuit terminus poſſeſſionis eius Sara & Eſthaol, & Hirſemes, id eſt, ciuitas ſolis. 42. Selebin & Aialon & Iethela, 43. Elon & Themna & Acron, 44. Elthece, Gebbethon & Balaath, 45. & Iud & Bane & Barach & Gethremmon: 46. & Meiarcon & Arecon, cum termino qui reſpicit Ioppen, 47. & ipſo fine concluditur. Aſcenderuntq; filij Dan, & pugnauerunt contra Leſem, ceperuntq; eã: & percuſſerunt eam in ore gladij, & poſſederunt, & habitauerunt in ea, vocãtes nomen eius Leſem Dan, ex nomine Dan partis ſui. 48. Hæc eſt poſſeſſio tribus filiorum Dan, per cognationes ſuas, vrbes & viculi earum. 49. Cumque compleſſet ſorte diuidere Terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filij Iſrael poſſeſſionẽ Ioſue filio Nun in medio ſui, 50. iuxta præceptum Domini, vrbem quam poſtulauit, Thamnath Saraa in monte Ephraim: & ædi-

& ædificauit ciuitatem, habitauitq́; in ea. 32. Hæ ſunt poſſeſſiones, quas ſorte diuiſerunt Eleazar ſacerdos, & Ioſuë filius Nun, & principes familiarum, ac tribuum filiorum Iſrael in Silo, coram Domino ad oſtium tabernaculi teſtimonij, partitiq́; ſunt Terram.

QVÆSTIO I.

Simeonicæ tribus limites & vrbes quæ?

SEcunda inter ſæpe dictas reſiduas ſeptem tribus ſors, Simeonicæ obuenit tribui: eiq́; hæredirarem arrribuir in ipſa Iudaicæ tribus portione ideoq́; hic non deſcribunrur rribuum, de quibus hactenus; aliarum more, limites ex quatuor mundi plagarum reſpectu: ſed tantummodo dicitur hæreditas hæc fuiſſe *in medio poſſeſſionis filiorum Iuda*. ita vt limites illi Iudaici poſſint quodammodo Simeoniei eriam haberi, quemadmodum ſcilicet parris ac torius ijdem poſſunt cenſeri rermini. Illud tamen *in medio*, quod & 70. dixerant *ἀναμέσον κλήρων υἱῶν Ἰούδα* & verſ. 9. *ἐν μέσῳ*, non ira ſitus medium ſignificar, vr præcisè in Iudææ medio loeo, ipſoq́; veluri eenrro Simeonica tribus hæc exiſtar: ſed quod in illa, inter eius rerminos. Fuit enim alioqui Simeonirarum portio in extrema Iudaicæ portionis parre ad Occidentem & Meridiem. Eius vrbes indicanrur v. 6. tredecim, & inſuper verſ. 7. quatuor vniuerſæ xvi. vnde efficitut vnam tantum eandemq́ue vrbem eſſe, cuius duo ponantur nomina verſ. 2. *Beerſabee* & *Sabee*. Ideoq́; 1. Paralip. 4. eorum tantummodo alterum ponitur, prius videlicet v. 28. quod & celebrius eſt & maiore vſu contririus, prioreq́; hic loco poſitum, quia inibi cum Abimelech fœdus percuſſir Abraham apud puteum, eiq́ue, amiciriæ conteſtandæ ergo, ſelectos agros ſeprem dedit. Ab his rebus omnibus vrbi illi nomina hæc. cum *beer* pureum, *ſabee* verò vel *iuſiurandum*, vel *ſeptem* ſignificet. Quia verò circum vrbes iſtas magna villarum ac pagorum erat frequenria, ideo cum vniuerſitatis nora dicitur verſ. 8. *Omnes viculi per circuitum vrbium iſtarum*. Eſt aurem hic obſeruatu non indigna quædam ipſius Radak monitio; *propria* ſcilicet *hominum ac locorum nomina varijs in locis poſita, vna ſæpe aut etiam altera littera variari*. Nam verbi cauſa quæ verſ. 3. hic *Balaa*, ea 1. Paral. 4. v. 29. in Latino quidem eodem nomine appellatur: ſed in Hebræo *Bilha*, & ſuprà c. 15. v. 29. *Baala*: Num. c. 1. v. 14. *Debuel* c. 2. v. 14. *Rebuel*.

QVÆSTIO II.

Quo iure aut modo in Iudææ tribu Simeonica poſita portio?

FActum id ait Raſchi non ſolenni ſorte illa, qua tribubus hæreditatem dabat Dominus: ſed priuata quadam, quam ipſæ inter ſe rribus omnes ex compacto miſerunt. Vult enim ex Iacobi teſtamento Geneſ 49. ob admiſſum in Sichemitas ſcelus, tam Leui quam Simeonem exhæredarum. Sed cum illi à Deo prouiſum eſſet, hic verò hæreditatis omnis exſors maneret, ipſius miſertas tribus alias, miſiſſe ſortem, quænam ex omnibus illum ſuam in poſſeſſionem reciperet, eiq́; vnam veluti hæreditatis vnciolam aſpergeret. Cecidiſſe autem ſortem hanc ſuper Iudæ tribum. Sed aduerſatur omninò textui Rabbinus hic. Nam ſolennis & publica ſors, quæ ante Domini arcam Silunte facta eſt, deſcribitur: & ex ipſa dicitur *egreſſa ſors filiorum* Simeon, & quidem *ſecunda*. Quomodo

modo *ſecunda*, niſi reſpectu ptimæ? & quomodo reſpectu ptimæ ſecunda, niſi idem ſortis genus obſeruatum? Quomodo item poſtea ſors Zabulon *tertia* verſ. 10. niſi ſecundæ hujus reſpectu: ſicq; de cæteris omnibus. Et quæ ratio, quod ſignum aut ſigillum priuatæ illius ſortis afferri poteſt? Sanè ſuis illis teſtamenti tabulis neque Leui, neque Simeonem ab hæreditate obtinenda excluſit Iacob, prout c. 13. quæſt. 6. & 7. de Leuitica tribu expoſitum: ſed tantummodo dixit Geneſ. 49. v. 7. *diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael.* Quod etiamſi, tribuum aliarum inſtar, ſortita iam ſit hæreditatem Simeonica, factum tamen aptiſſimè videmus, dum in alienæ tribus terminis, in alieno veluti hoſpitio collocatur.

QVÆSTIO III.

Cur intra Iudaicæ potius, quam alius cuiuſcunque tribus fines collocata Simeonica?

RESpondet v. 9. textus: *Hæc eſt hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes ſuas; in poſſeſſione & funiculo filiorum Iuda, quia maior erat.* Pro, *in poſſeſſione & funiculo* in Hebræo eſt, *ex funiculo*, id eſt, ſecundum 70. ἀπὸ τοῦ κλήρου τοῦ Ἰούδα. Sed iſta Iudæ poſſeſſio dum *maior* dicitur, cum quanã alia comparatur? An cum ipſa Simeonica. ſed eodem modo Beniaminicam, in partem, ſinumq; veluti ſuum recipere illa debuiſſet. quia hæc etiam maior erat. Rurſumq; aliam quamcunq; minorem in ſortis ſuæ participatum ſimiliter admittere. Dicendum, tribum Iudaicam ad ſeipſam comparari, fuiſſeq; maiorem, quam ei conueniret: ſicq; abſciſſam ab ea particulam, quæ Simeonicæ ſedem tribui præberet. Verbotenus in Hebræo eſt: *quia fuit pars filiorum Iuda multa* ſeu *magna præ ipſis*, videlicet filijs Iuda; id eſt, maior, quam ipſis neceſſaria erat, quam ipſis deberetur. Sicq; 70. ὅτι ἐγενήθη ἡ μερὶς υἱῶν Ἰούδα μείζων τῆς αὐτῶν.

QVÆSTIO IV.

An ſortis errore, vel quo alio modo fuit Iudaicæ tribus, quam conueniret, maior portio?

IN cap. 15. quæſt. 9. Thoſtatus poſſe fortaſſis aliquem dicere, inquit, Deum in ſortibus iſtis errorem permiſiſſe, prout in quotidianis diuiſoriis ſortibus non rarò permittit. A quo tamen hoc dictum ſit, prodit neminem. Neq; verò ſapiens eſſe vllus poteſt, qui hiſce in diuidenda terra ſortibus à Deo præceptis, tantoq; opere laudatis & commendatis, Num. 26. & 34. & ſuprà c. 13. errorem vllum impingere audeat. Sed *modus*, quo à Iudaica tribu maior æquo accepta ſit hæreditas; *duplex* affertur alius. *Vnus* à Lyrano; terram Iudaicæ tribui datam fuiſſe duplicem: vnam ſcilicet tanquam propriam hæreditatem, ex diuinæ ſortis oraculo: alteram, velut beneficiariam acceſſionem, è beneuola populi totius conceſſione. Fuiſſe ſiquidem in Iudaicorum finium vicinia Chananæas gentes nonnullas, quarum terra, ſi eam occupare, illaſque deturbare poſſet, ei data ſit: & in hanc, non autem in propriæ portionis agrum admiſſos, benigneque à Iudæis receptos Simeonitas. Et hanc, veluti expoſitorum omnium, laudat idem Lyranus ſententiam. Sed eam & merito exſibilar hic quæſtion. 2. Abulenſis. Etenim claro clarius aſſerit contextus verſ. 1. & 9. fuiſſe Larem Simeonitis datum *in medio hæreditatis* ac *funiculi* Iudæorum. *Hæreditas* verò & *funiculus*, quid niſi propriam, dimenſamque portionem notat? Et ne miretur quiſpiam horum hæreditatem ac funiculum tot colonorum

nouorum

nouorum millibus receptis imminui nimium & anguſtari cauſa vt vidimus ilico ſubditur, quod illa ipſa Iudæorum hæreditas, & funiculus fuiſſet multo, quàm oporteret, maior ac dilatatior. *Alter* igitur *modus* ab eodem aſſertur Abulenſi, erraſſe non ſortem, quæ ſuam cuiq; tribui regionem ac ſitum tribuebat; ſed ipſos diuiſores, qui ſuam cuiq; tribui in monſtrata per ſortem regione ac ſitu amplitudinem, pro tribus ipſius multitudine, aſſignabant. Hos enim, primo illo diuiſionis principio, conſideraſſe Iudaicæ tribus magnitudinem, quæ alias omnes millibus pluribus ſuperaret Num. 2. verſ. 3. & cap. 26. verſu 22. putaſſeque tribubus omnibus habitandum laxiſſimè, ac eam ad laxitatem, omnemq; commoditatem abunde ſatis in promiſſa terra eſſe ſpacij. Poſt verò, in ſecunda diuiſione aliquot iam elapſis annis, maiore locorum per populum ipſum & ſecundò miſſos Geometras, eoſq; plures, acceptâ peritiâ, deprehenſum eſſe errorem: ſicq; è Iudaicæ tribus ampla nimium portione, decerptum ac decilum fuiſſe aliquid: quantum videlicet Simeonicæ tribui ſatis tunc eſſet. Quãuis enim altero ex Ægypto egreſſus anno in iſta numerarentur 59300. Num. 2. v. 13. poſtremo tamen anno in eadem fuerunt ſolum 22200. Num. 26. verſ. 14. Intelligi poteſt error iſte meliùs ex ijs, quæ c. 13. quæſt. 12. diſputata, vbi quod quærebatur, *An per Vrim & Thummim ſua ſingulis tribubus aſſignata eſſet finium amplitudo?* apparet negandum. Sicuti namq; ſortes gubernans, ita per *Vrim* & *Thummim* reſpondens Deus errare haudquaquam potuit. Hic verò diuiſorum principum error, an è priorum Geometratum errore, quem aliqua vel pepererit inſciria, vel negligentia; natus ſit, an verò ex ipſorummet inconſiderantia, incuriaq; ſola, non definio. Fieri vtrumq; potuit. Omnia enim humanarum rerum primordia ſolent ferè, rudia, imperfecta & inſcita eſſe, prout in Dialecticis ab Ariſtotele notatum: & vero in ſcientijs, artibus, artificiisq; omnibus, notari à quolibet ac videri quotidie poteſt.

Cæterum magnæ nobis error hic ſapientiæ documenta præbere poteſt. Videmus enim *primò* humanæ rationis noſtræ imbecillitatem ac cœcitatem, quæ in terrenis etiam rebus, quæ oculis etiam perſpici, & manibus pedibusq; tangi poſſunt, tantopere caligat, tam facile aberrat, tam temerè quidpiam ſtatuit. *Secundò*, Videmus in ſacris bonisq; rebus, quando concurrunt inter ſe connexa & implicata, diuina & humana quæpiam, diuinis certiſſimam ſemper firmiſſimamq; fidem adhibendam: his vero non æquè certam & firmam, ſed humanam tantummodo, quæ opinionis ac dubitationis aliquid admittat, niſi forte humana iſta diuinitus fulciri ac regi aliunde nobis conſtaret. Diuina hic ſors erat: nullus in ea vel ex ea in locorum, vbi tribus conſidere ſingulos oporteret, ſitu error fuit. Accedebat humana hominum diuidentium deliberatio ac ſententia. huic nulla diuina vis, nullum ſupernaturale ac ſingulare auxilium vel concurſus promiſſus erat. Lapſa igitur eſt, minusq; prudenter & accuratè de Iudaicis pronunciauit finibus. Sic in iſto, in quo tantopere noſtri Nouatores exultant, & in quo perduellis ille Caluiniſta Saxoniæ Cancellarius, dum propter Caluiniſticas technas à Lutherano ſuo Principe pœnas daret, ſpem, anchoram, præſidiumq; omne ſuum, prout à Lutheranis ipſis memoriæ proditum; reponebat, ſyllogiſmo: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Ego Nicolaus Crellius, credo, & baptizatus ſum.* Ergo. Propoſitio diuina eſt, Marci 16. verſ. 16. aſſumptio humana. Sed pergamus. *Tertiò*, Vbi diuiſorum error patefactus: eum libenter correxerunt. Non exiſtimationem ſuam minui, non ſibi dedecus aliquod inuri, non in contemptum ſe vocari clamarunt: neque quod à ſe, Geometris auditis, decretum fuiſſet, pertinaciter tueri ac fixum eſſe voluerunt: Sed errore comperto, ſuam potius reſcindi ſententiam, aliter hæreditatum partes fieri, ſuamq; publicè ac palam diuiſionem corrigi. Et tamen viri Principes erant, Phylarchæ inſignes, à Deo ipſo ad diuidendi

dendi munus dati ac nominati, vt ſuprà cap.13. quæſt.10. vidimus. Magna horum ſanè modeſtia, magna virtus, ac prudentia extitit. Errare ac labi hominis eſt. errantem, vbi aduerterit; in viam non redire, lapſumq́, vbi licuerit; non reſurgere, trunci aut ſaxi eſt; ſanè plus quàm pecudis. *Non eſt*, inquit Seneca lib.4. de beneficiis cap.38. *leuitas à cognito & damnato errore diſcedere. & ingenuè fatendum eſt; Aliud putaui, deceptus ſum, Hac verò ſuperbæ ſtultitiæ perſeuerantia eſt, quod ſemel dixi, qualecumq́ eſt, fixum ratumq́ ſit. Non eſt turpe tum re mutare conſilium.* Sed de hoc egi cum de vtili ac ſapiente hæreticorum ad Eccleſiam Catholicam reditu agerem alibi. Videatur idem Seneca libr. 2. de ira, Tertullianus lib. de pudicitia cap.1. S. Ambroſius Epiſtol. 3. S. Auguſtinus de verbis Apoſtoli ſermone 22. capite 10. libr. contra Epiſtol. fundamenti cap.2. lib. de vtilitate credendi cap.1. 2. & 3. S. Chryſoſtomus hom. 46. ad populum. Iam *Quartò* ſuas minui poſſeſſiones, anguſtioribus ſeſe terminis includi, hæreditatis ſuæ partem non paruam dari aliis, moderatè fert Iudæa tribus tota. Quàm hoc præclarum. Ne domunculam, agellum, parellam, paſſum vnum aut reculam aliquam cedat fratri frater; quantæ inter eos ſæpenumero lites? quæ forenſia prælia? quàm acerba odia? verè hi Abrahæ filij ſunt, qui terram quam optaret, tam libenter ceſſit Geneſ.13. Non ſuam ſibi poſſeſſionem eripi, non ſe in anguſtum redigi, non dato & acquiſito iam iure ſpoliati ſe queſti ſunt: ſed cum diuiſores ipſos errorem ſuum fateri, priorique diuiſioni correctionem ac modum adhibere viderent, eorum imitati modeſtiam, maluerunt cum iuſtitia & æquitate ſibi ſuæ partem hæreditatis adimi, quàm, cum aliarum tribuum iniuria & detrimento, relinqui totam. Caninum eſt in bonorum, quæ obtigerint, ſocietatem admittere neminem, prout vulgari illo notatu verſiculo: *Dum canis os rodit, ſocium quem diligit, odit.* E contrario autem inter homines, quibus cordi humanitas; amicorum communia omnia.

QVÆSTIO V.

An inuitè ac dolenter Simeonitas in ſortem ſuam acceperint Iudæi?

IAm id quidem negatum. Verumenimuerò intermurmurant Raſchi, Raſbal, aliiq́; nonnulli Rabbini: & quod facerent ipſi, feciſſe aiunt iudaicam tribum. peregrè ipſam, perq́; dolenter Simeonitas hoſpites, inquilinos, ac particulones tuliſſe. Ne autem nihil videantur dicere, vt ſanè nihil dicunt, probare illud ex eo conantur, quod Iudæi poſtea, eum viribus, Dauide Rege, præpollerent, Simeonios iſtis è ſedibus exegerint, aliòq; proripere ſeſe coegerint 1. Paralip.4. v.39. At vis, exactio, & expulſio iſta nuſquam aut legitur aut inuenitur. Tantummodo illic narratur, quemadmodum alias etiam ſedes ſibi conquieſierint, ſuosq́; latiùs fines protulerint, non veteres in Iudæa poſſeſſiones deſerendo, ſed nouas iis adiungendo tam in Gador quam in Seir. Et fortaſſis eædem terræ vnà cum Iudaica portiuncula, hoc ipſo ſortitionis tempore, iis à diuiſoribus attributæ fuerant: ſed eas vincere ac obtinere rum non potuerunt: ſicq́; in Iudaico ſeſe ſolo, donec obtinendarum earum maior affulgeret ſpes, continuerunt. Obtinere autem cœperunt, non Dauidis tempore, ſed Ezechię, id eſt, annis poſt Dauidem, amplius trecentis. Nam capite illo 4. lib.1. Paral. v.41. de Simeonitis ita ſcribitur. *Hi venerunt, quos ſuprà deſcripſimus nominatim in diebus Ezechiæ Regis Iuda.* & reliqua. Quod autem v. 31. de iiſdem dicitur: *Hæ ciuitates eorum vſq́; ad Regem Dauid:* non eam habet ſententiam, quaſi Dauidis tempore illorum eſſe deſierint omnes illæ vrbes: ſed quod ſub illud tempus eorum vnam

Siceleg ſcilicet ab Rege Achis Palæſthino accepetit Dauid, ipſiſq; Iudæis vrbibus adiunxetit, 1. Reg. 27. Ea verò erat è Simeoniorum portione quoad ius, licet eam te ipſa nunquam fortaſſis adhuc inſediſſent, aut ſi antea inſediſſent, bello certè pòſt aliquo amiſiſſent. Atq; ita locum illum explanant Auctor quæſtionum in Paralip. & Abulenſis 1. Paral. 4. q. 24. vbi contra Lyranum decertat acriter, quod cum Rabbinorum antea dictorum illum irretiiſſent ibidem caſſes; fabuletur, Iudæos à Saule Rege petiiſſe, vt Simeonios è tribu ſua eiiceret: illum verò Dauidis, qui Iudæus erat; odio noluiſſe: ſed Dauidem cum ſceptrum cepiſſet. ilico tribulium ſuorum poſtulatis annuiſſe, ac illos expuliſſe. Anilia ſiquidem hæc nugamenta ſunt, neque teſtimonio, neque ratione vlla ſubnixa. Hoc exquiri tantùm poſſet, an rectè Dauid vrbem, quæ Simeonici iuris eſſet, Iudaicæ tribui addiderit, Simeonitis non reddiderit? Sed bona Lectoris venia; eſto in lib. 1. Reg. cap. 27. dilatio.

QVÆSTIO VI.

Quibusnam Zabulonia tribus terminis, vrbibusue conſtat?

TErria, in poſteriore diuiſione, Zabuloniæ tribui effluxit ſors: cuius in textu delineantur, vel potius adumbrantur termini hoc & ordine & modo. *Terminus occidentalis* v. 11. ab Auſtro Aquilonem verſus pergendo eſt ab vrbe *Sarid*, vſq; ad torrentem, qui ad torrentem, qui eſt è regione vrbis *Ieconam*. Hunc autem torrentem tetur Maſius eſſe *Belum*, in quo illa, quæ à Strabone lib. 16. ὑαλῖτις ἄμμ⊙ vocatur, id eſt, arena, è qua vitrum fit, quo Sidonij, & confines alij magnopere, vt ibidem narrat Strabo; excelluerunt, adeo vt illis in partibus Firmus quidam Tyrannus prædiues vitreis quadraturis, bitumine aliiſque medicamentis infertis domum induxiſſe perhibeatur, quemadmodum in eius vita Syracuſius Vopiſcus, Riuus Pagida, ſiue Belus, inquit lib. 5. c. 19. Plinius, *vitri fertiles arenas paruo littori miſcens. Auſtralis* terminus ab occidente Orientem verſus progrediẽdo, eſt à *Sarid* vſque ad vrbem *Remmon* v. 12. & 13. vbi poſt Remmon ponitur *Amthar* & *Noa*. ſed videntur iam ex terminum conſtituere *orientalem* ab Auſtro ad ſeptentrionem ab Remmon ad Noam: & demum eſt *ſeptentrionalis* terminus ab oriente in occidentem à Noa vſq; in torrentem, de quo ſupra, in vallem nimirum *Iephthael* vſq; ad mare mediterraneum. Sic iſtos ferè terminos è capite iſto eliciunt ac finiunt Arias, & Maſius: aliter alij vt Adrichomius & è veteribus, illos vſq; ad mare Geneſareth, Orientem verſus, producit Ioſephus, ita vt orientalis terminus ſit iſtud mare: *Ego*, inquit Maſius, *ideo hoc probare non poſſum, quia nulla aut Iordanis aut Geneſara mentio eſt in textu. Non enim profectò tam nobilem terminum reliquiſſet tacitum, qui deſcripſit*. Variæ tamen Scriptoribus cauſæ ſunt, cur interdũ hoc potius quam alio modo loquantur; ideoq; Ioſephi hoc vno ſolo, quod à negatione ac ſilentio ducitur, argumento ſententiam nolim abiicere. Præſertim cum per *Iaphiam* & *Remmon* proximè mare ſeu ſtagnum illud monſtrarit. Et inter haſce vrbes ac mare illud interiectam terrulam, quæ alia ſortita tribus dicitur. Zabuloniæ verò vrbes XII traduntur v. 15. Sed videntur in textu plures multo recenſeri, videlicet:

1	*Sarid*	8	*Gethepher*
2	*Meralaa*	9	*Ethacaſim* prout in Latino legendum
3	*Debba'eth*	10	*Remmon*
4	*Ieconam*	11	*Amthar*
5	*Ceſeleth Thabor*	12	*Noa* ſeu *Nea*
6	*Dabereth*	13	*Hanathon*
7	*Iaphia*		

14 *Ieph-*

14 *Iephthael*
15 *Cateth*
16 *Naalol*
17 *Semeron*
18 *Iadala*
19 *Bethlehem*, ſed ab ea, quæ in Iudæa; diuerſa.

Et in Hebræo videtur adhuc addi v. 11. bis *Phaga*. Hoc enim nomen vertit noſter primo *peruenit*, ſicuti & infra v. 22.26.& 34. bis. *Deinde*, cum hic poſt *Debbaſeth* in Hebræo repetatur, idipſum ſubaudiit, & continuauit per *vſq;*. In 70. verò hæ numerantur vrbes xx.

1	ἰσεδεκγωλὰ	11	κατασὲμ
2	μαγελδὰ	12	ῥεμμωνὰ
3	Βαιθάραβα	13	μαθαρεοζὰ
4	ἰεκμὰν	14	ἀμμὼθ
5	σεδδὲκ	15	γαιφαὴλ
6	Βαιθσαμύς	16	καταναὲθ
7	χασελωθαὶθ	17	ναβαὰλ
8	δαβιρὼθ	18	συμοὼν
9	φαγγαὶ	19	ἱερχαὶ
10	γεβερὲ	20	Βαιθμάν.

Dicendum *primò* quaſdam hic enumerari vrbes, quæ ſint iuxta, non intra Zabulonios terminos. Nam *Dabereth* infrà diſertè c. 21. Iſacharianæ tribus eſſe dicitur Leuitiſq; ab illa datur. Et de *Hanathon* v.14. dubitari poteſt, an ad Aquilonem intra eoſdem terminos includatur, an extra relinquatur. *Secundò*, De quibuſdam Hebræis vocibus ambigitur, ſintne propria locorum nomina, an verò communis eorum accipienda notio. Et hoc ſane de *Phaga* noſtro viſum Interpreti: de *Amthar* Symmacho, Paraphraſtæ Chaldæo, Raſchi, Radak, & Maſio. quem & idcirco laudat Arias. Rurſumq; noſter Interpres, quod v.12. & 13. in Hebræo eſt *cedmah, mitzrachah ſchemeſch*, ſatis expreſſit per *Orientem, ad orientalem plagam:* ſed inde, quaſi proprium Βαιθσαμὺς vel Βαιθσαμὺς nomen in 70. efformatum. *Tertiò*, Tenendum illud etiam, quod c. 15. & iterum poſtea dictũ eſt, celebriora interdum municipia, & vicos nominari, qui tamen extra vrbium numerum ſint. *Quartò*, Fatentur omnes in Græcis nomina eiuſmodi vel à librarijs deprauata, vel ab ipſis 70. conſulto Hebraicè relicta, & quaſi obſcurata. *Quintò*, Vt in alijs antea tribubus non omnium ſemper vrbium nomenclatura facta, ſic neq; in Zabulonia. Vrbs enim eius fuit inclyta *Cetron* Iud. 1. v. 30. & hic tamen omiſſa. *Sextò*, Si omnia ſigillatim hæc inter ſe componerentur nomina, inuenirentur quæ ſono quidem differunt, ſignificatu tamen eadem, vt *Bethleem* & Βαιθμὰν (nam illa eſt *domus panis*, hæc *domus manna*, ſeu *domus panis optimi*, & quaſi cœleſtis) σεδὲκ & σεδδὲκ: inuenirentur etiam, quorum ſonus ac literæ immutatæ, vt ἱερχὼ pro ἰεδιλὼ, συμεων pro σεμερών, ναβαὰλ pro ναλλὰλ: alia quæ è pluribus breuiter conflata, vt γαιφαὴλ ex Hebræis γεὶ vel γαὶ, ἰφθὰχ, ἠλ, id eſt, *vallis Iephthael*. Eademque aliorum in alijs etiam tribubus excutiendorum nominum ratio. Sed ſatis eſt in hæc quendam veluti digitum intendiſſe. Nam accuratior horum omnium diſquiſitio ijs, quos antea laudaui, Topographis conſultò relinquitur. Duo hic ſupereſſent quærenda. Primum, *Quomodo in Iacobi teſtamento dicitur Zabulon vſq; ad Sidonem pertacturus, & Sidonis tamen hic nulla mentio?* Secundum, *Cur antè Iſſachar ſortem, conſequutus ſit Zabulon, qui ex eadem Lia natu minor* Geneſ 30.verſ.18.& 20. rurſumq; c. 35. verſ.23? Et *hoc* quidem videtur obſcurius quam vt diuinum enucleari arcanum poſſit, non hic tamen ſolummodo, ſed in ipſo etiam Iacobi teſtamento ſeruatum Gen. 49. v. 13. & 14. *illud* verò planum ſatis eſt. Licet enim *Sidonis* hic nulla fiat mentio, ſic tamen eius finiuntur fines, vt facile appareat, eam tribum Sidoni fuiſſe vicinam, potuiſſeque illam ad vrbem terra & mari quam commodiſſimè ac expeditiſſimè profici-

ꝑficiſci, illic negotiari, ac ingentem queſtum quætete. Ac idcitco dixit Deuter. 33. v. 18. Moyſes: *Lætare Zabulon in exitu tuo:* qui ſcilicet ad peregrinandum, nauigandum & negotiandum tibi futurus eſt oportuniſſimus: ſicuti contra, magnam è ſua in tabernaculis quiete ac ocio voluptatem capturus additur Iſſachar, de quo iam dicendum.

QVÆSTIO VII.

Ecquos Iſſachariana tribus limites ac vrbes habuerit?

QVarta Iſſacharianæ tribui portionem dedit ſors. Illius limites, primus, *Auſtralis* per vrbes ſex oſtenditur, quæ ab occidente in orientem decurrunt. v. 18. & 19. ſecundus *occidentalis* ab Auſtro ad Aquilonem per vrbes quinq; v. 20. Tertius *Aquilonaris* per alias vrbes quinq; v. 21. & 22. vbi vrbibus illis, quaſi extremus in Oriente limes, apponitur Iordanis. Addubitat verò Maſius, an *occiduus* Iſſacharianorum iſtorum limes mare attigerit Mediterraneum cum huius ne nomen quidem hic poſitum. Sed cum *Carmelus* mons hanc ad tribum, Ioſepho auctore, pertineat, & mari ferè is immineat infrà v. 26. quidni ad illud vſq; tribum hanc pertigiſſe putemus? Fuere in eadē tribu vrbes XVI. v. 22. in quibus omnium facile princeps *Iezrael*, de cuius valle ſuprà c. 17. verſ. 16. & à qua magnus ille ac præfertilis *campus Eſdrelon*, de quo Iudith. 1. dicebam p. 233. Et vero ab vbertate, inſigniq; feracitate, quam iniecta profert ſementis, Iezraelis nomen videtur exſtructum. Nam *Zera* ſemen eſt & *el* Deus. Quæ autem magna & excellentia ſunt, ea in Scripturis Dei eſſe dicuntur, vt *montes Dei*. *Seon* verò verſ. 19. in Hebræo *Sion* ſcribitur, alijs tamen litteris, quam Hieroſolymitanus mons *Sion*.

QVÆSTIO VIII.

Aſerianæ tribui, qui fines? quæ Vrbes?

QVinta ſors aſſerianam tribum in hæreditatem miſit: cuius fines deſcribuntur. Primò, *Occidentalis*, quadam ex parte ab Aquilone in meridiem fune ducto menſorio v. 25. Deinde *Auſtralis*, ab oriente in occidentem v. 27. Tertiò, *Orientalis*, ab Auſtro in Aquilonem v. 28. Quartò, *Aquilonaris*, ab oriente in occidentem, eodem verſ. 28. quia iſti duo termini orientalis, & Aquilonaris vna veluti gyratione ſimul explicantur. Sed tandem perfectiùs oſtenditur *occiduus limes* verſ. 29. ab Sidone, de qua cap. 11. vſque ad *Aczib*, vbi antea cœptus idem limes, & inde vſque ad *Rohob* quæ Iud. 1. è 70. dicitur ἐρεώ. Ita quidem Arias, & Maſius: ſed ſi Adrichomij tabulas, vulgataſque picturas conſulamus, vix nominatis in rextu vrbibus poſſunr hi dicto iam ordine applicari termini, vt potius aliquæ vndecunque videantur conglobatæ vrbes, quibus, etiamſi lineis non directis, aliquo tamen modo tribus huius fines definiantur. Sunt verò vrbes recenſitæ XXII. verſu 29. Vbi *Acziba* eſt, quæ ſcriptoribus alijs, vt Plinio libr. 5. cap. 19. *Ecdippa* vocitatur, *in nono miliario Ptolemaidis pergentibus Tyrum*, inquit D. Hieronymus lib. de locis, hancq; putant aliqui Geneſ. 38. v. 5. in Hebræo ſignificatam, dum dicitur Iudas fuiſſe in *Cezib*, quando illi filium peperit Selam Chananæa vxor. ſicq; ferè 70. niſi quod ipſam illic fuiſſe, & filios ibidem ſuos peperiſſe, vertunt αὐτὴ ἦν ἐν χασβι, ἡνίκα ἔτεκεν αὐτοὺς. Noſter verò Interpres conſiderans in voce *Cazab* ineſſe mentiendi ac fruſtrandi vim, tranſtulit: *parere vltra ceſſauit*. Rurſum verſ. 26. ex *Sihor* & *Labanah* volunt eximi plerique omnes copulatiuam particulam, *&*, quia in Hebræo non eſt, ea tamen etiam in 70. legitur: ſed priore cotrupto nomine,

ſic: τῷ

ſic: τῷ πώνῃ λαβανάθ. Qui verò ſimpliciter *Sihor Labanaah* legunt, varias eius afferunt explicationes. *Prima* ſic appellari Ptolemaidem, quæ quondam *Ace*; inquit ibidem Plinius; ſeu *haco*, vt in Hebræo eſt Iud.1. v.31. de qua in Machabæorũ Harmonia pag.660. ego: plura verò in Centuria ad Germanos epiſt.36. Lipſius. *Altera*, eſſe riuum, quem ſuprà quæſt.6. vitriferum dicebamus. Cum enim *Schichor* Nilum in Scriptura ſignificare ſoleat, videtur ei nigredine ſimilis riuus hic, quia limo & terra ferè ſemper turbidus, quia minimè profundus eſt, & tamen apud Ioſephum centum pœnè cubitos latus. Quæ autem profundiora ſunt, eadem limpidiora, vti vox *miſckeab* indicat apud Ezechielem 34.18. Iam verò *Libnath* apud Hebræos Cryſtallum ſignificat. Hic verò riuus vitrariam defert, vti limum Nilus; arenam, ita vt videatur *paruus quidam Nilus cryſtallinus ſeu cryſtallifer*, inquit Maſius. *Tertia*, *Sihor* quidem riuum eſſe, ſed *Libnath* eſſe album promontorium, quod eidem riuo & vrbi Ptolemaidi aſſitum tradit cita to loco Plinius: Ideóq; & hic nullam vrbis fieri mentionem, quòd per promontorium, aut riuum hunc ſatis ſignificetur. De *Chabul* verſ.28. dixi 3. Reg. c.19.13. *Cana* eodem verſu intelligenda eſt *maior*, nam illa *minor*, in qua, ex aqua vinum fecit Dominus Ioan.2. *Abran* ibidem à quibuſdam ſcribitur *Hebron*: & ſcribi ſic poteſt, ſed Hebrææ tamen literæ aliæ ſunt, quam in Hebrone Calebi vrbe, de qua ſuprà cap.14. Cum vero *Sidon*, huiuſq; proles *Tyrus* Aſeriæ huic tribui aſſcribantur, diſſertatiuncula eſt, num reipſa haſce aliquando vrbes illa poſſederit? Et negant pleriq;. Vocantur *vrbes magna ac munita*, quia & naturâ; & arte tales erant. Atq; hoc tantummodo vt ſignificaret, vſus eſt Interpres ſuperlatiuo verſ.29.

QVÆSTIO IX.

Nephthalicæ tribui fines, atq; vrbes decretæ quænam fuerunt?

SExta Nephthalicam tribum attigit ſors eiq; hæreditatem decreuit, cui circumdati fines. 1. *Orientalis*, qui à ſeptentrione verſus Auſtrum per vrbes monſtratur verſ.33. Hæ vero cum ad Iordanem ferè aſſitæ ſint, fit vt ipſe à ſuo exortu ac fonte Iordanis vſq; ad ſeipſum in Geneſareth mare influentem, *Orientalis* rectè *terminus* dicatur. Vellet ei libenter adiungere Maſius ipſum etiam huius maris littus, ad vrbem vſque Tiberiadem: ſed ſine auctore vllo, niſi Abulenſem ei concedere libeat, dum ad huius capitis verſ.34. ait, *in commiſtione ſortis Iſſachar, peruenire ſortem Nephthali vſq; ad locum, in quo ſors Iudæ coniungitur Iordani*. Sed perobſcurè loquitur, & quidem contra Ioſephum, quem quæſt.6. dixi ſpacia hæc Zabuloniæ aſſcribere tribui. Neque vrbs *Lakkoum* ſeu *Leccum* vltra oſtium, quo in Geneſariticum ſtagnum deuoluitur Iordanis, collocata eſt. 2. Terminus *Auſtralis* eſt ab oriente in occidentem verſ.34. idem ſcilicet, qui Zabuloniis erat Aquilonatis terminus. ſed hic vrbibus duabus; quæ in ipſa Nephtalica tribu ſunt, indicatus. 3. Terminus *occidentalis* eſt, qui Aſerianorum erat orientalis, eodem verſ.34. vbi quod additur, *Et in Iuda ad Iordanem contra ortum Solis*, duplicem habet expoſitionem: *vnam*, quòd Nephtalica tribus Iudææ, orientali latere, contermina ſit, & quidem immediatè. Et hoc repugnat ijs, quæ ſuprà dixit textus, dum tribum Beniamin ad Iordanem vſq; pertingere aſſeruit cap.18. verſ.12. & 20. tribum item Manaſſæam cap.16. & Ephraimicam cap.17. *Altera* expoſitio eſt, vt Nephthalica ſit Iudææ tribui contermina mediatè, quod rurſum dupliciter dicitur. *Primò*, Vt quod inter vtramq; tribum intercipitur fluuij Iordanis, perexiguum ſit, ac idcirco, è vulgari Philoſophorum pronunciato, quod & Iuriſconſulti ferunt; diſtare inter ſe nihil videantur

iſtæ tribus. Et ſic exiguum illud intercepti Iordanis tribueretur quidem nominatis iam tribubus Beniaminicę, Manaſſenſi, & Ephraimicæ; ſed totum Geneſareticum latus iſto modo Nephthalicæ tribui concederetur, quod negatum. *Secundò*, Vt Iordanis quidem multũ inter Iudæam & Nephtaliam tribum interijciatur, idq; à Zabulonia, Iſſachariana, & alijs dictis iam tribubus obtineatur; ſed facili & oportuna vel per Iordanis alueum nauigatione, vel per eius littus profectione iungatur, & quodammodo vicina & affinis fiat Iudaicæ tribui Nephthalica. Et quamuis Geneſareth mare huic Nephtalicæ det Maſius, hoc tamen modo locum iſtum explanat bis pag. 297. 298. eumq; ſecutus Montanus. Videtur enim velle textus indicare Nephtalicam hanc tribum eſſe quidẽ verſus Aquilonem extremam, omni tamen oportunitate perfrui, ex eo quòd ad omnes pœnè tribus facile ac expeditum iter haberet: omnibusque hominum commodis & oportunitatibus, per amicum fraternum q; commercium, gauderet. 4. *Terminus Aquilonaris* non tam exprimitur in textu, quam innuitur verſu 33. *Libanus* ſeu *Antilibanus*. Non deſunt tamen, qui longius terminum hunc producãt, vt eo etiam includatur *Damaſcus, Abila, Chalcis, Palmygra, Emeſa*, vrbesque verſus Euphratem aliæ nobiliſſimæ, de quibus in *Aureliano* Zoſimus. Sed ſane fuiſſet tribus huius pomœrium, multò quam Iudææ amplius, quod reſpuunt omnino earum inter ſe compoſitæ multitudines Num. 26. Nam *Iudæi* fuere ſeptuagies ſexies mille ac quingenti verſ. 22. *Nephtalitæ* verò quadragies quinquies mille ac quadringenti v. 50.

Vrbes porro hac in tribu fuere XIX. v. 38. At plures videbuntur, ſi propria in textu colligantur nomina, & non obſeruentur, quæ ſemel & iterum antea de iſtiuſmodi numeris ac nominibus monui. Certe *Saanim* verſ. 33. quibuſdam eſt vrbs: alijs eſt appellariuum nomen, quod Chaldæus Iud. 4. v. 11. interpretatur, *planitiem ſtagnantem & aquoſam*. Græci quidem (Nam in 70. eſt βεσεμιὼ) *quieſcentes*, quaſi hoc & prius nomen *Elon* dicerent *quercum quieſcentium*: Maſius *vagos & tranſmigrantes*, vt eorum illic quercetum fuerit. *Adami* verò videtur eodem verſu nonnullis eadem eſſe, quæ paulo poſt *Edemah* v. 35. rurſumq; eadem, cum illa, quæ ad *Sarthan* ponebatur c. 3. v. 6. Sed tum vltra Geneſareth mare ad Auſtrum prolatanda eſſet, Nephtalina ſors: vel certe *Sarthan* vltra idem mare ad Aquilonem pertrahenda: ideoq; cautius diuerſas vrbes iſtas facit, & loco etiam admodum diſiunctas Adrichominus. *Neceb* vero cum ei *ha* Hebraicum pręponatur, vertunt aliqui *verſus Meridiem*: ſed noſtrum Interpretem ſequitur Maſius, vt ſit nota, quæ ſignificet eandem eſſe *Nêceb* & *Adami*. Pro *Ser*. v. 35. legerunt 70. *Sor*, quia tranſtulerunt *Tyrum*. Ibidem *Cenereth* putatur à Maſio & Aria eſſe vrbs, à qua propter vicinitatem dictũ ſit per aliquam litterarum mutationem, mare *Geneſareth*. Sed hoc eſſe verum queat ſi, quod aliqui dicunt: *Tiberias* vocata eſſet *Cinereth*, non autem ſi vna hæc Nephtalica ſit. *Hemath* à D. Hieronymo in Amos Propheram *duplex* dicitur, *maior*, quæ ſit Antiochia: & *minor*, quæ ſit Epiphania. Sed adiicit Maſius *tertiam*, duplicemq; *Reblam*, ſiue *Reblatam* facit. Harum ſæpe in Scripturis mentio. Numer. 13. verſ. 22. 4. Regum 23. 33. Ierem. 49. Zachar. 9.

QVÆSTIO X.

Quibus Danica portio terminis contenta? quas vrbes continuerit?

SEptima & vltima poſterioris ſortitionis ſors Danicam in hæreditate ſua tribum collocauit, cuius termini non aliter hic explicantur, quam aliquarum vrbium,

vrbium, quæ tamen vnum aliquem ordinem non tenent; enumeratione: ſed ex qua planum ſatis, maximam Danicæ portionis partem Iudaicis terminis incluſam fuiſſe, ob eandem nimirum cauſam, ob quam intra eoſdem Simeonicam tribum conſtitutam, ſuprà dictum eſt, capitis hujus quæſt. 1. 2. & 3. Eſt autem Danica hæc in Iudaicis occidentalibus terminis, ita vt, quam Simeonica, ſit Aquilonarior, collocata. Sicque Aquilonares Simeonitarum fines, ſunt Danitarum Auſtrales. Sed verſus Aquilonem extra Iudaicos fines, in eodem occidentali latere procurrit eadem tribus Danica paululum vltra *Ioppen* prout clarè indicat verſus 46. Præſertim cum accedunt, quæ explicationis cauſâ, in Latinum admiſſa textum ſunt verba hæc: *Et ipſo fine concluditur.* Atidcirco hic à Ioſepho diuertendum, qui cap. 3. l. 5. Danitarum fines ad *Doram* vſq; vrbem producit. Hoc enim etiam impediunt Ephraimitarum & Manaſſenſium interpoſiti funiculi. Vrbium verò ſumma nulla hic inſtituitur, ſed eas quæ in Latino textu ſunt à verſ. 41. ad 47. ſi numeremus; inuenientur XVIII. Dixi in Latino textu. *Primò*, Quia in Hebræo videtur vna eſſe *Benebarac* verſ. 45. Itemq; in 70. *βαναιβακάτ* pro *βαναιβαραχ*. *Secundò*, Quia in ijsdem 70. non niſi XV vel XVI leguntur, in quibus quæ in Hebræo dicitur *hirſemes* & in eodem Latino exponitur *ciuitas ſolis*, vertitur *πόλεις*; vel potius *πόλις σαμμάυς* priorem ſcilicet partem interpretando & poſteriorem Hebraicam retinendo. *Ioppe* in Hebræo dicitur *Iaphoh*, quemadmodum & hodie *Iapha*. Accidit verò poſt aliqua datæ ſortis ac portionis huius tempora, vt anguſtioribus ſeſe circumſcriptos terminis exiſtimarent Danitæ: non quod attributa gleba, longa: lataq; non eſſet: ſed quòd eam totam nondum occupaſſent. Sibi ergo è ſuis erumpendum anguſtijs ſtatuerunt, nouaſque alibi ſedes quærendas. Quod breuiter hic quidem verſ. 47. tangitur, ſed narratur & explicatur vberiùs Iud. cap. 18. Hic illud modo inſpiciatur præter illud verſ. 47. *Aſcenderunt filii Dan*, in Hebræo ante hoc eſſe: *Et egreſſus eſt terminus filiorum Dan ex ipſis*, ſeu *ab* vel *præ ipſis*. Et *ſententia*, inquit Maſius, *verborum ſacrorum hæc eſt: Danitas olim extra ſe, hoc eſt, extra eam hæreditatem, in qua collocati diuina ſorte fuerant, emigraſſe, aliasq; poſſeſſiones quæſitum eſſe profectos.* Alia tamen eorundem verborum eſſe poteſt ſententia. hæc nimirum: *Egreſſus erat terminus filiorum Dan minor quam illis ſufficeret.* Hoc enim valere poteſt Hebraiſmus, *ab* vel *præ ipſis*. id eſt, *præquam ipſis conueniret*, quoad occupationem ſcilicet, ac poſſeſſionem à Chananæis impeditam. Alioqui ſatis ampla erat portio, cuius penes eos ius. Sic enim & hic loquendi modus accipi videtur, Num. 16. verſ. 8. *An parum à vobis* ſeu *præ vobis eſt quod ſeparauit vos Deus Iſrael?* id eſt, An hoc minus eſt, quam vobis conueniat? ſic & ſuprà iſto capite quæſt. 3.

QVÆSTIO XI.

Quam & vbi accepit hæreditatem Imperator Ioſue?

VRbem, quam hæreditario iure deinceps teneret, vnicam accepit Dux ac Imperator Ioſue v. 50. Illi nomen duplex fuit. Vnum hic *Thamnath Saara*. Hebraicè *Thimnath Serach*: in 70. *θαμνασαραχ*. Alterũ Iud. 2. v. 9. in Hebræo *Thimnath Cheres*: in 70. *θάμναθαρὲς*: & propter ſimilitudinem, vel propter maiorem claritatem in Latino eſt, *Thamnath Sare*. Quia verò vtrumq; nomen è duobus componitur, poteſt vtriq; varia ex his accommodari ſignificatio. Nam *Thamnath*, vel ſimilitudo ac imago eſt, vti & *Themounath* vel dinumeratio, à verbo *manah*, à quo per Arabicum articulum *al* præpoſitum, eſt *Almanach*, tabella ſeu libellus, in quo ſolis, aliorumq; Syderum motus ac efficientiæ numeranantur ac

proponuntur. vel ſicutI *Theman*, Auſtralis pars eſt. vel deniq; perfectio à *Tham. Sarach* verò aut ſuperuacaneum, ſuperfluum quaſi luxurians ſignificat: aut deficiens, exoleſcens ac fœtens. At *Cheres* vel ſolem, vel teſtam, lateremue aridum commonſtrat. Interpretationes aliæ omnes ab alijs indicantur: ſed vna hæc ab Aria: *Vrbi huic ex regionis plaga Thamna, hoc eſt, Auſtralis nomen: ab arborum verò graueolentia & ſoli ſterilitate zzarahh cognomentum factum videtur.* Erat verò in tribu Ephraim, quæ eadem ipſius erat Ioſuæ tribus; & quidem in monte, qui v. 50. ſicuti & Iud. 2. v. 9. dicitur *mons Ephraim.* At plures in eadem tribu montes cum eſſent, hic erat *mons Gaas* Iud. 2. & huius libri c. vlt. v. 30. 2. Reg. 23. verſ. 30. id eſt, *mons tempeſtatis. commotionis, & procellæ:* in cuius Septentrionali latere poſtea ſepultus traditur idem Ioſue. Vrbs autem tum erat vilior, maleq; prorſus ædificata, vel certè tum diruta, vt quaſi lapidum aceruus, vrbiſque cadauer eſſet. Ideoque ipſam neceſſe habuit ædificare, commodioremq; ad habitandum reddere. verſ. 50. Poſt verò ita fuit celebris, vt D. Hieronymi, quemadmodum lib. de locis Hebraicis teſtatur; tempore ſupereſſet, in eaque Ioſuæ ſepulchrum oſtenderetur: & quidem inſigne, prout ab eodem, vbi de *Gaas* agit; additur. Quin verò cum in decem Toparchias Iudæam totam diuiſiſſent Romani, ab hac fuit nominata vna *Thamnitica*, indice Plinio lib. 5. cap. 14. Locus tamen aſper, pœneq; horridus, non priſco tantum ſed ſancti Hieronymi æuo extitit: *Satis*, inquit iſte de Paula, in eius Epitaphio, *mirata eſt, quod diſtributor poſſeſſionum, ſibi montana & aſpera delegiſſet.* Fuiſſe hic ſolis poſitam imaginem, ob ſolem à Ioſue in prælio tardatum ac inhibitum, ſuprà cap. 10. v. 13. miſere in litteras nonnulli. quorum ſi certa fides, probabile foret, inde *Thamnathares* nomen ductum poſterius. Confundi videtur in libro de locis cum *Themna* Danitarum vrbe hic v. 43. à qua etiam Chytræo *Thamnitica præfectura*;

QVÆSTIO XII.

Quando & quomodo hæreditatem iſtam accepit Ioſue?

VTrumq; iſtud nobis ante oculos deſigunt, hæc textus verba verſ. 49. *Cumq; compleſſet ſorte diuidere terram, ſingulis per tribus ſuas, dederunt filii Iſrael poſſeſſionem Ioſuæ filio Nun in medio ſui, iuxta præceptum Domini.* Tempus ergo fuit poſt abſolutam totam tribuum omnium diuiſionem. Quando autem abſoluta fuerit, eodem æſtimandum modo, quo priorem abſolutam dictum fuit c. 13. q. 13. eodem inquam, quo cœpta fuit anno. *Modus* porrò fuit. *Primò*, Vt in hæreditatem iſtam ierit Ioſue, non ſua ipſius voluntate ac poteſtate, ſed Iſraelitarum omnium conſeſſu ac dono. *Secundo*, Vt ei hanc illi conceſſerint ac donarint non ſuoptè nutu ac mera liberalitate, ſed Dei iuſſu ac imperio: ſeu, vt in Hebræo eſt, *Dei ore*. *Tertiò*, Vt locum ac vrbem quamcunq; voluiſſet; deligendi ipſi optio facta fuerit Ioſuæ: montem verò vrbemque illam optarit ipſe ac delegerit. Sed quando, & vbi de aliqua, extra ordinem, hæreditate Ioſuæ deferenda & donanda, præcepit Dominus aliquid? Reſponſio duplex. *Vna* Maſii: à Deo in hac ipſa poſteriore diuiſione Pontifici Eleazaro datum oraculum; vt locum eligeret Ioſue, electumque ab eo locum darent Iſraelitæ. *Altera*, Præceptum hoc à Deo fuiſſe dum factioſis exploratoribus reſtiterunt Caleb & Ioſue. Sed hoc ipſum aſſeritur tripliciter. *Quidam* enim id volunt præſcriptum. Num. 14. vt hoc loco Abulenſis: *alii* ſuprà c. 14. cum dixit ipſi Ioſuæ Caleb v. 6. *Noſti quid locutus ſit Dominus ad Moyſen hominem Dei de me, & te in Cadesbarne.* & ſic hoc loco Arias: *alii* demum hic primò ſcriptum, & alibi nuſquam. Caietani verba ſunt: *Quemadmodum, non ſunt ſcripta in libris Moſis, quæ fuerunt dicta pro*

hæredi-

Digitized by Google

hæreditate Caleb: ita non eſt ſcriptum in iiſdem libris huiuſmodi verbum diuinum pro hæreditate Ioſuæ, ſed hic primo ſcribitur. Ac de Caleb quidem dictum ſuprà c.14.q. 4. de Ioſue autem videtur à Deo præſcriptum, quando & de Calebo illo præſcriptum. Cur enim præteritus fuiſſet? Cur nullum ei etiam terrenum, vt illi, decretum præmium? De eodem tamen Ioſue non videtur ſcriptum, niſi ſuprà cap. 14. & hic verſ. 49.

QVÆSTIO XIII.

Quid in ſuæ huius hereditatis delectione, petitione, ſtructione, habitatione monſtrauit Ioſue Dux?

MErito ſanè, Paula beatiſſima, Ioſuanum hoc peculium admirata es. Quis enim noſtrum ſi optio daretur, non optimum, vberrimum, amœniſſimumq; locum deligeret? Quis vrbem ampliſſimam, mœnitiſſimam, pulcherrimam, ac florentiſſimam non poſtularet? Quis, cum alios omnes principatu, auctoritate ac dignitate ſuperaret, vltimum in diſtributione aliqua ſibi locum dari æquo ferret animo? Quis, quod ſui ipſius iure ac poteſtate poſſet occupare; id ab alijs veluti precariò ac mendicatò mallet accipere? Et fortaſſis ambitioni, cupiditati, audaciæq; noſtræ non deeſſent, quæ boni ſpecie aliquâ illam tegerent ac tuerentur. *Omnes enim ſibi benè, quam alteri eſſe malunt:* & à ſe ipſa incipit Charitas: æquumq; videtur, vt qui præſunt alijs, iidem ad reuerentiam ac maieſtatem opibus ac latifundiis præpolleant: ad curarum, quibus diſtinentur maximis, relaxationem amœniſſima, & ridentiſſima quæq; obtineant. Ita ſcilicet nos animæ curuæ, humiq; affixæ totæ ſentimus, & loquimur. At Ioſue Dux

I. Quidem egregiam, prorſusq; diuinam animi ſui virtutem monſtrauit, dum tot tantiſq; rebus geſtis, tot & tantis partis victorijs, tantum ad clauum ſedens, tantam gloriam ac dignitatem adeptus, tam ſeipſum, in diuiſione iſta, modeſtè ac demiſſè gerit, non inuolat in acquiſitarum terrarum opimas, non agrorum, ac vinearum vberrimas, occupat, non vrbium maximas, munitiſſimas, exſtructiſſimas præcerpit: ſed locum omninò perexiguum, vilem, aſperum ruinoſum, vel potius dirutum deligit: eumq; non auctoritate ſibi ſua vendicat, ſed ab Iſraelitis petit omnibus: & quidem vltimo prorſus loco, dum alijs prouiſum iam & factum ſatis eſſet omnibus.

II. Monſtrauit, quid merito imitari ac facere deberent omnes, quibus regundorum aliorum commiſſæ habenæ. Publicam in primis vtilitatem, non ſuam priuatam ipſos quærere oportet; hancq; vnam omnium primam & antiquiſſimam habere curam, vt ijs, quibus præſunt, benè ſit: in Dei cultu ac religione conſeruentur: iura, facultates, & bona ſua, iuſte quieteq; obtineant: tum verò poſtea ſuorum ipſorum, ſi velint, commodorum rationem habeant: in poſtremis amœnitates, voluptates, delicias q; ſuas etiam moderatas, reponant. Nota eſt, apud ſapientem Æſopum, *Leonina* diuiſio: nota *Tyranni* & *Principis* differentia, quæ 1. Reg. capite 8. nonnihil adumbrata.

III. Monſtrauit nobis etiam priuatis omnibus, quantam inter nos, in omni vita, in quotidiano conuictu, & æqualium conſuetudine, moderationem, abſtinentiam, & frugalitatem conſectari deceat. Si enim ille Princeps, & Princeps tantus, tot triumphis totq; miraculis inclytus, adeo ſe inter inferiores probauit moderatum, quid inter æquales nobis meritò faciendum? An aliis cedere, honore ipſos præuenire, primas iis libèter deferre, poſtremos nos in omnib. gerere non æquiſſimũ? In minimis etiam reb⁹ valere poteſt Ioſuana hæc monitio, & exemplum, ſi procedendum, ſi loquendũ, ſi eadem ex patina edendũ. Cur enim

enim ego ſemper eſſe primus velim? cur optima quæquæ ſempet occupem, omnibusq́; præripiam? ſed quia tria documenta iſta oportunè ſuauiterq́; admodum tractat homilia 24. hunc in locum Origenes; operæ nobis fuerit precium, eius parumper aures dare ſermoni. *Declarat textus, quantam manſuetudinem habeat Ieſus, qui dignus erat ferre nomen Domini* IESV *& Saluatoris noſtri. Ipſe eſt qui dedit hæreditatem omnibus filiis Iuda: quid dedit Effrem, & dimidiæ tribus Manaſſa. Ipſe dedit magnifico illi Caleb filio Iephonæ hæreditatem: ipſe miſit ternos per ſingulas tribus, qui vniuerſam terram peragrarent, atq; deſcriberent in libro, & redirent, & oſtenderent: ipſe miſit omnibus ſortes, & ſe in nouiſſimis reſeruauit. Quare putas, voluit eſſe omnium nouiſſimus? ſine dubio vt eſſet omnium primus. Et nec ipſe hæreditatem ſorte præſumpſit, ſed à populo accepit; & illi dat populus hæreditatem, à quo ipſe acceperat. Sic enim ſcriptum eſt: & dederunt filii Iſrael ſortem filio Naue. Sed & hæc figuraliter contingebant illis, quæ nobis proponerentur ad formam, vt & nos ſeruemus præceptum illud, quod iſte opere impleuit, quod dicitur: Quanto magnus es, tanto magis humilia te: & ante Dominum inuenies gratiam: Et iterum quod ſcriptum eſt: Si te Ducem ordinauerint, ne extollaris, ſed eſto inter eos, quaſi vnus ex ipſis. Vide ergo quomodo Dux erat populi, ipſe qui eos introduxerat in terram ſanctam, in terram repromiſſionis. Ipſe erat ſucceſſor Moyſi, & non ipſe ſibi permittit ſumere ſortem terræ, ſed expectat vt accipiat portiunculam à populo populi Dux.* Ita Origenes, in quo & illud contra Nouatores obſerua quanto apud veteres Eccleſiaſtici liber in precio fuerit, cuius locus è c. 32. citatus in Latinis quibuſdam libris, plurium tranſlationum aggeſtu aliquantulum obſcuratus.

IV. Monſtrauit in ſe ipſo Ioſue pulcherrimam veri IESV Domini ac Saluatoris noſtri figuram. Cum eſſet is Rex Regum, & Dominus dominantium, formam ſerui elegit Philipp. 2. deſpectus, & nouiſſimus virorum Iſaiæ 53. Quid mundus iſte aliud eſt quam *Thamnathſarach*, in qua ſuperfluitas, mæror, & fœtor tantus: in qua ſimilitudinem peccati noſtri, imaginem luxuriantis carnis noſtræ, pleniſſimum mortalitatis noſtræ numerũ aſſumpſit Dei filius? Neq; hic ſibi elegit fortia, opulenta, ſublimia, ſplendida: ſed *Bethlehem*, ſtabulum, præſepe, pauperculum item fabrum: pauperculam huic deſponſatam virginem, quibus in diuerſorio locus nullus. In monte *Gaas* fuit, qui non venit pacem, ſed gladium, contra impietatem, eiusq́; miniſtros ac ſatellites omnes, mittere: qui tot tantisque paupertatis, perſecutionum, contumeliarum, cruciamentorum, mortis demum acerbiſſimæ tempeſtates excepit. In medio Ephraim tribuliumq́; ſuorum, habitauit, qui factus eſt *Emmanuel*, id eſt, nobiſcum Deus: qui medius noſtrum ſtetit, & quaſi è vulgo vnus habitus eſt.

Poſſumus & duplicis nominis, quod Ioſuanæ, vt dictum eſt, vrbi fuit, ratione, duplicem veluti ſtatuere IESV noſtri ſedem: Vnam veterem, caducam & euerſam, Iudæorum *Synagogam*: alteram à Ioſue ipſo inſtauratam ac ædificatam, & communitam, *Chriſtianam Eccleſiam*, quæ iam non *Thamnathſarach* ſed *Thamnatheres* dicenda: in qua non vetus illa ſuperfluitas, carnaliumque ſacrificiorum graueolentia & nidor: ſed egregia ſolis iuſtitiæ longè lateque clarantis imago. Sanè verò & corda noſtra, in quibus peccatorum quondam omnium luxuriantiſſima ſuperfluitas, teterrimus efferueſcentium, modumque omnem excutientium cupiditatum fœtor; *Thamnathſarach* fuerunt. ſed reſecuit luxuriam omnem, depulit fœtorem omnem IESVS noſter, nouamque rurſus vrbem, vt in ea ipſa habitet, condidit: de qua ita citato ſermone Origenes: *Quoniam ad Dominum, & Saluatorem noſtrum ea, quæ de Ioſue ſcribuntur, referre conſueuimus, fortaſſis etiam noſter omnis hic populus dat partem aliquam meo Domino* IESV, *& velut locum quendam habitationi eius tribuit. Sed ne iniurioſum eſſe videatur, quod dicitur, requiramus quomodo ei damus nos ſerui eius locum habitationis. Ego ſi poſſem bonus fieri, darem locum filio Dei in me: & acceptum locum à me in anima*

mea Do-

mea Dominus Ieſus ædificaret eum, & adornaret, & faceret in eo muros inexpugnabiles, & turres excelſas, & ædificaret in me manſionem ſi mererer, dignam ſe & patre: & ita adornaret animam meam, & capacem eam ſua ſapientiæ & ſcientiæ, & totius ſanctitatis efficeret: in tantum, vt etiam faceret Deum patrem ſecum intrare, & in ea facere manſionem, & cœnare etiam apud talem animam cibos, quos ipſe donaret. Quod vt conſequi mereamur, præparemus in nobis cor mundum, quo libenter & gratè mundum, cordis noſtri introire dignetur hoſpitium. cui eſt imperium & gloria in ſæcula ſæculorum. Et homilia 26. *Qui putas ſunt in omni populo ita acceptabiles Deo, qui ad hoc eligi digni ſunt, vt in eis locum accipere, ædificare ac habitare dignetur* IESVS? *Aut forte nec ſinguli ad hoc capaces eſſe poſſunt, ſed vniuerſus populus, & cuncta ſimul Eccleſia vix capax eſſe poteſt, vt recipiat in ſe Dominum* IESVM, *& habitet, in ea? Videamus ergo, quis ſit iſte locus, in quo habitare debet* IESVS. *In monte inquit Ephrem hoc eſt in monte fructifero. Qui putas, ſunt in nobis montes fructiferi, in quibus habitet* IESVS? *Illi profectò in quibus ſunt fructus ſpiritus, gaudium, pax, patientia, Charitas. Iſti ergo ſunt montes fructiferi, qui fructum* CHRISTI *afferunt, & mente ac ſpe ſemper excelſi ſunt. Et licet pauci eſſe poſſunt tales, tamen ſi vel pauci fuerint in ipſis habitans Dominus Deus, qui eſt lux vera, mittet radios lucis ſuæ etiam ſuper reliquos omnes, quos non dignos ſuo habitaculo principaliter iudicarit.* Quem verò ſtruere ac incolere dignabitur IESVS noſter locum, eum, etiamſi minimus, contemptiſſimus, infirmiſſimus & obſcuriſſimus ſit; maximum, glorioſiſſimum, robuſtiſſimum & illuſtriſſimum efficiet. *O,* inquit S. Bernardus ſerm. 1. de Vigilia Natiuitatis, *O Bethlehem parua: ſed iam magnificata à Domino. Magnificauit te, qui factus eſt in te paruus ex magno. Lætare Bethlehem, & per omnes vicos tuos feſtiuum hodiè Alleluia cantetur. Quæ tibi ciuitas, ſi audiat, non inuideat precioſiſſimum illud ſtabulum, & illius præſepii gloriam? In vniuerſa ſiquidem terra, iam celebre eſt nomen tuum, & beatam te dicunt omnes generationes. Vbiq; glorioſa dicuntur de te, ciuitas Dei: vbiq; pſallitur, quia homo natus eſt in ea: & ipſe fundauit eam altiſſimus. Vbiq;, inquam, prædicatur, vbiq; clamatur, quia Ieſus Chriſtus filius Dei naſcitur in Bethlehem Iuda.* Alia ibidem plura, & ſerm. 3. in Natali Domini quæ ſpectare huc poſſunt. Sed præſtat IESVM rogare, vt ſuæ nos vrbis ciues, montis participes, hæreditatis conſortes efficere dignetur in hoc & futuro ſæculo. Amen.

CAPVT XX.

1. ET locutus eſt Dominus ad Ioſue, dicens: Loquere
filijs Iſrael, & dic eis: 2. Separate vrbes fugitiuo-
rum, de quibus locutus ſum ad vos per manum
Moyſi; 3. vt confugiat ad eas quicumq; animam percuſſerit
neſcius: & poſſit euadere iram proximi, qui vltor eſt ſanguinis:
4. cum ad vnam harum confugerit ciuitatum, ſtabit ante por-
tam ciuitatis, & loquetur ſenioribus vrbis illius ea, quę ſe com-
probent innocentem: ſicq; ſuſcipient eum, & dabũt ei locum
ad habitandum. 5. Cumq; vltor ſanguinis eum fuerit perſecu-
tus, non tradent in manus eius: quia ignorans percuſſit proxi-
mum eius, nec ante biduum, triduumuè eius probatur ini-
micus. 6. Et habitabit in ciuitate illa, donec ſtet ante
iudicium

iudicium cauſam reddens facti ſui & moriatur ſacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore: tunc reuertetur homicida,
& ingredietur ciuitatem & domum ſuam de qua fugerat. 7.
Decreueruntque Cedes in Galilæa montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim & Cariatharbe, ipſa eſt Hebron in
monte Iuda. 8. Et trans Iordanem contra Orientalem plagam Iericho, ſtatuerunt Boſor, quæ ſita eſt in campeſtri ſolitudine de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad,
& Gaulon in Baſan de tribu Manaſſe. 9. Hæ ciuitates conſti-
tutæ ſunt cunctis filiis Iſrael, & aduenis, qui habitabant inter eos: vt fugeret ad eas qui animam neſcius percuſſiſſet, & non moreretur in manu proximi, effuſum ſanguinem vindicare cupientis, donec ſtaret ante populum expoſiturus cauſam ſuam.

COMMENTARIVS.

Refugij vrbes *capite iſto conſtituuntur. Nam primò mandat ipſi Ioſuæ Dominus, vt id fieri iam curet, prout faciendum olim denunciarat ac deſcripſerat Moyſes. Numer. 35. à v. 14. ad capitis eius finem. Deuteron. 19. Exod. 21. verſ. 13. Deinde verò cum paruiſſet Domino Ioſue, remque ad populum totam retuliſſet ilico verſu 7. refugij vrbes nominantur.*

QVÆSTIO I.

Quæ refugij Vrbes?

R*Efugii* ſeu *confugii vrbes* vocantur, ad quas qui fugiebant, erant ab impendente aliquo diſcrimine tuti ac ſecuri. Et huiuſmodi non vrbes tantum, ſed loca etiam alia & nunc ſunt, & olim, prout infra patebit; fuerunt, quæ *aſyla* vocabantur. quòd cum συλᾶν (non autem, vt Couarruuiæ lib. 2. var. Reſo. c. 20. & Ludouico Viue in S. Auguſtini cap. 34. lib. 1. ciuit. putatum; συρεῖν: Nam quod lib. 2. Æneid. ait Seruius ἄσυλον, quaſi ἄσυρον à σύρειν eſt) Græcis ſit, *rapere, ſpoliare*, ac *violare*, & iiſdem *a* priuationis nota ſit, loca iſtiuſmodi aliquem, ne à quoquam rapi, ſpoliari ac violari poſſit protegant ac tueantur. Quemadmodum enim naturalia rei cuiuſque loca illam, Ariſtotele reſte, vi quadam naturali conſeruant, ſic aſyla, eos, qui ad ea confugiunt morali vi quadam ac iure quod τῆς ἀσυλίας dicitur. Ouidius lib. 3. faſtorum.

Romulus vt ſaxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge, tutus eris.

Et de eodem Virgilius libro 7. Æneid.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer aſylum
Rettulit, & gelida monſtrat ſub rupe lupercal.

Sicq; de aſylis loquuntur Tullius in Verrinis. Liuius, lib. 1. Lactantius lib.

2. cap.

2. cap. 7. alii. Quin verò hinc etiam apud Euripidem dicitur ἄσυλος γῆ: apud Auctorem lib. 2. Machab. cap. 4. ἄσυλος τόπος: apud Syneſium Epiſt. 58. ἄσυλος τράπεζα; apud Philoſtratum ἄσυλος ἀνδρίας, id eſt, inuiolabilis, neque vllo modo ſpolianda, prædatuue vllo vexanda terra, locus menſa, ſtatua. Ideoque aſylorum genera plura ſunt: eorumq́; vnum faciunt hæ refugii vrbes, quæ in 70. αἱ πόλεις τῶν φυγαδευτηρίων, τῶν φυγαδευτηρίων, εἰς φυγαδευτήριον: & ſimpliciter φυγαδευτήρια, φυγαδεῖον Num. 35. Hebraice verò *hare miklat* id eſt, vrbes retentionis aut receptus. *Miklat* enim dicitur à quibusdam propriè ſignificare collectionem vel retentionem. Et in illis vrbibus ſeſe homicidas continere oportuit. Aliis valet eadem vox contractionem ex Leuit. c. 22. v. 23. At in vrbes iſtas contrahebantur homicidæ refugii cauſa.

QVÆSTIO II.

Quos apud Iſraelitas tutabantur refugij vrbes; & cur?

NOn omnibus, qui has in vrbes ſeſe recepiſſent, tutum ac ſecurum erat perfugium: ſed ijs tantummodo, quos tutos ibi iuſſiſſet Dominus. Ii autem erant, in quos cadit iſte capitis huius textus verſu 3. *Quicumq́; animam percuſſerit neſcius.* ſæpe in Scripturis per Synecdochen pro homine ponitur *anima*: & *percuſſio* non pro qualicumq́; verberatione aut vulneratione, ſed pro cæde ac homicidio. Sic enim facit homo animas Geneſ. 17. v. 5. deletur ac perit anima de populo Geneſ. 17. 14. Leuit. 8. v. 20. & *percuſſionis* nomen late quidem patet Exod. 21. ex ipſa tamen circumſtantia poteſt intelligi, quando vel ad mortem, vel cis mortem ſit: prout hoc loco, vt alia nulla ſuppetat ratio. Quia tamen v. 3. *vltor ſanguinis* additur, cædem intelligimus; vel certe percuſſionem iſtiusmodi, è qua ſi nondum contigiſſet, attamen certè proxima videtur, atque certa mors. Atq́; hoc in Hebræo textu minus ambiguum, vbi percuſſor dicitur *rothſeach*, id eſt, *occidens.* Et ſic apud Latinos *percuſſor* etiam dicitur homicida: & quidem etiam conductus, ſed leuiore nomine, vti pro Roſcio Amerino dixit Cicero; apud quem lib. 4. ad Atticum *percutere animum* eſt timorem inicere ſicuti apud Lucretium lib. 1. *Spes laudis acri Thyrſo cor percutit*, id eſt, excitat; vrget; extimulat. Non omni tamen percuſſori tutum has in vrbes confugium erat; ſed ei qui percuſſit *neſcius:* ſeu, vt in Hebræo eſt, *per errorem & abſq; ſcientia.* Hinc enim fit, vt inuoluntariè percuſſerit, ſeu ἀκουσίως, vt in 70. eſt. Nullus ergo huc aditus, nulla ſecuritas conceſſa voluntariis homicidis; nulla iis, qui adulterium admiſiſſent, ſtuprum intuliſſent, ſcelus vllum aliud patraſſent. His enim omnibus debita erant conſtituta ſupplicia, è quibus neq́; vrbs, neq́; locus, aut res alia vlla per aſyliam eripere poterat. Exod. 21. verſ. 12. & 14. *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur* & Num. 35. verſ. 16. vſq; ad 22. Sed quid ſi voluntariè quem quis occidiſſet: at ſeipſum defendens, vimq́; vi repellens: Hunc receptabant refugii vrbes: & ex iis, quo libuiſſet abire poterat, poſteaquam iudicum ſententiis abſolutus fuiſſet. Ita q. 5. Thoſtatus. Sunt enim priuilegia dilatanda. Si quis verò in ipſis refugii vrbibus, cædem feciſſet, refugio iſto non gaudebat. Idem Thoſtatus q. 19. 20. 22. 25. Conceſſæ verò fuerunt iſtiusmodi vrbes *Primò*, Vt innocentiæ auxilium, ac præſidium eſſet aliquod. *Secundò*, Vt quàm ſeriò in homicidium inquirendum & animaduertendum eſſet, miniſtraret Dominus. *Tertiò*, Vt eius, qui peremptus; propinquorum iræ, dolori ac vindictæ ſubtraheretur materia. *Quartò*, Vt nouarum aut rixarum aut cædium auferretur occaſio. *Quintò*, Vt pœnitentiæ figura eſſet.

QVÆSTIO III.

Quomodo, & aduerſus quos, confugam aliquem tutabantur aſylæ vrbes?

CVm aliquem aliquis inſcius, imprudensq́; ac inuoluntarius occidiſſet huic, ſi vitam conſeruare vellet ſuam, neceſſum fuit ſeſe in pedes dare, ſtatimq́; ad vrbium iſtarum aliquam fugere, quia, diuino permiſſu, fas erat eius, qui occiſus eſſet, propinquis, illum qui cædem feciſſet interimere vbicumque locorum eum vel in vrbibus, vel in agris, viis ac montibus inueniſſent extra haſce aſylas vrbes. Sic Num. 35. v. 26. *ſi interfector.* (inuoluntarius de quo ibi ſermo) *extra fines vrbium, quæ exulibus deputatæ ſunt, fuerit inuentus, & percuſſus ab eo, qui vltor eſt ſanguinis abſq́; noxa erit, qui eum occiderit.* Sed ijs in verbis quæri poteſt. *Num extra vrbium* iſtarum *fines cenſendus, qui extra earum mœnia fuerit?* an verò pomœrium, ditioque vrbis tota, ſeu, vt vulgo dicimus, territorium totum vrbis termino incluſum? Ex contextu patet, fines ac terminum vocari mœnia. Et ſic etiam Deuter. 19. verſ. 5. & 6. Iam verò *Secundò*, cum ad vrbium iſtarum aliquam acceſſiſſet occiſor, debebat in celebriori vrbis porta, vbi apud veteres Iſraelitas Iudicum tribunal & conſeſſus erat; ſubſiſtere: ibidemque narrare cædis admiſſæ caſum ac innocentiam indicare ſuam: & ſic in vrbem illam recipiebatur. ibidemque liber ac immunis tantiſper erat quoad accuratius eius cauſa, auditis eius accuſatoribus, expenſaque ipſius defenſione, diſceptata eſſet. Hoc enim vnum liquido perſpiciendum erat an verè in homicidio iſto ignarus, imprudens, inuoluntarius, ac Innocens fuiſſet: an verò idipſum falſo diceret, in ſui defenſionem afferret. Hallucinatus verò videtur Oleaſter cap. 35. dum ait p. 85. b. *Putarem cauſam prius deſcribi, quam iſte iret ad ciuitatem refugii.* Quomodo enim fugam cito accipere, vindicumq́; iram euadere potuiſſet? cui & textus apertè ſatis reclamat. Sed quæſtio eſt, *vbinam accuratior hæc diſceptatio fieret?* An in eadem refugii vrbe, an in alia? Duæ opiniones. *Prior* Maſii & Montani, eam in eadem vrbe refugii fieri. *Primò*, Quia Deuter. 19. v. 11. & 12. ſi quis nocens ac voluntarius percuſſor eſſet, is ex Aſyla vrbe, ab illius vrbis in qua cædes commiſſa; ſenatu repetebatur. Debebat igitur in aſyla vrbe iudicatus, & talis compertus fuiſſe. *Secundò.* Refugii vrbes, eædem Leuitarum erant, vt ſequenti planum erit capite. Id autem ideo videtur factum, vt capitalia iudicia maiore cum religione atque iuſtitia fierent. *Poſterior opinio* eſt Rabbinorum in Thalmudico tractatu de percuſſione capite 2. & Chriſtianorum hiſce aſſentientium, Lyrani & Abulenſis, an re quæſtione 15. accuratiorem diſceptationem in ea vrbe factam fuiſſe, vbi lethalis inflicta plaga. quia Num. 35. verſ. 25. dicitur, *Poſt cauſa totius examen, liberabitur innocens de vltoris manu, & reducitur per ſententiam in vrbem, in quam confugerat.* Videtur ergo ad alterius vrbis tribunal ductus fuiſſe, ibidemque accuſatus, excuſatus: tandemq́ue exploratâ eius innocentiâ, omnino abſolutus, & in tutam refugii ſtationem reductus. Eſt opinio vtraq́; probabilis, ſed in priore maior probabilitas. *Primò*, Quia permoleſtum fuiſſet, hominem, cuius innocentia exploranda, vna ex vrbe in aliam educere, ac ex iſta in eandem illam reducere. *Secundò*, Periculoſum etiam fuiſſet innocenti, cum ei, licet ſatellitibus ſepto & cuſtodito, inſidiæ ab occiſi neceſſariis poni potuiſſent, ſicque miſer interfici. *Tertiò*, Quia hoc diffidere fuiſſet ſapientiæ, iuſtitiæ, ac virtuti eorum, qui in refugii vrbe, iudiciis præfuiſſent. Quod & ipſis graue, & Iudaicis inſtitutis parum conſentaneum, præſertim cum ij omnes è Leuitis eſſent, vt ſuprà indicatum. *Quartò*, Quia illud de reductione in refugii vrbem Nu. 35. com-

modè

Digitized by Google

modè admodum exponitur, de reductione non ex alia vrbe vlla, ſed è iudicij loco, ex vrbis porta, vbi, vt dixi, exercebantur iudicia. Sic enim & quotidiano ſermone reos in cuſtodiam reduci dicimus, quando à tribunali & Iudicum ſubſellijs, quæ in eadem alioquin vrbe ſunt, in carceres iterum ducuntur. *Quintò*, Quia locus Deut. 19. ad probandum illum, qui voluntariæ cædis damnatus eſt, damnatum eſſe in Refugii vrbe, multo clarior eſt, quam ille Nu. 35. ad probandum in alia vrbe: Nam hoc vnico *reuertendi* aut *redeundi* verbum habet, idq; tamen iam expoſitum. Ille verò ait, in refugii vrbem ab vrbis alterius ſenioribus mitti, qui ſontem repetant, ab hisque accipi, & in accuſatorum, vindicumque manus, vt plectatur, dari, neque poteſt aliter locus hic exponi. *Sextò*, Quia hic verſ. 9. vocantur Hebraicè *vrbes hammohedah*, id eſt, vt veteres loquuntur Latini, *vrbes conuentus, vrbes iudicii*. Et ad hoc dicuntur à noſtro interprete *vrbes conſtitutæ*: à 70. αἱ πόλεις αἱ ἐπίκλητοι. *Septimò*, Demum, quia Numer. 35. in textu Hebræo, Græco, & Latino ſatis ſignificatur; eum qui ad vrbicum aliquod aſylum fugiſſet, debere inibi quàm citiſſimè fieri poteſt, iudicari, & quidem accurato illo iudicio, vt vel noxiæ damnetur vel abſoluatur. Nam cum de refugii vrbibus ibi agatur, & ex omni voluntario percuſſori occludantur, confeſtim de inuoluntario ſubijcitur. v. 23. & 24. *Quod ſi fortuito, abſque odio & inimicitiis, quidquam horum fecerit & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atq; inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata, liberabitur innocens de vltoris manu & reducetur* (e iudiciali loco) *per ſententiam iudicis in vrbem in quam confugerit*. Atq; hinc patet, confugas iſtiusmodi tutos in vrbibus iſtis fuiſſe, primo quidem aduerſus occiſi hominis propinquos, iratosque vltores: deinde aduerſus aliarum etiam vrbium iudices.

QVÆSTIO IV.

Quamdiu confugam aliquem tutabantur eadem refugij vrbes?

TEmpus diſtinguendum. Ante ſiquidem accuratiorem cauſæ diſceptationem omnes, qui non apertè ac palam voluntarii homicidæ fuiſſent, quiq; ſuam innocentiam aliquo modo Refugii ciuitati probaſſent, recipiebant, receptosque tutabantur, vſque dum diligentiùs ac pleniùs cauſa tota diiudicaretur. In hac verò diiudicatione vel pronunciabatur ipſe refuga nocens, vel innocens. Si *nocens*, debebatur ad pœnam ei vrbi, ad quam ſpectabat cædes, prout ſuperiore quæſtione dictum ex Deut. 19. v. 11. & 12. ſi *innocens*, abſoluebatur quidem: ſed tamen priſtinam ad vrbem, propriamq; domum redire nondum poterat, quia licet de ipſius innocentia pronunciatum iam eſſet, adhuc, tamen, diuino conceſſu, ad certum quoddam tempus, quod vſque ad Pontificis maximi mortem definiebatur, ab hominis, quem fortuito peremiſſet, cognatione perimi poterat, vbicumq; tandem locorum, extra refugii vrbem, deprehenſus fuiſſet. Nam poſt iſtiusmodi refugæ abſolutionem, latamque de ipſius innocentia ſententiam, non è refugii vrbe dimittitur, ſed in eam à tribunalibus reducitur, ibidemq; ad Sacerdotis magni mortem manere iubetur Num. 35. v. 25. ſtatimq; adiicitur v. 26. 27. 28. *Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputata ſunt, fuerit inuentus, & percuſſus ab eo, qui vltor eſt ſanguinis, abſq; noxa erit qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vſq; ad mortem Pontificis in vrbe reſidere. Poſtquam autem ille obierit, homicida reuertetur in terram ſuam.* Tum enim occiſi hominis propinquis conceſſum nullo modo erat, occiſorem iſtum, quem è refugii vrbe ac exilio Pontificis Maximi liberaſſet mors, interimere. Duobus autem modis poteſt Pontificis, quemadmodum & alius cuiusuis mors conſide-

rati: reſpectu ſcilicet agentis & patientis. Priore modo videtur inchoari, poſteriore finiri. Quemadmodum verò in naturalibus, ex motus mutationisq́; fine ſtatuitur, quid res quæq́; ſit, & qualis, aut quanta, aut vbi, ſic in moralibus ex actionum exitu, cuiusmodi res quæq́; habenda ſit, decernitur, quemadmodum in percuſſione patet, quæ ſi mortem afferat, *homicidium* habetur: ſin ſecus, tantum *verberatio* aut *vulneratio*, prout in Aquiliæ legis explicatione notant iurisprudentes. Pontificis ergo mors, ipſius, qui mortem obiit, reſpectu ſpectanda eſt, & exinde fit, vt ſi illum caſu quis interfeciſſet, is non ipſius, ſed ſequentis Pontificis morte ab exilio reuerti poſſet: quia mortis illius finis ad ſequentis Pontificatum iam pertinet, qui in veteri teſtamento, non, vti apud nos, electione ac ſuffragiis, ſed hæreditario iure alicui ſtatim obueniebat, ita vt iuris huius ratione, nunquam deeſſet aliquis Pontifex, nunquam vacaret ſedes: etiamſi ad illius conſecrationem & vnctionem temporis aliquid interflueret. Videatur Thoſtatus q. 17. & 18. hic, & Num. cap. 20. Cur verò poſt compertam, abſolutamq́; homicidæ innocentiam, ei adhuc exulandum eſſet, cauſa in Iudæorum duritiem confertur. Cum enim præfracto, vindictæq́; percupido animo, eſſent, ideoque ſuorum morte admodum ſtimularentur, indulſit ijs hoc Deus, vt ab eorum oculis aliquanto, tempore, innocens etiam, ſegregatus abeſſet homicida. Thoſtat. q. 15. & 23.

QVÆSTIO V.

Cur ab refugij vrbibus, & exilijs exules liberabat Pontificis mors?

CAuſas afferunt varias tam Iudæorum Rabbini, quam Chriſtianorum magiſtri. Nam *Primò* ait R. Omer Pontificem diuinæ gloriæ, adminiſtrum, celebratorem, & propagatorem eſſe: homicidam verò diuinæ eidem gloriæ officere, ipſamque obſcurare. ideoque non niſi Pontifice ſublato in patriam eum reuerti poſſe. *Secundò*, R. Mair, Pontificem ait ſuis precibus ac ſacrificiis vitam ac incolumitatem vniuerſo conciliare populo: hanc eandem verò ab homicidis oppugnari ac minui. Illo igitur ſuperſtite ijs ad proprios lares intercludi reditum. *Tertiò*, Raſchi & Thalmudici tract. de percuſſione cap. 2. Pontificis in eo poſitum fuiſſe munus volunt, vt cœleſte ſemper Numen propitiaret, triſteſq́; ab Iſraelitis caſus omnes auerteret. Non fuiſſe igitur fortuitum etiam homicidium admittendum, ſi quidem ſuo in munere diligens ille fuiſſet. Rectè igitur ipſius morte culpam expiati, quæ illius negligentiâ fuiſſet admiſſa. *Quartò*, Putat R. Iſaac Æramæus in lib. de Iſaaci ligatione, cum refugii vrbes Leuiticæ fuerint, omnes fuiſſe Pontifici maximo ſubditas: ideoque & qui in illis morabantur, eidem illi Pontifici ſubiectos quodammodo ſeruiiſſe. Satis verò ab inſontibus exulibus pœnarum exſolutum, ſi Pontifici vni ſeruiiſſent, non autem & ſecundo ſeruiendum fuiſſe. *Quintò*, Rambam lib. 3. *Moreh Nebuchim* capite 40. conſentaneum ait fuiſſe, vt cum Iſraelem totum luctu ſummo afficeret Pontificis mors, deſinerent occiſum alium quemlibet lugere: ideoque & cædem eius vindictâ proſequi alii quicumque. Quemadmodum enim à maiori obſcuratur lumen minus, ſic & à maioribus triſtitiæ tenebris infuſcantur, pæneque tolluntur minores. Sed quia Pontificis apud veteres illos Iſraelitas auctoritatem pulchrè commonſtrant Rabbini huius verba, ea exſcribam. *Cauſa*, inquit, *cur qui homicidium inſcienter ac errore admiſit, exulet, eſt, vt eius, qui ſanguinem vlciſci parat, pacetur, interea temporis, animus, dum eum qui cædem fecit, à conſpectu remotum non videt. Eius verò exulatio pendet*

pendet in patriam reditus, ex hominis illius morte, qui cæteros omnes dignitate antecellit, ſummeq́ ab Iſraelitis omnibus amatur. ideoq́ conſentaneum eſt, luctuoſo, eius interitu dolorem ſedari omnem, quem è propinquis ſui cæde propinquus ſanguinis vindex hauſerat. Eſt enim ea hominum conditio, vt qui acerbiore aliquo malo afficitur, is ſi aut par, aut etiam maius eueniſſe alteri videat, minus iam de ſuo ipſius dolere incipiat. *Sextò*, Placet nonnullis, dari hoc Pontificis noui, qui mortuo ſuccedit, gratiæ, vt quemadmodum ad Deum hominibus propitiandum nouus accedit, ita etiam nouum reipſa beneficium & ſalutem hominibus qui ea egent, eaque digniores videntur, præſtet. *Septimò*, Oleaſter in c. 25. Num. p. 84. *Summus Sacerdos Dei vicarius agebat partes iuſtitiæ diuinæ, qua Deus vindictam ab hominibus expetit. Et eo mortuo, videbatur pars aduerſa extincta, quæ vltionem pro Deo peteret*: & ideo tunc omnino abſoluebatur. *Octauò*, Idem poſt ea p. 85. *Oſtendere voluit Dominus, quantum abhorrere debeat Sacerdos homicidia etiam inuoluntaria.* *Nonò*, Similiter *quam polluat hominem homicidium perpetratum, vt nullo pacto eſſe poſſit, vbi eſt Domini Sacerdos.* Ita Oleaſter. *Decimò*, Maſius tota iſta in re cenſet id ſpectatum, vt ab homicidio abſterrerentur Iudæi quam maxime. atque idcirco homicidam, quamuis imprudenrem ac inuoluntarium, debuiſſe veluti ſanguine humano pollutum intra aſylorum latebras contineri, ab hominumque cœtu quaſi piaculum arceri tantiſper ſaltem, *dum ſuperſtes is eſſet, quem in terris Dei primarium Interpretem, & eius diuinæ Maieſtatis perſonam quodammodo adumbrantem, atq́ omninò omnis religionis, pietatis, ſanctitatis ἀρχηγὸν ac principem & ſublimi muneris ſui ſolio Reipub. ſtatum ſemper continentem, ille facinoris illius ſui diritate omnium grauiſſimè offendit.*

Hæc dicunrur, & non omnino incongruenter: licet ſint alijs alia congruentiora. Vera tamen & propria, omniumque Princeps illa mihi cauſa videtur, fuiſſe homicidarum iſtorum, latebram & exilium ad Pontificis vſq; mortem prorogatam, eaque ipſa omnes ilico in patriam reuertiſſe, vt ſignificaretur vera illa libertas quæ nobis per IESV CHRISTI mortem parta. Hic enim verus Pontifex maximus eſt Hebræ. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. & per homicidas illos ſignificantur omnis generis peccatores. His ante illius mortem nullus in cœleſtem patriam, vnde in Adamo eiecti exulabamus omnes, patuit aditus: & poſt illius mortem confeſtim, ipſo præeunte, illuc remigrare omnibus, quicumq; ſe ad refugii vrbes conferunt, licet qui ſe in quam ad Catholicam CHRISTI Eccleſiam, quæ particulares in omni terrarum orbis plaga eccleſias plures continet, recipiunt: qui CHRISTI, Leuitarum, ac Sacerdotum poteſtati ac patrocinio ſeſe committunt: ab illis non diſcedunt: eorum ius ac tutelam non contemnunt: extra eorum ſepta & muros nuſquam vagantur. Hiſce omnibus, ſiue in limbo, ſiue in purgatorio, ſiue in terra, dum moreretur CHRISTVS, Dominus Pontifex noſter, fuerint, ſiue poſtea, ſæculis omnibus futuri erant; vera libertas in cœleſte domicilium reditus, & æterna ſalus data. Et quia idem Pontifex deinceps ſemper manet, nunquamq; amplius moritur, & ſucceſſorem nullum (vicarium in terris licet habeat) accipit, à nullo alia expectari poteſt ac debet, à peccatorum noſtrorum pœnis liberatio, in beatiſſimas cœlorum domos reſtitutio, æterna ſecuritas. Vocat hanc rationem Maſius *anagogicam*; Thoſtatus q. 23. partim *litteralē*, partim *allegoricam. Nec tamen*, inquit, *multum deuiaret quis, ſi penitus eam litteralem aſſeruerit.* Imo, nihil omnino deuiaret, ſed in rectiſſima potius exponendi via inſtiterit, qui literalem penitus aſſeruerit. In ijs enim, quæ aliquarum rerum ſigna ſunt, vel ratio tota è mero illius, qui ſigna illa inſtituit, arbitrio, vel è ſignificatarum rerum ſimilitudine atq; analogia peti ſolet. Sed in ſignis diuinitus inſtitutis, quia temere ac inconſulto nihil facit Deus; aliqua ſemper iſtiuſmodi analogica occurrit ratio, & ea dum inueniri, cerniq; poteſt, meritò litteralis & primaria dicitur. Nam, verbi cauſâ, cur paſchalis agni oſſa infringi non deberent, quæ propria & litteralis alia ratio, quam illa in CHRISTO Domino

 ſignifi-

ſignificatio à S. Iohanne. c.19.v.36. prodita, *Os non comminuetis ex eo?* Iam *Secundò* in cauſarum aliarum nulla poteſt acquieſcere animus: hæc verò ita quæſtionem explicat, vt nihil quod rectè obijciatur, adſit, nihil, quod præterea quæratur, ſuperſit. *Tertiò*, Niſi ſpectata maxime typica hæc ſignificatio fuiſſet, videretur iſta de homicidarum exilio & poſtlimio lex parum iuſta. quia pari vel innocentiæ vel culpæ non eſſet par vel pœna, vel ſeruatio. Si enim parem duo cędem inſcii admiſiſſent, vnus ante annos 20. alter hodie: & cras aut perendie moriatur Pontifex, liber vtriq; in patriam æquè cito erit reditus: & ille quidem annorum 20. exilio mulctatus fuiſſet, hic verò eadem in cauſa, diurno tantum aut biduano. Et quæ iſta æquitas? *Quartò*, Fuiſſet etiam lex periculoſa, & ipſi quidem Pontifici exitialis: aliis vero, ad malum illecebroſa. Nam Pontificis mortem oppreſſent ac forte machinati fuiſſent al qui, vt ſuo quam citiſſimè oſtraciſmo defungerentur, ad ſuosq; redirent. Hanc enim ob cauſam iure vetitum canonico videmus, ne certi Eccleſiaſtici beneficii expectatio ſit: & ad parricidia interdum, fictasq; lachrymas hæreditatum inuitat cupiditas. Hæc verò propter ſacrum momenti maioris Typum ac ſignificationem vel fieri vel tolerari potuerunt, non autem propter aliam quamcumq; momenti minoris cauſam. *Quintò*, Cum de his refugii vrbibus, ad Philonis in lib. *de profugis* imitationem; quatuor poſuiſſet S. Ambroſius lib. de fuga ſæculi cap. 2. quæſtiones, & quidem iſtam, qua de agitur, loco vltimo; ad eam ſic reſpondet: *Quartum ſupereſt, quod ait: quia vſq; ad illud tempus erit in ciuitate refugii homicida ille, donec moriatur Sacerdos magnus. In quo ſecundum litteram hæret interpretatio. Primo ipſa fuga ſorte magis quam æquitate alicuius examinis definita: deinde in cauſis paribus impar euentus. Poterat enim fieri, vt poſt homicida illius refugium, ſequenti die obiret magnus Sacerdos; Quia autem ſub incerto ſententia? Ergo quia hæret littera, quaramus ſpiritalia. Quis eſt iſte magnus Sacerdos, niſi Dei filius, verbum Dei, cuius aduocationem pro nobis habemus apud Patrem, qui exors eſt omnium voluntariorum & accidentium delictorum.* Philo autem citato loco ſic ait: *Hæc eſt noſtra ſententia, Pontificem hunc, non hominem, ſed Dei verbum eſſe, quod expers eſt peccatorum omnium, non ſolum ſpontaneorum, verum etiam inuoluntariorum. hunc enim negat Moſes, vel ob Patrem intellectum, vel ob matrem ſentiendi vim contaminari, vt opinor ideo, quia parentes immortales, puriſſimosq; ſortitus eſt: Patrem Deum, qui omnium rerum Pater eſt, matrem verò ſapientiam per quam quicquid eſt, cum prius non fuerit, in lucem prodiit, & ideo caput eius vngitur oleo: principatus inquam eius ſplendido circumfulget lumine, vt merito exiſtimetur amictus veſtibus. nam antiquiſſimum eius. Qui eſt verbum mundo vt veſte induitur, veſtitur enim terra, aqua, aëre, igne & cæteris qua ex his ortum habent.* Et non multo poſt: *Non alienum eſt à iure naturali, mortem Pontificis præſcribi profugis exilii terminum. Nam quamdiu hoc ſanctiſſimum verbum viuum ſupereſt in anima, non eſt poſſibile verti eam ſponte in deterius. Expers eſt enim peccati omnis, & ſuopte ingenio abhorret ab eo. Quod ſi moriatur, non quod ipſum pereat, ſed diſiungatur à noſtra anima; confeſtim datur reditus peccatis inuoluntariis. Nam ſi illo ſaluo in nobis exulabant, omnino poſt eius diſceſſum redibunt. hic enim eximius honor impolluto Pontifici à natura eſt exhibitus, vt illo præſente, mentis error locum non habeat. Ideo votis omnibus expetendum eſt, vt viuat in anima Pontifex, iudex ſimul, & redargutor, qui pro mentis tribunali erga reorum perſonas ſit indifferens.* *Sextò*, Huc maximè nos vocat, quod Num. 35.v.25. ad ſacerdotis huius magni mortem additur: quem vnxit Deus, vel certè aliquis oleo ſancto. Etſi enim dici hoc potuit, vt ſignificaretur Pontificis mors, non qui iure tantũ ac hæreditate Pontifex fuiſſet, ſed qui præterea ſacris cæremoniis inauguratus vnctusq; Pontificiæ poteſtatis perfectioné accepiſſet, idipſum tamen clarè videtur miſericordiæ ac lenitatis, qua liberabũtur exules, mentioné inijcere, illumq; ſignificare, quem *vnxit Deus præ participib.* ſuis Pſ.44. v.8. quiq; à ſacroſancta vnctione ſactum Chriſti nomen adeptus eſt, quem oro

vt ex

vt ex infelici aut mundi huius aut purgatorii exilio in patrium æternæ fælicitatis ſolum quamociiſſime reducem me faciat. AMEN.

QVÆSTIO VI.

Quot refugij Vrbes, & quales?

SEx iſto cap. 20. nominantur aſylorum vrbes. Sed ſi longius aliquando Iſraelitarum proferrentur termini, putant complures, vt indicat Num. 35. ante quæſt. 7. in q. 8. & 11. Thoſtatus; alias his addendas fuiſſe, vt eſſent omnes IX. quia Deut. 19. v. 8. ſcribitur: *Cum autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos ſicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terrā, quam eis pollicitus eſt, (ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris, quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in via eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & ſupradictarum trium vrbium, numerum duplicabis, vt non effundatur ſanguis innoxius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi poſſidendam, ne ſis ſanguinis reus.* Negant alij tamen iſtiuſmodi aliarum vrbium additionem. *Primò*, Quia facta nuſquam legitur. *Secundò*, Quia nunquam ita Iſraelitarum dilatati fuère fines, vt extra, trans & ciſiordaninam à Moyſe ac Ioſue diuiſam datamq; regionem tributim habitarint, quemadmodum c. 1. quæſt. 9. dictum. *Tertiò*, Quia Deuter. citatus locus, ad vrbes tres addendum, nos haud cogit. Loquebatur enim Moyſes trans Iordanem: & in Chananæa vbi Iordanis tranſmiſſus fuiſſet, dicebat eodem c. 19. verſ. 2. tres refugij vrbes conſtituendas. Poſtea verò hiſce tribus tres adiungendas alias præcepit, cum dilataſſet Dominus Iſraelitis terminos, id eſt, cum non illas tantum partes, in quibus vltra Iordanem tum morabantur, tenerent, ſed Chananæa etiam, Iordane tranſito, regna occupaſſent, ſuosq; fines modo iſto amplificaſſent. Et confirmatur iſta expoſitio, quia ibidem vrbium iſtarum ſummula fit, &, vbi etiam prolatati fines fuiſſent, ſex tantum numerantur vrbes. *Addes*, inquit, *has alias ciuitates*, & ſupradictarum trium vrbium *numerum duplicabis:* ita vt Chananææ ternis refugij vrbibus, iubeantur aliæ ternæ addi, idq; hic ideo memoratur, quia de hiſce ternis in altero Iordanis latere iam egerat Moyſes Deuteronom. cap. 4. verſ. 41. nunc de ternis alijs agit, & omnes ſimul tandem ſenas indicat. *Non eſt*, inquit citata quæſtione Abulenſis, *difficile dici, omnes vrbes refugij fuiſſe ſolum ſex, niſi communis opinio eſſet in contrarium, quæ rationabilis ſatis eſt.* Rambam Tomo 4. tractatu de Regibus & bellis, cap. 11. nunquam ſex hiſce vrbibus additas tres alias ſeriò affirmat. *Nunquam*; ait, *factum: nec præcepit Deus benedictus quidquam fruſtra.* Meſſiæ tamen tempore addendas plures non diffitetur. Poſſet fortaſſe breuiter diſſentiuncula hæc ita componi: non fuiſſe vnquam refugii vrbes plures quam ſex, prout iſtud 20. caput, & Num. 35. explicat; futuras tamen fuiſſe nouem, ſi totam ſibi debitam terram perfectiſſimè obtinuiſſent; neque ſua ſibiipſis peccando, anguſtaſſent latifundia, prout quæſt. 9. cap. 1. expoſitum. Ideò enim Deut. cap. 19. verſ. 8. tam ſeriò addi videtur; *ſi tamen cuſtodieris mandata*, &c. Et verò ſi terram illam ſibi diuinitus promiſſam, pleniſſimo iure totam obtinere ac incolere potuiſſent, cur ibi eorum, qui, præter mentem ac voluntatem, ſanguinis aliquid fudiſſent, innocentia & ſalus neglecta, contemptaque fuiſſet? Cur, vt in aliis occupatæ terræ partibus, aſyla deſcripta, fixaque nulla extitiſſent? Qui igitur nouenas refugii vrbes numerant, dicunt id quod eſſe potuit: Qui verò ſenas tantùm, id quod fuit, & ſic S. Ambroſius c. 2. de fugula ſæculi: *Non ocioſe numerus hic ſex ciuitatum præſcriptus videtur, neq; plurium, neq; pauciorum.* Quomodo autem 48. Iſraelitis aſyla det Arias, dicetur ſeq. cap.

2. Harum verò ſenarum vrbium tres, vt dixi, erant vltra Iordanem: citra vero aliæ tres.

Citra Iordanem verſ. 7. erant hæ:
1. *Cedes*, in Nepthali.
2. *Sichem* in Ephraim; & hæc an cum Diu. Hieronymo & Euſebio duplex, an cum Maſio hic, Toleto c.4. in Ioannem vnica ſit, dictum in Geneſi.
3. *Hebron*, in Iuda.

Trans Iordanem verſu 8. hæ:
1. *Boſor*, in Ruben: & ſola in plano, ſed patente loco, & conſpicuo.
2. *Ramoth*, in Gadaad.
3. *Gaulon*, in Manaſſe.

Tertiò, Omnes æquali ſpatio diſtabant Deut. 19. verſ. 3. & 7. Dixi *omnes*, vt non tantum Ciſiordaninæ inter ſe, ſed cum Tranſiordaninis etiam conferrentur. ita vt ad vicinam tranſiordaninam ijs, qui cis Iordanem aliquem caſu obtruncaſſent, confugere liceret. Indeq; illa quæſtio expeditur, cur in Ciſiordanina ditione, quę quod Tranſiordanina maior etat, non plures decretæ refugio vrbes, quàm in tranſiordanina, vt rectè quæſtione citata monet Thoſtatus, ſicq; tres æquales trientes Ciſiordaninæ terræ accepti ſunt, in quibus aſyla tria eſſent, Deuter cap. 19. verſ. 2. quod ſuperfuit ad Tranſiordanina ſpectauit.

Quartò, Erant ferè omnes iſtæ vrbes in montibus, vt eminus videri, & Pharaorum inſtar, fugientes inuolunrarios homicidas ad ſe inuitare, ac ne aberrarent, vel de via interrogando ſeſe aut proderent, aut traderent; dirigere viderentur.

Quintò, Ad eas etiam viæ parari commodeq; ſterni debebant, ne quid eſſet quod illorum fugæ ac ſaluti obſtaret Deut. 19. verſ. 3. Quin verò dicunt Oleaſter Num. 35. p. 85. & Rabbini, fuiſſe in biuijs aut triuiis cippos, aut ſtipites, in quibus ſcriptum eſſet, *Miklot*, id eſt, *refugium*, vt adhoc via monſtraretur.

Sextò, Demum erant omnes iſtæ vrbes Leuiticæ, ſed de hoc poſtea.

Septimò, Conceſſum ad has erat confugium, non ijs tantùm, qui genere ac ortu Iſraelitæ eſſent, ſed aduenis etiam & peregrinis. Numer. 35. verſ. 15. *Aduenas* exiſtimant nonnulli eos, qui ad Iudaiſmum eſſent conuerſi, *peregrinos*, qui non conuerſi. ſed id veriſimile non eſt. *Primò*, Quia Deus inrer Iudæos, cum rerum potirentur, nolebat Gentiles tolerari, niſi fortaſſe ſeruitutem ij ſeruirent. Quomodo igitur de iſtiuſmodi, qui Iudaiſmum amplexi non eſſent, legem ſtatueret, priuilegioq; ipſos donaret? *Secundò*, Hebrææ voces *Ger* & *thoſchab* poſſunt aliter diſtingui, vt ſignificet quidem vtraque illum, qui ex aliena gente ad Iſraeliticam religionem acceſſiſſet, ſed *ger*, eum, qui nunc primo vel certè non ita pridem acceſſiſſet: *Thoſchab* verò qui pridem acceſſiſſet, diuque inter Iſraelitas commoratus iam eſſet, prout Radak explicat, ſicq; accipiendæ Græcæ. 70. voces: ὁ προσήλυτος, καὶ ὁ πάροικος. Et hoc idem hic verſ. 9. ſignificatur, dum vox *ger* tantum ponitur, quæ ſola generarim peregrinum & aduenam denotat, ſiue is modo, ſiue pridem aduenerit. Vide cap. 15. libri *de Herode*. ſed additur, *qui peregrinatur* ſiue *qui habitat inter vos*: in 70. ὁ προσήλυτος, ὁ προσκείμενος ἐν αὐτοῖς. Adijciunt apud Oleaſtrum loco citato Rabbini alia, ſed parum certa, & fortaſſe commentia. oportuiſſe nimirum eſſe frequentes mundi eas: ad opificum aliquod, vnde aleretur, applicandum fuiſſe homicidam: & tunc ſi legis eſſet ſtudioſus, non debuiſſe à Rabbino ſeu Magiſtro & Doctore ſuo deſeri: ſi Rabbinus ipſe eſſet, totam cum eo ſcholam illuc venire oportuiſſe. In via verò ſemper fugiēti homicidæ duos aut tres ſapientes viæ comites adiunctos Pontificum matres iſtiuſmodi exulib. miſiſſe munera, ne ſuis ipſi votis Pontificum illorum accelerarent mortem. Sed lepida hæc Rabbinis ipſis relinquamus, vt nec licuiſſe his in vrbibus arma vlla, funes, aut retia parare, aut vendere.

QVÆ-

QVÆSTIO VII.

An Sacrarij Vrbs vel Sacrarium ipſum Aſylum fuerit?

NOn fuiſſe affirmat hic q.6.& 7. Thoſtatus, & Num.35.q.11. ſecus verò cenſent Couarruuias c.20. concl.2. lib.2. variar. Reſol. Gregorius Tholoſas libro 3. de Rep. c.22. At paucis res ita videtur ſtatuenda.

Primò, Nuſquam diſertè ſcriptum vt ad ſacrarij vrbem aut ſacrarium & altare cuiquam refugium ſit.

Secundò, Sacrarij vrbem vlli refugium fuiſſe, non poteſt etiam è Scripturis colligi.

Tertiò, Ad ipſum altare fuiſſe refugium, poteſt è Scripturis colligi. *Primò*, Quia Exodi 21.v.14. ſcribitur. *ſi quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur.* At ſi nullum apud altare cuiquam refugium fuiſſet, cur ab eo ſons homicida euelli iuberetur? cur de ſonte potius, quam de inſonte caueretur, cum & iſte poſſet extra refugij locum occidi? An ſi ſe ad altare applicuiſſet, idq; teneret innocens homicida, deduci abſtrahiq; ab illo poſſet? Videtur profectò iſta de inſidiatoribus, aliiſq; homicidij voluntarii reis exceptio, aliis refugium illic aliquod fuiſſe. *Secundò*, Fugit Ioab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris. 3. Regum cap.2. verſ.28. Id verò videtur feciſſe, quia id vſitatum erat. Et cum illum occidere iuſſus à Salomone Rege fuiſſet Danaias, morem ei gerere eo loco non eſt iſte auſus, eandem, vt videtur ob cauſam verſu 30. Quia tamen erat ille homicida voluntarius, improbusque inſidiator, ei ex Domini iam citata lege Exod. 21. prodeſſe aſylum non poterat; Dixit enim Salomon verſu 31. *Interfice eum, & ſepeli, & amouebis ſanguinem innocentem, qui effuſus eſt à Ioab, à me & à domo Patris mei. Et reddet Dominus ſanguinem eius ſuper caput eius: quia interfecit duos viros iuſtos, melioresq́ ſe; & occidit eos gladio patre meo Dauid ignorante. Aſcendit itaq́ Banaias* verſ. 34. *& agreſſus eum interfecit.* *Tertiò*, Solitos etiam aliquos olim eodem confugere oſtendit apud Abulenſem cap.3. Ioſuæ quæſt.16. R. Salomon, dum ait, *etiam Sacerdotes* morti obnoxios potuiſſe ab aræ Dominicæ cornibus auelli, ac perimi. *Quartò*, Demetrius Rex vt Iudæorum ſibi animos adiungeret, *Quicunque*, ait, 1. Machab. capit. 10. *confugerint in templum, quod eſt Hieroſolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij Regi in omni negotio dimittantur.* Cur hoc Iſraelitis alienigena Rex priuilegii concedit, & amplificat, niſi quia ſciebat, id veteris apud illos moris fuiſſe, ipſiſque illud idem eſſe, quam optatiſſimum? *Quintò*, Cum honorem iſtum haberent vanorum Deorum aris Gentiles, vt infrà dicetur, quis putet honoris priuilegiique minus altari ſuo eſſe voluiſſe dominum? Quin ex his videtur, non in cædis tantum, ſed in aliorum etiam facinorum criminibus aliquam apud Domini altare aſyliam more ac vſu receptam fuiſſe. Quod tamen arbitratu ſuo, accipiat reſpuatue Lector.

QVÆSTIO VIII.

An apud Chriſtianos Aſyla etiam quæpiam ſint? & quæ illa?

OMnia ſunt apud Chriſtianos aſyla. & inter ea principem locum tenent ſacroſancta *Altaria*, & *Eccleſia* diuino cultui *dedicata*, *conſecrata*, in quibus diuina peraguntur officia, vt patet ex toto pœne Decretalium titulo *de immunitatibus Eccleſiarum*, præſertim capit. *cum Eccleſia.* capit. *inter alia*, ex 17. q.

ex 17. quæſt. 4. è lib. 5. capitulari, ex Concilio Moguntino 1. c. 39. Triburienſi cap. 20. Hilerdenſi cap. 8. Tolotano 12. in quæſtione illâ citatis: ex D. Chryſoſtomi oratione in Europium, de quo Suidas, & Nicephorus lib. 13. c. 14. D. Auguſtino Epiſt. 187. lib. 1. de Ciuit. cap. 1. 3. & 4. ex Taraſij Patriarchæ hiſtoria, ex Victore Africano lib. 2. de perſec. Afric. Deniq; ex Ciuilis Iuris titulo *de ijs, qui ad Eccleſiam confugerint.* maximè Leg. *pateant* lib. 1. C. tit. 12. Proximo loco ſunt Eccleſiæ diuino quidem cultui dicatæ, & in quibus diuina iam peraguntur myſteria, nondum tamen conſecratæ. c. *Eccleſia* de immunitat. Eccl. Adiunguntq́ iuris Canonici prudentibus aliqui Eccleſiam, quæ diuino quidem cultui dicata, & Epiſcopi annutu conſtructa, ſed neque dum conſecrata, neq; diuinorum Myſteriorum operatione vlla initiata. Quarto loco ſint *cœmeteria:* & erant olim *ſpacia circa matricem Eccleſiam* ad 40. paſſus deſcripta. c. *ſicut antiquitus* 17. quæſt. 4. Quinto adiungit in Canone, *definiuit eadem* quæſt. 4. Archidiaconus & alij *hoſpitalia*, quæ Epiſcopi auctoritate fuerint excitata. Sexto idem Archidiaconus in cap. *quæſitum* 13. quæſt. 2. exiſtimat *ſacroſanctam Euchariſtiam*, cum à Sacerdote, vel ad ægrum, vel in proceſſione quapiam defertur, illi etiam, qui ad eam extra Eccleſiam confugerit, aſyliam & immunitatem tribuere. Si altaris aſylum erat, inquit Gregorius Tholoſas libr. 33. Syntag. c. 21. multo magis & corporis Domini erit. Sanctificatur enim inde altare: & maius digniusq; quod ſanctificat, quam quod ſanctum factum eſt. Et apud Ethnicos, ſi quis ad verberandum duceretur, iſque ad pedes flaminis Dialis ſupplex procubuiſſet, eo die verberari piaculum erat, vti ſcribit lib. 10. cap. 15. Gellius. Quia verò ſi ad mortem duceretur quis, & ei forte obuiam fieret veſtalis virgo, ſupplicium euadebat. Septimo *Cœnobia, religioſæ* omnes, ac *Eccleſiaſticæ*, præſertim verò alicubi Metropolitanorum, aut Cathedralium Canonicorum *domus.* Sed vt in aſylorum iſtorum primo concors omnium ſenſus eſt, ſic in aliis diſſenſus ac diſputatio nonnulla, quam, ne extra chorum ferar, libens prætereo. Videri queant citatis locis Greg. & Couarruuias: itemq; Anaſtaſius Germonius lib. 1. de ſacrorum immunitatibus c. 15. lib. 3. c. 16. & alibi.

QVÆSTIO IX.

Inter Veteris Teſtamenti & noui Aſyla diſcrimen quod?

INter Veteris & Noui Teſtamenti aſyla diſcrimen potiſſimum occurrit quadruplex, *Primum*, Plura ſunt apud Chriſtianos, quam apud Iudæos fuerunt. Quot enim, vt cætera omittam; in vrbe vna paulò maiore templa? Quot in ditiunculæ alicuius pagis, arcibus & villis? *Secundum*, In malefactis pluribus ad CHRISTI Eccleſias, quam ad priſcas refugij vrbes, refugium eſt. Ad has enim in vno tantùm homicidij, & quidem inuoluntarii caſu confugere licuit: ad illas verò in omni propemodum crimine ac periculo. Dico *propemodum*, quia cap. *Inter alia* x. *de immunit Eccleſ.* immunitatem ac ſecuritatem in templorum aſylis negat nocturnis agrorum depopulatoribus, publicis latronibus, viarumque obſeſſoribus. Et eadem aſyliæ iactura & detrimento afficiuntur virginum raptores, Proditores, ſacrilegi, blaſphemi, hæretici, apoſtatæ, Iudæi, & quotquot in ipſiſmet aſylis delinquunt, vt pluribus explicant citati antea iuris Interpretes, maximè Couarruuias. *Tertium*, Ad plura valet Chriſtiana quàm Iudaica immunitas. Refugas enim illa tantummodo aduerſus ſanguinis vindices ac inſectatores protegebat: non autem aduerſus iudices. Chriſtiana verò etiam aduerſus hos, vt ab Aſylo eos, qui ad illud ſeſe contulerint, abſtrahere, ac ad tribunal, litisq; cognitionem abripere hi non queant. *Quartum*, Veteris Te-

teris teſtamenti refugium & immunitas ab ipſomet Deo conceſſa & præſcripta erat: Chriſtiana verò ab hominibus tantum, ſed auctoritate vel Eccleſiaſtica, vel politica præditis, vt ſunt Pontifices, Imperatores, ac Reges, vt rectè probat loco citato Couarruuias, & Abulenſis hoc loco q. 7. vbi eos carpit Iuriſconſultos, qui ex eo, quod in Veteri Teſtamento à Deo præcepta erat, putant ab eodem in nouo ibidem præceptam eſſe. Nam ſane per CHRISTVM Dominum ac Saluatorem noſtrum Veteris Teſtamenti leges antiquatæ omnes, quas ipſa hominū animis non indidit ac infixit natura, cuiuſmodi morales in Decalogo ſunt. Aliæ verò quæ ad ceremonias & iudicia ſpectabant, abolitæ omnes Act. 15. Rom. 3. Gal. 2. 3. 4. 5. neq; vim iam vllam habent, niſi quam iis forte Chriſtiani Magiſtratus, ob aliquam certam vtilitatem & cauſam, iure auctoritateque ſua, dederint.

QVÆSTIO X.

Num apud Iſraelitas, & Chriſtianos rectè inſtituta id genus aſyla?

SI vel in Veteri Teſtamento eum, qui illa inſtituit, Deum, vel in nouo eorum, qui eadem decreuerunt, ſapientiam & auctoritatem intuemur, extra omne dubium fuerit, rectiſſimè inſtituta omnia. Sed quod queritur eſt id potiſſimum, num rationes aliquæ ſint; propter quas rectè facta hæc iudicare poſſit non imprudens quiſpiam. Eæ autem inueniuntur duplices. Aliæ ſiquidem veluti *generales*, aliæ *particulares* ſunt.

Prioris generis eſt, quod iſto modò magnus Numini videatur honos deferri. *Primò*, Quia ſumma eius monſtratur maieſtas, dum eius loca & domus adeo habentur ſacroſanctæ, vt etiamſi hominibus illatum detrimentum ſit, & vel priuatum vel publicum bonum pœnas exigat, ob illius tamen reuerentiam ſecurus in illis quiſpiam ſit, eum illinc extrahere, ibi violare aut attingere audeat nemo. *Secundò*, Prædicatur eiuſdem miſericordia & benignitas, quòd eos, qui ad ipſum ſeſe receperint, in eius ſe tutelam dederint, ita cōplectatur, vt nocere ipſis nemo poſſit. *Tertiò*, Debita ipſi à nobis veneratio ſignificatur, dum in eius gratiam, & ob eius nomen, eos ſaluos & incolumes patimur, quos alioqui è medio tollere, ſuppliciisq; forſan exquiſitis mactare fas foret. *Quartò*, Gloria eius & amplitudo celebratur, dum eius nomine inanimis etiā aris, ædibus & locis ea ſit reuerentia, vt qui ſuā iis ſalutem commiſerint, ii à nemine, quāuis iuſta fortaſſis cauſa eſſet; neq; potentia deeſſet; lædantur. *Quintò*, Conſulitur multorū innocentiæ, inijcitur quoddā veluti frenum incitatæ quorundā iracundiæ ac furori: tempus & ei qui fugit; pœnitentiæ: & aliis qui eum inſequuntur, & ad mortē depoſcunt; maturioris conſilii, atq; moderationis conceditur. *Sextò*, Magis quędā & ſplendida de diuinis reb. conciliatur hominū multitudini opinio, dum videt in aris, tēplis, & religioſis ædificiis tantū eſſe miſeris mortalib. opis ac præſidii.

Particulares verò rationes videntur eſſe hæ. *1.* Permiſſum Iudæis erat, vt percuſſoribus, vbicunque ante & poſt iudicialem de ipſorum innocentia ſententiam, mortem inferre poſſent vindices. Aequum igitur aliqua iis loca, in quibus tuti ſaltem tum forent, concedi. *2.* Apud Chriſtianos nulla quidem, neq; ante neq; poſt Iudicum ſententiam, permiſſio eiuſmodi eſt: attamen vt quorundam quandoq; dum, quos ſceleroſos putant, inſectantur, ardentior animus, furentiorq; ira coerceatur, ſitq; inſigne ac publicū Chriſtianæ lenitatis ac moderationis documentum, aſyla bene inſtituta ſunt. *3.* Iſraelitas dedecuiſſet olim, & Chriſtianos dedecet plus à Gentilib. honoris falſiſſimis Diis, nonnulliſq; interdū mortalib. Principibus adhiberi quā ab illis vero ſummoq; Deo. At ſuos illos Deos, & homunciones etiā, principes nonnullos aſylorū immunitate coluerūt maximo-

maximopere Gentiles, vt oſtendit apud Æmilium Probum, & Xenophontem Ageſilaus: Euripides in ſupplicibus, Virgilius Æneid. 1. & 6. Parthenius in Erotem. cap. 9. Teſtis de *templo* & ara *Epheſiæ Dianæ* Cicero in Verrem, Iuſtinus libro 28. Strabo libr. 14. de *Veneris* templo. Plautus in Rudente Act. 3. Sc. 3. Moſtellaria Act. 5. ſc. 1. de *ara miſericordiæ* Pauſanias lib. 1. in Atticis. Theophylus in Paraphraſi inſtitutionum, §. 1. de iuſti: & iure. Statius Thebaidos libro 21.

Vrbe fuit media nulli conceſſa potentum
Ara Deûm, mitis poſuit clementia ſedem.

De *Thebes* templo Pauſanias in Corinthiacis, de *Mineruæ*, idem in Atticis & Laconicis & de *palladis Chalcioecæ* ibidem, Et Diodotas lib. 2. de *Apollinis Delij* Liuius, lib. 36. de *Iouis*, Strabo l. 12. de *Herculis*, Herodotus libro 2. de *Neptuni*, Pauſanias in Achaicis. Sic & caſtrorum ſigna fuere aſyla. *Planco*, inquit, libr. 1. Tacitus, *maximè, quem dignitas fuga impedierat, neq; aliud periclitanti ſubſidium, quam caſtra primæ legionis. Illic ſigna & aquilam amplexus religione ſe tutabatur.* ſic *flaminis Dialis domus* apud Gellium lib. 10. c. 15. ſic *Principum ſtatuæ*, apud Philoſtratum, & Vlpianum ex Labeone in l. *quid ſit fugitiuus* de ædil. edict. in Pandectarum titulo *de ÿs, qui ad ſtatuas confugerint*. Videri queat cum Tiraquello Alexander ab Alex. lib. 3. cap. 20. Sanè D. Auguſtinus ex eo Dei, CHRISTIque gloriam, etiam apud Gentiles maximè illuſtrari ſcribit, quod à Barbaris Gothis, captâ Româ, in Chriſtianorum templis ſarti tecti fuerint quotquot ad ea ſeſe contuliſſent. *Romulus & Remus*, inquit lib. 1. de ciuitat. Dei cap. 34. *Aſylum conſtituiſſe perhibentur, quo quiſquis confugeret ab omni noxa liber eſſet augere quarentes creandæ multitudinem ciuitatis. Mirandum in honorem* CHRISTI *praceſſit exemplum. Hoc conſtituerunt euerſores vrbis, quod conſtituerunt antea conditores. Quid autem magnum ſi fecerunt illi, vt ciuium ſuorum numerus ſuppleretur, quod fecerunt iſti vt ſuorum hoſtium numeroſitas ſeruaretur?* Et cap. 1. *Martyrum loca, & baſilicæ Apoſtolorum in illa vaſtatione vrbis ad ſe confugientes ſuos, alienosq; receperunt. Hucuſq; cruentus ſæuiebat inimicus: ibi accipiebat limitem trucidatoris furor; illò ducebantur à miſerantibus hoſtibus, quibus etiam extra ipſa loca pepercerant, ne in eos incurrerent, qui ſimilem miſericordiam non habebant. Qui tamen ipſi, etiam alibi truces, atq; hoſtili more ſæuientes poſteaquam ad loca illa veniebant, vbi fuerat interdictum, quod alibi iure belli, licuiſſet, tota feriendi refrænabatur immunitas, & captiuandi cupiditas frangebatur.* Et verò vt nulla eſſet alia vtilitas hæc ſanè petinſignis eſt, per aſylorum iſtiuſmodi religionem in bellis cohiberi, ſi non omnino ſemper, plurimum tamen ac ſæpiſſimè retundi hoſtium mucrones: bachanteſq; in cæde ac ſanguine alibi dextras hic miteſcere, ac veluti fractas ac debilitatas elangueſcere. Sed noſtrum ſiquidem fert animus; conſule Azorium libro 8. Moralium Inſtit. cap. 9. patte 2.

QVÆSTIO XI.

An contra Chriſtianorum Aſyla prudenter ſatis loquutus hoc loco Maſius?

DE Chriſtianorum aſylis ita hoc loco ſcripſit pag. 302. Maſius, vt hæreticè videatur nonnullis loqui. Verba eius ſunt, *Poſteritas partim gloria cupidine ac ſuperba arrogantia, vt ſuam ipſa maieſtatem amplificaret: alÿ imprudente religionis opinione ius τῆς ἀσυλίας apud ſtatuas, apud quæuis templa, apud ipſa etiam cœmiteria, apud Epiſcopos, & neſcio vbi non conſtituerunt. Et haberent quidem fortaſſis iſta tam frequentia aſyla maioris miſericordiæ ſpeciem, ſi innoxiorum hominum ſalutis gratia inſtituta eſſent. Verum quod homines cuiuis flagitio obnoxios, imò omnibus ſceleribus coopertos*

pertos, tutentur id mihi certe videtur longè indigniſſimum eſſe: & Romuli inſtituta, quam Dei legibus iſtis magis conſentaneum. Sed publicos latrones & nocturnos depopulatores agrorum excipit Innocentius. ſcilicet, vt alius nemo quantumuis ſceleratus, qui modo ad paſſim obuia aſyla confugerit, noxæ dedi poſſit. Sed quamuis graue & impium ſcelus admiſit, impunitatem corpore, ſaltem habeat. Parum clementer ſcil. dictum à Deo eſt: ſi quis ſtudio occidit proximũ ſuum, ab altari meo auelles eum, vt moriatur. Melior profectò in Republ. vt certe nunc morati homines ſunt; ſanctio Iuſtiniani eſt, Auth. de mandat. Princ. §. Neq; autem, quæ ſceleratos homicidas, adulteros, virginũ raptores ab aſylis abſtrahendos, ſupplicijsq; afficiẽdos cenſet. Quis enim æquo animo ferat, Deum ipſum homicidij, quo nullum facinus magis deteſtatur, patronũ, defenſoremq; ſtatui? aut Principes, quorum munus erat, facinoroſos mortis pœnis coercere facinoroſorum receptatores, protectoresq; eſſe? Certe res ipſa clamat, indulgentiores iſtos legumlatores, dum clementiæ laudem ex ſcelerũ impunitate affectauerunt, optimos quosq; atq; innocentiſſimos homines maleficiorum libidini expoſuiſſe, cum nulla ſit peccandi illecebra maior, quã impunitatis ſpes; adeò vt iam ea, quæ ipſa etiã horrere deberet natura, flagitia, aſſiduitate & conſuetudine peccandi, vix grauia eſſe videantur: & præ delinquendi licentia ϗ ἀδείᾳ multi ne ad aſyla quidem, etiamſi atrociſſimè peccauerint feſtinandum ſibi putent: fruſtraq; Tiberius ſi ad imperium ex inferis redeat, aſyla omnia ſublaturus poſſit videri. Hæc & his adhuc plura Maſius. qui mihi, ſcelerum odio iuſtitiæq; zelo, videtur parum prudenter & cautè nonnulla, hæreticè tamen nulla omnino loqui. Prius in eo apparet. *1.* Quòd aſylorum inſtitutores, omnes temere ſatis iudicet, dum illis inſtituendis non finem, cauſamq; è bonis illis, de quibus ſuperiore quæſt. vllam propoſitã fuiſſe indicat, ſed vel ſolam gloriæ cupidinem, vel ſuperſtitionem, ſeu vt ipſe loquitur, imprudentem religionis opinionem. *2.* Quòd *imprudentem religionis opinionem* vocet, quæ prudentiſſima, optimiſq; rationibus firmata eſt. *3.* Quod videatur negare, innoxiorum etiam hominũ ſalutis gratiâ inſtituta, cum inter alias, hæc vna etiam illorum cauſa ſit, etſi nõ ſola. *4.* Quod adeò ſiniſtrè Innocentium III. interpretatur & carpit, quaſi, præter duo ſceleratorũ genera, ſceleratum neminem aliũ noxæ dedi velit: cum tamen tria illa in capitulo *Inter alia, De immun. Eccl.* genera numeret: aliaq; non neget, quæ ſuprà q. 9. attigi. *5.* Quod ita ſcelerum impuritatem exaggeret, quaſi ea per Chriſtianorũ aſyla omninò ſtatuatur; cum tamen iis tantum ea ſit, qui in aſylis verſantur, & quamdiu verſantur. Quod ipſum etiã pœna quædã eſt, licet mitior. *6.* Quòd dum alia & aliter ſtatuuntur aſyla, quam olim ſtatuit Dominus, malam in partem interpretatur, quaſi minoris clementiæ arguatur Deus, aut eo velint aſylorum conditores videri clementiores, cum Deus Iudæorum ſtatui & conditioni tantum proſpexerit, non Chriſtianorum aut leges, aut priuilegia tum præſcripſerit, & aſylorum auctori nulli tanta in Deum, vel contra Deum, vel accuſatio, vel cogitatio in mentẽ venerit. *7.* Quod Deum & principes dicat ab aſylarchis conſtitui vel homicidij vel ſcelerum aliorum patronos & protectores. Abſit. ſed miſerorum, & quidem ad illos confugientium, opemq; ab ipſis palam poſcentium, & potentiam, auctoritatemq; profitentium patroni & protectores ad bonum finem exiſtimantur. *8.* Quod quæ quorundam hominum vel vitia vel abuſus ſunt, ea in aſyla, eorumque religionem perperam ac prauè conuertat. *9.* Denique quod politicam Iuſtiniani ſanctionem canonicis ſanctionibus meliorem videatur affirmare.

Poſterius vero ipſum ſcilicet, hæreticè tamen haud loqui, probatur. *1.* Quia Eccleſiaſticam auctoritatem non negat, ſed ſolummodo auctoritatis huius factum quoddam improbat. Non eſt autem ſtatim hæreticus, qui ſacroſanctæ auctoritatis ad hoc vel ad illud ſingulare applicationem minus rectam exiſtimat. v. c. aliquam diſpenſationem, abſolutionem, excommunicationem. *2.* Videtur velle aſylorum abuſum perſtringere, non vſum. Hos enim ſibi verba illa volunt: *vt certe nunc morati homines ſunt*. Et *multi ne ad aſyla quidem, etiamſi atrociſſime*

peccauerint feſtinandum ſibiputant. 3. Pro temporum & locorũ varietate fieri poteſt, vt tali in re abuſus quidam & licentiæ nimiæ irrepant. tumq; bonum videretur, immunitatem iſtiuſmodi aliquantum minuere, prout etiam fatentur Couarruu. loco cit. n. 4. Gregor. lib. 13. de Rep. c. 13. quod inſcribitur *Abuſus immunitatis* ſeu *Aſylorum Eccleſiæ & remedia:* Oleaſter in Num. 35. ann. ad morũ compoſitionem p. 85. Thoſtatus c. iſto q. 12. Vbi Maſij ferè mentem explicat, dum ait; *Plurima crimina ſub ſpecie Eccleſiæ immunitatis peraguntur. Aliqui enim ordinum immunitate gaudentes, alij verò immunitate locorum horrenda facinora peragunt.* Et intra modum ſeſe tamen idem Maſius continet, dum ſubdit, *Nec tamen hoc dico vt detraham vel lacerem Eccleſiaſticam libertatem. Satis enim rationabile fuit, maiorem eſſe immunitatem Eccleſiarum noſtrarum, quam ciuitatum in Veteri Teſtamento. quia perfectior eſt ſtatus Eccleſiæ noſtræ quàm Veteris Teſtamenti.* Et ex hoc abuſu natæ illæ in Anglia olim, Polydoro lib. 1. hiſtoriæ Angl. teſte, immunitatum reſtrictiones: itemq; in Gallia, vt ſcribit in Regiarum conſtitutionum prooemio gloſſ. 5. n. 40. Rebuffus, Greg. loco cit. n. 11. & Couarr. n. 17.

QVÆSTIO XII.

Quæ refugij vrbium explanatio myſtica?

MYſtica refugij vrbium explicatio traditur multiplex; Nam quibuſdam omnes hac in vita vrbes conſiderantur: quibuſdam tres in hac vita, & in altera tres. Et in prioribus poteſt anteſignanus laudari S. Ambroſius, qui libro de fuga ſæculi c. 2. *Docet*, inquit, *lex fugiendum ſæculum, Deum ſequendum. Quid enim aliud docet, cum dicit: diſponetis vobis ciuitates ad refugium: & erunt vobis refugia, quo refugiat homicida omnis, qui percuſſerit animam inuitus.* & poſtea ſex iſtas ciuitates iſta explicat vt ſit

1 Velut metropolis, *Cognitio verbi*, & ad imaginem eius forma viuendi.
2 *Conſideratio diuinæ operationis*, qua creatus eſt mundus.
3 *Contemplatio poteſtatis Regiæ*, & maieſtatis æternæ.
4 *Propitiationis diuinæ contuitus.*
5 *Legis diuinæ contemplatio*, quæ præcipit, quid faciendum.
6 *Portio legis, quæ præcipit, quid non faciendum.*

Imitatus nimirum eſt S. Ambroſius, vti q. 5. dicebam Philonem. qui libro περὶ φυγάδων in earum, quas de his refugij vrbibus poſuit quatuor, quæſtionum ſecunda, vbi vrbes hæ ſex.

1 ὁ θεῖος λόγος. & hæc non vrbs tantum, ſed & metropolis.
2 ἡ τοῦ λέγοντος θεοῦ ποιητικὴ δύναμις.
3 ἡ βασιλικὴ δύναμις.
4 ἡ ἵλεως δύναμις
5 ἡ νομοθετικὴ δύναμις ἡ προστάττουσα ἃ δεῖ.
6 ἡ νομοθετικὴ δύναμις ἡ ἀπαγορεύουσα ἃ μὴ δεῖ.

Haſq; omnes in Dei etiam arca ſignificatas ſubiungit idem Philo. Quidam in ordinaria huius loci gloſſa nominant peccatorum remedia ſex: ante baptiſmum quidem, veluti ante Iordanis tranſitum, *fidem parentum, oblationem Deo factam*, & *circumciſionem*, poſt baptiſmum verò, *ieiunium, orationem*, & *eleemoſynam*, vel etiam tres pœnitentiæ partes, *contritionem, confeſſionem*, & *ſatisfactionem*. Poſſet quis tria vitæ genera quæ ante CHRISTVM fuerunt, & quæ poſt, accipere. Nam vel fuit *vita tantum contemplatiua*, vel *tantum actiua*, vel *vtraq; ſimul*. & prima eſt in plano *Boſor*, egregiè aduerſus ſpiritales hoſtes munita. *Secunda*, Eſt *Ramoth*, excelſa per bonorũ exercitationem operum. *Tertia*, *Gaulon*, quæ transmigrationem indicat, ab contemplatione nimirum ad actionem, & ab actione ad contemplationem. rurſumq; prima eſt *Cedes* in propriæ ſtudio ſanctita-

ſanctitatis quieta. Secunda *Sichem* humeros labori & actioni ſubiiciens: Tertia *Chebron*, ſocialis vita, contemplationem actioni, ocium negotio, propriam alienæ ſanctitatem ac ſalutem conſocians. Etſi hominum diſcrimina capias *ante* CHRISTVM, fuerunt qui præter bonam, ſanctamq; communis vitæ rationem, è Dei præceptis inſtitutam, alia ſibi ſponte pia quædam & bona impoſuerunt, vt *Prophetæ* ac *è Phariſæis* ſi qui probi, & *Eſſeni*. de quibus in *Tribæreſio*. *Poſt* CHRISTVM vero ſunt *Anachoretæ, Cœnobitæ*, & *Societatis Ieſu homines*. Qui verò alias in hoc ſæculo vrbes, alias in altero, poſt Iordanem, id eſt, poſt mortem iudiciiq; diem cogitant, ij nunc ex Epheſ. 4. *Vnum Deum, vnam fidem, vnum baptiſma*, terna inquirunt refugia: Poſt verò; ipſas tres ſacroſanctæ Trinitatis perſonas, aut diuinæ maieſtatis *claram viſionem, beatam fruitionem*, & *æternam poſſeſſionem*. Quid ſi & tria poſt mortem receptacula, in quibus vel gaudia vel cruciamenta æterna non ſunt, vt in cœlo & inferis, è quibus ad cœleſtem patriam & ad quę velut ad fœlicitatē quandam naturalem demigratio eſt, intelligantur vt *Patrum limbus, purgatorium*, & *infantulorum ſedes?* Quid ſi ternæ in purgatoriis locis differentiæ, imæ, ſummæ, ac mediæ, vel alio quoquo modo diſtinctæ? Refugij vrbem cogitat, qui ait Iob 14. *Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, & conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei?* Sed ſatis ſit, per has ſignificatum pœnitentiæ, poſt peccata refugium, Quod variis modis ſextuplex inueniri poteſt, vt ab ira Dei tutus quiſpiam ſit, & per IESV CHRISTI, Pontificis Maximi mortem ad cœleſtem euadat patriam, prout ſupra q. 5. tractatum. Et his vtiliter & commodè applicari poſſunt, quæ de vrbium iſtarum conditionibus dicta q. 6. maximè quæ de ipſarum perſpicuitate, de vijs ad eas vrbes certiſſimè, clariſſimeq; ferentibus, & ſimilib. dicta ſunt.

CAPVT XXI.

1. ACceſſeruntq; principes familiarum Leui ad Eleazarum ſacerdotem, & Ioſue filium Nun, & ad duces cognationum per ſingulas tribus filiorum Iſrael: 2. locutiq; ſunt ad eos in Silo Terræ Chanaan, atq; dixerunt: Dominus præcepit per manum Moyſi, vt darentur nobis vrbes ad habitandum, & ſuburbana earum ad alenda iumenta. 3. Dederuntq; filij Iſrael de poſſeſſionibus ſuis iuxta imperium Domini, ciuitates & ſuburbana earum. 4. Egreſſaq; eſt ſors in familiam Caath filiorum Aaron ſacerdotis de tribubus Iuda, & Simeon, & Beniamin, ciuitates tredecim. 5. Et reliquis filiorum Caath, id eſt, Leuitis, qui ſuperfuerant de tribubus Ephraim, & Dan, & dimidia tribu Manaſſe, ciuitates decem. 6. Porrò filiis Gerſon egreſſa eſt ſors, vt acciperent de tribubus Iſſachar & Aſer & Nephthali, dimidiaq; tribu Manaſſe in Baſan ciuitates numero tredecim. 7. Et filiis Merari per cognationes ſuas de tribubus Ruben & Gad & Zabulon vrbes duodecim. 8. Dederuntque filij Iſrael Leuitis ciuitates

& ſuburbana earum, ſicut præcepit Dominus per manum Moyſi ſingulis ſorte tribuentes. 9. De tribubus filiorum Iuda & Simeon dedit Ioſue ciuitates: quarum iſta ſunt nomina, 10. filijs Aaron per familias Caath Leuitici generis (prima enim ſors illis egreſſa eſt) 11. Cariatharbe patris Enac, quæ vocatur Hebron, in monte Iuda, & ſuburbana eius per circuitum. 12. Agros verò, & villas eius dederat Caleb filio Iephone ad poſſidendum. 13. Dedit ergo filijs Aaron ſacerdotis Hebron confugij ciuitatem, ac ſuburbana eius: & Lobnam cum ſuburbanis ſuis: 14. & Iether, & Eſtemo, 15. & Holon, & Dabir, 16. & Ain, & Ieta, & Bethſames, cum ſuburbanis ſuis: ciuitates nouem de tribubus, vt dictum eſt, duabus. 17. De tribu autem filiorũ Beniamin, Gabaon, & Gabae, 18. & Anathot & Almon cum ſuburbanis ſuis: ciuitates quatuor. 19. Omnes ſimul ciuitates filiorũ Aaron ſacerdotis, tredecim, cum ſuburbanis ſuis. 20. Reliquis verò per familias filiorum Caath Leuitici generis hæc eſt data poſſeſſio. 21. De tribu Ephraim vrbes confugij Sichem cum ſuburbanis ſuis in monte Ephraim, & Gazer 22. & Cibſaim & Beth horon, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates quatuor. 23. De tribu quoq; Dan, Eltheco & Gabathon, 24. & Aialon & Gethremmon, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates quatuor. 25. Porrò de dimidia tribu Manaſſe, Thanach & Gethremmon, cum ſuburbanis ſuis ciuitates duæ. 26. Omnes ciuitates decem, & ſuburbana earum, datæ ſunt filiis Caath inferioris gradus. 27. Filius quoq; Gerſon Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manaſſe confugij ciuitates, Gaulon in Baſan, & Boſram, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates duas, 28. Porro de tribu Iſſachar, Ceſion, & Dabereth, 29. & Iaramoth, & Enginnim, cum ſuburbanis ſuis, ciuitares quatuor. 30. De tribu autẽ Aſer, Maſal & Abdon. 31. & Helcath, & Rohob, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates quatuor. 32. De tribu quoq; Nephthali ciuitates confugij, Cedes in Galilæa, & Hammoth Dor, & Carthan, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates tres. 33. Omnes vrbes familiarum Gerſon, tredecim, cum ſuburbanis ſuis. 34. Filiis autem Merari Leuitis inferioris gradus per familias ſuas data eſt de tribu Zabulon, Iecnam & Cartha 35. & Damma & Naalol, ciuitates quatuor cũ ſuburbanis ſuis. 36. De tribu Ruben vltra Iordanem contra Iericho ciuitates refugit, Boſor in ſolitudine

Miſor

Miſor & Iaſer & Iethſon & Mephaath, ciuitates quatuor cum ſuburbanis ſuis. 37. De tribu Gad ciuitates confugij. Ramoth in Galaad, & Manaim & Heſebon & Iazer, ciuitates quattuor cum ſuburbanis ſuis, 38. Omnes vrbes filiorum Merari per familias & cognationes ſuas, duodecim. 39. Itaq; ciuitates vniuerſæ Leuitarum in medio poſſeſſionis filiorum Iſrael fuerunt quadraginta octo 40. cum ſuburbanis ſuis, ſingulæ per familias diſtributæ. 41. Deditq; Dominus Deus Iſraeli omnem Terram, quam traditurum ſe patribus eorum iurauerat: & poſſederunt illam, atque habitauerunt in ea. 42. Dataq; eſt ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nulluſque eis hoſtium reſiſtere auſus eſt, ſed cuncti in eorum ditionem redacti ſunt. 43. Ne vnum quidem verbum, quod illis præſtiturum ſe eſſe promiſerat, irritum fuit, ſed rebus expleta ſunt omnia.

COMMENTARIVS.

DVæ poſſunt capitis huius partes conſtitui. Prior vrbes Leuitis datas refert, ad verſum vſq; 41. Poſterior generalem diuiſionis totius concluſionem à v. 41. ad finem.

QVÆSTIO I.
Leuitis vrbes cur datæ?

HÆreditatis, vt ſuprà dictum, c. 41. q. 6. exſortes erant Leuitæ. ideoq; regionis partem nullam acceperant. Eos tamen in eadem regione cum tribubus aliis manere oportebat. Neceſſarium igitur erat, vt vel ſub dio ac tentoriis perpetuo habitarent, vel tecta & domos incolerent. Illud haud viſum Deo conſentaneum. quia hominum eſt aut peregrinantium, vt in ſolitudine ac Aegyptiaco exitu factum hactenus; aut vagantium, vitamq; agreſtem & ineruditam ducentium, vt ſunt Opiliones, Arabes, & Scythæ palantes, ac ſæpe lattocinantes. At Leuitis neutrum conueniebat. Nam & itineris ac peregrinationis in promiſſa terra finis iam erat: & illi omnium politiſſimi ac eruditiſſimi, cum Dei eſſent miniſtri, & ſacrorum omniũ Interpretes. Camilli, & Antiſtites. Nec verò, conquieſcentibus domoſq; incolentibus Iſraelitis aliis, hos tabernacula obtinere, nullas habere domos ordinariè decuit. quia nimirum aliis diſſimiles ac inter eos velut peregrini, & contemptiores viſi fuiſſent. Dixi, *ordinariè*, quia ſi ſponte, non neceſſitate, idipſum domicilij vitæq; genus amplecterentur aliqui, vt *Cinæi* & *Rechabitæ*, de quibus Iud. 4. Ierem. 35. & in meo *Triharesio*; laudanda quidem eſſet eorum pietas, modeſtia, & virtus, ſed nõ à principio ſtatim omnibus imponenda. Solet enim Deus cum hominibus agere humanius: neq; difficilia & ardua imperare omnia, licet bona interdum & vtilia ſint: ſed eorum, qui animis ſunt excellentiores, virtutiſq; ſectantiores, optioni iſta relinquit. Quemadmodum enim qui famulos habent plurimos Domini, non omnibus omnia, ſed præſtantioribus & cultioribus præſtantiora & cultiora committunt munia.

Si verò domos habitate fuit genetatim magis decorum Leuitis,debuetunt igitur ij aut nouas ipſi ædificare, aut veteres ac iã ædificaras accipere,idq; vel precio vel dono. Nouas ædificate non poterant. quia nullus ijs locus, nullus fundus,nullus aut mons,aut vallis, vbi ædificarent,fuit. Veteres verò & iam ædificatas ab Iſraelitis aliis domos emete,fuiſſet ſotdidum: Cum enim ditionem tantam illis daret Deus, domos, ac vrbes tot ac tantas, an ab his nullas ipſius Dei miniſtris ac ſacerdotibus dari decuiſſet? an è tam multis, tamq; liberaliter ac munificè à Deo donatis illos iis,qui huius ptocurarent ſacta,& cæremonias nihil ttibuere,auariſſimum, ingtatiſſimumq; non fuiſſet? Quin & Deus, qui in cæteros Iſraelitas,tam benignus ac,vt ita dicere liceat,profuſus erat,Miniſtrotum ſuorum obliuiſci non potuit. Er hæc eadem Dei de Miniſttis ſuis cura,eorumq; amor fecit,vt iis non caſas, pagos,& vicos,ſed vtbes dari præcepe-rit. Conſtat verò hanc habitandı rarionem ptimo tutiorem, deinde verò eriam hominum quidem opinione,honeſtiotem ac ſplendidiorem eſſe.

QVÆSTIO II.

Quomodo Leuitis datæ Vrbes?

AD Leuitarum ipſorum pottionem datas ijs vrbes indicat capitis huius principium. Vbi *primo* quæritut, *quid hos illas petere neceſſum fuerit*, cum, vt ipſi verſ. 2. dicunt, & patet ex Numer. 35. iis eas dari ptæcepiſſet Dominus? Reſpondere videtur Maſius,non petiiſſe, ſed ſeſe ſiſtendo ſimpliciter Dei iuſſa expoſuiſſe. Sed & hoc ipſum quoddam petitionis genus fuit. Reſpondet verò Caluinus: *Probabile eſt fuiſſe neglectos, donec cauſam ſuam agerent. Sic enim accidere ſolet, dum quiſq. ad ſua curanda attentus eſt, vt fratrum obliuiſcatur. Certè turpe fuit vellicari aurem populo, & in memoriam reuocari, quod Deus de Leuitis clarè tuſſerat, Atqui, niſi domicilium flagitaſſent, periculum erat, ne iacerent ſub dio.* Sed accuſat homo hic non Iudæorum tantummodo tribus vniuersè, ſed eorum etprincipes & ſapientes omnes, ac inprimis eos, qui diuiſioni à Deo ptæpoſiti erant, ipſumque Eleazarem Pontificem, & Imperatorem Ioſue. At quis hoc credat ad ſua cutanda fuiſſe adeo attentos, vt frattum obliuiſcerentur? quis ctedat ita eos temere ſortem aggreſſos, vt abſque omni agendarum terum ordine, ante Dominum ſteterint, neque prius conſtituerint, diuidendam primò terram totam XII. tribubus: rum verò poſtea Leuitis de vrbibus prouidendum? Non cadit imprudentia, temeritas,& obliuio tanta in viros tantos. Quin etſi ad ſua ipſotum curanda ij tantummodo attenti fuiſſent, id tamen abſque iſta de Leuitis omnibus cura facere non potuiſſet Eleazar. Eius enim habitatio,commodum, fructusq; omnis cum aliorum habitatione, commodo ac fructu Leuitarum adeo prorſus coniungebarur, vt de illis, abſq; his, nulla vlla eſſe poſſet cogitatio. Aliæ igitur petitionis huius cauſæ *Vna:* cum è ſingularum tribuum vrbibus iſtas quæ Leuitis erant aſſcribendæ; oporteret decerpi, primò quidem neceſſe fuit has vltimo loco his dari (neque enim priusquam accepiſſent,eas dare potetant tribus aliæ.) Deinde admonebat Leuitas modeſtia & æquitas, vt quod libetaliter aliæ ipſis erant darur æ rribus, id modeſtè, tanquam beneficium, peterent. *Altera:* quia licet Ioſue, licet Eleazar, licet diuiſores omnes optime Dei de vrbibus iſtis præceptum meminiſſent, eique quam citiſſimè ac pleniſſimè factum ſatis vellent, multo tamen fiebant iſta Leuitatum petiotine ac monitione alacriores

Acer & ad palmæ per ſe curſurus honores.
Si tamen horteris, fortius ibit equus.

Et duo hinc ad nos vtilia tedeunt documenta. *Vnum*, vt ſi quid nobis ab aliquo dandum ſit, id neq; pudeat, neq; pigeat nos petere. Sunt adeò quidam etiã in reli-

in religioſis vitę inſtitutis,aduerſus præpoſitos & ſuperiores,moroſi ac faſtidioſi, vt ſtatim dicāt.Scit ille & ille mihi hoc abs ſe deberi:me hoc & illo egere:Dei hanc eſſe vt mihi det voluntatem,ſi dare non vult omittat. Sed heus, ô bone, vult etiam Deus te modeſtiæ ac demiſſionis actiones edere. vult te cum hominibus humanè agere, illorumq́;, etiamſi eſſet promptiſſima; beneficentiam tuis excire ac incitare precibus. Quid tam inurbanus & agreſtis es? Aſpice hos Leuitas: intuere ipſorum Principes. Accedunt per modeſtè diuiſionis Principes, Tribunos, Eleazarum, & Ioſue: Diuinum præceptum citant: vrbesq́; ſibi ac ſuburbana obſecrant. *Alterum* ſunt è contrario alii, à quibus ſi quid petatur & quid: m eiuſmodi, quod recuſare neque poſſint, neq; verò velint, ægrè id ferunt, ſtatimq́; dicunt: Nimium mi homo ſolicitus es. Memorem mones. Deſine interpellare me: Sat ſcio, quid & quando mihi hoc agendum. Mihi monitor haud opus. Volunt iſti videri omnia ſponte ſua facere. nullius, ad benefaciendum, aut monitis aut precibus egere. Quæ occulta quædam ſuperbia eſt, quam ſilentio, exemploq́; retundunt rogati à Leuitis Phylarchi, Pontifex Eleazar, & Imperator Ioſue. *Dederuntq́*, ait textus v. 3. *filii Iſrael de poſſeſſionibus ſuis, iuxta imperium Domini, ciuitates & ſuburbana eorum.* Quæritur præterea

Num iſtæ vrbes Leuitis datæ ſint ſorte? Negare videtur Num. 35. quæſt. 5. Thoſtatus. *Reſpondendum*, inquit, *eſt, quod vrbes datæ Leuitis non fuerunt datæ per ſortem, quia tunc potuiſſet euenire, quod aliqua vrbes fuiſſent iis datæ in extremitate, vel in locis ſeparatis: ſed fuerunt datæ ex electione, ſcilicet quod ipſi qui erant de aliqua tribu, de vrbibus ſuis eligebant aliquas, quas darent Leuitis.* Sed ſortem interueniſſe docet perſpicuè caput hoc verſ. 4. 6. & 10. neque ſortem omnem negat diligens ille ſcriptor, Obſeruandum enim quinque de rebus hoc in negatio quærendum ac definiendum fuiſſe. *Primò*, Quot Leuitis ipſis dandæ vrbes? *Secundò*, Quot è quaque tribu. *Tertiò*, Quæ è quaque itidem tribu? *Quartò*, Quot cuilibet Leuitarum parti? *Quintò*, Quæ cuilibet iſtiuſmodi Leuitarum parti? Ad *Primam* verò quæſtionem nulla fuit adhibenda ſors, quia illam diſertè definierat Dominus. Num. 35. verſ. 6. & 7. Neque ad *Secundam*, quia illam diuiſorum prudentiæ ac iudicio commiſerat ibidem Dominus verſ. 8. dum dixit. *Ab his qui plus habent, plures auferentur, & qui minus, pauciores. Singuli iuxta menſuram hæreditatis ſuæ dabunt opida Leuitis.* Ad *Tertiam* putat citatus auctor adhiberi ſortem haud potuiſſe. quia ſpacia circum vrbes aliquanta dari ſimul cum vrbibus debebant. Illæ igitur è ſingulis tribubus deligendæ vrbes erant, quæ iſtiuſmodi ſpacia ſuis in tribubus haberent, non autem illæ, quæ in extremis earum finibus lineisq́; ſitæ, ſpacii nihil habebant proprii. At ſi quænam è quaque tribu dandæ vrbes fuiſſent, pronunciaſſet ſors, potuiſſet extrematum vrbium iſtarum edere aliquam, vel aliquas. Sed ſane qui ſortium auctor & moderator tunc erat Deus, hoc quidquid fuit incommodi, cauere potuit optimè, ita vt in tertia iſta controuerſia ſors etiam iudicium eſſe potuerit. Ad *Quartam*, humana ſatis fuit prudentia, dum accuratè diſpicerent diuiſores, quæ Leuiticæ cuiusq́; partis, multitudo, ſtatus, & conditio, prout in tribubus aliis dictum. capite 13. quæſtione 12. Ad *Quintam* omnino adhibita ſors, vt indicant citati antea verſus, idque fatetur loco citato, & capite iſto quæſt. 4. 5. & 6. Thoſtatus. Qui verò ad diuiſores ac Eleazarum ac Ioſue petitionis huius cauſâ, fuere à Leuitis legati, eos cenſet Maſius fuiſſe XII è qualibet ſcilicet ipſorum gente quatuor. Id tamen probari aliunde non poteſt, ſed nec improbari.

QVÆSTIO III.

Quot vniuerſè Leuitis omnibus data vrbes?

NVmerum, vt quæſtione ſuperiore aiebam, dandarum vrbium præfiniuit Dominus Num.35.v.6.& 7.& tot capite iſto datæ fuerunt, non plures,non pauciores. *Ciuitates*, inquit, verſus 39. *vniuerſa Leuitarum, in medio poſſeſſionis filiorum Iſrael, fuerunt quadraginta octo.* Quo in numero videtur illud omnibus admiratione digniſſimum, *quomodo tribus, quæ numero erat omnium penè minima, vrbes tot acceperit.* & quidem, quam aliarum quarundam tribuum eſſent;duplo, triplo, interdum etiam quadruplo plures. Numerata ſiquidem Leuitarum in vltima eorum recenſione, Num. 26. v. 62. Viginti tria maſculorum millia, & quidem accenſitis etiam pueris, imò & infantulis, qui vnicum iam menſem vixiſſent, ita vt in ſingulis ipſorum vrbibus eſſe vix poſſent viri quadringenti. Iam verò Aſerianæ tribui fuere tantum vrbes XXII ſuprà c.19.v.30. Nephthalicæ XIX Danicæ adhuc pauciores, ibidem verſu 40. & ſeq. Et tamen, vt de tribubus taceam alijs; in eadem illa recenſione infantibus ac pueris ad annum vſque vigeſimum excluſis, fuerunt Aſerianorum 53400. ibi v. 47. Nephtalitarum.45400. ibidem v.50. Simeonitarum 22200. v. 14. Iſſacharitarum 64300. v.25. Danitarum 64400. v. 44. Mirum igitur, Leuitis, qui vt ſuprà diximus tam pauci; tot attributas vrbes: & quidem quam ipſis hæredibus tribubus, plures. At *cauſa* notantur potiſſimum duæ: *Vna* eſt, quæ ſuprà etiam cap.14. q.6. tacta; Dei ergo miniſtros, ſacrorumq; ſuorum antiſtites mira benignitas, quos rebus ad victum ac veſtitum neceſſariis affluentiſſimè cumulat, vt nulla ſcilicet harum rerum importuniore cura teneantur: ſeq; totos in illius cultum cæremonias, & obſequium nauiſſimè impendant; quod profectò æquiſſimum. Atque hanc de rerum ad vitam neceſſariarum affluente copia cauſam ſæpè ac diſertè perſequitur Philo: ſed præſertim libro de profugis libr. 2. de monarchia & lib. de Sacerdotum honoribus. Quemadmodum enim, vt vitæ neceſſaria conquirant mortales alii, arant, ædificant, nauigant, fabricantur, aliaue opera faciunt: ſic Sacerdotes diuino q; mancipatos cultui, ſacra procurare, Laudibus Deum celebrare: preces pro ſe ac populo fundere, legem illius perdiſcere, aliosq; docere oportet. Ad veſtitum porro refertur habitatio. Domus enim eſt quædam veluti veſtis laxior, quæ nos noſtroſq; cingat ac tegat. *Altera* verò cauſa eſt, quod tribubus aliis, præter vrbes, dati etiam pagi, & vici plures ſint, quorum nullos acceperunt Leuitæ. Abulenſis quæſt.9. Num.35. Adiungunt & *tertiam* aliqui cauſam, quod non omnes in ſuperioribus vrbium, quæ ad ſingulas tribus pertinerent, catalogis enumeratæ ſint. Sed hoc, etſi verum, admirationi tamen & quæſtioni propoſitæ parum ſatisfacit. Neq; enim putandum, licet omiſſæ vrbes aliquæ ſint: omiſſas multas: non certè tot, aut ferè tot, quot enumeratæ fuerunt. At ſi tot etiam omiſſas dicamus, & in poſitis vrbibus numerum duplicemus, nondum tamen ad Leuiticarum ſummã vrbium accedet. In Aſeriana ſiquidem tribu forent ſolummodo XLIV, in Nephthalica XXXVIII; in Simeonica XXXIV: Iſſachariana XXXII, in Danica pauciores. Ideoque cauſa illa prima, omnium verè prima & ſumma, quam Caluiniani vnius, contra Caluinianas, Lutheranaſq; ſecrilegas harpyas omnes, vno libet firmare teſtimonio, Adriani Sarauiæ. *Deus*, ait lib. 2. cap. 14. *in lege ſua præter decimas & oblationes, Sacerdotibus & Leuitis vrbes & pomæria vrbium ac opidorum duci præcepit. in quas non minorem habebant auctoritatem, quam reliquæ tribus in vrbes & agros, qui ſorte ipſis obuenerant. Recepto Euangelio auctoritate publica, ad eundem modum miniſtros Euangelii agros & poſſeſſiones poſſidere, aut poſſidenda ipſis dari, nuſquam Saluator noſter prohibuit: nec in conſtituta Republ. quæ Euangelium recepiſſet, deteriore conditione*

conditione eſſe voluit, quam fuerant olim in Iſraele Leuitæ & Sacerdotes. In ciuitate cum ſit viuendum Eccleſiarum miniſtris, adiumenta illa ipſis ſunt neceſſaria, quibus ciuilis ſocietas opus habet, & auctoritatem, & gratiam apud vulgum conciliant: cuiusmodi ſunt ſapientia & diuitiæ. Alterum horum qui contemnit, cum dignitate in ciuitate verſari non poteſt. Sapiens in ſuo Eccleſ. 7. c. v. 11. & 12. id notauit. Bona eſt ſapientia, inquit, cum hæreditate, & eſt excellentia videntium ſolem. quia in vmbra ſapientia, & in vmbra argenti requieſcit homo. Hæc ille, qui c. 4. *Vnde*, ait, *quorundam Magiſtratuum impietas & ingratitudo maiori vituperio digna eſt, qui dum fauere videri volunt religioni Chriſtianæ, miniſtros debito fraudant honore; & non tantum nihil de ſuo largiuntur, vt quidquid olim in pios vſus deſtinatum fuit, in profanos conuertant.* Et pergit porro contra ſuorum iſtorum Magiſtratuum & gregalium auaritiam, tenacitatem, impietatem, ac ſacrilegia diſputare: ipſorumq́; ratiunculis ad populi plauſum, auaritiæque velamen concinnatis reſpondere.

QVÆSTIO IV.

Quot, & quæ præcipuis Leuitarum familiis datæ vrbes?

PRæcipuæ Leuitarum familiæ ac partes numerantur tripliciter. ***Primò, Secundum carnem***, vt ſcilicet tot ſint, quot ipſius Leui fuere filii: & ſic tres tantum familiæ ſunt, *Gerſonitarum Caathitarum*, & *Meraritarum* Exod. 6. verſ. 16. & alibi ſæpius 2. *Secundum officium* ac munus, quod ab ijs in Dei cultu obibatur. & ſic duæ partes *Sacerdotum* videlicet ac *non Sacerdotum*. Illi vocari ſolent à Sacerdote primo, cæterorumq́; parente ac ſatore omnium, *Aaronitæ*. Alii verò commune *Leuitarum* nomen retinent. *Tertiò, Secundum vtrumq́;*, tam carnem ſcilicet quam officium. Nam ſecunda illa Caathitarum familia Sacerdotes omnes complectitur, & prætetea Leuitas alios, qui ab Aarone progeniti non erant: ſed vel ab eius fratre Moyſe, vel ab vtriuſq́; patruis Iſaare, Hebrone, & Oziele. Hi enim tres cum Amram Aaronis Moyſiſq́; patre filii fuere ipſius *Caath*, nepotes ipſius *Leui* Exod. 6. verſ. 18. & iſto modo hic ſtatuuntur quatuor Leuitarum partes. Prima, *Caathitarum Sacerdotum*. Secunda, *Caathitarum non Sacerdotum*. Tertia, *Gerſonitarum*. Quarta, *Meraritarum*. Et primæ quidem parti vrbes datæ ſunt XIII. verſ. 4. quarum erant è tribu Iudæ ac Simeonis IX: è tribu Beniamin reliquæ IV. Et fuit profecto admirabile tot vrbes tam paucis attribui Sacerdotibus. Num vt capitis 5. parte ſecunda q. 1. dicebam, in Iordanis tranſitu, non multo plures quam XXIV fuerunt; & poſt XIV annos iſtos, ſi quater & decies illos omnes multiplicemus, nondum tamen in iſta terræ diuiſione quadringenti eſſe poterant Sacerdotes. Et ſi per 13. diuidere libeat 400. inueniemus non potuiſſe in omnibus & ſingulis vrbibus collocari Sacerdotes XXXI. Admirabile item illud, ita tuliſſe ſortem, vt Sacerdotibus eæ obuenirent vrbes quæ tabernaculo ac templo, ipſi etiam futuræ vrbi regiæ ac populi totius metropoli eſſent proximæ. Deinde, vt commodiùs cum Iudaica tribu poſſent inire connubia Leuitæ, prout q. 18. monet hoc loco Theodoretus. *Has enim tribus*, inquit, *permiſit miſceri Dominus, quod is qui è tribu Iuda naſci debebat, non Rex ſolum ſed etiam Pontifex appellatus eſt.*

Secundæ Caathitarum parti datæ ſunt vrbes X è tribubus Ephraim, Dan, & Manaſſæ ciſiordanini verſ. 5. Tertiæ parti XIII è tribubus Iſſachar, Aſer, Nephthali, & Manaſſæ transiordanini verſ. 6. Quartæ parti XII è tribubus. Ruben, Gad, Zabulon, verſu 7. Summatim XLVIII quarum hæc nomina.

1. ***Hebron.***

1	*Hebron.* verſ. 11.	25	*Boſra.* verſ. 27.
2	*Lobna.* verſ. 13.	26	*Ceſion.*
3	*Iether.*	27	*Dabereth.*
4	*Eſthemoa.*	28	*Iaramoth.*
5	*Holon.*	29	*Engannim.*
6	*Dabir.*	30	*Maſal.*
7	*Ain.*	31	*Abdon.*
8	*Ieta.*	32	*Helcath.*
9	*Bethſames.*	33	*Rohob.*
10	*Gabaon.* verſ. 17.	34	*Cedes.* verſ. 32
11	*Gabae.*	35	*Hammothdor.*
12	*Anathoth.*	36	*Carthan.*
13	*Almon.*	37	*Iecnan.* verſ. 34.
14	*Sichem.* verſ. 21.	38	*Cartha.*
15	*Gazer.*	39	*Danna.*
16	*Cibſaim.*	40	*Naalol.*
17	*Bethoron.*	41	*Ramoth.* verſ. 36.
18	*Eltheco*	42	Manaim.
19	*Gabathon.*	43	*Heſebon.*
20	*Aialon.*	44	*Iazer.* βεσὸρ.
21	*Gethremmon.*	45	*Boſor.* verſ. 37. μισώ.
22	*Thanach.*	46	*Iaſer.* Hebraicè *Iachſa*, ιαζὴρ.
23	Gerbremmon.	47	*Iethſon.* Aſcedemoth δαμών.
24	*Gaulon.* verſ. 27.	48	*Mephaath.* μαφά.

Circa vltimas verò iſtas quatuor dubia oboriuntur. *Primum*, E qua illæ Scriptura promantur: Hebraicus enim Maſoretharum textus eas non habet, vetuſtioraq; exemplaria hi laudant, quæ ijsdem careant. At ſunt in noſtro textu, in Græco 70. in Chaldæo, & in Hebraicis exemplaribus aliis perantiquis, vti non è noſtris tantum Thoſtatus inter q. 8. & 9. & Maſius, ſed è Iudæis etiam fatetur hoc loco Radak, qui & oculatum ſe teſtem profitetur. Et verò niſi addantur, primò quidem non fuiſſent à tribubus omnibus datæ Leuitis vrbes. cum eſſet Rubenica omiſſa. Sed id contra diſertum Dei iuſſum. Num 26. contra capitis huius v. 3. aſſertionem. *Dederunt filii Iſrael de poſſeſſionibus ſuis iuxta imperium Domini.* contra hiſtoriam 1. Paralip. 6. v. 78. & 79. *Deinde* non fuiſſent Meraritarum vrbes XII vt ait hoc capite verſus 38. ſed VIII tantum. *Tertiò*, Demum non eſſent Leuitarum vrbes omnes XLVIII ſed ſolum XLIV, contra ſuperioris quæſtionis decretum. Atq; hinc patet *Primò* quod in Bibliacis Prolegomenis aſſertum, Hebraica Maſoretarum Biblia, quæ à Iudæis hodie iactantur correctiſſima, incorrecta ac deprauata eſſe. Patet *Secundò*, has in editione Latina vrbes, non de Græca 70. tralatione ſimpliciter expreſſas, prout aſſeuerat Maſius, & laudat Montanus: ſed è vetere textu Hebræo, qui, vt rectè ait Abulenſis loco citato: extabat interpretis noſtri tempore. Patet etiam *Tertiò* è 1. Paral. 6. illas huc tralatas. Hinc enim ſi abfuiſſent, tota cap. hui⁹ vacillaret hiſtoria & calculus, prout paulo ante indicatum. Et verò huius & illius capitis nomina diuerſa non vrbium quidem, vt paulò poſt dicetur; ſed textus diuerſitatem monſtrant, vt è Paralipomenis huc traducta illa eſſe nequeant.

Dubium alterum. In noſtro textu & Græco 70. inter iſtas vrbes IV ponitur *Miſor*, ſicq; vrbes fiunt v, numerorumq; ſummæ redundant. Sic enim eſſent è Rubenica tribu v vrbes contra verſum 37. Meraritarum vrbes XIII, cōtra verſum 38. Leuitarum vrbes XLIX contra v. 39. Dicendum *Primò* nomen hoc omnino in Latinum textum ex aliquorum irrepſiſſe margine, qui è 70. nota-

rant

rant τὴν μισώ, vt nunc in Romanis editum eſt, vel potius τὴν μισώρ, vt in noſtro textu eſt. & confirmatur ex ſignificatione, de qua iam. *Secundò*, Non eſſe hic nouam vrbem à *Boſor*, ſed per iſtam vocem ſignificari, *Boſor* eſſe in planitie ſitam prout ſuperiori cap. quæſt. 6. dictum. Nam Hebraicè *miſor* ſeu *miſchor* eſt planities, vt ſuprà cap. 15. ter v. 9. 18. 20. & clarè ſuprà cap. 20. verſu penultimo ea dicitur eſſe vrbs *bammidbar bammiſchor*, id eſt, *in ſolitudine, in planitie*. Et confirmatur ex ipſo textu Græco, vbi ſic Βοσὸν τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὴν μισώρ. Obſeruandum enim in cæterarum adiunctarum vrbium trium numeratione præponi ו; id eſt, *&*, vt ſignificentur diuerſæ. At *Miſor* ita cum *Boſor* nectitur, vt ſententia ſit: *Boſor, quæ eſt in eremo, quæ in planitie*: ſeu *& quæ eſt in plano*.

Tertium dubium, Latinè ac Græcè *Iazer* hic nominatur, quæ in Hebræis exemplaribus nulla eſt. Reſpondeo vel eſt eadem, cum ea quæ hic & 1. Paralip. 6. v. 29. dicitur *Cademoth*, vel certè eſt eadem quæ duplicatâ in Latino, non in Græcis 70. nomenclaturâ dicitur *Ietſſon*, in Paralipomenis *Iaſſa* ſeu *Iachſa*. & tunc in Latino vrbs deeſſet, quæ in Hebræis hic & in Paralip. eſt *Cademoth*, aut *Cedemoth*. in Græcis δικμών, per litterarum ſcilicet metatheſin pro κεδμών vel κεδμώθ: imo è proximo v. 36. pro *Cademoth* noua huc immigrauit *Iazer*.

Quartum dubium eſt, An 4. iſtæ vrbes loco ſint numerandæ vltimo? In exemplaribus Hebræis melioribus, & in Romana Latina correctione ante *Gad* ponitur ipſe *Ruben*. id eſt, fit verſuum. 36. 37. tranſpoſitio: ſicq; poſt quatuor vrbes has, numerantur aliæ, quæ hic præpoſitæ. 4.

1. *Ramoth*.
2. *Manaim*.
3. *Heſebon*.
4. *Iazer*.

Et hinc apparet, vulnus alicunde textui huic tam in Latinis, & Græcis, quam Hebræis inflictum; quod nondum hactenus curatum ſatis.

Quintum dubium, Cur in iſtis non ſit *Hieroſolyma*? Quia ſcilicet à Iebuſæis adhuc tenebatur: quia diuerſarum tribuum erat; quia in ea etiam ijs habitandi locus eſſe potuit, vt ſequenti quæſtione dicetur.

Sextum & vltimum dubium, cur nomina quædam ab ijs quæ in tribubus ante poſita, diſcrepant? Reſponſum ſæpius.

QVÆSTIO V.

An in vrbibus alijs habitarint Leuitæ?

NOn in hiſce tantum datis vrbibus, ſed in alijs etiam habitare potuerunt Leuitæ tripliciter. *Primò*, In ea vrbe vbi eſſet ſacrorum ſedes, holocauſtorum altare, ipſumq; tabernaculum, vel templum. *Secundò*, Si quæ ipſis alibi ab Iſraelitis per oblationem aut votum domus darentur. *Tertiò*, Si quam ipſi alia in vrbe domum conducere, ibiq; habitare vellent. Nam certè modorum iſtorum aliquo fuiſſe aliis in vrbibus Leuitas, oſtendunt non rarò Scripturæ, etiam illæ quæ trietericas decimas cum ijs comedi præcipiũt Deut. 10. 17. & poſtea ſæpius. Duas etiam cur aliæ ab ijs vrbes habitarentur, cauſas afferunt Iudæi. *Vnam*, vt Magiſtratibus ac iudiciis adeſſent illi omnibus. Ἑκάστῃ ἀρχῇ, ait lib. 4. capite 8. Ioſephus, δύο ἄνδρες ὑπηρέται διδόσθωσαν ἐκ τῆς τῶν Λευιτῶν φυλῆς. *Alteram*, quia initio vrbium ſuarum nonnullas, quæ à Chananæis adhuc tenebantur, poſſidere haud potuerunt; aliæ pro ijs commodatò ipſis datæ. Et hinc expediunt nodum illum Rabbini in Thalmud, tractatu de plagis capite 2. quomodo alia hic non pauca Leuiticarum vrbium nomina ſint; quam in 1. Paralipomenon 6. Hic enim traduntur, quæ donationis iure ipſorum

fuere

fuere vrbes, illic vero, quæ vel donationis, vel commodationis iure. *Cedes*, inquiunt, *cum diu in hoſtium poteſtate maneret, Leuita pro ea vicinam Gamalam habebant.* Et Maſius; *Si verum eſt quod Doctores Hebræos opinari dicebam; habitarunt fortaſſis Leuitæ in Hucoe, cum vicinam ſuam Helcath obtinere non poſſent.* Et hinc rurſum apparet, quanta Leuitis habitandi commoditas & laxitas conceſſa ſit, qui non in ſuis tantum, ſed alienis etiam vrbibus habere poterant domicilium.

QVÆSTIO VI.

Quantæ, & quales iſtæ Leuitarum vrbes?

PRimò, Fuere magnitudinis pæne omnis vrbes: magnæ quædam, paruæ aliæ. Nam certe magna fuit *Hebron, Dabir, Gabaon, Ramoth*, aliæ. *II.* Fuere illuſtres famaq; inclytæ complures, vt iam dictæ; obſcuriores aliæ. *III.* Ita erant eæ iuris Leuitarum, vt non vſufructuarii tantum ſed veri eſſent Domini. Nam Leuit: 25. v. 33. Scriptum legimus: *Aedes Leuitarum, qua in vrbibus ſunt, ſemper poſſunt redimi ſi redempta fuerint, in iubilæo reuertentur ad Dominos, quia domus vrbium Leuitarum pro poſſeſſionibus ſuis ſunt inter filios Iſrael. IV.* Erant non in vna quapiam Chananææ ditionis parte ſitæ, ſed longe lateq; per omnes omnino partes ac tribus cis & trans Iordanem ſparſæ: idq; ſapientiſſimo Dei conſilio & voluntate. *Primò*, Vt eſſent vbiq; legis diuinæ Interpretes ac Magiſtri, qui populum totum erudirent, monerent, in officio continerent, quidam veluti eius Pædagogi Deut. c. 23. v. 10. in Hebræo maximè vbi ſic: *docent* (Leuitæ) *iudicia tua ipſum Iacob & Legem tuam Iſraelem.* Et in 70. Δηλώσουσι τὰ δικαιώματά σου τῷ Ιακωβ, καὶ τὸν νομον σου τῷ Ισραηλ. *Secundò*, Gratum Deo eſt, variis in locis aperiri ſapientiæ Scholas, ſapientum cœtus, religioſorumq; hominum collegia vigere. Quid autem aliud erant Leuitarum vrbes? *Tertiò*, Ad Dei gloriam pertinet, quam plurimos, eius quamplurimis in locis eſſe miniſtros. Quemadmodum enim non in palatio tantum & aula Regii miniſtri ſunt: Sic nec in tabernaculi tantum, templiue vrbe Sacerdotes Leuitæq; alii. *Quartò*, Ne alii ab aliis diſtracti vulgaribus aliorum vitiis ac moribus aſſueſcerent. *Quintò*, Vt iuncti & in quibusdam veluti cœnobiis ac collegiis incluſi, ſe ipſos magis, alii alios, ad vitam ordine graduq; ſuo dignam excitarent. *Sextò*, Sic magis videbatur Dei cultus, qui vnâ potiſſimum in vrbe ac loco vigebat; tribuum eſſe omnium, quia in his illius miniſtri omnibus. *Septimò*, Facilius à populo tam debita quam ſpontanea; quæ ad vitam faciebant, accipere neceſſaria ſic poterant. Neq; iſta infringit Abulenſis diſputatio hic quæſt. 4.

V. Erant eædem vrbes ſuburbanis quibusdam ſpaciis inſtructæ, prout infrà explicabitur. In earum numero erant ſex de quibus ſuperiori capite, refugii vrbes. *Primò*, Vt maior apud omnes Dei miniſtris beneuolentia & auctoritas conciliaretur, à quorum vrbibus præſidii ac ſalutis tantum eſſet. Abul. quæſt. 7. Num. 35. *Deinde*, vt vbi Doctores & iudices optimi ac ſapientiſſimi; ibi verſarētur, qui eorum ſententia liberari, conſuetudine inſtrui, melioresq; poſſent fieri. Hanc, aliasq; cauſas plures affert S. Ambroſius lib. de fuga ſæculi, c. 2. & lib. 2, de Cain & Abel cap. 4, *Ciuitates*, inquit, *Leuitarum, redemptrices ſignificauit Moyſes: quia is qui confugit ad eas, animam in qua habitat Dei verbum qua vrbis modo munita atq; vallatâ ſit, perpetuam libertatem acquirit ſibi. Sicut enim in ciuitatibus Leuitarum erat pœnarum remiſſio, vt ſi quis ad eas confugeret qui non voluntariam necem hominis admiſerat, nulli eum occidere liceret, intra vrbes duntaxat poſitum: ita quem peccati proprii pœnitet, quod aut imprudenter aut inuitus admiſit, ſi Leuitarum adhæreat incolatui, & ab his præceptoribus, qui Dei mandata diſpenſant, recedendum non putet, lex ipſa ab omni eum commiſſi flagitii pœna ſupplicioq; liberat. Nec abſurdum putes quod*

facinoroſi

facinoroſi cohabitant piis, maculoſi ſacratis: opus enim habent purificari, qui aliquo polluti ſunt delictorum contagio; Et quodammodo diuerſo genere cauſa concurrit. Sicut enim Leuites mundanis voluptatibus abdicatus, exul eſt culpa: ita ſanguinis reus, fugitiuus eſt patria. Sed hoc intereſt, quod iſte neceſſitate ſuos deſerit propter metum legis, miniſter autem Dei humanarum conſortiis renunciat paſſionum, & quadam carnalis illecebra ſe abdicat neceſſitudine propter ſtudia virtutis. Etiam illud non abhorret à vero, quod etiam iſte velut quaſdam in ſe manus inijcit, vt interficiat voluptates ſui corporis, & quemdam ſua carnis operetur interitum. Interfecit nempe Moyſes Aegyptium, & fugax factus eſt de terra Aegypti, vt declinaret eius tyrannum. Sed non ante illum interfeciſſet Aegyptium hominem, niſi in ſe prius Aegyptium ſpiritalis nequitia interemiſſet, & abdicaſſet regalium luxum honorum: maius patrimonium aſtimans theſauris Aegypti opprobrium CHRISTI. *Quod ſtultis quidem videtur opprobrium nobis autem illud opprobrium Dominica crucis, Dei eſt virtus atq́; ſapientia. Accedit eo, quod duo quadam in Deo principalia ſunt genera virtutum, vnum quo remittit, aliud quo vindicat. Remittuntur peccata per Dei verbum, cuius Leuites interpres, & quidem executor eſt: remittuntur etiam per officium Sacerdotis, ſacrumq́; miniſterium: puniuntur quoq́; per homines, ſicut per iudices, qui poteſtate ad tempus vtuntur: ſicut Apoſtolus docet dicens. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſtra eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, Iudex in ira ei, qui malum agit. Puniuntur peccata etiam per populos, ſicut legimus, quia ſape alienigenis, Dei iuſſu excitatis, propter Diuina Maieſtatis offenſam ſubiectus eſt populus Iudaorum. Nec is quidem qui inuitus aliquod fecerit homicidium, extra miniſterium eſt. Siquidem lex ait de eo: Quia Deus dedit eum in manus eius. Manus ergo eius, inſtrumenti modo, diuina vltioni miniſterium prabuerunt. Leuites igitur miniſter remiſſionis eſt. Percuſſor autem, qui tamen non ex diſpoſitione, ſed prater voluntatem fecerit homicidium, diuina miniſter vltionis.*

Sed binæ adhuc reſtant quæſtiunculiæ. *Vna*; fuerint ne omnes aliæ Leuitarum vrbes etiam aſyla? *Omnes*, inquit Arias, *Sacra etiam fuerunt, & recipiendis tuendisq́; inſontibus homicidis dicata: quamquam ſex illa ſingulari prarogatiua, aſyla dictitarentur.* Ego tamen id aſſerere non auſim, quia neq; à Scriptura, neq; ab idoneis auctoribus vllis aſſeri video. Et verò cauſæ quid foret, cur ne vno quidem verbulo res tanta, tam inſontibus neceſſaria & vtilis, tam Leuitarum tribui toti honorifica, vſquam inueniretur? *Altera*, Prius ne fuerint in refugium decretæ vrbes ſex, quam eæ, aliæq; omnes Leuitis datæ? An XLVIII prius Leuitis datę, ac tum demum ex ijs in refugium ſecretæ ſex? Opiniones duę. *Prior*, prius ait refugii vrbes conſtitutas, Poſterior, poſterius. Illa Maſii eſt in capitis huius initium: hæc verò Ioſephi lib. 5. c. 1. & Abulenſis Num. 35. vbi clarè textus, prius Leuitis decernit vrbes duas de quinquaginta: ex iis deinde, quæ fugientibus receptui ſint, ſex deligit. Et ſi hoc ſequamur, neceſſariò fatendum erit, huius & ſuperioris cap. narrationes tranſpoſitas. Sed id creditu facilius in Num. vno c. 35. vt ibi periodi vnius aut alterius tranſpoſitio potius facta ſit, quod totorum hic capitum: maxime cum in textu etiam Hebræo nihil ſit, quod huic refragetur tranſpoſitioni: hic verò ſit cap. 20. principium quod iubet, vt duodenæ ipſæ tribus dent refugii vrbes. At ſi has vna cum XLII duabus aliis iam antea Leuitis dediſſent, non tribus illæ, ſed Leuitica ſola dare ipſas debuiſſet.

QVÆSTIO VII.

Qua, & ad quid circum vrbes iſtas Leuitis data ſpacia?

VNa cum enumeratis iam vrbibus, fuerunt è Domini præſcripto ſpacia circum illas iiſdem attributa Leuitis. Ea hic & alibi Hebraicè ſemper vocantur earum

tur earum vrbium *migraſchim*: id eſt quæ extra illas poſita, & quaſi longiùs eiecta, expulſa, porrectaq́; In 70. hic interdum τὰ περισπόρια αὐτῶν. interdum verò τὰ ἀφωρισμένα αὐτῶν, τὰ ὅμορα & προάστεια. ſed alicubi τὰ ἀφορίσματα αὐτῶν, τὰ συγκυροῦντα τὰ περιπόλια. Significantur verò hiſce omnibus ſpacia ipſis vrbib⁹ adhærentia, circumſationalia, ſeu ſatiua, diſparata, ſeu ſecreta, contermina, ſuburbana, & circumurbana, ſeu amburbalia. Ea verò *quatuor ad fines* data volunt Rabbini in Thalmud. tract. *heroubim* c. 5. *Primus* eſt, vt in ijs paſci poſſent oues, boues, iumenta. *Secundus*, vt ne ſuburbanorum Leuitis deeſſet hortorum ac pomariorum amœnitas. *Tertius* vt inambulationi etiam illi quæ ſabbathis conceſſa; ſuppeteret, ſpacium. *Quartus*, vt quæ efferendis ac egerendis variis ex vrbe ſordibus ſeruirent loca, non abeſſent. Sed ex hiſce quatuor, finem vnumq́; primum tantummodo tradit ſcriptura. Num. 35. v. 9. *Ipſi Leuitæ in opidis maneant, & ſuburbana ſint pecoribus ac iumentis.* Et hic v. 2. aiunt ipſi Leuitæ: *Dominus præcepit per manum Moyſi vt darentur nobis vrbes, ad habitandum, & ſuburbana earum ad alenda iumenta.* Vnde Num. 35. q. 3. ſcribit Abulenſis, ſi quid in hiſce, quæ dabantur, ſpaciis fuiſſet fortaſſis antea cultorum agrorum, vinearum, hortorum, arboretorum, id verò fuiſſe totum in paſcua conuertendum. Et Arias in cap. 14. *Nuſquam legimus alium vſum, quam habitationis intra, & familiaris pecuariæque rei extra vrbem.* Et alii, qui afferuntur fines, aut neceſſarii non erant, aut verò ſuppleri aliunde poterant. Nam *Primò* ſuppeditabant Leuitis poma, omniſq́; generis fructus, etiam olera è primitiis, decimis, voluntariis oblationibus Matth. 23. v. 23. vbi ait Dominus, hæc, licet exigua ac minuta; omittenda non fuiſſe. Quia tamen de cymino, anetho, ſimilibusq́; herbis, & oleribus præcepti fuiſſe nihil videtur, etſi qua iſtiusmodi offerrentur in templo, ea in Leuiticas inferri vrbes commodè haud potuiſſent, & verò quia holuſculorum, herbarumq́; magnus, pœneq́; neceſſarius in re familiari vſus eſt, iſtasq́; res, interdum etiam, ob ægros, minimè vetuſtas eſſe conuenit, hortos Leuitis negandos haud putarim: & quidem etiam, vt feſſos interdum melioribus curis animos aliquantulum relaxarent. Sed intra vrbes, in ipſis domiciliorum fundis, prout paſſim videmus; eſſe potuerunt. Deambulatio verò potuit in paſcuis etiam haberi: neq́; opinor in vicinarum etiam tribuum vijs, agris, & montibus negata vnquam fuiſſet. Sordibus demum vel in vrbibus, vel in paſcuis ipſis, deeſſe locus non potuit. Excrementitiæ ſiquidem vel in cloacas condebantur; ſubterraneiſque aquarum aut pluuiarum aut aliarum meatibus conſumebantur vel ipſa etiam temporis diuturnitate in terram vertebantur. Sin foris in paſcuorum ſpaciis foueæ ijs excipiendis fierent, lætius illic, pecoriq́; iucundius gramen arborumq́; magnitudo & amœnitas exiſtebat vt lib. 2. de monarchia, vbi cur à templo abfuerit lucus cauſas dat; exponit Philo. Aliæ verò vrbanæ ſordes, vt nonnulla rudera & fuligines; facile alicubi ſparguntur & conculcantur. Vnus igitur tantum, aut certè præcipuus ſuburbanorum iſtorum finis fuit, paſtio.

QVÆSTIO VIII.

Leuiticarum vrbium ſuburbana quanta?

MAgna hic tam Iudæis quam Chriſtianis Interpretibus crux. Nam Numer. 35. verſ. 4. ſuburbanis iſtis magnitudo tribuitur cubitorum ſeu paſſuum mille: *Quæ* (ſuburbana) *à muris ciuitatum forinſecus, per circuitum mille paſſuum.* At v. 5. proximo, bis mille cubitorum eadem magnitudo dicitur: *Contra orientē duo millia erunt cubiti: & contra Meridiem ſimiliter erunt duo cubiti. Ad mare quoq́, quod reſpicit ad Occidentem, eadē menſura erit: et Septentrionalis plaga æquali termino*

termino finietur, Quo iſta modo conſonant? *Octuplex* ferè auctorum, in conſonantia ſtatuenda, *conatus*.

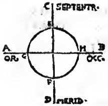
Primò, Videntur 70. innuere, mendum in Hebræo eſſe: quia ſicuti poſteriore loco, ita priore ij ſemper hiſce ſuburbanis tribuunt διχιλίους πήχεις *bis mille cubitos*. At cum exemplaria Hebræa conſentianr omnia, eaque Latinus ſequatur textus, omneſque cum Interpretibus omnibus libri, laudanda quidem ſeptuaginta interpretatio, qui ſine ambiguitate vlla ipſiſſimam, vt infrà patebit, reddidere ſententiam: non deſiſtendum tamen, quin vera in Hebræo Latinoq; textu concordia inquiratur.

Secundò, Igitur ſunt apud Lyranum Num. 35. è Latinis nonnulli, qui obſeruant in Latino textu poni priore verſu *paſſus*, poſteriore, *cubitos:* horumque bis mille non plus eſſe aiunt, quam 1000. paſſus. quòd in cubito ſint pedes duo, in paſſu quatuor: ſicque vtroque loquendi modo ſuburbanis dari quatuor pedum millia. Sed *Primò* in Hebræo vna eadem vox in vtroque verſu eſt, quæ propriè *cubitum* ſignificat, licet pro paſſu, qui illi æqualis; non malè ſumatur. *Deinde* paſſui, non quatuor ſed quinq; attribui, ſolent pedes, quemadmodum è vulgaribus in Sphæræ Geographiæq; rudimentis recitantur, verſibus notum: *Quinq; pedes paſſum faciunt.* &c.

Tertiò, Igitur Abulenſis Num. 35. quæſt. 6. dicit in Latino textu *paſſum* priore loco poni, tanquam explicationem, quòd in illo contineantur duo cubiti: ſicque 1000. paſſus eſſe 2000. cubitos. At ne citatis iam verſibus idem ipſe impetatur, diſtinguit paſſum, eumque ait eſſe ſpacium vel quod inter pedem ac pedem tantummodo interiectum eſt, vel & hoc & illud, quod ſub hominis pede, aut pedibus ſubiectum. Et vtroque modo duplex paſſus eſt. Vel enim *ſtans* eſt, vel *ambulatorius*. Priore modo *ſtans* duos habet pedes, poſteriore quatuor. Nam inter hominis ſtantis pedes, non plus quam bipedale inter cipitur ſpacium. & huic ſi adiungatur, quod ſub vtroque ſtantis eiuſdem pede eſt, fit quadripedale ſpacium. *Ambulatorius* verò priore modo, pedes habet tres, quia grandiri tum ſolent gradus: poſteriore verò habet quatuor, dum accipitur motus, ambulatioque continua: Sic enim ſpacii hoc tantummodo accipitur quod ſub vno pede, non ſub duobus eſt, quia ſic vnus tantummodo pes terram premit eique adhæret: alter verò ſublatus, cum in terram recidit ſpacium quod ad ſequentem paſſum pertinet, occupat. Habet verò ambulatorius idem paſſus pedes quinque, dum, vtroque in terram fixo pede, ſpacium & quod inter vtrumque & ſub vtroq; eſt, ſumitur. Et de poſterioris huius generis paſſu ambulatorio loquuntur citati verſus, de prioris generis ambulatorio Interpres hoc loco noſter. Facilis eſt iſta explicatio: ideoque & olim à me breuiter notata in Ioſuanis Sacerdotibus cap. 5. num. 59. ſed nondum omnem omnino eximit ſcrupulum. *Primò*, Quia oſtendendi eſſent auctores, qui hiſce ſtantibus ambulatoriiſque paſſibus ita vterentur. Quomodo enim alioqui de paſſu ita noſtrum locutum interpretem, credemus? *Secundò*, Non explicatur iſto modo Hebræi textus varietas, vbi paſſuum nulla propriè, ſed cubitorum ſolorum mentio eſt.

Quartò, Diſtinguunt cubitos alij. Nam Geometrici *cubiti* ſunt vel *ſacri* vel *communes*, illique his duplo maiores. Cum igitur, prius de ſacris ſermo fuiſſet, ij poſtea per communes explicantur, i eoq; duplicantur. Sic enim ſicli ſacri communibus duplo maiores ſunt & ſacrorum id genus cubitorum mentio videtur 3. Reg. 2. 6. 2. & cap. 7. 15. Sed *Primò* quo ſigno colligi poſſet modò de ſacris, modo de communibus textum loqui? *Secundo*, Ad purarum terræ arearum dimenſiones, non autem ad ſolos ædificiorum, ſtructurarumq; commenſus ſacrorum eſſe cubitorum vſionem probandum foret.

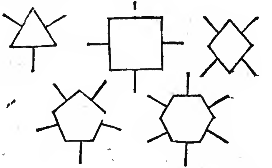
Quintò, R. Salomon & Thalmudici loco ſuperiore quæſtione indicato, Oo 2 dicunt

1. Vrbs eſt. e. f. g. h.

2. A muro vrbis g. verſus orientem vſque ad a. ſunt 1000. cubiti. Similiter verſus occidentem ab h. muro vſque ad b. item ab f. vſque ad d. & ab e. vſque ad c. Sicque à muro ſunt 1000. cubitorum ſuburbana, vt ait verſus 4.

3. Ab a. verò vſque ad b. ſunt 2000. cubiti, omiſſo vrbis ſpacio d. g. Sic ab c. ad d. omiſſo e. f. & contra; ſicq; in omnem plagam numerat verſus 5. cubitos 2000. Videtur ſanè textui conſentanea expoſitio hæc maximè, cum in priore verſu 4. tam diſerte dicatur *à muro*, in poſteriore verò à plaga ad plagam ſuburbanorum fiat dimenſio: & in iſto etiam addatur, *in* plagarum iſtarum *medio eſſe vrbes*: quaſi moneret clarè, ipſarum interius ſpacium haud numerandum ſed tantummodo exteriora eius amburbalia ſpacia progrediendo ab vna parte ad oppoſitam alteram, id eſt, ab Oriente in Occidentem, ab Aquilone ad Auſtrum, & contra. Neq; tantum congruit expoſitio iſta, ſi ſit vrbs rotunda, ſed etiam ſi quoquo modo figurata & anguloſa, trigona, tetragona, pentagona, & deinceps, dum à quolibet muri latere verſus quatuor mundi plagas lineæ ducũtur perpendiculares: ſecundum quas fieri à Mathematicis commenſuratio ſolet, vt in 1. caput *Sphæræ* noſter ex Ptolemæi libro de analemmate docet Clauius. Tunc autem quam habent vrbis mœnia figuram, eandem & obtinent mœnia æqualibus perpendicularibus deſcripta.

QVÆSTIO IX.

An in datas Leuitis vrbes nullum aut tribubus, aut tribulibus, qui illas dediſſent, fuit poſt dationem ius?

DVplex opinio eſt. *Quibusdam* videtur, directum, vt loquuntur Iuriſconſulti, Leuiticarum vrbium dominium pænes aut tribus aut tribules, qui eas dediſſent, manſiſſe ſemper: vſum vero earum ac habitationem Leuitis tantummodo conceſſam fuiſſe. *Alii* abſolutos fuiſſe Dominos Leuitas aiunt. Diſtinctionis vnius adhibitu poſſe videtur componi diſputatio. In vrbibus præter domos earumque habitationem, ſunt publica & priuata quædam commoda,

Sunt enim Magiſtratus, dignitates, honores, ſunt interdum portoria, vectigalia, negociationes, nonnullæ quæſtuoſæ, quas loci ſuppeditat oportunitas, ratione agrorum, vinearum, olivetorum, fluminum, metallorum, aliorumq; ſimilium. Leuitæ igitur *Primò* quoad domos, eorumq; vſum fructumque omnimodum abſoluti fuere domini, quia cæterorum Iudæorum inſtar, vendere has poterant; & præ illis ramen eas, quando liberet, ex Dei priuilegio redimere. Leuit. 25. v. 32. *Aedes Leuitarum, quæ in vrbibus ſunt, ſemper poſſunt redimi, quia domus Leuitarum pro poſſeſſionibus ſunt inter filios Iſrael. Secundò,* Suburbanorum etiam abſoluti erant Domini Leuitæ, ſi ad homines conferantur. quia in ijs ab hominum nemine pendebant: ſed ſi ad Deum conferantur, vetabantur illa vendere. Leuit. 25. verſ. 33. *Suburbana eorum* Leuitarum *non veneant, quia poſſeſſio ſempiterna eſt. Tertiò.* Magiſtratuum adminiſtratio, publiciq; honores, ac dignitates eorundem erant, in ijs vrbibus, Leuitarum. Id ex hiſtorici Ioſephi vita intelligitur, & ex ratione. Non enim decebat vt in ſactis hiſce vrbibus, quæ Sacerdotum, Deique miniſtrorum erant, pœnes alios vllos eſſet Reſpublica, & membra quidem ſacra eſſent. caput verò prophanum. *Quartò,* De commodis aliis, quæ cum loci natura & oportunitate, cultus, labor, ac induſtria coniuncta efferre ac ſuppeditare poterant, ita breuiter in Num. 35. q. 2. Thoſtatus. *Cum dabatur ciuitas aliqua Leuitis, non dabantur agri, nec rura illius vrbis. quia ad habitandum ſolùm erant vrbes datæ, & non ſimpliciter. Dicitur autem, quod ſi in iſtis vrbibus eſſent aliqui reditus, vtpote vectigalium, vel aliorum modorum, non pertinebant ad Leuitas, ſed ad tribum, quæ dediſſet talem vrbem: etiam ſi intra ciuitatem aliquæ eſſent lapidicinæ, vel aurifodinæ, vel minieriæ aliorum metallorum, vel ſimilia. Non pertinebant illa ad Leuitas, ſed ad illos qui dederant vrbem. etiam totum territorium cuiuslibet vrbis, vinearum, agrorum, & vinculorum, non pertinebat ad Leuitas ſed ad dantes vrbem. præter 1000. paſſus in circuitu vrbis ad quamlibet partem.* Hæc ille. Atq; iſto modo Caleb de quo hic v. 11. & 12. Hebronem, quã ſuum in dominatum acceperat ſuprà c. 14. Leuitis donauit, quoad vrbem, & ei aſſita ſuburbana: donationẽque iſtam ſuo, & diuiſorum iudicio approbauit & confirmauit Ioſue. vnde & illam etiam *donaſſe* dicitur. Agros verò, & villas, ſeu pagos, & vicos, qui ad Hebronem ſpectabant; ex donationis huius lege ſibi retinuit idem Caleb. & quia id ipſum toto cum diuiſorum Synedrio probauit & confirmauit itidem Ioſue, dicitur hoſce agros, & villas Calebo dediſſe. v. 12. Quæri tamen poſſet, *an nullo modo immobilia bona poſſidere potuerint Leuitæ?* Non potuiſſe cenſet B. Cyrillus lib. 13. de adoratione. Potuiſſe verò probat Abulenſis Leuit. 27. q. 67. & indicaui c. 5. Ioſuanorum Sacerdotum Num. 60. vbi Ioſephi exemplum addi potuiſſet, qui Sacerdos cum eſſet, ſe tamen in *Vita* ſcribit agros in Hieroſolymitano rure habuiſſe, aliosq; à Tito accepiſſe poſtea in campo magno lib. 5. Captiu. c. 15.

QVÆSTIO X.

An in Leuiticis vrbibus, præter Leuitas, habitabat nemo?

HAbitare in vrbe aliqua multifariam poteſt aliquis. Vel enim ciuitatis pars eſt, vel non. & ſi non; aut ſeruus eſt, aut liber. Et ſi liber, vel indigena eſt vel aduena, vel ad certum tantummodo tempus manet ac veluti diuerſatur, prout hoſpites ac peregrini ſolent, vel conſtanter ibidem moratur, ſedemque figit, vt faciunt inquilini. *Primò.* Igitur certum eſt, hoſpites ac peregrinos, qui per haſce vrbes tranſirent, diuerſorium habere hic potuiſſe. Quæ enim tam barbara id neget ciuitas? *Deinde* certum eſt, in quibuſdam Leuitarum vrbibus habitaſſe, qui homicidii eò

cauſâ

cauſâ confugiſſent, de quibus hoc, & ſuperiore actum capite. *Tertiò* certum eſt in vrbibus & opidis omnibus varios eſſe oportere opifices, qui quæ ad neceſſarios hominum vſus; varia parent & conficiant, vt piſtores, lanij, coci, ſutores, ſartores, tonſores, portarum, murorumq́; diurni & nocturni cuſtodes, cæmentarij, fabri lignarij, ferrarij, alij, quemadmodum ab Ariſt. lib. 7. Polit. Platone libr. 2. de Republ. ſapienter monſtratum: & verò etiam ab Eccleſiaſtico noſtro, qui c. 36. à v. 26. cùm laudaſſet agricolas, fabros, Architectos, figulos, & per horum ſimilitudinem, manuarios opifices alios, ſubiunxit verſ. 35. *Omnes hi in manibus ſuis ſperauerunt, & vnusquiſq; in arte ſua ſapiens eſt. Sine his omnibus non ædificatur ciuitas.* Si Leuitæ igitur per ſeipſos obire munia hæc non poterant, neceſſarij erant habitatores alij. Si poterant, nihil opus erat aliis. Sed ſiue poterant, ſiue non; aliis etiam erat in eorum vrbibus locus & habitatio. Quemadmodum enim ſuprà quæſt. 9. ex Leuitici 25. patuit; fas iis erat domos ſuas vendere aliis. Quoad opera verò vel opificia ſuprà memorata, licebat Leuitis non pauca per ſeipſos tractare. Portarum enim & murorum excubias agere, quid vetabat, cum prælijs adeſſe, manum cum hoſte conferere, ferroq́; decertare fas iis eſſet, prout in Machabæorum hiſtoria, & Exod. 32. verſ. 26. & ſequentibus videmus. Et nonne in templo cocos, piſtores, ac lanios agebant? Matth. 12. verſ. 5. Marc. 2. verſ. 24. In fabrili verò arte, architectura, & ſimilibus aliis quid aut ſordidum aut illiberale? Rabbi Gamaliel filius Rabbi Iudah principis, dicebat cap. 2. lib. *pirke auoth: Pulchra eſt diſciplina legis cum adiuncto artificio. Vtriuſq; ſiquidem labor, peccati obliuionem inducit*, vt peccare ſcilicet neque libeat, neque in mentem veniat. *Græci Philoſophos*, inquit, S. Auguſtinus libro de opere Monachorum, cap. 13. *multum ſibi honorabiles, ſutores habuerunt*, in quibus ſanè fuit Menedemus, qui vt obſeruat lib. 11. Antiq. Lect. cap. 11. Muretus, σκηνοῤῥάφος fuit. Quid Paulus noſter? Nonne doctiſſimus, legisq́; Moſaicæ ſcientiſſimus erat? & tamen σκηνοῤῥάφος fuit, vt oſtendit S. Lucas Actuum 18. verſ. 3. D. Chryſoſtomus in 1. Cor. homil. 20. & 24. homil. 5. ad populum, hom. de S. Paulo, ſeu σκυτοτόμος, vt ab eodem appellatur. 2. Tim. 2. hom. 5. Cum diuinæ igitur legis ſtudiis, ſactisq́; templi functionibus, ſellularias manuariasq́; artes nonnullas coniungere potuerunt Leuitæ. *Duo* tamen hac in re mihi videntur. *Vnum*, ſi manuum opera hæc tractaſſent Leuitæ, tractaſſe neq́; aſſiduè, neq́; lucroſè, aut mercenariè. Aſſiduitas enim liberaliores ac ſacratiores animi cogitationes, neceſſariamq́; ſacrorum procurationem impediiſſet plurimum: lucri verò mercedisq́; cupido eorum auctoritatem. *Alterum*; eoſdem eadem hæc non attigiſſe opificia. 1. Quia nullum, qui ſecus aſſeueret, audire aut legere hactenus potui. 2. Nulla eiuſmodi opera extra templum, ab iis factum legimus. 3. Ædificaſſent ipſi Salomonis templum, ſi non totum, maxima ſaltem ex parte. 4. In Babylonico reditu, cum maior eſſet operariorum neceſſitas, populiq́; tenuitas, cum templi reſtauratio & ædificatio à Prophetis Haggæo, & Zacharia vrgeretur maximè, ſi architecti & cæmentarij, Lapicidæ ac ſtructores erant Leuitæ, cur manum operi non admouebant? cur templum nouum non exſtruebant? cur ſumptu ac labore maximo ærumnoſum è Babylonio reducem carcere populum non leuabant? 5. Nihil fuiſſet opus, vt tanta de iis à Deo cura ſuſciperetur: toties ac tam ſeriò de iis ille populo præciperet, vt fideliter, & cumulatè iis primitiæ, decimæ, oblationesq́; optimæ, ampliſſimæ, frequentiſſimę darentur, eorum nunquam eſſet obliuio: in triticarum etiam decimarum participationem vocarentur: modis pœne omnib. liberaliter ac prolixè à populo, ſiquidem erga Deum gratus ac religioſus eſſe vellet; haberentur. Manu ſiquidem & arte vitam ipſi ſuam tolerare, penuriam ac egeſtatem profligare potuiſſent. 6. Demum licet hæ artes reuera non ſint homine, libero etiam, polito, docto & ſacto per ſeipſas indignæ, hominū tamen iudicio,

illiberaliores, viliores, contemptioresq́; habentur: ſolentq́; βάναυσοι χειροτέχναι contemni, vt apud Dionyſium Halicarnaſſæum de Romanis lib. 2. apud Ælianum lib. 1. variæ hiſtoriæ num. 1. de Alcibiade; apud Heraclidem de Theſpienſibus: apud Horapollinem lib. 1. cap. 38. alioſq́; de alijs. Ideoq́; ſi in his Dei illi miniſtri occupati, verſatiq́; fuiſſent, plurimorum de ipſorum auctoritate de diuini cultus excellentia, de Dei ipſius maieſtate apud rude ac imperitum vulgus, apud alios etiam, qui ſuprà hoc haud multum ſapiunt, quotum magna eſt vbiq́; natio; detractum fuiſſet. Mechanicarum iſtiuſmodi artium vilitatem iſtam deſcribere videtur Eccleſiaſticus, poſt citata paulò ante verba, cum de neceſſariis alioquin artificibus ſubiungit: *Et non inhabitabunt nec inambulabunt & in Eccleſiam non tranſilient: ſuper ſellam Iudicis non ſedebunt: & teſtamentum iudicij non intelligent: neq; palam facient diſciplinam & iudicium: & in parabolis non inuenientur.* 7. Scimus demum, quid egerint idolorum Sacerdotes, & quo apud ſuos loco fuerint. Nam verbi gratia, ij apud Ægyptios, φιλοσοφίαν, inquit lib. 17. Strabo, ἤσκουν καὶ ἀστρονομίαν, ὁμιληταὶ τῶν βασιλέων: & non artificiis manuumque operibus, ſed regiis publicisq́; impendiis alebantur Geneſ. 47. verſu 22. Scimus præterea quàm in Iudæos fuerint ijdem Gentiles dicaces, acerbi, maledici, vt è Romanis Tacitus, Martialis, Iuuenalis, è Græcis & Ægyptiis Strabo lib. 16. Manetho, Chæremon, Lyſimachus, & omnium importuniſſimè Apion, contra quem libris duobus, in quorum priore iſta; pugnat Ioſephus. Si fuiſſent Iudæorum myſtæ ac ſacerdotes è calceolariorum, ſarcinatorum, lapicidarum, opilionum, & bubulcorum vulgo, quàm Iudæorum ſacra irriſiſſent? quàm petulanter Iudæorum Numen contempſiſſent, gentemq́; totam ſubſannaſſent? Nihil tamen eiuſmodi vnquam obiecerunt, quin de ipſorum Sacerdotibus & Leuitis ampl̀e potius ac magnificè ſemper locuti ſunt. Et vero ſi qui forte Leuitarum, ob corporis aliquod vitium, à ſacrorum miniſterio, vita tota, excluderentur; eos non præcepit Dominus, vulgaribus iſtiuſmodi operibus addici, vel victum per ea quærere: ſed è ſacris etiam reditibus ſuſtentari eos voluit. Leuitici 21. verſ. 17. & ſequentibus. Alios igitur fuiſſe, quorum ad iſtiuſmodi operum neceſſitatem, ſuis in vrbibus, vterentur Sacerdotes ac Leuitæ operâ; ſentiendum: ſiue ij ſerui eſſent, ſiue Iſraelitæ alii. Et notum, in donationis, habitationisq́; huius principio, maximum eſſe oportuit numerum vel eam ob cauſam ſolam, quod Sacerdotum ſumma tum erat paucitas. Noſter porro Gretſerus libr. 2. Conſiderationum, conſil. 11. *Taceo*, inquit, *habuiſſe ſuas ciuitates proprias. & in ijs Magiſtratus, ad quos* FORTASSE *ex tota Iſraele iuris obtinendi gratiâ, vel vltrò ibant, vel citabantur.* Sed prudenter appoſitum, FORTASSE. Nam probari hoc non poteſt: & ab Ioſepho libr. 4. cap. vltimo improbari videtur potius, dum vt ſuprà dictum quæſt. 5. Iudicibus ac Magiſtratibus adiungit Leuitas; ſed in vrbibus omnibus: & grauiora nonnulla Hieroſolymam ad Pontificis, Prophetæ ac Senatus cognitionem ac tribunal amandat.

CAPVT XXII.

1. EOdem tempore vocauit Ioſue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manaſſe, 2. dixitq́; ad
eos: Feciſtis omnia quæ præcepit vobis Moyſes
famulus Domini: mihi quoq; in omnibus obediſtis, 3. nec reliquiſtis fratres veſtros longo tempore, vſque in præſentem
diem,

diem, cuſtodientes imperium Domini Dei veſtri. 4. Quia igitur dedit Dominus Deus veſter fratribus veſtris quietem & pacem, ſicut pollicitus eſt: reuertimini, & ite in tabernacula veſtra, & in terram poſſeſſionis, quam tradidit vobis Moyſes famulus Domini trans Iordanem: 5. ita duntaxat, vt cuſtodiatis attente, & opere compleatis mandatũ & legem quam præcepit vobis Moyſes famulus Domini, vt diligatis Dominum Deum veſtrum, & ambuletis in omnibus vijs eius, & obſeruetis mandata illius, adhæreatisq; ei, ac ſeruiatis in omni corde, & in omni anima veſtra. 6. Benedixitq; eis Ioſue, & dimiſit eos. Qui reuerſi ſunt in tabernacula ſua. 7. Dimidiæ autem tribui Manaſſe poſſeſſionem Moyſes dederat in Baſan: & idcirco mediæ, quæ ſuperfuit, dedit Ioſue ſortem inter ceteros fratres ſuos trans Iordanem ad Occidentalem plagam. Cumq; dimitteret eos in tabernacula ſua, & benedixiſſet eis, 8. dixit ad eos: In multa ſubſtantia atq; diuitijs reuertimini ad ſedes veſtras, cum argento & auro, ære ac ferro, & veſte multiplici: diuidite prædam hoſtium cum fratribus veſtris. 9. Reuerſique ſunt, & abierunt filij Ruben, & filij Gad, & dimidia tribus Manaſſe à filijs Iſrael de Silo, quæ ſita eſt in Chanaan, vt intrarent Galaad Terram poſſeſſionis ſuæ, quam obtinuerant iuxta imperiũ Domini in manu Moyſi. 10. Cumque veniſſent ad tumulos Iordanis in Terram Chanaan, ædificauerunt iuxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis. 11. Quod cùm audiſſent filij Iſrael, & ad eos certi nuncij detuliſſent ædificaſſe filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe altare in Terra Chanaan, ſuper Iordanis tumulos, contra filios Iſrael: 12. conuenerunt omnes in Silo, vt aſcenderent, & dimicarent contra eos. 13. Et interim miſerunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari ſacerdotis, 14. & decem Principes cum eo, ſingulos de ſingulis tribubus 15. Qui venerunt ad filios Ruben, & Gad. & dimidiæ tribus Manaſſe in Terram Galaad, dixeruntq; ad eos. 16. Hæc mandat omnis populus Domini: Quę eſt iſta tranſgreſſio? Cur reliquiſtis Dominum Deũ Iſrael, ædificantes altare ſacrilegum, & à cultu illius recedentes? 17. An parũ vobis eſt, quod peccaſtis in Beelphegor, & vſq; in pręſentem diem macula huius ſceleris in nobis permanet? multiq; de populo corruerunt. 18. Et vos hodie reliqui-

reſiquiſtis Dominum, & cras in vniuerſum Iſrael ira eius deſæuiet. 19. Quod ſi putatis immundam eſſe terram poſſeſſionis
veſtræ, tranſite ad Terram, in qua tabernaculum Domini eſt,
& habitate inter nos: tantùm vt à Domino, & à noſtro conſortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini
Dei noſtri. 20. Nonne Achan filius Zare præterijt mandatum Domini & ſuper omnem populum Iſrael ira eius incubuit? Et ille erat vnus homo, atque vtinam ſolus periiſſet in
ſcelere ſuo. 21. Reſponderuntq; filij Ruben & Gad, & dimidia tribus Manaſſe principibus legationis Iſrael: 22. Fortiſſimus Deus Dominus, Fortiſſimus Deus Dominus, ipſe nouit,
& Iſrael ſimul intelliget: ſi præuaricationis animo, hoc altare conſtruximus, non cuſtodiat nos, ſed puniat nos in præſenti: 23. & ſi ea mente fecimus vt holocauſta, & ſacrificium, &
pacificas victimas ſuper eo imponeremus ipſe quærat & iudicet: 24. & non ea magis cogitatione atque tractatu, vt diceremus: Cras dicent filij veſtri filiis noſtris: Quid vobis & Domino Deo Iſrael? 25. terminum poſuit Dominus inter nos &
vos, ô filij Ruben, & filij Gad, Iordanem fluuium: & idcirco
partem non habetis in Domino. Et per hanc occaſionem auertent filij veſtri filios noſtros à timore Domini. putauimus
itaque melius, 26. & diximus: Extruamus nobis altare, non
in holocauſta, neque ad victimas offerendas, 27. ſed in teſtimonium inter nos & vos, & ſobolem noſtram veſtramque
progeniem, vt ſeruiamus Domino, & iuris noſtri ſit offerre &
holocauſta, & victimas, & pacificas hoſtias: & nequaquam
dicant cras filij veſtri filijs noſtris: Non eſt vobis pars in Domino. 28. Quod ſi voluerint dicere, reſpondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt partes noſtri, non in holocauſta,
neque in ſacrificium, ſed in teſtimonium noſtrum ac veſtrum.
29. Abſit à nobis hoc ſcelus vt recedamus à Domino, & eius
veſtigia relinquamus exſtructo altari ad holocauſta, & ſacrificia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei noſtri,
quod exſtructum eſt ante tabernaculum eius. 30. Quibus auditis, Phinees ſacerdos, & principes legationis Iſrael, qui erant
cum eo, placati ſunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, libentiſſimè ſuſceperunt. 31. Dixitq;
Phinees filius Eleazari ſacerdos ad eos: Nunc ſcimus, quòd
nobiſ-

nobiſcum ſit Dominus, quoniam alieni eſtis à præuaricatione
hac, & liberaſtis filios Iſrael de manu Domini. 32. Reuerſusq;
eſt cum principibus à filiis Ruben & Gad de Terra Galaad, fi-
nium Chanaan ad filios Iſrael, & retulit eis. 33. Placuitq; ſer-
mo cunctis audientibus. Et laudauerunt Deum filij Iſrael, &
nequaquam vltra dixerunt, vt aſcenderent contra eos, atq; pu-
gnarent, & delerent Terram poſſeſſionis eorum. 34. Vocaue-
runtq; filij Ruben, & filij Gad altare, quod extruxerant, Teſti-
monium noſtrum, quòd Dominus ipſe ſit Deus.

COMMENTARIVS.

EX ijs, quæ poſt Chananæa bella geſſit Ioſue; alterum eſt, tranſfordaninarum tribuum dimiſsio, quæ in iſto capite ita perſcribitur, vt quatuor complectatur maximè. 1. Eſt extrema ipſius Ioſuæ ad abituras illas oratio. 2. Altare ab ijſdem iam abeuntib. ad Iordanis ripam exſtructum. 3. Nata ex eo ſuſpicio, & comitiorum celebratio. 4. Legatio ad illas, eiusq; felix exitus.

QVÆSTIO I.

Quid, & quomodo Tranſiordaninis tribubus diſceſſuris locutus Ioſue?

PRimò eas inſigniter laudauit verſ. 2. & 3. & quidem quadrupliciter. 1. Quòd Moyſi obedientes fuiſſent. 2. Quòd ſibi, & quidem in omnibus. Sunt nnnnulli, qui ſuperiorum vni obediunt, aliis non: primos colunt, ſucceſſores contemnunt: ſummos obſeruant: inferiores pendunt nihili. At Tranſiordaninis tribubus ait Ioſue; *Feciſtis omnia, quæ præcepit vobis Moyſes famulus Domini: mihi quoq; in omnibus obediſtis.* Magna iſta laus, quia in omni bene morata Republica, hominumque cœtu; magna virtus obedientia; quæ, vt ab Æſchylo ſapienter dictum; εὐπραγίας μήτηρ, γυνὴ σωτῆρος, id eſt, *felicitatis mater eſt, vxor* vero *ſeruatoris.* Ac idcirco in illa quondam nobiliſſima Spartana vrbe, omnis puerorum & adoleſcentum inſtitutio referebatur, Plutarcho in Lycurgi vita teſte; ad obediendum, tolerandum, & vincendum. & Pædonomo ita parebant illi ὥστε τὴν παιδείαν εἶναι μελέτην εὐπειθείας, id eſt, *vt omnis liberorum diſciplina eſſet*, inquit Plutarchus, *obedientia exercitatio* 3. Quod fratribus ſuis in eorum terra, & hæreditate acquirenda fidelem nauaſſent operam: neque eos vllo in periculo aut diſcrimine reliquiſſent hactenus. idque tanto præclarius eſt, quanto fuit operæ, auxiliique huius tempus maius. Ideo enim ait textus verſ. 3. *longo tempore*, ſeu vt in Hebræo eſt, *hiſce diebus multis.* Erant autem vt ex ſupra dictis patet; anni XIV. Auocare ab fratrum auxilio multa poterant has tribus: periculorum ſcilicet diſcrimina, deſiderium ſuæ ipſius hæreditatis, cura rei familiaris, inprimis ipſa temporis diuturnitas. Durarunt tamen, & perdurarunt illæ in alieno ſolo ad aliorum commodum, à ſuis ipſorum rebus alieni annos tot. Diſcamus quemadmodum proximis opitulari; & quàm conſtanter oporteat.

Quartò,

Quartò, Quòd Dei mandata cuſtodierunt. Nimirum, qui charitatem ſeruat, legem implet: qui ſuum erga ſuperiores & æquales facit officium, is Deo quoque ſatisfacit. *Deinde* in ſuam hæreditatem abeundi fecit iis Ioſue poreſtatem v. 4. quia ipſorum iam opera Iſraelitis non neceſſaria, quòd his dediſſet Deus, quietem, & pacem prout iis olim promiſerat. Erat quidem iſta quies nondum perfecta, omnibusq́; numeris abſoluta, cum Chananæorum ſupereſſent quamplurimi: erat tamen ita inchoata, vt ſi voluiſſent, Iſraelitæ, deinceps q́; paulum admitterentur, nullo negocio funditus illos delere poſſent. *Tertio*, Præclara iis vitæ deinceps agendæ præcepta dedit Ioſue verſ. 5. Non enim ſatis eſt benè ad certum aliquod tempus ad plures etiam annos agere; ſed in omni ſemper vita ad mortem vſque in eodem recto perſiſtendum tramite. Neque ſatis eſt, vno in loco, & in Præpoſitorum conſpectu, officium colere, laudateq́; viuere: ſed vbique, vltra etiam Iordanem, & ab eorum, qui nobis præſunt, oculis procul; idem ſemper tenendus curſus. *Quarto*, iiſdem benedixit verſ. 6. & 8. bona ſcilicet à Deo Opt. Max. plurima ipſis precatus. Et hoc quidem per ſeipſum fecit tanquam Imperator, & Propheta: ſed ſine dubio fecit hoc etiam per Eleazarum Pontificem. Multa enim tum Eucharistica & pacifica vtiq́; oblata Deo ſacrificia: & ab illo pax & fauſtitas his à Deo rogata. Sunt tamen qui verſu 8. *benedicere* putant eſſe munerari, beneficiis proſequi. *Quintò*, reducit iiſdem tribubus in memoriam ſumma in ipſos Dei beneficia, qui dum debitum præſtitiſſent fratribus officium, ſpolijs ditati opimis eſſent. Nihil quidem iis debebatur, ſuam iam ſortem, eamq́; bonam & luculentam vltra Iordanem adepti erant: fecerant id tantummodo quod facere ipſos oportebat: & quod in conditione datæ ipſis regionis poſitum fuerat Num. 32. nihilominus tamen ea Dei erga homines bonitas eſt, vt officia quæ neceſſario etiam facere debent, nunquam caſſa, & abſque aliquo præmio, interdum etiam temporali, eſſe ſinat. Hinc trans Iordaninarum tribuum tribules, auro, argento, ære, ferro, veſteq́ue plurima onuſti, ſuas nunc domos repetunt verſu 8. Et hoc nobis, vt in bellis contra Turcas, & in Eccleſiæ ruinam, omniumq́ue Catholicorum exitium coniuratos, ac infeſtiſſima iam ſigna tollentes hæreticos feramus aliis alij Chriſtiani ſuppetias, facere animos meritò deberet: neque in iis tantum, quæ manu & ferro, ſed in iis etiam, quæ mente ac doctrina, precibus & calamis geruntur. *Sextò*, prædam cum ſuis alijs tribulibus iſtos diuidere admonuit verſ. 8. qui domi remanſiſſent, vrbes & agros coluiſſent, de quibus c. 1. part. 2. in præparatione certæ partis Populi q. 2.

Sed quæſtio hic eſt, ***An prædæ diuiſio iſta fuerit à Ioſue, tanquam præceptum***, an vero tanquam conſilium, ***impoſita?*** Duplex opinio eſt. Vni placet poſterius: aliis prius, vt Maſio hic, & Abulenſi. Et ſanè *primo*, ſi textum ſpectemus, præceptum videtur, quia dicitur ***Chilku***, id eſt, ***diuidite***. Quod nimium leniter Iunius & Tremellius transferunt; ***participes eſtote prædæ hoſtium veſtrorum cum fratribus veſtris.*** Id vero videntur facere, vt Magiſtri ſui Caluini, qui conſilium hic ſolummodo vult, ſententiam faciant probabiliorem. *Secundò*, Numer. 31. verſ. 27. Datum fuit etiam præceptum prædæ inter bellatores & Iſraelitas alias diuidendæ. Et ſane iſti, qui domi manſerant, nonnullum etiam belli periculum adibant, cum in terræ præſidio relicti eſſent, vt dicitur quæſt. 2. citata. Sed obiicitur è 1. Reg. 30. legem de præda iſto modo diuidenda cœpiſſe Dauidis tempore. Reſpondet hic Abulenſis quæſt. 6. & Numer. 31. ante quæſt. 9. & Maſius hoc loco, cœpiſſe non ſimpliciter, ſed quoad hoc, vt æqualis eſſet portio, iis qui prælio interfuiſſent, & qui ad ſarcinas remanſiſſent: cum & Moyſis & Ioſuæ hoc ipſo tempore aliqua tantùm, licet non æqualis data pars fuiſſet. Atque ita laudibus, ſpoliis, benedictionibus, præceptis, ac monitis affectas tribus illas dimiſit Ioſue. Vnde optandum nobis & vero conandum, vt vbi-

cumq́;

eumq́; diuerſabimur atq́; morabimur eiuſcemodi à Præpoſitis noſtris teſtimonium, beneuolentiam, ac benedictionem conſequamur. Sed & illuſtre hic præpoſitis ipſis in Ioſue propoſitum exemplum, vt ſingulari eos beneuolentia & laude proſequantur, qui bene ſe geſſerint precibus eos & benedictionibus cumulent: præceptis & hortationibus confirment. Sunt adeo quidam moroſi, difficiles; vel ineptè ſcrupuloſi, vt laudare vllum, maximè ſi inferior & præſens ſit; vereantur. ne inquiunt, ſuperbia, vanaq́; gloria efferatur ille. Prorſus quemadmodum ſi cibum & potionem eidem nollent præponere, ne ſeſe infarciat & ingurgitet æquo plus. Vera laus, vti quæſt. 1. hic oſtendit Thoſtatus bona & vtilis eſt.

Sunt verò & præcepta, quæ dedit Ioſue, obſeruanda. *1.* Vt diligentiſſimè attendant ac ſeipſos cuſtodiant. *2.* Exequantur, opereq́; compleant mandatum & legem, quam dediſſet Moyſes. *3.* Diligant Dominum Deum. *4.* Ambulent in viis eius, & quidem omnibus. *5.* Obſeruent præcepta eius. *6.* Ei adhæreant. *7.* Ei ſeruiant: & quidem *in omni corde, & in omni anima ſua.*

Demum verò modus haſce tribus dimittendi ipſo ſtatim capitis principio indicatur; dum dicitur eas vocaſſe Ioſue. Non igitur ſigna deſeruerunt, non è ſtatione ſua vltrò diſceſſerunt, non exauctorationem ac miſſionem importunè flagitarunt: ſed moderato æquoq́; animo, etiamſi ditionis totius facta eſſet diuiſio, omnes aut certe multi ſuas in poſſeſſiones iam introiiſſent, exſpectarunt, dum à Ioſue vocarentur ab eoq́; perhoneſtè dimitterentur. Exemplum quod in militia, in auxilij latione, in omni vita obſeruandum, ne Imperatorum iniuſſu nos quoquam proripiamus. Sed tam diſceſſus huius modum, quam Ioſuæ ad ipſos diſcedentes orationem conſultiſſimum videtur ex ipſo audire Ioſepho lib. 5. c. 1. *Quandoquidem Deus & Pater Dominus Hebræorum generis & hanc poſſidere terram dedit, & poſſeſſam omnino ſe nobis conſeruaturum promiſit, veſtrum autem auxilium ex illius præcepto rogantibus, vos ipſos ad omnia promptos & alacres præbuiſtis, æquū eſt vos, cum difficile porrò nihil iam ſuperſit; quietem nunc adipiſci. Eâ tamen nos de animorum veſtrorum alacritate ſumus fiduciâ, (pro Φυδοῖ legendum, vt ex Ruffina apparet πειθοῖ) futurum, vt ſi ea rurſum deinceps nobis neceſſaria ſit, impigra & ad ea, quæ ingruent omnia nihil cunctabunda, neq́; his, quibus iam perfuncta eſt laboribus ac moleſtijs tardior præſto ſit. Gratia igitur vobis ſint ob eorum, quæ nobiſcum pertuliſtis, pericula. Neq́; nunc tantum, ſed & ſemper eum bonum retinentes animum mementote amicorum. & cum animo veſtro reputate, quæ ab ipſis adſunt vobis bona, & quod ijs ipſis; quæ vobis ſuppetunt; propter nos frui diſtuliſtis: & tum ijs demum horum fieri participes dignum iudicaueritis, cum ad ea, in quibus; DEI beneuolentiâ, conſtituti iam ſumus, adlaboraſſetis. (pro μυήσαντες legendum πονήσαντες) Ad ea verò, quæ iam erant, ingens acceſſit, è laboribus, quos nobiſcum toleraſtis, bonorum cumulus: ſicq́; demum & prædam multam, & aurum, & argentum referetis. & quod his amplius eſt; omnem à nobis beneuolentiam, & ad omnia, quæ optabuntur; & viciſſim requirentur, paratum animum. Neq́; enim ab ijs, quæ prænunciarat Moyſes, diſceſſiſtis velut contemnentes eum, poſtquam ex hominibus abijſſet: neq́; eſt quidquam, propter quod vobis non agamus gratias. Lætos igitur vos in ſortes ac hæreditates dimittimus & hortamur, vt eius, quæ inter nos eſt, neceſſitudinis terminum exiſtimetis nullum. neq́; quod hic interſit fluuius alios nos putate ac non Hebræos. Omnes enim Abrahamidæ ſumus. & qui hic & qui illic habitamus. Deus vnus eſt, qui & noſtros & veſtros maiores in vitam adduxit: cuius cultus, viuendiq́; diſciplina, quam per Moyſen conſtituit; curam gerere oportet, omnem adhibentes cautionem, vt dum in his perſiſtimus, beneuolum ſe nobis & auxiliatorem præbeat: neq́; dum ad gentium aliarum imitationem deflectimus, à noſtro ſeſe auertat genere. Hæc dixit Ioſue: & ſtatim eos quidem, qui in dignitate aliqua erant, ſigillatim: totam verò ipſorum multitudinem communiter ſalutauit, ac ſuo in loco remanſit: ipſos verò deduxit populus, non abſq́; lachrymis: & vix alij ab aliis diſiuncti ſunt.*

QVÆSTIO II.

Quomodo diſceſſerunt, & diſcedentes Transiordanini tribus altare in via excitarunt?

MIſſione ab Imperatore ſuo Ioſue dimiſſi honeſtiſſima Tranſiordanini, vnde, & quo ierint, explicat verſ. 9. textus ſic: *Reuerſiq́; ſunt, & abierunt filij Ruben, & filij Gad, & dimidia tribus Manaſſæ à filijs Iſrael de Silo, quæ ſita eſt in Chanaan, vt intrarent Galaad, terram poſſeſſionis ſuæ, quam obtinuerant iuxta imperium Domini, per manum Moyſi*, id eſt, per Moyſem. Millies namque in Scripturis fieri aliquid in alicuius manu, eſt, *per eum fieri.* Imperium Domini fuit, Moyſis verò miniſterium, ille, inquit Ioſephus libr. 4. capit. 8. τεχνίτης eſt, iſte ὑπουργός: ille *Dominus*, iſte *famulus*, prout iſto capite toties dicitur verſ. 2. 4. & 5. de quo c. 1. quæſt. 2. *Galaad* verò dupliciter in Scriptura ſumitur. *Primò, Particulatim* idq́; tripliciter. 1. Pro monte, de quo Gen. 31. v. 48. Ieremiæ 8. & 22. 2. Pro vrbe ad montis illius pœnè radicem, de qua Num. 32. verſ. 39. 3. Pro regiuncula, quæ à monte illo ad Iordanem vſq; porrigitur, & *Galaaditis* appellatur, de qua Ioſephus lib. 1. Antiq. c. 27. Sumitur *ſecundò generatim*, pro tota hac ipſa regiuncula, ſimulq́; pro tota Moabitarum, & Amorrhæorum terra, quam Schon & Og Reges olim tenuerant, & ita hic tres iſtæ tribus, *Galaad terram poſſeſſionis ſuæ* intraſſe dicuntur. & v. 14.

Dum verò illuc pergerent, exſtruxerunt in ipſa via altare, de quo traduntur v. 10. duo. 1. Vbi, *ad tumulos Iordanis*, id eſt, in aggeribus ſiue tumulis, qui defluentes Iordanis aquas obiecti coercebant, de quibus ſuprà cap. 18. In 70. hic, & paulò ante verſ. 11. eſt γαλαάδ Hebraica ſcilicet, vox, ſed corrupta pro γαλιλώθ, vel γαληλώθ, vt in Regijs Bibliis eſt, pro qua voce dixit Symmachus τὰ ὅρια, id eſt, *limites*, ac terminos, vt ſuprà in Hebr. cap. 13. verſ. 2. Ioſephus ἐπὶ τῆς ὄχθης, *in ripa Iordanis.* Putant verò quidam, & innuit *Sederholam.* cap. 11. ipſeq́; lib. 5. c. 1. Ioſephus, tumulos iſtos, adeoq; in ædificatam ijs aram in altera Iordanis ripa fuiſſe ad Orientem, ſed ſecus eſt. Ideo enim additur v. 10. *in terra Chanaan*, & v. 14. Hebraicè, *in tranſitu*, ſeu in latere filiorum Iſraelis, prout agnoſcunt Arias, Maſius, Adrichomius, Abulenſis q. 7. & 12. alij. 2. Cuiuſmodi fuit altare hoc? *Infinita*, ait textus noſter, *magnitudinis.* Magna enim magnitudo, & valde alta ſignificatur per Hebræam phraſim, quæ ait, *altare fuiſſe magnum ad conſpectum*, ſicuti & Græca inquit βωμὸν μέγαν τοῦ ἰδεῖν. Magnum erat in Domini tabernabulo holocauſtorum altare. Exod. 27. vbi de maioribus cubitis eius accipitur magnitudo, vt in *Tubalcain* & lib. *de ſacris fabricis* explicat Arias, quia tamen tale ipſi nunquam tribuitur epitheton, apparet hoc fuiſſe illo maius: & quia in tumulis excitatum erat; multo fuiſſe magis conſpicuum. Et hi ſunt lapides, de quibus Gregorius Nazianzenus in Apologetico, dum ait, *Nobis nullus eſt poſitus terminus docendi ac diſcendi, quemadmodum lapides illi, olim his, quæ vltra Iordanem, & his, quæ intra Iordanem erant, tribubus*, vbi cum eos, de quibus ſuprà c. 4. lapides intellexiſſet Scholiaſtes Gabrielius Eugubinus, neq; tamen ſatis quadrare videret; adiecit, *Soluat, qui poteſt.*

QVÆSTIO III.

Egerintne Transiordanini rectè aram illam erigendo?

DVm aram erexiſſent Tranſiordanini Iſraelitæ, illam rumor ilico Iſraelitis Ciſiordaninis indicat verſ. 11. & his ſtatim nata opinio, rem eſſe malam, ac impiam: ideoque & oborta ſuſpicio, moliri à vero Dei cultu apoſtaſiam. Trans-

Tranſiordaninos v.12. 16. 17. 18. 19. Ratio erat, quia Dei præceptum fuit, vt in Iſraelitico populo, totaq; ipſius regione, tam vltra, quam cis Iordanem, vnus tantummodo ſacrorum locus eſſet, vnum ſacrificiorum altare Exod. 20. & 24. Leuit. 17. v. 8. & 9. Deut. 12. v. 5. 11. 13. Ioſephus lib. 4. Archæol. c. 8. ἱερὰ πόλις ἔστω μία τῆς Χαναναίων γῆς ἐν τῷ καλλίστῳ καὶ δι' ἀρετὴν ἐπιφανεῖ. καὶ ναὸς εἷς ἐν ταύτῃ ἔστω, καὶ βωμὸς εἷς ἐκ λίθων μὴ κατειργασμένων. Et lib. 2. contra Apionem τρόπος θεοῦ θεραπείας οὗτος ὁσιώτατος, εἷς ναὸς ἑνὸς θεοῦ. φίλον γὰρ ἀεὶ παντὶ τὸ ὅμοιον. Et pereleganter Philo ſub libri 2. de Monarchia principium: ἔδει ὁρμὰς ἀνθρώπων μὴ ἀνακόψαι, φορὰς τὰς εἰς εὐσέβειαν συμπλήντων, καὶ θυσίας βουλομένων ἢ ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσιν ἀγαθοῖς εὐχαριστεῖν, ἢ ἐφ' οἷς ἂν ἁμάρτωσι, συγγνώμην καὶ παραίτησιν αἰτεῖσθαι. Προυνόησε δὲ ὡς οὔτε πολλαχόθι οὔτ' ἐν ταὐτῷ πολλὰ κατασκευασθήσεσθαι ἱερά, δικαιώσας, ἐπειδὴ εἷς ἐστι θεός, καὶ ἱερὸν εἶναι μόνον. Cum ergo alterum Tranſiordanini iſti altare, & alio in loco, quam vbi verum Dei altare ac tabernaculum fuit, erexiſſent, videbantur apoſtaſiæ ac impietatis rei v. 11. 16. 19. quaſi factum hoc ab illis eſſet, ἐπὶ καινισμῷ, καὶ ξενικῶν εἰσαγωγῇ θεῶν, inquit Ioſephus.

Comitia igitur Silunte habita v. 12. in quibus tota iſta de re tam noua, tamq; inuſitata & ſuſpecta diſceptaretur. Sed ad illa videntur Ciſiordanini veniſſe ſuapte ſponte ac inuocati, quod extemplo, vbi de altari nouo audierant, vindicandū facinus, apoſtataſq; funditùs delendos, & auerruncandos iudicarent: neq; expectandum quoad vocarentur: ſed vltrò Siluntem ad Dei domum, ad Pontificem Maximum, ad Imperatorem Ioſue approperandum, & curandum, vt ex illorum, populiq; totius iudicio commune tolleretur malum. Qua in re laudandus illorum zelus, neq; magnopere improbanda ſuſpicio: Licet enim, vt poſtea patebit; falſa fuerit, ſuſpicandi tamen cauſa fuit: & ſuſpicioni non ita indulſerunt, quin ad Præpoſitos, communeque conſilium illam referrent. Et verò in rebus, quæ Rempublicam totam, diuinamque religionem attingunt, lentos ac ſpiſſigrados eſſe nos vituperabile potius eſt, quàm accelerare, approperare, atque currere. Feſtinatio enim & curſus, qui conſilium & deliberationem non excludit; maximè ſolet occupare & auertere pericula, neque præceps ac temerarius dici poteſt. Huc enim pertinet totum è Deuteronomio caput 13. & quod *contra Filidinum* in præfatione, & lib. 1. c. 2. dixi. *Arida*, inquit Seneca lib. 2. Epiſtol. 18. *& corripi facilia ſcintillam quoq; fouent, vſq; in incendium. Multo*, ait Petrus Venerabilis lib. 1. Epiſt. 2. *citius rebus peſſimis quam optimis incrementa ſuccedunt. Longe facilius & feracius zizania diaboli, quam triticum Dei in eius agro ſe dilatat.*

In Comitiis verò decreta, è Pontificis & Ioſuæ potiſſimum, vti notat lib. 5. c. 1. Ioſephus; auctoritate ac iudicio tria. *Primum*, Vt inquireretur, non, an aram ſtatuiſſent (id enim conſtabat) ſed quem ad finem eam ædificaſſent? an ad idololatriam, Deiq; iniuriam, an aliam ob cauſam? *Secundum*, Si ad idololatriam, Deiq; iniuriam, opera daretur vt à nefaria iſta defectione ac ſcelere quam ocyſſime reuocarentur per monitionem, reprehenſionem, obiurgationem. *Tertium*, Si hiſce nihil impia illorum inflecteretur mens, ſed in ſuſcepta illi contumaciter manerent impietate, bellum contra eos atrox & internecinum ſuſciperetur: idq; ipſis mox indiceretur, indictumq; inferretur. Vt autem tria hæc fierent commodiſſimè ac optimè, decretum etiā, vt legatio ad illos, quæ omnia iſta vel ageret vel nunciaret, mitteretur. Delecti ergo ad eam è toto cis Iordanem Iſraele, primò quidem à ſacro Leuitarum ac Sacerdotum ordine ſacerdos *Phinees* verſ. 13. Pontificis Eleazari filius, Aaronis Nepos, vir ſapientia, ſanctitate, zelo ac eloquentia ſpectatiſſimus. Deique etiam teſtimonio ac inſigni ſempiterni Sacerdotij munere commendatiſſimus, iam ab eo tempore, quo fornicantem cum Medianitide *Cozbi* Iſraelitam *Zambri* perfoderat Num. 25. Deinde cum ille è decem Ciſiordaninis tribubus, qui prudentia & auctoritate

ſumma pollerent, principes decem χιλίαρχοι in 70. vt hic in Hebræo infrà v. 30. quorum ignota nomina v. 14. & 30. Hi ergo trans Iordanem profecti, legationis impoſitæ munus obierunt nauiter: ſed in primis, qui eius princeps & caput erat; ſacerdos Phinees. Is omnium os fuit: per hunc locuti alij omnes verſu 15. & 16.

Huius & in Ioſepho, & in iſto noſtro capite ad Tranſiordaninos congregatos, & in quodam veluti Senatu & Comitio, quod ἐκκλησίαν vocat Ioſephus, collectos extat oratio. In ea verò, vt auctoritatis omnibus, quæ dicturus eſt plus ſit: oſtendit Phinees, *Primò*, ſe publico populi totius, à quo cum ſociis miſſus eſſet, nomine, voluntate, ac auctoritate loqui verſ. 16. *Hæc mandat omnis populus Domini*; vbi vis magna eſt in eo, quod populum ſuum vocet *populum Domini*. quaſi videlicet in Dei cultu, à quo videbantur iſti diſceſſiſſe, conſtantem eique firmè adhærentem: itemq; in illo *omnis*. Pro populo autem Hebraicè eſt *hedah*, id eſt, Eccleſia, cœtus, συναγωγή, vt in 70. eſt. *Secundò*, Ad rem ipſam ſtatim accedit, & duo prima legationis capita coniungit, inquirendo ſcilicet, cui tandem rei altare ab iis excitatum ſit, & eos monendo: Inquirit verò ſubtiliter, dum velut certum obiicit, quod inquirit verſ. 16. & 17. Sic enim magis excitabantur Tranſiordanini, vt quod obiiciebatur, ſi falſum eſſet, pernegarent, &, quo illud factum eſſet animo, explicarent. *Altare ſacrilegum* vocat Interpres, quod in Hebræo vocatur, *altare ad deficiendum* ſeu *apoſtatandum à Deo*: in 70. βωμὸς τοῦ ἀποστάτας γενέσθαι ἀπὸ τοῦ κυρίου.

Monet verò tripliciter. *Primò*, Ingentem Dei iram & vindictam interminando, quæ & in omnes & ſubitò inuadat, idque certum ſit exemplo peccati in idolo *Peor*, ſeu *Baalphegor* admiſſo Numer. 25. cuius tanta pernicies ac exitium fuit, vt plurimi è populo ceciderint: & quamuis propitiatum ſe Phineæ hic loquentis zelo teſtatus ſit Dominus: nondum tamen id peccatum totum expiatum ſit verſ. 17. vbi legendum *vſque in præſentem diem macula huius ſceleris in nobis permanet*, quod Hebraicè dicitur, *nondum nos ipſos purificauimus ab eo ſcelere*. in 70. οὐκ ἐκαθαρίσθημεν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτήματος Φογώρ. non quòd aliqui adhuc peccatum illud adamarent, vt ait Ralbag, neq; quod ſola eius ſupereſſet infamia: ſed quod ob illud pœnæ adhuc indies à quam plurimis exigerentur. Certum enim, peccato ignoto, æternaque pœnâ condonatâ, temporarias non raro pœnas reſtare pendendas; vt Numer. 14. verſu 20. 2. Reg. 12. *Parua*, inquit S. Auguſtinus in Ioannem, *putaretur culpa, ſi cum illa finiretur & pœna.* Obſeruetur igitur, iſtud Phineæ pronunciatum contra noſtri temporis Nouatores, putantes poſt factam peccati alicuius veniam, nullas eius amplius formidandas pœnas. *Secundò*, Tacitæ cuidam occurrit Phinees obiectioni verſ. 19. Ideo fortaſſe cultum vobis nouum cuditis, quòd veſtram Deo terram velut immundam puteris, cum non apud vos, ſed apud nos tabernaculum ille fixerit. At immunda non eſt: & ſi talem putatis, eam deſerite: ad nos migrate. Partem vobis portionis noſtræ cedemus perlibenter, dum ab iſta deſiſtatis impietate. O præclaram Iſraelitarum iſtorum virtutem, qui vt ab errore ac ſcelere, alios auocent, ad Deum traducant, reſipiſcere faciant; ſe ſua ipſos hæreditate orbant, in eius participatum & communionem proximos vltro inuitant. Væ miſeris, auaris, ac ſordidis illis Euclionibus, qui ne ab hæreſi ad Eccleſiam Catholicam redeuntibus dare aliquid debeant, eos ab illa non abduci, non euocari, non ſuſcipi malunt. *Tertiò*, Vnius ob Achanis noxam, graui populus totus clade ac dedecore affectus fuit ſuprà cap. 7. quid tanta iam contra Deum peccante multitudine futurum? *Vtinam ille ſolus periiſſet in ſcelere ſuo.* verſu vigeſimo. Quod hic optatur, quaſi Hebraicè non לא ſed לו ſcriptum olim fuerit, hodie in Hebræo affirmatur ſic: *non vnus* ſiue *non ſolus periit in ſuo ſcelere*: ſed cum eo

nimium

nimium quam multi. In 70. verò videretur aſſeri contrarium *οὗτος εἷς αὐτὸς ἀπέθανεν τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτία.* niſi per interrogationem legeretur. *Iſte vnus ipſe immortuus eſt peccato ſuo?* q.d. Non, ſed cum eo etiam alij.

Hiſce à Phinee peroratis, reſponderunt Transiordanini v. 21. falſam eſſe, qua laboraſſent Ciſiordanini, ſuſpicionem. Primo igitur verſ. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. *καρδιογνώστην* Deum teſtantur cum imprecatione, ab omni ſe apoſtaſia prorſus alieniſſimos: eoq; animo & mente aram illam excitaſſe, non vt vlla in ea ſacrificia facerent: ſed vt eſſet illa ſymbolum, monimentum, ac teſtis ſuæ erga Deum verum religionis, ſuæ cum Iſraelitis aliis concordiæ, fraternæq; in ſacroſancto Numinis cultu ſocietatis. Timuiſſe ſiquidem, ne Iſraelitarum Ciſiordaninorum poſteri cum ſe, poſterosq; ſuos à ſe Transiordaninis, Iordane fluuio, diſparatos viderent, eos à ſacris quoque ſuis arcerent, ſicq; idololatriæ iis fœdiſſimæque à Deo diſceſſionis occaſionem aliquam darent. Atque hæc omnia, vt veriſſimè, ſic & grauiſſimè reſponderunt Transiordanini, & quemadmodum pathetica prorſus & ardens fuerat Legatorum oratio, ſic & iſtorum eſt reſponſio. cuius is exitus fuit, qui, veritate patefacta, eſſe inter bonos debuit. His enim auditis, Phinees ſacerdos, *& Principes Legationis Iſrael, qui erant cum eo,* ait textus verſ. 30. *placati ſunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manaſſe libentiſſimè ſuſceperunt,* ſeu vt in Hebræo eſt, *hoc totum viſum eſt ijs bonum,* ſeu, *fuit in eorum oculis bonum,* in 70. *ἤρεσεν αὐτοῖς.* Ergo lætus totus Phinees, exultabundus, & ingentem veluti plauſum dans: *Nunc,* ait, verſ. 31. *ſcimus quod nobiſcum ſit Dominus, quoniam alieni eſtis à præuaricatione hac, & liberaſtis filios Iſrael de manu Domini.* quæ grauiſſimam ſcilicet pœnam & calamitatem inflixiſſet, ſi ab ipſius cultu ac lege deſciuiſſent hi. Cumq; eadem iſta Ciſiordaninis retuliſſent Siluntem reuerſi Legati verſ. 32, *placuit ſermo cunctis audientibus* verſ. 33. *& laudauerunt Deum filij Iſrael.* Idemque non verbo tantum, ſed facto etiam Transiordanini ſuſpicione illa liberati fecerunt. Dum verſ. 34. altari nomen impoſuerunt, quod & ipſos in vero Dei cultu perſeuerare, & quis aræ illius verus eſſe deberet vſus, ſignificaret. Vocarunt enim aram hanc, *Teſtimonium, quia teſtantur Dominum eſſe Deum,* ſeu Deum ac dominum eſſe, quem Transiordanini colerent ac venerarentur, non autem alium vllum. Ideo enim 70. dicunt *ὁ θεὸς αὐτῶν.* Ideoque cum aram iſtam vocat Petrus Bleſenſis Epiſt. 106. ſacrilegam, vel intelligendus quoad primam ſuſpicionem, vel vt ab ipſius editore ibi notatum; memoriâ lapſus eſt, præſertim quia ſubiungit, ideo *iram Dei vniuerſaliter deſæuijſſe in populum.* Quod tamen factum non eſt.

Cæterum ex hac tota hiſtoria prætereà, quæ iam interſperſa; diſcimus, 1. Si hæreſes atque ſcandala oriuntur, eorum confeſtim obſtandum principiis. Sæpe ſiquidem *ſerò medicina paratur, dum mala per longas inualuere moras. Subueni quaſo,* ait ad Atticum Tullius, *dum eſt ἀρχή.* Scribit Narſæ Patricio Pelagius Pontifex, vt habetur cap. *De liguribus.* 23. quæſt. 5. *Regula Patrum hoc ſpecialiter conſtituerunt, vt ſi qua Eccleſiaſtici officij perſona, cui ſubiectus eſt, reſtiterit, vel ſeorſum collegerit, aut aliud altare erexerit, ſeu ſchiſma fecerit, iſte excommunicetur atq; damnetur.*

2. Zeloſè ac prudenter cum iis, qui errare videntur, agendum, ac primò quidem conandum doctrina & inſtitutione, monitione ac perterrefactione, vt in viam redeant. Tum verò ſi nolint, vim adhibendam, quod valde probat & commendat Epiſt. 50. S. Auguſtinus.

3. Quia hoc altare, non verum altare, ſed quod typum ac formam haberet veri altaris, vt loquitur homil. 3. in hunc librum Origenes; fuit; diſcimus, poſſe imagines & ſtatuas fieri, quæ CHRISTI Domini, ſanctorum, diuinarumq; rerum memoriam conſeruent, fidem accendant, obliuionem eximant. Id hoc loco contra Caluiniſtas notant Catholicus Maſius, & Lutheranus Chytræus,

huiuſq; congregum ſuotum omnium nomine verba ſunt hæc.. *Iconomachi ſpecioſe in ſuo theatro Eccleſias harum regionum accuſant, quod contra expreſſam prohibitionem, primi & ſecundi præcepti, imagines & ſtatuas in ſuis templis tolerent. His, vt Rubenitæ Legatis decem tribuum, reſpondemus. Non adorari nec cœli imagines, nec vllam earum adorationem aut cultum tolerari in noſtris templis: ſed picturas paſſionis & reſurrectionis* CHRISTI, *& Martyrum ſanctorum velut μνημόσυνα & monumenta hiſtoriarum retineri. quibus ad veram pietatem, fidem, conſtantiam, & cæteras virtutes Sanctorum, pro noſtro modo, imitandas excitamur. Qui finis imaginum in verbo Dei nequaquam prohibitus eſt.* Et hoc præfatione in libros noſtri Vaſquez de adoratione hic editos monſtraui pluribus: ſed confitentem hic habemus Caluinum: *Craſſa*, inquit, *impietas, cuius rei acti fuerant probè reſutata fuit: non tamen videntur omni ex parte fuiſſe extra culpam. quia lex vetat quaslibet ſtatuas erigere.* Verum excuſatio facilis eſt, non alias ſtatuas damnari, niſi quæ ad Deum repræſentandum ſpectant: Interea congeriem lapidum (multo magis lapidem aut lignum vnum quodpiam) erigere trophæi loco, vel in teſtimonium miraculi, vel in memoriam inſignis Dei gratiæ, nuſquam lex prohibuit. Alioqui & Ioſue, & poſt eum nonnulli ſancti Iudices ac Reges ſe profana nouitate inquinaſſent. At verò aliquem etiam cultum & venerationem, quæ tamen diuina non ſit & latrica; iis (quod cum Caluino iſto Lutheranus non vult) poſſe adhiberi, argumento *eſt titulus*, quem Geneſ. 28. verſu 18. erexit Iacob. Fuit enim is *ſtatua*, vt illic Caluinus & eiuſdem vertunt diſcipuli Tremellius ac Iunius: & religioſam illi vnctionis cæremoniam adhibuit Iacob, prout iidem in notationibus annotant. Cum enim vertiſſent. *Diſpoſuit Iacob lapides in ſtatuam, & effudit oleum in ſummitatem eius*, ſubiungunt, *veluti, conſecrationis ſignum, non ab eo excogitatum, ſed à patre auoq; acceptum & diuinitus inſtitutum. Hac cæremonia deinde ſub lege, in rerum perſonarumq; conſecrationibus, ex Dei mandato in vſu fuit* Exod. 29. Et ipſemet itidem Caluinus: *Hæc cæremonia appendix fuit diuini cultus. Neq; enim externi ritus veros faciunt Dei cultores, ſed tantum pietatis ſunt adminicula.*

Quartò, Quia verò in Caluinum iſtum incidi, libet aliud ex eo hic notare. *Non leuiter*, inquit, *peccarunt tribus Ruben, Gad, & Manaſſe, quòd præterito ſummo ſacerdote, inconſultis fratribus, rem nouam aggreſſi ſunt: deinde, quòd forma ipſa teſtimonij in ſiniſtram partem trahi poterat.* Sed ſi vtrumque hoc tam graue peccatum fuit, quomodo tantum de vtroq; in textu ſilentium? Quomodo neutrum abiicit Phinees? Quomodo poſteaquam de altaris ſui fine, reſpondiſſent illi, non vrget iſte violatam Pontificis Maximi auctoritatem: reſiduam ipſius facti ſpeciem, quæ ſuſpicionibus & ſermonibus obnoxia fuerit? Neutrum ſanè peccatum fuit, vel omnino perleue. Nuſquam enim prohibitum erat, ne quis quod bonum iudicaret, facere poſſet, ſummo inconſulto ſacerdote. Nuſquam præceptum, vt totæ tribus, ſi quod ſponte ſua, diuinorum in ſe beneficiorum teſtimonium vellent ſtatuere, id ad tribus omnes alias referrent. Licuit hoc ipſum priuatis & ſingulis, vti de Iacob vidimus, & faſſus ipſe Caluinus eſt de Ioſue, ac aliis poſt eum Iudicibus ac Regibus. Quomodo igitur totis non licuiſſet tribubus? Et verò meditatè magnoq; conſilio aram hanc ab illis erectam perſpicuè monſtratur hoc ipſo capite à v. 23. ad 29. Nec refert potuiſſe factum hoc in ſiniſtram trahi partem. Quid enim trahi non poteſt? Quid à Catholicis boni fit, quod ſiniſterrimè non interpretentur Lutherani, Caluiniani? Scite Plautinus ille Callicles Trinummo,

Ne admittam culpam, ego meo ſum promus pectori
Suſpicio eſt in alieno pectore ſita. Et rurſum,
Eſt atq; non eſt, mihi in manu Megaronides,
Quin dicant, non eſt; meritò vt ne dicant, id eſt.

Sed qui

Sed qui tam graui ſe haſce tribus obſtrinxiſſe ait ſcelere, quod prætcrito Sacerdote ſummo, aram erexerunt, quod tandem & quantum ipſiusmet ſcelus eſt, qui, Sacerdote ſummo præterito, contempto & irriſo, tot vetuſtiſſima Dei templa & aras euertit ac diſturbauit? qui noua dogmata tot & errores quaſdam velut impietatis aras & focos excitauit? qui ſe ſuosq́; omnes à Dei tabernaculo, veroq́; altari, ab Eccleſia inquam Catholica Chriſtianorumq́; fratrum omnium ſacris & communione diſiunxit, diſtraxit, auulſit? Memini etiam legere ad Grynæum quendam, ipſius Caluini manu ſcriptam epiſtolam, in qua ſe de nonnullis, quæ ad fidem ſpectant controuerſiis ſcripſiſſe, neq́; ſuos alios Sacramentarios fratres ſymmyſtas voluiſſe in illis conſulere, ne ipſorum impediretur conſilio. Quemadmodum verò Tranſiordaninos iſtos nimium accuſat Caluinus: ita nimium excuſat Moncæius, dum lib. 1. *de Aarone* c. 12. p. 133. ſcribit, eos verum habere voluiſſe altare: vt in eo, extra præceptas tres Paſchatis, Pentecoſtes, ac Tabernaculorum ſolennitates, quib' ad tabernaculum omnib' erat eundum; poſſent ſacrificare: ne tam longe, ſacrificii cauſâ, proficiſcendum ſemper eſſet. At excuſatio hæc, grauis potius accuſatio eſt. *Primò* enim non veram conſilii, factiq́; ſui cauſam aperuiſſent Phineæ Pontifici, legatiſq́; aliis. *Deinde*, alibi nuſquam, etiam extra terna illa feſta, ordinariè fas erat ſacrificare. *Tertiò*, Negligentes admodum ac in diuino cultu ſocordes fuiſſent ijdem Tranſiordanini, qui cum bonâ illa & religioſa, vt vult Moncæius, mente aram erexiſſent, in ea tamen cum liceret, maximeq́;, in principio ac dedicatione, oporteret, nullum adhuc feciſſent Sacrificium. Hoc enim ſi feciſſent, iam ſuam ipſorum antea poſitam reſponſionem ac purgationem facto ipſo confutaſſent penitus.

Sed *Quinto*, Diſcimus cum aliqua de amicis aliquibus extiterit, in re aliqua ſuſpicio, eos adeamus, interrogemus, moneamus; E citata paulo ante *Trinummo* prudens quidam ſenex.

Amicum caſtigare ob meritam noxiam.
Immune eſt facinus, verum in ætate vtile
Et conducibile.

Sextò, Cum ab amicis monemur, caſtigamur, obiurgitamur, non ægrè id ferendum, ſed æque amiceq́; accipiendum. & ſi quidem innoxii ſumus, innocentiam cum Rubenitis, Gaditis, & Manaſſenſibus noſtris explicanda: ſuſpicio à nobis bono modo ſegreganda, & aliis eripienda. Quin vltro ad nos monendos & abiurgandos venienti, & cunctanti amico animum addere, viri boni eſt vt ſeni illi Callicles.

Si quid ſcis me feciſſe inſcitè, aut improbè
Si id non accuſas, tu ipſe obiurgandus es, ſcio.

Septimò, Cum amicorum excuſationem & innocentiam audierimus, ei facile credamus & acquieſcamus: non aſperos & implacabiles illos imitemur, qui ſi quando exaſperati offenſiq́; fuerint, placari defenſione nulla poſſunt: ſed ſemper quod malignè ac iniquè carpant, habent. Imitemur potius decem iſtas tribus, earumq́; legatos: & ſi placet, ſenem illum, qui ad amicum deditâ operâ venerat, malis eum vt verbis multis multum obiurgitaret. Cum enim quæ ab eo non peruerſè, ſed rectè facta eſſent, accepiſſet:

Pauſa, inquit, *Viciſti caſtigatorem tuum.*
Occluſti linguam. Nihil eſt qui reſpondeam.

Octauò, Habent Epiſcopi Eccleſiaſticiq́; omnes præclarum in Phinees, quod ſequi par eſt, exemplum: vt ab nouis prauiſq́; in religione opinionibus, ad veterem priſcamq́; pietatem reuocentur. Ad eos eundum eſt: cum ijs colloquendum: nihil formidandum: ſuſcipiendæ profectiones: transeunda flumina: conciones habendæ: gratia illorum publicę poſtponenda vtilitati, priuatæq́; ipſorum æternæ ſaluti, prout etiam attigi c. 6. Ioſuanorum Sacerdotum Num. 70.

Nonò, Si allegoricum deniq; quis quid cupiat, in promptu eſt Origenes, qui homilia hunc in librum vltima docet ſignificari, veteres Iſraelitas, qui per primogenitos Ruben, Gad, Manaſſe, notantur; non habuiſſe altare verum, in quo veræ offerrentur hoſtiæ, verè auferrentur peccata: ſed apud IESVM, hæc eſſe, ac apud Chriſtianos. Sed ita vt fide vna, Eccleſia vna, ſalute vna iuncti ſint ambo populi, fiantq; vnus grex, & vnus paſtor illi priores iuſti, & qui nunc ſunt Chriſtiani. Cum verò hic ait *altare* Iudaicum *non fuiſſe verum altare*, ſed *formam ac figuram futuri ac veri altaris*, non negat id quod ſuprà ex homilia 3. dictum eſt, tribuum trium altare fuiſſe typum ac imaginem veri, quod in tabernaculo erat, altaris. Nam iſtud Rubenicum Siluntini typus fuit, & hoc Siluntinum Chriſtiani, & Siluntinum *verum* dicitur, quoad hoſtias & ritus tum vigentes, *vmbraticum* verò & imaginarium, quoad veritatem & effectum, qui CHRISTI tempore nunc eſt.

CAPVT XXIII.

1. Euoluto autem multo tempore, poſtquam pacem
dederat Dominus Iſraëli, ſubiectis in gyro natio-
nibus vniuerſis, & Ioſue iam longæuo, & perſeni-
lis ætatis: 2. vocauit Ioſue omnem Iſraelem, maioreſque natu,
& principes ac duces, & magiſtros, dixitq; ad eos: Ego ſenui,
& progreſſioris ætatis ſum: 3. voſq; cernitis omnia, quæ fece-
rit Dominus Deus veſter cunctis per circuitum nationibus,
quo modo pro vobis ipſe pugnauerit: 4. & nunc quia vobis
ſorte diuiſit omnem Terram, ab Orientali parte Iordanis vſq;
ad mare magnũ, multæq; adhuc ſuperſunt nationes: 5. Domi-
nus Deus veſter diſperdet eas & auferet à facie veſtra, & poſſi-
debitis Terram, ſicut vobis pollicitus eſt. 6. tantũ confortami-
ni, & eſtote ſoliciti, vt cuſtodiatis cũcta quæ ſcripta ſunt in vo-
lumine legis Moyſi: & non declinetis ab eis neq; ad dexteram
neq; ad ſiniſtram: 7. ne poſtq̃ intraueritis ad Gentes, quæ inter
vos futuræ ſunt, iuretis in nomine deorum earum, & ſeruiatis
eis, & adoretis illos: 8. ſed adhæreatis Domino Deo veſtro:
quod feciſtis vſque in diem hanc. 9. Et tunc auferet Domi-
nus Deus in conſpectu veſtro gentes magnas & robuſtiſſimas,
& nullus vobis reſiſtere poterit. 10. Vnus è vobis perſequetur
hoſtium mille viros: quia Dominus Deus veſter pro vobis ipſe
pugnabit, ſicut pollicitus eſt. 11. Hoc tantum diligentiſſimè
præcauete, vt diligatis Dominum Deum veſtrum. 12. Quod
ſi volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus
adhærere, & cnm eis miſcere connubia, atque amicitias copu-
lare:

lare: 13. iam nunc ſcitote quod Dominus Deus veſter non
eas deleat ante faciem veſtram, ſed ſint vobis in foueam ac la-
queum, & offendiculum ex latere veſtro, & ſudes in oculis ve-
ſtris, donec vos auferat atque diſperdat de Terra hac optima,
quam tradidit vobis. 14. En ego hodie ingredior viam vniuer-
ſæ terræ, & toto animo cognoſcetis quod de omnibus verbis,
quæ ſe Dominus præſtiturum vobis eſſe pollicitus eſt, vnum
non præterierit incaſſum. 15. Sicut ergo impleuit opere quod
promiſit, & proſpera cuncta venerunt: ſic adducet ſuper vos
quicquid malorum comminatus eſt, donec vos auferat atque
diſperdat de Terra hac optima, quam tradidit vobis, 16. eò
quod præterieritis pactum Domini Dei veſtri, quod pepigit
vobiſcum, & ſeruieritis diis alienis, & adoraueritis eos: citò at-
que velociter conſurget in vos furor Domini, & auferemini
ab hac Terra optima, quam tradidit vobis.

COMMENTARIVS.

Extremam libri huius partem extrema occupant Ioſuæ Ducis verba & facta. Verba eius ſunt, quæ morientium ſolent præpoſitorum eſſe ad ſubditos, parẽtum ad filios. Quia enim illi ex hoc iam mundo diſceſſuri & ſummi iudicis adituri tribunal ſunt, ea tum dicunt, quæ rectiſſima, optima, & vtiliſſima ijs, quos amant, intelligunt. Vnde & naturâ comparatum eſt, vt ab ijs, quibus dicuntur, memoriâ id genus monita cuſtodiantur maximè: ac, ſi quidem ij prudentes, obſequioſi, minimeq́ degeneres ſint; executioni mandentur efficaciſſimè. Duplicem ergò moriturus vereq́ moriturus vereq́ moriturienS Ioſue ad Iſraelitas ſuos orationem habet, quarum vna iſto capite, ſequenti altera perſcripta. Et iſta quidem Maſiò videtur Silunte *habita: Rabbinis verò Ralbago & Raſchio* Thamnathſaraæ, *quæ ipſius vrbs, & hæreditas erat, ſuprà c.19. v.50. idq́ veriſimilius apparebit magis capite ſequenti q.1. Cum igitur ab hoſtibus quies à Deo conceſſa iam eſſet, ipſeq́ ſenio confectus Ioſue, mortem ſibi inſtare vel naturâ, vel Deo etiam docente, præſentiſceret, Iſraelem ad ſe totum vocauit, nõ quidem ex eo ſingulos, ſed quamplurimos potuit: eos certe qui populi totius perſonam ſuſtinerent, et à quibus penderent omnes alij, vt erant ipſi tribuum Principes & Senatores, de quorum hic v.2. poſitis nominibus dixi ſuprà c.3. quæ ſunt quatuor in Hebræo* Zekenim, Raſchim, Schophetim, Schoterim. *in Græco,* γερουσία, ἄρχοντες, δικασταὶ, γραμματεῖς: *in noſtro textu,* maiores natu, Principes, duces, Magiſtri. *In*

In oratione autem Primò *cauſam conuentus huius oſtendit, ſimulq́ ijs, quæ dicturus eſt, attentionem, fidem, auctoritatemq́ parit v.3. dum ait*: Ego ſenui, & progreſſioris ætatis ſum. *Deinde ſtatim, & ſerio, & conſtanter vnam tantummodo ad rem, ad Dei ſcilicet amorem, timorem & cultum hortatur à v.3. ad finem capitis. Sed facit hoc ipſum varie.* Primò, *Dei maxima & plurima in ipſos beneficia memorat tam præterita quam præſentia, & ſi quidem velint; breui futura v.3.4. & 5. ſed verborum in v.4. traiectionem nonnihil obſcuram habet Hebræus textus, mendum verò Latinus in quo legitur* diuiſit, *pro* diuiſi. *Loquitur enim de ſe in perſona prima Ioſue: Hebraicè* Hippalthi, *Græce in 70.* ἐπέῤῥιψα *& ſenſus duplex fieri poteſt.* Vnus, *vt dicat Ioſue ſe gentes iſtas Chananæas deieciſſe, ac viciſſe & ſic videntur innuere 70. dum poſt illud* ἐπέῤῥιψα *ſubdunt,* ἐξωλόθρευσα, *niſi hoc ex alio forte textu inculcatum ſit.* Alter, *vt ſe ſortem aiat feciſſe cadere, ſeu, vt recte noſter ait interpres,* ſe ſorte terram diuiſiſſe, *partim quæ ab Occidentali Iordanis parte vſq́ ad Occidentalem maris magni ſeu Mediterrani terminum occupata iam eſt ac poſſeſſa, partim quæ adhuc occupanda & poſſidenda, in qua multæ adhuc ſuperſunt nationes, quæ tamen à Deo etiam deinceps, niſi obicem iſti ac remoram ſuo aliquo peccato ponant; breui delebuntur ac diſperdentur. Has verò promiſſiones cum conditione, quam appoſui, accipiendas indicant, quæ deinceps adnectuntur cohortationes v.6. & ſequentibus, maximè v.9.10.* Secundò, *Igitur cohortatur Iſraelitas Ioſue ad inſignem animi magnitudinem atq́ conſtantiam v. 6. ad accuratam diuinæ legis obſeruationem v.6.7. ad Chananæorum familiaritatis, conſuetudinisq́ omnis fugam v.7. In illo enim* ne poſtquam intraueritis, *negatiuum includitur præceptum,* ne intretis ad gentes iſtas, quæ inter vos reſiduæ ſunt. *Et iſtud* intrare, *poteſt ex Hebræi verbi ratione vel* ſpeciatim *de familiaritate ac neceſſitudine, quæ coniugio initur, accipi, prout colligi queat è v.12. vel potius* generatim *de omni familiaritate atq́ conſuetudine. Eſt enim iſta longè periculoſiſſima, è qua grauiſſimorum ſæpe vitiorum, ſcelerumq́ fœdiſſima contagio, in quibus hic enumerantur in Latino tria,* iurare in nomine Deorum alienorum, ſeruire ipſis, adorare ipſos. *In Hebræo autem quatuor ſunt; & prohibendi modo ſumi poſſunt. Primum,* Non memorabitis nomen Deorum gentium illarum. *Secundum,* Non iurabitis per illos.

illos. *Tertium*, Non ſeruietis eis. *Quartum*, Non adorabitis eos. *Sed per* iurare in nomine Deorum illorum *duo priora comprehendit interpres Latinus. Nam vel generatim vetatur primo illo præcepto Deorum illorum memoria & mentio, vel honorifica memoria & mentio.* Non illud. *quia ipſa etiam Scriptura, illos deteſtando, eorum meminit, eorumque non infrequenter ponit nomen. Honorifica porro memoria fit per iusiurandum, quod vel ipſi aliis imponimus, vel ipſi concipimus. & vtrumq; iſtud in Latino* iurare *intelligitur. Et ab eorum qui omnia iſta quatuor apponunt nonnullis vertitur ſecundum ſic:* Ne adiuretis: *ſeu,* ne iurare faciatis gentes illas per Deos ſuos *vt Exod. 23.13. Deut. 12.3. quia in* hiphil *eſt Hebræum iurandi verbum. Sed & primum* memorandi *verbum in* hiphil *etiam eſt: ideoq; & ſic etiam accipi queat, vt ne efficerent, gentes iſtas Deorum ſuorum memoriam, nominaq; vſurpare. Pij ſanè Iudæi vix, aut non niſi cum deteſtatione, Deos iſtos nominare ſoliti olim ſunt, ſicuti etiamnum hodierni, dum hæreticos, etiam ſcribendo, nominare volunt, pacem veniamq; præfantur per ſuam illam Symbolicam breuitatis notulam* וח *id eſt,* Chas'ue Schalom, *id eſt,* Ignoſce, & pax eſto. *Quod ijs obſeruandum, quibus in ore ſemper* Mehercule, Mecaſtor, dies Solis, Lunæ, & ſimilia *de quibus Minerualis lib. 1. c. 6. Hortatur inſuper ad conſtanter ac intime Deo adhærendum v. 9. & benedictiones, quibus inuitentur omnes, adiungit eodem v. 9. et 10. Quibus & ad officium Chriſtianos inuitat Principes Ribadeneira noſter lib. 1. contra Machiauellum c. 7.* Iterum *verò ad Deum ſtudioſiſſimè amandum incitat v. 11. vbi* hoc tantum diligentiſſime præcauete, *valet: Attendite valde animis veſtris: Cuſtodite hoc animis veſtris admodum ſedulò, vt Dominum Deum veſtrum diligatis. Dehortatur* poſtremò *ab omni cum Chananæis amicitia & conſuetudine v. 12. vbi Hebraicè eſt:* ſi auertendo auertetis vos *(quod erroribus gentium adhærendo fit)* & adhæſeritis reſiduo gentium iſtarum, quæ inter vos *aut vobiſcum* relictę ſunt, *quod fit omni conſuetudine, ſed maximè illa, quæ per connubia & affinitates fit, ideoq; & nominatim hic ponitur; tum verò mala comminatur omnia: & pro benedictionibus, quas re ipſa præſtitit hactenus Dominus, omnes ab eodem effundendas maledictiones denunciat v. 15. & 16. In his verò duæ terribiles maximè.*

Prior *v. 13. futurum ſcilicet, vt hæ ipſæ gentes, quæ aliqua ex parte adhuc reſiduæ ſunt: cum quibus affinitates, amicitias, cõſuetudinesq;*

tudineſq; copulare volent Iſraelitæ, quas ope auxilioq; ſuo, funditus ac cito exterminaturus erat Dominus, ſint Iſraelitis ipſis in foueam ac laqueum, in offendiculum ex latere, in ſudes oculolorum. *Pro* fouea *in Hebræo eſt* pach, *id eſt*, laqueus, *eodemq; modo in 70.* παγίς. *Sed littera vnius adiectione videtur noſter pro* pach *legiſſe* pachath. *id eſt, fouea.* Laqueus *eſt hoc loco is maximè, quo intricantur, implicantur, ac impediuntur pedes, ideoq; à 70. vertitur* εἰς σκάνδαλα, *& à nonnullis*, in tendiculam, *à Maſio*, in rete. *Quod* offendiculum *noſter dixit, id vertunt 70.* ἥλους clauos. *qui longiores cùm ſunt, & corpori pungendo ac lancinando adhibentur, vocari ſolent* ſtimuli: *& ijs potiſſimum latera forari ac fodicari ſolita. Huc enim ſpectant Plautina illa:* ſtimulorum ſeges. *Aulul act. 1.*

Si hodie hercle fuſtem cepero, aut ſtimulum in manum,
Teſtudineum iſtum tibi ego grandibo gradum. *ibid.*
Aduerſum ſtimulos, laminas, crucesq;, compedesq;,
Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias.
Stimulorum loculi. *(Aſina. act. 1.*
O carnificinum cribrum, quod credo fore,
Ita te forabunt patibulatum per vias ſtimuli.
Moſtel. act. 1.
Vtinam nunc ſtimulus in manu mihi ſit.
Qui latera conteram tua, quæ occalluere plagis.
Aſinaria act. 2.

Quamquam & Hebræum nomen pro tereti baculo, aut flagro moleſtiſſimo, quò latera cæderentur, Eccleſiaſtici 30.12. & c. 42.6. accipi poteſt. Et flagellis iſtis ſolos; qui acriores eſſent; Scorpiones oppoſuit Ieroboam 3.Reg.12.11. Pro ταῖς πλευραῖς *vero in 70.* πλεύραις *legendum putat Maſius, aut certè* τῶν πλευρῶν *vox late ſumenda.* Sudes *verò verti poſſunt etiam* Spinæ *70.* εἰς βολίδας. *Chaldæus propter aliquam Hebræorum nominum ſignificantiam pro* flagris *dixit* copias arma ſumentes: *pro* ſpinis, exercitus, *qui clypeorum inſtar, Iſraelitas cingerent, non ad tuendum; ſed ad nocendum, & diſperdendum. Eadem Num.33. Deut.7. quæ ad aſtuta Chananæorum conſilia, inſidioſas fraudes, occultas artes, exitialiaq; arma refert Arias.*

Altera *maledictio eſt in verbis vltimis:* Cito atq; velociter conſurget in vos furor Domini, & auferemini à terra hac optima,

optima, quam tradidit vobis. *Vbi plura terroris argumenta ſunt. Primum,* Furor Domini. *Secundum,* Cito atq; velociter. *Licet vnicum in Hebræo vocabulum ſit, eius tamen intenſa celeritas duplicato hic aduerbio rectè ſignificatur: quorum* alterum *ad improuiſam eius immittendæ pœnæ ac furoris breuitatem*, alterum *ad celerrimam executionis velocitatem refert Maſius. In 70. deeſt id ipſum. Tertium,* Auferemini. *Hebraicè* peribitis. *Quartum,* A terra hac, *quam iam poſſidetis. Miſerum ſpoliari bonis, quæ et iam præſentia ſunt, & ad quæ labore multo, tempore longo, deſiderio magno peruentum. Quintum,* Optima. *Hebraicè,* bona. *Sed vt terræ præſtantia, quæ hactenus expoſita; percipiatur melius vtitur noſter ſuperlatiuo. Sextum,* Quam tradidit vobis Deus: *vt eo tanto Dei beneficio ſpoliari miſerum ſit; ſua id culpa & peccato amittere, ingratiſſimum ac ſceleratiſſimum. In his itaq; latent fere illa, quæ Eclog. 1. in Virgilianis admirantur multi verſibus.*

Impius hæc tam culta noualia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? En quo diſcordia ciues
Perduxit miſeros! en queis conſeuimus agros?

Orandus Deus, ne huiuſmodi nos malis obnoxij. Qui cum hoſtibus familiariter loquitur, blandè conuerſatur, iucundè ac hilariter epulatur, huius obſtringi laqueo gulam, æquiſſimum. Qui à Dei via recedit, ad impiorum ſeſe cœtum confert, ad flagitia procurrit, huius innecti, obligari, ac irretiri pedicis æternis pedes, conſentaneum. Qui ab improborum ſodalium, nequitiæq; Magiſtrorum latere non diſcedit, totus laſciuiæ ac improbitati adhæret, huius ambo latera ſtimulis perfodi ac lacerari quidni iuſtiſſimum? Qui ad petulantiam, libidinem, vanitatem oculis abutitur, qui terrena libentius, quam diuina intuetur, qui exteriorem impiorum ſpeciem ac formam aſpicit ac miratur magis, quam interiorē piorum gratiam ac pulchritudinē, nonne ipſius ambo lumina ſpinis compungi, & cruentari par eſt maximè? Dedit nobis Deus veram fidem, Eccleſiam ſanctam, cœleſtem illam terram optimam & beatiſſimam: ſed niſi caueamus, niſi erga ipſum grati pijq; ſimus & quæ ipſius accendere furorem poſſunt crimina declinemus diligētiſſimè omnia, cito ſanè ac velociter auferemur ab ea, & in exilium præcipites agemur ſempiternum. Sed abſit, abſit. Ieſum audiam: Ieſum bona promittentem ſequar: mala pronunciantem timebo: meq; ipſum obſeruabo & corrigam.

CAPVT XXIV.

1. COngregauitq; Ioſue omnes tribus Iſrael in Sichem,
& vocauit maiores natu, ac principes, & iudices,
& magiſtros: ſteteruntq; in conſpectu Domini. 2.
& ad populum ſic locutus eſt: Hæc dicit Dominus Deus Iſra-
el: Trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio, Thare
pater Abraham, & Nachor: ſeruieruntq; dijs alienis. 3. Tuli er-
go patrem veſtrum Abraham de Meſopotamiæ finibus: & ad-
duxi eum in Terram Chanaan: multiplicauiq; ſemen eius, 4.
& dedi ei Iſaac: Illiq; rurſum dedi Iacob & Eſau, E quibus, Eſau
dedi montem Seir ad poſſidendum: Iacob vero & filij eius de-
ſcenderunt in Ægyptum. 5. Miſique Moyſen & Aaron &
percuſſi Ægyptum multis ſignis atq; portentis. 6. Eduxiq; vos
& patres veſtros de Ægypto & veniſtis ad mare: perſecutique
ſunt Ægyptij patres veſtros cum curribus & equitatu, vſq; ad
mare rubrum. 7. Clamauerunt autem ad Dominum filij Iſrael:
qui poſuit tenebras inter vos & Ægyptios, & adduxit ſuper
eos mare & operuit eos. Viderunt oculi veſtri cuncta quæ in
Ægypto fecerim, & habitaſtis in ſolitudine multo tempore:
8. & introduxi vos in Terram Amorrhæi qui habitabat trans
Iordanem. Cumq; pugnarent contra vos, tradidi eos in manus
veſtras, & poſſediſtis Terram eorum, atq; interfeciſtis eos. 9.
Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnauit con-
tra Iſraelem. Miſitq; & vocauit Balaam filium Beor, vt maledi-
ceret vobis, 10. & ego nolui audire eum, ſed econtrario per il-
lum benedixi vobis, & liberaui vos de manu eius. 11. Tranſiſtiſ-
que Iordanem & veniſtis ad Iericho. Pugnaueruntq; contra
vos viri ciuitatis eius, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæ-
us, & Hetheus, & Gergeſæus, & Heuæus, & Iebuſæus: & tra-
didi illos in manus veſtras. 12. Miſiq; ante vos crabrones: & eie-
ci eos de locis ſuis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio
nec in arcu tuo. Dediq; vobis Terram, in qua non labora-
ſtis, & vrbes . non ædificaſtis, vt habitaretis in eis: vine-
as & oliue , quæ non plantaſtis. 14. Nunc ergo timete Do-
minum & ſeruite ei perfecto corde atque veriſſimo: & auferte
Deos, quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia &
in Ægypto, ac ſeruite Domino. 15. Sin autem malum
vobis videtur vt Domino ſeruiatis, optio vobis datur: eligi-
te hodie quod placet, cui ſeruire potiſſimum debeatis, vtrum

diis, qui-

dijs, quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, an dijs
Amorrhæorum, in quorum Terra habitatis: ego autem &
domus mea ſeruiemus Domino. 16. Reſponditq; populus, &
ait: Abſit à nobis vt relinquamus Dominum, & ſeruiamus dijs
alienis. 17. Dominus Deus noſter ipſe eduxit nos, & patres no-
ſtros de Terra Ægypti, de domo ſeruitutis: fecitq; videntibus
nobis ſigna ingentia, & cuſtodiuit nos in omni via, per quam
ambulauimus, & in cunctis populis, per quos tranſiuimus. 18.
Et eiecit vniuerſas gentes, Amorrhæum habitatorem Terræ,
quam nos intrauimus. Seruiemus igitur Domino, quia ipſe eſt
Deus noſter. 19. Dixitq; Ioſue ad populum: Non poteritis ſer-
uire Domino: Deus enim ſanctus, & fortis æmulator eſt, nec
ignoſcet ſceleribus veſtris atque peccatis. 20. Si dimiſeritis
Dominum, & ſeruietis dijs alienis, conuertet ſe, & affliget vos
atque ſubuertet poſtquam vobis præſtiterit bona. 21. Dixit-
que populus ad Ioſue: Nequaquam ita vt loqueris, erit, ſed
Domino ſeruiemus. 22. Et Ioſue ad populum, Teſtes, inquit
vos eſtis, quia ipſi elegeritis vobis Dominum vt ſeruiatis
ei. Reſponderuntque: Teſtes. 23. Nunc ergo, ait, auferte
Deos alienos, de medio veſtri, & inclinate corda veſtra ad Do-
minum Deum Iſrael. 24. Dixitque populus ad Ioſue: Domi-
no Deo noſtro ſeruiemus, & obedientes erimus præceptis
eius. 25. Percuſſit ergo Ioſue in die illo fœdus, & propoſuit
populo præcepta atque iudicia in Sichem. 26. Scripſit quoq;
omnia verba hæc in volumine legis Domini: & tulit lapidem
pergrandem, poſuitq; eum ſubter quercum, quæ erat in San-
ctuario Domini: 27. & dixit ad omnem populum: En lapis iſte
erit vobis in teſtimonium quod audierit omnia verba Do-
mini, quæ locutus eſt vobis: ne forte poſtea negare velitis, &
mentiri Domino Deo veſtro. 28. Dimiſitque populum, ſin-
gulos in poſſeſſionem ſuam. 29. Et poſt hæc mortuus eſt Io-
ſue filius Nun ſeruus Domini, centum & decem annorum: 30.
ſepelieruntque eum in finibus poſſeſſionis ſuæ in Thamnath-
ſare, quæ eſt ſita in monte Ephraim, à Septentrionali parte
montis Gaas. 31. Seruiuitque Iſrael Domino cunctis diebus
Ioſue & ſeniorum, qui longo vixerunt tempore poſt Ioſue, &
qui nouerunt omnia opera Domini quæ fecerat in Iſrael. 32.
Oſſa quoque Ioſeph, quæ tulerant filii Iſrael de Ægypto, ſepe-

lierunt in Sichem, in parte agri, quem emerat Iacob à filiis Hemor patris Sichem, centum nouellis ouibus, & fuit in poſſeſſionem filiorum Ioſeph. 33. Eleazar quoq; filius Aaron mortuus eſt: & ſepelierunt eum in Gabaath Phinees filij eius, quæ data eſt ei in monte Ephraim.

COMMENTARIVS.

IN vltimo iſto libri huius capite traduntur Ioſuæ vltima partim verba, partim facta, cum aliis aliorum nonnullis. Nam crebræ populi ad eius verba reſponſiones ponuntur: ſimulq; cum ipſius morte Pontificis Eleazari mors proponitur, & quæ vtramq; conſecuta ſunt, vti patebit. Vocauit verò prout & ſuperiori capite Iſraelitas Ioſue, & ad eos inſignem habuit orationem bene longam, neq; interruptam à v. 2. vſq; ad 18. & in ea vnum id agit, vt in Sacroſancto Dei cultu, veraq; religione ac præceptorum illius obſeruatione omnes deinceps conſtantiſſimè perſiſtant Iſraelitæ: & hunc ad finem primò, *Illuſtrem Dei beneficiorum iam inde ab heroicis Abrahæ temporibus repetitam ennumerationem inſtituit vſq; ad v. 14.* Deinde *concludit illud quod ei propoſitum maximè, vt Deum colant, ei vni ſeruiant, Deos aſpernentur alios omnes v. 14. & 15. de quo pulchra* S. Antonius *apud S. Athanaſium in vita. Et beneficia quidem illa, eorumq; hiſtoriæ omnes expoſitæ ſunt in Geneſi, Exodo, aliiſq; libris, & in hoc etiam ipſo Ioſuano, maximè quæ v. 11. & 13. ſunt. Paucula tamen hic ſuperſunt quæſtiunculæ.*

QVÆSTIO I.

Vbi nam vltimum hunc populi conuentum, nouiſſimaq; ad eum verba Imperator habuit Ioſue?

IN duas abiere ſententias doctores. Quibuſdam enim videntur hæc Silunte dicta, quibuſdam verò in Sichem: & vtriſq; textus quidem ſuffragantur. Nam ſic habent 70. Καὶ συνήγαγεν Ἰησοῦς πάσας τὰς φυλὰς Ἰσραὴλ εἰς σηλώ: & infra iterum v. 25. Ἔδωκεν αὐτῷ νόμον καὶ κρίσιν ἐν σηλώ. hancq; lectionem ac ſententiam ſecutus eſt B. Auguſtinus q. 27. in Ioſue. At Hebræus textus, Chaldæus, noſterq; Latinus v. 1. *Congregauit Ioſue omnes tribus Iſrael in Sichem.* & ſic legunt etiam Græci quidam εἰς συχὲμ, prout notat annotatio in 70. vtraque tamen vera cenſeri poteſt ſententia. Nam ſanè dum à Ioſuæ vrbe ac domicilio abimus, locus occurrit nullus commodior, nullus ſanctior, & ad omnia, quæ dicenda nunc & agenda erant, aptior. Et editâ quaſi voce Siluntem clamant verba hæc verſ. 1. *ſteteruntq; in conſpectu Domini*, qui nimirum Ioſuæ vocatu, conuenerant, ſeu, vt in Hebræo eſt; *ſtatuerunt ſemetipſos coram Domino.* quod in

Septuagin-

Septuaginta ipſi tribuitur Ioſuæ quia ipſius inuitatu ac imperio ſic ſtabant: ἕςηκεν αὐτοὺς ἀπέναντι τοῦ θεοῦ. Rurſumq; illa v. 26. *Tulit lapidem prægrandem, poſuitq́, eum ſubter quercum, quæ erat in ſanctuario Domini, & dixit ad omnem populum: En lapis iſte erit vobis in teſtimonium.* Quia tamen tam diſerte *Sichem* nominat Hebræus Latinusque textus, non eſt id negandum, ſed ita explicandum, vt in hiſce textibus vocetur *Sichem*, non ipſa vrbs Sichem, ſed *Sichemicus ager*, in quo erat Silò. Sic enim eodem iſto capite infrà v. 32. Ioſephi oſſa dicuntur in *Sichem* ſepulta, cum tamen non in vrbe, ſed in vrbis agro, ſita fuerint, prout ibidem ilicò ſubditur: *in parte agri, quem emerat Iacob à filiis Emor.* Atque nullum vt dubium ſit, quin extra vrbem fuerit ager hic, legatur Geneſ. 33. 18. & ſequenti. Neque ſimiles deſunt in prophanis phraſibus loquendi modi, quos etiam notant Iuriſconſulti, dum quis *Romæ* eſſe dicatur, exquirunt. Vtrobique igitur iſte conuentus fuit iſtaque Ioſuana verba, ſed Silunte propriè, Sichemi latè. Hincque apparet, ſuperiorem concionem in Ioſuana vrbe factam potius, quam Silunte niſi quis vnam & eandem, ſuperiori ac iſto capite vellet orationem, vnaque ac eadem Comitia. Sed quàm inepta foret capitum iſtorum diſtractio? quam perturbata rerum narratio? quàm abſurda capitum eorundem inculcatio? Vnum tamen fuiſſe conuentum, ſed diuerſis diebus, habitum, & quidem in ipſa vrbe Sichem, vult Caietanus. Hinc enim facies ſuas verſus abſentis ac Silunte fixi tabernaculi anticam partem vertiſſe omnes, ſicque in Domini conſpectu ſtantes hic vocari. Maſius verò allatum Silunte putat in Sichem tabernaculum. Sed quæ dixi certiora, textuique congruentiora.

QVÆSTIO II.

An Iſraelitarum, quos in terram promiſſionis induxit Ioſue, maiores, in Meſopotamia & Ægypto idololatræ fuerint?

DE Iſraelitarum iſtorum maioribus, perſpicuitatis maioris cauſâ, loquar ordine. *Primò* igitur horum maiores Abrahami patre, auo, proauo, vel atauo vetuſtiores non fuerunt idololatræ. *Noe* ſiquidem verum vero cultu Deum proſequutus eſt; & *Sem, Arphaxad, Sale, Heber* ac *Phaleg.* Et de primis quidem certum: de poſterioribus verò non item. Non enim conſtat ſatis; quando cœperit in hac ipſa ſtirpe, impietas: quam recens mundi totius exitium ac eluuio prohibere meritò debuiſſet. *Secundò*, Abrahami auus *Nachor*, & huius filius, illius pater *Thare* fuerunt idololatræ. Diſertè hoſce duos in idololatris nominat verſus ſecundus, ita vt ad hoc vſque videatur verus vnius Dei cultus ea in proſapia ſtetiſſe. Cur enim potius, quam horum patres *Sarug, Reu*, aut alii nominantur? atque hanc ob cauſam dixi antea, *proauo vel atauo vetuſtiores.* Et confitentur hoc ipſum Iudæi quotannis in paſchali illa precatiuncula, quæ eſt in ipſorum libello *Haggadah*, & apud Rambam Tomo 1. in fine tractatus *Zemanim* fol. 249. b. eaque precatiuncula incipit *Mithchechillah*, id eſt, *à principio*: citaturque in ea hoc Ioſuæ teſtimonium, quod generatim repetitur hic paulò infrà verſ. 14. *Tertiò*, Ipſe Abraham, cum ætate eſſet iunior, fuit quoque cum hiſce ſuis parentibus idololatra. Negant hoc quidem Abulenſis hoc loco quæſt. 6. Caietanus, & Chartuſianus: ſed declaraui hoc Geneſeos cap. 11. & affirmant Rabbini in *Thalmud*, vbi de *auodah Zarah* diſſerunt, cumque ſtellas adoraſſe ait Rambam lib. 1. *Helacah* 4. c. 1. & lib. 3. Helacah 1. capite 8. pag. 247. b. R. Godolias in *Schalſcheleth* fol. 8. Philo lib. περὶ ἀποικίας. S. Ephrem ſerm. 2. de pœnitentia, Recognitiones Cle-

mentis lib. 1. aliiq́ue plures & præſertim recentiores ab Alphonſo Mendoza citati Controuerſ. 7. Poſitiua: licet ſub quæſtionis extremum faciat is Lectoribus alterutrius opinionis optionem. Et verò ſunt, qui putent idcirco eundem Abrahamum ab Apoſtolo vocatum ἀσεβῆ Rom. 4. verſ. 5. dum dixit: *Ei qui non operatur, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſtitiam.* *Quartò*, In Meſopotamia ſeu trans fluuium Euphratem admiſſa fuit hæc impietas, vt eſt in verſ. 2. & 14. *Quintò*, An in Ægypto fuerint Iſraelitarum aliqui eodem contaminati ſcelere, videtur negare vel ambigere S. Epiphanius lib. 1. poſt principium, niſi generatim de omnibus negare velit. Nam de aliquibus negandi vel ambigendi locus nullus. *Auferte*, inquit noſter Ioſue verſ. 14. *Deos, quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, & in Aegypto.* Ezech. 20. verſ. 7. & 8. dicit Dominus. *In idolis Aegypti nolite pollui. Et irritauerunt me, nolueruntque me audire. Vnuſquiſque abominationes oculorum ſuorum non proiecit, nec idola Aegypti reliquerunt.* Idque fatetur in citato loco Rambam & in citato Thalmudico tractatu Rabbini alii ac in Cabalæ ſuæ princ pio R. Abraham Leuita: *A morte*, ait, *Ioſeph ad tempus, quo ſurrexerunt in Aegypto falſi Propheta de filiis Ephraim, & Galaad, ſeducentes Iſraelem, occiſi ſunt, anni centum decem.* D. Hieronymus in Galat. 3. *Poſt Idololatriam, cui in Aegypto fuerunt mancipati, ita vt Deum patrum ſuorum obliuiſcerentur.* &c. Et in citatum Ezechielis caput, ſimulq́ue Theodoretus: & hic idem in Ieremiæ caput 7. Cyrillus lib. 11. *de adoratione*, ſeu *de ſacerdotibus*. Et hanc ad rem applicat R. Abraham illud pſalmi 105. *Patres noſtri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua.* *Sextò*, Aliqui etiam Idololatræ fuerunt poſt Ægyptiacum exitum in deſerto. Quod credibile vix videretur, niſi omni exceptione maiores aſſererent Amos Propheta c. 5. v. 25. 26. & S. Stephan⁹ act. 7. 42.

QVÆSTIO III.

An & Ioſuæ ipſius tempore, Iſraelitæ adhuc aliqui fuerint Idololatræ?

AD hoc negandum facit quamplurimum eximia Ioſuæ Imperatoris tanti religio, pietas ac induſtria, qui nequaquam paſſus id fuiſſet. Accedit capitis huius teſtimonium v. 31. *Seruiuit Iſrael Domino cunctis diebus Ioſuæ.* Ad affirmandum tamen hoc idem impellunt verba hæc v. 14. *Auferte Deos, quibus ſeruierunt Patres veſtri.* Et v. 23. *Nunc auferte Deos alienos de medio veſtri.* Poteſt vtrumlibet probabiliter putari, & negatio magis placet Iudæo Ralbag, & noſtro Caietano, inprimiſq; S. Auguſtino hic q. 29. cuius in verbis plura eam in ſententiam argumenta ſunt. Primum, *Credendi non ſunt adhuc habuiſſe aliqua gentium ſimulachra, cum ſuperius* (c. 22. v. 2. & 3. c. 23. v. 3. & 4. & 8. maximè) *eorum obedientiam prædicauerint.* Secundum, *Aut verò ſi haberent, illa eos propoſita ſequerentur?* Tertium, *Cum ſic in eos vindicatum ſit quod vnus eorũ de anathemate furtum fecerat.* Quartum, *Deniq; Iacob dixit* Gen. 35. v. 2. *hoc eis, qui cum illo exierant de Meſopotamia, vbi ſic idola colebantur, vt & Rachel paterna furaretur* Geneſ. 31. v. 19. *Sed poſt illam admonitionem Iacob dederunt qua habebant. Vnde apparuit hoc eis ita dictum eſſe, quod ſciebat eos habere ille qui dixerat. Nunc verò poſt hanc admonitionem Ieſu Naue nullus tale aliquid protulit* hocque poſtremum poteſt, alio confirmari exemplo. Cum enim Saul 1. Reg. 7. verſ. 3. dixiſſet: *Auferte Deos alienos de medio veſtri*, ſtatim ſubditur verſ. 4. *Abſtulerunt ergo filii Iſrael Baalim, & Aſtharoth, & ſeruierunt Domino ſoli.* Nihil autem hic ab Iſraelitis factum ſimile. Vidimus prætereà capite 22. quemadmodum Iſraelitarum Ciſiordaninotum tribus omnes exarſerint, armiſque correptis in fratres inuadere parati eſſent, quòd

quòd aram eos impietatis excitaſſe ſuſpicarentur. Quomodo igitur Deorum vaniſſima ipſi adhuc idola venerarentur? Sed ſi Moyſis tempore, cum in ſolitudine verſaretur populus, idola, idolorumq́; thenſæ ac tabernacula fuêre, ab illo populo, vt ſuperioris quæſtionis extremo attingebam; circumlata & culta; quid mirum ſi & in Ioſuano imperio? An verò fruſtra prudentiſſimus oculatiſſimusq́; Imperator tam abſolutè dixit Ioſue verſ. 23. *Nunc auferte Deos alienos?* Cur non dixit. *Nunc auferte Deos alienos, ſi quos habetis?* ſi qui forte inter vos ſunt? Reſpondent citati Ralbag, & B. Auguſtinus, *per Deos alienos* hic intelligi cogitationes prauas, vel certè falſas, dum verus etiam Deus cogitatur talis, qualis non eſt. *Propheta ſanctus*, (Auguſtini verba ſunt) *in cordibus eorum eſſe cernebat cogitationes de Deo, à Deo alienas, & ipſas admonebat auferri. Quisquis enim cogitat Deum qualis non eſt Deus, alienum Deum vtiq; & falſum in cogitatione portat.* Sed cum ſemper alias idolorum ablationem ac exterminationem phraſis ea imperet, vt ex Geneſ. 35. & 1. Reg. 7. vidimus; cur hic aliud quiddam importaret? Cur propriè alibi, impropriè hic ſumeretur? Cauſa certè vt à verborum propria vſitataq́; notione diſcedamus, vrget nulla. Etſi *dij alieni* ſunt omnes de Deo cogitationes, quæ aliter eum, quam ſic, efformant & intuentur, non pij pœnè omnes falſos in mente ſua Deos habebunt? Nonne omnes eum in ſpeculo & ænigmate, non autem ſicuti eſt vident 1. Cor. 13? *Quis eſt*, inquit ipſemet hoc loco Auguſtinus, *qui ſic cogitet Deum, quemadmodum ille eſt?* Per myſticum igitur ſenſum poſſunt quidem vana id genus phantaſmata vocari *Dij falſi*; non tamen verè ac ſecundum litteram.

Concordia tamen inter diſcordantes haſce ſententias videtur poſſe ſtatui ſi dicatur. *1.* Nullum tūc fuiſſe publicum, apertumque idoli vllius in Iſraelitico populo cultum. Id enim probant ferè allatorum argumentorū pluria. *2.* Non affirmare Ioſue, falſos eſſe in populo Deos: ſed cum eſſet populi Dux & Imperator, eosq́; officij monere vellet, timuiſſe, ne forte Dij adhuc aliqui apud aliquos laterent: ſicq́; quod ei, tanquam Principi, timere ac ſuſpicari licebat, monuiſſe. *3.* Vero ſatis eſſe ſimile, fuiſſe aliquos, quamuis perpaucos, qui quædam adhuc idola retinerent, & occultè colerent. In magna enim multitudine, optimorum etiam & ſanctiſſimorum, ſemper improbi & nequā aliqui inueniuntur. & hoc ferè conficiunt ſecundæ opinionis argumenta. *4.* Ioſue neq́; diuino neq́; humano vllo indicio iſtos reſciuiſſe. Alioqui ſanè in eos, prout improbitas tanta commerebatur, animaduertiſſet ſine dubio grauiſſimè. Neq́; valde ab his ea, quæ ad v. 22. dixit Maſius, diſſonant. Caietanus verò vtramq́; primum opinionem proponit ad v. 14. ſed magis eam probat, quæ ad animum iſtam Deorum remotionem refert, vt patet ex iis, quæ ad v. 23. ſcripſit.

QVÆSTIO IV.

Verόſne crabrones, ante Iſraelitas, in eorum hoſtes immiſerit Dominus?

QVam *crabrones* vertit noſter Interpres vocem v. 12. ea in Hebræo eſt *Tſirhah* quæ veſparum, ſeu œſtrorum, crabronumue multitudinem ſignificat: obſcenarum ſcilicet muſcarum viliſſimorumq́; volatilium, quæ, vt aiunt Radak & Raſchi, in hominū oculos inuolant, eosq́; morſicant, & effuſo veneno ſauciant: vocant hic 70. τὴν σφηκίαν alibi σφῆκας, & σφηκίας. Huiuſmodi verò beſtiolarum volatilium agmina pollicitus olim Deus Exod. 23. v. 28. Deuter. 7. v. 8. ſe Iſraelitarum copiis præmiſſurum, hoſtesq́; illis maximè læſurum & debilitaturum. Promiſſis autem ſuis ſtetiſſe Deum, narrat hoc loco Ioſue v. 12. At diſquirunt Doctores, *an propriè* hi *accipiendi crabrones*, an metaphoricè? *S. Auguſtinus* in Exodum quæſt. 93. & hic quæſt. 27. *metaphoricos* intelligit crabrones. quia veros

diuinitus immiſſos nunquam legimus, *neq;*, ait, *Moyſi temporibus, neq; ſub Ieſu Naue, neq; ſub Iudicibus, neq; ſub Regibus.* Bona tamen Doctoris tanti; veniâ *veros alij* crabrones accipiunt vt Arias, Maſius, Caietanus. *Primò* enim ipſiuſmet S. Auguſtini regula eſt, verborum proprietatem in Scripturis tenendam, dum abſurdi nihil eſt. At quid abſurdi, ſi beſtiolarum iſtarum in Chananæos immiſſa diuinitus examina dicamus? Quid non potius mirabile, Deiq; potentia & maieſtate dignum? *Secundò*, Per metaphoricos crabrones intelligit S. Auguſtinus vniuersè quidquid terrorem incutit, ipſumq; à Deo timorem hoſtium animos inuadentem, & torquentem. *Veſpæ*, inquit, *iſta aculei timoris intelligenda ſunt fortaſſe, quibus agitabantur memoratæ gentes, vt cederent filijs Iſraël.* Speciatim verò hic quæſt. 27. veſpas iſtas exponit idem dupliciter. *Primò*, Vt fuerint præuolantes de Iſraelitarum aduentu *rumores*, quibus vehementiſſimè pungebantur & cruciabantur Chananæi, prout ſuprà in Rahab oratione patuit c. 2. v. 11. *Secundò*, Vt fuerint Dæmones ſeu occulti aerij ſpiritus; quod in Pſalmo 77. dicit *per Angelos malignos.* Sed textus ante citatos, qui paulo aſpicit diligentiùs, videt ea crabronibus coniungi, quæ metaphoricos abigant, veros retineant. Exod. 23. verſ. 26. priùs dicit Dominus: *Terrorem meum mittam in præcurſum tuum*, ſiue *ante te, & occidam omnem populum*, ſiue *conturbabo*, perterrefaciam, & vt 70. vertunt ἐκϛήσω. exanimabo. Tum verò poſt, quaſi modus, quo futurum id ſit, vt exponi poſſet noſter Latinus, vel potius vt Hebræus & Græcus clariùs indicant; maius & prodigioſius quid ſubiicitur: *Cunctorumq; inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones prius, qui fugabunt Heuæum & Chananæum.* In Hebræo autem & Græco clarius eſt, vt dixi: *Et mittam crabrones ante te.* Deuteron. 20. cum dixiſſet Moyſes mira, quæ propter Iſraelitas feciſſet in Ægypto Dominus, addit, alia eum adhuc, iis in gentibus, ad quas venturi ſunt; facturum, verbi causâ, in has, ante illorum aduentum, crabrones immiſſurum. At in Ægypto nonne *terrores*, nonne *maligni*, qui Ægyptiorum animos metu cruciarent, fuere *ſpiritus?* Sed *tertiò*, rem hanc totam conficere poteſt vel vnus è Sapientiæ 12. verſ. 8. locus. Cum enim dixiſſet ſapiens, Chananæos, propter grauiſſima, quibus erant contaminatiſſimi, crimina grauiſſimè à Deo punitos, Iſraelitarumq; manibus verſ. 6. perditos, adiunxit: *ſed & his, tanquam hominibus, pepercisti, & miſiſti antecessores exercitus tui, veſpas, vt illos paulatim exterminarent.* Ecce præter Iſraelitarum gladios, fuit aliud quidpiam quod hoſtes, & quidem paulatim exterminaret. Id autem præcurrēs timor haud fecit. Neq; enim iſtorū aliquos deleuit, neq; paulatim deleuit. Sed ſimul omnes corripuit: ſimul omnes perculit, fregit & diſſoluit, vt ex timoris natura & Rahab narratione ſuprà c. 2. fit perſpicuum. Verùm addit, quæ veros crabrones clariſſimè indicent, alia Sapiens verſ. 9. & 10. *Non quia impotens eras in bello ſubijcere impios iuſtis, aut beſtijs ſæuis, aut verbo duro exterminare: ſed partibus, iudicans, dabis locum pænitentiæ.* His in verbis cauſam dat, cur veſpas ſeu crabrones, Iſraelitici exercitus prodromos vt hic appellat Græcus textus; præmittere voluit Dominus. Et ea cauſa non in tropicos ac improprios, ſed in veros ac proprios cadit crabrones. Cum enim hi animalcula ſint minutiſſima & viliſſima, poſſet forte aliquis dicere, non potuit alia Deus contra Chananæos maiora & terribiliora facere? non potuit bello, populiq; ſui ferro illos exſcindere? nonne vrſas, lupos, leones, ſæuasque ac immanes alias in illos immittere beſtias? non verbo aliquo duro, ſeu vt in Græco eſt, ἀποτόμῳ, id eſt, *præciſo ac vibrante*, medullasq; intimas penetrante ac *diſſecante verbo*, imperio, ac nutu illos è medio funditus tollere? Imperio, inquit, potuit hæc, qui omnipotens eſt, omnia: ſed perexilium, abiectiſſimarumq; beſtiolarum operâ vti maluit, vt paulatim, & per partes, ſenſim ac minutim (hoc enim eſt illud *partibus* verſ. 10. Græce κατὰ βραχὺ, vt verſ. 8. & κατ' ὀλίγον verſ. 2.) gentes iſtas iudicaret ſeu iudicium in eos exerceret, eas profligaret, idq; vt ijs,

tardira-

Digitized by Google

tarditate iſtâ, & lento, diuturnoq; cruciatu, pœnitentiæ locum & occaſionem daret vt Romanæ 2. verſ. 4. idque rurſum, quia licet grauiſſimi eſſent peccatores, homines tamen erant, quibus aliquo modo parcere, aliquidq; in ipſis etiam pœnis, miſericordiæ ac lenitatis tribuere, cenſet miſerator & miſericors Dominus æquum v. 8. *non ignorans, quia* v. 10. *nequam eſt natio eorum* (ſeu natiuitas & conceptio γενεὰ γένεσις vt Pſ. 50. v. 7.) *& naturalis malitia ipſorum:* ἔμφυτος πονηρία, id eſt, natiua & ingenita, ob originalis peccati comitem naturæ deprauationem, ac ad malum propenſionem. Gen. 6. v. 5. Si *crabrones* hic eſſent *bellici rumores* ac *tutores*, an non hi ipſi ad bellum, quod iis tamen opponi vidimus, pertinuiſſent? & cum ſæuis ac immanibus beluis cur conferrentur? nonne debuiſſet minutas etiam ac viles his adiicere ſapiens beſtiolas, vt ranas, locuſtas, & ſcnipes, cum & his Ægyptios vexaſſet olim Dominus Exod. 8. 9. 10. & cum his poſſent etiam timores conferri? Et nonne hi Chananæos peruaſiſſent ſimul omnes, ſimul eos compugiſſent, ſimul, vno velut agmine facto perculiſſent ac lancinaſſent? Quod ad *malignos* etiam transferendum *ſpiritus*, & hoc præterea: ſi per *crabrones* ii eſſent ſignificati, non rectè à ſapiente dictum fuiſſet v. 9. *Non quia impotens erat*: Maioris enim videtur potentiæ dæmonibus vti adminiſtris quam veſpis ac inſectis animaliculis, imo quam hominibus, beluis, ac verbis, quamlibet aſperis ac tonitruoſis. Veros igitur, Dei iuſſu in Chananæos, ante Iſraelitarum ad illos acceſſum, præuolaſſe crabrones, ſatis opinor manifeſtum. Ideoque Sanct. Auguſtinus à priore ſententia nonnihil recedens, aut certè remittens, hoc ipſo modeſtè ait hoc loco: *Niſi forte quis dicat, non omnia, quæ facta ſunt eſſe conſcripta: & hoc quoq; viſibiliter factum, vt veras veſpas velit intelligere.* E contrario autem cum metaphoricas tantùm veſpas vellent Iunius ac Tremellius, immodeſtè admodum & audacter idipſum in textum ipſum inſerere auſi ſunt, Exod. 23. v. 28. dum vertunt ſic. *Mittam, inquam, terrorem mei tanquam crabronem ante te.* Qua in re non ea tantum, quæ hactenus dixi, ſed ipſum etiam Magiſtrum ſuum Caluinum hic, & Camerarium Centuriæ 2. c. 13. aduerſa rem habent. Simile verò huic veſparum plagæ videtur illa, quam in Perſarum Niſibim obſidentium copias, equos, & Elephantes precibus ſuis Epiſcopus immiſit Sanctiſſimus Iacobus Niſibenus; vt eſt apud Theodoretum, in Patrum hiſtoria c. 1 Fortaſſis vero ſtatim dum ex Aegypto egredi cœperunt Iſraelitæ, ſæuire cœpit hoc in Chananæos flagellum, vt quemadmodum dictum eſt, paulatim ac ſenſim conficerentur ac extirparentur.

QVÆSTIO V.

An veram Iſraelitis fecit Ioſue optionem Deo aut dijs ſeruiendi?

Clare dicitur v. 15. *optio vobis datur: Eligite hodie quod placet.* Sed 1. nomen iſtud *optionis* in Hebræo & Græco nõ eſt, res tamen ipſa eſt. 2. Et ea re, ipſoq;, quod in textib. omnibus eſt; *eligendi* verbo ſignificatur quidẽ arbitrii humani libertas qua alterutrũ optare illi ac eligere poſſent: nullo tamen modo aut volebat, aut velle rectè poterat Ioſue, vt Deorum eligerent ſeruitutem. Id enim & Dei & naturæ legib. prorſus aduerſum. 3. Sic tamen locutus eſt Ioſue, vt vehementiùs ac efficacius ipſos ad Dei cultum eligendum, conſtanterq; tuendum adduceret. Cum enim inter duo datur optio, quorum vnum optimum, & quidem ita, vt eiuſmodi eſſe conſtet; alterum vero peſſimum & abſurdiſſimum, idque ita eſſe pateat, exhortatio eſt ardentiſſima, qua quædam veluti neceſſitas ratione præditis hominibus imponitur ad illud ipſum, cuius tanta tamque nota bonitas eſt, amplectendum: & contrarium illud magnum malum omni modo fugiendum, ac deteſtandũ, quemadmodum rectè obſeruat q. 11. Abulenſis, vt ſi dicam: vultis ex leges prorſus & pecudum more, vitam agere, an hominũ more

boniſq;

tudineſq́ copulare volent Iſraelitæ, quas ope auxilioq́ ſuo, funditus ac cito exterminaturus erat Dominus, ſint Iſraelitis ipſis in foueam ac laqueum, in offendiculum ex latere, in ſudes oculorum. *Pro* fouea *in Hebræo eſt* pach, *id eſt*, laqueus, *eodemq́ modo in 70.* παγίς. *Sed litteræ vnius adiectione videtur noſter pro* pach *legiſſe* pachath. *id eſt, fouea.* Laqueus *eſt hoc loco is maximè, quo intricantur, implicantur, ac impediuntur pedes, ideoq́ à 70. vertitur* εἰς σκάνδαλα, *& à nonnullis*, in tendiculam, *à Maſio*, in rete. *Quod* offendiculum *noſter dixit, id vertunt 70.* ἥλους clauos. *qui longiores cùm ſunt, & corpori pungendo ac lancinando adhibentur, vocari ſolent* ſtimuli: *& ijs potiſſimum latera forari ac fodicari ſolita. Huc enim ſpectant Plautina illa:* ſtimulorum ſeges. *Aulul act. 1.*

Si hodie hercle fuſtem cepero, aut ſtimulum in manum,
Teſtudineum iſtum tibi ego grandibo gradum. *ibid.*
Aduerſum ſtimulos, laminas, crucesq́;, compedesq́;,
Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias.
Stimulorum loculi. *(Aſina. act. 1.*
O carnificinum cribrum, quod credo fore
Ita te forabunt patibulatum per vias ſtimuli.
Moſtel. act. 1.
Vtinam nunc ſtimulus in manu mihi ſit.
Qui latera conteram tua, quæ occalluere plagis.
Aſinaria act. 2.

Quamquam & Hebræum nomen pro tereti baculo, aut flagro moleſtiſſimo, quò latera cæderentur, Eccleſiaſtici 30.12. & c. 42.6. accipi poteſt. Et flagellis iſtis ſolos; qui acriores eſſent; Scorpiones oppoſuit Ieroboam 3.Reg.12.11. Pro ταῖς πλέυραις *vero in 70.* πλεύραις *legendum putat Maſius, aut certè* τῶν πλευρῶν *vox latè ſumenda.* Sudes *verò verti poſſunt etiam* Spinæ *70.* εἰς βολίδας. *Chaldæus propter aliquam Hebræorum nominum ſignificantiam pro* flagris *dixit* copias arma ſumentes: *pro* ſpinis, exercitus, *qui clypeorum inſtar, Iſraelitas cingerent, non ad tuendum; ſed ad nocendum, & diſperdendum. Eadem Num.33. Deut.7. quæ ad aſtuta Chananæorum conſilia, inſidioſas fraudes, occultas artes, exitialiaq́ arma refert Arias.*

Altera *maledictio eſt in verbis vltimis:* Cito atq; velociter conſurget in vos furor Domini, & auferemini à terra hac optima,

optima, quam tradidit vobis. *Vbi plura terroris argumenta ſunt. Primum,* Furor Domini. *Secundum,* Cito atq; velociter. *Licet vnicum in Hebræo vocabulum ſit, eius tamen intenſa celeritas duplicato hic aduerbio rectè ſignificatur: quorum* alterum *ad improuiſam eius immittendæ pœnæ ac furoris breuitatem*, alterum *ad celerrimam executionis velocitatem refert Maſius. In 70. deeſt id ipſum. Tertium,* Auferemini. *Hebraicè* peribitis. *Quartum,* A terra hac, *quam iam poßidetis. Miſerum ſpoliari bonis, quæ et iam præſentia ſunt, & ad quæ labore multo, tempore longo, deſiderio magno peruentum. Quintum,* Optima. *Hebraicè,* bona. *Sed vt terræ præſtantia, quæ hactenus expoſita; percipiatur melius vtitur noſter ſuperlatiuo. Sextum,* Quam tradidit vobis Deus: *vt eo tanto Dei beneficio ſpoliari miſerum ſit; ſua id culpa & peccato amittere, ingratißimum ac ſceleratißimum. In his itaq; latent fere illa, quæ Eclog. 1. in Virgilianis admirantur multi verſibus.*

Impius hæc tam culta noualia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? En quo diſcordia ciues
Perduxit miſeros! en queis conſeuimus agros?

Orandus Deus, ne huiusmodi nos malis obnoxij. Qui cum hoſtibus familiariter loquitur, blandè conuerſatur, iucundè ac hilariter epulatur, huius obſtringi laqueo gulam, æquißimum. Qui à Dei via recedit, ad impiorum ſeſe cœtum confert, ad flagitia procurrit, huius innecti, obligari, ac irretiri pedicis æternis pedes, conſentaneum. Qui ab improborum ſodalium, nequitiæq; Magiſtrorum latere non diſcedit, totus laſciuiæ ac improbitati adhæret, huius ambo latera ſtimulis perfodi ac lacerari quidni iuſtißimum? Qui ad petulantiam, libidinem, vanitatem oculis abutitur, qui terrena libentius, quam diuina intuetur, qui exteriorem impiorum ſpeciem ac formam aſpicit ac miratur magis, quam interiorē piorum gratiam ac pulchritudinē, nonne ipſius ambo lumina ſpinis compungi, & cruentari par eſt maximè? Dedit nobis Deus veram fidem, Eccleſiam ſanctam, cœleſtem illam terram optimam & beatißimam: ſed niſi caueamus, niſi erga ipſum grati pijq; ſimus & quæ ipſius accendere furorem poſſunt crimina declinemus diligētißimè omnia, cito ſanè ac velociter auferemur ab ea, & in exilium præcipites agemur ſempiternum. Sed abſit, abſit. Ieſum audiam: Ieſum bona promittentem ſequar: mala pronunciantem timebo: meq; ipſum obſeruabo & corrigam.

CAPVT XXIV.

1. COngregauitq; Ioſue omnes tribus Iſrael in Sichem,
& vocauit maiores natu, ac principes, & iudices,
& magiſtros: ſteteruntq; in conſpectu Domini. 2.
& ad populum ſic locutus eſt: Hæc dicit Dominus Deus Iſra-
el: Trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio, Thare
pater Abraham, & Nachor: ſeruieruntq; dijs alienis. 3. Tuli er-
go patrem veſtrum Abraham de Meſopotamiæ finibus: & ad-
duxi eum in Terram Chanaan: multiplicauiq; ſemen eius, 4.
& dedi ei Iſaac: Illiq; rurſum dedi Iacob & Eſau, E quibus, Eſau
dedi montem Seir ad poſſidendum: Iacob vero & filij eius de-
ſcenderunt in Ægyptum. 5. Miſique Moyſen & Aaron &
percuſſi Ægyptum multis ſignis atq; portentis. 6. Eduxiq; vos
& patres veſtros de Ægypto & veniſtis ad mare: perſecutique
ſunt Ægyptij patres veſtros cum curribus & equitatu, vſq; ad
mare rubrum. 7. Clamauerunt autem ad Dominum filij Iſrael:
qui poſuit tenebras inter vos & Ægyptios, & adduxit ſuper
eos mare & operuit eos. Viderunt oculi veſtri cuncta quæ in
Ægypto fecerim, & habitaſtis in ſolitudine multo tempore:
8. & introduxi vos in Terram Amorrhæi qui habitabat trans
Iordanem. Cumq; pugnarent contra vos, tradidi eos in manus
veſtras, & poſſediſtis Terram eorum, atq; interfeciſtis eos. 9.
Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnauit con-
tra Iſraelem. Miſitq; & vocauit Balaam filium Beor, vt maledi-
ceret vobis, 10. & ego nolui audire eum, ſed econtrario per il-
lum benedixi vobis, & liberaui vos de manu eius. 11. Tranſiſtiſ-
que Iordanem & veniſtis ad Iericho. Pugnaueruntq; contra
vos viri ciuitatis eius, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæ-
us, & Hetheus, & Gergeſæus, & Heuæus, & Iebuſæus: & tra-
didi illos in manus veſtras. 12. Miſiq; ante vos crabrones: & eie-
ci eos de locis ſuis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio
nec in arcu tuo. 13. Dediq; vobis Terram, in qua non labora-
ſtis, & vrbes quas non ædificaſtis, vt habitaretis in eis: vine-
as & olıueta, quæ non plantaſtis. 14. Nunc ergo timete Do-
minum & ſeruite ei perfecto corde atque veriſſimo: & auferte
Deos, quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia &
in Ægypto, ac ſeruite Domino. 15. Sin autem malum
vobis videtur vt Domino ſeruiatis, optio vobis datur: eligi-
te hodie quod placet, cui ſeruire potiſſimum debeatis, vtrum
diis, qui-

Digitized by Google

dijs, quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, an dijs Amorrhæorum, in quorum Terra habitatis: ego autem & domus mea ſeruiemus Domino. 16. Responditq; populus, & ait: Abſit à nobis vt relinquamus Dominum, & ſeruiamus dijs alienis. 17. Dominus Deus noſter ipſe eduxit nos, & patres noſtros de Terra Ægypti, de domo ſeruitutis: fecitq; videntibus nobis ſigna ingentia, & cuſtodiuit nos in omni via, per quam ambulauimus, & in cunctis populis, per quos tranſiuimus. 18. Et eiecit vniuerſas gentes, Amorrhæum habitatorem Terræ, quam nos intrauimus. Seruiemus igitur Domino, quia ipſe eſt Deus noſter. 19. Dixitq; Ioſue ad populum: Non poteritis ſeruire Domino: Deus enim ſanctus, & fortis æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus veſtris atque peccatis. 20. Si dimiſeritis Dominum, & ſeruietis dijs alienis, conuertet ſe, & affliget vos atque ſubuertet poſtquam vobis præſtiterit bona. 21. Dixitque populus ad Ioſue: Nequaquam ita vt loqueris, erit, ſed Domino ſeruiemus. 22. Et Ioſue ad populum, Teſtes, inquit vos eſtis, quia ipſi elegeritis vobis Dominum vt ſeruiatis ei. Reſponderuntque: Teſtes. 23. Nunc ergo, ait, auferte Deos alienos, de medio veſtri, & inclinate corda veſtra ad Dominum Deum Iſrael. 24. Dixitque populus ad Ioſue: Domino Deo noſtro ſeruiemus, & obedientes erimus præceptis eius. 25. Percuſſit ergo Ioſue in die illo fœdus, & propoſuit populo præcepta atque iudicia in Sichem. 26. Scripſit quoq; omnia verba hæc in volumine legis Domini: & tulit lapidem pergrandem, poſuitq; eum ſubter quercum, quæ erat in Sanctuario Domini: 27. & dixit ad omnem populum: En lapis iſte erit vobis in teſtimonium quod audierit omnia verba Domini, quæ locutus eſt vobis: ne forte poſtea negare velitis, & mentiri Domino Deo veſtro. 28. Dimiſitque populum, ſingulos in poſſeſſionem ſuam. 29. Et poſt hæc mortuus eſt Ioſue filius Nun ſeruus Domini, centum & decem annorum: 30. ſepelieruntque eum in finibus poſſeſſionis ſuæ in Thâmnathſare, quæ eſt ſita in monte Ephraim, à Septentrionali parte montis Gaas. 31. Seruiuitque Iſrael Domino cunctis diebus Ioſue & ſeniorum, qui longo vixerunt tempore poſt Ioſue, & qui nouerunt omnia opera Domini quæ fecerat in Iſrael. 32. Oſſa quoque Ióſeph, quæ tulerant filii Iſrael de Ægypto, ſepe-

lierunt in Sichem, in parte agri, quem emerat Iacob à filiis Hemor patris Sichem, centum nouellis ouibus, & fuit in poſſeſſionem filiorum Ioſeph. 33. Eleazar quoq; filius Aaron mortuus eſt: & ſepelierunt eum in Gabaath Phinees filij eius, quæ data eſt ei in monte Ephraim.

COMMENTARIVS.

IN vltimo iſto libri huius capite traduntur Ioſuæ vltima partim verba, partim facta, cum aliis aliorum nonnullis. Nam crebræ populi ad eius verba reſponſiones ponuntur: ſimulq; cum ipſius morte Pontificis Eleazari mors proponitur, & quæ vtramq; conſecuta ſunt, vti patebit. Vocauit verò prout & ſuperiori capite Iſraelitas Ioſue, & ad eos inſignem habuit orationem bene longam, neq; interruptam à v. 2. vſq; ad 18. & in ea vnum id agit, vt in Sacroſancto Dei cultu, veraq; religione ac præceptorum illius obſeruatione omnes deinceps conſtantiſſimè perſiſtant Iſraelitæ: & hunc ad finem primò, *Illuſtrem Dei beneficiorum iam inde ab heroicis Abrahæ temporibus repetitam ennumerationem inſtituit vſq; ad v. 14.* Deinde *concludit illud quod ei propoſitum maximè, vt Deum colant, ei vni ſeruiant, Deos aſpernentur alios omnes v. 14. & 15. de quo pulchra* S. Antonius *apud S. Athanaſium in vita. Et beneficia quidem illa, eorumq; hiſtoriæ omnes expoſitæ ſunt in Geneſi, Exodo, aliiſq; libris, & in hoc etiam ipſo Ioſuano, maximè quæ v. 11. & 13. ſunt. Paucula tamen hic ſuperſunt quæſtiunculæ.*

QVÆSTIO I.

Vbi nam vltimum hunc populi conuentum, nouiſſimaq; ad eum verba Imperator habuit Ioſue?

IN duas abiere ſententias doctores. Quibuſdam enim videntur hæc Silunte dicta, quibuſdam verò in Sichem: & vtriſq; textus quidem ſuffragantur. Nam ſic habent 70. Καὶ συνήγαγεν Ἰησοῦς πάσας τὰς φυλὰς Ισραὴλ εἰς σηλώ: & infra iterum v. 25. Ἔδωκεν αὐτῷ νόμον καὶ κρίσιν ἐν σηλώ. hancq; lectionem ac ſententiam ſecutus eſt B. Auguſtinus q. 27. in Ioſue. At Hebræus textus, Chaldæus, noſterq; Latinus v. 1. *Congregauit Ioſue omnes tribus Iſrael in Sichem.* & ſic legunt etiam Græci quidam εἰς συχὲμ, prout notat annotatio in 70. vtraque tamen vera cenſeri poteſt ſententia. Nam ſanè dum à Ioſuæ vrbe ac domicilio abimus, locus occurrit nullus commodior, nullus ſanctior, & ad omnia, quæ dicenda nunc & agenda erant, aptior. Et edirá quaſi voce Siluntem clamant verba hæc verſ. 1. *ſteteruntq; in conſpectu Domini*, qui nimirum Ioſuæ vocatu, conuenerant, ſeu, vt in Hebræo eſt; *ſtatuerunt ſemetipſos coram Domino.* quod in Septuagin-

Septuaginta ipſi tribuitur Ioſuæ quia ipſius inuitatu ac imperio ſic ſtabant: ἔστη-σεν αὐτοὺς ἀπέναντι τοῦ θεοῦ. Ruſumq́; illa v. 26. *Tulit lapidem pragrandem, poſuitq́, eum ſubter quercum, quæ erat in ſanctuario Domini, & dixit ad omnem populum: En lapis iſte erit vobis in teſtimonium.* Quia tamen tam diſerte *Sichem* nominat Hebræus Latinusque textus, non eſt id negandum, ſed ita explicandum, vt in hiſce textibus vocetur *Sichem*, non ipſa vrbs Sichem, ſed *Sichemicus ager*, in quo erat Silo. Sic enim eodem iſto capite infrà v. 32. Ioſephi oſſa dicuntur in *Sichem* ſepulta, cum tamen non in vrbe, ſed in vrbis agro, ſita fuerint, prout ibidem ilico ſubditur: *in parte agri, quem emerat Iacob à filiis Emor.* Atque nullum vt dubium ſit, quin extra vrbem fuerit ager hic, legatur Geneſ. 33. 18. & ſequenti. Neque ſimiles deſunt in prophanis phraſibus loquendi modi, quos etiam notant Iuriſconſulti, dum quis *Romæ* eſſe dicatur, exquirunt. Vtrobique igitur iſte conuentus fuit iſtaque Ioſuana verba, ſed Silunte propriè, Sichemi latè. Hincque apparet, ſuperiorem concionem in Ioſuana vrbe factam potius, quam Silunte niſi quis vnam & eandem, ſuperiori ac iſto capite vellet orationem, vnaque ac eadem Comitia. Sed quàm inepta foret capitum iſtorum diſtractio? quam perturbata rerum narratio? quàm abſurda capitum eorundem inculcatio? Vnum tamen fuiſſe conuentum, ſed diuerſis diebus, habitum, & quidem in ipſa vrbe Sichem, vult Caietanus. Hinc enim facies ſuas verſus abſentis ac Silunte fixi tabernaculi anticam partem vertiſſe omnes, ſicque in Domini conſpectu ſtantes hic vocari. Maſius verò allatum Silunte putat in Sichem tabernaculum. Sed quæ dixi certiora, textuique congruentiora.

QVÆSTIO II.

An Iſraelitarum, quos in terram promiſſionis induxit Ioſue, maiores, in Meſopotamia & Ægypto idololatræ fuerint?

DE Iſraelitarum iſtorum maioribus, perſpicuitatis maioris cauſâ, loquar ordine. *Primò* igitur horum maiores Abrahami patre, auo, proauo, vel atauo vetuſtiores non fuerunt idololatræ. *Noe* ſiquidem verum vero cultu Deum proſequutus eſt; & *Sem, Arphaxad, Sale, Heber* ac *Phaleg*. Et de primis quidem certum: de poſterioribus verò non item. Non enim conſtat ſatis; quando cœperit in hac ipſa ſtirpe, impietas: quam recens mundi totius exitium ac eluuio prohibere meritò debuiſſet. *Secundò*, Abrahami auus *Nachor*, & huius filius, illius pater *Thare* fuerunt idololatræ. Diſertè hoſce duos in idololatris nominat verſus ſecundus, ita vt ad hoc vſque videatur verus vnius Dei cultus ea in proſapia ſtetiſſe. Cur enim potius, quam horum patres *Sarug, Reu*; aut alii nominantur? atque hanc ob cauſam dixi antea; *proauo vel atauo vetuſtiores.* Et confitentur hoc ipſum Iudæi quotannis in paſchali illa precatiuncula, quæ eſt in ipſorum libello *Haggadah*; & apud Rambam Tomo 1. in fine tractatus *Zemanim* fol. 249. b. eaque precatiuncula incipit *Mithchechillah*, id eſt, *à principio*: citaturque in ea hoc Ioſuæ teſtimonium; quod generatim repetitur hic paulò infrà verſ. 14. *Tertiò*, Ipſe Abraham, cum ætate eſſet iunior, fuit quoque cum hiſce ſuis parentibus idololatra. Negant hoc quidem Abulenſis hoc loco quæſt. 6. Caietanus, & Chartuſianus: ſed declaraui hoc Geneſeos cap. 11. & affirmant Rabbini in *Thalmud*, vbi de *auodah Zarah* diſſerunt, eumque ſtellas adoraſſe ait Rambam lib. 1. *Helacah* 4. c. 1. & lib. 3. Helacah 1. capite 8. pag. 247. b. R. Godolias in *Schalſcheleth* fol. 8. Philo lib. περὶ ἀποικίας. S. Ephrem ſerm. 2. de pœnitentia, Recognitiones Cle-

 mentis

mentis lib. 1. aliique plures & præſertim recentiores ab Alphonſo Mendoza citati Controuerſ. 7. Poſitiua: licet ſub quæſtionis extremum faciat is Lectoribus alterutrius opinionis optionem. Et verò ſunt, qui putent idcirco eundem Abrahamum ab Apoſtolo vocatum ἀσεβῆ Rom. 4. verſ. 5. dum dixit: *Ei qui non operatur, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſtitiam.* *Quartò*, In Meſopotamia ſeu trans fluuium Euphratem admiſſa fuit hæc impietas, vt eſt in verſ. 2. & 14. *Quintò*, An in Ægypto fuerint Iſraelitarum aliqui eodem contaminati ſcelere, videtur negare vel ambigere S. Epiphanius lib. 1. poſt principium, niſi generatim de omnibus negare velit. Nam de aliquibus negandi vel ambigendi locus nullus. *Auferte*, inquit noſter Ioſue verſ. 14. *Deos, quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, & in Aegypto.* Ezech. 20. verſ. 7. & 8. dicit Dominus. *In idolis Aegypti nolite pollui. Et irritauerunt me, nolueruntque me audire. Vnusquisque abominationes oculorum ſuorum non proiecit, nec idola Aegypti reliquerunt.* Idque fatetur in citato loco Rambam & in citato Thalmudico tractatu Rabbini alii ac in Cabalæ ſuæ principio R. Abraham Leuita: *A morte*, ait, *Ioſeph ad tempus, quo ſurrexerunt in Aegypto falſi Propheta de filiis Ephraim, & Galaad, seducentes Iſraelem, occiſi ſunt, anni centum decem.* D. Hieronymus in Galat. 3. *Poſt Idololatriam, cui in Aegypto fuerunt mancipati, ita vt Deum patrum ſuorum obliuiſcerentur.* &c. Et in citatum Ezechielis caput, ſimulque Theodoretus: & hic idem in Ieremiæ caput 7. Cyrillus lib. 11. *de adoratione*, ſeu *de ſacerdotibus*. Et hanc ad rem applicat R. Abraham illud pſalmi 105. *Patres noſtri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua.* *Sextò*, Aliqui etiam Idololatræ fuerunt poſt Ægyptiacum exitum in deſerto. Quod credibile vix videretur, niſi omni exceptione maiores aſſererent Amos Propheta c. 5. v. 25. 26. & S. Stephan⁹ act. 7. 42.

QVÆSTIO III.

An &, Ioſua ipſius tempore, Iſraelita adhuc aliqui fuerint Idololatra?

AD hoc negandum facit quamplurimum eximia Ioſuæ Imperatoris tanti religio, pietas ac induſtria, qui nequaquam paſſus id fuiſſet. Accedit capitis huius teſtimonium v. 31. *Seruiuit Iſrael Domino cunctis diebus Ioſua.* Ad affirmandum tamen hoc idem impellunt verba hæc v. 14. *Auferte Deos, quibus ſeruierunt Patres veſtri.* Et v. 23. *Nunc auferte Deos alienos de medio veſtri.* Poteſt vtrumlibet probabiliter putari, & negatio magis placet Iudæo Ralbag, & noſtro Caietano, inprimisq; S. Auguſtino hic q. 29. cuius in verbis plura eam in ſententiam argumenta ſunt. Primum, *Credendi non ſunt adhuc habuiſſe aliqua gentium ſimulachra, cum ſuperius* (c. 22. v. 2. & 3. c. 23. v. 3. & 4. & 8. maximè) *eorum obedientiam prædicauerint.* Secundum, *Aut verò ſi haberent, illa eos propoſita ſequerentur?* Tertium, *Cum ſic in eos vindicatum ſit quod vnus eorũ de anathemate furtum fecerat.* Quartum, *Deniq; Iacob dixit* Gen. 35. v. 2. *hoc eis, qui cum illo exierant de Meſopotamia, vbi ſic idola colebantur, vt & Rachel paterna furaretur* Geneſ. 31. v. 19. *Sed poſt illam admonitionem Iacob dederunt qua habebant. Vnde apparuit hoc eis ita dictum eſſe, quod ſciebat eos habere ille qui dixerat. Nunc verò poſt hanc admonitionem Ieſu Naue nullus tale aliquid protulit* hocque poſtremum poteſt, alio confirmari exemplo. Cum enim Saul 1. Reg. 7. verſ. 3. dixiſſet: *Auferte Deos alienos de medio veſtri*, ſtatim ſubditur verſ. 4. *Abſtulerunt ergo filii Iſrael Baalim, & Aſtharoth, & ſeruierunt Domino ſoli.* Nihil autem hic ab Iſraelitis factum ſimile. Vidimus præterea capite 22. quemadmodum Iſraelitarum Ciſiordaninorum tribus omnes exarſerint, armisque correptis in fratres inuadere parati eſſent,

quòd

quòd aram eos impietatis excitaſſe ſuſpicarentur. Quomodo igitur Deorum vaniſſima ipſi adhuc idola venerarentur? Sed ſi Moyſis tempore, cum in ſolitudine verſaretur populus, idola, idolorumq; thenſæ ac tabernacula fuêre, ab illo populo, vt ſuperioris quæſtionis extremo attingebam; circumlata & culta; quid mirum ſi & in Ioſuano imperio? An verò fruſtra prudentiſſimus oculatiſſimusq; Imperator tam abſolutè dixit Ioſue verſ. 23. *Nunc auferte Deos alienos?* Cur non dixit. *Nunc auferte Deos alienos, ſi quos habetis?* ſi qui forte inter vos ſunt? Reſpondent citati Ralbag, & B. Auguſtinus, *per Deos alienos* hic intelligi cogitationes prauas, vel certè falſas, dum verus etiam Deus cogitatur talis, qualis non eſt. *Propheta ſanctus,* (Auguſtini verba ſunt) *in cordibus eorum eſſe cernebat cogitationes de Deo, à Deo alienas, & ipſas admonebat auferri. Quisquis enim cogitat Deum qualis non eſt Deus, alienum Deum vtiq; & falſum in cogitatione portat.* Sed cum ſemper alias idolorum ablationem ac exterminationem phraſis ea imperet, vt ex Geneſ. 35. & 1. Reg. 7. vidimus; cur hic aliud quiddam importaret? Cur propriè alibi, impropriè hic ſumeretur? Cauſa certè vt à verborum propria vſitataq; notione diſcedamus, vrget nulla. Etſi *Dij alieni* ſunt omnes de Deo cogitationes, quæ aliter eum, quam ſit, efformant & intuentur, non pij pœne omnes falſos in mente ſua Deos habebunt? Nonne omnes eum in ſpeculo & ænigmate, non autem ſicuti eſt vident 1. Cor. 13? *Quis eſt,* inquit ipſemet hoc loco Auguſtinus, *qui ſic cogitet Deum, quemadmodum ille eſt?* Per myſticum igitur ſenſum poſſunt quidem vana id genus phantaſmata vocari *Dij falſi*; non tamen verè ac ſecundum litteram.

Concordia tamen inter diſcordantes haſce ſententias videtur poſſe ſtatui ſi dicatur. 1. Nullum tũc fuiſſe publicum, apertumque idoli vllius in Iſraelitico populo cultum. Id enim probant ferè allatorum argumentorũ plurIa. 2. Non affirmare Ioſue, falſos eſſe in populo Deos: ſed cum eſſet populi Dux & Imperator, eosq; officij monere vellet, timuiſſe, ne forte Dij adhuc aliqui apud aliquos laterent: ſicq; quod ei, tanquam Principi, timere ac ſuſpicari licebat, monuiſſe. 3. Vero ſatis eſſe ſimile, fuiſſe aliquos, quamuis perpaucos, qui quædam adhuc idola retinerent, & occultè colerent. In magna enim multitudine, optimorum etiam & ſanctiſſimorum, ſemper improbi & nequã aliqui inueniuntur. & hoc ferè conficiunt ſecundæ opinionis argumenta. 4. Ioſue neq; diuino neq; humano vllo indicio iſtos reſciuiſſe. Alioqui ſane in eos, prout improbitas tanta commerebatur, animaduertiſſet ſine dubio grauiſſimè. Neq; valde ab his ea, quæ ad v. 22. dixit Maſius, diſſonant. Caietanus verò vtramq; primum opinionem proponit ad v. 14. ſed magis eam probat, quæ ad animum iſtam Deorum remotionem refert, vt patet ex iis, quæ ad v. 23. ſcripſit.

QVÆSTIO IV.

Verósne crabrones, ante Iſraelitas, in eorum hoſtes immiſerit Dominus?

QVam *crabrones* vertit noſter Interpres vocem v. 12. ea in Hebræo eſt *Tſirhah* quæ veſparum, ſeu œſtrorum, crabronumue multitudinem ſignificat: obſcenarum ſcilicet muſcarum viliſſimorumq; volarilium, quæ, vt aiunt Radak & Raſchi, in hominũ oculos inuolant, eosq; morſicant, & effuſo veneno ſauciant: vocant hic 70. τὴν σφηκίαν alibi σφῆκας, & σφηκίας. Huiuſmodi verò beſtiolarum volatilium agmina pollicitus olim Deus Exod. 23. v. 28. Deuter. 7. v. 8. ſe Iſraelitarum copiis præmiſſurum, hoſteſq; illis maximè læſurum & debilitaturum. Promiſſis autem ſuis ſteriſſe Deum, narrat hoc loco Ioſue v. 12. At diſquirunt Doctores, *an propriè hi accipiendi crabrones,* an metaphoricè? *S. Auguſtinus* in Exodum quæſt. 93. & hic quæſt. 27. *metaphoricos* intelligit crabrones, quia veros

diuinitus immiſſos nunquam legimus, *neq;*, ait, *Moyſi temporibus, neq; ſub Ieſu Naue, neq; ſub Iudicibus, neq; ſub Regibus.* Bona tamen Doctoris tanti venia *veros alij* crabrones accipiunt vt Arias, Maſius, Caietanus. *Primò* enim ipſiuſmet S. Auguſtini regula eſt, verborum proprietatem in Scripturis tenendam, dum abſurdi nihil eſt. At quid abſurdi, ſi beſtiolarum iſtarum in Chananæos immiſſa diuinitus examina dicamus? Quid non potius mirabile, Deiq; potentia & maieſtate dignum? *Secundò*, Per metaphoricos crabrones intelligit S. Auguſtinus vniuersè quidquid terrorem incutit, ipſumq; à Deo timorem hoſtium animos inuadentem, & torquentem. *Veſpæ*, inquit, *iſta aculei timoris intelligenda ſunt fortaſſe, quibus agitabantur memoratæ gentes, vt cederent filijs Iſrael.* Speciatim verò hic quæſt. 27. veſpas iſtas exponit idem dupliciter. *Primò*, Vt fuerint præuolantes de Iſraelitarum aduentu *rumores*, quibus vehementiſſimè pungebantur & cruciabantur Chananæi, prout ſuprà in Rahab oratione patuit c. 2. v. 11. *Secundò*, Vt fuerint Dæmones ſeu occulti aerij ſpiritus; quod in Pſalmo 77. dicit *per Angelos malignos.* Sed textus ante citatos, qui paulo aſpicit diligentiùs, videt ea crabronibus coniungi, quæ metaphoricos abigant, veros retineant. Exod. 23. verſ. 26. priùs dicit Dominus: *Terrorem meum mittam in præcurſum tuum*, ſiue *ante te, & occidam omnem populum*, ſiue *conturbabo*, perterrefaciam, & vt 70. vertunt ἐκςήσω. exanimabo. Tum verò poſt, quaſi modus, quo futurum id ſit, vt exponi poſſet noſter Latinus, vel potius vt Hebræus & Græcus clariùs indicant; maius & prodigioſius quid ſubiicitur: *Cunctorumq; inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones prius, qui fugabunt Heuæum & Chananæum.* In Hebræo autem & Græco clarius eſt, vt dixi: *Et mittam crabrones ante te.* Deuteron. 20. cum dixiſſet Moyſes mira, quæ propter Iſraelitas feciſſet in Ægypto Dominus, addit, alia eum adhuc, iis in gentibus, ad quas venturi ſunt; facturum, verbi causâ, in has, ante illorum aduentum, crabrones immiſſurum. At in Ægypto nonne *terrores*, nonne *maligni*, qui Ægyptiorum animos metu cruciarent, fuere *ſpiritus?* Sed *tertiò*, rem hanc totam conficere poteſt vel vnus è Sapientiæ 12. verſ. 8. locus. Cum enim dixiſſet ſapiens, Chananæos, propter grauiſſima, quibus erant contaminatiſſimi, crimina grauiſſimè à Deo punitos, Iſraelitarumq; manibus verſ. 6. perditos, adiunxit: *ſed & his, tanquam hominibus, pepercisti, & miſiſti anteceſſores exercitus tui, veſpas, vt illos paulatim exterminarent.* Ecce præter Iſraelitarum gladiôs, fuit aliud quidpiam quod hoſtes, & quidem paulatim exterminaret. Id autem præcurrẽs timor haud fecit. Neq; enim iſtorũ aliquos deleuit, neq; paulatim deleuit. Sed ſimul omnes corripuit: ſimul omnes perculit, fregit & diſſoluit, vt ex timoris natura & Rahab narratione ſuprà c. 2. fit perſpicuum. Verùm addit, quæ veros crabrones clariſſimè indicent, alia Sapiens verſ. 9. & 10. *Non quia impotens eras in bello ſubijcere impios iuſtis, aut beſtijs ſæuis, aut verbo duro exterminare: ſed partibus, iudicans, dabis locum pœnitentiæ.* His in verbis cauſam dat, cur veſpas ſeu crabrones, Iſraelitici exercitus prodromos vt hic appellat Græcus textus; præmittere voluit Dominus. Et ea cauſa non in tropicos ac improprios, ſed in veros ac proprios cadit crabrones. Cum enim hi animalcula ſint minutiſſima & viliſſima, poſſet forte aliquis dicere, non potuit alia Deus contra Chananæos maiora & terribiliora facere? non potuit bello, populiq; ſui ferro illos exſcindere? nonne vrſas, lupos, leones, ſæuasque ac immanes alias in illos immittere beſtias? non verbo aliquo duro, ſeu vt in Græco eſt, ἀποτόμῳ, id eſt, *præciſo ac vibrante*, medullasq; intimas penetrante ac *diſſecante verbo*, imperio, ac nutu illos è medio funditus tollere? Imperio, inquit, potuit hæc, qui omnipotens eſt, omnia: ſed petexilium, abiectiſſimarumq; beſtiolarum operâ vti maluit, vt paulatim, & pet partes, ſenſim ac minutim (hoc enim eſt illud *partibus* verſ. 10. Græce κατὰ βραχὺ, vt verſ. 8. & κατ' ὀλίγον verſ. 2.) gentes iſtas iudicaret ſeu iudicium in eos exerceret, eas profligaret, idq; vt ijs,

tardita-

tarditate iſta, & lento, diuturnoq; cruciatu, pœnitentiæ locum & occaſionem daret vt Romanæ 2. verſ. 4. idque rurſum, quia licet grauiſſimi eſſent peccatores, homines tamen erant, quibus aliquo modo parcere, aliquidq; in ipſis etiam pœnis, miſericordiæ ac lenitatis tribuere, cenſet miſerator & miſericors Dominus æquum v. 8. *non ignorans, quia* v. 10. *nequam eſt natio eorum* (ſeu natiuitas & conceptio γενεὰ γένεσις vt Pſ. 50. v. 7.) *& naturalis malitia ipſorum:* ἔμφυτος πονηρία, id eſt, natiua & ingenita, ob originalis peccati comitem naturæ deprauationem, ac ad malum propenſionem. Gen. 6. v. 5. Si *crabrones* hic eſſent *bellici rumores* ac *tutores*, an non hi ipſi ad bellum, quod iis tamen opponi vidimus; pertinuiſſent? & cum ſæuis ac immanibus beluis cur conferrentur? nonne debuiſſet minutas etiam ac viles his adiicere ſapiens beſtiolas, vt ranas, locuſtas, & ſcnipes, cum & his Ægyptios vexaſſet olim Dominus Exod. 8. 9. 10. & cum his poſſent etiam timores conferri? Et nonne hi Chananæos peruaſiſſent ſimul omnes, ſimul eos compugiſſent, ſimul, vno velut agmine facto perculiſſent ac lancinaſſent? Quod ad *malignos* etiam transferendum *ſpiritus*, & hoc præterea: ſi per *crabrones* ii eſſent ſignificati, non rectè à ſapiente dictum fuiſſet v. 9. *Non quia impotens erat*: Maioris enim videtur potentiæ dæmonibus vti adminiſtris quam veſpis ac inſectis animaliculis, imo quam hominibus, beluis, ac verbis, quamlibet aſperis ac tonitruoſis. Veros igitur, Dei iuſſu in Chananæos, ante Iſraelitarum ad illos acceſſum, præuolaſſe crabrones, ſatis opinor manifeſtum. Ideoque Sanct. Auguſtinus à priore ſententia nonnihil recedens, aut certè remittens, hoc ipſo modeſtè ait hoc loco: *Niſi forte quis dicat, non omnia, quæ facta ſunt eſſe conſcripta: & hoc quoq; viſibiliter factum, vt veras veſpas velit intelligere.* E contrario autem cum metaphoricas tantùm veſpas vellent Iunius ac Tremellius, immodeſtè admodum & audacter idipſum in textum ipſum inſerere auſi ſunt, Exod. 23. v. 28. dum vertunt ſic. *Mittam, inquam, terrorem mei tanquam crabronem ante te.* Qua in re non ea tantum, quæ hactenus dixi, ſed ipſum etiam Magiſtrum ſuum Caluinum hic, & Camerarium Centuriæ 2. c. 13. aduerſantem habent. Simile verò huic veſparum plagæ videtur illa, quam in Perſarum Niſibim obſidentium copias, equos, & Elephantes precibus ſuis Epiſcopus immiſit Sanctiſſimus Iacobus Niſibenus; vt eſt apud Theodoretum, in Patrum hiſtoria c. 1 Fortaſſis vero ſtatim dum ex Aegypto egredi cœperunt Iſraelitæ, ſæuire cœpit hoc in Chananæos flagellum, vt quemadmodum dictum eſt, paulatim ac ſenſim conficerentur ac extirparentur.

QVÆSTIO V.

An veram Iſraelitis fecit Ioſue optionem Deo aut diis ſeruiendi?

Clare dicitur v. 15. *optio vobis datur: Eligite hodie quod placet.* Sed 1. nomen iſtud *optionis* in Hebræo & Græco nō eſt, res tamen ipſa eſt. 2. Et ea re, ipſoq;, quod in textib. omnibus eſt; *eligendi* verbo ſignificatur quidē arbitrii humani libertas qua alterutrū optare illi ac eligere poſſent: nullo tamen modo aut volebat, aut velle rectè poterat Ioſue, vt Deorum eligerent ſeruitutem. Id enim & Dei & naturæ legib. prorſus aduerſum. 3. Sic tamen locutus eſt Ioſue, vt vehementiùs ac efficacius ipſos ad Dei cultum eligendum, conſtanterq; tuendum adduceret. Cum enim inter duo datur optio, quorum vnum optimum, & quidem ita, vt eiuſmodi eſſe conſtet; alterum vero peſſimum & abſurdiſſimum, idque ita eſſe pateat, exhortatio eſt ardentiſſima, qua quædam veluti neceſſitas ratione præditis hominibus imponitur ad illud ipſum, cuius tanta ramque nota bonitas eſt, amplectendum: & contrarium illud magnum malum omni modo fugiendum, ac deteſtandū, quemadmodum rectè obſeruat q. 11. Abulenſis, vt ſi dicam: vultis exleges prorſus & pecudum more, vitam agere, an hominū more boniſq;

boniſq; ac honeſtis legibus? Alterutrum vobis, ô mortales, agendum, vt vel æterna in cœlis perfruamini beatitudine, vel æternis apud inferos ſupplicijs dies noctesq; mactemini. vobis datur optio: vtrumuis eligite. Atque hoc etiam exhortandi modo vſus eſt Elias Propheta 3. Reg. 18. verſ. 21. Eccleſiaſticus 15. v. 18. imò & Pilatus, cum ad ſceleratiſſimos cœciſſimosq; illos clamauit Matth. 26. v. 17. *Quem vultis dimittam vobis, Barabam an* IESVM, *qui dicitur* CHRISTVS? & verſ. 21. *Quem vultis de duobus dimitti?* Tanta tamen in Iſraele tum fuit cœcitas, væcordia, & inſania tanta, vt nihil profecerit Pilatus, ſed inſignis ille homicida, magis quam innocentiſſimus Saluator & Meſſias, quam IESVS inquam CHRISTVS optaretur. Hi verò Iſraelitæ multo cum Ioſue ſapientiùs verſ. 16. 17. 18.

QVÆSTIO VI.

Quomodo Deum eligentibus Iſraelitis dixit v. 19. Ioſue, Non poteritis ſeruire Domino?

Fieri non poteſt, vt Domino ſeruire non poſſint ſerui, Creatori creaturæ, Deoq; homines. Nam & Tyrannus foret ille, qui his, quod facere non poſſent, præcepiſſet, inſanus eſſet Ioſue, qui rerum, quæ fieri non queunt, optionem daret: quin & ad illas moneret ac exhortaretur. Omnes igitur interpretes, iſtud, quod ait Ioſue, *Non poteritis ſeruire*, accipiendum negant abſolutè, ſed modificatè tantùm ac reſtrictè. *Modificatio* verò ac reſtrictio à multis traditur *multiplex*. *Primò*, A S. Auguſtino hic q. 28. *Non poteritis, veſtris viribus* abſq; Dei adiutorio & miſericordia. *Secundò*, Ab eodem ibidem. *Non poteritis perfectè*, ſineq; offenſione vlla. *Tertiò*, Ab Abulenſi q. 12. *Non poteritis, impunè*, citra iram pœnamq; diuinam. *Quartò*, Ab eodem ibidem. *Non poteritis facile:* ſed tantùm difficulter, eo ſcilicet modo, quo Ariſtoteles Phyſ. 3. c. 3. text. 34. *infinitum* quoddam ait, quod *difficulter* ſeu *vix finiri*, tranſiriq; poteſt. *Quintò*, A Caietano. *Non poteritis conſtanter* & diu. *Sextò*, Ab aliis. *Non poteritis vna cum idolorum cultu.* Mihi videtur iſta negatio, *Non poteritis ſeruire Domino*, vehementiſſima eſſe ad ei ſeruiendum cohortatio. Qui enim aliquos aliquid velle vident, idq; magis eos adhuc velle optant, ſolent ijs dicere, *Non poteritis hoc facere, habere, conſequi.* Hoc enim loquendi modo, non ſimpliciter negatur eos illud poſſe: ſed aliquis intelligitur modus & conditio, quam intelligit, qui ita loquitur, quamq; ab eo cui loquitur, intelligi, aut ſcit aut curat. v. g. Sit Imperator, qui milites quoſdam aliquid aggredi volentes acuere magis ac exſtimulare velit, proponit ijs primo ipſorum paucitatem, rei difficultatem, periculorum, quæ obuentura ſunt, magnitudinem: tumq; ait, *Non poteritis, quod inſtituiſtis, efficere*, non hoſtes vincere, niſi ſcilicet magnos induatis animos, labores ac pericula perferre parati ſitis maxima, decretumq; animo ac fixum habeatis aut cadere aut vincere. Quod ſi verò tam generoſo animo tamque præſtanti virtute eſtis, efficere vtique illud, quod agitatis animo, poteritis. & tales vt ſitis, negociumque ſtatim aggrediamini, vehementer opto, exhortor, & per Deum, perq; omnia vobis chara obteſtor. Quid hic illi milites? An ex illa prima Imperatoris negatione animum deſpondent? An non intelligunt, non eſſe abſolutam præciſamq; negationem, ſed quæ conditiones potius quaſdam requirat? Et nonne has ilico accipient? Nonne incitabuntur magis, vt quam ijs innuit bonus Dux, virtutem, tolerantiam, & animi excelſitatem ſuſcipiant? in labores & diſcrimina ruant fortiter omnia? neq; acquieſcant prius quàm effectam rem illam dederint? Ita profectò Ioſue cum Iſraelitas Deum præ diis omnibus eligentes vidiſſet, magnoq; ob electionem eam affectus eſſet gaudio. Eos ta-

Eas tamen ea in re voluit adhuc reddere inflammatiores impigriores ac perſeuerantiores. Nouerat ipſe ipſorum ad vitia, & idololatriam præſertim, nimium quam præceps ingenium. Nouerat prauam quorundam in aduerſis quiritandi ac murmurandi, in ſecundis ac proſperis luxuriandi, ac diuinorum obliuiſcendi conſuetudinem. Nouerat à reſiduis Chananæis, à circumfuſis idololatricis gentibus, à diabolo & carne multas iis, ad omnigena peccata, Deique deſertionem, occaſiones, illecebras, ac fraudes plurimas obuenturas. Ad hæc omnia quàm munitiſſimos & attentiſſimos eſſe vult Ioſue, vt ſuperare hæc deinceps enitantur illi omnia, vt peccatorum occaſiones, idololatriæ incitamenta, nequitiæ ſtirpes ac ſemina ſtudioſiſſimè, fortiſſimeque declinent omnia. vt nulla ſe à Deo ſanctiſſimoque ipſius cultu deducere patiantur: ſed in eo diuina cum gratia & auxilio, alacerrimè, conſtantiſſimè, perfectiſſimeque, quantum mortalibus fas; perſiſtant ac perſeuerent. Et hoc in iis deſiderium, ardorem ac impetum, vt excitet, vt occultè tecteque vitioſitatis prauitatisque ſuæ monitos, ad ſui deinceps cuſtodiam ſeriamq; curam inſtiget: vt ad ipſius Dei cultum, omnibus etiam conſideratis difficultatibus, promptiſſimos, maximeque lubentes ac voluntarios efficiat, nunc ait: *Non poteritis ſeruire Domino*, prout ſcilicet oportet, purè, caſtè, integrè, diu, & conſtanter, niſi vobis deinceps caueatis, animoq; ipſius leges ac cæremonias colatis maximo.

Et hoc intelligi etiam poteſt è rationibus, quas ſuo huic dicto adiungit quaternas. *Prima, Deus* enim *ſanctus*. Sanctè igitur purè, & caſtè coli vult. Et Hebraicè in plurali eſt. *elohim cedoſchim*, id eſt, *Deus valde ſanctus, ſanctiſſimus* ſeu præcisè, ac ſine additione vlla, ſanctus, vt in noſtro eſt Interprete, ac 70. ὅτι ὁ θεὸς ἅγιός ἐστι. vt Ieremiæ 10. verſu 10. *Deus viuens*, Hebraicè *viuentes*. *Secunda, Et fortis æmulator eſt* ſeu zelotes, vt in 70. ζηλώσας. Nihil igitur non eum, quod grauius quidem ſit, quodque ſacra & religiones ipſius euertat, admittendum. *Tertia*, Ab zeli huius diuini effectu. *Nec ignoſcet ſceleribus veſtris atq; peccatis*. quæ, vt dixi, eius cultum euertunt, ſcandala magna ſunt; grauius ipſum offendunt prout ſequitur verſu 20. *Quarta, Si dimiſeritis Dominum, & ſeruietis Dijs alienis, conuertet ſe & affliget vos, atq; ſubuertet poſtquam præſtiterit bona*. Ne quid horum igitur malorum vobis, quod abſit; eueniat, & quia Deum talem habetis, ſeruite, ſeruite ipſi ô Iſraelitæ, toto corde, totaque anima, religioſiſſimè, accuratiſſimè, perſeuerantiſſimè. Intellexit iſta iſto modo populus: ideoque ita ſe facturum reſpondit ac ſpopondit verſu 21. 22. 24.

QVÆSTIO VII.

Quomodo cum Iſraelitis fœdus percuſſit Ioſue?

PErcuſſit cum populo fœdus Ioſue, vt narratur v. 25. De modo autem exprimuntur ſtatim nonnulla, & quæruntur alia. Quæ exprimuntur ſunt quatuor. *Primum, Propoſuit populo præcepta, atque iudicia in Sichem*. Caietanus *Præcepta hæc & iudicia* in ſuperiori capite putat tradita. indeque colligit, vnum & eundem huius & ſuperioris concionis locum eſſe. Sed infirma collectio eſt. Nam poſſunt ita duo hæc nomina exponi, vt in iſto etiam capite contineantur iis ſubiectæ res. Quid enim tota capitis huius exhortatio, quam ad obſeruanda Dei præcepta & iudicia exhortatur? Deinde dicunt Interpretes alii omnes, hic generatim ſolum dici quid factum ſit, non autem ſingillatim, quæ præcepta & iudicia propoſita ſint. Proponere autem accipit Radak pro monimentis *ad memoriam mandare*: & tunc ſuperuacaneum putat Hebræum *lo*. id eſt, *ipſi*, quemadmodum alias notaui

Ire ſibi

Ire ſibi, pro ſimpliciter ire. Sed expoſitio hæc repugnat 70. Latinoq́; textui & Rabbinis alijs. His autem *proponere* eſt *recitare*. Aiunt enim Ioſue, ad morituri Moyſis imitationem, legis capita, vel omnia vel præcipua palàm recitaſſe. *Quod ſanè*, inquit Maſius, *credibile eſt*. Ipſe tamen mauult *proponere* hic eſſe *imponere*, vt ſententia ſit: in fœderis conditionibus hoc ab Ioſue Iſraelitis impoſitum, vt legis ſtatuta & iudicia cuſtodirent. Quomodo autem differant *ſtatuta* & *iudicia* docet idem ex R. Moſe Albo. Sed de his alibi.

Secundum. Scripſit quoq; omnia verba hæc in volumine legis Domini v. 26. id eſt, iſtud fœdus, factasq; has à Ioſue hactenus monitiones ac ſtipulationes, à populo autem ipſo reſponſiones ac teſtationes in eum legis librum, quam olim ſcripſerat Moyſes, & vel iuxta fœderis arcam, vt Maſio videtur; vel in ipſa, vt alijs plerisque; retulit. An autem per ſe ſcripſerit ipſemet, an per alios, non habeo dicere. Nouatoribus autem Iunio ac Tremellio tantum, quod mirum; Sacerdoribus tribui placet, vt dicant: *Iuſſit Ioſue vt Sacerdotes referrent in librum legis Dei Deut. 31. v. 26. quem penes ſe habebant, & in ſanctuario aſſeruabant depoſitum coram Iehoua*. Ita iſti Sacerdotum hoſtes.

Tertium. Et tulit lapidem pergrandem, poſuitq́; eum ſubter quercum. quæ erat in ſanctuario Domini v. 26. Pro, *poſuit*, eſt, in Hebræo *erexit*, *ſtatuit*. ita vt etiam *ſtatua* fuerit, & ſic appellari videatur Iud. 9. verſ. 9. magnitudine quidem magna, ſed figurâ formâq; informi, rudi ac impolita, vt indicat quæſt. 30. S. Auguſtinus: niſi quod aliqua in eo de fœdere iſto inciſa fuiſſe videtur inſcriptio, prout eius declarat finis, de quo non multo poſt: idq́; diſertè affirmat Chaldæus Paraphraſtes. Sed *quæ illa quercus* in ſanctuario Domini? & quemadmodum in hoc erectus lapis hic? Hebræum quercus nomen *ala*, ſeu *ela*, & *allon* exponi variè ſolet. *Primò*, A Raſchi hic, non *arbor* ſed *limen*. abſq; cauſa, & contra omnes. *Secundò*, Ab alijs *arbor*. ſed ea vertitur à 70. τέρμινθος, id eſt, vt etiam q. 30. legit S. Auguſtinus, *terebinthus*: Ab alijs, *ilex*, *pinus*, *abies*, *vlmus*, *caſtanea*. Verum ſcilicet eſt, quod à quibuſdam Rabbinis notatum; *nomina lapidum, arborũ, & beſtiarum in Hebræa lingua, vel non accuratè cognita, vel polyſema eſſe*. Rectè ſubinde *terebinthum* Gen. 35. verſ. 4. & ſubinde *quercum* vocat Interpres noſter, vti oſtendit Maſius. Et eadem numero quercus hæc à Rabbinis & Chriſtianis aſſeritur, ſub qua in Sichemio agro conſedit, cum in Chananæam terram primò venit, Abraham, vbi & altare, poſteaquam apparentem Dominum, terramq́; illam promittentem audijſſet; ædificauit Gen. 12. v. 7. & ſub qua idola defodit Iacob Gen. 35. v. 4. Hæc vero arbor *in Domini ſanctuario, quemadmodum fuerit*, non eſt vna expoſitio. *Primo* enim aliqui *ſacrarium* impropriè accipiunt, pro loco ſcilicet ſacro, vbi Deo ſacrificatum, & in eius cultum ac honorem factum aliquid. Et ſic Maſius & Caiet. locum quercus huius *ſanctuarium* appellant, quia, vt iam dixi, altare ibi erexerat olim Abraham, & Deos in tenebras damnarat & infoderat Iacob, vel pro loco vbi nouum erectum iam eſſet altare, abſq; tabernaculo tamẽ, quod erat Silunte. Alij verò *ſacrarium* propriè accipiunt, ſed primo ita vt Sichemum fuerit, comitiorum tempore, translatum tabernaculum, & eius tunc atrio comprehenſa fuerit quercus hæc: ſicq; Abulenſis q. 19. Alii tabernaculũ, vt ſupra dixi, Silunte aiunt manſiſſe, & dupliciter adhuc locum hunc exponunt: Nam Rabbini dicunt præpoſitionem ſuam *be*. accipi pro *iuxta*. ita vt ſteterit quercus hæc non præcisè *in ſanctuario*, ſed *prope ipſum* in Sichemico agro. Alii verò malunt in ipſo Siluntino tabernaculi atrio fuiſſe hãc arborem, & vtrumq́; iſtud cum iis, quæ de conuentus huius loco dicta q. 1. cohæret. Sed *obijcitur*. vetitum fuiſſe Deut. 16. v. 21. ne lucus & omnis arbor iuxta Domini altare plantaretur. *Reſpondent* aliqui non licuiſſe quidem plantare, ſed ſi plantata iam olim fuiſſet, relinqui potuiſſe. At rectè id reiicit Abulenſis, fuiſſe id contra legis finem, qui erat, ne vlla eſſet, vel occaſio vel ſpecies idololatriæ cum ſolerent

Gentiles

Gentiles lucis & arboribus, diuinum quendam honorem habere, vel per huiuſmodi arboreta nefarios Deos colere. At iſtum ob finem, non modo, non plantare, ſed ne relinquere quidem arbores licebat, quod & adiunctis rationibus probat lib. 2. de Monarchia Philo: Vt propterea nullo modo audiendus ſit, qui nuper lib. 1. *de vitulo* cap. 11. lucum hic fuiſſe dixit vir doctus Moncæius. Reſpondet igitur ipſe Abulenſis, non licuiſſe relinqui, ſi quidem, inibi diu figendum eſſet tabernaculum: ſed ſi ad paucos aliquot dies iſtud ibi tantum applicaretur, licuiſſe. Ita verò nunc in Sichem factum fuiſſe. Sed cum alicubi ponebatur tabernaculum, omnis illa certe munditia & ſanctitas, quam requirebat Dominus, adhibenda erat. etſi ad vnum tantummodo diem hærere ibi debuiſſet. Deinde negatum ſuprà, factam fuiſſe tabernaculi in Sichem tranſlationem. Reſpondeo igitur, non vetari vnius vel alterius arboris in ſubdiali & patente tabernaculi atrio ſtatum, maximè ſi antea iam ibi fuerit, eiusq́; vſus cõſter rectus & ſimplex. Nam quod obiicit Abulenſis, in textu *omnem prohibitam arborem*, Reſpondeo non prohiberi, quaſi membrum à luco diſtinctum: ſed omnẽ quæ luci pars ſit, arborem, ſeu *lucum, ex omni arbore*, prout ex Hebræo & Græco recte intelligitur Latinus. Omnes enim per appoſitionem loquuntur, quæ reſoluitur optimè in lucum ex quocunq; arborum genere. Vna verò vel altera arbor, lucus non eſt. Et potuit omnium maxime iſta tam annoſa quercus, tot tantisq́; rebus à tot ac tantis nobilitata Patriarchis relinqui, dum & ſuo ipſo aſpectu ad veram Dei religionem, iſtorumq́; Sanctorum imitationem excitaret.

Quartum dixit Ioſue verſ. 27. *ad omnem populum. En lapis iſte erit vobis in teſtimonium, quod audierit omnia verba Domini, quæ locutus eſt vobis.* Sic enim rectè correctum in Latinis Romanis Bibliis, cum exemplaria quędam haberent, *quod audieritis* vel *audieris.* Horrebant ſiquidem exemplarium iſtorum librarii, ſaxo auditum tribui. At ab Hebræo & Græcis 70. tribuitur, diciturq́; lapis audiuiſſe verba Domini omnia. Quod tamen ab omnibus per tropum explicatur. Sed varie. *Primo*, quoad effectum, quaſi diceret: lapis hic tam teſtatur omnia, quæ locutus eſt Dominus, quam ſi, vti ſolent teſtes, ſuis illa auribus audiuiſſet; idq́; vult Chaldæus paraphraſtes dum vertit: *En lapis iſte erit nobis, quaſi duæ tabulæ lapideæ fœderis. Facimus enim ipſum pro teſtimonio. Verba enim, quæ in eo ſunt inſcripta, referunt omnia verba, quæ Dominus locutus eſt ad nos. Secundò,* Vt *audire* ſit *obedire:* Ideoque non Iſraelitarum, ſed Dei dicitur lapis hic audiuiſſe verba. Omnes enim creaturæ Deo ad nutum obediunt. Ita ferè Caietanus. *Tertiò,* Vt per proſepopœiam lapidi auditus tribuatur, ad rei magnitudinem monſtrandam, vti obſeruat quæſt. 19. Theodoretus, quemadmodum Iſaiæ 1. *Audite cæli,* & Deuter. 32. verſu 1. *Audite cæli,* quæ loquor, *audiat terra verba oris mei.* At hic lapidis ſeu ſtatuæ huius finis, teſtari ſcilicet perpetuò, ac in memoriam omnibus redigere fœderis huius pactionem. Emphaſim verò magnam habet hoc, quam ſuo ex loco, pro ſuo nouitatis ſtudio, ſuſtulerunt Nouatores & Tremellius, dum verterunt: *Ipſe lapis interfuit, conteſtando omnes ſermones Ioſuæ, quibus locutus eſt nobiſcum.* Pulchrè verò ac verè hic quæſt. 30. per anagogen quatuor notat S. Auguſtinus. *Primum;* per lapidem iſtum ſignificari CHRISTVM Dominum qui eſt *lapis angularis* 1. Petr. 2. Pſal. 11. *petra ſpiritalis* Exod. 17. 1. Corinth. 10. Atq; hanc Sancti Patris anagogen notat etiam & amplectitur, (quod valde obſeruandum) R. Moſes Nehemannus. *Alterum;* contra infideles Iudæos clamare hunc lapidem: ideoq; & dixiſſe ad iſtos Ioſue, Ne fortè poſtea negare velitis & mentiri Deo noſtro. *Tertium;* cum iam olim cum populo Iſraelitico percuſſerit fœdus Moyſes, Exod. 24. Per iſtam nunc fœderis iterationem ac renouationem ab Ioſue inſtitutam, ſignificari nouũ, quod verus IESVS ſanxit, teſtamentum. *Quartum;* per *Terebinthi* vel *quercus* arborem hanc ſignificari lignum ſanctæ crucis, ſub quo per humilitatem, & in quo erectus fuit lapis iam

dictus CHRISTVS Dominus. Hic tamen è terebintho vel quercu fuiſſe dominicam crucem non colligitur, vt pluribus contra Ciacconũ probat Gretſerus noſter l.1. de cruce c.6. Atq; hæc de fœdere iſto Ioſuano diſertè narrat cõtextus.

Alia verò ab Abulenſi quæruntur q.13.& 14. Sed breuiter ſic Maſius: *Eſt autem veriſimillimum, hic nullum eſſe ſolennem ritum omiſſum, vt eſſet omnibus modis ſanctiſſimum fœdus. Et quia iſta pactione rurſus veluti initiabatur ſacra religione, nõ ſolum ſacrificatum eſſe, verum etiam, tanquam nexu quodam, victima ſanguine partim aram Dei, quaſi Deum ipſum, partim populum eſſe inſperſum ſolenni ritu, quando à Moyſe ſic factum conſtat, cum illud fœdus pangeret primum cuius nunc renouatio agitur, Exod. 24.* Attamen à Moyſe fuerunt illic XII. erecti lapides: à Ioſue vnus tantum: quia illi ſignificabant XII. tribus, quæ cum Domino paciſcebantur; iſte verò Dominum, qui cum tribubus paciſcitur denotat. Nec procul hinc erant alia illa XII. ſaxa, quæ c.8. dicta ſunt à Ioſue ſtatuta cum inter Garizim & Hebal montes ſacrificatum. Et ſi monſtratam ab S. Auguſtino anagogen perſequi placet, nonne vnus angularis lapis CHRISTVS IESVS? Nonne vna petra ſumma & ſolidiſſima, cui minores aliæ innitantur omnes? Quin & in teſtamento non tot erat ſymbolis & figuris opus, quot in veteri Moſaico, cum eſſent illic omnia typi vmbrę, ac imagines rerum CHRISTI Domini tempore futurarum. Cæterum hiſce abſolutis omnibus comitia ſoluta: & dimiſit Ioſue populum, ſingulos in poſſeſſionem ſuam verſu 28.

QVÆSTIO VIII.
Quando mortuus Ioſue?

TEmpora poſſunt conſiderari varia. *Primò* enim quæri poteſt, *quanto poſt comitia* & fœdus hoc ſancitum, *tempore vixerit?* & reſpondet Maſius: *Credibile eſt, eum poſt iſta comitia non diu vixiſſe, ſed paulò poſt, reuerſum domum exceſſiſſe è vita:* ſicut & poſt eiuſmodi vltimam concionem exceſſit ſubitò Moyſes: Deinde poteſt quæri, *quo ætatis ſuæ anno mortem obierit?* Et reſpondet ſacer ipſe textus v.29. *fuiſſe centum & decem annorum.* Qua etiam ætate fuit Ioſeph cum moreretur. Gen. c.50. v.25. Vnde notat in eum locum *Bereſchith Rabbah* fol.115. colum. 3. ſex eorum paria, quibus par viuendi ætas.

1 *Rebecca* & *Cahat.*
2 *Leui* & *Hamram.*
3 *Ioſeph* & *Ioſue.*
4 *Samuel* & *Salomo.*
5 *Moſes, & Hillel ſenior.*
6 *Iochanan ben Zochai,* & *R. Akiba.*

Poteſt *tertiò* quæri, *quoto principatus ſui mortuus ſit*, ſeu *quoto poſt Iordanis tranſitum, anno?* Et de hoc tot ferè, quot diei horæ; ſunt, ſententiæ. *Prima* Scaligeri *in Elencho Parei* p. 29. *Non ſolum*, ait, *quot annos Ioſua populo præfuerit, ignoratur, ſed & quantũ annorũ ab initio libri Ioſuæ ad finem interfluxerit. Altera* ſententia certũ nullum definit tempus, ſed quot illi tandem anni fuerint, eos ait cõtineri annis 40. qui Othonieli Iudici primo aſſcribi ſolent. Ita quidam apud Abulenſem in Iudicum proleg. q 9.& ipſe ibidem q.21. Ribera lib.1. de templo c.1. Clemens quidam Schubertus libr. 1. de ſcrupulis Chronicis cap. 4. Aliæ certum definiunt tempus ſententiæ. *Tertia* igitur, quæ Adrichomij in vtroque Chronico eſt; poſt Moyſis mortem Iordaniſque tranſitum annos tantum 7. Ioſuæ dat: *Quarta* Mercatoris in Chronolog. octo vel nouem. *Quinta* Caietani, & Ariæ hic, & Cani lib.11. c. 5. ad 11. argumentum, decem. *Sexta* Rambam lib. 2. *Moreh Nebuchim* c.32. quatuordecim. *Septima* v. Bedę, Lucidi, & Hugonis Brughthoni in ſuo concentu, ſeptendecim. *Octaua* Genebrardi, & Chytræi in ſuo Onomaſtico, duodeui-

duodeuiginti. *Nona*, Ioſephi ſub finem capitis lib. 5. vigintiquinque. *Decima*, Ralbagi in caput 11. Iudicum, Euſebij, Sulpitij S. Theophili libr. 3. D. Auguſtini lib. 18. Ciu. cap. 11. Nicephori Conſtantinopolitani, Georgij Sincelli, qui & ex agrapho, ſeu non ſcripta conſuetudine ac traditione id haberi ait; viginti ſeptem. *Vndecima*, Sederholam cap. 12. & Radak, & R. Abraham Zacuth libr. Iuchaſin fol. 10. R. Godolias in Catena ſua folio 14. & 97. ipſiuſque etiam Maſii c. 11. 18. 24. viginti octo. *Duodecima*, Eupolemi apud Euſebium lib. 9. Præparationis, triginta.

Nunc opinionum iſtarum omnium, quæ veriſſima? Sanè ex iis, quæ ſuprà de diuiſionis terræ annis prioris & poſterioris conſtituta ſunt, apparet, ſententiarum iſtarum, quæ præter aliquam minimè improbandam ignorantiæ confeſſionem, aliquid ſtatuunt; quatuor aut quinque primas reiici. De reliquis verò ante Iudicum omnium examinata, firmataque tempora certò pronunciari haud poteſt. Expecta igitur parumper, bone Lector, & paulum, vel in ſequentem librum, vel in 3. Regum *differ. Habent paruæ commoda magna moræ.*

Menſis verò, mortiſq; dies memoratur in Hebræorum Calendario *Niſan dies* XXVI. vt ſcilicet poſt Moyſen, qui præcedente menſe, *Adar*, dicto, è vita migrauit, ſequeretur *Ioſue*: & verò etiam, quia hoc ipſo *Niſan* menſe olim verus erat moriturus Ioſue CHRISTVS Dominus.

QVÆSTIO IX.

Vbi, & quo cum planctu ſepultus Ioſue?

IOſuanæ ſepulturæ locum intento veluti digito monſtrat ſacer textus v. 30. *Sepelierunt*, inquit, *eum Iſraelitæ in finibus poſſeſſionis ſuæ in Thamnathſare, quæ eſt ſita in monte Ephraim, à ſeptentrionali parte montis Gaas*, pro quo vitioſe in 70. eſt *mons Galaad*: & pro *Thammathſare* aliquando eſt, & rectè; θαμνασαράχ, aliquando, & male; θαμνάσαχαρ vt ſuprà cap. 19. interdum alio nomine θαμναθαρές, vt Iudicum cap. 1. pro *Thamnachares* vel *Thamnacheres*. In principio Midras Ruth fol. 40. colum. 2. dicit R. Barachias: *Euoluimus totam Scripturam, & nullum inuenimus locum, cui nomen ſit Gahas.* additq; hoc ei loco nomen impoſitum, quia ibi tumultuati ſunt, vt nullo remunerarentur beneficio ac pietate ipſum Ioſue, qui terram iis diſtribuerat. Planctus verò viris magnis & luctus, plures dies fieri apud Iudæos ſolebat, vt *Iacob* Gen. 50. *Aaroni* Num. 20. *Moyſi* Deut. 24. His enim duobus totos 30. dies in luctu parentatum. Quid noſtro igitur factum Ioſuæ? Veriſimile non factum minus. Attamen de hoc nihil omnino litteris proditum. Ideoq; S. Hieronymus Epiſt. ad Fabiolam de XLII. manſionibus, manſione 34. *Aaron plangitur* IESVS *non plangitur. In lege deſcenſus ad inferos, in Euangelio ad paradiſum tranſmigratio.* Et ad Paulam ſuper obitum Bleſillæ. *Nequeo*, ait, *ſatis Scriptura laudare myſteria: & diuinum ſenſum in verbis licet ſimplicibus admirari, quid ſibi velit, quod Moyſes plangitur &* IESVS *Naue vir ſanctus, ſepultus refertur & tamen fletus eſſe non ſcribitur. Nempe illud quod in Moyſe, id eſt, in lege veteri ſub peccato, Adam omnes tenebantur elogio, & ad inferos deſcendentes conſequentes lachrymæ proſequebantur, ſecundum Apoſtolum, qui ait Rom. 5. Et regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen etiam ſuper eos, qui non peccauerunt. In* IESV *verò, id eſt, in Euangelio, per quem paradiſus eſt apertus; mortem gaudia proſequuntur: flenteſq; Iudæi & nudatis pedibus in cinere volutati ſacco incubant. Ac ne quid deſit ſuperſtitioni ex ritu vaniſſimo Phariſæorum, primum cibum lentis accipiunt, videlicet oſtendentes, quali edulio primogenita perdiderint. Sed meritò; quia in reſurrectionem Domini non credentes, Antichriſti præparantur aduentui. Nos verò qui* CHRISTVM *induimus, & facti ſumus iuxta Apoſtolum 2 Pet. 2. genus regium & ſacerdotale, non debemus ſuper mortuos contriſtari.* Hęc ſanctus, cui fidem faciunt hodierni etiam noſtratum Iudæorum planctus, qui,

in ſuorum funeribus, Moguntiacam hic arenam, dum è vicino, vbi ſua lauant cadauera; tugurio exierunt, complent, queſtibus, fictiſq; lachymis & ſuarum adhuc veſtium circa collum particulam à Rabbino modicè abſcindi faciunt, modiceq; ipſi poſtea manu vellunt ac lacerant.

QVÆSTIO X.

Quale Ducis Ioſuæ ſepulchrum? & num in hoc lapidei cum illo ſepulti cultri?

DE ſepulchro nihil aliud habeo ſcribere, quam quod ſcripſit S. Hieronymus in Paulæ Epitaphio: illud ſuo adhuc tempore fuiſſe: & quidem in magno adhuc precio & honore. *Sepulchra*, inquit, *in monte Ephraim Ieſu filij Naue, & Eleazari filij Aaron Sacerdotis, è regione venerata eſt* Paula. *quorum alter conditus eſt in Thamnathſare, à ſeptentrionali parte montis Gaas: alter in Gabaa filij ſui Phinees.* Brocardus iu terræ ſanctæ deſcriptione. *In ſpelunca*, inquit, *Leopardorum montis, ſpelunca quadam pedum* XXVI *frequentatur deuotè à Saracenis, quòd illic ſepultum putant Ioſue.*

In idem verò ſepulchrum conditos lapideos cultros, quibus ſuprà c. 5. circũciſionem ab ipſo in Galgalis factam diximus; narrant hoc c. 70. ſic: ἐκεῖ ἔθηκαν μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ μνῆμα, εἰς ὃ ἔθαψαν αὐτὸν ἐκεῖ, τὰς μαχαίρας τὰς πετρίνας, ἐν αἷς περιέτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν Γαλγάλοις, ὅτε ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου καθὼς συνέταξεν αὐτοῖς κύριος. καὶ ἐκεῖ εἰσιν, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. Hoſce verò gladiolos ſeu cultros iam antea c. 21. ſcripſerant ab ipſo Ioſue in vrbe ſua Thamnathſare aſſeruatos. Vbi ergo ſunt, qui ſanctorum res, & reliquias cuſtodiri tam iniquè ferunt? Myſtica verò harum petrinarum machærarum expoſitio eſt in Origine homilia vltima. Certè verò, cùm per eas Dei fere verbum intelligat, apparet quanto amore ac honore ipſa etiam veræ ſanctæque doctrinæ inſtrumenta, vt ſacros libros, & multò magis eos, qui hiſce inſtrumentis piè periteque vtuntur, homines proſequatur, verus IESVS.

QVÆSTIO XI.

Epitaphium Ioſuæ quod?

ELogia, quæ, illuſtrium Epitaphiorum inſtar ſint, tria inuenio. *Primum* in Ioſepho lib. 5. c. 1. ſub finem, Ἰησοῦς ἀνὴρ μήτε συνέσεως ὢν ἐνδεής, μήτε τοῦ τὰ νοηθέντα πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐξενεγκεῖν ἄπειρος, ἀλλ' ἐν ἀμφοτέροις ἄκρος. Πρός τε τὰ ἔργα καὶ τοὺς κινδύνους εὔψυχος, καὶ μεγαλότολμος, πρυτανεῦσαί τε τὰ κατὰ τὴν εἰρήνην δεξιώτατος, καὶ πρὸς ἅπαντα καιρὸν τὴν ἀρετὴν ἡρμοσμένος. *Alterum* in Eccleſiaſtico c. 46. *Fortis in bello Ieſus Naue ſucceſſor Moyſi in Prophetijs, qui fuit maximus ſecundum nomen ſuum, in ſalute electorum Dei, expugnare inſurgentes hoſtes, vt conſequeretur hæreditatem Iſrael* (id eſt, vt faceret Iſraelem promiſſam conſequi hæreditatem, in eaq; ipſum collocaret) *Quam gloriam adeptus eſt in tollendo manus ſuas, & iactando contra ciuitates rhomphaas? Quis ante illum ſic reſtitit? Nam hoſtes ipſe Dominus perduxit. An non in iracundia* (ſeu manu) *eius impeditus eſt Sol & vna dies facta eſt quaſi duo? Inuocauit altiſſimum potentem in oppugnando inimicos vndiq, & audiuit illum magnus & ſanctus Deus in ſaxis grandinis virtutis valde fortis. Impetum fecit contra gentem hoſtilem, & in deſcenſu* (ſeu deſcendens) *perdidit contrarios, vt cognoſcant gentes potentiam eius quia contra Dominum pugnare non eſt facile. Et ſecutus eſt à tergo potentis* (id eſt, proſequebatur hoſtes ſequens ipſe Ducem Deum, ſeu Angelum, de quo Ioſ. 6. potentem) *Et in diebus Moyſi miſericordiam fecit ipſe, & Caleb filius Iephone, ſtare contra hoſtem* (ſeu, vt in libris aliis eſt, *coram Eccleſia*) *& prohibere gentem* (Iſraeliticam) *à pecca-*

à peccatis, & per fringere murmur malitia (ſeu murmurationem improbam & ſcele-ratam) *Et ipſi duo conſtituti à periculo liberati ſunt, è numero ſexcentorum millium pe-ditum, inducere illos in hæreditatem, in terram quæ manat lac & mel.* Tertium eſt hoc ipſo c. vlt. v. 29. verbis quidem breuiſſimum rerum tamen pondere, ac dignita-te maximum: IOSVE FILIVS NVN SERVVS DOMINI. Sed hoc explicatum ſu-prà c. 1. q. 2. Et addi huic poteſt quod hic paulo poſt additur v. 31. & repetitur Iu-dicum 2. v. 7. *Seruiuit Iſrael Domino cunctis diebus Ioſue.* Quæ Principis, Regis, ac Imperatoris illius laus maior, quam vt ipſius tempore, principatu, regno ac im-perio ſeruiant Domino populi? Felices, & verè coram Deo & hominibus ma-gni, & rerſq; quaterq; magni, quibus nobiliſſimum hoc congruere poteſt elogiũ. Veriſſimi hi Philoſophi, quibus regnantibus, beatam & Plato & Ariſtoteles di-xere Rempubl. vt ex illo etiam commemorat Tullius in Epiſt. ad Quintum fra-trem, qui & lib. 1. ep ad Lentulum: *Sunt hæc apud Platonem noſtrum ſcripta diuini-tus: Quales in Republ. Principes eſſent, tales reliquos ſolere eſſe ciues.*

QVÆSTIO XII.

Ad perpetuam Ioſue memoriam monimenta quæ alia?

MEmorant Iudæorum Rabbini monimenta duo alia. *Vnum* eſt, fuiſſe ſuper Ioſuæ ſepulchro collocatam Solis imaginem, vel potius ſtatuam, qua in poſteritatem omnem celebris perennaret admirandæ illius ſolaris inſtitutionis ab ipſo Ioſue diuinitus impetratæ, de qua ſuprà c. 9. memoria. Idq; iudicat Ma-ſius probabile, vt putet inde Ioſuanam vrbem *Thamnathſarach*, litteris transpo-ſitis, appellatam, quæ Iud. 2. v. 10. integrè ac rectè *Thamnath cheres* appellatur, id eſt, *vrbs Solis*. Et Caietanus in cap. 2. Iudicum. *Ciuitas*, ait, *quæ prius vocabatur pro-hibitio reſidui (neſcio à quo euentu) vocata, fuit poſt readificationem, à Ioſue prohibitiõ Solis, in memoriam prohibiti à Ioſue Solis, ne progrederetur. Thimnath enim prohibitio-nem, Serach reſiduum, cheres verò Solem ſignificat.*

Alterum; Magnum cum ſepeliretur Ioſue in monte Ephraim, terremo-tum extitiſſe: ex eoq; montem vocatum *Gaas*, id eſt, commotionis ac tremotis. Verbum enim *Gahas* commoueri ac tremere ſignificat. Vaniſſima eſt hoc ani-liſq; fabula Maſio: ſed, abſque argumento, & nulla de cauſa negare, vanum for-taſſe ac anile potius eſt. Nam fieri hoc potuit & factum eſſe veteres aſſerunt, qui Midras ſeu explicationem libri *Ruth* antiquitus ſcripſerunt, & qui *Seder ho-lam*: neque eſt, quod repugnet quidquam, quin verò eſt hoc valde ad veri IESV CHRISTI Domini mortem ac ſepulturam ſignificandam idoneum. In hac e-nim *terra mota eſt & Petræ ſciſſæ ſunt* Matth. 26. v. 15.

Sed hiſce duobus duo adiicit alia Gregorius Turonenſis libr. 1. Miraculo-rum cap. 18. *Primò*, *Sunt*, ait, *ad Leuidam ciuitatem aquæ calidæ, in quibus Ieſus Na-ue lauare ſolitus: vbi ſimiliter leproſi mundantur. Eſt autem ab Hiericho* XII. *milibus. Secundò*, *Prope Hiericho habentur arbores, quæ lanas gignunnt. Exhibet enim poma in modum cucurbitarum teſtas in circuitu habentia duras, intrinſecus autem plena ſunt lana. Et de his enim ferunt ipſi Ieſu Naue ſolere fieri indumenta. Sed & hodie tales exhibent lanas: ex quibus nos à quibuſdam delatas vidimus, & admirati ſumus vel can-dorem vel ſubtilitatem earum.* Meminit & ſequenti capite harum *Leuidæ* aqua-rum, quæ fortaſſis illæ ſunt, ad quas ægrum & phririaſi tabeq; confe-ctum Herodem Tyrannum iſſe, narrat lib. 17. c. 8. Ioſephus.

Ποταμὸν ἤρῳδη περάσας Ιορδάνω, θερμοῖς τοῖς κατὰ Καλλι-ρόω αὐτὸν παρεδίδου ἄπερ σὺν τῇ ἐς πάντ' ἀρετῇ, καὶ ποτιμά ἐστι.

QVÆSTIO XIII.

An vllum cum Armeniæ, Perſidis, Mediaq́ue Regibus bellum geſſerit Ioſue?

MIra in ſuo *Iuchaſin* libro, folio 154. & 155. recitat R. Abraham Zacuth, & ex eo R. Godolias in *ſchalſcheleth*, ſeu catena ſua fol. 96. b & 97. Quæ, quia iucunda, & Latinis inaudita hucuſq; auribus, ea ex Hebræo annitar conuertere: ac poſtea, num veritati conſentanea ſatis; diſquirere. Sic igitur ibi ſcriptum.

Dixit Samuel Scholem: Inueni & vidi in libro Chronicorum Cuthæorum, ſeu Samaritanorum narrationem, quam in quodam Iudæorum Midras ſeu Explicatione viderunt ipſi. Ea eſt eiuſmodi. Cum ſubegiſſet Iſraelis terram Ioſue, & vnum ac triginta Reges occidiſſet, accidit; vt ex iſtis vni cuidam Regi eſſet filius Rex minoris Armeniæ, qui Schobach nominabatur. Et hic ſtetit, Regeſq́ue Perſarum ac Medorum congregauit numero XLV. *Acceperunt autem hi ſecum Iapheth gigantem, ſeu robuſtiſſimum illum, qui contra multos haſtam ſolitus erat vibrare: ſimulq́ue arena, quæ eſt in littore maris, inſtar, exercitum collegerunt: & epiſtolam ad Ioſue miſerunt, eius hoc exemplum eſt.*

Ab eximiâ, & fortunatâ congregatione: Perſarum ac Medorum Reges tibi ô Ioſue fili Nun, ſalutem. Tu lupus es veſpertinus. Cognouimus, quæ in propinquos noſtros feciſti, quos in palatiorum noſtrorum vaſtationibus mactaſti, & nulli peperciſti, à puero ad ſenem: Patres occidiſti gladio, omneſq́ue famoſas eorum vrbes. Et idcirco audi hoc, & cognoſce. nos ab hoc die ad triceſimum ad te peruenturos, obtenturos etiam te in hæreditatis tuæ finibus, in monte Ephraim. Sumus nos XLV *Reges fortes: & noſtrum cuilibet* LX *millia fortium, qui ad iacula & armis inſtructi omnes, tenentes gladium, reiq́ue periti bellicæ. In auxilio etiam noſtro eſt Iapheth gigas, cuius antea meminimus. Ea propter paratus eſto: paraq́ue tibi arma: & ne dicas, faciam poſtea. quia contra te venimus cito cito.*

Tradiderunt autem illi haſce literas nuncio cuidam prudenti ac ſapienti. qui abijt, & inuenit Ioſue ſedentem in ſolio ſuo regio. circa ipſum vero totum ſtantem populum. Et iuſſit Ioſue ſuum in conſpectum illum adduci nuncium: ad quem tamen non attendit, quoad dijudicandis Iſraelitarum negotijs finem impoſuiſſet. Tum verò ſcriptum illud è nuncij manu accepit, ipſumque in Dei domo legit in ieiunio, fletu, ac planctu. & ſuâ in domo reſeruauit, donec feſtus Pentecoſtes dies, qui tunc erat proximus, præterijſſet. Noluit enim eo tempore moleſtiæ populo quidquam creare: ſed, vt dicebam, illas apud ſe literas interea cuſtodiuit: & cum Pentecoſtes elapſum fuit feſtum, vniuerſi cœtum coegit populi: eoq́ue audiente, litteras illas perlegit, & dixit: Ecce quot pugnas pugnaui ego hactenus? & quot dēuici Reges? Nihil tamen ij me conturbarunt. Nunc tamen iſto in caſu pauor me, ac tremor inuadit. Et cum audyſſent viri illi, & dolore affecti eſſent, vacillarunt omnium renes, colliſa ſunt alijs alia genua: deiecerunt in terram capita, & Ioſuæ dixerunt. Quemadmodum Moyſen audiuimus: ſic & te audiemus, ô Princeps. Volumen accipe, digitum mitte, & ſcribe eo modo ac Stilo, quo ſolent homines ijſq́ue, qui oderunt nos, reſponde, improbis nimirum, contumacibuſq́ue verbis, quæ dura, ſeu velut abſynthium amara ſunt. Reſpondit ijs Ioſue Conſiſtite, & curabo audiatis litterarum, quas ad illos concinnaui, formulam: & ſi vobis recta videtur, mittam illis. Et dixit omnis populus: Aperi os tuum, & illuſtria fiant verba tua. Tum legit, ac dixit.

In nomine Dei Iſrael, qui fortes; ſuperbos infirmat, impios contumaces morte afficit, peccatores nocentes conſociatos diſſipat; diſſipatos iuſtos & ſanctos conſociat, ipſe Deus Deorum, & Dominus Dominorum, Deus Abraham, Iſaac, & Iacob: Dominus vir pugnator, A me Ioſue ſermo Dei, & ab Eccleſiâ ſanctâ, electâ, & beato cœtu Iſraelis, filiorum Abraha, Iſaac & Iacob populo nocenti, cœtui exitiali eorum, qui colunt ſimulachra, & adorant vana, Salus nulla. Dixit Deus ſcitote quia malè feciſtis, quia excitaſtis Leonem

dormien-

dormientem, & exſuſcitaſtis leonem. Nam cruentabitur, ſeu rubeſiet ad dandum gladium in manum eorum. Ego ego euigilaui in iuſtitia ad referendam in caput veſtrum mercedem veſtram. Et quid vobis vt veniatis in locum ſanctum? & venietis vos, atq; terram notam contaminabitis? parate vos ipſos, & ne egrediamini è loco veſtro, quia vnâ dierum hebdomade veniam ego ad vos, & interimam fortes, & peribit à vobis fuga. Ecce vos gloriamini, vos eſſe Reges XLV, & cum veſtrum quolibet Sexaginta eſſe millia fortium. At non gloriabor ego, nobiſcum eſſe Reges terræ, ſed Angelos excelſi, quorum vnus Sodomam euertit & Gomorrham: vnus diluuium induxit: vnus terram diuiſit in 70. Populos. & populus, qui mecum; eſt 600000. fortium robore. iiq; tranſierunt mare atq; aridam: & ante ipſos præiuit Deus noctu, & interdiu in columnâ nubis, & columnâ ignis. ex iiſq; electi duodecies mille interemerunt quinq; Reges Madian, & Baalam filium Behor occiderunt, omnesq́; maſculos: & non factus ex iis reliquus quiſquam. Sacerdos autem quidam, cuius nomen Phinees; cum ſonoras in manu tubas habet, iisq; clangit, confeſtim hoſtes noſtros omnes cogit ruere. An non audiſtis de Pharaone omniq; ipſius multitudine? infixi ſunt in mare, & nos velut in aridâ tranſiimus. An vobis non nunciatum quid Amalecho, eiusq; populo fecerimus: An non vidiſtis, quæ Seoni & Hogo duobus Amorrhæorum Regibus intulerimus? Et ſi vobiſcum eſt Iapheth ille robuſtus, nobiſcum eſt robuſtorum robuſtiſſimus excelſus ſuper omnem excelſum.

Et audierant filii Iſrael verba hæc, & ſteterunt in ſtatione ſuâ: dimiſitq; Ioſue nuncium illum in terram ſuam. Is verò venit ad eos, à quibus miſſus fuerat, iiſq; retulit, quod viderat: Populi ſcilicet ordinem, & deſcriptionem ſtaturæ Ioſuæ, quæ fuit cubitorum quinq́;: & quemadmodum is indutus hyacintho & purpurâ haberet in capite coronam regiam, in quâ Dei nomen inſcriptum eſſet. Iſta illi cum audiiſſent, ceciderunt in terram, & dixerunt: Quid eſt hoc, quod fecimus nos? Circumdedimus nobis ipſis omne malum hoc:

Poſtea ſurrexit Ioſue cum XII millibus fortium robore, ac intra ſex dies ad illos profectus eſt. Cumq; videret exercitus ordinem ipſe Schobach, vehementer admiratus eſt, mater eius malefica erat Naga, quæ illis dixit: Ne timeatis. quia intra ſeptem ferreos muros includam Iſraelitas iſtos, vt neſciant locum vbi ſint. Faciebat autem illa ſuas incantationes, ac præſtigias, & concluſit illos intra muros ſeptem. Quod cum videret Ioſue, clamauit corde ſuo ad Dominum, cepitq; in animo ſuo conſilium, & ſcripſit ad Ianiach è tribu Ruben qui erat Rex ſuper duas tribus, & vnam dimidiatam, quæ trans Iordanem, vt ſuis cum copiis veniret, adduceretq́; Sacerdotem Phinees, qui clangoris tubas in manu haberet: Venit autem ad Ioſue ſub tempus veſpertinum columba vna, & alligauit Ioſue hoc, quod ſcripſerat ſub illius alis. Surrexit autem columba, & abiit ad Ianiach. qui eam cum vidiſſet, apprehendit eam alis, & epiſtolam accepit, eaq; lectâ ſurrexit in loco ſuo, clamoremq́; ſuſtulit magnum & equo ſuo vehens clamauit in totis caſtris ſuis, Gladius Domino. Et ex omni parte congregati ſunt ad eum, & miſit, ipſumq́; Phinees vocauit. Vnà verò profecti ſunt ambo. & cum vidiſſet Sobachi mater copias iſtas, dixit filio ſuo. vidi aſcendentem ab Oriente ſtellam: & non eſt ſapientia, neq; conſilium in ſapientiâ meâ, quia coacta ſum vires ante ſtellam illam prohibere. Id cum audiſſet filius eius Sobach valdè iratus eſt, & præcepit eam è muro deiici. Venit autem Ianiach, & aciem inſtruxit aduerſus Sobach, ipſumq́; interfecit. Venit verò & Phinees ad clangendum tubis: & in ipſo clangore diſrupti, ſeu patifacti ſunt muri, primò vnus, deinde alii omnes. Et egreſſi ſunt (Iſraelitæ nimirum qui muris antea Magicè incluſi fuerant) & eos qui oderant ipſos, interfecerunt omnes vſq; ad me vnum, qui ſuperſtes iis fui reliquus, & euaſi. Dixit autem Samuel Scholem: Ego rei huius inueni ſignum in verſu; Donec det Dominus requiem fratribus veſtris, ſicut & vobis dedit. finis.

Sed ab hoc fine ſi eius, quod ſecundo loco propoſueram, ducamus initium; mira quidem ſemper hæc videbuntur: ſed quæ ad Iudaicas *Hagadoth*, fictasq́; Rabbinorum fabulas potius pertineant. *Primò* enim quis iſte vnus, qui è tot millibus ſaluum euaſiſſe ſe memorat? & cui memorat? *Secundò*, Qui tot

ac tanti illo tempore Medorum Perſarumq; Reges? Vnde tanta inter eos concordia & *Societas*? *Tertiò*, Quomodo ad bellum tam graue, tam cito, aduerſus gentem quæ non ita pridem in eas Chananææ oras veniſſet; tam multos excitaret vnus Armeniæ Rex, & quidem minoris? *Quartò*, Cur maioris Armeniæ Regem omiſit? Cur Occidentalem aut Regem aut populum concitauit nullum? *Quintò*, Sed nimia Regum iſtorum litteris infuſa Lethe: dum ipſe Armeniæ minoris Rex in ijs nequaquam, ſed ſoli Medorum Perſarumq; memorantur Reges. Et tamen ille eſt, qui bellum excitabat, qui aliorum opem expetierat: cui alij auxiliares tantummodo aderant. *Sextò*, In iſta expeditione nimium pænè arrogans & preſidens deſcribitur Ioſue, cum & tam pauca ſecum millia contra 2700000 duxit, & tam facile includi ſe paſſus eſt. *Septimò*, Nimia magicæ diſciplinæ ac impietati vis tribuitur, dum tam facile XII Iſraelitarum millia muris, tanquam caulis oues, includuntur. Quis vllo in bello tantam Magis vllis vim conceſſam legit? audiit? Quæ hominum caſtra, copiæ & acies tutæ forent, ſi tantum valerent præſtigiæ? Quis non Magos, quam milites ac Duces ad victoriam magis optaret? *Octauò*, Nimio inferior Moyſe ſuo fuiſſet Ioſue. Ille ſiquidem Pharaonis Magis omnibus reſtitit feliciſſime! Exod. cap. 7. 8. Iſte verò vel ab vna muliercula victus fuiſſet, omnibusque ſuis cum copijs in ferreum compactus carcerem. *Nonò*, Sed etiamſi ſepties ſeptem ferrei & ahenei muri, quibus circumſcripti omninoque circumſepti eſſent Iſraelitæ; fuiſſent, nonne viri duodecies mille, ijque fortes, robuſti ac valentes, nullis impediti manicis, nullis aſtricti compedibus & cæteris, illos euertere, deiicere, ac exfundare potuiſſent? *Decimò*, In lib. 1. Paralipomenon cap. 5. Rubenica deſcribitur proſapia. Sed in ea *Ianiach* nullus. *Vndecimò*, Ex ipſis etiam epiſtolarum phraſibus forte colligat quis non male, commentitiam hanc eſſe narrationem. Nam non paucæ è libris, qui Ioſuanis illis temporibus poſteriores ſunt; promptæ videntur, vt *lupus veſpertinus* ex Ieremiæ cap. 5. verſ. 6. Habakuk 1. v. 8. Sophoniæ cap. 3. verſ. 3. Pſalmo 103. verſ. 20. *verba inſtar abſynthii amara* è Prouerb. 5. vti notat in *gid* Elias Thisbi; *perire fugam ab aliquo*, è pſalmo 141. v. 5. Sed hoc verborum telo haud pugno: illud malim *Duodecimo* ſpectari loco; futurum non fuiſſe, vt in Ioſuæ librum, vel in aliquam certè diuini voluminis partem tam admirabilis relata non fuiſſet hiſtoria, ſi à vero exerraret nihil. Quod verò ſe huius argumentum ac ſignum inueniſſe ait Samuel Scholem in verſu, cuius hæc verba ſunt, *Donec det Dominus requiem*, ſignum eſt Rabbinico prorſus dignum acumine. Solent enim illi quæcumq; voluerint, ſomnia ex aliquo ſcripturæ *paſuk* ſeu verſu, admodum videlicet ſolerter; exſculpere. Quæ iſta ſiquidem concluſio, In Ioſuæ cap. 1. verſ. 15. Hebraicè dicitur, *Hadeſcher ianiach Adonai* &c. id eſt, *quouſq; quieſcere vos faciat Dominus*. Ergo fuit aliquis nomine *Ianiach*: & is quidem Rubenita; & Princeps: & qui è ſummo periculo Ioſue ipſum eiuſque copias eriperet: idq; mirifico columbæ aduolatu ac indicio. Hagadothæi Rabbinorum logi ſunt hæc: quæ tamen & veritatis, & iucundæ oblectationis ergò, patefacere ac excutere volui.

QVÆSTIO XIV.

Liberos num reliquerit, vel cœlebs fuerit Ioſue?

AVdiuimus capite ſexto quæſtione 45. & 49. quemadmodum fabulati ſunt Rabbinorum quidam, vxorem ab Ioſue ductam *Raab* meretricem. At ſanè omnino dicendum; liberos nullos reliquiſſe Ioſue, ſed vita tota cœlibem permanſiſſe. Ita enim docent S. Ignatius epiſtola ad Philadel-

Philadelphienſes, S. Hieronymus lib. 1. aduerſus Iouinianum, D. Chryſoſtomus ſerm. de martyribus & legitur in Breuiario Romano, 6. die infra octauam omnium ſanctorum, lectione 5. alii. Et ſi liberos aliquos aut vxorem habuiſſet vnquam, quomodo id reticuiſſet Scriprura? Cur quæ Moyſis nuptias, coniugem, filios, nepores, quæ Calebi, Eleazari, Pontificis, aliorumque tam multorum & æqualium connubia, & proles recenſet, adeo in Ioſuæ coniugio & ſobole infans ac muta prorſus eſſet? Maiores ipſius eadem recenſet vt lib. 1. c. 1. vidimus, eius poſteros cur ne vno quidem vocabulo afficeret? ſed nimirum ijs prorſus caruit: coniugij expers, omninoq; cœlebs vitam toram egit. in hoc etiam veri IESV, qui vxorem duxit nunquam, & ab vxore innumerabiles, conſilio & hortatu ſuo, Eunuchos auocauit Matth. 19. typum nobis figuramque præferret pulcherrimam. Sed quia locus hic à citato iam D. Hieronymo venuſtè vtiliterque tractatur, & quia libri huius quandam veluti Epitomen & exegeſin continet, pluſcula eius hic aſcribere verba non grauabor. *Tranſcendam*, inquit, *ad Ieſum filium Naue, qui antea dictus eſt Auſe: ſiue vt rectius habetur in Hebræo; Oſee: id eſt, Saluator. Ipſe enim, ſecundum epiſtolam Iudæ, ſaluauit & eduxit populum Iſrael ex Aegypto, & in terram repromiſſionis induxit. Hic Ieſus ſtatim vt venit ad Iordanem, aquæ nuptiarum, quæ ſemper in lege fluxerant, areſacta ſunt, & ſteterunt: & ſiccis pedibus ac nudis populus omnis tranſiit, venit in Galgala, ibique ſecundò eſt circumciſus. Quod ſi iuxta literam accipimus, penitus ſtare non poteſt. Si enim duplex haberemus præputium vel exciſa pellicula iterum naſceretur, rectè ſecunda circumciſio haberet locum. Nunc autem hoc ſignificatur, quod* IESVS *cultello Euangelij populum, qui per deſertum venerat, circumcidit: & circumcidit cultello petrino: vt quod in Moyſi filio præfigurabatur ante in paucis, id ſub Ieſu duce impleretur in cunctis. Sed & ipſa præputia in vnum cumulum coaceruata: & ſepulta. & terra obruta, & ablatum opprobrium Aegypti, & nomen loci Galgala, quod interpretatur reuelatio, oſtendunt dum in præputio ambularet populus per deſertum, oculos eius fuiſſe cæcatos. Videamus & conſequentia. Poſt Euangelii circumciſionem, & conſecrationem duodecim lapidum, in loco reuelationis ſtatim paſcha celebratur, immolatur eius agnus & ſanctæ terræ veſcuntur alimentis. Egreditur Ieſus, occurrit ei Princeps militiæ gladium tenens, id eſt, vel pro circumciſo populo pugnare ſe monſtrans, vel diſſecans glutinum nuptiarum. Similiter vt Moyſi præceptum fuerat, & huic præcipitur: Solue calceamentum tuum. Locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Quia ſic erat Domini armatus exercitus in tubis ſacerdotalibus, quaſi ad Euangelicam prædicationem ſub typo Hiericho, mundus ſubuertitur. Et vt infinita præteream. (neq; enim mihi nunc propoſitum omnia veteris teſtamenti aperire myſteria) quinque Reges, qui in terra repromiſſionis antè regnabant, reſiſtebantque Euangelico exercitui, Ieſu pugnante ſuperantur. Hoc puto intellectu eſſe perſpicuum, quod antequam Dominus populum ſuum educeret de Aegypto, & circumcideret eum, viſus, odoratus, guſtus, auditus, tactusque regnauerint: & his quaſi principibus fuerint vniuerſa ſubiecta. Quos Ieſus ad ſpeluncam corporis confugientes, & ad tenebroſum locum, id eſt, ipſum ingredientes corpus interfecit, vt per id occiderentur, per quod antè regnabant. Verum iam tempus eſt: vt caſtitatis Ieſu vexillum leuemus. Moyſes ſcribitur habuiſſe vxorem. Moyſen autem & Dominus noſter, & Apoſtolus interpretantur legem: Habent Moyſen & Prophetas. &c. Ab Adam vſque ad Moyſen regnauit peccatum, etiam ſuper eos, qui non peccauerunt in ſimilitudine præuaricationis Adæ: nullique dubium eſt, in vtroque teſtamento Moyſen ſignificare legem. Sicut ergo legimus, quod Moyſes, id eſt, lex habuerit vxorem: oſtende mihi Ieſum Naue vel vxorem habuiſſe vel filios. Si potueris monſtrare, victum me eſſe fatebor. Et certè pulcherrimum terræ Iudææ, in partitione, accepit locum, moriturque non in vicenario numero, qui ſemper in Scripturis infauſtus eſt, in quo ſeruiuit Iacob, & venditus eſt Ioſeph: &*

quem dili-

quem diligit Eſau, accipiens in eo quædam munera, ſed in decimo, de cuius laude crebrò diximus: ſepeliturq; in Thamnathſareth, id eſt, in perfectiſſimo Principatu, ſiue in numero operimenti noui, vt virginum ſignificaret greges, Saluatoris auxilio coopertos in monte Ephraim, hoc eſt, in monte frugifero, ab Aquilone montis Gaas, qui interpretatur commotio. Mons enim Sion latera Aquilonis, ciuitas Regis magni, quæ oppoſita ſemper inuidiæ eſt & per ſingulas tentationes dicit; Mei verò panè moti ſunt pedes. Cumq; in ſepultura Ieſu, liber, qui ex nomine eius appellatur, expletus ſit, rurſum in Iudicum volumine, quaſi viuens, reſurgensq; deſcribitur, & ſub ἀνακεφαλαιώσει opera ipſius prædicantur, & legitur. Miſit Ieſus populum, & abierunt, filii Iſrael vnuſquiſq; in hæreditatem ſuam, vt poſſideret terram. Et ſeruiuit populus Domino cunctis diebus Ieſu. &c. Statimq; ſubiungitur: Et mortuus eſt Ieſus Naue ſeruus Domini centum decem annorum. Porro Moyſes vidit tantum terram repromiſſionis, & intrare non potuit: & mortuus eſt in terra Moab, & ſepeliuit eum Dominus in valle terræ Moab contra domum Phegor: & non cognouit vir ſepulchrum eius vſq; in diem hunc. Comparemus vtriuſque ſepulturam Moyſes in terra Moab moritur: Ieſus in terra Iudæa. Ille ſepelitur in valle contra domum Phegor, quod interpretatur ignominia (propriè quippe Phegor lingua Hebræa Priapus appellatur) hic in monte Ephraim ab Aquilone montis Gaas. Et eſt in verbis ſimplicibus ſemper diuinarum Scripturarum ſenſus auguſtior, quia apud Iudæos gloria erat in partubus, & perturitionibus, & maledicta ſterilis, quæ non habebat ſemen in Iſrael: & beatus cuius erat ſemen in Sion, & domeſtici in Hieruſalem & in benedictione maxima ponebatur: Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ: filii ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ: idcirco ſepulchrum eius poſitum in valle deſcribitur contra domum Idoli; quod propriè libidini conſecratur. Nos autem qui militamus ſub Ieſu duce, vſq; ad præſentem diem ignoramus, vbi Moyſes ſit ſepultus. Contemnimus enim Phegor, & omnem ignominiam eius: ſcientes quod qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Et Dominus ante diluuium quoq; dixerat: non permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt. Quamobrem & Moyſes moriens plangitur à populo Iſrael. Ieſus autem quaſi victurus non plangitur. Nuptiæ enim finiuntur in morte, virginitas poſt mortem incipit coronari. Quin verò ipſemet Ioſue in Thalmudico Tractatu Peſachim c.10. fol. 119.b. ait, *Lo Zacithi leben*, id eſt, *dignus non fui filio*: ideoq; filium ſemper appellari, vt lib.1.c.1.q.8. iam notatum. & locum illum Thalmudicum citat, approbatq; R. Abraham Zacuth lib. *Iuchaſin* fol. 10. Sed idem, & R. Godolias in *ſchalſcheleth* fol. 14. & 19 ex capite primò *Megillæ* affirmant, non fuiſſe Ioſuæ filios vllos, filias tamen aliquas, è quibus nati poſtea fuerint Prophetæ octo, *Ieremias* videlicet, *Chelcias, Machſia, Chanamel, Salum, Baruch, Ezechiel*, & ſecundum quoſdam illa etiam Propheris *Holda*, de qua & Reg. 22.14. At ſanè Ioſuæ ſtemma in ipſo clauditur in 1. lib. Paralip. c. 7. & ſicuti nullus ei datur filius, ita nec filia: nec probare poſſunt Rabbini nominatos iam Prophetas, aut Prophetidem ortum ab illo ducere. Quin verò ſicuti ex Paralipomenis confirmant nullum ei natum filium: ita & nullam ei natam filiam debent confirmare.

QVÆSTIO XV:

An hæreticorum dentes effugerit Ioſue?

QVi gentium, Regumq;, tot victor fuit, teterrimas hæreticorum linguas & dentes effugere haud potuit. Hunc enim illi *crudelem & ſanguinarium* dicere auſi ſunt. At vel è ſolo capitis huius elogio à tam inſigni vindicatur contumelia. Dei enim ſeruus fuit & in cædibus quas geſſit, Dei tantum adminiſter fuit, vt ſuprà dictum aliquoties, videtique contra illorum petulantes calumnias poſſunt. S. Auguſtinus quæſt. 16. in hunc librum, & lib. 22. contra fau-

tra fauſtum c.78. 79. Theodoretus in huius libri caput 8. vel 9. & 10. Origenes homil. 10. 11. 12. 13.

QVÆSTIO XVI.
Quando Ioſephi oſſa ſepulta?

EX dictis Geneſ. 40. verſ. 24. patet, morientem Ioſephum iureiurando Iſraelitas obſtrinxiſſe, vt ſua ex Ægypto, vbi moriebatur, oſſa in Chananæam olim transportarent. Et verò id accuratè factum, teſtatum vidimus Exod. 13. verſ. 19. Ea igitur ſacra ſanctiſſimi Patriarchæ oſſa terræ mandata narrantur ſub capitis huius finem. Putat verò Maſius id factum ante ipſius *terra ſortitionem*, eum ſcilicet apud montes Hebal & Garizim fœdus à populo cum Deo initum ſuprà cap. 8. Alii *poſt ſortitionem* malunt, quando pacata nimirum terra, & Sichem ab omni hoſtium impetu libera. Sed ſecundum illam priorem ſententiam, non eſſet ſuo loco poſita hic narratio, ſed tantummodo per occaſionem mortis ac ſepulchrorum Ioſuæ & Eleazari, de quo paulo poſt. Secundum poſteriorem, quærendum adhuc, an ante Ioſuæ mortem an poſt, humata eadem ſint. Et hoc poſterius ipſe textus ordo ſignificat.

QVÆSTIO XVII.
Vbi ſepulta Ioſephi oſſa?

IN parte, ait verſ. 32. textus, *agri, quem emerat Iacob à filiis Hemor patris Sichem centum nouellis ouibus: & fuit in poſſeſſione filiorum Ioſeph.* Quibus in verbis notanda quinque.

Primum. Vbi emerit Iacob agrum iſtum. In Geneſi exprimitur diſertè, cap. 33. verſ. 18. & 19. *Tranſiuit in Salem vrbem Sichimorum, quæ eſt in terra Chanaan, poſtquam reuerſus eſt de Meſopotamia Syriæ: & habitauit iuxta opidum. Emitque partem agri, in qua fixerat tabernacula, à filiis Hemor patris Sichem, centum agnis.* Idemque denuo ſignificatum poſtea Geneſ. 48. verſ. 22. vbi & Ioſepho in peculium ab illo donatur. quemadmodum & à B. Ioanne in Euangelio repetitum, c. 4. v. 5.

Secundum. Quæ hic dicuntur *centum nouellæ oues*, & Geneſ. cap. 33. *centum agni*, dupliciter accipi poſſunt. *Primò*, Vt verè datæ fuerint oues pro agro. Fuit olim vſitata rerum permutatio, vt in quæſtionibus de Emptione dixi, in 2. 2. diſput. de Iuſt. Nam & Prouerb. 27. verſ. 26. in Hebræo *Commutatio agri arietibus:* in Latino autem *Hadi* (ſunt) *agri precium.* Defendit hanc opinionem Villalpandus lib. 2. Apparat. cap. 25. pag. 388. & ſeq. *Secundò*, Vt per oues iſtas intelligantur nummi: idque S. Stephanus Act. 7. verſ. 16. confirmare videtur dicens; *Sepulchrum* hoc *emptum precio argenti*, id eſt, *nummis argenteis*, qui vel è centum venditis ouibus potuerunt colligi (Sic enim quæ pro ouibus & aſinis acceptæ fuerant pecuniæ à Plauto vocantur *oues* & *aſini*, vt exponit lib. 9. var. lect. cap. 15. Muretus. In Truculento: *Ego properè minas oues, in crumena hac, in vrbem detuli.* Et alibi: *Verberarem Aſinos, ſi forte occeperint clamare hinc ex crumena*) vel qui *oues* vocabantur, Peruſitatum enim, vt eiuſmodi nomen nummis imponatur; vel quia figuram & imaginem talem habent, vel ob aliam cauſam aliquam. Sic enim nomiſmata fuere *boues*, à quibus in Theſei vita dixit Plutarchus δεκάβοιον, & ἑκατόμβοιον, vti etiam obſeruat in *diſcurſu de monetis* Sebaſtianus Eizzus: *Noctua.* Vnde illud Prouerbii, *volat noctua:* πῶλοι ſeu *pulli* apud Corinthios: χελῶναι *Teſtudines*, de quibus ſuprà capite 5. quæſtione 44. apud Peloponneſios. Vnde illud Cælio teſte libro 10. capite ſecundo profectum:

profectum: τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σοφίαν νικῶντι χελῶναι. id eſt, *virtutem & ſapientiam ſuperant teſtudines.* nummuſq; Lacedæmonius vocatus ab Eupoli *Callichelonus*, rectè crucigero nummo accommodatus à Gretſero noſtro tomo 3. de cruce, lib. 1. c. 23. Et hinc ἀρνυάζ, ὠνιάζ, καὶ πωλεῖν, ab ouibus ſcilicet, aſinis, & pullis, vt oſtendit lib. 10. var. lect. c. 3. Muretus. Κέραι puellæ apud Athenienſes. deniq; *oues* prout clarè teſtatur Plinius lib. 18. c. 13. & *Seruius boum & ouium effigie æs primo ſignificauit.* Pierius lib. 10. pag. 76. *Illud*, ait, *ſatis conſtat æs prius nota pecudum ſignatum à Seruio Romanorum Rege: vnde Varro etiam, vt apud Marcellum eſt, vnum ouem multam dictam ait, cum citatus neq; reſpondit, neq; excitatus eſt. Vnum vero virili genere dixit, ſiue quod nummum intelligeret, ſiue ad imitationem Homeri.* Et poſtea: *Plerique interpretantur* προβάτων *quaſi* πρόβασις *appellatur, quod rerum earum opulentiam ſignificat, quæ ad victum faciunt. Sed vt in ouibus perſiſtamus (latum enim eſt, τοῦ προβάτου vocabulum) vbi Heſiodus ait,* μαρναμένους μήλων ἕνεκ' Οἰδιπόδαο, *interpretes aiunt,* μήλων ἕνεκα, *de imperio & opibus debere intelligi, propterea quod principes olim paſtoralem vitam agere ſoliti ſunt. Sanè veteres in tanto oues honore habuere, vt ex ijs tantum opes fieri exiſtimarent & pecuniam & peculium inde dicta Iuriſconſulti tradunt: ideoq; fictum, oues lanam olim auream habuiſſe. Hinc cum Hercules ex Africana victoria nihil, præter oues, abegiſſet, aurea mala ſecum aſportaſſe dictus eſt:* μῆλον *enim dicitur ouis, & ea locutione pomum vſurpatur.* Apud Gallos & Brabantos, nummi fuere dicti *mutones*, id eſt, arietes, Gallicè *moutons*, vt in V. Sacramenti miraculi hiſtoria Bruxellenſi c. 1. & 10. in Cantaprarenſi Thoma lib. 1. c. 20. in Renato Choppino lib. 2. de doman. ſect. 7. Greg. Tholoſate lib. 32. Syntag. c. 2. num. 22. videre eſt. Et Germanicè *Berna* apud Freyhetum lib. 3. de re monetaria cap. 3. p. 42. ex Adelheidis Cæſariſ. in ordinatione monaſterij Salſenſis, & Ænea Syluio Bohem. cap. 58. & vertitur à M. Abbate Argenti ſub an. 1448. & Fabricio Orig. Saxon. lib. 6. f. 663. *Vrſus*, quia vrſi ſigno inſigne nomiſma. & inde *Batziones*. Freyhet ibid. pag. 43. Ac idcirco rectè hic accipi hoc loco poteſt, ouium nouellarum, ſeu τῶν ἀμνάδων nomen, & Hebraicè Keſchitah, ſicuti & Iob. 42. verſ. 11. Et ſic accipiunt Maſius & Arias.

Tertium, Poteſt tamen & illud obſeruari Hebræum *Keſchitah* alluſionem quandam habere ad arcum, de qua hac in re Iacob. Geneſ. 48. verſ. 22. Nam *Keſcheth*, arcus eſt, ſed alia in fine litera t.

Quartum. Hunc agrum non Iacob, ſed Abraham emiſſe dicitur Actuum c. 7. v. 16. Exiſtimant non pauci, vt hoc loco Maſius, & in Geneſin Eugubinus ac Lipomannus, delendum illic *Abraham:* & vel reponendum *Iacob* nomen, vel non reponendum, cum è ſuperioribus ἀπὸ τοῦ κοινοῦ clarè ſatis intelligatur. Quod cum tamen librarij quidam non animaduerterent, & meminiſſent agrum ab Abrahamo emptum in Geneſi, à Iacob autem non meminiſſent, in textum intulerunt *Abraham.* Sed ſanè non à filijs *Emor*, neque in *Sichem* agrum emit Abraham, ſed à filiis *Heth*, ſeu ab *Ephrone* apud Hebronem Geneſ. 23. Sic enim & S. Hieronymus lib. de optimo genere interpretandi ſcribit in Matthæi cap. 3. verſ. 35. irrepſiſſe *Iſaiam* pro *Aſaph:* & de *Zacharia* pro *Ieremia* idem aſſerunt multi, Matth. cap. 27. verſ. 9. Neq; tamen hoc mendum recens, cum *Abraham* nomen in eo Actuum capite habeat textus Syriacus, iſtamq; difficultatem tangat in epiſtola 101. idem S. Hieronymus, neq; tamen diſſoluat, ſed alibi diſſoluturum dicat. vbi verò diſſoluerit, non apparet. Accedit & correcta Bibliorum editio, quæ id nominis nunc etiam retinuit. Alij ergo *Abraham* poſitum pro nepote ſeu pro *Iacobo* volunt, qui ad Abrahæ imitationem, agrum illum Sichemicum emerat. Alii alia dicunt, vti noto in Act. 7. Sed breuiter dici iam poteſt, Abraham non in ſeipſo, ſed in nepote ſuo locum hunc emiſſe, illique emptionem tribui, quia emendi aliquid in Chananæa initium fecit, in qua ne paſſum quidem pedis annos complures habuerat, eod. cap. 7. Actuum v. 5.

Quintum,

Quintum. Hemor in noſtro Latino textu, eodem Act. cap. 7. verſu 16. dicitur *filius Sichem.* At non filius, ſed pater erat, Geneſ 34. Et ſanè in Græco, & Syriaco, & Arabico non dicitur *filius.* Sed in Græco quidem ſic eſt: παρὰ τ̃ υἱῶν Ἐμμὸρ τ̃ Συχέμ. In Syro autem & Arabico, tantum eſt, *à filiis chamur* ſeu *Hemor*, nullâ *Sichem* facta mentione. Tripliciter verò exponitur Græca phraſis, Ἐμμὸρ τοῦ Συχέμ. *Primò*, Vt ſit epexegeſis, *à filiis Emor*, nempe *à Sichem. Secundo*, A Iunio in illum locum, vt ſit Hebraiſmus: & ſubauditur nomen *Principis*, hoc modo: *à filiis Chamur, Principis Sichem.* Sed tum Græcè deberet eſſe, non τοῦ ſed τῆς. *Tertiò*, Ab aliis, vt intelligatur *Pater.* Hoc enim dicendi genere ſubaudiunt auctores interdum parentum nomen, vt Herodotus in Clio Ἄδραστος ὁ Γορδίεω τοῦ μίδεω, id eſt, *Adraſtus nepos Gordii, qui fuit pater Midæ.* Rurſum in Thalia κῦρος ὁ καμβύσεω *Cyrus Cambyſæ pater.* Et Luc. 24. 10. Μαρία Ἰακώβου. *Maria Iacobi* mater, vt eo loco diſerte ponit Syrus, & S. Marcus cap. 15. verſ. 40. Sed ſi *filium* retineamus, dicendum, *Sichemum Hemoris* quidem filium fuiſſe, ſed ei poſtea filium fuiſſe, quem ſui patris nomine vocarit etiam *Sichem* & ab hoc poſteriore *Sichem* agrum emiſſe Iacobi ſicuti Geneſeos cap. 11. duplex *Nachor* eſt: vnus Tharæ pater & Abrahæ auus: alter Tharæ filius, & Abrahæ frater.

V. Textum hunc à D. Hieronymo Traditionibus in Geneſin paucis quidem, ſed aptis illuſtrari verbis, dum ait: *Eo* Sichimorum *loco ſepultus eſt Ioſeph: & mauſoleum eius ibi hodieq; cernitur.*

QVÆSTIO XVIII.

An cum Ioſepho alij plures in Sichimis ſepulti Patriarchæ?

ALios cum Ioſepho in Sichemico agro ſepultos Patriarchas negat in Act. 7. Iunius: eiuſque opinio poteſt ex Ioſepho firmari, qui cum Patriarcharum obitum denarraſſet lib. 2. Antiq. cap. 4. tandem ſubiungit τούτων μὲν τὰ σώματα κομίσαντες μετὰ χρόνον, αὐτῶν οἱ ἀπόγονοι, καὶ οἱ παῖδες ἔθαψαν ἐν Χεβρῶνι. Sed *Primò* apud nos Chriſtianos maioris multo auctoritatis eſt S. Stephanus, qui Act. 7. verſ. 15. *Deſcendit*, ait, *Iacob in AEgyptum, & defunctus eſt ipſe, & patres noſtri. Et tranſlati ſunt in Sichem, & poſiti ſunt in ſepulchro, quod emit precio argenti à filiis Hemor filii Sichem. Secundò*, D. Hieronymus in Epitaphio Paulæ: *Inde* (è Sichem) *diuertens Paula vidit duodecim Patriarcharum ſepulchra.* Quid clarius? Et de hoc contra ſuum Iunium ait Beza in Act. 7. *D. Hieronymus oculatus teſtis, cui potius fides habenda eſt, quam Ioſepho. Tertiò*, Poteſt tamen explicari Ioſephus, vt à S. Stephano, diuoq; Hieronymo, nihil diſſentiat. Subdit enim ibidem, poſt Patriarcharum illorum in Hebron ſepulturam, humata fuiſſe Ioſephi oſſa. Potuit ergo fieri, vt primo aliorum Patriarcharum oſſa Hebrone tumulara fuerint: Poſtea verò Sichemum tranſlata. Illius, quæ citatis adnectuntur; verba ſunt: τὰ δὲ Ἰωσήπου ὀστᾶ ὕστερον, ὅτε μετανέστησαν ἐκ τῆς Αἰγύπτου οἱ ἑβραῖοι, εἰς τὴν χαναναίαν ἐκόμισαν. οὕτως γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰώσηπος ἐξώρκισε. *Quartò*, E contrario vult Iunius. Iacobi corpus quod diſertè Geneſ. 50. *Hebrone* humatum ſcribitur, primo deportatum fuiſſe *Sichemum*: & inde poſtea Hebronem. quia in Syro & Arabico eſt μετετέθη εἰς σιχὲμ, καὶ ἐτέθη ἐν μνημείῳ. Sed niſi iſte ſingularis ad oſſa illorum referatur, mendoſus potius dicendus codex, quam abſona res, contra expreſſum Geneſeos textum, admittenda. *Quintò*, Deniq; ſuum Iunium ita confutat Beza: *Primum, ſi* παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὸρ *à filiis Emor, non cum verbo* ἠγοράσατο, *emit: ſed cum verbo*, ἐτέθη, *poſitus eſt, conſtruas, dura fuerit admodum traiectio.*

rem manere, alioſque ſtatim ſemper ſuccedere Sacerdotes: neque Sacerdotium hoc tollendum, donec redeat ad iudicium verus Ieſus.

De ſepulchro autem audiuimus antea q. 10. Sanctum Hieronymum. Id erat in *Gabaath* (quod veluti proprium nomen retinent 70. ſed vitioſâ litterâ vltimâ γάβααρ: alii vertunt *in colle*) Phinees. Sed cum Sacerdotum hæreditas fuerit, vt ſuprà c. 21. dictum eſt; in tribubus Iudæ, Simeonis, & Beniamin, quomodo tulit Phinees collem in Ephraim? Reſpondet textus, eum illi datum fuiſſe. Sed quæruntur tria. *Primum*, Cui illi datus iſte collis? an Phinees? an Eleazaro? Nam vtriuſque facta mentio: & vtrique poteſt pronomen *illi* accommodari. Reſpondet Maſius, datum fuiſſe Eleazaro: D. Hieronymus verò in Epitaphio Paulæ, ſignificat datum Phinees. *Secundum*, Cur alterutri datum? *Primò*, Vt eſſet Pontifex vicinus Imperatori, cum is ex illius ore ac præſcripto penderet maximè Num. 27. & ſuprà monſtratum ſæpius. *Secundò*, Vt vicinus etiam eſſet Dei tabernaculo Pontifex Maximus. *Tertiò*, Si datus fuit Eleazaro collis, cur vocatur *Phinees collis* aut *Gabeah*? Reſpondet Maſius, quia illo tempore quo iſta ſcribebatur narratio, vocabatur *Phinee collis*, quod in eo ſcilicet tunc habitaret; & quod in eo non diu habitarit Eleazar, cum eum poſt terræ diuiſionem accepiſſet.

QVÆSTIO XXI.

Huius libri finem quis ſcripſerit? & quid ei à 70. addatur?

QVemadmodum non Moyſen, ſed alium aliquem pium, & ſanctum Prophetam ſcripſiſſe, quæ de illius morte ſunt Deuteronomii vltimo, dictum ibi eſt: ſic hoc loco dicendum, Ioſue non ſcripſiſſe, ſed alium vel alios aliquos poſtea, quæ ſunt in vltimo iſto capite à verſ. 29. vſq; ad finem. Dixi autem in Prolegomeno à Thalmudicis aſſeri hoc fuiſſe partim *Eleazarum*, partim *Phineem*. Huic vero Hebræi & Latini textus fini adijciunt ſeptuaginta hæc. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ λαβόντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν κιβωτὸν τοῦ θεοῦ περιεφέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς. Καὶ Φινεὲς ἱεράτευσεν ἀντὶ Ἐλεάζαρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἕως ἀπέθανε: καὶ κατωρύγη ἐν Γαβααθ τῇ ἑαυτοῦ. Οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν Ἀστάρτην καὶ Ἀσταρώθ, καὶ τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τῶν κύκλῳ αὐτῶν. καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς κύριος εἰς χεῖρας Εγλὼν τῷ βασιλεῖ Μωάβ, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτῶν ἔτη δέκα ὀκτώ. Sed hæc ſequenti libro Iudicum cap. 2. & 3. quæ tamen in 70. eſſe notat etiam Syrus Interpres, teſte Maſio.

Gloria P. & F. & S. S. ſ. e. in p. & nunc & ſ. & in ſ. ſ. Amen.

Errata, quæ in hoc ſecundo tomo paſſim occurrunt, ſic corrige.

Pag. 9.v.20.lege *iniuſte illam*, pro *iniuſtam vlli*. 20.v.19.lege *Ezechiana*. 22. v.penult.lege *papula*.34.v.10.*occinebant*. 34. v.10. à fine, lege *à Ioſue*. 35 v.7.à fine lege *alia*. 41.v.4.lege *monere*. 35.v.8.à fine, lege *mœnia*. 50. v. 15. lege *futura*. & v. 26. *quæſtionis*. 52.v.12.lege *quod*, & v. 13.lege, *noſtra*. & v.13.à fine, lege *circumambulaſſent*. 54.v.1.lege *Creatoris*. 57.v.25.lege cap.2. 70.v.19.lege *noluiſſe*. 76. v. penult.lege *Salmero*. 81.v.11. lege *dirutam* 85.v.3 à fine omiſſa eſt vocula *de*. 86. v.1. lege c.15.v.17.pag.89.v.10. à fine lege *Ioan. 11.* & ibid. lege *vobis*. 100.v. 17. lege, *Paral 2.* 107.v.30.lege *exanimaret*. 111.v.vlt.omiſſum eſt vocab. *bellum*. 113.v.18.lege *præſcribendo*.pag.116.v.2.lege *homo ille*. 125.v.6. à fine, lege *tribum*. 175.v.31.lege *artificiis*.v.18.lege *nonnullorum*. 177.v.18.lege *vacuefactam*. 178.v.17. lege ἀκίνητον. & v.5.à fine, lege *cum*. 181.v.penult.lege *fuit*. 193. v. 15. lege *Et* pro *nec*. 195. v. 4.lege *dum nobis*. 206.v.15-à fine lege, *verſu 12*. 213.v.15.lege *politia* 237.v.13.à fine lege *omnes*. 242.v.3.lege *Pſychicos*. 243.v.1.lege *amnis*. 239.v.1.& 2. lege *cum ſuum*. 266.v.3.lege, *de ſole*. 276.v.16.lege, ἀγγελίη. & v. penult. *commeatus*. v. vlt. *abeundum*. 285.v.3. lege *ſolius*. 284.v.7.lege *Quanto*. 294.v.16.à fine lege, *muneris*. 295. v.11.à fine lege *pragreſſam*. 311.v.14. à fine, lege *tamen*. 324.v.3. pro *interpretationis*, lege *portionis*, 353.v.14 à fine, lege *Tito*.pag.357.v.16.à fine, omiſſa eſt part. *In*. & v. 8.à fine, lege *reſiſtendum*. 363. v. 28.lege *videtur*. 366.v.3. lege *Ioſephinos*. 416.v.9. à fine, lege *commentitia*.v.8. à fine, lege *opificium*. 447.lege βωμός. 454.v.18.lege *Mediterranei*. 461.v. 21. à fine lege *ordine*. 466.v.5.lege *cap. 27*. 467.v.10, omiſſa eſt vocab. *Re*. & v.25.pro *non*, lege, *contra*.

Cætera diligens lector videbit, & corriget.

INDEX

INDEX PRÆCIPVORVM LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVÆ HOC SECVNDO TOMO PASSIM citantur, & illuſtrantur.

GENESIS.

CAP. 5. *Vocauit nomen eorum Adam.* 355.

12. *Et tranſiit Abraham in terram vſq; ad locum Sichem, &c.* 185.

26. *Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, &c.* 245.

33. *Venit Iacob in Salem Sichimorum.* 225. *Emit partem agri, in qua fixerat tabernacula, à filiis Hemor patris Sichem, centum agnis.* 479. & ſeq.

41. *Omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent eſcas.* 84.

48. *Duo filii tui mei erunt: Ephraim & Manaſſes, ſicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi.* 326.

49 *Donec veniat qui mittendus eſt.* 329.

EXODVS.

34. *Nullus inſidiabitur terræ tuæ, &c.* 19.

Ibid. Caue ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, &c. 206.

LEVITICVS.

25. *Vocabis remiſſionem cunctis habitatoribus terræ tuæ.* 29.

25. *Et numerabis tibi ſeptem Sabbatha annorum.* 334.

26. *Qui de vobis remanſerint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hoſtium, &c.* 232.

27. *Omne quod Domino conſecratur, ſiue homo fuerit, ſiue animal, &c.* 19.

NVMER.

6. *Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te, &c.* 356.

14. *Quadraginta annorum eram quando miſit me Moyſes, &c.* 332.

31. *Cur fœminas reſeruaſtis? Nonne iſtæ ſunt, quæ deceperunt filios Iſrael ad ſuggeſtionem Balaam, &c.* 64.

Ibid. Aurum & argentum, æs & ferrum, plumbum & ſtannum, omne quod poteſt tranſire per flammam, &c. 66.

35. *Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputatæ ſunt, fuerit inuentus, &c.* 410. & ſeq.

DEVTERONOM.

4. *Dominus eduxit vos de fornace ferrea Aegypti.* 134.

7. *Non inferes quicquam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, ſicut & illud eſt.* 59.

Ibid. Sculptilia eorum igni combures, &c. 68.

11. *Montes qui ſunt trans Iordanem, poſt viam, &c.* 185.

16. *Iuſtè quod iuſtum eſt, exequeris.* 167.

20. *Cum tradiderit Dominus Deus tuus vrbem in manu tua, percuties omne, &c. Percuſſitq; omnes animas, quæ ibidem morabantur, &c.* 291.

19 *Cum autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, &c.* 415.

21. *Maledictus à Deo, qui pendet in ligno, &c.* 181.

 27. Im-

27. Immolabis hoſtias pacificas, comedesque ibi, & epulaberis coram Domino Deo tuo. 192.
29. Vos ſtatis hodie cuncti coram Domino Deo veſtro, &c. 212.

IVDICVM.

21. Ecce ſolennitates in Silo, quæ ſita eſt ad Septentrionem, &c. 329.

REGVM.

1. Reg. cap. 14. Stabimus ſub nobis in Hebr. 16.
18. Dominus erat cum Dauid. 85.
25. Et mortuum eſt cor in medio eius, & ipſe fuit in lapidem. in Hebr. 108.
26. Eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, dicentes, vade, ſerui diis alienis. 211.
2. Reg. c. 7. Ego tuli te de paſcuis ſequentem greges, &c. 85.
11. Surrexit Dauid è ſtratu ſuo poſt meridiem. 181. Cap. 21. Virum qui attriuit nos, &c. 216. & ſeq.
3. Reg. c. 2. Interfice eum, & ſepeli, & amouebis ſanguinem innocentem, &c. 417.
16. In Abiram primitiuo ſuo fundauit eam, & Segub nouiſſimo ſuo, &c. 83.

ESDRÆ.

8. Et de Nathinæis quos dedit Dauid. 216.

NEHEM.

Cap. 10. Sortem ergo miſimus ſuper oblationem lignorum inter Sacerdotes, &c. 214.

IOB.

10. Vtinam conſumptus eſſem, &c. 23.
14. Quis mihi tribuat, vt in Inferno protegas me, &c. 423.
29. Oculus adulteri diligit caliginem. 167.
38. Concentum cœli quis dormire faciet? 236.

PSALMI.

3. Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea & exaltans caput meum. 85.
4. In cubilibus veſtris compungimini. 236.
10. Qui laudabant me, aduerſum me iurabant. 78.
18. Cœli enarrant gloriam Dei. 236.
26. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, &c. 272.
30. Factus ſum tanquam vas perditum. 273.
42. Firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. 238.
44. Adducentur in lætitia & exultatione. 23.
89. Beatus populus qui ſcit iubilationem. 48.
77. Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum ſuum, vbi habitauit in hominibus. 385.
90. Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, &c. 268.
103. Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam. 238.
105. Patres noſtri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua. 462.
138. Quo ibo à Spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? 104.
149. Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. 273.

PROVERBIA.

10. Filius ſapiens lætificat patrem: filius verò ſtultus mœſtitia eſt matri ſuæ. 90.
16. Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur. 120.
18. Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoq; diiudicat. 120.
21. Vir obediens loquitur victorias. 293.
22. Dicit piger, Leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum. 133.
27. Hadi agri pretium. 479.

ECCLE-

ECCLESIASTES.

1. *Terra in æternum ſtat. Oritur Sol & occidit, &c.* 238.
3. *Omnia tempus habent, &c.* 46.

CANTICA.

7. *Oculi tui ſicut piſcina in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis.* 316.

SAPIENTIÆ LIBER.

9. *Non quia impotens eras in bello ſubiicere impios iuſtis, aut beſtiis ſæuis.* 464.

ECCLESIASTICVS.

19. *Qui citò credit, leuis corde eſt, & minorabitur.* 210.
48. *Inuocauit Ieſus altiſſimum potentem in oppugnando inimicos.* 334.

ISAIAS.

5. *Clama ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam.* 50.
6. *In medio populi polluta labia habentis ego habito.* 249.
8. *Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari, &c.* 133.
18. *Ite Angeli veloces ad gentem conuulſam & dilaceratam.* 133.
53. *Sicut ouis ad occiſionem ducetur.* 23. *Coram tondente ſe obmutuit.* 21.
64. *Tu iratus es, & peccauimus.* 59.

IEREMIAS.

3. *Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram deſiderabilem, &c.* 331.
31. *Exultate in lætitia Iacob, in fletu venient, &c.* 23.

THREN.

2. *Non des requiem tibi, neq; taceat pupilli oculi tui.* 236.

EZECHIEL.

20 *In Idolis Aegypti nolite pollui, &c.* 462.
36 *Inundatione equorum operiet te puluis eorum, &c.* 39.

OSEAS.

10. *Et ipſe ad Aſſur ducetur, vt ſit minchah Regi vltori.* 23.

ABACVC.

3. *Sol & Luna ſteterunt in habitaculo ſuo.* 235.

MACHABÆI.

1. c. 10. *Quicunq; confugerint in templum, quod eſt Hieroſolymis, &c.* 417.

EVANGEL. S. MATTHÆI.

6. *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum.* 103.
10. *Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram.* 56.
17. *Amen quippe dico vobis, ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis, &c.* 243.
22. *Licet cenſum dare Cæſari an non?* 173.
27. *Quem vultis dimittam vobis, Barrabam an Ieſum qui dicitur Chriſtus?* 466.

S. LVCAS.

2. *Neſciebatis, quia in his, quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe?* 57.
Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth. ibid.
6. *Qui male agit odit lucem.* 167.
9. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum &c.* 58.
12. *Ne terreamini ab iis, qui occidunt corpus, &c.* 141.
16. *Recordare fili, quia recepiſti bona in vita tua.* 127.
17. *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, &c.* 243.

S. IOANNES.

3. Qui malè agit odit lucem. 303.
7. Beati eſtis cum maledixerint vobis homines. 272.
11. Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, vt non tota gens pereat. 89.
16. Confidite; ego vici mundum. 56.

ACTVS APOST.

7. Sepulchrum emptum precio argenti. 479.

ROMAN.

1. Commutauerunt veritatem Deî in mendacium, &c. 295.
2. Gloria & honor & pax omni operanti bonum. 86.
Qui reddet vnicuiq; ſecundum opera eius. 34. & ſeq.
6. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditia, &c. 67.
13. Et hoc ſcientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. 387.
15. Habeo gloriam in Chriſto Ieſu ad Deum. 86.
16. Per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. 358.

CORINTH.

1. c. 1. Videte enim vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes, &c. 27.
Quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus. 58.
1. 6. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. 173.

PHILIPPENS.

2. Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſq; ad mortem, &c. 293.

THESSALONICENS.

2. c. 2. Eo quod veritatem charitatis non receperunt, vt ſalui fierent, &c. 295.

TIMOTH.

2. c. 2. In magna domo non ſolum ſunt vaſa aurea, &c. 70.
2. c. 3. Omnes enim qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. 58.
Ibid. Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, &c. 10.

HEBRÆOR.

11. Fide Rahab meretrix non periit. 76.

INDEX RERVM QVÆ IN HOC SECVNDO TOMO NOTATV DIGNÆ CONTINENTVR.

A.

ABſtinentiam & frugalitatem quomodo nos Ioſue doceat. pag. 405.
Abraham quomodo in Actibus Apoſtolor. dicatur emiſſe agrum pretio argenti, &c. 480.
Adam primus humani generis parens vbi ſepultus ſit. 354.
Addereth quod & quale veſtimẽtum fuerit. 91.
Adriani Sarauiæ Caluiniſtæ ſententia contra ſacrilegos. 428.
Ægyptij aliqui num Iſraelitis iuncti in terram promiſſam venerint. 29. & ſeq.
Agni paſchales quot ſingulis annis fuerint mactati. 311.
Altare verum apud Ieſum & Chriſtianos: Typicum apud Iudæos. 452.
S. Amianus tonitrua & fulmina in Attilam exciuit. 270.
Amicorum bona excuſatione audita, acquieſcere debemus. 451.
Angelorum opera muri Hierichuntis proſtrati fuerunt. 37.
Anathema & Cherem quid? 59. Quotuplex? 60 & ſeq.
Annus Sabbathicus. 337. & ſeqq.
Amicorum ſalus duplex, inchoata & perfecta. 75.
Angelorum bonorum operâ grando facta. 234.
Angeli mali bonis ſunt ſubiecti. 240.
Angelorum circa cœlorum corpora & motum officia. 240. & ſeq. Item 247.
Animis vt opitulemur, nullus labor recuſandus. 269.
Aquæ calidæ ad Leuidam ciuitatem. 473.
Arca Domini ſplendido comitatu honoranda. 43.
Coram Arca Domini adorare quid ſit. 109.
Arenam maris quis numerare poſſit. 255.
Arma in alios, etiam ſceleratos, an quilibet licitè capiat. 3.
Auallonis muri, orante Roberto Francorum Rege, ſubitò corruerunt. 38.
Aſylum quid ſit, & vnde dictum. 406. & ſeqq.
Auari ferè omnes Plutonij condi ſunt. 103.
Auri pondus ad argentum eſt preciò decuplum. 100.
Auri, argenti & gemmarum apud aliquas gentes vix vllum pretium. 102.
Audire pro obedire vſitatum Hebręo textui. 245.

B.

BAlſamum in terra Paleſtina. 316.
Bella contra Chananęos quot fuerint. 1. Eadem iniuſta fuiſſe quinam dixerint. 2.
Bella vtrum aliquando vtrinq; iniuſta eſſe poſſint. 6.
Bellicæ rei præcepta ex diuinis literis petenda. 10.
Bellum Deo authore ſuſceptum iniuſtum eſſe non poteſt. 4. & 5.
Bellum Chriſtianorum contra Turcas quinam improbauerint. 9.
Bellicæ Germanorum & aliorum populorum vociferationes. 32.
Bella ſpiritualia in hac vita nunquam deſunt. 11. Ad ea quomodo nos diuinæ literæ hortentur. 12.
In Bello, cur res ratione aut etiam vita carentes aliquando diſperdantur. 64.
Bellandi antiqua ratio exoleuit, & quare? 175.
Benedicere triplex eſt. 355. & ſeq.
Brutiorũ apud Romanos grauis pœna. 211.

Caleb

C.

Caleb quare vocetur Cenezæus. 347.
Calebis virtutes. 358.
Caluini iudicium de Ioſue,& cenſura eiuſdē.167.176.107.207.de Tranſiordaninis tribubus. 450. Eiuſdem malitia aut cæcitas.295. Eiuſdem in Topographia ignorantia.368. Idē ſe ſua ſententia damnat.450.& ſeq.
Caluiniſtarum inſania, dicentium, infirmam eſſe hanc concluſionem: Hoc Deus iuſſit,ergo iuſtum eſt. 5.
Caluiniſtæ ad Hollandicas perduelliones & latrocinia, quam ad bellū contra Turcam ſe applicare malunt. 9.
Cantica decē in ſeculo iſto dicta. 268.
Cariath arbe eademq; quæ Hebron,vnde nomen ſortita ſit. 352.
Capucini paupertatem & ſimplicitatem etiam in altaribus ſpectant 188.
Carol. 5. quam clemēs in rebelles. 218.
Cœlorum motu ceſſante vtrum ceſſent inferiora omnia. 259. Eorundem harmonia qualis. 236.
Cœli nomen pro aëre. 334.
Chananæi inuadentibus Iſraelitis, an iuſtè repugnare potuerint. 9.
Chriſtus venit in has terras, vt mundo immundo & diabolo exitium inferret. 56.& ſeq.
Chriſtianus in primis pro aris & ſacris depugnare debet. 44.
Chriſti Domini vita in ſeptem ferè quinquennia diuiſa. 57. Item in ſeptem circuitus. ibid.& ſeq.
Chriſtus Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. 343. Alios tali Sacerdotali poteſtate afficit. ibid.
Chriſtiani quomodo ſibi mutuo ſuppetias ferre debeant. 444.
Cidon quid ſit. 177.& ſeq.
Clamores in bello cur tollere ſoleant milites. 33.
Clamore ſolo quantumuis magno, vtrum moles aliqua deijci poſſit. 39.
Clamor Iſraelitarum quid ſignificauerit. 48.
Clerus & populus quomodo conſpirare debeant. 323.
Cogitationes quales homines in improbitate confirmare ſoleant. 126.
Copernici de terræ mobilitate ſententia non defendenda. 238.
Conſiliarij Principum & Senatores exemplū Caleb imitari debent. 348.
Conſtantia in rebus bonis commendatur. 44.
Confeſſionis varij modi. 127.& ſeq.
Confeſſio ſacramentalis. 129.
Concupiſcētia primus ad lapſum gradus. 100.
Cornua arietina in Iubilæo inflari ſolita. 21.
Cor hominis quomodo in lapidem conuerti poſſit. 108.
Cordis induratio quid ſit. 296. Quæ eius cauſæ. 297.& ſeq.
Crucis figura literam Tau repræſentabat.180. Eiuſdem quanta olim infamia. 181.
Cultui diuino intereſſe omnes, æquū eſt. 43.
Cultri lapidei cum Ioſue ſepulti 472. Et quid per eos intelligatur. ibid.
Cunctatio ſitne in Duce laudanda potius quam celeritas. 279.& ſeqq.
Cupiditas quam noxia, niſi refrænetur. 44.
De Cymino,anetho & ſimilibus, vtrū præceptum aliquid ſit. 434.

D.

Dauidis Chytræi ſententia contra Sacrilegos.157. Item contra Iconoclaſtas. 450.
Dæmonibus acerba eſt pœna, ſi eorū voluntatibus nunquam obſequamur. 12.
Dæmon mercator. 11.
Dei benignitas hominis pœnitētiam expectantis. 44.
Dei auxilium fœlix hominibus parapla. 272.
Ad Deum in bellicis etiam periculis confugiendum. 270. Eiuſdem auxilij ab eo imperrati exempla. ibid.
Deo dedicari & ſeruire omnia noſtra debent pretioſa. 67.
In Dei cultum rectè quædam conuertuntur,quæ impietati ſeruierūt.66.
Devs ex multis in mundo deſpicatiſſimis quædam ad optima eligit. 66.

ADeo

A Deo quomodo fuiſſe dicatur, vt Chananæi repugnarent Iſraelitis. 296.
Dies hebdomadis feriarum nomine appellandi potius. 51.
Die quomodo nobis produxerit Chriſtus. 272.
Diuina primo curanda & quærenda. 380.
Diuina virtus quomodo confortauerit Ioſue & populum. 260.
Diuerſoria hodie apud Græcos publica nulla. 201.
Diris publicè deuotus olim apud Romanos cui pœnæ ſubiectus fuerit. 61.
Donorum & talentorum varia genera ſignificata per metalla. 69.
Duo hominum genera qui ſalui fiunt. 193.
Druydarum in Gallia mos excommunicandi. 61.
Duodecim filios Iacob cur Deus eſſe voluerit. 326.

E.

IN Eccleſia Dei Catholica omnis generis homines locum habere poſſunt. 44.
Eccleſiis Chriſtianorum an theſauros habere fas ſit. 70.
Eccleſiæ doctrinam quomodo ſuſcipere oporteat. 294.
Eccleſia quomodo ſpiritaliter habeat mulieres, infantes, &c. 195.
Eliæ melote & Prophetarū veſtes. 91.
Epiſcopis & Eccleſiaſticis Phinees exemplum proponitur. 451.
Epitaphia Ioſuæ. 472.
Equos ſubneruare quid ſit. 289. Eos verum habere licuerit Iudæis. 289. & ſeqq.
Errare ſi quis viſus fuerit, quid ei faciendum. 449.
Eſſeni excommunicati plerunq; miſerabili morte conſumebantur. 61.
Euchariſtia ἄναιμος & ἀναίματος θυσία vocata antiquitus. 188.
Euchariſtiæ Sacramentum nō inconuenienter in proceſſionib. circumfertur. 42.
Ezechiæ ſolaris regreſſus. 255. & ſeq. & 261.

F.

FAmiliaritas cum impiis noxia. 454. Fœminis & pueris aliquando in bellis parcitur, aliquando non. 62.
Fœminæ cum Rahab ſeruatæ aqua luſtratæ. 76.
Fides an ſeruanda ſit criminoſis. 173.
Fides miraculorum. 243.
Fides Ioſuæ & populi Iſraelitici egregia. 48.
Fœderibus ſanciendis quænam ab aliquib. cæremoniæ adhiberi ſoleant. 205.
Fons perennis aquæ Hieroſolymis. 215.
Franciſci Iunij in Pontificem & Chriſtianos veros maledictum. 9.
Furtum Achanis quanti fuerit precij. 98.

G.

GAbaonis nomen & ſitus. 199. & 200.
Gabaonitarum fraus, an peccatum fuerit. 202. & ſeq. Vocantur 1. Paralip. 2. Viri Cozeba, id eſt, mendacij. 204. Repelluntur ab Iſraelitarum connubio ex ſententia Rabbinorum. 212. Quinam per eos deſignentur. 220.
Galilæa quot vrbes & vicos habuerit. 312.
Germani vnde oriundi. 306.
Gigantes. 355.
Gloriæ cupiditas aliqua omnibus innata. 85.
Gloria vera quænam ſit. 85.
Gloria bonum adiaphorum. 86.
Gloriam Deo tribuere quid ſit, & quot modis fiat. 128. & ſeqq.
Gratianus per errorem citauit S. Gregor. pro Origine. 10.
Grando memorabilis quantitatis. 233.

H.

HAcan quidam legum & rituum Caræorū ac Sadduc. ſcriptor. 89.

Hai ſi-

Hai figura fuit huius mundi à Chriſto expugnati. 182.
Hæretici quomodo ex vno errore in alium prolabantur. 219.
Hæreſibus & ſcandalis confeſtim occurrendum & obſtandum. 449.
Hęreticorum anteſignani Hierichuntis reſtauratores ſunt. 82.
Hiericho cuius rei typum habeat. 45. Item 49. 65.
Hierichuntis ambitus quot ſtadia cōtinuerit. 55.
Hierichuntem huius mundi quales homines deſtruxerint. 27.
Hilaris animus munera omnia facit gratiora. 23.
Hiel Hierichuntis reparator. 81. & 82.
Horologio ſonante orare aliquid quā deceat. 270.
Hora tempore Ioſuæ an in vſu fuerit. 286.
Hoſtes ſupplicantes & ſeſe dedentes audiendi ſunt. 28.
Hoſtes ſpirituales calcandi. 273.
Hypocriſis & ſimulatio fugienda. 219.
Hypocritæ per ſtannum & aurichalcum rectè ſignificari dicuntur. 68.
Hyperbole in ſacris Scripturis vſitata. 285.

I.

IAniach ex tribu Ruben Dux, à Rabbinis fictus. 476.
Idololatria quando apud Iudæos cæperit. 462. Qui poſtea ea inquinati fuerint. 462.
Idolorum nomine quid intellexerit c. 24. Ioſue. 462. & ſeq.
Iesvs Chriſtus veriſſimus noſter Dux & Imperator. 13. Quomodo diuidat terram. 343.
Ieruſalem quibus nominibus & vnde appellata fuerit. 225. & ſeqq.
Imagines ac ſtatuæ quas ob cauſas fieri & retineri poſſint. 449. & ſeq.
Improborum, contumacium & ſtolidorum iuſtæ pœnæ. 457.
Iniquitas omnis lucifuga eſt. 103.
Infirmitatis humanæ ſpeculum. 388.
Infantibus & pueris in bello parcendum. 65.
Inſidiæ an propriè in bello ſint: & an ijs in bello vti liceat. 167. & ſeqq.
Inobedientia hominis erga Deum quā grauis & indigna. 270.
Iobel & Iubilęus vnde dicatur, & quidnam ſit, 22. & ſeqq. Item 335. & ſeq.
Ioſue præclarus typus fuit noſtri Saluatoris in ſeruando Rahab. 73. Item extendendo manus. 179. Et in allijs. 406. vxore caruit. 477. Ipſum mortuum planxiſſe Iſraelitę non leguntur. 471.
Ioſuæ alacritas & induſtria. 231. mirabilis obedientia. 293. aliæ eiuſdem virtutes. 405.
Iubilare quid ſit, ſecundum S. Auguſtinum. 24.
Iuriſiurandi quanta apud nos eſſe debeat religio. 73.

L.

LActis & mellis copia in terra ſancta, quid ſit. 311. Eorundem copia in Lituania. 314.
Lapis ſignificat Chriſtum. 469.
Lapis quomodo dicatur verba Dei audiuiſſe. 469.
Lapides viui ſunt omnes credentes. 193. Integri quinam ſint. 193.
Lapidib. ex impolitis quare ſibi Deus altare fieri voluerit. 187.
Leuitæ quaſi decimæ à Deo ex Iſraelitis accepti fuerunt: & quales poſſederint opes. 321. & ſeqq. Quænam ipſorum fuerit conditio. 425. & ſeq.
Legem ſuam nouam quomodo ſcribat Iesvs. 194. Quomodo eandem nobis legat. 195. Et quibusnam eam legat. ibid.
Legum omnium Moſaicarum compendium quot pręcepta contineat. 193.
Liber iuſtorum quis ſit, variæ ſententiæ. 263. & 265.
Libros aliquos Canonicos ab Eſdra & alijs combuſtos eſſe aiunt Rabbini. 266.
Litteræ gentilium per Regem Dabir ſignificantur. 274.
Locis non ita certis alligata eſt Religio, vt licenter peccare poſſimus. 385.
Lutheri & aliorum ſententiæ in ſacrilegos. 157. & 158.

Maſij

M.

MAſij de aſylis Chriſtianorum grauis cenſura. 420.& ſeq.
Magicis artibus an in bello vti contra hoſtes liceat. 175.
S. Matthiæ electio ſortitione facta. 123.
Menſes aliqui à veteribus Iudæis appellati Reges. 214.
Mendacio vtrū aliquando hoſtes circumuenire liceat. 202. & ſeqq.
Medium cœli accipitur rripliciter. 249.
Meriti nomen vſurpatum ab hæretico. 71.
Metalla cur ſola ex omnibus rebus in Hierichuntis excidio ſeruata. 66.
Militum erga ducem, & ſubditorum erga Superiorem exemplum. 445.
Miniſtri boni & fidelis laus. 133.
Monachi aliqui quomodo poſt profeſſionem decepti perierint. 158. & ſeq.
Monitiones amicæ vtiles ſunt. 451.
Nec ægrè ferendæ. ibid.
Morcæus de vitulo aureo. 469.
Morituri quænam maximé ſuis inculcare ſoleant. 453.
Mortis Chriſti & acquiſitæ per eam libertatis figura. 413.
Moyſis præſtantia, & eiuſdem cum alijs Prophetis collatio. 262.
B. Mutius Eremita Solem ſtare fecit. 255. & ſeqq.

N.

NAaſſon tribus Iudæ Princeps. 76.
Nathinæi quando nomen ſuum acceperint. 216.
Negotium maius minori præponendum. 271.
Nicolai Crellij confeſſio à Prædicantibus reuelata. 132. Eiuſdem ſyllogiſmus. 396.
In nomine venite, quid ſit. 205. & ſequent.
Nomina vrbibus olim variis de cauſis indita. 200.

O.

OBedientiæ laus. 445. In Moyſe & Ioſue quanta ea fuerit. 293.
Obediens qualis eſſe debeat. 293. & ſeq.
Obedire quomodo Deus dicatur homini. 245.& ſeq.
Occulrum nihil eſt, quod non aliquádo patefiat. 104.
Oculorum neglecta cuſtodia quantorum malorum cauſa extiterit. 100. & ſeqq. Eorundem diligēs cuſtodia quantopere ſit neceſſaria. ibid.
Opinio ab hominibus præcepta quārum poſſit. 102.
Orbiculati circuitione æternitas ſignificatur. 52.
Ordines diuerſi in Dei Eccleſia ſibi inuicem neceſſarii ſunt. 43.

P.

PAcis nomine Hebræi omnem fauſtitatem ſignificant. 329.
Panem diuidere & vna, eſitare beneuolentiæ ſunt ſigna. 205.
Parentum de filiis auguria quam ſæpè vana. 83.
Patienter ferendæ linguæ maledicæ. 272.
Pauci cordati multos ſæpè fugant aut proſternunt. 107.
Pax de incertis non iudicat: incognita non confirmat, &c. 210.
Peccare Deo dupliciter accipitur. 90.
Pœnitentiæ Achanis exemplum non contemnendum. 154.
Peccata in confeſſione ſpeciatim exponenda. 131. & ſeq.
Peccatum vnius ſæpè cauſa eſt punirionis multorum. 143. & ſeqq.
Pecuniæ aliquando nominibus animalium appellantur. 479. eorumq́ notis ſignantur. 480.
Perſæ à muſcis fugati. 270.
Peccato ignoto, non rarò reſtant aliquæ temporales pœnæ. 448.
Petrus Bleſenſis memoria lapſus. 449.
Picturæ & ſtatuæ turpes non tolerandæ. 188.
Plumbum quoſnam homines ſignificet. 68.
Politicorum & aulicorum exemplum in Hiel. 82.

Princi-

Principis quæ vera laus ſit. 473.
Princeps bonus ſubditorum pater eſt. 127.
Præpoſitorum erga ſubditos beneuolentiæ exemplum. 445.
Principibus Chriſtianis ſummæ curæ eſſe debet Religio. 44. Et publicum bonum. 405.
Proceſſio Chriſtianorum Hieroſolymis captis. 42.
Probarica piſcina. 215.
Proceſſionum ſacrarum exempla. 42. (vbi numerus male poſitus 24.) & 44.
Promiſſis Dei ineſſe ſolet conditio. 110. & 358.
Promiſſio ſub fide falſæ aſſertionis an partes obliget. 209.
Pugnantes contra inferorum Reges quomodo nos habere debeamus. 272.
Pugnantiũ contra mundi flagitia pulchra figura. 44.

Q.

QVercus in ſanctuario Domini. 468.

R.

RAbbinorum de murorum Hierichuntis lapſu ſententia. 35. & 38.
Rabbinorum errores & fabulæ. 73. 76. 349. 350. 394. 397. 474.
Rahab quãtum pro pio ſuo facto meritum habuerit. 70. & 71. Eam in vxorem ductam nugantur Rabbini. 73. & 76.
Rationis humanæ imbecillitas. 396.
Reges capti quare pedibus ſint calcati. 268. Eorum nomina quid ſignificent. 274.
Reges quanti olim fuerint. 304. Eorum fortuna quam inconſtans. 271.
Regula aurea quid fuerit. 98. & ſeqq.
Religionis negotia non lentè & ſegniter agenda. 447.
Res diuinas audientium & ſpectantiũ diſpar animus. 217.
Rex infantulus in cunis ad prælium geſtatus. 43.

S.

SAbbatho & in diebus feſtis quid licitum fuerit agere. 64.
Sabbathum an à Chriſto fuerit deſtructum. 53. & ſeq.
Sabbathi præceptum non æternum, ſed temporale. 53.
Sacrificium duplex, cruentum & incruentum. 188.
Sacrificium quomodo Ioſue & populus obtuliſſe dicatur. 189.
Sacra Chriſtiana. 47. & 48.
Sacrilegij tres ſunt ſpecies. 138.
Sacrilegus eſt, qui alium à pietate vel Religione abducit, 138.
Saulis in Gabaonitas ſæuitiæ quænam cauſa fuerit. 217.
Scripturæ ſacræ nulla portiuncula inutilis. 362.
Seir mons. 291. & ſeq.
Septenarius numerus ſacer, myſterioque plenus. 49. Sæpè indefinitum ſignificat. 50.
Septenarius dierum & circuitionum, & tubarum, quid ſignificet. 50. 51. & 52.
Septem rerum genera, ex quibus totum hoc vniuerſum conſtat. 50.
Senes Iſrael quinam vocentur. 109.
Senes longæui. 348.
Sidon quæ & vnde dicta. 287. & ſeq.
Sicli Hebraici nomen, figura, antiquitas, pondus, valor, &c. 93. & ſeqq.
Silentium Iſraelitarum arctiſſimum. 47. Eiuſdem finis quæ cauſæ. 48.
Silentiũ quando interrumpendũ. 48.
Socieras IESV quomodo à maledicis linguis exagitetur. 111.
Sortium genera varia. 115, & ſeqq.
Sortium vſus in electionibus prohibitus. 122.
Sodomitarum, aliorumq; impiorum ſupplicium. 139. & ſeq.
Solem verè ſtetiſſe, negant aliqui Rabbini. 353.
Sol horæ vnius ſpatio quot milliaria decurrat. 252.
Solem 12. horas conſtitiſſe communis eſt ſententia. 253.
Sol à miniſtrando apud Hebræos nomen inuenit, & quare? 270. & ſeq.
Sol quomodo nos doceat, & quomodo imitandus. 271.
Solis ſtatua ſuper ſepulchrum Ioſuæ. 473.

S. Stepha-

S. Stephanus. 479.

Spiritus maligni multi, & diuerſi generis. 12.

T.

Tabernaculum duplex conſtituūt Rabbini. 382.

Tacere pro quieſcere, vel ſtare. 236.

Tarditas in rebus magni mométi pernicioſa. 231.

Terræ motus, qui in ſepultura Ioſuæ fuiſſe à Rabbinis aſſeritur. 473.

Terror in hoſtes diuinitus immiſſus. 232.

Titulus iuſtæ poſſeſſionis quomodo à poſteris acquiratur. 3.

Tribus Iſraeliticæ quomodo diuerſimodè duodecim numerentur. 113.

Tubarum diuerſa genera. 19. Earum varius vſus. ibid.

Tubiluſtrum. 20.

Tueri oportet eos, quos quis in tutelam ſuſcepit. 269.

V.

Vallis Achor quid ſignificet. 167.

Veneno vtrum in bello contra hoſtes vti liceat. 174. & ſeq.

Verſus & numeri poetici in ſacris ſcripturis. 264. 265. Hodiè ignorantur. ibid.

Veſpæ Perſarum copijs immiſſæ diuinitus. 465.

Vetantur multa interdum, quæ ex genere ſuo mala non ſunt. 121.

Vim iuſtè illatam an quis iuſtè repellere queat. 7.

Virorum in terra ſancta numerus quātus? 312.

Vitæ vltimo tempore Angeli boni ad ſalutem vehementius ſollicitant. 52.

Vitam nouam ingredientes quid facere oporteat. 193.

Vrbes refugij. 409. & ſeqq.

Vxores alienigenas Iudæis quādo ducere licitum, aut illicitum. 77.

X.

Xylophotiæ feſtum apud veteres Iudæos, die 22. Auguſti. 214.

FINIS.

~~251.813~~
1411020 A…

Digitized by Google